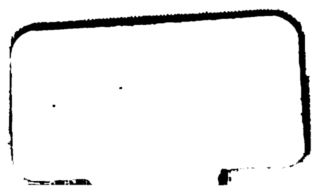

KVĚTY.

ROČNÍK XXIII. KNIHA XLVI.

ZODPOVĚDNÝ REDAKTOR A VYDAVATEL

VÁCLAV ČECH.

PRVÉ POLOLETÍ.

„KVĚTY" VYCHÁZEJÍ V SEŠITECH PO 8½ TISKOVÝCH ARŠÍCH DNE 1. KAŽDÉHO MĚSÍCE. — PŘEDPLATNÉ NA ČTVRT LETA S POŠTOV. ZÁSILKOU 5 K, JEDNOTLIVÉ SEŠITY PO 1 K 80 h.

ADRESSA: „KVĚTY" V PRAZE, SOUKENNICKÁ UL. Č. 9 NOVÉ.

V PRAZE.

MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1901.

ALOIS WIESNER V PRAZE,
KNĚHTISKAŘ ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

OBSAH.

Strana

Kniha XLVI. LEDEN. Sešit I.

In memoriam

E. A.

Básně Jaroslava Vrchlického.

— –

I.

Na proti vile hřbitov nový
a vždy se díval v okna nám,
to cit, jejž nikdo nevysloví,
ač v duši měl to každý sám.

Pro celé tam je generace
dost místa pro dvě, tři sta let . . .
a všecky budou spáti sladce,
a dál svou drahou půjde svět.

Tak v žití vše se vrací zase.
Ve mládí dobách u nás též
zřel hřbitov v jara plné kráse
v náš mlýn jak zde na vily věž.

Byl jeden v tom jen rozdíl malý,
tam vesnický to hřbitov byl,
tma jedna zde, tam spáče halí
a všech to společný je cíl.

Tam starý hřbitov, kde se v tísni
jen k sobě hroby tulily,
zde nový — v stejné jednou plísni
se potkají vždy mohyly.

Tam pochoval jsém otce svého,
zde v nový hřbitov přítele,
a stejně Máj jim z rohu všeho
dost kvítí na rov nastele.

Tam mlýn, — zde vila snící vnadně,
vše opojné až k závrati!
Proč musil se vždy v okna zrádně
tam jak zde hřbitov dívati?

—

II.

Ten drsný lid náš sukovitý
a tvrdý jako štíty jeho skal
před rakví Tvojí tiše jak v zem vbitý
a přikovaný stál.

Však co v svém nitru cítil, blýsklo
mu v tváři, stál zde čestná stráž,
vše v jediném se vzdechu k sobě tisklo:
Byl celý náš!

—

III.

Šels k hvězdám, po kterých Jsi toužil
Svou ryzí duší celou,
do jejichž tajů rád Jsi oko hroužil
i bytost svoji celou!

Nad Liticí i nad Kunvaldem budou
ty věčné hvězdy pláti,
jak úsměv požehnání v půdu chudou
nad Tvojím hrobem státi!

Jordánu českých bratří vyschly vlny,
kde's po nivách je hledal,
však celý kraj Tvou bytostí je plný,
kdes chodil a kde sedal.

A celý, milý, drahý ten kraj český,
ať v radosti či v bolu,
si vzdychne, hvězd jak vzplanou arabesky:
„On s námi je tu spolu!“

—

IV.

Cos obětí Tys vyrval smrti nožem svým
Jen pevně vést jej, dobře zasaditi!
Ať krvácí to, pálí — vše je tajemstvím
a hlavní jedno jest — jen uzdraviti!

Žel, Tebe nikdo nemoh smrti vyrvati,
neb zrádně v noci přišla potutelná —
Ty sotva mohl Jsi se v spánku usmáti —
však ona nebyla tu — nesmrtelná!

V.

S výhledem na hvězdné kraje
Ty šel Jsi spat,
vše mohly kouzelné báje
v sny Tvoje hrát.

Šel Jsi jak mudrc tak jistě
a odhodlán,
Tvůj pohled utkvěl v tom místě,
Aldebaran

Kde hořel mystický, žhavý . . .
Lákal Tě tak,
že's upřel zrak Svůj tmavý
až nad oblak.

Že přitáh tajnou Tě mocí,
Tys hled mu v líc,
a hvězdy šly dále tou nocí,
a tma a nic.

Leč krásná přec ta smrt byla,
snad v nitru rým
Ti dozněl — Byla v tom síla,
již závidím . . .

VI.

Ty staré matky všecko přežijí,
snad nervů nemají, či žulou jsou?
Jakou se lásky silou opijí,
že skoro stoleté jdou ještě tmou?

O staré matce v Niebelungách sním,
jež všecky svoje děti přežila —
Tys odešel — a Ona žije tím,
co zbylo Jí, — Tvá mohyla!

—

VII.

Tak žili jsme. Dnes je to bájka jen,
jíž pouze my zas můžem rozuměti.
Noc byla pěkná, tichý byl náš sen
a my se probudili jako děti.

Den jako den a každý zlato byl,
co se ho na kostelních třáslo věžích!
Co na ocúnech, kam se jemně vryl,
co na cestách a na lučinách svěžích!

Pak přišla pošta po snídaní hned,
my klidně otvírali svoje listy,
jak pohádka před námi celý svět;
ten dnešek je tak kouzelný, tak čistý!

„Jen pár slov napíšu zde příteli,
vy obstarejte svoje korrektury!“ —
A již jsme s oři větrem letěli
kams k Žampachu, jenž zahalen byl v chmury.

Tu paseka, tu výhled do borů,
tam družná fara, kde jsme byli hosty;
a tolik cestou trysklo hovorů,
co stromy letly kol a hřměly mosty.

A večer spolu pozvedli jsme číš,
kde život byl a celá jeho tíha?
Kdo mohl tušit — kdo čteš, pochopíš, —
že za vším neúprosná ta smrt číhá!

—

VIII.

Ta Tvoje družná selská vesnice
jak změnila se rázem,
kol věnců plné všecky lavice
a pak je kladli na zem.

V jich středu ležels. Ještě před týdnem
jsme veselí tu byli!
A rcete po tom: Není všecko snem,
a v jaký konec pílí!

—

IX.

Chodíme tu kolem sebe
jako v pohádce,
díváme se v modré nebe,
sníme přesladce.

Každý má svou starost malou,
každý má svůj trud,
víme, život že je skálou,
radost že je blud!

Stavíme cos ve svém snění,
syn by měkčej šel,
zachvějem se v probuzení:
Vzrostlo, co jsi sel?

Tiše den se ke dni snuje,
bylo, bude zas?
Vzduchem tiše poletuje
pýr, květ sedmikrás.

Květlo, prchne, my to víme,
nejsme děti již,
ale vždy se zarazíme,
dopita když číš.

Jak? Již spáti? Zas je konec?
Jako v pohádce,
Tý jsi zvěř a život honec —
Sníme přesladce . . .

—

X.

Vy svěží svahy pod silnicí dole,
nad nimiž stával českých bratří sbor,
vy sosny usedlé tu v družném kole,
váš chtěl bych v noci znáti rozhovor!

My denně chodili jsme kolem, v řeči
čas míjel, v duši padal úkoj, chlad,
my zmizeli . . . svět zhlt nás . . . řeka ječí . . .
však vy se vším tím chvíte napořád . . .

XI.

Kol hrobu Tvého poslední,
než den se lidstvu rozední,
vždy česká píseň bloudit bude,
věř, dědictví to není chudé.
Co může věda lidstvu být,
je velké, víc však zmůže cit.
Tys obé spjal svou velkou prací,
kam půjde věda, kdož to ví?
Však píseň vždycky vysloví
cos byl, cos chtěl, cos cítil, to se vrací
i s resignací.

XII.

Od Rychnova jsme jeli v noční tiši.
Jak voní luka, jak ty lesy dýší!
Ve cvalu koní my jsme hovořili
o všeličems, a tak jsme šťastni byli!

Tu náhle setměly se cestou bory,
a zmlkly žerty, zmlkly rozhovory,
i jízda vázla jako tajnou mocí —
„Zde zabit kdys byl někdo o půlnoci!"

A přešla leta, my se sešli zase,
kraj celý hořel v podjeseně kráse,
co květů kol, my šly jsme v středu nivy,
kde chvěl se hořec, ocún zimomřivý.

Dnů ještě málo zbylo v štěstí naše
a všecky prchly radostně ač plaše;
já přijel zas, však roztál smích tu v slze,
a celý kraj a život jako v mlze.

A nad vilou, jež čněla v mlhy rána,
se chvěla věta písmeny hvězd psána:
„Zde Smrt a Život — nesmíření soci!" —
A v tom byl Ty jsi zabit o půlnoci.

RŮŽENA JESENSKÁ:

Noc na vsi.

Tesař Norbert Hájek dokončil v Lipínově u Boučků nová vrata ku stodole — bílá jako sníh, skoro bez suků, uhlazená jako hedvábí a pevná jako do hradu. Hájek celý den téměř nejedl a teď na zastávce v třešňové zahradě u Pinskerů, ani kus chleba nepřikousnuv, jsa žízniv, na ráz vypil dva džbánky zasládlého piva z panského pivovaru. A ubíral se domů.

Ves ležela před ním tichá, spokojená, žlutě rozsvícená zazlacenými plachtami opuštěných polí, která ji objímala jako veliký zaschlý kalich šťavnatý květ. Aj, vida, jeřabiny ve stromořadí, kterým Hájek kráčí, ku podivu dozrály za poslední tři dny, zrovna hoří ty korale jako sluncem zapálené, a rybník div horkem nevyschne, den ode dne se ztrácí jakoby jej země vypíjela. Hle, na Kroužilce sbírají ještě klasy, a hemží se tam více dětí nežli dospělých; ta drobotina div zemi nevybídne k druhému květu a zrání. Do myšlenek Hájkových zalehl zpěv cvrčků. Co si ta zvířátka veselá asi myslí, že zpívají celý boží den, jakoby je ten vřískot živil, protivně vrzají, jako když kola skřípají. Aj, husy jako ty růže na rybníce tvoří ostrůvky po světlých polích, a ve vzduchu se třpytí plno vlašťovek. Z lesů se kouří: nový milíř postavili právě u rybníka. Padla rána. Kdo asi vystřelil, a kam kulka zaběhla? Do boku srnčičky nebo kačeny? Ach, kačena smutně zaplakala, padla do rákosí. Voda šplouchá, usměvavě šplouchá, ale střelce vidět není, jen rána houkla, a jen kačeny vzlykajíce, ulétají k lesu.

Nu, však ta nová vrata v Lipínově, právě dokončená, jsou pevná, jakoby vedla k pokladům, a tak heboučká, jen je pohladit. Ve vsi již komíny vykuřují, večeře se vaří, ale u Žáků je chládek, straší ta nahá kostra jejich chalupy. Ale což, z jara bude se naparovat mezi zplesnivělými střechami nová, radostná jako mládeneček, vyšvihnutý k námluvám. Je to přece štěstí a boží požehnání - - vyhořet a dostat krásné peníze od asekurace, vystavět pohodlně na novo a ještě si zacinkat penízky v kapse! Proč by vlastně byly takové humánní ústavy na světě (humánní pojmenovali mu je, když se dal pojistit), nežli aby vyplácely

pojistné? Kolik tisíc lidí jim zbůhdarma platí, a jakživa jim střecha nad hlavou nechytí, ani věchet slámy neshoří! Ochudí se asekurační ústav výplatou pojistného po požáru? Aj, kde! Pánům je výborně v bezpečí a v teple za těmi hladkými pulty, nic nedělají, leda peníze do Vertheimek zavírají, aby jim neshořely, kdyby v domě chytilo. Ale chalupy na vsích nejsou Vertheimky, a když chytí, tak chytí a slavně shoří do základu jako stoh slámy.

Vida, vida, zastavil se Hájek v přemýšlení. Kachničky Jedličků, žluté jako dukáty se brouzdaly na kraji rybníku, a jako hromádka důvěrná, spojená kolíbají se cestičkou k domovu. Zastavují se, zaštěbetají, zakolísají, jeden ptáček do druhého strká, a zase jdou dál kolíbavě, pohodlně a rovnou domů, jakoby již měly Bůh ví jakou zkušenost.

Hájek došel k Rožánků chalupě. Kočárek s malým Adičkem stojí na dvůrku. Michálek jím postrkuje, aby měl Adiček radost. Adiček je tlustý jako andělíčkové na Lipínovské kazatelně a ručičkama hází, jakoby trávu již od narození po lukách žal. Michálek se rozesmál na Hájka: „Pantáto, víte-li co nového?"

„A co, chlapče?"

„Náš, náš Adiček má zoubek: Já mu ho dnes ráno našel . . ." A tvář jeho se rozšířila v nebeské blaženosti, že našel zoubek, a jak se soused podiví.

„Ale, ale, ale! Tedy zoubek. Pán Bůh ti pomáhej, chlapče."

Michálek byl mrzák, nohu vlekl, sotva se pohyboval. Někde v továrně v Praze mu ji stroj rozmačkal, a vyléčeného chlapce poslali na domovskou obec. A teď u starostů hlídá Adička, mazlí se s Adičkem, miluje Adička.

U krámu Šaffrů zacilinkal zvonek, starý Hájek si doutníček koupil, milované Kuba, které mu zpříjemňovalo tiché, zamyšlené večery na zápraží. A pak již byl Hájek za minutku doma u své chalupy.

Starý žebrák Zvoníček se šoural v prachu po silnici a mošničkou pohazoval, tak byla nějak prázdná a smutná. Někdo ho podaroval právě, a Zvoníček volal v extasi: „Aby jim to Pánbůh na stotisíckrát odplatiti ráčil, aby jim dal požehnání a štěstí na zemi a radost věčnou, na stotisíckrát, na stotisíckrát . . ."

Hájek ohlédl se po své chalupě, jak šindele vetšejí a divně rukou zamávl.

„Však ti nic nepřidám," zasteskle vzdychl do vousků, uvelebiv se na zápraží na lavici. Kubo vytáhl, čiperně přikrojil, sirkou o kalhotu škrtl, přidržel, zabafal, a již cigárko zaplanulo, a kouř se zakudrnatil nad sesivělou tváří starcovou, jakoby do vrásek milostně zalézal a polibky je vyhlazoval. Hájek přimhouřil oči a zadumal se. Čermáci na plotu naposledy zaklapali, konipáskové u potoka vykřikli, jakoby se hádali, a v temné modrosti večera tančily vlašťovky, jakoby se chtěly vzduchem, radostí a láskou opiti.

Od lesa třpytilo se zlatorudé světlo jako rozptýlená záře nějakého světce, který stojí nehybně a láskyplně tam na cestě ke Konvínu a dívá se zavlhlým zrakem na tichou, upracovanou ves. A vidí, jak všichni se scházejí jako ta drůbež domů, na zápraží a v sednicích usedají,

chleba rozkrojují, svatým křížem se žehnají, dobytek obsluhují a laskají, dvůrky zavírají, děti svolávají, k modlitbě vybízejí a do zazelenalé, světlé oblohy zírají ve chvílích, kdy ruce prací těžké v klínu spočívají a myšlenky se rozletí do toho milého cípku blankytu, kde první hvězdičky se usmějí. A také ten svatý vidí, jak starý Hájek, sám na lávce sedě, pokuřuje, utržený lístek muškátu mezi prsty mne a zamhuřuje oči. Aj, z toho nastřádaného obilíčka ve vsi voní, voní již chléb. Tak jakoby z polí hedvábně to šustilo ke každé chalupě vlečkou klasů z pod plných vozů, a jakoby stodůlky vzdychaly tíží. A chléb voní . . .

Ba, nikdo z celé vsi není bohat, ale Pán Bůh přece tolik nadělil, že bude od čeho žít.

A ta rudozlatá záře svatého pohasíná, les se zatemnívá, a všem ve vsi dole je nějak mile slabo, a únava je táhne na lože. Noc je volá.

Ale starý Hájek dokončiv, hledí zpytavě do soumraku a zamyšleně poslouchá, jak z dola od rybníku psi vyjí, a zdá se mu, že pod okny chalupy mezi brotanem a měsíčky něco zašustilo. Vstal, poohlédl se, ale nic. Mýlil se. Nebo čermáci v hnízdě něco na zítřek umlouvali.

A Hájek zase usedl. Cestou kolem chalupy ubírala se ještě Pecánková s nůší trávy. Bože, jak je ta osoba pracovitá, div se nepřetrhá! A pak už nešel nikdo více. Nějaký chasník se uhnul cestou ke zvonici, jakoby tam měl smluvenou schůzku s děvčetem.

Hájek vysedal ještě, a myšlenky se mu energicky zapalovaly v hlavě: „Rozhodně — chalupu bych přestavěl. Až by se Kristýnka z Prahy vrátila, mohla by se vdát, a zbyl by nám ještě pěkný groš. Pane! Já bych si nadělal šindelí! Josífek Pinskerů by mi dříví za babku prodal, a já bych přestávku věru lacino pořídil. Zbylo by, zbylo! Je třeba peněz. Kristýnka by si leccos koupit mohla. Vím, že má Lojzka ráda, a to jeho řemesílko taky je mi vhod. Jen aby mi dal Pán Bůh k podniku tomu štěstí a síly.

Hřích?! Hřích? Božínku, co to těm pánům udělá, když chudému člověku dají pár zlatých? Dobrodiní prokážou, a já se budu modlit na holých kolenou jak den, aby jim Bůh požehnal a mně hřešícímu odpustil a Kristýnce se nemstil. Kristýnka je milá dívčina a zasluhuje věru, aby byla šťastna. Proč by si člověk nepomohl, když je to možná? Je-li tam ve Vertheimce o nějaké sto víc nebo míň. Však ani ze svého nedají, z našeho, z našich peněz dají. Nikdo nezchudne, nikdo nebude zkrácen. A jsem přesvědčen, že Žák tomu kohoutu na střechu taky vylézt pomohl. A proč by nepomohl? Já platím už asekurací pět let pro nic, za nic. Proč pak platím? Ano, když ostatní neplatí, peněz nevydávají, věřím, že jim na mysl nepřijde založit oheň. Chraň nás Pán Bůh před ohněm!“ vydechl Hájek s hrůzou.

„Ale což, když všechno všudy napřed opatřím? Kristýnka má peřiny v Praze u tety uloženy, dobře jsem ji donutil, aby si je odvezla! Hloupé mládě, ani pochopit nechtělo, proč. A co mi shoří? Co? Leda starý kabát, a ten uschovám do sklepa. Však jsem opatrný.“

Zazrzlá kočka zamňoukavši, provlékla se pod jeho nohama.

„Nelez dnes na půdu zrzavá!“ zamumlal do vousů, „mohla bys...“

Soumrak zhoustl v tmu, hvězdy se v cípku nad chalupou rozbleskly, ale od lesů zatáhlo se nebe smutnou oponou. A tak nějak se náhle mnoho setmělo, všecko ve vsi bolestně zčernalo, barvy mizely jako v slepotě.

Kolem Hájkovy chalupy klecatým, těžkým krokem bral se starý soused Vesecký. Jistě se v Konvíně pozdržel v hospodě, rád si přihne a miluje dno sklenice. Jeho krok duní jako na dlažbě v ohromném kostele.

„Dobrou noc, Vesecký, zrovna zavírám a jdu ležet," promluvil Hájek.

„A já už taky jdu ležet," zavrávoral Vesecký a zapadal do tušově šedivé tmy, v dálce snivě prozelenalé.

Potok šuměl. Jen potok ještě se hlásil. A pak někde v poli vykřiklo něco nebo jen povzdechlo, snad zvíře, pták nebo jen strom. Kdož pochopí hlasů noci, když bdí?

Hájek ještě bdí. Stál jako sloup na dvůrku, a pak konečně zašel do chalupy, ale nezavřel za sebou. Rozsvítil, chodil jako náměsíční po sednici a hledal ještě ve stolku něco. A zase vyšel ven. A do sklepa zašel. Vyšed, zase rozhlédl se po dvůrku, nahnul se přes plot. Nikde nic. Ani živé duše.

„Zrzavá," protáhl tiše. Kočka se připlížila a zamňoukala. Chytil ji a chtěl ji hodit do kuchyně.

„I což," vzpomněl si a pustil ji zase, „ne, chtěl jsem si tě vzít s sebou, ale však jsi živá a zachráníš se, — a vy taky —" ohlédl se po hnízdě čermáků, „odletíte, viďte?"

A zašel do chalupy a pokřižoval se.

„Nu, všecko, jak to zde stojí, si lehko pořídím. To všecko je pár kousků dřeva, červotočinou prolezlého. Žižku to pamatuje. Pinsker mi dříví lacino prodá. Tak tedy s pomocí boží! Ano."

A zastavil se uprostřed světnice jako zkamenělý. Hleděl do kouta, kde žena jeho, ležíc, umírala a vytřeštil zrak, jakoby se mu byla zjevila a volala ho k sobě.

„Celá ves spí," řekl zastrašeně a zhasl malou petrolejovou lampu a v témže okamžiku sáhl do náprsní kapsy na škatulku zápalek.

A stál ve tmě. Jeho tělem zatřásla zimnice, jakoby ho chtěla uškrtit. Roztřásl se, zuby zajektal a zavzdychal: „Pane Bože všemohoucí, odpusť mi!"

„Aj, však to není snad nic tak hrozného," zasmál se v konejšení, ale jeho duše schoulila se před tím zasmáním jako zbité zvíře. Pohnul sebou a sáhl na stůl pro lahvičku. „Posilním se," řekl, napiv se kořalky.

Usedl k oknu a zadíval se ven.

Kam se ty hvězdy poděly? Neviděl ani jednu, ale tím lépe. Tma je tma. Někdy tma dobrá.

„Hříchu dobrá," ulekl se.

„Ale již by snad byl čas," napomínal svou liknavost. „Proč otálet? Váhat? Rozhodně lépe je začít dříve. Pravda. Omylem třebas starý Vesecký, jda kolem, odhodil sirku, oharek, neb co — také jiný noční chodec to snad učinil."

Hájek se v těch kombinacích zvedl a vyšel ven. Tiše vyšel jako duch. Byl bledý, jakoby měl omdlít.

„Jsem hlupák. Žák byl jistě silnější. Jaké rozpaky? Hloupá střecha chytne a bude hořet, sousedé se sběhnou, dobře, a za chvíli zase zhasne a bude šťastně konec. ‚Bože, Bože, jak se to jen stalo, abych tak byl uhořel,' budu naříkat, ‚div že jsem se zavčas zachránil! Spím a najednou praskot slyším a dusno cítím. Svatý Jene Nepomucký! Vyskočím, a nade mnou plameny! Chvála Bohu, že jsem se probudil. To by mi stála ta mizerná pojistka za to, abych byl za živa uhořel. Ale tak, když dají, — dají. Jsem rád, že jsem se pojistit dal.'"

To všecko už si Hájek napřed odříkával, co sousedům řekne, pomýšlel, jak se bude vyhořelý tvářit.

Podíval se na střechu s dozrálým úmyslem. Již včera připravil na kraj šindelů věchýtek v petroleji namočené slámy, aby se střecha bezpečně rychle vzňala.

Zase sáhl na škatulku zápalek a křečovitě ji sevřel.

„A což, abych to nechal na zítřek a dnes ještě šel spat," váhal zase. „Ne, ne, dnes je příhodná doba, proč odkládat slabošsky? Nebo vůbec toho nechat? Ať si zapálil Žák, ať si shrábl pojistné, ať si zapálil kdo chtěl a kdy chtěl. Ano. — A mohli by mi říci: Vy jste oheň založil? To ne! Jak by mohli? Já spal a dost, ještě jsem Veseckému dával dobrou noc. — A není to hřích proti Pánu Bohu — zapalovat si vlastní střechu, ničit krov otců a chtít ještě za ten ničivý skutek odměnu? Ba, ničit pro tu odměnu? Ničit! Vždyť nebudu ničit, ale chci stavět. Zapálení je jako rozbourání, a vystavím lepší, v každém ohledu lepší! Tedy běží tu jedině o ty peníze, že je neprávem vezmu. Ale uškodím někomu? Ne! Nenaplatíme se dost? Ano! Tedy, Hájku, nebuď baba. Baba, baba," jektaly jeho zuby. „Kdyby mne tu Žák viděl, jak se krčím a třesu, usmál by se, obrátil by se ode mne s pohrdáním. Věru, k ničemu nejsem, ale povídám a chci a bude to! Zapálím barák. Zapálit chci! Chci mít lepší k vůli Kristýnce. Tak tedy!"

Sáhl na zápalky a vytáhl je. Skočil skrčeným pohybem šelmy pod střechu k věchýtku, na šindelích připevněnému, rozškrtnul zápalku, hodil ji na střechu v zoufalém bezmyšlenkovitém pohybu, jakoby míč vyhodil do vzduchu, a utíkal do sednice. Lehl na postel a zase šíleně se vztyčil, běhal po sednici, krev mu v spáncích bušila, jako údery poplašného signálu. Svištělo něco venku. Ne. Ano, hučí to! Kriste Ježíši! Cos to učinil, člověče, cos to učinil! Už je hotovo: hoří, hoří, hoří . . .

Vyběhl z chalupy. Ze střechy hřích vyplazuje pekelně rudé jazyky, běžely, běžely v plazivém šumu vzhůru, dolů, a ve chvíli celá chalupa v jednom růžovém ohni!

A v dálce zahřmělo. Bože, což dříve nepozoroval ten těžký mrak nad lesem, který jeho chalupa barví svou krví? Ona krvácí. Ty pramínky, to je její krev a již je celá polita a kouří se z ní k nebi. Již, již — tak záhy — z chalup vybíhají sousedé, ženy křičí, ruce se vztyčují, jako v zoufání. Proč, proč? Co jim je do jeho chalupy?

Vítr zahučel, plameny rozčechral jako chmýří, ohnivé chmýří, a zastenal, jako když někdo veliký, hrozný vzdychne. Teď, teď hoří celá

chalupa jako hranice mučenická. Hle, sednice je osvětlena, i ten kout, kde zemřela jeho nebožka žena, a teď — se zřítilo něco a přikrylo ten památný kout. Ach, už kdyby byl konec. A teď -- teď — co se to děje? Rozfouklo se to plamenné chmýří, jako semena květů když na jinou půdu přeletí. Kriste Ježíši -- a na střeše Urbánků se uchytilo. Již hoří střecha Urbánků. Ó, vítr, vítr chce rozhazovat semena požáru. Kdo mu povelel, aby spící náhle vstal a řádil?

Ach, teď zvonek na zvonici vykřikl a zvoní, zvoní, jako když jeho nebožce ženě hodinku vyzváněl, právě tak trhavě jako tenkrát pláče, a jistě, že blbý Emánek zvoní. Ach, blbý Emánek nemá chalupu a zvoní.

Hájek běžel na hráz rybníku a vytřeštěným zrakem hleděl ke vsi, která se krvavě zjasnila, tak že by člověk na silnici špendlík spatřil. Kde se vzal ten vítr? Vstal jako rozlícená šelma, vyřítivší se z toho záludného mraku, který se plížil po nebi jako přízrak neštěstí. Jiskry lítaly, plameny šuměly, vzdychaly, žhavé jiskry lítaly v kouři jako z ohnivé pece čarodějnic. Ach, vítr chce rozsévat semena požáru! Chce! Už zase chmýří přeletělo, jako celý krvavý věnec by padnul na černý hrob, který se rozplamenil, a jiná chalupa se vzňala a hoří.

Starý Hájek s vytřeštěným zrakem na hrázi stojí jako umrlec. Vidí roditi se hrůzu neštěstí ze své hříšné ruky, slyší stony, nářek, výkřiky, jakoby se celá ves rvala s tím strašným nepřítelem, kterého on jí pozval. Nepřítel uchvacuje, člověk zápasí.

Překvapení a ztrnulost jeho je hrozná: jeho chalupa dohasíná, ale ve vsi hoří, hoří, stále dále hoří. Ves chytá jako papírová, chalupy, stodůlky, obilí nashromážděné, jejich práce potem skropená, úroda Bohem žehnaná, úspory, živobytí, všecko.

Ani pojištěni mnozí nejsou, platí si jen málo který soused, v důvěře, že mu hořet nebude. Co si počne vdova Hubáčková s malou Kačenkou? Kam položí unavenou hlavu starý Novák? A soused Víteček má devět dětí jako mravenečků. A všichni nešťastníci nešťastní! Plameny zpívají strašné chorály a žalmy, a hrom zařval, mrak se otevřel a ukázal Hájkovi ohnivou metlu a rozšklebený, hrozný obličej jako zloděje, vraha.

„Já, já, já!“ jektal Hájek zimničně zuby, a ústa mu zůstala otevřená.

Jeho chalupa již jen v posledních křečích se stahuje, vydychuje, a jen tak smutný oharek zasrší v kotouči kouře. Ale ves, ves hoří, mlýn hoří, chalupy krvácejí jako oranžové rozříznuté jahody s červenými okraji, podle silnice protahují se jimi rudé žíly a pod lesem se plamen zamodral jako nádherné kolo chrp. Zlaté posýpátko mouky vyhrnulo se do luk, a lidé černají se v tom krvavém víření a třeštění plamenů jako obři. Křik lidí a vytí psů, bučení a řvaní dobytka mísí se s praskotem a supěním požáru a padá do vyděšené hrůzné noci.

Slova a celé věty doléhají až k rybníku.

„Vyveďte krávy!“ „Kriste Ježíši, kde je Josífek?“ „Maminko, maminko, maminko!“ „Trávníčků chalupa chytá!“ „Vodu, vodu!“ „Pomozte!“ „Pozor, pozor!“

Děti naříkají, ptáci vyděšeni lítají a s křikem padají do trav. Celá krajina je zruměněná, rozsvícená jako krvavý sál: rybník krvavý, smutné lesy rozplameněné, luka žhavá.

Stříkačky z městeček a vsí hrčí, trubky žalostně, umučeně výskají, voda šumí a syčí, vítr kvílí.

Hájek udeřil hlavou o kmen temné staré olše a zařval. Oběhl v zoufání celou ves. Horko, strašně, úžasně všude! Cos učinil! Co spáchal!

Ves v plamenech, hle, šílení vesničanů a zvířat a plamenů a vody! Hájek už nic nerozlišuje, nerozeznává, jen slyší úpění a vidí zmítající se opilou, náruživou zkázu a cítí, že i k jeho mozku skočilo seménko požáru, v mozku se uchytilo a plameny že vybíhají z lebky jeho a jako žhavé biče šlehají mu duši. Mučit, mučit, mučit ji musejí, potrestat, k smrti sešlehat!

Zvedl ruce k nebi a zalomil jimi v strašném pláči. Ano, musí... půjde mezi ty černé veliké stíny sousedů a žen a matek a starců a dětí a nemluvňátek a mrzáků a po kolenou plazící půjde a řekne: „Zde mne máte. Já zapálil k vůli mrzkému zisku, já vás do neštěstí stáhnul! Odpusťte, sousedé, bídnému žháři." Všickni ztrnou a každý zvedne ze silnice kámen a hodí jím po něm jako po psu. Po psu? Ne, — pes je dobré, věrné zvíře. Psi odplíží se stranou od něho s opovržením a zavyjí hrůzou. Žhář! Bídník! Zloděj! Vrah! Všecko ohrozil: majetek, životy. Ach, přede všemi do prachu pokořen, vejde do plamenů, do plamenů vejde a klečet bude v ohni a prosit sepjatýma rukama o milosrdenství boží a shovívavost dobrých lidí jen pro svou nešťastnou, bídnou duši.

Veliké slzy sestydly na jeho tváři a cítil náhle nesmírnou skleslost a únavu k omdlení.

Ves dohořívala, jakoby utichala, vnitřky posledních chalup zářily jako ke mším osvětlené kostelíčky. Tak jakoby chroptění umírajících doléhalo k jeho sluchu z těch rozžhavených koster.

Kriste Ježiši — a zase ten svatý — podivný, nesmírný — jako z večera objevil se u lesa nade vsí. Oči jeho, modře plamenné oči, upíraly se na Hájka, jakoby ho chtěly přimrazit k zemi. Svatý stál a stál, do očí mu zíraje, a hle — mrak nevisel již nad lesem, vítr odešel, mrak se vzdálil, hrom utichl.

Ach, jak by bylo teď příjemno doma v sednici chudé chalupy se sešlými šindelemi!

A Kristýnka, co řekne milá Kristýnka, až sousedé jí sdělí: „Tady tvůj táta, kleče v prachu, vyznal se ze žhářství. Zahubil nás. A ty jeho krev — buď prokleta na věky!"

To jí o něm řeknou, i když poklekne a v plamenech za živa shoří. Tohle Kristýnce udělal, svému jedinému dítěti udělal. Ani Lojzik nebude chtít — dceru žhářovu. Do světa vypuzená ubohá ovečka bez domovu, bez otce, bez přátel, bez věrného srdce!

A zase Hájek o olši hlavou udeřil, div se nerozskočila.

Oheň uhašen, jen rozžhavené kostry chalup se temně kouří, a čmoud dusí, čpí, proniká jako morová rána.

Zanaříkal pláč dětský, zavyli psi, ptáci zatíkali. Černé postavy ještě pracují.

Noc je teplá a smutná jako hodina smrti. Hvězdy svítí. A Hájek ztrnule hledí ke kouřícím se kostrám vsi.

Není již plamene, do něhož by šel zahynout, a prach, v němž toužil pokleknout, je skropen vodou a slzami. Zmalátněly ruce, které se ku prosbě o milosrdenství chtěly zvednout, zakalila se duše, která toužila dojíti spasení. Byl studený, ztuhlý a držel se zoufale staré olše.

* * *

Ráno bílé, prochladlé, orosené přišlo a smutně dotklo se zachmuřeného koutku země. Slunce ještě neprobleskło, a bílá pára stoupala ze spáleniště jako z uřiceného koně. Tak bílé bylo všecko, louky, lesy, obloha, a smutek se vlnil těmi požatými poli, jako bílé plátno, přikrývající mrtvolu.

Prázdné, strašné stály chalupy, celá ves, jako kostra zabitého člověka, ohlodaná červy a hmyzem, čmoud pronikal vzduchem a ponurý kouř vlékl a plazil se k zemi jako z Kainovy obětní hranice. K ohořelým višním přivázaný dobytek ležel schvácený strachem, slepice seděly spící na spálených větvích, a lidé, v uslzeném sdružení, leželi na zvlhlých rancích šatstva a peřin: matky přimknutá kojeňátka k prsům, děti ve vyděšeném spánku, starci třesoucí se a bdící, muži jako odsouzenci přecházející troskami zdí a ohořelých, doutnajících trámů. Bílé ráno řezalo do jejich hrdel a svazovalo je k zalknutí, k udušení. Bílé ráno vztyčuje prst a volá: „Ejhle žebráci!“

A všickni bdící a spící žhavě cítí v tom studeně bledém ránu před čmoudícími troskami svých shořelých obydlí, úrod a prací: jsme žebráci. — — — —

A tam na staré olši bezvládně a těžce se svislýma rukama visí tuhé tělo Hájkovo, a jeho vytřeštěné oči sivé, ztrhané dívají se upřeně na vyhořelou, ožebračenou ves, dívají se v sloup obrácené, zoufalé, strašné, mrtvé.

Dívejte se, kudy kráčela.*)

Drama o 4 jednáních. Napsal Fr. Xav. Svoboda.

OSOBY:

Rubeš, majitel domu.
Rubešová.
Marie Sokolová,
Olga,
Marta,
Josef, jejich děti.
Anna Veselá.
Ondřej Hlavsa, professor.
Tichý, společník obchodní firmy.
Rosička, úředník.
Služka.
Dvě dívky.
Zvědavé ženy.

Děj v přítomné době v Praze.

Jednání první.

Vkusně i bohatě upravený salon. Vzadu jedno okno a vchod do předsíně. V levo a v pravo dveře do pokojů.

Výstup 1.

Olga (sedí u okna s knihou na klíně položenou. Myslí.) Marie s Rubešovou (prohlížejí u stolu dětský nový prádelníček a pannu). Později Služka a Marta.

Rubešová. A podívej se, i kraječky jsou na košilkách! Ku podivu, jak to dnes dovedou krásně zhotovit. Podívej se, i závěsy, i klíček, a tady u prádélka dírky, knoflíčky, tkaničky jako pro opravdovské lidi. Ku podivu! Boženka na tom oči nechá!

Marie. (Třicetiletá paní se stopami bolestných zápasů.) Liduška dostala takovou od babičky z Brna, a Boženka se stále modlí, aby taky takovou dostala.

Rubešová. Až k nám příště pojedeš, musíš vzít i děti.

Služka (vstoupí prostředkem a přináší balík papírů). Našla jsem! Nesu! Až dole to bylo! Prachu a pavučin a sazí na prst. Musila jsem to oprášit! (Odejde.)

Olga. (Dvaadvacetiletá bruneta smělého jednání. Vzala od služky balík. Sláva! Já sama to otevru! (Jde k oknu a rozbaluje papíry.)

*) Právo provozovací vyhrazeno spolku českých spisovatelů-belletristů „Máj“ v Praze.

Rubešová. Co je to?

Marie. Mé rukopisy. Olga nevěděla, že jsem psávala.

Rubešová. Aá — Bože! Vy jste dva blázni!

Marie. Prve jsme se o tom domluvily — tak náhodou. Vzpomněla jsem si, že tu někde na půdě leží tenhle balík. A Olgu prý to zajímá. (Pospíší k Olze a nahlíží do papírů.) Bože — to už je dávno! Nesměj se, Olgo, sama dobře vím, že to za nic nestojí.

Olga. Já se nerada směju, a nikdy takovým věcem.

Marie. Kde jsou ty časy, když jsem tohle psala! Bože! (Ukáže na papír.) Tady dlouho a pomaloučku jsem přeškrtávala dvě slova. Věříš-li, že vím, která slovíčka to byla? — Ano! Pamatuju se, jak jsem se tenkrát zamyslila a při tom jsem takhle perem po těch dvou slovech jezdila.

Olga. Ne, neuhodnu, co tu stálo.

Marie. A já to nevyzradím!

Rubešová. Olga ti brzy poví, zač to všecko stojí.

Marie. Ať mi raději nic neříká! Já sama vím, že nemělo jádra, co podlehlo!

Olga. To není vždycky pravda. (Čte, chvílemi ustává a myslí.)

Marta. (Devatenáctileté děvče živé povahy. Přiběhne s levé strany s pentlí v ruce, obejme Marii a radostně skáče.) Pojď mi poradit, ty máš nejlepší vkus — Márinko, Márinko!

Marie. A co ty, Marto, jsi stále tak veselá?

Rubešová. Jí stále vychází slunce.

Marta. Hm — teď mám mnoho starostí! V sobotu jdu poprvé na ples! Pomysli si, co je to poprvé na ples! Šaty mám už u švadleny; růžové, atlasové, a maminka mi koupí gázový vějíř — Viď, maminko! — malovaný, s amorety v bílém poli. A u šatů kolem výstřihu budu mít zlatem protkávanou krajku, a čerstvé květiny, konvalinky, tuberosy — anebo žlutou, ne žlutou — červenou růži — anebo, já sama ještě nevím — ale něco takového, abych byla krásná!

Rubešová. A co, Olga nepůjde?

Olga (spustí ruce s rukopisem na klín a hledí před sebe).

Rubešová. Měla bys jít! Mladé děvče má chodit na plesy!

Olga. Ne, nepůjdu, nelíbí se mi taková zábava. (Čte.)

Rubešová. Olga opravdu není pro takové věci. Přála bych si, aby byla veselejší!

Olga. Bože, co je to, vezmou-li se dva lidé za ruce a vyskakují?

Marta. Nemysli si, to je krásné! Ale, kde pak Olga, té je všecka pozemská radost všedností; ona raději píše básničky a houpá se na sněhovém obláčku, a pluje na něm přes žlutý měsíček — kde pak tanec!

Marie. Ale, Marto, vždyť těší každého něco jiného!

Marta. Já vím, ale říkat, že se vezmou dva lidé za ruce a vyskakují, to je trochu mnoho! Tanec je jistě ušlechtilá zábava — ať si říká Olga co chce!

Olga (spustí ruce na klín). Bože, to je smutné!

Marie. Kde? Smutné? (Jde k Olze.) Kde čteš? — Ukaž! Vždyť je to veselá historka!

Olga (stále pohnuta). Ach ne, něco jiného je smutné; neporozuměla jsi mi! — Nech mě — povídejte si! (Čte.)

Marta. Nech ji, ona má vždy nějakou tajnost! Pojď mi raději poradit — pojď — měním si klobouk a nevím co s tou pentlí... je jí tolik... a já bych ráda tak nějak... víš... tak —. frrrr!

Marie. Miláčku, nevyznám se v tom; nikdy si klobouky neupravuji.

Rubešová (vezme hračky). Pojď, Marto, já ti poradím! (Jde v pravo.)

Marta (jde za Rubešovou). Hm — to bude klobouk jako pro usedlou paní! Stál dvacet zlatých a abych si ho předělávala. (Zajdou.)

Olga (položí rukopis na klín). To je smutné!

Marie. Co je smutné? Posmíváš se mi? Vždyť to bylo nehotové! Dnes ani nevím, co jsem psala. Prosím tě, nečti to!

Olga. Řekni mi, Marie, upřímně, věřila jsi tehdy ve své nadání?

Marie. Ano, úplně. Cítila jsem, že jsem nadaná, musila jsem psát.

Olga. A snila jsi o tom, že budeš jednou umělkyní? Myslívala jsi si — víš — že není možná, abys na to všecko zapomněla — ? —

Marie. Ano, byla jsem přesvědčena, že je to můj jediný cíl! — Ach — Bože! Jak se ty sny rozprášily!

Olga. A došla jsi tam, kam dojdou všecky ženy. Vdala jsi se, jsi matkou, staráš se o domácnost, slídíš, kde je co lacinějšího, a na umění si již ani nevzpomeneš! Tak, tak! Jen si to nevymlouvej! Chtělas jít někam, ale došla jsi jinam. Ano, tu jsme u věci. Žena nemůže jít, kam chce první její vrozená schopnost — ne, ji všecko surově zatlačuje k jedinému účelu, manželství. Která se opře — vyjde zlomena!

Marie. Ale, Olgo! — Snad jsem nebyla nadaná!

Olga. Byla, a neobyčejně! Každá tvoje věta mě chytá svou jasností a kyprostí.

Marie. Neříkej to, z takové chvály by mi bylo nepříjemno!

Olga. Říkali ti to jistě všichni, kdo tvé práce četli.

Marie. Ano, říkaly mi to přítelkyně, a říkali mi to i páni, takoví, kteří se táhnou tam, kde je mladé, bohatší nebo duchaplnější děvče. Chválili mě a byli nadšeni! Bůh ví, čím vším jsem byla v jejich očích!

Olga (vzruší se). Ano, ano, ano, ano! Ach, rozumím! Bylo to s tebou jako se mnou! Právě tak, ano! Bratr sem navede pánů, přicházejí sem mé přítelkyně a všichni mě vychvalují. Věřím jim, jako jsi ty věřila, pracuju, jako jsi ty pracovala a jsem o svém nadání přesvědčena, jako ty jsi byla. Všecko snažení, všecko myšlení obracím k jedinému cíli, jako ty jsi činila — k umění, a věřím, že budu... (stají dech) a najednou z tebe, sestro, křičí takové zklamání!

Marie. Nemusí se s tebou stát, co se se mnou stalo!

Olga. Nemusí, nemusí! Ale to je to strašné, že jsem ve tvém osudu jako v zrcadle uviděla svoji budoucnost! (Povstane.) Tys taky nechtěla jít tam, kam jsi došla. Jak se stalo, že jsi v tomto postavení?

Marie (zmatena a rozčilena). Ani sama nevím. Tak nějak znenáhla se mé myšlenky změnily, sny se rozptýlily a život se mne dotknul. To je těžko... a nač se znepokojovat? Já ani sama nevím, jak se to všecko stalo!

Olga. A což jsi netrpěla?

Marie. Ale, Olgo, nač ty otázky? Život je vůbec těžký... ten i ten!

Olga. Teď vidím, co se se mnou děje!

Marie (ulekaně). Co se děje?

Olga. To, co se děje se všemi děvčaty. Jak je jim patnáct let, nahromadí se něco nepřemožitelného kolem; vše, co promluví rodiče, co tety, sestry, bratři, známí, každé hnutí, každý skutek, všecko směřuje k tomu, aby se provdala. Nelze se vzepřít, všude je táž jediná starost, ať se obrátíš sem nebo tam! Přisvědč mi! Přisvědč! Z tebe čtu ty myšlenky, z tebe!

Marie. Je to snad nalehavost života. Máš opravdu tytéž soužívé myšlenky, jakými jsem i já trpěla!

Olga. A tím odsouzením ženské bytosti k jedinému účelu — všecko jiné se v ní zadusí.

Marie. Je dobře přijmout trpělivě život takový, jaký je.

Olga. Snad bych se byla proměnila jako ty... opustila svá předsevzetí jako ty... ale teď, když jsem pochopila, — ne! Ne! Ne! Vždyť už napolo vězím v těch léčkách! Kam se ohlédnu, na co pomyslím, všude, všude! Jsem téměř zasnoubena, mluví se i o sňatku a já se proti tomu ani slovem neozvala! Chodí sem několik pánů; rodičům se zalíbil pan Hlavsa, je hodný, miluje mě, den co den posílá čerstvé květiny, lpí na mně, souží se pro mne... Samo se stalo, že je považován za mého ženicha... Vždyť jsem už celá těmi chapadly obklopena... jako ty, jako ty! Mluvím o nebezpečí a ono mě už zachvacuje! (Silně se zděsí.) Vždyť se stalo i to, že se ve mně ozvala láska k tomu člověku. Tak si mě už všecko k pohlcení připravilo.

Marie. Tak bylo i se mnou. Rozhodnutí přišlo a já nevěděla jak.

Olga. Vyhnou-li se mé oči Hlavsovi, už se setkají s pohledem jiného. Všude ty chtivé mužské oči vidím, ze všech koutů na mne pohlížejí.

Marie. Ano, ano, připomínáš mi stejné pocity z mého mládí.

Olga. A což není možná rozbít ten kruh?

Marie. Těžko.

Olga. To jsou smutné, temné myšlenky!

Marie. Zdají se ti smutné. Později všecko tiše přijmeš.

Olga. Čili jinými slovy - - podlehneš!

Marie. Ano!

Olga. (Přistoupí k Marii. Po malé pomlčce.) A řekni mi, jsi šťastná?

Marie (mlčí; pohladí jen Olgu po vlasech).

Olga. Co všecko tvé oči povídají — sestro!

Marie (mlčí. Pojednou, jakoby obě pochopily, obejmou se prudce.) Můj obrázku! Obrázku mojí minulosti!

Olga. A ty, obrázku mojí budoucnosti!

Marie. Pojď, sedneme si! (Usedají.) Snad by bylo lépe, kdybychom teď hovor přetrhly a nikdy tyto nitě nenavázaly, ale mně se zdá, že bolest jednoho člověka může vykoupiti druhého!

Olga. Chci míti oči otevřené. Není možná nemysliti! A jsi ty velmi nešťastna?

Marie. Nevěděla jsem, kam jdu. Světýlka mě zavedla! Jsem nešťastná, ubohá! Olgo, velice nešťastná!

Olga (povstane a mluví stále nadšeněji). Teď všecko kolem sebe vidím, chápu, k čemu jsem určena, všecka svá přání, všecko svoje štěstí, svoje touhy, svoje radosti znova nalézám! Nechci od nikoho oběti, chci jen dopřání, abych kvetla svým květem! Chápu, co se kupí kolem ženy, chápu, jak jsem sobě vzdálena, chápu, že se musím hluboko popelem a štěrkem prohrabati, abych nalezla své vlastní srdce, chápu, že si o sklo a kamení ruce rozederu — ale taky chápu, že se musím nalézti, že se musím k sobě prodrati, protlouci — za každou cenu, neboť v tom je vše obsaženo.

Marie (povstala). Tak je to . . . ano . . . a já ti povím, takový obraz vidím . . . obraz! Namaloval se mi v mysli během života. Je planina, kolem, daleko . . . a teď — vybíhají na ni děvčata čtrnáct patnáct let stará a rozhlížejí se . . . Jéé . . . tak mají čisté své oči udivené! Všude se jim líbí, všude by chtěla býti. Mnoho je jich, a všecko se jimi hemží, běloučké ruce a běloučké nohy mají . . . jako stádo ovčiček . . . V tom zaslechnou práskání bičů. Rodiče, příbuzní, známí i neznámí starostlivečkové s biči v rukou je ženou, shánějí jako zběsilí tam někam do zátiší. Běda té, která by chtěla utéci! Do krvava ji ušlehají! A když je zemdlené a polekané zaženou tam, kam chtěli, zpozorují, že se jich tam ani polovina nevejde. Co s druhými? Kam s nimi? Honem, není času, nové a nové šlehané davy sem běží. „Koupíme je do otroctví", nabízejí klidně tu čekající majitelé závodů, továren lepších i horších, zabírají z přebytků celé davy a odvádějí je do svého hříšného kraje.

Olga. Hrozné!

Marie. Kam jsme to došly, dušičko?

Olga. Však vím již, co musím odhodit. Všecko, kam jsem nevědomě zabředla; musím zdusiti svou lásku, toho vlka, který ženu zadáví a zavleče! Musím se osvoboditi! Od lásky se musím osvoboditi!

Marie (políbí Olgu). Jaká jsi odhodlaná, sestro! Bojím se však, abys nezabloudila! Hlavsa není všední člověk.

Olga. Již mě neoslabíš!

Marie. Ne, sestro, pojď k oknu, pohovoříme si o něčem jiném, o něčem denním. Myšlení člověka zavádí a omamuje. Pojď, vysmějeme se mým prvním a posledním literárním pokusům!

Olga. Ne ne, obraz děvčat, a švihání bičů mi s mysli nesmažeš!

Marie (odešla rozechvěna k oknu a čte v rukopisech). Ach, podívejme se! Tady je ona básnička . . . Olgo! To je básnička, která přemohla mého muže! Pojď se podívat na její vybledlý inkoust . . . a křivé řádky! Když ji muž přečetl, zamiloval se do mne! Co to bylo v těch pavučinkových písmenkách? — On byl tehdy zcela popleten! Pak ji často přednášel . . . Olgo, neposloucháš?

Olga. Odpusť, přečtu si všecky tvé práce jindy. Ráda a nábožně je přečtu, ale dnes není času, brzy se sejde naše hovořivá společnost.

Marie. Těším se, bude veselo! Není dobře bez společnosti, ona odvádí tíživé myšlení!

Olga. A! — společnost!

Marie. Marta jde, obveselí nás!

Výstup 2.

Marie, Olga. — Marta (vesele vstoupí s pravé strany).

Marta (jde po špičkách s počátku a mluví pozorně). Maminka mě, chudáček, stále napomíná, abych nebyla tak živá. Jistě prý mě na plesu ze sálu vyvedou! (Směje se.) Nepůjde prý se mnou, něco prý provedu! Bodeť! (Nápodobí jakoby šla s pánem zavěšena, dívá se upjatě před sebe a protahuje obličej.) Tak přece nebudu chodit! Bavit se budu, smát, radovat! (Tleská rukama.) Já se těším! Prvně na ples! Marie, zůstaň u nás do neděle a pojď ty se mnou! Pojď! Maminka mě stále opravuje, stále má strach, a mě to mrzí! Pojď!

Marie. Nemohu. Mírni se hezky, a maminka půjde ráda!

Marta. Mírni se! To se musím tak mírnit, že ze mne nic nezbyde.

Olga (odnáší v levo do pokoje rukopisy). Ty se tak nikdy nemírníš! (Zajde.)

Marta. Já vím! — Už jsem ti ukazovala, jak se na mne jednou v tanečních hodinách maminka zlobila? Ne? Ty to nevíš? Tak počkej! (Usedne na pohovku.) Takhle seděla maminka mezi těmi ostatními gardedámami. Na pravo měla takovou malilinkou a hubenou paní, ale s tak velikýma očima, že na ní byly jen ty oči; a na levo zas takovou silnou a velikou paní jako horu. Ta maličká se stále vrtěla, a veliká se ani nehnula. Maminka seděla takhle! (Sedí stuhle, s očima přísně ku předu upřenýma.) Přísně! A jen mě neustále stopovala! A teď jsme šli sálem s panem Hrádkem; chechtáme se, znáš mě. A teď maminka; podívej se! (Napíná nejprv krk a poulí oči; pak prudce ukáže prstem do země, jakoby volala: „Sem půjdeš a hned!" Důrazné ukazování prstem k zemi opakuje několikráte a stále rychleji, až se i s pohovky zvedne.) Musila jsem se přestat smát, a maminka si zas pořádně usedla mezi tu hubenou malilinkou a tu silnou ohromnou. - - Chi! - -

Marie. Potom tě nemá napomínat, ty divochu!

Marta (směje se, pospíší k Marii a obejme ji). A já potom, když přijdeme domů, maminku takhle obejmu a zlíbám, až je celá červená.

Olga (vrátila se). Vždyť je maminka ráda, že jsi veselá. Přeje si, abych já byla jako ty.

Marta. Bůh ví, mně říká, že mám býti zase vážná jako ty.

Olga. To je jistě nějaké nedorozumění.

Marie. Ano, to by pak měla zas totéž, co má.

Výstup 3.

Marie, Olga, Marta. - Rubeš a Rubešová (vstoupí s pravé strany).

Rubeš. (Statný, prošedivělý pán.) U nás není slyšeti nic jiného než: ples, ples! Marty je plný dům. O každé mašličce aby byla porada a debata.

Marta. No — a to se bude stupňovat. Poslední den — to bude všecko na nohou. Já jsem taková popletka, že budu stát . . . a nebudu vědět, co dřív. (Běží k matce a obejme ji živě.) Maminko, já jsem tě pomluvila! — Chi! -

Rubešová. Já vím, dušičko, co to asi bylo. Něco z tanečních hodin bezpochyby; jak tě napomínám, ne?

Marta. Ano, něco takového — chi —

Rubeš. Počkejte, děti, — při té příležitosti měli bychom se domluviti! Poslyš, Olgo, šla bys taky?

Rubešová. Ano, měla by jít!

Marta. Olgičko, pojď!

Olga. Já? Proč?

Rubeš. Nechceš-li, nenutím tě; ale možná — to mi tak dnes napadlo — že by si to pan professor Hlavsa přál.

Rubešová. Ano, opravdu... my jsme takoví nešetrní k němu — opravdu... On je nesmělý, neřekne nic... a možná, že by se rád s tebou veřejnosti ukázal.

Olga. Možná, že si to přeje; proč ale já mám plnit jeho přání?

Rubeš. To by bylo i k vůli tobě. Nezdá se ti, že by to bylo slušné?

Marie. Snad je na to dost času.

Olga. Proč se ale já mám veřejnosti ukazovat?

Rubešová. Ale ale — to žádá slušnost, abychom šetřili zvyků, a přání toho, koho jsme si tak oblíbili jako jeho.

Olga. Všecko ráda uznávám. Nechápu však, proč mám jít s ním na ples já, když jste si ho vy zamilovali?

Rubeš. A tak!

Rubešová. Ovšem, teď pochopujeme. Myslili jsme, že ho máš ráda, když přijímáš od něho květiny, když si s ním dopisuješ a když se s ním bavíváš!

Marie. To se stalo dojista jen ze soucitu.

Olga. Kdybych ho i ráda měla, nezadala bych se mu. Takové rozhodnutí nemá ceny. Nesvolila bych já, ale znetvořená moje duše, a nebral by si mne, nýbrž snůšku starých názorů, z nichž jsem upletena!

Rubeš. Ale, Olgo, vždyť my jsme tě nikdy k ničemu nenutili, ani jsme tě upjatě nevychovávali. Taky vůli tvou jsme vždycky podporovali! Nemíníš-li to s Hlavsou vážně — dobře.

Rubešová. Rosteš v témž čestném vzduchu, v jakém my jsme rostli!

Olga. Ano, mohla jsem si přát cokoli, ale já jsem se neosmělila promluvit. Ne, že by mě byl někdo odbyl, ale že jsem se vždy čehosi přísného bála. Ptali jste se mne někdy, po čem toužím? Naslouchali jste mému dětskému srdci a zkoumali jste, co se tam ozývá? A začali jste mě v tom směru ušlechťovati, vzdělávati a vésti? Ne, vy jste neměli jiné péče než té, abych se brzy a dobře vdala.

Rubeš. My jsme ti v ničem nebránili; mohla jsi se rozvíjeti dle své touhy.

Olga. Bože! Což jste připustili slunce, aby mě zahřálo? Zcela jinam jste mě vedli!

Rubešová. My jsme volili to nejlepší, co nám rozum řekl.

Olga. Vy jste činili, co všichni činí. Staráte se, abych se vdala, abych žila; ale nestarali jste se, aby byla živa moje duše!

Rubeš. Je mi líto, Olgo, že slyším takové výčitky. Všecko, co jsme myslili, cítili, pracovali, pro vás bylo, děti, pro vaši budoucnost, vaše dobro!

Rubešová. Nebylo-li v starostech našich té nové učenosti, bylo tam za to hojně upřímné lásky. Ty nás obviňuješ... (zápasí s návalem citu) Olgo, kdybys dovedla změřit starosti, co se za léta přenesly našimi hlavami.

Olga. Ach ne, vy mi nerozumíte! Nechápete má slova! Ty výčitky neplatí vám, ale veškeré společnosti!

Rubeš. Ne ne, dceruško, ty jsi se příliš oddala čtení knih... to rozbíjí bytost. Utíkáš trochu přepjatě životu.

Rubešová. Takových tužeb bylo od jakživa dost, ale každý se vrátil ke starým zkušenostem. To jsou jen nějaké neviditelné stavby, co ty si myslíš!

Olga. Ne ne, mýlíte se. Je mi vše jasno! Nerozumíte mi! Já chci býti svobodná a budoucnost má z mé svobody vyplyne! Nelekejte se! Nekřižujte se nade mnou! Chci jen trochu vůle, aby se mohlo dobré snažení rozvinouti. Ani nehořekujte, ani neplačte! Já dosud o svém utrpení nemluvila.

Rubeš. Čiň si, co chceš; šetři jen nás a své dobré pověsti!

Olga. Což chci někomu ublížiti? Což chci něco nečestného?

Rubešová. Nevím, dušičko, co chceš. Toužíš jistě jen po dobrém, ale snadno dojdeš ke špatnému!

Olga. Což nerozumíte? Nevíte, co chci? Toužím, aby ve mně zvítězilo to, co se umačkává a co je dobré.

Rubeš. Nikdo ti v ničem nebrání. Myšlení tvé je volné.

Marie. Vy si nikdy neporozumíte!

Olga. Což nevidíte chybu, které je plný svět? Nevidíte tisíce znetvořených žen? Naučil je někdo mysliti na něco jiného než na šaty, pudr, mýdla, vdavky a tanec?

Marta. A — bodeť! (K Rubešové.) Už se mi zas posmívá!

Olga. Není jejich bytost skrz na skrz prosáklá jediným záměrem: uloviti ženicha? Nejsou všecky osobitosti, všecky pestrosti jejich talentů hned z mládí proměněny na jediného, falešného netvora? Je to pak myslící, život správně pochopující žena? Jděte mi, je to nízký, zničený, podlý tvor, vyučený podskoku, falši a přetvářce, který chce za každou cenu muže ulovit.

Marie. Ano, mnoho pravdy je v těch slovech, ale je možná něčím hnouti?

Rubeš. Všude je zlo, všude nedostatky, to my taky víme! Jsou však mnohá zla — poněvadž musí býti.

Rubešová. Vždyť jsi slabá na celý svět.

Olga. Ne však na sebe. Chci jen, abych rostla ze sebe.

Rubeš. Dlouho se již při tvých řečech přemáhám! Co mluvíš, je přepjatý kvas mladosti. Blouznění... mladé blouznění! Jsem celý udivený z tvé řeči. Najednou chceš z mezí vybočovati! Myslíš, že nésti břemeno je menší než ho zahoditi! Ale mýlíš se! Tak mluví lidé neschopní!

Olga (obejme Marii). Marie, přišly mé myšlenky z takového temna, že je nelze pochopiti?

Marie. Chceš snad mnoho na tomto světě! Na cestě květiny nevypěstuješ!

Marta (celuje Rubeše). Tatíčku, nehněvej se! Snad něco Olgu mrzí. Nech ji, to přejde!

Rubeš. Milá dceruško, silně jsem se znepokojil.

Rubešová. Olgo, pojď sem, a podívej se do mých očí. Nenalezneš v nich ani stopy nějakého zlého smýšlení s tebou!

Olga (přituli se k matce). A což ani ty mi nerozumíš?

Rubešová. Víš, dušičko, zkušenost je takový zlý vítr, který podobné plány nadobro rozmetává.

Olga (zmužile). Ano, ano, to je to práskání bičů ... to je to šlehání ... ano ano ...

Marie. Olgo!

Rubeš. Co mluvíš?

Rubešová (jde k Olze.) Vždyť ty jsi všecka nemocná.

Olga. Ach ne — já nejsem nemocná! ...

Marta. A já tě prosím, Olgo, abysi svými rozmary nekazila náladu dnešní společnosti. Ty ráda pokazíš veselost!

Olga. Jaké dětinství ti napadá!

Marta. Bodeť, jen ty jsi moudrá!

(V předsíni ozvou se mužské hlasy, šramot a smích. Osoby na jevišti proměňují místa. Vše změní svoji tvářnost.)

Výstup 4.

Rubeš, Rubešová, Marie, Olga, Marta. — Josef, Hlavsa, Rosička a Tichý vstoupí.)

Josef. (Pětadvacetiletý muž. Vstoupí prostředkem.) Dobrý večer! (Zpět.) Prosím, prosím, přátelé! (Představuje Tichého.) Pan Tichý, společník firmy Vít a Tichý — moji rodičové a sestry! (Pak mezi šumem zajde v pravo do pokoje.)

Rosička. (Plavovlasý, kudrnatý pán s knírem, mluvka a smíšek. Zakládá si na úpravě šatu a kudrnatých vlasech. Rychle jde k dámám a líbá jim ruce.) Ach Bože! — Chm! — Má úcta! — Neodjíždějte, milostpaní! — (Jednotlivé poznámky opakuje dle potřeby.)

Tichý. (Vysoký brunet hladkých, koketných pohybů.) Pan syn mi prokázal zvláštní pozornost — a pozval mě do vaší vážené společnosti.

Rubeš. Těší nás, těší nás.

Rubešová. Bude-li se vám u nás líbiti, přijďte častěji.

Tichý. Prosím, milostpaní!

Hlavsa. (Přímý, vážnými snahami zabraný muž. Třicátník. Šel k Marii a Olze. Pak přistoupí k Rubešovi.) Nalezl jste včera pana Mráčka?

Rubeš. Ano, ano, děkuju! Výborně se mi to hodilo. Děkuju! — Pánové, račte si sednout, prosím! (Rozcházejí se po sedadlech.)

Rosička (hovořil s Martou). Dobře, slečno, smát! Ano, smát! — (K ostatním.) Máme hned na počátku se slečnou návrh, abychom se

dnes jen smáli. Je moc mraků a musíme dělat slunce. Rozehnat to! Hodně se smát, nic jiného, než smát! Hodně se chechtat! Tolik se chechtat, až nebudeme moct dál!

Marta. Ano, ano — chi —!

Rubešová. Dovedeme-li to.

Rubeš. Aá — můj milý pane, nevím —

Hlavsa. Vtip vymírá a smích není v modě.

Marta. A — co! Já se nasměju dost!

Rosička. Myslím, že jste se tehdy neuměli lépe smát než my teď. Já, na příklad, směju se od rána do večera. Když vstanu, přinese mi paní Katy kávu, cupe, chrastí cukrem... tkaničky u čepečka se jí házejí... chichichi... směje se pro nic za nic, a už je mi k smíchu. Jdu do úřadu, otáčím se, hůlkou švihám, knír si točím — děvčátka se na mne zubí, očka se jim třpytí, natřásají se, a už je mi do smíchu. Vedle mne v úřadě bafá pan Vlnásek, říká často: „Já nejsem ten který..." a jak se na něho podívám — už se musím smát. U oběda se směju, všude se směju, stále se směju. I když proti mně na pavlači vyběhne sousedův ratlík, stříhám takhle prsty proti němu (naznačuje) a smíchy se až dusím.

Tichý. (Pozoruje Martu). To je smích docela planý. Slečnin smích je upřímnější.

Marta. — Chi! —

Rosička. Já vím, a příjemnější! Mně se taky líbí!

Rubeš. Jen buďte hodně veselí! (Dosud bylo nepokojno, šeptání a přesedání.)

Josef (vrátí se a usedne). Tu je hlučno!

Rosička. Já trochu vyučuju smíchu — několik mladých bubáků!

Marta. — Chi! — Vy jste pěkný ptáček, vám se musí člověk zasmát!

Josef. To je to, umí dobře mlátit prázdnou slámu.

Rubešová. Všichni hledaní ženichové jsou takoví.

Rosička (pokloní se Martě, Josefovi i Rubešové). Kdo ví, co bych za chvíli ještě byl. Teď jsem: ptáček, mlatec prázdné slámy — pěkné postavení! — a hledaný ženich. Ale to všecko mi humor nepokazí. (Hledí na Martu, která se mu směje.)

Tichý. Ale dosud se tak nechechtáme, jak jsi sliboval!

Hlavsa. Takoví lidé, jako jste vy, taky musejí být na světě.

Rosička. Ale takoví, jako vy jste — nemusejí být na světě.

Marta. Vám nikdo neujede — chi! - (Pokračování.)

Horní vodopád (Dugon). Beg Kopčičský.

L. KUBA:

Ráma.

Črta z bosenského zákoutí.

Jasný zvonu hlas potýká se s modravou hradbou šišatých i ramenatých klanců, ježční kolkolem jako podpůrné pilíře siné kupole nebeské, a po dlouhé chodbě jednoduché budovy klášterní ozývají se kroky, dušené těžkými františkánskými suknicemi. Ve přitmělé, přízemní chladné jídelně odříkává se monotonně latinská modlitba, jejíž úsečné ukončení je pro statné postavy mnichů rámských znamením, aby zasedli. Co novic s unylou tváří předčítá text z Písma, rozčesávají si ostatní pravicemi rázné kníry, aby jim při jídle nepřekážely.

Mohutný knír je specialitou bosensko-hercegovských františkánů, a nosení jeho nevzniklo za účelem dekorativním. Dnes ho ovšem již netřeba, ale jindy bylo jinak. Bývaly chvíle nejisté, a fráněvec nesměl ve své sutaně objížděti svoji na míle rozptýlenou osadu, chtěl-li si hrdlo zachovati. A roucho obyčejného sedláka, aby jej v sobě utajilo, vyžadovalo vousiska jako šavle: vyholené tváři latinského kněze by nebyla bývala roba sedlákova nic platna. Krajem cválal na džogatovi junák, opatřený nožem a pistolí, a v chatě z vojína stal se rádce

duchovní, jenž nemocnému přinesl potěchu a posilu na cestu odtud, novorozeněti požehnání na cestu sem. A když dušmanin (nepřítel) podezřívajícím okem stihl neznámého hosta a ptal se: „Kdo to tam přijel?", dostal za odpověď: „ujak" (ujec, strýc). A otázal-li se, nevěře, pro jistotu děcka, dle zásady, že děti a blázni nelhou: „Koho to máte u Vás?", odvětila i ta nevinná ústa: „ujaka". A nelhala, neboť tak se vždy fráněvcům říkalo a říká po dnes: „strýc".

I nosení fezů jim zůstalo, a všechna tato dědictví z minulosti františkány nemrzí, nejméně pak černý, lesklý knír. Naopak, vědí, že jim to sluší, a rádi si vzpomínají na dojmy, jež působí, když octnou se mimo vlast, rádi vypravují, jak v Římě nebo ve Vídni poutali k sobě pozornost všech, nízkých i vysokých. Proto opatrně, něžně rozdělí si obě polovice své mužné zdoby, rozvedou je od sebe co nejdál, a pak každou zvlášť pohladí, aby na své pány se nemrzely. Potom teprve započne přijímání darů světa pozemského z rukou mladého hocha, jehož úlohou jest udržovati stálé spojení mezi stolem a oknem, vedoucím do kuchyně.

Ručím za to, že chtěli byste býti též takovým rámským fráněvcem. Ne pro tu domácí a dobrou kuchyni a rozehřívající víno dolnorámské, jež rádo přizpůsobí nos — co do barvy — nachovým fezům, ale pro ten život, podobný bílému leknínu na klidné hladině. Tichá jizba osamělé budovy by vám byla domovem, a mlčelivá dolina, strmé litice a vysoké planiny by byly vaší pracovnou. Hukot vodopádů, žvatlání ručejů a šepot listí by vám nahradil společenské krasořečníky, tlupy balvanů by vám stačily za společníky na cestě za povoláním. Jednou byste si na koni „zelenkovi" rozkošným údolím zacválali a podruhé byste jej — také rádi — vedli opatrně za úzdu po prudkém svahu, aby neklouznul. Hospodařili byste na dvojí způsob, jednou Pánubohu, druhý den sobě, jednoho dne byste se starali o ovečky boží, a po druhé byste jeli na vysoké Drajevo a ve svých salaších přehlíželi jiná zase stáda.

A tichý, dobrý lid, starověkých zvyků, dávných obleků, obrovských postav a ryzí poctivosti, by Vám byl oddán, přišel by v neděli z daleka široka poslouchati slova božího, radil by se s vámi a sdílel se svou strázní tělesnou i duševní, snášel by vám pokojně své dávky a poplatky, na zavolání šel by vám kositi, vázati, mlátiti a líbal by vám ještě ruce. Jakoby byl býval přeslechl, když jste mu četli z evangelia: „. . . a popatřte na ptactvo nebeské, jež nežne a neshromažďuje do stodol, a otec nebeský . . ." a tak dále.

Jen s těmi dobráky a s tím němým krajem byste se zde stýkali, neboť sem vede málo cest a tudy skoro žádná. Nedávno teprv byla zřízena úzká silnička z městečka Prozoru (11 km.), vedoucí na sever přes nízké sedlo do semknutého čtverce horského, přístupného jinak jen po krkolomných horských stezkách. Z Prozoru však máme dlouhou jízdu, buď na sever do Bugojna, nebo na jih do Jablonice, nežli se dostaneme k železnici. Proto také o Rámě málo se ví, leží mimo obyčejné linie turistické, a samo dílo „Oest.-Ung. Monarchie" nedovedlo nalézti příležitosti, aby vynikajícímu tomuto zákoutí bosenskému věnovalo příslušného na svých stránkách místa.

Jméno Ráma má trojí význam. Ježto řeka, území a pojem historicko-politický. Jen prvý význam je určitý, druhý již je mlhavější a třetí nejneurčitější. A přece jsou jméno i pojem Rámy hluboce vniklé v národ, přece mají své veliké opodstatnění! Rámčan a Rámčanka tak ostře liší se od ostatní Bosny či Hercegoviny, jako zase Horní Ráma od Dolní. Území toto je tak své a osobité, že mi od první návštěvy vždy vyrůstalo z povšechného obrazu Bosny, a králové uherští, dříve než „rex Bosniae“ psali se „rex Ramae“, ač nikde zde není stopy po nějaké prestolnici, a celý kraj je ubohou opuštěnou Popelkou — mimo divy přírodních krás, s nimiž se zde asi převrhl povoz, když je milý Pánbůh po světě rozvážel. A tak je Ráma aspoň tím bohata, co člověka nic nestojí, co člověk nemůže ani dáti ani vzíti.

Tajemným je také původ jména Rámy, jež není ani slovanské, ani latinské, ani turecké; ale podobně záhadných jmen je tu hojnost. Mně samému ovšem právě záhadnost těchto starobylých jmen je v nápadném souhlasu se starobylým tisíciletým rázem zdejšího lidu, jenž jako by se zdejší gigantickou krajinou byl srostlým, jako by pocházel z těch dob, kdy povstaly ve zdejších horách obrovské tesy, jež dva vždy stačily na celé údolí a z nichž dosud rudá skála při zapadajícím slunku jako syrové maso krvácí.

Pouze jakožto řeka je Ráma pojmem naprosto jasným a vymezeným, ale i tu se musíme ptáti, proč má tak krátká říčka tolik a tak velkolepých pramenů, že stačily by celé řadě jiných řek. I pro Kras je to trochu mnoho, čeho si Rama dopřává!

Ale všechny tyto záhady, protivy a opaky tvoří dohromady harmonický celek, a jako svěrák a klín nejlépe drží pohromadě, tak i zde stmeleno je vše tou tajemnou silou, která právě krajnosti sbližuje. —

Ale vrátíme se do kláštera, jenž nám bude nejlepším východištěm, chceme-li se s Rámou blíže seznámiti. Sluje Ščit a třebas by na prvý poslech jméno jeho znělo slovansky, musíme přece, uváživše, že skupina šč v srbocharvatštině zastoupena je skupinou št, že by tedy musilo jméno toto zníti „Štít“, hledati původ jeho jinde. V podání lidu objasnění se nám nedostane. Když Turci navalili na klášter a bratry v něm sekali, mučili a týrali, tu prý chlapec, sloužící u koňů, vida sílu Turků, sedl na koně jmenem ščit neboli ščitonja a uháněl s lucernou v ruce pryč. Pušky nepřátel jej však srazily na místě, kde je nyní klášter, a místo dostalo jméno od koně. Přiměřenější bylo by ovšem bývalo nazvati místo po chlapci.

Na štěstí ví se z historie, že zde byli Illyrové, našlo se po nich mnoho památek; v jazyku potomků Illyrských, v arnautštině čili albanštině, nacházíme slova, jimiž vysvětlují se zdejší názvy topografické, jež by jinak zeměpiscům působily nemalé rozpaky. Předně jméno Ráma pochází z illyrského râm, což značí vše, co je silné, ryčné, rychlé, hlučné. A to je řeka Ráma se svými podivuhodnými velkolepými prameny, ona naplňuje větší část doliny neustálým hukotem. Ščit pak pochází dle všeho ze slova šgjet (střela).

Ščit stojí na zdvižené vlně, skoro uprostřed čtyřboké doliny. Je to vlastní neboli Horní Ráma. Je zde klášter s kostelem a několik

stavení. Dolina je $2^1/_2$ hod. dlouhý (od záp. k vých.) a $1^1/_2$ hod. široký (od jih. k sev.) obdélník, zcela semknutý vysokými stěnami. Ani řeka Ráma neměla a nemá, kudy by údolí opustila, skály ji tisknou a svírají vždy více, až posléze přes ní můstek vytvořují, pod nímž ona jako pode jhem musí se proplaziti. Stezka, úštěrbím tímto vedoucí, podobá se čáře vedené ve výši křídou na svislé ploše a zdá se býti určena spíše pro anděly než těžké pozemšťany.

Ráma řeka vztekle tu plivá po balvanech a stěnách, a pod pěnou ji ani neviděti; ale při tom zlého a úkladného terénu se neleká. Mnohý z nevraživých balvanů odkopne a odvalí, rozbije a rozdrtí, a vítězoslavně zasyčíc, smyká se pak ve stínu košatých vrb jako hádě dále na východ, ne sice bez překážek, ale volnější již a klidnější.

Silnou, burácející, ničivou, drtící, beze strachu, nepřekonatelnou a neustupující je Ráma hned od počátku a hned několikrát po sobě. Má několik pramenů, a každý jest rekem hned při narození. První z nich — v sev.-záp. koutě doliny u vsi Varvary — prořal obrovský klanec, sotva byl na světlo přišel; druhý — v jihozáp. úhlu doliny — vrtá a trhá skály a mohutným proudem letí do světa s takovým ohlušujícím hukotem, že je nazýván Buk (od slova bučeti). Odtud teče řeka skoro přímočaře při jižním kraji doliny (na východ) a přijímá v Proslapu posilu pramenem, jenž nápodobí statně vývěr prvý, a nedaleko něho chrlí přímo do řeky spousty vod za ohlušujícího burácení nejmohutnější ze všech pramenů, Krupič. Šedá skalní stěna zdá se sahati k nebi, vrásčitá tvář její je bezoká a beznosá, ale z bezzubé tlamy vyplazen jazyk bílý, jako cín — bleskotný proud vody — a chladný dech z útrob příšery přímo dotýká se našeho spoceného čela. Proudy vod otřásají balvany, a ryk a hluk chvěje vzduchem, vrbinami, půdou pod našima nohama. Cítíme svoji bezmocnost při velkolepém divadle tomto, a ovládly by nás pod drtícím dojmem jistě myšlenky velice pochmurné, kdyby zde nebylo postaráno o dojem vyrovnávající, o komiku.

Vděčnou tu úlohu převzali tvorové velice k tomu vhodní — zdejší mlýnky. Malý a šedý je takový mlýnek jako myš, děravý je jako pasť a starý je z nich každý, i ten nejnovější. Každý chvěje se vždy a od základu — ale strach nemá z ničeho. Bez bázně postaví se, kde živelní boj nejzuřivější, rozkročí se z balvanu na balvan, jen aby rozlícený živel více dráždil a lépe do rány se mu stavěl. Lehký jak vosí hnízdo, o trámy jako o berličky se podpírající, ve všech kloubech rozvrtěný a vrzající nemá smyslu pro majestát přírody, ba nastaví jí svá kolečka, nechá si od ní sloužiti a spokojeně si k tomu poklepává a povrzává. Jako na výsměch.

Mám hrozně rád ty zdejší mlýnky, mnohý s věžičkou jak s cimbuřím. Usedají na řeku jak mouchy na maso — sotva se jim objeví. Někde jich je celá dědinka, i stoupy se k nim přidružují — pak je tam jistě i kavárnička, a v ní skupina mlčících a tajemně pohlížejících mlečů, kteří ryk vod snaží se přehlušiti občas opatrným srkáním černé kávy. Ovšem marně.

Pramen Krupič.

I to by se nám líbilo, býti zdejším mlečem, ležeti v chládku a dívati se na stříbrnou pěnu na rtech uřícené přírody, jež se na nás slepě dře. Vzdychneme při tom, neboť nám přisouzen byl osud zrovna opačný. Ale dlouho trápiti se nebudem, je to nemožno. Zde nutno žíti přítomnosti, dojem přichází za dojmem a všecky omamují zrak i sluch, spojujíce divokost a hrůzy s klidem prostičké selanky. —

Stočíme se s této obchůzky opět ke klášteru; mámeť k němu odevšad hodinu nebo půl cesty.

Ščit je samota, nikdy zde města nebylo, jak se někteří chtěli domnívati, a není ho zde podnes. Těch několik stavení opodál kláštera, tvořících kousek uličky, vzniklo následkem velkých schůzí okolního národa o nedělích a svátcích: je to několik krámů a hospod. Ke klášteru připadají 3 fary, v celku 5000 katolických věřících; pravoslavných zde není, a mohamedánů jest jen málo ve vesnicích, žijí většinou v městečkách Prozoru a Kopčicích.

Kostel sv. Petra byl zde již počátkem XV. věku a patřil k biskupstvím dalmatským, s počátku k makarskému, pak k siňskému.

Ví se o něm málo, a „stařináři“ bosenští číhají jako líté šelmy, až zdejší půda své útroby otevře a něco jim přenechá ze zbytků své pestré minulosti. Má co dávat: dědictví po Illyrech, po Římanech, po bogumilech a z doby bojů křesťansko-tureckých. Dosud našlo se málo, ale přece něco. U kláštera nalezen úlomek kamene, o němž se myslilo s počátku, že je to architrav z původního kostela, a nápis že svědčí prvním zdejším mučeníkům. Ale pak se ukázalo, že je to mnohem starší památka, že je to úlomek selského římského kalendáře.

Zajímavější nález učiněn byl u prvního pramene Rámy, u vsi Varvary, kterou vidíme na západě blýskati se na šedé stráni Ljubuše, vyjdeme-li z kláštera na vrchol pahrbku, na jehož svahu klášter stojí. Varvara, jméno je opět illyrského původu (značí bojiště), stojí na důležitém místě, při cestě, vedoucí přes Duvno do Dalmácie. Cesta tato vedla tedy zajisté už za časů římských. Illyrská minulost potvrzena byla nálezem velikých mohyl, z kamení nasypaných, z nichž jedna měla délky 30 m. Při rozkopávání našly se zajímavé starožitnosti, chované nyní v museu Sarajevském. I mimo hroby našlo se mnoho zbraní z kostí i kamene, hrnce i nádobí k lití bronzových věcí.

Varvara měla zajisté minulost, ale nemá přítomnosti. Nenaříká však sama nad ztraceným štěstím. Opodál na jih, ku prameni Buku, v husté syté zeleni prokmitají tesknivou šedí četné hřebeny begovských kul a dvorců, krásná elegantní džamie pne tam svoji bílou šíji a zdvihá úpěnlivě do výše hrotec svůj jako sténající labuť ku zpěvu poslednímu; věkovité lípy, jako rytíři starého rodu, ztrnule ji obkličují svalnatými rameny, ale mlčí, samy zoufajíce nad svěřencem svým a nad sebou samými.

Je to osada Kopčići, sídlo begů Kopčičských, město dle předsudku zdejších mohamedánů, spoušť dle dojmů našich. Kopčić je jméno každého zdejšího zrozence a beg je jeho důstojnost, ať chuďas jest anebo boháč; dříve bývali většinou boháči, dnes většinou jsou chuďasy. Karieru svoji počali Kopčići později než Varvara, a dnes jim

rovněž nezbyla než minulost a — bída. Dnes jsou leda na posměch „begové Kopčičští". Ovšem ne každému. Neníť chudoba jako chudoba, ta, která bohatství předcházela, je nejhroznější. Kopčiči bývali boháči nebo aspoň majetnými zemany. Lid si vypráví, že car turecký dal zakladateli tolik země, kolik za den objede. Vyšel tedy a objel toho za den — boga mi — dost: Duranujsko polje, Ljubušu, Mrkodol-planinu. Když přijel k Varvaře za soumraku, padl a byl mrtev. Zde byl i pochován. Vešlo ve zvyk o lidech chtivých říkati: obchází jako Kopčić okolo Duvna. U Varvary stojí pěkná turba (turecká hrobka) jakožto pomník této legendy; v ní leží zakladatel rodu. Kraj tento dosud Kopčičům patří, ale změna poměrů hospodářských v století 19. vůbec, a zejména obrat povstalý okupací měly za následek, že majetek tu přestal býti zdrojem výživy, když majetník nedovedl pochopiti novou dobu a nové poměry. Je mu jako mlynáři, jemuž nechali sice všecko: mlýn i řeku, a jen vodě dali jiný směr: mlýnku klepotání ovšem potom slábne, a mlynář chřadne a upadá. Zde rovněž všecko chřadne. Že při tom zjevu nejde o vyminečné neštěstí nebo příslušné rozvětvení některého rodu, nýbrž že se jedná o příčiny daleko hlubší, jež způsobily, že begem je tu mnohý — nádenník, o tom nás přesvědčí jediná procházka tímto prazvláštním polomrtvým městečkem. Osada není veliká, ale na prvý pohled aristokratická. Žádné malé kuće pro chudáky, nýbrž kuly pro bohaté velké rody; žádný krám, žádná kavárna, a vše jednopatrový prostranný dům s rozlehlou zahradou. Ale jak to vše vypadá! Mnohý je zcela opuštěn, stojí jen pouhá kostra, skrze niž patří na nás krajina s druhé strany, vše se rozpadává, i to, co je prázdné, i to, co je obydleno. Divíme se, že lidé chodí po vetchých schodech, že se nebojí na polorozpadlých pavlánech státi; a jen to tichoučko, ten klid, to mrtvo není nám nápadným. Vždyť nápadným se činí ve vymírajícím místě vše, co svědčí ještě o životě a ruchu.

Zajdeme do nízké chaloupky — je to škola. Ve víru maličkých vlasáčů, hlučících jak vody Krupiče a šustících důležitě listy tureckých slabikářů, budeme si moci aspoň opraviti přehnanou pod prvým dojmem představu o vymírajícím a hynoucím městě. Spousta roztomilých boubeláčků, jejich tvrdé, rudé tváře a bystrá, emailovaná očka nám povídají, že Kopčići ještě nevymrou. Ovšem ale chátrají.

O tom nám vypráví elegantní hodža (učitel), jenž nás po škole s vybranou jemností vede do svého konaku a hostí sladkou limonádou a tabákem. Ukázal nám cestou vyhaslé dřevěné dvorce a stichlé konírny, a při jeho líčení mrtvé prostory oživovaly. Pozornosti si věru zaslouží zdejší ahar. Je to specialita orientálská, svatyně pohostinství, abych tak řekl, jakými bývají často menší mohamedánské osady, v nichž jest nedostatek hánů (hospod), opatřovány. Jsou to veliké budovy, skládající se z řady pokojů a stájí. Vše je otevřeno, a přišedší cizinec — ať turčín nebo křesťan, vejde do které komnaty mu libo. Sluha dojde se podívati, komu náleží pokoj obstarávati — neboť každý rod vydržuje jednu světničku — a hospodář pošle hosti večeři a po večeři přijde na besedu. Host může zůstati jak dlouho chce. Dnes aharu již

není, zbyla pouhá zřícenina, a jen některý majetnější má u sebe komnatu pro cizince. - -

S begy kočičskými žili zdejší fráněvci — dle vlastního přiznání svého — větším dílem ve velmi pěkném poměru, jako vůbec se nám zdejší křesťané rádi mezi čtyřma očima svěřují, že katolíci s Turky lépe se snášeli a snášejí nežli s pravoslavnými. Je to zjev pochopitelný. Nedůtklivost a žárlivost roste se soutěží, a ta je větší mezi jednotlivými vyznáními nežli mezi náboženstvími: z katolíka snadněji se stane evangelík nebo pravoslavný, nežli z Turka žid nebo křesťan, a naopak.

Že má při tom rámský monastýr svou divokou historii, v níž obléhání, popravy, ohně se střídají, nesmí se — po odečtení živelních pohrom a lupičských vpádů — klásti na účet protichůdství křesťanství s islamem, nýbrž musí se přičísti politickému rivalství říše osmanské s mocnostmi západními. To soupeřství by bylo bývalo i bez různosti náboženské, i kdyby nebyl býval „Kříž ohrožen půlměsícem"; soupeřství je všude mezi politickými individuemi, a zápol jejich, vzplane-li jednou, vyžádá si vždy a všady nesměrných obětí. Je věcí náhody, že při zápasech balkánských byl Turek útočícím, ohrožujícím, tedy bezpráví činícím. Ve stu jiných případů bylo a jest útočníkem křesťanství, o němž na př. dějiny nás Slovanů nejlépe dosvědčují, jak naučilo pohanské předky naše „pánaboha znát".

Katolický klášter v Bosně byl nástrojem živlu sice na ústupu se nalézajícího, trpícího, pokořeného a porobeného, ale přece jen byl nástrojem politickým, a mimo ukájení potřeb duchovních u zdejších katolíků měl sesilovati posici proti pravoslaví a islamu, proti orientu křesťanskému i tureckému. Ušlechtilost a sebezapření jedinců, kteří ve své idealnosti neuvědomí si pravou příčinu svého poslání, na věci pranic nemění. Proto franěvci v Bosně žili v dobrém míru spokojeně, ale v dobách vzrušených musili se obrniti myslí rekovnou, tenkráte jim bylo zapotřebí knírů a fezů, tenkráte zasloužili si plného uznání, neboť utrpení jejich bylo již mučenictvím. (Pokračování.)

Z kreseb Mikuláše Aleše k národním pořekadlům.

Z básní Adolfa Heyduka.

LOUČENÍ PODZIMNÍ.

Jdou hvozdem v soumraku mlh kmeti šedí,
krev Jeseně se jeví v ňadrech boučí,
a smutně země do tváře mi hledí,
jak chorá máť, když s dítětem se loučí.

Je listopad, kraj temní se, den krátí . . .
Kde jsi, kde jsi, ty jara slunný jase?
Ó země, země, smutná moje máti,
zda s úsměvem se uvidíme zase?

ŽIVOTA ŠTĚSTÍ.

Co to je, co živobytím zovem?
Nic než odříkání, pláč a strach,
aby různých strastí pod okovem
v nic se nerozprchl ten náš prach;
tužba jen, by v času nízké vlně
plout jsme mohli pěkně pohodlně.

Naše štěstí — květ jahody v mechu;
sotva jara dechem hlavu zved',
již déšť slzný ulévá ho v spěchu
a dech mrazu mění slzy v led;
ne-li tak, pak vedrem lístky svine
nebo pod nohama bouře zhyne.

ČEKÁM.

Jak po prameni jelen, ztráce dech,
já po zášeru toužím temných lesů;
vždyť v hloubce ňader dávno hlubší všech
a stále jitřící se ránu nese...

Vše strhla bouř, co budoval jsem kdys,
jsem žalem unaven a sláb už k práci,
a čekám jen až jako v Tatrách tis
blesk stihne mě a se skal v řeku skácí.

Kam potom poplavu již jedno jest;
když nemoh' jsem být hrdým stěžněm lodí,
ať rozdrtí mě mořské vlny pěst,
neb chuďas na krb k ohřátí mě hodí.

—

TESKNO.

Noc běží z lesa, mlhy rostou z dolu,
hvězd řeka nebeská se světle šíří
a holá pole v němém truchlí bolu,
a v líce pavučin se věsí chmýří.

Pod rozložitou v poli stojím hruší,
ta listím krvácí, sýc v snětích sedí,
a já krvácím rozteskněnou duší,
a mimo kráčí smrt a v tvář mi hledí.

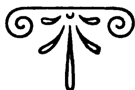
—

SNÍH.

První sníh
snáší se s oblak k zemi
na vlhkých perutích.
Jaký to rej!
Strom chytá jej
suchými haluzemi
a tiskne k hrudi.
Jak smutno! Všude
naseto listí rudé,
s křikem se ptáci budí:
„Sníh, sníh!
Jak s námi bude?

Zaleh' nám kraje chudé
v neblahé chvíli
sníh bílý,
nevlídný, bílý sníh,
první sníh,
první bílý sníh!"

První sníh,
když náhle na hlavu padne
z chvil žití žalostných,
a střást jej chceš
a nemůžeš,
ač pod ním lebka chladne,
mrazí tě, mučí,
tíží a pálí;
mlha ti oči halí,
a v ňadrech výkřik zvučí:
Sníh, sníh!
Ó života blude!
Věčný-li květ je všude?
Chvilku jsme žili —
a snili —
na vše než padl sníh,
bílý sníh,
věčný bílý sníh!

M. JAHN:

První mráček.

I.

Sedlák Jurenka byl ženat od masopustu. Měl ženu z pasek a žil s ní šťastně prvé tři měsíce. Pro štěstí nevěděl, jak je šťasten. Měl rád svou ženu Cilku a viděl, že u ní je totéž. A z toho zkvétalo štěstí. Ani by žádný z nich neřekl, jak ty tři měsíce uběhly. Nic nekalilo jejich života. Cilka byla dobrá a tichá, v práci se vyznala a ovíjela se v prázdných chvílích okolo Josefa tak jako břečtan okolo kmene.

Cilce však někdy se stýskalo. Tesknila chvílemi tam po těch krásných, odlehlých pasekách, kde byla prožila dětství a mladost.

Sedala někdy zamyšlena, jakoby v myšlenkách běhala za prvým domovem.

„Co je ti?“ otázal se jí nejednou Josef a dostával pokaždé skoro touž odpověď.

„Kdybychom byli tak, Josefe, v pasekách. Ach, tam je jináč! Já se tu ještě necítím doma,“ odpovídala na jeho otázky a pokaždé při tom chvilku se zasnila.

A Josef nechápal, proč je jí teskno. Vždyť jemu samému bylo tak smutně na blízku lesů, které tak hučely a zpíjely srdce tesknotou. Přemítal o tom, však nenašel příčiny, proč mohla tesknit. Snad se jí zastesklo po jejích rodičích anebo kdož to ví, co ji tam lákalo. Ona jen tesknila, nemohla zapomnět na ty vzdálené paseky, na které svítilo slunce jejího dětství i její mladosti.

Neděle s neděle chodila do pasek a přicházela pod samý večer veselá, jakoby okřála ve svěžím vzduchu.

Tak jednou v důvěrné chvíli Cilka mu vypravovala, jak žila v mládí. Mluvila o svých družkách a známých a jenom slovem se dotekla mladého chasníka, který se o ni ucházel. Byl to syn sousedův, muzikant Jahůdka. S ním rostla a s ním si hrávala, až jednou podvečer vyznal jí lásku. Ona ze studu utekla. Bylo jí šestnáct let a jemu dvacet. A to bylo všecko, s čím se svěřila Josefovi.

Josef se uchytil na této řeči.

„Proč sis ho nevzala?“ řekl jí s mírnou výčitkou.

„Ne, on je takový lehký, už není tak jako před roky. Chytil se muzikantů, už bych ho nechtěla,“ odřekla Cilka a rukama ovinula se okolo Josefa.

Josef pohlédl poprvé nedůvěřivě na Cilku. Myslil, že Cilku vábí do pasek její dřívější láska, a tato myšlenka pouštěla zvolna otravné kořínky do jeho duše. Josef poprvé zažárlil a začal se trápit. Doposud neznal tohoto pocitu, který mu překážel v práci, odnášel spánek a ztrpčoval život. Věděl jen, že dříve mu hravě šla práce, že ani při ní nemyslil — a nyní kolikrát za den, při práci na poli, při jídle, při probuzení přepadaly ho myšlenky, jimž se nemohl ubránit. Někdy si řekl, proč se jen trápí takovým nesmyslem, ale spokojiti se nemohl. A Cilce se také nemohl svěřit. Styděl se za hloupost, ve kterou ani nevěřil, a proto mlčky mučil sám sebe.

V neděli před senosečí seděli oba v jizbě. Bylo v ní čistě a vlídně, jakoby se sem teprve byli přestěhovali. Cilka už měla pomyto a byla ustrojena. Měla na sobě živůtek z rudého sametu, čisťoučké rukávce, sebrané nad plným loktem a na hlavě čepeček vdaných. Seděla netrpělivě a rozvrtěla se, ale každý ten pohyb její byl krásný a svěží.

Najednou pohlédla na Josefa světlýma očima, které byly tak čisty a rozesmáty, jakoby měla ve zraku po kapce rosy.

„Josefku, nehněvej se, pustíš mne do pasek?“ řekla mu s lichotným pohledem, který vždy obměkčil Josefa.

„Ty tam tak ráda chodíš —“ řekl jí Josef podzíravě.

„Nediv se, vždyť jsem tam vyrostla,“ odřekla Cilka s lehoučkým úsměvem.

„Bůh ví, co tě tam táhne,“ oddychl Josef a zamlkl po těchto slovech.

„Co tě to napadlo,“ odřekla Cilka a lehce se zarděla.

Měla tak čistou duši, kterou už každé podezření uvádí v rozpaky.

„Když tam tak pospícháš —“ odřekl Josef.

„Nechceš-li, nepůjdu,“ řekla mu Cilka, sklopila ztrnule oči a zahrála v rukou konečkem zástěrky.

„Vždyť já ti nebráním,“ odřekl Josef, a jenom ta slova vypustil, upřel zkoumavý pohled na Cilku.

„Však já se ti zas brzo vrátím,“ řekla mu živě a jak by ji uchvátil vítr, vstala s lavice, podvázala si pod krk světlý hedvábný šátek a lehkými kroky popošla k Josefovi.

„A nebudeš se hněvat?“ řekla mu něžně, vzala ho okolo šíje a s polibkem dotekla se ho na skráni.

„Nebudu,“ odvětil Josef, ale tentokrát neoplatil jí polibku, nezalaškoval s ní, jak to měl dříve ve zvyku.

Cilka si toho nevšimla, zvedla se a lehoučce vznesla se ke dveřím. Botky jí plaše zavrzly, řekla vesele „s bohem“ a už byla v síni.

Josef se zvedl a po prstech blížil se k oknu. Viděl, jak Cilka proběhla okolo, jak se jí sukně zvlnily a kroky za ní na náspu utichly.

V Josefovi zvedl se neklidný vítr. Maně vzal klobouk a vyšel na práh.

Cilka už byla ze dvora. Tak čerstvě, mladistvě stoupala a celým tělem hrála jí mladost. A právě ten její mladistvý pohyb, ta radost, která ji nesla do pasek, znepokojily Josefa. Cítil, že v duši vězí mu otravná jakási myšlenka tak jako rezavý hřebík a že ho třeba vytrhnout. Chvíli stál na místě, ale pak rázem se vzchytil a běžel oklikou okolo potoka s osekanými vrbami za Cilkou . . .

II.

Cilka se rozběhla dědinou, proběhla okolo starého hřbitova, zahnula za roh kostela a již se ocitla v polích.

Klasnatá pole zvlnila se jí v očích a v dálce se vytyčil mírný pahorek s dřevěným křížem a se dvěma lípami. Letní den červnový byl plný prudkého světla, země zadychla horkem a rozestřela všecku svou barevnou nádheru. Lehký vítr poháněl oblaka a šuměl v klasech. Chrpy a koukoly jenom se míhaly v očích. Několik stromů k sobě se svinulo v maličký hájek, zahrály šťavnaté louky a všecka ta kouzla prvého léta oslňovala oči. Cilka se zaběhla očima po kraji, prošla okolo kříže a s pahorku pohlédla vesele do pasek.

Porůznu rozseté lesíky vlídně ji vítaly, z lesů a zahrad prosvitly chaloupky, a zelené koberce lučin a trávníků zpestřily se jí v očích.

Cilka šla, na nic nemyslíc. Byla tak šťastna tak jako za dětství, starostí neznala a jenom očima těkala po vlídném koutku, který se jí byl trvale otiskl do duše. Rázem se vytrhla.

Viděla před sebou chasníka. Ihned ho poznala po kroku. Šel bystře, byl štíhle vyrostlý a v rukou pohrával jakýmsi leskle svítícím předmětem. To byl Jahůdka. Šel k muzice a nesl si v rukou křídlovku.

Cilka si vzpomněla na staré časy, kdy pasekami zpívala Vinckova křídlovka, kterou tak ráda slýchala. Kouzlo to znova se vrátilo. Myslila, že přece v těch pasekách bylo jí lépe. Kdyby tak mohla vzít s sebou Josefa, všecko by mohla oželet.

Vincek ji dostihl a s úsměvem pozdravil, Cilka mu také oplatila úsměvem.

„Eh, je tě teskno po našich pasekách,“ nadřekl Vincek.

„Ba že je teskno. Ani si vzpomenout nemohu, kde jsou ty časy!“ oddychla Cilka.

„Mohlas tu zůstat. Však jsem stál o tebe. Ale tys chtěla sedláka, že má víc země,“ pověděl Jahůdka s úsměvem, ve kterém nebylo trpkosti.

„Však jsi chtěl jenom tak milovat a odejít ke druhé. Jsi ty mi ptáček, kdož by tě neznal,“ řekla mu Cilka škádlivě.

Jahůdka byl vždycky veselý chlapík a miloval zase takové lidi. Cilka měla jazyk na pravém místě, a proto rád ji dráždíval.

„Vrátím se s tebou, něco si řeknem',“ nadhodil Jahůdka.

„Radši jdi po svých, abys nezmeškal muziky,“ odbývala ho Cilka, ale Vincek se nedal a vrátil se s Cilkou.

Šli, povídali si o své mladosti a škádlili jeden druhého. Zašli do lesíka, až skoro pod samou rodnou chalupu Cilčinu.

„Synku, už vrať se, řekli by, že se tu scházíme,“ připomenula Cilka a schválně zrychlila chůzi.

„Nemysli, nechci ti ničeho zlého, jenom že od mládí jsem taký dotěrný nezbeda,“ přiznal se Vincek se smíchem.

„Je pravda, to jsi,“ odřekla Cilka.

„No vidíš. Tak s bohem, Cilko, a měj se dobře,“ pověděl Vincek, vzal Cilku za ruku a stiskl ji, až skorem vzkřikla.

„Počkej, ty šelmo, podám ti podruhé ruku,“ pokárala ho Cilka, ale Vincek jenom se usmál.

„Snad se ty nehněváš,“ řekl napolo uražen.

„Ale jdi, já to jen žertem,“ odřekla Cilka a zase se rozjasnila.

„Ale víš, nikdys mi nedala hubičky. Nemusí Josef mít všecky,“ pověděl Vincek a napřáhl po Cilce ruku.

Ona ho lehce uhodila. Zapýřila se a rychle běžela od Vincka.

Byla až u samé chalupy. Rodiče její seděli v zahradě pod starou jabloní. Nebyli staří, ale práce a lopoty přidávaly jim roků. Maměnka seděla vzpřímeně, ale tatíček už se pomálu prohýbal v křížích. Vždyť žili v samých těch lopotách, v samých těch starostech o život a ani v neděli neměli oddechu. Vždy bylo o čem přemýšlet neb oč se starat.

Cilka je zastihla, jak právě mluvili o senoseči. Ale sotva ji uzřeli, ihned se rozveselili. Byli tak rádi, že na ně Cilka nezapomínala. Uvítali ji s úsměvem a hned jí na lávce odsedli.

Cilka je přivítala a usadila se podle maměnky.

„No jak tam u vás?“ ozval se tatíček.

„Chválabohu,“ odřekla Cilka s uspokojením a po její tváři rozlila se radost.

„Vidět jí na očích, že se zle nemá,“ dodala maměnka.

„Nic mi tam nechybí jenom ty paseky. Přec je tu jináč,“ pravila Cilka a v toto skoupé poslední slovo shrnula všecka ta kouzla rozkvetlých pasek.

„No, však si zvykneš,“ řekl jí tatíček.

„Oh, zvykne. Až přijdou děti, nebude času pomyslet —“ dopověděla maměnka.

Cilka se zarděla a lehce hodila hlavou, aby zahnala rozpaky.

„A jak se s Josefem pořádáte?“ ozval se tatíček.

„Ach, dobře, tatíčku,“ s úsměvem odřekla Cilka.

„Je pravda, on je takový dobrák, může ho otočit okolo prstu,“ dopověděla maměnka.

„A jak vy se senem?“ zeptal se tatíček, protože několik dní už vězel v těchto starostech.

„Začneme zítra. Josef už naptal sekáče,“ prořekla Cilka.

„A my až pozítřku,“ odřekla Švajdová.

„Ja, tak to chodí, celý rok dokola, jedna věc odejde a nové zas přijdou,“ pověděl Švajda, a už byl u svého nekonečného rozumování, které přichází se stářím.

Za chvíli odešli do jizby, uhostili tam Cilku a zase hovořili až do večera.

Obloha bledla pomálu v oknech, a na blízké lesy lehaly stíny.

Cilku ovládl nepokoj. Neměla stání v pasekách, jakoby sem nepatřila a byla tady jen hostem. Zvedla se jako vítr, rozloučila se s rodiči a zase tak chvatně a svěže běžela domů travnatým chodníkem uprostřed lučin a březin . . .

III.

Josef šel dědinou zrychleným krokem. Vášeň v něm doutnala a zcela ho zaslepovala. Ani si nikoho nevšímal a jenom se zavrtával do svého nitra. Nechápal jasně, proč Cilka o každé neděli odchází do pasek, nechápal kouzla, které má koutek, prožitý v dětství a jenom se zaryl v ošklivou myšlenku, která ho trápila po celý týden.

Uvěřil, že Cilka schází se s Vinckem, že myslí pořád na starou lásku. Myslil, že proto pospíchá do pasek, aby se s Vinckem setkala.

Běžel, jakoby pod ním hořela půda. Přeběhl úvozem do polí k onomu pahorku se dvěma lípami, skrčil se v podrostlém obilí a hleděl po Cilce. Viděl ji, jak rychle ubíhá. S očí jí nespouštěl a z podálí úkladně ubíhal za ní. Cilka se ani neohlížela. Běžela rychle, sotva jí stačil.

Najednou v oči mu zablyskla křídlovka.

„To jde on, Vincek!" rozlehlo na jeho duši.

Skrčil se do březí a bez dechu čekal. Uviděl, jak se na sebe usmáli a hltal očima všecky pohyby těchto dvou lidí. Viděl, jak Vincek rozmlouval žertovně s Cilkou, jak ona splácela jeho úsměvné pohledy a jak se vrátil s ní březovým lesíkem.

Josef stál skrčen. Neslyšel hovoru, ale bylo mu, jakoby břevno dopadlo na jeho hlavu. Byl bled a bez krve, rty se mu chvěly, a srdce zrychleně tlouklo. Byl jako omámen. Nechápal, že je to možné, ale vždyť viděl to na vlastní oči, že se tu scházejí. Skrčil se a liščím, slídivým krokem ubíhal za nimi. Viděl, jak Vincek tisk ruku Cilce a dokonce jak po ní napřáhl ruku a jak ho Cilka lehounce pleskla.

Rázem chtěl vyskočit a přepadnout Cilku. Ale nohy mu poklesly. Svalil se do trávy, v hrdle ho sevřelo, a lesík mu v očích splynul ve špinavý chomáč. Tak to trvalo minutu. Byl jako ztrnulý, v očích měl mrákoty a nohy měl jako ochromlé. Ale pak procitl ze sna. Lítost ho sevřela v prsou, a do očí proudem vhrkly mu slzy.

Byl jako poražen, vzlykal a držel se za hlavu, ve které cítil prudký, burácný vítr. Chápal svou hanbu tak jako nevěru Cilčinu, kterou ho do smrti uštkla. Štěstí jeho té chvíle bylo sesuto, aby se nikdy nevybudovalo. Chtěl se už zvednout, ale nemohl vstáti. Byl jako někým přimražen k tomuto nešťastnému místu. Ale pak pocítil, jak jeho duší prošlehly vzdorné, odbojné myšlenky.

Vstal, otřel si oči a všecek se poddával mstivému hnutí, které se prudce ozvalo v jeho roztřáslé duši.

„Dobře to neskončí. Jeden z nás bude nešťasten — anebo oba," znělo mu výhrůžně duší a on se slepě poddával tomuto svůdnému hlasu.

Na mysl vešly mu špinavé úmysly, až se jich lekal. Najednou vzpomněl si na Vincka, že šel k muzice s křídlovkou. Uvázl na této

myšlence. Rozhodl, že půjde k muzice a bude tam do rána. Myšlenka tato v něm opanovala. Všecek jí podlehl a se mstivou radostí bral se zpět k dědině, aby své neštěstí utopil v lákavé, opojné noci.

Podlouhlá hospoda přízemní uprostřed dědiny bíle mu vyvstala v oči. Táhly ho do ní zvuky divokých tanců, a jenom stud mu doposud překážel. Ale vzdor dodal mu síly. Vešel a v tváře mu zaválo opojným horkem.

U dveří v půlkruhu stála mladistvá děvčata s obnaženými lokty, ale Josef jich nerozeznával. Měl před sebou jen svůdné skupiny barev a slyšel jen hlušivě smíchanou vřavu.

Zahráli k tanci. Josef pohlédl do kouta za muzikanty. Seděl tam Vincek, a jeho křídlovka vesele zpívala, s jinými nástroji. Zvuky ty zařezávaly se mu do duše. Ozvala se v něm lítost, ale ta se v něm přelila ve vzdor.

„Budu tančit na vzdory celou noc!“ rozlehlo jeho duší a všecku ji vznítilo.

Plaše se rozhlédl hospodou, vzal k tanci nejbližší děvčici a už se s ní ocitl v kole.

Provdané ženy, sestárlé babky, sedící na lavkách, strčily k sobě hlavy a klevetily. Podivily se Josefovi, proč jen tak najednou obrátil a začal se spouštět, ale Josef jich ani nepozoroval. Potančil, napil se piva, zaplatil muzikantům a zase byl v kole.

Hlavou mu prolétla myšlenka na Cilku a jako světélko nad bařinami uhasla, jenom že zapálila v něm prudké, hořlavé vášně.

Tančil na vzdory bez odpočinku a chvílemi přelétl očima po muzikantech. Viděl tam Vincka a myslil, že jeho tmavé, uhlové oči posměšně svítí na něho řeřavým leskem. Josef se hanbil pro Cilku před ním a v srdce jeho vkradly se zlověstné mraky. Byl by snad přikročil k Vinckovi a zle se s ním spořádal, ale srdce jeho bylo až přes příliš plaché a rodinnou kázní zkrocené, že se nemohlo odhodlat k tomuto skutku. A proto jenom utápěl hořkost v divokých tancích daleko přes půlnoc.

Bylo už k ránu, když vyšel z hospody. V hlavě mu ještě hučela hudba a dupaly kroky. Hvězdy už pohasínaly, obloha pobledla, ze země zadychlo rosou, zapěli kohouti a z vyspaných polí zatloukly křepelky.

Josef šel domů se zpitou hlavou. Hanbil se za sebe, ale ze všeho vinil jen Cilku.

„K tomu mne přivedla!“ oddychl napolo s hněvem, napolo lítostí a vešel do dvoru.

Všichni tam spali, jakby ho ani nečekali. Stál chvíli nerozhodně. Styděl se vejíti domů, otevřel stodolu a zase rozmýšlel. Spánek ho přemáhal, ale v tom uzřel na trámě visící kosu, již byl v sobotu sklepal, vzal ji s kolíku a jak byl ve svátečních šatech odešel na louku . . .

IV.

Když Cilka přiběhla z pasek, nebylo doma živé duše, ba ani dveře od síně nebyly zamčeny. Cilka myslila, že Josef odešel za humna. Běžela za ním, volala do polí, ale nikdo se neozýval. Odběhla zpátky do jizby, shodila nedělní sukni a převlekla všední.

V tom přišla domů kravařka Maruša s bystrýma očima, pocházející z horské dědiny. Přiběhla všecka udýchána, postavila se naproti Cilce, chvíli se na ni dívala, jakoby s něčím váhala. Cilka to na ní postřehla.

„Kdes byla?“ zeptala se jí dychtivě.

„Šla jsem si zaskočit k muzice,“ odřekla Maruša, zamlkla a za chvilku dodala: „Hospodář také se točí. Je taký veselý, platí a dovádí s děvčaty . . .“

Cilka ji mučivě vyslechla. Tvář její najednou ochladla, jak by ji polil ledovou vodou. Neřekla ničeho a vyběhla zmatena z jizby.

Ze chléva zaslechla silný hlas Babušin, ale ani si ho neuvědomila. Běžela všecka roztržita do neurčita a rázem stanula na dvoře, nevědouc, za čím to běží. Nemohla pochopit, proč se tak Josef najednou zapomněl. Znala ho dávno, jak se vždy vyhýbal veselí — a rázem taková změna! V mysli ho viděla, jak tančí a dovádí s děvčaty, ale tu zase zařvala Babuša a po ní hned jiná dvouroční jalovice. Cilce se zmotaly myšlenky v chomáč. Běžela za humna pro seno a potom zaběhla do kůlny místo do chléva. A když se skončily práce a večer se přikradl, usedla na práh a dlouho myslila.

Na dvoře ležely večerní stíny, zahrady setměly a hvězdy bázlivě vskočily na tmavý blankyt. Ztichlo, a jenom z hospody doléhaly sem divoké zvuky křiklavé hudby, které se ostře zařezávaly v Cilčinu duši.

Cilka se trápila pro Josefa. Myslila, že bude nejlépe, půjde-li za ním. Váhala chvíli, ale pak přece se rozhodla. Odešla do jizby, vzala na sebe šátek, zachublala se do něho a běžela k hospodě.

Stanula pod oknem a hleděla dovnitř. Viděla Josefa v pestrém chomáči tančících. Srdce ji lákalo dovnitř, ale stud jí v tom bránil. Postála chvíli pod oknem a potom všecka roztřáslá běžela domů. Usedla na prahu a hořce, lítostně plakala. Myslila, proč se tak někdy převrhne štěstí, proč vzejdou mraky a zakalí slunce, ale jasně se ničeho nedomyslila. Soudila jenom, že se snad Josef zamrzel na ni, protože odešla do pasek. Ale vždyť se ho zeptala, může-li, a on jí nebránil.

Seděla tak jako ve snách, patřila do ztichlé noci, čekala dlouho, ale čekala marně. Ulehla, ale na místo spánku dostavily se myšlenky, vzlykot a slzy. Ráno se zbudila a pohlédla na lože, kde spával Josef. Josefa nebylo. Tušila, že snad šel kosit. Poslala Marušu za ním a sama chodila tak jako v blouznění.

Maruša běžela na louku. Sekáči řekli jí, že Josef na chvíli kosil, ale pak zahodil kosu a lehl si u lesa pod borovici.

Maruša odběhla domů a pravila Cilce, co řekli sekáči. Cilka najednou ochladla k Josefovi. Utvrdila se v myšlence, že za ním nepůjde. Chystala snídaní, poslala Marušu na louku a po ránu vařila oběd. Čekala, že

Josef přijde, ale on nešel. Bylo jí teskno, svázala oběd sekáčům v uzlíky a sama odešla s obědem na louku.

Louka ležela v podélné kotlině a ze tří čtvrtí byla už skosena. Po straně západní na mírném svahu čeřil se mladý borový lesík. Na samém kraji spatřila Cilka spícího Josefa a zrovna běžela za ním. Sekáči, kosící níže, tušili neshodu a jenom pohledem na sebe kývli. Cilka přiběhla k Josefovi, usedla k němu a lehce mu zatřásla ramenem.

Josef najednou procitl. Zatěkal zmateně očima. Všecko se mu v nich nejasně zkalilo. Viděl před sebou Cilku, ale chvíli se nemohl probrat a hleděl vyjeven před sebe.

Nitro jeho se podlévalo studem a zároveň hněvem.

Cilka už byla znepokojena a rychle zvídala na Josefovi.

„Proč jsi to udělal, Josefe?“ zeptala se ho s měkkým pohledem.

Josef se zabořil pohledem do země a po čele se mu protáhla nevrlá vráska.

„A proč ty se tam v pasekách s jinými scházíš?“ odřekl Josef řezavým hlasem.

„Co si ty myslíš, s kým se já scházím?“ rychle ptala se Cilka. Bylo jí stydno, jak by ji Josef něčím nečistým postříkl.

„Chceš-li to vědět — s Vinckem,“ odřekl důrazně Josef a ve rty se zahryzl.

„Poslouchej, ty věříš klevetám. Včera jsem opravdu potkala Vincka. Znáš ho, že bývá rád veselý. Nedal mi pokoje, vrátil se se mnou — a jak on je čtverák — chtěl mne vzít okolo krku a já jsem ho pleskla. To je to všecko,“ mluvila Cilka tichým, okrotlým hlasem, rozkvetla ve tváři studem, ale pohled její byl čistý a jasný, že nemohl klamat.

„Však jsem tě viděl. Vím, že jsi běhala za ním,“ pověděl Josef zatvrdle a pevně se zaryl do své domněnky.

„Ty jsi šel za mnou? Však chvála bohu viděl jsi všecko. Řekni mi, jakous měl příčinu, že jsi mi nevěřil. Pravím ti, že jsem ho nepotkávala, co jsem vdaná. Kdo za to může, že šel k muzice a já zase do pasek,“ obhajovala se Cilka před Josefem, ale nadarmo.

Josef jí uvěřil, ale že styděl se za svoji hloupost a za včerejší kousek, jenom se odmlčel a vzdorně se zahleděl do země.

Cilka ho chytla za ruku a něžně na něho pohlédla.

„Josefe, poslouchej, co si ty myslíš? Není to hřích, že mne tak škaredě podezříváš? Udělej se mnou, co chceš, jestli jsem vinna,“ řekla mu pevně a celou duši svou vložila v poslední slova.

Josef byl pokořen před ní, styděl se před sebou, ale nechtěl se k tomu přiznati, a proto lehce odstrčil Cilčinu ruku.

„Nechceš mi věřit — no však ty uvěříš,“ odřekla Cilka, odešla pokojně od něho, protože bylo jí stydno plakat a křičet před cizími lidmi a těžkým, jakoby svázaným krokem brala se domů.

Josef se za ní zahleděl a viděl, jak otřela oči a jako ubita běžela pasinkem domů. Chtěl za ní běžet, chytit ji za ruku a všecko uhladit, ale až příliš se hanbil za včerejší chyby a ani se nedotknuv jídla, chopil se kosy a prudce se rozpřáhal, jakoby všecku svou nevrlost hleděl přeliti v práci a pohyb . . .

V.

Obzor mladých těch lidí zkalil se mrakem. Josef se mrzel, že svedl hloupost, a Cilka se trápila, že ji tak podezíral. Jeden se stranil druhého, a mlčky hryzl kořínek vlastní hořkosti. Toho dne už k sobě nepromluvili. Josef už popouštěl, a zase zatvrdla Cilka, a když obměkla Cilka, zase Josef k ní nadobro schladl. Bylo to, jakoby se drželi konců provazu a jeden zkoušel druhého, jakou má sílu: tu hned popustil, aby za chvíli zatrhl a znavil druhého. A zatím se znavili oba.

Žili jakoby od sebe odděleni, ale jedna věc přece je sbližovala — vědomí oběma společné trpkosti. Toho dne už spolu nepromluvili. Domlouvali se skrze Marušu, která nosila vzkazy jednoho k druhému. Ušel den druhý a zase nepadlo slovo se žádné strany. Josef odešel na pole, aby měl Cilku s očí, a Cilka, když přišel, odešla z jizby. Ale když byli daleko od sebe, tím více po sobě toužili. Oběma však se zprotivil takový nepřirozený poměr a nutně musil se skončit. Josef už myslil, jak se najednou usměje na Cilku a všecko zas urovná, a Cilka nejednou chtěla vzít Josefa okolo krku a rázem uhladit všecko.

Ve čtvrtek ráno vzkázal Josef po Maruši, že odpoledne bude se sušiti seno. Cilka šla s Maruší hned po obědě s hráběmi na louku. Josef šel pomalu za nimi.

Den byl horký a bezmračný. Lesíky po svazích rozseté sotva že šeptaly, let ptáků byl těžký a znavený, za to však hučení hmyzu neustávalo.

Josef obracel bez kabátu, a Cilka také shodila živůtek a svrchní sukni. Horko ji rozpalovalo tak jako zrající ovoce. Josef se zadíval na její krásně rozkvetlé tváře, jimiž ho okouzlovala. A přece snažil se býti co možná nejdále od ní ze vzdoru a svéhlavé zarputilosti. A rovněž i Cilka hrabala daleko a dosud nemínila se poddati Josefovi. Oba se od sebe vzdalovali, ale ukrádali si vzájemné pohledy, které se vždycky ochlazovaly, náhodou-li se očima střetli.

Josef se právě zadíval na Cilku. Viděl ji s boku a jediným pohledem obezřel celou její postavu. Najednou hrábě mu uvázly v rukou, jak by mu ochromly ruce. Viděl, že Cilka je plnější, že je už matkou. Sladký a zároveň tísnivý pocit prvého otcovství prochvěl mu duší a souběžně s ním hned rozkvetl divný a něžný cit k ženě, která mu měla přinésti prvé dítě. Už by byl odhodil hrábě, rozběh' se za Cilkou a v tváře ji políbil. Ale byla tu Maruša. Stud se v něm ozval a schladil v něm prvé, nejprudší hnutí.

Chvilku se rozesnil. Viděl to dítě na rukou Cilčiných, viděl je spící, viděl je u prsu, a srdce jeho už najednou roztálo láskou k příštímu dítěti. A při tom nemohl sobě odmyslit Cilky. On, Cilka a dítě splynuly u něho v nejčistší svazek. Nyní už nahlédl, jak se byl klamal a káral se za to, že nechal v sobě vyšlehnout žárlivé myšlence, která mu nyní dopadla až na dno duše, aby se nikdy nenavrátila. A zase hleděl zálibně v budoucno, zase se rozesnil o příštím dítěti.

O třetí hodině odešla Maruša pro svačinu.

Lučinu ovládlo ticho. Jedině šustění sena, hučení hmyzu a šeptání lesa rušilo zmrtvělé mlčení, které tak tísnilo oba. Napjatá tětiva jejich vzájemné zarputilosti pomalu spouštěla. Byli tu na louce sami a beze svědků. Tesknota rdousila oba. Toužili vzájemně po sobě, a přece jeden se obával druhého, aby se jeden ve druhém nezmýlil. Oči jejich se na sobě rozhořovaly, a neznámé kouzlo je vábilo k sobě. Cilka byla zemdlena jakýmsi milým a sladkým pocitem a Josefovi zatlouklo srdce sladce a mučivě zároveň. Nevyslovitelná tíže lehla jim na duše a oba měli toliko jediné přání: střásti ji se sebe.

Už byli sobě na blízku. Jediný pohled — a srdce jejich najednou roztála.

„Cilko! — Josefe!“ zašeptli v téže vteřině a už byli těsně u sebe.

„Proč jsi mne trápil?“ pronesla Cilka s hlubokým oddechem.

„Už toho neprav!“ prosil ji Josef, hledaje Cilčinu ruku.

Našel ji a zlehka ji stiskl.

Oba se usmáli na sebe čistým, radostným úsměvem.

Josef byl šťasten, a jenom poznání dnešního tajemství dosud ho tížilo. Musil je povědět Cilce. Chvíli s ním otálel, ale pak řekl napolo šeptem: „Cosi jsem na tobě poznal.“

„Co že jsi poznal?“ odřekla Cilka a nejasným tušením temně se zarděla.

„Že nejsi sama,“ vypravil Josef ze sebe a sklopil oči.

Prvý ten okamžik proběhl mlčky, jakoby oba se lekli, že strhli záclonu nestřeženého tajemství.

Cilka mu padla okolo šíje.

„Budeš mít radost?“ žvatlala v radosti prvého mateřství a složila hlavu na Josefovo rámě.

Ale v tom spatřila Marušu a rychle se odtrhla.

„A včil mi už věříš?“ zašeptla potichu.

Josef se usmál šťastným úsměvem a v něm byla nejlepší odpověď Cilce.

Maruša doběhla na louku a na tvářích obou postihla změnu, jak by s nich slétl chvilkový mráček, jenžto je na chvilku zastřel, aby zas ustoupil úsměvu, nejčistšímu výrazu štěstí a lásky . . .

Rok na vsi.

BŘEZEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

POKÓŠKA.

Oculi — neděle kýchavná. K starostovi přišel Marečkův zeť Julius — zesedlačený lokaj — „pozadník".

Zdálo se, že má nějak zdřevěnělý jazyk. — Strništěm vousů zamodralý obličej protahoval do délky, bradu měl sešpičatělou, nos svěšený, hluboko zapadlé oči bezvládně a smutně upínaly se v prázdno. Jakoby jej stále cosi plašilo a děsilo, slova stékala mu se rtů jenom po slabikách, z prsou často uklouznul táhlý, třesavý vzdech.

Přišel platit obecní jakýsi dluh.

Ale ne proto jen přišel. — Když zaplatil, neodcházel. Očima ztrácel se mimo sebe a zapomínal, že není sám. — — Pojednou se chytil za bradu a už jí z ruky nepustil. S tou zkormouceně nalomenou hlavou vypadal jako umučení Páně.

Starosta zabodl své malinké oči do neholené Juliusovy brady a zakašlal.

„To je pěkné deň!" nadhodil Juliusovi řeč.

Julius teprv po chvíli řekl: „Je." —

Vstal — ale ještě nešel. Zahleděl se na obrázek sv. Vavřince, ale nic asi neviděl ve zbožné té tváři. To se jen tak zdálo, že se dívá. Oči byly obráceny k obrázku, ale mysl všechna byla jinde.

Starosta, rovnaje před sebou úřední spisy, mžoural levým okem k Juliusovi a několikrát zaklimbal hlavou sem a tam. Konečně odložil brýle, sáhnul po dýmce a vyhrabuje z kočičáku tabák, vyhlédnul zas po Juliusově zkroucené postavě.

„Prosím ti — co je ti? Co pak se ti špatně daří? Nebo ti Rozára trápí — či co? — — Totok je mně nápaditý, že tak jen stojíš a nic nepovídáš. — Přeci se nahjíš — zima je, nic neděláš — vespíš se —"

„Ja — vyspím! — — Kdybych se vyspal!"

„No!“ pomáhal starosta.

„Nespím už třetí noc.“

Filipek v dýmce tlustým svým prstem mocně utloukal tabák.

„Schází ti neco?“

„Mně nic — ale Matýsovi. — — Matýs je na tom zle.“

„Ja — a! — Temu schází pořád. Co je s něm? Štvrtlán mu prodajó — to huž nezastaví — — Tak dnes nebo zétra — je to jedno. Te mu nepomůžeš.“

Julius vyjel z čista jasna:

„Ani byste, pane starosto, nevěřil — — U Matýsa je pokóška.“

„Co?“ vyvalil starosta oči z tlustých, sádlem naditých důlků a přestal se šťárat v dýmce. — „Co povídáš? Pokóška?“

„Pokóška. U švagra je pokóška. Je to strašný. — —“

„Eh,“ vzpamatoval se starosta a ohromným svým palcem přimáčknul bouřící se v dýmce tabák — — „meslím kočke.“

„Ja, kočky! Dyby to byly kočky!“ povzdychnul si Julius — a zase tak nalomil hlavu, jakoby mu ji rukou přimáčknul na levou stranu — — — „Pane, to nejsou kočky. Na kočky je toho trochu moc. To žádná kočka neudělá.“

Každé to slovo jakoby z Juliusa vytahoval, a když domluvil, na rtech mu zůstal viset prapodivný úsměv.

„No tak vekládé přeci — co víš, co slešel's! Deť te slova vážíš jak v hapatece.“

„Už na třetí den — dycky vo půlnoci je u Matýsa pokóška —“ vypravoval Julius jako ze sna. „Dnes už tam aji musím spát.“

„A do čerta! Jaká pokóška? Co s pokóškó?“ vstal starosta a otevřel dveře — — „Stará, poď sem — neco huslešíš!“ zavolal do kuchyně.

Přednostka přišla, utírajíc do zástěry ruce.

„Poslóché!“ hodil Filipek po Juliusovi hlavou. — „Hu Matýsa pré je pokóška — — a je to strašný pré — — —“ usmál se.

„Pokóška?! Jaká?“ ptala se přednostka, sedajíc na stoličku u kamen.

„No k hrůzi je to. Hani vykládat se to člověku nechce.“

Julius usedl zas na lavici a zlomeně zahleděl se na růžek stolu, pokrytého červeně kostkovaným ubrusem. Zdálo se, že si rovná slova, a oči zas tak rozběhly se po cihlové dlážce. I na rtech zamodralých do fialova jakoby mu visel strach.

„U Kocmánků už sou z toho celí nemocní. Nevyspalí potácejí se po domě jako mrámory a mermomocí chtěj se vystěhovat. Už prej to nevydrží — a že tam nebudou a nebudou — ať prej si tam bejvá kdo chce — oni že tam nebudou. Matýs napolo se pamatuje, že večír dveře, co maj ze dvora do síně, že je zamykal na klíč a ešče zastrčil závorou. A najednou — tak vo půl dvanástej mohlo bejt — — najednou domem rozlíhla se strašná rána — — všeci vyjeli ze spánku — a běžej do síně, co že to hrouchlo jako když z kanónu vystřelí — taková to byla strašlivá rána — — — Dveře od síně dokořán, a nádobí, co bylo za dveřma na polici, všecko dole a všecko rozbitý — putynka převrhnutá, kadečka hore dnem — dobytek bučel a husy řvaly — strašný prej to bylo — — —“

Starosta zrovna vbíjel oči do Juliusovy tváře. Filipková ani nedýchala.

„A na druhej den v noci zas to tak bylo. — — Jinde zas. — Najednou k půlnoci — —“ vyvaloval Julius škaredé své oči — „zas taková hrozná rána, až se celej dům zatřásl, a potom hroznej jakejsi povyk. Mysleli, všecky vokna že maj' vysypaný, tak to v nich řinčelo — — a někdo v jednom kuse jakoby na ně bil a do všech najednou. Zas všedl s postele — hrrr dolů — vyběhli, a dveře ze síně do té světnice, co v ní nikdy nebejvají — zas dokořán. — —“

„A to meslím cúg!“ pravil starosta.

„Aha! Cúg! Pane — nebyl to cúg!“ zavrtěl Julius hlavou. — — „Přiběhli dycky pro mě, a viděl sem to. — — Na třetí deň — to jako ze včerejška na dnešek, to už bylo nejstrašnější. Nechali rozžato — nespali — nic nespali — a jen čekali, ešli to zas vo půlnoci začne hřmít. Matýska se modlila, děti se modlily, a Matýs ani nemukal — tak jak byl, čekal u dveří a celej se třás'. A najednou — zas k půlnoci — světlo shaslo samo vod sebe, cosi na dvoře jakoby bylo zařvalo a do všech voken najednou začalo to klepat, ale ne tak, jako po prvnikrát — — jen tak pomalu — jedna rána za druhou — jednostejně za sebou, jako dyž kejvadlo ťuká — — Na stropě taky, jako kladivem dyž buší, pořád stejně a pořád silnějc. Ani prej nedejchali. A najednou švagrová cejtí, jak jí cosi hráblo do tváře a zaťalo nehty. Chytla po tom — a — ruka prej to byla. Ale vysmekla se jí a pryč — a Matýsová celou tvář má rozdrápanou. Měla nádchu, už se jí to začalo pěkně, hojit a teď to má zas celý rozbolavěný, a kyše jí to — až hrůza se na to podívat! Tak sám Pánbu ví, co to je. V noci na mě dycky doběhnou, a já musím tam. Dnes tam aji mám v noci spát. Tak se na to starám. U nás v Čechách — tam v horách moc lidi věřej na duchy a uměj je aji zavolat. Kerýho ducha chce — toho zavolá — nebo se přihlásí sám. A věřte mně nebo nevěřte — nějaký to musí bejt — protože to bylo strašný. — —“

Starosta pokyvoval hlavou a: „Svědomí, svědomí!“ šeptaly si jeho rty.

„Hale, totok je k hrůzi!“ uhodila se starostka pěstí do kolena. „Já bech tam nespala hani za živé svět!“

„No víš, Juliusu, měl be's říct Matýsovi, habe s tém radši mlčel. — Znáš ledi — — Řeknó hneď, že to na Matýsa chodí stařenka. Dost belo téch plkanic, dež tenkrát tak náhle humřela. Říkali, že ju Matýs votrávil a budó to vopakovat zas. ‚To je tá pokóška‘, řeknó; — hať teda radši mlčí a nechá teho. Doví co v tem je — —“ povýšil starosta hlas a dvojsmyslně se usmál — — — — — — — — — — —

— —

„Ja, Kocmánci! Pokóška!“ zasmál se starosta, když Julius odešel. „Svědomí je to, svědomí — a to je tak dlóho bode trápit, jak dlóho trápili voni stařenku. Haž do smrti. — — Žádná pokóška — — — Špatná srdečnost, nebo jak se říká — fantas je to a žádná pokóška. Radši hať mlčí. Dozví-li se to pan falář, bode se zlobit a ešče to s kazatelny rozhlásí — — Že hjich zem nosí! Pokóška! — —“

„No hale, neco přeci na tem mosí bét!“

„No hať je. — Jen přinde na to — proč? Julius je mazané vták. Šak ten dobře ví, proč to vepravuje. Haž Matýs bode prodávat — kópí barák haji s pokóškó — a nic se nebode bát. S pokóškó nikdo barák nebode chcet, a to von ví a na to von študýruje. A di se radš podívat k teleti, co dělá!“

Přednostka šla, a pan starosta teprv si s chutí zapálil.

Na rtech mu hrál úsměv nejprohnanějšího člověka na světě.

KOCMÁNCI.

Na den sv. Kunhuty.

Slavným, mocným býval v Habrůvce Kocmánkův rod. Polovice dědiny byla s nimi spřízněna, celý okres známý a zákonodárný sbor obce Habrůvky po mnoho let spravoval se radou a moudrostí důmyslných jejich hlav. — Na stolicích obecních pohlavárů ode dávna seděl vždy aspoň jeden z nich a v sezeních obecního výboru hlavní i poslední slovo měli vždy Kocmánci. — Měli majetek a s majetkem i rozum a čest.

Dnes už, kdy jmění pozbyli, nemají ani moudrosti ani cti.

Bylo jich pět, otec se čtyřmi syny — a zbyl už jenom jeden z nich. — —

Slávu a moc znamenitého toho rodu založil a v myslích Habrůvky nadobro utvrdil — Kocmánek otec.

Slavné to byly doby! Rolí měl, statku měl — hospodářství přes sto mír, velkou louku a největší kus lesa pod Horou. Koně jak lvi — dva páry stávaly jich v konírně i s hříbaty, krávy — na výstavu s nimi mohl jít, a vepřového dobytka, drůbeže — ani k sčítání to nebylo — co se toho mrvilo humnem. Vína ve sklepě, peněz v truhle a na sýpce obilí — — všeho dost a všeho nazbyt — — měli Kocmánci, měla tenkrát celá Habrůvka.

A do třiceti let — všecko se rozletělo v prach.

„Ja co včil! Vepije se do roka šest, vosum štvrtek na vobecní pořádnost a hneď z teho natahujó žurnál,“ vypravoval starosta Filipek. „Márníme pré vobecní majetnosťó, márníme vobecní statke, — nic nezašetříme, furt jen dluhe že děláme a vůbec přivádíme na mizinu. Hale tenkrát, to ste měli vidět! To v hospodě nikdá před tém nebévalo a nikdá huž nebode — — — Nebode tak veselo, nebode tak dobře, jak bévalo, dež starostuval staré Kocmánek. — V hospodě hóřaduval a furt pil, a radní s něm. A nekdy pil kdo přišel. Žádný sezení nebelo — jen se štvrtke čepovale — a vébor pil — a hani se neptal, co podpisuje či podepisuje jak včil. Podepsal, a hóčte bele jednó ranó s krku. Na sv. Jurke — dež je to veměřuvání brázd v polách a vopravování hraničáků na mezách — tak se hoduvalo ve dně v noci, že hani na to nestačil deň nebo dva — pilo se haji po tři noce. Hospodské schválně zabil vepřa, a véboři a hjejich příživníci jedli a pili a pili a jedli — a potem bujnosťó haž přes stole skákali — chodili za pase a zakládali se, kdo leža na znak vepije plnó holbu piva nebo vína

a haji slívke nebo kořalke. — — K ránu — hani nespali a šli rovno veměřuvat zas. Proto só te pola takový vožralý — že vod zemskýho véboru ten néhorněší geometr mosel na to přihjít a spravit je zas do pořádnosti — protože to belo k hrůzi, jak to belo všecko sflákaný. Snídaní hjim tenkrát hospodské posílal na pola. Jaja! -- — Hóčte! Te se nezkómale, jako včil. Hani se nevodbévalo sezení v hospodě, ve veřejný radnici — hale duma, hu staroste. — Téděň visele hóčte hu něho na dveřích, a muhl se na ně podívat, kemu na tem záleželo - - Šak nezáleželo — a nesmělo záležet. Jen se muhl nekdo vopovážit zabrblat. — — Kocmánek tropem jé hnal jednosténém krokem haž za humna — a ešče mu hjich naložil: ‚Tadyk máš hóčte!‘ říkal a tak jé zhóčtuval, že víckrát přijít nikdo se nevopovážil. - — To rozličný pití a beseduvání — kolikrát haž na štere haji pět set to dělalo — staré pan rechtor tak pěkně huměl rozlosuvat a vejádřit, že se Kocmánek sám divil, jak to tak može bét. Neveznal se v tem hani sám. Jedna věc tam stála třebas pětkrát a decke na hjiné způsob a na hjiný straně. Nandite to potem! A dež se mělo podepisuvat, tak se sešli. No sešli se, hale mlčeli všecí a jen čekali, co řekne staré Švásta. Takové malé bel, že jé nebelo hani nad zemňó, hani pod zemňó, — hale slešet jé belo jako kazatela. Ten to všecko decke vesvětlil, veložil a vemluvil, že žádné huž potem hani nemuhl mět nic k ponamítání. A dež se haji nekdo vozval, nebo jak se říká neco rekviroval — staré Kocmánek zašil jen do kucheně a pošeptal Kocmance: ‚Stará, zabřinké trochu talířama a lžičkama!‘ — - - a huž každé ztich’ a přestalo brblání - - konec bel rebelii — všeci jen poslóchali to hrkání v kucheni a brnkání lžiček a sklínek. A huž přišlo na stůl maso a potem víno a čaj, a kdo první bel na tem - - decke ten, co dělal tú névětší rebeliu. — - ‚No tak, co s tém bodem’ dělat?!’ říkávali. ‚Beztak je to dobrý. Deť sme křesťani. Déme se do teho! Podepíšem a je.‘ — — Podepsali a hoduvali zas. Zabitý tele nebo vepř decke belo přichystaný a pití - - co snesl břuch — A nekdy hani to nesnesl. - - Tak to chodilo rok co rok - Co včil! Včil to nésó žádní véboři - - to só vobecní pastéři!“ vzdychl Filipek a naklonil lítostivě hlavu.

Tak letopisy Habrůvky dlouho hlásaly slávu a nebe Kocmánkovy doby. - -

Tenkrát měla obec ještě pěkné jmění, z něho slušné příjmy a když nestačilo — Kocmánek si poradil. Bez svolení a bez vědomí obecního výboru vybíral osmipercentovou přirážku a říkal jen: „To přinde na školu - - tak zní zemské předpis - - v bance sme ešče dlužni - - -“ A Habrůvka platila na školu, na předpis, na banku, na faru a na kostel jak blázen. Tak přirozené to bylo tenkrát v zmatených letech sedmdesátých! - - - Nevybíral ostatně ode všech. Kdo nechtěl - - neplatil a aspoň mlčel. Mnoho jich beztoho nebylo. To byli jen největší chytráci a zasvěcenci Kocmánkových „žurnálů“. Ostatní rádi nesli břemeno samosprávy a poctivě plnili i nejpřísnější své povinnosti.

Čtyři leta tak vybíral přirážku obecní představ, čtyři leta Habrůvka krvácela, a teprve po čtyřech letech správce velkostatku uhodil na obec - - proč přirážku vybírá, když by mohly stačit obecní příjmy, a přišel i na

to, že ji vybírá proti všemu zákonu. Vší možnou dovolenou i nedovolenou mocí bránili se výboři, aby správec vstoupil do obecního výboru, a vymoci si svůj vstup musil i úředními instancemi.

Starostenský trůn se pod Kocmánkem rázem rozsypal. Ale v jeho ssutinách nerušeně stále ještě vládla jeho moc. Leccos věděl o jiných, a na pomoc mu byli ještě čtyři syni jako skály a — majetek.

„Nás, Kocmánke hani brány pekelné nepřemohou!“ hlásal otevřeně starý Kocmánek, a lidé dobře se pamatovali na vysokou, těrchatou jeho postavu, když se tak v hospodě rozkřídlil a udeřiv v širokou svou hruď, dunivou ranou dotvrzoval svoje slova: „Nás, Kocmánke hani brány pekelné nepřemohou!“

Oženil syny, rozdělil majetek. Každému dal po čtvrtlánu, čtvrtlán nechal sobě sám, a od těch dob pět hospodářů z jednoho rodu jednosvornou rukou točilo Habrůvkou. Jimi Habrůvka stála, jimi padala, a brány pekelné opravdu by se byly zdály ničím proti jejich moci, kdyby proti nim samým ďáblem nebyl vynalezen jeden svrchovaný prostředek a to byl — „sameček“. — —

Pil táta, pili syni — hospodský žil jenom z nich.

První kdo padl s baňatou tou nádobkou v ruce — byl otec Kocmánek.

Byl se synem Matoušem, samostatným hospodářem, v Borové pro desky a latě. Od žida s deskami a latěmi málem by se byli ani nedostali — tak pilnou vedli rozprávku o obecních i neobecních věcech — až si na konec dali ještě po samečku slivovice a jeli. Byl už večer. Starý zamotal se na fůře do houně, kterou přikrývali koně, lehnul na latě a spal. — V předu za koňmi spal i syn. Koně beztak znali cestu líp než hospodář.

Když koně dojeli k vratům — musila žena Matouše teprv budit. Koně odstrojila sama.

Hledala na voze Kocmánka otce — ale — nebylo tam Kocmánka otce. Zbyla tam jen prázdná houně.

Teprv k ránu našli starého na silnici nad Silůvkou polozmrzlého a s přeraženým křížem.

Dokonával. — — — — — — — — — — — — — —

Majetek přešel na Kocmánky syny, s majetkem i tátův věhlas a vliv.

Ale nejstarší, Josef Kocmánek, brzy v bezvědomí vyspával před svými vraty, ba někdy i za zdí hospody, a noclehy ty brzy urdousily jeho plíce.

Hrdý to byl bohatýr!

Přijel jednou školní inspektor a dal si zavolat místní školní radu s Kocmánkem jako předsedou v čele. Ptal se: — kdy že přece budou tu školu stavět a kdy ji míní rozšiřovat?

„Haž bodeme chcet! Včil ešče nechceme!“ odpověděl podnapilý radní Kocmánek. A podobně odpověděl i hejtmanovi.

A nestavěli.

Musil do staré rachotiny teprv hrom uhodit a na střeše krovy zapálit tak, že škola se musila na ten čas vystěhovat — a teprv zavolali zednického mistra — — poradit se, jak by se „neščestí předejít dalo co nejsnáž“. — —

Škola se stavěla už až po smrti Kocmánka Josefa.

Dceři zanechal čtvrtlán a dluhy — ženě odporučil kus pole a — „samečka“.

A vdova až do své smrti (nešťastným pádem s nůší trávy na zádech — po vysoké terasse dolů) svědomitě splnila věrný odkaz milovaného muže. —

Za Josefem brzy šel Štěpán. Rok před svou smrtí do sezení obecního výboru už ani nechodil. Polihal, polihal — když vstal, napil se a lehl zas — — — a žena s dětmi prosily jen Boha Otce všemohoucího, aby si ho už k sobě povolal, dokud aspoň ještě něco zbývá z toho, co opatrná žena sama uchránila před nenasytným jeho hrdlem. —

Před týdnem pochoval velebníček Matouše. Jedenadvacet dětí zplodil s oběma ženami jak biblický rek, a sedm mu jich zůstalo. Ze čtvrtlánu jim nenechal ani kousíčku meze. — Sám zemřel v podruží jako nádenník. — —

Poslední, nejmladší Matýs, rok co rok, od měsíce k měsíci a takřka už ze dne na den čekal na poslední ránu, kterou po něm napřahoval Borovský žid Kohn. Vystěhuje se do chatrče v humně a s pěti kousky polí — výhradným to majetkem své ženy dožije svůj věk, jak dožil Josef, dožil Štěpán i Matouš.

Teď u Matýsa strašilo.

Hrůznými zprávami o „pokóšce“ oživla v Habrůvce znova někdejší sláva Kocmánkova rodu. Vzpomínalo se i, jak Matýs za svobodna vesele žil, matce obilí kradl a židovi zanášel — jak se pak oženil, s matkou vedl neustálé spory a jednou před Chocholáčem otevřeně i prohlásil: „Já tú babu votrávím.“

Na čtvrtlán už půjčit nikdo nechtěl, a pomoci mohla jen matka jako výminkářka, o které věděl, že má, ale před smrtí nedá.

Na podzim už nevěděl Matýs kudy kam. Marně prosil Kohna v kočáře ve zkroušené póse, marně olupoval bláto s jeho kol — —

Dva dny na to našli výminkářku ráno na lůžku mrtvou.

„Večír si lehla jakobe nic —“ vypravovala Matýsova žena — „ešče růženec se modlila a lópala turkeň — a pak si lehla. Ráno —: co pak hale tá stařenka dělajó, že dnes tak dlóho spijó? — Du tam, a jen se tak vobrátila na druhó stranu, dež sem se hjí dotkla. Ztuhlá huž bela celá — tak sem se hjí haž zděsila, jak bela studená. Jako led. — — —“

Matouš bratr, když to slyšel — rovnou cestou spěchal ke své matce — Také on potřeboval, a naděje na dědictví ve staré, stále uzamčené truhle podnítila jej tak, že běžel takřka skokem.

Když vešel k mrtvé matce, byla tu už i žena s dcerou po Josefu.

Prohledali chalupu celou, zobraceli všecko i peřiny i slámu protřepali, ale nenašli už ničeho, co by vypadalo jako stříbro nebo aspoň měď.

„A já to tak nenechám! Von ju votrávil a já ju dám votevřít! Votevřte ju! — Hned ju votevřte!“ křičel. „Za svý peníze ju votevřít dám — — Všecko belo huž zpřevracený, všecko hore nohama — —

v posteli nic, v truhle nic — — Kdo te peníze vzal?! Votevřít ju dám! — — “

Ale nenechal ji otevřít.

Přišel lékař a zjistil přirozenou smrt ochrnutím srdce.

V den pohřbu zbylí Kocmánci pohnutím a pitím nebyli schopni ani řeči. — — —

Tenkrát na podzim Matýs Kohnovi ruku několika desítkami ještě zadržel. Ale i ten klín zahnil, a Matýs na nové úroky marně shání peníze po celé Habrůvce i okolí. — —

Dědina plna je zas nových zpráv o smrti staré Kocmánky a hrůzách, které v noci u Matýsa řádí, a o strašidle, které obličeje trhá — —

Brány pekelné přece aspoň jednoho Kocmánka zmohly:

Čtvrtý den ráno Matýs po zahradách běhal jako pološílený, motyku drže v ruce, a všude, kam přišel, všude se zastavil, kopal a kopal — —

V týdnu odvezli jej do Brna — — do blázince.

Julius utek’ — pokóška ještě ani nezačala.

RYBÁŘ PŘED OBECNÍM VÝBOREM.

Na den sv. Kazimíra.

Na půl archu drsného, škrablavého papíru podal Rybář obecnímu výboru vlastní rukou žádost, psanou oním milým, naivním švabachem z padesátých let, kdy snad neznali ještě ani linek, a rozdíl mezi malou a velkou písmenou na začátku patřil mezi nejobdivuhodnější stránky grafického umění.

Sousedé usedli a starosta začal:

„Tudkaj, páni véboři, mám písmo vod pana Rebářa, kdežto pan Rebář žádá — — — šak přečti to te, Josefe! Máš lepší voči nežli já a seš mladší — —“ obrátil se náhle k Mikulicovi a podal mu spis.

Mikulica si odkašlal a četl:

Ctěni Pane Staroſta

Jako záſtupytele obce Wás žadám Lákawje byſte Přednеſl žádoſt tuto obecnímu Slawnemu Wiboru.

Wele Slawny a ctěny Wibore Obce naſſi já wás Proſim byſte Se Rárili Uſneſti O wižiwu mé matky, neb Já mám Welkou Rodinu A tudiž je mě nemožno Ji žiwyti. Kdeſto Sem Ju 20 Roku žiwil anſſto mě žádneho měni nezanechala

Žádoſt chci Oduwodniti dle Přáni Duſtně.

W uctě Podepſany

Ciril Rybář

Mikulica mlčky složil list a drbnul kolenem do vedle sedícího Hrabálka.

„Tož tak — — A — — a — — líídi — — totok je k hrůzi!“ zamlaskal jazykem Hrabálek a ztrnul, rozhlížeje se na všecky strany. „Slešeli ste to kde? — —“

Výbor se rozhučel jak rozzuřené hnízdo vosí.

„Totok je vopovážlivost!“ vykřiknul největší nepřítel Rybářův radní Chalupa a rozehnav se rukou ku stropu, shrábnul zpátečním pohybem beranici do očí tak, že odtud vzhlížel potom jak rozzuřená zvěř — — „A pane — totok je nápad!“

„Je!“

„A hjinó može traktýruvat a vlastní matku ne?“

„Tak tak. Hať se nestará vo Vrbčenu, a Pánbu už mu pomůže. — Matku svó nemože veživit — — íš ho,“ přitakoval horlivě Hrabálek. „Ajajajaj — - -“ mlaskal jazykem, spínaje pod stolem ruce. - „Oh, milé Rebářu, milé Rebářu — — te pěkně zpíváš! — —“

Zapáleno bylo — oheň syčel se všech stran.

Ondruška se vytratil a rovnou hned - místo na dvůr — vklouznul dveřmi do kuchyně, kde Rybář seděl uprostřed shromážděné rodiny a hladil své nejmladší dcerce žlutou hlavu.

„No a tož — co s tém bodeme dělat?“ ozval se vážně Filipek.

Výbor utichl.

„Co s tém bodem’ dělat? Roztrhnite to na dva kuse a pošlite to Rebářovi — — Šak je v kucheni. — — Nebo jé zavoléte - - hať to sleší jak se patří — co si vo něm meslíme — - To be muhl každé přijít. — —“

„Ba be muhl. — — Dite a zavoléte jé.“

V koutě rachotila židle.

V tom ozvalo se klepání na dveře a vstoupil Rybář. Do modra zalité rty se mu chvěly a zbledlá tvář sebou cukala, jakoby provázkem trhal. Ondruška vmačkal se svým širokánským tělem hned za ním.

„Prosím, slavné vébore - - —“ vypravil ze sebe Rybář — „já sem podal na slavné vébor nejakó prosbu - - a tento - - Hale já ju, pane starosto, ešli ste to już nevoznámil - - teda já prosím — že tú žádost svó beru nazpátke — — Já ju vodvolávám — - - Já ju — tento — —“ přerval Rybář zmatenou svou řeč — „já ju nechcu - - Mlátičku mám zpátke, notár to haji spravil z mó majetnosťó — — — a tak meslím, že jako huž teho néni hani potřeba, habech za matku horodúval — — Nechť si je, jak je, šak já ju huživím. - - —“

„No šak sem si meslil!“ zahučel vzádu radní Jakub a vyhlédnul z pod beranice tak, jakoby Rybáře těma očima chtěl zmlátit. - - — „Seš te muž anebo co seš? Pěkné syn! Ťfí! - - Matku posílat na žebrotu a sám — Ešče je málo téch krků, co živit mosí za tebe? —“

„Ba ba — - - Je to tak nélepší,“ krotil Jakuba mírnějším tónem Hrabálek — — „Haspoň bez hříchů.“

Rybář rozhlédnul se už pevněji po drsných tvářích svých sousedů, vzal třesoucí se rukou listinu a hodiv sebou ve dveřích, vytočil se přes práh do tmy šenkovny.

„I ten dostal vítr! - - - Nevíš, vodkáď fókal, Vondruško?“

„Tak, páni véboři, co bode s tém békem? Huž to tlačí — - -“ vyhnul se starosta choulostivé aféře. „Béka máme na druhým místě programu.“

„No — tadyk Prudek povídá, že be si jé jako propachtuval. Tak mu jé déte, a von dá štvrtku,“ rozhodnul od jara do jara a přes celý rok věčně vždy žíznivý Jakub.

Hrabálek se přidal k znamenitému návrhu.

Prudek se zasmál na celý výbor.

„Dám — hale přidáte mně lóčku. Bez lóčke béky do vopatruvání vzít nemožu.“

„Tak napište protokol!“

„Ba, hať je to s krku.“

„No ja — hale — tu lóčku!“

„Bez lóčke — — Jakó lóčku? — Bék decke bel bez lóčke — a včil chceš mět béka s lóčkó — — Bez lóčke. — —“

„Tak haji bez štvrtke.“

Ke světlu nalehnul Mikulica a opřel se oběma lokty o stůl tak, jakoby něco ze vzduchu chtěl vzíti do rukou.

„Páni véboři —“ třásl rukama — „přeci si to rozmeslete, co bék vobnáší. Taky sem béke měl a nechcu huž na dosmrti. Nestačilo na ně — a nestačí hani Prudkovi. Napište s lóčkó, a bode bez hádke.“

„Tak to teda napište,“ přivolil i starosta.

„S lóčkó?“

„S lóčkó — — Každé si dosavád nařikal, že to, co je, na béka nestačí. A bez béka bét nemožem — tak s lóčkó.“

„A tá štvrtka taky se tam vemaluje?“

Výbor se dal do smíchu.

„A kdo bode psát, dež tu nésó pan rechtor?“

Radní Jakub už připravoval knihu. Sundal se skříně ještě inkoust a péro a hotovil se ku psaní.

„Hale — totok je hospodářství!“ vstal rychle Duffek socialista a shrábnuv s postele čepici, hotovil se k okázalému odchodu. „To jen pořád lóčke rozdáváte — — a chudé lid habe to platil!“

„Sedni a nemluv! Platíme všecí — — Seš-li tak chytré, vem si béka sám a bez lóčke. — Me protivá temu nic neponamítáme — — Kdo chce, hať bere — hale já béka nechcu hani s tó lóčkó — — tak ti to řeknu.“

„Já taky ne.“

„Hani já.“

Nikdo býka nechtěl.

„Tož vidíš. — — To jen vevalíš ze sebe „novine“ a meslíš, že nás s tém hudusíš. — Haspoň debe's nám z těch novin pověděl, co máme dělat s békem, dež jé žádné nechce, a bék mosí bét. — “

Čepice letěla zas na postel a zavrzla židle.

„No tak vidíš, huž sedíš.“

Jakub psal, a z nálevny slyšet už bylo hlasité nárazy kladiva na čep.

KRIMINÁL.

Na den sv. Tomáše A.

Z procházky zašel pan rechtor k starostovi a zrůžovělý ve tváři zasedal právě ke stolku, aby jako sekretář obce Habrůvky vypravil úřední spisy. — Starosta předložil mu k zápisu knihu trestů a ukázal tlustým svým prstem na rozložený soudní výměr, kterým tři z jeho školáků byli c. k. okresním soudem odsouzeni k dvoudennímu vězení pro opětovanou krádež dříví v panském lese.

Pan rechtor přečetl a zrudnul.

„Ale — to přece nemůže být! Vždyť nejsou ještě čtrnáct let! Jsou ještě školáci! — —“

„Tadyk to je — — —“

„Vidím. Ale —. jak se to mohlo stát?! Přece soud nemůže —“ hrabal se učitel v špičaté, černé své bradě.

„No jak! — Neznáte hjejich máme? Samy se huž naseděly dost a tak vobelhale sód, že klukům huž je přes štrnást let a že sedět můžó zas syni. Tak je to. Mně samýmu to belo nápaditý.“

„Tak! A co z těch kluků bude teda, když už teď se budou povalovat po kriminale? Když už teď si z arreštu nebudou ničeho dělat, co potom? Kdo to jakživ slyšel — školák a kriminal!? Já ne. A mámy je tam ještě samy vedou, mámy je tam strkají, mámy je tam připraví! — To je strašné! Pane starosto, chápete to, nebo nechápete?“ přelítl učitel jizbu. — — „Už od nynějška mají být vedeni v seznamech trestanců jako zloději! Zloději! — — A já to tak nenechám, to já udám — — pro to zdvihnu celý soud! — — Tak to nemůže a nemůže zůstat a hned zítra to letí na hejtmanství! Ne-sty-daté mámy!“

Nešťastná událost rostla v hlavě rechtorově do výšky, do šířky i do hloubky. — — —

„Což to nevidíte?“ zastavil se rechtor před starostou, nechápaje jeho netečnost v tak přísné záležitosti.

„Hale — —“ mikl starosta Filipek prstem před nosem, nechápaje zas rozčilení rechtorovo — — „co pak hale beste tak — — To je vidět, že neznáte ešče ledí — — Kluci —“ nasadil starosta hlas — „beztak huž só takoví, že se huž nic na nich spravuvat nedá, a tak jaký pak křike? — Meslíte, že dež bodó štrnást let, že krást nebodó? Že tade v tem reglementu —“ ukázal na knihu — „zanešeni nebodó? — Bodó, bodó — — jaký teda křike? — Do štrnásti beztak huž daleko nemajó — a děléte hjim potem hajnýho! Deť hani na ně potem nemůžete, a nabijó vám, nabijó — bodete-li se hjim do jejich věcí plést. Hjim na kósku harreštu huž nic nesende — — a ve tade děláte povstání — — A nač? No řeknite mně — nač?“

„Ale co z nich bude?!“

„No co hjinýho? Hložci só, Hložci bodó — — — a ve z nich správněch ledí nenaděláte. — To máte zrovna tuť!“ napřáhl starosta až k učitelovi rozevřenou dlaň — „Jedna krýv a tu nepřevaříte — — Všeci tři só z jedneho plemena — a co Hložkem se narodilo, to taky Hložkem zande. — Pamatujte si to a vzpomenete si na mně. — —

Víte ve, že ten Hložek, víte ten Wencl, co bel v tý Plzni — víte ve, že v brněnským kriminále předešlé měsíc humřel? — — — Ten huž nebode krást, hale syni bodó. — — Pane, s tém béval cirkus! To se mévale lese po pěti, dež ten bel školákem! A zahrade, vinohrade! A potem kradl, nač přišil, hať to belo přivázaný nebo přišróbovaný — všecko před ním jen hořelo — — Po moc let béval jednosténě preč a preč. A šandáři v kabele furt nosili jeho spise. To néni jen tadyk — v Habrůvce. Každá dědina má némíň jedneho takovýho svýho henšpigla, haji dva, haji tři — — Habrůvka ešče je tak ščasná, že hjich néni moc a co só — só ve světě. Můžeme ešče Pánu Bohu děkovat — že se tu málo kdy neco velkýho ztratí — — a lese? Hm, lese! Deť je Pánbu stvořil a zvířatama vobsadil — — Deť te so taky hukradeny — te lese — jenže se neví kdy a kém — — — — Dež přišil Wencl z Plzně, povídám mu: No, Wencl, včil huž bodeš přeci dělat dobró vůlu ve vůbci. — Nech teho, habes tam nepřišil zas. — — ‚Co?‘ povídá — ‚Hale, pane radní — (tenkrát sem bel jenom radním) — to je vidět, že neznáte svět. Teho já se nevodříkám. Deť sem se tam měl — hani vám se tak dobře nevede a ste radním. Nikdá tak dobře hjest nebodo jako tam. Dost hjest, dost spát, práca — jen co be člověk nezahálel — a tá čistota ve všem! Tadyk su včil duma a bévám jak v chlívku. Mosí jen člověk zveknót na tu pořádnost a poslušenství — a jak zvekne, potem je tam dobře. To, co sem donesl zaspořeného!‘ povídá mně a hukázal pětek a jednušek plnó hrsť. Pučovat pré može — tak bel zazobané — jak holub — — a klusté, jen tó krvjó a sádlem v tváři svítil. Šestavosumdesát renskéch mělo to chlapisko a žil v hospodě jako gavalír. Vobsluhovat jé moseli, a ráno se huméval ne nad putynkó jako me nebo snáď hu studně, hale mísu nebo lavór, jak temu říkal, moseli mu přinýst a v tem se huméval — haji s médlem deň jak deň. A vod tý dobe nic se kriminálu nevodříkal — nic. Co měl, to hutratil a huž jen se vohlížel, kde be co spáchal a dostat se muhl zasik tam, kde belo tak dobře. Šak hani měsíc to netrvalo — — hu Kučů v Lóčkách našli prázdné chlívek — Vepř preč a dvě krmený huse haji s vepřem. Přišli šandáři a no — moc se nevohlíželi — — Šli rovno k Hložkovi do Habrůvke. Měli ho vod hóřadu vekázanýho — jak se říká — ve vopatruvání — debe jako se neco stalo, habe hned se vo ně postarali. Takovýmu člověkovi nic se nesmí stát — — Celé mosí zvostat a celé mosí přihjít zas na patřičný místo. Hudělé mu neco a seberó ti haji s ňém. — Taková huž je vopatrnost na všecky ledi na světě — — jak na děti. — — No, huse našli ve sklepě pod herteplama a hušípaný — vopařený huž a vevrhnutý, vebílený pěkně a v mokréch hadrách zamotaný pod složenó slámó leželo na dvoře. — — Dež měli prase, hledali Hložka. — — Hale kunt — — viděl je, te šandare, huž jak vcházeli do dědine, protože jé taky lidi viděli, jak se na ně dívá — — a marš za humna — — Večír bel, hale měsíc svítil a jasno belo jako ve dně. A takové člověk decke vidí věc, než me. Čisté to bel kocór. Že nandó prase i huse, to sám dobře věděl. A že ho hjistě dostanó, to též podobně taky věděl. Jak sám říkal — znal huž svět, hale že na tú residenc v Plzni hani prase hani huse nestačí, to huž nikdo hjiné

nevěděl mimová něé. A tak ráno jé huž ledi viděli na jarmaku v Dubňanech a ledi se mu haž smili, jak hlópě — všem lidem na vočách — židovce strhnul v bódě štučku plátna a hned s tém preč. Pod kabátem měl huž dva páre ženskéch střevíců a ve vesté hodinke — — No, do Plzně přeci jen nepřišil. Nechali si jé v Brně, a vedržel tam ne celé rok. Brněnské kriminál - - to néni pré huž Plzeň — - - Beli tam hjiní a prorokuvali mu, tam že nevedrží hani rok. A nevedržel. Do roka belo po něm. - - — - —"

„To bel jeden předobré příklad všem zludějům —" zatřepal Filipek rukávem — „a tuť — ti, co dó vokolo — nahlídněte se," stočil prst k oknu — „to máte též podobně takový vtáčke. — - - Co néni přikovaný — to je hjejich. Dó z lesa, a podívéte se, co nesó na hrbech dříví. To všecko je pokradený. Včerá mně vekládal hajné, jak žijó. Víc gořalke, jak metráků. Furt jen baňu nosí z Borový a - hérinke. —"

Šli okolo dělníci, pracující v Silůvských lesích. Beránek potácel se od příkopy k příkopě, ale „štípnutou" štípu s ramen přece nepustil. I Piňús nesl pařez i Pazderka Antoš i Chlup a Novák — a všecci opilí. Také Bařina vrávoral, přidržuje si rukou na rameni dlouhý a těžký kus dřeva. - — Od Nového Roku denně se tak potáceli a pokaždé s několika velkými kusy dříví na zádech. Z daleka už je bývalo slyšet, jak se hádali a zpívali nebo „řečňovali" do tmy. Děti a ženy čekaly je už na cestě a sbíraly s jejich ramenou těžká břemena. Na sáňkách nebo trakařích odváželi si ty „třiske" domů.

„Prosím vás, to mají dovoleno tak veřejně nosit dříví domů? Vždyť je může někdo vidět a udat!" pravil rechtor.

„A ženy a děti majó mrznót? Nebo samy hjít do panskýho v névětším mrazu a krást? A kópit nemajó zač. - - — Ne - to máte tak: Šak dite a zeptéte se hádjunka — ten vám to veloží vod začátku haž do konca. Nehubráníte se temu. Mosí zavřít voko, protože, debe jich haji pronásleduvali pro krádež — zas hjim nikdo do práce nepude, a hjinéch dělníků voni nedostanó. - - Za téch pár krécarů, co hjim řiditel platí, žádné mu poctivě pracuvat nebode a nebode. Jen dež sám si nadžgá hrtán - hjinýmu be vedřel haji kost. A Habrůvští só dřevaři! Huž ví každé, jak tú sekeru do ruke vzít, kam pilu nasadit, kde podložit a sochorem napáčit — a to každé nedovede - — Ti to humí! Zeptéte se hádjunka, a řekne vám, že takovéch dělníků néni - - Hale malá mzda a stísněné čas — - ten to dělá. Platit nás hučijó a krást taky. Jedno se drží s druhým. Deť to nikde nemáte hjináč. Dež já mám dostat za prácu - - déme tomu - - padesát krécarů a dostanu třicet — to néni kradení? No tak - jen to sesumírujte, co to d lidech a tolika dnech do roka. Deť von na téch zádech víc nevodnes než co podělá na deň! Velkostatek decke je na tem ešč jen dež můžó brát. Meslijó si, bůh ví, co na zádech nenesó. - — Tož tak je to. Jako ringlšpíl dež se točí - pěkně jeden za druhým - - a dohromade to dělá velkó jednu kassu. - — - -"

„Aspoň kdyby nepili!"

„To je to! Hale čém se zahřijó v tém mrazu? Deť nekácijó les v zatopený světnici! Za celé deň na mrazu stát a nic nemět v žalódku

jen ten kus chleba z dumu — to se neco vepije! Sto šest renskéch veplatili hjim v lůni za akkord, a nezbelo hjim z teho nic — -— ešče dluhů nadělali hu Sonnenscheina v Borový za chlíb, hérinke a gořalku. Bařinová tenkrát bóřila, že na druhé deň měla némodřeší záda z Habrůvke — a pod vokem černó modřinu. Já pré ti dám, večítat mně hérinke — — Dež já pracuju celé deň na mrazu — a vona si sedí duma - v baráku! - — Kolik modřin bode letos - - Bůh to suď - Viděl ste je. - - - -"

Rechtor podal starostovi ruku a odešel.

Tak se to s ním všecko točilo — ve světle toho lidu opravdu mu bylo jako „na ringlšpílu". - — --- --

POSTNÍ ROZJÍMÁNÍ.

Laetare -— neděle družebná.

Nad Habrůvkou slily se mraky v jednu tuhou tmu, a vody snesly se k zemi. Hnědý kal a bláto špiní svatou postní neděli. I to kázání bylo jakési pošmourné a mlhavé, a na duši jak příkrov padl těžký, mrtvý, pravý postní smutek.

„Všichni lidé na světě jsou si před Pánem Bohem rovni —" slyšeli dnes lidé kazatele.

A neživě, bez zájmu poslouchala Habrůvka neživě, chrčivými a od zachlazení nějak natrhlými hlasivkami pronášená slova.

Živěji bylo v kostele teprv, když se v rochetce a komži objevil nový kostelník - - Jakub Fókal.

Na tu radost už týden se těšila celá Habrůvka.

Rochetky všecky prý se musily přeprat; tak prý byly potřísněny a za- --- (užito bylo slova mnohem přiléhavějšího) šňupavým tabákem bývalého kostelníka - — A po celý týden denně ráno, ještě za tmy učili nového kostelníka „pan falář i frajle Tóni, jak má velebníčka voblíkat, kde a jak si má stópnót, kdy vodejít a kdy přihjít --- — a přeci si to pořád plet' — - Pré se strachem třese jako prut. —"

Konečně dnes poprvé se objevil před tváří Boží a celé Habrůvky -— v komži a ještě bledší než ta rochetka.

Vyšel ze sakristie, aby rozžehl svíčky.

Krky se natáhly - - a jak obilí na poli hlava vedle hlavy - zavlnil se kostel celý. Hlasy modlících se ve sboru prořídly, a kdo se modlil, modlil se jistě jen pro jméno —- Úsměv provázel slovo Boží.

Lampa s věčným světlem se mu vysmekla nějak z ruky - chňapal po ní jak po živé, a nijak se mu nechtěla dát chytit.

„Je tá komža Jakubovi nejak krátká - Měl by si hjí nastavit. Vidět mu celý holínke."

„A dělá jakýsi dlóhý kroke - - Hani ne jako v kostele. - "

„A holé je -- — Toť, haji fósa pod nosem shodil. Pré si je schoval na —- - - památku."

„No, dež só panáček holé, nemože bét kostelník přeci chlupaté! Dobře, že je shodil. Fósaté kostelník! Slešel's to kdy?"

Habrůvka se už dávno domodlila — sevšedněl i zjev Jakuba — ministranti už chvíli stáli na prahu sakristie a vyměňovali se školáky němou jakousi řeč, světla všecka rozžatá hořela na všech stranách — ba i velebníček dávno už přistrojen do svého ornatu připraven čekal — čekal — proč? nač? co to? — dosud se nehýbal a čekal.

Čekal už pět minut.

Ministrant netrpělivě už potrhoval zvoncem, pan rechtor na kůře podruhé už hrknul stoličkou, stojící přešlapovali, sedící posedávali, pokašlávali choří — a jen těm starým vzadu to bylo úplně lhostejno. Buď se modlili — nebo tiše spali.

„Nač čeká?“

„No, na panstvo! Ešče tu néni.“

„A deť sme přeci před Bohem všeci rovni — povídal — — Co je nás tade rovnéch — a na nás nečeká — —“

„Te néseš hrabě.“

Konečně v oratoriu zachřestil klíč, zavrzly vlhké dveře, a okénkem z oratoria vykoukla hranostajová čepička — — Panstvo vešlo, komtessa si prohlížela dole shromážděný lid.

Zavlhlé varhany zařvaly kvikavou mixturou, a brzo na to rozlehla se píseň:

Jaká žalost a truchlivost
teď proniká srdce mé,
když vzpomínám a rozjímám,
ó Ježíši, muky Tvé.

Nemohlo být případnější písně i noty, než kterou protáhly teď děti o celý půltón níž — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Tak pod zasmušilým, popelavě šedým nebem dlouhou zimou znavená Habrůvka v křesťanské pokoře a svatém pokání prožívala čtyřmecitmadenní půst. Stichly řvavé písně chasy, a až do vzkříšení nehlaholily taneční zvuky trub — — Každou neděli odpoledne rozjímala Habrůvka při pobožnosti křížové cesty v čtrnácteru zastavení o utrpení Kristově, postila se, modlila se a denně klečíc u zpovědnice, vyprazdňovala svou duši z těžkých svých hříchů a vin.

I příroda, jakoby věděla, že nadešel čas odříkání — zledovatěla na novo a když se i rozehřála — měnila Habrůvku v bezedné žumpy černého bláta. Smutné mlhy nesly se údolím a neuhnuly, dokud nové větry je roztrhané neodnesly za kopce a les. Stichnul skřivan, v teplý jih znovu vrátily se cvrčaly, pěkným koncem února vylákané houfy špačků smutně přetahovaly vísku s kopce na kopec — — Shluklí i jednotlivě dotírali na smetiště dvorů, hladoví i do došků se dávali a zobáky trhali slámu, nenajdou-li pod ní něco přezimujícího hmyzu a na konec — do věže a do holubníků zasedli, kde v teple vlídná holubičí pohostinnost ráda jim dopřála úkrytu.

Březen, březen — za kamna vlezem a v dubnu budem tam ještě.

Ale v tuše brzkého a už neodvratného jara sladkou nadějí plnila se duše tvorů všech.

Na silnicích po celý týden, den jak den, mrví se dělníci a seškrabujíce bláto, vysypávají vymleté koleje čerstvým štěrkem — Řehtá kamení, zvoní pohrabáče, čvachtá bláto — — Sešikované armády kavek a havranů posledními hlaholy plní celý nebesklon. Bože, je jich! — Ohromnými, černými mraky zaklopují celá nebesa, od severu už na jih táhnou se teskné jejich průvody, a když na zem padnou, brčálové pruhy ozimin a nezoraných jetelin jakoby černým suknem potáhnul. —

Ale na šedých, od podzimu zaschlých, zimou slehlých mezích — za slunné chvíle sem tam přece už se nedočkavě zdvihá žlutou svoji hlavičkou aspoň jedno kvítko jara — podběl. Jaká radost vyzařuje z první té jiskřičky slavné přírody, zlatem tu zahrávající v rozloženém kvítku, zatím co kolem ještě se válí zmatená chumtanice zimou zdeptaných trav! Kvete už i líska, chmýří se jehnědy, do květu rozhání se jíva — — Ba už i ty běloučké, něžné zvonky sněženek vyvolalo blížící se jaro ze země, a už žádný sníh a žádný mráz, žádná nepohoda nezabrání jim, aby ze ztuhlé dosud země na světlo nevysílaly své andělsky čisté kalíšky. Jak blažila první ta kytečka jara, vyhrabaná na výslunných koutech lesa, kde zpod listí z předešlého léta vydobyly je zimou zkřehlé, zimou zmodralé a přece nedočkavé prsty dětí! Nosí jich děti plné hrsti, a každý rád jimi ozdobí svůj holý stůl — — aby jaro aspoň ve světnici hřálo, když venku ještě zle. — — —

Sedláci dodělávají poslední zimní práce — jen aby chvíli pro pilnou práci setí celou potom měli pro sebe. Už se ani dočkat nemohou krásné té chvíle všeho světa zrození, až do polí vytáhnou svůj lehký pluh a do brázd rozmetou símě své příští úrody — — A když nemohou ještě tam — na Svárov — Staré hory — Černý lán, kde leží svaté jejich pole — postávají aspoň pod loubím kovárny a přihlížejí k úsilovné práci rychle pracujícího svého majstra Pštrose. Neví majstr, co napřed do křivých svých rukou vzít, chvílemi ani nemluví a jen sváří železo, ohýbá, stáčí, kroutí a rovná pruty — posílá pro samečka a se samečkem v záňadří své kožené zástěry buší zas a buší, vesele perlík zvoní dědinou a — není úchvatnější písně jara, než když kovadlina jeho zahřmí a hvízdot měchů plní očazenou dílnu habrůvského Ďábla. — O dvou ráno už s lože vstává, a je deset hodin večer — žhavé jiskry dosud se rozletují pod černou jeho rukou, která ohně necítí — — Jen bij a bij — majstře Pštrosi — není nad tvou kovadlinu písně krásnější! — —

A do hřmění perlíku v kleci vesele hvízdá drozd, cítě už od hromic každým svým pírkem, jak z daleka na perutích větrů převratných nese se jaro. Po celý den hvízdá a v noci zase — ani nespí a stále třepetá svými peroutkami, jakoby letěl sta a sta mil daleko - stále dál a ještě dál — od jihu k severu a od severu zase k severu až k jihnoucím lesům domácího kraje, kam co nevidět přitáhne už celý jeho rod — — Cítí, že táhne, a naivně věří, že táhne s nimi - - - - — — - —

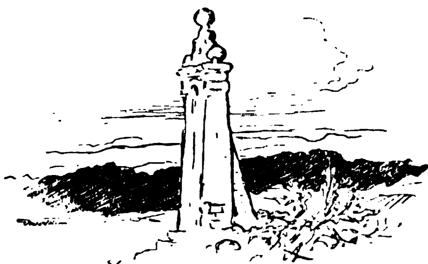
Husy nesou ohromná vejce a hospodyně čislují rukou neumělou první, druhé, třetí — — a zas běží k snášející kačeně nebo sedící kvočně a ob den proti lampičce prohlížejí každé vajíčko, není-li čisté, a barví-li se v jeho nitru zárodek počínajícího života. Jaké to zas bude

na dvoře radosti, až všechna ta drobotina vysype se z ošatky a udivenýma očima prohlížet si bude stvořený pro ně svět! Už se tou pištící chamradí a žluťoučkými kanárky rozléhá dvorek teď — -- —

Radostí přibývá každým dnem. Co jich jen přibylo už nad včera vylíhlými kůzlátky! Děti jsou celé zběsilé nad nemotornými a přece už jak koťátka kravými tvory. Donesly je do světnice, smály se jim, jak hloupě se rozhlížejí po divném okolí, ale v tom už poskočila pitvornými skoky bílá kozička, za ní i černý kozílek s čelem nad oči vydufelým, a děti se válí po zemi radostí a smíchem. Prý vypadá jak satanášek, ten černý! Ještě si poskočil, ale sklouznul pojednou a nemoha se udržet na nemotorných svých nožkách, bolestně zameknul a pad'. Hned se však vymrštil, a ta náhlá zdatnost jeho tak se mu zalíbila, že provedl po jizbě ještě několik tak pitvorných skoků, až se rozřehtal celý dům.

Vavřínek tolik se nasmál, že si oběma rukama drží „bolavé" bříško. - - — —

Rozpukly se ledy, a zas teď volný bude proud -- - - -

René Lalique. Šperk náhrdelní.

DR. F. X. JIŘÍK:

Ze světové výstavy pařížské 1900.

Účelem následujících řádků není nikterak snaha podati dojem velkolepého a pestrého obrazu, horečného a nervosního chvatu, jaký po dobu výstavní zavládl v loni na Polích Martových a na Esplanadě Invalidů; co hodlám sděliti, jest jen několik dojmů, sebraných po různu v odděleních uměleckého průmyslu, kteráž řadila se bez odporu k nejzajímavějším partiím výstavy. Uvážíme-li, mnoho-li práce, snahy a studia vynaloženo bylo v posledním desetiletí za účelem obnovy uměleckého

řemesla, připomeneme-li si, kde všude snahy reformní hledaly připojení slohová a ornamentální, uvedeme-li si na mysl všechny pokusy s japonismem od let šedesátých, pak vůbec pokusy s uměním Orientu a se všemi historickými slohy naší minulosti, připojíme-li k tomu analogické vývoje a převraty v literatuře a ve všem umění, mohli jsme právem očekávati, že uvede výstava v spletitou otázku moderního slohu nové světlo, že ukáže nové horizonty a směrodatnou cestu budoucího vývoje. Že se tak nestalo, jest všeobecně známo. Snad všichni návštěvníci byli ve svém očekávání sklamáni, ale nebylo by správno tvrditi, že neposkytovala výstava ničeho nového, poučného a studia hodného. V oboru uměleckého průmyslu specielně z mnoha ohledů návštěva výstavy se odporučovala, třeba že by neposkytovala hotového obrazu renaissance, zrození nového umění; již to, že umožněno bylo studium a pozorování vzácných, jinak těžko přístupných předmětů v retrospektivách a že předložena byla umělecká snaha veškerého světa aspoň ve hrubých rysech ku kritickému srovnávání, které samo vybízelo k nejrůznějším úvahám, muselo usmířiti nás s nedostatky a mezerami výstavy. A dnes, kdy obraz o uměleckém řemesle na výstavě jen v povšechných liniích máme na mysli, můžeme skutečný pokrok a novost připustiti bez reservy snad toliko u šperků, klenotů a skla, jejichž tvary prodělaly v poslední době radikální přeměnu po stránce ideové i technické. Přesvědčíme se o tom u vitriny Laliqueovy, světoznámého dnes umělce francouzského, jehož první pokusy objevily se v Salonu r. 1895. V tom ohledu jest Lalique skutečný initiator dnešní moderny v bijouterii, jakkoliv již před celým deceniem vyskytovaly se tu a tam podobné pokusy a jakkoliv i z jiných stran, zejména z Belgie, plodné a šťastné decorativní myšlenky všude půdy a uznání si získaly. Tyto pokusy Laliqueovy, které dnes po celém vzdělaném světě se imitují, ony šperky, které jsou nyní ideálem nejen každé dámy ale i četných amateurů umění, vzbudily prvotně úžas jako nezvyklé, spontání manifestace osobitého ducha, ale zároveň také pochybnosti, odpor a posměch konservativců, kteří nedovedli si vysvětliti nové tvary, s nimiž nemohli se nikterak smířiti; dnes dobojován boj obou stran ve prospěch Laliqueův a výstavě pařížské přísluší nemalý podíl na výsledku tomto: vitrina jeho obléhána byla pochybovači, kteří neskrblili na konec svým uznáním, poněvadž dějiny moderní bijouterie mohou uvésti jen málo jmen umělců, kteří by s takovou lehkostí a suverení jistotou ovládali svůj materiál, kteří by do té míry dovedli vtisknouti kovu svou individualitu a kteří by vyznačovali se tak nevyčerpatelnou fantasií, jemnocitem a uměleckým

E. Colonna. Návěsek.

taktem. Neboť jakkoliv jest, Lalique modernista, nespočívá jeho umělecké credo v žádné omezené doktrině, nýbrž sahá účelnou volbou stejně k inspiracím archaických, egyptských a orientálních slohů jako k starým tradicím evropským k prazdroji umění, k přírodě; zná přirozené tvary všech věcí a dovede tudíž k stylisacím svým užiti větvičky stromové, květiny i brouka, ale z věcí těchto nečiní nikdy podstatu své práce, kterou hledati musíme v jeho umění, v jeho překvapujícím způsobu, jak různé materiály dovede spojovati, v jeho liniích čerpaných z přírody, ale zbavených naturalismu, symmetrie a architektonických reminiscencí. Pozná ovšem každý, že intelligentní toto použití motivů přírodních získal Lalique ze studia umění japonského, ale zásluhou jeho jest, že přispůsobil je moderním ideám o slohu v bijouterii. Také volné a duchaplné použití nejrůznějšího materiálu, zlata, stříbra, ocele, slonové kosti, opálů, které hrají v moderním šperku přední úlohu, malachitů, smaragdů, rubínů a diamantů pochodí v podstatě, své z dekorativních impulsů japonismu, ale jeví se v nových, samostatných kombinacích. A neméně děkuje Lalique japonismu za intelligentní použití flory, nejvzácnějších a nádherných květin skleníků, jako nejskromnějších zjevů vegetace polní; některé z těchto vegetabilních motivů staly se již pro dekorativní umění moderní na nejvýše charakteristickými; připomínám jen list kaštanový, bodlák, jmelí, anemonu, sylvii a z čistě japonských motivů květ glyciny, které viděli jsme na výstavě stejně na pracích zlatnických a stříbrnických, jako na pracích keramických, na porculáně, i řezbách nábytku a tapetách. Že jda dále v uměleckých tendencích těchto, rozšířil Lalique stilisační myšlenky své i na říši animální, používaje reptilií a ptáků, a dále i na postavu lidskou a mythické kombinace sphing a sirén, jest přirozeno.

M. Bing. Návěsek.

Není zde ovšem místo, abychom podrobněji zabývali se uměním Laliqueovým, ale měli jsme za to, že nutno přece šířeji zmíniti se o tomto umělci, jehož jméno zní dnes celým světem a jehož umění plné kaprice ale i účelné vůle vědomé si svých cílů, umění smělé a zajisté i hazardní u nás posud přece málo jest známo. Jakožto ukázku, která ovšem jen slabý dojem jeho způsobu podává, přinášíme šperk náhrdelní, tepaný ve zlatě a zdobený dlouhými perlami jakožto návěsky. Vliv Laliqův najdete na výstavě velmi často a především v bijouterii

francouzské, a nebude s podivením, řeknu-li, že mezi celou řadou napodobitelů vyskytují se imitatoři otročtí, kteří bezmyšlenkovou exaggerací, přepínáním a nesmyslnou snahou po novém, z „bázně před banalitou“ stávají se právě banálními a sloh Laliqueův diskreditují. Intelligentními umělci jsou naproti tomu Vever, Colonna, Fouquet a Marcel Bing, kteří všichni dle svého temperamentu zásady, za něž Lalique bojuje, rozvádějí, vylučujíce buď úplněji motivy naturalistické, nebo hledajíce nové kombinace a nové linie. Vever a Colonna mezi jmenovanými jsou zjevy důležitými, poněvadž mají vlastní vkus a odvahu vyjádřiti v ostrých profilech svou personalitu. S radostí vrátili jste se opětně k jejich vitrinám, kde třpytily se diadémy, devants de corsage, návěsky a brože; a nebyla to pouze materielní cena podivuhodných těchto šperků, která poutala vaši pozornost, nýbrž byla to v první řadě díla umělecká, jejich harmonický, barevný dojem a elegantní kontura.

J. L. Němec. Spona a náušnice.

Konečně ještě jednu věc nelze opominouti mlčením, mluvíme-li o šperku francouzském; jest to ono šťastné spolčování se několika umělců pracujících k jednomu cíli, které najdeme ovšem i v jiných oborech dekorativního umění. Ve Francii jest řada dobrých navrhovatelů a kreslířů, a sluší především jmenovati Grasseta, jež spolčil se s Veverem, ale jenž pracuje mimo to také pro plakát a illustraci a jenž musí jmenován býti všude, kde jedná se o formulování nových zásad, které jsou orientací pro umělce technické. Jeho spolčení s Veverem bylo šťastné a viděli jste prodigiósní šperky jejich, jejichž těžiště spočívalo v barevné harmonisaci emailů, kamenů a kovových patin; tento styl bijouterie působí malířsky a závodí se štětcem malíře miniaturisty.

Jmenujeme-li konečně Binga a jeho hlavního spolupracovníka Colonnu, od nichž dva návěsky v reprodukci zde jsou připojeny, vyčerpali jsme téměř vše, co výstava po stránce umění v oboru šperku obsahovala. Neboť třeba hleděti na šperk jako na dílo umělecké a nikoliv na pouhou industrii a dovedné zasazování kamenů, poněvadž šperků takovýchto počítá se dvanáct do tuctu. Zlatník a ciseleur musí býti především umělec a práce jeho projevem poetické duše, manifestací krásna. S tohoto stanoviska již také oba posledně jmenovaní stojí jakožto umělci až v druhé řadě, přes to že vysoko převyšují průměrnou produkci jiných zemí; co hlavně v koncepcích jejich překáží čistému požitku, jsou stále vtírající se reminiscence na „velkou nudli“ belgickou, na onen systém linií Van de Veldeho, které vešly v modu a mají tvořiti podstatu moderního slohu v architektuře, na nábytku, ve šperku a ve všem uměleckém řemesle.

V. Němec. Ozdoba stolní.

Z ostatních exposic viděli jsme několik předmětů dosti zajímavých u zlatníků pforzheimských a v oddělení Tiffanyho. Předním výstavním kusem domu tohoto jest velká vasa „the Adams Vase“, na niž spotřebovalo se množství drahých kovů a kamenů, ale která přes všechnu svoji opulentnost a pečlivou propracovanost nečiní po stránce umělecké takový dojem, jaký výrobci asi očekávali a jenž byl by v poměru s vynaloženou prací. Jest to svědomitá americká práce a charakterisuje dobře americký umělecký průmysl, jemuž naprosto schází poesie a procítěnost, které nedodá dílu nikdy sama pouhá účelnost ani opulentnost. Vzpomínáte mimoděk na velké obchodní komptoiry, bursy a na kupce, jemuž hromady zlata dodávají vážnosti. Vasa tato jest rovněž jen drahý předmět, který vyplynul čistě jen ze svého amerického okolí a jest významno, že základní myšlenkou byl tu vývoj amerického bavlnářství. Všechny tyto a podobné pokusy projevují především značné quantum práce a dobré vůle, méně umění, samostatnosti a lásky, onoho niterného zdroje, z něhož prýští pravá umělecká disposice; vidíme mnoho raisonu, chladné úvahy, vypočítavé a vyměřené, málo pudového tvoření a uměleckého alogismu, žádné spoutání myšlenky a proto také žádné direktivy pro další vytváření se slohových idejí v tomto oboru.

Th. Bindesböll. Vasa kameninová.

A hledíme-li na české práce klenotnické a stříbrnické v tomto rámci, kde na jedné straně zaráží nás hazardní hra překypujících talentů a na druhé chudoba a prázdnota myšlenky, otroctví nebo tvůrčí impo-

tence, s jakým dojmem setkali jsme se zde? Na dojem českých věcí ve velkém rámci výstavy byli jsme všichni právem zvědavi. A výsledek nás upokojil. Není nutno, abychom zapírali si své vady a nedostatky, které jsme v Paříži mohli postřehnouti; ty můžeme napraviti, poněvadž jsme je mohli poznati a to tím spíše, že měla býti výstava vysokou školou souvěkého vkusu, avšak i při takovémto přísném měřítku exposice naše obstála čestně, třeba že by nevěnovalo se jí dosti pozornosti v tisku zahraničním, kde, stala-li se již o ní zmínka. ztrácela se v povšechném pojmu Autriche. A poněvadž mluvíme o šperku, není nic bližšího, než že vyslovíme nejvyšší uspokojení p. J. L. Němcovi, které samo se odůvodňuje, poněvadž způsob, jakým repraesentoval pracemi svými český šperk, bude v dějinách našeho uměleckého průmyslu znamenati počátek obrození a uvolnění dekorativních myšlenek v bijouterii. Bylo by si přáti mnoho takovýchto talentů, a ony známé sedmimílové střevíce. Bylo přímo trapné projíti výstavku českého zboží granátového, které nebylo nic více, než zboží, a můžete se přece přesvědčiti u granátových šperků páně Němcových, jak dokonalé a krásné spony a návěsky z českého granátu dají se provésti; pro tento obor utvořil p. Němec nové tvary, které podmiňují i nový způsob broušení: čeho k tomu třeba, jest pouze nadání, ostatní jest záležitostí všední. Cesta, jakou musí bráti se granátový šperk, pracemi těmi přesně jest vyznačena, a musíme býti za reformní snahy páně Němcovy tím více povděčni, ježto jsme neměli v oboru tom umění, nýbrž jen rutinu dělníků. Od účelného a esthetického použití kamenů dospěl dále p. Němec ku zvláštnímu rythmu linií a křivek a odtud opět dále k volné disposici mas, to jest k vlastní logice tvarů, která řídíc se intelligentní volbou účelovou připouští stejně tvar geometrický, pružnou křivku, jako stilisovaný tvar vegetabilní a zvířecí nebo postavu lidskou, docilujíc kombinacemi tvarů i materiálu suggestivní náladu sestředěného uměleckého dojmu.

Jeho umělecká erudice vysvětluje se sama sebou, poněvadž spočívá na rodinné tradici. Že tyto tradice mohly míti vliv dobrý, přesvědčili jste se v interieuru páně Koulově, kde na kredenci Mlchově stála jardiniera stříbrná a ciselovaná, v podobě trakaře na ovoce, u něhož jakožto prodavač stojí Slovák a jakožto kupující Hanačka. A tato skvostná jardiniera, kterou připojujeme v reprodukci, jest dílem otce umělcova p. V. Němce a jakožto dílo stříbrnické jest prvním uměleckým dílem toho způsobu u nás provedeným. Vedle této stolní ozdoby, která čestně repraesentovala netoliko české umění stříbrnické, ale i náš národní styl, viděli jsme znamenité stříbrné talíře, provedené s jemným slohovým porozuměním v témže ateliéru.

Hledáme-li pak další umělecká díla, provedená v jiných materiálech, vzpomínáme na francouzské sklo a na sklo Tiffanyho. Továrny v Nançy nevystavovaly sice nic v podstatě nového a posud neznámého, ale pokrok, jaký sklo jejich učinilo v poslední době, zůstane vždy pamětihodným; proto mohli jste dlouho státi u jejich exposic a mohli jste se k nim opět vrátiti. Gallé i Daum závodí tu o palmu a bylo by bezúčelno přiřknouti tomu nebo onomu přednost, poněvadž oba s nesmírnou lehkostí a suverenní bravurou ovládají hmotu, jsouce zároveň

Vídeňský interieur. Dle návrhu J. M. Olbricha.

umělci intelligentními; oba vyznamenávají se nevyčerpatelnou fantasií a úžasnými nápady dekorativními; hmota jest úplně v jejich službách, dávajíc se jako na čarovný pokyn formovati v prodigiosní umění.

Tajemná suggesce měkkých splývavých tvarů a měkká harmonisace barevných nuancí slaví na sklech těchto své triumfy právě tak, jako na malovaných oknech a skleněných vasách Tiffanyho. Tiffanyho velké pokroky v oboru barevného skla jsou světoznámy a veliký úspěch jejich byl nutný, poněvadž neznají dějiny umění žádné doby, kdy barevné sklo netěšilo by se nejvyšší pozornosti. Od století XIII., doby to rozkvětu malby na skle, činily se nové a nové pokusy na základě nových principů a nových method. Z těchto nových pokusů, jež skoro vesměs za východisko mají barevné sklo středověké, nejpozoruhodnější jsou nová skla americká, jejichž basis spočívá ještě dále v minulosti. Tiffany zamítl theorii, že středověké barevné sklo znamená vrchol tohoto umění a sáhl k mosaikovému způsobu prvotnímu. Ovšem že setkal se s potížemi a největší byla, že nebylo lze dostati v továrnách sklo žádané barvy a textury; proto odhodlal se L. C. Tiffany k tomu, že i sklo sám počal si vyráběti a podařilo se mu docíliti sklo ohnivé, skvostných barev, které vyznamenávajíc se rozmanitostí textur, velice usnadňuje techniku mosaikovou; formule, kterou objevil, považuje se za novou. Rozmanité vlastnosti tohoto skla umožnily konečně také používání jeho i ku provádění nádob s kovovým reflexem, a mělo toto Tiffanyho Favrile Glass velmi dalekosáhlý vliv na moderní fabrikaci skla i v Evropě.

Vedle skla zasluhují také některé fayence a porculán, aby nebyly přehlédnuty a abychom zachovali jim upomínku z chaosu výstavního. Shledá každý přirozeným, že jsou to francouzské fayence, které ovládají toto odvětví ve Francii populární. Každý z mistrů francouzkých, ať jest to již Bigot, nebo Dalpayrat, nebo Lachenal, nebo Hoentschel a jiní, každý z nich přináší osobitou novou notu, ať již po stránce technické nebo dekorativní.

Za porculán odnesli však palmu vítězství země severní a především Dánové. Byla tu královská manufaktura v Kodani a Bing & Gröndahl; prvá nevystavovala věci špatné, ale byla překonána druhou, která pracuje pod vlivem Willumsena, zneuznaného jakožto malíře modernisty, jenž v dekoru porculánovém jest šťastnější než na svých plátnech. Že Bing a Gröndahl došel nutně větší obliby na výstavě, vysvětlovalo se stručně shodou jeho lineárného abstraktního ornamentu s představou, jakou máme o nordickém ornamentu; a připojíme-li k tomu moderní pojetí reliefu a dekoru prolamovaného, připustíme, že nádoby tyto přinášejí vskutku nové pojetí dekorativní, třeba že by již před tím továrna v Rörstrandu s dobrým úspěchem dekoru reliefního užívala a třeba že by v disposicích Willumsenových také čínské vlivy byly patrny; celek činí přece vždy dojem svéráznosti vytrysklé z nordických bájí a zkazek. Co pak zejména jest nápadno u srovnání s dekorativními theoriemi jiných národů, jest ona okolnost, že Belgický vliv nedosáhl tu nikdy takové expanse, jako v zemích jižnějších; rozdíl dekorace Van de Valdeho a Bindesbölla, dánského inspiratora a dekorateura, na prvý

pohled si uvědomíte: prvý jakožto Belgičan má elegantní, švižnou a komplikovanou linii, druhý naproti tomu široké, těžké a pádné čáry; ovšem že tyto velkodekorativní myšlenky vyžadují také stejně mohutně slohovaného okolí.

Způsob dekorace Bindesböllovy znázorňuje poněkud připojená reprodukce dle jeho kameninové vasy.

Nábytek zastoupen byl na výstavě stejně hojně jako prostředně; ze řady interieurů velkou většinou pompésně a skvostně zařízených zajímaly nás ovšem nejvíce oba české interieury a zejména interieur

L. Majorelle. Nábytek pro ložnici.

obchodní a živnostenské komory pražské, který vystaven byl již před výstavou pařížskou v nové budově umělecko-průmyslového musea pražského, kde i později bude lze ho spatřiti.

Nábytek francouzský poněkud sklamal, poněvadž nějakých nových a specificky francouzských myšlenek nepodal; většina uměleckých truhlářů francouzských přes všechen vliv anglický a belgický pohybuje se dnes přece stále v tradičních slozích Ludvíka XIV. a XV. Viděli jsme ovšem také výjimky, jako jest Plumet, Charpentier, Majorelle a Gallé. Louis Majorelle v Nancy po přednosti chce býti samostatným, jeví studium a intelligentní snahu, aby vytvořil adequatní tvary k účelům moderním. Jako ukázku přinášíme v reprodukci jeho nábytek pro ložnici. Dospějeme-li tedy k úsudku, že celkový dojem vystaveného nábytku prozrazuje sice dobrou snahu, ale že nábytek sám nepřekročil posud stadia pokusná, nesoudíme příkře. Jedině při Anglii dalo by se připustiti,

Gerhard Munthe. Koberec nástěnný.

že tamní zařízení bytu dospělo již vskutku nad stadium experimentů, ale naproti tomu byla zase Anglie tak slabě zastoupena, že soud tento nelze generalisovati. Tolik lze připustiti, že viděli jsme několik anglických interieurů, na nichž principy účelnosti a respektování tektonického charakteru spojené s jemnou elegantní ornamentací daly se studovati. V tom směru vynikaly exposice firem Waring & Gillow a Heal & Son.

Typickým dokladem neustálených a nevykvašených experimentů moderních byl naproti tomu interieur vídeňský, z něhož jeden pohled zde reprodukujeme. Účelem tohoto interieuru, jejž navrhl arch. Olbrich, měl prý býti důkaz, že moderna nehodí se toliko pro nábytek do předpokojů a písáren, nýbrž že nábytek takový hodí se i pro salon; po stránce hmotné mohl pak důkaz ten snadno se podařiti, poněvadž fond za dvorní tituly, jenž výrobcům dán byl k disposici, umožňoval jakékoliv peněžité výlohy.

Všimneme si ještě několika prací textilních. Nejzajímavější textilní industrii viděli jsme opět v exposicích zemí severních; ovšem že byly i jinde tu a tam vynikající práce, připomínám jen tepichy od Williama Morrise dle návrhů Burne-Jonesa v anglickém domě, ale textilní umělecká industrie jakožto celek nečinila nikde tak příznivý dojem jako v odděleních švédském, dánském, finském a ruském. Ve Švédsku především kvetla tato industrie ode dávna a nikoho nepřekvapí, že ti, jimž připadla péče o povznesení umění a řemesla ve své vlasti, chopili se k účelům reformatorským v tomto oboru právě starých tradic a technik lidových.

Helena Poleňova. Výšivka.

K povznesení uměleckého průmyslu pracují ve Švédsku účelně organisovaná společenstva jako Společnost pro umělecký průmysl (Svenska Slöjdföreningen, zal. 1845), Společnost pro povznesení ruční práce (Handarbetets Vänner, zal. 1874) a j. Dále působí tu řada umělců, dle jejichž modelů pracují především světoznámé manufaktury v Rörstrandu a v Gustafsbergu.

Pokud se specielně týče textilií těchto severních zemí, překvapují svým dekorativním stylem, který obdobně jako v ostatních odvětvích průmyslu směřuje k suggesci legendárního a tajemného jako staré báje nordické.

Hlavně v norvéžském oddělení upoutaly nás skvostné gobeliny provedené na základě prastaré domácí tradice, o jejíž obnovení získal si zásluhy zvláštní spolek „Det norske Billedväveri“ (spolek pro tkaní gobelinů), jehož zakladatelka pí. Frida Hansenová vystavila vskutku velmi znamenité práce. Zdá se, že důležitým momentem pro rozkvět tohoto odvětví průmyslového v Norsku jest okolnost, že industrialismus nenivelisuje tam vkus do té míry, aby vytlačil staré lidové podání, jako děje se jinde. Jakožto ukázku norvéžských textilií přinášíme v reprodukci koberec od Gerharda Muntheho.

Něco obdobného jako v Norvéžsku pozorovali jste také v oddělení ruském; bylo patrno, že v Rusku probouzí se na všech stranách čilý život v uměleckém průmyslu, jehož základním principem jest samostatnost, národní samobytnost a nezávislost na umělecké kultuře západní.

Lidové motivy dekorativní a lidové techniky se studují a obnovují. Nejlépe přesvědčili jsme se o tom rovněž v oboru textilním a hlavně v „ruské vesnici“, která komponována byla dle motivů z gubernie archangelské. Interieury v této vesnici byly drženy přesně v lidovém slohu ruském a také k dekoraci použito bylo toliko ruské flory a fauny, a motivů z legend a pohádek národních.

Úspěchy, jakých tímto způsobem moderní ruský umělecký průmysl docílil, jeví se po přednosti v umění textilním a volili jsme úmyslně ku znázornění toho výšivku Heleny Poleňové (paví tepich), která získala si velikých zásluh o obrození umění lidového na Rusi. Byla takměř duší tohoto hnutí a vliv její působí po dnes i po její smrti. A byla to rovněž dáma, která Poleňovou přivedla na tuto dráhu a sice paní Mamontová, která v osmdesátých letech zřídila na svém statku blíže Moskvy školu truhlářskou a řezbářskou. Obě dámy s uznání hodnou obětavostí sbíraly starý lidový nábytek a zachraňovaly umělecko-průmyslové památky, ovšem především k účelům své školy; později zřídila Poleňová podobnou vlastní školu.

Řada dam, které služby své věnovaly rozkvětu lidového umění na Rusi, není tímto však vyčerpána, ale poněvadž není účelem přítomné stati sledovati podrobněji záležitost tuto, připomínám ještě jen paní Jakunčikovou, která organisovala výrobu moderních výšivek ruských, které viděli jsme v ruské vesnici a které většinou dle návrhů Natalie Davidové provedly selky ze Solomenky.

Na konci této stručné zprávy chci učiniti ještě zmínku o pozoruhodném pokroku malovaného papíru. Jest to oddělení, které netěšilo se ve výstavě sice přílišné pozornosti, ale které v mnohém ohledu pro nový, moderní sloh jest charakteristické a to tím spíše, že souvisí spíše s pevnou, nehybnou, monumentální dekorací jakožto tapety a panneaux než s nábytkem a přenosnou dekorací bytu.

Umělecká revoluce a radikální převrat, jenž v oboru tomto se jeví, vystupoval na výstavě nejostřeji v papírech francouzských a pamatuje se zajisté každý na Rob. Rueppa, nejodvážnějšího inspiratora, jehož koncepce smělé a fantastické připomínají divné, horečné a imaginární sny; proto musil se státi na výstavě Ruepp bez odporu mistrem papíru a jeho dekorace charakteristickým mezníkem, k němuž výroba papíru po stránce ideové i technické dnes dospěla.

Melancholická episoda.

I.

Píšu ty řádky — nevím pro koho,
všecko je přelud, přelud beztoho —;
nálady záchvěv sladký a krátký
chytám v ty řádky.

Podzimní slunce vyšlo nad nivy,
v okna má lehá smutek tesklivý,
šedivý smutek s plachou lítostí —:
vzpomínky, žaly, život, marnosti . . .

II.

Večer jsem vyšel! Prázdno polí
před zrakem mým se prostírá,
sotva že pták v tmách zašveholí —
listí se pod mou nohou drolí,
přede mnou tmí se úhor holý,
podzimní den v mhách umírá.
S Bohem, ó, s Bohem! tiše vane
z rozlohy polí v sechvěný
plachý můj cit! přes rozorané
plochy se valí v ztemněný
pustý kraj . . . V hlasy přerývané,
v bolest mé písně dozpívané,
z daleka „s Bohem!" tiše vane,
„s Bohem!" jež nemá ozvěny! . . .

III.

Tak asi ptákům jest,
jak mně je nyní tady,
když Jeseň vejde do zahrady
a listí sype ve prach cest.

A stromům též je tak,
když chladný vítr z polí svistí
a z korun rve jim žluté listí,
v němž stydne zbylý pták.

A těm, kdož světem jdou
bez lásky, štěstí neznajíce,
tma přikrývá je víc a více,
ti, jako já tu, jsou . . .

A plavcům na moři,
— těm též je tak, když vše se chmouří,
a na skalách když v pěnách, v bouři
zhas' maják — nehoří . . .

Tak jako mně jest jim,
jich marnou bolesť chápu jemnou.
Ač nikdy, nikdy nešli se mnou,
kam zašli — rozumím . . .

IV.

Lampa dnes tiše, bíle hoří
v jizbě mé nějak zjasnělé,
ticho je, nikdo nehovoří,
duše má v snění se zas noří
bez cíle zas a účele.

Minulost zevšad obstupuje
myšlénky moje! S lítostí
vidím, jak závoj rozhrnuje
ztracené dávno mladosti.

Bouře, ach, bouře mladá, jará,
pěnící, živá, vroucí krev,
— v spáncích to opět bouří hárá,
— mladosti mé to vyvstal zjev.

Z koutů všech ke mně se teď tlačí,
v kterých už spala v úkrytu —
zdá se mi, ňadra nepostačí
obejmout celou bouři tu!

Ale dnes lampa tiše hoří,
ticho je v jizbě ztemnělé . . .
Mrtvo — už nikdo nehovoří —
jenom tak vše se z duše noří
bez cíle, jasu, účele . . .

V.

Hranice někde jsou v dáli, ach, v dáli,
vysoké hory jsou daleko na pomezí,
hrdé jsou sosny, pod nimiž mlhy se valí,
hranice někde jsou, v mlhách to všecko vězí.

Ptáku, jenž letíš! Pozdrav ty hory,
pozdrav to nebe, konce kde jsou!
Bez hranic, úzdy, zámku a svory
myšlénky moje k hranicím jdou.

Vousatí celníci v mlhách kde jsou,
myšlénky moje k hranicím jdou,
pašer kde chodí zahoustlou mhou . . .
Hory! Hory! — — Vidím je v snách,
hranic však neznaje, dále jsem táh,
s pašery v daleko po pěšinách . . .

VI.

Vyšli jsme si spolu
do údolí dolů,
v ticho bílých vesnic
v Alpách dávno kdys.
Dávno! dávno! dávno!
Nepoznala bys!
Nelíbala bys!
Ale v snech mých tvými
rety růžovými
zvoní sladký smích tvůj
jasný jako byl . . .
Dávno, dávno, dávno,
— já tě políbil,
já tě chytil v lokty,
já tě políbil!

Volně šli jsme v trávě,
červenec byl právě,
chudé vaše žito
žloutlo u cesty!
Krajina žár měla
mladé nevěsty —
vlnění ach, sladké,
marné šelesty . . .
A jak by se vrátil
dnes ten oheň z dávna,

nitro zas mi schvátil
svými plameny,
ten, jenž dávno uhas',
dávno už se ztratil,
dávno, dávno, dávno
zhaslý, ztišený . . .

VII.

Jedeme lesy! Slunce zlatí
koruny sosen nad námi,
silnice v údolí se tratí
vroubená podél břízami.

Potoka píseň zurčí stále
na pravo dole v úžlabí,
jedeme stínem dál a dále
v sosnových lesů půvaby.

Bílý prach jen se tiše zvedá,
kola jen hrčí silnicí,
pomalu kluše klisna hnědá
samotou duši tísnící.

Znenáhla večer roste kolem,
pohorské pln je lahody,
bílá mha vstává nad údolem,
objímá stromy u vody.

Vychází měsíc, světlo lije
do borovin a do sosen . . .
— Ó, co to ve mně ještě žije
jemného, skoro jako sen! . . .

VIII.

Ó, věř, teď dni kdy rychle se zas krátí,
pasáckých ohňů z polí čpí zas dým,
říjnové větry v okna slyším váti,
— na zimu přece ještě nemyslím.

Já v krvavé jsem ještě rozkvet' růže,
než teplé slunce v posled dozáří,
— jak růžový keř, nežli mráz jej zmůže,
— uvadne v říjnu, kvet' však do září . . .

6

IX.

Bílé břízy, nejdražší mé stromy
ze všech, které rostou na pasece,
břízy, po vás se dnes zastesklo mi,
vzpomínám, nezapomínám přece!

— Vzduch je plný podzimního světla,
myšlénky mé v dávno opět letí,
upomínka na vás ve mně zkvetla,
jak jsme byli všickni ještě děti.

— Zda k vám ještě slepic hejno chodí,
zdali pak vás ťopky navštěvují,
za ruce zda děti se k vám vodí,
ve větvích vám větry požalují? —

— Voní mech až k vám z vlhkého lesa,...
— — — — — — — — — — — — —
Podzim přijde! Chladný vítr svistí!
V slunci, zvolna za lesy jež klesá,
smutně chví se vaše žluté listí!

A já snílek, den když has' a ztrácel
skvělé barvy podzimku — já s žalem
jak bych k vám se z dálky zase vracel
v šelestícím listí napadalém . . .

X.

Vidím, dne jak ubývá
a jak žluté listí dubů
vlhkou zemi přikrývá!

A já viděl ptáků chvat,
špačky zřel jsem z třešně staré
v bílé mlhy odlétat!

A já viděl, v ticho niv
kterak lehla jinovatka,
tam, kde všecko kvetlo dřív!

A to dítě, z jara kdys
jež se na mě vlídně smálo — —
ručičkama třepetalo
v létě, tmou kdy bzučel hmyz — —

— dítě to, když říjen táh'
bílé mlhy po nivách,
listí rval, až vzdychly stromy —
dítě to se ztratilo mi . . .

Včera teprv zřel jsem zas . . .
v rakvičce už tiše spalo —
světlo svíčky třepetalo —
v oknech plachý, žlutý jas . . .

Bylo květem — co je květ? —
Co je láska — nebes dar? — —
Odkud vyšlo, vše jde zpět —
v popel, prach a skon a zmar . . .

XI.

Ze vzpomínek, stesku chvil,
jimiž sny mé život kdysi zasáh',
já jsem tyto řádky svil,
horké slzy maje ještě v řasách.

Měře v nich své duše žal,
v šeru tesklivém jsem tápal,
poutník ve mně umdléval,
nechuť k všemu vystřídala zápal!
— — — — — — — — — — —

Znáš ten les! — ó, znáš jej, vím! —
jak je smuten na podzim,
v šedé barvy vše je ztopeno,
v šedý smutek vše je sevřeno!

Žlutým listím podzim vystýlá
naši cestu, kudy šli jsme kdys,
pod tím listím se nám ztratila,
pod tím listím z jasanů a bříz . . .

XII.

Zase dnes chladný vítr skučí,
do oken a do snů mých,
v oblakách bílé květy pučí,
sněhové květy — padne sníh . . .

V duchu už vidím bílé pláně,
rolniček cinkot slyším již,
nový jde život v moje skráně,
života toho nevidíš.

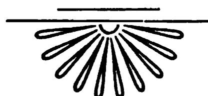
První vlas šedý — a tak dále —
kterak to přirovnání zní —
v hlavě ted bzučí neustále
v šedivém smutku těchto dní — —

Ale ta bolest' už je krátká,
— zavane z prudka zimy dech,
zjeví se náhle jinovatka
na keřích, trávě, na květech.

Bože, to všecko, co to bylo!
láska co byla! — pláč i smích!
nač jen to v hrudi zabouřilo!
za nocí kdysi bezesných! — — —

Nyní když všecko Zima sžehne,
spálí tu všecko krutý mráz,
v srdci když nic se víc už nehne,
-- mrtvo jest kol a mrtvo v nás . . .

Karel Červinka.

M. Gorkij.

A. G. STÍN:

M. Gorkij (Alexěj Maximovič Pěškov).

Z nejmladších spisovatelů ruských největší oblibě těší se M. Gorkij, pravým jménem Alexěj Maximovič Pěškov, jenž serií svých „náčrtkův a povídek“ (dosud*) vyšly tři svazky) obohatil ruskou literaturu uměleckou celou řadou nových barev, zvukův i obrazův a uvedl v ni originalní a zajímavou třídu „bosáků“, jejíž typy jsou dosti rozmanité a jejíž život je dosti složitý.

Již životopis jeho je zajímavý nezávisle na otázce o ceně jeho uměleckých prací. Zprávu o svém životě M. Gorkij podal časopisu „Semja“.

*) Řádky tyto byly napsány počátkem r. 1900. Zatím nákladem spolku „Znanije“ v Petrohradě vyšlo nové vydání „Povídek“ Gorkého, kdež ve 4. sv. uveřejněn román „Foma Gordějev“ a krásná báseň v prose „Dvacet šest a jedna“, jejíž překlad, mnou pořízený, přinesl „Lumír“ r. 1900.

„Narodil jsem se“, píše M. Gorkij, „dne 14. března r. 1868. nebo 1869. v Nižním Novgorodě v rodině barvíře Vasileje Vasiljeviče Kaširina i jsem synem dcery jeho Varvary a permského měšťana Maxima Savvatijeviče Pěškova, po řemeslu čalouníka. Od té doby se ctí a bez úhony nosím stav malířského cechu.“ Otec jeho zemřel v Kazani, když mu bylo 5 let, matka pak v Kanavině. Když mu bylo devět let dědeček Kaširin, jenž naučil ho také číst a psát, dal jej na učení do obuvnického skladu, odkudž však hoch utekl a vstoupil do učení ke kreslíři (u stavitele), od něhož utekl do malířské dílny svatých obrazů, odtud na parník za kuchtíka a odtud k zahradníkovi za pomocníka. Až do 15 let nenáviděl knih. Ale na parníku kuchař Smuryj, jenž měl na něho veliký vliv, přiměl ho k četbě životů svatých, Gogola, Glěba Uspenského, Dumase-otce a j. Chtěje studovat, mladý Pěškov odebral se do Kazaně, ale nemaje hmotných prostředků ke studiím, stal se pekařem, maje měsíčně platu 3 ruble. „To bylo nejtěžší ze všech zaměstnání, jež jsem zkusil“, píše M. Gorkij. Později prodával v Kazani jablka, pracoval na řece Ustě, štípal dříví, tahal náklady. Jak těžký byl život jeho v době té, možno soudit z toho, že r. 1888. pokusil se o samovraždu. Vyléčiv se z rány, již při pokuse sebevražedném obdržel, odešel do Caricyna, kdež byl hlídačem na železné dráze. Odtud přišel k odvodu do Nižního Novgorodu, ale vojákem nebyl, — „děravých neberou“ —, i počal v rodišti prodávat bavorské pivo. Tu všiml si nadaného mladíka advokát Lanin, vzal ho do své kanceláře za písaře a staral se o jeho vzdělání. Ale toulavá povaha mladíkova nevydržela na jednom místě, i odebral se do Tiflisu, kdež pracoval v železničných dílnách, a r. 1893. uveřejnil v místních novinách „Kavkaz“ svůj první náčrtek „Makar Čudra“. Vrátiv se opět do rodiště, uveřejňoval své drobné kresby v povolžských listech, až seznámil se s Vladimírem Korolenkem, jenž měl rozhodující vliv na něho. A tu r. 1895. Gorkij uveřejnil v „Rusském bogatstvu“, jež rediguje Vl. Korolenko, náčrtek „Čelkaš“, kdež předvedl dva typy, zástupce dvou světových názorů, vzniklých na půdě selského názoru světového, oběma typům společného, ale nyní podstatně se lišících, — typ od půdy odervaného prostého člověka s hrdým vědomím osobní důstojnosti v osobě podloudníka Čelkaše, a typ současného obyčejného mužíka s jeho selskými snahami a idealy v osobě selského výrostka Gavrily. Náčrtek tento rázem obrátil pozornost čtenářstva i kritiky na nový umělecký pozoruhodný talent. Od té doby M. Gorkij uveřejňoval své náčrtky a povídky v „Russké mysli“, v „Novém slově“, v zaniklém nyní dekadentském „Sěverném věstníku“ a v marxistické „Žizni“, jejíhož směru je předním zástupcem.*)

Jak viděti z tohoto životopisného nástinu, G. v krátkém životě svém prožil a viděl velmi mnoho, stýkaje se hlavně s nižšími vrstvami dělnického lidu, jež nyní ukazuje svým čtenářům, prožívaje takto znovu

*) Toulavého způsobu života Gorkij dosud nezanechal. R. 1900. počal uveřejňovat v „Žizni“ delší novellu, ale neukončiv ji, na jaře „odejel do světa“, jak mi psala jeho manželka.

život ten spolu se svými hrdiny, sdíleje se s nimi o jejich city a zájmy duševní. Znajíce běh života jeho, snadno si vysvětlíme, proč G. osobní sympathií lne ke svým „bosákům", kteří právě tak jak on nemohli najít opory v žádném živém díle, ač chytali se různých prací a podniků, kteří nenašli v nynější společenské organisaci ani místa pro sebe, ani vhodné práce pro svou energii, pro nadbytek tělesných i duševních sil svých. Jeho bosáci jsou zvláštní povahy: narodili se s „nepokojem v srdci" a proto nikde dlouho nevydrží, pravidelné práci se vyhýbají, buď že práce ta přesahuje síly jejich, buď že je příliš pod silami jejich, čímž práce ta mění se jim z požehnání v kletbu, před níž prchají. Cítíce instinktivní odpor k „pořádku", k ustáleným formám života, teskní a snaží se pitím uspat v sobě energii, jež nenalézá pravidelného východu. V takovém stavu je většina jeho hrdinův.

A odkud vzal se v ruském životě zjev bosáctví? Současné bosáctví je vlastně jen druhem starodávného tuláctví, neposednosti povahy ruské. Současného bosáka necharakterisují tak bosé nohy, hadry, jako spíše „nepokoj v srdci", toulavá povaha, náruživá touha po svobodě a dobrodružstvích, junácká smělost a nevázaná bujnost. Většina bosáků Gorkého jsou plodem rodícího se právě nového společenského řádu, plodem rozkladu samostatného selského hospodářství, rozkladu vsi, ač mezi jeho bosáky nalezneme též bosáky z města, z řad intelligence. Vůbec jsou to lidé bez práce, kteří rozlišovacím processem byvše vytlačeni ze společenské organisace nynější za hranice její, obírají se odvážlivými „drzými kousky", podloudnictvím, krádeží, loupeží, nebo hynou hladem i zimou, nebo konečně berou si život, neznajíce jiného východu z těžkého postavení svého.

Řady jejich, jak již naznačeno, nejvíce množí se lidmi venkovskými, kteří odtrhli se od země, pod jejíž mocí byli, lidmi, kteří „jsouce připevněni na vždy k zemi potem mnohých pokolení, samovolně odtrhli se od ní i od starostí o ni a za odtržení to nesou zasloužený trest" (Čelkaš). K myšlence, že prostý člověk, nad nímž země pozbyla moci své, stává se zbytečným členem společnosti lidské, G. vrací se opět a opět. Sami bosáci často vyslovují se v tom smyslu, že jenom země, mužické „sloupy", mužické idealy udržují mužíka na výši pravého člověka, užitečného člena lidské společnosti. Velice trefně mluví o tom letitý mužík Vasilij, rybařící u jakéhosi kupce na břehu mořském, jenž i uprostřed volného a bezstarostného života bosáků zachoval v duši své touhu po pořádném životě selském, an dí: „Sedlák je pevný zemí: pokud je na ní — je živ, odtrhne-li se pak od ní — je ztracen! Sedlák bez země jako strom bez kořenů... nemůže dlouho žít — hnije... Ve vsi jsem sám sobě pánem, všem rovným člověkem . . . zde pak — sluhou . . . A opět zde pracuješ pro cizího, tam pak pro sebe sama . . . Ve vsi žena je člověk nutný pro život . . . zde pak žena . . . žije jen pro mazlení . . . Na hřích" (Malva).

I sám nadbosák, smělý zloděj Čelkaš, jenž pouze opovržení a nenávist chová k naivnímu, dobrosrdečnému Gavrilovi, unesen vzpomínkami na selská práva i přednosti, v romanticko-poetické náladě nadšeně blouzní o kráse života selského, kde člověk je sám svým pánem,

králem; jenom že pro něho již není východu z jeho postavení, protože odvykl selskému „pořádku“ a selskou „svobodu“ zaměnil bezuzdnou nevázaností. Jeho údělem, když jednou odtrhl se od země, jest, aby hnil, klesal níž a níže, nenalézaje místa v organisaci lidské společnosti.

Východu z postavení svého nemůže najít ani pessimistický filosof bosáctví a fatalista, pekařský pomocník Konovalov, hrdina stejnojmenné kresby. Tesklivá beznadějnost, životní pessimismus, unylá resignace zní ze slov tohoto nehodami života zmalomyslnělého muže. Z tesknoty oddal se prostopášnosti a pití a z dlouhé chvíle filosofuje. Konovalov je si vědom, že „pořádek je velice potřebný v životě“ osobním i společenském, že nepořádkem svého života je vinen sám; i neviní osudu a lidí, nýbrž bičuje sebe sama, že „život jeho nemá omluvy“, protože „nemá vnitřní dráhy“. „Jsem pak na zvláštní stezce“, rozumuje dále. „A nejsem já sám — je nás mnoho takových. Jsme zvláštní lidé . . . a do žádného řádu nemůžeme býti vřaděni. My potřebujeme zvláštního počítání . . . i zvláštních zákonů — by nás vykořenili ze života! Protože užitku z nás není, místo pak v životě zaujímáme a druhým na stezce stojíme . . . Kdo je před námi vinen? My sami jsme vinni před sebou i před životem . . . Proto nemáme chuti k životu ani k sobě samým citů nemáme . . .“ A dále: „Každý člověk je sám sobě pánem, a nikdo není tím vinen, jsem-li padouchem! . . . Já sám vinen jsem svým osudem! . . . Nenašel jsem svého bodu! Hledám jej, teskním — nenalézám! . . . Jsem prostě nakažlivý člověk . . . Není údělem mým, bych žil na světě . . . Takový nešťastný jedovatý dech vychází ze mne. A jakmile přiblížím se k člověku, ihned nakazí se ode mne . . . Jsem hnijící člověk . . . Není pro mne na zemi ničeho vhodného! Nenašel jsem si místa!“ I končí Konovalov neužitečný život svůj raději samovraždou, než aby byl na obtíž jiným i sobě.

Jestliže tento bosácký fatalista omlouvá všecky lidi a okolnosti kromě sebe, protestující kandidát bosáctví, sazeč Gvozdev (Drzý*), obviňuje všecky a všecko mimo sebe. Gvozdev z jakési bezpředmětné zlosti provádí všude drzé kousky: tu vypustí sousedovi holuby z holubníku, tu „nasadí čerty“ do kamen, tu svévolně vloží do článku redaktora venkovských novin drzou poznámku, a když byl za to propuštěn z práce, naříká na nespravedlnost života, by tím motivoval své drzé kousky. Setkav se s redaktorem, jenž byl v dětství jeho přítelem, vyčítá mu, že on i jiní druhové z dětství nepodají mu ani ruky, neuznávají jeho lidské důstojnosti, dávno na něho zapomněli, nestarají se o duši jeho, nevšímají si ho jedině proto, že nebyl s nimi na gymnasiu, ač by měli vytáhnout ho „z dola nahoru“, by „nehnil v nevědomosti a rozzlobení“. Ale v tomto městském bosáku nemluví uražený cit spravedlnosti, nýbrž uražená samolibost a závist, že není redaktorem nebo doktorem, jako bývalí jeho přátelé, již nejsou vinni tím, že on nemá k tomu potřebného vzdělání. A tak výstup jeho s redaktorem není vážným protestem proti nepravdě života, ale zlomyslnou drzostí.

*) Viz můj překlad kresby „Drzý“ v „Lumíru“ 1900.

Primitivní protestující bosák městský, obuvník Orlov (Manželé Orlovi), je nespokojen svým životem, řemeslem i ženou, již až do krve bije, ač ji vášnivě miluje. „A nač jen dostalo se mi života?“ rozumuje Orlov. „Práce a nuda, nuda a práce... Vyučil jsem se řemeslu... a nač pak? Což je málo obuvníků kromě mne? Inu, dobrá, jsem obuvník, a co dále? Jaké mám v tom potěšení?... Sedím v jámě a šiji... Potom umru. Nu, a co pak z toho? V čem pak je tu síla? Nač je třeba, bych žil, šil a umřel, co?... Ty jsi moje žena, a co je v tobě zajímavého? Žena jako žena... Jaký pak tedy může být život můj a jaký zájem?“ Orlov neumí si najít práci, jež by vyžadovala vší jeho energie, i zlobí se bez příčiny a chtěl by celý svět rozdrtit na prach. Unaviv se bezúčelným mařením sil svých a blouzně o své rehabilitaci, by rozvinul síly své, vstoupí za sluhu do baráku, kde jsou nemocní cholerou, a překvapí všecky svou energií. Ale dosáhnuv cíle svého, byv uznán za „potřebného člověka“, náhle ochabl ve své činnosti ve prospěch lidstva, pocítil nepokoj v srdci a stal se bosákem.

K protestujícím bosákům z intelligence náleží rytmistr Kuvalda (Bývalí lidé), v jehož baráku pro nocležníky je také jakási bosácká jednota, v níž hlavní slovo má rytmistr a zádumčivý fatalista, bývalý učitel, oba oddaní pití a neschopní k boji s životem i k pravidelné práci. Rytmistr zlobí se zvláště na lidi syté a slušně oděné, jízlivě obviňuje všecky a všecko, svaluje své nezdary na osud a na zlé lidi, sebe sama pak má za nevinnou obět lidské nespravedlnosti.

Zde octli jsme se u samé slabiny talentu M. Gorkého: G. je pozoruhodný umělec, ale slabý myslitel, špatný filosof. Jeho theoretické názory, jeho fatalistický pessimismus stojí na vrátkých základech. Jak jsme již poznamenali, G. osobní sympathií lne k bosákům, ač fakta, jež předvádí, neospravedlňují sympathií takových. I pozorujeme tu rozpor mezi theoretickým přesvědčením autorovým a praktickým pozorováním umělcovým. G. jako umělec kreslí bosáky jako domýšlivé, samolibé, sobecké sensualisty s nepokojem v srdci, jako otroky svých vášní, již vidí cíl a štěstí života jen v ukojení nízkých pudův a vášní, v hýření, pití, v osvobození se ode všech povinností, hlavně od práce. A tyto pijany, hýřily, darmošlapy, již vinu svého nepořádného života svalují na jiné lidi, na osud a zlé okolnosti, sebe pak vyhlašují za nevinné oběti, G. hledí povznésti za pravé hrdiny, idealisuje je a snaže se dokázat přednost bosáků s jejich hrdým vědomím lidské důstojnosti před usedlými sedláky, před spořádanými lidmi. G. idealisuje i jejich pijáctví, nevida v něm nepravosti, ale vážný protest: ať pijí z radosti, či z hoře, či z dlouhé chvíle, bosáci jsou vždy v právu. A nepracují-li, nemají také viny: nenarodiliť se k všední práci, nýbrž k štěstí, k užívání rozkoší, na jichž dosažení vynakládají všecky duševní schopnosti a síly tělesné. Život pracovitý podle G., rozumujícího právě tak, jak jeho bosáci, je život ubohý, k politování, shánění po výdělku je vyděračství, spořádaný život je odporná všednost; za to „nepokoj v srdci“, shánění se po dobrodružství, nevázaná bujnost jsou známky vědomí lidské důstojnosti. S tohoto stanoviska G. zrovna vzteká se na Kono-

valova, bezzlobného a dobrosrdečného, když tento bičuje sebe sama, neomlouvá svých prostopášných kousků, což právě nás dojímá i smiřuje s tímto fatalistickým bosákem. S tohoto stanoviska G. v „Písni o sokolu“ vychvaluje nevázaný, loupeživý život sokolův, život bez prospěšné práce, ale plný dobrodružství. S tohoto stanoviska věnuje svou sympathii samolibému Čelkaši, jenž bez těžké práce má pěkný výdělek, jehož užije k hýření, a ne naivnímu Gavrilovi, jenž chce užít peněz lépe, na hospodářství. S tohoto stanoviska ve veršované allegorické povídce „O Čížku, jenž lhal, a o Datlu, milovníku pravdy“ G. idealisuje sílu tělesnou, lupičství, a jeví opovržení k tělesně slabým.

Fatalisticko-pessimistickou filosofii M. Gorkého rozvíjí jeden ze tří pěvců v „Tesknotě“. „Všecko drží se ve svých zákonech,“ filosofuje G. ústy jeho, „a člověk na zemi není nic více, než nepatrná hnida. Všecko je v pořádku, nestojí za to truchlit a plakat — k ničemu to nepovede . . . Život plyne jistým pořádkem, nu, a plyne-li, — já tedy nemám tu zajisté co mluvit. Jsou zákony; proti nim není možno jít . . . O čem tedy uvažovat, jsou-li zákony a síly? A jak možno protiviti se jim, jsou-li všecky nástroje v rozumu našem, rozum pak také podroben zákonům a silám? . . . Žij tedy a netrhej sebou, sice hned tě rozdrobí na prach síla, skládající se z tvých vlastních vlastností a úmyslův i z pohybů života!“ Jsou-li však síly přírody, jak dí G., slepé, neplyne z toho, že bychom měli slepě podrobovati se zákonům a silám přírody, nýbrž třeba se jim přizpůsobit a užít slepoty jejich k uskutečnění našich idealův a snah, třeba je oponovat rozumem. Ale tu zase G. příliš málo věří v sílu rozumu, v kulturu i kulturního člověka, za to pevně věří v mohutnost, pravdu i krásu sil přírodních, ba chtěl by odstranit i ony překážky, jež kultura staví v cestu přírodním silám a pudům. V té příčině charakteristická je novella „Vareňka Olesova“, kde G. velebí, oslavuje a zbožňuje sílu i zákonitost pudu pohlavní lásky v osobě hezké, docela nevzdělané venkovské statkářky Vareňky a posmívá se kulturní slabosti v boji s přirozeným pudem v osobě soukromého docenta Polkanova, jenž chtěl zkaženou Vareňku přivést na pravou cestu: mohutný pud slaví vítězství nad rozumem, vyššími snahami a idealy slabého, bezcharakterního vzdělance. Jakmile Polkanov s „mdlým srdcem“ svým spatřil Vareňku, tuto svůdně hezkou a zdravou samici, dráždící smyslnost jeho, „byl zrovna ohlušen ranou, a rozum jeho, vždy jasný, zarazil se před silou nenadále a chaoticky podrážděných smyslů;“ Vareňka pak „měla cosi dravého ve zkřivení nosu i v drobných zubech, lesknoucích se za šťavnatými rty, a posice její, plná nenuceného půvabu, připomínala gracii sytých a rozmazlených koček“. A tato „nestvůrným okolím nenapravitelně zkažená dívka, nepřístupná napomenutím zdravého smyslu, nezviklatelně pevná ve svém poblouzení, — tato podivná dívka asi za tři měsíce změnila ho (Polkanova) ve smyslné zvíře“, jež Vareňka bije špinavým hadrem. Je to píseň vítězné lásky, v níž cynický naturalismus prosycen chorobně smyslným dekadentstvím.

Dekadentské choutky M. Gorkého pozorovati také v delší kresbě „Malva“, kdež G. předvádí postavy z lidu, netknuté kulturou, ozdo-

bené pozlátkem Baudelairea, Richepina a j. dekadentův. Exotické jméno Malva náleží hezké, koketné dívce, bosácké sireně, kupčící svým hříšným tělem na břehu jižního moře. Jako všecky dekadentské krasotinky Malva má zelené oči a ráda srovnává se s oblíbeným ptákem dekadentů, čejkou. Přichází v neděle a svátky k letitému, ale statnému ještě mužíku Vasiliji, ale na svůj poměr hledí svobodně: „Nepatřím zde nikomu, jsem volná jako čejka! Kam se mi zachce, tam také zaletím." Vasilij má sice ve vsi ženu a dospělé děti, ale jako mladíček blouzní o příchodu své milenky: „To jede Malva. Přijede, zachechtá se, tak že ňadra její začnou se svůdně kolíbat, obejme ho silnými, ale měkkými pažemi, zulíbá a hlasitě, plašíc čejky, počne mluvit o novinkách tam na břehu." Jednou přivezla Malva syna Vasilijova, Jakuba, a když začala zahrávat si s mladíkem tím a škádlit žárlivého otce, Vasilij ji stloukl, ona pak z pomsty znesvářila otce se synem i spojila se se silným, ale ohyzdným, cynickým bosákem Serežkou. Zde G. opakuje některé psychologické motivy a typy z „Čelkaše", čímž oslabuje esthetickou emoci, již působí dílo toto. V osobě Malvy nepodal propracovaného živého typu, ale jen smělou, nedbalou rukou nakreslený nástin originalního typu bosácké sireny, v němž je mnoho nejasného. Vůbec je tu pozorovat spěšnost práce, nadbytek sytých barev v kresbě ženských vnad, vybírání chorobně smyslných, neesthetických momentů. Místo věrného líčení života viděti tu kal života, odporně hrubé výjevy, divoké orgie pijanův a padlých ženštin.

Jindy však, nedá-li se G. unésti choutkami dekadentskými, přestane-li rozumovat a pronášet své nejasné theoretické názory ústy bosáků, již z nedostatku práce rádi rozumují, — jeví se velikým umělcem, jenž pevnou rukou kreslí výborné charaktery, maluje jasné obrazy, podává skvostné krajinomalby. G. zná důkladně vnitřní život bosákův, i dovede neobyčejně jemně analysovat jejich duševní stav, líčit přechody a odstíny duševních nálad. A bosáci ti mluví realním, živým a obrazným jazykem, který G. dobře vystihl. Jednotlivé obrázky a výjevy ze života dělníkův a bosáků překvapují svojí uměleckou pravdivostí: máť G. velikou životní zkušenost a podivuhodný pozorovací i popisný talent. Zvláště vyvinut je jeho smysl pro krásy přírody. Také jeho bosáci mají jemný smysl pro přírodu, což vnáší cosi upokojujícího, měkkého a krásného v jejich bouřlivý, nepokojný život. Nejraději G. líčí široké ruské stepi a břehy mořské, a osoby, jež na nich kreslí, doplňují tuto krajinomalbu, vynikajíce zvláště jasně, vypoukle na této půdě, k níž téměř příslušejí.

Jak mistrovsky G. líčí na př. moře, toho důkazem může být počátek kresby „Malva":

„Moře se smálo.

Pod lehkým vanutím parného větru moře se chvělo a pokrývajíc se drobným, tichým kolébáním se vln, jasně, oslnivě odrážejícím slunce, usmívalo se na modré nebe tisíci stříbrných úsměvů. V hlubokém prostranství mezi mořem a nebem vznášelo se veselé a zvučné pleskání vln, vybíhajících rychle za sebou na svahovitý břeh písčitého výběžku. Tento zvuk a bleskot slunce, tisíckrát odrážejícího se v tichém kolíbání

se vln mořských, harmonicky splývaly v nepřetržité hnutí, plné živé radosti. Slunce bylo šťastno tím, že svítilo, moře tím, že odráželo jeho plesající světlo.

Vítr lichotivě hladil mohutnou, atlasovskou hruď moře, slunce ohřívalo ji svými palčivými paprsky, a moře ospale vzdychajíc pod něžnou mocí těchto lichot, nasycovalo parný vzduch slanou vůní svých výparů. Zelenavé vlny, vybíhajíce na žlutý písek, shazovaly naň bílou pěnu svých pyšných hřiv, pěna pak s tichým zvukem tála na vřelém písku, svlažujíc jej."

Podobně krásný popis moře nalezne laskavý čtenář na konci kresby „Konovalov", již zde v překladě podávám.

M. GORKIJ:

Konovalov.

Z ruštiny přeložil A. G. Stín.

Roztržitě probíhaje novinový arch, setkal jsem se s příjmením — „Konovalov", i zajímaje se o ně, četl jsem následující zprávu:

„Včera v noci ve společné světnici místní žalářní věznice oběsil se na průduchu kamen čtyřicetiletý měšťan z města Muroma, Alexander Ivanovič Konovalov. Samovrah byl uvězněn ve Pskově pro tuláctví a byl poslán šupem do svého domova. Podle výpovědi představenstva žaláře byl to muž vždy tichý, mlčelivý a zádumčivý. Příčinou, jež přiměla Konovalova k samovraždě, jak usoudil žalářní lékař, třeba považovat melancholii."

Přečetl jsem tuto krátkou poznámku petitem, — zprávy o záhubě maličkých lidí tisknou se podle zvyku drobným písmem, — přečetl jsem ji i pomyslil jsem si, že se mi snad podaří poněkud jasněji osvítit příčinu, jež přiměla tohoto zádumčivého muže odejít ze života, jelikož jsem ho znal, kdysi žil jsem s ním. Snad ani nejsem oprávněn, bych mlčel o něm: byltˇ to znamenitý chlapík, jakých nenalezneš často na pouti života . . . Bylo mi osmnáct let, kdy po prvé setkal jsem se s Konovalovem v S . . . V tu dobu pracoval jsem v pekárně jako pomocník pekařský. Pekař byl voják z „hudebního sboru", hrozně pil vodku, často kazil těsto a jsa opilý, rád hrál na rtech a bubnoval prsty na tom, co se právě naskytlo, různé kusy. Domlouval-li mu pán pekárny, že zkazil nebo opozdil k ránu zboží, vztekal se i nadával pánovi, nadával nemilosrdně a při tom vždy ukazoval mu na své hudební nadání.

„Předržel jsem těsto!" křičel pekař, natahuje svoje ryzé, dlouhé kníry a mlaskaje tlustými a vždy nějak mokrými rty. „Kůrka shořela! Chléb je syrový! . . . Ach, ďas tě vem, ty šilhavá obludo! Což narodil

jsem se na svět k této práci? Buď proklat se svou prací, — já jsem hudebník! Rozuměl jsi? Stalo-li se, že alt začal pít, hraji na altě; byl-li hoboista v žaláři, foukám na hoboj; churaví-li pistonový kornet, kdo ho může vystřídat? Sučkov! Já! Jsem ochoten. přičinit se, vaše blahorodí! Tim-tar-ram-da-ddi! Ty pak jsi sprostý mužík, jako kozel! Propusť mě ze služby!"

Pán pak, naduřelý a opuchlý muž se šilhavýma, tukem zateklýma očkama i ženským obličejem, kolíbaje ohromným životem, dupal na zem krátkýma, tlustýma nohama a úpěl vřeštivým hlasem:

„Hubiteli! Ničiteli! Jidáši, zrádce Kristův! Bože, zač jsi mě potrestal takým člověkem!" Roztáhnuv krátké prsty, pozdvihoval rukou svých k nebi a náhle hlasitě, hlasem, jenž pronikal sluch, volal: „A udám-li tě policii pro tvou vzpouru?"

„Sluhu cara i vlasti policii?" řval voják a už dotíral pěstmi na pána. Ten couval, odplivuje, rozčileně supě i nadávaje. To bylo všecko, co mohl učinit; byloť léto, doba, kdy v přivolžském městě velmi těžko najíti dobrého pekaře.

Takové výstupy odehrávaly se téměř denně. Voják pil, kazil těsto a hrál různé pochody a valčíky čili „čísla", jak říkával. Pán skřípal zuby, mně pak následkem toho bylo pracovat za dva, což bylo málo logické a velmi unavovalo.

I potěšil jsem se velice, když jednou mezi pánem a vojákem odehrál se tento výstup:

„Nuže, vojáku," vece pán, objeviv se v pekárně s tváří zářící a spokojenou, a s očkama lesknoucíma se zlomyslným úsměvem: „našpul hubu a zahrej si pochod!"

„A co ještě?!" zamračeně děl voják, jenž ležel na truhle s těstem a jak obyčejně byl napolo opilý.

„Chystej se k pochodu, kaprále!" jásal pán.

„Kam?" otázal se voják, spouštěje s truhly nohy a cítě cosi nedobrého.

„Kam chceš — na Turky, chceš-li, na Angličany . . ."

„Jak tomu rozumět?" náhle vzkřikl voják.

„A tak tomu rozuměj, že už ani hodinu tě nepodržím. Jdi na vrch, dej výpověď i jdi si na všecky čtyři strany — pochodem pochod!"

Voják zvykl cítit svou sílu a bezpomocnost postavení pánova, a oznámení tohoto poněkud učinilo ho střízlivým: nemohlť nechápat, jak těžko jemu s jeho špatnou znalostí řemesla najíti si místo.

„Nu, to ty žvaníš! . . ." s úzkostí děl, vstávaje na nohy.

„Jdi přece, jdi . . ."

„Jíti?"

„Kliď se!"

„Už dosti jsem se tedy na tebe napracoval! . . ." s hořkostí pohodil hlavou voják. „Vyssál jsi ze mne krev, vyssál jsi i vyhazuješ mě ven! To je šikovné! To je dobré! Ach, ty . . . pavouku!"

„Já jsem pavouk?" rozhořčil se pán.

„Jsi krvostřebný pavouk, slyšíš!" přesvědčivě děl voják, a vrávoraje, šel ke dveřím.

Pán zlomyslně smál se za ním, a očka jeho radostně se blyštěla.

„Jdi si nyní, vstup na místo k někomu! A — ano! Já jsem tě, holoubku, všude tak vymaloval, že kdybys i zadarmo prosil za službu, nevezmou tě! Nikde tě nevezmou . . . Postaral jsem se o tebe, shnilý ďáble!"

„Už jste najal nového pekaře?" otázal jsem se pána.

„Nového? Nový — je vlastně starý. Byl mým pomocníkem. Ach, jaký je to pekař! Zlato! Ale je také pijan — bohužel! Ale jen časem se opíjí . . . Hle, přijde, chopí se práce a asi tři — čtyři měsíce začne pracovat jak medvěd. Spánku, pokoje nezná, na mzdu se neptá — kolik dám, tolik vezme! Pracuje i zpívá! Tak, můj milý brachu, zpívá, že ani poslouchat není možno — těžko je u srdce. Zpívá, zpívá, potom začne znovu pít!"

Pán vzdychl a beznadějně máchl rukou.

„A dá-li se do pití, pije bezuzdně. Pije do té doby, až onemocní nebo propije všecky peníze do posledního groše . . . Tu se snad stydí i ztratí se někam jako zlý duch před kadidlem. Však tu je . . . Přišel jsi nadobro, Leso?" *)

„Nadobro," odvětil s prahu hluboký prsní hlas.

Opřev se čelem o veřeje, stál tam vysoký, ramenatý, asi třicetiletý muž. Podle obleku byl to typický bosák, podle postavy a obličeje — pravý Slovan, vzácný exemplář plemene. Měl na sobě červenou kumáčovou košili, neuvěřitelně špinavou a roztrhanou, plátěné široké kalhoty, na nohou pak — na jedné zbytky kaučukové botky, na druhé — starý kožený střevíc. Světlorusé vlasy na hlavě byly scuchány, a v nich trčely třísky, stébla, jakési papírky. Všecko to bylo také v jeho bujných, rusých vousech, jež jako vějířem zakrývaly mu prsa. Podlouhlý, bledý a unavený obličej byl osvětlen modrýma očima, velikýma, zádumčivýma i hledícíma na mne s laskavým úsměvem. I rty jeho, krásné, ale poněkud bledé, také usmívaly se pod rusými kníry. Úsměv byl takový, jako by chtěl jím říci:

„Hle, jaký jsem . . . Neodsuzujte mne . . ."

„Vejdi, Sašo, tuhle je tvůj pomocník," vece pán a při tom si mnul ruce, přátelsky prohlížeje si mohutnou postavu nového pekaře. Pekař mlčky udělal krok ku předu, podal mi dlouhou ruku s bohatýrsky širokým zápěstím. Přivítali jsme se. Pekař posadil se na lavici, natáhl ku předu nohy, pohlédl na ně i řekl pánovi:

„Kup mi, Nikolo Nikitiči, dvě košile na převlečení, a staré střevíce . . . Ještě pak plátna na noční čepici . . ."

„Všecko dostaneš, neměj strachu! Čepice mám; košile a šaty dostaneš večer. Zatím pracuj, o ostatek se nestarej; znám tě, kdo jsi. Neublížím ti . . . Konovalovu nikdo neublíží, protože on sám nikomu neublíží. Což je pán divoké zvíře? Také jsem sám pracoval, vím, jak ředkev slzy vytlačuje . . . Nu, mějte se tu tedy dobře, děťátka, já pak půjdu . . ."

Zůstali jsme sami dva.

---

*) Zdrobnělé Alexander.

Konovalov seděl na lavici a mlčky, usmívaje se, ohlížel se kolem. Pekárna byla umístěna v podzemí s klenutým stropem, a její tři okna byla pod úrovní země. Světla bylo tam málo, málo bylo také vzduchu, ale za to bylo mnoho vlhkosti, bláta i moučného prachu. U zdí stály dlouhé truhly: jedna s těstem, druhá teprve se zákvasem, třetí prázdná. Na každou truhlu padal z okna matný pruh světla. Ohromná pec zaujímala téměř třetinu pekárny; kolem ní na špinavé podlaze ležely pytle mouky. V peci žhavě hořely dlouhé špalky dříví, a na vlhké zdi pekárny odrážející se plamen kolíbal se i chvěl se, jakoby beze zvuků vykládal o něčem. Vůně kvašeného těsta i vlhkosti naplňovala zamřelý vzduch.

Klenutý, začazený strop tísnil svojí tíží, a ze spojení denního světla s ohněm v peci vznikalo jakési neurčité a zraky unavující osvětlení. Okny s ulice vléval se temný hluk a létal prach. Konovalov prohlédl si všecko to, vzdychl a napolo obrácen ke mně otázal se tesklivým hlasem:

„Dávno zde pracuješ?“

Řekl jsem. Umlkli jsme, zamračeně prohlížejíce druh druha.

„Jaký to žalář!“ vzdychl pekař. „Nepůjdeme-li na ulici k vratům si posedět? . . .“

Vyšli jsme k vratům a sedli si na lavici.

„Zde aspoň dýchat možno. Já propasti té hned ani nepřivyknu . . . nemohu. Sám suď, přišel jsem od moře . . . pracoval jsem na Kaspickém moři ve spolku pracovníkův . . . a nenadále najednou z takové šířky — bác do jámy!“

Konovalov se smutným úsměvem popatřil na mne a umlkl, upřeně prohlížeje mimo jdoucí a mimo jedoucí. V jeho modrých, jasných očích svítilo mnoho zármutku nad čímsi . . . Nastupoval večer; na ulici bylo dušno, hlučno, plno prachu, domy pak kladly na silnici stíny. Konovalov seděl, opřev se zády o zeď, složiv ruce na prsou a přebíraje prsty hedvábné vousy své brady. S boku hleděl jsem na jeho ovální, bledý obličej i myslil jsem si: Jaký je to člověk? Ale neosměloval jsem se promluvit s ním, poněvadž byl mým představeným, a také proto, že vnukal mi jakousi zvláštní úctu k sobě.

Čelo jeho bylo rozřezáno třemi tenkými vráskami, ale vrásky chvílemi uhlaďovaly se a mizely, i chtělo se mi znáti, o čem přemýšlí tento člověk . . .

„Pojďme; je čas, tuším, sázet třetí díži. Míchej druhou, já pak zatím vsadím do peci, a potom budeme i bochníky chleba válet.“

Když jsme s ním „odvážili“ a rozložili jednu horu těsta na mísy, zamísili druhou a zadělali na třetí, posadili jsme se k čaji, a v tu chvíli Konovalov, vstrčiv ruku kamsi za ňadra, otázal se mne:

„Umíš číst? . . . Na, tu máš, čti,“ a podal mi smačkaný a umazaný lístek papíru.

„Drahý Sašo!“ četl jsem. „Pozdravuji tě a líbám tě vzdálena. Špatně a velmi nudně se mi žije, nemohu se dočkat toho dne, kdy ujedu s tebou, nebo budu bydlit spolu s tebou. Omrzel mě tento život prokletý nesnesitelně, ač na počátku se mi líbil. Ty sám dobře

tomu rozumíš, já také jsem začala tomu rozumět, jakmile jsem se seznámila s tebou. Piš mi, prosím, co nejdříve; velice se mi chce dostat od tebe psaníčko. Zatím pak na shledanou, ale ne s Bohem, můj milý vousatý druhu duše mé. Výčitek nepíši ti žádných, ač jsi mě rozhořčil, protože jsi darebák, — odejel jsi a se mnou jsi se ani nerozloučil. Ale přece ničeho mimo dobré nezakusila jsem od tebe: ty jsi byl jediný a ještě první takový, a na to já nezapomenu. Není-li možno, Sašo, postarat se mě vyprostit. Říkaly ti holky, že uteku od tebe, vyprostíš-li mě odtud; ale to všecko je nesmysl a holá nepravda. Kdybys se jen slitoval nade mnou, až bych byla dala výhost životu tomuto, žila bych s tebou jako tvůj pes. Vždyť přece je ti to lehko učinit, mně pak je tu velmi těžko. Když jsi byl u mne, plakala jsem, že jsem nucena tak žíti, ač jsem ti to neřekla. Na shledanou. Tvoje Kapitolina."

Konovalov vzal mi dopis a zádumčivě počal jím vrtět mezi prsty jedné ruky, druhou pokrucuje si vousy.

„A psát umíš?"

„Umím . . ."

„A máš inkoust?"

„Mám."

„Napiš jí, pro Kristovy rány, psaní, co? Ona, tuším, snad za hanebníka mě pokládá, myslí, že jsem na ni zapomněl. . . . Napiš jí."

„Budiž! Třebas hned . . . Kdo je to?"

„Nevěstka . . . Vidíš, tuším, sám, píše o vyprostění . . . To znamená, bych policii slíbil, že se s ní ožením, pak jí vrátí pas, knížku jí odeberou, i bude od té doby volna. Porozuměl jsi?"

Za půl hodiny bylo napsáno dojemné poslání k ní.

„Nuže, přečti ho, jak to dopadlo?" s netrpělivostí otázal se Konovalov.

Dopadlo to takhle:

„Milá Kapo! Nemysli o mně, že jsem padouch a že jsem už zapomněl na tebe. Ne, nezapomněl, nýbrž prostě dal jsem se do pití a všecko propil. Nyní znovu vstoupil jsem do služby, a zítra vezmu si zálohu u pána i pošlu peníze Filippovi, on pak tě vyprostí. Peníze ti stačí na cestu. Zatím pak — na shledanou. Tvůj Alexander."

„Hm . . ." děl Konovalov, poškrabav se v hlavě, „ale nepíšeš valně. Útrpnosti není v tvém dopise, slz není. A opět jsem tě přece prosil, bys mne plísnil různými slovy, ty pak jsi to nenapsal."

„A nač to?"

„Aby viděla, že je mně před ní hanba, a že pochopuji, jak jsem se proti ní provinil. A tak — co je to?! Jako bys hrách prosypal, tak jsi to napsal. Aspoň slzičku připoj!"

I bylo mi připojit do psaní slzu, což jsem s úspěchem vyplnil. Konovalov upokojil se a položiv mi ruku na rameno, srdečně promluvil:

„Hle, nyní je to znamenité! Díky! Je vidět, že jsi hodný hoch . . . zvykneme si tedy s tebou!"

Nepochyboval jsem o tom i požádal jsem ho, by mi vykládal o Kapitolině.

„Kapitolina? Je to děvčátko . . . docela dítě. Byla to dcera kupce z Vjatky . . . Ano, tuhle upadla na scestí. Čím dál – tím více, i šla do takového domu . . . víš? Přišel jsem, hledím, je to ještě docela dítě! Bože, myslím si, což je to tak možno? Nuže tedy seznámil jsem se s ní. Pláče. Já jí povídám: to nic nedělá, trp nějaký čas! Já tě odtud vytáhnu — jen počkej! I měl jsem všecko pohotově, t. j. peníze i všecko . . . A najednou pustil jsem se do pití a octl jsem se v Astrachani. Potom dostal jsem se sem. Oznámil jí o mně jistý člověk, i psala mi psaní do Astrachaně . . .“

„Co pak,“ otázal jsem se ho, „chceš se s ní oženit?“

„Oženit se, kde pak! Opíjím-li se časem, jaký pak jsem ženich? Ne, já jen tak . . . Vysvobodím ji – a potom jdi si, kam chceš. Místo si najdeš . . . možno, že bude z tebe ještě člověk.“

„Hle, ona chce s tebou žít! . . .“

„A vždyť ona to jen tak . . . hlavu si staví. Jsou všecky takové . . . totiž ženy . . . Já je velmi dobře znám. Měl jsem mnoho různých. Ba i jednu kupcovou . . . bohatou! Byl jsem podkoním v cirku, vyhlídla si mne. ‚Pojď, povídá, za kočího.‘ Mně cirkus v tu dobu omrzel, i svolil jsem a šel. Nu a tento . . . Začala se ke mně lísat. Dům měli, koně, služebnictvo – žili jak šlechta. Muže měla malíčkého a tlustého, na způsob našeho pána, sama pak byla taková hubená, mrštná jak kočka, ohnivá. Stávalo se, objala-li mě a políbila na rty – jako by rozžhaveného uhlí nasypala do srdce. Celý jsem se zachvěl, ba pojala mě hrůza. Líbávala mě, sama pak neustále plakávala; ramena její stále se chvěla. Otáži se jí: Co je ti, Věruňko? Ona pak: Jsi dítě, povídá, Sašo! Ničemu nerozumíš. Byla hodná . . . To pak správně řekla, že ničemu nerozumím – bylť jsem velmi hloupý, sám to vím. Co dělám, nevím; jak žiji, na to nemyslím!“

I umlknuv, popatřil na mne široko otevřenýma očima; v nich svítilo se na polo zděšení, na polo otázka, cosi nepokojně hloubavého, čímž hezký obličej jeho ještě více sesmutněl a ještě více zkrásněl . . .

„Nu, a jak pak jsi s kupcovou skončil?“ otázal jsem se.

„A vidíš, pojala mě tehdy tesknota. Taková, řeknu ti, můj milý brachu, tesknota, že nemožno mi v dobu tu žít, nikterak není možno. Jako bych byl já jediný člověk na celém světě a mimo mne jako by nikde ničeho živého nebylo. A všecko se mi v tu chvíli protiví – všecko všudy. I já sám jsem sobě na obtíž, i všichni lidé; kdyby umřeli všichni – nevzdychnu! Je to nejspíše moje nemoc. Po ní začal jsem také pít . . . dříve jsem nepil. Tak tedy pojala mě tesknota, i povídám jí, kupcové totiž: ‚Pusť mě, Věro Michajlovno, já už nemohu!‘ ‚Co,‘ povídá, ‚omrzela jsem tě?‘ A směje se, víš, a tak nepěkně se směje. ‚Ne,‘ já řku, ‚ty jsi mě neomrzela, ale já sám nejsem sebe mocen.‘ S počátku mi nerozuměla, ba začala i křičet, nadávat. . . . Potom mi porozuměla. Sklopila hlavu i povídá: ‚Co je dělat, jdi! . . .‘ a zaplakala. Oči měla černé a celá byla snědá. Vlasy měla také černé a kudrnaté. Nebyla původu kupeckého, nýbrž úřednického . . . A – ano . . . Bylo mi jí líto, i byl jsem tehdy sám sobě protivný. Proč jsem se poddal babě? – Nevím . . . Jí ovšem bylo nudno s takovým mužem.

Byl docela jako pytel mouky. . . . Plakala dlouho — zvyklať mi . . . Tuze jsem se s ní mazlil: brával jsem ji na ruce a ukolébával. Ona spí, já pak sedím a patřím na ni. Ve spánku člověk bývá velmi hodný, takový prostý; dýchá i usmívá se a nic více. Jindy, když jsme žili na letním bytě, stávalo se, že jedeme s ní na procházku, — jezdívala ráda cvalem. Přijedeme někam do koutku v lese, koně uvážeme, sami pak posadíme se do chládku na trávu. Káže mi, bych si lehl, položí si moji hlavu na kolena i čte mi nějakou knížku. Poslouchám, poslouchám, a usnu. Předčítávala pěkné příběhy, tuze pěkné. Nikdy nezapomenu na jeden příběh — o němém Gerasimovi a jeho psu.*) On, totiž němý, byl člověk pronásledovaný, a nikdo kromě psa ho nemiloval. Posmívají-li se mu a všecko takové, hned jde k psu . . . Je to velmi žalostný příběh . . . ano! A bylo to za doby nevolnictví . . . Paní povídá Gerasimovi: ‚Jdi, němý, utop svého psa, sice neustále vyje.‘ Nuže, němý také šel . . . Vzal loďku, posadil na ni psa i jel . . . Stávalo se, že jsem se na tom místě celý strachem třásl. Bože! Živému člověku jedinou jeho radost na světě zabíjejí! Jaké jsou to pořádky? Ach . . . je to podivu hodný příběh! A zajisté — tohle je dobré! Bývají takoví lidé, že pro ně celý svět spočívá v nějaké jedné věci — na příklad, ve psu. Proč pak ve psu? Protože nikoho více není, kdo by miloval takého člověka, pes pak ho miluje. Bez nějaké lásky nemůže člověk žíti: proto také dána mu duše, by mohl milovat . . . Mnoho různých příběhů mi četla. Byla to hodná žena, a po dnes je mi jí líto . . . Kdyby to nebyla má planeta, neodešel bych od ní, pokud jí samé by se toho nezachtělo, nebo pokud by muž její nedověděl se o našem s ní poměru. Byla laskavá — tohle je první; t. j. ne tím byla laskavá, že dávala mi dárky, nýbrž tak . . . podle srdce svého byla laskavá. Líbá se se mnou a všecko takové — žena je žena . . . tu pak druhdy pojala ji taková tichá touha . . . až podivno, jak hodným člověkem tehdy byla. Hledívala přímo do duše a vykládala jak chůva nebo matka. V takových chvílích býval jsem před ní zrovna jak pětiletý chlapeček. Nicméně přece odešel jsem od ní, protože pojala mě tesknota! Táhne mě to kamsi . . . ‚S Bohem,‘ povídám, ‚Věro Michajlovno, odpusť mi.‘ ‚S Bohem,‘ povídá, ‚Sašo!‘ A — podivínka — obnažila mi ruku po loket, a jak zakousne se zuby do masa! Já div nevykřikl! Tak celý kousek téměř vytrhla . . . tři neděle bolela mě ruka. Hle, i dnes znamení je neporušeno . . .“

Obnaživ bohatýrskou, svalnatou, bílou a hezkou ruku, ukázal mi ji, usmívaje se dobrosrdečně smutným úsměvem. Na kůži ruky u loketního ohybu bylo jasně vidět jizvu — dva polokruhy, na koncích téměř se spojující. Konovalov hleděl na ně a usmívaje se, vrtěl hlavou.

„Podivínka!“ opakoval: „to mě kousla na památku.“

Slyšel jsem už dříve příběhy v tomto duchu. Každý bosák má v minulosti „kupcovou“ nebo „jednu paní ze šlechty,“ a u všech téměř bosáků kupcová nebo paní následkem nesčíslných variací v povídkách o ní jeví se postavou docela fantastickou, téměř vždy spojujíc v sobě

*) Míní se povídka Iv. S. Turgeněva „Mumu“.

nejkontrastičtější tělesné i duševní rysy. Je-li dnes modrooká, je-li zlá i veselá, možno očekávat, že za týden uslyšíte o ní, že byla černooká, hodná i plačtivá. A obyčejně bosák vypravuje o ní skeptickým tónem, s množstvím podrobností, jež ji ponižují.

Ale příběh, který vykládal Konovalov, nevzbudil ve mně nedůvěry, jež vznikla ve mně příběhy, které jsem dříve slyšel. Znělo ť v něm cosi pravdivého, byly v něm dosud neznámé mi podrobnosti — to čtení knížek, to epitheton dítěte v připojení k mohutné postavě Konovalova.

Představil jsem si mrštnou ženu, ana spí jemu na rukou, přikloniv ši hlavu k široké hrudi — bylo to hezké a ještě více přesvědčilo mě o pravdě jeho vypravování. Konečně jeho smutný a měkký tón při vzpomínce na „kupcovou" — byl tón výlučný. Pravý bosák nikdy nemluví takovým tónem ani o ženských, ani o ničem jiném — on rád ukazuje, že pro něho není na světě žádné věci, které by neosmělil se pohanět.

„Co mlčíš, myslíš, že jsem ti nalhal?" otázal se Konovalov, a v hlase jeho jaksi zněl nepokoj. Roztáhl se na pytlích mouky, drže v jedné ruce sklenici čaje, druhou pak pomalu hladě si bradu. Modré oči jeho zřely na mne zkoumavě a tázavě, a vrásky na čele ulehly ostře . . .

„Ne, věř mi . . . Proč bych lhal? Dejme tomu, že našinec, tulák, je mistrem ve vypravování pohádek . . . Nejde to jinak, milý příteli: Neměl-li člověk v životě ničeho dobrého, nikomu přece neuškodí, vymysli-li sám pro sebe nějakou pohádku, a začne-li ji vykládat jako skutečnou událost. Vykládá a sám sobě věří, jakoby se to skutečně bylo stalo — věří, inu, je mu to milo. Mnozí tím žijí. Co si počneš? . . . Ale já ti vykládal pravdu, tak to také bylo, jak jsem vykládal. Což je tu něco zvláštního? Žena žije, je jí nudno, lid pak je neustále popelkou . . . Dejme tomu, že jsem kočí, ale ženské je to všecko jedno, protože i kočí, i pán, i důstojník jsou — vesměs muži . . . A všichni muži jsou před ní svině, všichni jedno a totéž hledají, a každý čeká, by co nejvíce vzal, a co nejméně zaplatil. Prostý pak člověk je ještě i lepší, svědomitější. Já pak jsem tuze prostý . . . Ženy tomu dobře ve mně rozumějí . . . vidí, že neublížím, t. j. ne . . . tento . . . že nevysměji se jí. Žena — zhřeší a ničeho tak se nebojí, jako smíchu, posměšku. Jsou stydlivější proti nám. My provedeme svou a třebas i na trh půjdeme vykládat, začneme se chlubit — hle, já řku, jak jsme jednu hloupou husu obalamutili! . . . Žena pak nemá kam jíti, jí hřích nikdo nepokládá za udatnost. Ženy, milý brachu, i docela ztracené, i ty mají více studu než my."

Poslouchal jsem ho i myslil jsem si: Možno-li, by tento člověk byl věrný sobě samu, mluvě všecky tyto řeči, jež mu nesluší?

On pak zádumčivě upřev na mne své dětsky jasné oči, neustále mluvil a neustále víc a více překvapoval mě svými řečmi.

Připadalo mi, že mě oplétá cosi na způsob mlhy, očisťující srdce mé, již v onu dobu dosti silně zamazané blátem života.

Dříví v peci shořelo, a jasná hromada uhlí vrhala na stěnu pekárny růžový pruh . . . Pruh se chvěl . . .

Oknem nahlídal kousek modrého nebe s dvěma hvězdami na něm. Jedna z nich — větší — leskla se jako smaragd, druhá nedaleko od ní byla sotva viditelna.

* * *

Uplynul týden a my s Konovalovem byli přátely.

„Ty jsi také prostý hoch! To je dobře!“ pravil mi, široko se usmívaje a plácaje mě svou velikou rukou po rameně.

Pracoval umělecky. Bylo třeba vidět, jak obíral se se sedmipudovým*) kouskem těsta, váleje jej v míse, nebo jak nakloniv se nad truhlou, míchal, po loket pohroužeje své mohutné ruce v pružnou massu, pištící v jeho ocelových prstech.

S počátku vida, jak Konovalov rychle hází do peci syrovými chleby, jež sotva jsem postačil podhazovat z mísy na jeho lopatu, bál jsem se, že vsadí chleby na sebe; ale když upekl tři peci a ani u jednoho ze stodvacíti bochníků — pyšných, ruměných a vysokých — neobjevilo se „dušičky“, pochopil jsem, že mám co dělat s umělcem svého druhu. Rád pracoval, dával se unésti prací, rmoutil se, pekla-li pec špatně nebo těsto pomalu kynulo, zlobil se a plísnil pána, koupil-li pán vlhkou mouku, i byl jak dítě vesel a spokojen, vycházely-li chleby z peci pravidelně okrouhlé, vysoké, „zkypřelé“, příslušně ruměné a s tenkou, chrupavou kůrkou. Stávalo se, že bral s lopaty do rukou nejzdařilejší bochník a přehazuje jím s dlaně na dlaň, opaluje se, vesele se smál, říkávaje mi:

„Eh, jakého krasavce jsme s tebou udělali...“ I bylo mi příjemno hledět na toto obrovské dítě, jež vkládalo celou duši do práce své, jak to má činit každý člověk v každé práci...

Jednou otázal jsem se ho:

„Ty prý, Sašo, pěkně zpíváš?“

Zamračil se a sklopil hlavu.

„Zpívám... Ale to bývá u mne jen chvílemi... časem. Začnu tesknit, nuže, tehdy také zpívám... A začnu-li zpívat, zatesknim. Raději o tom pomlč... nedráždi mne. Ty sám nezpíváš? Ach, ty... jsi pěkná kopa! Ty... raději měj strpění nějaký čas se mnou... zatím pak pískej si. Potom pak už oba zazpíváme, společně. Platí?“

Ovšem svolil jsem i pískal jsem si, chtělo-li se mi zpívat. Ale druhdy propukal jsem i začínal jsem bručeti si pod nos, míchaje těsto nebo váleje chleby. Konovalov mě poslouchal, ševelil rty a po nějakém čase připomínal mi můj slib. Druhdy pak hrubě křičel na mne:

„Nechej toho! Nevzdychej!“

Jednou vyndal jsem ze svého kufru knížku i udělav si lešení u okna, začal jsem čísti...

Konovalov dřímal, natáhnuv se na truhlu s těstem, ale šelest stránek, které jsem obracel u jeho ucha, přiměl ho, že otevřel oči.

„O čem je to knížka?“

Byli to „Podlipovci“.**)

*) Pud = 16·38 kg.
**) Román od Rěšetnikova.

„Čti nahlas, co?“ požádal Konovalov . . .

A tu začal jsem čísti, sedě na podokennici, on pak se posadil na truhlu a opřev hlavu svoji o má kolena, poslouchal . . . Časem pohlédl jsem přes knihu do jeho obličeje i setkával jsem se s jeho očima — až dosud mám v paměti oči jeho – – široko otevřené, napjaté, plné hluboké pozornosti . . . I ústa jeho byla také na polo otevřena, obnažujíce dvě řady rovných bílých zubů. Vzhůru pozdvižené brvy, zkřivené vrásky na vysokém čele, ruce, jimiž objal kolena, celá jeho nehybná, pozorná posice ohřívala mě, i snažil jsem se co možná nejsrozumitelněji a nejobrazněji vyložit mu smutnou historii Sysojky a Pily.

Konečně unavil jsem se i zavřel knihu.

„Je to už všecko?“ šeptem otázal se mne Konovalov.

„Ještě ani polovice to není . . .“

„Přečteš celou nahlas?“

„Budiž.“

„Eh!“ Chytil se za hlavu a zakolíbal se, sedě na truhle. Chtělo se mu něco říci, otvíral i zavíral ústa, vzdychaje jak kovářské měchy, a, Bůh ví proč, přimhouřil oči. Neočekával jsem takého effektu a nechápal jsem jeho významu.

„Jak to předčítáš!“ promluvil šeptem. „Měníš hlas . . . Jsou všichni jak živí . . . Aproska! Pila . . . jací to hlupáci! Směšno bylo mi poslouchat . . . ale udržel jsem se . . . Co pak bude dále? Kam pojedou? Pane Bože! Vždyť je to všecko pravda. Vždyť jsou to vesměs praví lidé . . . obyčejní mužíci . . . A jsou docela jak živí, i hlasy, i tváře . . . Poslouchej, Maxime! Vsadíme do peci, a čti dále!“

Vsadili jsme do peci, připravili jsme druhou, a znovu hodinu a čtyřicet minut četl jsem knihu. Potom opět pomlčka — pec vypekla, vyndali jsme chleby, vsadili jiné, zamísili ještě těsto, zadělali ještě . . . všecko to dálo se se zimničnou rychlostí a téměř mlčky.

Konovalov se staženým obočím zřídka jemně házel mi jednoslabičné rozkazy a spěchal, spěchal . . .

K ránu dočtli jsme knihu, i cítil jsem, že jazyk mi zdřevěněl.

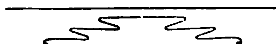
Sedě koňmo na pytli mouky, Konovalov hleděl mi do obličeje zvláštníma očima i mlčel, opřev se rukama o kolena . . .

„Je to pěkné?“ otázal jsem se.

Potřásl hlavou, mžouraje očima, a opět jaksi šeptem promluvil:

„Kdo pak to složil?“

V očích jeho zářilo slovy neobjasnitelné podivení, a obličej najednou vzplanul vroucím citem. (Pokračování.)

Lidský chrup a jeho ošetřování.

Napsal MUDr. Jan Jesenský.

I. Vývoj a anatomie chrupu.

Každého člověka obdaří příroda dvakráte úplným chrupem. Prvý — chrup dětský — určen jest pouze pro nejútlejší mládí a jest nahrazen brzy chrupem novým, jenž má člověku sloužiti po celý život.

Dětský chrup čítá 20 zubů — po 10 v každé čelisti. Jsou to: dva velké řezáky, dva malé řezáky, dva špičáky a čtyři třenovce. Zuby dětského chrupu nazývají se zuby mléčnými nebo cucáčky.

Prvé mléčné zuby vyrůstají obyčejně mezi 5.–9. měsícem věku, poslední v třetím roku. Koncem třetího roku bývá za pravidelných poměrů vývoj dětského chrupu ukončen.

Cucáčky vyrůstají obyčejně v tomto pořádku: Nejdříve objevují se první řezáky (dříve obyčejně dole), po nich druhé řezáky, pak první třenovce, špičáky a konečně druhé třenovce.

Vývoj chrupu může se někdy značně opozditi, a prvé zoubky vylézají teprve po 9–12. měsíci, ba i později. Takové pozdní ozubatění přichází velmi často u dítek stižených křivicí a bývá doprovázeno příznaky porušené výživy.

Prořezávání mléčných zubů děje se za těchto známek: Dásnička na tom místě, kde se má zub objeviti, poněkud se vyvýší a valovitě zduří. Praví se, že se dáseň nalévá. Sliznice, nejdříve zardělá, stává se bezprostředně před proříznutím zubu průsvitavě bělavou. Při doteku lze zřejmě hmatati tvrdé tělisko, naléhající těsně pod povrchem.

Děcko bývá v době, kdy vylézají zoubky, značně nevrlé, nepokojné a propláče mnohdy více nocí. Prstíčky klade bez ustání na místo, kde se odehrává process, a nachází zřejmé úlevy, může-li tvrdším předmětem dásničky tisknouti. (Z té příčiny dávají se dětem ke žvýkání kosatcové č. fialkové kořínky.) Z úst tekou děcku stále hojné sliny. Studené nápoje patrně mu lahodí.

Někdy, zvláště objevují-li se zuby opozdĕně, dostavují se příznaky mnohem bouřlivější: štítivost světla, psotníky, různé katarrhy atd.

Jakmile se objeví zub nad dásní, popsané příznaky mizejí. Dětské zuby, odpovídajíce svou velikostí malému čelistnímu oblouku, jsou drobounké, mnohem menší pozdějších zubů stálých.

V $5^1/_2$–6. roce vyrůstá za druhým mléčným třenovcem první velká stolička; jest to první stálý zub, jenž patří již do budoucího definitivního chrupu. Objevení jeho jest neklamnou známkou, že již nastupuje doba, když provisorní chrup dokonal svoji úlohu a kdy bude pozvolna vyměňován za chrup nový.

Mléčné zuby počnou teď vypadávati a zaměňují se za stálé v témže pořádku, v jakém samy vyrostly. Výměna zubů děje se takto: Stálý zub vyrůstá zhloubí čelisti ku povrchu právě pod cucáckem, jejž má nahraditi. Aby se mohl nový zub nad povrchem objeviti, musí mu starý, mléčný zoubek udělati cestu. To děje se tím, že kořeny jeho počnou mizeti — resorbovati se. V tom poměru, oč se korunka nového zubu pošinuje ku povrchu dásně, zkracuje se mléčný zub. Konečně jsou resorbovány jeho celé kořeny a bezkořenná korunka nasedá na dásni jako čepička, pod níž těsně naléhá již zub nový. Teď nemá ovšem zbytek mléčného zubu žádného upevnění hýbe se a pouhým prstem dá se snadno odstraniti.

Někdy se stává z neznámé příčiny, že se kořeny mléčných zubů neresorbují. Tu nemůže ovšem druhý, spodní zub, nemaje místa, vyrůstati obvyklým směrem přímo nad dáseň, razí si cestu dásní jinudy a stojí pak docela mimo pravidelnou řadu zubův. Úkaz tento jest poměrně dosti častý, a mělo by býti vždy naň pamatováno. V době, kdy se dětem vyměňují zuby, mají býti ústa často prohlížena. Lze-li dle zduření a dle zatvrdliny souditi, že se prodírá stálý zub pod cucáčkem neobvyklou cestou ven, má býti ihned mléčný zub vytažen. Včasnou extrakcí uvolní se rostoucímu zubu cesta, opraví se směr jeho vzrůstu, a zub postaví se aspoň přibližně na patřičné svoje místo.

Ještě na jednu okolnost třeba upozorniti, jež také zaviňuje při výměně zubů nepravidelné postavení.

Pravili jsme, že ze stálých zubů nejdříve vyrůstá první veliká stolička, a to těsně za druhým mléčným třenovcem. Představíme-li si zubní oblouk v tomto stadiu vývoje, vidíme, že jeho krajní body tvořeny jsou zuby stálými (prvními velkými stoličkami) — a mezi těmi stojí zuby mléčné. Jakmile tedy tyto první stálé stoličky vyrostou, jest již mezi oběma přesně vymezeno místo pro všechny stálé přední zuby.

Byly-li druhé dětské třenovce vytaženy dříve, než vyrostly zmíněné stálé stoličky, tu tyto, majíce ve svém vzrůstu úplnou volnost ku předu čelistního oblouku, tlačí a šinou se vždy tímto směrem, zkracujíce tak prostor, do nějž se má vtěsnati všech 10 nových stálých zubův. Zkrácení může býti tak značné, že nové zuby nemají ve přirozené řadě dostatečného místa a vyrůstají mimo řadu.

Nemá býti proto, možno-li, druhý mléčný třenovec odstraněn dříve, dokud za ním nevyrostla první stálá velká stolička.

Poslední cucáček (druhý mléčný třenovec) nahrazuje se stálým zubem v 11.–13. roce; tím jest výměna zubův ukončena.

Ve 12.–14. roce objevují se pak ještě nové zuby: druhé velké stoličky, a ve 20.—22. roce vyrůstají konečně poslední třetí stoličky, t. zv. zuby moudrosti. Tím jest stálý chrup doplněn.

Z vylíčeného vidíme: Dětský chrup jest složen jenom ze 20 zubův, kdežto chrup definitivní obsahuje 32 zuby. Patrno jest z toho, že 12 zubů vyrůstá člověku v životě jenom jedenkráte. Jsou to velké stoličky, které byvše vytrženy, jinými se již nenahrazují.

Mezi lidem jest doposud téměř všeobecným míněním, že všechny zuby vyrůstají dvakráte. Rodiče sice pozorují, že se dětem kazí stoličky, v domnění však, že narostou ještě jednou nové, nedbají příliš, aby zkažené zuby byly zachráněny. Tím se stává, že veliké procento dětí ztrácí zadní zuby jen z neznalosti věci.

Nemá býti vůbec mléčnými zuby opovrhováno proto snad, že jsou pouze dočasné. Na tom, v jakém stavu jest chrup provisorní, závisí jistě mnoho zdraví, krása a pevnost chrupu stálého. Vyrůstají-li druhé zuby mezi shnilými troskami zubů mléčných, v ústech zanedbávaných, nečistých, pak jistě odolávají kazu mnohem méně, než vyrostly-li na půdě úplně zdravé.

Podélný průřez špičákem.
a) sklovina, b) zubovina, c) tmelovina, d) dřeň.

Chorobami mléčného chrupu, hnisavými záněty okostice atd. může trpěti újmu celý dětský organismus. Výživa celková může klesnouti, a to již zaviňuje zase, že druhý chrup jest chatrný a podlehne snadno kazu. Proto má býti hned od mládí věnována zubům i okolí jejich náležitá péče a mléčný chrup budiž s touže bedlivostí ošetřován jak chrup stálý.

Chrup dospělého člověka čítá, jak jsme pravili, 32 zubův. Dle tvaru a dle funkce rozděliti je lze na dvě skupiny:

1. zuby prvé skupiny mají zhruba tvar nožovitý, a úkolem jejich jest ukousnouti, nebo utrhnouti z potravy sousto (velké řezáky, malé řezáky a špičáky).

2. Druhé skupině připadá úloha ukousnuté sousto rozmělniti a rozžvýkati na malé částečky (malé a velké stoličky).

Na každém zubu lze rozeznati dvě části: korunku a kořen. Korunkou zubu nazýváme část, vyčnívající v ústech nad povrch dásně, kořenem pak ten díl, jímž tkví zub v čelisti. Zúženou část mezi korunkou a kořenem jmenujeme krčkem zubu. Přední zuby (řezáky a špičáky) mají pouze jeden kořen, malé stoličky jeden nebo dva kořeny, velké stoličky pravidelně po dvou nebo třech kořenech.

Prořízneme-li si podélně zub, shledáme, že se skládá z více různotvarých tkaniv. Hlavní podstatu zubu tvoří t. zv. zubovina, jež vytvořuje i korunku i kořeny.

Povrch zubní korunky jest pokryt vrstvou, již nazýváme sklovinou nebo emailem. Sklovina jest nejtvrdší tkaní těla lidského vůbec.

Tkanivo, pokrývající zubovinu kořene, zove se tmelovinou (cementem).

Uprostřed zubu jest dutina (dutina dřeňová), ze které vychází do každého kořene jemný průchod kořenový. Kanálkem tím vstupují do zubu výživné cevy a nervy, které spolu s jemným vazivem vyplňují celou dřeňovou dutinu a tvoří t. zv. zubní dřeň.

Veliké množství nervových vláken, jež dřeň zubní obsahuje, jest příčinou, že jest tkaň tato ohromně citliva. Lid nazývá také proto dřeň zubu „nervem".

II. Zubní kaz.

Největším škůdcem a hubitelem zubů jest zubní kaz — a nemoc tato vyskytuje se tak často, že není téměř člověka, jehož by nevítaný ten host nebyl navštívil. Říkáváme rádi, že nervosa je nemoc moderní a chudokrevností že jest postižena většina osob, žijících ve městě —

Různá stadia zubního kazu.

1. Kaz zuboviny. 2. Kaz prodral se do dřeně a vyvolal zánět. 3. Sněť dřeně.

ale přece nervosa i chudokrevnost jsou pravou vzácností proti nemoci, která, ničíc chrup a porušujíc tím výživu a oslabujíc organismus, dovede učiniti z krásné tváře ohyzdnou grimassu.

Všechna plemena lidská, všichni národové světa trpí potutelným tímto škůdcem, a z jednotlivců, jak jsme pravili, jen málo kdo převzácnou výjimkou bývá jím ušetřen. Někdo jest tak šťasten, že nemilý ten host vybéře si jen skrovné místečko v řadě zubův, u jiného zase zachvacuje skoro najednou celý chrup a ničí jej téměř okamžitě.

Poněvadž jest ošetřování zubů, o němž jsme si předsevzali pojednati, právě se zubním kazem v nejtěsnější souvislosti, poněvadž péče o chrup směřuje především k tomu, kterak čeliti tomuto nebezpečnému škůdci, pokládáme za vhodné poněkud šíře o chorobě této promluviti.

Zubní kaz počíná jako malá načernalá skvrna, jež může býti lehce přehlédnuta, umístěna-li na místě méně přístupném. Ze skvrny utvoří se ponenáhlu malá dutinka, jež se někdy volněji, jindy zase rapidně prohlubuje. Jsou-li nakaženy zuby přední, tu působí již teď načernalé okraje, snad i porušené kontury rušivým dojmem.

V kazivé dutině zadržují se po jídle částečky potravy, jež kvasí hnilobně a způsobují, že se kaz šíří zubní tkaní ještě rychleji. Vlivem nakaženého zubu počíná se zpravidla brzy kaziti sousední nebo i jiný zub.

Kazivá dutina stále se zvětšuje, až konečně pokročí kaz tak hluboko, že se prodere zubní tkaní až ke dřeni a vyvolá její zánět. (II. stadium zubního kazu.)

Příznaky zánětu zubní dřeně (pulpitis) jsou skoro každému z vlastní zkušenosti známy. Nejvýznačnějším příznakem jest strašná bolest zubu. Bolest ta nebývá obmezena jenom na churavý zub, nýbrž přechází i na zuby ostatní, vystřeluje do okolí, do celé tváře, oka, ucha atd.

Jak veliká může býti bolest, lze poznati z toho, že nezřídka silní, otužilí mužové pláčou, sténají hlasitě, ba počínají si někdy jako šílenci. Bolest stupňuje se na nejvyšší stupeň, přijde-li na zub chladný nápoj. Zanícená dřeň jest na tom místě, kde proniknul kaz do dutiny dřeňové, úplně obnažena, i můžeme se jí proto tenkým nástrojem přímo doteknouti. Poněvadž však jest zanícená dřeň nesmírně citliva, vyvolá dotek takový ohromnou bolest.

Charakteristické jest, že v noci, od chvíle, kdy nemocný ulehl na lůžko, bolívá zub nejvíce. Nebožák, jenž byl stižen zánětem nervu zubního, nemůže kolik nocí ani oka zamhouřiti, až konečně utýrán nevyspáním a zmučen bolestí vyhledá pomoci u zubního lékaře.

Neučiní-li tak, snáší bolest 3—4 týdny i déle, až konečně ztrácí dřeň vlivem zánětu svoji citlivost, odumře, a zub přestane boleti.

Odumřelá zubní dřeň promění se v zelenavou, kašovitou, ohromně páchnoucí hmotu: pravíme, že sesnětivěla (III. stadium zubního kazu).

Ze zubu sesnětivělou dření vychází pronikavý, odporný zápach, který se přirozeně sděluje také dechu nemocného. Žádné čistění a vyplachování úst tu nepomahá — dokud tkví zkažený zub v ústech, dotud nelze bez lékařského ošetření zápach dechu odstraniti.

To však není jediné zlo, jež může sesnětivělý zub svému nositeli přivoditi.

Dřeň zubu dotýká se v kořenovém průchodu zubní okostice, t. j. blány pokrývající kost. Okostice může se snadno vlivem zánětlivých elementů, v rozpadlé dřeni se nalézajících, zanítiti, a vzniká tak nová choroba, již nazýváme zánětem zubní okostice (periostitis).

Bolesti zubu počínají znovu, jsou však jiného rázu než při zánětu dřeně.

Bolest není tu vystřelující, nýbrž jest lokalisovaná jenom na churavý zub. Studeným nápojem se bolest nezvětšuje, stává se tak za to, přijde-li zub ve styk s nápojem teplým.

Silnou bolest nemocný pocítí, klepne-li se na korunku zubu, nebo přitlačí-li se dáseň nad jeho kořenem.

Je-li zánět zubní okostice silnější, dostavují se příznaky mnohem bouřlivější. Otéká dáseň kolem zubu, otok rozšiřuje se do okolí, zasahuje nezřídka celou polovinu tváře i oko i krk. Kolem zkaženého zubu vytvoří se hnisavá hlíza a ta, není-li lékařem proříznuta, provalí se buď dásní, nebo tváří na venek.

Jindy vytvoří se chronický zánět okostice. Příznaky ve případě tom nebývají tak bouřlivé. Otoku třeba vůbec není, aspoň ne značného, zánět trvá však stále, a produktem jeho jest hnis, občas vyprazdňující se na venek zubní píštělí.

Zubní píštěl (fistule) ústí buď v dásni nad kořenem zachváceného zubu do úst, nebo i na zevnějšek koží tváře, krku a pod. Zevní píštěle vyvinují se obyčejně ze zanedbaných, shora popsaných akutních zánětův a mívají za následek hluboko vtažené jízvy, jež značně hyzdí tvář i vůbec celý zevnějšek.

Byl-li vyvolán zubním kazem popsaný zánět okostice, tu nezbývá ve mnohých případech nic jiného, než zub vytrhnouti.

Stručnými větami vylíčili jsme právě průběh zubního kazu. Nehledě ani k tomu, že choroba tato ničí chrup, nýbrž již vzhledem k bolestem a všem ostatním příznakům, jež dovede přivoditi, musí býti zájmem každého, dle možnosti se jí uvarovati, nebo vznikla-li již, hned v zárodku lékařským ošetřením se jí zbaviti.

Nemoci lze se uchrániti jenom tehdy, známe-li příčiny jejího vzniku: povězme si tudíž, z jakých asi příčin zubní kaz povstává.

Klinickým pozorováním, jakož i různými pokusy bylo dokázáno, že zaviňují hlavně dvě příčiny vypuknutí kazu.

Jedna spočívá v celkovém tělesném stavu individua, a druhá na poměrech v jeho ústech.

1. Co se prvé příčiny týče, tu lze asi toto uvésti: Jest známo i laikům, že chudokrevné osoby (anaemické a chlorotické) a vůbec chorobami krve trpící mívají skoro pravidelně zuby zkažené. Příčina jest tato: Zubní tkaň jest utvořena z organické hmoty, do níž jsou uloženy látky nerostné, hlavně vápenaté soli. Čím více vápenatých solí obsahuje zubní tkaň, tím jest resistentnější, vzdornější oproti nákaze, čím naopak na vápenaté soli jest chudší, tím jest ke kazu náchylnější. Není-li krev normálného složení, nemůže lidský organismus vstřebávati z přijaté potravy potřebné množství vápenatých solí. Zubní tkaň dostává jich tím méně než za normálných poměrů a nedovede proto kazu odolati.

Nedostatečný přívoz vápenatých solí do zubní tkaně zaviňuje tudíž při chudokrevnosti disposici pro kaz. Prof. Nessel vyslovil domněnku, že nedostatečné vstřebávání vápenatých solí u anaemických osob zaviněno jest nedostatkem kyseliny solné v žaludku, i radí, aby osobám chudokrevným podávány byly hodně solené krmě.

Kuchyňská sůl ($NaCl$) pomáhá vytvořovati v žaludku potřebnou kyselinou solnou (HCl), a ta sprostředkuje pak vstřebávání nedostávajícího se množství vápenatých solí.

Lze vůbec pozorovati skoro s přesnou pravidelností, že osoby, hodně solící potravu, mívají chrup zdravý, naopak zase ti, již rádi jedí pokrmy neslané, trpí obyčejně zubním kazem. Opírajíce se o tuto zkušenost, můžeme tvrditi, že požívání kuchyňské soli zubům prospívá.

Stejně jako při chudokrevnosti pozorujeme nápadné objevování se kazu i v podruží jiných chorob. Osoby trpící rheumatismem, tuberkulosou, cukrovou úplavicí, chronickými chorobami zažívacích orgánův atd., zřídka jen mívají zdravé zuby. Nedostatečná výživa těla jest i tu příčinou zubní choroby.

Nápadně kazí se ženám zuby v době těhotenství. Výživné látky, vstřebané z požité potravy, rozdělují se u těhotné ženy na dvé; jedna část slouží k výživě organismu matčina, druhé části užije se k výživě a formaci těla děcka. Vstřebané soli vápenaté rozdělují se rovněž mezi plod a matku. Není-li nahražována zvýšená potřeba solí také zvýšenou jejich resorbcí, pak nastávají asi podobné poměry jako při anaemii. Zubní tkaň chudne a stává se méně vzdornou vůči kazu.

Dědičnost má při zubním kazu dojista veliký vliv. Dědí se i krásné zuby, jež mnohdy nepotřebují po celý život lékaře, dědí se naopak zase zuby chatrné, jež brzy po objevení rozpadávají se v trosky. Známe rodiny, kde matka i otec pozbyli záhy svých zubův, a kde dítky, ačkoliv věnují zubům péči nejúzkostlivější, přece jsou téměř každodenními hosty v ordinační síni zubního lékaře.

2: Choroba zubní zaviněna jest nepříznivými poměry v ústech.

Známý jest úkaz, že osoby, pracující s cukrem a s moukou trpí nápadně zubním kazem; uvádíme příkladem: cukráře, pekaře, dělníky v továrnách na čokoládu atd.

Dědi, chroupající často sladké věci, mívají též zkažené zuby — zkušenost o tom jest všeobecná. Vidíme z toho, že cukernaté látky patrně zubům škodí.

Vysvětleme, proč!

V dutině ústní nalézá se vždy i při nejlepším čistění veliké množství plísní a kvasinek. Vlivem těchto podléhají cukernaté látky, v ústech uvízlé, t. zv. mléčnému kvašení t. j. proměňují se v různé, chemicky jiné látky, z nichž nejvýznačnější jest kyselina mléčná. Ta působí velice zhoubně na zubní tkaň: rozpouští vápenaté soli její a upravuje tak půdu pro vypuknutí zubního kazu. Mléčnému kvašení podléhají mimo cukernaté látky všechny uhlohydráty a látky škrobovité; máme-li přímo nějaké vyjmenovati, uvádíme: všeliké cukrové pokroutky, chléb (zvláště měkký), vařené brambory, kukuřici, rýži atd. Vyplývá z uvedeného, že požívání vyjmenovaných látek není zubům zdravé, zvláště ne tehdy, když drobty z požitých pokrmů nechávají se v ústech volně rozkládati a kvasiti.

Masa, sýry, vejce, saláty, tuky a pod. mléčnému kvašení nepodléhají a jsou proto úplně neškodny.

Uvedené zkušenosti mělo by býti pečlivě dbáno, zvláště rodiče a vychovatelé měli by si jich všímati. Jest zakořeněným zvykem, že láska k dětem dává se obyčejně na jevo podarováním nejrůznějšími sladkostmi. Matka nevrátí se z nakupování bez kornoutu cukroví, otec málokdy přichází domů, aby neměl naplněné kapsy cukrovými pamlsky. Přijde-li na návštěvu tetička, přinese cukroví, strýček tolikéž - a babička s dědečkem rovněž.

Nelze se diviti při tomto nerozumném přecpávání sladkými věcmi, že v tolika dětských ústech shledáváme již několik měsíců po proříznutí místo zubů samé rozpadlé trosky.

III. Poškození skloviny.

Korunka zubu jest kryta na zevním povrchu vrstvou tvrdé tkaně, již jsme nazvali zubní sklovinou. Povrch této tvoří jemná, oproti nejsilnějším chemickým vlivům velice resistentní blána Nasmythiova.

Zdá se, že vrstva skloviny, dokud jest úplně neporušena, dovede chrániti zub před kazem, k tomu aspoň poukazují tyto zkušenosti:

1. Někdy není korunka zubu od přírody dostatečně přikryta sklovinou: na jejím povrchu jsou políčka, kde vůbec sklovina chybí. Místa taková jsou praedisponována pro kaz.

2. Zubní kaz nevzniká nikdy bez předchozího porušení emailu. Vyšetřujeme-li zvětšovacím sklem zub v nejprvnějším začátku kazu, můžeme dokázati vždy na zachváceném místě ve sklovině trhlinku.

Přisuzujeme-li na základě uvedené zkušenosti sklovině vlastnost, zuby chrániti před kazem, máme dbáti, aby vrstva tato žádným způsobem nebyla porušena.

Jakým způsobem lze poškoditi sklovinu?

a) Veliká křehkost emailu jest příčinou, že snadno bývá zraněn vlivem mechanickým: úderem do zubů, násilným sražením čelistí dohromady, pádem na ústa, louskáním ořechů, používáním ostrých, kovových předmětů k čistění chrupu atd. Poškozena může býti sklovina ostrými zubními prášky a pastami. Po delším užívání těchto vytvořují se na zubech, obyčejně blíže krčku, hluboké příčné rýhy t. zv. klínovité defekty, jichž přetvoření se v kazivé dutiny jest pouze otázkou času. Dbej každý v ohledu tomto následujícího pravidla: K čistění zubů nemá býti nikdy užíváno jiných prostředku, než těch, jež odporučil spolehlivý odborník.

b) Trhliny ve sklovině vznikají snadno účinkem tepelným. Mění-li se v ústech náhle teplota, může křehký povrch sklovinný popraskati. Stává se tak nejsnáze, střídají-li se přímo za sebou vřelé pokrmy se studenými.

IV. Plombování zubů.

Plombování zubů jest nejdůležitějším, zároveň také nejblahodárnějším operativním výkonem moderního zubního lékaře. V nedávných ještě dobách, kdy věda lékařská operace této neznala, vrcholila činnost dentisty v hotovení umělých chrupův — dnes, dík této operaci, sahá obor působnosti zubního lékaře mnohem dále: snahy jeho nesou se v první řadě k tomu, aby zuby, již nakažené, zachoval.

Dříve napsali jsme, že jest zubní kaz největším škůdcem lidského chrupu — nuže: plombování zubů jest jediný prostředek, jímž možno

s nejlepším výsledkem této zákeřné chorobě čeliti. Jím zamezuje se pokračování kazu, zkaženému zubu vrací se znovu plné zdraví, celá schopnost funkce a utišují se jím i bolesti, jež snad zubní kaz byl přivodil.

Na čem zakládá se plombování zubův?

Zopakujme si v paměti napřed vylíčený průběh zubního kazu: vzpomeneme si, že vlivem jeho vytvořuje se ve tkani zubní dutinka, již jsme nazvali dutinou kazivou. Obsahem jejím jest drť ze zkažené, rozpadlé zubní tkaně, částečky pokrmů a pod. Stěny dutiny vystlány jsou změklou zubovinou, proniklou skrz na skrz různými bakteriemi.

První úlohou operace jest dokonalé vyčistění kazivé dutiny. Různými nástroji vyškrábe se hnilobný obsah dutiny a stěny vykrouží se ostře broušenými vrtáčky až tak hluboko, že veškerá zkažená, plísněmi proniklá tkaň jest odstraněna. Vykroužená dutina pečlivě se desinfikuje.

Když byl zub takto ošetřen, vyplní se kazivá dutina hmotou, již zoveme „plomba".

V praxi zubolékařské užíváme obyčejně k plnění zubů těchto látek: guttaperchy, cementův, kovových amalgamův a zlata. V řídkých případech uzavírá se kazivá dutina kombinovanou plombou porcelanovou nebo emailovou. Cementová plomba má bílou barvu a hodí se proto dobře do dutin, nalézajících se na místech viditelných. Amalgamy jsou více méně barvy černé a užívají se proto pouze ke tmelení zadních zubův.

Nejlepším plombovacím materialem jest zlato. Nádherný tento kov neporušuje se v ústech žádným vlivem (ani mechanickým, ani chemickým) a chrání i naprostou neprostupností s jistotou zub před opětovnou nákazou. Nemilou vlastností zlaté plomby jest jedině skvělý lesk a zářivá barva. Leč rozum a střízlivé uvažování dokázaly, že přes tuto vlastnost stala se zlatá plomba - plombou modní. Za našich dob plombujeme zlatem bez rozpaků i přední zuby, a svým třpytem nápadné plomby nepůsobí docela nic rušivě -- ba pokládány jsou mnohdy i za ozdobu.

Tím, že klademe zlato na prvé místo mezi plombovacími látkami, nechceme ještě tvrditi, že by byl zub vždy nejlépe ošetřen, byl-li vyplombován zlatem. Z vyjmenovaných látek, jichž užíváme k plnění zubů, má každá svoje zvláštní, neocenitelné vlastnosti. Jeden zub dá se jistěji konservovati látkou tou, k vyplnění druhého užijeme zase s větší výhodou látky jiné. Nesmíme popříti, že v mnohém zubu může prokázati větších služeb plomba cementová, než nejdovedněji upravená plomba zlatá. Nebylo by proto rozumné, kdyby pacient sám žádal od lékaře, aby mu byl zub vyplombován určitou plombou.

Volba plomby budiž vždy ponechána lékaři samotnému. Svědomitý lékař, jejž vede jedině snaha svěřenci svému dle možnosti prospěti, rozhodne dle vlastní zkušenosti o nejlepším způsobu, jímž má býti zub zachován.

Byla-li vyplněna kazivá dutina plombou, tu část zubní tkaně nahražena jest — hmotou cizí. Přirozeno jest, že čím tato umělá náhrada

jest menší, čím více bylo z vlastního tkaniva zubu zachováno, tím lépe jest pro zub. Plomba malá, jako špendlíková hlavička, bude míti jistě daleko lepší prognosu, než plomba, jež zaujímá celou polovinu zubní korunky. Z té příčiny jest radno, aby byl zub plombován v té době, kdy se začíná kaziti.

Někdy prozrazuje se zubní kaz sám hned od počátku, a sice tehdy, je-li na místech zevně snadno viditelných. V případech takových má býti podezřelé místo co nejdříve odborným lékařem prohlédnuto a eventuelně ošetřeno. Jindy zahnízďuje se však kaz na místech odlehlých, skrytých, a začátek jeho může pak velice snadno ujíti pozornosti. Stává se nezřídka, že teprve prudké bolesti zubu podávají první zprávu o tom, že zub churaví.

Okolnost tato má býti každému pobídkou, aby si dával v určitých obdobích (3—4 měsíčních) lékařsky prohlédnouti chrup. Jen tak lze s jistotou přílišné pokročení kazu zameziti.

Velice často slýcháme, že zdržovala nemocného od operace přílišná bázeň před bolestí.

J e s t p l o m b o v á n í o p e r a c í b o l e s t n o u? Jistě není! Je-li kazivá dutina mělká, malá, tu vykroužení její, operuje-li zručný odborník, nejvýše může vyvolati pocit nepříjemný. O bolesti věru nemůže býti řeči. Hůře je ovšem tehdy, prodírá-li se kaz hlouběji k zubní dřeni — avšak i zde dovede šetrné a zručné operování učiniti operaci lehce snesitelnou. Sama však okolnost, že ošetřování nepatrných dutinek kazivých dá se lehčeji snésti, než kroužení dutin rozsáhlých, má býti pohnutkou, aby byl odevzdán chorobný zub péči lékařově co nejdříve.

Co jsme doposud vyprávěli o plombování zubův, týkalo se prostých kazivých dutin, jež zasahovaly jen do zuboviny zubu (I. stadium zubního kazu).

Z dřívějšího jest nám známo, že kaz prodere se časem zubní tkaní až do dutiny dřeňové a vyvolá zánět zubní dřeně (II. stadium zubního kazu). Pravili jsme, že tento stupeň choroby charakterisován jest prudkou, nesnesitelnou samovolnou bolestí a ohromnou citlivostí oproti chladným nápojům.

Z u b y, s t i ž e n é z á n ě t e m d ř e n ě d a j í s e p l o m b o v á n í m t é ž z a c h o v a t i. Zub, jenž nedal strašlivou bolestí kolik nocí spáti, který byl příčinou toho, že celé strany chrupu nebylo užíváno ke kousání — stává se zase po vyplombování docela tichým a dělá nositeli svému znovu plné služby, jako každý zub zdravý.

Okolnost tato jest veledůležitá, a vřelým přáním naším jest, aby vešla ve všeobecnou známost.

Zuby, stižené zánětem dřeně, plombují se tímto způsobem: První péčí lékaře jest utišiti bolest zubu. Na zanícenou dřeň přiloží se zrnko arsenové kyseliny (arsenový obvaz), a leptavým účinkem té zanícený nerv zvolna odumře. Bolení zubu trvá po přiložení arsenu nejvýše ještě 1—1 $^1/_2$ hodiny, po té se utišuje, až přestane docela.

Ve 24—48 hodinách jest dřeň zubní úplně necitliva a v té době může lékař přikročiti k vlastnímu plombování zubu. Kazivá dutina vykrouží se týmž způsobem, jako prostá dutina (při I. stadium zubního

kazu); po té odstraní se jemnými vrtáčky a harpunovitě ohnutými jehlami celá umrtvená dřeň i z dřeňové dutiny i z kanálků kořenových.

Poněvadž dřeň vlivem arsenu zcela odumřela, jest operace tato úplně bezbolestná. Vnitřek zubu pečlivě se po té desinfikuje, a celá dutina až ke hrotu kořene uzavře se zvláštní, složitou plombou. Hned po uložení plomby může se na ošetřeném zubu volně kousati, jako na zubu zdravém.

Zuby, v nichž dřeň propadla sněti (III. stadium kazu zubního), dají se rovněž plombováním konservovati -- tu však závisí již mnohdy zdar operace od různých okolností. První podmínkou zdaru jest dokonalá, naprostá desinfekce dutiny, v níž spočívá odumřelá, septickými zrodky přeplněná dřeň. Poněvadž desinfekce taková může býti dosti obtížná, jest třeba často věnovati operaci několik dní, týden i více. Zručný a svědomitý operateur může se i při ošetřování gangrenosních zubů vykázati výsledky nejlepšími.

Co se týče trvání plomby, tu možno nám zaznamenati asi následující: Cementové plomby, řádně upravené, musejí býti zpravidla za 2—4 roky opravovány; v té době bývá již výplň na povrchu značně zmenšena. V ústech nečistých trpí cementová plomba mnohem více: hnilobnými processy v ústech vytvořují se tu různé kyselé produkty, jež plombu rozpouštějí a vyluhují.

V ústech úplně čistých, zdravých a přísně hleděných vydrží cementová plomba déle. Známe též cementové plomby 8—10—12tileté, úplně nezměněné.

Daleko stálejšími jsou plomby kovové: amalgamy a zlato. Hmoty ty neporušují se ani vlivem mechanickým, ani chemickým a možno je proto plným právem nazývati plombami stálými, trvalými. Trvání plomb kovových, při řádném upravení, možno určiti na celá desítiletí.

Vidíme z toho, že plombování zubů může zachovati chrup až do pozdního věku i lidem, jimž se zuby kazí. Význam operace té jest tudíž dalekosáhlý, a bylo by jen žádoucno, aby byly její blahodárné výsledky všeobecně pochopeny a oceněny.

V. Čistění dutiny ústní a zubův.

Nemůžeme sice tvrditi, že by zdraví zubů záviselo výhradně na čistotě dutiny ústní — uvedli jsme ve předcházejícím více jiných, závažných momentův, kaz zubní podmiňujících -- jest však jistým faktem, že čistota úst a zubů přispívá aspoň značnou měrou k jich ochraně.

Z předu jsme poznamenali, že kvašením a hnitím zbytků potravy, uvízlých po jídle v ústech, produkuje se mléčná kyselina, jež porušuje tkanivo zubův. Aby se vytvořování zhoubné kyseliny co nejvíce obmezilo, jest radno, po každém jídle, zvláště však po tom, jež jsme označili jako škodlivé, očistiti řádně zuby i ústa ode všech drobtů, jež tu zůstaly vězeti.

K pročistění mezizubních prostor hodí se výborně navoskovaná niť: protáhneme ji mezi dvěma zuby a odstraníme tím dokonale všechno,

co tu uvízlo. K témuž účeli užívá se též párátek z lipového dřeva, ze želvoviny, přiříznutých husích brkův atd. Ostrých předmětů (jehel, špendlíků a pod.) není radno užívati, snadno se jimi poškozuje sklovina zubní.

Vlastní čistění chrupu pozůstávej ze dvou aktův: 1. z mechanického očistění zubů kartáčkem a 2. z vyplachování ústní dutiny.

1. Kartáček zubní jest nástroj nepostrádatelný každému, kdo chce svůj chrup udržeti v čistotě. Kartáček pro dospělé osoby má býti hodně tvrdý, s dlouhými žíněmi. Tvrdost jeho nesmí býti způsobena krátkostí žíní, nýbrž kvalitou jich. Citlivější osoby, zvláště dámy, mohou používati kartáčků jemnějších, zhotovených ze štětin mladých prasátek. Dětem hodí se dobře kartáčky z jemné srsti jezevčí. Dorostlé osoby mají užívati kartáčků 4řadých, dětem dostačují 2--3řadé.

Kartáčku upotřebuje se následovně: Svlhčí se ve vodě, k níž bylo přidáno několik kapek ústní vodičky, a energicky, s náležitým přitlačením, otírají se jím zuby. Zadní zuby buďtež očistěny právě tak, jako přední, jazykové plochy zubů tak jako retní. Při tom netřeba se vyhýbati dásním. Mnozí obávají se kartáčku jenom proto, že jim při čistění krvácívají dásně. Úkaz ten není nic neobyčejného a jeví se u každého, kdo není zvyklý kartáčkem zuby řádně čistiti. Nešetříme-li dásní, otužujeme je; krvácivost přestává v několika dnech, a dáseň sama stává se značně tvrdší a pevnější.

2. Vyplachování úst má býti trojnásobné. Prvními loky vyplachují se zadní partie úst a hrtan, druhými loky prostřední a třetími konečně přední části ústní dutiny. Patřičné pohyby hlavy, jazyka, hrtanových svalů a tváří podporují účinnost tekutiny.

Ke vyplachování užijeme tvrdé studničné vody, smíchané s několika kapkami ústní vodičky. Bylo by na místě odporučiti tu vodu převařovanou nebo destilovanou, jakožto prostou bakterielních elementů, tvrdá voda má však přednost tím, že příjemně osvěžuje ústní sliznici. Přidáním ústní vodičky nabývá voda, určená k vyplachování, příjemné vůně a lahodné chuti. Ještě delší dobu po vypláchnutí udržuje se na sliznici ústní příjemný pocit, vzbuzený parfumem vodičky.

Zubní vodičky mají alkalickou reakci a neutralisují proto kyseliny v ústech vytvořené. Vedle toho mají i účinek desodorisující a desinfekční, t. j. odstraňují zápach, vycházející z úst, a ničí aspoň do jisté míry plísně, v dutině ústní a na zubech kolonisující.

K užívání odporučujeme vřele zubní vodu „thymolin". Ji připravil na základě mnoha zkoušek spolek českých zubních lékařův, a všichni čeští dentisté ordinují ji pacientům svým jako praeparát výborný. Mnozí lékaři radí kapati ústní vodičku přímo na žíně kartáčku. Schvalujeme úplně.

Zubních prášků a past není vždy třeba k čistění chrupu užívati. Nejsou-li zuby čisté, zvláště však jsou-li pokryty zeleným nebo černým povlakem, pak jest ovšem nutno, mají-li nabýti původní barvy, užiti ostřejšího prostředku k čistění. V případě takovém jest však radno používati jenom těch praeparátův, které od případu k případu odporučil

lékař. Na místě tomto upozorňujeme opět na pasty a prášek „thymolin" spolku českých zubních lékařův.

Chrup má býti čistěn třikrát denně: ráno, večer a v poledne. Za dne čistí se zuby samočinně a sice pohybem jazyka při řeči, dýcháním, kousáním při jídle, pitím atd. Vyšetříme-li bakteriologicky povrch dutiny ústní před jídlem a po jídle, shledáme, že množství plísní po jídle jest mnohem menší.

Ve spánku, kdy jsou ústa v úplném klidu, odpadá tento samočinně očisťující akt. Z důvodu toho bývají i zuby i sliznice ústní nejvíce znečistěny ráno. Má býti proto ranní čistění zubů nejbedlivěji provedeno.

Aby byly kvasivé a rozkladné processy v dutině ústní při spánku co nejvíce obmezeny, jest třeba věnovati i večernímu čistění náležitou píli. Po večeři před spánkem buďtež zejména mezizubní prostory dobře očistěny od uvízlých částeček pokrmův.

Ve stati o čistění chrupu jest třeba učiniti zmínku o zubním kamenu. Některým osobám usazuje se na zubech tvrdá, nazelenalá nebo nažloutlá hmota, již nazýváme zubním kamenem. Hmota tato vylučuje se ze slin a tvoří někdy mohutné vrstvy. Nejvíce usazuje se zubní kámen na předních doleních zubech, velmi často též na celé polovině chrupu, které není používáno ke kousání.

Zubní kámen usazuje se nejdříve na krčku zubu, tedy až pod řasou dásně. Tu hromadí se stále ve větším množství, odchlipuje dáseň od zubu a stálým drážděním přivádí i její zánět. Tlakem nahromaděného kamene ztrácí se ponenáhlu kostěné lůžko, v němž jsou zuby upevněny a tyto, jinak třeba úplně zdravé, uvolňují se a vypadávají.

Povrchní vrstvy zubního kamene bývají promíseny páchnoucím, hnilobným hlenem a tím již trpí značně čistota úst.

Odstranění zubního kamene má vykonávati jenom povolaný operateur. Kámen seškrabuje se ostrými dlátky a nožíky; provádí-li operaci ruka neumělá, může býti snadno poškrábána sklovina zubní, ba i pohnuto zuby samými.

Nikdy nemá se čekati tak dlouho, až vzroste usazenina v celé balvany. Kdo trpí usazováním zubního kamene, má vždy občas navštíviti lékaře a dbáti o to, aby byl hned v počátcích kámen odstraněn.

VI. Umělé zuby.

Psáti o zubních prothesách (umělé zuby) v úzkém rámci místa, jež jsme si určili, není věcí lehkou -- jestiť thema to tak obsáhlé, že jen povrchní probrání celé t. zv. zubní techniky, tvořilo by již velkou brožuru. Musí postačiti, dotkneme-li se jen letmo jednotlivých způsobů zubních prothes a poukážeme-li na jejich význam.

Za našich dob, kdy nemá skoro nikdo, jen poněkud starší, úplného chrupu, dopadalo by věru smutně, kdyby nebylo za ztracené zuby řádné náhrady. Na štěstí docílila lékařská věda právě v tomto odboru netu-

šeného pokroku, a nejen umělé napodobování zubův, ale i různé methody jich zasazování možno nazvati skoro dokonalými.

Nejobyčejněji „vysazují“ se umělé zuby pomocí patrové destičky, k níž jsou zuby přidělány. Destičky podobné zhotovují se buď z kovu (zlato, aluminium, platina, kov „Viktoria“), nebo z vulkanitu (síry zbaveného kaučuku). Používání posledně jmenované látky má velký význam pro sociální život: jestiť to hmota poměrně levná a vulkanitovou prothesu může si proto poříditi člověk i nejchudší.

Kovové patrové desky mají v tom výhodu, že jsou tenounké a při tom trvanlivější. Odporučujeme na prvém místě prothesy zlaté — zlato neporušuje se v ústech ničím a zůstává po dlouhá léta nezměněno.

Umělé zuby s patrovou destičkou drží v ústech pomocí kovových sponek, per, přissavných komor atd. a dají se lehce i do úst vpraviti i zase z nich vyjmouti. Na spodině desky usazuje se hlen a drobty jídla, má býti proto po každém jídle patrová destička řádně očistěna. Před spaním mají býti zuby po důkladném očistění uloženy do vody, či lépe do slabého roztoku antiseptického.

Musíme tu zaznamenati zkušenost, bohužel dosti častou, že nezřídka čistí se umělé zuby velice nedbale, někdy dokonce vůbec nic. Známe příklad, kde byla ponechána prothesa v ústech celých 12 let — bez očistění. Patrová destička byla tu potažena vrstvou zubního kamene, 2 cm. tlustou. Toto monstrum lidské nečistoty a nedbalosti chová ve sbírce prof. Nessel.

Nejsou-li umělé zuby řádně čistěny, tu usazenina na desce hnilobně se rozkládá, a celá prothesa potom nepříjemně zapáchá. Okolnost tato zaviňuje, že na mnohých místech platí mínění, že umělé zuby páchnou. Je-li prothesa řádně hleděna, a zůstává-li stále čista, nemůže býti nikdy ani po nejmenším zápachu stopy.

Nahražují-li se zuby jinak, než pomocí patrové destičky, pak osazují se obyčejně do úst pevně, t. j. prothesa připojí se k dásni tak, že není možno ji odstraniti. Tento způsob vysazování zubů jest nejdokonalejší. Různých method jest veliké množství. Od jednoduchého čípkového zubu, upevněného do kořene, až po složitý zlatý můstek jest tolik různých způsobův, že pouhé jich vyjmenování a stručný jen popis daleko by nás zavedly.

Každá prothesa, ať si s destičkou, ať si bez ní, musí vykonávati plně svoji úlohu, t. j. musí v každém směru nahražovati ztracené zuby dokonale. Musí býti tedy i vzhled umělých zubů úplně přirozený, musí býti zároveň možno pomocí jich i dokonale kousati i správně vyslovovati. Dokonalá tato účelnost zubních prothes dokázala také značné jejich sevšeobecnění. Veliký praktický význam jejich pronikl v naší době příliš patrně, takže nikdo nepohlíží na umělý chrup jako na věc, sloužící k ukojení ješitnosti, nýbrž jako na předmět důležitý, praktický, k zachování zdraví nevyhnutelně potřebný.

Nové básně Jana Rokyty.

ŠTĚSTÍ.

Tvou ruku v dlani své já lučinami šel,
ó, byl to bílý den!
Já mnil, že nesejde již záře s našich čel,
že Štěstí přišlo k nám, jsem zajásal... Ó, žel!
V té chvíli požárem vzplál západ zkrvaven...

A divá vichřice Tvůj úsměv vzala mi
i záři očí Tvých,
a slunce shasila, jež plálo nad námi,
co kvetlo, servala, a v dálku nivami
až po kraj obzoru jen rozsypala sníh...

A Zima stařena šla se mnou krokem mdlým,
vlas šedý větrem vlál
a úsměv studený hrál retem uvadlým...
Jak dlouhá cesta je tím krajem zapadlým,
kde vše jest beznaděj, a chlad a stesk a žal!...

A mnil jsem, ve sněhu že dobrodím se tak
až na neznámý břeh,
kde bezduch klesne trup a duše vzletí pták...
Tu záře Tušení mně roznítila zrak
a ve tvář políbil mne teplý, vonný dech.

Kdos tiše z východu, kde jitra vstávají
dní našich na zemi,
kde úsměv sluneční vždy leží na kraji,
kde věčně voní bez a ptáci zpívají —
kdos, jejž jsem oplakal, se blíží pláněmi...

Ó, vím, kdo kráčí blíž, že jihnou závěje
a rostou sněženky!
Však jména jeho zvuk, bych jeho kročeje
zas nezaplašil v dál, s mých rtů se neschvěje,
a nevyslovím ho ni letem myšlenky . . .

JEŠTĚ JENOM ZA TU HORU . . .

Ještě jenom za tu horu,
jejíž témě již nám kyne —
potom, moje drahá duše,
potom bude všecko jiné.

Co zde balvany se kupí,
co zde trčí skalní tesy —
tam jen budou šíré nivy,
na obzoru tiché lesy.

Co zde cesta kamenitá,
na níž nohy krvácejí —
pěšina tam bude měkká
lučinami do alejí . . .

Těžká je nám cesta stínem,
srdce buší, dech se krátí —
opři se jen o mne, drahá,
za horou tam slunce vzplá Ti.

Za horou Ti slunce vzhoří
v naší zemi zaslíbené,
půjdeme tam zlatou plání,
hlavy k sobě nachýlené . . .

Opři se jen o mne, drahá,
témě hory již nám kyne —
za ní, moje drahá duše,
za ní bude všecko jiné . . .

VZPOMÍNÁNÍ.

Tiše, krokem plachých laní
přišlo ke mně Vzpomínání,
schýlilo se k mojí skráni.

Šeptalo mi o té chvíli,
kdy Tvé duše oblak bílý
po mém boku stanul něm:
Farao, jenž chvátal za mnou,
v moře dal se cestou klamnou —
já spěl v zaslíbenou zem . . .

V den, kdy mé se splní přání,
přijde zase Vzpomínání,
bude šeptat mojí skráni:

Jak Jsi byla nebes manou
pro mou duši utýranou
v poušti moři kamenném —
zprahlým rtům jak z pusté skály,
cíl můj když byl ještě v dáli,
tryskala Jsi pramenem . . .

A pak, za života plání
k mojí práchnivící skráni
věčné přijde Vzpomínání:

Na mou zemi zaslíbenou,
vyprošenou, vytouženou,
v kterou ty mne uvedla's,
mým kde's byla požehnáním,
kde Tvým milým usmíváním
zrál mé setby plný klas . . .

—

ŽIVOT.

Život můj již pro mne stal se
obličejem Medusy,
nemohl jsem v jeho oči
pohleděti bez hrůzy.

Kam jsem kročil, z jeho zraků
tygři na mne hleděli,
kam jsem pohléd', z vlasů jeho
hadi na mne syčeli.

Z hrůzy té krev stydla v žilách,
srdce přestávalo bít - -
a já přec měl lásku k zemi,
já chtěl žít, ach, já chtěl žít! . . .

A tu přišla žena ke mně
v konvalinek předtuše,
pohledem svým sametovým
tiše vešla do duše.

V přízrak Žití pohlédla tam,
krev se vrací v sítě žil —
hadi v zem se odplazili,
tygr v prales odplížil.

A plá slunce v zracích Žití,
vlas je roven hedvábu — —
Na loď, na loď, moje duše,
dmou se plachty korábu! . . .

TŘI ŽENY.

Tři ženy u mých stojí lích,
a ke všem třem se modlím -
a kdybych jednu zradil z nich,
jsem z nejpodlejších podlým.

Z nich první vedla v síť mne cest
a pro mne zšedivěla --
a žádná z nejbělejších hvězd
jak ona není skvělá.

A druhá rostla z žití vod
s mou duší na den bílý —
když zrál v mých sadech hořký plod,
mně dodávala síly.

A třetí bílým motýlem
se v květ mé duše schvěla —
a stala se mých snění snem
a laurem mého čela . . .

VE HLUBOKÝCH LESŮ ROZŠUMĚNÍ . . .

Ve hlubokých lesů rozšumění
zabloudil jsem k tůni mlčelivé,
nad ní v bílých květů zamyšlení
zaplálo mi krásné oko snivé.

Viděl jsem jím zcela jiné světy
než je zem, k níž spoutáno je tělo –
četl jsem v něm věčné krásy věty,
k níž, co lepší v nás, by vzletět chtělo.

A mou bytost pronikalo chvění,
když v to oko pohlížel jsem němý:
že lze doufat ve snu vyplnění
o království božím na té zemi . . .

V SNECH MÝCH KRÁČÍŠ . . .

V snech mých kráčíš před mým okem,
jak Jsi vešla v srdce hloubi
za dnů máje, za dob květů,
jež se s minulostí snoubí.

Tiše jdeš jak přelud bílý,
posypána modrým květem,
pohledem Svým dotýkáš se
harfy duše mojí letem.

Rozechvíváš její struny,
které život napjal na ni,
akkord nejlepších mých citů
arpeggiem k Tvé letí skráni . . .

KARLA SLAVÍKOVÁ-WELSOVÁ:

Lidové hovory.

Úvod a zároveň popis mého „modelu“. -- Slovo k umělcům.

Za svého pobytu v uherském Slovácku, v Nitranské stolici, bydlila jsem u roztomilé stařenky. Stařenkou byla vlastně jen věkem, neboť zjev její ukazoval tak nejvýš na 50 let. Byla statné a bujaré postavy, krásná a svěží duchem i tělem a někdy mi připadalo, že všechny roztomilé vlastnosti Slovaček jsou soustředěny v této zvláštní a statečné bytosti. Vždycky veselá a hovorná, zbožná a i pověrčivá jako Slováci všicci, ke každému i k tomu žebráku na silnici uctivá, ochotná a milosrdná, ale i energická, pilná a až k úžasu dovedná.

Hned za mlada jí zemřel muž a zanechal jí 4 děti, zbořenou chalupu a 350 zl. dluhů. Z takového dědictví vyšinula se vtipnou hlavou svou a prací rukou svých tak daleko, že je dnes takřka zámožná i se svými už ženatými a dobře zaopatřenými dětmi. Ve svém stáří má už jen jediné přání, a sice vydělati si ještě tolik, aby mohla kdesi u cesty své dědiny dát postavit sloup s „nerozdílnou Trojičkou božskou“.

Prameny její výživy jsou tři.

Aspoň pro půl dědiny vykresluje vzorky mužům i ženám na obojky ke krkům a na rukávce, ženám na čepce, na zástěry, na pokryvky atd. Židé jsou též jejími zákazníky. Kreslí jim vzorky na plátno a za to dostává platu 2 kr. za celý ubrus, zdělí a zšíří rífu. I při tak nepatrném platu vydělá si při své báječné dovednosti 1 rýnský (zlatý) denně, ale to už musí prý mít oči na plátno „jako přivázané“. Navymyslí si těch vzorků za den Bůh milý ví kolik.

Jednou odpůldne, když jsme tak v klidu seděly a si povídaly, pokreslila mi celý arch papíru samými krásnými, pravidelnými vzorky. Obdivovala jsem se tomu a řekla jsem: „Vidíte, mám dosti škol vychozených a i učitelský kurs odbytý, ale to bych nedovedla ani si vymyslit, ani tak pěkně nakreslit.“ – Smála se tomu a pak řekla: „Ej, dovedú oni zas volačo inšího, sú oni hlavička posvecená od Boha ducha svatého. Tohle ništ néni, to dovede u nás každé malé dievča. Seďá to na pastve a už si to kreslá a vyšívá, a i chlapi, keď večer

z roboty prindú, si vyšívajú a jak pekne! A což, keby viděli moju sestru, tá vyšívá ty nejkrásnejší čepce a ani si to nenakreslí — to by teprv kúkali."

Ty vzorky měla už tak „v ruce", že ani tu svoji sedničku a dvůr i když nejvíce pospíchala, nedovedla jinak si pokropit, než v podobě krásných tulipánů. — Ba i ty buchty (calty) když pekla, okrášlila si je ciframi, písmenami a květy.

I svaté obrazy malovat uměla.

Nevěděla jsem za svého pobytu u ní věru co dříve dělat. Mám-li se učiti těm jejím divukrásným písním, ve kterých byla nevyčerpatelná právě tak, jako v těch svých vzorcích, nebo se učiti starodávným tancům anebo psáti si její výpravky, které rovněž nebraly konce.

Bylo mi jako člověku v pohádce, který se dostal k zakletému pokladu a nevěděl odkud dříve bráti a kam honem ukládati.

Při tanci byla mrštná jak rybka ve vodě a každý ten svůj ocelový sval uměla ovládat. Když jednou večer pozvala jsem gajduše (dudáka — krásný to typ pro sochaře i malíře), tancovala čardáš s takovou vášní a dala se hochy vyhazovat do takové výšky, že mne pro ten okamžik zmámila a já ji viděla v duchu jen jako 18letou dívčinu.

Musím doznati, že v tanci a zpěvu vyznamenaly se více méně všechny tetky i mladé ženy, ale tento můj „model" vynikal přece jen nade všechny.

Byla-li v tanci — budeme jí říkati: Kovalčíková – a zpěvu výtečná, byla ve vypravování přímo okouzlující. Ty její výpravky, ať už se zběhly v její dědině anebo se týkaly jejího života, zalíbily se mi svojí přirozeností, plastičností výrazů a na mnoze svojí poesií tak, že jsem neodolala pro památku si je napsati.

Ona sama se při nich naplakala i nasmála do sytosti; myslím ostatně, že jí jest pláč a smích stejnou životní rozkoší.

Nejpodivnějším mi ale býval způsob, jak vyprávěla! Ona vlastně všechny osoby odehrává a cizí bolesti spolu zažívá — nikomu nedaruje ani oka mrknutí. — O každé osobě po 30—40 letech ví, jak se tvářila, jak plakala, co měla na sobě, kde seděla a jak seděla, kde stál který kus nábytku atd.

Paměť obrovská a talent nápodobovací, pronikající celou duši až k závidění! — Když mi ukazovala, jak ten který člověk umíral, nebo se zlobil, trpěl a sténal, nebo jak kněz kázal, stydla mi krev v žilách, a dech obdivem se tajil nad těmi Bohem danými — musím říci — hereckými vlohami.

O tomto svém vyprávěcím a přímo uchvacujícím daru neměla ovšem ani zdání. Vypravovala tak, protože ani jinak nedovedla.

Tento rys nápodobovací a talent pozorovací postřehla jsem snad u každého třetího Slováka, ale ne v tak hojné míře.

Druhým pramenem výživy mé roztomilé tetky jest „léčení". Léčí lidi i zvířata a i prasata gazdinám vyřezává (což prý je nejlépe dělati „v pátek", jak ona říkává).

Tajemství léčení zvířat nesvěří nikomu a ani svého syna tomu naučit nechce, poněvadž pevně věří, že by jí pak mašíčkové (prasata) zdechali.

Proti každé nemoci ví rady a člověk je zrovna omráčen pestrostí a spoustou těch jejích lékařských rad a napomenutí. Kde to jen sebrala a co je to za dokonalou paměť!

Ať jsme potkaly kohokoliv, naříkal-li si na nějaké ty bolesti, už byla ve svém živlu, už rukama ve vzduchu třela, bylinky do hrnků oddělovala a ukazovala, jak se co dělá. Těmi svými pohyby člověka bezděky přenesla do kuchyně a tams ji viděl živě kuchtit.

Umí ona ale ty své rady tak přesvědčujícím způsobem udílet, že každému vnukne nejpevnější víru v uzdravení, a věru někdy i já, už, už jsem věřiti počínala. Jen od laku (leknutí), žalu a lítosti nevěděla rady. „Od tech troch vecí ani doktori nepomožú. Taký človek sa má friško napíť octa, ten roztrhá tu kreu, sraženú v tele, to je nade všetko to najlepšie."

Třetím pramenem výživy její jest šatkářství. Nakoupí po dědinách starodávných výšivek, džbánů a talířů a chodí do světa to prodávat.

Když mi jednou dopověděla celou řadu svých svízelů a utrpení, řekla mi:

„Ach, paní velkomožná, veru, velice úzkobno som žila, len než já sa z tich dluhú vykvákala! Navarila som si zemákou na kolko dní a tich som sa nachocholila (najedla). Já neviem, kde som tu sílu a vládu vzala a preca som ťažko pracovala! Ale to mi Pánbénko nebeský daroval! Požehnal a požehnává mi na všetkym a i na zdraví. Já bysom každému teho mého zdraví dala, taká som a hovorím, keď na desce (na prkně) budem, ešte budem červená jak plamen."

Svoje historky slovácké sebrala jsem dílem z osobní záliby, dílem proto, abych k návštěvě Slovácka ponukla lidi povolanější, nežli jsem já.

Pro spisovatele, dramatika a hudebního skladatele jest Slovácko zlatým dolem, lánem obtíženým úrodou, ještě netknutým.

Vám měla by se Slovač státi poutnickým místem, tam by vaše duše okřály, tam by se obrodily, povznesly, novou mízu a krev dostaly a k tvoření naladily! Jest to učiněný prales a každý z vás našel by v něm něco pro sebe nového, vzácného, krásného a svojí původností a přirozeností okouzlujícího!

Pevně věřím, že opera, kterou by skladatel složil na základě nádherných a bolných písní slováckých, musila by svojí dojemnou krásou podmaniti si všechna srdce lidská a na křídlech své krásy a zpěvnosti, beze vší protekce, proletěti šírým světem - -

Jako vlny mořské bije to se všech stran do duše vnímavé.

Žel, že nejsem spisovatelem ani skladatelem a že dovedu pouze zaznamenati, co jsem slyšela od vás, vy milí, upracovaní a krásní Slováčkové!

Miluju vás vřele a v duši své se vám stejně hluboko klaním jako vás hluboce lituju a vady vaše omlouvám, nešťastnými pro vás okolnostmi - - - — — - - — — - - - -

Ke konci připomínám, že moje historky jsou psány slováckou mluvou lidovou, nikoliv spisovnou!

I.

Hned v první den mého pobytu vyprávěla mi Kovalčíková:

„Ach, velkomožná paní, tady sa stala veliká hrůza, kerá nikdá nebola v K.....

K nám nikdá ani šandarmi neišli, ako do jiných dědin, lebo u nás sa nikdá takové zlé veci nerobily! No a tak na ráz, z druhé vesnice, pribehla jedna žena k nám, z T.... a, skrzevá tu, prišlo to neštěstie na našú dědinu.

Tá žena je teho príčina! Taká bohatá gazdina je to, ale lakomica veliká! Čo dá jéjej (její) muž na jednou, dá ona na ďeveťkráť. Keby hu (ji) len viděli! Tlstá a véélikáá jak svet! Keby dupla ná tuto zem, tak sa tá zem zatrese, taká je ona sochordia veliká!

Bou tady istý — Polčan sa volá — a ten, jak ze školy vyšol, sa len tak potlkal (potlúkal). Tu odnesol pytel múky pekárovi, tu kus soli na pleci odnesol, alebo dreva porúbal nekomu za pár krejcary a tak sa živil. Keď nemal a i ukradol, čo mohol a predal to židovi za pár krejcary. Pak o (za) 2—3 dny prišol k tem istým okradeným ludom a povedal jim: „Tetička, já som vám to a to ukrad' a zanes' som to židovi; iďte si pre to! Dal som to za sedm lebo pet šestáky", a tak to urobil mockráť.

Nekerí mu neurobili ništ, boli ešte rádi, keď jim povedal, kde to majú hledať, nekerí ho ale velice bili a od teho času mával padúcú nemoc.

Jedenkrát prišol k naší súsede a tam jej povedal: „Tetička, já už nebudem dlúho živý, já Pánu Bohu verím!"

On jim všetko vedel z históríe vypravovať, z bibliky i z katakísmusa nazpameť!!

Jedenkrát, nedelní čas, cez svatú hrubú omšú (po trvání mše sv.) bol na ulici a já som išla na vodu na studnu a on mi povedal: „Ej, tetička, Kovalčka, já som u vás ješte nebol —" a išol za mnú do teho doma. Já prišla do pitvora (předsíň a zároveň kuchyně) za sestrú a povedala som jej po tichu: „Jde Polčan za mnú." Veďá, já sa ho bála, a sestra též bola v strachu, aby jej tam volačo neukrad', a friško si utíkala zamknúť. Ále on poznal, že ona myslí, že by jej tam vzal čosi, tak on jej povedal: „Tetička, nebojte sa, vám já nič nevezmem." Já som mu potem dala dva krejcare a som mu povedala: „Ale, Jožko, jsi ty pekný chlap! Keby si sa len viděl! Jak to pekné, čisté žito jsi!"

Veďá, velkomožná paní, já som ho tak pochválila, aby sa už trochu držal!

„Ty sa móžeš chytiť do služby a keď budeš porádne slúžiť, možeš sa oženiť!"

A on mi povedal: „Však já už, tetička, sa nebudem tak potľkať, já som sa dal zapísať do Rakús, na repu okopávať!"

Tak to bolo po troch králoch o 2 týdne — já to dobre viem, jak jsme mali krstenie (křtiny), kedy poslední ráz som ho videla. Potem, pred kvetnú nedelú ten pátok - lebo sa to tak stalo, jak teho Pána

Krista, keď pred tú velkú nocú trápili a mučili, až ho zmordovali — tak a i jeho.

Veru, velkomožná paní, svatú pravdu jim hovorím, jak Pán Bóh nebeský rozkazuje.

Ale očujú, jak to bolo, hrůza jich obejme!

Je tu u nás blízo jedna dedina, T.... sa volá, a z tech T.... pribehla tá bohatá gazdina s dcerú a tákto robily: chch chch chch — (nápodobí jejich udýchanost). Jeden sedlák jich potkal a pýtal sa jich: „Kam tak utíkáte?“ — a ony obe dve: „Ukradol nám, ukradol nám Polčan košulu.“

Taká bohačka, očujú, velkomožná paní, a tak zadyšaná!

Keď učitelovi ukradol ten istý šaty, ništ mu neurobil, šel si jich vzát a bolo dobre, a tá lakomica pro jednu košulu zrobila taký gravál!

Taká bohačkyňa! Tá ešte mohla dať gatě a donésti tomu chudobnému chlapovi a mohla mu jich k tej košuli pridať. — Chudobná roba by bola veru neišla, a pak by sa jí taky nikdo nezastal! Ale tej opici ohavnej sa už lebo jeden nahrešil, lebo sa to nemuselo stáť, keby tej zimice nebolo!

Tak tá istá pribehla z tech T... k nám do K... na velký pátok asi o troch hodinách a išla k svému svatovi (příbuzný — otec dceřina muže) to žalovať. — Ten její svat, to bol najvyšší a najbohatší gazda v dedine — však už je také najnižší, už je tam pochovaný, ješte mohol být kolko rokou živý — no, nech mu Pán Bóh viny odpustí — Tak ten svat išol hledať teho Polčana do šenku k židovi.

Polčan tam bol a i K...ský oknár, čo kúpil od neho tu košulu, a ten svat — veďó, ten velký, bohatý gazda — ten zkríkol na oknára: „Kde je tá košula?“ — a chcel ho štráfovať. „Ty lumpe, tys též taký, jak ten Polčan, taký kmín (zloděj). Prečes ju kúpil?“

A ten povedal: „Já, keď vidiem, že také košule nosie, já neviem, či on ju ukradol, či čo?“

Mojej sestry muž tam bol a takto povedal: „Ten oknár je nevinný, jen vedla svedomí robte a s Polčanem si robte čo chcete.“

Teď povedal ten gazda bohatý Polčanovi: „Kde's dal peňáze za tu košulu?“ A on jich mal, paní velkomožná, v hube strčené, tricet krejcary, a hned jich musel dať temu oknárovi. Košulu mu vzali a dali jej tej gazdine.

„Jaj, Bože, Kristus Pán bol za tricet stríbrných zabitý a u nás ten človek za 30 krejary.“

Potem ten bohatý gazda — Lenčo Jan sa volá — povedal: „Bíte, zabíte, šak ho zaplatím.“

Polčan, jak to očúl (uslyšel), utékol ven, ale len tak na kúsčok cesty, a tam ho chmat — taký hnusák — velkomožná paní, mal svojú ženu a i dobrú ženičku, porádnú, šanobnú a gazdovskú a se služkú obcúval a včul má zas takú, a očujú, bol kdysik taky rychtárom! Ale on dobre neprejde! A i ma chcel, však a i to jim kdysik poviem — tak ten ho chmat, a teď, velkomožná paní, ho začali bíť na teho gazdové slovo, až prišla na neho padúcí nemoc.

Keď prišla na neho tá paducí nemoc, oblali (oblili) ho vodú. Strýnka Hrčková sa na neho dívala, tá mi to vyprávala, já som ho nevidela — a ten jeden, nejaký gazda Gono Ondriš, nabral do prehršťa na ceste kaluže a do huby mu ju lieval. Potem Hrčková hovorí: „Pre Boha večného, nebíte ho tak!" a švec Valkó jej povedal: „Čo ty vieš, veť on ukradol košulu." (Nápodobí jeho řeč krátce a řezavým hlasem, mžourajíc očima, jakoby do slunce hleděla.)

Velkomožná paní, kebych já tam bola, já bysom mu povedala: „Ty sa schovaj, nenie to tri mesáce, čo tvoja žena ukradla tri huse, a to je vác než 30 krejcary, to je půl štvrté zlatouky - Šandár ju honil po dedine, nesla jich v mechu (v pytli), a šandár jich našol v truhle šatné uschované."

Ale mosím jim dál povedať.

On, ten Polčan, keď sa prebral z tej paducej nemoce, povedal: „Počkajte, však já vám spravím!"

„A čo nám spravíš? ada (snad) podpálíš?"

A syn teho starého, veďá milostpaní, čo povedal, aby ho zabili — ale ten je veru porádný, hodný človek, kerý neublíží nikomu, a chudák, prišol do také mrzutosti a nevinne - - tedy ten bol rychtárom a takto hovorí: „Čo nám vyvedeš? podpálíš?"

Tu ale Polčan ho chytol -- teho rychtára - vytáhol z váčku grošový nôž (zavíráček) a chcel ho zapíchnúť. Potem, keď už sa tak držali, vybehol jeden gazda, Kanárik Adam, s vidlicámi, čo sa do kachlí hrnce stavijú, a tak ho temi vidlicámi bil, až všetkych na ňom dolámal, a pak ešte Jelenčík Ištván pribehol, také brániť rychtára, chopil tam nekde otkú a dolámal ju též na ňom.

Ten jistý rychtár jim má syna farára, ale jakého! Jéjejej!! Teho miluje celý svet a i Pán Bóh sám, to mi možú veriť! Keď ten do školy chodil, za štyricať rokou nebolo takého žáka, jak bol ten! Spravedlivý, Bohu náchylný, ej, paní velkomožná, to je farárko! To je svatý muž! Tam v tej dedine, kde on je, choďá pan barón s paní barónkú do kostola každý deň a volajú ho k obedu!! On má také doma veru čo obedvať, ále oni si ho tak považujú! A ten barón, to je pán veliký!! Ej, to je známý pán u císarskej tabule a má velké bohatstvo! Ja, ja, veru, tak je oblíbený ten rychtárův syn farárko!

Tak ten Polčan, keď ho tak ubili, sa dovlékol pod jednu zahrádku, tam si sedol a plakal ubitý a včul jim házela jedna ženská hrudy do neho a jiné ženy zas z druhé strany. Ide tudy súsed Káliš a kričal na ne: „Čo je to vrba prázdná, keď ho tak bijete?" Ale oni mu ješte horšie robili!

Vyhnali ho z pod tú zahrádkú a hnali ho až nad T . . . ., a tam synek jakýsi, kerý sa vracal z V . . . ., utékol domou, vzal tam kvasovicu, čo sa kvas robí na chleba, a s tú kvasovicú ho začal bíť, a už bol polu mrtvý! a zlomil ju na ňom.

Potem ho hodili do hluboké jámy a tam ho jeden gazdovský (selský) hoch — 12 rokou mal — takové chlapčisko (ukazuje rukou od země) malé, šlehal bičem, a on, ten Polčan, taký velkýý chlap,

temu malému chlapcovi poviedal: „Strýčenko mój, pre Boha vás prosím, nebíte ma, však som vám jákživ ništ neurobil —"

(Ukazuje tak, jakby sama byla bita a slzy jí proudem tekou po tvářích.) Potem teho zlého chlapca strýc hodil do neho kameň, až sa mu prevalila tvárnosť. (Toto ukázala tak markantně s hlavou nazpět nachýlenou a tvářemi pobledlými, že člověk toho ubožáka jasně viděl před sebou.)

Keď sa mu ta tvárnosť prevalila, spravili (udělali) pastýr a jeden synek gazdovský ze dreva sluky (oka), zašmekli mu jich na nohy a vliekly ho ven z teho hlinníka (z jámy) kus po ceste a položili ho do takej kaluže a tam ho celého zamazali.

Z tej kaluže ho vliekli na štyry sto krokou po ceste a privlékli ho k vode a do teho potoka ho hodili. Pak ho z tej vody vytáhli na druhú stranu na role za cestú, a tam ešte jeden po ňom skákal, až mu kreu z tela celého tiekla a tak syčala!

Potem tam poslali vartu, do pól noci štyry vartovali, že „aby nezapálil", a od pól noci zas štyry vartovali. O 12 hodinách ešte bol živý, ešte vartári očuli (slyšeli), čo hovoril, ale mu nerozumeli, jenom — ujčóóóók — ch — ch — ujčóóóók — Dojista to neveďá, ale keď že by tak hovoril.

O štyroch hodinách dokonal.

„Velkomožná paní (vypravuje s hrozným pláčem), kebych já bola vedela, čo bolo s ním, bola bych já ho sama išla vartovať a bola bych klekla a modlila sa pri ňom, aby bol očúl aspoň v posledni hodine pár slov k Pánu Bohu."

Keď dokonal, prišli s kárú a vysvlíkli z neho to špinavé oblečenie, a rychtár mu dal svoje. Do teho ho oblékli a odviezli na cintor (hřbitov) do búdy. Potem prišli doktori, vyzitírovali, všechno popisovali, párali ho a zapísali všetkych, kerí ho bili.

Velkomožná paní, a ten náš súsed: „Tetka, tetka, Polčan už umrel." (Ukazuje po něm s celou jeho zlomyslnou radostí.)

„A ozaj?" (Do opravdy?)

„Veru, už umreu — umreu — umreu —" a smál sa. Já som hovorila: „A ty sa smeješ z teho?"

„A čože, čože?" povedal on.

Taký chlap surový, sprostý, ten súsed, hubu má jak stará vandrovna. On jim má ženu a tá je velice okatá za muzikú (my bychom řekli, posedlá za muzikou), obesila by sa pre muziku, a on ju pre to prevelice bije. On ju vybije jak starú halenu, a preca mu to néni ništ platné. No, ále, nechme ho ancikrista, čo nám je po ňom.

Keď mi ten súsed povedal, že Polčan umrel, já sa pustila do plaču a rozbehla som sa k mojím detom a hovorím: „Deti moje, už je Polčan mrtvý!" A najmladší mój syn ma prosil: „Mamičenka moja, prosím vás pekne, pustíte ma na ten cintor, idem prozriť teho Polčana." Já som ho pustila a on odtal prišol s velkým plačom.

„Mamičenka moja dobrá, kebyste ho viděli, jaký on bol veliký chlap a jaký je včul maličký, len taký kúsčok je z neho, kosti polá-

mané, žíly pokrčané, preto ostal tak maličký —" Však a i Kristus Pán bol taký pokrčaný a maličký —

A veďá, velkomožná paní, keď prišli do šenku, v pátok večer pred jeho smrťú, to bol každý fiktus (furiant) veliký, a všeci sa chválili. Jeden kričal: „Já som mu tolko nakládal."

Iný: „Tys ho tak neuderil, jako já som mu podal."

A trecí: „Ej, ale dostal ten ode mňa! Žáden jste mu to nedali čo já!"

Ale keď už očúli, že je mrtvý, už ho žáden nebil, až sa každý vyhovával (vymlouval): „Já som ho nebil!"

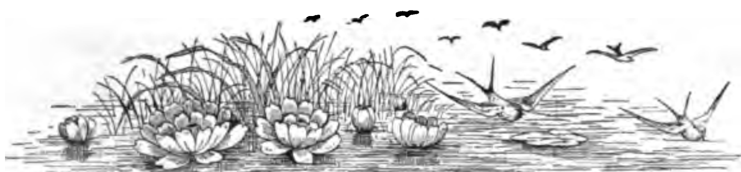
Keď ale prišlo do opravdy, ten poviedal o tem, ten o tem a tak sa povyzrazovali. Jeden na druhého povedal: „Tys mu robil to, ty to a tak prišly všetky veci na jevo, a jak ho kerý tlúkol, musí platiť a i sedať.

Včul som ale očúla, že každý nebude sedeť, keď dajú hlasy na tu liberálnú stranu. Ten rychtár, povídajú, že sedeť nebude, lebo sa len bránil, a pak ten pan barón sa jiste zaňho u císara pána primluví.

Nó, nech je to, jak je to, už tá košula móc koštuvala! Dve ženy ze žalu už umrely, a jeden otec jedneho syna, čo taky Polčana bil.

Včul ale, velkomožná paní, keď umrel ten Polčan, sa báli tam na záhumna jíť, že jich bude strašiť, a našeho organistu prej veru strašil! Keď prý išol domou a cigárku si zapaloval, sa mu ten Polčan ukázal a išol vedla neho až do V . . . . Doma sa začal ten organist (učitel a zároveň varhaník) modliť na kolenou, ale ho ešte porád videl. Polčan stál u neho, ale mu ništ nehovoril a pak sa zmizol. (Pokračování.)

Maia.

Novela Emila Trévala.

Ve čtvrtém roku svém ztratil Artur Vesnický otce. Mlhy ležely na upomínkách prvních let. Tvář otcova oživovala se mu jen ve stesku matčině a v pohledu na podobiznu. Za to utkvěly v dětské mysli časté návštěvy lékařů v domě. Bál se jich, prohlíželi si ho svými skly, potřásali hlavami a krčili rameny. Máti jeho vždy při tom plakala. Pro ten lítostivý pláč matčin zanevřel na všecky doktory. Co as nehezkého říkali svým dušeným hlasem? A proč sestra Teklička vždy musila ven, když přišli? Nač tehdy stonal? Necítil, že je nemocen, naopak, rád by byl skotačil venku s jinými dětmi, běhal a křičel na ulici. Ale máti tomu nepřipustila. Hrál si tedy doma s Tekličkou, o dvě léta starší, ubledlou, ale srdečnou dívčinkou. Když pak vyšli neb vyjeli si na procházku, tu nehnula se matinka od něho ani na krok.

Sama, ač mladá a jak později seznal krásná, uzavřela se světu. Nikdy neviděly ji děti veselou. Vážně brala se životem, osamělá, zamyšlená. A ježto žena neobejde se bez něžnosti, objala celou duší své děti. Sloužila jim jako kvočna, rozpínajíc své peruti, aby neprofoukl na ně ni jediný dech sychravý. Aby bylo teplo a bezpečno oběma holátkům.

Nebylo Arturovi ještě šest roků, když přestěhovali se z Prahy až na Moravu, do Uherského Brodu. Měli tam dosud babičku, matčinu matku, na živě. Leč netěšily se z ní děti dlouho. Za půl roku shrbená a vráskovitá stařenka zemřela. Děti s matkou osaměly v domku, vznášejícím se nad svahem do širé nížiny, rozlehlé až k modravé, zamžené obrubě Javořiny. Jižní větry vály odtud k městu.

Jako uvězněné ptáče vyhlédal Artur oknem v půvabný kraj pod sebou. Sedával u okna tiše, odevzdaně. Když bylo pošmourno, prohlížel starý vykládaný nábytek po babičce kus po kuse. Jeleni, psi, lovci s oštěpy ožili před ním a prováděli svůj neslyšný rej. I veselost jeho byla zamlklá, tlumená. Podléhal suggesci stálého osobního dozoru matčina. Útlý duch jeho vsáknul chorobnou úzkostlivost její, nedůvěru ve vlastní síly, očekávání jakési náhody, pomoci. Byl kontemplativní, trpný, předčasně ustaraný. Rtuťová pohyblivost ranního mládí povadla, ztuhla. Byl to opatrný, moudrý mladý pán, jak říkala stará služka Justa. V pravdě nezatoužil již Artur nikdy po hlučných kratochvílích chlapeckých. Výkřiky bujných hochů z ulice nezaznívaly mu více vábivě v sluch,

nevzrušovaly jeho touhy. Nic netáhlo ho ven v jejich hry a halas. Srdečko jeho tlouklo lhostejně a unaveně.

Měl zábavu jinou. Pozoroval se, dbal o své zdraví, usmíval se zdrželivě a stařecky. Sahal si na hlavu, zda nemá horkost, prohlížel si jazyk v zrcadle, zda nemá zkažený žaludek, zkoušel svůj tep. Nepil příliš studenou vodu, vystříhal se horkých jídel, bál se průvanu. V uzavřeném pokoji sedal nejraději, kolébaje se v houpací židli, naslouchaje hovoru matčině neb sestřině a hladě v zamyšlení vyzáblá svá kolínka.

Nebyl zdráv, nebyl chorý. Zbožňoval matku a byl slepě poslušen. Oblíbil si tiché hry Tekliččiny, obrázkové knihy, hry s loutkou. Bavilo ho plésti, háčkovati a dal se i do vyšívání. V tom cvičila ho Justa, sama dovedná slovácká vyšívačka.

Obmezoval se na společnost matky, sestry a jejich kamarádek. Tekla chodila již do školy. Jemu vymohla matka, že do školy nemusil. Za to měl domácího učitele pana Kneibla. Učil se soukromně všem školním předmětům.

Arturovi bylo osm let, když úkladná spála oloupila ho o jedinou společnici v osamělosti. Tekla zemřela v jedenáctém roce svém. Bylo to živé, veselé děvče, jež zpříjemňovalo mnohou chvíli matce i bratrovi. Artur zůstal, byv včasně osamocen, nákazy prost.

Po odchodu Tekličky přimknuli se matka i syn k sobě tím úže.

Artur zvykl již svému výjimečnému způsobu života. Byl přesvědčen, že není jako jiní hoši. Temné tušení, že hrozí mu nějaké nebezpečenství, viselo nad ním jako mrak a stínilo rozmary jeho dětské mysli. Byl jako ustrašen něčím neznámým v sobě. Plaše pohlížel na šum a rušný rej, proudící kol jeho tiché, skryté klece.

Četl mnoho a vášnivě. Hlavně o dobrodružných příhodách a cestách. Vyprávěly mu o činech a vznětech citových, obdivuhodných svou násilností, avšak zároveň ho podivně děsily a deprimovaly.

Z pestrého kaleidoskopu lidského života, skutečného i vybájeného, zvěděl z kněh i malým svým názorem mnoho, zůstávaje při tom ve věcech všedních, blízkých, naivním nevědomcem neb bizzarním kombinatorem. Žertům a vtipům pokřikujících výrostků nerozuměl. Pudy jejich věku narážely o něho bez ohlasu. Tělesní vývoj a čilé proudění šťav nestrhovalo ho s výšin jeho snění ku přemýšlení, jež u vrstevníků jeho bylo plno nepokojné, palčivé zvědavosti. Přítomnost několika osob budila v něm nemilý pocit rozpaků. Chápal se nejbližší práce a ponořil se do ní. Jen sluch bděl a uvědomoval.

Přijímací zkoušku na gymnasium podstoupil Artur se zdarem. Leč nevstoupil do ústavu. Dle vůle matčiny studoval i dále soukromně. Přestěhovali se do Uherského Hradiště, a dva professoři vyučovali ho doma.

Studie nebyly Arturovi námahou. Příroda obdařila ho nadáním a vytrvalostí. Měl dar soustředěné pozornosti, systematického nazírání. Učitelé slibovali, že celé gymnasium za šest let absolvuje.

Při tom vyvíjela se povaha Arturova tlakem nedružnosti jednostranně. Mladý peň křivil se nepřirozeně, aby úzkým, postranním oknem své samoty dopjal se světla, šťávy, zeleně svých listů, životodárného

slunce. Úsilím učitelů nabyl teoreticky správného, ač kusého názoru na život, společnost a řád světový. Jen jejich zásluhou bylo, že prudkost jeho mladých, kvapných závěrů nevyšinula ducha jeho z kritické rovnováhy mezi illusemi a. pravdami skutečnosti. Pohlížel dosti správně na děje minulé i úkazy přítomnosti.

Leč na mnohé otázky jeho rychle vyvinující se intelligence nestačilo úsilí, ni dobrá vůle paedagogů. Byl jako rostlina bující v umělé atmosféře zimní zahrady, vlhké, nasycené kyselinou uhličitou, teplé tak svědivě, dráždivě. Zodpovídal si své záhady utopickými vysvětlivkami, fantastickými domysly, papírovými závěry systemisující logiky. Viděl duši světa, domníval se rozuměti psychologii dějin, ale srdce člověka živé a vřelé i jeho vlastní žilobití zůstávalo mu temnou končinou. Víry činorodých, tragických náruživostí, rozkoše hříchu a zla, byly mu prázdnými pojmy, hlaholem nepochopitelných affektů. Nitro jeho zůstávalo při tom němo. Nutnost strázně jako spodiny ku reliefu blaha byla mu tajemstvím.

Ostýchal se tázati se na některá místa klassiků, klopil oči rozpaky a spokojoval se dohadem ne vždy správným. Snil více než žil.

Čistě fysický strach z nemoci a smrti převládal v něm, ač nebyl zbabělý. Toužil jen zbaviti se této tísně, za niž se hanbil. Ctižádost nebyla v něm dosud zrozena, neb spala v hlubině neuvědomění.

Miloval svou matku silně, leč klidně, věda, že je neméně milován. K lidem, s nimiž se stýkal, choval se zdrželivě, nedůvěřivě, leč ne zlomyslně neb nepřátelsky.

Sedával u nohou matčiných celé hodiny a obdivoval se její kráse.

Všude, kde dosud bývali, zvali ji lidé paní ve smutku. Choval se k ní každý uctivě, chudina pak blahořečila její štědrosti.

Na štíhlé, vždy jednoduše oděné postavě její nebylo znáti čtyřicet let.

Kulatá, bledá tvář její měla sladké, modré oči. Jemné vrásky a žilky tměly se kol nich. Za to pleť její byla hebká a svítila jako broskev. Pudru neb líčidla nepoznala její tvář. Vlasy její byly tmavé, husté; v posledních letech prokvétaly na spáncích bíle. Artura tyto předzvěsti stáří více bolely než matku.

Mezi úzkými, jako ve vnitřní bolesti sevřenými rty jejími probleskovaly zuby. Byly posud neporušené, drobné, bílé, jeden jako druhý, jako perly navlečené v řadě. Od očí táhla se kol chřípí ke koutkům úst rýha. Vybrázdily ji slzy, prolévané často a ve skrytu. Jařmové kosti tváře byly poněkud vysedlé. Dodávalo to tváři vzhledu energie a neústupnosti. Nejkrásnější byl u ní hlas. Měkký alt, neobyčejně lahodného timbru, kdekoli se ozval, jímal srdce. Každý se pri zvuku jeho ohlížel, až Artur žárliv nechtěl, aby matka před lidmi mluvila. Zpívávala mu za to doma při pianě. Nejraději irské a skotské ballady, melancholické, dumavé.

Ruce její byly hubené, neobyčejně však lepotvárné. Často byly nápadně chladny, tak že Artur ani polibky svými nebyl s to je zahřáti.

Jak zbožně studoval každý rys drahé té tváře! Ukládal si obrazy svých dojmů do zásobárny budoucích upomínek.

Divil se dobrovolné hrdinské oběti matčině. Obětovala pohodlí života, slasti lásky, po níž přec žena po celý život prahne. Jiné vdovy méně mladé, méně půvabné, s houfem dětí dychtily po novém sňatku, vydávaly se kvapem za muže. Matka jeho zůstala samotna, k vůli němu. Věděl, že nescházelo jí nabídek a velmi čestných. Věděl to od Justy, matka nikdy o tom nemluvila.

Leč ani zábav jiných matka jeho nevyhledávala. Kávových návštěv nemilovala. Čas svůj měla rozdělený mezi pobožností v kostele, obchůzkou několika chudých žen, jež podporovala a zaměstnávala, a vychováváním Artura. V kuchyni vládla spolehlivá Justa, již přejala od své zemřelé matky.

Vše konala nekvapně, s rozmyslem. Nejevila valné radosti, ani děsu. Vystříhala se, zvláště poslední léta veškerého prudšího hnutí mysli. Cit její naladěn byl na tlumené dojmy a zmírněné projevy.

A přece nebylo v klidu jejím spokojenosti. Artur marně hledal v tváři její svit blahé resignace, jak zobrazovali ji velicí mistři ve tvářích světic. Viděl obrazy ty na cestách, jež podnikal s matkou. Bylo mu, jako by pod klidem povrchu doutnal sžíravý nepokoj. Oči její někdy zaplanuly jako hrozba neznámé bouře. Úsměv tváře její stuhnul na okamžiky a nabýval rysů zostřených. Rty zatřepetaly se někdy v koutcích a sval na bradě jako v pláči utajovaném. Proč utkvívalo oko její na něm s výrazem tak podivným? Srdce se mu svíralo tuchou stesku, soucitu, hoře, beznaděje. Duše jeho spjatá nitkami krve i totožných zájmů, opětovala neznámé zachvění duše její. Cítil úzkostný nepokoj, očekávání blížícího se neštěstí.

Hovor její byl něžný, milý, ale často tak podivně opatrný. Někdy odmlčela se uprostřed věty neb podivnou roztržitostí dávala započaté větě neočekávané doslovy.

Jedno bylo jisto. Věnovala se mu zcela, učila se s ním, zkoušela ho. Znala se v učebních předmětech, zvláště v řečech téměř jako on sám. Rád viděl Artur matku, když zápalem vědeckým dala se unésti. Když přeli se na příklad o nějaký letopočet historický, tu rozohnila se. Jak se změnila! Zčervenala v tváři, vzpřímila svou krásnou, štíhlou šíji a hruď její zavlnila se půvabně v prudším výdechu. V očích Arturových byla ideálním zjevem ženským. Tak představoval si Klorindy, Lucrecie, Cornelii, Antigonu a jiné imposantní zjevy.

Hrou v šachy, četbou krátili si nevlídné dny i tmavé večery. Artur seznamoval máti s literaturou českou, ona jeho na vzájem s veleduchy literatury francouzské a německé.

Hudba ji poslední čas příliš dojímala. Piano zůstávalo zavřeno.

Artur podstoupil zkoušku maturitní. Byl v sedmnáctém roce. Prvotně na šest let rozměřené studium protáhlo se na osm. Zdraví matčino bylo poslední léta jaksi ohroženo. Nutno bylo navštíviti lázně, konati cesty. Tak ztratil Artur dvě léta.

Za to složil maturitu s vyznamenáním. Matka prolévala slzy radosti. Kuli oba plány pro budoucno. Rozhodli se principielně pro filosofii. Volbu odborných předmětů ponechali úvaze pozdější.

Hovořili s matkou jako kamarádi, každý den pozdě do noci a konali přípravy ku přesídlení do Prahy. Na nějaký týden odebrali se do Uherského Brodu. Pak měli namířeno do Španěl. Studovali spolu jízdní řád, četli o pamětihodnostech měst, jež hodlali navštíviti.

Jednoho dopoledne pronikl k Arturovi hrozný výkřik z kuchyně. Dveře se rozlétly, a Justa bledá jako plátno drkotala cos ve dveřích. Z obličeje jejího zkřiveného, s klapající čelistí ovanulo Artura neštěstí.

Nemusil je hledati, přišlo k němu samo. V síni domovní ji uložili na lavici. Černý, prachem uválený šat vlál k zemi jako smuteční prapor. Je to možno, ta tmavě podlitá tvář, vypoulené oči, krev a pěna z úst a chřípí, je možno, aby to byla jeho matička?

Byla to jen její mrtvola. Na cestě z kostela domů na náměstí padla. Ranila ji srdeční mrtvice. Zalomcovala sebou několikráte, zachroptěla a vypustila duši.

Ohlušen, omráčen, zblbělý stál Artur nad mrtvolou. Blekotal cos, svlékal a oblékal kabát, hladil mrtvou po tváři a v zápětí ustupoval před ní hrůzou. Netečně patřil na lékaře píšícího úmrtní lístek, na ženy, jež myly a oblékaly mrtvou. Divil se, proč Justa škytá a vykřikuje. Nevěděl, že je živ, čím je a kdo je zemřelá. Necítil bolesti, nenaříkal, necítil vůbec ničeho. Přestal existovati, nejedl, nespal. Jako ve snách vyslechl kondolenci učitele Kneibla a obou professorů. Tito přijeli k pohřbu schválně ze svých prázdninových pobytů.

Šel za rakví v průvodu starého pána, jenž k němu mluvil slova útěchy a při tom prohlížel stále své zaťaté pěsti, jednu po druhé. Byl to příbuzný matčin, mlynář napajedelský Ptáček. Obtloustlý pán, byl to okresní soudce, ještě před pohřbem řekl Arturovi, že třeba mu ustanoviti jakožto nezletilému nějakého poručníka a tázal se ho, zda by přítomného pana Ptáčka za poručníka přijal. Přikývl hlavou.

Pan otec ujal se záležitostí Arturových energicky. Obstaral pohřeb, děkoval účastníkům a odvedl Artura pod paždí ze hřbitova domů.

Po celý zbytek odpůldne mluvil k Arturovi slova útěchy. Později z večera odešel. Po odchodu jeho Artur jako by procitnul. Seděl u otevřeného okna a zachvěl se zimou. Byl srpen, den chladný, pošmourný.

Popudu okamžitého, nejasného poslušen, uchytil Artur kdesi ženský plášť a kvapil ven. Proběhnuv ulicí hradišťskou, octnul se u hřbitova, vešel a pádil k rovu matčinu. Přehodil plášť přes pahrbek hnědé, věnci pokryté, deštěm provlhlé prsti.

Jak je ti zima! Jak je ti zima!

S chraptivým nářkem vrhnul se na rov celou délkou svého těla. Ssál do sebe vlhký výpar hlíny. Štkal, volal do hrobu. Syrá zem pohltila jeho hlas a přitiskla ho na svá ňádra.

Pan Ptáček s Justou našli pozdě v noci Artura na hřbitově v polovičním bezvědomí, schouleného u rovu matčina. Plakal jako dítě. Naslouchal upjatě jakémus neslyšnému, konejšivému hlasu z hloubi země. Pan otec seznal, jakým dítětem je ještě velký ten hoch a nebránil již slzám jeho. Rozplývaly a očisťovaly se v nich první palčivé bolesti utrpěné rány. Byla hluboká a zaťala se až ke kořenům bytnosti sirotkovy.

Aby Arturovu pozornost jinam odvedl, vyprávěl starý pán o rodině zvěčnělé. Znal matku Arturovu, Relinku, jak ji nazýval, od maličkosti. Ač usídlen byl v Napajedlích, stýkal se s rodinou berního Fentlera dosti často. Stará paní berní byla vlastní sestřenicí jeho po matce. Kdysi byli dokonce pro sebe určeni, než totiž přišel svižný berní adjunkt Fentler. Pak ovšem měl venkovský Ptáček prohráno, na celé čáře. Ale všecka čest nebožtíkovi, měl svou paní rád, věrně až do své smrti. Nikdy jí nevyčetl, že mu povila jen dcerku Aurelii a žádného syna. Za to vychovávali Aurelku jako princezku. Až do Prahy ji dali na vzdělání. V Praze seznala se se svým nastávajícím, letitým mládencem, místodržitelským radou Vesnickým. Zamiloval se do ní na smrt. Avšak byla to též slavná kráska, milá Rélinka. Vidělo se to z toho, že pan Vesnický po věně se ani neptal. Byl sám bohat a mohl dostati mladou a bohatou k tomu. Ale Rélinka opanovala ho na celé čáře. Nebyli spolu než deset roků. A všecka čest Rélince, že se po druhé nevdala. Bylo jí teprve osmadvacet, když ovdověla. Musila vás děti míti moc ráda, dodal pan otec.

Hovornému starouši podařilo se zaměstnati pozornost sirotkovu. Vždyť mluvil o matce, o níž každá vzpomínka byla synovi ctnou, svatou a vysoce zajímavou. Nejraději by šel za ní. Svět zpustnul, zprotivil se mu.

Vzbuzený zájem Arturův přijal po tom i jiné pokyny a rady poručníkovy. Nenavštěvoval než jednou denně hřbitov, nevysedával u hrobu celé hodiny jako dříve. Staral se jen o výzdobu rovu a objednal u kamenníka mramorový obelisk.

Prohlédl pozůstalost matčinu. Z šatstva po ní vybral si poručník pro svou ženu, zbytek Artur rozdal. I Justa dostala dva obleky. Na to prohlédl Artur skříně a zásuvky. V krabicích našel skvosty, jichž matka nikdy nenosila. Litoval, že nedal jí je do hrobu. Ve staré, vykládané skříni přišel na balíček nažloutlých listů. Byl svázán modrou hedvábnou nití a opatřen nápisem: Od Arnošta. Byly to dopisy jeho otce. Nebylo jich mnoho, tenký balíček.

Artur neodvážil se rozbaliti je a čísti. Tak jak byly, odevzdal je plamenu, až shořely na popel.

Pan otec přijel si pro něho z Napajedel a odvezl ho s sebou do mlýna. Dům zanechali v opatrování Justy, jež k sobě přibrala příbuznou, aby se nebála. Starý mlýn v romantické samotě za městem stal se dočasným bydlištěm Arturovým. Staletými lipami zastíněný kout krajiny obýval pan Ptáček se starou ženou svou a s chasou. Děti dorostlé měl již jinde zaopatřené.

Samota sevřela zející ránu Arturovu, a krásné dni podletí ukonejšily hlodavé žaly jeho nitra. Byl příliš mlád, než aby rychle nezapomínal a zůstával nečinným. Počal se zabývati budoucností.

Dobrosrdečná, žertovná povaha pana otce získala si brzy náklonnost Arturovu, na celé čáře, jak říkal pan Ptáček. Vždyť prahnul po lásce zjemnělý, osiřelý matčin mazánek. Přivinul se k starci jako syn, nazývaje ho strýcem. Tykali si brzy.

Rok tento, jak Artur seznal, byl již pro studium ztracen. Neměl ani chuti ani již dostatečně kdy, aby přesídlil do Prahy. Též projednávání pozůstalosti zdržovalo ho na Moravě. Dojíždíval týdně alespoň jednou k drahému rovu. Byla to pro něho nejdražší píď země na světě.

Dědictví jeho bylo značné. Dovolovalo mu žíti bezstarostně, nevyhledávati příliš kvapně zaměstnání výživné.

Konečně v prosinci bylo vše vyřízeno a ukončeno. Dobročinné odkazy v závěti matčině byly vyplaceny, movité jmění na jistotu uloženo.

Nyní teprve podnikl Artur sám cestu do Španěl, umluvenou ještě se zvěčnělou matkou.

Půvabnost krajů, malebnost měst, veleba kathedrál zaujaly ho první dny zcela. Lačně napájela se duše jeho novými dojmy. Připadalo mu, že zapomíná zcela, že odpoutává se od minulosti nepozorovaně, bez bolu. Ale byl to klam.

Jako v spánku dostavilo se to pojednou. Vstal a byl pln tesknoty a blížícího se záchvatu zimničné touhy. Unesen krásou nějakého dojmu, zapomínal se, obracel se po duši nejpříbuznější, po dlouholeté účastnici všech jeho dojmů. A vždy pocítil jako elektrickou ránu, když nalezl místo podle sebe prázdné. Cítil víc a více ránu ve svém boku, bolestnou mezeru, prázdnou představu. Duch jeho opouštěl tato místa a odlétal. Byl by za to dal mnoho, kdyby jen na okamžik, jen dalekohledem mohl spatřiti opuštěný rov tam v severu, za zasněženými sierami a alpskými ledovci. Ach, proč nedal hrob matčin fotografovati!? Hladový pohled jeho měl by nyní potravu. Pohled na podobizny živé, měl jich u sebe několik -- drásal jen jeho nitro. Nutil je ku vzpomínkám, jak hrůzně smrt tvář tu změnila.

Plíce vysýchaly mu touhou po jediném chladném vdechu, doušku ze vzduchového moře, vlnícího se kol drahého místa na hřbitově brodském.

Vzdal se konečně boje proti palčivé nostalgii. Neměl již žádného požitku z další cesty. Zrak jeho byl zakalen, rozlet jeho jarosti ochabnul. Dvojí smrt, matčina a sestřina, obě obrovité, neznámé, příšerné, zjevovala se mu. A nemohl se jim ubrániti, těm strašným blížencům.

Výklad hovorného průvodce v kathedrále sevillské přerušil jakýmisi slovy.

„Co ráčíte, seňorito?“

„Deska mramorová, deska mramorová,“ opakoval Artur po česku.

Zarazil se. Proč deska mramorová?

Zavřel oči. Pronásledoval, zachycoval rozprchávající se předivo myšlenek. Přitahoval je zpět, vzpomínal.

Ano tak to bylo. Dlel duchem v Uherském Brodě. Vyhoupla se mu na vědomí poslední rozmluva na hřbitově s kamenníkem. Umlouval s ním nápis na náhrobní pomník.

Tu podléhá Artur zcela. Rychlovakem jede ve dne v noci. Vrací se na Moravu.

(Pokračování.)

France Prešeren.

Lístek k oslavě jeho stoletých narozenin.

Právě minulý měsíc prosinec byl velikým, národním svátkem Slovinců. Byloť tomu 3. prosince právě 100 let, kdy ve Vrbě, malé to krajinské osadě, narodil se Slovincům z chudobných, selských rodičů největší jejich básník. Jak nešťastný byl celý národ, tak i život největšího z jeho synů jest řadou útrap, sklamání, bolestné práce a tísnivé tíhy. Boj o existenci, odstrkování v úřadě, nešťastná láska, nemožnost zjednati rodině dostatečné výživy, tyto útrapy provázely Franceta Prešerna po celý jeho život. Byla to trnitá cesta k hrobu, do něhož klesl Prešeren předčasně. Co pomohlo, že na sklonku života dosáhl vytouženého místa advokáta v Kranji — když zdraví jeho bylo podryto... Osmého února roku 1849 zavřely se truchlivé oči jeho navždy . . .

Slovincům umřel veliký básník, největší jejich básník. Cítili také dobře tuto ztrátu -- předčasnou; a s tím větší vděčností oslavili letos stoletou památku narozenin Prešernových. Prvým aktem piety bylo nové vydání jeho sebraných spisů básnických, vydání opravdu nádherné, v pravdě jubilejní. Uspořádal je skriptor Pintar, jenž dal je i umělecky ozdobiti.

Mimo to vydali vděční Slovinci k uctění památky Prešernovy skvostné, slavnostní číslo „Ljubljanského Zvonu“ pod názvem „Prešernov Album 1800—1900“, číslo věnované pouze a jedině památce Prešernově. K uctění krále slovinských básníků přispěli články všichni vynikající soudobí spisovatelé slovinští.

I my, Češi, jsme Prešernovi, vroucímu příteli našeho národa, povinni vděčností, i my měli bychom se horlivě o to postarati, aby památka Prešernova obživla u nás, aby i český čtenář poznal, kdo byl Prešeren a čím jsme mu my všichni Slované zavázáni . . .

A tu doufám pevně, že malý národ slovinský při oslavě památky Prešernovy nebude osamocen, že po boku mu věrně budou státi i druzí Slované a v první řadě i my, Češi!

Dr. *Bořivoj Prusík.*

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1901.

KNIHA XLVI. ÚNOR. SEŠIT II.

Jar. Vrchlický: Z knihy „Moderní mistři".

LORD BYRON.

ODA NAPOLEONU BUONAPARTOVI
1814.

Expende Annibalem, quot libras in duce summo invenies? *Juvenal. Sat. X.*

Císař Nepos byl od senátu, od Italů a od provincií Gallských uznán; jeho mravní ctnosti i jeho vojenské vlohy byly hlasně chváleny a ti, kteří od jeho vlády osobní zisk jakýkoli měli, hlásali v prorockých chvalozpěvech návrat všeobecného blaha. — — —

Hanebným tímto zřeknutím se prodloužil svůj život o několik roků ve velmi pochybném stavu, půl císař, půl zajatec — až . . .

Gibbon, Úpadek a záhuba VI. 220.

Ten tam! — a včera ještě král,
jenž s králi v zápas šel,
teď věcí bez jmena se stal,
lze, na žití by lpěl?
Muž, jenž hrál s korun tisíci,
zem posil kostí směsicí,
lze, by to přežít měl?
Co Luciferův zhasl jas,
tak nepad člověk — ani ďas!

Šílenče, řádil biče tep,
kde zbitý klesal lid,
jen sebe zřels, tož byl jsi slep,
a učil jiné zřít.
Moc, která mohla spasit svět,
národům v jarmu dala zpět
hrob, chtíc jej odměnit;
než ctižádost, co menší, znát,
tvůj teprv učil lidstvo pád.

Dík za to naučení vem,
než moudrost mohla kdys,
ta příštím válečníkům všem
věř, nedá, co dal tys!
Ta kletba, kterou poután duch,
víc nezvíří se v nový vzruch,
jež chrámů vzpjala vlys
pro modly — trůn jichž na dělách,
skráň železná a nohy — prach.

Ves triumf i ves ješitnost
i s tvojí závratí,
vše vítězství i laurů skvost,
číms moh jen dýchati;
meč, žezlo, moci pevný řád,
kterému nutno poslouchat,
čím sláva vzešla ti, —
Vše pryč — a všemu v zápětí
jen kletba tvojí paměti!

Jenž šlapal svět — sám sešlapán!
Jenž vítěz — v tíži pout!
Jenž osudů byl cizích pán,
má o svůj — žebrák slout!
Můž' v tomto děsném ztroskotu
mít cesar naděj k životu?
Moh smrti strach tě tknout?
Jak vladař mřít — jak otrok žít? —
V té volbě podlý byl tvůj cit!

Ten, který tenkrát rozčís' strom,
ten přehlíd dubu tlak,
a stromem v léčku chycen v tom
lkal bez naděje pak;
Ty ve zpupnosti moci své
jsi proved dílo takové,
žel, horší osud však;
on lupem zvěře stal se tam —
Tys vlastní srdce sžíral sám!"

Ten Říman, krví římských mrch
když do syta se spil,
meč v dálku vrh a z města prch
v své hrdosti se skryl,
prch z města trpkým smíchem hnut,
že poctami byl zahrnut
od těch, jež pokořil;
a slávou jemu zbylo jen,
že mocí zhrd', jež jeho plen.

Ten Španěl, žár když jeho splál,
jen svět si dobývat,
za breviř koruny své dal,
svou říš za celu rád;
jen růženec a žalmů vzdech,
subtilná hádka v dogmatech,
jen těmi chtěl se kát;
oč líp, byť jej se nedotek
trůn despotův a kněží skřek!

Však Tobě z ruky násilím
blesk vyrván v jeden ráz,
strach schvátil tě a strachem tím
po vínku sáh jsi zas;
ať demon, jakým byl jsi, zlem,
když klopýtne tak mrzce, všem
to srdce schvátí žas,
že trnožem moh boží svět
být netvorovi jak ty klet!

Zem prolívala krev svou zaň,
svou vlastní cenil on,
a knížata, klečíce v daň
od něho brali trón!
Čím plá víc, drahá Volnosti,
tvář tvoje, plná radosti,
když na jeho zříš skon?
Tyranství, lidstvo zaslepit,
jmen větších neber za svůj štít!

Zlých činů tvých krvavý sled,
věř, bude nezavat,
a kletbou, kterou ty jsi klet,
lesk laurů tvých je svát!
Kdybys byl aspoň se ctí pad,
moh Napoleon jiný snad
ku nové hanbě vstát!
Kdo chtěl by, zří-li slunce moc,
se vrátit v bezehvězdnou noc?

Prach reků více neváží
než nízké luzy prach,
máš, smrti, stejné závaží
všem, kam tvůj hnát se vztáh.
Však větší žár že tryská z žil
všech reků krví, já jsem snil,
jenž slní v porážkách;
já netušil, že zhrdy cit
můž' pány světa za míč mít!

A choť tvá, Rakouska ten květ,
v své pýše velebné
zda cítí této chvíle hnět?
Zda posud k Tobě lne?
Zda svíjí se, chce s Tebou nést
tu pozdní lítost, dlouhý trest?
Ó vrahu, promluv zde!
Když miluje Tě, přiznej sám,
zda svět měl větší drahokam?

Na pustý ostrov pospíchej
a patři v mořskou dál!
Tvůj smích? Ten živel nese jej,
zda v jarmo ten jsi jal?
Tam línou rukou v písek piš,
že celý svět i každá říš
jsou volny, jak břeh skal,
z Korinthu paedagog vryl teď
svůj znak Ti v čelo v odpověď!

Timure! v těsné kleci té,
ký myšlenek tvých cíl?
Co v bezmocném tě vzteku rve?
To jedno: Mým svět byl!
Přec jako Babyloňan kdys
neztratils ducha s říší tys,
než smrt kdo vykoupil,
by srdce bouří živené
ač bohatýrské - - bezcenné!

Či s tím, jenž Zévu oheň krad
a pyká věčným zlem,
chceš snášet bol a muku snad
i supa s Kavkazem?
Klet námi, Bohem zatracen,
satana nejhorší škleb jen
v posledním aktu tvém?
Ten v pádu pýchu měl a tím
moh hrdě mřít, byť smrtelným!

To chvíle byla, to byl čas,
Tvou byla tvoje zem;
své slávy odříkat se v ráz,
byť s žíznivým i rtem,
mohs slávy získat větší zvěst
než u Marenga sláva jest
nad Tvojím západem,
jež v času moři napořád
přes zločinu mrak bude plát.

Však ne! Tys vladařem chtěl být
a obléci se v nach,
jak mohla by se lítost skrýt
do cetek frašky, v strach?
Kde zvětralý je nyní háv,
kde pozlátko a zlatohlav
pás, hvězda, sobol, ach!
Císařství děcko, v jednu noc
ti vzali hračku tvou i moc?

Zrak mdlý, jenž velkost hledá jen,
kde najde posléz klid?
Kde slávy lesk, jenž neskálen,
jejž zdeptat nesmí cit?
Byl velký v ctností souladu
ten Cincinatus západu,
jejž i zášť musí ctít.
Je čisté jmeno — Washington!
Ó lidstvo, rdi se! — Pouze on!

Poznámky.

Báseň vznikla 10. dubna 1814 po zprávě o abdikací Napoleona ve Fontainebleau. Bližší údaje viz v dennících básníka.

„Ten který tenkrát rozčís strom“: Milo Krotonský, jenž se chytil v rozpoltěný dub a stal se kořistí šelem.

„Ten Říman“: Sulla.

„Ten Španěl“: Karel V., jenž strávil poslední dny života svého v klášteře sv. Justa.

„Z Korinthu paedagog“: Dionysios mladší ze Syrakus vyhnán, byl učitelem v Korinthu.

„Či s tím, jenž nebi oheň krad“: Prometheus.

„Satana nejhorší škleb“, narážka na výrok Shakespearův. „Nejhorší škleb ďáblův jest, líbati ženu prodajnou a domnívati se o ní, že je cudná.“ Napoleon měl prý ještě po příjezdu do Fontainebleau večer milostné dobrodružství.

Báseň končila původně slokou XVI. Tři další připsal Byron na přání svého nakladatele Murraye.

HUGO SALUS.

LEGENDA.

Když Kristus pyšnou branou sloupovou
opustil město a spěl polemi
ve snivé dumě ku vsím kráčeje,
děl Petr k Janovi: „Jen pohleď naň!
Jest nyní jiný, než jak před tím byl;
plášť jeho splýval v řasách královských,

když kráčel davem v stínu paláců,
teď s jeho plecí padá uboze . . .
Tím vzdorným městem jako vladař šel,
jak přísný soudce a jak moudrý kněz;
teď prostý k bílým vsím se obrací
jak rolník, který žehná večeru.
Hleď, jak jej pozdravují rolníci,
jak důvěrně mu kynou! Hleď, on čeká!"
A Kristus stál a smál se. Jeho tvář
se rděla v západního slunce lesku,
a s učedníky do vsi vstoupil tak.

OSENÍ.

Lesk sametu je zem a vzduch,
a úhorem, hle, statní oři
svůj táhnou těžkopádný pluh
od jitra k večerní až zoři.

Zem parou dýchá v slunce třpyt,
jak k životu by vstala právě;
svět údol míru zdá se být,
jen o své setbě sní zem v slávě.

Bůh sedláků zří v ticho lad
s tak tiše klidným úsměvem,
jak sedlákovo čehy, hat
by vládlo celým vesmírem.

POSELSTVÍ.

V dnech, Melancholie když těžká křídla
nad mojí duše táhnou rovnou plání,
strom mého života se sklání k zemi.
Z dob takých čelo moje vrásky nese
a hlubší jizvy citlivé mé srdce,
než z bitev shonu žití všedního.
V dnech takových vím s děsem v duši svojí,
že umění jest hrou, jež strojí šalbu,
by starce hled v zrak děcka zfalšovalo,
že hlahol bohatýrské písně nikdy
z bab reků nenadělal, zločinci
že v divadlech na prvních místech sedí,
se smějí v živý pathos, jenž je slaví,

že Eva smála se té děvky smíchem
a Kain, který před miliony roků
Abela zabil, žije, nenávidí.
V dnech takových já bývám bez naděje
a k písni utíkám se jak v čas války,
kdy mezi rody rozhodný boj zuří.
Však dnes, kde tepot křídel těžké dumy
mé duše stébla z dálky kloní k zemi,
dnes tebe, která plné slunce jsi,
do svého domu zvu. Když opozdíš se,
v tmě bude již můj dům, když přijdeš v čas,
pak plné džbány červeného vína
ovijem růžemi. Však pospěš si,
já dlouho sám byl, a již samota
po sestře své, Melancholii, křičí.

—

STUPEŇ.

Jsem stupeň, který vede výš
a po kterém kněz k chrámu kráčí,
a stupeň jsem, jenž vede níž,
po němž svůj nachový plášť vláčí.

Jsem z mramoru tak bílý, čist,
že slýchám chválit svoji krásu,
a z téhož mramoru, jsem jist,
ční věčný chrám tam v slunce jasu.

A že to vím bez závisti a touhy,
je štěstí mé i žal můj dlouhý.

—

OBRAZ.

Tak jako poutník, — dnes byl parný den —
kterému štíhlá dívka u studně
džbán podá, spráhlé hrdlo by si svlažil,
džbán toužně chytne v svoje ruce obě
a hlavu chýle v zad jen pije, pije . . .
tak beru já tvůj sladký obličej,
má milenko, ve obě ruce své
a tisknu k ústům tvojím svoje rty,
v zad chýle hlavu tvou, jen piju, piju!

—

TICHÉ ŠTĚSTÍ.

Při lampě u stolu my dlíme,
do jedné knihy nahlížíme,
skráň u skráně a v dlaních dlaně
jsme něhou spjati svrchovaně.
Tvé srdce tiše slyším bíti,
z nás nikdo nemoh promluviti
již hodinu, zrak nebyl k zraku spjat —
My poslali své všecky tužby spat.

—

VZPOMÍNKA.

V salonu všecky svíčky rozžehniž
a záclon krajky stáhni pevně k sobě,
já pošinu si křeslo krbu blíž
a v objetí tam přisednu si k tobě.

Neb věz, tak mnohý zimní večer byl,
kdy student městem samotář jsem bloudil,
a zrak, o splnění jenž sotva snil,
se touhy pln k takovým světlům loudil.

Ku svitu lamp, jenž vlídně planul tmou,
ku oknům, kde sbor veselých se bavil,
ku stínům za těsnou tam oponou —
a mne tam dole tužeb požár trávil.

Dnes taký večer — zima studená . . .
zde teplo — chci své štěstí prohloubiti . . .
Sem opři hlavu, ženo milená,
tak pevně o mne, — nech mne sníti, sníti!

V. SIMEON:

Pohádka o ovečkách a pastýřích.

V jedné zemi byla krajina málo zalidněná, a v té krajině žil hospodář, který byl majitelem nepřehledného stáda zlatorounných ovcí. Hospodář byl člověk velmi rozšafný; ale že nemohl sám svýma dvěma rukama opatřiti rozlehlý svůj statek, najal si na výpomoc několik pastýřů.

Když přišlo jaro a s ním teplé větry, které vystupují z mořských tůní a ze široka valí se nad ztrnulou zemí, zpívajíce velebnou hymnu vzkříšení, když sněhy bezmocně zaplakaly a rozplynuly se v čiré vody, jež nesčetnými ručejemi, žlutou hlínu vyžírajíce, za nevrlého bublání, za zoufalého výskotu se strmých horských boků sjížděly a hrůzně bučíce údolími hnaly se v neznámou dálavu -- tehdy svolal hospodář pastýře a takto k nim promluvil:

„Nyní, hoši moji milí, poženete ovečky mé na letní pastviska! Ovečky jsou zvířátka dobrá a užitečná; měkká vlna na nich roste, a vemena jejich nalévají se tučným mlékem. Ale jim nezbytno jest žíti v klidu a bezpečí, žíti z vonných bylinek, vyrůstajících na slunných horských stráních, žíti z vodičky, čisté a studené, která ze skalních slují vytéká. Svěřuju vám toto svoje blaho, a důvěra má půjde s vámi. Buďte pamětlivi svých povinností! Bděte, pracujte a vzpomínejte na svého pána! Až léto přejde, až ospalá obloha rozzívá se rudými červánky, až země odívati se počne bílými mlhami, svým nočním rouchem, přivedete mi zase nazpět moje stáda. Obezřím je, zvážím, spočítám; a budu-li spokojen, hojnou odměnou vás podělím.

Vy, první, oštěpy se ozbrojte, abyste dorážející vlky mohli zahánět — vám, druhým, zvonce odevzdávám, jež upevníte na hrdla vůdčích skopců, vy na fujary tklivé melodie hráti budete a krásné písně zpívat pod jasnou oblohou, aby ovečky radost měly, aby mezi nimi mír byl a doufání -- vy, třetí, cest budete vyhledávat — vy, čtvrtí, pastvin a pramenů — a vy, pátí, se svými ovčáckými psy v pořádku udržovati budete hejna.

Nuže, tedy už ku předu, hoši milí; síla, moudrost a poctivost buďtež vašimi průvodčími.“

Hospodář domluvil. Ovčáci vesele zamávali kulatými kloboučky, ozdobenými kvítím, psi poskočili a hlasitě zaštěkali v radostném rozjaření, ovečky hlavami se k sobě přitulily a bezstarostně rozžvatlaly se svou prostou řečí, a průvod v pořádku vydal se ze dvora.

S počátku dobře se dařilo. Táhli po známých cestách, po udupaných průhonech a po volných lučinách, na nichž již kvetly žluté byliny jarní. Z rána, když rozjasnil se východní obzor zlatou záplavou, zazvučely bujaře dlouhé fujary pastevců-hudečků, a tábor rázem rozvlnil se rušným životem. Strážcové ulili noční ohně, vsedli na své malé, huňaté koníky a hlučně výskajíce i zbraní mávajíce, zakroužili krajinou. Zvědové, kteří právě vrátili se ze svých obhlídek, živě spolu rokovali. Rozhodovali o směru dnešní cesty a určovali zastávky. Sluhové pobíhali čiperně mezi blekotajícími ovcemi, sbírali mléko do čistých dojaček a sráželi z něho v lesknoucích se kotlech vonný, měkký sýr, jejž nakládali na hřbety soumarů. Biřici horlivě práskali dlouhými karabáči a pomocí chundelatých psů, kteří hlučně štěkali a ochotně rejdili kolem, vyplazujíce dlouhé jazyky, sháněli brav do čet a zástupů.

Ovečky byly spokojeny. Viděly, jak bdělý, rozumný a jim přátelský člověk stará se klopotně o jich bezpečí a potravu; šly tedy s jasnýma očkama, kam jim bylo veleno, a byly vděčny. Nestaraly se. „Nač bychom se staraly," pomyslily ve svých bezelstných duších, „nač bychom marně spalovaly životní sílu, která u nás ovcí zcela jen rounu, mléku a mláděti, dřímajícímu v našem lůně, má býti zachována. Starají se o nás ovčáci a ti jsou jasnovidci u porovnání s námi. Jsou rozumní, jsou zkušení, a mimo to nikdo nežádá si jejich mléka, jejich masa, jejich srsti. Jejich životním úkolem nic není, nežli ta starost o nás."

Výprava táhla dál, a s ní zároveň na dráze své postupovalo slunce. Velebná obloha smála se hřejivě na tyto svorné tvory, a časem zlatí andílkové přepluli po její klidné modři a s polibky posílali jim pozdrav ze světa Vznešených. Měkká a pestrá zeleň kladla se hladivě na jejich jasné zraky, a vysoko ve sklenném vzduchu, prosyceném silnou vůní přírody, která hýřivě bujela mladým životem, výskali skřivani. Houština a tráva — ve trávě crčí hmyz, a z houštiny zaznívá lahodný alt pěnice. Orel střelou vymrští se nad skálu a zabodne se v kořist lačnýma, ohnivýma očima. Zakvílí teskně a letí dál. Ach, vůči těmto svorným jest přece jen malá jeho veliká síla.

Louka se krokům v cestu postaví, louka, tvrdými stromy protkaná a obehnaná lesem. A po louce jdou vlny jako po jezeře. Do těchto vln s radostným bekotem zapadají ovečky jedna za druhou, v nich zapadne na konec celé stádo. A pastevci ulehnou pod duby. Mohutné jejich hrudníky vysoko zvedají se a hluboko klesají, odpočinek sladkou, lechtivou melodií hraje v čivech, vzbouřených dlouhým pochodem na žhavém slunci, a dřímota, přimykající se k údům jako dobrá žena, na ústa celuje a oči mhouří.

Práce oveček jest příjemná; neboť prací tou jest chůze za potravou a požívání potravy, a k tomu jako k životní nezbytnosti svádí pud, jehož ukájení učiněno moudrou přírodou výkonem citu lahodícím. Ale stejně milá jest také činnost ovčáků. Vždyť také ona přes svou větší

spletitost od počátku až do konce jest zjevnou činností výživnou, která týmže pudem jako u ovcí jest vedena a týmže sladkým citem odměňována. A jsou-li i klopota jejich a jejich starosti únavnější, jsou o to zase radostnější chvíle jejich oddechu. Ó, příroda jest paní velkodušná; když ona práci přidělí, dovede honorovat s noblessou.

Karavana táhla ve zdraví — prvý den, druhý a třetí. Potom náhle změnila se scenerie. Šťavnatá nižina vzdula se v řetěz hor, zalitých temnou zelení jehličnatých stromů. S výšin otvíraly se tajůplné průzory. Teskně černé mohyly, a zase rozpoltěné jako otevřený hrob, a zase hrubé trosky čehosi nesmírného — lesy a lesy — plešaté, nedohledné stráně — divoké pouště, osídlené obrovskými ohlodanými skalisky. A v pozadí ohromné postavy němých a studených strážců těchto krajin k nebi zvedaly pyšné hlavy, jež někdy potopeny byly v oblacích a někdy oslnivě svítily stříbrem svých sněhů.

Cesta, čím dál tím byla obtížnější. Divoké bystřiny letěly v hlubokých korytech, a vody jejich zběsile vztekaly se, soptíce bílou pěnu. Musily býti přebrozeny. Neprostupné křoviny tarasily cestu svou hustou spletí a svými trny. Musily býti vymíceny. Těsnými průsmyky bylo nutno haditi se a vléci se hnijící slatinou nad houpavými močály a přestupovati mrtvá pole, posetá ostrým kamením, a drápati se do příkrých strání, jichž půda potroušena byla hladkým jehličím. Krvavé tlamy dravých zvířat vynořovaly se z houštin, a nesčetné páry hladových očí, jež jako smutné lampy hořely příšerně zelenavým světlem, trčely nehybně v černých lesních stínech. Stáda supů táhla vytrvale nad průvodem; věděly bestie ze zkušenosti, jak častých a jak bohatých dostává se jim hostin v této opuštěné doméně smrti.

Ovečky kráčely vesele na svých tenkých nožkách, nic nedbajíce nebezpečí. Cesta byla klopotná a pastva méně chutná nežli dřív, a spořejší. Ony však nereptaly.

„Vždyť ovčáci jsou s námi, oni nás vedou a dovedou.“

Ale ovčáci posmutněli. Unaveně vlékli se podle svého stáda, dívali se v před, zamýšleli se a povážlivě vrtěli hlavami. Úkol jejich byl nesnadný, a síla jejich byla malá.

„Zpívejte nám písně!“ řekli hudečkům. „Stádo stává se vrtošivým, a my jsme smutni — rozveselte nás! Vlejte naději do našich duší, aby se naše svaly vzpružily. Takovým úkolem obmyslil vás hospodář.“

A hudci zatroubili do svých fujar a potom zazpívali lahodnými hlasy.

Zpívali o zimním ležení. O obrovských teplých stájích, v nichž ovečky hověti si budou na měkkém stelivu. Jesle stále naplněny budou vonným senem a v korytech čerstvá voda proudit neustane. Venku bude sníh. Na střechách ležeti bude, na ohradách, na stromech, na širé pláni. Z toho sněhu linouti bude do stáje příjemné namodralé světlo. Ale někdy zářiti bude tento sníh jako stříbrné moře a někdy zase bude se rdíti jako pole růžové. A ovečky jen tak dívati se budou a na píci si do vůle pochutnávat a procházeti se širými prostorami a spolu besedovat. Ovčáci přijdou a polaskají se s nimi, sám hospodář přijde se svou nádhernou družinou a promluví k nim přívětivé slovo.

A hudci zpívali ovčákům. Zpívali jim o vysokých ratejnách, v jichž širokých, bílých krbech praskavě hořeti bude smolné dříví. O sličných dívkách, které přijdou, samý žert a smích, přioděny lehkými, měkkými a svůdně pestrými rouchy, s velikými džbány rudého vína a s mísami vonných pečení. Zpívali o slavných hodech, o bujných rozhovorech a smělých přípitcích. O perlových zoubcích, které prosvítají smyslnými rtíky, o pružných tílkách, o krásných očích, jichž oheň zpívati bude horoucně sladkou píseň lásky. Píseň lásky, rodící se v zmatení, píseň lásky škádlivé a píseň lásky vítězné, která kypí jako šumivé víno z rudých číší, jichž víka marně a marně něžnou ručkou přidržují rozkošné dívky, planoucí úchvatně krásnými červánky studu. A hudcové zpívali o smělých zimních výpravách. Jak, žádostiví jsouce a volní, vyletí na bujných hřebcích do zasněžených plání. Jak harcovati budou polem, nezdolní odvahou a křepkostí, o závod s větrem, který kvílivě požene se krajem, o závod se zvěří, která jako šipka letem půjde před jich očima.

A zpívali o hospodářově zlatém zámku, v němž je tisíc komnat a jedna druhé skvostnější. O tisíci zlatě okřídlených pannách, jichž obličeje jsou něžné a chladné jako lupeny bílé růže, a z jichž očí, zářících hvězdami, vyhlížejí jako zakleté princessky nebesky čisté duše, toužící teskně pryč od tohoto světa neladných hybů, kamsi daleko v nirvany věčně mlčelivý klín.

Pastevci poslouchali a zotavovali se ze svých útrap. Také ovečky poslouchaly; jejich malé duše plnily se nadšením, vděčnost vyrůstala v nich z těch krásných písní a slepá oddanost k mužům, kteří zpívali.

Ale únava dostavila se zase, a pastevci zase obrátili se k hudečkům:

„Zpívejte nám písně!"

Hudci zpívali. Zpívali svoji píseň o zimním ležení. Vždyť je to píseň věčná a věčně působivá!

Pastevci poslouchali po druhé, a po třetí jim píseň zevšedněla.

„Zpívejte jinou píseň, tato již duši našich nedojímá."

Leč hudci znali jen jednu jedinou.

„Jste nevděčni," řekli pastevcům, „hřešíte na hospodáři, a běda vám!"

Pastevci tedy hlavy sklonili a písni pokořili se. Nechtěli býti hříšníky. Ale v duše jejich vkradla se nuda, a působením této nudy staly se jim útrapy životní nepřekročitelnými horami. Znenáhla nabývaly jejich obličeje posupného výrazu, a slova, která mluvili, byla zlostná.

„Zpívejte stádu," řekli strážci, „hypnotisujte je svou věčnou písní, aby šlo poslušně a podle řádu. My zatím rozejdeme se do lesů a budeme lovit zvěř."

Hudečkové zpívali tedy stádu. Strážcové rozjeli se, a zvědové rozešli se za svými úkoly. Sluhové líně kráčeli podle soumarů, a biřici, naplnění nevrlostí, prali do oveček zcela bezdůvodně karabáči a štvali na ubohé své dravé psy.

Svornost jaksi pominula.

„Vaše píseň je hloupá," řekli někteří. „Hučí a hučí!"

Hudci vzplanuli zlostí.

„Nebýti naší písně, zle by bylo s výpravou.“

„Zdar výpravy závisí na ostří našich zbraní,“ řekli strážci hrdě.

„A na našich knutách a na našich psech,“ přidali k tomu biřici.

Zvědové a sluzi skromně mlčeli, ale jejich brvy stáhly se účinem nedobrých myšlenek.

„A naše práce — naše starosti — náš důmysl?“

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jednoho večera prodrali se pracně svízelným průsmykem, a před jich očima otevřel se náhle jakýsi nový kraj. Nebyla to lučná nížina, v níž postaveny jsou dvory hospodáře; bylo to jako obrovsky rozlehlá síň, vydlážděná svítivým mramorovým kamenem, pohodlnými cestami opatřená a vodními nádržkami i průtoky. Uměle vypěstěné trávníky, geometricky vymezené bosketty, a stromy, jichž koruny přistřiženy byly do rovných ploch, byly její ozdobou. Nad krajem neklenula se modrá obloha, na níž by střídalo se slunce s měsícem a hvězdami, ale ve výšce téměř nedozírné, zahalena jsouc v černou noc, pjala se klenba, složena z tesaných kamenů. A s klenby této nesčetná světla, jako milliardy světlušek, zářících všemi duhovými barvami, spouštěla k zemi, kouzelně pestrý sice, ale přece matný jas. Země zalita byla mžikavým barvitým šerem, jež nečinilo den a nečinilo noc. Po trávnících pobíhaly laně; ale pobíhaly vymezenou drahou, neuchylujíce se na vlas od své kružnice. Na jezírkách plovaly labutě; ale sněžné jejich peří ze stříbrných třásní bylo složeno a jejich černé oči byly sklo. V houštinách zpívaly ptáci; ale jejich zpěv byl bez barvy a teskně monotonní.

Pastevci podivili se.

„Hle, dílo lidských rukou!“

A toto dílo lidských rukou uklidnilo rychle jejich nemocné čivy.

Díla boží jsou hrozná. Dívej se, nedozříš — a hádej, neuhodneš. Běda duši, která s Bohem vejde v zápasení. Unavena až k smrti, se zchromenými křídly — neukojena a v beznadějném zoufalství svíjeti se bude na konec v prachu země. Jsou hádanky nerozřešené a nerozřešitelné, jimi neláme si hlavu člověk opravdu moudrý, vždyť hlava jest nádoba křehká.

Ale dílo lidské jest malé a proto ve všem veselé. Je to přece jen prakomické, když ubohý tvor pachtí se tvůrčí prací. A zoufale zkarrikované padělky, jež usmolil v potu tváří z božího materiálu a podle božích vzorů, musily by vzbuditi hlasný smích, kdyby za nimi nestál jejich pán a mistr s rozkošně vážnou a hlupoučkou tváří.

Pastýři šli touto neobvykle ustrojenou přírodou a přišli k šerému domu, nad jehož vchodem vlál chochol bílých hoblovaček. Ve dveřích stál tlustý stařec růžových tváří; ten po pás klonil se před nimi a usmíval se na ně úlisně jako had.

„Vejděte, přátelé, do mého domu! Pohovte unaveným údům, posilněte se a rozveselte se k dalším trudům. Přišli jste do krajů světských, a můj dům jest domem rozkoše.“

Strážcové seskákali se svých koní a zavýskali: „Pojďme, bratři!“ Sluhové spoutali soumary. „Nu, co! Pojďte, kamarádi, popijeme si.“ Biřici usmívali se trochu rozpačitě. Mrzutě dívali se na stádo a chtivě

dívali se na otevřený dům. Dělali trochu drahotu; ale na konec přece jen šourali se k domu, aby podívali se na to dětinství.

„Neodcházejte," pravili hudci, „naše místo jest u stáda. Takový jest rozkaz hospodářův."

Strážcové se rozesmáli.

„Hospodář jest daleko, a vás už nějak uprosíme, abyste nebyli žalobníky. Ne-li jinak, polehtáme vás ostřím mečů. Vždyť vy jste baby už podle svého řemesla. Zůstaňte sami u stáda a zabavujte je svou písničkou. A my si zahýříme. Mořili jsme se, nepohodu jsme snášeli, a život prchá. Hospodář jest nám nejistý; kdo ví, bude-li ještě na živu, až se vrátíme."

Vešli tedy do krčmy.

Bylo tam pološero. Vždyť pro smysl zrakový nemá krčma valných radostí. Na nízkých kantnýřích stály odhrazené sudy vína, a pára, která z nich vystupovala, plnila světnici kořennou omamnou vůní. Na měkkých pohovkách, přistavených k dubovým stolům, seděly snědé holky. Jejich černé oči hleděly drze a loudivě, jejich krvavě rudé rty rozchlípeny byly k polibkům. Hedvábné látky křiklavě pestrých barev a zlaté náramky a umělé cety, posázené drahokamy, zdobily jejich pružná šakalí těla. Hladké jejich šíje byly nahé, jen zlaté penízky na nich zvonily, nahá byla také plná, pružná jejich ňádra, která jsou svodnými jablky na stromě pokušení. U čelné stěny stálo podium, a na něm strakatí, černohřívi cikáni ladili cymbály.

Krčmář nalil vína do cínových pohárů, a cikáni spustili skočnou melodii. Bujné rythmy cinkavých, třeskavých, drnkavých zvuků udeřily do nervů, a krev, uchvácená neodolatelně úsečným jejich tempem, rozproudila se rychleji. Pastevci vyprázdnili do dna poháry, a sladký jed, tající se v lahodném moku, vystoupil k mozkům, že rozhořely se a rozběsnily k jásavému šílení. Únava spadla s pastevců jako zázrakem. Svaly jejich bujaře se zvlnily a v očích se jim náhle rozsvítilo. Vztyčili pyšně hlavy, vypjali vzdorně hrudníky a vesele zatleskali do dlaní.

„Hle, taková je rozkoš! A proč bychom na ni čekali až k době zimních odpočinků? Rozkoš jest jedinou bezpečně kladnou hodnotou života. Příroda, která mluví v našem nitru, vyzývá nás k ní a jenom k ní velitelským hlasem. Co bolí, co protivno jest, co nudí, tomu se vyhněte, praví nám tento hlas, neboť nepříjemný pocit jest výstražným signálem. Všude kde je utrpení, je nebezpečí pro život. Kdo utrpení svévolně vyhledává, jest šílencem, podlehnuvším samovražedné manii. A rozkoš jest jediným lékem od útrapy. Ať tedy žije rozkoš!"

„Ne, bratři, mýlíte se! A omyl váš může býti osudným, i vám i stádu, které naší péči bylo svěřeno."

Tak mluvili zvědové. Vrátili se ze svého hledání a našli stádo opuštěné. Hudečkové nehybně stáli v ladné skupině, a jejich oči, hořící v bledých obličejích, dívaly se jako u vytržení ke straně východní. Hudečkové snili. Vešli tedy zvědové do krčmy, aby hledali ostatních svých soudruhů.

A zvědové mluvili dále:

„Rozkoš a utrpení jsou líc a rub na téže látce. A látkou tou jest život. Líc bez rubu — rozkoš bez utrpení, rub bez líce — utrpení bez rozkoše, to jest v pravdě věc nemožná. Tak soudí moudří. Hladovění jest zajisté utrpením, ale pocit sytosti není ještě rozkoší. Však rozkoší jest, ukájeti hlad. K rozkoši tohoto druhu jest tedy hlad nezbytný. A tak jest u všeho, co hýbá lidskou duší. Kdo utrpení vyhýbá, i rozkoši vyhýbá; ale kdo tohoto dvojího málo zažil, ten také málo žil. Lze tedy říci, že kdo utrpení vyhýbá, životu vyhýbá. A životu vyhýbati není moudré.

Nám řekli: ‚Doba, již trávíte v horách se stádem, jest pro vás dobou úmorné práce, tedy dobou hladovění. Snášejte útrapu tuto s klidem stoiků. A vzpírá-li se tělo, bičujte je askesí, jako bičujeme vzpurného koně. Až vyhladovělí ale s hojnou kořistí z těchto pozemských potulek vrátíte se do krajů, z nichž jste vyšli, nastane nám doba rozkoše. Té naději dejte po svém boku kráčet.‘

Ale vy jste již, byť i ne naděje, tedy přece bezpečné víry v toto pozbyli. Vy myslíte, že by mohl hospodář býti třeba mrtev, než se vrátíme. Nu ano, kdo by nás potom odměnil, kdo by nás potom nasytil?

Hle, v tomto neumíme vám poradit, jsme zvědové, ale ne vševědové. Tuto radu však vám přece dáti můžeme: Doufejte — nedoufejte, věřte nebo nevěřte — rozdělte si, chcete-li, období útrap a rozkoší na menší dávky, užívejte již na této naší trudné pouti, co beze škody užiti se dá; ale nezapomínejte při tom stáda! Uvažte, že život bez povinností není životem, ale jen vegetováním. Co člověk nemusí, jest mu hříčkou, ale hříčkami nelze vyplniti na delší dobu ani malou duši dítěte. Život bez povinností jest nápoj fádní a prázdný, jej nelze píti s chutí při zdravých smyslech a při střízlivém rozumu. Řeknete, že slovo „musíš“ jest otrockým okovem. Ne, není jím; ale jest růžovým poutem, které víže v jeden celek všecku boží přírodu. Přervete-li tato pouta, nestanete se lidmi volnými; stanete se však ubožáky, jichž duše, děsně osamělé, lkajíce, těkají v pouštích.“

Tuto řeč zvědů přervali cikáni novým zabouřením do svých nástrojů. Krčmář znovu nalil vína do pohárů, a snědé holky počaly prováděti rozpustilé tance, jež provázely rozpustilými písněmi. Za těchto tanců přibližovaly se k pastevcům a omamovaly je mluvou svých žhavých očí a teplem svých mladých těl.

Strážcové řekli zvědům:

„Vaše řeči nás nudí. Nerozumíme jim a nejsou veselé. My jednati budeme podle svého rozumu, a vy jděte vykládati hudečkům.“

Strážcové byli smělí v řeči a ozbrojení; z těch důvodů bojácní a neuvažující sluhové vždycky byli jejich ctiteli. Přizvukovali jim tedy a zvědům hrubě se posmívali.

Zvědové opustili světnici, a v této rozvířilo se šílení. Rozum utápěn proudy ohnivého vína, deptán nestydatě se vtírající hudbou cymbalů, drásán řvavými písněmi a nesmyslnými pokřiky, vytřásán z mozků při divokém křepčení, šlapán nožkami zpitých, obnažujících se žen, upalován ohněm zvířecích vášní, vysoko vyšlehlých příšernými pekelnými plameny. Lidé svlékli se sebe svoje lidství a podobni oživlým špinavým,

oblezlým, prohnilým mrchám, potáceli se v hnusném zaklubení. A při tom skřečně jásali, držíce se v objetí a hledíce si něžně do zblbělých očí: „Hle, toto jest rozkoš, toto jest užívání života!“ A řádění bylo nakažlivé jako mor. I hudečkové přiblížili se, a i jejich vážné tváře roztály. S počátku ostýchavě, ale potom už směle přidali k řevu svými fujarami. Chutě chopili se naplněných číší a pamlsky chlemtali, labužnicky mlaskajíce. Svá sněžná roucha vykasali a s vřeskotem roztančili se s děvkami.

Světnice naplnila se puchem, kouřem a otravnými plyny. Ani boží světla v ní hořet nechtěla, plápolala čadivě a zhasínala. Ryk radostný zaměňován občas rykem hněvným. Druh nevolky vrazil do druha, a tento přivítal jej sprostou nadávkou a hrubým proklínáním. Dva o hlt, o žvanec, o děvčí úsměv divoce se spolu znesvářili. Hltavost, ješitnost, surová panovačnost srážely se s třeskem, pěstě vztyčovány nad hlavy a spouštěny jako kladiva na lidské lebky, vínem chlýstáno a cínové džbány svištěly vzduchem. Jednotlivci na jednotlivce, sdružení na sdružení a třídy na třídy se sápali jako dravé saně. Přelamované dříví praštělo, klacky bušily, zbraně třeskaly o sebe — země pokryta byla spletí vztekle se vlnících lidských těl — rudá krev barvila obličeje a ve vlasech spékala a v oděvu srážela se.

Tak bavili se ovčáčkové, tak užívali života.

Zvědové přistoupili k oknům a bezmocně přihlíželi hroznému ději spuštění.

A co se dělo s ovečkami?

Krčmář přišel, přišli cikáni s děvkami, a drze brali ovečky v plen. Vlci vyřítili se z houštin, draví ptáci snesli se s výšin vzdušných.

Běda bezbranným.

Běda, třikrát běda, že berani, tito přirození strážcové stáda za doby dlouhého míru, za dlouhé doby důvěřivé podřízenosti odvykli užívati tvrdých rohů podle přirozeného jich určení. — — —

Ubohé ovečky, přeubohé! Špatně opatřil zájmy vaše hospodář. Pastevce dal vám, ale pastevci jsou tvorové nemoudří a nedbalí. Za hlasem rozkošnictví svého jdou a za hlasem své zloby. Když vrátí se k vám, jen proto vrátí se, aby sobě hody upravili z vašich těl. — —

Věčná píseň, píseň o zimním ležení, jest v ústech jejich drzou blasfemií. — — —

Ach, bude to jednou smutné účtování?!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

A konec pohádky?

Pohádka není ještě skončena. Ovečky tlačí se k sobě — v jejich tvářích chvěje se hrůza a v jejich očích slzy stojí. A pastevci v krčmě „u rozkoše“ po svém tupém rozumu užívají života.

Jen někteří rukama lomí, obcházejíce pole smrti a zkázy.

Jen někteří, zabráni v sladkých snech, upírají horečně zářící oči k dalekému východu.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POŘEKADLŮM.

FR. XAV. SVOBODA:

Dívejte se, kudy kráčela.

Drama o 4 jednáních. (Pokračování.)

Rosička. Jen jedna bytost mi ujela. Ta slečinka z Kolína. Víte? Pamatujete se přece na ni. Ta měla jazýček — jako na gumě — a chytrá byla, že jsem se za pět minut zamiloval! Chachacha! Tenkrát jsem byl dobrý! — Ne ne, já byl šíleně zamilován! Bože, dnes by mi musil někdo takové (naznačuje velikost) uši přidělat, abych se tak zapomněl! Ona se nějak nalomeně nesla — Bůh ví — a nosila takovou nějakou tylovou mašli — čert ví — já byl jako blázen!

Marta. Té jste daroval tu skřínku voňavek tehdy? Ne?

Rosička. Ano, ta — ta to byla.

Marta. Jděte! To byl taky dárek! Ty láhvičky mi připadaly (naznačuje) jako samé ovázané palce — takhle vedle sebe nastrkané.

Olga. Ach! — (Odejde k oknu.)

Marie (jde za ní. Baví se spolu.)

Marta. Ale! (Pohodí hlavou.) My se přece budeme smát! — A co dělá ta slečna z Kolína?

Rosička. Před týdnem jsem se s ní setkal na plesu techniků a tančil jsem s ní. Ale — to jsem vystřízlivěl! Má trochu chromý ukazováček — jako stuhlý. Mně to bylo takové . . . já nevím, vy mi rozumíte . . . je to taková chyba . . . tak mi to přišlo divné — a bylo po lásce!

Olga (k Marii). Slyšíš? To je hrozné! (Popošla k ostatním.)

Marie. Neposlouchejme! Chci ještě o něčem s tebou sama promluvit. (Mluví s Olgou, která se vrátí k oknu.)

Marta. Prosím vás, jak měla ten ukazováček ohnutý? (Ukazuje na své ruce.) Tak? Či tak? A jak jste to poznal? To jste ji bral za ruku?

Rubešová (stále stopuje Martu, a kdykoli tato promluvila, vždy prozrazuje snahu nějak ji umírniti.) Ale, Marto!

Rosička. Vždyť jsem s ní tančil! A mně to připadalo, že jí někdo udělal na tom ukazováčku uzlík.

Marta. Chi! — Chi! —

Josef. To chápu! Mně se taky jednou zalíbila jedna slečna — a taky se mi přihodilo něco podobného.

Marta. Já vím, ta červená. Ach, ta byla krásná! My jsme jí říkali Karafiátek!

Rubešová. Ale, Marto!

Josef. Ano, byla skutečně jako karafiátek. S tou jsem se taky setkal na plesu a taky jsem vystřízlivěl. Měla tady u krku ty kosti veliké a já se nemohl na nic jiného dívat po celý večer; a celý druhý den mi bylo nepříjemno.

Olga (napjatě stopuje řeči pánů. Je vzrušena.) A to nebylo v její duši ničeho, co by tě bylo upoutalo?

Josef. Ach — jdi mi! Jak bych se moh' na ni jinak dívat? Což neznáš takové slečinky? Nevíš, oč jim jde? Jak mluví? Oč se starají?

Rosička. Ty jsou chytré! Ty mají udičky!

Olga. Ubohé jsou!

Rosička (k Josefovi). Máš s nimi mluvit o směnkářství, o vynalezení nového stroje, anebo o umění! Uviděl bys, jak by se k tobě hrnuly a jak by se objevily nadané!

Marta. Hm, toť se ví, to by někdo poslouchal! (Již dříve bavila se s Tichým, pohlíží naň, klopí oči a nemluví-li právě s ostatními, rozesměje se náhle hlasitě. V té chvíli vždy se Rubešová po ní ohlédne a nějak ji napomene. K nim se připojuje i Rosička a šeptá si s nimi.)

Hlavsa. Myslíte tedy, že by ani jedna neposlouchala?

Rubeš. Vždycky by záleželo na tom, kdo by to vyprávěl.

Josef. Ovšem — čím hezčí pán a čím dříve se může ženit — tím by ho více poslouchaly!

Marie. Chi! (Zašeptá ještě s Tichým i s Rosičkou a odkvapí v pravo.)

Tichý. Naopak, myslím, že muži teprve v hovoru se slečnami a dámami se ušlechtileji projevují. Mezi sebou jsou trochu hrubí. — (Pozoruje Olgu.)

Rubešová. Ano — ano — přítomnost děvčete opravdu hned zjemní mužský hovor.

Rosička. Je jako kousek cukru — hned všecko osladí.

Marie. To my dobře známe.

Tichý. Tak jsem to nemínil. Dámy mají skutečně jemné cítění, bystrost pozorování a hojnost vtipu.

Rosička. Vida — jak mu řeč sládne!

Olga. V těch slovech pana Tichého je více pravdy, než sám věří.

Tichý. Já jsem řekl své vnitřní přesvědčení.

Olga. To jsou neupřímná slova!

Tichý. Ach, ne... ne... já se raději bavím s dámou než s pánem!

Rosička. To já taky!

Olga. Ale musí být ta dáma krásná, musí nějak na sebe upozorňovat, musí umět s vámi hrát jako s míčem a musí mít hezké šaty.

Tichý. A — nikoli! Na to nemyslím!

Rosička. Především tě zajímá — že je to dáma.

Josef. A za druhé — hezká dáma.

Marie. Vy jste aspoň upřímní!

Hlavsa (vstane a jde k Olze). Jste dnes nějak znepokojena, slečno!

Olga. Ano... tím vším... čemu naslouchám stále — a všude.

Hlavsa. Chápu vás! Je to pravda!

Rubeš. Svět nechtěj měnit, milá holčino.

Olga. Nechci měnit svět. Sebe chci změnit!

Rubešová. Pánové — co je tak mezi námi nepokojno?

Tichý. Slečna nás přezírá.

Olga. Ach — jděte! — Marta vám nese památník!

Marta (vrátí se k Tichému s památníkem). Pane Tichý, já vás tuze prosím, abyste mi napsal něco do památníku!

Rosička. Nakresli něco!

Tichý. S největší radostí, slečno.

Marta. Umíte kreslit? (Obrací památník a ukáže Tichému jednu stranu.) Jen prosím vás nic takového jako je tahle kresba pana Rosičky. -- Chi! —

Tichý. Pěkně to proveď'!

Marta. Ty amorky? To je pěkné? Vypadají jako po obědě!

Rubešová. Ale, Marto!

Marta. Nebudu přece upjatá jako Olga!

Rubeš. Olga je nezkušená.

Josef. Olga má jedinou chybu: Chce, aby vozy nehrčely, slunce nehřálo a hniloba nezapáchala.

Olga. Vy na myslící ženy snášíte hanu, posměšky a odsuzování, ale přece posedle za nimi lítáte, kloníte se a pokořujete se!

Rosička. Když je děvče duchaplné — má přednost!

Olga. Oh — jaká protivná domýšlivost!

Marta. Maminko, napomeň Olgu.

Olga. Takové řeči musejí rozčilit!

Hlavsa. Nikdy bych nebral vážně takové nahodilé, od vlastního přesvědčení často vzdálené poznámky.

Olga. Nechci, abyste byl téhož mínění jako já.

Hlavsa. Ale trápí mne, že se soužíte!

Josef. Dnes je tu nějaké jitření.

Rubeš. Je, je!

Rubešová. Ať jdou s takovými řečmi.

Marta. Pane Rosičko, zatočte tím. Udělejte jiný vítr! — Huč — húč, huč — húč!

Rosička. Prosím! Už! (K Tichému.) Tak co, byl jsi včera v divadle?

Josef. Taky jsem se chtěl zeptat.

Tichý. Byl. Proč?

Rosička. Viděl jsi slečnu Říhovu?

Marta. A — ha! — Teď se něco dozvíme! — Chi!

Tichý. Viděl; ale včera se mi nelíbila jako jindy. Měla nehezký účes a rukávy jako nafouklé!

Olga. Vidíte, tedy ne duše, ale přece jen šaty!

Marie. Jak se jednou účes nepovede — už je po přízni.

Tichý. Já jsem vás nechtěl, slečno, rozčiliti.

Olga. Já vím, vy jste mohl říci cokoli jiného, ale na konec by to bylo totéž, co tady všichni mluvíte.

Marta. Maminko, proč nenapomeneš Olgu?

Rubešová. Je dnes mrzuta . . . tuze, tuze.

Olga. Nejsem mrzuta, ale udivením nad vámi všemi se ani vzpamatovati nemohu.

Rubeš. Teď bychom se rádi radostněji bavili.

Rosička. Zas jsme tam, kde jsme byli.

Olga. Dnes jsem si poprvé uvědomila vaše jalové mluvení! Je to vše samá klička, samá vypentličkovaná všednost.

Josef. Ty jsi si vždycky myslívala, že jsi o něco vyšší než my všichni.

Marta. Chi! —

Rosička. Slečna Olga nám schválně kazí program. Já vím, že se uvnitř směje.

Olga. Oh — jděte! Myslíte o malichernostech.

Tichý. Jak vám to sluší, slečno, když se zlobíte! Oči vaše jsou temnější a bílé vaše zoubky se tolik lesknou!

Marta. Chi! —

Olga. Marta by vám byla vděčnější než já za takové poklonky!

Rubeš. Což se neupokojíte? Ale ale — jako malé děti! Už zas něco jiného mluvte!

Marta. Já přece za to nemohu!

Hlavsa. Ty nesrovnalosti nejsou s povrchu. Ty mají kořeny!

Josef. A — ty taky vidíš jezero, kde kvete len.

Hlavsa. Slečna se rozčiluje našimi planými řečmi.

Marie. Neupřímností a zvráceností světa.

Olga. A skrytými úmysly, které svými žerty všichni tajíte!

Rubešová. Ale ale —

Marta. Učenost zas žije! Chi! Jaké zbytečnosti!

Rubeš. A neužitečné starosti!

Olga. K čemu to stálé konejšení, abych nebyla upřímná? K čemu to zakrývání pravdy? Jaký užitek z toho? Nevidím na světě než miliony prstů a ty se stále kmitají, stále předou lež a přikrývají pravdu! Tolik chvatu je v nich!

Josef. To právě je to veliké na světě!

Hlavsa. Nic není nadarmo. Vše má účel!

Olga. Ach, jděte mi! Příliš dobře vidím pod povrch, než abych mohla zůstati klidna a spokojena.

Marie. O to jsi vyšší!

Marta. Chi! —

Tichý. U nás všech nalezla byste jen oddanost a obdiv.

Olga. Což myslíte, že vás všechny vaše řeči neprozradily? Což myslíte, že vaše oči mlčí? Myslíte, že si nevšímám jejich chtivé slídivosti? Ať se podívám na vás, nebo na pana Rosičku, nebo na pana Hlavsu, a je-li tu některá má přítelkyně, i na Josefa, zastihnu ty nastrojené, lákavé, domlouvavé oči, slyším tu pověstnou mluvu zraků, o níž třetí neví, zastihnu ty mlsné oči na sobě nebo na Martě připjaté . . . a jak se nikdo nedívá, hned to využitkujete, oči rozohníte a tvář nalíčíte!

Rubeš (povstane). Mírni se, Olgo! Co páni řeknou?

Hlavsa. Neračte slečně zbraňovat, ať poví, co cítí.

Rosička. Bodeť bys ty slečně nepřisvědčil!

Marta. A k čemu jsou ty všechny řeči?

Rubešová. Tak se nesmíme dívat na lidi.

Marie. Proč ne? Každý se dívá svýma očima.

Olga. Toť je úzkosti o mé myšlenky! Což nesmím viděti? Nesmím prozraditi, že mi při loučení, nebo při setkání kdokoli z vás tiskne ruku — tak divně, jakoby léčku položil... porozumím-li — abych mu přece nemohla něco odmítavého říci -- i kdyby se mi to hnusilo? Ó -- vidím tu vaši nejskrytější řeč, to jádro, opletené lživou dvorností, žvatláním a nalhanou slušností!

Rubeš. Tak nelze mluviti! Ty pozbýváš rozumu!

Rosička. Nás slečna neurazí.

Josef. Já říkám: ona nechce, aby vůz jezdil, pták zpíval a bodlák bodal!

Tichý. To nám nepověděla slečna nic nového.

Olga. Jen to, co cítím. To, co je mi odporné, co mi tolik způsoby a život zvířat připomíná! A to zapírání všeho, ty kostýmy, kterými je to vše přikryto! Ten nízký účel -- při takovém množství řeči o slušnosti, nevinnosti a mravní dokonalosti! To, co nás ženy obstupuje, omamuje a ničí!

Josef. Děkujeme, pěkně nás maluješ!

Rosička. Nemusí-li se potom člověk celý den smát?

Rubeš. Když jsme Olze všichni tak protivni, nezbude, než abychom se sami bavili.

Rubešová. Aspoň ji nerozčilíme.

Tichý. Slečna musila být trpce sklamána.

Olga. Ach jděte — nevidíte ani to, co vám jako hora stojí před očima!

Marta. Pojďme do jídelny! Tady je moderní zima -- chi! — Pojďme!

Rubešová. Na trochu čaje. Prosím, pánové! (Povstávají. Rosička, Tichý, Josef, Rubeš, Marta a Rubešová odcházejí v pravo.)

Olga. Potřebovala jsem oddechu; tolik odporu se ve mně nahromadilo! (Spatří Hlavsu.) Nekažte ještě vy dobrou náladu jejich. Jděte za nimi.

Hlavsa. Vy nepůjdete?

Olga. Ne! Slyšel jste otce! Jen sestra zůstane se mnou.

Hlavsa (odejde zvolna v pravo).

Marie. On tuší, že tě ztrácí. Je mi ho líto. Oči má tak divně smutné. Bolí mne to.

Olga. Odříkání taky bývá sloupem štěstí. Nechť trpí!

Marie. Viděla jsem, jak tě z dnešní společnosti naplnila ošklivost.

Olga. ... kterou nelze změřiti a kterou nelze unésti!

Marie. Bojím se, že je nebezpečno tak jasně viděti.

Olga. Neviděti je tolik, jako býti ztracena.

Marie. Hlavsu nesmíš k nim počítati. Tu je ryzejší nitro!

Olga. Ano, ale tím více mně nebezpečné. To musím nejdřív odraziti!

Marie. Je asi malá tvá láska... která se v tobě k němu probudila!

Olga (pohnuta zatěká po saloně; pak přistoupí k Marii). Ach ne, ne malá... ale silná, silnější než všecko na světě... plná omamujícího světla, strhující mou vůli, rozrážející mé světy, pronikající mé všecko živobytí! Silná a nepovolná jako vášeň i jako bílá čistota, pevná jako okovy, do nichž jsem uzamčena. Obestírá mě a zachvacuje mě... Ty

víš, že se z té její náruče musím vymknouti, musím, musím vymknouti... rázem!! —

Marie. Můj Bože, Olgo, proti jakým silám se stavíš!

Olga. Mám se tedy nechat zavléci svou láskou na ta místa, kam ty jsi zavlečena?

Marie. Nemám již světla v té věci. Jsem zmatena a je mi Hlavsy líto.

Olga. Ty jsi již dávno zlomena.

Marie. Ach — já vím! — Mně se již úsudek ztrácí, a ty jsi znepokojena. Možná, že by tě láska Hlavsova usmiřovala. On by tě měl jistě trvale rád!

Olga. Ano, měl by mě rád, jako má všecky své věci rád, poněvadž bych byla jenom věc. Já bych nebyla já a ztracena bych byla v něm. To je stále to zakleté kolo. To je to: Mlč, poddej se, sevšedni... tak bude dobře. — Ano! — Ale to je právě to děsné, co mě vyburcovalo, proti čemu se stavím, co musím roztříštiti! Vyjasnila se mi dnes cesta, kudy nás do toho otroctví odvádějí. Je však hrozné, že je příliš schůdná, že je příliš krásná a že nás průvodci naši příjemně baví. Ani nevíme... že jsme tam došly!

Marie. Jen kdybys Hlavsu tak silně nemilovala.

Olga. Nedám se nižádnou sladkostí odvléci!

Marie. A jak to Hlavsovi řekneš?

Olga. Tak, jak to je! Řeknu, aby mi šel s cesty!

Marie. Ach, Olgo, to jsou mocní nepřátelé, proti nimž se odvažuješ!

Olga. Nedovedu... sama sebe hanebně opustiti.

Marie. Nemluvme již o těch věcech... jsi všecka bolestná!

Olga. Odpusť — vidím, že jsi poděšena!

Marie. Jela bys se mnou k nám?

Olga. Ne... není možná.

Marie. Otec i matka jsou rozrušeni.

Olga. Já vím... a budou... I jiní budou. Ohledy je druhý hrozný nepřítel.

Marie. I to chceš přemoci?

Olga (hledí jí vznícenĕ do očí). Což nemusím?

Marie (uchvácena úzkostí). Jaká břemena to chceš nésti?

Rubešová (objeví se v pravo). Marie, vejdi mezi nás na okamžik.

Marie. Již jdu! (K Olze.) Hned se vrátím. (Odejde za Rubešovou.)

Olga. (Sama.) Oči jste mi měli zavázat, mí milí! V tom se stala zlá chyba. Nedojdeme již v čas a za pohody! Tak se před zábradlím opru - že mi spíš ruce utrhnete, než byste mě po té staré cestě odvedli!

Výstup 5.

Olga. Hlavsa (vstoupí).

Hlavsa. Nemohu tam vydržeti. Myslím stále na vaše znepokojení.

Olga. Nemějte starosti o mne.

Hlavsa. Pochopuju, že vás řeči jejich rozčilují.

Olga. To rozčilení mé není jen tak.

Hlavsa. Rozmrzel jsem vás?
Olga. Ne. Vy jste dobrý člověk.
Hlavsa. Chtěl bych vás nějak potěšiti.
Olga (mlčky přejde k oknu a vrátí se). Nemyslete na takové věci.
Hlavsa. Olgo ... Cítím, že jste se ke mně změnila.
Olga. Vy budete velmi nešťastný!
Hlavsa. Možná. Býval jsem — a snad budu vždy.
Olga. I vaše postavení v té mé komedii je smutné.
Hlavsa. Nikdy jsem nebyl šťastnější než v době, kdy jsem směl k vám přicházeti. Mnoho nadějí jsem vystavěl!
Olga. Když vás přece jen zjednali ku zodpovědné službě.
Hlavsa. Nerozumím vám.
Olga. Jste přece k tomu určen, abyste mě odvedl.
Hlavsa. Já? Odkud a kam?
Olga. Ze zdravého vzduchu, z volných lučin, kde všecko samo kvete, do kramářského zmatku, kde se všechno ubíjí.
Hlavsa. Tak jste si mě zobrazila?
Olga. Neprodlužujte příchod událostí takovými poznámkami.
Hlavsa. Olgo, co se má státi? Zastudilo mě něco ve vašich slovech.
Olga. Vidím, že budete nešťastný.
Hlavsa. Co zamýšlíte?
Olga. Rozejíti se s vámi!
Hlavsa. Na — vždy —?
Olga. Určování do velké dálky nemá ceny. Teď, na tyto časy půjdeme svými cestami.
Hlavsa. A — to — vy — mi ... tak ... povídáte?
Olga. Řekla jsem vám, že budete nešťastný!
Hlavsa. A zapomínáte na všecko?
Olga. Jak bych mohla zapomenouti?
Hlavsa (přemožen pohnutím po chvíli). Pomluvil mě někdo?
Olga. Ne.
Hlavsa. Urazil jsem vás?
Olga. Ne. Vy jste nic neučinil a nic nemůžete napravovat. Není proto třeba, abych vám vykládala příčiny svého skutku.
Hlavsa. Nemáte mě již ráda!
Olga. Oh — jak jste váhavý člověk ... Vždyť jsem už řekla.
Hlavsa. A nemohu se ničeho zachytit? Není odvolání?
Olga. Ne.
Hlavsa. Bylo mi dnes úzko... věděl jsem již prve, že jste mě opustila. — Olgo, Olgo, vy nevíte ... vy netušíte ...!!
Olga. Nelákejte mě na tu ovčí cestu. Nepůjdu dál.
Hlavsa. Tedy byla vaše všecka láska lež.
Olga. Tonete v pocitech; jste jimi přemožen.
Hlavsa. Co mám tedy říci?
Olga. Nic. Je domluveno! Děkuju vám, že jste přišel. Neopouštějte společnost!
Hlavsa (pokloní se a odejde zvolna v pravo).
Olga. Jak bolestné je osvobozování! (Zmítána žalem loudá se v pozadí.)

Výstup 6.

Olga. Marie (vstoupí).

Marie. Poznala jsem na něm, že jsi mu sdělila své rozhodnutí.

Olga (je proměněna. Mluví prudce, promíchává řeč trhavým smíchem, radostí i smělostí, ale pod tím vším probarvuje se bolest). Ach! — To je už pryč! — Slyším, jak se tam smějí. A co my? Nezdržuju tě? Chtěla bys mezi ně?

Marie. Neodejdu od tebe —

Olga. Chtěla bych teď čísti... čísti tvé rukopisy, a hovořiti s tebou! Toulati se tvojí pamětí — pobíhat omoklými lesíky tvého vzpomínání! — A! Nezdá se ti, že otec se rozčilil? — Teď mám volnost - a ani nevím, je-li mi lehčeji. Zdá se mi, že jsem už jeden z nejtěžších balvanů odvalila! - A matka se křižuje, já vím! - Chvílemi se mi zdá, že se v mé mysli tvoří temné skvrny, celá kola... Bože! Jak bych si ráda odpočinula! A co se tak na mne starostlivě díváš? Nemáš radost ze mne? Ty bysi již to moře nepřeletěla... stále se ohlížíš! - Ale já mám sílu... což to nevidíš? Ty necítíš, že všecko přemohu? Můj Bože, ty bys už nic na tomto poli nevybojovala! Marie! Ale, ale! Sestro! — Teď Marta vypískla! - Vždyť je snadné, co já chci; nemysli si, že mi to ruce utrhne! Bože, ty jsi starostlivá!

Marie. Ty jsi příliš svojí snahou opojena.

Olga. Bez toho opojení bych k sobě nedošla!

Marie. Olgo... otec i matka se silně pobouří, až uslyší, co jsi učinila.

Olga. Co jsem učinila? — Čekám, že se otec rozčilí; já vím! Což ale dělat, když jiné cesty nejsou! - A tys to na Hlavsovi poznala? - - Poslyš! Jakoby otec křičel! — Ne! To musilo být! Pojďme dál odtud! Podívej se... (naznačuje vztaženýma rukama, jakoby se vyplétala ze sítí od pravé strany na ni namotaných), jak se jim vymotávám, podívej se! To nebude dlouhý boj... vypletu se z těch zlých kořenů! — Pojď, ať neslyšíme jejich hlasy! — Co jsi tak polekaná? - - Oči ti vlhnou? Co to?

Marie (obejme ji a zaštká). Pláču.

Olga. Nad sebou?

Marie. Ne; nad tebou, má bílá holubičko!

Olga. Ty jsi slabá, můj Bože! Ty bys nedovedla lásku svou tak zlomiti jako já!

Marie. Ach - milá, tys ji nezlomila!

Olga (chvíli hledí na Marii a myslí). Zlomila!

Marie. Ne!

Olga (jde v levo). Pojď! — Tam se smějí.

Marie. Jen jemu je hrozno! Neodcházejme! Bolest ho přivede zpět! Přijde!

Olga. Ne ne, to je již zlomeno! -- Pojď! (Odejde. Marie ji následuje.)

Výstup 7.

Hlavsa (zvolna vstoupí).

Hlavsa (chvíli se dívá zamlkle v před). Už je tu prázdno a smutno — tak smutno! — (Odchází opět v pravo.)

(Opona.)

(Pokračování.)

L. KUBA:

Ráma.

Črta z bosenského zákoutí.

(Pokračování.)

Zajímavý, protože nestranný nástin minulosti kláštera ščitského podal Fra Vladić, kvardián rámský, ve své knížečce „Uspomene o Rami". Líčení má tu přednost, že z něho viděti, kterak krutost a surovost nebyla výhradně na straně jedné, ale že se má přičísti celé době. A ani tu nemůžeme snižovati ku prospěchu „osvícené" doby naší. Fráse o „surovém středověku" může másti jen sobělibé farisee věku XIX., kterých je ovšem veliká většina. A totéž platí o frási „o surových barbarech", která dávala vždy „civilisatorům" právo provokovaný čin naivního barbara měrou desateronásobnou rafinovaně splatiti a předčíti. To se děje od objevení Ameriky až po doby naše, a národ nejvzdělanější — Angličané — nastoupil prvenství v tom oboru po bezvládných nyní Španělích. Činy, jichž se dopouštějí vojevůdci angličtí se svými žoldáky na nepřátelích pokořených, nebyly nikdy předstiženy žádným barbarem, a vzbuzují žárlivost i druhých, jak tomu nasvědčuje nynější piratská výprava do filosofické Číny. Pláč a nářek lidu čínského mohl by postaven býti před oči Evropanů, kdyby starým Turkům činiti chtěli jakékoliv výčitky. Ne že by byli tito bez viny, ale že nebyli tenkráte horšími, nežli je Evropa, „křesťanská" a „vzdělaná", dnes. Dnes je rozzuřena dvojnásob, dnes bojuje nejen ve „jménu kříže", nýbrž i ve jménu „civilisace", a proto má právo na dvojnásobný lup, na dvojnásobné pálení a vraždění, na dvojnásobné krutosti a surovosti.

Fra Vladić vypravuje o rámském monastýru, že stával už před r. 1500, ač doba založení známa není. Asi r. 1557 byl poprvé spustošen Turky, při čemž šest fráněvců bylo usmrceno. Jsou ctěni jako mučeníci. Sto let zde žili fráněvci pokojně, až zase r. 1653 přepaden byl klášter janičary; kdo neutekl, byl zabit, vše bylo pokradeno, a klášter zůstal prázdný a pustý jako jeskyně. Ale nezůstal tak dlouho, neboť už zase r. 1667 mohl vyhořeti chrám i s budovou klášterní, kterážto katastrofa byla pouhou živelní pohromou.

S Turky a jich vládou nevycházeli fráněvci špatně. V této asi době přišel z Cařihradu rozkaz, že se mají všichni křesťané v Bosně

„podharačiti“. Fráněvci však nebyli zvyklí harač platiti; vypravili tedy na rychlo posly do Cařihradu, kteří podplacením úředníků tureckých zatím zdrželi vykonání rozkazu sultanova. Vynaložili na vše slušnou sumu 80.000 jasprů (grošů), ale dobře na konec pořídili. Fráněvci byli placení harače sproštěni.

Zajímava je historie novostavby kláštera po řečeném požáru, zajímava pro poměr katolíků a pravoslavných (dle spisku Fra Vladiće). Pomalu konaly se přípravy ku stavbě, pomalu stavba pokračovala pod vedením pravoslavného „majstora“, a když byl r. 1682 klášter skoro hotov, shořel zase. A sice se to stalo takto: Majstor našel v jídle kosť, a byla právě středa, pro pravoslavné den postu. Církev východní, jak známo, posty dosud přísně zachovává. Majstor se rozhněval, neboť to považoval za schválnost, za urážku; ze msty tedy zapálil chrám. Nikdo to sice neviděl, ale turecká správa přece zatkla majstora a jeho družinu, přivedla je zpět do kláštera, zde „usvědčila“ je, odsoudila, popravila a na blízkém kopečku Brestu zakopala. Před několika lety se na jejich hrob přišlo. Za dvě léta byl klášter zase postaven — díky Turku, begu Kasumovići, jenž fráněvcům na to půjčil.

Stavbě však opět nebylo požehnáno, bylo jí souzeno, býti svědkem největší katastrofy, jež kdy klášter stihla a která tragicky vyvrcholila v to, že, když mniši klášter opouštěli, sám kvardián svatyni zapálil, aby Turkům nepadla do rukou. Z velikého hoře při tom — sešílel. A potom dolina čekala na návrat fráněvců půldruha sta let, až do r. 1855.

Pro způsob tehdejšího válčení zajímavo jest příběh podrobněji vyslechnouti. Příčinou byly události politické, nevrlost a nakvašenost Turků nad nezdarem velikého tažení sultana Mehmeda IV. do Uher a do Rakouska. Řada klášterů byla r. 1687 srovnána v Bosně se zemí: v Modrići, Srebrenici, v Olovu. Tenkráte provincial Františkánský Mihovilj Radnić utekl ze strachu z Rámy a biskup bosenský jej o 4 léta předešel. Turci věděli, že Františkáni připravovali povstání v zemi. Bylo tedy více než jisto, že dojde i na Rámu, kterou však fráněvci opustiti se neodvažovali. Jednak jim bylo teskno odtud odjíti, jednak samotným se vypraviti bylo nebezpečno. Postarali se tedy o pomoc dalmatského junáka Stojana Jankoviće (Mitroviće). Národní píseň zajímavě líčí dopis, jejž rámský kvardián poslal do Sinje tamnímu provincialovi, jenž měl s Jankovičem vyjednávati:

Zde Ti dopis, siňský providure,
podle jména Mato kapitane!
Neznáš-li nás, nebo nedbáš o nás?
Trpěli jsme, více nemůžeme,
od prokletých Turků Prozoranů,
od onoho bega Adž-alića:
když beg vstoupí v naši bílou církev,
dobra koně do církve uvede,
za oltáře dobré koně vodí,
svatým rouchem své přikryje koně,
z kalicha pak rudé pije víno,
kališníkem utře sobě kníry!

Když pak beg náš z kostela již vyjde,
třeba bega dobře obdařiti,
při begovi dvanáct vždy je chlapců,
každému se musí dukát dáti,
Alibegu třidcet pak dukátů.
A když beg nám do kostela nejde,
potom pošle svoji dvojí sluhu,
sluhy dvoje a čutury čtyři,
třeba jim pak, brate, nalívati
dvojí víno a rakije dvojí,
že jich nelze čepem začepiti.
Nesetká jim tkadlec dosti šátků,
ni Přímoří vína nenanese,
ni Makarska pálené rakije
ni Benátky nezkují dukátů!

Siňský „providur“ Mate poslal za Stojanem Jankovićem a vyzval jej, aby šel pomoci Rámě. Stojan Janković nelenil, vytrhl z Dalmacie přes Duvno, páliv cestou turecké vesnice, kuly a dvory, a přitáhl s četou svojí až na horu Ljubušu nad Rámou. Pomocí tří jiných serdarů skupil dosti vojska. Národní píseň, která v číslech ovšem více ještě básní nežli v líčení děje, vypravuje, že jich bylo dvanáct set:

— vesměs chlapců, dětí neženěných,
kterým není líto pohynouti,
kterým domovem je kabanice (plášť),
kterým puška otcem je i matkou,
bratrem, sestrou komu dvě jsou breše,*)
rodinou pak komu střely v torbě.

Jak se tenkráte rozumělo válečnému tažení i na straně křesťanské, povídají nám s dojemnou upřímností následující verše:

Dorazili na Prolog-planinu,
na Prologu nocleh nocovali,
ráno pak se časně probudili,
probudili, k bohu se modlili.
Po tom počal Stojan hovořiti:
Dva serdaři, moji pobratimi!
Hanba je nám k Rámě takto jíti
tiše, bez ran, bez turecké hlavy!
Poslyš ale, Daničiću Mato!
půjdeš, synu, na vodu Neretvu,
zarob, synu, vísky kolem vody,
zarob, synu, vísky se stran obou,
jdi pak, synu, na Rakytno rovné,
i Rakytno hleď si porobiti,
do bílého Blata mostarského,
pak i Blato hleď si porobiti.

Podobnou úlohu vytknul i druhému serdaru i sobě, a v Rámě se sešli.

Výprava prvá však neměla žádného výsledku. Na hoře Ljubuši shlédl je chlapec Milas, jenž ze strachu jal se utíkati, ale při vyhrůžce,

*) Breša = puška z Brescie.

Klášter Ščit v Horní Ramě.

že se po něm střelí, se zastavil. Po něm vzkázali rámskému kvardiánu, aby je čekal „na večeři". Bylo jich 1500, a bylo tedy rozumné kvardiána dříve zpraviti. Ale chlapec zaběhl dříve domů než do kláštera a jak přirozeno, sdělil rodičům tajemství sobě svěřené. Rodiče pojal strach, aby neobrátili tím na sebe hněv Turků, a vzkázali to místo kvardiánovi raději — Turkům Prozoranům. A Prozorané zapálili na kopcích večer tolik ohňů, že Stojan v domnění, že je to turecké vojsko a že je kvardiánem zrazen, vrátil se, soptě hněvem a slibuje kvardiánu pomstu. Opravdu se zde po nějakém čase zjevil, přibyl za pusté noci do Rámy, nikým neohlášen a nikým nečekán. Uleknutí kvardiánovo změnilo se v hrůzu, když jej Stojan počal bez milosti bíti. Kvardián byl sotva s to, aby vysvětlil zuřícímu Stojanovi omyl dřív, než bude — pozdě. To spasilo kvardiánu život, že sdělil, kterak tenkráte celý samostan po celou noc se modlil, když viděli kolem do kola ohně, neboť očekávali hrozné věci, a jak byli všichni radostně překvapeni, když druhého dne ničeho nebylo. To Stojana s kvardiánem smířilo, že o zradě Milasově nic nevěděl, junák políbil duchovnímu otci ruku a slíbil přijíti brzo s četou a je vyprostiti. A vskutku přišel brzo, Kopčiče zapálil, kdo neutekl, toho pobil, a v klášteře vyzval mnichy s čeledí (v celku 36 osob), aby s ním odešli do Dalmacie. Ač je strach z dalšího pobytu v Rámě jímal, neradi opouštěli krásnou dolinu, a zejména dobrácký kvardián byl velice pohnut:

Žal mu bylo bílého kostela,
na kostel se často poohlížel,
zapomněl se — kéž ho uštkla zmije! —
nazpět on se honem zase vrátí
a zapálí velebílou církev.
Jak zapálil velebílou církev,
hned byl všecek mámením pomámen,
Siňané jej mladí uchvátili,
svázali mu ruce obě nazad,
svázaného k Sinju jej dovedli.

Osud nešťastného kněze, u něhož šílenství patrně počalo v okamžik, kdy se rozhodl kostel vlastní rukou zapáliti, není znám; jen se ví, že fráněvci zůstali v Sinji, jméno „Rámských" si zachovali až do století následujícího a chrámu siňskému odevzdali zázračný obraz, Bohorodičky, v Rámě vzatý.

Výprava Stojanova skončila zajímavě dle národní písně:

Stojan prošel i četu převedl,
když to livanský uslyšel Dizdar.
Skupí hned on Turky Lijevňany,
skupí hned on do pěti set Turků,
Lijevňanů, dětí neženěných,
vyvede je na tu skálu strmou,
a zde čeká četu Stojanovu.
Jak to zaslech' Janković Stojane,
ihned vyjde i vyvede četu,
Vynajde on největšího koně,
a před četou koněm pozahrává.
Rozepjal si kabátec na prsou,

prsa třpytají se pozlacená.
Uhlídá jej lijevanský Dizdar,
počne Turkům takto hovořiti:
„Bratří moji, Lijevňani Turci!
Není četa, je to velké vojsko,
udeřit nesmíme na Stojana.“
Zavolal pak silou z plna hrdla:
„Ej Stojane, před četou serdare!
Pokloníš mi Hajku Adž-Alića,
dukátů ti dva tisíce dávám!“
Zatočil se Stojan na svém koni:
„Zbláznil jsi se, livaňský Dizdare?
Raděj Hajku pokloním principu*)
než bych přijal od tebe dukáty.“
Opět livaňský zavolal Dizdar:
„Jankoviću, před četou serdare,
Přenech Turkům masa na večeři,
nechať mohou Turci večeřeti!“
Serdar Janković, jak slyšel prosbu,
kterou vznášel k němu z Livna Dizdar,
zatočil a stisknul svého koně,
dvanáct vyvedl ze stáda volů,
vytáhl pak šavli svoji břitkou,
všem dvanácti zusekal on hlavy,
i vyvedl ze stáda sto ovec
a zavolal z hrdla plným hlasem:
„Ó Turčíne, livenský Dizdare!
Tu máš Turkům masa na večeři,
nechať mají oběd i večeři!“
Potom táhli do bílého Sinje
zpívajíce, s koni si hrajíce
a z benátské pušky střílejíce.
Odnesli pak obraz Boží Máti,
nechali jej v bílém městě Sinju,
i přebývá v bílém městě Sinju,
jak tenkráte, tak i po den dnešní.

Po celou následující dobu o klášteru Rámském mluviti se nemohlo až do r. 1855. Do té doby živořili zde jen faráři, jednou v Proslapu, po druhé v Nikoličích nebo Jakličích, chudých, roztroušených to vískách, žijící s národem z toho, co jim věřící z dobré vůle k živobytí snesli; byl to opravdu život plný sebezapření a odříkání, chudoby a prostoty, plný ústrků a nesnází, tak že někdy i s turecké strany — místo pronásledování — docházeli uznání, jak tomu nasvědčuje případ Jeronyma Milosaviće, jenž ke konci 18 věku v Nikoličích bohulibě působil, vybudoval farku i kapli; a když umřel, zanítila se celá kaple, jakoby hořela. A Turci řekli: To byl jistě hevlija (svatý).

Smutnému stavu učiněn konec řečeného roku 1855. Fojničtí (chvojničtí) fráněvci, kteří po celou dobu, co Ráma byla opuštěna od fráněvců, platili 200 jasprů ročního poplatku turecké vládě, jako by tam byl klášter, jen aby si právo udrželi, koupili na Ščitu místo se zříceninou kláštera od bega Dugaliće z nedalekých Dug, od něhož později vykoupili i bývalé klášterní pozemky a pastviny, ba i nových přikoupili. Z Imotského

*) Stojan žil na území, patřícím Benátčanům.

Rámské typy.

z Dalmácie přišel bratr ve stavitelství zběhlý a hned se stavělo. Pro začátek jen budova klášterní. Kostela neměli a svatyni měli přenosnou jako Israeliti svůj stánek.

Stavba kostela nynějšího počata, po velikých obtížích, spojených s obstaráním svolení sultanského a s opatřením prostředků hmotných, teprve r. 1873 a dokončena po 8 letech. Tím došel zakončení idyllický obrázek, jejž Ščit tvoří. Na mírné, melancholickým hájem ozdobené vlně bělá se jednoduchá budova jednopatrového kláštera s vysokou střechou šindelovou, a po bok oranžově se rdí mohutný chrám s hrotitou věží dle způsobu staveb italských. Modravé pozadí horské tvoří utěšenému pohledu harmonický rámec.

Bratří zdejší pyšní se, že kostel stavěn obyčejnými mistry pod vedením neodborníků; chápeme jejich radost na dokonaném po velikých strastech činu. Ale při stavbě tak monumentální je na místě ohled na umělecké požadavky, jež jednoduchost a prostotu nevylučují. Na kostele je viděti, že ho stavěl pouhý mistr domácí pod vedením neznalců. Stavba ovšem nečiní — bohužel — výminky mezi katolickými chrámy bosenskými, jež často jsou plody nejbujnějšího nevkusu a největší stavitelské neznalosti. Sám biskupský chrám Mostarský stojí tu pyšně v čele. Neubráníme se přirovnání svatyň katolických s mohamedánskými. Ať už bohaty nebo chudy — vždy jsou modlitbou duše umělecké. Vždy táž gracie a vznešenost je tmelem, ať krásně tesané žule nebo vetchému, poloshnilému dřevu. Ani pravoslavné kostely nejsou tak šeredny jako katolické. Okolnost, že Turek i Srb jsou v Bosně a Hercegovině bohatší katolíků, ničeho neznačí: nedostatek hmotný omluví sice nedostatek nádhery, ale nikoliv nedostatek vkusu. A Františkáni, z nichž značná část v Římě si byla pro vzdělání, by ho postrádati nemusili. Vkus není luxus, aby musili proti němu zaujímati stanovisko odmítavé. A největší puritán musí připustiti, že — když už vše nějak vypadati musí — je lépe, když to vypadá pěkně.

Ostatně katolicism nevzdal se nároků na agitační pomocnou činnost dojmů estetických, jak tomu dosvědčují theatrální katolický ritus, hudba a ozdoba chrámová, a není upřímné nezpůsobilost omlouvat nechtěním. Dojmy moje však z bohoslužeb svátečních, prováděných v Mostaru, Kreševu, Rámě, druží se k dojmům, jež katolická architektura vzbuzuje. Hukot špatných varhan pod prsty nezpůsobilými spojoval v ohlušující, odpornou slitinu zpěv hustě shromážděného lidu, jenž ve svých písních národních vzbuzuje obdiv, ale ve zpěvu kostelním budí postrach. Dojmu ze synagogy nelze to přirovnávat, ani k tomu nemáme práva, protože Israelita to hudbou nenazývá. Jak o tom soudí Turčín, jemuž — kolemjdoucímu — z kostela náhodou do ucha vniknou ty chaotické nevylíčitelné zvuky, nevím; ale vím, že proti tomu klidná, důstojná a tichá bohoslužba Turků, jež je pouhým jednoduchým výrazem největší oddanosti lidského slabého stvoření před všemohoucností všemohoucího, jest nevýslovně krásná, dojímající, unášející.

Je nám ovšem z duše líto, vidíme-li v zákoutích bosenských mnohý chudičký kostel katolický závoditi s pouhou stodolou co do zevnějšku, neboť je to obraz chudoby zdejšího katolického živlu. Ale

ještě více nás bolí, že je to smutným svědectvím pro inteligenci katolickou, jež na vkus svého lidu působiti nechce, nebo nedovede. To by nemělo býti věcí lhostejnou, vypadá-li stánek boží jako dům Páně nebo jako — stáj. Se zjevem tímto jde paralelně celá řada jiných zjevů podobných, a výsledek je ten, že mohamedánský živel zdejší, třebas jeho nejnižší a nejchudší příslušníci, vyniká nad lid křesťanský, najmě katolický, jemností a způsobností, zkrátka civilisovaností.

Je to následek systému. Svět turecký znamená demokratismus, provedený do krajnosti, a šlechta je mu věcí neznámou. Kdo se poturčil, byl hned roveň před zákonem, sultánem i bohem komukoliv, i samému vezirovi. Hodža — kněz turecký a učitel — je-li bohat, je ovšem jiným pánem, ale je-li chud, dělá si vše sám, a neztrácí tím ani lotu na své cti u věřících. Proto to mohutné a jako blesk rychlé šíření mohamedanismu, jenž učinil každému svému příslušníku ihned přístupnými všechny požitky i důstojnosti, ukázal-li se býti způsobilým, a — jak jinak býti nemůže — přálo-li mu štěstí. Vše, co kultura osmanská skytala, bylo hned všem přístupno.

Náš rozmilý svět křesťanský je naopak ještě dnes snůškou nejsměšnějších předsudků o rodu a stavu, a katolicismus pomáhá utvrzovati pohádku o nerovnosti lidské. Katolický duchovní nesmí počestnou prací poskvrniti si rukou; má je jen k líbání. Zjemnění a zušlechtění lidu křesťanskému nedovoluje se, aspoň ne do té míry, aby mezera mezi ním a inteligencí se zmenšila. To je nejen v Bosně, to je v celém světě křesťanském, kde klerikalismus ještě je všemohoucím vládcem. Ba jinde je ještě hůře. V Bosně a Hercegovině měly mohamedanismus a s ním šířená všeobecná rovnost vliv i na křesťany, takže zachovali si — u porovnání se zbědovaným lidem středo- a západoevropským — jednání přímo rytířské a vědomí lidské důstojnosti; oni před vyšším se nekrčí a před nižším se nenadouvají, to je výhrada nás „Evropanů".

Srbové — jichž ale v Rámě není — v Bosně tvoří přechod mezi katolíky a Turky. Mají velikou oporu v bohatých kupcích, kteří k účelům náboženským mnoho vydají, mají vědomí, že zápasí s mocnými soky, s bohatým mohamedánstvem s jedné a se západní, vládou protežovanou církví katolickou se strany druhé, a to v nich budí energii. Poněvadž pak mezi nimi a duchovenstvem je rovněž poměr daleko intimnější nežli u katolíků, poskytuje pravoslavná církev obraz mnohem utěšenější — přes všecko pronásledování vládní — nežli církev latinská. —

Výtky, jež jsem pronesl vůči katolické církvi, platí systému a ne jednotlivcům; ti bývají většinou lidé dobří, ba ideální. Zásluhou jich rámský monastýr nyní prospívá, je v době rozkvětu. Jsou zde mimo kvardiána tři bratří. Tito postavili nedaleko kláštera školu, aby v ní sami lid učili. Klášter opatřen nákladným vodojmem, a zásluhou bratří množí a zlepšují se cesty; oni hledí získati si zásluh o dolinu a starají se, aby pověst Rámských fráněvců udržela se alespoň na té výši, k jaké dospěla v minulosti.

Jsou lokálními patrioty v ušlechtilém slova smyslu, a příčina toho vězí částečně i v nejasnosti historického významu Rámy, jejž si oni ovšem vykládají co možno nejskvěleji.

Ráma v nejširším smyslu značí poříčí řeky Rámy — v celku asi 10 hodin dlouhý kotar (okres) Prozorský, někdejší území mezi Bosnou a Hercegovinou, jehož vynikajícím bodem byl zde pouze hrad Prozor.

Králové uherští psali se již od r. 1135 (první Bela II.) rex Ramae — král Rámy, a psáti se tak nepřestali. Stačilo jim táhnouti válečně do Dalmacie a projíti „při té příležitosti“ Rámou, aby si osvojili — ne-li země tedy alespoň titulu. Aby titul byl poněkud utvrzen — a to se musí vždy státi lidskou krví — našel si stydlavý Koloman, syn Ondřeje II., v záminku bogomilství, jež po celé Bosně a Hercegovině bylo rozšířeno a mělo i v Rámě horlivé vyznavače. Bosenští begové jsou vesměs bývalí bogumilci, a o Rámě máme právo domnívati se, že to byli předci pozdějších begů Kopčičských, jež Kolomana na sebe přivábili. Bylo to v době válek křižáckých, a účastníci dlouhých a zdlouhavých výprav těchto v nedostatku krve pohanské rádi se spokojili s hlavami bogomilskými, třebas také křesťanskými. „Metier“ jim bylo nade vše.

Je podivno, že na Rámu kladla se stejná váha jako na mnohem větší Bosnu, kterou se tehdy ovšem rozuměla jen střední a východní polovice Bosny nynější. Z titulu hrvatského bána Ivaniće Nelipiće z r. 1416, jenž se psal „knez cetinski, kliški, ramski i omiški“, vidíme, že Ráma měla vlastně význam pouhého kraje čili župy. A o Uhřích myslím, že přes veškeren svůj zájem o Rámu neměli o ní jasného pojmu, neboť letopisec jejich Thuroczy praví: „Království Bosenské, které i Rámou zveme.“ Snad, majíce Rámu — aspoň dle jména — měli i tajné přání, aby pojmy ony se kryly. Byli rozhodně uherští „králové Rámy“ z laciného kraje.

Ta titulatura jim ovšem málo pomáhala. Ve skutečnosti, na př. bosenský ban Tvrdko vydal r. 1366 11. srpna „pod Prozorem v Rámě“ věnovací listinu, kterou dán hrad Sokol na Plivě „za věrnou službu v době, kdy se na mne vrhnul uherský král jménem Ludvík . . .“ Vuku Hrvatiniću. To je důkaz, že do svých královských „povinností“ vůči Rámě se Uherští panovníci samozvaně a nikoliv se zdarem trvalým vnucovali.

Teprv Turci Uhrům pomohli, když přinutili bosenského krále hledati u nich (Uhrů) pomoci. Výsledek toho, pokud se týče Rámy, hned se objevil: Král Matyáš r. 1463 „daroval“ hned po pádu posledního krále bosenského Rámu synu Hercega Stjepana, Vladislavu Kosačiću, aby jej odměnil za junáctvo, s jakým bránil Hercegovinu a vyhnal Turky z Ključe a Ljubuškého. Nebylo potřebí žádného darování. Zde nikdo nečelil po pádu Bosny Turkům mimo Hercega Stjepana a jeho syna, a ten musil ku předu jak mohl nejdál. Tím způsobem držel Rámu, ne z vůle své nebo milosti Korvínovy, ale z válečné nutnosti. Ostatně nebylo to na dlouho — král Matyáš to asi věděl. I Herceg Stjepan musil ustupovati, a již asi roku následujícího padl Prozor a s ním i Ráma.

Ráma měla společný znak s Bosnou, ruku s mečem, jejž nynější vláda učinila zemským znakem. Snad i to pomáhalo ke zmatkům, překážejícím odlišovati Rámu od Bosny. (Dokončení.)

Z básní Paula Verlaina.

Překládá Fr. Sekanina.

I.

MŮJ DŮVĚRNÝ SEN.

Sním často krásný sen a divně pronikavý
o ženě neznámé, již podivně mám rád,
jiř každý okamžik zřím jiným pláčem lkát
a jež mne miluje a chápe mne a slaví.

Nebť ona chápe mne. Mé srdce jí jen praví,
co chová ukryto — jen ona do zahrad
smí jeho nahlédnout a v pláči rozehnat
sen těžce únavný, jenž dotkl se mé hlavy.

Je plavovláska to? Má černý vlas či rusý?
To nevím. Jméno snad? Ni toho nechci znát,
jen vím, že měkce zní jak těch, jež umřít musí.

Má pohled podobný pohledům očí z žuly,
a její drahý hlas, pln dálných, tichých vnad,
má hudbu hlasů těch, jež dávno umlknuly.

(Ze sbírky »Poèmes Saturniens«.)

II.

SVOBODNÍ.

S dlouhými sukněmi si podpatek hrál malý,
tak že i chvílemi, když zavál větřík čilý,
pod lehkou spodničkou punčošky zasvítily! –
oh, hloupou onu hru jsme tuze milovali!

I někdy hbitý hmyz se ukryl pod vrkoči,
by ostrým žihadlem šíj krásek zbodal bílou — :
tu její zásvit pak jak blesk nám projel žílou
a tichým bláznovstvím nám rozžal mladé oči.

Pak večer podzimní nám slétl na čela:
ramena ztichlých děv nám snivě v lokty vklouzla,
jich rety zašeptly pár slůvek plných kouzla,
že srdce v údivu se tiše zachvěla.

—

(Ze sbírky »Fêtes galantes«.)

III.

AMORET V PARKU.

Bouř zašlých nocí strhla Amoretta,
jenž tajemně se v ztichlém parku smál
a zlomyslně luk svůj napínal
za vánic sněhových i v parnu léta.

Bouř zašlých nocí strhla jej. Dnes leží
ten mramor roztříštěn ve smutku dne,
a na podstavci, než se rozpadne,
umělce jméno ještě najdeš stěží.

Oh, smutno zřít ty opuštěné zbytky
pozvolna ztlívat! Blízkost těžkých dní
se v nitro vkrádá, kde se rány chví
i divný bol, tak nekonečně břitký!

Oh, smutno mi! I tebe smutkem jímá
ten obraz, že ano? Ač dobře zřím,
jak s motýlkem se honiš růžovým,
očkama po něm svítíc frivolníma.

—

(Ze sbírky »Fêtes galantes«.)

IV.

* * *

Krb hřejně útulný, kde světla pruh se dlouží
a snění dumavé, kdy skráň se v dlaně hrouží
a oči ztracené v pohledy milých zraků;
čaj tiše kouřící, siesta za soumraku,

klid, něha pocitu, že den se chystá k spaní,
rozkošná únava i sladké vyčkávání,
nálady večera i tiché noci smavé —:
oh, jak to vše mám rád a v snění dojímavé
jak dlouze upadám a čelo skláním k zemi,
znuděný měsíci, pobouřen nedělemi!

—

(Ze sbírky »La bonne chanson«.)

V.

* * *

To bude tedy za letních kdys jasů:
Veliké slunko, druh mých radostí,
vám v hedbáv se i atlas rozhostí
a stokrát zjemní drahou vaši krásu;

Modravé nebe jako chrpy zář
bude se chvěti nádherně i dlouze
na našich čelech, která zblednou v touze,
a blaha emoce vám rozradostní tvář.

Pak sklesne soumrak, kraj se prochví celý,
vánek si pohrá s vaší kadeří,
a mírné hvězdy, až se sešeří,
přijdou se snivě usmát na manžely.

—

(Ze sbírky »La bonne chanson«.)

VI.

* * *

V šedivém živůtku, jenž zdoben trsy fial,
kdys v června slunný den, kdy pad' jsem v snění dumné,
s úsměvem rozkošným se objevila u mne —:
já jsem ji bez obav a lichotivě přijal.

Přišla a prošla se, usedla, vstala zase;
žvatlala prostě, vážně, tklivě, ironicky:
a v její úsměvu já pocítil jsem vždycky,
jak jas i v duši mou jak paprsk usmívá se.

Hlas její sladký byl a jako hudba milý.
Svou duši bez zášti hned lehce vyjádřila
svým dětským žvatláním, v němž touha dobra byla
a v němžto jas vždy plá a dobroty květ bílý.

A proto také hned po krátkém, tichém boji,
jenž ještě v zárodku byl zdusen dokonale,
jsem klesl v osidla té dobré víly malé
a před ní klečí teď stín bědné duše mojí.

—

(*Ze sbírky »La bonne chanson«.)*

VII.

Tichý déšť padá na město.
(Arthur Rimbaud.)

* * *

V mém srdci pláče cos tiše
jak deštík nad městem;
oh, jaká to nuda dýše
v mé srdce tiše, tak tiše?

Ó, tiché šumění deště,
jenž padá na střechy!
Když nuda sevře nás v kleště,
hráš hudbou, písničko deště!

A pláčeš bez příčiny
v srdci, jež vysíleno.
Jsou zradou tvoje stíny?
Ten bol je bez příčiny.

Ó, věru, nejhorší mukou
je srdcím neznat proč teskní.
Bez lásky, bez zášti tlukou
a tiše zmírají mukou.

—

(Z knihy »Romances sans paroles«.)

VIII.

GREEN.

Hle, sněti, květy mé, zde ovoce se sklání
a zde je srdce mé, jež pouze pro vás bilo.
Jen nezdrásejte je svou něžnou, bílou dlaní
a kéž v tom dárku mém by se vám zalíbilo!

Vracím se orosen ze svojí bludné pouti
a ranních vánků chlad mi podryl zdraví.
Ó, svolte, abych moh' vám k nohám usednouti
a sníti o Štěstí, jež únavy mne zbaví.

Ve mladičký svůj klín mé přejte sklesnout hlavě,
v níž dosud hudba hrá posledních políbení,
ať měkce spočine po námahách a vřavě
a nechť se uklidní ve vašem uklidnění.

—

(Z knihy »Romances sans paroles«.)

IX.

* * *

Kouteček drobný, hnízdo jak dlaň,
kde jsem se zrodil,
naděje velké, které jsem zplodil,
Bože můj, chraň.
Stop poklesků a hrubých provinění
již dávno není
na čistém štítě mého snění.

Jsem zdoben svatou Prostotou
a Nevinností.
Co schází srdci, které Krista hostí,
v němž lilje porostou?
Má samota a moje opuštění,
mé tvrdé lůžko, kůrka denní —
Jak velká píle! A jak vzácné snění!

Mé něžné srdce oddalo se duši
jak Láska Milování,
a v tomto tichém, svatém odevzdání
mé nitro milost tuší.
Jak velký obrat v bídu mého žití
dnes jasně svítí,
kdy moje touhy ověnčilo kvítí!

Ó, díky, Pane! Zdaž to v pravdě není
smrt příliš blahá?
Ó, kéž Ti mila je má trpělivá snaha
a naše zápolení . . .
Dnes za vše prosím, již mi blízko stojí:
Po těžkém boji
dej vejíti nám v svatou říši Svoji.

—

(Z knihy »Amour«.)

X.

EXTRAKT BÁSNĚ „LUCIEN LÉTINOIS".

Zlatovláská si zdřímnula. Popelku spánek přemohl.
A Modrovouska čekala na bratry u své říčky.
Paleček, dalek obavy, že Lidožrout je na blízku,
tiše se v trávu uhostil a zpíval modlitbičky.

Pták stobarevných perutí se lehce vánkem nadnášel
nad četných hájků kobercem i nad nizoučkou klečí
a snil, že zlatem zastíní úrodu žírné krajiny
i vlnící se pšenici i louky v senoseči.

A polní kvítí nesčetné a zářivé i planoucí,
krásnější nežli zahrada, z níž lidstvu žití svitne
— tož Kvítí lidstva! — chvělo se a vlnilo se lehoučko
jak jemných látek tkanivo do zlata slámy žitné.

A kvetouc zcela prostince, odňalo vichru drsnosti,
silnému vichru bouřnému, jenž zmirňoval se krajem
od první chvíle večera. A zazpívalo okolí
do srdcí, která čekala: Ať umřem neb ať zrajem!

Ječmeny ještě zelené a žita dávno sežloutlá
lákala měkce vlaštovky ve svoje mírné vlny.
Roj ptačích hlasů vznesl se a nad brázdy se rozletěl
a všecky klasy ožily a byly hudby plny.

Osel se vrací! Poslyšte: V sousedních státech za lesy
hlas trubky řízně zaječel a čepobití troubí —
my vracíme se v hospodu, jež věky čeká zakleta,
a povečeřet chystáme se v družném její loubí.

(Z knihy »Amour«.)

XI.

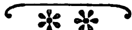
* * *

Mru vášní milovat. Mé slabé srdce šílí.
Pohrdá způsobem i okolím i chvílí,
však sotva zasvitne blesk dobra, cnosti, krásy,
hned za ním vrhne se a hned se k němu hlásí
a v chvíli objetí stokráte zlíbá čelo
té drahé bytosti, k níž láskou zahořelo.
Když nevděk illusí pak do dálky se ztratí,

mé srdce sesmutní, však věrno jim, se vrátí,
jim v paměť nechavši buď stružku krve rudou
neb svojí duše kus. Však nezžírá se nudou —
leč ihned přistane k Ostrovu Snů a v pláči
svou hořkost vyleje, svou beznaděj tam vláčí,
čímž znovu posilní se příští pro zápasy.
A zase odpluje . . .
Je náhlé, hrdé raçy,
že vždycky na cestách až v nekonečno pluje —
svéhlavý námořník — a v břeh-li vítr duje,
vždy přímo letí s ním, bez obavy, že smrti
se v náruč vydá tím, když loďku skály zdrtí.
A přec-li narazí, po můstku rychle spěje
a plave ku břehu. Hle, je tam! Štěstí přeje
mu v jeho odvaze, že svoji pro záchranu
nemusí blouditi od večera až k ránu
a zase celý den, než pomoc jemu svitne.
Však nic! Ni stromů tam, ni trávy, vody pitné,
hlad, žízeň trýzní je a zrak je slunkem spálen,
ni lidské stopy zřít, kraj v mlčení je zkalen!
A srdce žádné tam! Ne podobné snad — není
na celém světě dnes — však vůbec srdce v chvění,
jež aspoň tlouklo by a hlodalo a žilo!
I bude čekat dál na svojí spásy dílo,
horečkou živeno a láskou vzpružováno,
až koráb nějaký se objeví kdys ráno,
signály uslyší a odveze je domů — —
Na to se spoléhá . . . Však důvěřujte tomu!
Někdy se přihodí, že loď je mine v šeru:
však čím mu bude Smrt? Čím jinému je, věru!
Ach, ona Smrt! Ta Smrt! K ní vše své touhy řídí!
Své síly ohnivé vždy jakýs paprsk vidí
plát v její náručí, k ní chodí pro potěchu,
ji divně rádo má jak pták své hnízdo z mechu;
vzpomínka na ni je mu polštářem, kde spává,
kde sní a kde ji zří, s ní hovoří, jí vzdává
se jako milence či jako dobré máti . . .

Mru vášní milovat. Co dál? Ach, jen se vzdáti!

(Z knihy »Amour«.)

Rok na vsi.

BŘEZEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

RESPIRIUM.

Na den sv. Řehoře.

Ostré už slunce rozřízlo mlhy a lehce jižní větry zadýchaly teplem.

Od fary blátem po vyšlapaném chodníčku běře se ke škole malá postava duchovního pastýře.

Tížily jej nějaké nesnáze. Hluboko skláněl bílou svou hlavu, krytou zimní, těžkou čepicí — chvílemi se dokonce i zastavil a přemýšlel a přemýšlel, a tu hlavu pořád jakoby tížil cent.

Kladivo na věži uhodilo a odbilo deset. Ale ani snad dvacet těch prudkých úderů hodin nebylo by vyrušilo důstojného pána z hlubokého uvažování. Teprv když u školy břinklo otvírané okno a z učírny ven vyvalila se pára s náhlým hřmotem dětí — vzpamatoval se velebníček z mrákotného svého hloubání a zahlídnuv v okně vylehující tvář učitelovu, pohnul bříškem a přidal několik palců na drobném svém kroku.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus — velebnosti vítáme!" zdravily děti duchovního správce hlasem, který se podobal malému popěvku.

Velebníček pověsil na lištvu staromodní řasnatý, na dva límce založený svůj plášť z tmavomodrého sukna, pan učitel spravil na rychlo kamna a dal rozvazujícímu Tomášovi pohlavek.

Teprv nyní se řádně pozdravili. Ale velebníček stále byl jako ve snách. Pojednou se z nich násilně probral, vyhlédnul jakýmsi utrpení plným pohledem vzhůru a nabízeje panu rechtorovi černé bohatství své tabatěrky — začal třaslavým tonem, jakoby prosil:

„Pěkně vás prosím, pane učitel — nevíte, jak se jmenoval ten pan učitel v Polance, co loni zemřel?"

„I — vím —" pravil učitel a s chutí si šňupnul. „Procházka — František Procházka."

„Pro-cház-ka!" Drže šňupec mezi prsty, vznesl se velebný pán rukou nad čelo a ďubnul do něho prostřední prstem — „Tak — tak.

Ano — Procházka! — — Ten mně dal starostí! — A tak dobře jsme se znali! Procházka! — —"

„Co je s ním? Jaké starosti?"

„Ale — —"

„Ticho!" zahučel učitel na zjitřenou mládež a zaklepal klíčkem o stůl.

„Habrůvka" ztichla a vysoký rechtor znovu naklonil své ucho k velebníčkovi.

„I nic — nic vážného — — docela ne. Včera u večeře jen tak na honem jsem si na něho vzpomněl — ne na něho, ale na jeho jméno, a ne a ne na ně přijít! Pořád se mně cosi v hlavě jakoby pletlo Svo-Svo-Svoboda — — Svoboda — — a na to „Procházka" — ne a ne si vzpomenout. Už mně ani večeře nechutnala — — až jsem se zlobil na sebe — — Tak snadné jméno — Procházka — no — no — — špacír — — Chodím na procházku každý den a — nevzpomenu si! To je divná věc, že si člověk tak jednoduché jméno nemůže pamatovat. Do půlnoci jsem si vám tím hlavu lámal, ani spát jsem nemohl, pořád jsem se na posteli převracel a ráno — jen jsem vstal — už zas jsem na to myslil — — Ani ve zpovědnici jsem neměl pokoje a jen pořád to mně na mysli leželo, jak se ten pan učitel jmenoval. Už jsem se za něho i pomodlil a nic — nic platno — — I u oltáře a po mši svaté — a ne a ne! To je špás! — — Tak Procházka — — Včera bych byl za to slovo dukát dal —" rozesmál se velebníček a tleskl si rukou do dlaně.

„Je to divné —" vsrknul učitel do nosu poslední prášek rapé a otřepav prsty, běžel krotit Vaška do zadní lavice — kde z čítanky jak peří se rozletěly rozevláté a z hřbetu vytrhané listy. Vašek musil z lavice — Staněk Gargošů za ním.

„To mně to dalo — to mně to dalo!" nepřestával se velebníček divit.

„Tak bych na to nemyslil —" mínil rechtor.

„Ja — to se řekne!" skrčil velebníček bílou hlavu v černá ramena. „Když to ale nejde — nemyslit na to! To už je tak povaha člověka, že když si něco zamane, ne a ne si to dát vzít. — Obyčejná hloupost to bývá — ani za tu řeč to nestojí, a nespím pro ni třeba celou noc. A stále a pořád se mně to na mysl vrací. — — V Brně — ach! Už když jsem kaplanoval — kolikrát o půlnoci s postele jsem vstal, obul se, oblíkl — — a běžel jsem k Josífkovi — však je teď kanovníkem — schválně do jeho kaplánky jsem běžel v noci, po tmě jsem se šmátral po jeho dveřích a prosil jsem ho, aby mně to řek', nač jsem si nemohl vzpomenout. A když řekl, teprv jsem šel a měl jsem pokoj — svatý pokoj až do rána."

Pan rechtor poslouchal už jen na půl ucha. Všechnu jeho pozornost strhovala k sobě stále živěji a živěji rozvazující mládež. Tam Krča vylézal z pod lavice rozježený jak kocour, jinde na tvář pleskla dlaň.

„Pane hučitel -- Studýnka tadyk skáče!"

„Vidím — vidím — — to se podívejme, jaký je z něho kozílek!"

Zas před lavice musil jeden a to byl Psota František -- obecní dítě.

Velebníček v nedostatku látky k dalšímu hovoru chytil se Franty.

„Však už dlouho dělat nebude,“ pravil jen tak ledabyle. „Přijde do ústavu. Paní hraběnka už to vymohla.“

„Bóže — to budu rád! To se pomodlím za to, že ten tyran přijde pryč —“ zvedl učitel oči ku stropu, kde se vzduchem chvěl magnetovaný pletací drát — — „To si jednou oddechnem — vy — obec — i já — — Tam z něho snad přece něco vyvedou!“

„I nevyvedou. Nemyslete — — Nic z něho nebude. Už jednou se paní hraběnka ujala takového křivého výhonku — Hlaváčka — — a co z něho je? V německém ústavě až kdesi za Vídní ho vychovali a vyučili ho i krejčovině. A jen ho pustili jako tovaryše do světa — už byl tu. Za rok ho přivedli do Habrůvky šupem. Cosi provedl a před vyšetřujícím soudcem prohlásil, že se mu nemůže nic stát, protože nebožka stará hraběnka byla tajnou jeho matkou — — Tak si pomyslete — — ta řeč! Lidi se smáli a říkali mu „hrabě“ — — A sotva tu byl pár dní, už byl zas v prachu a teď prý je zavřený kdesi v Uhrách pro žhářství. — — Tak to máte.— — a s tím tady to jinačí nebude. Už z očí mu to kouká — — vidíte ho, vidíte — —“ ukazoval na Frantu, který zelenýma svýma očima a všemožnými pohyby za jejich zády korrespondoval se zadní lavicí.

Učitel — už jako na trní — podíval se na hodinky. Půl jedenácté — Přivedl panáčkovi ještě děti do pořádku a rozešli se.

„Tak teda — začnem —“ hlasitě složil velebníček dlaně do sebe a vyvolal Tománka. — — — —

Pan rechtor, jen si doma zapálil — už se hnal na jasné sluníčko venku zalívající svým stříbrem celý dvůr. A střechy a náves a celý nebesklon — všude jeho zář, všude jeho světlo — pronikavé, ostré a přece milé v mladém sálání, kterým hořeti se zdála celá zem.

Jaký to byl den! — —

Před třemi dny hojně napadlý sníh — jakoby nikdy nebyl ani býval — sám sebou jakoby se ztrávil — nezbyla z něho ani jiskřička. Zas roztály ledové tříště od posledních mrazů a v příkopě zbyla jen špinavá ssedlina sykajících pěn. — Vrkali nasedající holubi a rozpínajíce bílá svá křídla, bouřlivě dávali se v svižný let. — — — Radostně po dvorech kdákaly snášející slepice, kohouti o strhání napínali chraplavé své krky — nad Habrůvkou znovu se rozezpíval vrátivší se skřivan. I včely vyletovaly na první sběr z lískových a jívových „kočiček“ a na zadních nožkách snášely první žluté rousky pro svou rodící se mláď.

Na plném, širokém slunci hověl si dýmající pan učitel a šťastnýma očima přehlížel ves. Z daleka už zahlédnul škole se vyhýbajícího Pazderku, jak s kytičkou sněženek potají se kradl do zámeckých vrat. Školou byl mu teď les, domovem, kostelem — vším. Beranici po uši, záplatovanou bundu po paty — bos, nohy zimou červené jak rak — šel si pro almužnu z rukou dobrotivé přírody. — —

Sedláci mrzutě přecházejí. Na sv. Řehoře led plove do moře, žába hubu otevře, čáp letí od moře a — šelma sedlák, který neoře. — — Ale, jak pro Boha orat? Vždyť do hlíny, do bláta po břich by zapadali koně — — a pluhem — kdož by mohl hnout?! — — Jen co vítr dýchne od polední strany — rázem prací zahlučí ves. — — Také

starý Kunz nemůže se už dočkat. Odbyl si svou každoroční nemoc a všecko už ho doma tlačí, všecko z domu vyhání — Vzal hůlčičku a zahalen teple, šel se aspoň podívat, nebude-li možno aspoň zítra někde na výsluní do země zapustit pluh. — —

„I Bože chraň — ani dotknout!“ — vracel se bez rady s ranní své obchůzky.

Pan rechtor právě po záhonu sbíral rozkvetlé hvězdičky plných sedmikras, když k plotu u zahrádky se přihnala tetička Dóbková. Byla jaksi celá rozpálená a načechraná jak rozsezená slepice.

„Dobré deň — či huž poledně? A co sbírajó?“

„Eh — kvítí na stolek. Je teď nejvzácnější. Zítra, kdož ví, jak bude — a tak aspoň doma když to je.“

„Ba. A hele — vopravdu hjim to huž kvete! Je tam pan falář?“ píchla prstem ke škole.

Děti ve sboru odříkávaly čtvrté církevní přikázání.

„Je. A vy — kam? Celá ste jaksi rozčepýřená.“

„Eh — čert be nebel!“ — hodila tetička bokem. „Husa mně nechce sedět na vécách, voběd mám vařit, Líšenka došla kupovat kůzlata, dobetku mám dávat, hřebec se v maštali hutrhl a Jurku — kozli nosijó po dědině! — Běžím se teda podívat pod kovárňu — A naposled — doví, ešli v hospodě neslope zas nejaké haldamáš — — — — No, s Pánem Bohem!“

Sotva dořekla — zas tak hodila bokem a šla hledat pod kovárnu Jurku.

No — pod kovárnou ho nenašla.

Seděl opravdu vedle v hospodě při „haldamáši“.

HALDAMÁŠ.

Na den sv. Růženy.

Před setím sedláci nejvíc obchodují a když už obchodují, při žádném obchodě neobejdou se bez haldamáše. Litkup tomu říkají v království — haldamáš zas v markrabství. A bez haldamáše není v Habrůvce kupce, není prodavače; pro haldamáš prostě koupí a prodá každý kde co. Pije se na všechno — na krávu, na kozu i podsvinče. Co jsou hody bez pračky, Štěpán bez opic, svatba bez pláče — to je kup bez haldamáše — a bez něho ani snad prodej neplatí. Někdy je to jen půllitr kořalky, jindy čtvrtka piva — také i láhev vína — někdy víc, někdy míň a jen trochu-li náhoda přeje, obnáší haldamáš také víc, než zač bylo koupeno a prodáno. — Dělat není hrubě ještě co, a krev neposedná nedá už ani spát. Tak obchodují a v haldamáších vyřizují sporné i svorné svoje otázky.

Prodal Hrabálek za dvacet rynských sena a pili na to čtvrtku piva haldamáše. Koupil Horbišek od starosty z Havranic koně a zaplatily to „kořata“ dvě.

Mladý Švásta koupil od Krči chlívek za dvanáct zlatých a přes pětku prohaldamášovali. Studýnka platí haldamáš i když koupí psa.

A pije, kdo se naplete — kupec s prodavačem, svědci s kupcem a všichni, kdo se k tomu přihodí. Jsou i tací, kteří k jaru do hospody zajdou jenom k vůli haldamáši. Jak na jisto by tam šli — někoho vždycky zastihnou.

Nejslavnější haldamáš slavil letos Očadlík. Koupil od Gargoše dům za jedenáct set a na druhý den za sedm set prodal svůj dosavádní příbytek. Pili den, pili dva dny, a každý haldamáš stál desítku. — — Žena zatím doma hrozně řádila, že se zadlužují — a barák konečně, že je jako barák. Bývat kde mají a tak co — — Nechtělo se jí ze zamilovaného hnízda. I to u ní bylo ničím, že by z domkařů postoupili na sousedy. — — I Očadlík vystřízlivěl ze své sousedské pýchy a už za týden koupený dům zas prodal z ruky a zpět koupil teplou svou chalupu. A ani tento kup a ani tento prodej se neobešel bez haldamášů. Byly tedy zas dva — dohromady čtyry. Očadlička myslila, že „krýv" se jí v těle ssedne — tak ji to haldamášování dojalo. — —

Tak haldamášovala Habrůvka už od ostatků, a nebude těm oslavám konce až do setí.

Z hospody je hotová bursa. — —

Bláha prodal dobrou krávu a sám nevěděl proč. Řekl jen, že byla moc smutná.

„Tak je pořád smutná —" vykládal — „že kdo se na ňu podívá, do pláče se nad ňó mosí dát. Dež ju žena dojila, vobrátila milá kráva decke voči ke stropu a tak hjí z nich tekle sluze jak fazule. A decke tak kókala jako bolesťó přemožené člověk. A taková dojnica! — —"

Franťólek prodal zas krávu, že nechtěla táhat. Rézinka jí říkal.

Jel s Rézinkou z lesa s dřívím. Za panskou zahradou Rézinka pojednou že nepůjde. Proč, co ji to napadlo — Bůh to suď. Bláta nebylo, ani náledí — Jen tak se zastavila a zůstala stát.

Viděl to Dóbek a vypravoval:

„Jak dubové špalek vám stála — kámeň — skála — a hani nohó nehnula. Bil ju, pomáhal, za kola klačil, křičel, nadával, nadzdvihoval vůz, za vohlávku ju vzal — nic. ‚Rézinko, di! Rézinko, hni se!' — — pořád na ňu. Hale Rézinka že nepude. Némíň hodinu se s ňó mordoval a Rézinka pořád jako z kameňa — Najednó milé Franťólek před Rézinku a — buc na zem! — na kolena před ňó pad' a povídá: ‚Hale Rézinko, dež ti pěkně prosím, deť se přeci jen hustrň nade mnó! — Tak táhni přeci, dež ti tak pěkně prosím!' — A tak měl ruce sepnutý jako ten svaté Hubert, dež klečel před jeleněm, a div nebrečel. A potem vstal, vopřel se vo klanicu a — vje! — — A podívéme se! Rézinka zapjala a — v minutě beli duma. — —"

Franťólek s Bučkem prohaldamášovali při prodeji Rézinky pět litrů vína a málem že nedošlo mezi nimi k bouři. Ne pro Rézinku, ale za to, že Buček Franťólkovi řekl, že je „takové jeden Hergules".

V napjetí teď Habrůvku udržoval Prudek se svými koni — plnými a přece lehkými grošáky — zrovna do kočáru. — — Na podzim koupil roční hříbata za tři sta rynských, přes zimu je spravil tak, že sesílili a vyrostli jak lvi a z jara teď chtěl za ně už čtyry sta padesát. —

Kupoval je hrabě, ale rozmýšlel se. — Jen jak Prudek s koňmi dopadne — jiné řeči nebylo.

I Ondruška prodával svou herku za padesát zlatých a nějak moc dlouho ji prodával; trvalo to již kolikátý den — nikdo nekupoval a každý jen se „ptal". Seno a jetelinu Ondruška už skrmil a že na šimlu kupovat nebude a nemůže — to věděl nejen Ondruška, ale i jiní. Dá ji tedy o hodně laciněji.

„A haldamáš mosí bét, debech ju měl za šterecet prodat! — —" rozkřikl se už zoufale. Ale ani za čtyřicet nebylo možno šimlu udat.

„No tož, Horbišku — přeci kupuj! S tém tvém šimlem — to bode jeden pěkné pár — — Do kočáru je možeš zapřihnót a jezdit s nima po celým světě — —"

„Šterecet renskéch za koňa bech dal, hale, co te máš, to néni kůň. To je koza — — nebo psék — hale kůň to néni. Debe se tá kobela vohřebila, tak to mosíš hutopit, protože to nevodstaví. Deť je to žába a ne kůň! — —"

Ondruška svěsil hlavu a nějak sklesle na mysli pravil:

„No víš, Martine — tak vo mým koňovi nemluv. Huž seš tak trochu rozumem nadsaděné, že tak mluvíš. — Béval's rád, dež takovýho koňa měl's — — Je to žebráček — věrná pravda. — — Šak taky žádný stovke za něé nežádám, hani jé neprodávám panu hraběti — — Staré je taky — je to pravda — patnást roků hjí huž je, hale — vetáhne víc ňežli tvůj valach — — Jen se na svůj dobetek podívé! — Deť huž ten tvůj valach hani na šimla nevepádá! Co jé máš, meslím kartáča neviděl. Huválené a žluté je jako kanárek, a tak s něém jezdíš do pola. — Takovýho žlutýho šimla sem jakživ neviděl."

Horbišek jen tak opovržlivě pohnul hlavou na stranu a pravil:

„Nechlemté! — — Dež ta tvá chudera hutáhne vosum metráků, tak můj pes hjich hutáhne patnást. Co srovnáváš mýho valacha s tvó starobó?! — — Můj valach hutáhne víc za vocas než tvá šimla za chomót. — — A patnást že je hjí? Podívé se hjí na zube! Deť je huž tak stará, že hani lehnót nesmí, protože ví, že be vickrát nevstala! A te za tú zdechlinu chceš šterecet renskéch — — Rasa zavolej! Co dostaneš za kůžu, bodeš mět — vostatní se zakope; hani k hjídlu to nebode; velámal be se každé zube."

Ondruška už viděl, že kobylka jeho takhle ani na cti ani na ceně nezíská.

Poslední kus jeteliny jí dal ráno — — co si teď počít?

„Hani jateline nemám," uklouzlo mu smutně z pootevřených úst.

„Víš co?" nahnul se v kožichu Dóbek — — „Nalož hjí do hrantu sláme a na voči hjí dé zelený bréle. Bode meslet, že je to tráva a nemosíš seno kupovat."

Ondruška nadobro sezelenal. Už ani neodpověděl.

Vešel Prudek.

„Hantošu, kup teho koňa!" vzpružil se pojednou Ondruška a obrátil k němu prosebně oči. „Dám jé za šterecet. Humíš prodávat — spravíš jé — — ešče na něm veděláš."

„Ba, kup, Hantošu, kup! — Hať je haldamáš. Šiml neplatí méto a tak haspoň méto bodeš mět zadarmo. A šiml je pěkné — hani ti huž nezplesniví, zvostane pěkně bílé, jak je.“

„No ja! Hale co s něém, dež netáhá?!“

„Netáhá, netáhá! Dež nemože slabosťó! Huž páté deň nemám — eh co — — Tá kobela dež dostane hrst vovsa, zlomí každýho koňa a — haji tvůj pár.“

„Kup, Hantošu, kup! Smluvte se! Deť tu nende vo tisíce. Hať pijem — — — V trhu cekána s něém napálíš — — Kdo ti nezná!“

Ondruška zasyčel.

„Pětatřicet a dva renský haldamáš — dáš?“ pravil a natáhl dlaň.

„Třicet!“ jen žertem prohodil Prudek.

Hlasitě jak podešev o podešev plácly na sebe dvě rozkřídlené dlaně. Prudek už neměl ani času vzít slovo zpět.

„Hale s véminkó —“ pravil, drže ještě Ondruškovu pravici na své. „Jen tenkrát, dež hrabě kópí mý grošáke.“

Radostně svolil Ondruška. „Platí.“

„A dva renský haldamáš?“ ptal se Hrabálek, svědek.

„Zvostanó,“ usmál se Hantoš.

Prudek vyšel na dvůr za Rybářem.

„Meslíš te, že na tem šimlu Hantoš nevedělá?“ smířlivě už obrátil se Ondruška k Horbiškovi. — „Slešel's jé na trhu nekdy handluvat? To mluví jen samý hedvábný slova a každýmu jen jak be růžičke sázel. Tak ti teho šimla každýmu vokrášlí, že si hani podobné nebóde, a huvidíš, co s tó šimló hudělá — —“

Prudek vrátil se s Rybářem.

„Prosím ti, Hantošu, kolik's téch koňů huž měl?“

„Sto dvacet. Totok bode stojednadvacáté.“

„Eh — to néni kůň, teho nepočíté — hale koňů kolik's měl? Zapisuješ si to, či co?“ oblíznul se Horbišek.

„Certifikáte si skovávám a mám hjich huž stodvacet.“

„A proč prodáváš te svý grošáke včil? Deť takovéch pěknéch koňů huž jakživ mět hani nebodeš. Tá podsednica — tá má šířku! Nalite hjí vode na zadek a zvostane tam stát. A valach — laštůvke na něm može chetat.“

„Ja, to dělá dobré vobrok a vopatrnosť. Stáli peníze, hale za to só jak císařský. Vrbo ze země vetrhnó, dež chetnó.“

„Tož hjich neprodávé! Beď rád, že jednó pěkný koně máš.“

„Dež só železňáci! Grošák je pěkné dvě tři leta a potem je z něé vobluda. Z železnýho grošáka máš decke po letech muchovitýho šimla. Co potem? Stráňovské Brechta měl koně — tisíc renskéch za ně dostával. Sám dal pět set a — jak bel na ně pyšné! Haji se zadlužil k vůli nim, jen habe hjich nemosel dát z ruk. A za štere roke mu zběleli a huž dostával za ně jen tři sta. Pane, s takovém koněm jak — s falešnó ženskó — radši preč, dokaváď je čas.“

„Povídal Matula, že bel hrabě včera s nima v Dubňanech.“

„Bel. Šak dojeli mokrý jak kačene. Meslím, že hjich kópí.“

V tom Matula, panský hospodář, otevřel dveře a rovno k Prudkovi

„Tak pan hrabě že vám za ty koně čtyry sta padesát dá. — — Já šak bych vám za ně tolik nedal — — —“

„A haldamáš?“

„Platíte vy. Kdo bere. Přeci pan hrabě nebode s váma haldamášovat!“

„A to hjich zas já nedám! Desinu na haldamáš — podlivá zveku a pořádnosti — a možete si koně nechat. Podlivá pořádnosti — pro nás všecke tadyk, jak tu sedíme.“

Matula se usmál a přisedl. Měl už v kapse hraběcí svolení.

Dlaně plácly.

Hospoda zaryčela radostí.

Ondruška šimlu oslavoval ještě druhý den.

DO HROBU.

Judica — neděle smrtelná.

Vítr přihnal černé, studené mraky a se škaredého nebe do oschlých cest znovu zatéká voda, morosící už od rána. A vítr hvízdal, přimrzala voda, a země pokryla se hladkou, sjízdnou ledovicí, smísenou se sněhem.

A přece dědina zvučí a vesele už od rána rozléhá se překotnými jakýmisi hlasy, v jejichž vzletu a spádu teprv po chvíli rozeznáváš známé hlaholy zpívajících hrdélek. V dvojicích zastavují se děvčátka drobná před statky a u dveří domů s májkou v omrzlých rukou a prozpěvují svoji smrtonošku až po samé poledne. Jak si uspořádaly zelený svůj vršek smrkový! Papírové, různobarevné řetězy v obloucích houpají se kolem do kola, navěšené hadýrky v pestrých skvrnách stékají od halouzky k halouzce, a růžence vaječných skořápek kývají se na stromečku, chřestíce v pohybu jak harašivé klouby kostlivce.

Smrtná neděla, kde's klíčky poděla — — sotva den se zableskl, nebylo dveří v celé Habrůvce, odkud by na chvilku aspoň nezavzněly zvonky lahodných těch zpěvánek — až se dveře otevřely, ruka se prosmykla na ulici a v mošničce nebo uzlíčku ocitlo se něco, nad čím dětem v očích tolikerou září svitne vděčné usmání. A ranečky se plní černým chlebem a posledními mlsy zimy — ořechy a suchou křížalou, ba i vdolky a včera upečenými koláči. Velebů Martin nosil v starém, potrhaném šátku i zemáky a v hrsti vychrtlé na kost zuřivě mačkal dvacetník od pana hraběte. Jeho menší sestra nosila „smrťolku“.

Pronásledovány větrem spěšně uchýlily se děti v žudr Dóbkův. Tetička Dóbková už neměla, co by dětem dala, přece ale sehnala, honem vyběhla ven a odbývala je kusem buchty s krejcarem. Ale když spatřila je zmodralé, umrzlé, zimou se třesoucí v jednoduchých hadýrkách — tak nad nimi ruce složila. Sželelo se jí těch drobečků, jež u země sotva bylo vidět.

„Bóže, že se hjim chce v tý zémě mrznót! — Poďte se haspoň trochu zehřít. Deť je tu vo nemoc, vo smrt!“

Děti nesměle tlačily se do kuchyně.

„Humíš, Martine? Tož říké — hale pěknó!“ oslovil chlapce Dóbek od stolu. „Tož zpívéte!“

Děti se postavily vedle sebe pod chvějící se smrtonošku, Martin nakřivil hubu nějak napříč a spustil s vyzáblou svou Rozárkou:

Smrtná neděla,
kde's klíčky poděla,
u studýnky, u lubinky,
čím se's utírala.
Lístečkem, lístečkem,
červenéma vécama,
žlutéma koláčama.
Svaté Jiřík vstává,
zemi odmykává,
aby tráva rostla,
tráva zelená,
rosa studená,
fiala, růže,
pomož nám, Bóže;
Svatá Kateřino,
lej na nás víno,
abychme se napili,
Pána Boha chválili.
Pšó blechy ven
vzhůru komínem
a čistota sem.

Pojedeme do mléna
se štyřema vranéma,
já pojedu taky,
zapříhnu si straky.
Královnička králová
král pro tebe posílá,
aby's k němu přišla,
nebyla tak pyšna,
sama jediná.
Šak já k němu nepůjdu,
proto pyšna nebudu,
pro můj zlatý roh.
Jeden červený,
druhý zelený
a ten třetí bílý —
kdo poleze z díry. —
Dala maku, dala hrachu,
dala suchých hrušek,
abysme se poděly
do cizích perlušek. — —

Dál to nešlo. — — —

Svatý Jiřík vstává — — tráva zelená — — fiala, růže — — — Bože, Bože, když je tak člověk poslouchal, rozkvétalo to všechno kolem něho, jakoby opravdu už zima byla za horou a kolem kvetl jenom máj. — — Kdyby už jen byl zase tu!

Ale bude — bude. I ty děti už to slibovaly s takovým nadějným důrazem a nadšenou myslí zpívaly o divech otvírající se přírody, že už zimy nemohlo být, než na krátko, kraťoučko. Její smrt nosily už zkřehlé ručky, naposled ji ukazovaly lidem na postrach i památku, a ledva za poledne poslední dozněl hlásek klinkající kdesi u židovy krčmy jaru na pozdrav — u rybníku stál už zástup dětí, bezpočetné ruce s nedočkavou náruživostí už trhaly se smrťolky všecku nádheru a když ji do naha odřely — nad hlavy ji zdvihly a — šups s ní do vody!

A bylo po zimě. Mrtvá, bídná, škaredá, ucuchaná a roztrhaná na kusy jak mrcha válela se uprostřed brodidla a nikdo si jí už ani nevšímal. — Ale teprv teď ucítily ruce její moc — — Rychle zajížděly před ní do kapes a pod vlňáky na prsa a postavičky schoulené a prostydlé na kosti utíkaly před ní do teplých stavení. — — — — —

— —

Po pobožnosti křížové cesty a požehnání lidé rozcházejí se jindy po svých staveních. Než tentokrát jen několik se jich vytratilo domů — všichni ostatní jedním směrem šli dědinou dolů. Zazvonil „prepusňáček" a v jeho průvodu houf dětí a žen zastavilo se u Krištofových. — — Za nimi s křížkem, ministranty v černých komžích a panem rechtorem s „agendou" pod paží spěchal velebníček vykonat poslední obřad dnešního dne.

Anežce, dosud choré a sotva nohy vlekoucí, umřelo děťátko. To první, nezvěstné dítě — narozené sedm měsíců po Krištofově svatbě,

provázené na svět tolikerou tryzní a duševní útrapou Krištofa i jeho ženy — rozžehnalo se se světem. — — — V neděli po požehnání, v zasmušilém čase adventním, kdy nad Habrůvkou visela zrovna tak šedá a škaredá mračna jako dnes — velebníček Martinka pokřtil a za stejné nálady a skoro pod týmiž dojmy v neděli postní blátivou a smutnou cestou vyprovázel Martinka k věčné kolíbce.

Dlouho umíral Martinek. Po tři noci čekali i nečekali na poslední jeho vzdech. Čekal Krištof, ale nečekala Anežka a stále jen doufala i ruce spínala k milosrdnému Bohu, aby jí synečka nebral, aby jej nechal v churavém jejím náručí. Několikrát prý omdlela, v době jeho nemoci na nikoho ani slovem nepromluvila. Bez ducha, bez života jako stín vysedávala u kolébky s hlavou sklopenou a očima upřenýma v zem. Bůh ví sám jediný, nač v tu chvíli myslila, nač vzpomínala — jaké hrůzy, čí dávno zapomenuté radosti táhly utrmácenou její hlavou. Bylo dítě Krištofovo? — Taková tajemství se nikomu nesvěřují, ani manželi a snad už ani sobě se jimi nesvěřila Anežka. Pro ni zůstalo jenom to dítě z celého tajemství a mimo ně pro nic jiného nezdála se mít ani myšlení. A to tajemství i se svou bolestí provázela dnes ku hrobu. Jen sám Bůh nebeský věděl a věděl víc, než snad Anežka sama a proto se i nad červíčkem asi smiloval — — Mnoho zmizí pod kůží lidskou, ale mnohem víc v černou hlínu skryje ve svém milosrdenství věčný a dobrý Bůh. — — Lidé sami to tušili a pravili: „Dobře že ho Pánbůh vzal k sobě. Je aspoň v nebi — v Habrůvce kdo ví, kam by byl přišel. — Dobrýho nečekalo jé nic."

A bylo míněním všech — časem že oddechne si i Anežka.

Velebníček pokropil a učitel zanotil.

„Sit nomen Domini."

Síňka hoří plamenem čtyř svíček, srovnaných kol malé, bíle obarvené rakvičky. Ozdoby ze žlutého plechu, obtáčené barvínkovým věncem kryjí věčné lůžko ubohého Martinka. S židle, na níž rakvička spočívá, splývá běloučký ubrus. Kolem rakve stojí děti s barvínkovými kytkami a papírovými růžemi v rukou — — — Ročně ke třiceti se jich tak v Habrůvce narodí, a přes polovici jich zpět do klínu země povolá Pán. Kolik jich tak ještě půjde za malým Martinkem!

Stranou stál Rybář, v pozadí mladý Krištof — bledý v širokém svém obličeji, s kostmi nápadně vysedlými pod zapadlýma očima. Úzké rty měl pevně sevřené, malé jeho oči nepokojně těkaly po cihlové podlaze — každý jakoby na něm viděl, že rakev provází ne právě s oteckými pocity. Otevřenými dveřmi prorážel z jizby štkavý, mateřský pláč.

„Krásný ráj se ti otvírá — —" zpíval učitel s několika tenkými hlásky děvčat-zpěvaček. Velebníček ze zvyku přibručoval jakýmsi nepřirozeným bassem.

Teď teprv sebou pohnul Krištof ze své zamyšlené ztrnulosti a rozžehnuv v ruce připravené dvě svíčky — dal jednu velebníčkovi a druhou echtoru.

Když rozžíhal druhou — v záři vzrůstajících plamínků — zahrály mu oči vlahou.

Překrásní andělíčkové,
Nebeští vyslanečkové
velmi se z toho radují,
k příchodu štěstí ti přejí. —

zpíval malý sbor. Rybář vytřel šátkem suché oči a sklonil se k malému Toníkovi, aby ho napomenul. Pro široké sukně Petrušiny neviděl Toník před sebe a bez okolků začal Petrušu bouchat do zád, aby uhnula. — Chtěl vidět všecko — i rakvičku i velebníčka i zpěváky a svíčky a všecko. —

Pod rakvičkou jemně se protáhla malá kočička a usedla Martinkovi zrovna pod hlavou.

Vzpomeň si na nás, andílku,
vypros nám ráje podílku,
když jsme zde zákon plnili,
bychom též nebe zdědili. — —

dozněl zpěv.

Děti chvatem řadily se za křížkem, vážným krokem nastoupili svoji pouť ministranti a velebníček s rechtorem.

Habrůvkou nesl se těžký žalm.

„Laudate Dominum de coelis, laudate eum in excelsis."

Za rakvičkou na prahu domu zapotácela se bolestí sbitá Anežka. Černý šátek lemoval jí bledý obličej, zaschlý a zdloužený řadou probděných nocí.

Řídkým blátem ubíral se průvod ku hřbitovu na vršku — provázen bručivým ohlasem Otčenášů staré Cihlářky.

Šli na pohřeb prvního Anežčina dítěte příbuzní i ti, které ke Krištofovým nepoutalo nic. Jsou dojemny takové pohřby o nedělích na moravských dědinách. Jen kdo trochu může, jde na pohřeb a rád. Přece vzrušení, přece změna, v život uveden je cit. Děti jdou, vedeny přirozenou náchylností k zemřelému robátku — a pak — rády jdou, aby tu svou kytičku, pozlacenou pozlátkem a zdobenou pentličkou, hodit mohly andělíčku do hrobu. Snad kdyby v neděli pět pohřbů bylo, na všecky půjdou a všecky doprovodí v neštěstí a bídě vždycky dobrý lid. Jdou z lásky k bližnímu, jdou ze zbožnosti — i ze zvědavosti snad, ale jdou, a není dojemnějšího citu v našem lidu, než je tato zbožná úcta a zjevná láska k zemřelým.

Jde dlouhý průvod dětí, jdou mladé ženy se zamotanými děcky v náručích, jdou příbuzní i sousedky, a průvod je velký přes půl skoro dědiny, jakoby byl zemřel Bůh ví jak vážený a čestný člen dědiny. —

Okolo úzkého hrobečku utvořil se věnec dětí, zvědavě hledících do tmavého nitra země. S hrůznou zvědavostí prohlížely si i malou hromádku nesetlelých ještě kosteček po dávno zakopaném dítěti, svázaných ve starém, vyrudlém šátku a ležících stranou. Ty položeny budou na rakvičku Martinka.

Nové žalmy odříkával s rechtorem kněz.

„Gloria Patri et Filio — — — —"

Pan rechtor načal píseň, Chocholáč skočil do hrobu, ponořuje rakvičku v studenou jeho prohlubeň.

Již tu tebe více není,
zvadlo's malé poupátko,
dřímáš sladce v blahém snění,
v hrobě milé robátko. — — —

A na rakvičku deštěm kapou kytičky dětí, snesla se tam i hrst běloučkých sněženek — bouchly první hroudy — mládenečku Josefovi odpínají bílou stužku s ramene a také ji házejí za rakvičkou v syrou zem.

Křečovitý, rdousivý pláč mateře zaryčel vzduchem.

Děti ustávají v dojemném svém zpěvu a zmateně hledí do chumtanice těl.

Jen kantor zpívá svou hlasem dávno otrlého řemesla.

A Anežku pevně drží silná ramena mužova — po bledých tvářích studenou rukou a v rose trávy navlhlým šátkem přetírá ji matka. — —

Kněz s učitelem odcházeli k hlavnímu kříži.

Děti poklekly a modlily se za nevinnou duši děťátka.

Anežku odnášeli v bezvládných mrákotách. — —

Odpočívej v pokoji a v nebi krásně zpívej, šťastný Martinku! Však ty růže, co za tebou padly, byly jediné, co život tobě vůbec v cestu stlal.

SETÍ.

Na den sv. Gertrudy.

V neděli večer se trochu vyjasnilo, k ránu přišel tuhý mráz a za poledne hřálo už sluníčko — — Snad Pán Bůh dá — — — To bylo jeden den.

Druhý den k večeru tak jakoby se nad Lipůvkou dělala až tma, tolik mraků sněhem nabitých a škaredých kupilo se tam k Suchému žlebu, odkud foukal zlý vichor. Ale k ránu nebe zataženo bylo už jen světlou vrstvou oblaků. — — Pravda — slunce ani nebylo vidět — jen zář jeho rozlívala se mořem oblakových spoust. — Až na jednom místě ohromného prostranství, zrovna nad hlavou prosakovala k zemi trochu světlejší skvrna mléčného zbarvení, označující, že tam asi kdes visí sluníčko. A hned na to už vichry přiletěly od jihu, rozházely celou oblohu, a na zemi sypal se s nebe zlatý déšť. Tak náhle, neočekávaně zasvítilo sluníčko — — Bláto v jeho náporu rychle vysýchalo v prach, páry země chtivě se nesly vzhůru k živnému teplu, z dlouhých dřímot k šťastnému životu probouzel se všechen habrůvský svět.

A byly tu, ty krásné, dlouho želané, dlouho vyhlídané chvíle březnové — plné života a ruchu, chvíle požehnané práci od Vánoc už se těšícího dělníka.

Šťastné, milé, z celého roku snad nejvzácnější okamžiky nastupujícího jara, kdy hřeje všechno — duše i tělo — kdy voní břízy, dýchají teplé větry, země se potí, chvěje se vzduch a role tak příjemně zapáchají teplounkou stájí. Mysl lidská jak čistá, lesní studánka žíznivě chytá a skládá všecky ty obrazy v sobě a tělo, jakoby ani nešlo, ale nad zemí se vznášelo, jemně a vlažně kůži polehtává měkký, jako lázeň rozechvěný vzduch. Oko až unaveno bezpočetnými těmi odrazy

s nebe se lijícího světla rádo chvílemi se zachycuje v zšedlém úbočí dosud spícího lesa, kde na výsluní do výše se protahují bílá těla bříz.

A dole pod lesem už na výsluní pole brázdí pluh.

Sedláci sejí.

Co jich všude je!

Na Strážce — šest, osm, deset párů volů sem a tam se táhá a za nimi, za koni z daleka do slunce plane rudá barva secích strojů. To jsou panští. Mají rozděleno pole po pásích — jedním pruhem jeden pás, druhým pruhem druhý pás; — na jednom oráč zpívá, na druhém volá — na třetím jen tiše postupuje řádek za řádkem — na místě, kde se čtvrtým se potkávají, na sebe promluví i smíchem se občerství a zase jdou dál, za krokem krok a pár v hlínu ponořených volků bílých před nimi. — — A Šíp, Hadí vrch, Véhon — na obzoru proti slunci jen body černé, čárky místo lidí stály — tmavé jakési hrboly, které se pohybovaly s místa na místo. A nebe tak modré, až do běla rozžhavené stálo nad nimi a daleko, daleko — v nesmírných rozlohách světa zapouštělo nádherný svůj nebesklon. — — A pod obzorem, když oko navyklo a rozeznávat už umělo od tvaru tvar — jako broučci rozlezlí — kopošilo se to tam mezi hrudami a místy shluklo se jich tolik, že celý zástup ocitnul se na malém kousku země. Doma snad nezůstal ani jediný pluh. Celý kraj byl poset hemžícími se těmi tvory, všude plno koní, všude plno lidí a krav, pole za polem, krávy proti kravám — tam se oralo, tam vláčelo — a uprostřed do kopce hrabaly se postavy s přehozenými plachtami, hned se shýbaly, hned přímily — a za každým tím pohybem z rukou do země jim pršel zlatý déšť. — A ještě nové páry koní, nové povozy, celý průvod panských volů a selských krav vyjížděl po suché silnici na vlhká pole, táhnul za sebou pluhy a brány položené na plazech — všecko bylo veselo, všechno se smálo, chlapci hvízdali, ženské se řehtaly, zpívaly děti a táhnouce děcka na zádech, na pole běžely za svými. Celá ves tak stěhovala se dnes na pole slavit velikou slavnost jara a země. — Oráč si pozpěvoval, potahuje nohy z hrud, s pole na pole mluvily jakési hrozně napjaté křiky — tam se zaleskly holínky, tam bílé z černé zeminy se nořily nohy krav, zašustěl bič, zakrákala vrána — suchý chřest nářadí rozléhal se se všech stran. Větrem plápolaly modré sukně po stráních — i tu se ruka rozháněla v pravidelném, rhytmicky odměřeném zákmitu loktu, a žena selka volným krokem z ruky na zem zapouštěla první símě jara.

Jak to bylo všecko krásné! Ocelí v zvratech svítily pluhy, čelenky koňům blýskaly na spáncích, po větru ohony vlály na stranu, z pod pevně nastupujících noh se zdvihal lehký prach. Tam zas kravka stínila kravku, chvíli jedna se bokem vyhřívala v slunci, potom zas druhá — a tak se střídaly navzájem v ouvratích, a jen ty nohy jejich stály v ustavičném světle. — — Tam Stéskal se svými grošáky půdu rozrývá se svahu dolů, proti němu v sousedství Filipek do vrchu zas žene lesknoucí se vraníky. Na Véhonu šiml Horbiškův spocen se moří se zemí o každý krok, nedaleko něho Dóbek Jurka ze široka vykračuje za svým párem valachů a tak mocně se tělem opírá o kleče pluhu, jakoby do týdne rozbrázdit chtěl celou Moravu. Na Hadím vrchu blízko silnice

zastavil Chalupa potem svítící svůj potah a zvoně otkou o bleskotající pluh, seškrabal nalepenou, jarem čpící zeminu. Pak teprv modrým šátkem otřel spocené své čelo a — obrátil se k poledni, odkud vlídně vanoucí větříček jemně počechrával jeho šediny. Z koní už teklo, ale nic platno — Chalupa znovu zasadil pluh, trhnul otěžemi a — bje! — zas bouří se hlína, funí nozdry, koně pohazují hlavy do slunce, čelenky září. — — A za oráčem krok za krokem zase tentýž rozsévač s bílou plachtou zavěšenou přes prsa a naplněnou zrním trhavými pohyby pravice rozhazuje zlaté símě budoucí úrody.

A tak všude, odevšad, z dálky do dálky — na kopec s kopce bílé rukávy z kabátů vysvlečených oráčů svítí nad černou zeminou jak párky bílých holubic. Se všech stran se nesou pokřiky oráčů, divoce rujný říhot hřebců, zpěv a pískot na panském láně — a všem nad hlavami skřivánci jak zblázněni radostně trolí svoji píseň s nebes, odkud každý ten zvuk jako to zrní zlatem padá v rozpadávající se hroudy.

Se Šípu vznesla se daleká píseň mladého oráče, bouřlivá a vzletná jako to jaro samo — — a už s vrcholu Hadího vrchu odpovídala mu píseň druhá a obě tak vysoko ve vzduchu sklenuté nad silnicí se potkávaly a milé byly jako ty písně skřivánčí. — — —

Na Sedlisku patnáctiletý Průdků Pavel se svými hnědáky také oral svůj kus. Pevně držel rozklesnuté kleče, z rovné čáry nevybočil ani o píď; za ním tatík stejnoměrnými vrhy zasíval ječmen. —

„Pomáhej Pánbu, Pavle! Dobře se to oře?“ ptal se stařeček, starý — polo už v hrobě stojící Kilián.

„Dejž to Pánbu — dobře,“ v radostném úsměvu zasvítily Pavlovy oči na starce — a bje! — hnědky musily zas dál.

Dotáhl, hodil pluhem, jakoby si s ním jen hrál, přehrnul ouvratě a cítě stále na sobě hřejný pohled starého výminkáře — s pýchou už a s jakýmsi vnitřním zadostučiněním znovu zaryl pluhem v zem.

Jak vítr hnal se kopečkem vzhůru.

Čertův kluk! Ve škole věty nenapsal, aby v ní nebylo chyb co slov; dělení desetinných zlomků bylo mu zrovna tolik, jako učit jejich Vořecha, kolik je hodin, v zeměpise dlouho si pletl Australii s Afrikou, ale když došel čas a Pavel měl jít zkusit orat — nebyl na poli ani dvakrát a pluh obracel na ouvratích už jak tatík. Jak rozumně a rozvážně řídil náručního divocha! Ani taťka tak neposlech' — jako šetrné ruky toho polodítěte. — — Což mu byl nyní krychlový obsah trojbokého jehlance! Co Evropa se všemi svými planetami a mluvnice se vztažnými, podmínečnými a ďas ví k sakru jakými ještě větami! Kopat uměl, mlátit uměl, orat, set, a o krejcar však ho ještě nikdo neošidil — A tak ho to těšilo, tak to měl rád! Nuž, jen orej a sij, statný, se zemí ještě srostlý synku Moravy! Snad lepší símě zasíváš, ourodu sklidíš lepší, než jaká by vzešla z tvrdé tvojí palice.

Ah jaro, jaro! Jarem vonělo, jarem zpívalo — jarem žilo a jásalo všecinko, všecko. Holubi nasyceni bohatě všude, na všech stranách rozházeným zrním břitkým, hvízdavým letem spěchají domů, podělí pištící svou mláď a zas letí k nesmírným hodům, které slaví jen třikrát do roka — na jaře, o žních a na podzim, když sejí pšenici a rýž.

Čejky už krouží nad lukami s tesknými nářky, znějícími jak srdceryvný pláč, a obtáčejí místa vyhlédnutých hnízd. Špačci v koších obletují celý kraj a divokým, rozpustilým letem přenášejí se s místa na místo. — Najednou, jakoby se to vichr strhnul, nad hlavou zašelestí to, zahučí — polekaně zdvihneš hlavu a — on to špačků koš. Zatočili se vlnovitou čarou a zase tak se ženou jako tichá bouř. — — Stranou k lesu zas vzlétlo hejno divokých holubů. Tak se ty bílé kroužky pod sivými křídly jen jen mihotají. Plsky přeletují po silnici, usedají na hroudách polí a škubavě pokyvují krásným, dlouhým a útlým ocáskem. Vysoko nad Pavlem perutěmi mává poštolka — krouží, kolíbá se, nadnáší a pojednou stojí jak k nebi přibitá a s hůry dolů bystře slídí, kde by co v zorané zemi zahlédla. Vrány vážně berou se brázdami za oráči a silnými zobany ubíjejí v slunečním světle svíjející se ponravy.

A všude píseň, všude jaro — všude ruch a klidu nikde.

Než tu k jihu na modrém nebi pojednou se setmělo. — Z daleka od Pálavy zahučel hrom.

A už? Teprv březen!

Hlavy se zdvihají — postavy přímí — — A tam kdosi v Loučce těší souseda: To je dobře! Bouřka v březnu klade na dobrý rok.

Bože dejž!

A zas kdosi na třetím poli jiného je mínění.

„To není dobře. Březen hřmí — květen sněží.“

„Kdož to vezkómá!“ hodil rukou Chalupa a rozsívá dál.

Zvédá se vítr — po zemi poskakuje suchý list. Umlkli skřivani, stichly písně oráčů. Nebem projel první blesk. Holé koruny stromů jak s nevůlí sebou zaklátily, blesky projížděly zčernalou oblohou — za řevu skotu a hromu k zemi padají první krůpěje.

Však zůstalo jen při prvních. Bouř jakoby si do světa vyjela jen tak na zkoušku — přehnala se stranou a daleko na východě nechala po sobě slabou jen blýskavici — — —

Stmívá se.

Dědina šumí nekonečným průvodem z polí se vracejících pluhů. Pár za párem tak putuje k stájím — koně unavení věší hlavy. Z těžka na ohnutých šíjích řinčí volům řetězy. A ves plna je vády a pokřiku dětí. Nijak se nemohou nasytit jarní své slávy.

Klekáním končí pracovný, rušný den.

Ale ne — ještě nebylo všemu konec.

Pojednou — už za tmy — rozlehnul se drnčivý jakýs lomoz. Hlásný bubnoval. Lidé vybíhali a poslouchali, co to tak pozdě — za tmy už.

Stichli a poslouchali.

Žid ztratil kůžky od kůzlat a prosí, kdo je našel, aby je ihned přinesl k panu starostovi.

Žid sám stál před radnicí a pysky tak se mu třásly — jak bědoval nad svými kůžkami. Měl pytel děravý, založený jen šátkem. Vylezly mu a ztratil je.

Ubohý žid!

Lidé se smíchem vraceli se k teplé večeři.

V. BLASCO IBÁÑEZ:

Na moři.

Se svolením spisovatele přeložil A. Pikhart.

Odruhé z rána zaklepal někdo na dveře chalupy.

„Antonio! Antonio!"

Antonio vyskočil z postele. Byl to jeho kmotr, spolurybář, který jej budil, aby šel na moře.

Té noci spal málo. O jedenácté hovořil ještě s Rufinou, manželkou svojí, která se chudák převalovala nepokojně na posteli, hovoříc o živobytí. Nemohlo se jim vésti hůř. To bylo jaro! Loni se nahrnulo do Středozemního moře tresek k nespočtění. Skoro každého dne jich nalovili dvě či tři sta arrob.*) Peněz bylo habaděj, a ti, kdo jako Antonio se řádně chovali a schráněli, vybavili se z rybácké služby a koupili si lodici, aby mohli loviti na vlastní vrub.

Malý přístav byl plný. V noci v něm kotvilo celé loďstvo, a nemohlo se skorem ani hnouti; ale rozmnožením lodic se zmenšil lov. Do sítí se chytaly jen řasy, nebo drobná ryba, brak, který se na pekáči rozplynul. Tresky se daly toho roku jinou cestou, a nikomu se nepodařilo vytáhnouti na lodici jedinou.

Rufina byla tím postrašena. Nebylo peněz, byli dlužni u pekaře i u kupce, a pan Tomás, bývalý loďař, který ovládal lichvou celou ves, nutil je stále výhrůžkami, aby mu zaplatili splátku na padesát duros s úrokem, které jim zapůjčil na kup štíhlé a rychlé bárky, jež pohltila i všechny jejich úspory.

Antonio začal se oblékati a vzbudil syna, devítiletého plavčíka, který jej provázel na lov a pracoval jako muž.

„Budete-li pak míti letos více štěstí," ozvala se žena na posteli. „V kuchyni máš mošnu s jídlem... Včera mi již nechtěli dáti u kupce na dluh! Ach Bože, to je bídné řemeslo!"

„Mlč, ženo. Nedaří se nám na moři, ale Pánbůh pomůže. Včera zahlédli někteří samotářskou tresku, starého chlapíka, kterého odhadují na více než třicet arrob. Představ si, kdybychom ji chytili... Nanejmíň šedesát duros."

A rybář se dostrojil v myšlenkách na tu ohromnou rybu, na samotáře, který se odloučil od hejna, a vrátil se po starém zvyku do těchže vod, jako roku minulého.

Antoñico byl již přistrojen a připraven na odchod, vážný a spokojený, že si dobývá chleba ve věku, ve kterém si jiní hrají. Na rameně měl mošnu s jídlem a v ruce velký podlouhlý koš mřeňat, které tresky rády žerou, nejlepší to vnady na ně.

Otec i syn vyšli z chalupy a ubírali se po břehu, až došli k nábřeží rybářův. Kmotr čekal v loďce a připravoval plachtu.

---

*) arroba = $11^{1}/_{2}$ kilo.

Loďstvo se houpalo v temnu a kývalo hustou řadou stěžňův. Na něm míhaly se černé postavy mužstva, a ticho přerušovaly rány rahen, dopadajících na palubu, a skřípání kladek a lan. Plachty rozestíraly se v temnu jako ohromná prostěradla.

Obec táhla se skorem až k moři rovnými ulicemi, vroubenými bílými domky, ve kterých bydlili letní hosté, rodiny, které přibyly z vnitrozemí k moři. Vedle nábřeží hořela okna výstavného domu jako ohnivé pece a obrážela se světlými pruhy v nepokojných vlnách.

Bylo to kasino. Antonio na ně pohlédl s nenávistí. Ti lidé probíjejí noc! Prohrávají asi peníze... Kdyby tak měli časně vstávati, aby sehnali kus živobytí!

„Plachtu vzhůru! Už jich je mnoho před námi!"

Kmotr a Antoñico chopili se lan, a latinská plachta se zvolna rozestřela, otřásajíc se, jak ji vítr nadouval.

Lodice plula s počátku tiše po klidné hladině zátoky; dále se voda vlnila, a loď se počala kývati: vyjeli za přístavní ostroh na širé moře.

Před nimi byla nekonečná temnota, ve které mrkaly hvězdy, a všudy na černém moři byla lodice na lodici. Vzdalovaly se jako zašpičatělé příšery, šinouce se po vlnách.

Kmotr pohlédl na obzor.

„Antonio, mění se vítr."

„Pozoruji."

„Moře se pobouří."

„Vím, ale jen jeďme dál! Odjeďme od ostatních."

Lodice nejela za ostatními, které tíhly podél břehu, ale ubírala se dále na moře.

Rozednilo se. Slunce, rudé a ostře ovroubené jako ohromná oplatka, tvořilo na moři ohnivý trojúhelník, a voda vřela, jakoby se v ní zrcadlil požár.

Antonio řídil kormu, druh jeho stál u stěžně, a hošík na přídě vyhlížel na moře. Se zádi a bokův visely chomáče provázkův, na kterých vlékla se vodou vnada. Časem to škublo, a vytáhli rybu, která sebou zmítala a leskla se jako oživlý cín. Ale byla to drobotina... k ničemu.

Tak míjely hodiny, a lodice plula stále v před, hned přiléhajíc k vlnám, hned poskakujíc po vlnách a ukazujíc rudý břich. Bylo parno, a Antoñico dobíhal do podpalubí, napil se vody ze soudku, postaveného do úzké chodby.

O desáté již pevniny neviděli, jen se zádi viděti bylo vzdálené plachty druhých lodic jako ploutve bílých ryb.

„Ale Antonio," řekl kmotr, „což pak pojedeme do Oránu? Nechce-li se ryba ukázati, je to stejno zde jako dále na moři."

Antonio zatočil kormidlem, a loď počala ubíhati bokem, ale nezaměřila k zemi.

„Teď," řekl vesele, „pojíme sousto. Kmotře, podejte sem mošnu. Však se ryba ukáže, bude-li chtíti!"

Každý dostal veliký krajíc chleba a syrovou cibuli, kterou si roztloukl pěstí na lodním pažení.

Vítr vál prudce, a loď kymácela ostře na vlnách, táhlých a hlubokých.

„Tatínku!“ zvolal Antoňico na přídě. „Velká ryba, moc velká!... Treska!“

Cibule a chléb se skutálely na záď, a oba muži se vyklonili přes okraj.

Ano, byla to treska, ale ohromná, tlustá, mohutná, a plula tak, že se skorem dotýkala hladiny černým sametovým hřbetem; snad to byl samotář, o kterém vyprávěli rybáři. Plula bystře a lehkým pohybem statného ocasu, objevovala se hned po jedné straně, hned po druhé, a stejně náhle mizela pohledu, jako se ukazovala.

Antonio zarděl se vzrušením, a rychle hodil do moře šňůru s udicí s prst tlustou.

Voda se rozvlnila a loď sebou trhla, jakoby někdo obrovskou silou ji táhl, zadržuje ji v pohybu a snaže se ji překotiti. Paluba houpala se, jakoby prchala pod nohama mužstva, a stěžeň skřípal pod nárazy napjaté plachty. Ale náhle překážka ustala, a lodice poskočila a plula dál.

Šňůra, dříve napjatá a škubající se, visela volně a chabě. Vytáhli ji, a objevila se udice, ale zlomená v polou, ač byla tak silna.

Kmotr zakýval smutně hlavou.

„Antonio, to zvíře zmůže více než my. Je pryč, dobrá, a buďme rádi, že se udice zlomila. Bezmála by nás byla potopila.“

„Máme ji pustit?“ zvolal majitel lodice. „K čertu, víš, co má ta ryba ceny? Teď není času na obavy a rozmýšlení. Za ní, za ní!“

Zatočil lodí a vrátil se na místo, na kterém se s ní setkali.

Přistrojil novou udici, ohromný bodec, na který narazil několik rybek, a nepouštěje kormidla, chytil ostrý lodní hák. Přetáhne důkladně to pitomé silné zvíře, jakmile na ně dosáhne!

Šňůra visela se zádi skorem kolmo. Lodice se znovu zatřásla, ale tentokráte hrozně. Treska uvázla a škubala pevným hákem, zadržujíc lodici, a nutíc ji k šílenému tanci na vlnách.

Voda se rozvířila; na povrch stoupala pěna a bubliny vyskakovaly v divokém víru, jakoby dole zápasili obři. Náhle naklonila se lodice, jakoby se jí byla chopila skrytá ruka, a voda stoupla až do polou paluby.

Toto škubnutí rybáře porazilo. Antonio pustil kormidlo, a div neslетěl do vln, ale ozvalo se rupnutí a lodice postavila se zase jako dříve. Šňůra se přetrhla, a v témže okamžiku objevila se treska vedle lodi, téměř na hladině, a vytloukala ohromné chomáče pěny mohutným ocasem.

„Ó ničemo! Konečně jsi mi přišel na ránu!“ Antonio udeřil po ní několikráte vztekle lodním hákem, jakoby to byl úhlavní nepřítel, a hrot zaryl se do oslizlého hřbetu. Voda zbarvila se krví, a zvíře potopilo se v rudém víru.

Konečně si Antonio oddychl. Dobře vyvázli; trvalo to jenom několik vteřin, ale o okamžik déle, a byli by se potopili.

Pohlédl na mokrou palubu a spatřil kmotra, an se drží stěžně, bled, ale stále stejně klidný.

„Již jsem myslil, že se topíme, Antonio. Už jsem i vodu polykal. Zlořečené zvíře! Ale naložil jsi mu důkladně. Uhlídáš, že co nejdřív vyplyne.“

„A kde je chlapec?“

To se zeptal otec nepokojně, ustrašeně, jakoby se bál odpovědi. Na palubě nebyl. Antonio vklouzl pod palubu, maje za to, že jej najde v chodbičce. Stoupl po kolena do vody; moře lodici zaplavilo. Ale kdo by teď na to myslil? Hmatal v úzkém a temném prostoru, ale nenašel nic krom soudku vody a zásobních šňůr s udicemi. Vrátil se na palubu jako šílený.

„Kde je chlapec? Kde je chlapec? Můj Antoñico!“

Kmotr kývl smutně. Což netonuli všichni? Smeten prudkou ranou, potopil se asi jako kámen. To vše si kmotr myslil, ale neřekl nic.

V dálce, na místě, kde lodice div neutonula, plul černý jakýs předmět na vlnách.

„Tam jest!“

A otec skočil do vody a ploval prudce, a soudruh jeho zatím změnil směr plachty.

Ploval a ploval, ale síla jej skorem opustila, když se přesvědčil, že tím temným předmětem jest veslo, smetené s jeho lodice.

Když jej vlny zvedaly, vztyčoval se, aby dále viděl. Všudy voda. Na moři byli jedině on, lodice, která se blížila, a černá křivka, která se rozvíjela strašlivě kolem velké krvavé skvrny.

Treska zahynula!... To mu teď bylo platno! Život jeho jedináčka, jeho Antoñica za život toho zvířete! Bože, takhle si má člověk dobývati chleba?

Ploval přes hodinu, domnívaje se, kdykoliv o něco zavadil, že se mu mrtvola syna jeho vynořuje pod nohama, a představuje si, že stíny vln jsou tělem dítěte, plujícím mezi vlnami.

Byl by tam zůstal; byl by zahynul se svým synem. Kmotru bylo vyloviti jej a naložiti na loď jako vzpírající se děcko.

„Co si počnem, Antonio?“

Neodpověděl.

„Neber si to tak, brachu, to je už náš život. Hoch zemřel tam, kde zemřeli všichni naši předkové, a kde zemřeme i my. Záleží jen na tom, zda dříve, či později... Ale teď pamatuj, že jsme chudí.“

Připravil dvě smyčky, chytil tělo tresky, a přivázal je do vleku lodi, tak že se pěny, vystupující pod zádí, barvily krvavě.

Vítr byl příznivý, ale lodice byla zalita vodou a plula špatně. Oba muži, kteří byli především námořníky, zapomněli na katastrofu, a s lopatami v ruce sehnuli se pod palubu, aby vyházeli vodu do moře. Tak strávili dvě hodiny. Namáhavá tato práce omámila Antonia a překážela mu mysliti, ale z očí se mu hrnuly slzy a znovu slzy, které, mísíce se s vodou z chodby podpalubní, padaly do moře na hrob synův.

Lodice plula rychleji, cítíc, že se vnitřek její vyprazdňuje.

Již viděli přístav se skupinami bílých domků, ozlacených odpoledním sluncem.

Pohled na zemi vzbudil v Antoniovi utichlou bolest a hrůzu.

„Co řekne moje žena? Co řekne moje Rufina?“ naříkal nešťastník.

A třásl se jako všichni energičtí a odvážní mužové, kteří jsou doma otroky své rodiny.

Přes moře zazníval lichotivě rhytmus veselého valčíku. Vítr od země pozdravoval lodici živými, veselými melodiemi. To hrála hudba na promenádě proti kasinu. Pod palmami nesly se jako páteře pestrého růžence hedvábné slunečníky, slaměné kloboučky, světlé a sličné šaty letních hostí.

Děti, oděny bíle a růžově, poskakovaly, či pobíhaly za svými hračkami nebo hrály si ve veselých kroužcích, točíce se v pestrých kolech.

Na nábřeží stáli rybáři; zrak jejich, zvyklý nesmírnému moři, poznal, co loď s sebou vleče. Ale Antonio pohlížel jenom na konec pobřeží na vysokou, prostou, snědou ženu, stojící na skalisku, jejímiž sukněmi povíval vítr.

Připluli k nábřeží. Jaká sláva! Všichni chtěli viděti ohromné zvíře z blízka. Rybáři pohlíželi na ně z lodic závistivě; nazí kluci barvy cihlové skákali do vody, aby se dotkli ohromného ocasu.

Rufina protlačila se množstvím k muži svému, který s hlavou skloněnou a výrazem bezduchým naslouchal blahopřání přátel.

„Což chlapec? Kde je chlapec?“

Chudák muž sklonil hlavu ještě hlouběji. Krčil ji do ramen, jakoby ji chtěl schovati, aby nic neslyšel, aby nic neviděl.

„Ale kde pak je Antoñico?“

Rufině zaplanul zrak, a jakoby chtěla manžela pohltiti, chopila jej za prsa a zatřásla jím naléhavě. Ale hned jej pustila, zvedla ruce a dala se do strašlivého křiku:

„Ach Bože! . . . Zahynul! Můj Antoñico se utopil! Je v moři!“

„Ano, ženo,“ řekl manžel zvolna, těžce, zajíkavě, jakoby jej dusily slzy, „jsme nešťastni. Hoch zahynul; je tam, kde je jeho děd, a kde se octnu jednou také já. Z moře jíme a moře nás hltá . . . Jaká pomoc. Ne každému dáno státi se biskupem.“

Ale žena ho již neslyšela. Ležela již na zemi, zmítajíc sebou v křečovitém záchvatu; válela se, tloukla nohama, až se jí hubené, vyschlé a udřené tělo obnažovalo, a trhala si vlasy a drásala obličej:

„Můj synu! . . . Můj Antoñico!“

Sousedky z rybářské čtvrti se k ní seběhly. Věděly, co to jest; skorem každé se stalo něco takového. Zvedly ji, podporujíce ji silnýma rukama, a vedly ji domů.

Rybáři podali Antoniovi, který neustále plakal, sklenici vína. A zatím kmotr, ovládán hrubým sobectvím života, statečně se hašteřil s kupci, kteří chtěli krásnou tu rybu koupiti.

Bylo již pozdě odpůldne. Vody, lehce zvlněné, nabývaly zlaté barvy.

Chvílemi zazníval vždy z větší dálky zoufalý křik ubohé ženy, rozcuchané a šílené, kterou přítelkyně vedly domů.

„Antoñico! Synáčku!“

A pod palmami nesly se dále nádherné šaty a veselé, usmívavé obličeje. Ti lidé necítili, že šlo kolem neštěstí, oni neobrátili se po těžkém dramatu bídy. Elegantní, rhytmický, svůdný valčík, hymna veselé nevázanosti, snášel se harmonicky nad vlny a hladil dechem svým věčně krásné moře.

KAREL DROŽ:

Na horách Sibíňských.

Obrazy z Transsylvanských Alp.

I.

Večer šelestil již nad krajem perutěmi svými, když bloudil jsem po rozmoklých pastvinách za vsí Gusterici, hledaje Řehořovy hlídky, tak vábně v průvodci mém nakreslené a obsáhlý pohled na horstvo Sibíňské slibující. V tom vyvalilo se z nevelké pádolinky ohromné stádo bůvolů, z něhož pestřily se bílé a strakaté krávy svorně s bůvolicemi chudou trávu poškubávající. Před stádem šoural se sražený pastucha s dlouhýma, do půlkruhu zkřivenýma nohama. Hrubým, falešným hlasem zpíval písničku, temnou a ponurou jako to tlumené řvaní bůvolů, jednotvárnou a přece divnou silou, skrytým žárem dýšící.

Pocit podivné nejistoty zmocní se člověka, když tak náhle jako já zapadne do stáda divokých, bradatých, na bocích dlouhou svislou srstí pokrytých černých netvorů, v jejichž planoucích očích a pohrdlivě vzhůru pozdvižené hlavě čteš výzvu k útoku — — — Ptal jsem se čobana na Řehořovu hlídku, ale ten o ní nevěděl. Ukázal mi však, kudy dostanu se nejdříve na Řehořův vrch (601 m.), s něhož je daleko viděti. Bůvolové, vidouce mne s pánem svým rozmlouvati, již se neplašili a klidně mimo nás defilovali. V Sibíni pije se hlavně mléko bůvolí, o něco tučnější než kravské.

Ještě před západem slunce dostoupil jsem na Řehořově vrchu místa, odkud přehlížel jsem celé pohoří Sibíňské od průlomu Oltského až k Orlatu, kde z něho vychází řeka Sibíň.

Proti Alpám Fogarašským, které bezprostředně strmě nad rovinu Oltskou se vynášejí a skalnatými, divoce rozervanými štíty svými Tatry připomínají, pohoří Sibíňské zvolna, dlouhotáhlými olesněnými kupami nad rovinu se zdvíhajíc, daleko pozadu v krásách přírodních zůstává, ač rozdíl výšek není značný. (Negoi 2544 m., Cindrel 2245 m.). Z nesmírného moře mírně zvlněných, k okrajům se nížících kup jen některé rázovitou podobou upoutají; hor nejvyšších (Cindrelu, Steflesci, 2244 m.) z okolí sibíňského viděti není.

Z průsmyku Červenověžského zdvíhají se valy Dealu Curmatury (1010 m.), ukazuje se strmý Vrf. Plesi (1158 m.) a Sněžce podobný Vrf. Muma (1549 m.). Nejkrásněji však vynáší se rozvalitá trojtemenná Prežba (1749 m.), úplně osamocená, svahů srázných, jejíž prostřední končitý vrchol slyne divukrásným rozhledem. Proti Prežbě viděti tmavou kopku Götzenberku (1289 m.) a v pozadí na samé hranici ostrý zub Vrf. Strpu (2150 m.). Dále na západ potácí se netvorně zmačkaný D. Clobucetu (2063 m.), vystupuje rázovitý kuželík Gyhanu (1416 m.)

a potom hrbí se hřbety úžasně dlouhých obrů horských Oncestie (1718 m.), Batriny (1914 m.) a Beşineu (1965 m.), které Cindrel zakrývají. Nad Orlatem kupí se v neladu vrchy a hory až do výše 1453 m.

Na zpáteční cestě náhodou padl jsem na strmou, úzkou stezičku, která dovedla mne k hlídce Řehořově, zpustlé, zanedbané, stromovím zarostlé, od Karpatského spolku úplně zapomenuté, takže návštěva její žádného požitku turistovi neskýtá. Pruh bahna, jemuž Hammersdorfští Němci cesta říkají, obešel jsem pěšinkou, zahradami se vinoucí, přebředl jsem dlouhou ulici, hlavně Rumuny obydlenou (v ní Scoala romanesca de releg. orient.), a mimo velký opevněný kostel evangelický se zajímavou pustou kaplí, na níž stopy elementů římských jsou patrny, dostal jsem se na silnici. Gusteriţa založena byla na rozvalinách neznámé osady římské, o čemž každodenní nálezy starožitností a mincí římských svědectví podávají. Jako jinde i zde živel německý nenáhle vytlačuje šetrný, hospodárný Rumun.

Druhého dne (30. srpna) dorazil jsem po půl deváté ranním vlakem do Orlatu, uvědomiv telegramem o svém příchodu horského průvodčího Michala Z. Popa sen . . . Ale kdo mne na nádraží nečekal, byl Mihaile; nepřišel z příčiny velmi prosté: byl mrtev. Přednosta vracel mi nedoručený telegram, připomínaje, že bratr mrtvého, Zahari, je doma a že snad by byl ochoten jíti se mnou do hor. Se vzácnou laskavostí obstaral pak, čeho potřebí bylo k mé výpravě na Cindrel.

Zatím co stanice s vesnicí vyjednávala, prohlížel jsem hory. Přede mnou vystupují rozvalité táhlé kupy, skoro vesměs až na témě lesem kryté, jen některé jsou bezlesé, žlutozelenou travou porostlé. Na dalekých pojanách (pastvištích) leckde rozeznáš salaše. Nad horami stojí našedlé, nehybné oblaky, hory samy zahaleny jsou modravým oparem. Tak se mi pohoří Sibíňské jevilo po celou cestu ze Sibíně do Orlatu. Orlat sám mizí ve stromoví, z něhož trčí několik osamělých vlaských topolů, hnědočervená vížka kostelní (druhého kostela není viděti) a střechy asi tří stavení. Za mnou k půlnoci obloha jest vyčasena a plyne na ní jen několik běloskvoucích bab, věštících pohodu. Tu mírně vlní se třetihorní vzhůří, dílem olesněné, dílem pastvinami, poli a vinicemi pokryté; rozsáhlé lány kukuřičné ztrácejí se na nevelkém obzoru roviny Sibíňské.

V deset hodin přišli pro mne dva malí kluci se vzkazem, že tatínek už čeká. Jeden z nich, cvrček asi devítiletý, popadl můj plášť, druhý, běže napřed, ukazoval cestu. Potkali jsme několik žen a dívek s tmavými „na babku" uvázanými šátky, jejichž konce, dlouze dolů visící, hořely jasnou červení. Kroj sám prozrazoval vliv německý (přední cătrinţa chyběla, místo ní uvázána byla obyčejná zástěra). Přešli jsme po mostě Sibíň, a zastavili se před přízemním čistým domkem s lákavým nápisem:

Gast- und Einkehrhaus
zum alten Hitsch,

kde již Zahari Pop s pěkným koníkem čekal. Starý Hič, tlustý dobrácký žid, zaopatřil mne vínem a potravou za levnou cenu. Mohu hostinec jeho dobře doporučiti.

O půl jedenácté vyšli jsme, smluvivše se o plánu cestovním. Dnes dojdeme do celnice Dušské, zítra vystoupivše na Cindrel budeme no-

Pastýř (čoban) z hor Sibíňských.

covati na Hohe Rinne a pozítří se vrátíme. Ubírali jsme se k domku Popově, v ulici nad širokým, prudce tekoucím potokem Orlatským. Cestou povšiml jsem si několika domků pestře omalovaných, pochyboval jsem však, že by tyto malby patřily k původní výzdobě chat rumunských v horských vesnicích; čpěly příliš západní kulturou. Obrazy svatých a světic, vedle nichž i podoby slunce a měsíce se objevují,*) na horských chatách rumunských jsou mnohem primitivněji provedeny. Na domku Popově visí tabulka s něm. nápisem: Bergführer, Pop sám mluví toliko rumunsky. Typ rumunských chat horských v pohoří Sibíňském i Mühlbašském dosti pamatuje na stavby starosaské. Na podezdívce kamenné zdvíhá se prostý domek dřevěný ze dvou částí, jizby a humna, složený. Podél strany, do dvora obrácené, nalézá se nevelký dřevěný přístřešek, privar zvaný, kde hospodář v létě spí a odkud celé hospodářství na ráz přehlédá.

Do pohoří Sibíňského ode dávna vystupovaly pěšiny a cesty, derouce se pustinami lesními a horskými, kdežto údolí teprve nedávno a toliko z části učiněna byla schůdnými. Hlavní jeho tepny, Sibíň a Sadů, valí se údolími tak těsnými a sráznými, že toliko na krátko cestě místa dopřávají; u pily La Pisc přestává cesta v údolí Vel. Sibíně a u Vesničky Fundul Riului (Susani) končí se pěšina v rokli Sadské. Nejpohodlnější cesta do středu pohoří Sibíňského vede z Orlatu mimo Duš k Piatře albě (až do Duše jest sjízdná), jiná z Rešinar (Reșinarĭ) vede na předěl mezi Sadem a Sibíněm a pojí se pod Frumoasou s cestou Dušskou. Cesta Dušská dostupuje nejvyššího bodu pod Frumoasou (2074 m.), kdežto Reșinarská na některých místech pod Cindrelem až na 2100 m. vystupuje, dosahujíc výšky zajisté značné. Výška hřbetu, přes nějž vedou do Rumunska toliko dvě pěšiny (na Piatru albu a Galbinu), zabírá $^{4}/_{5}$ výšky vrcholové,**) kterýžto nepříznivý poměr z horstev evropských vykazují toliko neschůdné Pyreneje (u Alp činí pouze $^{4}/_{7}$). Nebýti průlomu Oltského, celá ohromná skupina horská od přesmyku Tömešského až k soutěsce Žilské (uschůdněné teprve r. 1885) neměla by ani jediného silničního spojení, ba ani jediné sjízdné cesty, do Rumunska vedoucí.

Pop brzy byl hotov a podél Orlatského potoka vedl mne vesnicí, přes půl hodiny dlouhou, k horám. Byl štíhlé, vyšší postavy a proti rumunskému zvyku nosil krátký tmavý plnovous. Pravidelný obličej oživovalo velké blouznivé oko, z něhož linula se měkkost povahy nikoli rumunské nýbrž slovanské. V celých Alpách Transsylvanských neměl jsem vůdce nad něho úslužnějšího, věrnějšího, způsobnějšího.

Za vsí cesta odchyluje se od potoka a mezi návršími, porostlými mladou březinou, zařezává se do boků strání, zvolna vystupujíc ku vsedlení pod Vrf. Alunielului. Povodněmi a smyky horských drv všecka je rozryta a při tom tak úzká, že povozy jen s největší obtíží se vyhýbají. Dosti zhusta potkáváme vozy, seno svážející, anebo spřežení dlouhorohých volů, smykajících kládu bukovou. Občas ukáží se holé

*) Tak i na chatách góralů tatranských.
**) Za basi béřeme výši Galbiny, přechodu nejnižšího.

hlavy horských vrstev na místech, kde deště prsť spláchly a objeví se malý zarostlý lom, v němž můžeme skladbu pohoří Sibíňského studovati: svor s namodralou anebo nažloutlou břidlou, řidčeji rulou, tvoří, jak jsem se na celé cestě přesvědčil, základy celého horstva. V pobočných údolích (u Reşinar, Michelsberka) vyskytují se balvany tak zv. žuly písmové s protáhlými, nedokonale vykrystalovanými tyčinkami křemennými. Balvany ty odtrženy byly z neznámého dosud naleziště žulového v horách a vodou sem svaleny. Na podnoží horském, od Sadu přes Poplaku k Orlatu, nacházejí se ložiska krystalického vápna. Zelený anebo načernalý jinoráz, jehož se v Sibíni spolu s vápencem užívá k dlažbě mosaikové, vyskytuje se u Reşinar, Michelsberku, Sadu a v průsmyku Červenověžském.

O půl dvanácté zastavili jsme na okamžení u malé studánky (Fântână lui Şerban). Naproti na nevelké horské louce dva sekáči trávu kosili, na lukou v háječku březovém pásl se dobytek. Štěstí bylo, že slunce za mraky se krylo, jinak bychom byli v otevřené té krajině úžehem strádali. Původní bukové lesy zmizely se svahu pohoří Sibíňského, a na devastovaných stráních dosti těžce uchycuje se podrost březový.

Za dvacet minut dostihli jsme sedla a dostali se v oblast života pastýřského. Dlouhotáhlé, mírně zprohybané pastviny — porůznu s osamělou starou břízou, k jejímuž bělokorému pni tulí se leckde prostinká salaš ve stíny dlouhých, do oblouku prohnutých větví krásně vyklenuté koruny — šíří se k západu, kde celá ves salaší „din Cacova“ (z Kakovy) s návrší na nás pohlíží. Jsou to právě tyto osamělé břízy anebo malé jich skupiny, dle všeho zbytky zničených lesů, které jednotvárným zeleným pláním zadumaným, snivým, smutným svým zjevem a ševelem svých listů dodávají poesie. Cesta velikými skruty padá k Vrf. Parola (1040 m.), jehož lázy zakrývají nám pohled do horstva Sibíňského. Za krátko však (v 1 hod.) staneme na místě, odkud náhle pohlížíme do samého ledví horského. Přímo k jihu zvedá se dlouhá kupa Batriny (1912 m.) a mocný širokoprsý srázný dvojtemenný Beşineul (1963 m.), náležící k nejmohutnějším z hor Sibíňských. Za ním hrbí se tři čtyři kupky rázně se odlišujícího Niculescii (2036 m.) a pak vyrůstá jen málo nad okolí vynikající masiv Čindrelu s temenem sotva znatelně prohnutým a na západě s Frumoasou (Vrf. Frumoasei, 2205 m.) srostlým. Teprve po delší době, když oko rozeznalo skály amfiteatru Velkého jezera a přesněji odhadlo výšku hor kolem nakupených, přisvědčujeme vůdci, že tato zdánlivě bezvýznamná hora jest králem horstva Sibíňského, že jest to cíl výpravy naší, Cindrel (Čindrel, 2245 m.). Tratí se plně ve svém okolí, a hory mnohem nižší, které na jz. zahrazují obzor náš, okrouhlá Foltea (Folťa, 1971 m.) a končitější Strîmba mare (1831 m.) dominují více než líně rozložený, nevzhledný obr.

O půl druhé poobědvali jsme nad nesličným, zabláceným, rybníčku podobným vývařiskem, jehož voda však byla chutná a chladná. Na nespaseném paloučku bujně pestřily se pozdní květy horské flory. Přímo pod námi hloubilo se olesněné údolí V. Sibíně, z něhož četnými skruty vystupuje stezka přes Intre Cibie do lázeňského místa Hohe Rinne.

Místo samo viděti není, ale Pop ukazoval mi stânu, za kterou Hohe Rinne se ukrývala. Vodu Sibíně zřídka kde, hlavně jen v zátočinách jsme spatřili, tak jsou stráně zde příkré. Cesta v údolí přestává pod námi u pily La Pisc, kde se oba Sibíně pojí, a toliko chatrná pěšinka prodírá se údolím Malého Sibíně (Rinl mic) až k pile 1079 m. vysoko položené.

Pokračujíce v cestě o půl třetí spatřili jsme zřetelně villy letní osady Hohe Rinne. Na jednom místě narazili jsme na zbytky prastarého bukového lesa, jehož jednotlivé, staleté, bouřemi a vichry zpřerážené

Typ rumunské světnice z hor Sibíňských (v Karpatském musei Sibíňském).

pně podiv náš budily. O čtvrt hodiny později vjeli jsme do mladého lesa smrkového, v němž napravo od cesty proti obšírným pojanám skrývá se hájovna Poenița (Pojenica, 1423). Jméno má nejspíše od nevelikého, ale výbornou vodou slynoucího pramene, který asi čtvrt hodiny dále u cesty z pod omšeného balvanu vyráží a po dlouhé věky napájí pastýře i jejich stáda.

Od Černého pramene (Fântână neagra) vede vozovka mimo Piscul Zăvoiu (1460 m.) ku Priponě (1363 m.), tvoříc velikou pravoúhelnou okliku, kterou jsme si zkrátili, odbočivše za pramenem na pěšinku, jež přímo k Duši běží. Stezka prodírá se skutečným pralesem s nakupenými strouchnivělými kmeny odumřelých stromův a neproniknutelnými houštinami, v nichž klokotají zřídla a vinou se praménky. Zřídka ozve se z ticha, les dusícího, zpěv horské pěnkavy aneb ukáže se čiperný uhelníček. Zdá se, jako by v pralesích horských z bázně ptáci zpěvu odvykali. V lesích Sibíňských žijí čížek, třasořitka, kos, kvíčala, křivo-

noska, kukačka, ledňáček, datlové, sojka, holub hřivnáč, jeřábek, na počátku jara tetřev a v létě sluka lesní. Často spatřiti lze sokoly, orly a supy, hojnou kořisť zde nacházející. Z jiných zvířat najdeme veverky, v ořeší plchy lískové, lesní kuny, dosti často ještěrky (těch Rumuni velice se bojí), hnědé rosnice, úžovky, zmije, salamandry a čolky vodní. V potocích jsou četní pstruzi.

Ve čtyři hodiny vyjeli jsme z lesa. K západu spatřili jsme četné salaše (Pogona la Jina), proti nám pak z hlubokého úvozu vyjížděla dlouhá karavana soumarův, obložených sýrem, kožemi a jiným nákladem, jež z Rumunska přes Pietru albu a Duš hnalo několik lidí do Sedmihradska. Karavany takové, 20—30 koňů čítající, jsou zde zjevem obvyklým.

Vybravše se z úvozu, spatřili jsme na malé rovince pod lesem položený Duš, kam jsme v půl páté, tedy po pětihodinné jízdě z Orlatu dojeli.

Samota Dušská skládá se ze dvou částí. Kamenná celnice, jejíž zdi přes metr jsou tlusty, s dřevěnými kasárnami a hospodou ohrazeny jsou plotem, který již o sedmé hodině se zavírá. Mimo ohradu nacházejí se kasárny četnické, jednopatrová, pěkně stavěná kontumace, přízemní myslivna a nejvýše chudá stâna (salaš). Mimo celnici vše jest stavěno· ze dřeva.

Pop dovedl mne do hospody, kde velice vlídně a k největšímn překvapení mému německy uvítal mne krčmář Nicolai Zidů. Hospoda má dosti velikou nálevnu (jest to spolu ložnice rodiny Zidovy), na druhé straně síně komoru a útulnou malou světničku, kam mne červenolící a usměvavá žínka mrzutého krčmáře dovedla. Jediné zamřížované okénko vedlo do hor přímo k Cindrelu, a pod ním hloubilo se údolí Izv. Rudariloru, který s R. Foltea tvoří Malý Sibíň. V krčmě dostati lze lahvové pivo, víno a slušnou večeři; mně aspoň paprikované kuře se zemčaty chutnalo výborně. Členům Karpatského spolku dostane se pohostinství v myslivně, po případě lze přenocovati i v kasárnách.

Sotva jsem věci své spořádal, navštívil mne celní výběrčí, asi 35letý intelligentní muž, bývalý důstojník, kterého asi podivné osudy sem ze Staré Ršavy, kde dříve úřadoval, hodily. Cestoval mnoho, viděl mnoho mi známého a proto bavili jsme se výborně, hovoříce hned o krásách peřejí Dunajských, o lahodě lázní Herkulových, o srbské vesnici Tekiji a nedostižném jejím kaviáru, o zámku Pelešském, kde výběrčí přijat byl samým králem rumunským a delším hovorem vyznamenán, o Carolovi, který nerad rumunsky hovoří a spanilomyslné Carmen Sylvě, miláčku národa rumunského, každý přičiňujíce co možná mnoho poznámek, o intimní znalosti svědčících. Dlouho to trvalo, než jsme se přes Buda-Pešť, kde výběrčí v příbuzném inspektoru Reichmannovi mocného má protektora, dostali nazpět do Duše, po němž srdce mé tak toužilo.

Život v Duši jest smutný. Počasí velice nestálé, změny tepelné veliké, společnosť skoro žádná. V noci slyšeti bývá od potoka Rudarilského vytí vlků. Pasoucí krávu dosti často napadne medvěd anebo zohaví a nebezpečně poraní rys, který užírá se zvláštní zálibou kravám

Rumunky ze Seliště.

vemena. Lovy jsou v lesích znamenité. Vedle srnek uloviti lze i jelena. Hojně jest alpských zajíců, méně divokých koček. Časem přijde se na rozsáhlé prostory, zpustošené divokými kanci. Ale což to vše platno, když tu člověk skoro ve vězení a nemůže se dočkati října, kdy celní úřad Dušský stěhuje se do Reussmarktu. Kordon Pietraalbský opouští hory již v září, kdy počínají se stáda s hor do nížin sháněti, a pastevci ubírají se do velikých vsí Pojany a Sinny (v pohoří Mühlbašském), zimního to bydliště světa čobanského.

Smutky této elegie pan celní výběrčí chvílemi rozháněl sklínkou narudlé slivovice a na konec opustil mne v nejlepší náladě, aby se šel navečeřet. V té věci žena nezná žertů, dbá na pořádek — — — —

Vyšel jsem, abych se rozhlédl po kraji. Scenerie známá, tytéž hory, na nichž pohledy mé za několikahodinné jízdy tak často utkvívaly. Na konec prohlédl jsem stânu. Salaše na Alpách Transsylvanských podobného jsou zařízení jako na Tatrách. Vnitřek bývá 8—12 m. dlouhý, 3—4 m. široký a rozdělen jest v přední část, kde se sýr vyrábí a v zásobnu, kde se ukládá. Kotel visí na trámu, který běží po délce stavení. Pastýři sedají na podobných, z pařezů zhotovených třínožkách (piesek, psik) jako v salaších tatranských. Žinčice a sýr není však výhradní jich potravou; dosti často připravují si mămăligu. Do mléka zavaří se kukuřičná mouka, a kaše se vymísí. U stâny je košár, kam se stádo na noc zahání, dojí a v noci pomocí četných psů střeží. Přes to medvěd dělá škody veliké, a případy, kdy za jediné léto na 100 ovec pohubí, nejsou řídké. Ovšem třeba i zde jako druhdy v Tatrách nejednu ovečku připsati na řád čobanů, kteří ovce kradou, buď aby je prodávali, anebo aby v ústraní na nich si pochutnali.

Po večeři zašel jsem do nálevny, kde krčmářovic vyptávali se Popa na novinky. Vše jim bylo vzácno, všemu dychtivě naslouchali; nečetliť v samotě zdejší nic, o světě dovídali se jen od mimojdoucích.

Zahari vypravoval také o smrti bratra svého Michala. Zdráv vyšel do hor, vesel, netušil své smrti. A když došel pod Niculescii, náhle, jako když svíci zhasne, zhasl jeho život. Padl jako kosou podsečený, za několik okamžení nedýchal. Hrozno umříti tak náhle, daleko od domova, bez hořící svíce v ruce.

„Mrtvice ho ranila?“ ptal jsem se.

Zahari smutně zatřásl hlavou.

„Jele ho porazily!“ muži zašeptala krčmářka.

Víra ve mnohé zlé duchy, kteří zlý vliv na tělo vykonávají, jest mezi Rumuny nejrozšířenější. Nejobávanější jsou víly vzdušní, jež lid neodvažuje se ani jménem nazvati, a označuje vládkyně větru, sylfidy vzdušných vírův a spolu duchy rheumatismus způsobující buď slůvkem „jele“ (ony) anebo „Dînsele“ (ony samy), „Fetele Câmpului“ (dívky z lučin), „Fetele Codrului“ (dívky horské), „Fetele lui Sandru“ (dívky Alexandrovy), anebo jim dává přízví lichotivá: Frumoasele (Krásné), Măestrele (Mistryně), Milostivele (Milostivé), Puternicele (Mocné), Vitezele (Vítězné), Harnice (Statné) Marile (Velké), ba i Sfintele (Svaté). Sedmihradské pojmenování Vîntoase, které znamená spolu vichřici, nej-

lépe ukazuje, že běží zde o personifikaci vzduchu a větru, pokud člověku škodlivy jsou.

„Kdo jsou Jele?“ ptal jsem se.

„Jsou prý to tři sestry, které v noci pod okapem střechy meškají!“ odpověděla krčmářka. „Kdo tudy pozdě jde, vystavuje se rozličným nemocem, neboť Jele naň plivají. A tyto Jele, říkají jim také Măestre, pocházejí od otrokyň Alexandra Velikého, jež společně ze „živé vody“, které jim Ivan nabídl, se napily a tak nesmrtelnými se staly.“

„Já jsem zase slyšel,“ pravil Zahari, „že jsou to dívky a paní nekaždému viditelné, které oděny v bělotřpytných rouchách, jako bílé oblaky ve vzduchu poletují a buď samy na flétny a jiné hudební nástroje hrají anebo následovány jsou dudákem, který zpěvy jejich hudbou provází. Nejvíce jich viděti bývá o letnicích, kdy snášejí se k zemi a na trávě nekonečně dlouhé tance tančí. Tráva, na níž plesaly, shoří, ale později vzroste mohutně; žádné však zvíře, byť bylo sebe hladovější, se jí netkne. Pohár vody, který za tance devětkrát do kola obnesly, vyléčí od každé nemoci toho, kdo se z něho napil.“

„Často jsem,“ promluvil Zidŭ, „viděl na pojanách tmavě zbarvená travnatá místa, nepochybné to stopy jejich tanců. Místa taková jsou nebezpečna: kdo na ně vstoupí, tomu se noha znetvoří, ztuhne; a kdo usedne, zle onemocní.“

„Jak možno,“ děl jsem já, „abyste takovým nesmyslným pověrám víry přikládali?“

„Domnule,“ odpověděl mi Zidu, „vy jste cizinec, a cizinci (străini) málo znají naši zemi, náš lid. My se do svědomí vašeho nevtíráme, nepleťte se vy do našeho.“

„Nechci urážeti,“ chlácholil jsem, „ale vždyť přece nikdo z vás Jelí neviděl, neslyšel . . .“

„Oho, oho!“ vpadli mi do řeči všichni. „Jsou lidé,“ vysvětloval Zahari, „kteří pod přísahou vypověděli, že je viděli, že slyšeli, kterak tajemným hlasem vzlykaly. A více je těch, kteří mlčí. Neboť kdo Jele v noci viděl tančiti a slyšel zpívati, oněmí, jakmile o tom promluví. Podobně, kdo, Jelemi byv otázán, jim odpoví.“

Rumun neodváží se v noci vodu ze studny vážiti; neboť poblíž studně tančí Jele, a kdo vodu čerpá, čerpá Jele. Kdo pije vodu, z níž Jele v noci pily, toho okouzlí. Proto, kdo ráno prvý vodu čerpá, nechá ve studni nějaké znamení, aby na ně kouzlo přešlo a lidem neškodilo. Také nikdo nemá vstupovati do pomyjí, na cestu vylitých, jinak ho budou boleti nohy. Přijdeš-li na cestě na křižovatku (rěscruci), nepřekročuj jí, abys od Jelí nebyl očarován.

„A kde jest říše Jelí?“ zapřádal jsem hovor dále.

„U nás v Orlatu vypravují, že zde na horách Sibíňských!“ odpovídal Zahari. „Palác jejich nachází se kdesi v krvavém údolí, kde bludiště údolí v husté lesy vniká a údolí se sbíhají a rozbíhají, že nesnadno cesty zpáteční najíti — — —

(Pokračování.)

Z nových básní Ant. Klášterského.

KRAJINA.

Mám divnou, smutnou krajinu
stajenou v duše hlubinu
jak starou, žlutou rytinu.

Přes třasoviska, přes lada
krvavě slunce zapadá,
tak smutně, těžce zapadá.

Na nebi mraků chumlení,
a na zemi stesk mrtvění,
tak úzkostný, tak jesenní.

Ni živé duše v okolí,
jen vítr skučí po poli,
starými klátí topoly.

A z domku, jenž pln záplavy,
do pusté prázdné dálavy
kvil houslí vtéká třesavý,

Co v oknech zřících do šíra
poslední záblesk umírá,
tak dlouze, těžce umírá.

Mám divnou smutnou krajinu
stajenou v duše hlubinu.
Zda vzpomínku? Či vidinu?

Ji viděl jsem? Či uvidím?
Jak s osudem je spjata mým,
že na ni myslím, o ní sním?

—

JEDNO SLOVO.

Má babičko, vy zkušená jste tak,
váš tolik vipěl moudrý, bystrý zrak,
ó, jedno, jedno slovo řekněte mi,
s nímž možno projít celou šírou zemí. .

S nímž možno kráčet v ústret zlobám všem
a projít celým dlouhým životem,
s nímž možno v tvář se smáti nepříteli,
s nímž ústrky by, rány nebolely.

Jež bylo by jak drahý amulet
v dnech lásky stejně jako v dobách běd,
jež bylo klíč by ke všem tajů dveřím!
Má bába tvář si přejela, díc: Věřím!

—

SVĚTLÁ NOC.

Je světlá noc, a hledím z okna ven —
chce blouznit se mi jako v prvním mládí!
Jak celý svět je kouzlem proměněn,
jak v tajeplné snění mě to svádí,
kams do modravě zašeřených cest,
ve stíny lesů, k výši zlatých hvězd
mě čarovnou cos nese, divnou mocí
v té měkké, teplé noci!

A pohádka a život — jedna směs,
jež bez hranic jak nebe s mořem splývá —
ach, ano — věru — klopýt jsem a kles,
leč v stříbru luny duše kal svůj smývá,
z mých trnů roste bílý, vonný květ,
a v duši sníh a běl je dětských let,
jak andělé jí letí ke pomoci
v té měkké, teplé noci.

Hle, nalezl jsem zase zlatý klíč,
jenž všechněch tajů zámky otevírá —
ten vypad mi, když nízký jal mě chtíč —
ó, velká, věčná básni všehomíra!
Nechť zítra zas mi němý je a hluch,
teď plný hudby, šeptu vlahý vzduch,
vše chápu zas, jak naslouchal bych otci
v té měkké, teplé noci.

Zas rozumím, co květu praví květ,
co zdá se ptákům, co list šepce vánku —
ó, pojď, já vše to na pohádku splet
a vyšeptám ji tobě do červánků,
má lásko sladká! Slyš, jak na můj kyn
se rozpěl slavík v šeru doubravin,
jak slétají se k nám teď snové krotcí
v té měkké, teplé noci . . .

—

SLOKY.

Když na vždy usnu dříve,
než, drahá duše, ty,
ó, neplač mi, a ulož
mě sama pod květy.

A hlíny hrst, již hodíš,
dřív na svých přidrž rtech,
já budu pak cítit stále
tvůj sladký, teplý dech.

A přijď mi povědít o všem
pak aspoň rok co rok,
já nikdy jsem nespal tvrdě,
mě probudí hned tvůj krok.

A bude-li žít ti těžko,
pak teprv ke mně přijď,
já vedle sebe ti nechám
už napřed země píď!

—

PŘED PORTRETEM MÉHO OTCE.

Ne jak jsem znal tě za tvé slední chvíle,
na skráni sníh, na čele vrásek shluk,
se díváš tu — leč ve své mužné síle
a neudolán silou všedních muk.

Tvé čelo bílé, nerozryté dosud,
a pevný je, ač dobrý tak, tvůj zor;
to ještě nepsal na tvé tváři Osud,
jak velký byl a marný přec tvůj vzdor.

Byls v mém as věku, jak tě vidím tady,
byls pevný dub, a hle, já sláb, tak sláb,
jen jako květ zřím chvět se život mladý,
v svém oku kal a v srdci mdloby dráp.

A jak se dívám ve tvé drahé rysy,
cos mučivě mi hlodá duše klid,
zda jak já v tvoji bude někdo kdysi
i v moji vlastní tváři tiše zřít.

Zda dívat se v ni bude jak já v tvoji,
až jak ty spát již budu — stejný věk —
v pohnutí tichém, jež se slova bojí,
zrak lásky plný, prostý výčitek.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

Sirotek.

Z knihy „Země".

Z neděle na noc, asi do půlnoci, zavládala vsí obvyklá vřava. Ne masopustní — masopust již minul — ale postní; to je zde všechno jedno. Vřava schlastaných starých i mladých, vracejících se z hospody — od karet a pití, a také pokud se týče od holek. Šla to dobře tkalcovina, v pazdernách se vydělalo, a co zbylo z týdne v kořalce a splátkách na modní hadry nedobraného, dorazilo se starými i mladými, jak mužskými tak ženskými, v neděli. — Tak obvykle světily se ty neděle na vsi. Jaksi moderně, socialně — aspoň podle domnění těch všech zdejších mladíků, vesměs již s napálenými, napomádovanými, do čela a skrání nízko načesanými a uhlazenými vlasy, a s rudými, vybraně zakončenými kravatkami na náprsenkách úzkostlivě vyžehlených místní pradlenou, jež již za těch dob i na vesnici měla jen z toho žehlení a praní takové slušné živobytíčko. Ti mladíci pozůstávali z tovaryšů, ze synků prodlužených statků a chalup (neprodlužených nebylo), i z čeledínů, i z jiných lidí. Nebylo rozdílu o masopustu a pustu — leda že se nyní netančilo, ale za to s holkami bylo styků jiných, snad ještě vydatnějších a všelikého trdlování také dost . . . Vřava byla zrovna bohopustá, jaksi rozlehlá, nemírná, ale nijak neobyčejná, překvapující. Skvěčely v ní holky, vojenské písničky se rozlehaly, chvílemi se něco popralo. A zase všeobecný chechtot. Tak vše jest zcela obvyklé u nás na vsi v neděli, bez čehož jakoby ani neděle nebylo.

Těžce chmurná, v nehybných zásvitech jakoby na všech stranách číhajících tanoucí a vyvstávající z černých zejících propastí jara, jež

neznalo a nemělo dosud ničeho jiného, než oné černé, posupně rozevřené nekonečné rozlohy země — značila se ta březnová nedělní noc. Temněla, choulila se v chomáčích, nabírala změti — a zase podivně se vynořovala z propastí jarních a zasvítala bludně zároveň. Takové noci jakoby ukrývaly samé tuchy a vznikala v nich tajemství osudu i života.

Ale tuch ani tajemství nedbala vřava — až do samé půlnoci hlásala své socialní právo vší brutalnosti života.

Ale asi k půlnoci, dnes rozhodně i ku podivu dříve než obvykle, zanikla téměř náhle. Jakoby přespříliš alkoholu a přebrané smyslnosti praštilo všemi těmi lidmi kamsi do těch propastí noci. Jakýs zvířecí výkřik kořalečního hrdla zajikal se ještě chvíli návsí, mezi chalupami se potáceje, a zase od návrší kostelního se pustě vrhaje na opáčnou stranu — a zase za okamžik jakoby nad mlýnským jezem prorýval nepohnutou tmáň. Ale již jako sražen s ostatním, rovně pohroužil se v úžasnou a posupnou němotu noci. Vše, celý svět zabral se nenadále touto němotou jara, v níž domíraly i znova připravovaly se celé světy. Řady olší temnějších a prázdnějších vší té jarní obklopující je poušti tak náhle osamělý tím zaniklým výkřikem, osamělý zbaveny všeho styku s tím životem dosavadním; a v řadě nekonečně splynulé, jako v pozastaveném chodu příšer jiného života, světa a záhad, kladly se od jezu podél náhonu. A celá ves, toho života mizerného, surového, jakým do chvíle se jevila, zdála se náhle obvláčena týmž světem tajemného, záhadného, výstražného života . . .

Nebylo by světla a bdění celým tím světem nočním, snad ani rodění ani umírání, ani ničeho — to vše jakoby již druhdy naplněno anebo teprv u vyčkávání — kdyby z jednoho okna, věru ojedinělého v celé vsi, netrousilo se mdlé, rozplyzlé světlo, patrně tam uvnitř vykonávajíc jistý úkol, neboť na vsi nadarmo se v noci světlem nemrhá.

To nebylo nadarmo — čekali tam ve statku kobylu k hříběti.

Již čtrnáctou noc tak svítili, hlídajíce, ale pořád marně, jak se to u kobyl děje. Všichni byli zmořeni, sedlák nejvíce. A zdálo se, že uplyne ještě více dní, než přijde co k čemu — bývať u kobyl i nejzkušenějšímu těžko co rozpoznati na delší dobu a určiti pravou chvíli, počítej jak počítej a suď dle čeho. A hlídej sebe ostražitěji, tak často se nedohlídáš. Hlídati však přes to svrchovaně nutno, tak nutno sedláku, jako modliti se za spásu duše.

Sedlák sedě, hlavu o stůl opřenu na loktech, podřimoval. Ale jen vytrženě, krátce, zase hlavu jako vyjeveně nazvédal, rozhlížeje se světnicí, naslouchaje.

Ploužívé pološero, zmítané neklidným světlem stažené lampičky, jež čadila a dusila, panovalo v sednici. Jakoby celý její prostor nedovedlo naplniti, v černé nezbádané úkryty zhušťovalo se při koutech a stěnách a za předměty zde rozloženými. V těch úkrytech tajilo se cosi tak neveselého, zlověstného. Ba až nějak hrozno zde bylo, aspoň za těchto chvil . . .

Na jedné posteli spala hospodyně, v rozkládací stolici jakési spaly děti, na zemi na slamníku služka. Vše ale spalo neklidně, s vnitřním

soužením mrákot, tak vytrženě, jako vytržené vše se zdálo. Děti mnohdy zaplakaly, ženské stenaly. Ale přece jen vše jako v odevzdání se v ochranu toho silného mohutného člověka, sedícího u stolu s hlavou opřenou na lokte, v důvěře v jeho sílu a ostražitost, spalo, dosud pořád spalo jakoby těmi mrákotami země, vzrušenými a ujařmenými zároveň, jaké byly v černém nočním jaru vůkol.

Vždy při pozvednutí se jeho hlavy se stolu jakoby hnulo se cosi celou světnicí — pozvédaly se a zase jinde zacloňovaly schoulené a sešeřené její prostory, po těch koutech rozběhly se a znova nahromadily se stíny. V nich maně a v patrném nezvyklém ulekání zapátraly vždy zraky ohlédající se hlavy. Zapátraly někdy po dlouhou upjatou dobu, naslouchajíce a uvažujíce zároveň i probírajíce se v jakýchsi nepřekonatelných nesnázích čímsi černě zataženého nitra. Ano, jako černé zatažené bylo jeho nitro, tak náhle se zatáhlo, asi od půlnoci, v tom osamocení celého světa. Byl již několikráte v chlévě za dobu onu — tam ale bylo vše neustále v pořádku, aspoň v pořádku se zdálo, kobyla klidně stála, žrala, pořád žrala.

To neobyčejné zatažení nitra zdálo se míti jiné popudy, neznámé, nevysvětlitelné — oh ostatně, jak lidskému srdci se to již děje. Ledabylé prázdné zlekání nebylo vlastní těm vždy podivně pátrajícím zrakům jeho, ani plané vzruchy a nepřekonatelné nesnáze bez nesnází vlastní tomu nitru dávným životem země probojovanému, bezpočetně tak úžasně zraněnému, zklamanému i zjitřenému, ale vždy zase zacelenému touž mocí země. Zahrávání s životem a pohodlné schoulostění, jež koketuje frivolně se smutky duše, nebylo vůbec v přirozenosti tohoto člověka. Ale nepamatoval se, že by mu již někdy bylo tak nepochopitelně a těžce jako nyní. Cosi v něm úzkostlivě hledalo a vzpomínalo — cosi mu scházelo až do závratných prázdnot, cosi záhadně, nepřemožitelně stavělo se jeho pudu. Pak to neobyčejné stálé probouzení, neklid spáčů — pes za plotem pokňučoval, cosi všady se dralo . . . Marně nahlédal, naslouchal, uvažoval — marné bylo se probírání jistotami svého silného, zdravého rozumu, vyškoleného a uzrálého výchovou země. Najednou tak bez opory rozumu toho, na němž v zápasu jeho života bez protekcí a hýčkání zvrácených lidských řádů bylo vždy jediné spolehnutí, a bez zdání jistoty, jež až ze samých věkovitých podstat země vždy vyvstávat se zdála v jeho soužití s ní, zůstávalo nyní to jeho srdce, které zchorobnělou malomocí hned tak chabě nezatepalo.

Vše jakoby selhalo u něho, náhle neovládnuto, bez opory a přispění — všude takový rozklad, nejistota, děs a rozplynutí . . .

Zrovna v halucinačním ohromení zatrčel najednou zrakoma v tu utkvělou, šerou nejistotu ve světnici vůkol — — hle, jakoby neoznačitelnou mázdru přetahoval jejím prostorem a tak zvolna a tak pochmurně, ale s neodolatelnou jistotou, mocí jakéhosi fatalního posunování a snění, jemuž vše pozemské a lidské z cesty musí jít. Podivné bylo to zastření prostoru. A zaledovělý neviditelný průvan, jakoby rozevřely se neznámé veřeje, zalehal do vnitř. Takovým zprázdněním, obejmutím studeným a příšerným jako v mrazivém ochvění, dotekl se skrání bdícího. Spěl úzkou cestou, v chodu přísném, nekolísavém celou světnicí, ale nedalo

by se určiti, kde by začínal a kam by mířil a nedalo se určiti, jakému tajemnému výronu a zdání čeho by měl přináležeti.

Zdálo se, že zasaženo bylo všechno jeho obejmutím příšerným — neboť všechno ve světnici jakoby se malomocně schýlilo, mrákotami úděsu a zkázy jato. A ticho hrozné se vzbouřilo, natlačeno do všech prostor vůkol, to ticho bylo těžké a husté a strašidelné jako olověný mrak, v jehož sféře vše hyne a upadá. Ozývalo-li se co dosud, náhle zajiklo se v tu chvíli prudce a pádem, jako v smrtícím úderu. Neskonalých, zejících hlubin nabýval prostor ten zúžený, v hluchých mystických pustinách zatanul. Jakoby temnost zaclonila svět...

Jemu ruce, jež položeny měl na stole, upadat se zdály, necítil jich, vyjmuly se od ostatního celku — a mrazivě zchladly, zprázdněly, zhrůzněny samy sobě, to srdce nepostačilo jim záhřevné mízy dáti... Tušení zla vystoupilo náhle ze všech koutů jeho duše, provalivši se jí jako příval pustinami. Jakési nebývalé zvěsti, jakési vidiny, jakési neoznačitelné pohromy hltavě se tam vetřely — a takové závratné upadání v tom tichu zachvacovalo ohromené jeho smysly, i jakési krvavé zuby bezděčně se vycenily, řítil se jakýs kostel, a ryk rozvášněné sběři jako v klubko schoulený, strašně osamocený a pekelně pronikavý v daleku kdes posupně se hlásil.

A přec takové ticho vůkol, tak hluboké, tak strašné — to jakoby rozpjalo v sešílení jakési ruce, jež v ohromivém spjatí všeho na vždy ztuhly... Jak vše dlouho má potrvati!

Najednou v jakémsi prorvání někdo mečem proťal to černé ztuhlé spjatí: Z lůžka výkřik se ozval, divě, zmateně, žalostně. A hned vše prudce světnicí se vztyčilo, v chvatu o překot vše se tudy někam hnalo. A z lože onoho vypjala se tak hrobová, tak zlekaná, zjitřená a zesinalá tvář — že až úzko bylo.

Sedlák se ohlédl, vzchopil od stolu, ze svých mrákot se vytrhl, bezděčně přispěti bylo třeba tomuto zděšení! Přistoupiv ku své ženě, co možná hlasem úsilovně se opanovávajícím optal se jí — však již ona sama se pamatovala, ale odvětit mohla jen vzdechem pouhým, prázdným zalinutím rtů, jakoby slzami plynul a hasl její hlas. Takový měla strašný neoznačitelný sen — Bože, co že se to má u nich dít...

Bylo to za těch družných pohnutí niter, kdy bez dalšího vyptávání a všech smlouvajících se zámyslů lidé ve všem a tak pronikavě si rozumějí. Nebylo tu třeba jakýchkoliv sdělování. Hospodyně po svém vytržení usedla na lůžku a němě zírala před sebe. Ruce měla sepjaté na svrchnici. V hrudi sedláka vše malátně se chvělo — ale na venek bylo třeba jeho klidu a jeho rozvahy. Také bylo třeba vysvětliti ženě, co a jak stran kvačící významné události, jež opanovávala ovšem zájem celé rodiny.

Ještě nic není, vnutil se v prostou, zachraptělým hlasem pronesenou výpověď. Ale jeho hlas, buď tak sám v sobě podivný měl přízvuk, sám sobě nedůvěřuje, či jakými to příznaky vlastní podstaty byl zaujat, anebo to tak čímsi záhadným, nalézajícím se v té světnici, byl uchopen a zpodobněn k svým účelům, tak neobyčejného nabývaje zdání: že jakoby v ozev posupný kdes se schoulil a vysměvavě, ba v utlumeném

jitřivém chechtotu odtud vyhlaholil v odpověď, chvíli tak vytrvávaje... Nějak ze svého hlasu sedlák sám vytušoval temný volný výsměch, jenž až kamsi do kloubů mu zapraštěl. Tak se zalekl vlastního hlasu, a tak připadal mu cizím, neobvyklým, nepřirozeným. — Ale nenavykl nekonečné marné zření přimykati k hnutím nitra, s nímž nezbádané vlivy provádějí neobvyklá určení, nýbrž u něho celé intensivní neodvratné zření vždy musilo být obráceno k dílu země jemu svěřené, z vlastních ohledů a přání jaksi vyvráceno, všeho, co jeho se týkalo, zbaveno. Vždy to jen k dílu země upjata byla jeho duše — a proto zanechav všeho již, co se s ním dělo, navracel se k povinnosti.

Vyšel zase ze světnice podívat se ku kobyle.

Ty nekonečně zbáznělé oči selky, v nichž stále ještě zůstával neznámý úžas elementárního vytržení, vlekly se tázavě a smutně za ním do dveří. — — Když mohl již neslyšeti, zašeptaly náhle její rty v háravém, usedavém zalkání, při čemž zraky její upěnlivě vznesly se vzhůru:

„Ó, ať se přiblíží k nám milosrdenství Tvoje, Hospodine...“

Leč byla to taková vnitřní rozpoutaná síla toho šepotu, jehož zvuky přece fysicky sotva zněly, že jako temný úder zvonu zahlaholilo celou světnicí to vzývání žalmu.

Pak brzo se sedlák vracel. A zase k jeho příští v rozevírajících se dveřích tak obávaně, zlekaně spáčily se ty její zraky z lože.

„Pořád ještě nic,“ pravil ve dveřích, nevcházeje ale do vnitř... ale zase takovým cizím neobvyklým ozvem, jako výsměšným či posupně nevěřícím, uchopen byl v kterési neoznačitelné části vůkolního prostoru noci jeho hlas, jenž snažil se být oddaně nejprostším, řídícím se dle postižitelné skutečnosti, jaká značila se sama o sobě. Pokrčil zároveň rameny, jakoby chtěl naznačiti, že již tomu všemu ani nerozumí. — Ano dávno bylo přes čas, dávno vše připraveno, každé chvíle bylo lze nadíti se všeho dle obvyklých zkušeností — a pořád nic. Kobyla neustále žere, klidně stojíc u žlabu — ó, jen jedno se mu nelíbilo již po delší dobu poslední, ale s tím nikomu se nesvěřil, neboť to byly jaksi věci, jež nedaly se uchopit, zjevně postihnout, to nebyly příznaky, zjevy hmotně neomylné, nýbrž pouhé jeho tušení, či takové zdání, vniknuvší do jeho cítění. Zastal v některých chvílích u zvířete takový podivný smutek, jenž zrovna dral se mu lítostivě do duše — někdy tak chýlilo hlavu, takový výraz zrovna bolestně lidský, vycítěný a výmluvný značil se v celém jeho zření, v sevření tlamy, jejíž dolní ret ochable a strnule se věšel, v celé té linii hlavy, jež jakoby rýsovala oblast žalem a předtuchou naplněnou a zvláště v tom pohledu těch rozumných, zkušených a oddaných očí, jež jakoby byly ovlhlé a chvějící se v zachmuřeném nenadálém stesku.

Taková je divná... smutná, vyzněl v něm jednou při postižení oněch okolností samovolně jakýs hlas, jenž nevybídnut, odloučeně od jeho nitra a vědomí, vypovídal. A na ten hlas tehdáž teprv jakoby si v celém významu povšiml tohoto stavu. Překvapeně a pozorně jal se tu pozorovati zvíře: věru, taková smutná, smutná, opětoval si přiznávavě, nějakým nejistým chladem a znepokojením dotčen. Ale než blíže vše

si uvědomiti mohl, zase hned vše setřelo se jako rázem s tvářnosti zvířete — k životu obvyklému rozvlnily se ony těžké linie a výrazy žalu. Kobyla značila se jako druhdy — hle, přistoupila ku žlabu, chutě žrala, povívala hravě ocasem, zálibně si odfrkávala, v obvyklém vůbec vzkypění svého mohutného ušlechtilého těla se jaksi nalézala bez závad a překážek.

Usmál se tehdáž svému neurčitému znepokojení hospodář.

Ovšem, takové zvíře, jako požehnané, jako velebné, těch ctností i povinností, z nichž ani jedné se nevyhnulo, matka dobrá, vzácná, ušlechtilého, úrodného lůna, jež obrodilo se již v tolika zjevech bezvadné přirozenosti, zaujme celé srdce svého hospodáře. Že jím celé naplněno, prochvěno, žije jaksi jeho životem, jak ani jinak býti nemůže u zemědělce, jehož život vlastně výhradně jest ustaven vším tím životem země a projevy jejími. Jak ani jinak býti nemůže, jedná-li se o život zvířete či zemské hroudy, od nichž odvislo je bytí jeho veškero . . .

Usmál se tehdáž svému znepokojení, je pravda, ale nějaká nejistota v něm zůstávala, jako neblahá tíseň, pokračující i vzmahájící se, jíž zbaviti se nemohl.

Ovšem, vždy plný nejistoty a neblahé tísně je vůbec život zemědělce, nemůže nikdy určovati ani plně nadíti se, nesmí očekávati, nesmí důvěřovati. Z neznámých, neovládatelných příčin a vlivů pozůstává. Ale všechny tyto nejistoty jaksi již dávno zpodobnily se v celou jeho podstatu, naznačily si svůj ráz, klidný a ustálený, zpřirozenily se, nevyjímajíce se nějak ku zvláštnímu osobivému bytí v povaze, jež hrozila by se v neustálém znepokojování a zkázonosnosti. Spojily se s důvěřivostí a oddaností vlastní takovému životu k tomu snesitelnému, umožněnému celku, jenž jakoby bezpečně tou rozvlněnou hladinou plynul, tu v nástrahách spadaje, tu v nadějích se vzdýmaje. Jeť to život navyklý nebezpečím země jako u námořníka nebezpečím a hlubinám moře, jež nikdy nedají se zbádati a předvídati —

Tak bývalo obvykle — ale usmáv se tehdáž, začal se přece kdes v skrytu nitra obírati čímsi novým, náhle nastalým, nepochopitelným a se vším dosavadním nesrovnatelným a vtírajícím se neustále, co také ani zrovna vždy netýkalo se vlastní věci s možnými důsledky, ale co někdy jako mrakem zastřelo jeho neohroženou mysl a v srdce chvilkovou, nezahladitelnou trýzeň uvádělo. Ňenadále v takových okamžitých provaleních nejčernější tuchy se mu vtíraly: že každé neštěstí může se naplniti, a zalehalo mu zároveň do duše neodvratné zdání, že i takové spousty mohou přikvačiti v jeho osudech, jaké dosud nenastaly a jichž přirozeně nebylo lze se jen tak nadíti. Ale zbýval se pak zase všeho rozumem, snaže se potírati neopodstatněná zdání. A co se týče té kobyly: taková to byla matka jistá, k plemenění tak výhodně uzpůsobená, tolik řádných mláďat již bez nesnází vrhla, vždy všechno tak v pořádku — tak v pořádku, zaliboval si začasté. Nedalo se stran té kobyly jen tak planě očekávat něco zlého, spíše všechno naopak. A jakoby již ani vše to znepokojivé v něm nebylo stran kobyly, týkalo se jaksi všeho jiného a přec ničeho určitého, ničeho — všeho a ničeho. A zdálo se zase všechno pouhou bláhovostí.

Byl jen od nějaké doby obezřelejším na všechno kolem sebe, žádnému nedopatření, pokud byl si vědom, a které dovede začasté natropiti takových spoust, hleděl nedati místa.

A co se týče kobyly samé, nespustil jí poslední čas ani se zřetele, dohlédaje k ní dnem i nocí. Bylo to ostatně dobře možno, jarní práce letos ještě hned tak kvapem nenastane, je všechno letos pozdrženo.

Ale taková nějaká smutná, smutná, musil si přece zas a zase opětovati, neustávaje bedlivě pozorovati zvíře od onoho prvního svého zdání -- a tu bezradně, trudně se někdy nade vším zamyslil. Přistupoval pak ke kobyle, hladě ji, těše ji jaksi. Hluboce a vytrvale pohlížel jí do očí, jakoby do duše samé chtěl se jí vhřižovati, pátraje tu po tajemstvích jejích. A v dlaň pojal tlamu její, něžně ji nazvédaje a jaksi zvažuje. Na mohutná široká prsa oddaně zapleskal, i na šíji hřivou se pročechrával prsty. Vždy v takových případech radostně ržála kobyla, prohýbajíc se, oddaně a mile vzrušená, a celá jaksi se přitulila neoznačitelným způsobem k svému dobrému hospodáři, i jakoby jejím vzezřením pronikala tu úsilovná snaha, co nejvíce a plnou možnou měrou hleděti se mu odvděčiti — neboť pravý vděk pouze zvířeti je vlastní — to vždy činila jindy vesele a bujně, metajíc tím ocasem dokola a srstí pružně třepajíc. Avšak za takových postižení nikoliv. Tu zůstávala tak netečna a smutna, schýlena těžce, a jakoby věděla o trapném dojmu, jaký to činí na hospodáře, ale jakoby docela pomoci si tu nemohla. Těhotné mocné boky duřely jí při tom nehybně, šířily se nepružně a úporně, jakoby olovem nabity byly a nikoliv živým plodem. Mimoděk sáhal na ně, bedlivě vyšetřoval a zase tak bezradně, trudně se zamýšlel, tona v nejistotách a smrtných tuchách nade vším. Přestávalo ho už těšiti, jakoby mu jakousi velikou dosavadní radost někdo bral — ale třeba bez těšení, bez úspěchu i naděje, nesmí nikdy malátněti. Zemědělec přistupuje neohroženě a v sebezapření k neodbytným povinnostem, valícím se neodolatelným tokem nutnosti . . . Takto ji stihl ještě několikráte, ale v příštích chvílích jakoby se mýlil zas a vše bylo pouhým planým dojmem - - jakých vůbec v jeho životě dlužno se vystříhati — —

Až zase za dnešní noci vše se tak těžce, nebývale shrnovalo. Najednou, pádem, bez vysvětlení a příčiny — dosavad vůbec bylo nejméně příčin -- a přece nahromadily se valem ty nejčernější obavy a tuchy, jako venku ty významné a těžké mhy jarních nocí. Jakoby ta mysl jeho odvrácena a stržena byla od vytrvalého a bezpečného díla země, přichýlena náhle k jinému dílu mystiky a temnot. Vyšed to v jakémsi vyvrcholení svého ohromení ven, do chléva, podívat se ku zvířeti, měl zdání, jakoby černou, strašně nakupenou síní valila se za ním celá spoušť příšer — mával vůkol sebe a síň zrovna v ledovém uřícení přeběhl. Snad ještě nikdy nezmocnil se ho ústrach podobný, či co to bylo, jemuž tak propadla jeho pevná, silná mužnost. Brada se mu chvěla, každý oddech mučivě zatajoval. Jistě tak nějak černo a hrozno najednou bylo tou síní. Ale v přitlumeně osvětleném chlévě, kam šlo se ze síně, nebylo volněji ani utěšeněji. Něco nehybně, příšerně ochuleného vetkalo se do všech jeho ztemnělých, vlahou ukládající se

a páchnoucí znojí naplněných prostor, jež při jeho vstupu jakoby najednou se jinak složily a změnily rázem svou scenerii, aby pozemské oko nezhlédlo záhadná tanutí, jež tu právě dlela. Tak mu to aspoň připadalo — ale zanechav v úsilí všech tuch a hlouposti, vrhl teď všechny hledy své i zřetele k těm událostem, jež tady značily události samého skutečného, nemýlného života. Ku zvířeti sice s celou spoustou obav, jakoby se tady odehrávaly zrovna katastrofy, jaké kdy světem se mohly díti, vzhlédl — ale přece se vzhledem neohrožené střízlivosti již . . . oh, onen strašný zoufalý smutek postihl při něm zase.

Jindy za těch nocí, neukládajíc se sice již vůbec za toho stavu k ležení, ale klidně, bodře stojíc, požrává si lehce, neunavně, se zálibou a vybranou jakousi péčí, tu vhřižujíc si tlamu delikátně ve žlab a zase ji mírně nazvedajíc k žebřině, aby utrhla si kus jemného, vonného sena, pro ni výhradně uschovávaného, s nímž pak zase k omočení do žlabu s čerstvou, neustále měněnou vodou se chýlí. Milý, známý, rytmický křupot požíraného obroku stejnoměrně a zrovna konejšivě se to tehdáž ozývá. A nyní takové prázdné, zasmušilé ticho, jímž pozastaveno se zdálo vše v něm, nedávajíc ohlasu života, skloněno bylo zvíře, hlavou až k samé zemi zasahujíc, jakoby na něm lpěla mrákotná nalehající tíha. A celé jakoby bylo pochmurným stínem obejmuto, jenž na něm se zhušťoval k černým, hustým, zlověstným rysům. Násilně protřel si sedlák zraky, zamnuv v nich dlaněmi — a ještě jakoby postihoval sledy toho prchajícího černého chumlu, odervaného ze zvířecí bytosti. Ale v tom již kobyla sama, poněkud hlavu nazvédnuvši, po něm se ohlédala. Tím projevem známého života poulevilo se mu v nesmírné jeho stísněnosti — ale kdyby nastávaly mu zmatky jakékoliv, nebylo na čase, jimi se obírati a všelikou trýzní svého nitra, nýbrž tu byly vždy jen vlastní povinnosti, k nimž velely smysly přistupovati. Načež setkaly se jejich pohledy — jeho pátravý, celou duší výzvědný a zároveň polekaný i nejistý, s pohledem těch vypouklých, mohutných zornic koně, jež jakoby tu smutně zapadaly i zatonuly ve smutek zrovna usedavý a neobsáhlý, výmluvný, v jakém jen pronikavé sebevědomí oddává se bezpomocnému i beznadějnému trudu ve svých chvílích zatajené nezvěstnosti a nehybné samoty. Leč byl to jen takovýto pohled jediného okamžiku, právě té své chvíle nezvěstnosti a samoty, v níž tak nerušeně a do zoufalé libovůle lze se oddati všem projevům nitra — jak setkal se ten pohled s hospodářovým, hned vytrhl se jakoby ze své zkázy a zatajiti se snažil vše to, co jej právě bylo obestřelo. Jenže bedlivému hospodáři nedovedl již uniknouti, zachytil jej v celém dosahu jako zlé vidění a více mu jej nikdo neodejme, nikdo neodejme.

Ještě prudčeji a chvějněji než prvé, když pádil tou síní, čímsi uhrůzněn, zajektala mu brada, ale to již ne v bezpodstatné hrůze jakési, ale vzlykem nenadálé, usedavé lítosti, jež ho celého naplnila a zalila dusivou, palčivou vlahou. Jakoby ho to sám nesmírný stesk země opanoval. Tak mu bylo najednou něčeho nekonečně líto. Tak líto, tak líto něčeho, čemu nemohl pomoci a nad čím háravě a mučivě se v nitru rozplýval. Kéž by tak mohl hlasitě, nepokrytě, bouřlivě rozjiknouti, zaplakat prudce a náruživě, u výbuchu zoufalosti rozmávati se nějak

rukama při zatknutých pěstích, aby ulevil tomu nezměrnému rozplývání hoře — ale takovým srdcím to není dáno, a jen dusit se mohl tím záchvatem nevysvětlitelné své lítosti . . .

Přistoupiv napotom ke kobyle, jež zřejmě hluboce trpěla, objal prudce a horoucně její šíj — ta hned jaksi v nějaké těžké schýlenosti se poddala jeho objímajícím rukoum. Zavzdechl jako z prorvaného měchu, prázdně, hluboce, prsa se mu mučivě vzdula a v ztopoření svém takto vytrvala. Jakoby byl pochmurně ustrnul ve své kruté lítosti, svíraje tu zvířecí šíj.

Co se to s tebou jen děje, zašeptal po chvíli tou otázkou, jaká nežádá odpovědi. Kobyla takovým podivným, zaúpěle zdušeným zařehtáním zodpověděla svým způsobem tuto jeho otázku. Až bylo mu najednou tak nesnesitelno při všem, že vyšel spěšně ven, zanechav všeho, aspoň na okamžik nalézat kdekoliv jinde, za jiných okolností a snesitelnějších vlivů, úlevu pro své lítostivé rozhárání, jež by ho tu zalknouti musilo.

Jen ještě neopomněl stavět se ve světnici, kde také nebylo konce neznámé lítosti a nenadálému ustrašení a vlivům neznámých podstat, aby sem snad připomenutím obvyklého chodu života přinesl nějakou úlevu.

Pořád ještě nic, tedy ohlásil do vnitř, sbíraje jaksi sil ku svému sdělení, aby bylo co nejprostější, nejpřirozenější, jímž by označil, že všechno je v pořádku a stále nic k obávání. Ale sám pak, pokrčiv rameny nad tím vším, zpátky síní zadními dveřmi zašel na dvůr, za humna, do volného, ztemnělého již šera . . .

Jedinou černou, propadavou plochou, o jakési neznámé hlubiny zoufale vzepřenou, zatanula země vůkol, jež odtud oupadem se brala do rozsáhlých strání zdejších, příkře nastavěných. Ze země té, ještě holé a prázdné, rozkypěné jarními prameny, odkudsi z jejích bezedných útrob vynikal utajený, vzrušený šum těch řinoucích se, neklidně rozechvělých pramenů. Někdy jakoby zvýšeněji, náruživěji se dral, pak zas ztlumeně, unaveně zanikal. Mdlý, zasmušilý, neoznačitelný úsvit, jakoby něco matně prohlédalo pouhým bělmem očí, neuvyklých zření, vyvstával nejistě a bádavě od těch černých, změtených ploch. Po stranách a vzhůru mizelo vše v šeru a mhách. Z celé pak dáli, ze všech stran, vše naplňuje, vším se rozprostíraje, sbíral se podivný, unylý hlas, táhlý a nekonečně tesklivý, jako pláč z truchlivého, dávno vhříženého zármutku vyplynulý, hlas zmíravě upadavý a zase unyleji, význačněji se probouzející — neustávající to dobou touto ohlas jarních, vzbouřených vod nedalekým jezem se provalujících.

Nachýlil se skráněmi do té vlhké, chladivé noci a k tomu vypjatému, neustávajícímu stenu krajiny smysly se přiklonil. Tak nějak lítosti v jeho duši odpovídal, s sebou ji unášeje v záhadné své řícení. Země sama jakoby to kvílela v mučivém vznícení. Bylo to, jako náhlé vyjmutí se ze všeho, poměry skutečnosti se vytrácely, vlastní život zanikal, vše vloženo se zdálo v tajemné, zasmušilé ovláčení toho smutku. A ten hlas zkomíral, divně pěl, skládal se měkce i bolestivě v to ovlášení duše -- hlava jakoby v nejistém zapomnění kladla se na podušku, tak na vždy usnouti se chtělo, rozplynouti, pohroužiti se v tu šerou

neobsáhlost země . . . Náhle jím cosi prudce otřáslo, uchopilo ho, významně mu pokynulo, bylo to jako vyburcování. Až dech se mu zatajil, a jakoby zapraštělo mu v kloubech a vemklo se mu v hruď — ucouvl překvapeně zpátky, ruce vzpjal jako na mimoděčnou obranu: jakás tajemná, schoulená bytost na něho zazřela, zazřela tak v pronikavé jistotě, jakýms mocným úžasem a neodolatelným tlakem, že až kruté sevření pocítil ve všech útrobách. Zalekl se, zachvěl — ó, několik vrb schýlených stanulo nedaleko něho, vyjmuvších se z temnot. Zdálo se, jakoby právě přikvačily. Podivně dotčen, nevybavoval se z nenadálého hnutí svého — a jakoby to na tu chvíli nastalo pozastavení všeho, celé noci, hlasů, zvuků, temnot, ploch, zdání, projevů a nejistot. Nachýlen strnule do té vlhké, chladivé noci, dlouho tak zůstával. Až pak zase s povzdechem se vytrhl: Samé šálení, samé marnosti a samé tuchy a samé neštěstí, vyplynulo mu samo o sobě ze rtův a smutně zakynul hlavou. Vrby odnášely se od něho v pevné, sevřené řadě, trvajíce na svých úmyslech. Do temnot již nezanikly. A hle, jakoby ho náhle upomněly na nějaké významné své poslání. Neobyčejně se znepokojil — nějaká osudná tíha skutečnosti, které jakoby byl nenapravitelně zanedbal, udeřila mu to prudce na vědomí. Z čehosi v úžasu se probral, vytrhl jako ze sítí. A bez každého již omeškávání spěchal zpátky domů, nedbaje temnot, obluzení, nástrah. Zacházel přes temný dvůr, jenž jakoby se před ním v zlověstný úkryt slehal, a jakýmisi neodbytnými překážkami bylo se mu tu prodírati, při čemž neviditelný, černý, nezbavitelný živel přisouval se tíživě a vlekle ke každému jeho kročeji. Za ním unyleji a unyleji zněl pláč jarní krajiny. V plném kvapu již zběhl posléz síní zrovna do chléva . . .

Kobyla měla se právě k hříběti.

Ku podivu, jak neopověděný zůstává mnohdy i nejvýznamnější běh přírody. Aspoň pro naše smysly.

Hned cele svůj přistoupil k důležité povinnosti — z těch povinností, jež vždy provázejí a značí epochu v životě zemědělce. Přistoupil s napjatou rozvahou a vyvrcholenou zkušeností dlouhého života vlastního i zděděných tradic k této velké povinnosti, nezbudiv nikoho, ničeho. Zbytečně nevzrušuje, jak to má být v případu tomto, za jakéhosi velebného utajení, ztlumení a klidu. A v jakémsi vážném vypjatí celé své bytosti přistoupil k této povinnosti, poznamenav se zbožně křížem . . .

. . . Těmito asi chvílemi nad celým stavením a životem zde jakoby slehala se čím dále význačněji neblahá osudnost. Čím dále větší jakýsi nepokoj sem zasáhal. Nezvěstný nepokoj, vzrušený úžas, jehož nebylo lze postihnouti. Nastavěly se vůkol takové nedozírné temnoty, v nichž jako průlomy děsivé výhledy se otevíraly. Vše to byla natlačená, bezejmenná, nehybná hrůza. Kahanec ve světnici zrovna zděšeně unikal ploužívými svity všem těm ústrachům, té ledově zející hrůze vůkol. Jen v takových chvílích dokonávati se mohou nejtěžší určení.

Z lože nořil se onen hrobový, zlekaný, zjitřený obličej, jako smrtí zesinalý — že až úzko bylo. Patřil jako v bezdechém chvatu vyříceně čemusi vstříc, co mělo prorvati se, přikvačiti, rázem ohroziti. A vše se

mrazivě chvělo na té bytosti, z celého ohromeného spjatí jejího nitra tak vše se chvělo, jakoby se navždy rozptýliti mělo; v tom vytržení zornic se chvělo a zatřásalo, ve spjatých rukou se chvělo. A ze rtův bez krve, svraštělých a mrtvolně zamodralých, vychvíval se šepot mřivý, neustálý, rvaný vnitřním vzruchem úžasu jako vichrem haluz. Zprázdnělé, pochmurné bylo to vyznívání stenů žalostnících z hrudi nevýslovně ustrašené bytosti. Sotva vanulo, sotva značilo se, a jen jako těžkým dotčením vzbouzelo se v tajemných kdes strunách choralu . . .

. . . Obklíčily mě chmury hrobu, bolesti smrti zajaly mě, — ó, ať se přiblíží k nám milosrdenství Tvoje, Hospodine . . . zažalostnil náhle v jakémsi malomocném upadání choral ten, při čemž vytržené zraky vznesše se tak úporně v neznámo výšin, naplnily se slzami a úpěnlivým zoufalstvím, jemuž míry není . . . Bože přistupuj ke mně a nejblíže, — kde jsi o Bože můj, ó Bože můj, ó Bóže můj!

A náhle zmlklo zase vše — jakoby více ani k modlitbě a vzývání za milosrdenství té moci nad námi neodvážily se rty bytosti na loži. Zůstaly náhle beze hlasu, strašně prázdny, skoro docela bíly, vinouce se co dvé zúžených proužků mázdry. A oči zůstaly, tak jak byly, vytřeštěné a ustrnulé, jenže smrtelný úžas je obestřel. A ruce také tak zůstaly jak byly — skříženy na ňadrech jako ztuhlých a propadlých a mohly náležeti póze mrtvoly. Neboť právě v tento okamžik zdálo dokonávati se nejtěžší určení . . .

Dokonávati se zdálo nejtěžší určení — — kdes v dáli, nezvěstné a tajemné, v hlubinách osudu, v tůních mystiky, a přec tak na blízku!

Jaké to hmatání vůkol, síní, domem, v temnotách — jaké potácivé spění a šum ovláčený řasami rouch, jež příšerně se kladou . . . jaké duté rozlehání, jež zapadá v strašné černé pláně bez zemského ohraničení, jaké hlodání v nitru rozvěšených chumlů, jež svíjejí se v křeči hrůz! Vanutí šerá a ledová vcházejí do domu všemi směry . . .

Zprázdnělé, docela bílé rty mrtvolné, jako dvé proužků příšerné mázdry vřezovalo se v nepohnutí a ohromení v tu oblast naplnění osudu a určení — jen jakoby byly stále zúženější, stále sinavější, uhrůznělejší ve spění svých vidin. Smrtelný úžas stál vůkol celé té bytosti na loži, vznášeje se v ledovém prolínání z její útrob do útrob nočních.

Ó Bože, ó Bože! úpěly rty a němě volalo toto veškeré zmámení úžasu a hrůz, jimž jakoby ve chvíli tu nemělo býti konce.

A přece uplynul jen krátký čas, tak málo chvil, až směšno, ku podivu, co k jejich výmezu může býti naplněno a na jaké dráhy a stanoviště vrhnouti se šinutí osudu. —

Vstupoval tu do dveří sedlák. Jakoby nezvěstně se objevil - vstoupil tak nápadně tiše, nerozhodně. Ale přece vstoupil, a jakoby nastal celý zvrat dosavadních okolností. A hned jeho vstoupením, byť znamenati mělo cokoliv, jakoby probudil se mrákotný úžas, jakoby opory tajemných vlivů a hrůz povolily. Tiše se něco hnulo, kahanec vzplál — živót pokračovat. Hnuly se bílé spjaté proužky rtů, o vstoupivší postavu zavadily ustrnulé zřítelnice - - v nich v divé úzkosti zračilo se to dotazovaní, jež věděti musí o celém naplnění osudu, byť jím zou-

falství světa mělo býti přivoděno. Němé to dotazování nabylo strašné, vypjaté výmluvnosti.

„Máme hříbátko," měkce a trudně a jako vyhýbavě vylinulo se ze rtův příchozího v konečném zodpovědění těch strašných, dorážejících naň dotazů. Ale nějakým záchvěvem uevýslovného smutku obestřena zdála se jeho výpověď. A jakoby tu najednou pláčem bylo vše dotčeno. Pláčem, v němž usedala lidská srdce, rozlévala se krvavá pohnutí, bouřily slzy. Tu nezvěstovala se radost, neznačilo se zajásání epochy šťastně nadešlé . . .

„Máme hříbátko," volně, unyle, jako v zablouznění, jako mimoděčnou roztruchlenou ozvěnou, opětoval onen hlas. „Ale . . ." Hlas tu nedopověděl, jen se náhle zajikl — jakoby se byl zřítil. A postava již spěšně, na kvap, jenž zdál se osudně naléhati, vymkla se ze dveří. Ty zase tak bez ozevu zapadat se zdály — aspoň nebylo zvuku a souvztahu věcí obvyklých, všedních, které by byly zmoci mohly to těžké neobsáhlé zastření duše.

Ale . . . ale . . . ale, rvalo se v duši tím zastřením — a dech se tajil, bodalo v srdci. Ledové prázdné očekávání vyplynulo na okamžik vůkol — a v tom očekávání jakoby se rozlehala zavlalá bezútěšná pustota hrobu a jeho zkázy. Neznámý pláč lítosti nenadálé, jež zmocnila se nitra, nastoupil po neznámých hrůzách, k ustrnutí smrti zavlekajících — ale byly to vždy samé bolesti tuch smrti, které zaujaly lidskou duši a jimž bylo třeba nejvyššího přispění a milosrdenství. Za toto nejvyšší milosrdenství a přispění úpěla bytost na loži — — —

V tu chvíli vyhnula se malá dívčinka z dětské postýlky při stěně. Udiveně, radostně a bez bázně vzhlédla v ponuré vůkolí. Košilka padala jí s ramenou, a vlásky zaclonily zpola důvěřivý obličej. A zaperlil se světnicí hlásek něžný, plný oddanosti, tak vesele švitořivý, jakoby skřivánek z nenadání rozpěl se za jitřních paprsků.

„Jé, máme teda hříbátko, o jé, o jé, viď, maminko naše."

A k čemusi v nadšení zůstaly zírati ty dětské, zářivé, hluboké oči, oddávajíce se nějakým zvěstem blaha, nějakým pohádkám a nezměrnému očekávání stran toho hříbátka, jehož nabyl jejich dům právě ve chvíle ty. A matka, vybravši se tu z lože, nemohla nezaplakati v jakémsi rozšíleném, bezuzdném výbuchu hoře, jež vyjmuly ještě nezcela známé, nedotušené podstaty. Pokynuvši pak dívence, se vzdechy zajíkajícími se, třesoucími se, vyšla ven, za povinností, za shlédnutím, co se děje, co že nastává jejich osudu. A dívenka zase pousnula, zvracejíc se do své dětské postýlky, aby celou dušinkou oddala se pohádkovému snění o jejich hříbátku, jež ji celou hned dovedlo zaujmouti bezstarostnou rozkoší a blahem.

O jé, o jé . . .

Změněný a nějak seplynulý značil se prostor chléva. Chýlilo se v něm vše v těžkou, zapařenou oblast, až udolavě svým dusnem a teplem zalévající. Mdlé, ztlumené bylo tu světlo. Zdálo se, že cosi má tu zůstati zastřeno, nevyrušeno. A bádavé nepohnutí v jakési úkryty schoulených stínů a červenavého a plaše roznesléno světla stálo vůkol — jakoby na číhané. A v toto nepohnutí vše se tak podivně, neobvykle

vhřižovalo, jako v zlekaném i tísnivě roztruchleném zániku, jenž čemusi zdál se ustupovati. — Dvě okna ze stěny černě se dmula jako do bezedných jícnů. V přítmí stěn a stropu pobzikávalo něco much. — Hříbátko leželo na tesách. Klidné, důvěřivé, bezstarostné. Jaksi dobře, pohodlně bylo složeno v nejpříznivější sobě polohu. Celé pokryto bylo plachtou, již vždy k takové příležitosti nutno a náležito přichystati - vyjdouc na svět, bije a zmítá sebou mládě, povstat hned chce na nesloužící ještě, slabé a nemotorné nohy a mohlo by snadno přijíti k těžkému úrazu; plachtou zastřeno a přidrženo na nějakou chvíli, uklidní se a pak již vyčká dobu svou. Z plachty vynikala na slabém dlouhém krku jako stvolu hranatá, neforemná hlava, jež dovedla se již dívati tak rozumně, sebevědomě vypouklýma, černě jiskrnýma, milýma očima. A hleděla a tanula vůkol sebe jako ten, jenž je zvědav. Široký, zachlíplý zářez pysků značil se již zcela po koňsku. A hříva byla bujná, zakudrnatělá, pěkně již k jedné straně se schylující, jak to u koně má být. Z druhé strany plachty vynikal černý hustý ohon, také zakudrnatělý jako hříva a až ku podivu vyvinutý, jenž dával tušiti jednou o mohutné vyspělosti a síle a ohnivé race. — Ostatek byla plachta na tom tvoru, jenž právě přihlásil se k životu. A život zdál se mu dobře tanouti — neboť ta klidná důvěřivost mláděte, složeného na tesech na slámě, byla tak mile sebevědomou, suverenní.

A přec, co se kolem zatím dělo — vzhledem k jeho osudu!

Jakoby stáji schýlilo se vše ještě k prvější nejistotě — schoulení a nepohnutí stávalo se bázlivějším, zlekavějším ve svém očekávání, jímž měly se tu vytušiti jakési ohromivé běhy osudu — osudu nás všech a všeho. Chvílemi zcela zanikal bzikot much, a umrtvující zrovna širé ticho ovládlo. Tak ovládlo, tak se označilo, aby všechno, co dálo se vůkol, vyjmouti se mohlo k celému svému pochmurnému, osudnému významu . . .

Když se kobyla vyhřebila, což stalo se prudkým, neprodlévavým chodem, ještě vesele a láskyplně ohlédla se po mláděti. Takový pohled třeba znáti, pohled matky — aby pochopen byl život v nejvznešenějších svých epochách. Matky lidské, matky zvířecí, jakékoliv matky, ale vždy matky v tom věkověčném uloženém významu. — Po mláděti se ohlédla — a jakoby jí prudce vítězoslavně zabušilo kobylí srdce u svaté rozkoši stvoření; zachvělyť se jí boky. A jako úsměv, ten úsměv, jímž cele se bytost oddává, zalinul se jí měkkým zářezem pysků, vlnilť se ten zářez z vnitra odkudsi, jakoby plynula jím slova nejsladší, vzdechy blahého skonejšení. Tak chvíli láskyplně na své mládě ještě zřela ušlechtilá, dobrá matka — a jaké mohutnější bezpečí, jaké jiné blaho kynouti by mohlo tvoru novězrozenému než v tomto pohledu a v povinnosti, kterou naplnilo se jako kadlub vřelým kovem to srdce zvířecí matky!

Také jakoby všeho toho bezpečí a blaha, kynoucího z povinnosti neodmítané a lásky nezvrhlé, bylo si mládě vědomo — jak jen hledělo, hledělo kolem sebe, šťastné, nevědomé, suverenní. Za nedlouho již sejme se mu plachta a vyšine se třebas na ztepilé údy své, jimiž jednou s vichrem o závod hnáti se bude světem. A tu také zjevna bude ona příští

ušlechtilá mohutná hrdost těla i ducha dobrého nezkaženého plémě -- ano jak již ta hříva, ten ohon a ten pohled se značí, sotva že světa se dotkly. Zajisté již v těch očích vypouklých a jemných ukazuje se tolik rozumu, tolik charakteru i ušlechtilosti, bez podlosti a podezřelé zloby — oh, poznal hned zkušený hospodář, že světu darovala příroda vzácné, krásné zvíře.

Zhlédnuv, co vyšlo na svět, pohledem jen běžným ale výzkumným a pronikavým, zaplesal v nitru. Ale jen jako utajeně, ještě není na všechno čas a se svým poznáním nikomu chvastavě by se nesvěřil. Řekl si jen zatím v duchu: — Zaplať Pánbůh, a v duchu se povděčně žehnal. A mnohých významných povinností, spějících tu, jichž třeba míti tak pevně na zřeteli, vzhledem k všemu, dbáti stále nepřestal. Činil tiše, horlivě a svědomitě vše, co vyžadovaly ty těžké chvíle vzhledem k matce i mláděti. Neboť všechno učiněno ještě nebylo ani všechno odčiněno. Ale že pořád dosud vše dobré se zdálo, znova v radostném zaplesání v duchu opětoval: Zaplať Pán Bůh, zaplať — Bože, jak vše řídíš a činíš a jaké nevyzpytatelné jsou běhy Tvé! A stále při tom činil, co bylo třeba — sám, bez pomoci, bez značného cizího účastenství, neboť vše to je v případech těch nejen zbytečné ale i škodlivé. Jen v tajemném takovém smutku a tichu a v takovém hlubokém, aby se řeklo intimním obcování vynášejí se nejvýznačnější epochy života. A kobyla i nebyla by asi v těžké velké chvíli své připustila jiného účastenství, než hospodáře svého, jemuž tak oddaně důvěřiti mohla jako dobrému příteli i lékaři. -- Zaplať Pán Bůh, zaplať . . . samo jako v žehnání a chvalořečení vzrušeného srdce vytryskati neustávalo v duši hospodářově u veškerém tom napjetí umu, sil a povinností - bylo to, jako neustálé vznícení modlitby zbožného svědomí, to vznícení, jež nikdy neutuchá a všechno činění a poněti lidské korunuje . . . jen ku svému Bohu, Pánu, Stvořiteli!

Tak až zdálo se v pořádku dosud — - -

Tu najednou kobyla jaksi příkře odvrátila pohled od mláděte. Kamsi náhle se zaujala, v cizí místa, kamsi tak podivně a smutně. A schýlila se jí šíj jako zlomena, a hlava přikladla se ku žlabu, jakoby měla potřebí nenadálé opěry.

Hospodář, tak sžilý se životem svěřenců svých, a tak sžilý zvláště s drahocenným zvířetem tímto, postřehl tuto změnu. Ale než dovedl si vše jaksi uvědomiti, dříve než rozum tu cosi uvedl, svými zkušenostmi se přihlásil, již beze všeho ona strašná, neblahá tíseň provalila se mu útrobami -- tíseň zdánlivě bez podkladu, okolnostmi neurčená, neopodstatněná, která ale tajemnými ohromnými průběhy nitra neodolatelně stavěla se nad všechny rozumy a důvody světa. Jakoby v ten okamžik propukly znova všechny ty nedávné tíže, nejistoty, tuchy, ta ohrožení a mrákotná ohromení. Ruce mu poklesly, mrazivý prázdný chlad ubíral se cévami jejich krve. A zajikl se u vzdechu těžkém, přerývaném — a to neustávající žehnání a chvalořečení v nitru jakoby rázem zaniklo v jakémsi děsivém černém významu, propadávajícím se kamsi v neohraničené bezdno zoufalství náhlého a neodolatelného.

Ale byť bylo jakékoliv hnutí a znepokojení vlastní duše, nebylo lze nikdy v tomto místě odvraceti se a zanechati povinností, nikdy neustávajících, vždy tanoucích . . .

Zdálo se, že přisunulo se cosi blíže a úžeji ke všem těm věcem, co nahlédalo těmi černými jícny, v něž propadala se protilehlá okna.

Jen hříbátko v bezstarostném sebevědomí hovělo si na tesech. Chvilkami jakoby již mínilo poskočiti — ale plachta bránila, a bylo to dobře, což i posléz nahlédat se zdálo snivé hříbě, neboť zas již tak klidně a pohodlně složeno bez vyrušení hovělo si na čisté slámě — té blahé dobré podušce celého toho života mnohotvarého, jímž žije země. Tak klidně, tak bezstarostně a tak zadostučiněně — teplo bylo mu, zdrávo a tak ještě nasyceno bylo sladce z nedávných mateřských útrob, jež jakoby tu jeho mladou bytosť celou ještě plnily a hřály a sílily.

Temnotami venku cosi pochmurněševelilo, jakoby u vlání černých závojů. Prohykávati nocí cos se zdálo a úpění se tam pozvedalo. A cosi sunulo se jako stejným rytmem, zachváceným neznámou mocí. A jako oddechy a ustrašení a jako chod vzdušný a chmurný, před nímž není úniku, cloumalo to oblastmi toho temna jarního a pustého, jež obrážello se v samých černých propastech a dálavách se znojnou hrozící zkázou, a zdánlivě bez života. V tomto období jara jsou tak smutné a hrozné jarní pocity!

Aby všechno, co se dálo, vyjmouti se mohlo k celému svému osudnému významu!

Vše stanulo, očekávalo v jakémsi zatajení dechu tady uvnitř — naslouchalo blížícímu se zalehání osudu . . . Byloť v celém chlévě tak vypjatě mrtvo ve chvíle ty. Vše k jistému cíli! Vše k takovým záhadám a vztahům, jimž nic pozemského nedovedlo odpověděti. Mrtvo to uprostřed života znamenalo něco od tohoto žití příkře odloučeného, něco, co v neznámých prostorech, nedaných našim smyslům, probojovávalo již své vstupy a své zámysly. A za ticha tak úzkostlivě v strašné napjatosti sevřeného, jímž vše hmotné tady jakoby se pohrobovalo. Schýlení všeho, posupný majestát záhad a ohrožení . . .

Požehnané zdroje života všeho — mléko mateřské! Kobyle neobyčejně a kvapem nalévalo se vemeno. Bylo až mohutně vzedmuto, hebké, a jako ze šedého plyše. Kvapilo tak ve svém nalévání, že v několika málo okamžicích nabylo neobyčejných rozměrů. Kdyby ani hospodář vším ostatním nebyl tak těžce zaujat, i tato okolnost byla by mu připadala ku podivu neobvyklou, vyžadující obezřelé pozornosti. Do této míry nedálo se to ještě nikdy za jeho paměti a zkušeností, třebas vždy tak bohatě, znojně požehnány byly ty výživné zdroje u ušlechtilého zvířete. Ovšem, kynout pak mohla ta mláďata, nádherně vyvíjeti formy a síly své, když tolik bylo jim popřáno přírodou.

Vemeno napjalo se zatím úžasně, podezřele se i zalesklo. Zdálo se, že jedná se o to, aby k jakémusi významnému cíli najednou a rychle ze života toho vytrysklo sem vše, co kdy vytrysknouti má a k celému jakémusi označení, ku konečným výsledkům, k celému zde naplnění a zadostučinění. Jednat se to zdálo všem živým šťávám útrob těchto,

v posled vypjati se ku zpodobnění života do tohoto mateřského vemene, v náhradu života všeho. A jakoby byl spěch, nejvyšší čas — vše zrovna v šíleném překotu se dálo. Cosi ze všech útrob zvířete vyjmulo se a soustředilo sem v očekávání čehosi nenadálého, osudného. Až hrozné, nikdy nebývalé a nepodobné značilo se toto náhlé zduření výživných žláz, v něž jakoby tělo i duše, bytost veškerá, čímsi smrtelným zasažená, se vpojovala. Kdyby něčím v posled nebyl již tak zlekán a omámen, člověk ten byl by i těmito okolnostmi musil se zlekati v pravý úžas a ohromení.

Zvíře musilo tu namáhavě nakročiti, aby vyhovělo tomu úkazu, neboť pronikavě vyvalivší se veškero to zduření, zaplnilo celý prostor břicha, jako břemenem tížilo, jímž hrozí se vše za sebou strhnouti — a hle, již jakoby strhovalo. Náhle mléčné výrony jako řasnaté, bílé zakvétání objevily se na strukách vemene. Pěnou, již na povrch vynášet se zdála vnitřní síla živného kvasu, zastřela napjatou plst vemene. Znepokojený, zjitřený a jakoby užaslý život vystoupil to ze své skrýše, předčasně čímsi vypuzen. A kapka za kapkou toho života, mléka bílého, teplého a bohatého začala padati na tesy. Požehnané zdroje mateřského mléka, dopřáno-li jich dětem života . . .

Hříbátko se znenadání ohlédlo po matce jaksi po tom vemeni, po těch krůpějích, jež náležely jemu. Snad postihlo, že minuly se tu velké úkoly a bylo znepokojeno. Nebo ucítilo sladce mámivou vůni mateřské krmě nedaleko vykypující a začala se pomalu hlásiti potřeba. Má pomalu zahájiti se již vlastní život. Ale že bylo pod plachtou, a že ještě nikdo mu nenapomáhal, a že konečně ještě tak dlouho nebylo, zůstalo nadále klidno — však že bude, co býti má. Vypouklé oči jeho byly ku podivu rozumné, tak jakoby ve své nevědomosti se vším obeznámelé. Neboť neví-li se, ví se vlastně všechno. A vše že již bude, co býti má. To jakoby se značilo v tom zvířecím pohledu . . .

V dobu tuto jindy mělo by zde být již plno života. Bouřila by a ržála kobyla netrpělivá po svém mláděti, prudce by se ohlédala, vzpínala, bila kopyty. Mluvila by a volala vzhledy svými po hříběti jmény nejsladšími, mámivými — a přisunovala by se boky i zadkem k němu, ze široka by se roztáhla, aby co nejvypjatější a nejpohodlnější ku přístupu jeho měla prsy své. K jeho přístupu, jako k slavnému zahájení, k nové epoše zvířecího žití, jeho i svého. Třebas by ještě na okamžik z těch či oněch příčin uznáno bylo za vhodné prodlévati s vlastním připuštěním — ale pak nebylo by již nic jisto v okolí netrpělivé, svého práva, své rozkoše, své povinnosti domáhající se matky. Chlév by se zrovna bořil, duněla půda, otřásalo se celé klenutí. Býti tu jen opatrným, radostně opatrným, hospodáři! Ah tak s úsměvem, v ukonejšení popřává se tu tak rádo vší zvůli nedočkavé matky — však již také lůžko vyjde, vyčistí se kobyla, a tu teprv nejraději hospodář poprvé připouští své hříbátko. Jaká to chvíle — jaká bouřlivá radost u kobyly, to je pravé jásání zvířecí, nadšení nejvyššího blaha. A přimkne se pak to mládě tak rozkošně, nemotorně, může stát již na nohou, jež jsou již jako struny, metá ocasem, chvěje hřívou, oči mu září, a řehtá to všechno vzájemně, opojeno životem. První to zassání, ten výtrysk

všeživného zdroje, to nové splynutí bytostí, jež po tajemném spjatí jakoby útrob s útrobami byly nenadále rozpojeny... Zase jsou jedno, části celku a celek částí, jedno tělo, jedna duše, jedna radost, slast a síla, velký úkol spojený! Radostně a směle již si bije hříbátko o vemeno, poskočí si zas i zařehce lehce — a mléko stéká mu pěnivými celými proudy ve chtivé mladé útroby. Celou duší matka by se mu popřála — celou duši v nový život vlévá... a sama mohutně řehce, jakoby svými zvuky ze své duše vypěvala zvířecí hymny štěstí nejvyššího vypjetí života naplněného. A horoucí jakési nadšení chvěje celým jejím tělem, rozlévá se po těch ušlechtilých, mohutných tvarech, jež jakoby hrdě hlásat měly světu o síle a moci a štědrosti přírody, širokou horoucí vlnou tepotu krve, opojené mateřstvím. Naplnění života, jediné cíle, jediné štěstí v obsahu jeho — a hospodář v úsměvném sdílení všeho toho naplnění života stojí opodál... dlouho a v nevyrušení a v nenabažení... v zádumčivých dojmech svých zpodobuje mimoděk to naplnění a štěstí života vlastního, téhož osudu a nevyjmutí ze všeho!

V tuto již dobu po vlastní události — ale jindy — tak bývalo, vždy jindy, v obdobném, nekonečném, ustáleném opětování života; náhle nyní jakoby život byl zvrácen, odchýlen. Černé, zlověstné přítmí oddělilo jej od bývalého jasu. Jakoby doposavad plujícímu po známé klidné hladině vsunul se v cestu záhubný vír, jímž strženo vše do bezedných spoust. Strašidelný závoj, příkrá maska zahalily jeho tvář — a jiný zjev života tak strašně, neznámě zazel těm, již pozůstali. —

Zrovna v tuto dobu ohromivé přítmí nehybnosti opanovalo celý chlév. Mrtvo a pusto a hrozno tak, jako v půlnočním vzruchu duchů neblahých místo horoucího tluku života. Kde kdo, zvíře i člověk, hmota i stíny pohrobeny byly onou schýleností. Nezvěstně se cosi připravovalo, před čím v ústrachu vše ustupovalo. Něco strašně jiného uprostřed toho života. Bylo-li kde jakéhokoliv hrození jeho — snad že nerušeně, nedotčeny mouchy dále bzučely žalostnou svou píseň, a myš kvičela, a vlály stíny od světla zanášené, a zela noc v strnulosti svých jarních propastí, a obvyklý svůj průběh všechny změny měly, nic aspoň v soutyku těchto chvil neodvážilo se jaksi vyjmouti z úkrytu zabezpečení svého před tím, co nastupovalo. Neodvážilo se rušivě zasáhati v ohromení svém.

A jen to, čemu vše bylo určeno, naplňovalo poslední svůj úkol.

Kobyle bylo určeno naplniti poslední svůj úkol. To cosi záhadného z černých bezedných jícnů přisunovalo se k její duši...

Kdy matka přestane dbát o dítě — ó, zle je, nekonečně zle a zoufale, a sama zkáza kyne. Přestala to kobyla náhle dbáti o dítě své. Odvrátivši se prvé tak příkře a schýlivši šíj a hlavu neoznačitelně přiloživši ku žlabu, více se již po hříběti neohlédla. Zůstávala tak chvíli. A jakoby měla potřebí stále více opěry, chýlila se jaksi celým tělem, zdálo se, že v jakémsi rozkladu a vpadání celé své bytosti se nachází. Křečovité napjetí, jemuž zřejmě se poddávalo zvíře jako tomu, co nelze více zdolati, zachvátilo je, uvrhnuvši je na chvíli v nehybnou, strnulou posu — bylo to mohutné tělo jako kus skály nehybné, slité, neživotně

připoutané ku svému podkladu. Pak najednou jakoby napjetí křeče povolilo, zachvělo se úžasně zvíře na celém těle a promýklo toto chvění všemi útrobami, odkudsi až ze samé duše se provalilo. A srazilo se boky vhříženě do sebe, i celým tělem, jakoby se srazilo, a hřbet se nepoměrně zvrátil, a břicho příšerně zvarhanilo. V nesčetné záhyby, jako když o hladinu vichr udeří, podivně se složilo. Ty pak začaly sebou těžkým rytmem cloumati. A z hluboka, jako v záchvatech, jež usilují o život, jala se zároveň kobyla vydechovati, jenže každým takovým oddechem, ne jakoby vycházel z hrudi pouhý prázdný vzduch, ale jakoby spíše rval se to již z těla jakýs těžký, strašný chaos rozkladu života a síly. Zrovna vším prostorem chléva kymácely v dunivých nárazech ty oddechy. A vše neodolatelně zachvacovaly v úzkost a zděšení, nevědoucí si rady ani pomoci. Při tom zraky kobyly zřely v úporném strašlivém kmitu kamsi uříceně před sebe, avšak ne před sebe, k čemusi známému, ale kamsi v neznámo daleké a snad i těmi všemi hrůzami naplněné, jejichž ohlas tady byl dán. Fialový, krátký, nepohnutý plamen trčel v zřítelnicích divě rozšířených a zčeřených a jako bludně vzdutých zraků těch. Tak to trvalo chvíli — a snad to bylo i jen několik takových oddechů, jen několik rytmů té hrozné posupnosti. Leč není mnohdy rozdílu v naplnění věčnosti či okamžiku — a toto naplnění zde jakoby celou věčnost zachvacovalo svými hrůzami . . .

Náhle začala se kobyla řítiti zadkem k zemi. Jak když člověk padá sražen do propasti a ještě divým zmávnutím rukou snaží se zachytiti kdes, co celé tělo již se vrhá neznámým cílům vstříc, tak zvíře to v řícení svém utkvělo předkem těla na své podstati — jakoby se mu to ještě podařilo zachytiti se v těch propastech jakýms posledním divým zmávnutím sil. Bylo to řícení strašlivé obrovských hmot, jež nenadále pozbyly svých opěr. Zadkem dopadla na tesy v neovládnutém dopadu, právě tak jako mrtvá bezvolná slepá hmota, jíž jedná se jen o roztříštění. Na všechny překážky a závady dopadla, vše strhujíc a boříc s sebou, a zapraštěly lomčivě tesy, vše se zakymácelo, vše se vzbouřilo a vše zděšeně unikalo z okolí řítícího se těla . . .

Jen to mládě, o něž jednalo se nejvíce, zdálo se netečné, málo se poohlédajíc, co neobyčejného se děje s jeho mámou — snad že vše tak musí býti a vše musí se stát, co se státi má.

A v jakémsi zájiku překvapení strašného a nenadálého, jímž pohrozil nám osud, zůstalo vše vůkol na tyto chvíle. A bylo to zároveň strašné očekávání dalšího příští v neukončení všech těchto zjevů, kterými jakoby bezedně naplněno bylo to zejivé, nahledající a do kořán rozevřené lůno jarní noci . . . Ono daleké kvílení, jako pláč, jako smutný šílený popěv, zřejmě vyznívalo z noci té - kdo by jen zaposlouchati se chtěl. Leč vše zaposlouchati se tady musilo odbývané jiné písni — smrtelného dotčení . . .

Pouze na okamžik zůstal ale na tesech vězeti sřícený zadek kobyly. Jakoby to jen svým způsobem poodpočinul. A jakoby při celém tom pádu jednalo se o pouhé nedorozumění, o pouhý přehmat a selhání jakéhosi pokusu, mělo zvíře za vhodné na kvap napraviti tento svůj

přehmat — prudce najednou se zase vymrštilo se země, a bylo to pravé řícení se vzhůru. Ano, jakoby to jednalo se o zahanbující napravení něčeho a něco se tím mělo dohoniti, dosíci. Bylo to tak překvapující, neočekávané a hrozné — tyto přemety smrti. — Kobyla však již nějak stěží zachytila se nohami půdy, rovnováhy. Tak stěží, jako náhodou, pouhým podařením. Postavivši se posléz zase, srazila se a zvarhanila celým tělem ještě více než prvé — bylo až úžasno, kam poděti se dovedlo celé to tělo, sestředivší se jakoby v pouhý bod, vzepřený na křečovitě, úporně napjatých a do daleka rozkročených nohách. Šíj natahovala se přes žlab, nozdry, široce se roztřeštivše, jakoby nabíhaly čímsi z vnitř a kameněly.

Pracovalo opatrně vše v útrobách zvířete na život a smrt. A za takového ticha, bez vzdechu a ohlasu, již také jakoby ponuře kamenělo. Jen němý pohyb ve zvláštním podélném šinutí cloumal zvolna celým zvířetem. Zdálo se, že již takto v klidné příšernosti vše se odbude, až totiž šinutí to ustávajíc a umdlévajíc přejde ve vlastní strnutí smrti. Bylo ale patrno najednou, že ještě dříve něco musí předejíti. Zvíře tu divě a vzrušeně zvedlo ocas — nepoměrně vysoko, jenž jako ztuhle vyčnělý proud vyznačil se v pochmurné oblasti chléva změtí napjatých svých žíní . . . Tak chvilky vytrvávalo zvíře — jako pořád nerozhodnuto, neustanoveno ve svých smrtelných zámyslech čehosi vyčkávajíc. A po ty chvilky jakési vytrvávalo s ním všechno, co bylo vůkol, v oné s sebou stržené, strašné sdílnosti, v níž všechny hrůzy a osudy se přijímají. Osud tohoto zvířete jakoby byl osudem všeho a nemohlo býti ničeho jiného za těchto chvil. — Daleký pláč krajiny, onen smutný, šílený vzlyk umírání se význačně blížil, pozvédal se úpěnlivě, jako miserere v půlnočních klenbách chrámu — jen kdo by chtěl naslouchati. Zdálo se, že vše naslouchá smrti.

Kobyla, nechávajíc tak úporně vyzvednutý ocas, rozkročila se pojednou zadkem co nejvíce — aby všem útrobám jaksi popřáno bylo celé volnosti a rozevřen byl východ všem oněm stanovištím, jež tam nastala. A bylo náhle jakési zaslnění všeho. Zaslnění jitřící a rudé, nachové, kouřící se. Celý oblak krve vynesl se to z lůna kobyly a jakoby vřelým, šarlachovým jeho plápolem zastřeno na okamžik bylo vše. Krev vytryskala na všechny strany. S neoznačitelným šplýchotem rozlévala se po tesech, na stěnu zasáhala — vše rudé, krvavé. Zároveň tak těžce zahýkalo zvíře v cizím, zduřelém ropotu, ale bez dovolávání se, vyzývavosti, bez naznačování nevýslovného utrpení — úpělo z nejneznámějšího nitra zoufalstvím smrti. A již zase řítilo se na tesy. Jenže nyní nikoliv jen zpola zadkem, pouze z jakéhosi takového nedopatření, přehmatu — nýbrž celé, zadkem, předkem, tělem, duší . . . vším, co bylo jeho bytostí.

Stalo se to v rozsáhlém příšerném povyku, jakoby přehnalo se tudy cosi z hrůz světa. A v úprku téměř, jímž jakoby najednou dosaženo býti mělo samo zámezí věčnosti, jež tu zahynula zvířecí duši. Prorvány se zdály jakési známé obzory, a přívaly i propasti noci té se uvolnily. Strašidla černá hmatala po všem vůkol, a ledové zdravy pronikaly v otřesené duše věcí živých i mrtvých . . .

Pak za neoznačitelného stenotu, ale tak tenkého, vetchého, jakoby ušlapané kuře pískalo, jalo se zvíře natahovati nohy — zdálo se, že snad samy se to natahují bez vůle jeho. A na stranu pokládalo spěšně hlavu, nemohouc ji jaksi dobře uložiti — nemohouc a nemohouc — a zatím boltce zvrátily se poklesle v zad. Znova se ta hlava jinak pokládala. Ale náhle se vztýčila, ohlédajíc se dalekým vůkolem. Jaksi ještě světlem přítomna a zanechaných velkých povinností a svatých památek prohlédly to naposled zraky umírající kobyly. To po něm, po něm — jež ale jako by netečně přihlédalo dosud. Pak jí klesla hlava najednou a více se již nepohnula — snad u nalezení konečném té nejvhodnější polohy. A to již učinila bez každého ohlédnutí, nemajíc jiného zření, než jaké tu neodvratně zatanulo v tuchách posledních. Neb bylo pak vše v její duši tma, roztříštění, zmatek a prázdno. To již kobyla umírala . . . A tak tiše, bez hlesu, bez ropotu. Bez jakéhokoliv označení jiného, jen v tom stále spějícím oslabení dechu i tepotu srdce — nyní ještě naposled kolosálně se vzdulo v překotném nárazu, jakoby již jen ono samo na okamžik ožilo v obrovském tom těle. A ustalo pak rovněž. Také usínalo. A tělo se ještě zachvělo, jako u toho, jenž ovládnut byl náhle hlubokým snem: A bylo po všem. Kobyla dokonala právě — — —

V tu samou chvílí, než co jiného by bylo, zařehtalo lehounce hříbě a znepokojeně pozvédalo hlavu jako v nejistotách. Hledělo tak chvíli nevědomky před sebe, i to mrtvé tělo ve své nepohnuté vzhledy jímajíc. A hledělo to nyní zcela jinak než prvé. Nějak pochmurně a zaujatě, jakoby v jeho vědomí dostavila se myšlenka, již není s to pochopiti. —

Matka ležela s nalitým, těžce nabubřelým vemenem, stranou trčícím, jež mělo ale již mléko mrtvé, sražené. Mléko to nezúrodní více života, nebude požehnaným kvasem svému mláděti . . .

Kobyla umřela. Ležela nyní tak klidně, bez zápasu, hlavu mezi předníma nohama položenu, jak činila jindy oddávajíc se pokojnému spánku. Kdyby nebylo vůkol toho příšerného oblaku krevného, jenž dával svědectví o strašných katastrofách života, nic by u ní nepřipomínalo nyní na hrůzy smrti. Takovému dokonanému vyrovnání odevzdávati se zdálo u vybojované posici své. A nějak sladko, v nekonečně blahém ustrnutí bylo náhle tomu mrtvému tělu. Byloť zatím tak daleko vystoupílo z pozemských vztahů a dobrozdání . . .

Při umírání tom vyčkával hospodář jako zvrácený do vnitř. Studeného cosi, jako kámen, jehož v noci nenadále jste se dotkli, zasáhalo mu do útrob. Mrtvo rozkladu, kalno, pusto, zastřeto vše vůkol jeho smyslům. Neuronil ani slzy, jež u dobrého zemědělce splynou začasté u katastrof všeho života i věcí daných jeho přírodou — neuronil ni jediné slzy při pádu zvířete ušlechtilého, věrného, jímž nadešla i nejtěžší hmotná pohroma, ani povzdech neodešel z jeho ňader. Měl jen ústa sevřena, sevřeno hrdlo. A díval se na zápas dobré své kobyly bez hnutí. Tady nebylo pomoci, přispění — surové a rouhavé bylo by tu každé vetření, každé rušení majestatu smrti. Duše ho zrovna opustila — cítil jen, že zavládá vůkol ohromivost, pro niž není pozem-

ského pochopení a před níž vše tak úžasně, hříšně míjet musí... A bylo vše kolem něho jen tak zpola patrné, jako zacloněné, nepozemské již. Co by chtělo, mohlo se ploužiti nocí tou a kolem něho samého — jeho duši zůstávalo by vše zastřeno. Ale neploužil se nikdo, jedině samo tajemství vyvstávalo vůkol. Bylo to v jeho ponětí jako nenadálé zatemnění prostoru, v nějž vhříženy dosud byly všechny pozemské vzhledy, a za ohromivého očekávání onoho mystického a nedočkavého, kdy již odestře se záhadná opona jakás před tím velkým, novým, věčným tajemstvím. A jen chvílemi zmítaly se mu do duše divné tajemné hloubky, chvílemi cosi tak prudce a neodolatelně se tam vypjalo, jako bouřlivé zmítané hvězdno, jež rozlévá se znojnou oblohou noci.

Taková zdání a pronikání v něm provázela celou katastrofu, jež se učinila jeho životu. Ruce visely mu ochable, ramena sebou cloumala. A někdy mimovolně pozvédal ty ruce sevřené v malátnou pěst ke hrudi své, když mučivě se nějak propadala. Když pak naposled zavřely se poslušné dobré oči zvířete, hruď ta sebou strašně zalomcovala. A v úžasném, upadavém zmatku zatěkal zoufale a bezradně pohledem vůkol, jakoby mu bylo v tu chvíli nahlédnouti ve tvář všem těm nejistotám života, na nichž zakládá se všechna zkáza a zhroucení a zničení pozemská... Pohledem tímto vyznačoval i všechny své úzkosti a bolesti a ustrašení, vše to, čím zmráčená jeho duše byla naplněna.

Zavadil zároveň jeho pohled o bílé, jako alabastrové ruce, jež v pronikavé utkvělosti kladly se před sebe ku sepjatí. A kamsi vzhůru vynikaly široce rozevřené, mystické, bludné pohledy, od zjevů pozemských v nevýslovném ustrašení jako odtržené. Rty příšerně zamodralé a bezkrevné, neustávající se třásti závany ledových dotčení, jaly se pohybovati rytmy jakoby vzdušnými, prázdnými, v odměřené těžké váhavosti, jakoby mluvilo vidění. Zvuky hrobově zaúpělé vyvstaly z nich: — Smiluj se nad námi, Hospodine, smiluj se, smiluj se... a tato svá volání a úpění opětujíce čím dále spěšněji, jako v ústrachu a v nedočkavém úžasu, aby vše najednou bylo vysloveno, aby pochopil Ten, jenž tu pochopiti má, rozjektaly se posléz k pouhým splynulým, srdceryvným vzlykům, jež rvaly se v uřícení a bezdechu.

Tu ten člověk popošel ku štkající a bezmezně ustrašené ženě, sdílně a horoucně ji pojav v obejmutí... snad že dvěma srdcím ve splynutí líp se snáší každé neštěstí!

Míjely tak chvíle — cosi vůkol zdálo se míjeti, s tím časem, s těmi událostmi, cosi se vším míjet a unikat a jinam rozhlašovat své panování a tak nějak významně se při tom ohlédajíc zpět, k tomu všemu zde, po zanechaných zde posicích...

„O jé, máme hříbátko a takový pěkný,“ zašveholil tu z prahu chléva zase dětský hlásek, jenž přišel sem ze své postýlky, nemoha se dočkati. A zatleskala holčička rukama. Ale najednou zvážněla a sesmutněla, udivené a ulekané oči upírajíc na mrtvé zvíře. A ta krev, všady krev, jako rudý horečný oblak. Začalo se dítě bázlivě ohlédat, v nejistotách, poklesnuvši ve své zmužilosti. Na otce a zase na kobylu — stále

bázlivěji, nejistěji, a uchylovat se posléz jalo k nohoum jeho, skryvši tu obličej. Otec něžně pohladil ji na vlásky a pověděl své holčičce: „Máme hříbátko, takový pěkný ... ale ... ale — kobyla nám umřela.“ Dopověděl to v rozpacích těžkého, nejistého trudu ale přece jaksi tak, aby co nejmožněji sejmul stesk se srdéčka dítěte, jež k němu bralo útočiště. Holčička vzhlédla zase ke kobyle, držíc se nohy otcovy. A bylo jí to něco zcela nového — a jakoby po prvních dojmech zvědavost zase u ní zvítězila.

„To už nám teda nebude tahat, že né, tatínku? A svý hříbátko nebude ...“ tu se zamlčela, nevědouc si jaksi rady ... a jakoby vyhledávat snažila se vhodný výraz pro své zámysly ... „Nebude už svý hříbátko chovat?“ dopovéděla. Patrně zdál se jí tento výraz nejvhodnějším, i vzhlédla zase k otci plna tázavosti.

„Nebude, nebude,“ odvětil otec vážně, chmurně, v unylém zaujatí; a vzdechnuv a pozvednuv hlas ještě unyleji, ve zpěvném, nevýslovně zbolestnělém zasmušení, dodával: „ani tahat, ani svý hříbátko chovat už.“ I mohlo se zdát, že prorve se jeho hlas k srdceryvnému zaštkání, jak se chvěl a úžil a trhal ten jeho hlas. Při tom hleděl stranou smutně na kobylu.

Zatím jakoby nastalo zase nutné navrácení ku všemu životu, k povinnostem, jež tu nikdy nepřestávají, ale hromadíce se a vyplývajíce ze sebe v chodu přísném, nezbytném, nikdy nedají se odložiti, stále očekávají svého hospodáře, svého plnitele, jemuž se ukládají. A nemůže býti tu nikdy poshovění, oddání se vlastním vznětům, zahrávání s vlastními city. Nemůže ani trudu ani hoři, v němž celý svět by úpěl, dána býti zvůle tady, aby vyrovnalo se s pukajícím nitrem svým. Nemůže býti ani na okamžik pozastavení při jakýchkoliv zhoubách, a nelze prodlíti ani při neštěstí, jímž uničila by se i každá radost, naděj i samo srdce by se spustošilo. Bylo třeba již neodkladné navrácení se k povinnostem. Svrchované nutno, svrchovaný čas.

Kobyla více ničí povinnosti nepotřebovala. Své celé zadostučinění již měla — všeho se jí dostalo, ó, jaký to hled, jaký nesmírný majestat ve smrti, po bědách, zápasech i rozkoši ... V jakém velebném, ponurém klidu hovělo si zvíře v náruči smrti po všech svých povinnostech, jimž zajisté vždy dobře vyhovělo.

Po špičkách chodili vůkol, něco ztlumeného a povzneseného utvářilo se tady jako ve svatyni, — nechte ji, nechte, značilo to ... vše tu ctilo majestat smrti té.

Ale smrtí dočasně život se neukončuje — zůstal jiný život, tolik života zůstalo ještě, tolik povinností, za nimiž neunavně dále spěti...

Zůstalo tady hříbátko. A to začalo se nyní hlásiti s důrazem. Vzrušilo se, netrpělivě vyvstávajíc s plachtou na sobě, začalo se motati, hrabati po tesech a již, již se udržovalo na nohou. Začalo se to hlásiti k životu, ku svým právům. Zachtělo se mu neodolatelně mléka své mámy, kobylího mléka. Což záleželo tady na tom, že toho mléka více není, že urváno mu náhle smrtí, že nezbylo mu tady ničeho, co má mu býti všeživným zdrojem života — jeho právo tady je. Chce kobylího mléka, mléka své mámy. Nemotorně obrací se vůkol, pokládá tázavě

hlavou na strany, a tlamou čehosi se jímá, kamsi vzhůru, do patra vtíravě ji zanášejíc. A naskytlo se mu cosi právě — chopily se toho chtivě rty, zamamlaly na tom. Ale nezateklo mléko. Po dřevě pažení začalo se natahovati — ale ani to nedalo mléka, a nic nedalo mléka, po čem ještě sáhlo v několika marných, beznadějných pokusech. Ah, nic nebylo tu zdrojem, z něhož padala by mana nebeská. Nebylo kobylího mléka, nebylo matky, matky nebylo!

Úzkostně náhle zanechalo hříbátko všeho. Tak úzkostně zůstalo nehybné a do prázdna kamsi malátně patřilo, jako ten, jenž poznal, že zbloudil a neví si rady. A zařehtalo tu — v takovém zalkání, jakoby malomocném, úzkostlivém dovolávání se...

Na to vše patřil hospodář. Jaksi úmyslně ponechával si celou vůli vše shlédnouti do konce, až by vše se označilo, co přijíti mělo. Sleduje v podivném vhřížení se v celé nitro své to marné úsilí opuštěného mláděte, v těch několika chvílích odehrávající se před ním, jakoby měl tu své zvláštní myšlenky a vzněty, jež vyvoditi chtěl z nejhlubších tajin duše své. A taková zdání duší mu táhla, a taková hoře a taková tíhnutí. A celé osudy před ním spěly, osudy života, všech jeho nejstrastnějších zjevů a jejich vyvážené i nevyvážené pravdy. Jakoby tu mimoděčně bádal a určoval o nich — a jakoby vyvažoval pravou podstatu jejich. Ó, co že je zbytečného, marného, pošetilého i hříšného v životě mimo to málo, jež ale tak je nesmírné, ohromivé i vznešené a z něhož vlastní život je složen... Jeho samého a co ho potkalo, jakoby při všem nebylo; nejednalo se již o něho, ale jako v pozadí a zaujatí všeho jeho vědomí zalehala taková neodvratná tanutí — že i tato spousta musela přijít, že není vůbec vyjmutí z ničaho, ani ukončení ani předejití spoustám jakýmkoliv, jež by byly usouzeny, to vše tedy že může kdykoliv zajíti, ukončiti se rázem a zase nové nadejde, že vše přijíti může a přijíti musí, co přijíti má! A jak rouhavé i malicherné je očekávati věci jiné, vyhnouti se snažiti jejich určení a říci snad: tady dost je neštěstí a utrpení, jakoby neštěstí a utrpení nemohlo býti nekonečně více. Ale jednati se nesmí o předsevzaté cíle, jakoby k nim vše mělo směřovati — ale v tom všem celku že vše musí být, jak býti má. Jeho samého jakoby vše bylo tak vzdáleno — s těmi jakýmisi vodami šerými osudu byl unášen, neobraňuje se více, nevzpíraje a jen patřil oddaně k tomu, k čemu zrakům jeho náleželo. O osudu svém, jenž přikvapil, přemítaje jako v tuchách, jako v hnutí srdce, bez rozumování a výpočtů, přicházel zároveň jakoby ku přesvědčení usilovnému, že ten nezměrný, velký bol, jejž jeho srdci zemědělce připravily právě okamžiky, odervavše ho náhle od tolika jeho přání, radostí i nadějí, není jenom bolem, pouhým zlem a beznadějným vzpírajícím se vzrušením; ale že jakoby s bolem tím vcházelo v duši jeho neobyčejné zjasnění a čisté, nezištné povznesení se, jakoby v radosti a oddání kladlo se mu sebezapření a pomnění jiné, než k vlastnímu pozemskému určení. Jakoby vše požehnané vytrhlo ho z dosavadního pustého zmámení, které jen tyto ohledy úzké a spjaté řídily, — a jakoby ve svém vznešeném bolu, jenž nežaloval, nevzpíral se, nevypočítával, okázale se nechvastal, naslouchal novému hlasu, jenž až

posud mlčel a jenž jakoby náležel jiným světům, jiným popudům. Zíraje na to první strádání ubohého mladého mláděte při jeho pozemském vstupu, jež hned tak marně, beznadějně toužit muselo a strádati tak osudně, jakoby i uvažoval o té nezměrnosti bolů jiných, jimž třeba vždy přispět a svých bolů zanechati, a jakým hříchem a sobectvím před tváří Boží bylo by tu vše, co opomíjí přispění, jen ku svým nárokům vždy chvátajíc. A jakoby ta bolest celého světa, jež se tu jaksi jeho duši zpodobnila v tomto nevinném strádání mláděte bez matky, tak zoufale, trudně právě tady se odbývajícím, zadmula a zalámala jeho nitrem pohnutým, a vše jakoby tu chtěl a musel sejmouti na svá vlastní bedra — veškeru tu bolest ústrků a útrap, bolest zničeného života, bolest toho mláděte, co ale vše tak sejmutelno nebylo. Nebylo sejmutelno — ale jaká útěcha a nesmírnost v přispění, v pomožení dle sil, v přichýlení srdce, v odevzdání se... A že všechny věci pozemské svůj věčný zánik mají, tu jakoby zbývalo ještě jen to, toto hnutí srdce, tato tanutí, tato odevzdání a že jen touto mluvou srdce útěšně lze zaplašiti ona strašná, mrazivá mlčení, jež nastávají po zániku všeho pozemského, jenž ze všech stran vše obklopuje. Ó, majestat zkázy neúprosné, zoufalé se rozepjal — ale čím bezohlednější, drtivější, strašlivější zkáza, tím velebnější a vznešenější majestát, jemuž třeba vždy se pokloniti. Bol mlčí, nežaluje, nerouhá se, avšak naslouchá. Srdce mluví a odevzdává se bezpodmíněně Tomu, jenž jedině tu zbývá a může s námi vše, co uzavřel...

Cosi prchalo v černou tmu — něco jasnilo se chlévem.

A již hospodář přistupoval k zanechanému hříbčti. Pojal je v náruč, pohladil něžně:

„Neopustím tě a vychovám s pomocí Boží, sirotečku můj," zašeptal něžně jako k dítěti. Vše tak měkkým vroucím citem bylo ojíněno v nitru jeho — vše v jeho duši a ponětích jímáno bylo v tuto nesmírnou, rozvlněnou říš, takovým vzruchem účasti i odevzdání se, jenž jakoby zanášel se do samých nebes...

„Otec je sirotků a Bůh v příbytku svatém svém..." šeptal a povzbuzoval za ním jiný hlas také již nadějněji, ze zoufalství hrobu se vzňav.

A hříbátko jakoby porozumělo. A pochopilo, že není více místa k úzkostem a obavám. Neboť hned tak oddaně a vroucně přichýlilo se k svému hospodáři. A ku podivu, začalo ochotně se všemu podvolovati, co tu bylo uznáno za dobré. Napojili je nejdříve. Jiného mléka, třebas nemělo mateřské podstaty, mu podali. A ono jakoby vytušilo samo, že není tu vhodno býti vyběravým a že třeba s vděkem vše tu přijímati, jak to osud dává, když není jinak, umožnilo jako pudem, jako zvláštním řízením péči mu prokazovanou. Bez zdráhání a chtivě přijalo mléko, napojilo se. Však je tolik různých cest života, a začasté se dojde dobře k cíli.

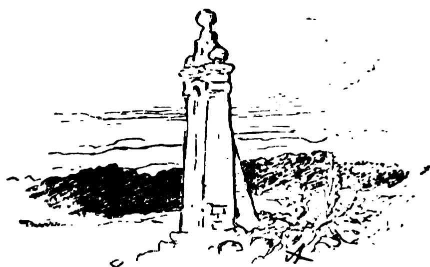
Pak hned hříbě nasyceno a upokojeno, nemajíc na tom světě nikoho a ničeho než obětavou účast svého hospodáře, celé, jako dítě v náruč matky, složilo se na jeho klín, na čistou kyprou slámu. Důvěřivě pokladlo si hlavu. A blaze začalo dřímati. Celou zvůli ponechával

pohodlí a potřebě jeho hospodář, zlehka je obemknuv rukama, aby dokud nenabude dostatek sil, zbytečně a záhubně se nevzrušovalo. Jeť tu tolik péče a ostražitosti zajisté zapotřebí.

Lehce a pravidelně po nějakém chrunění a nepokoji se rozdýchalo hříbátko. Hlavu ještě nějak lépe si položilo. Pak pootřevřelo několikráte zraky, jakoby se chtělo přesvědčiti, je-li u něho dosavad jeho ochrance. Ó byl, byl . . . neopustí je.

„Vychovám, vychovám, všechno vychovám a všemu prospěji, čemu síly dány jsou . . .“ Hladil je, občas dlaní něžně zamnul mu na čele. A tu ve snu hříbátko zařehtalo — snad že zdálo se mu o dobré mámě. Vždyť tak čisto, dobře, jisto bylo mu na té slámě v starostlivém objetí — i na slámě v chlévě narodil se Ten, jenž spasit mohl celý svět, kdyby světa srdce otevřeno bylo a vyposlechli Ho. Na slámě, v chlévě, také před tváří Boží... Tak nějak líbezně to hříbě spalo nyní. A jen někdy zamamlalo ve snu rty — zazdálo se mu asi o kobylím vemenu. Ale Otec je sirotkův a Bůh v příbytku svatém svém. Neopustí ani nejposlednějších tvorů svých, ale to nejlepší jim určuje — — —

Venku nastalo zatím velké svítání, vynášelo se cosi jako slavným pochmurným hlaholením, rozléhalo se a vstávalo. Kraj hlásil se, prozračovaly světlé čáry, plochy určitěji se tměly, hlásila se země a hlásila se nebesa . . .

Maia.

Novela Emila Trévala. (Pokračování.)

Přijel za třeskuté zimy. Z nádraží dal se cestou ke hřbitovu. Bylo mu, jako by blízkost matčina rovu sňala s něho tíži, pod níž klesal. Prsa jeho dýchala v řezavém mrazu volněji, než ve vlahém, vůní oranžových květů prosyceném ovzduší andaluském. Navštívil i růvek Tekliččin, a tichý bol schladil oči jeho blahodárnou vlahou.

S nikým mimo starou Justu se nestýkaje, žil Artur v Uherském Brodě samotářsky. Knihy, snění, návštěvy hřbitova, občas vyjíždka ke strýcovi vyplňovaly jeho čas. Dům po babičce byl jeho obydlím. Udržoval ho v témže stavu jako byl za nebožky. Nic nesmělo býti změněno. Přestěhoval se do matčina pokoje. Svého bývalého používal za ložnici.

Rozhodl se pro studium jazyků orientálních. Studoval gramatiky staroarabskou, staroperskou i do sanskritu se dal. Zabral se do studií úplně.

Jako voda uplynula zima, jaro i kus léta. Rozhodl se jíti do Prahy.

Bylo v srpnu, semestry začínaly koncem září. Ale chtěl poznati Prahu, zdomácněti v ní, ohlédnouti se po okolí, než zabere se zase do studií. Neviděl Prahu od své maličkosti; máti se městu tomu na cestách nápadně vyhýbala.

Vybledlé upomínky šustily Arturovi v hlavě jako uschlé květy. Byl tehdy dítě slabounké, i Teklička byla bleďounká a smutná v té Praze.

Z Uh. Brodu jel do Brna téměř sám. V Brně přestoupil na rychlík.

Nepřišlo mu nikdy dosud na mysl, aby všímal si spolucestujících. S matkou cestujíce, tvořili svůj svět ve světě. Po smrti matčině viděl jen svůj smutek a nic více ve světě.

Snad byla duše jeho již přesycena starých upomínek, že vystoupil nyní sám ze sebe, aby věnoval pozornost svému okolí.

Nabubřelý obchodník brněnský, jedoucí do Karlových Varů a hlásající to rozpitým hlasem kde komu. Paní přednostová ze Svitav, jak obchodníkovi se jmenovala. Byla obstárlá, hubená, s profilem orientálním. Hejskovský továrník z České Třebové, neurčitého stáří, barvených vlasů i vousů.

To byla společnost v druhé třídě, v kupé pro nekuřáky. Artur požitku nicotiany neznal.

Zábava, německy vedená, točila se kol obchodu, nemocí, klepů o osobách neznámých. Paní vystoupila brzy, a hlučný hovor kupce a továrníka naplňoval kupé. V České Třebové vystoupil továrník. Za to vstoupili dva mladí muži. Průvodčímu vlaku podali úřednické legitimace. Z hovoru jejich seznal Artur, že jsou členy vodní komisse, jeden komissař, druhý inženýr. Brňák zaslechnuv český hovor, odfoukl si ve svém koutě a zavřel oči. I příchozí brzy umlkli. Bylo po poledni a vedro značné. Klímali.

Pardubice!

Na chodbě vaggonu zašustěly damské šaty. Dvě dámy nahlédly do kupé, přešly a zase se vrátily. Jedna z nich energicky otevřela dveře. Za ní vešla druhá.

Situace se rázem změnila. Ten tam byl ospalý klid. Úředníci si kroutili výbojně kníry, i Brňák v koutě se narovnal.

Elektrický proud vjel do atmosféry. Artura ovanul jako ostatní. Vešla krásná žena.

Brňák zašvadronil něco, ale pouze starší hubená dáma mu odvětila několik slov. Mladší, půvabná rusovláska typu Tizianova, rozhlédla se zkoumavě. Zářící zrak její padl na Artura. Usedla mlčky proti němu.

Byla oblečena v hladký, hedvábný šat, lesku a barvy měděného plechu. Artur prohlédl ji zkoumavě a v zalíbení přivřel oči. Žena ta uměla se oblékati. Hněď šatů, přecházející v náprsenku a rukávy z tmavohnědého sametu, jas vlasů, vše to bylo podivuhodně sladěno.

V pohybech jejích byla vrozená gracie. Vstoupila jako by plynula, měkce, s půvabným nakloněním hlavy. Mužové na pozdrav její hluboce se ukláněli. Inženýr chtěl jí postoupiti své místo u okna. Usmála se, odmítajíc s díkem. Nabídnuté místo u okna přijala dáma druhá.

Odloživše a za pomoci posluhy a pánů umístivše četná zavazadla, usedly dámy pohodlně. Rusovláska vyňala z hnědé, plyšové pompadúrky malou, skvostně vázanou knížku. Bylo to originelní, umělecky provedené album pohlednic. Prohlížela si obrazy v něm.

Zahleděla se ob čas, jak Arturovi připadalo, do neurčita. Ruce s knížkou klesaly níže.

Pánové poposedávali nervosně, kroutili si kníry a vysílali k neznámé krasavici pohledy, plné obdivu. Artur pociťoval poprvé účin fluida, jež vyzařuje krásná, koketní žena. Byl též rozjařen. Vzpřímil páteř, narovnal končetiny. Mrsknul okem po svém oděvu. Zpozoroval skvrnu na levé botě a rychle zastrčil nohu pod sebe, pod sedadlo. Dal by za to nevím co, kdyby mohl do zrcadla nahlédnouti, zda límec jeho je čistý, zda kravata sedí bezvadně.

„Slečna ráčí býti sběratelkou pohlednic?“

Byl to komissař, jenž zahájil hovor.

„Ano, také mám tu slabůstku.“

Horní ret její byl poněkud více vykrojen, tak že, když mluvila, bylo viděti bílý, srpovitý pruh zubů.

„A jaké krásné exempláře vidím,“ přisedal inženýr k dámě.

„Tuším krajiny ze Švýcar," dodal komissař. Naklonil se nad album a dotkl se zcela zbytečně kolenem jejího šatu.

„Protiva," pomyslil si Artur.

„Prosím," podávala dáma tazateli album. Rychle odtáhla ruce. Jinak by byl podnikavý komissař, přejímaje knihu, nejméně jednu z nich uchopil.

Byl rozhodně příliš smělý, ten pán. Manevroval, sedě podle Artura, tak obratně, že vytlačil ho z místa. Seděl nyní sám přímo proti rusovlásce, Artur pak šourem.

Dáma patrně ničeho nepozorovala. Mluvilo se ovšem o pohlednicích. Úředníci slibovali slečně hojné zásilky a žadonili o adressu.

Konečně ji zvěděli. Rusovláska diktovala jim do zápisníků:

„Isabella – –"

„Ach, jak krásné jméno!" horoval inženýr.

„Plné jižní poesie," doložil komissař.

„Božské," přebil je oba Brňák, jenž pojednou uměl česky.

„Máte napsáno?" zarazila slečna proud dalších chvalozpěvů.

„Prosím."

„Vaňourova."

Nahlédla komissaři do zápisníku.

„Ale tak se to nepíše," opravovala hlasem rozmazleného dítěte. „Ne V-a-n-o-, ale W-a-n-i-a. Ostatně pohleďte sem!" Vytáhla z pouzdra navštívenku a vyzvedla ji do výše.

Artur četl: Isabella Waniaur.

„Pardon!" sahal komissař po navštívence.

„Ne, jen na podívanou," utrhla slečna ruku pryč.

Nyní uznali oba úředníci, že třeba se představiti.

„Herold, komissař při místodržitelství v Praze."

„Petlach, inženýr taktéž při místodržitelství."

„Těší mne, pánové. Mne již znáte, zde dovoluji si představiti slečnu –"

Druhá dáma přejala s úklonou řeč.

„Vincencie Kocverova, dámská konfekce, Krakovská ulice číslo 11. Má-li kdo z pánů doma milostivou paní – —"

A již vytahovala z kabely obchodní vignettu.

„Ne, ne," odporovali oba páni. Tak uvázla vignetta v rukou Brňáka.

Vlak zvolnil svůj běh, stanice se blížila. Neradi loučili se oba úředníci. Tiskli ruce slečně Isabelle a ze zdvořilosti též slečně Kocverové.

Tato zabrala se v německý hovor s obchodníkem z Brna. Rusovláska po odchodu úředníků mlčela. Modré oči její utkvívaly časem na Arturovi. Bylo mu z toho horko i zima. Nejraději by se skryl. Pokukoval vždy znovu a znovu, zda není na oděvu jeho něco v nepořádku. Nikdy podobných rozpaků nezakusil. Cítil s nevolí, že zardívá se jako školák.

Ve svrchovaném zmatku poposedl k oknu. Do ruky přišla mu výšivka slečny Kocverové. Zanechala ji na sedadle proti Arturovi, změnivši po odchodu úředníků své místo.

Nevěda ani co činí, svlékl Artur rukavičky a chopil se výšivky. Byla v ní zapíchnuta jehla. Prohlížel si nedokončenou kytici fialek.

Pak pohrával si, až zapomněl, kde je, a dal se do dohotovování květu.

Z pola potlačený smích vyrušil ho. Výšivka vypadla mu z ruky.

„Pardon," koktal.

Obě dámy pohlížely na něho s úsměvem.

„Ah, děkuji, pán také vyšívá," prohodila slečna Kocverova, zvedajíc majetek svůj ze země. „A jak pěkně!"

„Prosím za odpuštění," opětoval nešťastný Artur.

„Rádo je uděleno," smála se slečna Isabella. „Není-li pravda, slečno?"

„Pán mne zahanbil, že jsem tak líná a nechávám práci nedodělanou —"

„Naopak," bránil se Artur, „obdivoval jsem uměleckou kresbu a vkusné barvy. Žádám jen za prominutí, že nedovolil jsem se dříve —"

„Zajisté je pán z Prahy," uvedla slečna Kocverova řeč v jiné koleje.

Artur se představil.

„Ach, Vesnický," zvolala živě slečna Isabella. „Nejste, pane, příbuzný zemřelého rady Vesnického? Místodržitelského rady?"

„Byl to můj otec."

„Těší mne dvojnásob. Můj otec a náš byli staří kamarádi. Už jsou oba nebožtíci. Neslyšel jste nikdy o radovi Čelechovském?"

Artur musil přiznati, že nikoli.

„Nic nevadí, byli staří spolužáci. Potvrdí vám to paní matinka."

„Je také již mrtva."

„Chudáčku!"

V hlase jejím zachvěl se skutečný cit. V pohledu jejím postřehl Artur na okamžik cos tklivého. Ruce by jí zulíbal.

„Co hodláte počíti?" tázala se po chvíli.

„Budu studovati filosofii."

„Máte již byt?" vmísila se do toho slečna Kocverova a pokračovala rychle a horlivě. „Ne-li, vím o dobrém bytě. O výborném bytě. A můžete tam zrovna z nádraží jeti. Vše je připraveno, najdete vše na místě, jak si to mladí páni přejí. Pokoj osamocený, vyhlídka do restaurační zahrady. Já to vím, vždyť je to zrovna v našem domě."

Artur odmlčel se v rozpacích.

„I nemusíte jej vzíti, nebude-li se vám líbiti, pane Vesnický," konejšila slečna Kocverova. „Měl byste se na něj však podívat. Ručím za to, že lepšího v Praze nedostanete. Není-li pravda, milostpaní?"

Isabella kývla hlavou.

„Milostpaní," znělo Arturovi v uších. „Tedy ne slečna. Ale proč se nebránila proti neoprávněnému titulování pánů?"

Obraz její rázem se zatemnil. Páchlo tu něco lži, a tu Artur nenáviděl. I v galanterii. Byl mlád a tudíž krajně příkrý v názorech.

Z nádraží odvedla si slečna Kocverova Artura sama domů. Pro paní Isabellu přijel muž s povozem. Vracela se z letního bytu. Artur uzřel nasládlého, ryšavého mužíka. Vše na něm bylo drobounké až na vous. Ten jakoby vydlužen byl od nějakého obra. Počínal hned u spánků a splýval na prsa. Pan Waňour byl majitelem hudebního ústavu. Co se povahy týče, označila ji slečna Kocverova výrokem, že je muž své ženy.

Nabídnutý pokoj se Arturovi v každém ohledu zamlouval. Ukázalo se, že vlastně je součástí bytu slečen Kocverových.

Artur najal byt a odevzdav klíče od svých kufrů slečně Kocverové, vyšel si ještě do města. Bloudil Prahou, povečeřel a vrátil se ne příliš pozdě do nového bytu.

Byl neobvykle rozechvěn.

Nejen dojmy královského města, nýbrž mnohem více upomínkami na dnešní jízdu.

Jako libella tančil před ním fantom krásné ženy.

Isabella!

Nevybavila se mu v paměti žádná z tmavých krasavic, útlobokých, pleti melounových řízků, jak vídal je ve Španělích. Ne, zcela jiná víla, rusovlasá, bílé pleti, plných forem, s jemným dětským nosíkem, delikátním ouškem a laškovným lalůčkem pod bradou.

Rozsvítil svíce – petrolejové lampy v pokoji nesnesl – a přistoupil k zrcadlu.

Spatřil vytáhlého, ubledlého mladíka. Byl úplně bezvousý, ani stínu nebylo na jeho rtu, ač nebyl rusý. Ztratil však též půvab hocha. Rysy tváře byly již příliš ostře vyznačeny, propracovány. Chřípí táhlého, nápadně bílého nosu chvěla se bez ustání. Kol hnědých, velkých očí poletovaly tmy. Obočí jeho měla podobu tykadel bource hedvábníka a mračil-li se, splývala v jedinou hrozivou čáru. Byly to mdlé, těžkomyslné oči matčiny. Ani stín živější barvy neprobleskoval bledou pletí. Krk byl tenký, že jako divem rovnováhy udržoval velkou, hustou, tmavou kšticí pokrytou hlavu. I ostatní tělo jeho bylo slabé, hubené, ne dětské a ne ještě mužné. Žebra mohl z daleka počítati.

Zase pojal Artura skličující pocit, starý známý. Bylo mu, jako by stál před zkoumavým pohledem lékařovým.

Vzdychnul si malomyslně. Ne, není možno, aby se ženě líbil. Ženě jako druhu, a jí tím méně. A v zápětí ihned zase nabyl důvěry. Vzpomněl na citupln

ý pohled její, když zvěděla, že je sirotkem. A zase zlobil se, že vydávala se za svobodnou. A k tomu před hejsky! Snad těžko je ženě brániti se případnému, byť ne pravdivému označení rosné svěžesti, jíž dýše její zjev. A tak snad jen lež trpěla a sama neklamala.

V záhadném vlnění, v neznámých tušeních potácel se jeho duch. První samostatný jeho krok do světa děl se ve znamení otázky. Viděl vyvstávati na své cestě sfingy. Nahlédl do své duše a octnul se v labyrintu. Bylo to první procitnutí muže? Tušení ženy? Předchuť ovoce poznání? Cítil dmouti se cos. Pud silný jako vichr hnal ho k ženě.

První láska?

Dlouho tlumený, nastřádaný plam zvědavosti v něm nyní propukal. Všecky smysly jeho se napjaly, celá bytost jeho vysílala ze sebe tykadla, hledající, rozcitlivělá . . .

Usedl na židli a snil a bádal. Pak vstal, konal něco a zase si sedl. Probral se z dumání pozdě. Svíčky dohořely až na nedopalky. Nepamatoval, jak se stalo, že otevřel kufr, vyhledal čisté prádlo, převlékl se a stál tu s lesklou, škrobenou náprsenkou. Před zcadlem, nedívaje se do něho, pročesával hřebenem své vlasy.

Při zdi bělala se rozestlaná postel. Z umývadla svítila voda v láhvi. Na stolku tikaly kapesní hodinky.

Artur se otřásl. Náhlé mrazení proběhlo mu po zádech. Vzpomněl si na matku. Bylo by možno, aby mimo matku kdy jiná žena ho zaujala?

Nevděčníku! Nevděčníku! Tak jak byl, ulehl na lože. Bylo mu čehosi tak líto, tak líto! Tisknul hlavu do polštáře jako pokárané dítě. Tak usnul.

Divadlo, musea, chrámy, prohlídka obchodů knihkupeckých, výlety do okolí Prahy zaujaly zcela Arturovy dny. Teprve po týdnu na Příkopě setkal se zase s paní Isabellou. Z daleka padla mu do očí její nádherná toilleta višňové barvy. Odrážela se na chodníku ode všech barev jiných, vlnících se vůkol.

Šla v průvodu důstojníka a modního jednoho elegána. Bavila se znamenitě, smála se, kráčejíc nenuceně ku předu. V pohybech jejích byl hladký půvab kočky. Byla zřejmě ve svém živlu. Jak jí vše slušelo, jak zastiňovala všecky ostatní dámy na korsu. Slušel jí i ten umělý nádech karmínový pod očima a na rtech.

Měla oči sklopené, a Artur nedoufal ani, že jeho pozdrav zpozoruje. Ale mýlil se. Sotva dotknul se klobouku, viděla to. Zdvihla oči a pohlédla na něho laskavě. Jako by nebyla překvapena, jako by ho čekala. Vděkuplně sklonila hlavu. Tento úsměv neplatil žádnému z obou průvodců. Srdce zatepalo Arturovi radostí.

Sledoval ji z povzdálí, aby toho nepozorovala. Ale kdykoli se s ní setkal, letmým pohledem, pohybem slunečníku, pozdvižením obočí - bylo zlaté jako víno muskatellové — dala na jevo, že o něm ví. Byl jí vděčen, že mu to nezazlívá. Cítil, že jedná neslušně; ale podléhal moci, silnější než jeho vůle. V duchu ji odprošoval.

Chodil za ní, až opustila korso. Jako začarovaný ubíral se za ní, až do ulice s . . . . Stisknutím ruky loučila se s pány. Pohled jako poslední paprsek slunce před západem stihl Artura. A již zmizela v průjezdě domu, nad nímž visel štít po celé šíři fronty: Musikinstitut - Adolf Waniaur - Hudební ústav.

Od té doby kroužil Artur neustále kol míst, kde doufal paní Isabellu spatřiti. Ba potom nestačila Arturovi již náhodná setkání na procházkách. Přiblížiti se k ní, osloviti ji, za nic by se neodvážil. Ale dychtil o paní Isabelle něco bližšího zvěděti. Čím se zabývá, jaké má záliby, s kým obcuje? Od koho to jen zvěděti? Jako pokyn spásy přijal proto pozvání slečen Kocverových na sklénku čaje po večeři. Kdož jiný by mu mohl dáti lepší informace než slečny Kocverovy? Že mu to dříve nenapadlo!

Leč před slečnami odvaha ho opustila. Byly obě stejně staré, stejně suché a nosily stejné falešné vlasy a zuby. Trpělivě odpovídal na otázky jejich, zvědavost jejich nemohla se nasytiti. Nepozoroval ani, jak obratně vyzvídají jeho poměry majetkové. Odpovídal upřímně a dle pravdy. Slečny — Cény a Renci — na sebe chvílemi významně pokukovaly, někdy překvapením zasykly. Náhledy Arturovy byly jim divnými. Slečna Cény zvolala najednou:

„Viděti, že neznáte cenu peněz, pane Vesnický!“

„Ano,“ odpověděl překvapený Artur.

Slečny daly se do smíchu.

Konečně, když vypil a již již se měl k odchodu, dodal si Artur mysli a otázal se, jak se daří paní Vaňourové.

„Ach bože, ta má život," zvolala slečna Cény.

„Mají to někteří lidé štěstí," podotkla trpce slečna Renci. „Z domu mimo výbavu jen holé dlaně a nyní takové bydlo!"

„Mlč, Renci," napomínala Cény, ale jaksi táhle a nuceně. „Bylo to také od ní risiko vzíti si Vaňoura. A nebýti vlivu otcova u místodržitelství, sotva by byl dostal koncessi."

„Je pravda," přitakala slečna Renci špičatě, „ten člověk má více štěstí než rozumu. Hudebníkem alespoň rozhodně není."

„Nyní má Isabelka vyhráno," podotkla slečna Cény. „Od nás samých bere šatstva ročně za několik set a dává šíti i jinde."

„A dvě služky má," dodala slečna Renci. „K čemu, ptám se? Dětí nemají, tak k čemu dvě služky?"

Slečna Cény potřásla mlčky falešnou frisurou a upřela káravý pohled kamsi ke stropu.

„Ale myslím," ozval se Artur nesměle, „myslím, že paní Vaňourova je velmi řádná dáma –"

„Ó ano, to ano!" přisvědčila horlivě slečna Cény a kývla hlavou na sestru.

„Velmi řádná paní," dotvrdila i slečna Renci. „Účty platí hotovými. Nóbl!"

„Ale já myslím – i jinak –" koktal Artur.

„Jistě, jistě, i jinak, pane Vesnický," třepala rukou slečna Cény. „Je velmi solidní. A jinak — ať se baví, říkávám vždy, viď, Renci? Ať užívá mládí, beztoho člověk jen to má, co užije."

Artur v rozpacích nevěděl, jak dále v hovoru pokračovati. Chtěl se již poroučeti, když v tom slečna Renci prohodila:

„Pan Vesnický je as hudebníkem?"

„Poněkud hraji na piano," přiznal se Artur.

„Ó, pak odporučuji ústav pana Vaňoura co nejlépe," ozvala se slečna Cény horlivě.

„Ale, vždyť slečna dříve řekla –"

„Co jsem dříve řekla?" opáčila rychle slečna Renci. „Že je velmi dobrým učitelem pan Vaňour. Není-li pravda, to jsem řekla, Cény?"

„Ano. A že je žactvo jeho z kruhů distinguovaných, to mohu dosvědčiti."

Slečna Renci poklepala Arturovi na rameno.

„Tři hodiny týdně nemohou škodit," dodávala chuti. „Jedna hodina theorie, dvě pro praktický cvik."

„Víte co, pane Vesnický," prohlásila slečna Cény, „zítra přijde k nám paní Vaňourová. Buďte mezi třetí a čtvrtou hodinou odpolední doma. Zavoláme vás. Budete míti informace od pramene."

„Beztoho lepší chovance přijímá paní Vaňourová."

Řekla to na oko nedbale slečna Renci, ale koutky úst se jí podivně stáhly. Táž mimika jevila se i u Cény.

Artur odešel.

V horečné třesavce prožil příští den. Cos pudilo ho ven, pryč, daleko odtud. Chtěl vrátiti se až večer. Veškerá hrdá počestnost jeho vzbouřila se proti kouzlu, jež ho k ženě té táhlo. On, v čistých, přísných zásadách vychovaný, co do cudnosti výstřední puritán, co má s touto ženou, manželkou jiného? Žádostivost? Ne. Pouhá vědychtivost, zbloudilá psychologie? Ale při vědě není horečky a ta třese nyní jeho údy. Duševní sblížení!? Vývěsní štít obmýšlené nepravosti. Zastyděl se a chtěl . . . leč ne! Což kdyby tušil v duši její více než v jiné . . .? Nějaké poklady? Ne, nanejvýše poklady — citů.

Ano, teď má to pravé. Znal člověka dosud jen z románů, z dějin, z vědy. Znal ženy jako asi motýle jihoamerické, jejich způsob života, vzhled a schematicky též něco o jejich duševním charakteru. Četl, že jsou koketní, nestálé, slabé, raffinované v žádostivosti. Ale též zase hrdinné v lásce i věrnosti, obětavé až do sebezničení. Věděl, že nastává jinochu v jeho věku čas řešiti nejkrásnější hádanku fysiologickou i duševslovnou. Nový Kanaan, slavnost mysterií, brána do čarovného bludiště mu kývaly. Bude ona jeho Ariadnou?

Hruď jeho se rozpínala ve všeobsáhlost. Kvas její vzdouval ji prudce, expansivně. Z půdy její rašily výhony, rozvíjely se listy, a v budoucnosti kynuly bílé, chvějící se koruny v rose a neposkvrněném pelu.

Chopil se ženy, jí, jak novorozeně nevědomky přitahuje prs mateřský.

Již nebyl mu cit jeho nedovoleným. Povznesl se nad stanovisko úzkoprsých. Slyšel kdys slovo, heslo, o volné lásce. Bylo mu zvukem, v nějž nic nevkládal. Nyní ožilo, nabývalo tepla, krve a tělesnosti.

S poměrným klidem očekával odpoledne. Pak ustoupil klid jeho sžíravé netrpělivosti. Bila třetí hodina. Vlekly se minuty bezdeché, číhavé. Slyšel tep šumící krve, v uších pronikavý bzikot. Srdce přestávalo mu tlouci. —

Bilo čtvrt, půl, tři čtvrti.

Snad návštěva byla odřeknuta?

Nevěděl, jak správnými jsou dámy v záležitostech toilletních.

Dobrodružné důvody odřeknutí hemžily se mu hlavou. Pokyn osudu? Zase si přál, aby byl odtud daleko . . . Každý člověk je poněkud fatalistou. Kismet!

Jen chladnou krev! Snad nejdou mu hodiny dobře. Tento prosaický nápad ochladil jeho var.

Konečně, krátce před čtvrtou hodinou, zaklepáno na dveře. Leknutí trhlo celým tělem Arturovým. S těží vypravil z hrdla: Dále!

Dveře se pootevřely, tvář slečny Renci se objevila. Zaslechl jediné slovo.

„Pojďte!“

Divoká zimnice jím zalomcovala, zuby mu zadrkotaly. Jako náměsíčník, poklesaje v kolenou, následoval slečnu.

Stanul před paní Isabellou. Patřil na ni jako mlhou. Oči její světélkovaly. Postava její plynula v perlově šedém oblaku.

Zamumlal pozdrav a úklonil se.

„Těší mne, že vás zase vidím, pane Vesnický.“

Hlas její měl pro něho pojednou intimní rejstřík. Cítil, že jen pro něho. Jen on mu měl rozuměti. Narážel na neznámé tajemství, náležející jen jim dvěma a žádnému jinému na světě. Všecky třásně jeho čivů se napjaly a rozechvěly. Zrak se mu projasnil, cítil a vnímal plnou hrudí, všemi póry své bytosti. Slova paní Isabelly doražela na něho, jako příjemný náraz vlnek ve vodě. Žár jeho se uhlazoval, urovnával.

Viděl ji krásnou, obdivuhodnou, žádoucí. Nozdry jeho lokaly parfum její osobnosti. V okamžiku tom cítil, že ona má nejen moc, leč i vůli podati mu rukou svou klíč k jeho záhadám, ona, kněžka neznámého jeho božstva. Okouzlila, protože to chtěla, dechla, a Adam z hlíny ožil. Byl jí za to vděčen, ohnivě, pro celý život.

I banální otázky v ústech jejích nabývaly důrazu a významu. Vyjeven a s posvátnou úctou odpovídal.

„Apropos," prohodila posléze, „slečny byly tak laskavy a zmínily se, že hodláte zdokonaliti se v pianě. Mému muži bude potěšením, vstoupíte-li do našeho ústavu."

„Velmi rád, milostivá paní."

Jmenovala mu hodiny dosud nezadané. Cvičiti ho bude slečna Roubalova, dáma čtyřicetipětiletá.

Slečna Cény tázala se po honoráři. Paní Isabella označila jej. Slečna Cény tiše zasykla, Renci pokrčila rameny.

Artur slyšel vše jako šplounání dalných vln. Bude jí dlíti na blízku! Dýchati týž vzduch. Náležeti částečně jí. Ano, náležeti, jaká v tom slovu hudba! Komu nyní náleží jeho život? Kdo se jím zajímá? Upřímně, nesobecky? Ale, což kdyby i její cit byl prchavá, šalebná bludička? Čítával o takových. Avšak ne, ty oči nelhou!

Poddával se rád, přivíraje oči, v neznámé, sladké nevolnictví. Již nebyl v světe cizincem. Pocítil, že část krve velkého organismu lidstva i v jeho žilách koluje, že je spolučlověkem této ženy. Pryč se šosáckými ohledy! Sežehl pouta jejich náhlým vzplanutím. Rozpadly se v sypký popel, a nahý, ryzí kov zbyl. Vřelý, uvolněný, přitažlivý. Ztratil jako duch, získal však jako muž, zocelil citem vůli.

Věděl, že chce. Co — neodvážil se domysliti. Věžilo se to před ním hrozivě. Lákalo však též a kynulo. Závratná kola vinula se mu před očima.

Příští dny, týdny ubíhaly mu jako v deliriu. Vyšinul se z bývalých kolejí života tak úplně, že ztratil soudnost, chladnou úvahu, objektivní vědomí své situace. Dýchal v ovzduší přeplněném kyslíkem. Stravoval veškeré své myšlení, celou osobitost svou v tomto plamenu. Nedal si práci probrati se, sledovati události zevního světa. Nikdy nebyly mu tak lhostejné, jako nyní, kdy žil v sobě.

Nevzal tři, leč šest hodin týdně. Cvičil se s úspěchem, a nikomu nepřipadlo hledati jinou příčinu jeho chůzí k Vaňourovým kromě záliby v hudbě. Pan Vaňour dovolil mu cvičiti i v hodinách mimoučebních. Byl to příliš výnosný žák, aby neučinil u něho výminku.

Jako světlý paprsek zjevila se mu někdy paní Isabella. Stanula u piana, promluvila se slečnou Roubalovou, tázala se na pokroky Arturovy v hudbě. Stavěla se v půvabné posy, vyhledávala jeho pohled.

Tázala se ho, zda tančí, jezdí na ledě, na kole, šermuje. Vše to bylo Arturovi příkazem, aby se těm sportům oddal.

Mluvívala o věcech běžných, pohlížela při tom však tázavě, okem nyvým, roztouženým.

Appellovala na jeho galantnost. Přinášel jí kytice, vstupenky do divadla, do cirku, do plesu. Slečna Roubalova byla prostřednicí. Byl blažen, když paní Isabellu viděl. Chytal pohledy její jako almužnu, zadržoval dech a klonil se pln odevzdanosti a uctivosti. Pohladila ho po hlavě, neb stiskla mu po kamarádsku ruku. A zase bývala někdy chladná, nevšímavá, zamyšlená.

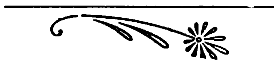
Jedno zůstalo v Arturovi nezviklané, vědomí, že, ať vlídná ať mračná je, stále ho poutá, že je jejím. Oběť její zvůle. Rozplynul by se před ní nejraději v nic a neměnil by s nikým na světě.

Nebyl na fakultě ani zapsán. Knihy, nikdy neotvírané, narovnané v hranicích, spaly pod rozestřenými novinami, jimiž je slečny Kocverovy přikryly.

Počítal dny a doby od poslední něžnůstky paní Isabelly. Hrála si s ním jako s děckem, shrnovala mu vlasy do čela, projížděla je prsty, zpytovala barvu jeho očí. Na rtech pootevřených, kyprých a vlhkých chvěl se jí stálý posměšek. Smála se rozpakům jeho, jeho pohybům nemotorným jako u mladého psa. Co ona cítí, o tom nepřemýšlel, měl citu vlastního takovou náplň, že oživil by druhou Galatheu. Promítal své city i v její ňádro, snad klamně. Byl blažen, že miluje sám a že mu ona pro to nezazlívá.

Kultu svého zevnějšku věnoval úsilnou péči. Šatstva opatřil si plné šatníky, zásuvky naplněny byly tretami modního šviháka. Nevycházel ven, aby se nebyl dříve prohlédl v zrcadle.

Ač pěstoval družné sporty, zůstával Artur přece bez užšího styku se světem. Pln svého horování, neviděl nikoho, ani v tanečním sále, ani v šermírně, ani na kluzišti, ani v kavárnách a hostincích. Zůstával osamělý, jako pod skleněným zvonem. Lidé jako mátohy míhali se nezřetelně kol něho. Byl, i vzdálen jsa paní Isabelly, stále ve vleku jejím, pouto jeho bylo jen prodlouženo. (Pokračování.)

KARLA SLAVÍKOVÁ-WELSOVÁ:

Lidové hovory.

(Pokračování.)

Ej, veru tak, velkomožná paní, taká špína sa tu nikdá pred tím u nás v K . . . . . nestala.

Však to majú všecci ťažké pred očima, jako ten, čo sa to kázal obesiť —

„Kdo se kázal oběsiť?"

Jeden, nedaleko u nás tady, zabil človeka, a ten mrtvý mu mnohé roky pred očima chodil: „Čo som ti len urobil, keď jsi mi život vzal?"

A tedy ho omrzelo všetko bohatstvo svetské a za své hriechy sa kázal obesiť.

To je verejná pravda, velkomožná paní, to sa stalo tady v kraju, to jim tak pravdu hovoriem, jak je Bóh nebeský nade mnou!

To jim tady nedaleko bol jeden hostinský a mal jednu céru — vác detí nemal — vélký boháāč a mal kelnera, a ten tu céru miloval. Tá céra a on, by sa boli vélice rádi sebrali, ale otec, keď to zbádal (zpozoroval), prevelice prísne jej, tej cere, to zakázal, a že ju vyžene, keď sa s ním bude volakde vyprávať.

Ále čo sa stalo!

Naráz, tam prišol jeden bohatý pán na noc, a ten kelner, ten ho obsluhoval. Do peknej jizbičky ho dal, jak sa to na takého pána patrí, a tu uvidel, že má ten pán velkú sílu peňázi. Kufer, tašku, plnú peňázi.

V noci, keď už všetko zaspávalo, prichystal si ostré nože a zabil pána. V tej istej jizbičke, kde ten pán spal, vyrazil dlážky a pod ne pána uschoval! Do rána všetko zpoumýval, peňáze si nechal a všetko to tak spravil, že nebolo ništ poznať.

Pak si napísal písmo, „že mu prišlo z druhej krajiny, že jeho strýco umrel a on vélikéé peňáze zdedil".

Nóo — bolo dobre.

Pak sa vypýtal (dovolil) od teho hospodára, od teho šenkára, aby ho pustil, že ide do tej druhej krajiny pro ty peňáze!!

Tak ale mesiac sa kdesik zdržoval — on nebol v druhej krajine! a prišol zpátky a donesol si sílu peňázi.

„Očuju, velkomožná paní, nemoh' jim ten starý dopráť, aby bez hriechu sa dostali? — Ten, čo to urobil, to bol chudák, ale predca to nemusel urobiť!

A včul, keď už boli peňáze, už ho hostinský vzal za zaťa.

Potem brzo umreli, starý hostinský a i matci, a zůstali už jenom mladí, ale náramní a preveliki boháči!

On, taký boháč, bol najvyšší ve meste, a keď mali vešať nekoho, bez neho ho neobesili! Tak on bol povýšený a vynášený prese všechny!

Naráz, mali jedneho v mestečku vešať. Už boli na popravišti — všetko — lud tam bol poscházaný a už len čakali na neho, kde on je, ten istý bohatec.

Keď prišol, povídali mu ti jeho „kolegové": (nevím, kde k tomuto slovu přišla — snad někde ve světě to slyšela) „kde jsi, pane, na teba čakáme, odsúdiť ho!"

„No, a čo čakáte, mne jako jeho — mne prvej zavesíte!"

„A čo ty, pane, blázníš?" mu povedali.

„Neblázním! Já som spravil velký zločin, já som zabil jedneho človeka."

Nechceli mu to uveriť.

„Však vám poviem, jak sa to stalo! Pote se mnú, keď mi neveríte. Od té doby, stále prede mnú chodí a porád: „Čo som ti len urobil, čo si ma tak z teho sveta shladil?"

„Jen pote, ukážem vám ho a presvedčíte sa, a tak já som na šibenicu jak ten."

A i ho obesili, paní velkomožná! Vyzpovídal sa a vyvolil si tu šibenicu.

No tak, čo máme, z takého volajakého?

Aj veru, Panenka Mariá a i Pán Bóh nebeský ješte žije! Každý si mosí svój kalich horký (hořký) vypiť!

Všechno to bolo na falši založené — Jaký to malo počátok, taký to aj konec vzálo — — —

„Ale umíte vy, Kovalčíková, pěkně vypravovať," povídám k ní. Stydíc se a radostně se usmívajíc, odpoví:

„Já nedám veru hube nadarmo papať — ona musí vedeť a i tlapať. Ale, milostpaní, očujú! Povídajú, kdo moc mluví, pravdu nemluví, ale to není pravda!

Já hovorím husto, ale keď prindem mezi tisíc ludí, nikdo mi nepoví, že som čo cigánského povedela. Každý má svojú náturu! Kdo má jakú náturu, tak ai mluví.

Já za to veru nemóžem, že su taká jazyčnatá, taká papulnatá, ale hovorím: „Komu s tú papulú ublížim?"

Viďá, my jsme ze sestrú z jedné krve, a už moje výpravky a její jsú rozdelené. Ona si nepamatuje tak!

Já, keď som chodila do školy, som veru bola vychválená a som učila učitelovi deti!

U nás, čo deti choďá do školy, v jednom naručí má slovenských knih, v druhém uherských a neveďá ništ, a já som mala len jednu drevenú tabúlku, na jednom boku bol kohútik — (kreslí ho) takla —

(Když je kohout nakreslený.) Ej, veru, takého já mala zpevára — a na druhém boku bola ábeceda.

Říká: Á, bé, cé, dé, é, ef, gé, há, chá, í, jé, ká, el, em, en, ó, pé, er, es, té, ú, uf, ix, ypsilon, zet, žeť, a včul, očujú, jak sa taď u nás učá.

(Nápadně vyráží) A, b, c, d, e, f atd. A i u nich tak učá? Já som sa len tak učila a veru preskočím dvacet, čo br, rrr, drr, frr sa učá. (Velice se tomu směje.) Je to pravda spravedlivá!

U nás, velkomožná paní, keď já chodila do školy, žádné dievčence nepsaly, len chlapci. Ale náš tatíček boli známí s učiteli a keď nás do školy dovedli, povedali učitelovi, aby mi ukázal písať.

Já samotná, mezi všetkými som písala!!

Keď som išla do školy, nesla som si naschvál otrčený (vystrčený) papír, aby mňa ludé viděli, že píšem.

A tu ludé: „Čo, ty píšeš, Anča?"

(Nadhodíc hlavu pyšně.) „Aj, veru, píšem."

Tatíček mali velikú radosť, keď som sa teho dobre chytila — ale palic som dost zedla (ran holí)! Ve škole nie, ale doma! Ej, náš tatíčko boli prísní!! Treba, keď jsme doma šily a tak jedna druhú šťúchaly — tu jen pozreli na hrebík, a my už jakby nič.

Nóó, ale to je pravda, že som sa dobre učila.

I na tom sňahu (sněhu) som písala! To bola moja radosť! (Píše prstem po stole a ukazuje.) Anna Jurkovičech, rozená 1839, 22. augusta. A tulipanú som namalovala kolkol! Jéj, prosímich, kde sú ty časy, milostpaní!!!

Však mi utiekly! Radosť mi utiekla, nastala už starosť!"

II.

Jednou připomněla jsem Kovalčíkové: „Slíbila jste mi, že mi povíte o tom ženatém, co vás chtěl a co Polčana tak bil."

„Bóže mój dobrý, poviem jim, velkomožná paní, poviem vďačně (naše: ráda).

Prvej jim ale mosím toto povedať.

Nosívala som mojemu chlapcovi prádlo do Piešťan. On slúžil u šandárů a velice, vélice ho mali rádi ai na druhý rok ho chceli mať. Hetman mu povedal: „Čo sa ti, Jožko, naše peňáze nelúbí?"

„Lúbí, ale kebych tu bol ešte rok, nebol bych ništ. Já sa vyučím volajaké remeslo, a to mi bude lepší."

A on, ten jistý gazda, keď já tam prišla s tím prádlom, tam bol u tich šandárů a takto hovorí: „Kovalčko, odvezem ťa."

Nóó, chvála Pánu Bohu, já som bola ráda, bola šmiklavá cesta a sňahu nad kolena.

Já ho znala, len som nevedela, jaký je!

Já si sednem vedla bárkoho, já nemám myšlenky volajakej zlej, lebo špatnej. Já sa dívám bárkomu, tak chlapovi, jak žene do očí a kdo

je spravedlivý, ten hleďá človeku do očí, keď sa s ním vyprává, a kdo je falošný, hleďá na bok, lebo do zeme.

Já som mazala mnoho mužských, ešte jak som slúžila, som mazávala a nikdy!! mohla bych, paní velkomožná, tady oslepnúť, nikdy som nepozrela, kam nětreba na mužského — oči by mi musely vypadnúť! Já ani tu ženskú nemám ráda, kerá sa mi poodkryje, já ju sama ešte prikrývám!

Však sme jednací všeci — ále preca stydlivosť!

Kristu pánu bolo najtežší, keď jeho telo najsvetejší obnažili. Ani žádné bolesti mu neboli tak ťažké a bolavé!

Tak teda som sa vezla. Keď prijedeme tak kúsčok cesty za mesto, milý človek ma začal nepokojiť. Tu ma chytal, tam chytal, ale já som sa mu nedala! Šklbala som sa s ním a véliký krik a šturmu sme zrobili!

Keby on nebol rychtárom, já bych sa s ním bola povadila, nadala mu a i ho brnkla! Ale já sa ho bála, že mi neco, nejakú pokutu, urobí, že sa na mne vypomství!

„A radši idem ze saní dole, pójdem peší," som hovorila.

„Čo pójdeš peší, seď tu, už sa ťa ani nedotknem!"

Tak som si sedla a jedeme dál — ále on za chvílu mi takto začne: „Kovalčka, keď ty ma budeš ráda mať a budeš se mnú, budeš šťastlivá!"

Já som mu povedala: „Já mám len tam u Pána Boha štestie, na zemi žádné." — Veďá, to už som bola vdova.

„No, já sa k tobe preca len mosím dostať, ty mňa mosíš nekerý večer otvoriť!"

Já som mu povedala: „Já málo bývám doma, keď po tem mazání chodím."

Keď som prišla domou, povedala som mojemu dievčaci: „Kača — veďá, ona líhala nade mnú na peci, a já na posteli pod pecú — Kača, keď mi v noci bude volakdo na okno búchať, tak já ťa podrkám za hlavu a ty zkrikni: „Mamička, to jste vy?"

Já som ho nechcela se zlosťú odehnať a takto po dobrém som ho odehnala, a on sa mi nemoh' pomstviť.

Ále o 2 týdne čo bolo, počkajú, to sa i zasmejú!!

Prišla jeho devečka pre mňa.

„Tetka, abyste išli našeho ujca namastiť, sú nezdravý."

„Čo to len bude?" pomyslím si. Nó ale už len idem! Musela som ítiť, bola som poddaná jeho!

Prindem tam a povedala som: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!"

Jeho žena, ale dobrá žena, mi povedala:

„Na veky amen! Vítaj u nás, Anička, tak len pot, prosím tě, pot, do komory len!"

„No tak, Ištván, prišla ťa namastiť tá Anča, teda sa vysvleč!"

No tak sa vysvlékol a já som ho mastila. Ále, jak keby ma jákživ neznal! Ani nedýchal, či (že) on ma odvážal, alebo či ma búchal na okno! Ani nedýchal! (Směje se, až se zajíká.)

Nó, keď som ho namastila, strhol tam z klína (hřebíku) prúcel (vestu), vytáhol meščok s peňázi a dal mi dvacet krejcary a povedal mi: „Na, tu máš, lebo vím, že ti tá moja nezaplací."

Ona bola velice skúpá — ona tak cvrčala ten krejcar! Ale takto zas bola móc dobrá žena!

Od teho času som nebola už u neho!

Tady je blízo jedna dedina — P.... sa volá, a tam boli muži od jákživa frajerkári, čo majú ženy a choďá za inými. Ale taký člověk, to je velice špatný člověk, a kdo je spravedlivý, pluje (plivá) na neho.

III.

„Pán Bóh ti daj dobré ráno, Betko moja."

„Pán Bóh daj."

„Betka, očuj, čo mi mój pes spravil — takého psa, jako my máme, nech ťa Pán Bóh vychráni! (Povídala Kovalčka druhé tetce na návsi.) Vyprala a presypala som si pekne svoje periny a i Nynčiné a dala jich na dvor na žrď (bidlo). Prišol k nám jeden pán — taký mudrák — a povedá, že mój syn Gašparko sa s ním chce o nečem poradiť. — Ále mój syn nebol doma. Tak som já sa bavila s tím človekem a som piglovala a i varila som, a ten pán sedel u nás, a tak jsme sa trochu povyprávali, a naráz ten pán mluví: „Já prej nedočkám teho pana syna." Jde ven a já za ním idem zavret, a čo vidím? Moja duchna celá rozdrapcaná, perí na dvore a pes v prostredku, v tom perí si seďá —

(Ukazuje, jak se tam pes uvelebil, tak že při všem politování vypukneš v smích.)

A ten jistý pán: „Ježíš Marjá, prej čo to máte?"

A já: „Ježíš Marjá, svatý Jozefko" a súseda naša také vybehla ven a: „Jéjej, Bóže mój nebeský, já utíkám, volakerú ti pošlem, či Kaču, lebo Anču, nech ti idú pomáhať —"

(Tetka poslouchající se diví a přes tu chvíli říká:) „Ale dívajme sa," nebo „len nehovor!"

„Ale to bolo štestí veliké, že len tu moju roztrhal. Friško som sbírala perí, aby sa vietr nezdvihol a dávala do sýta. Dcera pribehla, já som nad tím plakaláá, chlapec (vnučok) mi kričal, na šporhele sa mi varilo, v mašine (v žehličce) som mala uhlí, a šetko ostalo stáť, a musela som kol perá behať. Ále jak dostal, ej, veru dostal."

„Ále, Aničenko moja pekná, čo sa jeduješ pre také psisko ohavné, daj ho preč, keď je taký dravý a je dobre."

„Ach, Betyčenko moja, chcem ho dát pryč, chcem a dost tem našim trúbim (domlouvám), ále oni nechcejú! Syn chce, abych mu kúpila drót na papulu, že je to dobré štene.

A očuj, na druhý deň, čo mi ten mátožnik porobil. Dala som plachty ven, zas na tu žrď. Idem já z ulice a vidím já psa, jak vyskakuje na plachty a drape jich dole.

Vezmem já metlu a vybila psa a i vyšťúchalaáá, čo sa len do neho vešlo — — Nó, bolo dobre.

Zas na druhý deň prišla Nynka domou a mala mokré, zašubrané (ucourané) šaty. Také si jich povesila na tu žrď a on to zas stahal dole. Betka moja, také šaty pekné, fajnové, a on si v nich seďá —

A ten chlapčisko, Gašparko, ho nechce dať pryč, že abysme si daly pozor, že je to dobrý, strážný pes a ak volakdo k nám ide, že z té budy hodne blauká (štěká). Nó, to je pravda, a i pekný je, jak by ho povyšíval."

„A tak ho nech, moja, vychrániš sa aspoň mrzutosti — to víš, muzký! S žádným néni ani kraja ani konca — (Najednou se vytrhne z řeči a řekne:) Bóže mój dobrý, čo já myslím, tak dlúho sa tu bavím — A to sú ta paninka z Prahy, čo sú u tebe na kvartýre? (Už skoro na cestě v běhu.) A pekná, neurokom. (Abych ji neuřkla.) Nó, s Bohem choďte, obe dve, a Pán Bóh vás opatruj."

„Pán Bóh daj a i teba."

IV.

My máme súseda, (naříkala si mi Kovalčka) to je taky dobrý majster! Naši chlapci si kúpili holuby a dali si jich na chlévy, a ten náš súsed povedal: „Ej, počkaj, však já jim jich vykazím, nesmijú jich mať!" a kúpil si tiež holubou — ale mu nechceli privyknúť, musel jich zkasírovať. —

Naši chlapci ale porád prikupovali holubou, a ti, jak lítali, preleteli taky na teho súsedovu strechu, a to mu bolo na jed (k zlosti), a on, moja dobrá paní velkomožná, takto si začne: „Kdo chce mať holubou, nech si jich povazuje na reťázky," a druhý ráz: „Kdo chce mať holubou, nech si jich pozamyká." (Nápodobí po něm, nadýmajíc se jako krocan, sekavě, jak když slova odřezává.)

On je jim taký škvarek, malý, ale velice kričlavý! Mój syn mu ale slova nepovedal sómárovi (oslovi), len ho nechal gágať sprostého.

„No tak — jak možú býť holubi, keby boli zamknutý?" A včul nám jich škrčí — má sidla na streše a tam nám jich chytá.

Súsed druhý, Radošínský, kričal jeden ráz na mého syna: „Jožko, sem poď, pozri, čo hen máte —"

Vyvédol ho do humna a na súsedovej streše v nútri (ve vnitř) ve dvore sa naša samica trepala — dole, za nožičky bola chycená! To je súsed! Já hovorím, keď chce Pánbénko nebeský volakoho potrestať, dá mu takého zlého súseda. — Raubírisko takové!

„Já budem mať také holubou," hovorí Radošínský, „a to mi má robiť? Vy ho móžete žalovať, já som svedok! Ten šamorínský cigán je lepší od neho (než on)."

(„Šamorínský" cigán říkají uherským cikánům, kteří jezdí po světě ve vozech a vedou obchod koňmi. Také se jim říká „hromádkoví" cikáni a ti prý jsou ze všech nejnebezpečnější. Přitáhne jich k dědině i 20—30 vozů, tak že je nebezpečno jíti po silnici samotnému.)

A viďá, velkomožná paní, nám tricet holubou zhynulo (ztratilo se), co sme nevedeli, kde sa podívajú, a on ten chrčok (zlý člověk, co prý leze lidem do očí), ten surovec sprostý, pyšný nám jich chytal.

Jeho žena povedala pred mojú sestrú: „Prečo len je tá naša súseda nahnevaná?" Ty dobre vieš a já tiež — nepotrebujem ti to povedať a mlčím jak tá zem.

Tuhle sem poslala, abych ju prišla namastiť. Už, už mi to srdco otváralo, ale — nešla som! Ty hríšné stvorenie trp! Ona sa rozpučí zlosťú a včul sa dá „hobluvať“ (posměšně řečeno o špatném namazání) každý deň od také baby hlúpé. — Ona je taká, veďá, keď na ňú slepice pozre, už onezdraví — ale já hovorím — zlá zelina nevyhyne!

V.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus! Šťastlivý večer vám vinšujem!“ (povídala mladá žena, která k nám do chalupy přišla).

„Áž na veky amen! Pán Bóh daj! Vítaj u nás Zuzinka! Čo mi neseš? Posaď se pekne, nemožeme spávať (se smíchem).“

„Pekne vám ďakujem. Som jakásik, jakoby s nemocú obtažená — myslím, že su urečená a idem vás pekne o radu prosiť.“

„Najprv mi povez, čo máš za bolesť.“

(Když tato vše vylíčila, začne Kovalčka.)

„Holubenko moja, to jsi na ozaj urečená (uhranutá), jsi veru jakásik opadnutá. Já ti poviem, čo urobíš.

S tej ženy, o kerej bys trúfala, že tě tedy ureče, hleď dostať kúsek šúcha (šatu), spal to a teho prachu, teho popela s vodičkú vypí a už tě potem neureče! Ale keby ti zaškodily oči bar aj vác ludí, tak nejakú košulu rub navrch zeší a to na tele nos! To si móžeš z nejakého lahúčkého (myslí vetchého, starého) zešíť, keby ti často tak bolo!

Zatím donese Kovalčka polévku na stůl a začne jíst.)

„Pán Bóh vám vaše jídlo požehnej!“

„Pán Bóh uslyš nebeský a pojď jestiť se mnú! To je polévka, tu móže ai slúžný jestiť. Já tu fazulácú polévku vác lúbím, než hovezú.“

„Keď to na mňa kričať bude, nebudem si brať, ani jídlo vidět nemóžem.“

Tak ti volačo poviem. Napí sa polajky, tá dvacateru nemoc z tela vyháňá, a nebude-li ti snáž (lépe), tož spolkni 7 zrneček z borovičky (jalovec) — Vrbovská svatka povedala, že jej to prevelice pomáhá — Tá na to drží, jak žid na sobáš.

Tak vám, kmotrička, pekne zatím ďakujem a s Bohem tu bývajte.“

Nó, neďakuj, a Pán Bóh ti polahči — uvidíš, o 2—3 dny budeš zas jako to strnádko. No, s Bohem choď, moja!

Když odešla, povídala Kovalčka ke mně.

Mrkla na mne ve dverách, myslím, že ju muž zas vybil — — nó — len čo si zavečerím, podívám sa tam — — — — —

VI.

Dušenky kresťanské, včul vám poviem volačo, čo mi na mysel prišlo, pekné, čo sa i zatresete. Jedna pravda strašlivá!

(Tak vyprávěla Kovalčka, když u nás jednou bylo pár tetek na besedě.)

Keď som bola jedenkrát v Karlových Várech, poviedala tam jedna kyšašonka (slečna), že jedna hospodská mala dcéru — 17 rokou mala —

stará bola vdova — móóc vážená hospodská, od mnoho na dalece známého lidu! Naráz tu dcéru svoju vydala za svého kelnera — ale ona sama musela mať prvej známosť s tím kelnerem, než tu dcéru za neho vydala — a tá dcéra sa jedneho dne ztratila, nebolo jej viděť.

Zeptávajú sa tam po nej, kdo tam chodil do tej hospody: „Kde je mladá pani.“

„Išla do druhej krajiny na návštevu k príbuzným nejakým,“ hovorila hospodská.

No tak, uverili ludé tomu.

Naráz, jeden policajt prišol k hospodskej a pýtá si (poručí si) nejaký obed —

„A čo jim dám,“ hospodská povedala.

„A spravte mi šniclu jednu dobrú.“

Keď spravila tu šniclu, dala ju policajtovi. Policajt zjedol šniclu a povedá: „Ale som si pochutnal! Paní hospodská, ešte mi jednu urobte tu šniclu, to je náramne chutné maso!“

Zjedol aj druhú šniclu a odešol preč. Postretol (potkal) sa s druhým policajtom.

„Kde si bol, brat?“

„Bol som u obeda v hospode.“

„Ach, brate, vypýtaj si šnicle — vélmi dobré šnicle! Dve porce som zjedol, tak mi chutnaly!“

Prišol druhý policajt do hospody a pýtá si také šniclu k obedu. Spravila mu a zedol. Potem pýtal si ešte jednu, že mu velice chutná. Hostinská mu povedala, aby trochu dočkal.

Čakal, čakal — hospodská ništ — neišla. Keď dlúho bolo policajtovi — už mu pricházal čas, aby išol na svú službu — ide hledať hospodskú a prinde ke sklepným dverám. Tu slyší pres ty dvere — hhhhhhh — Bóže mój — áh — ach, ach, ach — a nárek preveliký. (Myslím, že by víc naříkati a věrněji nemohla, kdyby sama ruku rozťatou měla.)

Brinkne do dverí, dvére sa otvorili, a čo vidí?

Hospodská ruku prerezanúúú a držíí si ju a naríká — naríká, naríká — áh — áh — ááááh — a na prknách, na deskách, celá mrtvola obrezaná (ořezaná). Jen s hlavy jej (jí) vlasy blondové visely dole s desek, a ona, tá hospodská, jak rezala tu šniclu na tej nohe, tedy si zaťala nóž do ruky a preťala si žíly.

Policajt ju vyvédol ven a hned to oznámil vrchnosti a chytili ai jeho, teho istého kelnera.

To oni spolu tu dcéru zabili — tá hostinská s ním, s tím kelnerem držala.

Bóh nebeský sa na to nemoh' dívať, tak sa jí smrt priblížila, pro její nečistý a nešlechetný život. Ona za tri dny umrela.

„Já sa len čudujem (divím), že sa temu policajtovi volačo nestalo, keď už mal tu jednu pečenku v žaludku a na tu druhú čakal — (hovoří jedna sousedka a druhá jí odpovídá): „Keby bol slabej nátury, moh' prijíť ai o život pri takém.“

(Pokračování.)

Sonetty Aug. Eug. Mužíka.

— —

SPOLEČNOST.

I.

Jest veliká to pec, kam nahází se všecko —
by vývoj mělo to a život do budoucna.
Krev srdce, úzkost, ples i něha sladká, vroucná,
svůj panna cudný stud i hračky svoje děcko.

Žár mozků, tepot žil a černé strusky hoře,
jímž stařec vrásčitý své oplakává mládí —
a v peci vře to tak jak ohně celé moře — —
jen v nový lidstva den když směs ta pak se schladí!

Kněz, lékař, vědátor i básník srdce svoje
v pec hází — na sebe on nesmí při tom dbát —
jen nových plamenů když vzejdou z toho roje!

Blah, kdo ten všechen ryk kol sebe nechá hnát,
a jenom v ústraní chaosu toho stoje,
své ruce z daleka na teple tom smí hřát!

II.

Leč z toho všeho co as vskutku zbude?
A v jaký kadlub se to všecko sleje?
Tu ďábel, Ježíš, Antikrist se směje,
co zhnětou z nás? Ó věčný sne a trude!

Zde boháče zříš žrát, tam mříti chudé,
krev, zlato, žár a neřest — čaroděje
viz ruku ve všem — — ta jen bořit spěje,
hnát-píšťala — tak smrt svou píseň hude.

Společnost! . . . Dovedeš ji pochopiti?
Jsi částí její — jako kámen v hoře,
jejž celá tíha její rve a dusí.

A kámen marně touží roznítiti
se v démant bohu, který slyše hoře
všech atomů i lidí — mlčet musí.

III.

On zná jich hoře — ony evoluce
všech bolestí a vibrace všech citů
od prvních embria až žití kmitů
ku Syna svého probodené ruce.

On bůh jest tím, že děsné ve rozluce
má v sobě schopnosti: vše vědět, znáti
a býti centrem bolestí, jež rváti
jej věčně budou, věčně pálit prudce.

Však druhá schopnost — pomoci — té není.
Neb nemožno, by naše utrpení
kdo zřel a neměl s námi slitování!

Nám nevěřit již nikdo nezabrání —
neb příliš mnoho věřili jsme kdysi — —
a Bože, dosud nosíme a stále tvoje rysy! . . .

STROM POZNÁNÍ.

Jen střásej na mne mystické své květy,
ty bílé, mrazné, čisté jako sníh!
Jak ambra hořká — tak je vůně jich,
již vítr nese přes daleké světy!

To nejsou růže — lásky sladké kvítí,
ni myrta, fialka v den mládí zlatý!
Jak ančar jsi ty — strom ten jedovatý,
ó, Strome poznání, ty nejsi stromem žití.

Tvůj kořen tajemný kam dosahá?
„Kam — odkud — proč?...“ Ó marná námaha,
tak věčně kolotat jak v hvězdný kruh!

Ó, Strome poznání! Přec musím s tebe jísti,
bych mohl věčné, němé písmo čísti,
do jehož smyslu sám se zaklel bůh.

—

HODINY.

To prokletý je stroj — jich úder každý
toť shledání a navždy rozloučení,
toť žal a radost, myšlenky a nudy,
toť psyché jest a zase bídné tělo!

Modli se! Rouhej! Venuše a Kristus!
Užívej, odříkej se! Nic a všecko! . . .
Zrození — vražda — — smrt teď, život zase,
to Maria je! To je Aspasie!

A jdou a jdou a jdou tak bez přestání,
ať člověk naslouchá, ať neslyší,
ať pod nimi se směje nebo pláče.

Na malé drobty věčnost rozdrobí
a z drobtů zase věčnost skládající — —
Ó, Demiurgu — zvíře - - co jsem já?!

—

KOSTRA.

To v uniformě žlutá byla kostra . . .
Že pad na poli cti a slávy, děli;
však nevím, zdali jemu záviděli,
že nevzbudí jej polnic vřava ostrá.

Milenka přišla, pláče, kvílí, šílí,
a matka volá jej, a stará bába
jen kývá hlavou, k trápení již slaba,
a z modliteb tká jemu rubáš bílý.

A kostra stojí, mlčí, jenom smích
je velký vryt v těch rysech mlčících.
A na vše nářky, stony, zaklínání

Se nehnul ani.
Či Kdos ji tajemný snad prstem lehtá,
že smíchem upíra se drze všemu chechtá.

—

VEČER.

Vždy večer zachvátí nás lítost velká —
jak moře rozlévá se naší duší,
jak moře černé, nic ji nevysuší,
ó než se všechno přetrpí a přelká!

Co spáchali jsme, co jsme nekonali! . . .
Však nejvíc co jsme mohli — neužili!
Tím vědomím teď srdce naše šílí,
to vědomí nás jako oheň pálí.

Ty chvíle marně uplynulé tyčí
se jako mrtví ach z těch rakví svých
a lomí rukama a divě křičí.

A teprv srdcem svým když nasytíme
jich velký hlad — — pak zvolna nářek stich',
že upily se krví naší — víme.

—

SLÁVA.

I.

Toť věnec z trní spletený a z hadů,
jenž od davu tě bolestí jen liší.
Být neznámým! . . . Teď už se neutiší
tvá po tom touha . . . marně ždáš teď radu.

Dav celý čumí na tě. Na kost až
když holá tvoje lebka probodána,
když jedem každá překypuje rána,
ty vděčný za to, brachu, potlesk máš!

Tys velký, slavný! . . . Poť se krví potom,
tu krev jak zázračný si vezmou lék —
jen poť se dál — bys učinil jim vděk.

Neb dlouho v kraji hovoří si o tom,
až nový slavný rek se zjeví jim — —
pak přes tebe jdou k němu s nadšením.

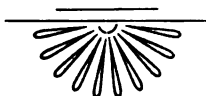
II.

Kdo mudřec, nechá dav ten kolem jíti,
a šťasten kamsi v ústraní se skryje,
rač okurkám tam a květinkám žije
a přemýšlí, co po jeteli síti.

Však sláva tulačka je prodajná,
jež vysílena mužů objetími
přec číhá stále přede vraty tvými,
a touží mít tě — — chtivá, podajná.

Ty údy bílým mramorem se skvějí . . .
Však víš, ký vřed tam hlodá ňádra její — —
marně se díváš tklivým hledem děcka!

Když zří, že ledny, klidny jsou tvé líce,
tu s kletbou chápe kámen se silnice
a vytluče ti aspoň okna všecka.

JOS. NÁMĚSTEK:

Pes.

Za svým pánem šel — sotva vlekl se už. Starý byl, prašivý, na půl slepý. Srst počínala mu už vypadávat, ocas mdle visel dolů. Šel však přece, mrcha stará, k běhu se nutil, ba namáhal se i ocasem zavrtět, poskočit.

Vždyť šel se svým pánem, kterému sloužil už dvacet let. Dávno si jej pán s sebou už nevzal — až dnes, hned brzy ráno, za svítání. Pušku přes rameno si přehodil, vysoké boty natáhl.

Na hon — na hon, ó — zcela jistě na hon. Však na něm už dávno nebyli. Pán už také k tomu nebyl. Šedivou jeho lebku tížila již sedmdesátka, v kloubech čas od času ozývala se pakostnice, hrdlo dráždil noc co noc úporný kašel . . .

Šli — zvolna ubírali se rozkvétajícím sadem vzhůru za humna. Pak orosenou travou zelenající se stráně na drobně porostlé návrší. Na stoncích travin leskly se tisíceré drobné krůpěje rosy. Na boty pánovi lnuly, i pes byl urousán. Vůně, živá vůně trávníku podráždila jeho zanikající čich, osvěžila vyhublou jeho postavu. Živě ocasem zamával, zuby vycenil, jazyk vyplázl a pobíhal se strany na stranu.

Pán za ním — hlavu skloněnou, v myšlenkách . . .

Konečně došli na vrchol. Pán usedl na ploský kámen, položil ručnici na kolena, natáhl oba kohoutky, sundal s hlavy klobouk, přejel skráně modrým šátkem, šňupl si a vzdychl.

Dobrácké jeho oči spočinuly soustrastně na psu, který ulehl si u jeho nohou. Ulehl, lysé uši vzpřímil, jako činil před lety, zbystřil čich, napjal pohaslý zrak . . .

Sluníčko vystupovalo zvolna před nimi, zrovna tam nad doškovou střechou statku, ze kterého vyšli.

Oteplilo se poněkud. Z kruhu mohutného, u komína umístěného hnízda vznesl se párek čápů, zaveslovál velikými křídly nad hlavami našich starých lovců a nesl se zvolna do údolí, k rybníku.

V budkách v sadu probudili se špačci, brzy na to dolétla na návrší divuplná melodie hrdel skřivánčích — —

A lovci dleli pořád mlčky, v zamyšlení. Stařec potěžkával chvílemi pušku a pokukoval po psu. Ten — nic. Oč líp bylo před lety, když toho psa dostal jako štěně. V plné síle byl tenkrát, na hon chodil, ženu mladou měl. Po druhé se tenkrát oženil. A šťastně. Dobrá žena byla. Než si ji po první nebožce vzal, tu na tom místě se scházívali. Ona z fořtovny, on ze statku. A zrovna takhle ráno! Na Voříška zavolal, pušku si přehodil a vyšel. Srdce mu bušilo, ruce se třásly, když vystřelil. Přišla hned — každodenně — —

Oči starého sedláka snažily se proniknouti hustou hradbou po druhém svahu návrší rostoucího mladého lesa. Tehdy, před lety, prokmitával štít fořtovny mezi stromy. Nyní není ho již viděti.

Na konec vzal si ji za ženu. A dnes? Odpočívá také na Jineckém hřbitově. Je sám — sám! Jen co ještě syna ožení, potom půjde za nimi. Do dneška měl aspoň toho psa — Vořecha! Zítra nebude mít ani toho. Jako kamarádi byli spolu. Sotva vstal, už byl tu Vořech. Ruku mu lízal, po statku ho provázel. Rozuměli si už spolu, vyhovět si dovedli.

Byl-li pán mrzut, mohl býti jist, že moudré zvíře k němu nepřijde, aby ho ještě více nerozzlobilo.

A byl-li vesel, tu dostatek veselosti měl i Vořech.

Na hřbitov spolu chodili, ba i do města bral pán psa s sebou —

Potom přišla ta nemoc. Přes rok vyležel sedlák na lůžku. Sestár — sešel. Když už mohl ven, na sluníčko, tu opět Vořecha spatřil. I se psem šlo to s kopce. Zas šla léta. „Musím toho psa zabít," řekl si jednoho dne pán.

Proto dnes vyšli. Vycházkou tou šel si Vořech na pohřeb.

*

Vstal — těžce vstal.

„Voříšku, hledej!" — A pes zvedl se, zvolna se protáhl, sklonil hlavu k zemi a hledal „stopu". Pobíhal kolem. U křoviska — na samém kraji ve skalní lom spadající stráně se zastavil.

Napjal sluchy a obrátil se po pánovi. Viděl ho, jak zvedá pušku, nasazuje k líci, míří — — —

Rána zahřměla — — Pes svalil se, několikrát sebou škubl, vyl a chroptěl — —

Opíraje se o ručnici, došel sedlák k němu a odkopl ho se stráně dolů, do lomu — — —

Ještě to starým tělem škublo, jak narazila hlava o kámen. Dole zůstala zdechlina ležet a zbarvila skálu krví. — — —

*

Pán šel domů — — — Na záspi se zastavil a ohlédnuv se po prázdné boudě, vzdychl.

Překročil práh a pověsiv pušku nad lože, mlčky — beze slova usedl za stůl — —

Už je čas na něho. I ten pes, poslední svědek mladších let, je ten tam — — —

Upracovanou pravicí přejel si tvář, odkašlal a řekl:

„Teď je na mně —!"

M. GORKIJ:

Konovalov.

Z ruštiny přeložil A. G. Stín. (Pokračování.)

Vyložil jsem, kdo napsal knihu tu.

„Nu — byl to muž! Jak to zachytil! Co? Je to až hrůza! Srdce to dojímá, t. j. duši to štípe... hle, jak je to živé! Co pak on, totiž ten skladatel, co pak za to měl?"

„To jest, co tím myslíš?"

„Nu, na příklad, dali-li mu vyznamenání nebo něco takového?"

„Zač pak mu měli dáti vyznamenání?" otázal jsem se, maje lstivý úmysl,

„Jak zač? Kniha... je na způsob policejního aktu... Hned ji čtou... soudí: Pila, Sysojko... jací pak jsou to lidé? Všem je jich líto... Jsou to lidé nevzdělaní, nevinní... Jaký pak mají život? Nuže, a..."

„A?..."

Konovalov v rozpacích pohlédl na mne a ostýchavě řekl:

„Nějaké nařízení má se vydat. Vždyť jsou to lidé, i nutno je podporovat."

V odpověď na to měl jsem k němu celou přednášku.... Ale, bohužel, přednáška nezpůsobila toho effektu, na který jsem počítal.

Konovalov se zamyslil, svěsil hlavu, zakolíbal se celým tělem i začal vzdychat, ani slovem nepřekážeje mi dělat ze sebe professora. Konečně jsem se unavil i učinil pausu.

Konovalov pozdvihl hlavu a smutně pohlédl na mne.

„Tak tedy ničeho mu nedali?" otázal se.

„Komu?" optal jsem se, zapomněv na Rěšetnikova.

„Spisovateli?"

Rozmrzel jsem se. Neodpověděl jsem mu, cítě, že tato mrzutost rodí ve mně podráždění proti mému zvláštnímu posluchačstvu, jež patrně nepovažovalo se za schopné, by řešilo světové otázky, a bylo náchylno zajímati se více o osud jednotlivého člověka, než o osudy člověčenstva.

„Konovalov, nečekaje na mou odpověď, vzal knihu do svých rukou, opatrně jí chvíli vrtěl, otevřel, zavřel a položiv na místo, z hluboka vzdychl.

„Jak je to všechno velemoudré, Pane Bože!" promluvil polohlasitě. „Člověk napsal knihu... papír a na něm různé tečky — a to je všecko. Napsal a... umřel?"

„Umřel..." řekl jsem chladně.

Já v době té nemohl snésti filosofie, tím méně pak metafysiky. Ale Konovalov, neptaje se po mých vkusech, pokračoval:

„Umřel, kniha pak tu zůstala, i čtou ji. Člověk hledí do ní očima i mluví různá slova. Ty pak posloucháš a rozumíš mu: žili na světě lidé — Pila i Sysojko i Aproska ... I je ti líto lidí, ač nikdy jsi jich neviděl, a oni nejsou pro tebe docela ničím! Po ulici snad takových mnoho živých chodí, a ty je vidíš, ale neznáš o nich ničeho ... a tobě není nic po nich ... jdou a jdou si! ... V knize pak není živých lidí ... ale ty jich tak lituješ, že až srdce ti puká ... Jak tomu rozumět? ... Spisovatel pak tak bez vyznamenání zemřel? Ničeho se mu nedostalo?"

Rozzlobil jsem se. Vyložil jsem mu o vyznamenáních spisovatelských ...

Konovalov poslouchal mě, ustrašeně boule oči, a soustrastně mlaskal ústy.

„To jsou pořádky!" vzdychl si celou hrudí a zakousnuv levý knír smutně sklopil hlavu.

Tehdy začal jsem mluvit o osudné úloze krčmy v životě ruského literáta, o oněch velikých i upřímných talentech, které zahynuly vodkou — jedinou útěchou jejich namáhavého života.

„A pijí snad takoví lidé?" šeptem otázal se mne Konovalov. V jeho široko otevřených očích blyštěla se i nedůvěra ke mně, i zděšení, i útrpnost vůči oněm lidem. „Pijí? Což pak ... teprve po tom, jak napíší knihy, oddávají se pití?"

Po mém mínění byla to nemístná otázka, i neodpověděl jsem na to ničeho.

„Ovšem, teprve po tom ..." rozhodl Konovalov. „Žijí lidé ti a nahlížejí do života, a nabírají do sebe cizí hoře života. Mají asi zvláštní oči ... A srdce také ... Nadívají se dosti na život a zateskní ... I vylijí tesknotu svoji do knih ... Ale to již nepomáhá, protože — srdce to dojalo, a z něho tesknoty ani ohněm nevypálíš ... Zbývá vodkou tesknotu zalévat. Nuže, tedy pijí ... Nemluvím pravdu?"

Souhlasil jsem s ním, a to jakoby dodalo mu bodrosti.

„Nu, a podle vší pravdy," rozvíjel dále psychologii spisovatelů, „třeba je za to vyznamenat. Není-li pravda? Protože rozumějí více než jiní a ukazují jiným na různé nepořádky. Hle, co jsem, na příklad, nyní ja? Bosák, pobuda ... pijan a dojatý člověk. Život můj nedá se nijak omluviti. Proč žiji na zemi a komu jsem na ní potřebný, pohlédnu-li na sebe? Ani koutku svého nemám, ani ženy, ani dítek ... a k ničemu tomu ani chuti nemám. Žiji a teskním ... Proč? Neznámo. Je to se mnou na způsob toho, jako by mě matka na svět porodila bez čehosi takového, co mají všichni jiní lidé, a čeho člověku přede vším třeba. Vnitřní cesty nemám ... rozumíš? Jak bych to měl říci? Takové jiskerky v duši nemám ... síly, či co? Inu, není ve mně jednoho kousku, a je konec! Porozuměl jsi? Hle, žiji a kousek ten hledám a teskním po něm, co pak je to — to je mi neznámo ..."

„K čemu to povídáš?" otázal jsem se.

Konovalov, drže se rukou za hlavu, popatřil na mne, a v obličeji jeho odrazilo se mocné napjetí — práce mysli, hledající sobě formy.

„K čemu? A . . . k bezpořádku života. T. j. . . . hle, žiji, já řku, a nemám se kam podíti . . . k ničemu nemohu se přisunout . . . a takový život je nepořádek."

„Nuže, a co pak je dále?" doptával jsem se ho po nesrozumitelném mně svazku mezi ním a spisovateli.

„Dále? . . . Nemohu ti toho vyložit . . . Ale myslím si tak, kdyby nějaký spisovatel prohlédl si mne, . . . mohl by mi vysvětlit můj život . . . co? Co o tom myslíš?"

Myslil jsem, že i sám jsem s to, bych mu vysvětlil jeho život, a hned pak chopil jsem se toho, podle mého názoru, lehkého a jasného díla. Začal jsem mluvit o poměrech a prostředí, o nerovnosti vůbec, o lidech — obětech života, i o lidech — zřecích života.

Konovalov poslouchal pozorně. Seděl proti mně, opřev si tvář rukou, a jeho velké modré oči, široko otevřené, zádumčivé i duchaplné, ponenáhlu potahovaly se lehkou mlhou; na čele neustále ostřeji a ostřeji ukládaly se vrásky, a Konovalov, jak se zdá, zdržoval dech, celý pohlcen touhou pochopit mou řeč.

Mně lichotilo všecko to. Se zápalem maloval jsem mu život jeho a dokazoval, že on není vinen tím, že je takový, jaký je, že on jako faktum je docela důsledný, a úplně pravidelně odůvodněn dlouhou řadou předpokladů z daleké minulosti. On je — smutná obět poměrů, bytost podle přirozenosti své se všemi rovnoprávná a dlouhou řadou historických nespravedlivostí přivedená na stupeň socialní nuly. Přestal jsem objasňovat jej jemu samému, tím, že jsem ještě jednou řekl:

„Ty nemáš z čeho viniti sebe . . . Tobě ukřivdili . . ."

Konovalov mlčel, nespouštěje se mne očí; viděl jsem, jak v nich rodí se pěkný, světlý úsměv, i čekal jsem s netrpělivostí, jak se ozve na moji řeč.

Úsměv zahrál mu na rtech. Tu laskavě se zasmál a měkkým, ženským pohybem natáhnuv se ke mně, položil mi ruku na rameno.

Zachvěl jsem se sladkou předtuchou odměny za svou řeč . . .

„Jak ty, milý brachu, lehko vypravuješ o všem tom! Odkud jen jsou ti známy všecky ty věci? Všecko z knih? A také jsi jich mnoho četl, jak vidět . . . knih totiž! Eh, kéž bych mohl také tolik přečíst! Ale hlavní důvod — tuze útrpně mluvíš . . . Po prvé slyším takou řeč o sobě. Ku podivu! Všichni lidé druh druha viní ze svých nezdarů, ty pak — celý život, všechny nepořádky viníš. Po mínění tvém ukazuje se, že člověk sám o sobě ani není ničím vinen, ale napsáno jest mu při narození, by byl bosákem — nuže, proto je také bosákem. A také tuhle, co se týče trestanců, je to velmi divno: kradou proto, že práce není, jísti pak nutno . . . Jak všecko to útrpno u tebe! Slabé je patrně srdce tvé! . . ."

„Počkej!" řekl jsem. „Souhlasíš se mnou? Mluvím pravdu?"

„Ty to lépe víš, je-li to pravda či není, ty jsi člověk, jenž umí číst a psát . . . Dost možná, že je to pravda, vezmeme-li jiné . . . Však, hle, jestliže já . . ."

„Co tedy?"

„Já jsem zvláštní článek . . . Kdo pak je tím vinen, že piji? Můj bratr Pavlík nepije — má v Germi vlastní pekárnu. Já pak tu pracuji ne hůře, než on, ale jsem tulák a opilec, a už nemám ani povolání, ani osudu jiného . . . A přece jsme děti jedné matky. Bratr jest ještě mladší, než já. Jde na jevo, že ve mně samém cosi není v pořádku . . . Nenarodil jsem se tedy tak, jak třeba člověku. Sám pak povídáš, že všichni lidé jsou jednací: narodil jsi se, žil jsi, kolik ti určeno, a umři! Já pak jsem na zvláštní stezce . . . A nejsem já sám . . . mnoho je nás takových. Jsme zvláštní lidé a . . . do žádného pořádku nemůžeme se vřaditi. Musíme býti zvláště počítáni . . . a potřebujemę zvláštních zákonů . . . tuze přísných zákonů, by nás vykořenili ze života! Protože užitku z nás není, místo pak v životě zaměstnáváme a jiným na stezce stojíme . . . Kdo je vůči nám vinen? Sami my jsme vinni před sebou a životem . . . Proto nemáme chuti k životu, ani k sobě samým citů nemáme . . . Matky naše počaly nás v nepravých hodinách — v tomhle je síla . . “

Byl jsem zdrcen tímto neočekávaným vyvrácením mých důvodův... On — tento velký muž s jasnýma očima dítěte — s takovým lehkým duchem vylučoval sebe ze života v oddíl lidí, nepotřebných pro život a proto podléhajících vykořenění, s takovým smavým zármutkem, že jsem byl naprosto omráčen takovým sebepokořením, až dosud nevídaným u bosáka, v podstatě své bytosti ode všeho odtrženého, všemu nepřátelského a ochotného zkusit sílu svého rozzlobeného skepticismu na všem . . . Setkával jsem se jen s lidmi, již vždy všecko vinili a na všecko si stěžovali, tvrdošíjně odstrkujíce sebe samy na stranu od řady očividností, vyvracejících jejich vytrvalé důkazy osobní neomylnosti, a vždycky svalovali svoje nezdary na němý osud; na zlé lidi . . . Konovalov osudu nevinil a o lidech ani slova nemluvil. Vším nepořádkem svého osobního života byl vinen jen on sám, a čím tvrdošíjněji snažil jsem se, bych mu dokázal, že je „obět prostředí a poměrů“, tím upřeněji přesvědčoval mě o své vinnosti před sebou samým i před životem pro svůj smutný osud. . . . Bylo to originální, ale rozvzteklovalo mě to. On pak pocifoval potěšení, bičuje sebe sama; právě potěšením leskly se mu oči, když zvučným barytonem křičel:

„Každý člověk je sám sobě pánem, a nikdo tím není vinen, jsem-li padouch!“

V ústech vzdělaného člověka takové řeči nepřekvapily by mne; neboť dosud není takového strupu, jehož nebylo by možno najíti ve složitém a spletitém organismu, jenž se jmenuje „intelligent“. Ale v ústech bosáka, ač je třebas i intelligentem uprostřed uražených osudem, chuďasů, nahých, hladných a zlých, pololidí — polozvířat, naplňujících špinavé peleše měst, — z úst bosáka bylo zvláštní slyšet řeči ty. Bylo třeba usoudit', že Konovalov opravdu je — zvláštní článek, ale to jsem nechtěl.

S vnější stránky Konovalov do nejmenších podrobností jevil se nejtypičtějším zlatorotcem, členem zlaté roty, ale, bohužel! čím více všímal jsem si ho, tím více přesvědčoval jsem se, že mám co dělat s různotvárností, rušící mou představu o lidech, jež dávno na čase po-

považovat za zvláštní třídu, a již úplně zasluhují pozornosti jako silně lačnící a žíznící, tuze zlí a daleko ne hloupí . . .

Přeli jsme se s ním neustále prudčeji a prudčeji.

„Počkej," křičel jsem, „ale jak může člověk udržeti se na nohou, jestliže se na něho se všech stran žene moc temnosti?"

„Opři se silněji!" volal můj odpůrce, rozohňuje se a blýskaje očima.

„Oč pak se opřít?"

„Najdi si svůj bod, opěru, i opři se!"

„A proč pak ty jsi se neopíral?"

„Tohle právě také ti povídám, podivíne, že jsem sám vinen svým osudem! . . . Nenašel jsem svého bodu, opěry! Hledám, teskním, ale nenalézám!"

Však bylo třeba postarat se o chléb i chopili jsme se práce, dokazujíce dále druh druhu pravdu svých náhledův. Ovšem nedokázali jsme ničeho i oba rozčileni, vypekše poslední pec, ulehli jsme k spánku.

Konovalov roztáhl se na podlaze pekárny a záhy usnul. Já ležel na pytlích s moukou a s hora dolů patřil na jeho mohutnou vousatou postavu, jež bohatýrsky rozložila se na rohožce, vhozené u truhly. Voněl teplý chléb, kyselé těsto, kyselina uhličitá . . . Svítalo, a tabulemi oken, pokrytými povlakem moučného prachu, hledělo šeré nebe. Hrčel vůz, a pastýř hrál, sháněje stádo.

Konovalov chrápal. Zřel jsem, jak zvedala se jeho široká hruď, i přemýšlel jsem o různých způsobech, bych ho co nejdřív obrátil na svou víru, ale ničeho jsem nevymyslil i usnul jsem.

Ráno jsme vstali, zadělali, umyli se a sedli na truhle pít čaj.

„Co, máš ještě knížku?" otázal se Konovalov.

„Mám . . ."

„Přečteš mi ji?"

„Dobře . . ."

„Tohle je dobré! Víš co? Pobudu tu měsíc, vezmu si peníze od pána a polovici dám – tobě!"

„Nač?"

„Kup knížek . . . Kup sobě takové, které jsou podle vkusu tvého, a mně kup . . . aspoň dvě. Mně takové, které jsou o mužících. Tuhle na způsob Pily a Sysojky . . . A aby, víš, bylo to napsáno s útrpností, nikoliv pak pro smích . . . Některé jsou . . . holý nesmysl! Panfilka i Filatka — i s obrázkem na prvním místě — je hloupost. Pošechonci*) . . . jsou různé báchorky. Nemám rád všeho toho. Nevěděl jsem, že jsou takové knížky, jaké ty máš."

„Chceš o Stěňku Razinovi?"

„O Stěňkovi? . . . Je to pěkné?"

„Velmi pěkné! . . ."

„Vytáhni ji!"

*) Narážka na některé spisy satirika Ščedrina-Saltykova („Pošechonskije razskazy", „Pošechonskaja starina").

A záhy již četl jsem mu monografii N. Kostomarova: „Vzbouření Stěňky Sazina.“ S počátku tato s velikým talentem napsaná monografie, téměř epická báseň, nelíbila se vousatému posluchači.

„A proč tu není rozmluv?“ otázal se, nahlédaje do knihy. A když jsem mu vysvětlil, proč, Konovalov zívnul a chtěl skrýt zívnutí, ale to se mu nepovedlo, i řekl mi zmateně a omlouvaje se:

„Čti... to nic nedělá. To já tak...“

Mně zalíbila se ta jemná delikatnost, i tvářil jsem se, že ničeho jsem nezpozoroval a nepochopuji, o čem mluví.

Ale podle toho, jak dějepisec kreslil švým uměleckým štětcem postavu Štěpána Timofejeviče Razina a „kníže volžského nevázaného dobrovolnického sboru“ vyrůstal se stránek knihy, Konovalov měnil se. Dříve poněkud truchlivý a lhostejný, s očima zamlženýma lenivou dřímotou, ponenáhlu a tak, že jsem toho nepozoroval, objevil se přede mnou v nové, překvapující podobě. Sedě na truhle proti mně a objav kolena svá rukama, položil na ně bradu tak, že vousy jeho zakryly mu nohy, i hleděl na mne hltavýma, podivně hořícíma očima zpod nevlídně stažených brv. Nebylo v něm ani jediného sebe menšího tahu oné dětské naivnosti, jíž vždycky mě překvapoval, a všecka ta prostá i ženská měkkost, jež tak slušela jeho modrým, dobrým zrakům, nyní zatemnělým a súženým, zmizela kamsi. Cosi lvího, ohnivého bylo v jeho postavě, stlačené v klubko svalův. Umlkl jsem i pohlédl na něho.

„Čti,“ tiše, ale důrazně děl Konovalov.

„Co je ti?“

„Čti!“ opakoval, a v tóně spolu s prosbou zněla podrážděnost.

Pokračoval jsem, časem pohlížeje na něho, i vida, že neustále víc a více se rozohňuje. Od něho vycházelo cosi, co mě pobádalo a opojovalo, jakási horká mlha. Kniha také účinkovala na mne... A tu ve stavu jakéhosi nervového chvění, plného předtuchy čehosi neobyčejného, dočetl jsem k tomu místu, jak zajali Stěňku Razina.

„Zajali!“ vzkřikl Konovalov.

Bol, urážka, hněv, odhodlanost vysvobodit Štěpána zněla v silném jeho zvolání.

Konovalovu vystoupil pot na čelo, a oči podivně se rozšířily. Seskočil s truhly, vysoký a vzrušený, stanul proti mně, položil mi ruku na rameno a hlasitě, spěšně promluvil:

„Počkej! Nečti... Řekni, co nyní se stane? Ne, stůj, neříkej! Popraví ho? Co? Čti rychleji, Maxime!“

Bylo možno mysliti, že Konovalov, nikoliv pak Frolka je — vlastní bratr Razinovi. Zdálo se, že jakési svazky pokrevné, nerozlučné a nevystydlé za tři století, až dosud víží tohoto bosáka se Štěňkou, a že bosák se vší silou živého, pevného těla, se vší náruživostí ducha tesknícího bez „bodu“, opěry, cítil bol i hněv zajatého před třemi sty lety volného sokola.

„Čti, pro Krista Pána!“

Četl jsem, vzrušen i rozčilen, cítě, jak buší mi srdce, a spolu s Konovalovem prožívaje Stěňkovu tesknotu. A hle, dočetl jsem až k mučení Stěňky Razina.

Konovalov skřípal zuby, a modré oči jeho blyštěly se jako uhlí. Naklonil se na mne od zadu a také neodtrhoval zraků svých od knihy. Dech jeho šuměl u mého ucha a sfukoval mi vlasy s hlavy na oči. Potřásal jsem hlavou, bych odhodil vlasy. Konovalov uzřel to i položil mi na hlavu svoji těžkou dlaň.

„Tu Razin tak zaskřípal zuby, že spolu s krví vyplil je na zem . . ."

„Dosti! . . . K ďasu!" zvolal Konovalov a vytrhnuv mi z rukou knihu, vší silou praštil jí o zem a svalil se za ní.

Konovalov plakal a poněvadž se styděl za slzy, jaksi řičel, by neštkal. Skryl hlavu mezi kolena i plakal, utíraje si oči o své špinavé dvojtkaninové kalhoty.

Seděl jsem před ním na truhle a nevěděl jsem, co mu říci, bych ho potěšil.

„Maxime!" děl Konovalov, sedě na podlaze. „To je hrozné! Pila . . . Sysojko . . . A potom Stěňka . . . co? Jaký to osud! . . . Jak zuby vyplil! . . . Co?"

A Konovalov všecek se chvěl ve svém rozčilení.

Jej zvláště překvapily tyto Stěňkou vyplité zuby, i mluvil neustále o nich, chorobně potrhuje rameny.

Oba s ním byli jsme jak opilí pod vlivem mučivého a ukrutného obrazu mučení, jenž se nám zjevil.

„Pročti mi ji ještě jednou, slyšíš?" přemlouval mě Konovalov, pozvednuv knihu s podlahy a podávaje mi ji.

„Nuže, ukaž přece, kde tu napsáno o zubech?"

Ukázal jsem mu, i vpil se zrakem v řádky ty.

„Je to tak také napsáno: ‚Vyplil zuby své s krví?‘ A písmena jsou tatáž, jak i všecka ostatní? . . . Bože! Jak ho to bolelo, co? I zuby . . . na konci pak co tam ještě bude? Poprava? Aha! Sláva Tobě, Pane, přece tedy popraví člověka!"

Vyjádřil radost tu z popravy s takovou vášní, s takým potěšením v očích, že jsem se zachvěl touto útrpností, jež tak silně přála smrti zmučenému Stěňkovi.

Celý tento den uplynul nám ve zvláštní mlze: neustále mluvili jsme o Stěňkovi, vzpomínali na jeho život, na písně o něm složené, na jeho mučení. Asi dvakrát Konovalov zanotoval zvučným barytonem písně i přerušoval je.

Od toho dne ještě blíže jsme se spřátelili.

* * *

Jestě několikrát četl jsem mu „Vzbouření Stěňky Razina", „Tarasa Bulbu" od Gogola i „Chudé lidi" od Dostojevského. Taras také tuze zalíbil se mému posluchači, ale nemohl zatemnit jasného dojmu z knihy N. Kostomarova . . . Makaru Děvuškinovi a Vareňce Konovalov nerozuměl. Jemu připadal jen směšný jazyk dopisů Makarových, a na Vareňku pohlížel skepticky.

„Vida, jak lísá se ke starci! Chytračka! . . . On pak . . . je pěkný hastroš! Ale, Maxime, odhoď to, nemař času! Co je tu? On píše ji, ona jemu . . . Kazili jen papír . . . ať jdou k sviním na poplužní dvůr! Není to žalostno, ani směšno: nač je to psáno?"

Připomenul jsem mu Podlipovce, ale on nesouhlasil se mnou.

„Pila a Sysojko — to je jiný model! To jsou živí lidé, žijí a zápasí, . . . a co tito? Píší dopisy . . . to je nudné! To ani nejsou lidé, nýbrž tak tak . . . holý výmysl. Tuhle Taras se Stěňkou, kdyby je postavili vedle sebe . . . Lidičky! Jakých věcí by nadělali. Pak i Pila se Sysojkou by snad se vzmužili . . ."

Konovalov špatně rozuměl času, a v představě jeho všichni hrdinové, jež si zamiloval, existovali zároveň, jen že dva z nich žili v Usoli, jeden v Malorusku mezi „chochly" *), jeden na Volze . . . S námahou podařilo se mi přesvědčit ho, že kdyby Sysojko a Pila „sjeli" dolů po řece Kamě, nesetkali by se se Stěňkou, a kdyby Stěňka „prostřednictvím Donských kozáků pohnul i chochly", nenalezl by tam Tarasa Bulby.

(Pokračování.)

DR. BOŘIVOJ PRUSÍK:

Nové hroby slovanské.

Nelítostná smrt pokosila v době poslední tak mnohý život nadaných a o literaturu slovanskou nad jiné zasloužilých spisovatelů. A drsná zimní doba obzláště byla v ohledu tom nelítostnou, v době této ztratila slovanská literatura nositele jmen dobrého zvuku: Bronislawa Grabowského, Stanisława Schnüra-Pepłowského, Aleksandra Konstantinoviče Šellera-Michajlova, Kapitolinu Valerianovnu Nazarjevu, spisovatele menšího významu v to ani nepočítaje.

Nejbolestnější pro nás Čechy jest ztráta Bronislawa Grabowského. Smrtí jeho ztrácí myšlenka literární vzájemnosti polsko-české na ten čas nejušlechtilejšího a nejhorlivějšího pracovníka. Co zvěčnělý, vzácný náš přítel pro seznámení polské intelligence s naší literaturou vykonal, za to nemůžeme ani dosti býti mu vděčni. Jako u nás Edvard Jelínek takřka životním úkolem si byl učinil, obeznámiti českého čtenáře se soudobou literaturou a společností polskou, tak u Poláků ušlechtilý Bronislaw Grabowski snažil se sblížiti krajany své s novodobou literaturou českou. A ta jeho vroucí láska ke všemu, co bylo české, učinila nám ho tak drahým, že dnes po jeho smrti truchlíme stejně bolestně, jak vlastní jeho rodáci.

*) Chochol je přezdívka Velkorusů Malorusům.

Smrt zastihla zvěčnělého předčasně. Mělť ještě krásnou perspektivu před sebou: doufal, že letos již půjde do výslužby a usídle se ve Varšavě, kde, zbaven jsa tížícího jha ruské státní služby, započne s dvojnásobnou horlivostí působiti v srdci polského duševního života k větší a větší cti i slávě jména českého. Leč bohužel nedočkal se toho... nával mrtvice zbavil ho života u věku teprve 59 let. Roku 1841 narodil se v Kaliszu, vystudoval střední školu v Piotrkowě, universitu ve Varšavě a Petrohradě a pak stal se gymnasijním professorem. Nejprve učiteloval ve Varšavě, pak pro polské své smýšlení přeložen na horší stanici do Częstochowy a posléze z těchže důvodů do zastrčeného, smutného Pinczowa. Grabowski cítil se v městě tomto býti opravdu vyhnancem, a jen vábná perspektiva výslužby udržovala ho při silách. Než, jinak usoudil Bůh, a Grabowski, nedočkav se vyplnění svých snů, po životě práce a mnohdy i strastí plném uložen byl 28. prosince 1900 k věčnému snu na hřbitově v zastrčeném, neveselém Pinczowě...

Svou činnost literární započal Bronislaw Grabowski, snad jako všichni spisovatelé, pokusy básnickými. Než brzo opustil pole poesie a obrátil se k pracím vážně vědeckým. Slovanská vzájemnost byla mu vůdčí ideou, k ní směřovala celá činnost jeho požehnaného života.

První větší práce toho druhu vyšla r. 1872 v časopise „Niwa Polska“ pod názvem „Slowieńcy, naród i dzieje“. Hnedle na to pak následovala celá řada důležitých prací podobného obsahu: „Słowianie i Niemcy“, „Czarnogórze i Czarnogórcy“, „Zwyczaje doroczne ze stanowiska mitologji porównawczej“, „Bośnia i Hercegowina“, „Bulgarja i Bulgarowie“, „Karolina Světlá“, „Teatr w Czechach“, „Trylogja antyczna Vrchlickiego“, „O pieśniach Bulgarów macedońskich“, „Zadruga“, „Istoty mityczne Serbów łużyckich“, dějiny slovanských literatur (v díle „Dzieje literatury powszechnej“) a mnoho i mnoho jiných, po všech skoro polských časopisech rozptýlených statí. Ze všech prací podobného rázu jest na první pohled zřejmo, že Bronislaw Grabowski studoval poměry Slovanstva na místě a s hlubokou důkladností a že byl přítelem upřímným a oddaným všech větví slovanských. Než, nejen věda, nejen vzájemnost slovanská, leč i domácí krásná literatura ztratila v Grabowském poctivého a pilného pracovníka. Jeho povídky, hlavně ze života lidu, jeho dramata (líčící přede vším boje Slovanů s Němci: Mściwoj a Swanhilda, nebo s Turky: Królewicz Marko), jeho veselohry a obrazy ze života (jeden z nich „Po druhé“ hrán byl i na Národním divadle v Praze) těšily se vždy hojné oblibě u nejširšího kruhu čtenářstva i plnému uznání vážné kritiky. O nás Čechy však zasloužil se zvěčnělý nad míru četnými, mistrovskými překlady z naší belletrie do polštiny.

Polský národ ztrácí v Grabowském vysoce nadaného a pilného spisovatele, my přítele a příznivce nad jiné vzácného a drahého. Klademe na hrob jeho palmu vděčnosti a uznání a chceme zachovati zásluhy jeho o národ náš u vděčné nehynoucí památce!

O něco dříve ztratil polský národ jiného spisovatele Stanislawa Schnüra Pepłowského. Zesnulý byl mužem nejkrásnějšího věku 41 let, když neústupná choroba vtiskla mu do rukou — revolver. Proto také jsme při zprávě o smrti jeho nechtěli uvěřiti, že tomu tak. Na

pohled silen a zdráv, skonal před časem k upřímnému žalu všech, kdo ho znali a k veliké ztrátě polské literatury. Bylť on historikem vzácného zrna a vynikal hlavně tím, že jeho historické práce se nejen tiskly, leč také — četly! Psával slohem populárním a tím zjednal si takové obliby. Historie Haliče vůbec a Lvova zvláště a lvovského divadla nejzvláštěji byly hlavním oborem jeho působnosti. Tři jeho hlavní spisy dotýkají se těchto tří předmětů: „Z przeszłości Galicji", „O Lwowie", „Lwowski Teatr". Co však vedle jeho činnosti spisovatelské dlužno u Schnüra-Pepłowského zvláště vytknouti a oceniti, to byla obětovnost, s jakou veškeré síly své i svůj čas věnoval „Kołu literackému". Bylť on energický organisator, a též jeho zásluhou vyvolána do života sympatická révue „Iris", organ lvovského spolku spisovatelů. Bohužel však dovedl Schnür list svůj jen do čísla dušičkového II. ročníku. Do čísla toho napsal dušičkovou črtu o hřbitově Lyczakowském ve Lvově a za 14 dní přibyl hřbitovu tomu nový hrob, totiž předčasný hrob jeho vlastní. A hned za ním do hrobu šel jeho list „Iris", jejž bez něho netroufají si lvovští literati dále vydávati. Schnür-Pepłowski zůstavil po sobě památku neúnavného, poctivého pracovníka, uštvaného životem.

A podobně uštván byl ve věku 62 let i ruský žurnalista a romanopisec Aleksander Konstantinovič Šeller, známější jménem A. Michajlov. Novinářství oddal se hned po dokončení svého vzdělání, redigoval po sobě celou řadu ruských listů, všem obětuje nejlepší své síly, svůj čas i poctivé své jméno, a dosloužil se toho, že nucen byl poslední svůj list „Syn Otěčestva" prodati ve dražbě. Mravní rána tato zničila jeho život. V chudém příbytku, vzdálen světa, Šeller chřadl, až dochřadl. Jeho činnost novinářská, horečná a vysilující ta činnost, byla příčinou, že přečetné jeho romány (mnohé jsou i do češtiny přeloženy), jakkoliv byly mezi čtenářstvem vždy velice oblíbeny, přece u kritiky nezřídka setkávaly se s příkrým soudem. Tolik však zůstává jisto, že Šellerem zemřel Rusi neúnavný a talentovaný romanopisec . . .

I jednu z ruských žen pokosila zuřící na Rusi chřipka: novinářku Kapitolinu Valerianovnu Nazarjevu u věku 53 let. Vystudovavši ženské gymnasium, věnovala Nazarjeva síly své ruské žurnalistice, v jejichž řadách věrně vytrvala až do své smrti. Vedle únavné práce novinářské byla však zesnulá horlivě činná i v belletrii, píšíc oblíbené romány a dramatické práce, z nichž některé dávány byly i na carských jevištích. Smrtí její ztratila Rus ženu vzácné vytrvalosti duševní, a vroucí lásky k práci literární.

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1901.

JULIUS ZEYER.

NARODIL SE 26. DUBNA 1841. ZEMŘEL 29. LEDNA 1901.

Zdroj mého pláče jest vyčerpán zcela.
Ty slzy své usuš. Jdi úkol svůj konat.

(Čechův příchod.)

KNIHA XLVI. BŘEZEN. SEŠIT III.

Se stromu poznání.

I.—XXX.

Básně Jaroslava Vrchlického.

I.

ÚTĚCHA.

V čem jsi byl raněn,
hleď zapomnít,
v bolesti hráněn
budiž tvůj cit,
jak démant čistý
pevný vzplá, jistý
bude tvůj štít!

—

II.

JINÁ ÚTĚCHA.

Pohleď kolem,
pohleď v sebe,
zem i nebe
chví se bolem.
Ty jsi stvolem,
ten se třese,
ale přec plný květ
nese.

—

III.

V UPOMÍNCE.

Kam jen hledneš, mrtvé počítáš.
Stárnu tak? se mimovolně ptáš.
Možná — ale tito mrtví zmládnou
v novém žití, co ty stárneš zvolna,
sotva upomínkou rty ti sládnou
a i ta jest v jádru bolná — bolná!

—

IV.

RÁNY LÁSKY.

Můž-li láska ranit? Zajisté že může!
Proč by vedle květů trny měla růže?

—

V.

LEKNÍN.

Do kalichu leknína
stejně padnout může rosa jako slina.
Změní to leknín?
Čím byl — zůstane.
Klidna je též vodní hladina,
pouze slabá chví se břežní třtina,
jíž hne vítr, jak jen zavane.
Leknín s rosou jako slinou
plá a svítí klidně nad hlubinou.

—

VI.

ALMUZNA.

Denně dávám halíř žebrákovi.
Denně Bůh mi dává život nový.
Co tu halíř, co tu život jest? —
Nad obojím tichá zář plá hvězd.

—

VII.

HODINY.

Vedle v pokoji zas hodiny mé bijí.
Život prosou jest, či poesií?
Či směs obou? — Těžko rozeznávat,
kde by člověk chtěl se všemu vzdávat,
v živé věřit — mrtvé oplakávat.

—

VIII.

SRDCE.

Srdce ženy vása subtilná je,
opálné sklo v barvách duhy hraje;
stačí často — milovaná ruka,
neví o tom — a již vása puká.

Srdce muže karneol je tvrdý,
jak muž bývá výbojný a hrdý;
jedna slza ženy — žhavý plamen
vydlabe a roztaví ten kámen.

—

IX.

DEN.

Den je dlouhý. Lze ním Věčnost řešit,
dobro dělati a rovněž hřešit;
den je krátký -- Lze zaň všecko snésti,
nechápán být, ztratit svoje štěstí.

—

X.

VÍNO.

Do vína Bůh ukryl radost svoji,
do vína skryl Satan svoji pýchu;
chápeš nyní ve života boji
obojí znát, když je piješ v tichu?

—

XI.

VZPOMÍNKY.

Vzpomínky jsou jeřabiny rudé.
Strom již svadnul — ony dále svítí,
srdce dávno sedrané a chudé . . .
Ony planou — a v nich celé žití!

—

XII.

OTÁZKA.

Často ptám se s údivem i žalem,
jak moh vydržet vše Methusalem
tolik roků set! My do čtyřicítky
a již chábnem a již vlas je řídký,
padesát je moc a co víc, příliš.
Pak již zblbneš aneb fantast šílíš
v stínu sosen jako v stínu palem.

—

XIII.

ŽIVOT.

Po dni den své šeré vlákno snuje,
kdosi kývá a kdos odporuje,
vlákno dál se snuje v jaro, v léto
ale již to pouhé — babí léto.

—

XIV.

DNY A NOCI.

Kapky jen to — radosti a hoře,
ale z kapek život — celé moře.

—

XV.

ŠTĚSTÍ A NEŠTĚSTÍ.

Chtěl jsem často vysloviti v básni,
jak jsou lidé nešťastní i šťastní.

Proč vždy lépe se mi podařilo,
zoufalé když srdce v skonu bylo,
nežli když se šťastné v klidu ztiší?
Proto, že vždy neštěstí nám bližší.

—

XVI.

SLOVA.

Slova jsou, jež vždycky srdce zlatí
a se z něho nikdy nevytratí,
slova jsou, jež srdce věčně pálí:
Láska, štěstí, klid a idealy.

—

XVII.

BLESKY A REFLEXE.

Odstíny jsou, dýší, pel a vůně,
sny a tuchy, jimiž srdce stůně;
osud v mračna žití ryje blesky
grandiosní svoje arabesky.

—

XVIII.

ŽENA.

Vniknout cele, sebe postihnouti,
nejvyšší je trofej lidské pouti.
Sebe nepronikneš v bouř a změnu —
jak chceš potom pochopiti — ženu?

—

XIX.

ČLOVĚK.

Vlastní já si vždycky člověk tajil,
proti sobě ráj i peklo zbájil,
vše tam přesadil si — co tam není —
do jednoho květu — zapomnění.

—

XX.

SLZY.

Perly srdce, slze, v hloubi skryté,
neplakané, vy to nejlíp víte,
v mlčení co člověk zavřít musí,
byť i srdce při tom puklo v kusy!

—

XXI.

VŠEDNOST.

Všední den, ba tuze, tuze všední,
všecko všední, kam se poohledni!
Ale kdo ví, co můž večer snésti?
Přišel večer — co tu náhle štěstí,
největších snů rázem vyplnění,
od přítele tklivé pozdravení,
trochu na noc vlastní dobré práce —
Po všedním dnu lze tak usnout sladce!

—

XXII.

VDĚČNOST.

Jen být vděčným! Nejvyšší je vděčnost,
v ní je pouze citů nekonečnost,
vděčným za úsměv i dobrá slova,
hned máš sílu — začít opět znova.

—

XXIII.

DOBROU NOC!

Všecko nemůž souzvuk být a shoda,
hlodá výčitka a lítost bodá,
rozmrzele odhazuješ pero,
kolem mrtvo, nevlídno a šero.

„Dobrou noc!“ v tom dávají ti děti,
heslem stráže to z úst k ústům letí:
Dobrou noc! — Šlo dobře spát mé děcko?
Pak je vyhráno, je dobře všecko.

—

XXIV.

LOĎ.

Má loď jede — ovšem ale jak?
Často veslo klame, klame zrak,
že sám sebe často ptám se v snění:
Jede-li to vskutku loď — či vrak?

—

XXV.

CELÁ MOUDROST.

V hůř či v lepší zítra poplujeme?
Těžko říci — vždyť se lidmi zveme.
Však to jedno — jen když milujeme!

—

XXVI.

PO LEKTUŘE DANTA.

V Dantu čet jsem po dávných zas letech
a mé tužby vše se rozehrály,
jak když slunce těká v ledných květech,
jak když slunce do křišťálu padne,
tisíc barev kouzlí po zdi bílé —
kolem přeludy zas tancovaly — — —
v celém jasu, v plné mládí síle
božsky čisté tak a jak led chladné.

—

XXVII.

JEN TO SRDCE!

Čím dál do let dnové se víc chmouří,
vždy víc něco zraku uniká,
vždy míň peruť s výše v písní bouři
hlavy tvé se šedin dotýká,
jen to srdce — blázen od jakživa
věčnou píseň lásky dál si zpívá.

—

XXVIII.

SOBĚ.

Nevšímán jsem — to mne těší právě.
Neuznán jsem — to mnou nehne ani,
stačí věděti, že v srdci hravě
svět svůj nesu, v tom je mužné plání,
v tom je pýcha, k práci odhodlání . . .
laur, čest nechám dětem ku zábavě,
vyšší cíl se v moji práci dívá —
Tiskařská čerň vždy je trpělivá.

XXIX.

V SKLONU DNE.

Hasne den — moh kamenem ti být,
Děkuj nebi, že jsi neklopýt.
Květnicí být moh — byl poušti jen,
ale had v ní nebyl utajen;
děkuj, o ráji že měl jsi sen,
o dobru, že o kráse měl's cit —
Tak vždy budeš tich a spokojen.

XXX.

NALADĚNÍ DUŠIČKOVÉ.

Po dušičkách rádi jsme již doma.
Cos jak resignace chvěje rtoma,
vše, co bolelo, je vetché, staro,
žijem jako v zdání,
neptáme se ani,
může vzkřísiti nás nové jaro?
A když vzkřísí — také dobře bude —
Všecko je tak bílé sněhem všude.

KAREL SCHEINPFLUG:

Smrt.

Přede dveřmi patrového domu, odloučeného od ostatních téže řady mladým parkem, stála Smrt.

Byla to jedna z nejmladších pomocnic téže všemohoucí Smrti, jíž je podroben všechen život zeměkoule. A vyšla dnes poprvé za svým povoláním, aby provedla určitý úkol, který jí byl svěřen.

Tento první krok do prakse neobešel se ovšem bez různých nepříjemností. Ty domy, ulice, řeky, mosty vypadaly ve skutečnosti přece jinak než náčrtky a modely, dle nichž se doma učila. Nápisy na nárožích byly místy zašlé, jinde umístěny příliš vysoko, a domovní čísla tratila se v spoustě firem, nápisův a výkladů. Ačkoli měla podrobný plán města, bloudila bezmála hodinu. Ke všemu se oblékla ve své nezkušenosti příliš lehce.

A večer byl ošklivý. Velké vločky sněhové — měkké, vlhké, lepkavé — snášely se potácivě, rozpačitě k zemi, jakoby vyhledávaly vhodného místa, kde by přespaly noc. Časem, v dlouhých přestávkách, přeletěl vítr ulicí, pružně a tiše, rozvířil sněhové šiky, rozplápolal plameny svítilen, rozkolébal stín zahradního zábradlí na stěně protějšího domu a zmizel kdesi na konci ulice. A zase tiše padal sníh, plameny svítilen stály vztyčeny na svých hořácích, a stín železného zábradlí odpočíval klidně na žlutavé stěně.

Smrt stála u dveří a čekala. Všecky její pokusy, dostati se dovnitř, byly až dosud selhaly. Několikrát stiskla kliku a opřela se o dveře; ty se však ani nepohnuly. Opět a opět vztáhla ruku po litinové rukojeti u dveří a zatáhla ze všech sil; ale rukojeť byla jako přikována, a uvnitř neozvalo se ani nejslabší zacinkání zvonce. Dvakráte obešla park a pátrala, nedalo-li by se tudy vniknouti do domu; ale zábradlí bylo dost vysoké a špičaté, a za ním zdvihal se ještě vyšší živý plot, nastavující výhrůžně své obnažené trny. Vrhla pokaždé toužebný i zlostný pohled na dvě živá okna mezi ostatními mrtvými, na dvě okna, jejichž spuštěné rolety byly ovroubeny uzounkým rámcem světla, a vracela se zklamána k průčelí domu.

Dlažba ulice bělela více a více. Některé všetečné vločky zasáhly na své bludné cestě také Smrt a rozplývaly na její tváři, jejím krku, jejích rukou v studivé kapky. Chtěla tedy vytáhnouti plachetku poněkud výše, aby si jí zahalila krk i ruce, ale silný pocit zimy kol obnažených kotníků nohou poučil ji, že plachetka je poněkud krátká. Vtiskla se tedy v jeden kout dveří, aby byla alespoň poněkud chráněna od větru a sněhu. V jejích hluboko zapadlých očích chmuřil se mrak hněvu, netrpělivosti a zklamání.

Bylo tu tak ticho, v té široké, rovné ulici, jejíž každý druhý dům měl před sebou neb vedle sebe zahrádku. Za tu dobu, co zde čekala, sotva deset lidí přešlo kolem. V přízemí protějšího domu hrál kdosi na harmonium. Zavřenými okny prodírala se dost slabě a přece zřetelně tahavá melodie, jakési praeludium, znovu a znovu opakované, a hrané, jak se zdálo, stále chybněji.

Náhle, vyrušena, zdvihla Smrt hlavu. Za dveřmi ozvaly se dvoje kroky a dva hlasy, jeden hluboký, druhý vysoký. Zámek zazvučel, dveře se otevřely, a ženština světle oděná vyšla. Smrt chtěla použiti té příležitosti a vklouznouti dovnitř. Ale dveře zapadly ihned tak prudce, že by jí byly málem přirazily ruku. A v zámku zase dvakráte cvaklo.

V očích hluboce zapadlých zaplálo to jako v rozhrábnutém žhavém popelu, ruka zmizela pod plachetkou, a vytáhlá postava zapadla zase do kouta dveří.

Ale nesetrvala tu dlouho.

Pojednou ozval se na konci ulice rachot, a uzavřený kočár kvapem se blížil. Než se Smrt nadála, zastavil přímo před ní. Dvířka se otevřela, nějaký pán vyskočil pružně na chodník a několika kroky ocitl se u dveří domu.

Smrt, stojíc těsně vedle něho, sledovala napjatě jeho pohyb, když vztáhl ruku po zvonci. Ale ruka ta ani se nedotkla železné rukojeti a stiskla jen lehce bílý knoflík, umístěný pod ní ve středu černé růžice. Smrt se poněkud zapálila studem.

Uvnitř ozval se drčivý zvuk zvonku, a po chvíli tytéž těžké kroky, které prve vyprovázely ke dveřím onu ženštinu. Dveře se široce otevřely, a pán i Smrt ocitli se v otevřené síni.

„Valento," oslovil pán vysokého člověka, jenž ho vítal ve dveřích, „připravil jste thermofor?"

„Ano, milostpane. Mám jej odnést nahoru?"

„Ne, dáte jej do vozu, zabalený v přikrývce. A pak přijďte nahoru, pomůžete paní přenést do vozu."

Pán vystupoval po širokých schodech, pokrytých měkkými koberci. Smrt za ním. Pak vešli oba do osvětlené komnaty.

„Nuže, Mary!" pravil pán, přistupuje k štíhlé, mladé dámě ve světle modrých šatech. „Jak jest?"

„Na chvíli procitla a teď je, myslím, zase stále v bezvědomí. — Byl jsi v nemocnici?"

„Ano. Velmi pěkný pokoj jsem dostal. Hned ji převezeme. A zítra ráno o desáté bude operace —" a tu se trochu odmlčel — „jestliže totiž tak dlouho vydrží."

„Dali ti někoho s sebou?“

„Ne, není prý třeba. Velebná sestra sama prý úplně dostačí.“

„Je Anna doma?“ ptal se po chvilce, svlékaje rukavice.

„Hned tu musí být, šla jen do hostince pro led. Ty nepojedeš?“

„Ne, ani by nebylo místa.“ A na tváři jeho zakmitl se slabý ruměnec... Jinak je vůz pohodlný a znamenitě vystlaný.

Smrt, jakmile byla vešla, rozhlédla se pátravě pokojem. Její pohled dotekl se letmo nábytku, obrazů, sošek, kytic, záclon, spočinul poněkud déle na velikém, zlatém lustru, vznášejícím se nad stolem a rozlévajícím nazelenalé světlo, a zasekl se do dveří v pravé stěně, zakrytých zpola tmavou portierou. Tušila instinktivně, že za těmi dveřmi jest ona. Její oběť!

Zamířila k těm dveřím, cosi však ji zastavilo v cestě.

Bylo to teplo, sálající z mramorového krbu, které oválo její údy a zachvělo blaženě jejím tělem.

Ahh! Bylo třeba nejprve se ohřáti, vždyť sotva hýbala prsty. Všecka zima, jež se v ní byla nahromadila cestou a dlouhým čekáním venku, vyvírala z ní prudce a roztřásla její tělo a rozjektala zuby. Přistoupila blíže ke krbu, hřála si ruce a hruď, pak se zase obrátila a vystavila paprskům tepelným svá záda. Ach, jak to lahodilo!

Naslouchala při tom hovoru pána s paní: „Hned ji odvezeme. Počkejte!“ Zamhourala očima a usmála se spokojeně.

Poblíže stála židle. Usedla na ni, vyzdvihla nohy a nořila je do tichých proudů vlídného tepla. Pocit nevýslovně lahodný rozšířil se jejím tělem, a jakási sladká mdloba sevřela ji v náruč. Její rozechvěné čelisti se utišily, oči se přimhouřily a v bezmasé tváři rozestřel se zkamenělý úsměv. Za chvíli visely její nohy volně k zemi, paže ležely bezvládně v klíně, a hlava skláněla se k hrudi. Spala — — — —

Na chodbě ozvaly se kroky, a domovník se služkou vstoupili.

„Tak jděte,“ vybízel je pán, „a opatrně, jak vám velebná sestra nařídí.“

Služební vešli po špičkách do pokoje nemocné.

„Já nemohu,“ vysvětloval pán stísněně na tázavý pohled mladé ženy. Ona sklopila oči a přešla kamsi do jiného kouta. On přistoupil k psacímu stolku a prohrabával se tam v čemsi.

Bylo chvilku ticho v pokoji, jen z vedlejší místnosti ozýval se slabý šumot a tlumené hlasy.

Pak se otevřely dveře oné místnosti, obě křídla, portiera se rozestoupila a pomalu vycházeli domovník a služka, nesouce na improvisovaných nosítkách nemocnou. Jeptiška je následovala.

Pán se obrátil a upřel nejistý, poplašený pohled na nemocnou. Ležela na znaku, s hlavou poněkud ohnutou v zad. Od běli podušek a černi vlasů odrážela se příšerně žlutá, vyschlá, mrtvolná tvář s očima přivřenýma, špičatým nosem a pootevřenými, zamodralými rty, jimiž vycházel těžký, chrčivý oddech. Vlhká vůně hlíny vanula z tohoto zjevu a nad ním šuměly tmavé větve cypřiší.

Pohled pánův náhle se zlomil, jeho tvář se zachvěla, a dva proudy slz vnikly do hebkého vousu. Mladá žena, bílá jako sádra, rty majíc

zaťaty a oči ztajeny za třásněmi řas, přešla mlčky pokojem a otevřela dveře do chodby.

Jeptiška se na prahu obrátila.

„Číslo šedesáttři?“ tázala se, aniž by pozvedla zraků.

„Ano,“ odvětil pán ztlumeným hlasem.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus,“ loučila se svým sladkým, smutným hlasem a vyšla za nosiči.

Bylo slyšeti několikery pomalé, těžké, napadající kroky po schodech, pak poněkud rychlejší, šoupavé dole v síni. Pak se domovní dveře otvíraly. Pak bylo slabě slyšeti ženský pláč. Pak zapráskal bič, rachot vozu se rozvířil a zvolna slábnul . . .

* * *

Švakr a švakrová osaměli.

Ona se vzchopila první a šla zavřít dveře do chodby i do vedlejší komnaty. Dojata pohledem na opuštěný pokoj nemocné, klesla na židli a zadívala se před sebe. V jejích očích hořely tiché plaménky smutku, jejichž paprsky prodlužovaly se v dálku, v dálku.

On stál u okna a díval se ven. Vlastně ne věn: roleta byla spuštěna. Ale jemu se vskutku zdálo, že tma před ním je širá, hluboká tma volné noci, a světelné odlesky na skle že jsou noční světla, prosvítající mraky. Bylo mu volněji při tomto klamném pocitu temného šíra před sebou, do něhož mohly vysílati vlny citů, které mu přeplňovaly nitro.

Pojednou se obrátil a přešel několikrát pokoj.

„Nebudeme večeřeti?“ otázal se, pohlédnuv na zamyšlenou mladou ženu.

Vzhlédla k němu překvapeně a mlčela chvíli, jakoby nechápala jeho otázky.

„Nemám ani pomyšlení,“ řekla, kynouc odmítavě hlavou.

„Eh, co!“ namítal již vyrovnaněji. „Tím ničeho nenapravíš a . . . člověk musí dbáti také svého zdraví.“

Zdvihla se s přemáháním a zazvonila na služku.

Brzy po tom seděli u stolu proti sobě.

Ona jedla málo, sotva se pokrmů dotekla; on s počátku jaksi zdrželivě, potom s chutí stále rostoucí. Doléval si pilně vína a také ji několikráte pobídl, aby pila. Jinak mlčéli.

A bylo ticho, jen vidličky cvakaly, veliké pendlovky zvonily kročeji kyvadla, a krb si tiše povídal jako starý člověk, zvyklý hovořiti sám s sebou.

Hahaha . . . Prask! . . . Ššš — ššš . . .

Právě si zapaloval doutník, když ona náhle vstala.

„Musím si připravit své věci.“

Vypustil oblak.

„Jaké věci?“

„Šaty . . . a všecko. Odjedu nočním vlakem.“

Hleděl na ni, jakoby byl dostal ránu do hlavy.

„Ty bys chtěla . . .?“

„Co bych tu dělala nyní, když je Berta z domu? Ty mne přece nepotřebuješ!“

„Ach já, což pak já! Kdo by se ohlížel na mne? Já tu mohu zůstat sám, v těch desíti němých pokojích, se svými strastmi... Roza mi uvaří...“

Usmál se trpce a vjel si rukou do vlasů.

Mladá žena stála u stolu a rozplétala v rozpacích třásně ubrusu.

„Ach, mně je tě líto, Maxe. Ale zůstati tu nemohu, to přece uznáš. Leda bych se odstěhovala k ní do nemocnice... Beztoho si vyčítám, že jsme ji svěřili zcela té cizí osobě.“

„Prosím tě! Ta jí poslouží lépe, než kdokoli jiný. Či prokazovala ty bys jí všecky ty... ošklivé služby, jež jí koná ta jeptiška? — Ale navštěvovat bys ji mohla v nemocnici.“

„S tebou bydlit a ji navštěvovat, Maxe?!“

„A co? Švakrová! — Víš, Mary... V Paříži jsi žila půl roku sama... a vrátila jsi se klidně do vašeho klepavého hnízda a málo jsi se starala o to, co tomu lidé říkají. A najednou...“

„Ach, lidé! Co mi je po nich? Ale což ona? My si přece můžeme býti upřímni, Maxe! Víš dobře, jak ona je nedůvěřiva a žárliva. Provinila jsem se vůči ní již dost, abych jí však otrávila nejtěžší a snad poslední chvíle života — ne toho si nevezmu na svědomí.“

Mlčel chvíli, patrně shledával zbraně k dalšímu odporu.

„Tedy alespoň do zítřka zůstaň. Přece vyčkáš výsledku operace?! A zítra, nedáš-li jinak, můžeš jeti.“

„Ne, zítra bylo by pozdě.“

„Mary, prosím tě, jenom dnes mne neopouštěj! Je mi dnes tak těžko, potřebuji tolik nějaké blízké bytosti...“

„Je vidět, že mne máš málo ráda, když mi nechceš přinésti ani tak malé oběti!“ řekl, když trvala ve vzdorném mlčení.

„Málo, ještě málo! A všecka ta léta utrpení, zapírání a výčitek svědomí — čím ta jsou? A proč jsem dosud nevdána? A celá má budoucnost? A přece... žádná oběť! Tak dovede mluviti jenom muž!“

„Nu ne, Marouši, ne! Jenom se nehněvej. Nechtěl jsem... Ach, vždyť vím! Nu ne, ne...“

Objal ji kolem pasu, stiskl na židli vedle sebe a líbal na zvlhlé oči. Seděli zase chvíli mlčky, a on si pohrával s kadeří na její skráni. Náhle ji přitiskl silně k sobě a pravil tlumeně, hledě jí z blízka do očí:

„Viď, Mary, že tu zůstaneš do zítřka?! Pohovoříme ještě trochu, pak půjdeme spat... A dveře svého pokojíčka necháš otevřeny...“

Vzhlédla k němu polekaně. Jeho oči svítily.

„Ne, Maxe, ne, dnes ne... Ach, jaký tys člověk! Žena ti umírá a ty...“

„Umírá... Ale jak dlouho mi umírá! Vždyť to trvá již tolik let... to člověk důkladně otupí. Kdykoli přijdu domů, vidím jen ztrápenou postavu, schoulenou na pohovce v přikrývkách, slyším jen nářky a vzdechy, všude plno láhviček s léky, flanelů a zahřívacích láhví. Je to nějaký život? A vždyť jsem přece také člověk, jsem mlád a chce se mi žít! — Kdybychom alespoň měli dítě... A že jí nemám rád, mohu za to? Je

mi jí líto, mám s ní soucit, jsem k ní trpělivým, slovem jí neublížím — ale rád ji mít nemohu. A že mám rád tebe, Mary, je to zločin? Což lze lásce poručit? A je mou vinou, že jsem tě neseznal dříve než ji."

Odmlčel se, a na jeho čele zatměly se tři úzké, vodorovné čáry.

„Eh!" mávl rukou, „k čemu se mučit! Má to smysl? Využitkovat chvíle, hřát se, když slunce svítí! Kdo ví, co bude zítra, a kdy nám nadejde zase okamžik tak příznivý."

„Ach, Maroušil" vybuchl, a jeho obličej osvětlila vášeň, „viď, že tu zůstaneš, viď že ano, viď, viď, viď?!"

Uchopil ji jednou rukou kolem pasu a druhou pod koleny, posadil si ji na klín a líbal ji tak vášnivě, že sotva dýchala.

„Ne, ne, Maxe, ne! Počkej!"

Vymkla se mu napolo a vztyčila se, naslouchajíc napjatě.

„Jakoby někdo vedle zasténal . . ."

„A kdež! Nic se nehnulo. Co by?!"

Sevřel ji zase svými lokty.

„Ne, ne, nech mne!"

Vyrvala se mu tak prudce, že shodila na zem mísu, jež se rozlítla s řinkotem. A než se vzpamatoval, odběhla ke dveřím a zazvonila na služku.

„Seberte tady ty střepy — rozbila jsem to nehodou. A přijďte pak do mého pokoje, pomůžete mi složiti mé věci."

Odešla chvatně. — — —

Když se později vrátila převlečena na cestu, stál před zrcadlem a kroutil si knír. Měl na sobě černý šat a bílou kravatu a vlasy měl pečlivě učesány.

„Jsem připravena," řekla, dotknuvši se ho plachým pohledem.

„Už zapřáhá," odtušil krátce.

Usedla.

„Ty odejdeš?" zeptala se jaksi nesměle.

„Vyprovodím tě."

„A potom . . .?"

„Nevím ještě. Doma nebudu."

Ani se neobrátil, postřikoval svůj šátek voňavkou.

Seděla mlčky a víčka měla přivřena. Pojednou vstala.

„Maxe, ty chceš jít k nějaké ženě!"

„Já? Co tě napadá?" Usmíval se ironicky.

„K té Levinské! Tys na ni dosud nezapomněl!"

„Nesmysl. Ta jako jiná."

„Maxe, to-li mi uděláš, tak . . ."

Byla velmi bleda, a rty se jí třásly.

„A co bys mi mohla vyčítat! Potřebuji ženy a zvláště dnes jí potřebuji! A nemám-li té, kterou mám rád, musím vzít za vděk jinou."

Řekl to tak brutálně, a jeho tvář měla bezohledný, sobecký, lačný a krutý výraz vášně.

Zarděla se a zatěkala zrakem po pokoji. Náhle přistoupila k němu a šeptala mu do tváře konejšivě:

„Já bych u tebe ráda zůstala, ale — někde jinde. Tady ne, tady se bojím. V každém koutě vidím její tvář, všady slyším její vzdechy...“

Jeho obličej se rázem vyjasnil a změkl.

„Ty dětino, proč pak jsi to dříve neřekla?“

Přitiskl ji k sobě a políbil několikrát tak prudce, že jí pošinul klobouček.

„Víš, kam půjdeme?“ řekl po krátkém přemýšlení. „K Princi — víš tam, kde jsi se mi vzdala poprvé . . . před třemi lety . . .“

Odpověděla jen smutným pohledem. Postřehl stín na jejím čele a pocítil nutnost odstraniti jej.

„Ty bys byla opravdu věřila, že bych šel k jiné?“ povídal s úsměvem, jenž měl býti asi hodně srdečný, ale vypadal dosti strojeně. „Bláhová! To já jen tak, abych zlomil tvůj odpor. Vždyť já tě mám tolik rád, tolik . . .“

Vzal ji za bradu a vysypal jí na rty šňůru drobných hubiček.

Ale stín nezmizel. Neopětovala jeho něžností, snášela je pouze jaksi bezvládně. Viděl, že ji cosi těžkého hněte.

Výčitky svědomí? Stud z vlastní porážky? Žárlivost? Nedůvěra?...

* * *

Řinkotem svržené mísy se Smrt probudila. Vyskočila prudce a vypoulila nechápavě oči. Krátký rozhled ji vzpamatoval.

Spala! Jak dlouho?

Zlá předtucha jí sevřela útroby. Pak se vzmužila, skokem ocitla se za tmavou portierou a otvírajíc opatrně nedovřené dveře, vstoupila do vedlejšího pokoje.

Bylo tu tma. Šourala se podle zdi, tápajíc rukama po nábytku. Ach tu — lože! Zastavila se a přejela jemně, jenom konečky prstů, po měkkých poduškách. Nic! Ještě jednou — od kraje až ke zdi, od hlavy až k nohám . . . Nic! Bylo prázdno. Jenom svým ostrým čichem poznala, že tu ještě nedávno ležel člověk.

Ruce jí klesly leknutím, a její rozšířené zřítelnice zkřížily několika zelenavými blesky tmavý prostor. Objevily v protější stěně vchod do další místnosti. Vykročila tím směrem, avšak vzpomínka ji zadržela.

„Hned ji převezeme,“ pravil muž, s nímž byla vešla do tohoto bytu . . . A ona zatím klidně spala! Marné hledání . . .

Stála chvíli bez rady, v úzkostech, a ošklivé myšlenky rozlézaly se jí v hlavě. Důtka, trest, posměch družek . . . Ale kam teď na zdařbůh? Paměť jí zase přispěla.

„Byl jsi v nemocnici?“ ptala se prve ta modrá paní.

V nemocnici! Smrt se zase vzpružila. Není ještě vše ztraceno. Nic není ztraceno. Půjde, bude hledat a může ji nalézt. Musí ji nalézt!

Vrátila se do prvního pokoje. Když šla kolem krbu, ušklíbla se a vystřelila po něm dva hněvivé pohledy. Ale střely se smekly po jeho lesklé, bílé ploše, a jeho ohnivá duše se roztřásla smíchem.

Pryč je, viď? Hledej! . . . Hahaha . . . Prask! šš . . . ššš . . .

Se služkou, jež vynášela střepiny, vyšla Smrt rychle na chodbu, seběhla se schodů a spěchala k domovním dveřím.

Proklaté dveře! Byly zase zamčeny. Už se ani nepokoušela otevřít je násilím; věděla, že by to bylo marno. A věděla, že musí čekat. Čekat! Jak dlouho? Hněv a úzkost se jí zase zmocnily. Blýskala zle očima a ohlížela se marně po nějakém předmětu, na němž by se vymstila.

Pode dveřmi čišel mráz, dala se raději na procházku chodbami. Ode dveří ke schodům, odtud na příč v pravo nebo v levo a zase zpátky ke dveřím.

Přemýšlela o možném nezdaru své první výpravy, o vhodné příležitosti, kterou hloupě propásla, o potížích, jež jí nyní nastávají, o ošklivém počasí tam venku a jiných nepříjemnostech tohoto světa, do něhož poprvé vstoupila. A v blahých chvílích ve svém domově, v těch nekonečných, šerých síních, kde tiché řeky zapomenutí zpívají své monotonní písně a zašlé vegetace světélkují fosforečnými světly hniloby. Ach, teď je večer! Starší družky vyprávějí o svých dobrodružstvích, a mladší míhají se v tancích nebo hrách... Stesk po domově rozletěl se vzrůstajícími koly po ploše její mysli, a ve středu jich začernala se hlubina. Závist...

Kdesi v domě bily hodiny. Zastavila se a počítala údery. Osm! V osm hodin měl býti její úkol vykonán...

Plamének, jenž hořel před schody, sledoval napjatě každý pohyb neobyčejného chodce, jehož kroky nevydávaly nejslabšího zvuku, jehož postava nevrhala nejmenšího stínu...

Ach — byly to dlouhé chvíle...!

Konečně zazněly na schodech kroky a služka seběhla. Pootevřela dveře proti schodům a vstrčila hlavu do osvětlené světnice.

„Pane Valento! Zapřáhá už Pavel?“ zeptala se.

„Jo. Pojďte dál!“ zabručelo uvnitř.

„I ne — když jste sám. Aby mi zas vaše žena vyčinila, že vám nadbíhám!“

„Hloupost!“ řekl domovník, vycházeje ze světnice.

„Pomůžete mi dát kufr do vozu. A tady ten balíček máte donést zítra ráno do nemocnice. Jistě v osm hodin, číslo třiašedesát — je to na tom napsáno. Ale nesmíte zapomenout!“

Plynový plamének roztřásl se poplašně, jakoby je chtěl upozorniti na cizího vetřelce, jenž stál za nimi a pozorně naslouchal.

Služka se ohlédla.

„Nějak to špatně svítí.“

„Musím zítra vyčistit hořák,“ mínil domovník. „Kam pak pojedou?“ zeptal se tlumeně.

„Na dráhu, slečinka odjede domů.“

„A co tak najednou, v noci?“ divil se.

„Já nevím. Nejspíš proto...“ vykládala šeptem, s chytráckým úsměvem. Ale nedomluvila.

Ozvalo se zabušení na domovní dveře.

„Počkejte.“

Bušení se opakovalo.

„To je můj Václav," vysvětlovala. „Řekla jsem mu — víte, když je dnes venku tak ošklivo . . . Prosím vás, půjčte mi klíč."

„A co já vám sem budu pouštět vaše galány, aby mne pán jednou vyhnal, ne?"

„Ale jděte, nedělejte drahoty. Vždyť se žádný nic nedoví. Prosím vás, honem, páni mohou přijít každou chvíli!"

„Mám pro vás něco uchystáno," připojila se slibným úsměvem, když ještě otálel.

„Co pak?"

„Pěkný kus zajíce."

„Á, vy jste přece holka," pochválil ji domovník a štípl ji do brady. Pak vzal klíč a otevřel.

V tom okamžiku vyrazila Smrt na ulici tak prudce, že by byla málem porazila bezvouského mladíka, jenž vstupoval neohrabaně a se zbytečným hlukem do síně.

* * *

Kudy? uvažovala Smrt, když se ocitla venku. V pravo bylo hlučící město, odkud přišla; v levo — kdož ví, co bylo v levo? Dala se v pravo.

Sníh už nepadal, a ulice byly zase černé. Jen domy zdvihaly se po stranách jako hlavy spících, pokryté bílými nočními čapkami.

Smrt šla stále tímtéž směrem, aniž by se zastavila a vůbec dbala svého okolí. Ty ulice byly stále stejné, stejně rovné, stejně široké, stejně nekonečně dlouhé, s domy nevelkými a nemalými, nehezkými a neošklivými, se zahrádkami, nebo bez nich, s pravoúhelnými křižovatkami a se svítilnami, rozsázenými v přesně stejných vzdálenostech. Nikde nic odlišného, neočekávaného, překvapujícího, čeho by se oko zachytilo, ani záhyb ulice, ani výběžek domu, ani komín, ani socha, ani věž. A nikde budovy, jež by odpovídala její představě nemocnice.

Náhle vycítila instinktivně, že bloudí. Vítr zavanul jí ostřeji v tvář, a než se nadála, stála na konci ulice i města.

Před ní ležela hluboká rokle, jejíž nepravidelné boky kryla černá pole a v jejímž tmavém klínu lesklo se několik roztroušených světel. Veliké bílé schodiště stékalo do jejích útrob jako zkamenělý vodopád. Při jeho úpatí táhla se v pravo i v levo pravidelně vykrojená rýha, u níž dřímal nízký domek a dvě barevná světýlka stála na stráži.

Smrt se vrátila kus cesty, pak zabočila v levo. Prošla zase několika ulicemi, než se dostala na nevelké prostranství, v jehož jednom rohu vztyčoval filigránský, jako z karet vystavěný kostelík svou štíhlou věž. Právě se rozpakovala, kudy dále, když před ní zazářily dvě veliké, červené oči a objemný, tmavý předmět hnal se kolem ní středem ulice s dunivým šumem. Kráčela chvatně za ním a když jí zmizel kdesi za rohem, šla podél kolejí, které se za ním vlékly po zemi.

Nad jednotvárnou hradbu domů vyhoupla se mohutná báň, a za okamžik obcházela Smrt bok nápadné budovy.

Byl to těžký, monumentální palác se složitým schodištěm, střeženým hrdými, kamennými sochami. Uzavíral rozsáhlé, hluboké prostranství, které dvě řady žhavých, ve vzduchu visících koulí polévaly intensivním světlem, a podél jehož ozářených domů pohybovaly se hloučky lidí. Z jeho četných, štíhlých oken jen dvě byla zevnitř slabě osvětlena. Zdálo se, že spí, nevšímaje si života ve svém okolí, ukolébán hudbou fontánu, jenž upřádal u jeho nohou nekonečné, teskné, snivé melodie padajících vod.

Nemocnice!

Smrt vystoupila po schodech a prošla dvojitými dveřmi do slabě osvětlené síně, kde přecházel vousatý muž dlouhými, volnými kroky. Hned proti vchodu byly pootevřené dveře, i vešla jimi.

Nalézala se v prostranném, vysokém, nádherném sále. Dvě světla, rozžatá na obrovském lustru, ozařovala spoře veliké malby na stěnách, střídající se s lesklými plochami různobarvého mramoru, zlacené hlavice sloupů, reliefy a sochy, plyšová sedadla i skupiny křovin, které obklopovaly kruhovitou apsidu v pozadí sálu, v níž na jakémsi výstupku bylo umístěno bílé poprsí.

Smrt popošla několik kroků, rozhlížejíc se zvědavě. Pojednou se zastavila. Pozornost její zaujaly dvě nástěnné malby po obou stranách vysokých, ebenově černých dveří.

Na levé z nich procítala světlá, sladká krajina ve svěžích paprscích rána. V popředí, na hebkém trávníku stála nahá, štíhlá žena. Její mladá, krásná tvář zářila naivním úsměvem snivého štěstí, ladné křivky jejího těla odrážely se jasně od nadýchaných křovin, skropených čerstvou rosou, pozorujících s němým úžasem její zjev. Mocný proud plavých vlasů hrnul se jí přes rameno a přecházel znenáhla v třpytné kapky vodní, které splývaly po jejím těle a sbíhaly se u jejích nohou v tichý, jasný pramen, jenž plynul travou zvolna kamsi v dálku. V pozadí dumaly vysoké, štíhlé, přímé stromy v lilovém oparu mlh.

Na obraze v pravo rýsovala se krajina, divoká a sevřenější, ve tvrdém světle poledního úpalu. Černý prales hnal se tu vzpurně vzhůru po strmé stráni, z níž vyčnívaly obnažené, žlutavé balvany skalní. Na jednom z nich, trčícím v široké rozsedlině, seděl muž, svalnatý, snědý obr a, ruce maje zkříženy na prsou, díval se vyzývavě do propasti pod sebou. Z jeho zcuchaných černých vlasů a vousů vytryskoval pěnivý a svítivý ručej a vrhal se vodopádem do hlubiny, kde se tříštil o hrany kamenů v mlhový oblak a zanikal, blýskaje šupinami jako nádherný had, v změti mechů, kapradin a ulámaných větví.

Smrt stála dlouho před těmito obrazy a přecházela od jednoho k druhému, nemohouc se nasytiti nezvyklého, silného, vzrušujícího dojmu. Ještě nikdy neviděla lidských postav takto znázorněných. To tělo dívčí, ozářené neviditelným sluncem, tak jemné i pružné, útlé i oblé, tak růžově bílé, s perleťovými lesky a modravými stíny, zpola tak plasticky zřejmé, zpola tak hádankovitě zastřené třpytným závojem vodním, vyrůstající ze země jako lilie a hotové vzletnouti k nebi jako pták, duchové i tělesné, vzdušné i pozemské zároveň jako ta pohádkovitá krajina kolem; to tělo mužské, kamenně pevné a ocelově pružné, s tou zahnědlou, bronzově

svítící pletí, s tou divošskou změtí černé hřívy, s očima hořícíma vášní, s tváří prodchnutou neohrožeností a sebevědomím — vyvolala v ní nové myšlenky a úvahy.

Vzpomněla si na své povolání, k němuž byla tak dlouho připravována a které právě nastupovala. Tázala se, bude-li míti dosti odvahy, aby zničila takovouto bytost ženskou, obklopenou nimbem nedotknutelné krásy, odzbrojující svým teplým, laskavým, oblažujícím úsměvem? Tázala se, bude-li míti dosti síly, aby zdolala takovouto bytost mužskou, kypící zdravými proudy životní energie a měřící nebezpečí pohrdlivým úsměvem?

V hlavě se jí zašeřily stíny suchých pokynů a rad, jimž doma tak nepozorně naslouchávala, a zazněla ozvěna vypravování starších družek o jejich bojích s člověkem. Jak jí v mysli ožívaly různé ty příhody zdlouhavého obléhání i náhlého přepadání vyhlédnuté oběti, příhody, plné lsti, úskoků, vytrvalosti i krutého násilí, které končily vždy vítězstvím jejích družek, okamžitá pochybnost její jala se ustupovati sebevědomí stále rostoucímu. Dravčí pud ničivosti se v ní probudil. Pocítila prudkou touhu po kořisti, na níž by mohla ihned zkusiti své síly. Pěsti majíc zaťaty a tvář ironicky rozšklebenu, zatěkala hltavými zraky kolem sebe — a tu se pohled její zachytil na čemsi ve výši.

Byla to vypuklá deska z bílého mramoru, již dvě okřídlené ženy v řasnatých rouchách unášely k pyšné galerii sálu. Smrt luštila pracně zlaté, stylisované písmeny, vpletené hojnými arabeskami, než přečetla celý nápis desky:

NESMRTELNÍ.

Zamyslila se o významu tohoto slova. Nesmrtelní! Tedy by byl přece někdo vyňat z prvního zákona světa? Věděla ode dávna, že jepice žije den, člověk léta, kámen tisíciletí; ale všecko že hyne. Věděla, že všecky síly přírodní stojí v službách její Paní. Znala nápis, který hořel nad jejím trůnem: „Paní všech a všeho“. Koho týkal se tady ten nápis? Či těch nehybných poprsí mužských, jež se bělala ve výklencích galerie?

Kráčela zvolna podél stěny a prohlížela si různé ty tváře.

Vážný stařec ostrého profilu s patriarchálním vousem, tenkými, sevřenými rty a oduševnělým zrakem. Vedle mladík tváří chorobně vpadlých, s dlouhým, vlnitým vlasem, vysokým, bolestně zachmuřeným čelem a očima roztouženýma v tajemné dálky. Hrdá, mužná hlava s energickou bradou, silným knírem, vystouplými lícními kostmi a přímým, odhodlaným pohledem. Bezvousý, jemný, skoro ženský obličej s nervosně staženým obočím a ironicky sešpičatělými ústy. Starý pán oblých lící, s velikými okuláry, usmívající se chytrácky a dobromyslně zároveň. Aristokratický kmet hluboce vrásčité tváře, ozářené ohnivýma, velitelskýma očima. Padesátník ušlechtilých rysů s měkkým, krátkým vousem a jasným vlídným výrazem. A jiní.

Když šla po druhé kolem, zdálo se jí, že se všichni dívají na ni. Jeden pohrdlivě, druhý vyzývavě, třetí posměšně, čtvrtý výhrůžně; všichni nepřátelsky. Tyto soustředěné pohledy kamenných očí, které měly důlky místo zřítelnic a otáčely se přece tak živě za ní, kamkoli šla, ji rozčilily.

Nesmrtelní — ti! K smíchu! Vypadali jako obyčejní lidé. Žebrácká pýcha lidského pokolení!

Zachtělo se jí usvědčiti ze lži tento nápis. Strhnouti tyto domýšlivé obrazy lidské, rozbiti je o zem, rozšlapati v prach. Ohlížela se po něčem, čím by je mohla sraziti s jejich pyšné výše. V tom cvakly dveře sálu a dva muži vcházeli, přinášejíce květiny v hrncích. Vzpomněla si na svůj úkol a spěchala ze sálu.

Že byl východ z budovy nyní uzavřen . . . co škodí? Smrt měla nyní již svou zkušenost a dovedla jí využitkovati. Zabouchala pěstí na dveře, silně, silněji a ještě silněji, až se to rozléhalo dunivě síní. Vousatý muž přišel a otevřel. Když nikdo nevcházel, vyšel ven a ohlížel se na všecky strany.

„Který čert . . .!“ zaklel a vtáhl se zpět.

Smrt zatím uháněla po schodech a smála se šibalsky.

* * *

Brala se po velkém náměstí a prohlížela si nádherné výklady, z nichž některé právě zavírali. Pak širokou, živou ulicí, osvětlenou řetězy zelenavých světel. Pak ulicemi užšími a stále tiššími.

Bloudila bez plánu, bez vůdčí myšlenky, bez rady, bez instinktu — jen plamének vůle udržoval tělo její v pohybu. Byla již strašně zemdlena chůzí, když narazila v jakési mrtvé ulici na pohyblivou skupinu.

Na zemi stál trakař, na němž byl naložen objemný předmět měkkých obrysů. U něho stáli tři muži.

„Co pak vás napadá, tak pozdě večer!“ pravil jeden z nich, muž v dlouhém zimníku, k drobnému, chudobně oděnému staříkovi, jenž stál mezi nosidly trakaře. „V nemocnici úřadují jen do šesti hodin. Teď vám jí nepřijmou. Proč pak jste nevyjel dříve?“

„A vždyť já jsem vyjel dost brzy,“ bránil se stařík, mna si rozpačitě trnitou bradu. „Ale jsou sem od nás dobré tři hodiny pěšky a pak mne zdržel na cestě ten sníh.“

Smrt, jež byla přistoupila těsně k trakaři, seznala, že jeho náklad tvoří červené peřiny, v nichž odpočívala zsinalá tvář se zavřenými víčky.

„Ba ne,“ vmísil se druhý divák. „V nemocnici úřadují celou noc. Ale musíte mít lístek.“

„Od koho?“

„No — od magistrátu.“

„I kdež!“ opponoval muž v dlouhém zimníku. „Od policejního ředitelství.“

„Já myslím . . .“ stál druhý na svém.

Muž v dlouhém zimníku nahnul se k nemocné a díval se jí do tváře.

„Že jste nevzal nějaký vůz,“ řekl povážlivě. „Tímhle kotrcáním jí můžete ještě dodat.“

„Inu, vůz . . .“ vzdychl si stařík. „Však jsem se dost naprosil sousedů. Ale žádný nechtěl pod dvě zlatky. A kde vzít, když nemám?!“

Zadíval se před sebe a rovnal si popruh kolem týla.

„Co pak schází vaší ženě?“ ozvalo se vedle nich. Všichni se zvědavě ohlédli. Jakýsi pán přistupoval k nim s chodníku.

„Tady se jí něco dělá, ve vnitř, nějaký výrůstek,“ vysvětloval stařík, ukazuje na bok.

„Hm. A nemáte ani lístek od představeného vaší obce?“

„Nemám.“

„Ani od vašeho doktora.“

„Ona žádného neměla.“

„A to se marně namáháte, příteli. To v nemocnici nepořídíte.“

„No, na ulici mi ji snad přece nevyhodí!“ vybuchl stařík prudce. Zoufalý vzdor lámal se v jeho hlase. Pak si plivl rázně do dlaní, shýbl se, pozdvihl trakař a hnul se v před.

„Tak za rohem v levo a pak rovně!“ volal za ním muž v dlouhém zimníku.

Stařík neodpovídal a kráčel dál.

Smrt šla vedle trakaře. Radost, že jí šťastná náhoda přispěla k pomoci, ji zase vzpružila. Ostatně postupovali velmi zvolna. Trakař i při tom dost rachotil.

Dospěli na velké prostranství, ohražené domy a osázené parkem. Před rozsáhlou, jednotvárnou budovou stařík postavil trakař a zazvonil u vchodu.

Vyšel člověk tmavě oděný, s nízkou čapkou na hlavě. Stařík přistoupil k němu a nesměle mu cosi vykládal.

Smrt nečekala na výsledek rozmluvy a vnikla síní do chodby. Tato byla rovná, nekonečně dlouhá a měla po obou stranách četné dveře, označené číslicemi. Smrt prošla jí od konce ke konci i chodbami pobočními, které do ní ústily, ale nenalezla, čeho hledala.

Teprve v prvním patře nalezla číslo šedesát a zastavila se o kousek dále před jedněmi dveřmi.

Šedesát dva!... Bylo to přec ono číslo, které zaslechla před svým odchodem z domu nemocné?

Sáhala již po klice, však náhle vztáhla ruku zpět.

„Šedesáttři!“ jakoby promluvil někdo vedle ní ženským hlasem.

Obrátila se váhavě k vedlejším dveřím a zůstala mezi oběma nerozhodnuta státi.

Ne, ne, ne! Šedesátdva! Upamatovala se tak určitě, že to nepřipouštělo pochyb.

Stiskla tedy zvolna kliku a vešla tiše.

Jejího vstupu s počátku nikdo nezpozoroval.

V jizbě bylo šest loží, ale jenom tři byla odestlána. Za přístěnkem v rohu seděla ošetřovatelka u malého stolku, na němž hořela lampa, a četla.

Smrt jala se prohlížeti nemocné.

První, holčice asi patnáctiletá, ležela na znaku, ruku majíc za hlavou na podušce. Usmívala se ve spaní čtverácky. Druhá, ošklivá, scvrklá stařena odpočívala na boku, přikryta až po bradu a chrápala slabě. Jen třetí z nich bděla. Byla to ženština asi ještě mladá, široké tváře s nízkým čelem, s tupým nosem a s hladkými, černými vlasy, rozdělenými uprostřed

pěšinkou. Seděla spíše než ležela, majíc pod hlavou vysoko podestláno. Byla přikryta jen k pasu a prsa měla částečně obnažena. Prsa ta byla úplně ploská, bezňadrá, se žebry silně znatelnými a zdvihala se v rychlých, nestejných přestávkách. Zdálo se, že k tomuto nepravidelnému dechu byla upjata všecka pozornost nemocné, že na něm soustředěn byl všechen její zájem, všechno její úsilí, že na něm lpěly všecky její okamžité tužby, že všecky její síly životní stály v jeho službách a z něho že vyvírala všecka úzkost, jež se zračila v jejím obličeji.

Ona! rozhodla smrt, stojíc v nohách postele a pozorujíc napjatě trpící.

Zdálo se, že tato teprve nyní zpozorovala svou sokyni. Pozdvihla hlavu, vytřeštila tím směrem oči, jejichž bělmo bylo žlutavé, a napřáhla před sebe ruku jako k obraně.

„Ne — ne — ne — nechci!“ vydechovala pracně. „Já nechci!“ vykřikla hlasitě a vztyčila se, ohlížejíc se vyjeveně, jakoby hledala pomoci.

Ošetřovatelka vstala a přišla k ní.

„Co pak je vám?“ ptala se, vyměňujíc jí obkladek.

Nemocná podívala se na ni cize a zatěkala očima po jizbě. Pak utkvěla na ošetřovatelce klidnějším, chápavějším pohledem a tázala se nesměle:

„Nebyl tady Jeníček?... A Mařka a Nanda?...“ dodala po chvíli.

„Ale byl, byli tu přece dopoledne, vždyť jste s nimi mluvila,“ připamatovala jí ošetřovatelka klidně.

„A... a jo... A kdy pak... zase přijdou?“

„Zítra je tu máte jako na koni.“

„Já bych radši hned?“ podotkla nemocná tázavě.

„Teď to nejde, paní Angrová, teď je noc. Ate zítra je zase uvidíte.“

Nemocná zakývala přisvědčivě hlavou a zadívala se na peřinu s těžkomyslným výrazem.

„Jen kdybych věděla, nemá-li ten chlapec hlad; on je takový jedlík...“ svěřovala se ošetřovatelce se svými starostmi. „A ty holky aby nedostaly vši...“

„Ale jděte, matko, nedělejte si zbytečných starostí. Vždyť jsou přece u tety.“

„Ach jo, u tety... vždyť ji znám. A pak — ona také nemá...“

„Božíčku, pro nějakých pár dní nebude přece tak zle. Za dvě neděle budete zas chodit, a pak bude všecko dobře,“ těšila ji ošetřovatelka.

Nemocná se slabounce usmála.

„Jen kdyby už Pánbůh dal,“ zašeptala.

Ale její chmura se ještě vrátila.

„Ten tatík nám neměl umřít,“ vzdychla si. „Já se vždycky těšila, že z toho chlapce bude řemeslník, on má tak vtipnou hlavu...“

„To všecko ještě může být, teď si tím netrapte mozek. A lehněte si zase, namáhá vás to.“

Nemocná klesla zase do podušek a umlkla. Jen její těžké oddechování, její sténavé — eh — eh — rozléhalo se tichou síní, chvílemi slábnouc a chvílemi vzrůstajíc.

„Slečno...“ řekla náhle slabě a obrátila hlavu, hledajíc ošetřovatelky. Chtěla něco říci, ale rty se jí bezhlase zachvěly, a pohled její

zlomil se zděšením. Místo ošetřovatelky spatřila zase Smrt, jež stála těsně vedle postele.

Stála tu a chystala se k činu, k útoku. K prvnímu činu, k prvnímu útoku. Dívala se upřeně na svou oběť a opakovala si v duchu rychle ještě pokyny své učitelky. Ruce se jí třásly rozčilením. Několikráte je zdvihla a zase spustila neodhodlána. Náhle však, aniž věděla jak, vymrštěna expansí tajemného pudu, vrhla se na nemocnou, popadla ji pravicí za hrdlo a levicí ji udeřila nad žaludkem. Napadená zdvihla ruce, vymkla se poněkud prudkým pohybem hlavy, zalapala lačně po vzduchu a zasípěla bolestí a strachem. V tom však již druhá ruka Smrti zakryla jí nos i ústa a vtiskla jí hlavu do podušek, při čemž prvá svírala jí hrdlo stále pevněji. Pod studenýma, širokýma dlaněma útočnice ozvalo se již jen několikero vždy slabší zachrčení. Tělo rdousené prohnulo se křečovitě v oblouk, a vlnění peřiny prozrazovalo, jak se její nohy natahovaly a zase krčily. Pak pohyb ustal, chrčení umlklo, a obě zápasící setrvaly chvíli nehybně ve svých posicích.

Když ošetřovatelka, přivolána hlukem zápasu, přistoupila k loži, uzřela v poduškách ztrnulou, voskovou tvář s porcelánovýma očima, upřenýma na strop. Nahnula se k ní. Byla mrtva . . .

* * *

Liduprázdnou ulicí spícího města kráčela Smrt. Kráčela lehkými, pružnými kroky, s hlavou hrdě vztyčenou. Radostné opojení prýštilo z celé její bytosti a rozlévalo se po jejím okolí. Opojení šťastného kandidáta, opouštějícího zkušební síň, opojení milenců, kráčejících od oltáře, opojení armády, vracející se z vítězné bitvy. Opojení úspěchem.

Domy stály po obou stranách v pokorných a oddaných posicích. Svítilny hořely zvětšeným světlem. Vítr utichl, zima zmizela. Země byla rovná a hladká jako podlaha sálu, vzduch voněl, noc zpívala a hvězdy tančily.

Úspěch, první úspěch!

Přijde domů a bude uvítána radostně. Od nynějška bude sedati mezi dospělými, účastniti se jejich hovorů a pozorovati s úsměvem bezstarostné hry mládeže. Její výpravy budou se opakovati, její zkušenosti budou se množiti, její vytrvalost tužiti, síly její porostou. Na všech cestách bude potkávati Život, bude vcházeti s ním v boj a ničiti jeho dílo. Budou jí svěřovati stále těžší úkoly a ona bude dobývati stále větších vítězství.

Projde nejrůznějšími kraji a sezná nejrůznější lidi. Naučí se snášeti horko a vzdorovati zimě, slézati stráně a přecházeti řeky. Naučí se využitkovati náhody, podmaniti si síly přírodní, zabíjeti život životem. Projde bouřlivě všemi stupni vývoje a stane brzy na vrcholku slávy a moci.

Před jejími zraky rozvíjel se čarovný sen, sen její budoucnosti. Přehlížela bojovnice svého kmene, od nejmenších k největším, od nejslabších k nejsilnějším. Drobné, slabé smrtky, obléhající kolébky dětské

a vpravující do úst malých spáčů bacily difterie; skotačivé mladice, pobíhající bažinami se světélky v rukou a lákající chodce ve své stopy; osamělé lovkyně, vycházející denně na čekání do polí a lesů, měst a vesnic, do lomů, továren, na staveniště; vytrvalé cestovatelky, táhnoucí v mohutných sborech šírými kraji a rozsévající neviditelná zrnka moru; lstivé škůdnice, odkrývající studně, nastražující lávky nad vodami, zhasínající světla u schodů, odstraňující závlačky z kol povozů; obratné harcovnice, pobíhající v bitvách mezi bojujícími vojsky a řídící ranami svých raket směr vystřelených kulí; podnikavé athletky, svalující laviny na horské osady, zavádějící vodu moří do žhavých kraterů sopek; nehybné, trpělivé pracovnice, trávící desítiletí u železničních viaduktů a říčních mostů, povlékající zdivo, otesané ostrými kladívky větrů, šedými vrstvami lišejníků a natírající železné nosníky rudým povlakem rzi.

Ty všechny kráčely v slavnostním průvodu nedohlednými prostorami podzemního sálu a skláněly se úctyplně před věžovitým trůnem z černých démantů. Na tom trůně seděla ona, ona sama a nad ní hořel rudý nápis: „Paní všech a všeho".

Podivný lomoz zaplašil její visi.

Byla již opustila město a šla nyní silnicí v širých polích. Tu na levo od ní, na vysokém, srázném náspu pohyboval se černý netvor s dlouhým, článkovitým tělem, s velikou hlavou a červenýma, planoucíma očima. · Hnal se prudce do táhlého kopce, lomozil pekelně neviditelnými chodidly a vydechoval plnými nozdrami chumle tmavého dýmu, v němž se míhaly řeřavé jiskry.

Uhodla: Vlak, ocelový výtvor lidské smělosti a pýchy!

Dívala se za ním, dokud jí nezmizel s očí. Pak vycenila zuby a pozdvihla hrozivě pěst.

„Počkej jen, za deset, za dvacet let možno, že se setkáme!"

Přivřela oči a dala se unést fantasií za zmizelým kolosem. Viděla, jak se řítí s náspu do hlubiny, jak se překotil na znak a zaryl svůj čadící chobot do země, jak se články jeho těla nakupily v ztrnulou hromadu, jak jeho červené oči zhasly. Slyšela rachot trhajícího a hroutícího se železa a zoufalé výkřiky lidské z jeho útrob. Dech se jí zatajil, v žilách se jí rozlilo horko, a země se s ní zatočila.

Otevřela oči a spatřila hvězdy, které se třpytily tajemně ve výši... I tam, na těch vzdálených světech vládne prý Smrt!... Dívala se vzhůru u vytržení a dumala o problémech, jichž nemohla rozřešiti...

Konečně se odtrhla a vyrazila v před. Tichnoucí vlny vzrušujících představ bily o břehy jejího vědomí. A z jejich reje vynořovala se jedna pevná, utkvělá jako skála: věžovitý černý trůn s ohnivým nápisem: „Paní všech a všeho".

* * *

„Nuže, pane doktore, upřímně: jaký je výsledek operace?" tázal se pán tlumeně mladého lékaře s rusou, flegmatickou hlavou.

Odstupovali od lože nemocné, jež pevně spala.

„Pokud se dá již nyní soudit, tedy úplně zdařilý."

„Myslíte, že bude má žena zase zdráva?“

„Totiž — zdráva . . .“ zamyslil se lékař. „Na její nervovou chorobu neměla operace ovšem vlivu. Ale může žíti ještě mnoho let.“

Pán sklopil zrak a potlačil povzdech. Pak se vzpamatoval a řekl: „Děkuji Vám, pane doktore, ještě jednou a zůstávám vaším dlužníkem. Rád bych se hned poděkoval také panu professorovi. Prosím vás, kde bych ho teď nalezl?“

„Teď nejspíše doma, v jeho bytě.“

„Děkuji Vám.“

Sáhal po klobouku.

„Byla to nesnadná operace?“ zeptal se ještě.

„Nesnadná . . . totiž velice riskantní. Sotva třicet ze sta se vydaří. Měli jsme tu náhodou ještě jeden případ, tady vedle v dvaašedesátce. Mladá ženská, silná. Operovati jsme ji počátkem měsíce . . . Ovšem, přišla již trochu pozdě, jako takoví lidé obyčejně . . . Zemřela — včera večer, viďte?“ obrátil se k mladé ošetřovatelce, která u okna háčkovala.

„O desáté hodině,“ přisvědčila tato. „Ach, té ženy mi bylo líto!“ dodala změněným hlasem. „Zkoušela hrozně. A byla vdovou, dělnicí a měla tři malé děti. Byly tu u ní dvakrát . . . bylo to takové tklivé . . . Nemají kam jít, chudinky, kdo ví, kdo se jich ujme . . .“

Odmlčela se a škrábala se háčkem ve vlasech. Oči se jí leskly.

Doktor se lehýnce usmál.

„Ach, má milá, to je vidět, že jste začátečnicí. Tady uvidíte ještě jiné věci a tak všemu pomalu zvyknete . . . ani se vás nic netkne.“

Mladá žena neodpověděla a pohlédla na cizího pána. Dva zasmušilé pohledy se setkaly. V obou chvěla se bolestná, vyčítavá otázka, jež zhasla, nedočekavši se odpovědi.

Maia.

Novela Emila Trévala. (Pokračování.)

Jednoho dne dostal lístek.

„Ctěný pane Vesnický, zítra dáváme novou podlahu do hudebního pokoje Vašeho. Jménem mužíčka svého prosím Vás, byste po těch několik dní, než vše zase bude v pořádku, cvičil se u nás v saloně. Vaše oddaná Isabella V."

Artur i při své zaslepenosti nemohl neviděti, že paní Isabella pro muže svého velmi mírně horuje. Byl však pevně přesvědčen, že vinen jest jenom manžel. Rozhodně ji zanedbával. Býval s nimi na plesích, v koncertech, někdy celé hodiny. Nikdy nezachytil něžného, toužebného pohledu u něho. Nikdy nezaslechl od něho slova, prochvělého vášní. Ba zapomínal i na obyčejné, dámě příslušící pozornosti a služby. Rád přenechával je cizím. Jak mohl, maje takovou ženu, nesloužiti jí od rána do noci? Nezbožňovati ji? Nesluniti se v jejím pohledu? Nebojovati rytířsky s každým, kdo se k ní toužebně přiblížil, kdo urval mu jeden z paprsků, jeden z úsměvů, jež pouze jemu a jemu jedinému náležely? Byl to věru zločin, že tak pan Vaňour nečinil. On, Artur, by se bil pro ni na krev. S radostí by pro ni zemřel.

Nazítří uveden byl Artur služkou do salonu v bytě paní Isabelly. Zasedl ostýchavě k pianu. Cvičební kusy měl již připraveny. Leč slečny Roubalové tu nebylo.

Pojednou otevřely se dveře slabým vrznutím. Paní Isabella vešla. Tak volně, po domácku oděná, v bleděmodrém županu z pracího plyše, jenž mazlivě se přimykal k oblým, pružným tvarům. Bílé pentle vlály a vinuly se v lepé kličky a třásně. Ve vlasech, žlutých, téměř bezlesklých, zdvihajících se příbojem drobných vln k temenu, seděl jako odpočívající motýl čepeček z krêmových krajek a blankytných stuh.

Artur vymrštil se jako střela. Podávala mu ruku. Odvážil se doteknouti se jí svými rty, ale jen doteknouti v hluboké úkloně. Zasvítila na něho srpem svých zubů v úsměvu. Modré oči její zatmívaly se jako u hrající si kočky.

„Dnes musíte za vděk vzíti mnou, pane Vesnický. Slečna nám ochuravěla —"

Arturovi bylo v hlavě tak hloupě prázdno. — „Ó, prosím, milostpaní," koktal, „neračte se namáhati, nezáleží mi na tom —"

Paní Isabella vypukla v srdečný smích.

„To je pěkné uvítání. Nezapomínejte, pane, že jsem dáma a vy dvorný rytíř. Musíte býti nadšen, děkovati své šťastné hvězdě, pokládati tento okamžik za nejkrásnější svého života. Tak mluví vzdělaný a v pravdě galantní pán."

„Prosím za odpuštění, milostivá paní, nechtěl jsem — nemínil jsem —"

„Beroušku!" poklepala mu paní Isabella na rameno. „Jak je červený! To je roztomilé sice, ale nemužné."

Artur sklonil hlavu.

„Nesmíte před dámou nikdy býti v rozpacích, neb alespoň nedejte to na sobě znáti. Mluvím k vám jako vaše matinka. Smím?"

„Smíte!"

Netušila, co do toho jediného slova vložil. Lehkým, konversačním tonem pokračovala.

„A nevzdychejte, to ponechte ženám. Ale to jsou chybičky vašeho mládí. Kolik že je vám?"

„Osmnáct."

„Již tolik? Myslila jsem patnáct, nanejvýše šestnáct. A přece jak jste mlád, skutečně mlád!"

Zasmušila se pojednou. Mávla rukou zvolna, ale energicky. Ukázala prstem na sešit not.

„Začněme!"

Artur přehrál několik taktů. Náhle ustal. Slyšel vzdech, opravdový těžký vzdech. Obrátil hlavu.

Stála za ním, leč nedívala se na něho. Pohlížela upřeně k oknu a oči její vlhly.

„Co jest?" vytrhla se z myšlenek.

Artur chvěl se na celém těle.

„Milostpaní, milostpaní —" vyrážel ze sebe trhaně. „Matinko!" dodal vroucně s hlubokým tázavým přízvukem.

Pohled paní Isabelly utkvěl na něm, ponořil se do něho zpytavě a hluboko. Konečně povolily pevně semknuté její rty.

„Kdybyste věděl, pane Vesnický, kdybyste znal všecku bídu lidského života, ten klam, přetvářku, to marné, marné hledání — ach, nač vám kaliti slunné jaro života? Nikdo, nikdo mne nepochopí!"

„A přece bych chtěl věděti vše," vydychl Artur po odmlčce tichým, chvějným hlasem, „vše, třeba to mou zkázou bylo, jen když vám budu blíže, když vás pochopím!"

„Chtěl byste?" opáčila paní Isabella týmž vřelým hlasem a položila mu ruku na hlavu. „Ale ne, vy jste přece dítě."

„Prodělal jsem již bolest života a samotu," šepotal Artur, zachvívaje se pod dotykem jejím ještě více. „Myslím, že dovedu cítiti váš bol." A cítil v hloubi své, jak vznešenou činí ji ten neznámý bol, jak celá duše jeho chvěje se soucitem.

Paní Isabella neodpovídala, jen ňadra se jí nepokojně dmula. Zrak její těkal po pokoji vůkol, po nábytku, obrazech, až utkvěl na rukou Arturových. Ležely nehnutě na polostlačených klavesách piana.

Přerušila konečně pomlčku. Hlas její zněl cize, chladně a monotonně.

„Řekněte mi, pane Vesnický, ale na své čestné slovo — ne, jako své matince, slyšíte matince své! Tam na venkově na Moravě — miloval jste již kdy — dívku, neb ženu cizí —?"

„Nikdy!" odvětil Artur rychle a určitě.

„Snad mi nerozumíte," pokračovala paní Isabella nalehavěji, „myslím, zda nezatoužil jste někdy dychtivě, s celou duší po nějakém upřímném slovu něžnosti z úst ženy. Po nějakém teplém pohledu, polibku. Po výronu nelíčeného citu. Po něčem nesobeckém, čistém, nepřipravovaném a nevynuceném?"

Artur pohlédl paní Isabelle přímo v tvář a kynul hlavou, že pochopuje.

„Nikdy!" opětoval stejně důrazně.

Paní Isabella rozhodila ruce v propukajícím bolu.

„Ó, Bože, a já po tom toužím, toužím jako sprahlý květ po rose!"

Zakryla tvář dlaněma. Mezi prsty jejími zatřpytilo se cos, Artur nevěděl, zda kameny z prstenů, či prosakující slzy.

„Vy, milostivá, vy?" jektal. „Vy, obklopena stále družinou oddaných přátel --?"

„Samá faleš, pozlátko, cetka! Žádný cit!" vybuchla paní Isabella. „Nemám jediné upřímné duše na světě!"

To bylo Arturovi příliš mnoho. Svezl se na zem a na kolenou ocitnul se u nohou paní Isabelly. Vztáhl po ní ruce. Pohledy jejich se setkaly a na okamžik spočinula ručka, horká a měkká, v jeho dlaních.

Obličej její se rozhořel, jeho zbledl.

„Děkuji vám. Vstaňte! Prosím, vstaňte!"

„Artuši!" doplnil on v náhlé odvaze.

„Dítě! Milý, mladý příteli! Nezapomenu na tento okamžik nikdy. Bude vždy mou útěchou. Ale nyní vstaňte! Vidím, že nehodím se opravdu za učitelku. Odpusťte! Pokračujte sám! Pošlu vám příště slečnu Zoubkovou."

Artur dosud nebyl s to slova pronésti. Klesl na sedadlo, rty jeho pohybovaly se neslyšně.

Paní Isabella obrátila se ještě ve dveřích. Již s úsměvem na rtech.

„Děkuji, děkuji — Artuši!"

A již zmizela.

Arturovi připadalo, že slyšel v hlasu jejím podiv, nedůvěru. I pohled její byl překvapený, když před ní poklekl. Jest možno, aby mu nevěřila? Aby netušila, že ji miluje, ne jako matku, nýbrž jinak. jinak!? A přec snadnější zdálo se mu skočiti do propasti, než učiniti krásné ženě vyznání lásky. Proč je tak nesmělý? Toť něco hrozného, takový blahový, nepřekonatelný stud. Styděl se za ten stud.

Rozjímal o tom všem při večeři. Netečně patřily oči jeho na bílý ubrus restaurační, ozářený acetylenovým světlem.

Proč ona nepochopila ho, že byl zcela jiným člověkem než ji seznal? Avšak jak mohla ho znáti? Sám sebe by nepoznal, kdyby nyní procitnul někde v Uherském Brodě, sám v tichém domku svých minulých dnů.

A jako by se protrhl pojednou hustý závoj, vyhrnula se s šumotem opona. Zjevil se rov. Drahý, zasněžený, opuštěný rov. Leč ta, co v něm ležela, byla tak vzdálena! Vzpomínal na rysy tváře její těžce, unikaly mu a chvěly se nezřetelně. U srdce ho prudce píchlo. Dýchal povrchně, až křeč povolila.

Druhý den cvičil se na pianě pod dozorem slečny Zoubkovy, třicítileté, koketní černovlásky. Ani jednou na ni nepohlédl.

Paní Isabellu spatřil až ve větší společnosti. Byla veselá, roztomilá jako jindy. Ani stopy po melancholii. Žádné slovo, žádný pohled nepřipomněl Arturovi rozmluvu v saloně. Vše zdálo se býti snem. Vídal paní Isabellu méně často než jindy. Vycházela málokdy na korso. Neodvážil se nikdy ji doprovázeti.

Jednou jda ulicí s . . . ., spatřil ji vycházeti z domu. Byl již večerní soumrak. Byla zahalena do řasnatého pláště, tvář pokrýval závoj. A přece se Artur nemýlil, znal každý pohyb její. Sledoval ji. Plaše se obrátila a rychle vstoupila do drožky. Než se Artur nadál, byla ta tam. Neměl duchapřítomnosti ani energie, aby stíhal ji dále.

Hlodavý, nepříjemný pocit zaryl se mu v ňadra. Kam jela? Proč sama? A tajně? Na otázky ty dával si sám odpovědi hrozné, bezectné, zahanbující.

Pocítil poprvé kletbu divoké, neoprávněné žárlivosti, bastarda lásky. Nebyl ani manželem, ani milencem. Pouhým přítelem, plným uctivosti, ostychu, ohledů. A jiní snad jsou méně uctiví a šťastnější . . . Ba ani přítelem nebyl, nýbrž chlapcem, děckem v očích jejích. Právem jím musila pohrdnouti, když hloupě přiznal se jí, že neměl ještě lásky. Měl zahráti si na Oněgina:

> Jak záhy doved rozčiliti
> srdéčka koket prohnaných . . .

Měl lháti, že miloval, neb spíše ještě, že byl milován. Viděla by, že je mužem a nikoli hošíkem. Byl by jí imponoval, nebyl by jí takovým nikým . . .

Probděl několik nocí, nejedl a zhubnul. Slečny Kocverovy povolaly o své újmě lékaře. Leč Artur odmítnul jakékoli vyšetření rozhodně, a honorovav lékaře, odeslal ho pryč.

Svíral se domněnkou, že si ho paní Isabella necení, že o lásce jeho neví. Cítil, že musí se vysloviti, byl hotov přijati i smrtící ránu, ale stav tento nemohl déle snášeti. Raději katastrofu, nežli nejistotu!

Krásný duben vzešel nad Prahou. V cyklistickém klubu „Praha" umluven na neděli výlet na kolech do Karlova Týna. Artur i paní Isabella byli členy klubu. Poprvé měl Artur podniknouti delší túru. Dosud cvičil jen v klubovní manéži. Paní Isabella jezdila již druhý rok.

Pohoda výletu přála. Společnost, jež z rána z Prahy vyjela, sestávala as z patnácti osob. Mimo paní Isabellu súčastnily se výletu dvě

jiné dámy. Paní Isabella v tmavém dressu byla okouzlující. Artur snažil se udržeti se jí na blízku. Leč zůstával pozadu. Různé překážky, jež zkušenější jezdci rychle překonávali, zdržovaly ho. Na štěstí za nedlouho i paní Isabella zůstávala za ostatními. Artur zpozoroval brzy že schválně. A ne sama. Jako stín provázel ji štíhlý, mladý brunet. Titulovala ho inženýrem. Artur zachytil pohledy vzájemné, po nichž zatočila se mu hlava. Pochopil pojednou, proč byla rozrušena, proč toužila tak po srdci upřímném ondy v saloně.

Tmělo se mu před očima, neviděl cesty před sebou a padal. Čekali na něho, pomáhali mu. Paní Isabella domlouvala mu soucitně. To bylo mu nesnesitelné. Šlapal zuřivě a předejel všecky. Vynaložením všech sil udržoval se v čele průvodu. Myslil, že duši vypustí, před očima žíhaly mu ohnivé blesky. Konečně dojeli na Karlův Týn.

Oběd a prohlídka hradu. Svačina a procházka v lese. Arturovi hučelo vše kol uší jako zmatený úl. Vyhýbal se pečlivě paní Isabelle. Na opětovné oslovení její odpovídal spěšně a stručně. Na tváři její rozlit byl zvláštní, blahý úsměv. Úsměv šťastné lásky. Artur to četl jasně. Byla plna rozmaru a překypující veselosti. Okouzlovala, opojovala. Stále byla obklopena ctiteli. Artura zmocnila se obstárlá championka. Vzala ho pod své peruti. Vysvětlovala mu horlivě výhody a triky závodnické, zasvěcovala ho v tajemství závěrečného spurtu před páskou.

Konečně zazněl signál k návratu. Leč jen několik pánů vsedalo na kola. Ostatní i dámy zamířili k nádraží. Byl zde též povoz z Prahy pro paní Isabellu. Starostlivý mužíček poslal jej za ní. Paní Isabella zvala dámy k sobě do kočáru, ale odmítly s díky. Byly řevnivy, že odloudila jim galanterii pánů.

Tito obstupovali chvíli povoz. Nabízeli jeden přes druhého doprovod. Paní Isabella žertovně je odbývala. Rozhlédla se kolem. Artur strkal kolo své směrem k nádraží. Byl příliš unaven, než aby odvážil se k návratu na kole.

„Pane Vesnický!“

Zaslechl hlas paní Isabelly, ale neobrátil se.

„Pane Vesnický, prosím!“

Jeden z pánů dohonil Artura a přivlékl ho zpět.

„Račte usednouti podle mne!“ pravila paní Isabella. Pohlédla na Artura pevně, velitelsky, ukazujíc na levé sedadlo podle sebe.

„Ale, milostpaní, mé kolo --“ odvážil se Artur k námitce.

Paní Isabella pokynula černovlasému inženýrovi.

„Pan Rubner bude tak laskav a vezme kolo pod svou ochranu.“

„Prosím, s radostí,“ ukláněl se inženýr. Vyměniv rychlý, ohnivý pohled s paní Isabellou, ujal se kola Arturova. Tento vstoupil, a kočí popohnal koně. Paní Isabella obracela se dlouho, děkujíc na pozdravy. Až zbytečně dlouho, jak se Arturovi zdálo. Mávala na rozloučenou šátkem a volala: Na shledanou!

Po chvíli oddechla si a spolehnuvši se do polštářů, přivřela oči. Arturovi připadalo, jako by v duchu znovu prožívala jakési silné, slastné upomínky. Chvíli jeli mlčky. Artur pohlížel na ni plaše, po očku. Vy-

pátral pohled v přivřených víčkách. Bylo mu, jako by do nich zapadnul kus modrého, červánkem zrůžovělého nebe.

S chvěním nedočkavým ždál jejího oslovení. Byl by na ni zanevřel, nenávistně, kdyby v tomto okamžiku začala banální rozhovor. Nečekal otázek, nečekal omluv. Očekával výbuch, důvěrné sdělení, překypění temperamentu, vše, jen ne projev konvenience.

Sám smazal v duši vše minulé. Šumění perlivé, opájivé vystupovalo mu do hlavy. Trnul a číhal.

Mlčela tvrdošíjně. Bylo to trapné. Neodvážil se začíti sám. Tušil, co by ztratil, kdyby vykročil z reservy. Co by také řekl? Že je mu sladko v její přítomnosti? Že blízkost nynějšího okamžiku by chtěl prodloužiti a zmnožiti až do věčného splynutí? Kdyby to jen dovedl říci, jak vřele to cítil! Kdyby se nestyděl, kdyby byl mužem! Zlobil se zase na sebe, potil se rozčilením. Lehounký mráz ho obešel.

Zdvihl se večerní vítr, předchůdce deště.

„Kočí," velela paní Isabella, „zdvihněte střechu!"

A za chvíli byli oba v pološeru. S hora kryla je střecha, z dola kožená pokrývka. Dubnová prška bubnovala s hora. Oči paní Isabelly plály v šeru jako hvězdy.

A zase mlčení. Déšť ustal, vzduch se projasnil. Ševel ptactva znovu se ozval.

„Sedněte pohodlně, pane Vesnický, místa je dosti!"

Hlas její vycházel jako z hloubky. Viděla, že Artur krčí se ve svém koutku. Poslušně poposedl. Dotknul se jejího šatu. V kolísání kočáru narážel na její loket.

Uchopila ho pojednou za rameno.

„Proč se na mne hněváte?" tázala se francouzsky.

„Milostpaní," odvětil Artur v témže jazyku, „jak bych se mohl hněvati?"

„Také jste z těch mužů, co myslí, že žena nemá citu, nepřemýšlí, nemá žádných práv?" Hlas její se vášnivě rozechvěl. „Myslíte, že jsme tvory inferiorními, i vy, od něhož jsem se toho nejméně nadála!"

„Jak bych mohl, jak bych směl —?" sténal Artur.

„Můžete, smíte. Záleží mi na vašem přátelství. Ach, proč nevíte, co je láska?"

„Vím!"

Vyšlo to z hloubi prsou, přirozeně a náhle. V zápětí ulekl se toho slova. Oči její v šeru přiblížily se k němu a zazářily mocněji. Hlas její stal se trhaným, přerývaným.

„Pak pochopíte, proč jsem taková. Chtěla bych, abyste byl mým bratrem. Abyste mohl cítiti jako já. Pamatujete se na naši rozmluvu v saloně?"

Podala mu ruku. Tisknul ji přisvědčivě a sklonil hlavu. Zrak jeho pronikal k ní šerem a zavěsil se na její rty.

„Nuže, nalezla jsem, po čem jsem toužila. Oh, proč nesmím vypověděti, vše —"

V tom ozval se kočí, zda má sklopiti zase střechu.

Oba byli bledi, když ve volném vzduchu pohlédli na sebe. Na šedém obzoru objevila se Praha se svými světly. Soumrak měnil se zvolna v temno.

Artur plynul vysoko ve vlnách aetherných. Jak na něho pohlížela! Bylo mu blaze, lehko. Ruka jeho spočívala dosud v ruce její. Snad o tom oba ani nevěděli. Její oči se na něho smály, její karmínová ústa si prozpěvovala.

Promluvila s kočím, mluvila s Arturem, ale byly to věci všední, lhostejné.

Za tmy přijeli domů. Artur chtěl před obydlím paní Isabelly sestoupiti.

„Ne," bránila paní Isabella. „Jste všecek zkřehlý. Pojďte k nám na sklenici čaje."

Šel za ní poslušně nahoru. Na schodech setkali se s panem Vaňourem. Sestupoval. Vítal oba velmi zdvořile, zastavil se a čechral vous. Omlouval se a litoval, že musí do velmi důležité schůze hudební.

Artur uveden do osvětlené jídelny. -- „Odpusťte na okamžik," pravila paní Isabella a předloživši Arturovi několik knih, zmizela.

Vrátila se převlečena v tea-gown šat, z mousselinového chiffonu, řasnatý, pod nímž hedvábný, žlutý princess rýsoval každý pohyb jejích svalů mihotavým pableskem a více prozrazoval než skrýval rozkošnou plastiku tvarů. Širokými rukávy zuavskými svítilo teplým sněhem rameno až po žluté epauletty, od nichž táhla na příč přes ňadra široká, žlutá stuha s rosettou na levé straně. Jako jemná, průhledná mlha vznášel se mousselin volně nad nádherným poprsím, jehož inkarnát stkvěl se v hlubokém výstřihu šatu. Na vlnách vlasů spala tmavá růže, mimochodem a ve chvatu vetknutá.

Usedla proti Arturovi. V brzku zakouřil čaj na stole. A ještě nebyl Artur se svou číškou hotov, když přinesena večeře. Chtěj nechtěj bylo mu zůstati. Neměl více žádné vlastní vůle, otročil omámen jejímu pohledu, pokynu. Večeřel s paní Isabellou.

Pili víno. Paní Isabella nalévala sama. Oba pili chvatně a hojně. Načali druhou láhev. Dobrodružný úsměv rozvlnil višňové rty paní Isabelly. Artura pohled na ni podivně skličoval a lehtal. Vzala lampu, kynula mu. Šli do salonu. Zasedla k pianu, hrála a zpívala.

Artur přeslechl zachřiplý hlas její. Lpěl očima celý na tom rozkošném poprsí, vlnícím se pod volně splývajícím rouchem. Patřil na bílý, bezvadný válec krku, sněhový srp zubů v pootevřených květech mandloně. Všecky vnady zdravého, roztouženého mládí pěly mu jásavý dithyramb, paián Sirén, neodolatelný, nesmrtelný, rozumu zbavující.

Pocítil prudkou bolest v hlavě. Snad z požitého vína, snad ze zápachu petroleje z lampy.

A zase klečel u jejích nohou, ona nachýlila hlavu, nepřestávajíc zpívati. Levice její probírala se v klaviatuře, co pravice položila se na jeho hlavu.

Opájela se sama hudbou. Zpívala, že miluje a jest zase milována. Přivírala oči a zatínala prsty do jeho vlasů.

Přestala hráti a zpívati. Tiskla hlavu jeho oběma rukama.

Vinul se k ní blíže, dech váznul mu v hrdle.

Nebyl s to vydati hlásku.

Sklonila se níže.

„Buďte mým bratříčkem," šeptala. „Chtěla bych, chtěla bych — se svěřit — řekněte, řekni — jsi-li mým přítelem?"

Neodpověděl, divil se jen, jak se může ještě ptáti.

„Řekni mi, jak mne máš rád — proč mne máš rád? Ach, jak se potíš!"

Kapesníkem otírala mu čelo, osušovala provlhlé vlasy. Jemný parfum kumarinu, luční trávy, ovanul Artura. Viděl na pleti jejího obličeje chmýří, měkké, bílé jako u broskve.

Pojednou sežehly se jejich rty, divoce, zalykavě. Jako na povel zavřeli oba oči.

„Ach, ty rozpustilý bratříčku," bránila se paní Isabella. Podivná obrana! Vybízela spíše, než aby odpuzovala.

„Řekni mi alespoň, že jsem krásná," vydychla paní Isabella. „Mluv něco, jak mne miluješ, jak se ti líbím?"

Artur nemohl mluviti. Němý cit ho překonával, neuměl, či spíše učil se teprve mluviti řečí vášně.

Ona za to stále blábolila jako pomatená. Tiskla ho a odstrkovala. Chtěla vstáti, strhnouti i jeho na nohy, ale klesla v kolena, na zem podle něho. Lampa zadrnčela na pianě.

Přissál se k ní. Oči její se rozšířily a vypoulily. Zalomila rukama nad hlavou. Tělo její protáhlo se v jeho náruči jako struna.

„Ach, nikdo mi nerozumí —" škytala, „já bych chtěla — co je mi, co je mi?"

Tremolový ston byl Arturovou odpovědí.

Pojednou vymrštila se vzhůru. Také Artur vstal. Zbledla v obličeji jako mrtvola. Zsinalé rty sevřela pevně.

„Pojď!"

Šel za ní do vedlejší tmavé jídelny. Zuby mu drkotaly.

Šelest polibků, tremolový ston jako ustrašeného dítěte — praskot nábytku . . .

A znovu objevila se paní Isabella v saloně, ve světle. Tvář její hořela. Vlekla za sebou Artura. Ruce její držely ho jako spáry dravce. Bled vzpíral se a skrýval tvář. Ústa její poloootevřená tměla se hrozivě jako kráter sopky před výbuchem, jehož plameny blýskaly zlověstně v očích.

„Kdo jste?"

Vysykla to ostře, pronikavě. Za vlasy zdvihla obličej jeho k světlu. Dívala se do jeho zaslzených očí.

Vypukla v křečovitý, protáhlý, neustávající smích. Klesla na sedadlo.

Bez klobouku vyrazil Artur ven. Pádil po schodech dolů, ven, na ulici. Zničen, zbit, udolán, zahanben, octl se, nevěda ani jak, doma. Co se mu to stalo? Nemohl to dosud přehlédnouti, pochopiti.

Jen tolik bylo mu jasno, že zde nesmí déle býti, že musí pryč z Prahy, někam daleko . . .

Dal výpověď z bytu. Na otázky slečny Kocverovy potřásal jen hlavou. Dával jí peníze, bankovky. Přijala něco, ostatek mu vrátila.

Domlouvala mu. Uvázlo mu v paměti jen zas a zase opakované: „Neznáte cenu peněz."

Výpověď do hudebního ústavu poslal písemně. Večer seděl již ve vlaku.

Oddechl si teprve na moravských hranicích. Odjížděl do Uherského Brodu.

Skryl se světu hlouběji, než kdy před tím. Nevycházel z domu, ať vesna sebe vábněji dýchala mu své vůně do oken. Ani na hřbitov nešel. Úkradem z večera loudil se tam. Postál, podumal, pomodlil se. Stud hnal ho odtud pryč. Ve tmě nevidí mrtvá žhavou barvu hanby na jeho tváři. A pro onu ohavnou ženu mohl zapomenouti na vše. I na tu, která mu byla světicí nade všemi lidmi. Bál se představiti si rozhořčenou tvář své zbožňované a tak záhy zapomenuté matky.

Zkusil utápěti svou trýzeň, svou mravní kocovinu v alkoholu. Leč místo opojení dosáhl toho, že vzbouřil žaludek k hnusu a bolestným křečím. Zašel do hostince. Doufal, že ve společnosti zapomene. Leč pohlíželi na něho jako na cizince, vetřelce. Umlkali a ostýchali se. A když hovořili, byla to řeč všední, nezajímavá. Dal se v hovor s lékařem, drem. Žehušickým. Byl to obtloustlý cynik, malého vzdělání, ale břitkého kriticismu. Měl střízlivý selský rozum. Úsudek jeho o ženách vrcholil v sentenci: Je-li špatná krásná žena jedovatou květinou, tož věda učí, že není jedu, jenž by zároveň nebyl též lékem. A neopovrhoval žádnou.

Nějaký čas bavil svými šprými Artura. Dal mu po dvakráte též morfiovou injekci proti nespavosti. Účinkovala znamenitě. Artur obával se však, že upadne v morfiomanii. Doktor vysmál se mu do tváře a dokázal mu, že po dvakráte dal mu čirou vodu místo morfia. Účinkovala tu pouze suggesce.

Nečistota v hostincích zakořeněná Artura urážela. Byl naučen od matky vyhledávati hostince elegantní. Vkus ten zachoval i v Praze. Hulákání a rozumování opilců bylo mu ohavné. Věděl z knih, že po hojných libacích Bacchovi následují z pravidla výstřednosti in Venere. Zůstal osobně prost kalu nečestných zkušeností a mrzkých vědomostí. Cítil odpor k zakouřeným, nízkým, nevzdušným brlohům v Praze, v nichž shromažďovala se mužská společnost každého večera a vysedávala pozdě do noci. Nepochopoval, jak intelligentní a zámožný člověk, student, může krasocit tak dalece zapříti, aby navštěvoval a liboval si v takových hostincích. Toho hříchu proti vkusu Artur se nikdy nedopustil a zůstával raději osamělý. Čistota, vkusná elegance byla mu souznačná s životem, jejž on tak zval.

Hry, zvláště karty, nikdy ho nebavily. Hra v karty připadala mu jako projev brutální rozkoše nad nezaviněným neštěstím jiného a nezaslouženým štěstím vlastním, byla mu triumfem lži, holdem slepé náhodě, typem nespravedlnosti. Mezi hráči nerovnými nad to byla to loupež.

Později seznal, jak blahodárný byl to pud, oddělovati se také v potřebách tělesních od ostatních. Byl to štít a paveza jeho blahé nevědomosti. Milosrdná páska, již mu mrtvá ruka matčina ještě před očima držela.

Zprotivily se mu i návštěvy hostince. Zdálo se, že bez pomoci je vydán Erinnyím upomínek, bezútěšnému pohledu na své zneuctěné nitro. Zacpával si uši, aby neslyšel dalný hlas, zavíral oči, aby neviděl jisté červené, smyslné rty se srpem zubů. Zalykal se, když rozetměly se mu znovu vteřiny podivného zápasu, polibků i toho neočekávaného hnusného, co následovalo v zápětí.

Surovost! Urážka! Pokoření!

Je žena také člověkem?

Ale nemohl jí opovrhovati. Něžnost jakási smutná, chuť vyvanulých citů pro ni v duši zbyla. Nenáviděl jen sebe. Útrapy překonávaly ho chvílemi.

„Zabiju se!“ šeptával a hleděl šíleným zrakem kol sebe. „Matko, matko má!“

Palčivý, ohromný stud naplňoval ho od hlavy do špičky nohou. Zarýval hlavu do peřin, zakrýval tváře dlaněmi, zamykal a skrýval se. Jakým byl hříšníkem! Ideál jeho o volné, vznešené lásce roztřepil se jediným pohybem, v jedinou vteřinu.

Chytal se zase knih, leč i ty zůstávaly k němu chladny. Nevyprávěly mu nic. Mysl jeho snad nebyla více naivní, věřící. Jezdil na kole, dlouho, až námahou překonán klesal z večera na lože. Dostavily se ve snách ty bestie hlodavé. Bled, neobčerstven vstával z rána.

A zase spěchal na hřbitov a klečel u hrobu matčina. Odpusť! Odpusť! Jedinou tu prosbu pronášely zas a zase jeho rty.

V červenci seznámil se s páterem Optatem, mladým dominikánem. Bylo to ve výroční den úmrtí matčina. Artur meškal v kostele klášterním u lavice, kde bývalo její místo. Klečel na zemi. Bylo po mši, všichni se vytratili, jen on se nehnul. Nějaká ruka dotekla se jeho ramena. Bílý mnich stál před ním.

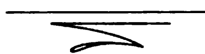
„Potěš vás Bůh!“ řekl tiše, ukláněje hlavu.

Artur pohlédl na něho udiveně. Mnich pokračoval:

„Neznal jsem ji, ale žije dosud v tradici lidu jako svatá. Kdybyste věděl, pane Vesnický, jak na ni vzpomínají!“

Arturovi vyhrkly slze. Po dlouhém čase. Dal se vésti mnichem ven z kostela do stinné zahrady klášterní. Stromy prohýbaly se pod požehnáním dosud zelených plodů. Tam rozhovořili se oba mladíci. Výhradně o ní, o drahé nebožce.

Od té doby spřátelil se Artur s páterem Optatem. Nebyl příliš vzdělán tento kněz. Před rokem byl vysvěcen a vyslán z Prahy sem na venkov. Rodná kolébka jeho stála v Podkrkonoší. (Pokračování.)

Mlýnek v Rámě u Kopčičů.

L. KUBA:

Ráma.

Črta z bosenského zákoutí.

(Dokončení.)

Ve všední den je na Ščitu ticho. Dućany jsou zavřeny a „frátari" (fráteři) jsou rozjeti po dolině a okolních horách.

Poprvé jsem sem zabloudil v takový tichý den a usednul jsem v hánu majetného, starého zdejšího hospodáře. Krásný, statný děd, ale již poloslepý.

Při placení mého řádu objevil se pěkný doklad k starobylé zachovalosti zdejších zvyků. Na nové peníze sice počítají, ale staré počítání jim ještě nevyšlo z paměti. Jaspra = groš (od toho jaspraňača = peněženka), jenž platí 8 krejcarů, má 24 para. Para tedy = $1/3$ kr. Z „par" přepočítávají staří teprv na krejcary.

Ostatně to bylo mému starému těžké; nadiktoval mi tedy, co stojí vejce, co chléb, co víno a co káva, nechal si ode mne spočísti, co to úhrnem dělá, a když zpozoroval, že mám skla na očích, ptal se mne, nemám-li jedna zbytečná, pro něho.

Půjčil jsem mu svá, aby zkusil, ta že pro něho nejsou.

„Mám jedna, ale rozbila se mi. Dostal jsem je od Vitambega (Würtemberg, prvý zemský vojenský velitel po okupaci). Znáš Vitambega?"

„Ne, neznám."

„Dobrý člověk jako ty. Byl zde, spal u mne v této světnici —" šel a ukázal mi malou, prostou, čistou světničku. „To mám pro hosty; sem nikdo jiný nepřijde. Ostaneš-li zde, budeš zde spát."

Hlučno a ryčno je za to v neděli. Se všech stran pluky pestrých postav, někdy s dudákem v čele. V dućanech mihotá se pestré zboží, zabíjejí se skopci, „peče" se káva, a v zástupech prochází se dvojice žandarmů s lesklými bodáky přes ramena.

Odmyslíme-li si požitek hudební, je pobyt v kostele zdejším za dne svátečního spojen s dojmy velkolepými. Prostornou svatyni rozdělí si mužští a ženské na polovici. Na levo blýskají se hranaté holé lbi, zbavené obrovských červených šátků, a z temen visící jako tenké ohony, rozpuštěné čupryny dodávají divokého rázu tvářím, jichž spodní osmahlá polovice zdá se býti ze staré, místy (kde je holený vous) patinou pokryté mědi a svrchní z mědi nové, lehce narůžovělé a namodralé (kde je holený vlas). Na pravo modrají se ženské pláště bez rukávů a bělají se na způsob střechy složené, daleko do předu vyčnívající, červeným stehem zdobené šátky, připomínající stínivé plachetky na hlavách žen jihoitalských. Vše klečí na lesklé podlaze a buď líbá čelem zemi, nebo rozpíná ruce jako kněz u oltáře a očima, ústy i duší modlí se k Nejvyššímu. Vše je monumentální, nejen obrovské trupy mužů, ale i něžné zjevy ženské, nejen jednoduchý a tak zvláštní kroj mužský se širokými bílými rukávy košil a mohutnými pásy kol životů, ale i pestřejší roby ženské: obojí vypráví o prajednoduchém — tedy i prastarém — střihu, jehož základem vždy je čtverec, ať je to již plášť, ať spodky, kabátec nebo sukně. Rozdíl je jen v umístění otvorů pro končetiny a hlavu. Je k smíchu ten střih, ale ještě více se usmějeme, když vidíme, jak sluší! „Nic titěrného" je tu zásadou, a prostý, hrubý, tuhý, doma zpracovaný materiál zásadě napomáhá, látka všude v ohybech musí se zlomiti, a záhyby na šatech podobají se smělým tesům sochařova dláta. Ten šat „sedí", ovšem ale jenom — Rámčanům.

Je po kostele. Věřící se zdvihají, ženy lehce jako srny, muži zvolna, jako když fotograf dává dohromady svůj stativ. A ruce táhnou za sebou červený peškir, jímž venku začnou omotávati své lbi. Dříve stočí si v kolečko opatrně dlouhou čuprynu, přidrží jeden konec červeného šálu a točí a točí, až se nám, divákům, hlava zatočí. Pak druhý konec podvléknou za jednu otáčku tak, aby ho půl lokte viselo po straně, a vypnou šíji: Velkolepé! Halenu potom — někdy bílou, jindy tmavě hnědou — obléknou na půl těla, a druhý rukáv se jim po zádech klátí. Překrásné! A pak majestátně vykročí. Inu — fešáci!

U kostela tvoří se skupiny, staří se starými, mladí s mladými, jenže tamti dle stejného, tito dle různého pohlaví. Je-li větší svátek nebo pouť, vykrystalisuje se ze skupin kolo, a na trhu v hospodě kmitají se sklenky s rudou kapkou v pravicích kostnatých velikánů. Poblíž cesty praská oheň a na něm točí se na prut navlečený skopec, jenž potom za okamžik je rozsekán a roznesen hladovými kupci.

Masa popřeje si majetnější jen o pouti a na větší svátky, jinak žijí skromně, a mléko a černý chléb je vedle „pury" (druh polenty) hlavní potravou.

Jak je kdo starý z těch věkovitých kmenů, ví málo kdo, ale že o stoleté exempláry jak mezi mužskými tak ženskými nouze není, toho jsou důkazy jasné a určité.

Odpoledne nadejde rozchod, kavárna, improvisovaná pod širým nebem u cesty, je vyhaslá, dućany (krámy) se zavírají, hospoda utichá, a večerní zvonu hlas jako by žehnal tichu a pokoji, zavládnuvšímu nad Ščitem a celou Rámou. —

S Prozorany měla Rámská dolina vždy co dělat, a má dosud, dříve s Turky, teď se „Šváby", neboť Prozor byl vždy politickým středem Rámy, sídlem úřadů, a ti nejsou po okupaci menším zdrojem nepříjemností pro Rámčany, nežli byli před okupací.

Velkým městečkem Prozor nebyl nikdy, dnes má 200 domů a asi 1000 obyvatelů. Mimo „zříceninu a starý sahatník (věž hodinovou) není zde nic zajímavého," povídá erární illustrovaný vůdce Bosnou a Hercegovinou.*) Pro duševně slepého snad, ale jinak je Prozor tak hrůzně jímavým koutem této země, že naň nikdy nezapomeneme. Poznámku onu psal asi některý ze zdejších úředníků, a to omlouvá. Značíť Prozor pro ně zakletí, a každý se otřese, dojde-li mu dekret vládní, jímž se sem ustanovuje. Leda by byl býval na místě ještě horším. Když jsem zde byl, churavěl delší dobu vážně zdejší představojnik (okresní hejtman), lékař dojížděl sem odkudsi z Bugojna, a dle taksy, úředně stanovené dle kilometrů, přišlo mu za jednu návštěvu kolem 50 zl. Žádali bychom nemožnost, aby úředník psal o Prozoru s nadšením. To je možno turistovi, jemuž pro krátký pobyt jediná špatná hospoda židovská nevadí, jenž pro malé nepříjemnosti toho druhu nemá smyslu, když vidí, co vše jej obkličuje a odměňuje.

Kdybychom sem přijeli za noci, ráno bychom nevěděli, jak jsme se sem mohli dostat. Jsme v dolíku, a pouze na sever vidíme šplhati se četné a obrovské serpentiny na pověstný Maklen, rozvodí moře Černého a Adriatického, odkud rozvírá se obdivuhodná perspektiva na kosatou Hercegovinu, jíž stříbrná Prenja dominuje. Jako turisté přetneme serpentiny kratšími příčnými stezkami a budeme nahoře za 2 hodiny; kdybychom byli však úřadníky, neslevili bychom ze serpentin ani krůček: tu se platí za kilometr, a takový Maklen už něco vydá při účtování cestovného.

Kromě na sever mohli bychom z Prozoru na západ po malé silničce dostati se přes nízké sedlo do Rámské doliny. Ale tu už známe, a tak zkusíme najíti jinudy východ. Zdá se však, že už žádného není. Dolinka k jihu se ouží, na samém konci natlačeny jsou bílé chaty prozorské v jedinou jen skoro ulici, jež uzavřena je příkrými, strmými skalami, na jichž levém křídle strmí kulatá věž, zbytek tvrze Studence.

Zdá se nám, že nenajdeme tudy z města východu. Spíše uhlídáme na konci městečka pod skalou, na níž strmí zřícenina, tmavý veliký otvor, v němž kvapem mizí potůček, Prozorem tekoucí, a s překvapením postřehneme, že v příšerném jícnu mizí mlýnek za mlýnkem. Opustíme silnici a vydáme se k podzemním mlýnkům, udiveni nálezem. Voda spěje příkře do hloubi, a mlýnky stojí zde pod sebou stupňovitě. Dále než ony ale smělý potůček sledovati nebudem — ač by nás vyvedl z Prozorské doliny, jako to už odvážlivci dokázali. Vrátíme se z pod-

*) Reiserouten in Bosnien und Hercegowina. A. Hartlebens Verlag.

S novým pluhem.

zemí na silnici, a všimneme si, že cesta jen zdánlivě mizí ve skalách. Ve skutečnosti se zde zahýbá v úzké úžlabině skalní, jež zdá se býti vyrvána dynamitem. Několik kroků stačí, a Prozor nám zmizel naprosto a před námi rozevírá se svět zcela nový a neméně překvapující. Silnice naše vede po stráni hlubokého těsného údolí. Na levo čumí obrovská homole se Studencem, jako korunkou, a kolmá stěna jeho je celá hladká až na černý otvor dole zející: toť prozorský potůček, jejž jsme viděli podzemní mlýnky hnáti.

Je nám teď jasno, proč Prozor zove se „prozorem" (oknem). Je nám vskutku jako když oknem vyskočíme, když jsme se vyprostili z těsného uzavřeného dolíku a ocitli v této krajině obrovských linií, a když vidíme za krátko rozevírati a rozestírati se do nekonečna perspektivu horského tkaniva zdejšího.

Na chvíli staneme — pak spějeme k nejbližšímu záhybu, abychom se opojili vábícím volným rozhledem směrem k jihu, k Hercegovině. Panorama je menší vydání pohledu s Maklena, a — jako již z pola známé — musí ustoupiti novému překvapení, jehož se nám s leva dostane.

Prozorský potůček a jeho hluboká rokle splývají tu s novým potůčkem a novou, skoro amfiteatrální roklí ve veliký prostranný údol. To by nebylo samo o sobě ničím zvláštním, ale příroda sáhla zde štědrou rukou do své pokladnice. Střed nové kolosální kruhovité rokle, na niž patříme na levo směrem severovýchodním, tvoří roztomilá víska Dug, sídlo begů Dugaliců, jichž voskově nažloutlé kamenné kuće romanticky z prudké zeleni vlaských korunatých ořechů se na nás usmívají svými velkými širokými okny. A nad vískou i pod vískou blýskají se a třpytají obrovské stříbrné jazyky, — vodopády říčky Dužčice, každý asi 20—30 m. hluboký.

Nad vodopádem vrchním vznáší se jakoby ve vzduchu jeden ze zdejších odvážlivých equilibristů — malý bělošedý mlýnek, zdobící místo vavřínem rekovnou svou skráň věncem luzných vrbin. Proud vody, jakoby přímo dnem mlýnku, řítí se do prvé kotliny, z níž jako z varu lehká pára se vznáší a vše průhlednou mlhou zastírá.

Na to mizí voda v zeleni vísky Dug, aby za okamžik obrovitým, mohutným skokem do hlubiny spojila se s potůčkem Prozorským. Toto spojení je obraz velkolepých, protože jednoduchých rysů; terén svým rudým zbarvením podobá se hluboké ráně v živém těle, z níž a v níž místo červené tryská bílá krev.

Kdybychom šli malou hodinku dále, došli bychom z prava řeky Rámy, a tudíž místa, kde se všecky tyto tři údoly od Rámy, Prozoru i Dug v jeden spojují, tvoříce dolinu dolní Rámy, dolinu pitoreskní scenerie, jakou horské prudké potoky bývají zprovázeny. Silnice při ní spějící vede na jih k řece Neretvě, odkud můžeme buď rovně dále na jih do Jablanice nebo na levo (na východ) ke Konjici. My se tam nevydáme, spokojíme se panoramatickým pohledem tím směrem, a vydáme se zpět — vždy se znovu ohlížejíce na krásné Dugy — do Prozoru. Jsme tam brzo. Silnice zvolna stoupá, údol potoku prozorského úží se a přímo před námi naprosto se zavírá, jen s prava Studenec mračí se na nás hrozivě se strmé výše. Prožíváme dojem, s jakým se

vstupuje do Prozoru s jihu: Kroky naše zaduní v těsné skalní chodbě jako v průjezdu zájezdní hospody, a hned na to kolem nás je čiperno a živo jako na jejím dvoře — jsme rázem ve městečku.

Patrno na prvý pohled, že Prozor za dob starého válečnictví byl místem důležitým. Byl hlavou rámské župy, ač městečko vyvinulo se zde až za časů tureckých. Tureckému jhu vzdoroval déle nežli Bosna, neboť jej hájili stateční Hercegovci. Dobyt byl prý zradou baby, jež nepřátelům sdělila, který pramen donáší obleženým vody. Žízeň zmohla pak, čeho nedovedla síla nepřátel.

Z hradu na hoře zbyla pouhá kulatá věž Studenec. Protože nemá vchodu, povídá si lid, že se do ní může podzemním průchodem. Povídá se také, že obrovský ten skalní jehlan prokopán od hradu dolů až k potoku, jenž jím protéká, a to že byla studně, z které obyvatelé hradu vodu brali. —

Zbylo by mi ještě promluviti o Dolní Rámě, jejíž údolí je tím divočejší, čím více blíží se junácké Hercegovce Neretvě; ale ta „partie" je protežována nejpovrchnějšími „Vůdci" stejně jako „klasickými" děly jakosti „Oest.-Ung. Monarchie", — netřeba tedy plýtvati zde místem. Vytknu jen ten zajímavý pro nás zjev, že prvými osadami za Prozorem na jih počíná Hercegovina co do staveb. Prozor ještě úplně je vystaven dle způsobu bosenského: bílé, jednopatrové (většinou) chaty s vysokými šindelovými střechami. První víska, Lug, skrze kterou nás povoz prudce po svahu jižním proveze, je už celá z kamene až po hřeben, každý dům jako ze skály vytesaný, opukové nizoučké střechy lesknou se na slunci jako šupiny hada, a celá osada ponurými stavbami dostává už ráz heroické Hercegoviny. —

Je mi dosti nepochopitelno, že agressivní jinak vláda bosenská propaguje tak málo Horní Rámu s Prozorem a Dugami, když celou řadu jiných bodů, často nevalně zajímavých, neustává turistům před oči stavěti.

Za to je mi pochopitelno, že — když už na Rámu dojde — z její minulosti pokud možno pomíjí se doba, kdy zde vládlo bogumilství, které více pronásledováno a nenáviděno nežli křesťanství. Neboť nenáviděno je dosud a každým: zdejší vládou, katolíky, pravoslavnými; vzdělanci i nevzdělanci — všichni jsou rádi, že nemusí je více pronásledovati.

Uchváceni modou své doby, frásemi, jež jsme od Anglie a Německa převzali o třenicích „kříže s půlměsícem" na Balkánu, domníváme se, že Balkánský poloostrov významný jest na prvém místě jako dějiště onoho prý náboženského zápasu. Bude ještě dlouho trvati, nežli se uzná, že mnohem větší význam má Balkán jako kolébka bogumilství, proti němuž konaly se stejně křížové války jako proti Turkům, a s nímž zápas byl vskutku a jedině zápasem o mravní zásadu — zápas s Turkem byl a jest ve své podstatě bojem o hmotu. „Křesťanům" bylo lehko s bogumilci bojovati, když v zákoně těchto boj byl zakázán, když u nich ani vražda ani poprava nepřipouštěly se a pravda tak přísně byla nakázána, že jim přísaha byla nesmyslem, boha urážejícím. Turci pak nepoturčovali, brali jen půdu, a lidé sami dobrovolně poturčovali se,

když poznali výhody, z poturčení jim plynoucí, výhody mravní i hmotné. S Turkem rval a rve se „křesťan" jen o mamon, s bogumilci jen o ideu. Zápas byl v tomto případě nepoměrně snadný, přece však nedokonán tak brzo, aby nebyl zanechal v Bosně znamenitých kulturních sledů. Bez nich, bez bogumilců, byla by Bosna dnes zemí mnohem méně pozoruhodnou. Bogumilství učinilo z lidu čtenáře, neboť Nový zákon byl jim základem všeho života, a nebylo pro ně vyššího zákona nad slova Kristova. Ale ten často pronásledován byl a pálen, kdo držel se slov Kristových a dle nich jednal, kdo rovnost, pravdu, chudobu, čistotu žádal a v život uváděl. Bogumilství lze děkovati vyvinutí a vypěstění bosenského písma, známé bosančice, a velkolepý rozkvět lidového básnictví vděčí jistě tomuto kulturnímu hnutí mnohou svoji přednost, třebas i viděti nebylo vlivu bezprostředního.

Dnes bogumilství dává všem lidem „dobré vůle" pokoj. Lidé se dávají pokojně najímati za vojáky, hromadí si mamon na úkor druhých, nepřísahali-li, lhou klidně a napořád a někdy lhou i při přísaze, — ale to už je hřích. Klanějí se dřevu kříže, o němž bohumilci pravili: Zdali pak by bylo caru milo, kdybyste líbali šibenici, na níž mu syna oběsili? Modlí se k Bohu, pomíjejíce skutků, neboť modlitba může býti dobrého činu náhradou. Bogumilci myslili naopak, že u Boha platí jen skutek nebo opravdový úmysl — ale přemluviti jej modlitbou svou nebo cizí, přímo nebo prostřednictvím svatých a světic, to dle jich rozumu nešlo.

Dnes vše zapomenuto, jen veliké balvany kamenné, zajímavě tesané, ukazují místa, kde odpočívají Kristovi vyznavači, jimž skutek byl vše a kteří dle rozkazu Kristova „rozdali vše, co měli", k prospěchu obecnému a jen nejnutnějším se spokojili. Jejich nynější krajané, tonoucí v klerikalismu, ať už pravoslavném nebo katolickém, rádi by jim činili výčitky. Je to tak těžko, ale jde to, když se chce; neboť řekne-li se, že „zavrhovali přísahu a modlitbu, odpírali bojovati, zavrhovali ženitbu,*) byli státu nebezpečni a ohrožovali stávající společnost", vypadá to jako pěkný material pro paragrafy trestního zákona.

Byli to bojovníci lepší budoucnosti, do které my máme daleko, ale která vždy zůstane cílem člověčenstva v jeho idealní menšině. Je neuvěřitelno, jak radikální byli bogumilci. O pět set roků později nadešlé hnutí reformační s Viklifem, Husem, Lutherem v čele jest vlastně zpátečnictvím proti jejich době, v níž už skoro všecka legendarní a dogmatická stránka náboženství byla odstraněna a zbývala jen jeho podstata, jeho morálka, jejíž základní idey byly: Všemohoucí Bůh a dobro. Nejblíže bogumilcům byli čeští bratři.

Bogumilci už tenkráte cítili rozdíl mezi Kristem a křesťanstvím a nazývali sebe „pravými křešťany". Ale papež neustával hnáti proti nim vojska, a křižáci, plníce rozkaz jeho, obraceli je „po zlém, když to nešlo po dobrém."

*) Což není jen tak zhola pravdou. Neměli sice obřadu, protože obřadů neuznávali, ale nevěra manželská byla jim hříchem; přísahu neuznávali, jim stačilo slovo, odpadal jim tedy sňatek.

V té době nejlépe se vyznamenali biskupové uherští a jejich králové, již viděli v tom záminku, jež by jim mohlo dopomoci k definitivnímu a pevnému panství nad Bosnou.

Posléze poznal sám papež, že jsou pouhými udavači, neboť mnohé bány bosenské označovali za bogumilce, aniž to bylo pravdou.

Proto pak bogumilci, při osvojení Bosny Islamem, měli lehkou volbu: poturčili se; mohamedanismus byl jim po stránce ideové i morální bližší. V Rámě musila býti persekuce bogumilců nejhroznější a poturčení nejúplnější, neboť zde nachází se památek po nich nejméně. Marně jsem po nich pásl.

Že jednali bogumilci správně, poturčivše se, uzná každý, kdo zejména připomene si nízké jednání Korvínovo při pádu Bosny. Krále bosenského hnal do úzkých, veštval jej do vojny s Turkem a s pomocí v čas nepřišel — neboť jako spojenec nemohl si Bosnu slušně osvojiti. S bezcitností pravého diplomata nechal Bosnu padnouti, aby hned potom, téhož ještě roku 1463, v zimě vytrhl proti Turkům.

Stalo se to jen s úspěchem částečným, osvojil si jen Jajce se severozápadním koutem Bosny. A sotva že se mu to podařilo, hned počal rozdávati, co mu nepatřilo, jak jsme dříve viděli, když „daroval" Rámu Hercegovským vladařům.

Tací lidé špatně propagovali křesťanství vůči tak hlubokým povahám, jako byli bogumilci.

O bogumilcích Rámských málo se ví, ale tím více jsem na ně myslil, když jsem v tajemném zdejším zákoutí prodléval. Třebas nedovedl jsem zde nic o nich pověděti, přece představuje mi dolina Rámská — spíše nežli část zápasiště křesťanství s islamem — němý hluboký hrob filosofů a moralistů bogumilských.

Z perské poesie.

Přeložili Přemysl Hájek a dr. Jan Axamit.

—

ZE ČTYRVERŠÍ OMARA CHAJJÁMA.

1. Nač, Chajjáme, bys nade hříchy lkal?
Rci, jakou za pláč odměnu bys vzal?
Jen pro toho, kdo hřešil, milost je,
jen za hřích milost vezmeš — k čemu žal?

2. Stan moudrosti šil Chajjám, spálen však
byl v utrpení výhni ubožák.
Sříz' Osud stanu provaz, lacino
ten kuplíř nadějí jej prodal pak.

3. Je Vesmír pás, jenž kol těla mi stkán,
z mých slzí vznikl tok, jenž Džíhún zván,
je peklo jiskra z marných strastí mých,
ráj okamžik, v němž poklid je mi přán.

4. Kdy odvrhnu své prázdné obřady,
kdy padnou modly synagogy, kdy?
Rci, Chajjáme, zda přijde do pekla,
kdo z ráje do pekla se vracel vždy?

5. V cel, synagog, škol, klášterů jsou zdích,
kdož touží v ráj, jimž peklem hrozí hřích.
Však ten, kdo Boha taj zná, nevkládá
ve srdce žaludek zrn takových.

6. Když piják slil směs vína ve svou číš,
tu rozlíti ji nedovolí již;
Ty, z jaké lásky stvořil's údy žen,
a z jakého je záští roztříštíš?

7. Já snil, však moudrost učila mne znát,
že nerve růže štěstí, kdo spí rád.
„Nač," děla, „snít? Sen manžel Smrti jest:
Teď pij! pak věčně věků budeš spát!"

8. Cos nezvratného v světa vrtkavé
já hledal oblasti a našel dvé:
Že v zápas lesk Tvých lící lunu zve,
že nad cypřiš je štíhlé tělo Tvé.

9. Pij víno, neb to věčné žití jest,
toť zbytek z mládí, z rána žití jest,
z dob růží, vína, druhů opilých:
buď vesel chvíli, neb to žití jest!

10. Vždy víno, balsám ran, mne k sobě zve,
druh milý těch, jimž láska srdce rve;
kal v číši zbylý, pravím, lepší je
než nebe, klenba lebky světové.

11. My jsme, a víno je, pijácký stůl je, a naše jsou opilá těla,
nedbáme nadějí, milostí, před trestem bez bázně vzpínáme čela,
duše i srdce i číše i oděvy naše jsou plny skvrn vína,
závislost na zemi, na vzduchu, na ohni, na vodě neznáme zcela.

12. Jde žití v před. Čím Balch je, Baghdád čím?
Ať sladké víno, trpké, ke rtům s ním!
Pij dost, vždyť luna dále popluje
od prvních čtvrtí k čtvrtím posledním!

13. Číš důl jest, víno jeho rubínem,
číš tělo jest, a víno duší v něm,
a křišťálová číše s vínem v ní
je slzou, krev jež tají v nitru svém.

14. Nás očistiti musí lásky žár,
než osudu nás ostrý zhubí spár;
ó neseď líně, krásný číšníku,
mou naplň číš! jsme prach, nás čeká zmar!

15. Můj příchod nepřinesl nebi nic,
a odchod můj mu nedá krásy víc:
mé ucho nezaslechlo posavad,
proč přišel jsem a proč jdu smrti vstříc.

16. Jen jméno ze štěstí nám zbývá dnes,
a z přátel nám jen víno zbývá dnes:
Nuž nevzdalujme ruky od číše,
neb jenom číše již nám zbývá dnes!

Poznámky.

2. Básnický obraz v těchto verších vztahuje se na básnické jméno autorovo (pers.-arab. = tachalluṣ) „Chajjám“ t. j. hotovitel stanů, kteréhož řemesla byl básníkův otec.

3. Džíhún jest perská řeka, známější pod jménem Oxus.

5. Cela (pers. sauma'h) je křesťanský klášter. Synagogu rozuměj židovskou. Škola (pers. madraseh) jest škola při mešitě. Klášter (pers. dajr) rozumí se muslimský. — Čtenáře nepřekvapujž výraz: žaludek srdce. Perský básník nazývá nos dýkou neb sloupem, oko vinárníkem neb lidožroutem, vlas havraním hnízdem a paví klecí, jazyk purpurovým papouškem, ústa skříňkou s rubíny atd.

12. Balch a Baghdád, slavná kdysi města perská.

ZE ČTYRVERŠÍ OMARA CHAJJÁMA.

1. Když všeho v světě došel bys: Co pak?
Svůj poslední den představ si: Co pak?
Sto kdybys let žil dle své libosti,
a sto ti bylo přidáno: Co pak?

2. Kdo roušku s lící osudu kdy sňal,
v taj Prozřetelnosti kdo vniknout znal?
Let sedmdesát dva já přemítal
a nevím nic, mně žití tajem dál.

3. Ten s vírou, náboženstvím neví kam,
ten hledá zas, co pravda je, co klam;
v tom z temnot zahřmí: „Blázni, pravím vám,
že vaše cesta není tu ni tam!“

4. Když na východě vzplane zory jas,
víš-li, proč kohout pozvedá svůj hlas?
Dí: „Opět jednu noc ti urval čas,
a nevědomým, jako dřív, jsi zas.“

5. My nemáme dnes moci nad zítřkem
a úzkost oň si darmo v mysl zvem:
Zdráv srdcem-li's, co okamžik dá, vem,
neb nevíš, co ti zítra údělem.

6. Ten džbán, jak já, kdys lásky nesl žal,
vlas krásné hlavy v otroctví ho jal;
to držadlo, jež nese na šíji,
toť rámě, kterým milku objímal.

7. Líp, dím-li Ti, co v krčmě dumal jsem,
než sliby bez Tebe před miḥrábem;
Ty, první z bytostí a poslední,
mě sežhni, chceš-li, — chceš-li, v lásku vem!

8. My qur'án Slovem Nejvyšším sic zvem,
leč kusá nesouvislá řeč je v něm:
Číš, pod míru v ni vrytým veršíkem,
ta mluví k časům všem a místům všem.

9. Kde rdí se růže, tulipán kde plá,
tam vládce krev se kdysi vylila.
Kde kvetou fialky, je mohyla,
kde krásná žena hlavy pozbyla.

10. Je čas, kdy zelení se zdobí svět,
jak ruka Mojžíše kdy pučí sněť,
kdy, jak by Ježíš dech' naň, ožil květ,
kdy — k pláči otvírá mrak oči v sled.

11. V sad kdysi slavík zamířil svůj let,
zřel růže tam, číš plnou vína zhléd'.
V sluch šept' mi: „Pozor měj, čas prchne hned
a prchnuv nevrátí se nikdy zpět!"

12. Svět, starý tento káravánseráj,
ten tmy a světla proměnlivý kraj,
je zbytkem z hodů sterých Džemšídů,
hrob, jenž sto Behrámů skryl ve svůj taj.

13. Když v světě neděje se nic, jak chcem',
nač to, co snahou, nadějí co zvem'?
My trudíme se, díme s povzdechem:
„Jak pozdě přišli jsme, jak brzo jdem!"

14. Kde pěvci? Víno? Číš chci, šťávu rév!
To blaží, pít hned z rána hroznů krev.
Mně nejmilejší v světě trojí zjev:
Má hlava zpitá, milenka a zpěv.

15. Víš, Pane, jenž's nad pány vyvýšen,
kdy bývá duch náš vínem potěšen?
Vždy v neděli, v pondělí, v úterý, ve středu
a ve čtvrtek, v pátek a v sobotu — každý den!

16. Oh, v zbožnost, vědu zanech naděje!
Vlas přítelkyně hladit lépe je,
a krve z révy v číš lít krůpěje
dřív, nežli čas krev tvoji proleje.

17. Co získal z bohatství jsem světa? Nic.
Co z času zbylo mi, jenž prchl? Nic.
Jsem plesu pochodeň, jež zhasne: Nic,
číš Džemšída, jež roztříští se: Nic.

18. Já mrštil včera večer džbánem v zeď,
jsa zpit, a změnil jsem ho v třepů změť.
Mně zdálo se, že děl mi v odpověď:
„Já byl, čím ty's, ty budeš, čím já teď.“

19. Až zvrácen bude mého bytí kmen,
a údy mé až padnou času v plen,
buď z prachu mého pohár zhotoven,
můj prach pak vínem znovu oživen!

Poznámky.

7. Mihráb je znamení v mešitě, které ukazuje směrem k Mekce, a k němuž obráceni se muslimové modlí.

10. Verš 2. vztahuje se na Exodus IV., 6: „Potom zase řekl jemu Hospodin: Vlož nyní ruku svou za ňadra svá; i vyňal ji, a aj, ruka jeho byla malomocná, bílá jako sníh.“ Leprósní výrůstky srovnávají se tu s pupeny stromů.

12. Káravánseráj = místo, kde káravány přenocují, zájezdní hostinec. — Džemšíd a Behrám, slavní a opěvaní králové perští.

15. Verše tyto jsou výsměchem známému Muhammadovu zákazu strany pití vína.

17. Verš 4.: Džemšíd měl pověstný pohár s kabbalistickými značkami, z nichž prý mohl věštiti budoucnost.

ZE ČTYRVERŠÍ CHÁQÁNÍHO.

1. Já kámen v srdci tajil — jak řeky proud,
a trn i slámu nosil — jak řeky proud,
já doma klidu neměl — jak řeky proud,
teď prch' jsem, nevrátím se — jak řeky proud.

2. Ač moudrým's, Cháqání, skloň k milce rty,
žij lásce, která snímá trampoty;
žár lásky máš-li — čím ti pekla žár?
Tenť ohněm dřev, leč v onom hoříš ty!

3. Mé srdce prosto bolu není, ach!
Žal ukonejšen stále není, ach!
Chci vůni zdraví, však té není, ach!
Klid je mým přáním, klidu není, ach!

4. Dal sultánské mi dary slavný král,
řka: „Splnit znám, co Cháqání si přál.“
„Ó králi, jaké přání splnit chceš,“
já děl, „vrať žití mi, jež prchlo v dál!“

5. Mé mládí v krátkém čase uprchlo,
a ve strastech, jak ty víš, uprchlo.
S průvodem Smrti žití uprchlo,
ach, v elegii pění uprchlo!

6. Znáš prospěch, jejž jsem ze světa měl? Nic.
Z dnů svojich žatvy co jsem užil? Nic.
Jsem svíce moudrosti, však zhaslá — nic,
jsem Džéma číš, však roztříštěná — nic!

7. Nic bytí není, žití rovněž nic,
Dům tento, koberec ten, rovněž nic.
Je mládí kapitálem základním
rent životních, a mládí — rovněž nic!

Poznámka.

7. „Dům tento, koberec ten" — rozuměj svět.

ZE ČTYRVERŠÍ ABUL CHAJRA.

1. Dí sultán: „Poklad svůj zvu jměním svým."
Dí súfí: „Já se kutnou spokojím."
Dí milenec: „Mé jmění — toť můj žal."
Že své mám ve svém nitru, já jen vím.

2. Brahmíne, k líci krásné modli se,
k jar čtrnáct staré dívce modli se!
Když nedopřáno oku Boha zřít,
než k teleti, radš' k slunci modli se!

3. Já, co jsem, svíčko z Tarrázu, Tě zhléd',
se modliteb vzdal, postu, práce hned.
Když u mne's, vznět můj přejde v modlitbu,
když v dálce jsi, je modlitbou můj vznět.

4. Kdo poznáním vnik' v těžkých záhad kruh,
ten, splynuv 's Bohem, odvrh' bytí ruch.
Tož bytí Boha ztvrď, své popři Já!
Toť smysl slov: „Krom Boha není bůh".

5. Zlob času nedbáme — a dobře nám,
ni o chléb starostí — a dobře nám.
Když kuchyň dá nám hrozny vařené,
my čerstvých neždáme — a dobře nám.

6. Jsi nevědomým — v prach nač líc bys klad'?
Čím protijed, jed k srdci-li se vkrad'?
Své vyčistíš-li roucho zevnější,
však v srdci špínu máš — čím skvoucí šat?

7. Ples, radost nehostíme ve srdcích,
a v kruhu našem neozve se smích.
Když rozkoš někdy zabloudí v náš kraj,
v žal změní se na jeho hranicích.

8. Mžik, Pane, věnuj mi! Hle zlomen jsem,
jsem šílen! Dař mne z dobroty jen clem!
Ne dle mých zásluh suď — Tvé jednání
buď dobroty Tvé velké výronem.

Poznámka.

2. Verš 1. Tarráz byl proslulý krásnými dívkami.

Z LYRIKY FIRDEUSÍHO.

I.

Kéž na ňadreeh Tvých noc bych probdít směl
Vzrost' hlavou bych až v nebes modrý pel,
o Merkura bych qalam zlomit spěl
a luně koruny bych sejmul běl,
nad nebes devět sfér bych cenu měl,
o hlavy jejich svoji patu třel.
A kdybych září krásy Tvé se skvěl,
Tvým tělem, které plane nad úběl,
tu milosrdenství bych přinášel
a dary zahrnout bych nuzné chtěl.

II.

Já mnoho přemítal a mnoho čet'
jsem zvěstí arabských i pehlevských,
teď nosím, šedesát a dva stár let,
co zjevno, taj, jak proviant cest svých.
Však z mládí nezbývá mi dnešním dnem
než hříchů tíž a pocit žalosti.
Zpět myslím-li, dím s Abu Táhirem,
co trapný bol mi v hruď se zahostí:
„Já snil, že děckem, hochem znova jsem —
oh mladosti, oh luzná mladosti!“

Poznámka.

1. Verš 3. Qalam = třtina, péro psací ze třtiny zhotovené.

Z „BUSTÁNU“ MUSLICHEDDÍNA SA'ADÍHO.

Chraň sirotka, jenž ztratil živitele
prach setři s něho, trn mu nenech' v těle!
Je trudný osud, jenž jej světem žene:
zda zelená se strom snad bez kořene?
Když sirotka zříš, skráň jak chýlí, hyna,
ó nelíbej ty před ním svého syna!
Kdo těší sirotka, jejž vidí štkáti,
kdo uklidní jej, pakli hněv jej schvátí?
Hleď, aby neznal slzí beznaděje:
Kde sirota lká, Boha trůn se chvěje.
Slz rosu, jež mu v čistém oku září,
a šedý prach mu setři s bledých tváří!
Když nechrání víc otec jeho hlavy,
nuž ty jej ochraň, vlídný, usmívavý!
Já skráň svou koruny mnil hodnou býti,
když v otcův klín jsem kdysi směl ji skrýti.
Když tehdy moucha v střed mi sedla čela,
jak četná srdce úzkostí se chvěla!
Teď kdyby vrah mne vrhl do vězení,
víc druha, jenž by pomohl mi, není.
Já osud siroty jsem zkusil bídný,
neb záhy odňat byl mi otec vlídný.

⁂

Šel do Hidžázu kmet prý, zbožnost v oku,
jenž dvakrát při každém se skláněl kroku,
a tak byl horlivým na cestě boží,
že z nohy nevyňal ni trny hloží.
Však v posled jeho srdce pobloudilo,
že dokonalým nazval svoje dílo.
Lstí vzbudil Iblis hrdosti v něm stíny,
kmet pravil: „Jak já, neputuje jiný!“
Bůh kdyby milost jemu nebyl soudil,
on jistě byl by s pravé cesty zbloudil.
Však děl mu anděl, jehož nezřel tahy:
„Ty šťastný muži, muži dobré snahy!
Když modle se, jsi prachem vláčel nohu,
mníš dar že zvláštní přinesl jsi Bohu?
Líp v srdci mír mít, konat dobrodiní,
než skráň kdy v kroku tisíc poklon činí!“

⁂

Muž kterýs oděl železem pěst svoji,
neb dychtil se lvem utkati se v boji.
Lev chopil se však tvrdé rukavice,
i nebyl s to muž brániti se více.
Kdos k němu děl: „Spíš, brachu, či jsi ženou?
Dej ránu lvovi rukou obrněnou!“
Však pravil ten, jenž ležel bez pomoci:
„Lva nelze věru takou pěstí zmoci!“
Kde rozum moudrého pad' v lásky muka,
toť jako lev a obrněná ruka.
Tu ženou jsi, jež v spárech lva se chvěje,
pěsť železná ti věru neprospěje,
a nikdy vítěz nevyjdeš z té sázky:
míč rozumu je ovládán hrou lásky.

*

Já slyšel, noc že stařec prožil v bdění
a z rána ještě trval ve modlení.
V tom slyšel hlas, jejž vnímal v nepokoji:
„Ty nejsi vyslyšen, jdi cestou svojí!
Tvá modlitba, ta přijata zde není,
stát zůstaň v nářcích neb jdi v povržení!“
Zas probděl noc a volal ku Věčnému;
tu jeho žák, jenž zvěděl vše, děl k němu:
„Víš, uzavřena že ti nebes brána,
nač probdíš noci, nač se modlíš z rána?
V tvář starce tekly slzy rubínové:
„Ó jinochu,“ — tak šeptly jeho rtové, —
„od nebes brány odstoupil bych v stesku,
jen kdybych jinou pro sebe znal stezku!
Když uzdu přerval mi druh rozezlený,
mníš ty, že opustím i sedla třmeny?
Když nevpuštěn, kdo prosí, jednou branou,
což na tom, vejít-li lze jinou stranou?
Prý darmo šinu nohu v tomto směru,
leč jiné cesty nelze najít věru!“
Jen dořek', skloniv k modlitbě se znova,
„Ač nejsou dokonaly,“ zaslech slova,
„tvé prosby přijaty, jež k nám jsi zvedal,
neb darmo přístřeší krom nás bys hledal.“

Na sv: Řehoře
čáp letí přes
moře,
Žába hubu otevře,
ledy plují do moře,
líný sedlák, který
neoře.

BŘEZEN

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POŘEKADLŮM.

FR. XAV. SVOBODA:

Dívejte se, kudy kráčela.

Drama o 4 jednáních. (Pokračování.)

JEDNÁNÍ DRUHÉ.

Salon z jednání prvého. Večer před plesem.

Výstup 1.

Marie a Olga (sedí na pohovce). Později Rubešová, Rubeš a Marta.

Olga. Toť je hluku k vůli hlouposti!

Marie. Každý má své důležitosti, má zlatá. Snažme se, aby nám nic nepřekáželo.

Olga. Ach — všecko je na nohou, jdi mi. I otec . . . krajky opravuje . . . Bože! (Zasměje se.)

Marie. Což činit!

Rubešová (vejde spěšně s levé strany s kytičkou, kterou ukazuje dcerám). Podívejte se! Krásná, co? — Moje děvenka, celá je zmatená. Bude jako růže! — Tak vidíš, Olgo, nemohla jsi jít? Teď tě to mrzí!

Olga. Nemrzí, maminko.

Rubešová. Josef shání gumu na střevíčky, vyzouvaly se jí. (Prohlíží kytičku.) Pěkná! Aá — to je vůně. (Odkvapí v pravo.)

Olga. Kam to tu sestru tak vypravují, kam? Proč ji tak šňořejí? A proč tam jde?

Marie. Dospívá, je čas. Vidíš, jak se rodiče starají.

Olga. Trh, trh! (Rozesměje se.) Tak Josef shání gumu ke střevíčkům!

Rubeš (jde rychle z pravých dveří přes jeviště v levo rozdurděn). Bodeť, bodeť! Na zrcadle, bodeť! Což já mám všecko vědět? Každá věc má mít určité místo. (Zajde.)

Olga. Vidíš — duše člověka, hoře jeho — to nikoho v domě nevyruší, ale že jde dcera na několik hodin skákat mezi mladé muže, všecko je na nohou. Myslila bys, že se něco velikého stalo, co je hluku!

Marie. Nevšímej si toho.

Olga. Křičí to příliš.

Marta (běží s levé strany v županu, učesaná, napudrovaná, se šněrovačkou v ruce). Já nevím, tatínku, tam někde. (Stane u sester.) Jsem dobře učesaná? (Obrací se.)

Marie. Dobře.

Marta. Zdá se mi, že mám báň na hlavě. (Přiskočí k zrcadlu.) Chi! To bude! (Tleskne rukama.) Taky byste mi mohly pomoct. Maminka není ještě oblečená, a vy se jen bavíte!

Olga. Vidíš, jaké jsme ničemy vedle tebe!

Marie. Nespěchej zbytečně.

Marta. To mám oči! (K Marii.) Podívej se! Hodinu jsem byla ve tmě, aby večer zářily!

Olga (se zasměje).

Marta. Což ty svatá! (K Marii.) Dnes budu celý večer pyšná! Umínila jsem si to! Půjdu sálem, jakoby mi všechno patřilo! A prosit se dám! Chi! (Ukazuje na vlasy.) Je vidět tuhle sponu?

Marie. Je. Jsi roztomilá!

Marta. Chi!

Rubešová (ukáže se v pravo). Půjdeš-li přece? Dá se do povídání! (Zajde opět.)

Marta. Máti, už běžím... ňoňoňoňo — maličká, jen se nehněvej! (Odkvapí v pravo.)

Olga. Chápeš to?

Marie. Mládí. Snad je tak dobře.

Rubeš (kvapí z levé strany v pravo. Nese lihový kahan). To je tak, když se rodiče zblázní. (Zajde.)

Olga. Jaktěživ tatínek tak rychle nechodil jako dnes.

Marie. Je u vytržení, znám ho.

Olga. Prosím tě — konečně se mu jedna dcera vydařila! Sláva! Rozžehněte slavnostní svíce! Volejte: Konečně se jedna vydařila!

Marie. Zdá se.

Olga. Je to komedie, přepodivná komedie!

Marta (vletí z pravé strany). Hned, máti, hned, počkej! (Přiběhne k sestrám.) Musím vám to povědít! No, Olgo, poslouchej! Tatínek řek', abych přijela do sálu na velocipedu, chi! Pěkně — hup mezi ně, a mám se klonit, pozdravovat a usmívat se, chi! Tak už to víte! Mračte se dál! (Kvapí v pravo.) Máti, už běžím! (Zmizí.)

Olga. Blahoslavení chudí duchem!

Marie. Ba skutečně blahoslavení.

Olga. Marta si jistě myslí, že není dnes nikoho na světě mimo ni.

Marie. Ať se těší. Bůh ví, jak my připadáme lidem.

Olga. Jako blázni! Potrhlé, ztřeštěné ženy! To je přece jasné!

Marie. Tak vidíš!

Olga. Cítím, jak jsem rodičům nepříjemná a protivná.

Marie. Jsi příliš podrážděna.

Olga. Ano, v poslední době.

Marie. Věděla jsem, že jsi v sobě nezvítězila. Živá láska se nedá pouhou vůlí zlomiti.

Olga (oživne). Dá!

Marie Ba nedá. Všecka tvá podrážděnost svědčí o tom, že jsi se nijak neoddělila od svých dřívějších pocitů.

Olga. Ne — není možná, zvítězila jsem!

Marie. Kdykoli se s Hlavsou setkáš, jsi všecka proměněna. Dech se ti tají, řeč ti vázne a tvář ti bledne... je vidět, že jsi nezapomněla.

Olga. To by bylo smutné, abych se nedovedla vysvoboditi! (Povstane vzrušena.) Neříkám, že jsou ty drápy, které mne uchvátily, slabé, ale jsem z nich venku, jsem... a chytají-li mne ještě, však jim uteku! — Aáá -- ne — jsem vysvobozena, jsem vysvobozena!

Marie. Hlavsa, zdá se, velice trpí. Je přepadlý.

Olga. Možná... snad. Nic není bez oběti. (Rozmyslí se.) A proč mi povídáš, že trpí?

Marie. Prosím tě, Olgo, vzpomínáš-li pak někdy na něho?

Olga. Ano, ale krátce. Nechci, rozčilí mne to — zlobím se.

Marie. Za to já jsem dnes po celý den vzpomínala, jak jsme byli tehdy společně u Padrťských rybníků. To byl báječný den! Vy jste šli spolu těmi poměnkovými travami... já ho tehdy strčila, když jsi šla v předu, aby šel s tebou. Zapálil se a šel. Smáli jsme se vzadu jeho nesmělosti.

Olga. Byl nesmělý. (Usedne opět k Marii.)

Marie. Znamení, že je lepší člověk, lepší než všichni ostatní.

Olga. Trhali jsme v té louce arniky, běžel pro ně travou — tak až po pás zabořen.

Marie. Ano, můj muž se smál a ty jsi zazpívala verš z Oněgina. To byl opravdu překrásný den! Měla jsi bílou bluzu a červený pás. Poslouchala jsem — v dálce zakrákala vrána.

Olga. Ano, zpívala jsem. (Zazpívá.) „Ach, Olgo, já tě měl tak rád!“

Marie. Šli jsme pak takovou uzoučkou pěšinkou pod široké borovice.

Olga. Ano... tam... tam poprvé mi pověděl, že mne má rád.

Marie. Tam?... Já to tušila. A jak to řekl?

Olga. Nějak to zakoktal. Měl slze v očích, třásl se... líto mi ho bylo.

Marie. Milovalas někdy někoho jiného?

Olga. Nikoho. Jeho jediného... nade všecko.

Marie. Byl šťasten?

Olga. Byl, jako já.

Marie. Ubohý... on je takový důvěřivý dobrák... to je to, kdyby byl zuřil, nebo se bránil!

Olga (hledí chvíli před sebe; pojednou si zakryje rukama tvář a vášnivě zaštká).

Marie (probírá se prsty v jejích vlasech beze slova).

Olga (prudce vstane). Nemysli, že jsem k vůli němu plakala, ne, nad sebou jsem plakala... ale ani to ne, tak mi přišlo všecko zákeřné a zlé, až k pláči. (Přechází a podrážděně se směje.) K smíchu jsem... hlupáček!. Vypadám asi, jako bych neměla dosti síly! (Vážně.) Vidíš, tak se musí člověk bránit, aby neuvázl. A já ti povídám, Marie, tímto způsobem je každá dívka prodána a zničena. Vždy je ten její největší dobrák, vždy je ten nejlepší člověk, vždycky trpí a vždycky má slze v očích. (Rozhodně.) Je to všecko lež!

Marie. Ne vždy.

Olga. Vždy. Já poznala neslýchané věci.

Marie. Co jsi poznala?

Olga. Viděla jsem pod masku... (s ošklivostí) ááá — sama jsem netušila, že je svět tak nízký.

Marie. Co jsi tedy viděla?

Olga. Co snad ani jiná dívka neuvidí, nebo čemu nerozumí. Vyšla jsem si poznávati svět. Tvrdím ti: my muže neznáme! My jsme stále

ošizeny! My jsme stále klamány! Muži se přetvařují, aby ke všemu hráli úlohy šlechetných, dobrých a vznešených.

Marie. To nalezneš na konec ve všem.

Olga. Proč my tedy máme zůstat slepými chudáky? (S rozhorlením.) Vždycky si říkám: Zavaž si oči, holčičko, zavaž, a dej se vésti! (Přechází a směje se přerývaně z podrážděnosti.) Žij mládí v klášteře, vyrůstej v illusích, jak je svět hezký... a oni se zatím musí vybouřit, důkladně vybouřit, aby byli ti nejlepší tví páni! Tak, tak, holčičko, uč se věřiti, jak vládne ctnost — oni se zatím učí věřiti, jak vládne nectnost... A buď nevinná jako kvítí, taková se dobře hodíš k pastvě! Holčičko, přivři ty toužebné oči, jdi jen, jdi, hopkuj tam do manželství, to je ráj, to není hrob!

Marie. Přepínáš.

Olga. Marie, k čemu si vymlouvat pravdu? Chci nahlédnouti, chci poznati všecko. Jsem taková duše, a jsem pokořená tou všeobecnou přetvářkou. Nesnesu to. (Živě.) A je to divadlo! To je divadlo, má-li člověk odvahu podívati se za oponu! To je krása! To je vláda ctnosti! Vyjdi si jen jako já včera sama večer na korso a pozoruj! Teď vím, proč tam večer děvče nesmí, teď vím, proč se musí chránit a proč je to přečin proti mravopočestnosti. Měla bys vidět ty smečky mladíků, ty úlisné pány, ty tiché starce! Lov, lov, to je lov... a takoví muži... oh, já uviděla pana Jandu, našeho souseda, takového upjatého, dokonalého muže ve své rodině... a on se točil za každou... a hopkoval za jednou, která se ohlédla... (zasměje se) ... A já stále čekala, že půjde i Hlavsa, že se bude i on dívati těma chtivýma očima, že bude pobíhat hned za tou a hned za tou jako všichni, ale on patrně pobíhal jinde!

Marie (poděšena). Olgo, takovým způsobem bysi se kompromitovala. Řekla jsi, že jdeš do divadla.

Olga. Jinak bych se tam nedostala.

Marie. Uškodíš si, lidé tě pomluví!

Olga. O to se nestarám... pro sebe chci býti svobodna. Ach lidi — co lidi!

Marie. Svět se ti zhnusí!

Olga. Zavaž si oči, holčičko, zavaž si oči! — Ne, ne, nikdy ne! Jen bych si ještě přála slyšeti pány, když jsou sami... to je asi hrubosti!

Marie. Snad jsou většinou takoví — ano — ale, prosím, Hlavsu k nim nepočítej!

Olga. I on je takový! Však i jeho tam uvidím!

Marie. Olgo, nikdy tam již nejdi.

Olga. Teď tam půjdu. Marta ať tančí, já se půjdu osvobozovat, půjdu poslouchat přednášku největšího filosofa — života!

Marie. Někdo tě pozná, donese to otci a bude veliké pobouření.

Olga. Ne... ne... nebude... já bych... já viděla... otce se nebojím!

Marie (ulekne se). Ty jsi viděla...

Olga. Ano...

Marie. Koho? Otce?

Olga. Ano . . . taky se ohlížel . . . za každou . . . Chachacha!

Marie. Nedívej se dál, než smíš viděti! Neodvažuj se — ne, neznič si víru!

Olga. Nezapomenu na to nikdy . . . Takhle stál otec obrácen a díval se . . . a váhal, má-li běžeti za tou, která se na něho vyzývavě podívala, anebo domů . . . sem k nám . . . Proběhla jsem rychle na druhou stranu, aby mne nepoznal. Myslím však, že mne přece viděl.

Marie (povstane všecka pobouřena). Olgo, nech ty věci!

Olga. Vždyť říkám, zavaž si oči, holčičko, zavaž si oči!

Marie. Ty jsi mne strašně rozčilila.

Olga. Mne to stejně rozčililo!

Marie. Nemám teď dost úsudku — působíš na mne jaksi dráždivě — ale cítím, že musíme býti k mužům přece jen spravedlivější.

Olga. Jen Hlavsu bych tam ještě ráda viděla . . . a dnes tam bude, dnes jistě! Nahlas bych se dala do smíchu!

Marie. Ne, to není pravda . . . se vším se mýlíš.

Olga. Jen nevidět, jen nevidět, to je to nejlepší!

Marie. Možná, že je. (Přechází.) Ne, ne, ne . . . to je . . . ty jsi mne neobyčejně rozrušila.

Olga. To všecko se musí přemoci, abychom způsobily dobro. Žena musí poznati pravdu. Falešná hra musí být odkryta.

Marie. Nechoď dnes nikam . . .

Olga. Půjdu. Dnes uvidím Hlavsu na ulici. Poběží — jako ti druzí.

Marie. Neuvidíš. — A ty nemůžeš ven!

Olga. Řeknu, že přijdu brzy.

Marie. Když bysi se nevracela, otec by se pobouřil. Víš, jaký je přísný. Na ples nepůjde a ihned by tě postrádal.

Olga. Nenuť mne ku svému osudu, Marie.

Marie (chvíli pomlčí). Nepřemlouvám tě; aspoň se přesvědčíš, že tam Hlavsa nebude.

Olga (odejde v pravo).

Marie (usedne rozechvěna). Já se takhle ani domů nedostanu. Nemohu ji opustit, ubožátko. Mučí se, jako já jsem se mučila. (Povstane.) A otec! Ne ne — mýlila se. (Jde v pravo.) Jistě . . . mýlila se!

Olga (vstoupí oblečena v zimním žaketu a čepici). Vyhnu se aspoň té výpravě . . . S Bohem, Marie! (Políbí ji.) Jaké hlouposti bych psala, kdybych znala svět jen tak, jak nám o něm ve škole a doma povídali! Těším se — každý krok — je osvobození. Zlatou rudu kopám pro sebe! (Odejde prostředkem.)

Výstup 2.

Marie. Josef (vstoupí prostředkem). Později Rubeš, Marta a Rubešová.

Marie (za Olgou). S Bohem! Vrať se brzy!

Josef. Gumu jsem koupil. Už je Marta oblečena?

Marie. Obléká se.

Josef. Rosička s Tichým přijdou podívat se na ni, až bude v celé slávě.

Marie. Přijdou?

Josef. Ano, pozvala si je. Prosím tě, Bůh ví jak bude krásná! Jen kdyby tolik nekřičela! Na Žofíně bude slyšeti jen ji.

Rubešová (ukáže se v pravo). Už jsi tu? Neseš? Ukaž! (Vezme od Josefa gumu.) Dobře! (Zajde.)

Josef. Dnes budu tančit jako blázen.

Marie. Povídala Marta, že tam budeš mít známou jednu slečnu.

Josef. E — to nic není! Mám tam několik jiných laněk.

Rubeš (vstoupí). Olga si šla něco koupit?

Marta. Ano . . . a povídala, že navštíví slečnu Veselou.

Rubeš. Teď, toť se rozumí, to se sluší. Má pěkné nápady! Prosím tě, Marie, vymlouvej jí ty hlouposti. Vždyť s ní není k vydržení! (V pravo volá.) Aá — už jdu! Hned volají, jak se hnu! (Zajde v pravo.)

Josef. Ta naše Olga je strašně přepjatá holka.

Marie. Velice se mýlíš.

Josef. Prosím tě — co dělá, nemá smyslu. Já leccos snesu a leccos přehlédnu, ale někdy, věř mi, mám jediný pocit: Vzít ji a vymrskat jí metlou, co by se do ní vešlo!

Marie. Vy si ovšem do smrti spolu neporozumíte. Vás prostě všechny rozčiluje ta jediná věc: že stojí Olga duševně nad vámi.

Josef (popuzen). Děkuju! (Zasměje se.) Taky moudrost! — Ó zlaté ženy! Vida! Teď tomu rozumím! Olga stojí rozumem nade mnou! (Hlasitě se směje.) A nade všemi!

Marie. Ano, je to ve všem patrné! Nedurdi se!

Josef. A nad Hlavsou taky, ne?

Marie. Ne — ten je jiný.

Josef. A taky je jí málo. Člověk neví, co si má o ní myslit.

Marie. Mysli si o ní, že je veliký talent, a že ty jsi příliš naivní, abys jí dovedl rozuměti.

Josef (rozesměje se). Dobře, velmi dobře, to se ti povedlo! — Zkrátka: Olga přišla spasit svět a my to nemůžeme pochopit!

Marie (do prázdna). Má zlatá dušička!

Josef. No no no no, kam se neděje!

Marta (veběhne v plesové toiletě, vesele se zatočí a stane jako na odiv uprostřed salonu). Co mi říkáte?

Rubeš (chvátá za ní). Na všecky buď přívětivá!

Marie. Krásná jsi, jako motýlek. (Opraví jí záhyb na sukni.) Tak! — Roztomilá!

Josef. Jenom se ke mně nehlas.

Marta. Neboj se! (K otci.) Děkuju ti, tatínku, žes mi pomáhal! — Aáá — já se rozplynu radostí, až budu tančit, jako ta sněhurka. (Políbí Josefa.) Už se mi střevíčky nevyzouvají, děkuji ti, hodný, moc hodný! Chi! —

Rubeš. Uhřatá nechoď na chodbu.

Marta. Ne.

Rubeš. Šáteček máš?

Marta. Mám. Chi! — Jsem hezká?

Rubeš. Jsi.

Josef. Mám tam bílou kravatu a rukavice?

Marta. Zeptej se. Maminka snad ví!

Josef (odejde v pravo).

Marta (rozraduje se). Poprvé, Marie, poprvé! Tatínku, poprvé! A já vím, co všecko udělám! — Ale budu-li stát? — Ale ne, já nebudu stát! Kdež pak! Ani drobet! Na besedu, na čtverylku a na všecky valčíky jsem zadána! — Chi! — Včera mne ještě prosil takový jeden bleďáček, kudrnáček jako beránek o jeden valčíček. Tatínku! — chi! — Abych tak sklouzla a upadla! — I ne, neboj se, já neupadnu!

Rubeš. Jak by to bylo krásné, kdyby taky Olga šla!

Marie. Ale, tatínku, když ji to netěší, k čemu se má nudit?

Rubeš. Nudit — ale pan Hlavsa, což se takovým způsobem jedná?

Marie. Což činit? Nutit ji nemůžeme. Pan Hlavsa, zdá se, je velmi vážný člověk.

Rubeš. Je, ano. Mohly být starosti u konce. — Ááá — jen nenechat takové hlavičky přerůstat.

Marie. Neodporuj jí. Možná, že časem dojde tam, kde ji chceš mít.

Rubeš. Pan Hlavsa bude dnes večer u nás. Domluvili jsme se. Povídal: Pohovoříme si, když s mého plesu sešlo.

Marie. To je dobře. Jsem dnes všecka podrážděna, ráda bych se pobavila.

Marta (pozorovala se v zrcadle). Tatínku, budou se o mne prát?

Rubeš. Budou.

Marta. Chi! —

Rubešová (vstoupí z pravé strany oblečená za gardedámu). Vůz je už dole.

Marta. Ať čeká!

Rubeš. Zdržovat se nemůžete. Pan Rosička i pan Tichý uvidějí tě na plesu.

Marta. Ne, přijdou se podívat sem! Chci, aby mne viděli tady, aby mě viděli nejdřív ze všech lidí! Chi! (Venku zazvonění.) Už! — Já věděla!

Rubešová. Už jdou!

Marta (utíká v pravo). Já potom přiběhnu jako laň. Tadyhle mi nechte místo, abych mohla vběhnout až doprostřed! Máti, nenapomínej mne, ztratila bych kuráž! (Zajde.)

Marie (jde za ní a zmizí).

Rubešová. Olga se jistě dopátrala, že přijde pan Hlavsa.

Rubeš. Proto odešla, to jsem hned věděl. — Ách! — Komu není rady, tomu není pomoci!

Výstup 3.

Rubeš, Rubešová. — Rosička a Tichý (vstupují prostředkem). Později Marta, Josef a Marie.

Rosička. Ruku líbám, milostivá paní! — Má služba, pane Rubeši!

Tichý (kloní se). Ruku líbám.

Rubešová. Právě jsme chtěly odejít.

Rosička. To bychom byli litovali.

Tichý. Já budu tančiti jen k vůli slečně, aby se měla čemu smát.

Rosička. A já mám úkol: přiběhnout vždy, kdykoli nebude mít slečna průvodce, a opět porloučet se, jak se někdo přiblíží.

Rubeš. Marta se velice těší, je jako u vytržení.

Tichý. Bude jistě báječná.

Rosička. Mám zlé tušení, že s ní ani nebudu moci promluvit. Dnes nám ji někdo odnese.

Rubešová. Nebojte se.

Tichý. Slečnu Olgu jsme teď potkali na Ferdinandově třídě.

Rubeš. Teď? Tam?

Rubešová. Kam se tam zatočila?

Rosička. Prochází se tam ... sama. Ani si mne nevšimla, klonil jsem se.

Rubeš (rozmrzen). Neviděla vás asi.

Tichý. I viděla.

Rubešová. Proč pak Marta nejde? — Marto!

Marta (veběhne hbitě až doprostřed pokoje, pokloní se a volá radostně). Vítám vás, vítám vás! Nazdar, nazdar! A podívejte se na mne a řekněte mi, že jsem krásná! Vy mne první z pánů vidíte a na vás se nejdřív usmívám! — Chi! — No? Líbím se vám? No? — (Obrací se hbitě.) Řekněte něco? Oněměli jste?

Rosička. Kořime se hluboce. Víc nic.

Tichý. Jako víla jste.

Marta. Jako co?

Tichý. Jako víla, slečno.

Marta. Chi! -- Děkuju! (Pohlédne do zrcadla.) Řeknu vám upřímně, že se sama sobě líbím! Pane Rosičko, udělejte mi křížek. (Nastaví čelo.)

Rosička (pokřižuje ji). Teď budete mít dvojnásobné štěstí.

Tichý (jde k ní). Já taky, slečno! (Pokřižuje ji.) Máte báječné oči, jaké jsem ještě neviděl.

Marta. Mám přece strach, protože jsem tak moc dětinská. (K Rubešové.) Máti zlatá, nenapomínej mne v sále, já bych byla zaražena.

Rubešová. Ne ne, děvenko ... ty jsi hodná.

Rubeš. Neboj se.

Josef (vstoupí připraven na ples). Nazdar! (Podává pánům ruku.)

Marie (vejde za ním. Děkuje pánům, kteří se jí poklonili). Tu je vůně!

Josef. Pojďme tedy. (K Rosičkovi.) Máš dole vůz?

Rosička. Ano.

Josef. Přisednu k vám.

Rubešová. Tak, děti!

Marta. Tatínku, s Pánembohem. (Políbí ho.)

Marie (políbí Martu). Bav se dobře. (Zahledí se na ni.) S Bohem!

Rubeš. Budeme si vzpomínat.

Marta. Pravou nohou... A co, zrovna ne! Levou — levou napřed! (Odchází prostředkem. Za ní jde Rubešová, Josef, Rosička a Tichý. Rubeš s Marií je doprovázejí a loučí se ve všeobecném šumu s pány.)

Rubeš (počne přecházeti po pokoji). Víš, kde je Olga?

Marie. Snad u slečny Veselé!

Rubeš. Ne. Teď — před osmou — prochází se sama po Ferdinandově třídě.

Marie (mlčí).

Rubeš. Olga tropí věci, které jsou nebezpečné. Chce mne snad rozčilovat, ale zapomíná, že si ubližuje! Nerozumím jí. Co to všecko znamená?

Marie. Neposuzuj Olgu jako tuctovou dívku. Tak bysi se s ní nikdy nesrovnal.

Rubeš. Ach, jdi mi!

Marie. Chce býti spisovatelkou a zajímá ji večerní život na promenádách.

Rubeš (zasměje se s vysoka). A tak! Studujé život! Podívejme se!

Marie. Ano; což to nedovedeš pochopiti? (Upravuje v koutku samovar. Vaří čaj.)

Rubeš. Co se ale stane, moudrá dcero, uvidí-li ji tam někdo? Co si pomyslí o ní? A co si pomyslí o nás?

Marie. Soužím se velice k vůli ní. Jak snadno si jiné děvče dobývá svých účelů — a jak ona těžce.

Rubeš (stane). Jedna věc je nezměnitelná: dívka bez dobré pověsti jako tráva bez květu. Olga si pověst kazí! (Rozčiluje se.) V těch věcech jsem velmi citlivý. Co je moje, musí být čisté. Propadl bych se studem, kdyby si lidé o nás takovým způsobem povídali. Tuze mne bodlo, co jsem musil poslechnouti od pánů Rosičky a Tichého . . . óó — ti to řekli špičatě, já dobře rozuměl! — Pěkně děkuju za takové povolání, které by jí vyneslo zkázu dobrého jména, pěkně děkuju! Ostatně . . . bojím se, že tam chodí z jiných příčin.

Marie. Ale — tatínku, což jsi jako ti druzí?

Rubeš. No — no! Jen nebuď tak dětinská. Pana Hlavsu marně nezamítá.

Marie. Ale — ale jdi. Lituju, že jí tak málo věříš.

Rubeš. Těžko věřit. Jsem příliš jejím jednáním rozčilen. Všecko jakoby dělala na vzdory.

Marie. Mám tolik starosti o Olgu, že se nemohu ani domů dostat. Muž píše, abych se již zde nezdržovala, ale já nemohu odejet. Jsem jista, že bych takovými nějakými obavami ani domů nedojela. Stále na ni myslím, stále . . . v ní je tolik obdivuhodné síly a upřímnosti . . . pro tu upřímnost ji tak neobyčejně mám ráda . . . pro ty její cíle, pro to, jak jde přímo proti vlnám, proti silám . . . ale obav, takových tísnivých obav se nemohu zbaviti . . . (Vroucně.) Ona má tolik vůle, ona je tak opravdová — —

Rubeš. Aá — jdi — jdi mi s tím —

Marie. No nepochopuju, proč bys měl tak lehce zamítat takové vlastnosti!

Rubeš. Ty jí v těch bláhovostech jen utvrzuješ.

Marie. Věděla jsem, že si to myslíš.

Rubeš. Ano, myslím.

Marie. Ale já ji přes to nepodporuju. Rozumím jí, cítím s ní, ze srdce mi mluví — ale já vím, že nemůže převrátiti svět... a proto mám o ni strach!

Rubeš. Ano, ano, ano — tak je to! (Zazvonění.) To je pan Hlavsa. (Vejde do prostředních dveří a mluví do předsíně.) Má úcta... prosím, odložte jen... prosím... a pojďte dál... Sníh padá? — Aá — tak prosím! (Vrátí se.)

Výstup 4.

Marie, Rubeš. — Hlavsa (vstoupí a jde ihned políbit Marii ruku).

Marie. Dobrý večer. Jak se máte?

Hlavsa. Děkuju. Tak, jak dni jdou: jednou špatně, jednou dobře. Slečna Marta je už na plesu?

Marie. Ano.

Rubeš. Škoda, že jste ji neviděl. (Ukáže na židli.) Sedněte si! — Tak vám byla, jako kvíteček!

Hlavsa (usedne). Rád věřím, svět jí ještě trampoty nepůsobí.

Marie (usedla). A nebude... Marta je šťastná povaha.

Rubeš (usedl). A roztomilá! Hodná! Veselá! Kdo není veselý, není ani dobrý. — No, teď už asi jsou v sále! Já ji vidím, jak se diví!

Hlavsa. Slečna Olga šla taky?

Marie. Ne, pane professore, ta, jak víte, nestojí o to.

Rubeš. Šla někam, přijde co nevidět.

Hlavsa. Ale neodešla proto, že jsem měl přijíti?

Rubeš. Áále, áále, áále — pane professore!

Marie. Vždyť jí nijak nepřekážíte... a ona si vás dojista velice váží.

Hlavsa. Je možná. Mluvíme již spolu klidněji. Co nás těšívalo — vodou uplynulo!

Marie. Stanou se z vás ještě nejlepší přátelé.

Hlavsa. Taky se to stává. Nešťastní lidé se často zbližují. (Hledí na Marii, která se přívětivě směje.) Jen se mi smějte, milostpaní, tak se jen smějte... hodně, hodně!

Marie. Ale — ale — což se tak směju?

Hlavsa. Já bych to zasloužil. Zdá se mi, že by na mne nejlépe působil posměch. Připadám si, věřte mi, jako takový nehotový člověk, taková planá tráva.

Marie. Vy jste si taky pranic neodpustil!

Hlavsa. Bylo všecko prázdné, co jsem myslil. Slečna Olga nadarmo mne nezamítla. Jsem, jsem takový duševní hastroš, takový nudný bláhovec. S takovými hezky do koutka, nač pak by soužili mladé, krásné bytosti? Zcela to dnes chápu. Tu pýchu, co jsem měl, jakoby podťal... a že jsem se opovážil myslit na slečnu, dobře se mi stalo.

Rubeš (povstal a hledí rozčilen na hodinky. Přejde salon a opět usedne).

Marie. A jste již klidnější?

Hlavsa. Milostpaní — lidé nesou často těžší břemena! Dívám se tak na svět — Bože, je mnoho utrpení! Jaký bych byl člověk,

abych nenalezl trochu trpělivosti? To si hezky vezme člověk svůj kříž a jde potichu dál, pořád pokorněji.

Marie. Ach pravda, to je všecko pravda — ale přece, ale přece — každý člověk je sobecký!

Rubeš. Venku padá sníh! Už by tu mohla být! (Povstane a odejde do předsíně.)

Hlavsa (k Marii). Věřte mi, milostpaní, že nezůstala ve mně ani krůpěj hořkosti, jen bolest. Jinak bych přece nemohl přijíti do tohoto domu. Já se necítím pokořeným, já jsem jen takový smutný kamarád, kterého upozornili, že má slušně sedět a neotvírat na stole psaníčka. To je ta historie!

Marie. Olga je dnes velice podrážděna.

Hlavsa. Ano, ano, nežije lehce, ale není v naší moci rozveseliti ji.

Marie. Chodíváte na procházku?

Hlavsa. Ano, daleko za město.

Marie. Už ráda bych byla doma. Chodíváme s dětmi po lesích.

Hlavsa. Kdy pojedete, milostpaní?

Marie. Co nejdříve. Děti se nemohou dočkat. Viděl jste jejich podobiznu?

Hlavsa. Ne. Máte ji zde? Rád bych ji viděl.

Marie (povstane). Prosím, račte. Je to velký obraz. Maminka si ho pověsila do svého pokoje. (Odejdou s Hlavsou v pravo.)

Výstup 5.

Rubeš a Olga (vstupují prostředkem).

Olga (jde přímo do pokoje v levo a vrátí se bez žaketu a čepice).

Rubeš (stanul uprostřed a čekal na ni. Přísně). Ať se to vícekráte neopakuje!

Olga. Co?

Rubeš. Abys sama tak pozdě chodila po ulici. Je hned plno řečí. Nikdo neví, proč tam chodíš, každý hned mluví o nejhorším.

Olga. To je ten bič! Já nesmím poznat pravdu! Já nesmím vidět! Já nesmím pozorovat!

Rubeš. To všecko ku štěstí nepotřebuješ!

Olga. Štěstí není mým cílem.

Rubeš. Na takové rozhodování nemáš ještě vyspělý rozum, tak dceruško! Neposlouchej jen svou ztřeštěnou hlavičku, ale uznej taky názory zkušeného otce.

Olga. O tom nebudu mluviti. Mám povinnosti k sobě. (Rozhodně.) A nezastaví mne nikdo! Nedám se vésti jako ovce, jak se komu zlíbí. Nemohu! Nesnesu to! Taková jsem! Nesouži mne svými názory a nepodezřívej mne! Urážíš mne tím a sám ztrácíš úctu přede mnou! Nechci nic nečestného! Vždy půjdu jen za tím, abych sebe povznesla!

Rubeš (rozhodně). Takovými nesmysly se neopíjej! Budeš poslouchat, jako jsme my poslouchali! Opakuju ti: Dbej své cti! Náš dům je bez poskvrny!

Olga (krátce se zasměje; zpříma pak hledí na otce a kývá významně hlavou).

Rubeš (udiven po chvíli). No — nepochopuješ?

Olga. Ano, pochopuju ... že u nás je všecko bez poskvrny. (Zasměje se příkře.)

Rubeš. Co to znamená? Co se tak díváš?

Olga. To znamená, že jsem viděla divné věci.

Rubeš. Co pak jsi tedy viděla? Jak tomu mám rozumět?

Olga. Není dobře mluvit o takovém příběhu! (Jde v pravo.) Áách — světská komedie!

Rubeš (zmaten). Mluvíš jako zlomyslná! Já ale nebudu již shovívavý. Poslouchat budeš!

Olga (chce odejíti, ale ve dveřích setká se s Hlavsou a Marií).

Výstup 6.

Rubeš, Olga. — Hlavsa a Marie (vcházejí).

Hlavsa. Má úcta, slečno.

Olga. Dobrý večer.

Marie. To je dobře, Olgo, že jsi už přišla. Pobavíme se při čaji.

Olga. Musila jsem jít domů. Je toho vidět tolik, že jsem se bála vidět ještě víc. Čím byly ulice prázdnější, tím to bylo zajímavější a krutější!

Hlavsa. Studujete život na ulicích?

Olga. Ano, ale ne tak život, jako spíše mužskou podstatu. (Usedne s ostatními.)

Marie (povstane opět a pozoruje samovar na stolečku v koutku. Snáší si nádobí). Povídejme si něco veselejšího.

Rubeš (přechází dosud znepokojen). Ano, bylo by záhodno.

Olga. To je velmi veselé, co jsem viděla.

Hlavsa. Dojista. Prosím vás — dojem, jaký dojem máte?

Olga. Ošklivý. Vidím najednou, že jsou muži zcela jiní, než jsme se učily, že je to taková smečka, která loví ženy. A to je vám úžasné, jak je to zjevné, jak je ta celá nízkost člověka obnažena. Tak vám to vidím, že všecko na té ulici je přetvářka a že všecko utíká jako stádo za jedinou věcí. Příroda to všecko ošidila! Dělá to ze sebe upjaté hodnostáře, povýšené idealisty, mravné otce ... a pod touhle parádou choulí se zvíře, slepé, neukrotitelné! A ty ženy na druhé straně, taková duševní bída, taková lstivá zotročenost, taková lačná ješitnost — ty zas lákají ... a to je taková komedie, takové divadlo, že se člověku hlava točí!

Rubeš. To nemusíš znát, ne, dokonce ne! Spisovatel má tvořiti krásná díla. A co je tohle? Co to je? Může takový materiál sloužit k něčemu krásnému? Nikdy ne!

Marie. Myslím, že každý takovým způsobem nevidí! (Nalévá čaj a roznáší ho.)

Hlavsa. Dojista ne. Soudím, že je spíše v mysli slečny Olgy již předem vůle viděti tímto způsobem.

Olga. Oh ne, oh ne, oh ne ... nenene ... dokonce ne!

Hlavsa. Je, slečno. Pozoruju na vás tuto snahu již delší dobu. Jdu-li na ulici a řeknu si, že si všimnu každého kulhavého člověka — poznám ku svému úžasu, že je těch kulhavých mnoho. Pozoruju-li něco — pomíjím mnohé jiné věci. V tom to vězí.

Olga. Tím ale nedokážete, že to není.

Hlavsa. Ano, máte mnoho pravdy, máte, přiznávám, nechci se mužů zastávati. Myslím však, že jsou spíše k vůli té slabosti ubozí... skoro k politování. Je to vlastně taková... jak jste sama dobře řekla: jsou ošizeni přírodou.

Marie. Ano, ano... člověk se nemůže povznésti nad svou ubohost. (Pijí čaj. Marie snáší zákusky.)

Rubeš. To mi všecko připadá — takovéhle věci, to je jen mlácení slámy, to je jen povídání o povídání. Voda hrčí, kolo se točí, koza mečí.

Olga. S tím vším, co povídáte, se nesmířím! Rostu jen tehdy, ubíjím-li v sobě zhoubné vášně. Taky nepochopím, proč by neměl míti otec rodiny, starší člověk, přísný karatel každého zašeptání, tolik síly, aby v sobě zabil takovou slabost! Vždyť jsem viděla, jak takový muž zabodne zrak do tváře mimojdoucí dívky — třeba i služky — jak to jím škubne, jak se zastaví, jak čeká, ohlédne-li se, — a jak potom za ní utíká... směšný, hnusný, protivný! To je přece podívaná!

Rubeš (podrážděn). Už to není hezké, Olgo!

Olga. To opravdu není hezké!

Marie (starostlivě). Ale, Olgo, prosím tě —

Olga (rozesměje se hlasitě). Zavaž si oči, holčičko, zavaž!

Marie. Povídejme si raději o plesu. Marta asi září. Těším se, jak bude zítra povídat!

Olga. To ne, ale o něčem jiném. (K Hlavsovi.) Kde jste byl včera večer?

Hlavsa. Na procházce.

Olga. Taky? A kde? Po které ulici vy chodíte?

Hlavsa. Já nechodím po ulicích, překážejí mi lidé, vyhýbám se jim. Jdu obyčejně některou silnicí daleko za město. A tak i včera jsem šel až za Krč.

Rubeš. Teď v zimě je krásně.

Hlavsa. Ticho — to ticho! A zasněžené krajiny! Při měsíci je všecko tak báječné!

Olga. Tam jste byl? Včera večer?

Hlavsa. Ano, přišel jsem až o desáté hodině domů.

Marie. Tak pozdě? Nebojíte se?

Rubeš. Sám bych nešel... ne, bál bych se tuláků. (Opět usedne.)

Hlavsa. Není příčiny bát se. Nebývám však tak pozdě do noci na procházce. To se stalo včera náhodou... takovou zajímavou příhodu jsem měl.

Olga (spěšně). Jakou?

Marie. Povídejte nám o tom!

Hlavsa. Jen pro mne zajímavou... pro vás by to nebylo ničím. (Domlouvají mu, aby vypravoval.) Ale skutečně — nic to není... mne to

zajímalo, pravda... ale nikoho to nemůže lákat... taková... ne ne, smáli byste se mi!

Marie. Jen krátce tedy, abychom věděli, co to bylo.

Hlavsa. Dohonil jsem takovou toulavou rodinu s dětmi.

Rubeš. Aá — ty rodiny znají Pražané velmi dobře.

Hlavsa. Ano... takové žebráčky, samý hadr. Otec nesl jedno dítě, matka jedno a tři běžely za nimi. Jedno nemohlo s místa — asi čtyřletá holčička. Takový zmrzlý chudáček to byl. Vzal jsem ho tedy do náručí a nesl. Myslil jsem si: No, co, jdeme jednou cestou, přece tomu dítěti ulehčím. A šli jsme. No — a — bavili jsme se. Došel jsem s nimi až na Libuš; tam nalezli nocleh.

Marie. Vy jste dobrý člověk!

Rubeš (směje se). Děkuju, to byla pěkná zábava!

Olga. A co to bylo za lidi?

Hlavsa. Nešťastníci, chudáci. Vypravovali své osudy. No — což, to nechme!

Rubeš. A potkali jste někoho?

Hlavsa. Ano, ale to mi nevadilo. Nestydím se. Ovšem... udiveně za námi lidé hleděli.

Marie. Je přece jen krásné, co jste učinil. A vy jste očekával, že se vám za to vysmějeme?

Hlavsa. Mám takový pocit, že jsem směšný — a snad jsem.

Rubeš. Na vás jsme vždycky hleděli jako na dobráka.

Olga (sedí s rukama na oči přitisknutýma).

Marie. Ne — představuju si vás, musil to být milý obrázek! To by nikdo jiný neučinil!

Hlavsa. Vždyť to nic není. Vše přišlo náhodou. Jdu tak tou silnicí — sám — a myslím si, že to moje, (uvázne) že to moje soužení je největší. Jak tak bývá, každý to své! A tu dohoním ty skřehlé, hladové chudáky a ty nešťastné děti. Bože, co byl můj kříž proti té bídě? — Líto mi jich bylo, že si pomyslit nemůžete. A tak se mi ten svět zdál smutný, plný hoře, plný beznaděje.

Olga (podléhá silnému dojmu. Po chvíli zaštká).

Marie (vlídně). Olgo! (Vezme ji za ruce.) Olgo... co? Co je ti?

Olga (spustí ruce na klín a hledí chvíli na Marii s očima uslzenýma. Znova si zakryje tvář a znova zapláče. Po chvíli odejde rychle v pravo).

Marie. Dojalo ji vaše vypravování, pane Hlavso.

Rubeš (ohlíží se nevrle). Aále — všecko, co činí, nemá smyslu.

Hlavsa. Má — ano, má, velice mnoho smyslu, pane Rubeši.

Rubeš. Dobře se vám ale odměňuje za to, že jí tak slabošsky přisvědčujete. Bodá jako komár.

Marie. Jsi příkrý, tatínku.

Rubeš. Aáá — nepodceňuj takové rozmary. Olze rostou růžky, protože nikdo nemáme dosti síly přidržet ji... tak bych tomu já rozuměl! Jednou se směje, jednou uráží a hned zase pláče. A co chce? Víš? Víš to?

Marie. Rozumím jí.

Rubeš. Já ne, já ne! Já nejsem tak důvtipný.

Hlavsa. Já slečnu chápu, nedá se tak snadno světem podmanit.

Marie. Ano, ano.

Rubeš. Tak! — A co, myslíte, že vyřídí? Dokázal už někdo něco takového? Jsme všichni jen lidé, a slabí lidé.

Hlavsa. Nedá se ale popřít, že se chce slečna Olga povznésti.

Marie. Ano, to je jisté.

Hlavsa. A já mám pocit, že se jí všichni stavíme v cestu.

Rubeš (povstane, přechází a hlasitě se posmívá).

Marie. Vidíš, ty to nechápeš. A já zas nechápu, proč máš z Marty radost a proč z Olgy zármutek? Postavím-li je vedle sebe, to je Marta (ukáže nízko) takhle malinká.

Rubeš. Myslíš? — Oóó — má zlatá, nepospíchej nikdy s úsudkem o lidech.

Olga (vrátí se). Vy si jistě myslíte, že nemám zdravý rozum. Rozpláču se vám tak zbaběle! Ale to jsou všecko ještě ty kořínky, které jsem nepřesekla. Stále nejsem volná, stále mám kličku na krku. A vy se tak sejdete, a tak si to na mne připravíte! Jen si mne sehnat, jen si mne sehnat do koutečka! — Ale zmýlili jste se! Nevlákáte mne do pasti, ne!

Rubeš (hledí na ni udiven s rukama v boku založenýma). Jsem velmi zvědav, co nám ještě povíš! Tuze jsem zvědav!

Olga (se smíchem přechází po saloně). A jak si to na mne nalíčili... a přímo na srdce! Dýchánek při čaji — s pohádkou o mužské šlechetnosti! Dobře, dobře — ještě abych prosila za odpuštění — já — zlá — bláznivá Olga — A jak se naivně dívají, jakoby o nic nešlo! Výborně! Děkuju za krásnou hru! Hnedle by se vám byla podařila!

Marie. Křivdíš nám, Olgo, takových plánů jsme neměli.

Hlavsa. Je mi líto, že jsem zavinil tuto nepříjemnost! Stalo se to však náhodou. Ubezpečuji vás, slečno, že jsem neměl takových úmyslů!

Olga. To nerozhoduje. Pouhá vaše přítomnost je pro mne zákeřnou.

Rubeš. Nonono —

Hlavsa (povstal). Pochopuju, odpusťte! Ano, máte pravdu, máte. Bylo to sobectví, bylo, které mne sem vedlo, tolik upřímnosti mám, abych se přiznal. Učiním, co jsem měl učinit: nevstoupím vám nikdy již do cesty. Tu v srdci — opravdu — měl jsem tajná přání.

Olga. Vidíte... Děkuju vám. Prokážete mi mnoho dobrého, porozuměl jste mi.

Hlavsa (k Rubešovi). Má úcta! (Podává mu ruku.)

Rubeš. Ale, ale, vždyť jste můj host — můj host — prosím — já nepřipustím.

Hlavsa. Promiňte — ne ne, promiňte! (Políbí Marii ruku a pokloní se Olze.)

Rubeš (jde s Hlavsou ku prostředním dveřím). Neměl byste ještě odcházet, pane professore!

Hlavsa. Naopak, pane Rubeši! (Pokloní se ve dveřích a odejde s Rubešem.)

Olga (stojí uprostřed pokoje).

Marie (hledí mlčky na Olgu z pozadí od okna).

Olga. Ty nemáš radost z mé síly?

Marie. Nevím — odpusť! Vzpomněla jsem si na děti. (Hledí do okna.)

Olga (popojde v pravo a stane. Pomlčení).

Rubeš (vrátí se pobouřen). Olgo, ty mne chceš dohnat k nejhoršímu! Jednáš jako pomatená! Teď ale povídám: Dost! Teď už dost! Však nalezneme ještě prostředky, abychom tě zkrotili! Podrobíš se hezky!

Olga (zasměje se).

Rubeš. Čeho se odvažuješ? Což nemáš úcty přede mnou?

Olga. Ne! (Odchází v pravo.) Již ne! (Zajde.)

Rubeš (skočí vzrušen, aby srazil Olgu k zemi, ale stane přede dveřmi, jež Olga zavřela). Vzpoura! To je hotová vzpoura! (Zarazí se pojednou.)

Marie (jde tiše k Rubešovi). Upokoj se, tatínku, Olga ještě neví, že musíme na světě mnoho odpouštěti, abychom pravdu nalezli.

Rubeš (tázavě na ni pohlédne). Ona — — Říkala něco — o mně?

Marie. Ne.

Rubeš. Ááá — já vím.

(Opona.) (Dokončení.)

JAN Z FINBERKA:

Nebyli si souzeni.

Horská idylka.

Antošek, syn vesnického drvaře, trpěl mukami vzklíčené lásky k děvečce hajného pod Březinou. Chodíval denně kolem hájenky se svým starým otcem Martinem a pomrkával k oknům i po dvorku v toužebném zachvění srdce, aby Katinu alespoň zahlédl a tím obrazem, do duše jeho vtisknutým jako do vosku, po celý den se těšil v pasece panských lesů, kde s otcem a s ostatními chudými drvaři z hor pařezů dobýval. Katina také toužebně se po něm dívala a schválně před hájenku ke kryté studánce pro vodu chodila, aby s ním alespoň několik pohledů po pozdravu vyměnila, když k řeči se jí zdál neochotným. Antošek hádal, že tak schválně činí, proto tím více láska jeho v prostém srdci horském rostla, teplem do hlavy se drala a myšlenky jeho soustřeďovala jen kolem děvečky z hájenky březinecké.

Neodvážil se ve své nesmělosti slovem jí dáti na jevo, že by si jeho srdce přálo skamaráditi se se srdcem jejím.

A teď docela to nešlo. Hajná od jara ležela jako Lazar s nemocí. Katina zdála se mu v posledním čase smutnou, slýchával ji hovořiti s tetkami ze vsi smutně, lítostivě, proto se mu zdálo, že není vhodná chvíle pro vyjevení citu k ní, jenž nad ním celým vítězil a celého jej ovládal.

Za vlahého rána, bos, se dvěma sekerami na rameně a s uzlíkem chleba a solí promíchaného tvarohu ubíral se kolem hájenky. Otec Martin šel kus napřed, Antošek vědomě se za ním pomaleji loudal, aby otec v les se ztratil, kdyby Katina vyšla a on dostal smělost s ní se pustiti do hovoru. Ohlížel se schválně zpět, postával a díval se za otcem, zda již zachází do mladého lesa, před nímž stála hájenka.

Slunce teprve proskakovalo světlem paprsků nad vrcholky mladých smrků, zachmuřené nebe se projasňovalo, a mlhoviny mračné utíkaly před sluncem k západu, aby mělo volnou cestu světlem svým dostati se k zemi. Jindy z komínu hájenky vystupoval již kouř do výše, z otevřeného dvorku rozbíhaly se strakaté slepice, všechny s chocholkami, na posečenou louku, která bývala před časy rybníkem.

Toho rána kolem březinecké hájenky ticho. Jen chvílemi kohout zakokrhal, slípka zakdákala, a pes zaštěkl za vrátky, když starý drvař šel právě kolem chalupy.

Starý Martin postál, na špičkách do dvoru přes vrátka nahlížel a psa chlácholil.

„No, no, starý, co se katíš? Jsem já cikán nebo trhánek? Neznáš Martina po čuchu když ne po řeči? . . . A co dnes ještě zavříno?" tázal se v duchu. „Kde máš pána?" hleděl na psa. „No, no, ty štěkloune nemorestný, přestaň již! Ne?"

Huňatý Amin jakoby ho tou řečí dráždil, na bosé nohy mu tlapal, ocas přiskřipoval, vedl svou, hafal až lesy štěkotem se ozývaly.

Antošek otci zazlíval, že se psem takovou rozprávku vede, více však ho popouzela myšlenka, že otce dojde, Katina snad vyběhne, s otcem se zastaví, a on nebude sám, kdyby tak chtěl si s ní pohovořiti o tom, co v srdci pro ni nosí . . . Cítil, že déle nesnese, aby myšlenky na ni a plány s ní nosil do lesa a z lesa, a ona aby o ničem nevěděla.

Vyšla opravdu, za ní Amin, chundelatý, černý jako vrána. A rozkládala, ruce k očím zvedala, zástěrou je otírala a stále jen sebou při rozprávění vrtěla jako ten zerzivý ptáček na smrku, kterého Antošek pozoroval a jehož jméno nevěděl.

„Něco se jistě stalo," pomyslil si, „bože, jak člověku to dá zdání, také jsem nějak stísněným, a z klidu a tichého rána jakoby úzkost do srdce se vkradla. Co jen se stalo, že Katina pláče?"

Pospíšil si, obě sekery na druhé rameno přeložil, uzlík s chlebem a tvarohem, celodenní to pokrm, který vodou ze studánky pod skalkou zapíjeli, vzal do druhé ruky a čiperněji chvátal k hájence.

„Antošku . . ."

„Bože, ona sama na mne promluvila," šlehlo mu hlavou jako blesk po zamračeném nebi.

„. . . pajmáma ve tři hodiny v noci umřela . . . ach, bože, bože . . ." rozplakala se.

Neveselá novina, ale Antoškovi bylo sladko v srdci, sladko na jazyku proto, že naň promluvila. Zrovna se slastí prohýbal.

„Sama začala . . . a já tak dlouho váhal . . ."

Vyprávěla znova vše, co již otci drvaři pověděla. Antošek, nesmělý hoch, který vyrostl po boku otcově ve stínu horských lesů, který za

čas do městečka na mši zaběhl, a sčítat by se dalo, kolikrát mezi chasu a děvčata zašel, aby tancem údy napravil, při výkladu Katuščině stále oči v rosu klopil a rozšlapané své nohy prohlížel. Očí k ní nepozvedl, jen když na otce novou zprávou z posledního tažení hajné se obrátila a proti němu se postavila, zvedl hlavu a jen úkosem si ji prohlížel a ranní vzduch zuby cedil, blahem se prohýbaje.

„Bože, jaká je pěkná, pěkňoučká, jako Panna Maria . . . vezmu si ji, vezmu . . . ach, jak to bude krásné, až oběd za námi přinese, smíchem osolí, omastí, jako moje maminka — nebožka.“

Tak zbožně se podíval k nebi, které bylo polito svitem ranního slunce, že Katina vzdychla a řekla:

„Již je tam, vysoko na nebi, viď, Antošku?“

No, hoch sebou trhl a jen kývl. Katina myslila, že je zamklý nad zvěstí skonu hajné, že za ní k nebi vzpomínku posílá, on však za matkou — za nebožkou. A zmlklým byl myšlenkou na ni, na Katinu, kdyby tak byla jeho, oběd nosila, smíchem solila, smíchem mastila . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Martin drvař také poklesl na mysli, litoval hajnou, dvě nedorostlé děti, Manku a kudrnatého chlapce, opáleného jako cikáně, litoval i hajného, dobráka, který oči zamhouřil, když ženy drvařů, jež za mužskými oběd přinášely, vracely se zpět s otepěmi kořenů na zádech, až se prohýbaly jako přetížené klasy.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Třetí den byl pohřeb. Přijel lesní s paničkou jako panenkou, myslivecký mládenec s bodavýma očima, okolní hajní se ženami a pak hlouček lidí, samí drvaři ze vsi. Za rakví, kterou na voze hajného krávy vezly, stará černá s bílou plosinkou a mladá stračka s krátkými rohy, šel hajný, sám, s čepicí v ruce, smuten, plačící, pak Katina vedla děti. Byla uslzena a na lid se ani zkormoucením duše neohlédla.

Antošek s otcem modlil se otčenášky s lidem, za nimi kráčejícím, ale jen ústy, myslí kráčel po boku Katiny . . .

Na zpáteční cestě vypravovala tetka kořenářka o posledních okamžicích nebožky hajné.

„Ach, osobo zlatá,“ zaslechl Antošek, „ta šla nerada, ta šla nerada od těch dětí . . . A jak Katinu pro boha prosila a rukou její se držela! Katino, vím, že jsi dobrá duše, buď jim mámou, neopouštěj je, a kdyby halný někdy na ženění myslil, vezmi si ho, je to dobrý člověk, má srdce . . .“

Tu se již Antoškovi hlava po těch zaslechnutých slovech motala, jako by šel z pohřebního pití. V uších mu včelami hučelo, v srdci kladivem bušilo, v prsou kleštěmi svíralo.

„Bože, můj bože!“ zuby prosíkl a od žen se oddělil do polí . . .

Kdo ví, jak se dostal do rozedrané tatíkovy chaloupky, podepřené jako stařenka na berlích. Nemluvil, nejedl, nešel večer ulehnout.

„Antošku, je ti něco?“ optal se starý otec, „tak po tobě již dlouho koukám, koukám, a ty's, jako by ti duši z těla vysekal. Máš na peci večeři, pojez a jdi spat, ať ráno jdeme časně do lesa, jdi!“

Antošek ani slovo, mlčel, svlékal se a ulehl. Druhý den zas tak, třetí a další také. S otcem pár slov za den. Za to sekera lítala! Ráz, ráz!

„Ať zapomenu! V práci zapomenu! Pro mne není štěstí na světě, jen dřina, krutý zápas života a potem dobytý kus chleba.“

Ráz, ráz!

Tvrdé klíny lezly do pařezů jako do bláta, pařezy rozvíraly se jako modlitby, jeden za druhým. Drvař Martin se divil synovi, o sáh více pařezů za týden rozbouchal, a v sobotu mu lesní o jednušku více vyplatil.

Za tři neděle zastihl Katinu u studánky. Skočil k ní požádat o napití. Jen tak. Chtěl s ní zavésti řeč.

„Katinko, já už to v sobě déle dusit nemohu . . .“ začal.

„Co pak, Antošku?“ ptala se, ale hned uhodla, o čem začne.

„. . . že tě mám rád a vezmu si tě hned, jen kdybys chtěla . . .“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

„A proč jsi tohle neřekl dávno,“ šeptala po trapném tichu, „před smrtí pajmámy hajné? Já si na tebe myslila, když jsi chodil kolem, ale teď je již pozdě. Zapřisáhla jsem se nebožce, býti dětem matkou, bude-li také hajný chtíti — — On chce, už má mé slovo . . .“

Dlouho mlčel a k zemi hleděl jako podťatý.

„No,“ vzdychl, „pán bůh ti dej štěstí, Katino, nebyli jsme si souzeni,“ podával jí ruku a spěšně odešel do lesa s rozštíplým srdcem.

KAREL DROŽ:

Na horách Sibíňských.

Obrazy z Transsylvanských Alp. (Pokračování.)

Na vrcholu jedné hory nalézá se zahrada Jelí, do níž noha smrtelníkova nevkročí, neboť kolem dokola tisíce drakův (bäläuri) a dravých zvířat stojí na stráži . . . A v zahradě září palác, o jakém nikomu ani ve snu se nezdálo. Mocné jeho brány neotevře nic než síla jakési traviny, která sluje travou divokých zvířat . . .

Koho Jele do paláce svého zanesou, tomu vezmou všechnu sílu z rukou, nohou, zad, prsou a hrdla. Tam spí, bolestí nemaje, jako mrtvý, a nepomůže-li se mu v čas, zkamení, jako mnozí v kámen tam proměnění rekové . . .“

„Usmrcují Jele člověka?“

„Řídké jsou případy takové!“ pokračoval Zahari. „Stalo se to jednou v zimě, kdes u větrníka, na místě nečistém. Jel tu člověk na saních, a Jele ho napadly, sáně mu převrhly. Kůň se splašil, utekl, člověka však Jele vytáhly nahoru do vzduchu tak rychle a tak vysoko, že najednou mrtev spadl do dvora, kam jel.“

„Nejčastěji člověk, Jelemi napadený, neumírá hned, ale roznemůže se těžkou rheumatickou nemocí (není to rheumatismus obyčejný), která rychle se šíří po celém těle s bolestmi tak velikými, že nemocný necítí ani hlavy, ani rukou a nohou, údy jsou jakoby ochromeny, pohybovati jimi nemůže, stává se běsným, vzteklým. — — —

„Vy znáte orlatského Lazara, Lazara z codașů?“ obrátil se Zahari ke krčmářovým. „Hle, ten vydal se na cestu do hor kterési středy loňské. Tlustý byl jako slanina, červený jako rak. Prostřed cesty potkal Doamnele, Domnițele a Jerodiecele se Zînelemi a Jelelemi; střílely šípy z lukův a bavily se hádankami s Dînselemi. I přemlouvaly jej, aby zpíval, tancoval, kameny drtil, stromy lámal; ale on nezpíval, netančil, kamenů nedrtil, stromů nelámal. Proto se naň rozzlobily, popadly jej za vlasy, k nebi pozdvihly a když jej pak na zemi hodily, hrozné toho byly stopy: maso jeho se zkazilo, ruce jeho byly ochromeny; žíly jeho žaludku, jeho sleziny, jeho srdce položily na cestu a ustanovily mu hodinu smrti. Dosud neumřel, ale bídný jest a kdož ví, pomůže-li mu stará matička, descântătoàre (zaříkavačka).“

„Florika Bratuova se uzdravila!“ pravila krčmářka. „Vše mi vypravovala. Hle, jak se to stalo. A tak povídala:

Jdu na hory, jdu sama. Na všech cestách pěkně zeleno; na půl cestě hle, potká mne Savatina, Magdalena, s nimi byla Rusalina, všechny pěkně opatřené malými hůlčičkami, červenými pasy opásané. Běží jako myšlenky, země se nedotýkajíce, prudce jako vítr, běží k větevnaté jabloni, k rozvětvené sukovité jabloni, aby hezky tancovaly. Tu potkaly mne na cestě, vrhly se na mne, vlas na hlavě mi zcuchaly, mozek v lebce zmíchaly, ústa má oněměla, uši ohluchly, ruce zchromly, na vochli vochlovánu, přes plot metenu, bezvládnou nechaly mne ležeti... Na můj pláč a sténání Matka Páně přemluvila zlé duchy, známé pode jménem Savatiny, Margaliny (Magdaliny) a Rusaliny, aby mi vlas uvolnily, ústa v pořádek uvedly, oči, uši otevřely, ruce a údy uzdravily...“

„Možno se před Jelemi ochrániti?“ ptal jsem se.

„Možno!“ odpověděl Zahari. Jednou v noci vyšel jakýsi mladík z krajiny Saské, aby Jele pozoroval. Dlouho čekal, v černé tmě nic nevida, až o půlnoci obloha zaplála zeleným světlem, a jím prorážeje, na sršícím rudém blesku přijel sám satan. Stíny s vlasy rozpuštěnými, Stafie, Kukuvejka, ohyzdné Rusalky a naježené Jele následovaly za ním jako mraky. A Jele zpívaly tuto píseň:

Nebyla-li by avrămeasă cârstineasă
(podražec) a bílý květ (odolen),
soužení ženského nebylo by na zemi,
nám patřil by pak celý svět...

To jsou rostliny, které moc Jelí ničí, a kdo nosí u sebe kořínky podražce a kozlíku (odolenu), k tomu măestrele přiblížiti se nemohou. Báby babicí a vesničtí léčitelé radí také, aby proti Jelím nosily se tři stroužky česneku v kapse, řemeni a pase. Jiní, zvláště v letnicích, kdy Jele jsou nejmocnější, vkládají do váčku kousek ve vodě ne-

zvlhlého dřeva lipového a malou větévku bezovou, kteréžto věci též před Jelemi chrání.“

„Lze vyléčiti De dînsele?“ pokračoval jsem ve vyptávání.

„Jsou ženy moudré, vládnoucí mocí kouzelného slova, které pouhým zaříkáváním hroznou nemoc tu zapuzují!“ vážně mluvila krčmářka. „Babička moje, a ta přišla do Ardeàlu (Sedmihradska) až z Multanska, naučila mne v dětských mých letech písni zaříkací, kterou měla od slavného popa de la Tălagiŭ, k němuž lidé na tři dni zdaleka pro zdraví chodili a často několik dní čekali, než na ně řada přišla. Podnes ji umím. Účinu jejího nikdy jsem nezkusila, ale dojem zaklínání je mocný:

Vy, mistryně — Jele, nepřítelkyně lidstva, vládkyně větru, panovnice země, jež poletujete ve vzduchu, po trávě se plížíte, po vlnách chodíte! Na daleké místo odejděte ... na jezero, do rákosí, do pustin — kde farář nezvoní — dívka netančí! Vleťte do tlamy větru, na bodněte se na stěžeje zemské! Vyjděte z ruky, z těla, nohy — zahyňte nahoře v oblacích! Dejte zdraví člověku, nebo plamenný meč vás zahubí! ...

Obyčejně však léčí se De dînsele vodou čistou, nikým dotýkanou. Zaříkávačka v pravé ruce drží listí bazalkové, vodu neposkvrněnou dá do nového hrnce, čarovnou písní přivolávají se Zîne, Vîntoase, Bunele a Frumoasele, které nemocnému zdraví, sílu, schopnosť rozmnožovací, mozek a statečnost vzaly, a bojíce se mocné kletby, vracejí věci ty do neposkvrněné vody, z níž nemocný se napije, jí se umyje a zdraví nabude. Při zaříkávání hodí se do vody kousek chleba a špetka soli. Kdo zaříkává, nesmí s nikým mluviti. Na počátku a konci písně foukne třikráte a vždy jednou zívne. Někde při zaříkávání strčí se do vody žhavý kus dřeva.“

„Lazara léčí naše moașa (bába) koupáním!“ pravil Zahari. „Byl jsem při tom, když moașa zaříkávala: ‚Sănek, Tarek, Frumoasele, Bunile ... donutíme je, aby vešly do nádoby s bazalkou, svážeme do plátěného klubíčka a pošleme do samoty polní, do pustiny lesní. Nadica ať přinese lék do hrnce, do svaté vody, které ještě nikdo neokusil na horách; ona shromáždí listy a ratolesti se všech stromův a květin z údolí, cest, křižovatek, pod rohy volskými, pod vozy koňskými a odevšad z míst, kde mne střela její trefila a zdraví zbavila. Léky ať přinese tato svatá a vloží je do neposkvrněné vody; a v kterou hodinu z ní píti budu a jí se umyji, ožiju jako květina. Amen! Od Boha a neposkvrněné Panny — Matky jest píseň ta; ó, kéž by dala síly všem mým kostem a všem mým údům ...‘

Píseň tu říkala nad hrncem, naplněným čistou, pramenitou vodou, do níž chléb a sůl vhodila. Nikdo z nás nesměl mluviti, kýchnouti, smrkati. Podobně třeba se chovati, když se jde pro vodu. Do pramene hodí se chléb a sůl a promluví se k němu: ‚Dal jsem chleba, soli, ty však mi dej léku pro můj úd, pro všecky mé kosti!‘

Pak v předsíni (Lazar sotva se pohne, sic jinak bylo by se stalo na dvoře) vykopala jámu tak velikou, aby se tam trochu teplé vody vešlo. V té se nemocný koupá. Toto místo nesmí se rok překročiti,

nebo z něho nemoc přechází na každého. Po lázni hodí se do vody pepř a česnek, a místo se prkny zakryje. Nemocný lije si vodu na hlavu tak, aby do jámy stékala, bolest tam sváděla. To činí na počátku a konci měsíce, vždy čtyřikrát.“

„Dobrým prostředkem proti hrozné nemoci Jelí jest prý také keř růžový. Pět až sedm větviček růžových se uřízne, rozřeže na malé kousky a uvaří se ve vodě neposkvrněné, písní kouzelnou posvěcené, v níž nemocný třikráte denně se koupe: ráno před východem slunce, před snídaním (mezi 8.—9. hodinou) a večer před západem slunce!“

„Lepší jest rozchodník (tlustý mužíček, sedum acre)!“ namítl ženě své krčmář. „Byl jsem jím v mládí sám léčen a bohu díky vyléčen. Napřed moașa poslala mne rozchodníku vyhledat. Bylinu tu jsem našel, avšak neutrhl, jen jsem místo, kde rostla, poznamenal.

V pátek (mohlo to býti také v pondělí nebo ve středu) vstal jsem záhy z rána, umyl se, pomodlil, vzal kousek chleba a špetku soli do pravice, přitiskl ke dlani malíkem a palcem, druhými pak třemi prsty se pokřižoval a dle návodu moașina, říkal jsem u sebe:

‚Svatá Panno Maria, svatý je dnešní den — Pane, dej mi léku! — Vždycky bude maso mé tuhé, — tělo mé zdravé, čisté, jasné, — jak Bůh je stvořil, jak kněz je pokřtil . . .‘

Potom, na cestě se neohlížeje, s nikým nemluvě, kráčel jsem k poznamenanému místu. Přišed k němu položil jsem chléb a sůl k jeho kořínkům a v duchu řekl:

‚Svatá rostlino, kterou stvořil Bůh, — kterou jsem poznamenal já — ve cti chlebem a solí, — abys mne uzdravila — dej mi lék věčný . . .‘

I vytrhl jsem rozchodník a kořínkem jeho potíral nohy, ruce a záda, kde bolesť sídlila. Chléb a sůl nechal jsem na místě a ubíral se domů, ale jinou cestou, neohlížeje se, s nikým nemluvě. Tak dělal jsem třikrát, t. j. ve třech dnech postních časně z rána před východem slunce. A bolesti polevily, a nemoc po čase zmizela!“

Nastalo chvíli ticho, porušené jen hlasitým zíváním Popovým.

„A hle, co jsem slyšela od jednoho čobana, který tu hnal z Rumunska soumary do Sedmihradska!“ začala krčmářka, jíž spáti se nechtělo. „Žije prý tu na horách Sibíňských jakýsi pták mistrovský (Paserea Mäestra), a ten umí mluviti a hlas má čarovně krásný. Kouzlem hlasu svého pohýbá prý listovím stromů, že listí radostí tančí a květiny po něm zpívají. A ukazuje se prý v rozličných podobách.“

„Toť nepověděl čoban žádného tajemství!“ odpovídal mrzutě Zahari, znova zívaje: „Jest to pták tisícebarevný, jehož peří září jako zrcadlo na slunci. Pták ten je zakletá královská dcera, která se do vlastního bratra zamilovala a s ním v manželství vstoupiti chtěla. Její družička však, víla, než k oltáři přistoupli, začarovala ji v ptáka. Běda hochu, který by přivábiti se dal kouzelným jeho hlasem; každého očaruje a zničí.

A povídají, že podobní mistrovští ptáci i jinde se ukazují. Z nich nejslavnější jest Andilandi, jehož hlas sladší jest nad nejlepší hudbu; ten má moc minulosť i budoucnosť odhalovati a v lidském srdci čte

i největší tajnosti. Bydlí pak Andilandi v paláci Zîn v říši Jelí na dalekém východě.

A teď bych vás prosil, dobří lidé, abyste mi ustlali. Oči se mi zavírají!" končil Zahari.

Bylo po deváté, kdy jsem ulehl a únavou usnul. Ale ne nadlouho. Nesnesitelné svědění, pálení, po celém těle se šířící, mne probudilo. Rozsvítil jsem, prohledával lůžko, ničeho však nenašel. Sotva však jsem světlo zhasil, trýzeň se opakovala. Zdálo se mi, že je postel plna čmelíků.

I vstal jsem, přistoupil k okénku a otevřel je. Veliké planoucí hvězdy, žlutě, zelenavě a rudě se chvějící, nasety byly na nebi černomodrém a pohlížely jako oči tajeplných bytostí posměšně, slídivě do údolí a roklin horských, odkud snuly se mraky tmy až k nehybným silhuettám vrcholův. A v půlnoční ticho nehybné noci jak ohlas vzdálených lomozících ran zapadalo strašné, táhlé, zlověstné vytí, jakoby tisíce netvorných duchů horských za největších muk život svůj končilo a v zuření svém základy světa rozkousati chtělo.

Byli to vlci . . .

II.

O páté hodině ranní byli jsme připraveni na další cestu. Svěží, vlhkostí přesycený vzduch byl úplně klidný, a tiše vycházelo z lesů zlaté jasné slunce, tříštíc světlo své o bledě nachové obláčky, které se zatoulaly ve žhavou výheň světlozářného východu. Pop s hlavou odkrytou vítal slunce svaté (sântul soare). Čindrel byl úplně čist.

Nicolai Zidŭ měl již účet připravený, na celním tiskopisu pečlivě sepsaný, vše jako v nejlepším hôtelu — i ceny. Kuřátko 1 zl., pokojíček k Čindrelu obrácený 80 kr., pivo — ech, stydím se bohaprázdnou tu cenu udati . . .

Hned za Dušem vjeli jsme ve chlady mladého ale bujného, rukou lidskou netknutého jehličnatého lesa. Na jehlancových, až k samému mechu sáhajících korunách perlila se bohatá rosa a cvrlikali ptáčkové, jakoby hovořili o orlu, který, vyletěv z nedalekého vrcholku smrkového, nádherným deštěm rosných drahokamů cestu posypal. Později dojeli jsme k místům, kde asi dravé přívaly horské se valily, nakupivše široko daleko velkého kamení. A čím výše jsme kamenným proudem tím vystupovali, tím větší byly balvany, tím obtížnější byla jízda. Zdálo se, jakoby kus hory se byl utrhl. Konečně jsme se z lesa vybrali, a o půl sedmé odslonil se nám na západě nový, nesmírně daleký obzor s dlouhotáhlým Surianem (Pop vyslovoval Šurianem, 2061 m.) a ze všech stran imponujícím Vêrfem luĭ Petru (horou Petrovou, 2133 m.) a celou řadou podobných, mírně zvlněných kup jako v pohoří Sibíňském. Toť hory Mühlbašské neboli Sebešelské, po tepně vodní Mühlbachu (Riul Sebeș) zvané, ve skutečnosti však jen souvislé pokračování horstva Sibíňského: skladba geologická, podoba vrcholův, útvar údolí, vše stejné.

Rumuni z horské vesnice Pojany.

Stojíme pod samou Strîmbou (Strîmba mare, 1831 m.), horou s vrcholem bezlesým, travnatým, vyznačeným na jižním svahu bělošedými skalisky, která se rozléhají křikem rozpustile honících se šedohnědých ptáčků. Přímo proti nám zdvíhá se pobořenými baštami svorových skal korunovaná Foltea (1971 m.). K sz. průvodčí ukazuje domky vysoko položené kolonie Bystré (1321 m.), chráněné na severu mohutnou Paltinou (Klenem, 1591 m.), krásným rozhledem slynoucí. Pod Strîmbou nachází se zajímavá stará dřevěná kaplička (rum. cruce, kříž) bez dveří, z obhroublých povalů sbitá, s prkennou, mechem porostlou stříškou, zdobenou plechovou korouhvičkou esovitého ornamentu, jejíž žlutý hrot blyští se jako zlato. Kolem stojí suché jedličky a nakupeno několik kamenů. Kaplička stojí tu již dávno (Pop nepamatoval, jak dlouho), a neví se, koho hrobí a jakou smrtí neznámý sešel. Rumun má pro něho svůj kříž a tichou modlitbu. Jinde na skalnaté půdě najdeme vršek nakupený z větví jedlových do výše několika metrů; to podobně mohyla neznámého člověka, jejž jednoho dne čobani mrtvého nalezli a pod chvojí pochovali. *) Rumun rád pochovává své mrtvé u cest, jakoby chtěl paměť jejich u známých oživiti, cizinci připomenouti.

Vystupovali jsme na vrchol Foltei, rozrytý mnohými prameny, které se zde ze skalí svorového dobývají a pěšinu beztak zlou zneschůdňují. Vodu jednoho z těch praménků žlábkem zachyceného jsem změřil (+ 3⁰ R). V 7 hodin spatřili jsme stânu Munceli, již v poříčí Mühlbašském položenou. Cesta vede po předělu řek Sibíně a Mühlbachu, a pod vzpomenutou kapličkou vyvěrá na v. R. Foltea, který s Izvorem Rudarilským tvoří M. Sibíň, kdežto na záp. prýštící z Munčele Izv. Ciuciula (Čučula) ústí se do Par. Cibanului,**) padajícího do R. Sebeše.

Naproti stâně Marginea lui Manu zahýbá pěšina směrem čistě jižním k hoře Gâuşoara (2062 m.), jejíž témě přetíná. Stezka, přívaly vodními leckde v kamenité řečiště rozšířená, zvolna vystupuje mezi rozsáhlými klečovými lesy a čím výše se déře, tím častěji obnažené lysé tělo horského obra ukazuje skalná, šedá žebra, jen spoře prstí a travou krytá. Z vybělených míst možno poznati, že ležívá tu dlouho do léta mnoho sněhu. Z balvanů na temeni rozhozených ve $^1/_4$9 pozoroval jsem Vrf. Frumoaseĭ. Frumoasa (2205 m.) je dlouhý, malým obloukem vyvršený, travou porostlý hřbet se svislými, skalnatými a hlinitými srázy pod temenem a příkrými, vodou vymletými stráněmi přímo přede mnou. Masiv Čindrelu vzdýmá se zdánlivě mírnými vlnami tři oblouků ve tři ploská temena. Mezi Čindrelem a Frumoasou valí se s nesmírné výšky, jakoby jedním vodopádem, potok do hlubokého olesněného údolí (Izv. Jezerului mic, Malý Jezerní potok), z něhož až ke mně hukot rozbouřené vody zalétá. Pod Gâuşoarou na výsluní teploměr můj ukazoval jen + 6⁰ R.

Po půl deváté na levé straně stezky vyzdvihla se zeď roztrhaných skal a s jejich okraje ukazoval mi v hlubině, 100 m. větší, průvodce

*) Podobný hrob v údolí Kościeliském na Tatrách.
**) Părău (množ. čís. părae), potok.

můj Malé Sibíňské jezero. Amfiteatr, v němž jezero se hloubí, dosahuje v nejširším svém rozpjetí jen asi $^1/_2$ km. a ukazuje strmé stěny a silně nakloněná kameniště. Jezero samo jest nepatrně veliké, podoby čtyřúhelníkové, s dlouhým, ve skály vrytým chobotem na jihu; jinak jest břeh porostlý hlavně klečí, mezi níž někde i limba se ukazuje. Voda jezerní u břehu byla plavá, uprostřed temnil se zelenavý kruh, v chobotu byla hladina narudlá, dle povahy dna, jehož lze všude dohlédnouti. Prvé to jezero, jež jsem spatřil v Transsylvanských Alpách, málo půvabným okolím a nepatrnou velikostí se mi nezamlouvalo. Zmíněný Izv. Jezerului nepadá do jezera, nýbrž teče pod jeho valem.

Minuvše dřevěný kříž, u cesty nad jezerem v kamení postavený a ratolestmi klečovými upevněný, opouštíme dosavadní stezku, do Piatry alby vedoucí, a bočíme na levo na příkré svahy Frumoasské, jejíž témě o 131 m. nad kříž (2074 m.) vystupuje. I tu jsou stopy jakési stezky, pravda strmé, kamenité, ale pro mého koně přece schůdné. Pak již na travnatých pláních, na levo na pravo se šířících, koni dobře se stoupá. V nehlubokém vsedlení mezi Frumoasou a Čindrelem přišli jsme na prvé stopy sněhové, na půdu zprvu porostlou vyschlým, pod nohou chrupajícím islandským lišejníkem, později bažinatou, tmavou, z níž pod kopyty černá špinavá voda stříkala. Odtud spatřili jsme na jižním svahu Čindrelského vrcholu celou pláň, bílým, čerstvě napadlým sněhem pokrytou. Tmavá okrouhlá kupa Čindrelská, baštami balvanův obrněná, tím ostřeji se v bílém, odraženém světle rýsovala, podobna jsouc pevnosti.

V 9 hod. 39 min., tedy za $^3/_4$ hod. od dřevěného kříže, zastavil jsem koně na temeni Čindrelském u samé triangulační pyramidy ve výši 2245 m. a sestoupiv s něho, předal jsem ho Popovi. Témě Čindrelské je rovinka porostlá povadlou travou, do černa spáleným uschlým islandským lišejníkem, tu onde s hrstkou vysoké trávy, žlutavým, nízkým kvítkem a nevelkými, světle zelenými políčky mechovými, k východu se klonící a se všech stran uzavřená skupinami šedých svorových balvanů, na nichž blyští se stříbrné penízky slídové a černají se povlaky lišejníkové; pyramida triangulační stojí uprostřed. V úlomcích svorových, velkolistou slídou bohatě prostoupených, nacházejí se temnorudé granáty, zvící hrachu (největší granát mnou nalezený má 6 mm. v průměru), avšak bez lesku a tak měkké, že nelze jich brousiti.

Z pozorování svých brzo vyrušen jsem byl velikým, vlku podobným leč tlustým psem srsti žlutavé s černými skvrnami na mordě. Se zuřivým vzteklým štěkotem vyřítil se na mne, když se byl dříve nepozorovaně až pod samy balvany doplížil, a přes spojené úsilí nemohli jsme ho zahnati. Již jsem chtěl na něho, nedbaje prosby Popovy, střeliti, když se ukázali dva čobani, kteří psa několika nadávkami a kameny zkrotili. Jeden čoban byl rusovlasý, bílé, do růžova horskými větry ožehnuté tváře, s měkkým, rusým knírem pod nosem, druhý černý, do hněda opálený, oba pak podobali se, usadivše se na skále, ve svých rousnatých, bílých, rounem na vrch obrácených kožichách a huňatých kečulách medvědům. Stádo jejich spatřili jsme pod Čindrelem, kde slatiny přestávaly.

(Dokončení.)

Lucyan Rydel.

PAVLA MATERNOVÁ:

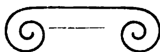
Lucyan Rydel.

(Literární a životopisný náčrtek.)

Mezi představiteli současné poesie polské sluší mladému poetovi, Lucyanu Rydlovi vynikající místo a náleží mu slibná budoucnost jako lyrikovi i dramatikovi. Jediná posud sbírka lyrických básní jeho, z níž přinášíme ukázky, podává krásné verše tklivých nálad, verše, jimž neschází ani živé a silné procítění modernisty ani jemné odlišení a vystižení unikajících polosvětel, polotónů a polobarev mystika a seccesionisty. Při všech však sklonech svých k dekadenci zachovává si básník neporušené jádro myšlenkové a citové, neupadaje do chimérických bažin slova pod liany secesse; než, kde se jim vskutku blíží, tam jako třpytná vážka vždy graciesního pohybu lehce vznáší se nad nimi. Básně „V měsíčné noci“, „Za soumraku“, „Všecko mi jedno“ jsou tu dokladem.

Silná výrazem i hluboká citem je nejlepšího mystika hodná báseň „Kriste, ó Kriste". Nadšení pravého syna Polsky mluví z pevné, jako z ocele kuté básně „Kletba". Na základě národního podání napsaná „Pohádka o Katě a Králevici" stíhá šťastně stavbu i tón národní báchorky. Sbírka jmenovaná vyšla pod názvem Poezye I. v roce 1899 u Gebethnera a Wolffa ve Varšavě, ale již od r. 1890 nacházíme L. Rydla mezi přispěvateli časopisů. Rovněž objevily se v publikacích periodických části překladu Homerovy Illiady, jímž básník od pěti let již se zabývá, a drobnější prvotiny dramatické, jako „Matka" a „Dies Irae". Dvě další práce dramatické „Na marne" r. 1895 a „Z dobrego serce" r. 1897, obě jednoaktovky, hrály se již s úspěchem na polských jevištích. Největšího úspěchu však došel básník poslední dramatickou pětiaktovkou ve verších „Začarované kolo" r. 1899, která vyznamenána byla na konkursu Paderewského ve Varšavě první cenou a hrála se již na všech větších scénách polských. (O překladě českém pracuje Fr. Vondráček.)

Lucyan Rydel narodil se v Krakově 17. května 1870. Jest synem professora okulistiky při universitě Jagellonské v Krakově a matky rodem šlechtičny tamtéž. V Krakově strávil první léta studií gymnasijních i universitních a r. 1894 došel na tamním Učení Jagellonském doktorátu práv. Studoval pak ještě filosofii v Berlíně a věnovav se pak úplně činnosti literární, odebral se k dovršení literárního vzdělání do Paříže, kde poslouchal přednášky slavných professorů Boissiera, Fagueta a Pottiera v Collège de France, v Sorbonně a v Ecole des Beaux-arts, pracuje při tom po boku vyslance Akademie Krakovské, básníka Dr. K. Górského v pařížské Bibliothece polské, kde prostudoval a srovnal zejména celý oddíl papírů a dokumentů týkajících se emigrace polské po r. 1830. Procestovav pak ještě Italii a severní Evropu usadil se nyní trvale v Krakově.

Z poesie Lucyana Rydla.

Přeložila Pavla Maternová.

VEČERY.

I.

Kdys na vsi vídal jsem rád, když den spěl za hory,
když západ v července dnech hořel v nebes lůně,
když slunce na ohnivém skonávalo trůně
a ještě deptalo kol chmur shluklých potvory.

Tu hasnou žároviska a blednou obzory,
a soumrak safírový splývá s nebes tůně,
z luk vláhy pokosených od sena jde vůně,
a hlasné chórů žabích se mísí hovory.

A měsíc zlatorohý se blýská topoly,
a různých ohlasů zvuk s cest slétá do polí:
je slyšet vozy drnčet a čeleď dovádět . . .

Pak náhle ticho zase. Hvězd jen mléčné řeky
mou tesknou duši nesly v svět kýs předaleký,
v širý a ohromný kams, divný, mně cizí svět. —

II.

Já šel v ten veliký svět — svět dříve neznaný
a sám tu za večera v cizí kráčím vřavu,
zřím západ purpurový svítit v ohně splavu
a skládat plameny v klín zelené Sekvany.

Zřím rudý kroužit se dým v kotouče sehnaný
a za ním oblohy zlať; v tu světla záplavu
zrak pílí za věžemi: kdys chtěly ven z davu —
však cestou zkamenělé noří se v červany.

A tak mi smutno v duši! Vím, tak jednou znova
až přijdu, sednu si tam před práh u domova,
a měsíc nad topoly roh zvedne zakletý;

zas žáby řehtat budou, zavlá vůně sena
v noc, která hvězdami v sen bude zkonejšena —
leč já už jiný budu než tehdá — před lety.

V MĚSÍČNÉ NOCI.

V noc tichou, světlou, luny plnou
na housle kdos hrá,
a píseň zvučnou plyne vlnou,
vzduch jasný prochvívá.

A břízy stojí zaslouchány
v těch tonů sladký lad,
co na zeď od měsíčné strany
stín haluzí jich pad.

A stále vášnivěj ten jasný
se line houslí tón,
jak dívčí žalný vzlykot hlasný,
jak z dálky jdoucí ston.

A břízy stříbrné zpod rosy
si rozplétají vlas,
kdy slyší, kterak teskní, prosí
ten toužný houslí hlas . . .

ZA SOUMRAKU.

Jak za soumraku zabloudilí ptáci
tak myšlenky mé ode mne kams letí,
v kraj divný jakýs, který se mi ztrácí.
Kdys v něm jsem býval, ale dnes let změtí
se marně v Lethe duše spouští bludná,
cos hledajíc, co propadlo se u dna.

A přece někdy vídám jakby ze sna
vždy totéž lesní jezero, půl spící;
u břehu sítí, puškvorec se těsná,
pně povalené s korou rezavicí,
však v prostřed tichou hladinu je zříti,
a místy chudé lilje po ní svítí.

A starých stromů spletlý vrchol sterý
báň zelenou tam nad vodami snová,
tam se sluncem si hraje souzvuk šerý,
tam barvy, tvary kmitnou, mizí znova,
a síť ta z paprskův i stínů chvění
vod na křišťále míhá se a mění.

A v svatyni té lesní ztmělé zpola,
jíž podlahou je vln kruh jasnooký,
já slyším, jak mne jmenem kdosi volá,
a slyším něčí šelestící kroky,
a kvítí lesní na protějším břehu
se chví, jak někým v rychlém tknuté běhu . . .
Leč darmo oči hledí zjevem jaté . . .
Mhly vystupují bledé z vodní tůně,
vše přede mnou se smráká, vše se mate,
ráj můj se zvolna rozplývá v mlh lůně.
Jak dítě lkal bych, div se zdržet stačím —
ač sám to nevím — za kým ani za čím.

ORFEUS.

Podzim; chmury na nebi šedé, bezesměré,
v lesích stromy požloutly rezavě a plavě;
listí leží po zemi, po uvadlé trávě,
tu i tam jen kapraď z hrud vějířem se dere.

Lenivý kde řeky tok pod vazy se bere,
k písčině se haluze kloní ve únavě,
Orfeus jde mlčící, sny i dumy v hlavě,
lyru vleče za sebou na tkanici šeré.
Jak pták v síti chycený, kdy mu křídla utnou,
v němém žalu na prsa hlavu schýlil smutnou,
chtěl by zpívat, chtěl by lkát po své Eurydice:

ale marně svoji tvář kryje pod dlaněma,
marně za ním vleče se loutna jeho němá —
píseň v hrdle stydla mu, vyschly zřítelnice.

LEDA.

Západ hoří záplavou, půle nebes plane,
koule slunce ohnivá metá blesk kol žhavý,
blankyt stápí v potoky rozžhavené lávy,

v rubíny a korále temně pruhované.
Světlá tůně jezera v zlatých řáskách stane,
odráží i přelévá požár přelétavý;
lesem mečů plamenných z vody trčí trávy,
a stín od nich na břehy — modrá ocel — kane.

Leda sedí nad vodou, pochýlila hlavu,
zrak se noří do dálky jako jatý bludem —
kdes tam labuť zaniká rudou u záplavu;

z žasu, leku, z rozpaku zchladlá ještě není,
v nahém těle planoucím cítí zimné vření —
sedí, světlem červánků růžová i studem.

PEGAS.

Pocítil, že jezdec sed'; rozpjal křídla vzhůru,
křídla leskem měnivá stobarvého peří;
letí, s šumem ohromným blankyty, hle, měří,
letkami kruh duhový opisuje v chmuru.

Jezdec — básník mladistvý — nesen do azuru
pěje; do strun stříbrných časem prsty vpeří,
i vlá píseň líbezná v slunné bezebřeží,
sfer hudba nadhvězdných v harmonie kůru.

Tam, kdes dole na lánech, ženci upachtění
rovnají se, zvedají oči z práce denní,
písni vděčí mohutné v němém, sladkém citu.

Oni, vždycky schýlení nad zemskou jen níží,
zrak svůj dlaní cloněný v modro nebes hříží,
duší svojí na chvíli tonou ve blankytu.

ANNIČKA.

II.

Královna moje po lukách kráčí,
ke kvítí tam se kloní,
zvonečky modré rostou tam pro ni,
ona je v kytku stáčí.

A zvonek každý zvučí a zvoní
kalíškem modři lila

všecko, co dnes, noc tichá kdy byla,
říkal jsem hvězdám o ní.

Královna moje po lukách kráčí,
neslyší zvonků znění,
neví, co hvězdám dělo mé snění —
jenom svou kytku stáčí.

III.

Nebudu s Tebou o vesně mluvit,
o tom, jak stromy v poupata bují,
pryskyřník jak je ze zlata uvit,
v jasné jak nebe skřivánci plují,
z rolí jak vůni cítit je zemnou,
z niv jak se kouří, jak to vše milo —
pomlčím o všem, jsi-li ty se mnou!
Dvě slova řek' bych . . . Nazbyt by bylo.

—

POSUD VIDÍM.

Posud vidím ono jasné ráno,
i tu louku, po níž květů vtkáno,
něžné květů běli.
V slunci hrály zlatých mušek roje,
a my spolu spěli
vůní, světlem, tichem obklopeni.
Mlčíce jsme snuli kroky svoje,
dechem mladé vesny opojeni,
polo teskní, polo usměvaví . . .
Posud vidím jasné oči Tvoje . . .
Všecko přešlo, v oku se mi taví
slza jen!

I sad vidím, celý v sněžné běli,
kde jsme v poledne kdys poseděli
pod třešní, jež kvetla.
Sbor tam ptačí pojil plesné hlasy,
sad byl písní světla,
kukačku jsme slyšeli, jak volá.
Slunce rozzlatilo nebes řasy,
na stromy kol zlatá tkalo kola,
na chudobky, na profil Tvé hlavy,
na trávník i na Tvé hebké vlasy . . .

Všecko přešlo, v očích se mi taví
slzy jen!

—

VŠECKO MI JEDNO.

(Do album B. R.)

Neptám se, co mne čeká, nedbám, kam tes plyne,
jejž slepé předurčení žene bezohledno;
břeh vzpomínek je za mnou, přede mnou mhly siné,
plynu — a všecko mi jedno.

Přežil jsem, přemiloval léta svoje mladá,
sny moje uvadají, růže v dnů mých všedno,
někdy já sám je škubu, list po lístku padá,
ať hynou! Všecko mi jedno!

A břehy stále jsou dál, růží jest v mé dlani
tak stále méně a míň; mhly kol neprůhledno
a tůň je nepřehledná, nikde břehu na ní —
plynu, a všecko mi jedno!

A přece tolik touhy, snů mi v prsou šílí,
a tolik smutků padá v srdce mého bědno!
Chci štěstí, chci mít lásky den, hodinu, chvíli . . .
— v dech jeden jediný nechť žití čar se schýlí — —
a potom — všecko mi jedno!

—

KRISTE, Ó KRISTE!

Z lože své bídy v černé strastí sluji
krvavým volám pláčem srdce k Tobě,
plavci jak v bouři, do nichž vichry dují,
jak putující bludné ve mátobě —
z hlubiny duše v prostory hvězd čisté
krvavým volám pláčem srdce k Tobě —
Kriste, ó Kriste!

A nechť až do dna přesyceno světem,
přec k Tobě chví se, k Tobě srdce prahne
jak lilie vodní, vláhy lačným retem
jež pít chce rosu, žíznic doby drahné,
tvář tesknou z bahna k zoři zvedá čisté —
tak srdce k Tobě chvěje se a prahne,
Kriste, ó Kriste!

Krom Tebe zem i nebe se mi hnusí.
Ty sám jen zkájíš smutky duše siré,
že, jak pták bludný, s perutěmi v kusy,

k Tvým klesnuv nohám duch můj z dálky širé
se třepe, oči zvedá k Tobě Kriste . . .
Ty sám jen zkájíš smutky duše siré,
Kriste, ó Kriste!

K Tvým rty své tisknu nohám, na Tvé rány,
Tvých očí poklid oblévá mne sladký.
Jsem raněn, nad mrak, v prostor hvězdám daný
myšlenkou chtěl jsem, ale spad' jsem zpátky,
jen bludičky jsem stíhal v dáli mhlisté.
Tvých očí klid nechť oblije mne sladký,
Kriste, ó Kriste!

Chytám se Tebe, ruce mé se chvějí.
Nedej mi zhynout v temnu beze břehu!
Prachem jest země, a já prach jsem její,
leč nestřásej mne z běli čistší sněhu,
se Svého roucha! Stvoř mi srdce čisté,
nedej mi zhynout v temnu beze břehu,
Kriste, ó Kriste!

Jsem květ, jenž vadne žití na lodyze,
vezmi mne k Sobě, já jsem hotov jíti!
Dost mám již bludů, dost i touhy ryzé,
dost vlastních pádů, pokusů se vzbíti —
vezmi mne v ticha sladké lůno jisté,
vezmi mne k Sobě, já jsem hotov jíti —
Kriste, ó Kriste!

POHÁDKA O KATĚ A KRÁLEVICI.

I.

Neměla Kátěnka otce ani matky,
jenom měla oči jak dvě chrpy sladky,
rtíky jak dvě višně, líčka jak dvě zoře —
a ve službě byla Kata na královském dvoře.
Oj Kato, Kátěnko!

A musila v zimě od rána raninka
štípat kusy dříví na drobná polínka.
I myslila sobě: „Rozštípám ty klády —
kdo as při nich ohřeje se? Ten Králevic mladý . "
Oj Kato, Kátěnko!

A musila v létě v horoucím poledni
pro čerstvou jít vodu s vědérci ke studni.
I myslila sobě: „V téhle vodě tady —
kdo pak se v ní koupat bude? Ten kralevic mladý . . ."
Oj Kato, Kátěnko!

Noc jak noc zem drhla, stříbrnou zem v sále,
a z ryzího zlata schody pana krále.
I myslila sobě: „Hladko, čisto všady —
kdo pak po tom chodit bude? Ten Králevic mladý!"
Oj Kato, Kátěnko!

Na honbu kdy vyjel s dvorem svým i psárnou,
na půdu si Katka vyšla nad pekárnou;
vikýřem té půdy za ním hledí s výše,
je jí nějak do pláče — tak tichounce, tak tiše — —
Oj Kato, Kátěnko!

II.

Co pak ti řekne kuchař náš,
že, co ti kázal, neděláš?
Zapít chce pečivo,
poslal tě pro pivo —
a ty, Kačenko, co děláš?

Do lesa zašla šerého,
něco ji táhlo do něho;
do husté dubiny,
pod sosny, modříny
něco ji táhlo divného.

Snad sedmikrásek, zvonků snad
přišla jsi, Katko, natrhat?
Oj zvonky, krasotky
nejsou pro sirotky,
nechoď jich, Katko, natrhat!

Či na jahody, maliny
běžíš v ty lesní houštiny?
Nejsou tam, Přebože!
pro tebe, nebože . . .
Nechoď do lesní houštiny!

Což jahůdky, co květiny?
Ten králevic, ten jediný . . .
Do doubrav, do borů
zajel si v oboru
králevic mladý, jediný.

Koruna proň se mihotá,
pro tebe, Kato, robota.
Pot sluší sirotě —
ne královic pro tě,
pro tebe, Kato, robota!

Pro vodu choď si k prameni,
s královnou on se ožení!
Tobě se neoddá,
slz tvých je přeškoda . . .
S královnou on se ožení!

III.

Hučí rohy po lese,
rozhuk vítr donese
na čtyři světa strany . . .
Jede, jede, jede král,
páni jedou opodál,
pod princem koník vraný.

Cos mu kmitlo zelení,
myslil: skoky jelení . . .
Švihnula prudká střela.
Trefil Katu do hrudi —
už jí nikdo nezbudí!
Krví se zalila celá.

Co jsem zrobil? Zahynu
za ubohou dívčinu!
Dvořané, běžte skokem,
přiveďte mi ze dvora
nejstaršího doktora!
Krev řine z rány tokem.

Škoda pro mne doktora,
jsem jen Katka ze dvora!
Mne jenom tíží toto:
co pan kuchař řekne pak,
až se doví, co a jak . . .
Dostanu já co proto!

„Neboj ty se nikoho,
jenom pověz, neboho —
bolí tě tuze rána?
Bledás' jako loktuše,
rty máš siné, Katuše,
Kátěnko milovaná!“

,„Trošku bolí, nemnoho . . .
Neklekej jen do toho,
králevici můj mladý,
o tu krev se neumaž —
vždyť Ty zlaté šaty máš,
plno je krve tady!"'

„Šaty, šaty — vzal je ďas!
Dražší mi tvůj zlatý vlas
koruny, jež se třpytí!
Ať se krví zmáčí šat —
dražší jsou mi tisíckrát
oči tvé nad mé žití!"

„Za své slzy, za muky
tu máš prsten s mé ruky —
Turkům je odňat v boji;
za krev svoji prolitou
šíji nosiž ovitou
korálů šňůrou trojí . . ."

,„Nechci, králi, zlata skvost,
dej se objat, to mi dost,
schyl čelo k mému líci . . .
Pokud dýchám, Ty buď můj —
poceluj mne, poceluj,
sokole Královici! —"'

KLETBA.

Buď kletba slzám, jež se marně lijí,
kdy bouře zuří kolem
a bije blesk,
kdy třeba s věrou, s odvahou vznést šíji,
ne čelo sklánět bolem
a hýčkat stesk.

Buď kletba snům, jež těchu snují planou,
kdy požár ztrávil krovy,
a zřícen dům,
kdy třeba vstát a s duší odhodlanou
dům budovat si nový —
buď kletba snům!

Buď prokleta, ó třikráte buď kletá
ta malodušnost bledá,
co snáší stud,
co s ducha vzletu sama do pout slétá
a vlastní tupí, běda!
sny, slzy, trud.

Rok na vsi.

BŘEZEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

JARNÍ CHVÍLE.

Na den sv. Eduarda.

V teple už se potí země, k osmé hodině už vyjíždějí sedláci — setí všude v plném proudu.

Dědinou ke škole trousí se mládež; ale nevchází v přítmělou její síň. Na kládách pod topoly, kam sluníčko lije své nejteplejší paprsky — tam děti táboří, spolu se hašteří a nehnou se z milého toho výhřevu nebes, až teprv když „do školy" zavelí od kostela se ubírající učitel. Pak je ticho pod jasnými topoly. Drobotina zmizí, ale ještě dlouho hlučí v lavicích rozehřátá sluníčkem, rozdivočená jarem. Přejde ještě několik mší svatou posilněných babiček, stínem bezlistých stromů ke klášteru protáhnou se černé postavy sester a dědina tichne zas; už jen málokterý lidský tvor přejde ozářenou vsí.

Pojednou za hlubokého, jasného, ba zářivého ticha rozlítne se Habrůvkou škaredý diškant Líšenky, hledající kůzlata — — — Nebo zahoukne po telatech slídící řezník a mocným hlasem zahafá jeho pes. Jindy zas drátenik přejde od čísla k číslu, pak Ahasver s pytlem kůžek kůzlečích na zádech zamečí nosovým skřekem vyprahlého svého hrdla a s voláním „handl-vúúú!" mizí v jasu hořícího dne.

S rýčem a dvěma jabloňkami na rameni dědinou bral se starý Švásta. Šel si štíhlé stromečky zasadit ve svůj vinohrad.

K polednímu na klády přicestovali odkudsi od Bzenca dva Slováčci s otýpkou sladkého dřeva a rancem semen na zádech. Odložili nůšky, stařík nacpal dýmečku a odpočíval v teple. Jak se tu pěkně sedělo! Dali se do hovoru s Petrášem, šourajícím se tudy na ranní svou „medecínu".

Lehounký vzduch dýchá dědinou, nebe, celé jakoby zalito světlem, teple a jasně plá a nade vším se vznáší tichý, jarní mír. Skřivani nad dědinou zápolí zpěvem, v korunách akátů kolem kostela strhli vrabci strašný jakýsi lomoz; včely pouští se začernalých česen a vyletují

na první sběr. Po bílých zdech školy potloukal se cihlově červený motýl, za poledne už hojně vzduchem bzučí jarem vylákaný hmyz.

Zahrádky rechtorovy dřímou ještě, dřímou, ale také už jen na polo. Pod suchý list skloněny jsou, pravda, všechny ještě růže, ale travka na pažitech už se zelená, ze země už od února tlačí špičky lilijí, zakvítá šafrán, kalichy k rozpuknutí nadýmají tulipány, novou, krásnou zelení nalívají se trsy petrklíčů. A tam na kopečku, na vrchu — jak se to nastrojila meruňka! Slita je růžovým květem, a jen ty větvičky černé jako žíly rozbíhají se pod načechranou její ozdobou.

V terrasovité zahradě paní Ebr rozkvetl už i mandlovník, po zdech jak růžové vějíře rozkládají se broskve.

Jaro tlačilo se do Habrůvky se všech stran. —

Je po poledni.

Děti sbíhají se kolem sladkého dřeva. Kdo má, koupí si; — kousky už jsou nařezány a jeden je za krejcar. Ale kdož ten krejcar měl! Děti mlsaly jen očima.

Ze zámeckých vrat s vychovatelkou vyšla comtessa a rovno k Slováčkům.

Pan rechtor stojí u okna a vidí: comtessa hodila Slováčkovi cosi lesklého a za to skoupila všecko sladké dřevo pro děti. Teď je poděluje, dětí přibývá, se všech stran se to hrne jak na dané znamení a nesměle ruce natahuje už bezpočetné množství malých těch postaviček — — droboučké své dlaně nastavují i ti malí z dětské zahrádky. Dostává se všem.

Škola odpoledne celá voněla sladkým dřevem a potajemnému přežvykování nebylo konce. Tománek Tomáš náhle vyvolán, jak křeček musil napřed obě „skráně vypustit“ a teprv potom mohl odpovědět na otázku, který to byl rok, kdy Kolumbus před Amerikou padl na kolena; odpověděl: „Ejhle země!“

Slováčci potěšeni dobrým obchodem, o dědinu dál šli nabízet svůj kmín, anýz, fenykl, marjánkové plevy a mák, cibulové, mrkvové, zelné, petrželové a divná jiná semena, která od dědiny k dědině ponášeli tak celou Moravou. — — — — — — — — — — — — — — — — —

V parku před zámkem, uprostřed okrouhlého pažitu, velikého jak louka, je pilno. Celá hraběcí rodina je tu shromážděna. I zahradník s hospodářem i vychovatelka s bledou miss — kočí s komorníkem, lokaj s podkoním — — všechno tu stálo a dívalo se do prostřed pažitu.

Tam ze širokých základů do výšky rostla skála vyrovnaného kamení a na skálu stavěli dělníci vysoký, kamenný sloup. Hrabě, děti, hraběnka, vychovatelka, zahradník i hospodář a komorník — stále pobíhali od místa k místu, sem i tam, ten zase v onu stranu — měřili očima, měřili vtipem, radili, opravovali, přiskakovali a přece znovu zas odhadovali kolmý směr sloupu.

Stavěli skálu a na té skále — — —

Ale než se skála mohla stavět, musilo napřed pod ní něco být — musila na něčem stát. A stála.

Frau Ebr, Directorswittwe, v lásce k chudým lidem vedla s paní hraběnkou neustále dostihy. Před nastávající zimou paní hraběnka všecky děti v Habrůvce podělí teplými i mlsnými dárky; lidé tomu říkají „krispám“ — K vánocům zas z Vídně své bedny posílá Frau Ebr. — Oblaží-li srdce hraběnčino nějakou tu nuznou chalupu za humny, najde srdce Frau Ebr rovněž tak nuznou a možno-li ještě nuznější chalupu na Potvorovsku. — S pomocí a útěchou k nemocnému Vondráčkovi zajde lékař na útraty Frau Ebr, ale tentýž lékař zas na útraty hraběnčiny ošetřuje popukané nohy Babáčkovy. Pazderková jednoho dne jde si vyprosit zlatku k Frau Ebr na mouku, druhého dne si jde zaplakat k paní hraběnce, že nemá zemáků. — A chudině habrůvské vede se při tom stále hůř a hůř.

I jinak a zrovna tak jemně spolu obě srdce zápolí na jiném, mnohem vznešenějším poli, než je láska k chudákům. Zámecká ctitelka domu Božího darovala ke cti a chvále Boží bohatě zdobenou a vlastnoručně vyšívanou přikrývku na oltář, ale ihned byla přikryta zase zrovna tak nádherným kobercem, který na stupně k stolu Páně rozestřít dala Frau Ebr. — — Tatáž paní před rokem zajela si až do Lourdes a koupila tam bílou sochu Panny Marie, kterou s opentleným a bohatě vypraveným průvodem přenésti pak dala do kostela na pravou stranu oltáře a zdálo se, že touto ranou už jednou pro vždy dobojován byl nerozhodný boj dvou velkých srdcí. Ale pokořené srdce rázem se vzchopilo z nedlouhých rozpaků — a v parku před zámkem, kde se ještě do nedávna z rozpustilých a snivých dob rokkoka šibalsky z keřů ušklibovali amoretti s fauny a větvemi stydlivě se přikrývala bílá těla nymf — tam rozhodla se postaviti vysokou, pevnou skálu a na té skále — — —

Na té skále stála ne už Lourdská — ale domácí Panna Maria.

Podvolil se i hrabě sám — a uznal, že v máji nemůže být krásnější slavnosti v zámku, než když kolem sochy Panny Marie rozžehnou se všecka nastrojená, do různých barev zahrávající světla a kolem Panny Marie slavně prozpěvovat bude shromážděný tam lid.

„Pane, ten je pod komendó!“ poznamenala tetka Prudková — míníc tím droboučký, stříbrnou přeskou nyní na jarním sluníčku zahrávající pantoflíček. — — —

K večeru se nachýlil teplý den.

Bělostná socha Panny Marie svítila už dědině vstříc.

V němém údivu zastavil se u brány z vinohradu se vracející Švásta a pokřižoval se. Pak z čekané na sluky vracel se fořt a také se díval.

„Ešče tu nejsou šnepy?“ ptal se starý komorník Zelbr lesníka.

„A ba ne. Už nepřitáhnou až s neděle. Pane, ty mají lepší kalendář než my.“

V tom v parku zahoukla rána.

„Co to?“ trhnul sebou fořt.

Ale už se neptal dál.

Od fary večerním tichem rozlily se první lahodné zvuky známé jakési písně.

To habrůvští muzikanti před farou seskupeni v kolečko hráli papežskou hymnu.

Předvečer sv. Josefa. — — —

„Hunem — vehrávajó panu falářovi!“ letěl kolem Tománků kluk a hlava jen mu hořela.

„Moravo, Moravo, Moravičko milá — —“ teskně tratilo se v korunách stromů po hymně papežské — a když muzikanti hráli pak ještě „Moravan jsem, to má je vlasť — —“ zahrálo zas cosi v okně malé farky — co tam vždycky nebývá. Z okna vyložen poslouchal tam stařičký kněz a — Bůh ví proč — — tahle píseň vždycky jej rozplakala — — — —

Bledý měsíc ozářil stmělý kraj.

Pojednou zas tak sladce rozechvěly se nástroje, a k světlému nebi s bouřlivým vzletem rozlehly se zvuky slavně velké — srdce i mysl vždy uchvacující a duše všech jako neskrotným přívalem s sebou odnášející písně „Kde domov můj“. — — Jak byla krásná prostičká ta píseň — za večera prosyceného vlahou jara a snivého nocí!

Dohráli.

Vyšla frajle Tóni a poděkovala za velebníčka. Ale chudičkou farou dlouho ještě do noci bloudily tichoučkým tichem jakési ohlasy všech písní, které tu hráli — a už skoro před usnutím ještě naposledy šumělo hudbou jako v polosnách:

Kde domov můj, kde domov můj?
Bujará orlice pestrá,
lva bílého věrná sestra,
své perutě rozpíná,
na svou slávu vzpomíná.
V nové jarní kráse vzkvétá,
zem moravská, domov můj,
zem moravská, domov můj.

ŠŤASTNÝ DEN.

Na den sv. Josefa.

Sv. Josef přichází prý na led s pantokem. To snad v horách, neboť v Habrůvce už dávno neměl co rozbíjet. Přes to však teprv sv. Josef jakoby do údolí v náručí přinesl jaro v celé jeho svěžesti a nadějné síle. K ránu sice napadl jemný poprašek zpozdilého sněhu, ale — kdež v hodině byl! Sluníčko břitkým a bravúrním úhozem zničilo v mžiku jemné jeho pápeří, a jen něco málo bělavých skvrnek zbylo v zamodralém stínu.

V kostele dvěma dlouhými řadami stojí svátečně oděné děti. Chlapci v pravo jak vojenská šňůra, děvčata v levo — pestrého kvítí pás — a vesele a radostně zpívají obě ta pole píseň na počest sv. Josefu a duchovnímu svému pastýři.

Z Habrůvských Josefů doma neb v poli nezbyl snad ani jediný. Všichni byli v kostele — i Josef Mareček, který už přede mší sv. pil a pít bude i po ní zas až do večera tmavého. Tam zas Josef Kunz s hlavou šedivou a v ohromný šál zamuchlanou bradou bedlivě brejlí svými okuláry a nakřaplým hlasem ke cti a chvále svého patróna zpívá.

tak nadšeně, že ho žena potají musela ďubnout loktem, aby se vzpamatoval a nenaparoval se lidem pro smích. — Po lavicích roztroušeni byli i obzvláštní ctitelé „důstojného pana faláře“ — tabáčník Hofmann, starý Stéskal a kostelní hospodáři: Filipek s Ryšánkem; radními zastoupen byl obecní výbor — sestřičky, žebráci, hajní, fořt — nescházela ani rodina hraběcí.

Velebníčkův svátek!

Frajle Tóni ani pomodlit se řádně nemohla, všechna rozčepýřená, rozčilena tou chvílí v roce jedinou.

Konečně bylo po mši svaté.

Špalírem od kostela až po faru staví se děti pod holé lípy a dychtivě se ohlížejí k brance fary, kdy že se přece z temné síně vyvalí ohromný koš s čerstvě pečenými rohlíky, jež každoročně k svému svátku pro mladou Habrůvku až v Borové péci dává velebný pán.

A hle, tu velebníček v nejkrásnější své klerice s bezpočetnými, hedvábím obšitými, od brady až dolů k zemi se hrnoucími knoflíčky, pohazuje pláštěm na rameni, milý a sladký v tváři — droboučkým krokem béře se ku svému hnízdu, kde už v brance s gratulací čeká pan rechtor a deputace školní mládeže.

„Tak — tak — tak — — děkuju, děkuju — — svatý pokoj a mír a lásku — — Jen Pán Bůh dej, zdraví dej — — ó zdraví! Tak, tak — děkuju srdečně a přeju vám rovněž — — —“

A velebníček dal se do pláče, stoje nad malým Ferdou, který v raně do jeho vzlyku spouští naučené svoje přání. Odsekal to rázně jako opravdový člen mužského světa. Pak Anyška Stéskalova hláskem klinkavým jak křiklavý zvoneček přednesla duchovnímu pastýři „všech dítek školních přání nejvroucnější“.

„Tak, tak — jen buďte hodni a poslouchejte a pilně choďte do kostela a do školy — —“ děkoval velebníček a v malých dlaních dětí ocitly se bílé dvacetníky.

A v tom už Anča vlekla velký, prádelní koš a z koše se kolem pod všecky nosy rozlévala nevyrovnatelná vůně čerstvě pečených rohlíků. „Hať slíne se chuťó sbíhajó“. — Ta pochoutka! A čtvrtek k tomu!

Už druhý koš nese Anča, a s třetím zas do kláštera se „kotólá“ jak špalek tlustá a hranatá Viktorka. To zas pro ty malé „v děckárně“.

K podělování přišly i ženy s nemluvňaty na zádech i v náručí. I těm dostalo se po rohlíčku. „Pozadník“ Julius jedno děcko na lokti, druhé za sebou a třetí vedle sebe také tu stál jak na mostě svatý a také bral. I zámožný sedlák Prudek přišel se svým tříletým Vavřínkem, ne z lakoty snad, ale „tá húcta!“ Není o ten rohlík — ale o ten mls „od pana faláře“.

Bezzubými dásničkami žmoulí maličcí, ostré zoubky do bílého těsta zarývají větší, po drobínečku ulamují a dlouho chutnají jak kočky mlsná děvčata. — — —

A tu na skleničku snídaně s velebníčkem do fary ubírá se rechtor sám.

Gratulanti už se hrnou. Za celou rodinu tiskne velebníčkovi ruku pan hrabě, svou „innigste Gratulation“ v starém, vojenském svém plášti přednesl vetchý tabáčník a hned po tabáčníkovi vchází panský hospodář

a se zahradníkem fořt. — — Sestřičky se starostou a radními si „to“ odbyli už v sákristii. Tam žehnali a blahořečili i žebráci a chudí obce, odnášejíce si chudinské své podíly.

Teprv k desáté si velebníček oddechl a pomazlen láskou všech svých farníků, povznesen vědomím nevšedního tohoto dne — mohl si konečně po dobré snídaní zapálit vyschlý, dobrý doutník, jehož stem na něho pamatoval kanovník Josífek rok co rok. Uvelebil se oslavenec v lenošku zalitou proudy rozkošného, slunečního světla a hověl si v ránu.

Krásně a teploučko bylo jako v máji. Měkkoučké ještě paprsky nebe příjemně velebníčka polehtávaly pod bradou, hladily něžně zarůžovělou jeho pleť a svítily, svítily tak, že si velebníčka vylákaly dokonce i ven v celou záplavu, celý jiskřivý požár, pod nejsilnější pramen svého nekonečného záření, jakoby věděly, co to má starý pán dnes za vzácný den. A osmašedesáté své jmeniny slavící Josífek s nejkrásnějším úsměvem starého a šťastného, protože spravedlivého člověka — pokuřoval a pofukoval, chodě po chodníčku zahrádky sem a tam a mazle se na slunci, s rozkoší vnímal vzdálený křik dětí a odkudsi s pole doléhající sem nářek skřivanů. — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ty děti! Ty děti! Rohlíkem nasyceny, snad všecky z celé Habrůvky sběhly se za Stéskalovu stodolu na místo bosýma nohama už zdeptané jak mlat. Sem sluníčko vždy posílá svou nejpříjemnější zář. Prostor hemží se dětskou drobotinou jak poletujícími mouchami. Nikde klidu, nikde smutku — všude veselí a radost jedna. Boty a střevíce nechaly doma, a kdo je měl, ten je zul, neznaje větších požitků z jara, než bosky jak srnec vzepnout se a měkce dopadnout na zemi. Veselé vrabčí oči rozehraných dětí planou, jen se míhají nahé nožky ve vzduchu, křídlí se ruce, v obratných zvratech svíjejí se těla — jen křídla všem chyběla — div že nelítaly i bez nich.

Tam houfec náruživých hráčů šprtá u zdi „šprčka“, nad hlavou sem tam jako vlaštovka poletuje míč. — Stranou trám přeložili přes kládu, a houpačka dovršuje bláznivý ten rej. Obkročmo na obou koncích trámu sedí kluků narovnáno jak čečetek — jedni letí „hore“, druzí dolů a houp zas nahoru a houp zas dolů — — Někdy ten spadne, jindy onen vyletí a zas slítne konec celý a svitý, v klubku na zemi vlní se a rozmotává jak uzel do sebe spečených červíků.

Děvčata v pestrých svých sukničkách zas u protější stodoly hrají si na „husu“. Také tam bývalo nejtepleji. V kolečku stojí — písničku zpívají. A sotva písnička dozněla, sotva „Líšenka“ dojednala, co za husu dá a prodavačka rozhodla: „teda si ju chyť!“ — jako když střelí, rozlítlo se to všecko na všecky strany jak houf stehlíků; sukýnky plápolají, bosé nožky ledva se dotýkají v letu udupané zeminy a ruce v povětří — tváře v ohni — ze zdivočilých očí zrovna srší vznětlivé jiskry náruživé hry.

Zas se sběhly — Líšenka dovedla chycenou husu.

„Nyní budeš Líšenkó ty.“

„Nyní! Nyní! Co pak seš paničkó, že říkáš ‚nyní‘? Přeci se říká včil a ne ‚nyní‘!“

„Tož včilkaj bodeš Líšenkó te.“

A písnička znovu zavřískla v hrozný ten tartas hrou rozvášněných dušiček na jarním, milounko hřejícím sluníčku. —

A tak jaro se sv. Josefem vešlo v luh i ves.

Okna chalup dokořán, před klášterem řežou už i špinát, starý Horák pro mrazy a mokra nemoha dosud na stromy, vzpíná se po nich aspoň teď a prořezává, uštipuje uschlé haluze a ničí zrádná pletiva housenčích hnízd.

V tom dědinou zapraštěl hrozný rachot.

Uprostřed do výše vyvalil se hustý kouř. — — A nebyl to dým. Prach k nebesům se to vzdouval a válel a lidé sbíhali se s hora i z dola.

„Co je? Co se stalo?“

„Josífkovi Marečkovi spadla střecha nad kůlňó! Ten má pěkné svátek dnes!“

Nebohé podívání. — — Ze spousty rozbitých křidlic, pod spleteným mřížovím zpřelámaných latí a krovů, v kouři zvířeného prachu ležela mrtvola Marečkovy kůlny. — Poslední památka po hladové zimě.

„To je škode, to je škode! Dvě sta jako dež napluje.“

„Kde hjich vezme?“

„No, to jé dobije.“

Mareček Josef seděl zatím u Katze a celý už podkouřen svátkem, ani pochopit nemohl „tú řeč“, že mu spadla kůlna. — — —

Krásným západem opět končil den.

A zas k večeři drnčí obecní buben.

Jakési zvláštní vydání Habrůvských novin.

Chocholáč ohlašuje:

„Pánům občanům na vědomost se dává, že se ztratil stařeček Kaňa z Křovan. Kdo by o něm měl vědomost, má to bez prodlení oznámit panu Josefovi Kaňovi v Křovanech, štvrtláníkovi zrovna naproti kostelu numero 76.“

Tedy dědoušek se ztratil! Do Habrůvských lesů si zašel na proutí a cesty už nenašel zpět. Od rána celá přízeň dědouška hledala, hledala po lesích i polích a když ho nenašla, přišla až do Habrůvky naříkat. Ubohý dědoušek!

Od východu zableskla se měsíční zář.

V ticho večera jak nejčistší zvonek pojednou zakuňkla žabička, za ní zahrčela druhá.

První toho roku. Brzy jich jasným večerem zpívat bude celý chór.

NEDĚLE KVĚTNÁ.

Palmare.

Darmo se zima ohlíží zpět; jaro už nedbá a stále teplejšími a teplejšími vlnami hrne se v před. Zamračí se nebe, od Polska zahvizdne studený den — — i krupičnatý sníh švihne chvílemi ztrnulým vzduchem, z rána zajiskří i mráz, ale nebe se zjasní zas, a vysvitlé slunko novým úsměvem blaží jarem už kvetoucí svět.

A celá Habrůvka dnes dosvědčila, že se zimou už nic nechce mít a do týdne že už slavit míní neodkladnou slavnost Vzkříšení. Dosvědčila to pestrým průvodem, za hlaholu písně a zvonů kolem kostela se ubírajícího lidu. Dokázala to i bezpočetnými ratolístkami rozkvetlých kočiček, které od nejmenšího až do nejstaršího v ruce nesl každý. Nebylo nikoho snad, kdo by si byl do kostela k posvěcení nevzal prut žlutých, pelem obsypaných jehnědů jívy nebo svazeček za oknem rozzelenalých, břečtanem omotaných větviček klokoče. Vedle svíce hromičné budou stát posvěcené ty kočičky, až duše se bude loučit s tělem, kočičkami zažehnávat budou bouř, až nad habrůvskou úrodou snášet bude svoje hrůzy. Ve svatvečer prvního máje stařenka s kočičkami namočenými ve svaté vodě tříkrálové předstoupí ze stavení a kropit jí bude kravky i chlév, zahradu i dům a šeptat bude za tichého soumraku, aby Bůh ochránil rodinu i statek ode všeho časného i věčného neštěstí. Udrobené jehnědy stařeček zanese pak na pole, aby hojné úrody dopřál dobrotivý Pán vždycky a ve všem oddanému jeho domu. Proto každý nesl proutek svůj. Na oltáři k posvěcení snesena byla kočiček celá nůš.

„Hosanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini. O Rex Israel: Hosanna in excelsis — —“ zapěl pan rechtor na kůře, když v rochetce k oltáři se ubíral kněz —

Dlouho se modlil velebníček nad prvními květy jara a nakouřiv je kadidlem a postříknuv svěcenou vodou, vzal do rukou pruty a po kostelníku rozeslal úřadům obce, hospodářům chrámu, sestřičkám i panu rechtorovi na kůr, odkud lahodně se nesla antifona: „Pueri Hebraeorum portantes ramos olivarum, obviaverunt Domino, clamantes et dicentes: Hosanna in excelsis.“

Hosanna pěla církev, hosanna šeptal lid.

A tu velebníček do ruky vzal dlouhý list palmy a na bílé rameno jej položiv zelený jako meč míru, svatým, klidným krokem důstojně se ubíral za strkající se mládeží v průvodu křesťanského lidu.

Oh, krásný to byl průvod kolem kostela za blábolení zvonů a z plné hrudi zpívajících hrdel ve chvíli, kdy nebe zbavilo se na ten okamžik všeho zastření a poletujícími obláčky na plno zazářilo slunce na zbožně zpívající Habrůvku! Děti s ratolestmi, panny před chasou, za muži ženy a všichni s květy, kde kdo s první ozdobou zeleného jara v ruce, vzletnou, radostnou písní na rtech, s bílým svým knězem uprostřed, vzýval tak památku slavného vjezdu Kristova v jásající Jerusalem. Důstojně nakračovali muži, marnivě nožky stavěla děvčata, nějak s úmyslnou nenuceností v patách se vyvracela chasa — — všechen lid zpíval — celý průvod jedním dechem k novému výkřiku zpěvu v prsa nabíral mladý, jarní vzduch. V kostele zůstala jen starina. Kdo jen trochu mohl, šel, aby na slunce vynesl posvěcený jara květ.

V chrám vešly už děti, za dětmi panny, za pannami chasa, za chasou rechtor, k portalu došel už i kněz. Než nevešel. Pan rechtor před nosem mu zavřel vchod a velebníček zůstal před zavřenou branou stát. Přikloniv k zelené ratolesti palmy bělоučkou svou hlavu jakoby voněl, rozechvěným, ale krásným, velkým hlasem zazpíval venku před

portalem k zavřenému chrámu: „Gloria, laus et honor tibi sit, Rex Christe, Redemptor: Cui puerile decus prompsit Hosanna pium.“

A zas tak ze vnitř mu odpovídal rechtorův hlas.

Dozpívali, a velebníček rukovětí své palmy třikrát zaklepal na portal.

A jak pod čarovným dotekem mystického kouzla, teprv nyní otevřela se knězi brána domu Božího.

Za farářem vešla Habrůvka a posedala zas do svých lavic k rozevřeným kancionalům, aby vyslechla slavnou mši svatou. — — —

V epištole dlouho kněz modlil se z missalu.

To latinsky četl pašije, zatím co lid ztlumenými hlasy lhostejně odříkával postní svoje zpívání.

Minuly, dávno minuly krásné ony doby, kdy pašije zpívány byly na kůře v jazyku mateřském.

Prý to bylo pod důstojností církve, profanní úhon, narážející o meze směšnosti.

Bóže spravedlivý! Jak jsme se těšívali — my malí a s námi i všichni velcí na velikonoční pašije! — — Na toho stříbrohlasého Jana, hlubokým bassem jak z kamenného svého hrobu zpívajícího Krista — — — Petra, Matouše — dívku — — celé drama utrpení Kristova znovu vždy rostlo a znovu vždy ožilo v duši všech shromážděných, a mimo poesii — nebylo v chrámu dojmu jiného. Lid poslouchal srdcem a v dojmu tom rozumem nikdy nebádal.

Jakým znamenitým evangelistou bývala v Habrůvce rechtorova Anninka!

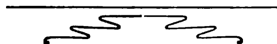
A nyní všechno — od začátku až do posledního vzkázání svatého Písma — odbývá se po tichu a po latinsku. A tak se zdá, jakoby už z toho nic neměl ani lid ani kněz ani církev a nejméně už Bůh, který o všecku tu latinu sotva asi stojí. — — A krok za krokem tak úbytkem poesie ubývá i srdečného zájmu, a k církvi i k jejím obřadům lhostejným se stává všechen lid. Z květné neděle mu zbyla už jen ta vzkvetlá ratolest.

„Hani besme nevěděli, že je květná neděla, nebét téch kočiček,“ rozmrzele stěžoval si stařeček Chalupa: po léta zpívával Petra a ten, komu si stěžoval — Matouše.

„Ba že. Takový je to nijaký. — — —“

A tak už i z chrámů Božích lidu béřou proslavenou, zušlechťující poesii církve, kterou živ býval náš lid a živ by byl zas – kdyby mrtvým dechem fermanů do prsou mu nebyli vnášeli cizí vzduch. — — A ten vzduch cizí je.

Řekl jsem.

Pozn. Následuje „Svatý týden“, který však uveřejněn byl již v XXVIII. roč. „Světozora“ r. 1894.

KARLA SLAVÍKOVÁ-WELSOVÁ:

Lidové hovory.

(Pokračování.)

VII.

Jak se seznámila Kovalčíková se svým mužem a jak se jim po svatbě dařilo:

Mój muž slúžil u Tonkovičech v Bohuslavicích — ten mu bol pri birmouce za krsného otca (za kmotra). Já som slúžila zas u mojeho krsného otca, čo mňa nosili na krst, a to boli bratové (bratři) a mali jeden vedla druhého domy.

Naši pacholci mu hovorili, že či sa bude ženiť, a on povedal: „Já bych sa ženil, ale keby vaša Anča za mňa išla."

Pacholci prišli domou a povedali: „Keby naša Anča za neho išla, tu že by si vzal."

Já som povedala: „Ták, veru, čo bych robila, kebych len neišla za takého ‚hornáka'" — (kdo je od Trenčína, tolik co drátenik, horák) — a mój krsný otec mi povedali: „Čo to ty, Anča, hovoríš? Keby ťa chcel, nehovor ništ, jen zažmúr oči a iď zaň ho! On je šanobný, a ty si také šanobná (šetrná), Pán Bóh vás požehná! A čo, že hornák? Tak má dušu jako dolnák a z hornákou je najvíc knezou!"

A tak sa to o krátký čas stalo, že som sa stala jeho manželkú, ani som ho neznala.

Nó, a tak nám Pán Bóh požehnával, a jsme si šanovali oba dvá.

První rok jsme sa mali rádi, a nebolo ništ zlého mezi námi, až taký posmecháři povedali jemu:

„Ty sa len trápíš a robíš, a tvoja žena len uzle za uzle odnášá tatínkovi."

Ale to nebolo pravda!

On povedal: „Tak by som hu (hu = ji) bil, len bych hu obracal jako oklep (otep)."

A ten deň, jak mu to povedali, ten večer ma už bil na smrt, bez všetkej viny — a už mi neveril! — Nech mu Bóh dá slávu věčnou

a prijme jeho dušičku na milosť! A dobre nám išlo! Žádný chudobný sa nám tam nevyrovnali u nás!!

On išol do mestečka Vrbového, tam drevo rúbal a piloval a každý večer čítal peňáze, a keď peňáze čítal, povedal, abych i já čítala, čo som si vyrobila.

Veru, to bolo smutné! Já som mu teda čítala:

„Hen mám deti, tam sú krávy v maštali, tam sú svine, teba operem, teba navarím, ty len jako vták, keď vletí do hnízda a zas vyletí z neho, bez všetkejch starostí."

Večer som mu pripravila večeru — najedol sa a lehol si na postel, ráno som, čo ostalo, mu ohrála a zas sa dobre nafríštukoval. K obedu vzal si krajíc chleba lebo špeku, a keď bol pátok, sýra a išol — To bolo jeho celú zimu.

Ale já som nemala odpočinek žáden —

Já som mala deti doma a všetko opatriť a ešte som nekomu ai vykreslila formičky na zástere, chlapóm obojky na košule som vykreslila, selkám okna mazala a stavení malovala a som vydelala tak i tak a ešte všecu prácu doma zastala. Keď v lete na rolu odpočívali, mój si išol lahnúť, a já utíkala deti opatriť, a keď oni od obeda vstávali, já zas s nimi na poli robila. -

Večer, po robote, mój muž si išol zas lahnúť a já si vše poprichystala a až kedy! (kdy) som išla si také lahnúť a ráno zas najskor (nejdřív) som išla.

Potem, kedy tech detí vác bolo, bol už uznalejší a tolik ma nebil, ale potem sa mu priblížila taká nemoc, a on mňa nechal se štyrmi dietkami drobnými samotnú a velice utrápenú.

Já som velice moc vystála, velkomožná paní, zimy a všeho prevelice —

Mali jsme jednu roličku, dáleko od vesnice, a bolo tam 15 vrb, a keď moj muž umrel — tu roličku nám vzali, keď inžinieri merali pole a dali nám jinú. Ty vrby jsme si smeli vyrúbať a já samulenká s temi malými dietkami som chodila na to drevo rúbať. Dáleko to bolo, a keď ty deti mi plakaly — nebo to bolo ťažké mne i jim, tak som jich tešila, aby neplakaly, že už prindem na skore (brzy) domou a že Kristus pán také nesol ťažký kríž a ešte korunu trnovú mal zapíchnutú na hlavičke, a keď mu ten kríž drkol do tej koruny, že mu obolel celú hlavičku, a my jsme zdraví, nám to Bóh nebeský pomůže už!

Ježíši! — To bola bída! Díťa malo jedno oblečenie a keď som prala, chodilo v košuli. — Pak ale Pán Bóh nebeský mi dal taký rozum — čo já viem? To je z Boha všetko, že som chodila po nemocných ludoch, som je mazala a těm dietkám nosila a tak sa s nimi živila.

VIII.

Jednotlivé příklady, jaký je tetka Kovalčiková zázračný doktor:

U nás jeden mladý človek mal na noze vošky (-- keď mezi prstámi na noze kůše —) a bol ai u doktora a keď prišol zpátky a ak tak sa s temi svými prátely vypravová o tem doktorovi -- umrel! — —

Prišla pre mňa jedna gazdina u nás —

„Prosím vás, krsničko (kmotřičko), pote k nám, našeho bolí hrdlo velice — posílám ho k doktorovi, nechce mi jíť, vyháňá ma pre vás, že sa bojí k doktorovi, aby neumrel, keď tomu, co umrel na ty vošky, doktor neco rezal na nohe —"

Tak temu gazdovi sa obíralo hrdlo vnútri (ve vnitř). Já som mu dala soli se starým sádlom na krk, navarili jsme ze soli vody a on hu dýchal do seba — Táhol do seba tu vrelú slanú vodu — a to mu pomohlo!

Vida a dostala som od také bohaté selky šesták za to — Zlatku mi mohla dáť! — ale Pán Bóh mi požehnává na zdraví.

IX.

Ke mňa často jedna chodívá: „Tu máš, Anička, štyry krejcary, tu máš, Anička, namasti ma!"

Namastím hu za ty 4 krejcárky.

„Ach, Aničenko, šak sú len dobré ty tvoje ručenky, ach, Pán Bóh ti nebeský zaplace!"

(Smějíc se.) No, to vác stojí, než keby dala štyry zlaté!!

A jednej som u nás decko vyléčila a dala mi mech (pytel) pleu ai ty si musela vypýtať (vyžebrať — vyprosiť).

X.

U nás, naša súseda, mala dvanást detí, a každé jí umrelo, a jen jedna dcéra jí zostala a syn. Tá dcéra mala 12 rokou a velice nemocná!

Počkajú, to bol zázrak s tím dieťatem!!

Jdeme jedenkrát s tú súsedú spolu na vodu a ona mi povedala: „Anča, naša Katerina je velice nezdravá."

„A čo jej je?"

„Kole (píchá) hu velice."

„Daj ju namastiť!"

„Šak jú mastili už babka Machajka a nič jí nenie lepšie."

Já som sa neponúkala a neponúkala. (Nenabídla.)

Išla som v sobotu zas na vodu a ona také a takto začne:

„Tá naša Katerina je čím dál horšie, my hu, tuším, nevychováme."

Já, jako na súsedu patrí, bola bych hu šla opáčiť (navštíviť), ale za to, že ta baba Machajka tam bola, som tam neišla a pak som sa jej bála, aby mi nejak nehrešila (nenadávala), že já som tam bola.

A ona ma zas nevolala. —

(Je viděť, jak jí to ještě dnes dopaluje.)

No tak, v nedělu som išla na letánie a ona nesla huspeninu na tanieriku a povedá:

„Nesem ju od tetky, své sestry, Katerině, ale ona ju sotva bude jestiť."

„Čo, už je jej tak velice zle, že ani huspeninu by už nejedla?"
„Veru zle, velice zle!!"
V tom jsme sa rozešly.
Na pondelok do rána mi prišla tá jistá súseda s lampášom (s lucernou) pod okno, búchá naň a volá: „Anča, Anča!"
„Čo chceš?"
(Změříc mne vítězným pohledem.)
„Pre Boha ťa prosím, pojď ještě ty tu moju Katerinu opáčiť! Od večera nespí, ani já pri nej, vélice je zle!"
Já som vstala a išla som, ale povedala som jej: „Prosím ťa, já nemám ve váčku zdraví, abych jej ho dala, keď ma tak neskoro (pozdě) už voláš k nej."
„A prosím ťa, ani sa nehnevaj, keď ta Machajka bola pri nej, na čo bych vás obedve volala?"
Prišla som tam, děvče sténalo (sténá po ní) a ani oddechnúť dobre.
„Daj mi teda mastné, já ho namastím to dievča!"
A nech mi verejú, milostpaní, že já to decko o tech troch hodinách namastila a že zaspalo až do rána?
Ráno som jej povedala: „Kebys mala staré, ale dobre (hodně) staré sádlo a živice (kalafúnu) kup za 3 krejcary, a já včul musím jíť do T .... ic k nemocnému a keď odtál prindem, potem ti to dievča ešte namastím a obšijem."
Potem som išla do T .... ic.
Volali ma k jednemu, ke druhému, treciemu, a som sa zabavila do 4 hodin odpoledňa.
Já som jim málo doma, milostpaní!
Prišla som zas k tej dievčici, k tej Katerine a ani jéjej matky doma nebolo. Bola na veselí (veselce) u své sestry a mala tam varoučku (opatrovnici) nejakú, co u ní varuvala. No, já som dievča namastila ešte a dala na ňú to jisté sádlo s tú živicú, obvázala dievča a išla som domou. To bolo v pondelí a v úterok odpoledňa vzala dievča a išla s ním na veselku — a tá — veďá, u nás trvá veselí kolko dní — tá baba Machajka povedala, že to dievča iste umre, že má velice pečeňu (játra) opuchlú, len aby si všetko tá gazdina zhotovila do truhly."
Keď hu dovedla tej sestre na tu veselku, prišla tam také baba Machajka a povedala jej: „Čo si jej, prosím ťa, robila?"
„No, namazala ju Kovalčka na dva rázy, obšila ju do čehosi, a už je dobre."
„A do čeho ju obšívala, ta Kovalčka?"
„Mala staré sádlo a živicu."
„Na, čos jej to poviedala? Keď je ‚bába', má to veďať — Když ani nerozumí, kedy je pečeňa opuchlá —" (zlobila se Kovalčka).
„Nó, aby zas pomohla jiným ludom."
„A čo by pomohla, keď nerozumí? Pri porodech je ona dobrá, potvora, ale pri nemocech nie!"
Ona sa velice naslope (opije), velkomožná paní! To ona ani nemaže, dokud takú (ukazuje) flašu nevyslope!

Keď jednoho namaže, už je ožralá, ai tam spí — leží, a ti chudáci si s ňú nemužú pomocit.

Anebo: „Kde je Machajka?“ a najdú hu kdesi ožralú a vedú hu k nemocnému!! Čo ona mu móže pomocit?

Ale když vystrizliví, tedy ona má pak papulku, každého omlúvá, to oną zdrapí (chmatne) jak dračica! To je strašná baba! Keď ma zbádala (dozvěděla se), že chodím mazat, tak mi nadala!!

XI.

Jeden ráz som bola pri jednom chlapcovi v O . . . — už mau výše $^1/_2$ roka — a ten porád blval (vracel). Tá baba Machajka tam bola ve dne v noci a pochodila asi po 4—5 doktoroch s tím chlapcom a dycky ho mala stejne nezdravého!

Jeden ráz, v nedelu, boly ženy na ulici a tá gozdina mezi nimi i s tím chlapčokem a tak žalovala, (naříkala) co jen s tím chlapcom bude — žáden mu nemůže s ničím pomocit!

Moja sestrenica tam též bola a povedala jej: „Zavolaj si našú Kovalčku, ona ti neco poradí —“ A ona povedala: „Ach, veru, strýnka Kovalčka vác neveďá, jak babka Machajka. A jako doktori, nikdo mu nepomóže!“

Jedenkrát som tam prišla k mojej sestrenici a táhala som vodu do džbánku, a tá gazdina na mňa kričala ze dverí, pres 5 domou: „Strýnka, pote sem, prosím vás pekne. Strýnenka moja, opáčte mi teho mojeho chlapca!“

Já chytím chlapca, trochu som ho pomastila a nahmatala som mu v žaludku nejaké hluze (boule).

Já som jej (jí) povedala: „Ten chlapec je velice prešinutý, on má jeden bok žaludku bolavý!“

„Já nevím, strýnenka, kde by sa prešinol?“

Ale potem, za chvílu, mi povedala: „Jáj, strýnenka moja, už já vám poviem — to bude pravda, čo vy hovoríte. Keď sa dovézli s babkú Machajkú s krstu na voze, zastáli pred bránú a jak bránu otvárali, kone velice mýkli a babku Machajku prehodili ai s klučkom do zadku. Ona mu tam preca volačo (cosi) musela spravit (udělat).“

Já som jej pak povedala tej gazdinej: „Nó, já zítra idem do V . . . ., já si tam kúpím prášík.“

Prišla som s prášíkom a dala som chlapcovi na špic noža užít s cukrom, ale ešte vracal! Druhý ráz, neskorej (později) som mu dala ešte jeden ráz a išla som domou a kázala som gazdinej, aby mu dala ešte na druhý deň z teho prachu, jak u mňa videla.

Keď som já odešla, ešte vracal a na druhý deň, keď mu dala teho prachu, začal vracat a vyvracal ze žaludka kusy sýra zpečeného, že ho ani v prstách roztrhat nemohla, tak bol už tvrdý. A to už poslední ráz vracal, potem sa zajedol (zajedl) a ostal zdravý.

Tak ona, tá žena, všetkým ženám vypravovala: „Ženičky moje, keré máte deti nezdravé, jen si zavolajte Kovalčíkovou, tá rozumejú a rozumejú.“

Machajských baba sa na to velice jedovala, že mňa tá jistá vychvaluje, tak ona pred ženámi vypravovala: „Ženičky moje, víte, čo nového? Kovalčka chcela Leždíkéch Katerine chlapca otrávit jakýmsi práškom!!“

No tak, ženy pýtaly sa Kateriny —

„Kdo to povedal? Ženičky moje, neverte! Čo tá babka myslí? Já ju nehaním — tá sú dobrá pri porodech a Kovalčka pri nemocách — já musím chválit obe dve.“

Potem sa strojila, že ma obžaluje u doktorou — Já som bola v strachu!

Zavolali ma otec i mati tej gazdinej do T . . . . ic a ti mi dali radu, abych sa nepriznala, že som dávala prachy.

„Já na teba nezabudnem (nezapomenu), dokud budem živý,“ povedal mi dedo teho chlapca. „Já mám teho vnoučka tolik rád, a on už má líčka červené.“

„Tá mi dala slaniny, múky, maku, peňáze, no, zaplatila mi velice a všetky ženy ke mně posílala!

Mužú tam být jaké baby, ale za žádnú sa u nás veru nedám (žádná sa mi nevyrovná), len že mnoho nesmím chodit! Ve V . . . . je vybubnované, tam nesmí nikdo mastit!

Ale doktori velice zle učinili, že zakázali mastit!

Já ništ doktoróm neobírám — ale já sa tomu sama čudujem (divím): Moje mazánie je jakési zázračné!

To je jim zázrak!

Jistý doktor poslal strýnku jednu až do Prešpurka — že ju tam musí operírovat — Tam jí ale doktori zastudenomovali a ona: „Pre Boha jich prosím, kebych mala tu umret, at umrem pri mých práteloch.“

Keď prišla zpátky a mluvila o babe Machajských, oheň mi začal v tvári horet a já hovorím: Tu nerozumí baba Machajka. Neboj sa, Pán Bóh nám pomóže, jen mi daj mastné —!“

Já ju pomazala celú, celúčkú, prsa, mezi žilámi — já tahám, nejezdím len tak po tele!! — ej, každá žila mosí prijít pod moje prsty — A milostivá paní, keď som ju tak namastila, taká bula (ukazuje se zatatou pěstí) sa jej v bruchu rozešla a ona zóstala ozdravená!“ Jedné literky jim necigáním! Keby smrt prišla a povedala: „Vezmem ta, mluv pravdu — nebudem ináč hovorit.“

U nás bola jedna múdrá baba — doktori ju brali k operacím, tá ma moc poučila!

Kdo je velice krevnatý, dávám pijavice — komu netreba krve ubírat, dáme žlútok. To sa potre na lístok z kapusty na rub žlútok, rozetre, posolí sa a to náramne pomáhá! —

Táto žena, čo jim o nej hovorím, mi povedala: „Ach, Aničenka moja pekná, dobrá, ty's dom znovu vystavela, len ho, prosím ta, dostav, neopúštaj ma, dobre ti zaplacím! A veru zaplatila — dala mi 2 zlaté!! — to sa ale málo kdy pritrefí!

Kerý člověk je spravedlivý, ten ma neošálí. Keď ho namažem, rekne: Je mi líp. Ale nekerý, aby nemusol platit, ma ošálí a nariekáá jediná hrůza! Ááále, já ho poznám pod rukámi, ma neošálí!

A nekdo zas: „Zaplatím ti, Aničenka, zaplatím — A s tú hubú mi platí porád.“

A pozrú, i šamorínského cigána som mastila. — To sú preveliki cigáni! Kdosik jim povedal, že su pól doktora, tak mi ho sem privézli. Ej, tak ležal v tom pitvore a sténááál, sténál a krútil sa, až hrozno bolo. — Ále myslím, temu že som nepomohla, lebo už mu bolo prevelice zle! — Povedali, že prodajú koňa a dajú mi petku — Platí ale do včulku! Já sa smejem, že mi to zaplatí u nebeskej brány — —

Šamorínského cigána som namastila a k našej židovčine, keď pre mňa vzkázala, som neišla. — „Já teba, ty smrdlenko, pojdem opáčiť. Zkap!“

Kdo má dobrý rozum v hlave provrtaný, mosí židóv nenávideť, lebo si pováží, čo židé kresťanům robá — — —

XII.

A pozrú, čo jednemu dieťati som robila!

Já som bola u takých, a to decko malo také bulu! (Zas ukazuje pěstí.) Ksichteček opuchlý a bílé puchere po ňom.

A já hovorím: „Víte čo? Ohrajte friško vody a čo budem vedať, budem s pomocú božú robiť —“

Vymočili jsme mu nohy asi $^3/_4$ hodiny a obkrytého celého mali a jak jsme ho vytáhli, hned som richtovala na podošvičky (chodidla) studené zelí a zabalila a nakáázala, nech sa neodkryje!!

Za dva dny idem a už vidím babku, jak vede chlapčoka zdravého — už sa na mňa smál — na tvári ništ nemal a to od pátku do nedele! To je skutečná pravda! Tó baba Machajka nedovede! Ona sa robí vélice múdrá, ále to nedovede čo já a nedovede!!

Ona jim mazala jednúc nebohého (nebožtíka) děkanovu velkomožnú sestru — tá si ale dala dobré víno na mastení — a ona jej ho postrane vypila! To je jim baba sakulenská!

Tá je na mňa nabrúšená! Ále já na ňu nehladím! „Pochválen“ jej povím, ale s ňú sa nevypravovám. To jim nemúžu povedať, jaká závisť ukrutná je nad námi — ona robí jak vozník! Tá baba nebola a nebude dobrá jákživa a co klevet narobá!

Ona povie: „Tá je taká a tá je taká —“ ale to nenie pekné!

Já keď idem mazať, o mne nevie nikdo ani kde idem, ani kde som bola, a keď sa ma nekdo pýtá: „Kde si bola?“ — „Tu, len dole —“ a nevie nikdo ništ.

To jim tak dúvernú pravdu hovorím, paní velkomožná, to ani doktori nekerí neveďá, čo já viem! Ale u nás nejsú doktori laskaví jako ve svete! Ten má hubu jak vlk a tak zkrikne na človeka, že až sa lekne — To je jim ukrutný doktóór ten v--ský K . . . . u nás —

Já si myslím, keby mi to ženy podpísaly, ty isté kerým som pomohla, že by mi snáď doktori dovolili, že bysom smela léčiť — Čo oni myslijú?

XIII.

Keď idem zariekať tem prasatom ten ochvat (to prý je taká nemoc, jako když je člověk schvácený), to je taký výdelok! Keď zdechne, nedajú mi ništ a keď nezdechne ai tak ništ. To je moja škoda, čo si robotu zmeškám.

Jeden ráz by ma bola sviňa sežrala — taká preveliká bola, plný chlievok jej bolo a jako zabitá tam lehnila. Já som tam vešla do teho chléva a som jej tam vyčítala (zaříkávala) ten ochvat.

Ona lehní a já ju začnem miksovat (házet) za chvost a ona do mňáá a já ledva som sa z teho chlíva zadkom dostala ven. Pán Bóh mně na novo daroval život tehdy!! Ale já som prosila friško ty baby, aby mi daly octa nebo aspoň vody napíť, ať sa mi volačo nestane. Já som sa celá třásla a bola som zelená jak tráva. Já, paní velkomožná, sa dám nahnať choda na čo. Viďá, i ty prasce som vyrezala — to ani nenie slýcháno, aby ženská vyrezávala prasce.

Já snaď, keby mi kázal, bych i prst do ohňa strčila! A ludé mi za to tak zaplací, že mi dobre spodník jazyky operú (pomluví), a keď sa mu neco druhý ráz pritrefí, zas ma ide prosiť —

Nekdy dostanu za to oklep slámy pod jalovicu, nekdy plevy na mazánie do blata — ale od hladu bych umrela, kebych na to čakala, čo mi za to dajú — —

Však to mám všetko u Pána Boha nebeského schované — ten sa na to na všetko dívá — — —

XIV.

Náš pan kaplanko sú vélice hodný — ten u nás veliký porádok spravili, a, veru, šetko začíná len tak v modlitbách kvéstiť —

A teď založili kasínko, to je od císara pána dovolené!! — Aby chlapci neišli v sobotu na tlkanice (toulky), aby neboli jako do včulku, behaju v noci po dedine a házejú hrudy jeden po druhém — Taká bláznivosť! — Anebo po maštalách na sudoch až do rána v karty hrávali — však mi rychtárka si stežovala — jéjej syn že až ráno chodí dom! Tak pan kaplanko chcejú, aby sa v nečem vzdelali, aby jich trochu udržal a chceli, aby to kasínko bolo na katolickém dome, ale farár, notárius a organista že na židovém! Pán Bóh to nebude dlúho trpěť! Žid, farár a organist tak býť v kope?

Tak zavolali ludé na podpise, aby sa podpísali na ten židóv dom, ale ti, kerí mali trochu v hlave rozum, nechceli sa podpísať, že až to bude na katolickém — Keď sa nechcelí podpisovať, tak to vymyslili, že je v biskupském špitále (špitál, t. j. domek, v němž mají zaopatření 4 staré ženy a 4 muži — patří to biskupu a je to takový náš malý Bartoloměj) veliký sál, kde mívajú boháči obilí — tak to museli všetko vybrať a už to chystajú pro ten kasín — Včul je ale kasínko ešte na židovom dome —

Hrajú si tam také na tej kolkárne (kuželníku) a pekne sa tam čítá. Choďá tam novinky kresťanské, ale „Hlasník“ ze sv. Martina, ten k nám nesmí prijíť! Nekerí ale povedali, že si ho just predplatí, ať sa notárius zlobí! Že je redaktor luterán? — To je kresťan též!

Ten kasínek má býť, velkomožná paní, ludový (slovácký), ale keď farár a notárius sú liberáli a tam si seďá, nechcú tam nekerí ani chodiť. Náš notárius, to je veliký liberál! Ale ten minister nynejší,ríkajú, je prý velice dobrý a spravedlivý!! On ríká, aby sa vyhledali všeci, co majú vóto (hlas), ale notárius ludáky obchází. Keby sa notáriusa nebáli, samí ludáci by boli, ale keď nenie na tu liberálnú stranu a keď má nasazené zelí kolko tisíc, musí mu uschnúť — nedajú mu na nej vody — Ó, ten notárius! Teho musí Pán Bóh zabíť! Šak bol už i v novinách! Kdo to písal, dobre to písal, nech ho Pán Bóh živí! Je tam u nás mudrák, jeden sedlák, a i na teho hádali, že ten to dal do novin.

Ale sa jim tam dost už prihodilo, v tem kasínku! Tady u nás je lud túze sprostý a nevzdelaný! To sa začalo ze začátku jen hrať, hrať a čítať ništ — Karty v každém kúte, a chlapi, čo by chceli čítať, si nemali kde sadnúť —

Jedenkrát pan kaplanko videli, jak dva gazdové hráli ferbel o veliké peňáze.

„Ale vidíte, vidíte, to není dovolené! O také peňáze sa hráť nesmíte, to je veliká vec!“

Ale ten jeden gazda — už je, velkomožná paní, celý zašedivený jak jabloň, už má 60 rokou, ale hráč duplovaný, to je první hráč, a ten hned kaplankovi strašne špatne nahovoril, vzal sesli, na kerej sedel a hodil hu kdesik do kúta, pohárkom bachol, zahrešil a utékol — preč — preč —

Teď sa nesmí hráť len o krejcar, a ten jistý gazda už nesmí do kasínka. Potem tam prišol jeden opilý ai teho vyprovodili. — Tam nesmí býť len samí vzdelaní a porádní chlapi — pan kaplanko to inač nedovolá. — (Dokončení.)

Z básní Karla B. Hájka.

SLUNCE VYŠLO!

V propastech, v hlubokých a temných propastech
rodila se ta dlouhá, bezútěšná noc.
Na dalekých obzorech zapadaly hvězdy
a světla uhasínala a v samotách,
kam zraněni my spolu mlčky odešli,
v tom tichu k zalknutí jen bolest zpívala.
Horečkou šílenců veliké měla zornice
ta smutná bolest zapírané touhy,
a hořké bylo její vyhnanství.

Na pustá pobřeží my přicházeli spolu
a mlčící a smutní jsme tu stávali,
a naše oči upírané do dálek
čekáním dlouhým umdlévaly v temnotách.

A tak jsme přicházeli v dlouhých, těžkých hodinách,
dvě duše příliš passivní a příliš doufající,
dvě duše naivní a milující samotu,
diskretní, čistou, oplodňující samotu,
a na první jsme výkřik rána čekali.

Za námi daleko tam hýřil život pohnutý,
vášnivé jeho rhytmy se k nám z dálky vlnily,
frivolní píseň z otevřených oken krčmy,
(výkřiky spitých plavčíků a tvrdý jejich smích,
těch kteří na břeh vystoupili ze svých korábů
a den a noc prohýřit smějí v městě neznámém)
a před námi na mrtvých vodách půlnoc ležela
a v opuštění měnila se naše samota.

Tak pohříženy v dálkách naší touhy slzící
a v tajených modlitbách strachu a úzkosti
nás zastihlo to očekávané a velké ráno.
Jak blesk očišťující zažehlo to v temnotách,
a v plamenech naší vítězné radosti a nadšení
stoupalo ohromné, jásavě planoucí slunce.
Zástupy bílých ptáků je roznesly na křídlech
ty plamenné požáry naší vítězné radosti
a naše náruče rozpjaté,
(tak nábožný brahmán svou náruč rozpínal,
když k slunci modlil se na horách)
rozpjaté naše náruče se potkaly
v hlubokém mlčení naší uzrálé touhy.

A to byly ty chvíle velké svojí pravdou,
ty chvíle zázračné, v nichž počala
idylla tvého mateřství
a život, život, život!

UKOLÉBAVKA.

Našemu dítěti.

— Nad lesy zadýchanými modravými parami stát budou hvězdy a zázračná letní noc půjde kolem našich oken rozevřených do hlubokého mlčení a ty, má ženo, budeš ji zpívat, tu píseň našeho největšího štěstí — našemu dítěti ji budeš zpívat...

Za hory, za lesy,
jako ty hvězdy,
spat jděte hvězdičky,
mé zlaté oči . . .

Za hory, za lesy
spat jděte hvězdy,
v kouzelné pohádky
skleněných zámků . . .

Za hory, za lesy,
mé zlaté oči,
v čarovné hlubiny
labutích jezer . . .

Za hory, za lesy,
v modravé dálky
spat jděte, pohádky,
zlaté dvě hvězdy . . .

SAMI ZAS . . .

Finale z „Knihy Rút".

Jsme sami zas . . . Pochovali včera naše dítě
a kolébku dnes prázdnou někam vynesli.

Tak bez útěchy zůstali jsme podle sebe
brutalně zasaženi něčí mstivou rukou,
tou surovou a tvrdou rukou něčí, který přichází
k nám v řídkých chvílích draze koupeného štěstí
a k chudému našemu stolu s námi přisedá,
tak přes noc ochuzeni o své štěstí největší
a zlomeni jsme podle sebe sami zůstali,
tak bezútěšně sami, trpící má ženo!

*

To minula poledne velká hodina
a s polí prázdných ženy umdlené
ke branám města zamlkle se vrátily.
Na smutných pláních zbyly ohně kouřící
a vážně k západu plující černí ptáci.

A noc už nadchází a my tu sami zůstali.
Světýlka v zamlžených dálkách kmitají —
to na samotách rozsvítili v soumraku
a kolem ohnišť praskajících sedají,
nevlídné noci smutek prahy jejich obchází
a zkalenými zornicemi hvězd nahlíží do oken.

Taková je dnes naše samota, má tichá Rút!
Ocúny melancholické rozkvetly v pastvinách
a rozprchla se naše bílá stáda.
Noc nadešla. Noc smutná úzkostným a pustým tichem,
jímž umlkají někde v temnotách
jen rozptýlené hlasy volajících pastýřů . . .

Jak sami, sami jsme, ubohá moje Rút!

—

DVĚ OČI.

Památce mého dítěte.

Za dlouhých nocí na vás myslívám,
za dlouhých a mlčících nocí,
vy hluboké, tmavé dvě oči.

V samotě tajených vzpomínek,
když uprostřed noci v slzách spí
ta, která dala vám hloubku svých zřítelnic,
v samotě hořce zrající bolesti
jak na vás myslívám,
vy hluboké, tmavé dvě oči!

To byly dvě pohádky,
ty veliké a tmavé dvě oči . . .
Prosím vás, kteří jste viděli
jedenkrát velké ty oči,
ty oči mého dítěte,
svědčte mi, prosím vás!

A přece jen nikdo z vás,
z vás nikdo je neviděl,
když procitly v poduškách,
dvě zamžené hvězdy,
z vás nikdo se nedíval na ty dvě oči
jiskřící u prsou matky,
ty oči mláděte,
jež dovedlo hýřit už
a milovat, milovat život!

Jaká jen smutná je to dnes noc . . .
Dokola spějí hluboké lesy
a nad nimi vysoko, vysoko
kmitají zářivé hvězdy,
a já tu sám v hluboké půlnoci
vzpomínám na vás, vy zlaté dvě hvězdy.

(Za hory, za lesy,
do jakých dálek,
kam jste to zapadly,
zlaté dvě oči? . . .)

Na ten váš pohled poslední,
na divný ten pohled vzpomínám.

Co chtěl mi jen říci ten pohled, proboha,
co chtěly mi říci ty hluboké oči!
Z takové dálky cizího světa,
z neznámých končin tajemna
se na mne upřeně dívaly
ty veliké, hasnoucí zornice.
Já vím — něco úžasně smutného
chtěly mi povědět velké ty oči,
něco tak drtivě smutného,

čeho se ani domyslet nesmím
beztrestně po celý život . . .

Mlčící půlnoc jde kolem mých oken.

Jak že jsi zpívala nad jejich kolébkou,
ubohá ženo má, tu svoji píseň? . . .

Z listů Julia Zeyera sochaři Františku Bílkovi.*)

Vodňany, 3./VIII. 1896.

Velectěný pane, doufám, že nepokládáte za pouhou zvědavost moje přání seznámiti se s Vámi. Váš talent a Vaše osoba vzbudily ve mně zájem. Nedávno byl zde p. Förster (starší) a nechal mi zde náčrty Vašich meditac.

Přijedu pozejtří, ve středu, do Chýnova a přivezu Vám Váš rukopis. Popřejte mi na několik hodin Vaší společnosti. Na večer jedu zpět do Tábora. Doufám, že zůstaneme pak v dalším styku.

Pozdravuji Vás upřímně.

Vodňany, 8./VIII. 1896.

Vážený a milý pane, chtěl jsem Vám psát teprve po svém návratu z Němec, ale srdce mě nutí, bych Vám ještě dříve, hned, pověděl aspoň několik slov. Zdálo by se mi jinak nevděkem. Těch několik hodin, co jsem prožil s Vámi, nezapomenu nikdy. Dojal Jste mě hluboce, ctím a miluji Vás. Děkoval bych Bohu, kdybyste během času přilnul ke mně, až mě poznáte blíže . . .

Ta krásná chvíle ve Vaší dílně! Je mi to vzpomínka posvátná. Čistota Vašeho myšlení, tiché Vaše nadšení, mysterium Vašeho talentu, to vše působilo na mě nevýslovně krásně, řekl bych svatě, a k tomu ta tichá, snivá krajina v tom jemném dešti! vše bylo tak prosté a proto tak veliké! — Buďte zdráv, a pozdraven vřele, bratrsky!

Vodňany, 15./IX. 1896.

. . . Ale přece bych rád také viděl Vaše poslední dílo. Nějak to už zařídím, abych je viděl a Vás si přivezl sem, aspoň na několik dní, kdybyste spěchal domů pak k vůli Husovi. —

. . . Budu-li mít vliv na život Váš, bude to indirektně . . .

---

*) Dopisy tyto zaslány nám byly k uveřejnění přítelem sochaře Fr. Bílka.

Vodňany, 7./XI. 1896.

... Poslal jsem Vám dnes ráno své „Tři legendy o krucifixu", slíbil jsem Vám je na procházce do Somce, na cestě zpáteční, když jsme šli od toho tichého, milého hřbitova, kde myslím, že někdy budu pochován. Snad už se nepamatujete, nezapomněl jsem však. —

Vodňany, 26./XI. 1896.

... ačkoli pokročila už zima a cestování s tak špatným spojením není vábivé pro člověka už ne mladého, pojedu, dá-li Bůh zdraví, přece v pondělí k Vám. —

... Musíte mi jednou vyprávět celý svůj život, celý svůj žal i celé své štěstí. Nežádám to z ohledů ani sobeckých ani z nějaké frivolní zvědavosti. To mi přece věříte? Musíte mi to buď vyprávět — nebo mi to napsat, prostě, třeba po kouscích, však já si fragmenty spojit dovedu. —

Vodňany, 5./XII. 1896.

— — — — — — — — — Na Vašeho Krista stále myslím a vzpomínám, dejž Vám Bůh zdaru, aby dílo Vaše se šťastně skončilo, bude mi to vždy zvláštním uspokojením, že i já mám v tom kousek vlivu, že se mi podařilo Vás trochu přesvědčovat, že byste Krista na kříži měl zobrazit. Ta umírající tvář, to shasínající oko, ten způsob, jak Jste dílo své pojal a podal, to vše mě pronásleduje jako velký a prorocký sen a jsem tak rád, tak rád, že Vás znám osobně. Vy nevíte, jak Jste mi milý, jak Vás ctím, jak k Vám lnu a jak mě zajímá vše, co Jste mně pověděl. Vy to nevíte, protože jsem člověkem málo slov, že tak špatně dovedu mluvit a zdál jsem se Vám tedy snad chladným. Ale o všem, co Jste mi pověděl, přemýšlím, a pak se mi zdá, že snad také dovedete mě uhodnout a že není třeba, bych Vám vykládal dlouhou řečí o tom, co cítím.

O tom všem, co Jste mi pověděl, musím ještě někdy s Vámi opět mluvit. Některé věci mi nejsou docela jasné, ale nechci se přímo ptát, chci Vás poznat, jak se sám dáváte, a myslím, že se vyjasní vše samo sebou. Bude-li mi možno, budu-li živ, přijedu opět k Vám na delší dobu, umístím se někde v Chýnově se svou vlastní prací a budu Vás jen navštěvovat chvilkami mezi prací a po práci Vaší a vlastní se budem spolu procházet a tak se poznáme blíž a hloub. — — — — — —

Vyřiďte svým dobrým rodičům můj vřelý dík a pozdrav, též pozdrav sestřičkám a p. bratrovi. A těm starým stromům v zahrádce též, i tomu útulnému domu; pak Šekla a Voříška, na kočičku a hrdličky vzpomínám přítulně. —

Buďte zdráv a Bůh Vás opatruj. Kéž se dočkám díla Vašeho! Před Kristem Vaším bych se klaněl a modlil. Kdo na tu tvář patřit bude, zvolá zajisté z hloubi své duše: Můj Kriste! A v tom zvolání, jde-li z hloubi duše, je obsažen celý svět, všechna láska a všechen bol a všechno nejvyšší štěstí člověka.

22./XII. 1896.

— — — — — — — — — Tisknu Vám vřele ruku a prosím Boha, by vždy s Vámi byl, a milého Krista Pána, by Vám požehnal. Tento rok je pro mě, věru, památný, poněvadž jsem se seznámil s Vámi.

7./I. 1897.

— — — — — — — — — — — Můj drahý, milý Bílečku, jak Vám mám děkovat za ty fotografie a jak Vám mám vypsat, jak jsem unešen Vaší prací. Ano, jak sám říkáte, Bůh Vám pomahal. Dovedu si myslit tu skizzu dle fotografie, myslím jako Vy, že fotografie nestačí, to čelo asi není tak „patologické“ v hlíně, jako na fotografii, kde ty stíny jsou asi příliš hluboké a ostré proti originalu. Držte se, prosím Vás, co nejvíce té studie, co jsem u Vás viděl, té kresby hlavy, kde je více Krista a jeho života, než na té fotografii. Na té kresbě je takový pel čistoty a ryzé duševnosti, na té fotografii, jak sám pravíte, je více lidského. Na té kresbě proráží jako světlo svatá individualnost Kristova vším utrpením. Na té fotografii trochu mučednictví převládá. Nebo se mi to jen zdá? Neosobuji si žádný soud, pravím Vám jen, co se mi *zdá*, a připouštím mýlku svou. Vy sám suďte a povězte mi, co se Vám zdá. Dělejte všechno jen dle *své* inspirace, dle svého přesvědčení, jak Vám duše velí. Duše Vaše je čistá a nadšená, a tedy ji povede Bůh. — Jak rád bych přijel k Vám! Ale v tom okamžiku nemohu. Musím nyní sám něco pracovat, nemocem se vytrhnout a jsem nezdravý a bojím se trochu, bych se nenachladl v tom zimním počasí. Až jen trochu si odbudu práci a trochu bude příznivější počasí, přijdu hned a rád! Jak se těším na tu Vaši práci! —

. . . neboť toužím nejen po Vaší práci, ale též po Vás, můj dobrý, milý Bílečku. Jsem tak rád a vděčen, že Vás mám. Mám kam zaletět, bych pookřál a si odpočinul po zápasech se světem a se svou stránkou horší. U Vás ta lepší nabývá vždy vrchu. — — —

30./I. 1897.

— — — — — — — — — Pochopuji Vás úplně, i mně není „umění“ tím nejvyšším. I já bych dovedl snadně se ho zříci, kdybych síly měl žít úplně dle evangelia. Ale tak v tom rmutu, v němž se plahočím, je umění přece jen ještě to nejlepší, co mám, protože v něm ještě tak nejjasnější část své zakalené duše jevím.

Co do výroku „Dokonáno jest“ — tu myslím, že Kristus nechtěl pouze říci: Život, utrpení má konce, ale oběť dokonána byla, a spása lidí dovršena ukončením děje života, je tedy v těch slovech mnoho jasu, obětovná láska k lidstvu přezařuje agonii těla. Ta převládala, když Kristus pravil: Bože, proč jsi mě opustil? — To byla slabost těla, přelítla člověka jako stín mraku, a v tom mraku byla celá naše bída, i tu Kristus na sebe vzal — „dokonáno jest!“ To velké, ohromné, kovové slovo je už vítězstvím duše, božství nad hmotou těla, nad bídou lidskou. A nám je to největší slib! Umírám, abych žil. Dokonána jest

porážka smrti, dokonáno jest poslání moje — teď můžete mě sledovat, neboť já jsem cesta! Tak já tomu slovu rozumím a proto myslím, že agonií té tváře musí prorážet světlo, a to zdálo se mi, že jsem viděl zřejmě na té kreslené tváři Vašeho Krista, která není tvář jen umírajícího člověka, v ní jsou stopy i toho, co je více než člověk, co nazýváme božskostí. — Řekněte mi příležitostně, v čem se rozcházejí naše náhledy, rozcházejí-li se vůbec. —

— — — — — — — — Pracuji teď trochu pilněji, chystám se k práci, která, doufám, se Vám zalíbí, povede-li se mi, bude to „Život Panny Marie". Příprava není snadná, tak jako práce snadná nebude — ale snad se mi trochu podaří, když s tak velkou láskou a s jakousi něhou o ní přemýšlím. Říká se, že Fra Angelico svoje svaté maloval na kolenou — chtěl bych mít k té práci jeho svaté nadšení, jeho čistotu a dojímavou pokoru!!! —

6./III. 1897.

— — — — — — — Můj „Život P. Marie" pokračuje pomalu, ale pokračuje. I já dělám teprve skizzu a studie, dílo samo půjde pak rychle ku předu, budou-li základy pevné. Když jsem začal pracovat, zdálo se mi vše mnohem snadnější než teď, mám velké obavy o provedení a mám někdy strach, že se mi dílo to nepovede naprosto. Ale couvat už nemohu — v starých apokryfech nalezl jsem mnoho krásného, ku př. popis smrti sv. Josefa a Panny Marie samy. Věci ty jsou skoro neznámé v širším obecenstvu, a nepodaří-li se také dílo moje úplně, budou tam aspoň detaily, které budou zajímat a, doufám, i dojímat. —

13./IV. 1897.

— — — — — — — — Pojedu tedy k Vám a sice pojedu na Velký pátek odpůldne odtud na Ražice, Písek, Tábor. V kolik hodin do Tábora přijedu, nevím určitě, ani v kolik hodin vlak z Tábora k Vám jede. Ale myslím, že tak asi v osm hodin na večer? Kdyby pršelo, jel bych vlakem, bude-li ale počasí pěkné a silnice suchá, půjdu pěšky k Vám. Nevezmu mnoho s sebou a tu tašku snadno unesu.

Kdyby to nebylo na Velký pátek, prosil bych Vás, byste přijel nebo přišel do Tábora, nechci Vás na ten den svatý ale rušit z pobožnosti. Sám půjdu ještě ráno před odjezdem do kostela. — Zůstal bych u Vás na Bílou sobotu a Boží hod a v pondělí bych jel domů. —

. . . Máte pravdu, jsou větší zázraky, než zjevení se. Vždyť se Bůh nám zjevuje neustále, všem, jen že ho každý v tom zjevení nevidí. A v tom je rozdíl. Jako Marta příliš se zaměstnáváme věcmi, jichž třeba není, a proto zanedbáváme „té jedné" „jediné", které je třeba. Vy jste z těch, co vyvolili „tu lepší část", Bůh Vám žehnej! —

Věříte mi, že v těch věcech „uznání", „slávy" atd. atd. cítím jako Vy? Krásně Jste to řekl, Vy že mě máte rád, a to že je vlastně to hlavní. O to stojím nejvíce a ostatního nedbám. Proto už není trpkosti ve mně, když mě někdo haní, ani nějakého opojení, chválí-li mě někdo. Kdybych jen zasluhoval, by mě Bůh měl rád! Zatím jej jen prosím, by se nade mnou slitoval. —

21./IV. 1897.

— — — — — — Bylo mi tak volno pod tou útulnou střechou Vašeho rodného domu a bylo mi teplo kolem srdce.

Tisknu Vám a všem Vašim vděčně ruku. —

V Táboře jsem nechtěl tak dlouho na nádraží čekat, šel jsem tedy do města a pustil jsem se až do Klokot. Ale kostel byl zavřen. Byl bych ho rád viděl, čekalo tam mnoho lidí, nejspíše byla mše, bál jsem se však, bych nezmeškal vlak, a utíkal jsem opět zpět na stanici. Cesta mi ušla rychle, a teď se mi to zdá všechno zase už jako sen, že jsem byl u Vás, s Vámi hovořil a mlčel, s Vámi stál před dílem Vaším, s Vámi kráčel na večer tou krásnou alejí, kde na konci tak zlatě nebesklon hořel a slunce zapadalo! Odnesl jsem si tichou radost domů z toho, co jsem u Vás viděl a zažil, z těch milých pohledů Vašich milých a z té naděje, již vzbuzuje ve mně Vaše práce, z té naděje, k čemu Jste přilnul plným srdcem. — — — — — —

1./VI. 1897.

... Toho dosíci nelze, co Vy myslíte, že by i nevěrec řekl: Tenť jest syn Boží! — Zapomínáte, že zde byl skutečně syn Boží, že zářil božstvím, že ho viděli nevěřící tváří v tvář — a že ho nepoznali, že nezvolali: Ten jest syn Boží — nýbrž zvolali: „Lotr“ a přibili ho na kříž! —

Nicméně je snaha taková velká a může vzniknout jen v mohutné duši umělce a křesťana. Člověk nikdy nedosáhne vrcholu svého chtění, to byl by snad Bohu rovný, ale přiblížit se co možná těsně idealu, to už je něco velikého. —

Lužany, 7./VIII. 1897.

— — — — — — — Ta hlava Kristova je tedy v maštalce! Ty můj sladký Ježíši! Zase pro Tebe „místa“ nebylo, jako tenkráte, v Betlehemě, když dobrý Josef hledal místečka, kde by se naroditi mohl! — Že Vám tu dílnu v lese strhli! Jak barbarské jsou u nás poměry! Mohlo by se státi ku př. v Anglii, že by nějaký lord o tom ani nevěděl, že umělec žije na jeho statku a že by mu strhl střechu nad hlavou? —

Jsem tak rád, že jsem Vás ještě tam v tom „lese“ zastihl, a dojem mé první návštěvy v Chýnově mi zůstane nezapomenutelný na vždy. —

Vodňany, 6./XII. 1897.

— — — — — — — — Styk s Vámi by byl pro mě zajisté blahodárný, a dá Bůh, uskutečním dávný plán, přistěhovat se na nějakou dobu do Chýnova. Až k Vám z Prahy přijedu, umluvíme to všechno... To hrnčířství by mě mnoho těšilo, je to řemeslo, na němž lpí jakýsi čas dávnověkosti. Hliněná nádoba bylo zajisté jedno z prvních slov lidské kultury. A je to tak tichá práce a umožňuje kontemplaci mezi činností mechanickou. — — — — —

P. S. Co se v Praze dálo, rozčilovalo mě nesmírně. Kdy se Bůh nad námi smiluje? Což jsme věčně určeni snášet křivdy? Můžem říci jako v žalmu, že nás dal Bůh co podnož nepřátelům našim! Je to kruté chtít milovat a musit nenávidět! —

5./V. 1898.

— — — — — — — — Jak rád bych k Vám si zajel, milý Bílečku, ani nevíte. Ale ještě nemohu. Musím aspoň ještě tu jednu práci dodělat, kterou mám začatou, ta myslím, že se Vám bude určitě líbit více než kterákoli moje. Ale nejspíše jen Vám.*) —

21./V. 1898.

— — — — — — — Tu práci, o které jsem Vám psal, dopsal jsem už a poslal do Prahy. Psal jsem ji hlavně pro Vás — a mezi tím, co jsem tak na Vás myslil — ale toho už nechme. —

20./VI. 1898.

... Ta práce, o které jsem Vám psal, bude teprve v červenci uveřejněna, protože nutno dříve končit jinou, která v „Lumíru" právě vychází. Tím se to tedy trochu opozdí, nezáleží sice na tom, ale jsem zvědav, bude-li se Vám líbit tak, jak doufám. Nemyslím na žádnou zálibu literární či uměleckou, myslím na jádro té věci. Nu, uvidíme! —

5./VIII. 1898.

... Dnes posílám zároveň tu práci v „Lumíru", kterou jsem psal pro Vás. Není ale ještě vytištěna. Bude asi ještě ve třech číslech ... Jak je mi líto, že musíte zase na tu vojnu, do toho bohoprostého otroctví! —

6./VIII. 1898.

... Teď budou asi u Vás žně, je to doba plná klopot, ale přece utěšená, když ten dar boží se veze pod střechu. Kdybych byl u Vás, pomahal bych. Je to práce člověku tak přirozená a přes všechnu námahu mechanickou jaksi duchovní, jakoby ten dar přicházel od Boha do rukou lidí. — Ta vojna je trpká věc, revoltuje mě to, je to poslední zbytek kletby otroctví. Kde to budete? Snad by mi bylo možno k Vám zajet a Vás v té trudné době trochu potěšit. Ale snad ani byste neměl chvilku k rozhovoru? Zdá se mi, že Vás jen honí jako stádo s místa v místo?

Co do toho slova „referát", je těžko to nahradit, myslím, že v rozmluvě s Vámi nám něco šťastně napadne. Chtěl bych, aby to vyšlo od Vás, jak ty výkresy se v duši Vaší rodily. Nemusí to být jen slovo, můžete to vyjádřit dle svého způsobu celou větou, ku př. „co mi kniha pověděla" — nebo cos podobného, úplně dle Vašeho citu a pojmutí...

Těším se velice se s Vámi sejíti, ale tím krásnější bude naše setkání, čím déle jsme čekali a čím více překážek jsme překonali, viďte? —

— — — — —

*) Kristina zázračná. Pozn.

24./IX. 1898.

... Vítám Vás do Chýnova, do klidu a do požehnání plodné práce! Jarmo egyptské je tedy sejmuto s Vaší šíje a zlý sen je vysněn! — Bohu díky! — — — Překvapilo mě, že Vás tolik lidí navštívilo za ten krátký čas Vaší nepřítomnosti v Chýnově... Přeji Vám tedy, aby jich přicházelo méně, chraň Vás Bůh toho zla — byste přišel do módy! Vy jste duchem silný dost, že by Vám to neškodilo, ale je to přece jen věc protivná, zajisté, pro člověka seriosního, seriosních snah. Děkuji Bohu, že jsem téměř po celý život, aspoň po celé mládí, zůstal nepovšímnut, stranou. Všechna veřejnost mě zaráží, je mi vždy, jako by mě vlekl na ulici bez oděvu. Nemáte též podobný pocit! —

16./XI. 1898.

... Slyšel jsem, že Jste teď taky „hrnčířem". Žádné řemeslo nemá tu poesii zvláštní jako hrnčířství a tkalcovství. Zdá se, že na tom je jaksi pel pradávna. První nádoba člověka byla asi shrnutá hrst a tak je mezi nádobou prostou a lidským tělem jakýsi tajemný svazek. Ale to jsou jen fantasie? Buď si. Rád bych Vaše nádoby viděl, nemohu však žádat, abyste je nechal pohromadě až přijedu. Nějakou malou, nepatrnou byste však snad mohl postavit stranou? —

Jsem velice unaven a rozladěn, jsem nekliden. Rád bych s Vámi mluvil a rozjímal...

7./XII. 1898.

... Přijedu k Vám, milý příteli, tedy v pátek... Kdy jede vlak k Vám, nevím... ale večer, dá Bůh, budu v Chýnově. Těším se na Vás mnoho a srdečně!

19./XII. 1898.

... Ten Váš „hrad" mi tane stále na mysli. Až tam kolem stromy pokvetou, bude to neskonale krásné v té prostotě a s tou zvláštní poesii. Dá-li mi Bůh dočkat té doby a budete-li mě mít ještě rád, přijedu a pobudu si u Vás...

... K práci se nedostávám, ač bych tak rád ještě v starém roce malou jednu věc napsal, která mi stále v mysli leží. Bože, tak po procházce v chýnovském lese, kde vítr zasmušile a slavnostně hude — to by se to psalo! —

Na večer vzpomínám teď vždy na tu velkou, teplou, šerou kuchyň u Vás, kde oheň svítil, kočky se batolily, pejsek dováděl a hrdličky broukaly. A seděli jsme tak tiše u stolu, a ta dobrá Vaše maminka nás tak srdečně častovala a tak mile bavila...

11./I. 1899.

... Prožil jsem vážnou, převážnou dobu, jak už víte. Byl jsem přítomen skonu ubohého Mokrého. Trvalo to umírání strašně dlouho, modlil jsem se k Bohu, aby mu už ulehčil. Umírání bylo hrozné, ale smrt není hrozná, je jen nade vše vážná, je to největší pro nás smrtelníky

okamžik. Povyšuje nás nesmírně nade vše zemské. Jako by Pán k nám přikročil blíže. — Ovšem, pro ty, co zůstanou, je to rozloučení na vždy něco tak bolestného, že to zrovna k zemi kruší! Ale ten těžký bol se zladí podrobením se vůli vyšší v smutný sice, ale snivý jakýsi souzvuk, chvějící se v hloubi duše. Smutek ten není reptáním, je tichou touhou a věrností vzpomínek na odešlé. Zmocňuje se nás pomalu sice, ale jistě.

... Plány o své budoucnosti ještě nedělám, nechci se v ničem přenáhlit. — A jaká konečně budoucnost! Snad je tak krátká, že nestojí za to se o ni mnoho starat! —

Do Lnář bych jel teprve, až se trochu oteplí, prohlédl bych si totiž rád knihovnu, a tam bude zajisté velká zima — — —

7./II. 1899.

... Včera přišla od Vás bedna a měl jsem radost vybalovat ty roztomilé Vaše nádoby, které Jste mi daroval ... Ještě jsem je nerozestavil na patřičná místa, ale už je vidím v jejich slávě — totiž až budou úplně ve slávě své, s čerstvými polními květy! Doufám, že se toho dočkám! — — — Ale velkou radost cítím z Vašeho vnitřního blaha, bez závisti, věřte, jen v pokoře před Bohem. Bůh je milosrdný, snad dá mi někdy také podobného štěstí, ať už zde neb jindy, až zde nebudu na zemi. — O tom, mám-li se stěhovat či ne, a postěhuji-li se — kam? Nejsem posud rozhodnut. S Vámi chtěl bych ovšem žít ...

V. 19./VI. 1899.

... Dočkám-li se doby, kdy se k Vám přistěhuji, budu u Vás tak od srdce rád a bude to mít pro mě význam. Dejž Bůh, abych se dočkal. — Loučím se s Vámi ... z Ruska Vám budu psát. —

V. 22./IX. 1899.

... Již kvačí to velké stěhování na mě. Jak to bude krásné, až budu mít stálý útulek u Vás, až budu celé léto v Chýnově a mnohdy v zimě si tam zajedu! Jen dá-li Buh mi toho dočkati se. —

Praha, 2. března 1900.

— — — — — — — — Píšu něco kratšího pro N. Ž., je to polo pohádka, polo mysterium, ve smyslu středověkých her. Pak si udělám rozvrh na práci delší a důležitější a tu hodlám pak psát v Chýnově. — Jak dlouho se asi zdržíte na cestách? Kdybyste do Říma se dostal, neopomeňte jet do Assisi a pokloňte se tam také za mne! —

Praha, 30. března 1900.

... Vítám Vás do Čech a těším se upřímně na shledanou s Vámi a na Vaše vypravování o Italii. Přijedu asi brzy. Jsem ještě trochu churav ...

V Praze, 26./V. 1900.

... Stihlo mě to těžce, ale chvála Bohu začínám se sbírat. Sláb jsem strašně. Psaní mě namahá, proto tak dlouho nepíšu Vám ... Tak vidíte, mohl být konec, ale Bůh ráčil mě zde ještě ponechat! —

Lužany, 9./VI. 1900.

... Bohu díky, vede se mi dobře, sílím a budu snad brzy zase úplně zdráv a snad ještě k něčemu na tom světě užitečný. —

Lužany, 12./VII. 1900.

... Doufal jsem, že Vás už touto dobou v Praze uvidím, ale ještě nemohu cestovat... začal jsem zde také malou práci a nechtěl bych se z ní zase vytrhovat, už ji raději dokončím ... Nevím, jak bude dále, a vzpomínám na zimu s jakousi hrůzou. Snad bych ji trávil v Chýnově lépe než v Praze, přes všechnu drsnost Vašeho klimatu? Nechci ale o tom ještě mnoho přemýšlet, kdo ví, budu-li živ do té doby, už to tedy nechám všechno na Pánu Bohu! —

Lužany, 17./VIII. 1900.

... Byl jsem zas velmi, velmi churav ... to srdce moje nechce se upokojit, třese se stále a dech je tím velice nevolný. Co nocí jsem zas nespal! ...

Lužany, 12./X. 1900.

... Zdá se mi, že mi není už souzeno se dostat k Vám, a myslím, že snad už odsud nepůjdu vůbec. Jsem znovu velice churav, nevycházím už týden z pokoje ... Je zde o mne postaráno, jakoby nebylo jinde ani možno ... Už zde zůstanu, až budu buď zdráv — nebo až mě Bůh k sobě povolá. Kdybych cítil, že věc už beře ten obrat osudný, psal bych si pro Vás, abychom se ještě jednou viděli. —

Praha, Vávrova ulice č. 8.
(Před Vánočními svátky.)
Poslední list.

Můj Bílečku milý i drahý, přenesli mě tedy k sestře a zde stonám a čekám, jak se věc rozhodne. Strádám tětesně i duševně velice. — Boží ty svátky se blíží. Přeji Vám i Vaší rodině i Viktorovi Förstrovi šťastné a veselé svátky a mnoho pravého štěstí k novému roku!

Psát zvláště každému, jak jsem původně chtěl, mamince milé i tatínkovi, sestřičkám a Viktorovi — to mi posud nelze! Věřte, že jsem úplně lazar. Až mě uvidíte, podivíte se, ač prý v obličeji stejně vypadám! —

Viděti mě teď ovšem můžete, kdykoli Vám napadne jet do Prahy. Ovšem, myslil jsem, že byste byl u mne ... Bohužel už ani chodit po pokoji nemohu sám ... Je to mizerie, ale myslím, že ji snáším

dost trpělivě. Prosím Boha ovšem často o brzký a tichý konec — ale v tom přece není hřích? —

Buďte s Bohem a snad Vás brzy uvidím. Těším se také, že prý Vaše práce porozumění i v cizině našla. — Ale ty křiky jsou zase přehnané, jako u nás vše, nezdá se Vám? Nejhlavnější je věc, to povídání o ní už je vedlejší! Vás to asi také neopojí?!

Pozdravuji Vás vespolek!

Šťastné a veselé svátky!

Váš

Jul. Zeyer.

M. GORKIJ:

Konovalov.

Z ruštiny přeložil A. G. Stín. (Pokračování.)

To zarmoutilo Konovalova, když pochopil, oč jde. Pokusil jsem se ho pohostit pugačevským vzbouřením, chtěje popatřit, jak se zachová k Jemelkovi. Konovalov vybrakoval Pugačeva.

„Ach, šelma znamenaná! . . . Vida! Carským jmenem se přikryl*) i popuzoval lid . . . Kolik lidí zahubil, pes! . . . Stěňka? To je, milý brachu, jiná věc! Pugač pak je — hnida a nic více! Znamenité jídlo! Tuhle, nemáš-li knížky na způsob Stěňky? Hledej trochu . . . Toho pak telecího Makara zahoď, není to zajímavo. Raději ještě jednou mi přečti, jak popravili Štěpána . . .“

O svátcích odcházeli jsme s Konovalovem za řeku na louky. Brali jsme si něco vodky, chleba, knihu a z rána vypravili jsme se „na volný vzduch“, jak nazýval Konovalov tyto výlety.

Zvláště se nám líbilo navštěvovat „skleněný závod“. Tak, Bůh ví proč, nazývalo se stavení, stojící nedaleko od města v poli. Byl to dvoupatrový, kamenný dům s propadlou střechou, se zlámanými rámy v oknech, s podzemními pokoji, po celé léto plnými řídkého páchnoucího bláta. Zelenavě šedý, na polo rozbořený, jakoby sklesly dům hleděl s pole na město tmavými důlky svých zmrzačených oken i připadal invalidou — mrzákem, uraženým osudem, vyhozeným za hranice města, politování hodným a umírajícím. Za velké vody rok co rok dům tento podmílala voda, ale dům, celý od střechy až do základů pokrytý zelenou korou plísně, nezničitelně stál, chráněn loužemi před častými návštěvami policie, stál, a ač neměl střechy, poskytoval přístřeší různým prostým lidem bez pasu a bez přístřeší.

Těch vždy bylo mnoho v domě tom; otrhaní, polohladoví, slunečního světla se bojící lidé ti žili v této rozvalině jak sovy, a my

*) Pugačev vydával se za cara Petra III.

s Konovalovem vždy byli uprostřed nich vytouženými hostmi, protože i on i já, odcházejíce z pekárny, brali jsme po bochníku bílého chleba, cestou kupovali jsme čtvrt vodky a celou ošitku „teplého" — játer, plic, srdce, dršték. Za dva — tři ruble ustrojili jsme velmi syté pohostění „skleněným lidem", jak je nazýval Konovalov.

Platili nám za tato pohostění povídkami, v nichž hrozná, duši otřásající pravda fantasticky proplétala se s nejnaivnější lží. Každé vypravování jevilo se před námi krajkami, v nichž převládaly černé niti — to byla pravda, a nalézaly se niti jasných barev — to byla lež. Takové krajky padaly na mozek i na srdce a bolestně tlačily i to i ono, svírajíce hrubým, trapně různotvárným výkresem. „Skleněni lidé" po svém způsobu milovali nás a téměř vždy byli mými pozornými posluchači. Jednou předčítal jsem jim: „Komu na Rusi žije se dobře?" i slyšel jsem od nich vedle homerického smíchu velmi mnoho cenných úsudkův o tomto thematu.

Každý člověk, jenž bojoval s životem, byl jím přemožen a trpěl v nemilosrdném zajetí jeho bláta, je více filosof než sám Schopenhauer, poněvadž abstraktní myšlenka nikdy nevyleje se v takovou zevrubnou a obraznou formu, v jakou vyleje se myšlenka, bezprostředně vymačkaná z člověka utrpením. Znalost života u těchto lidí, vyhozených za jeho okraj, překvapovala mě svou hloubkou, i dychtivě poslouchal jsem jejich vypravování, Konovalov pak poslouchal je proto, by něco namítal proti filosofii vypravovatelově i vtáhl mě do rozmluvy se sebou.

Vyslechnuv příběh života i pádu, vypravovaný nějakou fantasticky vystrojenou osobou, s tváří člověka, jemuž už nijak nelze vstrčit prstu do úst, — vyslechnuv takový příběh, jenž vždy nosil na sobě charakter omlouvavě obhajovací zprávy, Konovalov zádumčivě usmál se a záporně kroutil hlavou. Pozorovali to proto, že dálo se to otevřeně.

„Nevěříš, Leso?" se zármutkem volal vypravovatel.

„Nikoliv, věřím . . . Jak možno nevěřit člověku! Ba i vidíš-li, že lže, věř mu, t. j. poslouchej a snaž se pochopit, proč lže? Druhdy lhaní lépe než pravda objasňuje člověka. . . . Ba i jakou pravdu my všichni můžeme o sobě říci? Nejošklivější . . . Selhat pak možno pěkně . . . Není-li pravda?"

„Pravda . . ." přisvědčuje vypravovatel. „Přece však nač jsi hlavou kroutil?"

„Nač? Na to, že nesprávně soudíš . . . Vykládáš tak. že třeba tomu rozumět tak, jako bys celý život svůj nedělal ty sám, nýbrž jako by jej dělali společníci a různí mimojdoucí lidé . . . A kde pak ty jsi byl v době té? A proč jsi proti osudu svému nepostavil žádné síly? A jak se to tak jeví, že my všichni stěžujeme si na lidi, sami pak jsme také lidé, a tudíž na nás mohou si také stěžovat? Nám žít překážejí, a tedy i my také někomu překáželi, není-li pravda? Nuže, jak pak tohle vysvětlit . . .?"

„Nutno stavět takový život, aby v něm všem bylo volno a nikdo nikomu nepřekážel," poučně předkládají Konovalovu zásadu.

„Kdo pak povinen stavět život?" vítězoslavně vyptává se Konovalov, a boje se, že mu dříve uchytnou odpověď na jeho otázku,

ihned odpovídá: „My! My sami! A jak pak budeme stavět život, neumíme-li to, a nezdařil-li se život náš? I plyne odtud, moji milí braši, že všecka opora — jsme my sami! Nu, známo pak, co jsme my . . .“

Jemu odpovídali, omlouvajíce se, ale on vytrvale opakoval svou: „Nikdo ničím není vinen před námi, ale každý z nás je vším vinen sám před sebou . . .“

Nanejvýše těžko bylo vytlačit ho s půdy této zásady a nanejvýše těžko bylo přisvojiti si jeho názor na lidi. S jedné strany lidé v jeho představě jevili se úplně oprávněnými a schopnými k stavbě svobodného života, s druhé — jevili se jakýmisi slabými, křehkými a rozhodně neschopnými k ničemu mimo stížnosti druh na druha . . .

Velmi často takové spory, začaté o poledni, končily se kolem půlnoci, i vraceli jsme se s Konovalovem od „skleněných lidí“ za tmy a po kolena v blátě.

Jednou div jsme neutonuli v jakési slatině, po druhé dostali jsme se v policejní nadháňku i nocovali jsme v policejní budově spolu s dvaceti různými přátely ze „skleněného závodu“, kteří se stanoviska policie ukázali se podezřelými osobnostmi. Jindy nechtělo se nám filosofovat, i šli jsme daleko na louky za řeku, kde byla maličká jezera, chovající v sobě nadbytek drobných ryb, jež se tam dostaly za velké vody. Ve křích na břehu jednoho z takových jezer zapalovali jsme hranici, jíž jsme potřebovali jen proto, že zvětšovala krásu okolí, i četli jsme knihu, nebo besedovali o životě. Druhdy pak Konovalov zádumčivě vybízel:

„Hleďme, Maxime, na nebe!“

Položili jsme se na záda i hleděli v modrou bezednou propast nad námi. S počátku slyšeli jsme i šelest listí kolem nás, i stříkat vodu v jezeře, cítili jsme pod sebou zemi a kolem sebe všecko to, co v té době tu bylo . . . Potom ponenáhlu modré nebe jako by přitahovalo nás k sobě, odívalo naše vědomí v mlhu, ztráceli jsme pocit bytí a jako bychom se odtrhovali od země, zrovna plavali jsme v poušti nebeské, nacházejíce se v poloospalém, rozjímavém stavu a snažíce se, bychom ho nerušili ani slovem, ani pohybem.

Tak proleželi jsme několik hodin po sobě a vraceli jsme se domů k práci, duševně i tělesně obnoveni a osvěženi tímto spojením s přírodou.

Konovalov miloval přírodu hlubokou, mlčelivou láskou, jež jevila se na venek jen měkkým leskem jeho očí, a kdykoli byl na poli nebo na řece, vždy byl proniknut jakousi mírumilovně laskavou náladou, jež ještě zvětšovala jeho podobnost dítku. Druhdy s hlubokým vzdechem říkával, hledě na nebe:

„Eh! . . . Jak je pěkně!“

A v tomto zvolání vždy bylo více smyslu a citu, než v řečnických figurách mnohých básníků, dávajících se unésti spíše proto, by zachovali svou reputaci lidí s jemným smyslem pro krásu, než skutečnou úctou k nevýslovně laskavé kráse přírody . . .

Jak všecko, tak i poesie ztrácí svou svatou prostotu i bezprostřednost, dělají-li z poesie povolání, řemeslo.

Den za dnem uplynuly dva měsíce, za které s Konovalovem o mnohém jsem promluvil a mnoho přečetl. „Vzbouření Stěňky Razina“ četl jsem mu tak často, že Konovalov už volně vykládal je svými slovy, stránku za stránkou, od počátku až do konce.

Tato kniha stala se mu tím, čím stává se druhdy kouzelná pohádka vnímavému dítku. Jmenoval předměty, s nimiž měl co dělat, jmény jejích hrdin, a když jednou s police spadla i rozbila se mísa na chléb, rozhořčeně i zlostně zvolal:

„Ach, ty, vojvodo!“

Nezdařilý chléb jmenoval Frolkou, kvasnice jmenovaly se „Stěňkovy dumy“; sám pak Stěňka byl synonymem všeho výlučného, velkého, nešťastného, nezdařilého.

O Kapitolině, jejíž dopis jsem četl a jíž skládal jsem odpověď na dopis hned první den známosti s Konovalovem, za celý čas téměř jsme se nezmínili.

Věděl jsem, že Konovalov posílal jí peníze na jméno jakéhosi Filippa, žádaje ho, by se zaručil u policie za dívku; ale ani od Filippa, ani od dívky nepřišla žádná odpověď.

A nenadále jednou večer, když jsme se s Konovalovem chystali sázet chleby, dveře do pekárny se otevřely a ze tmy vlhké síně nízký, zároveň ostýchavý i rozjitřený ženský hlas pronesl:

„Odpusťte . . .“

„Koho hledáte?“ otázal jsem se, zatím co Konovalov, spustiv k nohám lopatu, v rozpacích tahal si vousy.

„Pracuje zde pekař Konovalov?“

Nyní stála dívka na prahu, a světlo visící lampy padalo jí přímo na hlavu, pokrytou bílým vlněným šátkem. Zpod šátku hleděla kulatá, lepotvárná tvář s vyhrnutým nosem, buclatými líčky i důlky na nich, následkem úsměvu buclatých, červených rtů.

„Pracuje!“ odpověděl jsem jí.

„Zde jsem, zde!“ náhle a jaksi tuze už hlnčně potěšil se Konovalov, odhodiv lopatu a širokými kroky míře k návštěvnici.

„Sašeňko!“ z hluboka vzdychla dívka, jdouc jemu vstříc.

Objali se, k čemuž Konovalov nízko naklonil se k ní.

„Nuže, co je, co? Dávno? Co? Tak tedy jsi nyní! Na svobodě? Dobrá! Vidíš tedy? Povídal jsem . . . nyní máš opět cestu volnou! Choď směle!“ spěšně vyslovoval se před ní Konovalov, neustále ještě stoje u prahu a nerozvíraje svých paží, jež objaly její šíji a pás.

„Maxime, milý brachu, dnes bojuj sám, já pak dnes budu se obírat tuhle dámskými záležitostmi . . . Kde pak, Kapo, jsi se ubytovala?“

„Jdu přímo sem, k tobě . . .“

„Se-em! Sem není možno . . . zde pekou chléb a . . . to nijak nelze. Náš pán je tuze přísný člověk. Budeš musit ubytovat se na noc v jiném místě . . . řekněme, v najatém pokoji! S chutí do toho!“

I odešli. Zůstal jsem sám k boji s chleby a nikterak neočekával jsem Konovalova před ránem, ale k nemalému mému podivení asi za tři hodiny přišel. Podivení moje ještě více se zvětšilo, když popatřiv

na něho v očekávání, že spatřím na tváři jeho, jak září radostí, uzřel jsem, že tvář je jen kyselá, truchlivá i unavená.

„Co je ti?“ otázal jsem se, velice zaujat touto náladou svého přítele, neslušící této události.

„Nic . . .“ unyle odvětil a po chvíli dosti vztekle si odplil.

„Ne, přece něco? . . .“ naléhal jsem.

„A co je ti po tom?“ unaveně ozval se Konovalov, natahuje se na truhle v životní velikosti. „Přece . . . Přece . . . Přece . . . je to baba! To je všecko.“

Stálo mě to mnohé námahy, bych se dopídil od něho vysvětlení, a konečně dal mi je takovými asi slovy:

„Povídám — je to baba! A kdybych já nebyl hlupákem, ničeho takového by nebylo. Rozuměl jsi? Nuže . . . Hle, ty povídáš: ‚I baba je člověk!‘ Ovšem, chodí pouze na zadních tlapách, trávy nejí, slova mluví, směje se . . . není tedy dobytek. Přece však nehodí se do společnosti s našincem . . . Ano! . . . Proč? Nevím! Cítím, nehodí se k nám, ale nemohu rozumět, proč . . . Tuhle, Kapitolina, jakou pořád mele: ‚Chci, povídá, s tebou,‘ to znamená — se mnou, ‚žít jako žena. Chci, povídá, být tvým hlídacím psem . . .‘ Je to zcela neslučitelno! ‚Inu, milé děvče,‘ povídám, ‚ty jsi hloupá husa. Nu, rozvaž, jak bys se mnou žila? Předně, já se časem opíjím, za druhé, nemám žádného domu, za třetí, jsem tulák a nemohu žít na jednom místě . . .‘ a jiné podobné, velmi mnoho . . .‘ jí mluvím. Ona pak: ‚Občasné opilství — na to naplit! Všichni,‘ povídá, ‚muži od řemesla jsou velcí opilci, ale přece mají ženy; dům,‘ povídá, ‚budeš mít, budeš-li mít ženu, a nikam,‘ povídá, ‚potom nepoběžíš . . .‘ Já povídám: ‚Nijak, milá Kapo, nemohu nakloniti se k tomu, protože vím, že životem takovým neumím žít, ani se nenaučím.‘ Ona pak: ‚Já pak,‘ povídá, ‚skočím do řeky!‘ Já pak jí: ‚Jsi hloupá husa!‘ Ona pak začne nadávat, a ja-ak! ‚Ach ty jsi,‘ povídá, ‚pletichář, nestydatá huba, podvodník, dlouhý ďábel! . . .‘ I počala, počala . . . prostě tak rozvzteklila se na mě, že jsem div neutekl. Potom začala plakat. Pláče i dělá mi výčitky: ‚Proč jsi,‘ povídá, ‚mne z toho místa vytrhl, nejsem-li ti potřebna? Proč jsi mě,‘ povídá, ‚odtud vylákal, a kam,‘ povídá, ‚nyní se poději? Ty jsi,‘ povídá, ‚zrzavý hlupák . . .‘ F-fůj! Nuže, co nyní s ní dělat?“

„Opravdu, proč jsi ji odtud vytáhl?“ otázal jsem se.

„Proč? Ty jsi přece podivín! Jak se zdá, bylo mi jí líto. Vždyť vázne člověk v bahně . . . a každému mimojdoucímu je ho líto. Ale abych se zařizoval . . . a jiné podobné, ne a ne! K tomu svolit nemohu. Jaký pak jsem otec rodiny? A kdybych mohl udržet se na tomto bodě, už dávno byl bych se odhodlal k tomu. Jaké důvody tu již byly! Mohl bych dostat ženu s věnem a . . . všecko takové. Ale není to v mé moci, jak bych mohl provést takovou věc? Kapa pláče . . . to je ovšem . . . tento, nedobré . . . Ale jak pak? Já nemohu.“

Konovalov i zavrtěl hlavou na potvrzení svého teskného „nemohu“, vstal s truhly a oběma rukama čechraje si vousy i vlasy na hlavě, začal, nízko sklopiv hlavu i odplivaje si, přecházel po pekárně.

„Maxime!" prosebně a rozpačitě promluvil, „mohl bys zajíti k ní a nějak tak jí to říci, proč a z jaké příčiny ... co? Jdi, milý brachu!"

„Co pak jí řeknu?"

„Pověz jí celou pravdu ... Že nemůže. Že se to pro něho nehodí ... Sice řekni tohle: Že má škaredou nemoc!"

„Jaká pak je to pravda?" zasmál jsem se.

„A-ano ... to není pravda ... Ale je to důvod dobrý, co? Ach, ďas tě vem! Tohle je pěkná kaše — žena! Co? A já o tom ani jedenkrát nepřemýšlel! Nu, kam bych dal ženu?"

Konovalov s takovou rozpačitostí a zděšením zalomil rukama při těchto slovech, že bylo jasno, že na dobro nemá kam dát ženu! A přes komičnost vyložení celého tohoto příběhu jeho dramatická stránka přiměla mě silně se zamyslit nad postavením mého přítele i této dívky. On pak neustále přecházel po pekárně a mluvil již jako by sám se sebou.

„Ani se mi nyní nezalíbila, nu, jednoduše až hrůza! Zrovna mě vyssává, zrovna vtahuje mě kamsi, jako bezedná slatina. Vida, oblíbila si muže! Není tuze rozumná, ale je chytrá dívka!"

To v něm začíná mluvit pud tuláka, vzrušený pocit věčné snahy po svobodě, na niž byl učiněn útok.

„Ne, mne na takového červa nechytneš, já jsem velká ryba!" chlubivě zvolal Konovalov. „Já takhle vezmu, ano ... co pak skutečně?"

A stanuv uprostřed pekárny a usmívaje se, zamyslil se. Pozoroval jsem hru jeho vzrušené tváře i snažil jsem se napřed uhodnout, jak se rozhodl.

„Maxime! S chutí na Kubaň!"

Toho jsem se nenadál. Měl jsem vůči němu některé literárně-vychovávací úmysly: chovalť jsem naději, že ho naučím číst a psát a svěřím mu všecko to, co jsem sám znal v době té. Bylo by zajímavo pohledět, co z toho vzejde ... Dal mi slovo, že po celé léto sebou nehne s místa. To oblehčovalo mi mou úlohu, a najednou ...

„Nu, to již mluvíš nesmysl!" poněkud zaražen řekl jsem.

„A co pak tu mám dělat?" zvolal Konovalov.

Začal jsem mu povídat, že snad úklady, jež mu Kapitolina strojí, nejsou nikterak tak rozhodně vážny, jak si představuje, a že třeba poohlédnout se a počkat.

Ba ani, jak se ukázalo, nebylo třeba dlouho čekat.

Besedovali jsme, sedíce na podlaze před pecí zády k oknům. Bylo blízko půlnoci, a od té doby, co Konovalov přišel, uteklo asi půl druhé, dvě hodiny. Nenadále za námi ozval se křapot tabulí, a na podlahu praštil dosti těžký křemen. Oba ustrašeni jsme vyskočili a vrhli se k oknu.

„Netrefila!" vřeštivě křičeli oknem. „Špatně mířila! Však by byl..."

„Po-ojďme!" řičel zvířecký bas. „Po-ojďme! Však já ho později... uctím!"

Zoufalý, hysterický a opilý, vřeštivý chechtot, trhající nervy, letěl s ulice rozbitým oknem.

„To ona!" tesklivě děl Konovalov.

Viděl jsem zatím jen dvě nohy, svěšené s chodníku ve vyhloubení před oknem. Visely a divně se klátily, narážejíce patami do cihlové zdi jámy, jakoby hledaly si oporu.

„A po-ojďme!" bleptal zvířecký bas.

„Pusť! Netáhni mne, ať odlehčím duši. S Bohem, Saško! S Bohem..." Následovala dosti ošklivá nadávka, jež nesnese censury.

Přistoupiv blíže k oknu, uzřel jsem Kapitolinu. Nakloniv̌ši se dolů, opírajíc se rukama o chodník, snažila se nahlédnout do vnitřku pekárny, a roztřepané vlasy její rozletěly se po plecích i ňádrech. Běloučký šátek smekl se na stranu, poprsí živůtku bylo rozedráno. Kapitolina byla hrozně opilá i klátila se se strany na stranu, škytajíc, nadávajíc, hystericky vřeštíc, celá se třesouc, celá roztřepaná, s červeným, opilým, slzami politým obličejem ...

Nad ní sehnula se vysoká postava muže, jenž opíraje se jednou rukou o její rameno, druhou pak o zeď domu, neustále řičel:

„Po-ojďme! ..."

„Ty jsi mě, Saško, zahubil ... pamatuj si to! Buď proklet, zrzavý čerte! Kéž bys ani hodinu neviděl světla Božího! Doufala jsem ... že se polepším ... Vysmál jsi se mi, padouchu, ... dobrá! Vyrovnáme se! A ... Skryl se! Stydí se, nečistá tlama ... Sašo! ... Holoubku!"

„Já jsem se neskryl," přistoupiv k oknu a vylézaje na truhlu, řekl temně a hrubě Konovalov. „Já se neskrývám ... ty pak bez příčiny nadáváš ... Chtěl jsem ti přece dobro; dobré to bude, myslil jsem si, ty pak přinesla jsi něco docela nespojitelného ..."

„Saško! Můžeš mě zabít?"

„Proč jsi se opila? Což nevíš, co by bylo ... zítra? ..."

„Saško, Saško! Utop mě!"

„Přestaň! Po-ojďme!"

„Ha-anebníku! Proč jsi se stavěl hodným člověkem?"

„Jaký to hluk, co? Kdo jste?"

Píšťalka nočního hlídače vmísila se do této rozmluvy, přehlušila ji i ztichla.

„Proč jsem ti, čerte, uvěřila? ..." štkala dívka u okna.

Potom nohy její nenadále sebou trhly, rychle kmitly se vzhůru i zmizely ve tmě. Ozval se temný hovor, tahání ...

„Nechci na policii! Sa-ašo!" tesklivě úpěla dívka.

Po dlažbě těžkopádně zadupaly nohy.

Pískáni, temné řičení, úpění ...

„Sa-ašo! Milá-áčku!"

Zdálo se, že někoho nemilosrdně mučí. Všecko to vzdalovalo se od nás, stávalo se temnější, tišší a ztrácelo se jako přízrak.

Omráčeni, zdrceni tímto výstupem, jenž odehrál se ku podivu rychle, hleděli jsme s Konovalovem na ulici do tmy a nemohli jsme se vzpamatovat od toho pláče, řvaní, nadávek, velitelských okřiknutí, chorobných vzdechů. Vzpomínal jsem si na jednotlivé zvuky a stíží jsem věřil, že to všecko bylo ve skutečnosti. Hrozně rychle skončilo se toto maličké, ale těžké drama.

„Všecko . . .“ jaksi zvláště něžně a prostě děl Konovalov, když byl poslouchal ještě jednou ticho tmavé noci, mlčky a přísně hledící na něho oknem.

„Jak mě uctila! . . .“ s úžasem pokračoval po několika vteřinách, zůstávaje ve staré posici, na truhle, kleče na kolenou a opíraje se rukama o nakloněnou podokennici. „Na policii přišla . . . opilá . . . s jakýmsi ďáblem. Jak brzy se rozhodla!“

Konovalov z hluboka vzdychl, slezl s truhly, posadil se na pytel, objal hlavu rukama, zakolíbal se i otázal se mne polohlasitě:

„Vylož mi, Maxime, co pak se to tu nyní ukázalo? . . . To jest, jaká je ve všem tom moje vina?“

Vyložil jsem mu. Všecko to bez rozdílu stalo se jeho vinou. Především nutno rozumět tomu, co chceš dělat, a na počátku díla nutno již představiti si jeho možný konec. Konovalov všemu tomu nerozuměl, nevěděl, co dělá, i je do čista vším vinen. Byl jsem rozzloben — sténání a křik Kapitoliny, opilé „po-ojďme! . . .“ všecko to dosud stálo mi v uších, i nešetřil jsem druha.

Konovalov poslouchal mě s nakloněnou hlavou, a když jsem skončil, pozdvihl ji, a na tváři jeho četl jsem zděšení i úžas.

„Hle, právě jsi řekl!“ zvolal. „Šikovně! Nuže, a . . . co pak nyní? Co? Co pak? Co s ní mám dělat?“

V tóně jeho slov bylo tolik čistě dětského, upřímného poznání své viny vůči této dívce a tolik bezpomocné rozpačitosti, že jsem ihned politoval druha i pomyslil jsem si, že jsem snad příliš příkře a neodvolatelně mluvil s ním.

„A nač jsem jí hýbal s toho místa?!“ litoval Konovalov. „Běda! Vždyť jak nyní na mne spustila . . . Slyšíš . . . Já půjdu tam, na policii, a postarám se o ni. Uvidím ji . . . a tak dále. Řeknu jí . . . něco. Jíti?“

Připomenul jsem, že sotva vzejde nějaký prospěch z jeho shledání se s ní. Co jí řekne? Mimo to pak Kapitolina je opilá a bez pochyby už spí.

Ale Konovalov utkvěl ve své myšlence.

„Půjdu, počkej. Přece přeji jí dobra . . . jak chceš. Tam pak jací jsou lidé pro ni? Půjdu. Ty tu tento . . . já vrátím se brzy.“

I vzav si na hlavu čepici, i bez starých střevíců, v nichž obyčejně se pyšnil, kvapně vyšel z pekárny.

Vykonal jsem svou práci i lehl jsem si; když pak ráno, probudiv se, dle zvyku pohlédl jsem na místo, kde spával Konovalov, nebylo ho tam dosud.

Přišel teprve k večeru, zamračený, rozcuchaný, s ostrými vráskami na čele a s jakousi mlhou v modrých očích. Nehledě na mne přistoupil k truhlám, pohlédl, co jsem udělal, i lehl si mlčky na podlahu.

„Co pak, viděl jsi ji?“ otázal jsem se.

„Proto právě jsem šel.“

„Nu, co pak je tedy?“

„Nic.“

Bylo zřejmo, že nechtěl mluvit. Maje za to, že taková nálada nepotrvá u něho dlouho, nezlobil jsem ho otázkami . . . A Konovalov

po tento celý den mlčel, jen z nevyhnutelnosti házeje mi krátké fráse, vztahující se k práci, přecházeje po pekárně se sklopenou hlavou a neustále s týmiž zamlženými zraky, s jakými přišel. V něm něco zrovna zhaslo. Pracoval pomalu a mdle, jako svázaný svými dumami. V noci, když jsme vsadili již poslední chleby do peci a z bázně, abychom jich nepředrželi, neléhali si, poprosil mě:

„Nuže, čti něco o Stěňkovi."

Jelikož popis mučení a popravy nejvíce ho vzrušoval, začal jsem mu předčítat právě toto místo. Poslouchal, nehybně roztáhnuv se na podlaze hrudí vzhůru, a nemrkaje očima hleděl na začazené klenby stropu.

„Zemřel Stěňka. Hle, tak skončili s člověkem," pomalu promluvil Konovalov. „A přece bylo možno žít v době té. Bylo volno. Bylo kam obrátit se, bylo možno duši ulehčiti. Nyní je tu ticho a pokora . . . pořádek . . . pohlédneš-li tak se strany, život je i docela tichý, pokojný. Knížky, znalost čtení a psaní . . . Přece však člověk žije bez ochrany a žádného dozoru na něho není. Hřešit je mu zakázáno, ale nehřešit je nemožno . . . Proto na ulicích je sice pořádek, v duši pak je — zmatek. A nikdo nikomu nerozumí!"

„Nuže, jak pak to, Sašo, dopadlo s Kapitolinou?" otázal jsem se.

„Co?" zachvěl se. „S Kapkou? Konec . . ." rozhodně máchl rukou.

„Konec jsi tedy tomu udělal."

„Já? Ne . . . ona sama udělala konec."

„Jak to?"

„Tuze jednoduše. Postavila se na svůj bod, na svou opěru a už ničeho nepotřebuje . . . Všecko je po starém způsobu. Jen že dříve nepila, nyní pak pít začala . . . Vysaď chléb, já pak budu spát."

V pekárně nastalo ticho. Lampa čudila, časem praskala dvířka u pece, a kůrky vypečeného chleba na policích také praskaly, schnouce. Na ulici proti našim oknům rozmlouvali noční hlídači. A ještě jakýsi zvláštní zvuk časem dolétal ke sluchu mému s ulice, buď někde skřípal štít na domě, buď kdosi vzdychal.

Vysadil jsem chleby, lehl jsem si, ale nechtělo se mi spát, i poslouchaje všecky zvuky noční, ležel jsem s polozavřenýma očima. Najednou vidím, Konovalov bez hluku zvedá se s podlahy, jde k polici, bere s ní knihu N. Kostomarova, otvírá ji a přistrkuje k očím. Jasně vidím jeho zádumčivý obličej a pozoruji, jak ukazuje prstem po řádkách, kroutí hlavou, obrací stránku, znovu upřeně hledí na ni, potom pak obrací oči na mne. Cosi zvláštního, napnutého a tázavého odráží od sebe jeho zádumčivý, zhubenělý obličej, i dlouho zůstává ke mně obrácen nový pro mne obličej.

Nemohl jsem udržet své zvědavosti i otázal jsem se ho, co dělá.

„A já myslil, že spíš . . ." zarazil se Konovalov. Potom přistoupil ke mně, drže knihu v ruce, posadil se vedle a zajíkaje se, promluvil: „Chci se tebe, vidíš-li, otázat na tohle . . . Není-li knihy nějaké o pořádcích života? T. j. poučení, jak žíti? Bylo by třeba mně vysvětlit, které skutky jsou škodlivé a které ujdou . . . Já, vidíš-li, znepokojuji

se svými skutky . . . Některý skutek na počátku zdá se mi dobrý, na konci jeví se špatným. Hle, na příklad, co se týče Kapky."

Konovalov si oddechl i pokračoval mocně a prosebně: „Tak tedy hledej poněkud, není-li knihy o skutcích? A přečti mi ji."

Několik minut jsme mlčeli . . .

„Maxime!"

„Co?"

„Jak mě Kapitolina vymalovala?"

„Už je dobře . . . Přestaň už . . ."

„Ovšem, nyní už nic nepořídíš . . . Ale co, řekni mi, . . . byla právu? . . ."

Byla to choulostivá otázka, ale rozmysliv si to, odpověděl jsem na ni kladně.

„Hle, i já tak myslím . . . Byla v právu . . . ano . . ." unyle protáhl Konovalov a umlkl.

Dlouho válel se na své rohožce, prostřené zrovna na podlaze, několikrát vstal, kouřil, posadil se pod okna a znova si lehl.

Potom jsem usnul, když pak ráno jsem se probudil, už ho nebylo v pekárně, i přišel teprve k večeru. Zdálo se, že celý byl pokryt jakýmsi prachem, a v jeho zamlžených očích ustydlo cosi nehybného. Vhodiv čepici na polici, vzdychl a přisedl si vedle mne.

„Kde jsi byl?"

„Šel jsem se podívat na Kapku."

„Nu, a co je?"

„Konec, milý brachu! Vždyť jsem ti povídal . . ."

„Vidět, že ničeho nepořídíš s těmi lidmi . . ." pokusil jsem se rozptýlit jeho náladu i promluvil jsem o síle zvyku i o všem jiném, co v tomto případě bylo vhodno. Konovalov tvrdošíjně mlčel, hledě na podlahu.

„Nikoliv, to není to pravé! V tom není síla! Ale prostě já jsem nakažlivý člověk . . . Není mi souzeno žít na světě . . . Takový nešťastný, jedovatý dech ze mne vychází. A jakmile blízko ke člověku přistoupím, ihned nakazí se ode mne. A pro každého já mohu přinésti s sebou jen hoře . . . Vždyť pomyslím-li si, komu celým životem svým přinesl jsem potěšení? Nikomu! A přece s mnohými lidmi měl jsem co dělat . . . Jsem hnijící člověk . . ."

„To je nesmysl! . . ."

„Nikoliv, je to pravda! . . ." přesvědčeně kývnul hlavou.

Přesvědčoval jsem ho, že se mýlí, ale Konovalov z mých řečí ještě více čerpal jistoty o své nezpůsobilosti k životu . . .

Vůbec Konovalov počal rychle se měnit od okamžiku oné příhody s Kapkou. Stal se zádumčivým, mdlým, ztratil zálibu v knize, nepracoval už s dřívější horlivostí, stal se mlčelivým a nesdílným.

V čas, volný od práce, léhal si na podlahu a zavile hleděl na klenby stropu. Tvář jeho zhubeněla, oči pozbyly svého jasného dětského lesku.

„Co je ti, Sašo?" otázal jsem se ho.

„Začíná občasné opilství," prostě vysvětlil mi. „Brzy se rozpustím, t. j. začnu se otupovat vodkou... Již uvnitř mě to pálí... na způsob pálení, víš... Přišel čas... Kdyby právě této historie nebylo, snad bych ještě vydržel nějaký čas. Ale záležitost ta mě zžírá... Jak to? Chtěl jsem člověku prokázat dobro — a náhle... něco docela nesouhlasného se stalo! Ano, milý brachu, tuze potřebný pro život je pořádek skutkův... A což je to již tak, že nelze vymyslit takového zákonu, by všichni lidé působili jak jeden, a všichni mohli sobě vespolek rozumět? Vždyť nikterak nelze žít, jsou-li lidé tak od sebe vzdáleni! Což rozumní lidé nechápou, že třeba na zemi zavésti pořádek a přivésti lidi k jasnosti?... Ó, běda!"

Konovalov, pohlcen těmito myšlenkami o nevyhnutelnosti pořádku v životě, neposlouchal mých řečí. Všiml jsem si také, že počal se mne stranit. Jednou, vyslechnuv po sto prvé můj návrh na znovaupravení života, jak se zdálo, rozzlobil se na mne.

„Nu, přestaň... Slyšel jsem to stokrát... Tu neběží o život, nýbrž o člověka. První věcí je — člověk... rozuměl jsi? Nu, a více není třeba... Tak tedy po tvém mínění jde na jevo, že, dříve než všecko to se předělá, člověk přece musí zůstat tak, jak nyní. Rovněž... Ne, dříve předělej člověka, ukaž mu cesty... Aby mu bylo světlo a volno na zemi — tohohle domáhej se pro člověka. Nauč ho, by nalezl svou pěšinku... Co však to je?... Holý výmysl..."

Namítal jsem, on se rozohňoval nebo stával se zasmušilým a teskně volal:

„Eh, dej mi pokoj!"

Jednou odešel na večer a nepřišel ani v noci k práci, ani na druhý den. Místo něho přišel pán s ustaraným obličejem a oznámil:

„Dal se nám do hýření, Lexacha totiž. Sedí v ‚Stěnce'. Třeba hledat nového pekaře..."

„Možno však, že se vzpamatuje..."

„Nu, ovšem, čekej... Znám ho..."

Šel jsem do „Stěnky" — krčmy, vtipně vystavěné v kamenné ohradě. Vyznamenávala se tím, že v ní nebylo oken, a světlo padalo do ní otvorem ve stropě. Vlastně byla to čtverečná jáma, vykopaná v zemi a pokrytá s vrchu prkny. V ní vždy páchla země, sprostý tabák „machorka" a pálenka — souzvuk zápachů, z nichž po půlhodinovém pobytu uprostřed nich hrozně píchalo v hlavě. Ale jim zvykli denní hosté této peleše — sprostí lidé bez určitého zaměstnání — jako zvykají množství člověku nesnesitelných věcí. I trčeli tu po celé dni, čekajíce na řemeslníka, jenž se dal do hýření, by pili na jeho útraty do posledního groše. (Dokončení.)

Odpovědný redaktor a vydavatel Václav Čech.
Majitel a nakladatel Vladimír Čech. — Tiskem Aloisa Wiesnera.
V PRAZE 1901.

KNIHA XLVI. DUBEN. SEŠIT IV.

Z knihy: Já nechal svět jít kolem.

Básně Jaroslava Vrchlického.

JÁ NECHAL SVĚT JÍT KOLEM.

Dost vtíral se mi celou svojí tíhou,
svých hesel ruchem a tak mnohou knihou,
dost často o mne zavadil
svou drsnou, zřídka žehnající rukou;
já ovšem v jeho píseň mnohozvukou,
co chtěl dát, — vše si nahradil
jen vínem samoty, sám se svým bolem —
já nechal svět jít kolem.

Jak Merlin, který zaklet byl v svém stromu:
zpěv skřivánčí tak jako hukot hromu,
šept haluzí jak hovor bystřiny
já nechal plynout dál a v kosmos splývat,
já chtěl se pouze v nitro vlastní dívat
a v jeho srázné hlubiny,
ni třtina nehlesnula šumným stvolem —
já nechal svět jít kolem.

V tiš vnořen, až mne nebude víc tady,
já nechal teplo přízně, zášti chlady
nad hlavou snící táhnout dál,
jak v žití koncertu bych nebyl notou,
jak byl bych pouze zadumanou hmotou,
ač v plném vědomí já spal,
ni mačešky květ neutrh jsem polem —
já nechal svět jít kolem.

To vše, čím hřímal, bouřil, chvěl se venku,
já nechal doznít mysle ve přístěnku,
však ducha svého v svatyni
jsem atom nepustil z té všední vřavy,
já vyobcoval z duše vše sny slávy,
jen v sebe vnořen dlouhé hodiny
jsem v pásmo snů se zapřed tichým molem, —
já nechal svět jít kolem.

Co v této tíši vzrostlo za rok celý,
jsou vybledlé jen Styxu asfodely,
vím, slunce žití nedotklo se jich,
jsou hodin blízkých zastavení kyvy,
jsou šepty hřbitovních vrb, šepty jívy
nad potokem, jenž v lednou kůru ztich;
v mé duši klid — a ty jsou jeho pólem —
já nechal svět jít kolem.

Já nestál oň, tak o mne jak on nestál;
já pouze neměl síly, abych přestal,
sny svojí duše v samotě své tkát;
to jestli vinou mou, to jest jí pouze,
o potlesk nestojím, o soucit z nouze,
já nechtěl světu — pouze sobě hrát.
Tak vzniklo pár těch květů na pni holém —
já nechal svět jít kolem.

NULLA DIES SINE LINEA.

Jak dávno to, co starý mudrc řek:
„V tom všecka prostá moudrost životní
byť dožil jsi Methusalemův věk,
neb sklán byl v metě žití prvotní,
bez čárky jeden nenechávej den,
tvůj úkol bude vždy pak vyplněn!“

Dle toho mistr řídil se a rád
a dožil brzy roků sedmdesát,
a vytvořil děl velkolepých řad,
jsa zvyklý denně v slova žulu tesat
svou náladu i myšlenku i sen. —
Byl jeho úkol cele vyplněn.

V noc novoroční svojich milých kruh
již opustil a ku své práci sed.
Den nesmí minout bez čárky, tvůj pluh

již čeká, bys jej v sypkou hrudu sved,
tvá čeká loď již po objetí pěn,
i dnes tvůj úkol budiž vyplněn.

A k práci sed; nad listy sklonil skráň.
Dvanáctá bije právě s věží všech,
a pero z ruky pustí mdlá již dlaň
a jizbou křídel šumí tichý dech
a ticho zas — ni slovo ani sten.
Byl tenkrát jeho úkol vyplněn.

—

SLOKY.

My lidé vrahové jsme svého štěstí.
Jest štěstí zde — avšak my v ně nevěříme,
a soustavně vždy něco vymýšlíme,
co vraždí je, my nedáme mu kvésti.

Je v našich ňadrech celé naše štěstí.

Chce vzplát a zářit — my je zašlapeme,
tím, předsudek a domněnka co zveme,
a v rozpuku je zdrtíme svou pěstí.

My lidé nedovedem snésti štěstí.

Jak růže kyne — my jí uškubneme,
jak ptáče zpívá — my je zakřikneme
a ku jiné ho ženem ratolesti.

My lidé nejsme ani hodni štěstí.

—

LEGENDA O ŠTĚSTÍ.

Tři poutníci se sešli, k jihu,
do svaté země šli; kdes pod Alpami
se sešli v horské krčmě. Číše vína
jim kynula po namahavé cestě,
a při té v hovoru se upoutali.

Děl první z nich: Já nepoznal jsem štěstí
a proto jdu je hledat v svaté zemi.

Děl druhý z nich: Já lidské štěstí poznal,
však nestačilo představám mým z dálky,
tož do svaté jdu země, bych je poznal.

Děl třetí: Já jsem poznal lidské štěstí,
však příliš těžce na duši mou padlo,
že všady provází mne touto tíhou,
že snažím se je zapomnít co nejdřív
a proto cesta má do svaté země.

Pak připili si a šli spáti všichni.
Ó lidské štěstí — jednou nepoznané!
Ó lidské štěstí — poznané jen z části!
Ó lidské štěstí — poznané až příliš!

Žel — každý musí hledat svatou zemi,
ať nepozná, ať poznal i ať příliš.
Jak možno jest, se nezamyslit nad tím?

—

DETAIL.

Na psacím stolku mezi bibeloty
mám lebku malou, se cenící,
dvě oči černé jako dvě noty
jsou podtržené zubů sanicí;

Dva ostré zuby ční
a lebka sní a sní,
zřím na ni v klidu večerní prázdně,
zřím na ni v bouři, okna když srázně
se zimní chvějí vichřicí.

Vím, budu jednou takovou též lebkou,
kams do prázdna, do tmy se cenící,
mně láska nevezme víc v dlaň svou hebkou,
kams hozen budu v kout a temnici.

Co vášeň pak i cit?
Má lebka bude snít;
jak tato z bambusu zde vyřezaná,
mé oči noty, každá podtrhaná,
však rozdíl — moje láskou toužící.

—

REFORMACE.

Je třeba vždycky něco reformovat
na našich pojmech, zvycích, nazírání,
je třeba vždycky nové formy kovat,
v nichž člověčenstva ideal se hrání.

Chtěl Kristus láskou k všem pomoci světu,
to meta nejvyšší vždy snah všech byla,
však napověděl pouze hlavní větu,
že láska všeho. korunou — ta zbyla.

Leč do té všední neuprosné vřavy
ta slední apotheosa jest malá,
kde o kus chleba hřmí a hlučí davy,
je pěnou, proti které trčí skála.

Tož skála sobectví a ješitností,
o kterou se i božská láska tříští:
chceš soucit za ni dáti přítomností
k všem trpícím tam valném na bojišti?

Zda soucit nesklame, jak láska klamá?
Hoď krásu jim — snad ona bohorovná
svou duhu smíru sklene nad to drama
a protivy vše idealně srovná.

A nesrovná-li — co pak lidstvu zbude,
kde láska, soucit, krása nepostačí?
Vše bude sprosté, banální a chudé,
pak věštec tvář svou musí halit v pláči.

Víc nemáme již! — marná všecka práce,
a marna všecka snaha proti zlobě;
rolničkou frašky zazní reformace
jak šaška škleb — na idealu hrobě.

HYMNA KU CHVÁLE TVŮRČÍ RADOSTI.

I.

Když s trůnu svého Věčný otec světla
se rozhlížel po uklidněné zemi,
kam v hloubi ruka jeho hromovládná smetla
gigantů plémě odbojné a smělé;

když jeho blesků trestající metla
ve mracích shasla, které závějemi
mlh slunce tavily se v zlato živé,
když přehlížel své světa panství celé,
zem dole v kráse snivé,
a moře proudné, věčně pohyblivé,
hvězd lesklé zrcadlo se tvory všemi,
s korálů tesy v hloubi safirové:
tu cítil, ve svém ňadru
ruch mocný, divné přetajemné hnutí,
tak neobvyklé, nové,
jak pud, jenž mladý stromek růsti nutí,
v něm žena mízu k běhu,
jak sílu, která jádru
za měkký obal šťávné maso dává,
jak oheň, žilami jenž kvadrů
ve staré zemi proudí, jako něhu,
jíž poupě maluje východu první sláva:
tu cítil, olympická hlava
jak vichřicí se divem jemu chvěla,
se rázem otevřela,
a obrněná tryskla v blesku jase
ve plné kráse
Minerva z jeho čela.

II.

Jak náhle stála před ním v blesku věnci
nejdražší jeho dcera,
tu cítil radost, kterou cítí ptenci,
když poprv křídla pestroperá
do vzduchu pouští plavbou neumělou,
z hnizd rodných kloníce se v propast mračen ztmělou,
a když jí poprv slabým křídlem brázdí,
když mocnou jejich za zdí
svit zjeví se jim v dáli,
jenž roste v řeku světla, jež se valí,
pak v celý prostor, v kterém dřímá země,
ta svatá s lesy, polmi, sady, klasy,
kde ocean se zmítá mnohohlasý,
řev jehož v hudbu zakonejšen jest jemně
a chví se, zmírá na prahu sfér vzdušných,
tu cítil svojí hrudi
hlas jásati, jenž ku životu budí,
jak v akkordech se třásl plesných, rušných,
to blaho matky, po bolestech bledá,
jež k prsu plnému své dítě zvedá,

to štěstí tvůrce, myšlenku když svoji
zří ztělesněnou,
za kterou bil se v dlouhých roků boji,
již ztřísnil svět i člověk kalnou pěnou
a která, cítí, nesmrtelnost nese;
tu jako vichr, když se rozburácí v lese,
než tisíc zvuků na choral se spojí,
ten radostí cit rostl ve záchvatu,
jak lavina hřmíc roste cestou svojí,
než zhltí strž v tmy bílé majestátu.

III.

Ó dcero nebes, Radosti ty tvůrčí,
Tys zůstala nám, již tu v potu
se pneme po životu,
po prsech jeho vzpínajíce dlaně,
ať los všemožné protivenství určí
a skrývá, svrchovaně
jak žitím prošlehneme hmotu,
jak najdem první pravou notu,
ty dostavíš se nad úderem dláta,
nad štětcem, který v nesmrtelnost chvátá,
nad perem snílka při posledním bodu!
Ty zjevíš se v svých sester chorovodu,
z nichž první Naděj jest a Vůle druhá
a Síla k skutkům a Zdar provedení
a poslední umělce Kázeň tuhá.
Nad všední prach a denní
ty zvedáš jej vždy velká, neomylná,
vždy pracovitá, silná
krok nadnášíš mu v sadě pobloudnění,
kam jako Armida jej Zvůle láká
přes stezky ztracené, kde píseň ptáka
zní toužně, ale zradně,
nad proud jej vznášíš, kde se třpytí na dně
sta škeblí, do nichž mnohý triton duje,
však mrtvý kal kde dřímá
a vlhké četné sluje,
v nichž smyslná se vášeň povaluje,
tvá marná dlaň ho jímá
a vede ho přes propastí všech jícen,
až jako Simson jest lva medem sycen,
až jako vichr prostorem jenž hřímá,
se vznese výš a v tvém zakotven blahu
v hvězd konstelacích strmou skončí dráhu.

IV.

Když svět, jenž umělci je vždycky cizí,
se proti němu staví,
když v zástup mnohohlavý,
jenž syčí kal a různě chválu váží,
že úsudek mu mizí,
že když moh státi cíle na zápraží,
jej zneuznání sráží
a k další pouti, lhostejnost kde sklízí,
jej nikdo nevybízí!
Ty dcero nebes zjevíš, se mu v nitru!
Ty spící v jeho hrudi, perla snivá,
se stáváš hvězdou, za níž když se dívá,
mlh cár když krok mu zhatil,
zas najde cestu, kterou poutí ztratil!
Ty velekněze v prach zdeptanou mitru
mu zvedáš, safíry v ní kladouc čisté,
jež zloba nezatemní,
jichž světlo do větrů plát bude jisté,
v jichž milé záři zjemní
se v něhu vzdor, jíž hadímu jak jedu,
prý smaragd sílu smrtonosnou beře,
zas v nové ve důvěře
se zvedne silný, velký ku posledu!

V.

Ó Radosti! Stůj s námi ve zápasech
a budiž laurem jediným té práce,
jediným Evoe buď v hodokvasech!
Po příštích ještě časech
ty přečkej hrob, v němž usnem sladce.
Všech čela osvěžuj, kdo pohroužení v sebe
ve práci tvůrčí mají cíl a nebe!

VZPOMÍNKY.

Jak všecko dnes je to v daleku,
sugescí vzpomínky děsíc,
jako ten svítící na řeku
z vysoka do mlhy měsíc!

Jdu krajem zas, kde žil jsem drobný hoch,
zřím starou faru v duchu, akaty
u staré studny, hospodářský dvůr
půl travou zarostlý, zřím u zdi kout,

kde starý keř se krčil bezový,
kam zvěsti vše jsem báby umístil,
zřím starou sýpku, dětských tajů svět
i starý senník, i sad ovocný,
jenž strašidelně někdy vypadal
a jindy smavě, podle počasí;
to všechno zřím, leč kdybych přišel dnes
v ta místa, cizí tváře našel bych
a mnohé jinak nežli bývalo
a proto nejdu tam a nepůjdu.

Tak všecko dnes je to v daleku,
sugescí vzpomínky děsíc,
jako ten svítící na řeku
z vysoka do mlhy měsíc!

Zřím vše ty cesty známé do polí,
jak rozbíhaly se až k lesíku,
zřím hřbitov, kde dnes leží bába má,
i cestu výše mezi křemením,
kam chodíval jsem s ujcem, farářem,
zřím nízký lesík, se mnou skoro rost,
zřím jeho ryzce, lišky, zelinky,
a pociťuji znova dávný strach,
jenž přepad mne z pohádky bábiny
o hejkalu neb muži ohnivém,
jak často v běh jsem dal se udýchán
bez příčiny, mnil, za mnou běží kdos
a byl jen to náš starý kostelník,
tím poděsiv mne, že měl v botě nůž.

Jak všecko dnes je to v daleku,
sugescí vzpomínky děsíc,
jako ten svítící na řeku
z vysoka do mlhy měsíc!

Zřím všecky slavné poutě vesnické,
při kterých chlapec na housle jsem hrál,
zřím o dušičkách bílý kostlivec
na černé půdě na oltáři hlavním
nás děti šklebem děsil pitvorným;
zřím, jak jsme bílé koule skleněné
vždy plnívaly vodou barvenou
k božímu hrobu a zřím chmurná jitra
těch adventních dnů, kdy na pustý kůr
náš pán učitel přišel stařičký
a do tmy lodi chrámové, kde pár
jen bludných kmitalo se svíčiček,

se ukláněje spustil z hluboka
zpěv „Minula již noční hodina“,
si dlaní zacláněje ústa svá.

Jak všecko dnes je to v daleku,
sugescí vzpomínky děsíc,
jako ten svítící na řeku
z vysoka do mlhy měsíc!

Zřím všecky toulky svoje krajinou,
když v pestré směsi farské knihovny
jsem našel první svazky Shakespeara
je dnes pak jak kořist vítanou,
z nich deklamoval v tiché dubině
u mlýna, jenž snil v třtinách zatopen;
zřím, cigáni jak přišli, kotláři,
a táborem si sedli občinou,
jak žasu pln nad mužů knoflíky
a východní žen jejich výzdobou
jsem v záňadří nes starý musejník,
kde přeložena báseň Puškina
o cigánech — ký bojoval jsem boj,
za nimi neprchnout jak Aleko.

Jak všecko dnes je to v daleku,
sugescí vzpomínky děsíc,
jako ten svítící na řeku
z vysoka do mlhy měsíc!

A všecko pryč dnes, všecko je to tam,
pod trávou bába, tetka veselá
je sama bábou dnes a starý strýc,
jenž přežil vše, tak sotva vzpomíná
jak já na celou prostou idyllu
těch blahých dob. Máť pro mne cenu jen,
a již se ptám, proč nudím čtenáře
těch upomínek řadou banálních.
Vše jiné dnes, jen staré akaty
blíž studny stojí farském na dvoře
a šeptají jak v nocích větrných,
a kdo by jejich šeptu rozuměl,
by slyšel totéž, co dí refrain můj,
tak stejně zbytečný jak vtíravý!

Jak všecko dnes je to v daleku,
sugescí vzpomínky děsíc,
jako ten svítící na řeku
z vysoka do mlhy měsíc . . .

BOHUMIL BRODSKÝ:

Pozdě.

Nejsou dveře na chodbě otevřeny? Podívej se, Otouši! Mne zebou nohy, chvěju se zimou a cítím, že si ulovím rýmu. Měl bys, muži, už jednou na to pomýšlet, abys obstaral jiný byt. Zdraví tvé paní snad zaslouží větší pozornosti, než jakou projevuješ.“

Paní Šulistová, choť ředitele přádelny, nervosně sebou pohnula a zimomřivě krčíc hlavu mezi ramena, nespokojeně se podívala na svého muže. Seděl po obědě proti ní a zvolna pokuřuje, zasmušile díval se na stůl. Při výčitce ženině maličko překvapen nazvedl hlavu, a jeho šedé oči oživily se a utkvěly na ženě. Neodpověděl. Pátravě sledoval výraz její tváře a jakoby účasť s ní cítil, pousmál se laskavě. Pravda je to, žena Růža si už po dvě léta stěžuje na studený byt. Trpí opravdu. Za poslední dobu její pleť stala se chorobně bledou, vrásky, vzdor pečlivému užívání líčidel, vždy zřejměji brázdí její čelo a kolem rtů i očí stahují se v drápky. Také její oči nehoří již tím intensivním ohněm, kterým zářívaly ještě před pěti lety a který dodával celé tváři svůdného kouzla a mladistvého půvabu. Ovšem, stárne také, v posledních letech zchoulostivěla a lekajíc se blížícího se stáří, bojí se každé tělesné námahy a každé drsnější změny počasí. Ale přece jen změna, která se s ní děje, jest příliš nápadná, aby mohla být připočtěna na vrub jejích osmatřiceti let. Vedle stáří vniterné příčiny dozajista urychlují ubývání její svěžesti. Jest nervosní, nedůtklivá, nespokojená, a kdo ví, nevězí-li ještě něco hloub v její duši. Ku příkladu její rostoucí žárlivost a nedůvěra k muži, kterou sice slovy neprojevila, ale již on z jejích narážek vycítil.

Otto, bratr paní ředitelové, té doby účetní v továrně, vrátil se z předpokoje. Prohlédl dveře a shledal, že jsou dobře uzavřeny. Přivolal tedy služku, aby v kamnech přiložila a usedl pohodlně proti svému švakru. Byl asi třicítiletý blondýn, vysoké, pružné postavy. Jeho růžová tvář, zdobená pečlivě upraveným knírem, prozrazovala bonvivanta, veselého společníka, bezstarostného vyběráčka, který dovede labužnicky okoušeti radostí svobodného života. Ubytován u sestry, byl od ní opa-

trován s něžnou mazlivostí jako jedináček a nebyl přidržován k přesnému podrobování se domácímu pořádku. U ředitele vžila se za dvacítiletého manželství domácí disciplina, a každé vybočení z obvyklých kolejí přivodilo mrzutost mezi manžely. U Otouše omezovaly se pokuty za nepořádek na poloužertovné pohrození prstem. Mimoděk, aniž by si toho byl vědom, a ani po tom netouže, stal se Otto předmětem sestřiny až chorobné lásky, a ředitel ustupoval do pozadí. Zdálo se, že toho nedbá a že jest mu počínání ženino úplně lhostejno. Mezi ním a mezi švakrem, o patnáct let mladším, nebylo nikdy nedorozumění, kyselostí a různic. Chovali se k sobě jako dva dobří staří známí, kteří si na sebe zvykli a vřelejších styků nepotřebují. Ředitel nedal nikdy Ottovi na jevo, že ho přijal do svazku továrních úředníků z milosti, že ho zachránil před mravním úpadkem, když, potloukaje se po osm let na universitě jako kandidát mediciny, na konec se přiznal, že nemůže již zameškanou dobu dohoniti a že s úzkostí ohlíží se, kde by se zachytil. Před třemi roky přijal ho do tovární kanceláře a loni způsobil jeho jmenování účetním. Otto mu chladně poděkoval a více se o tom nezmiňoval. Rozumělo se přece samo sebou, že ho švakr fedroval, žádala to ostatně už společenská slušnost.

Otto sečkal, až služka přiložila a odešla.

„Růža má pravdu," povídal potom zcela lhostejně. „Náš byt je velice chladný. Snad bys mohl, Štěpáne, vyměnit svůj byt s bytem pokladníka a inženýra. Jest to východní poloha, a pokoje jsou tam velmi útulné."

„Bude-li si Růža přát, proč ne. Nezapomínej však, že se v oněch bytech nesmí po celý rok otevřít okno. Saze z továrních komínů a prach ze stavů, všechno se to tam hrne. Zde je aspoň čistý vzduch, pokoj a hezká vyhlídka."

„Co je mi platna vyhlídka, když se při tom chvěju zimou," ozvala se paní Růža podrážděně. „Nesnesu průvanu a nepotřebuji mít okna po celý rok otevřena."

„Nevěděl jsem, že přeješ si měniti byt," řekl ředitel chladně. „Je-li tomu tak, postarám se, abychom se hned z jara přestěhovali. Nyní však dovol na okamžik, rád bych s Ottou o čemsi promluvil." Zvedal se, aby odešel do své pracovny, a Otto, podívav se naň zvědavě, odkládal doutník, aby ho následoval. Ale paní ředitelová je zadržela.

„Mohu snad slyšet, co mu řekneš," pronesla prudce. „Nestrpím, abyste měli přede mnou tajnosti. Jedná-li se o továrnu, není potřebí tajemnůstkářství. A v jiném případu mám snad také já právo věděti, oč běží."

„Zajisté," souhlasil Šulista pokojně, znovu usedaje. „Chtěl jsem tě pouze ušetřiti nemilé rozmluvy. Ostatně máš pravdu, není potřebí dělati tajností. Chci toliko žádati Ottu, aby své styky s vnučkou mistra Zemana poněkud omezil. Začíná to působit rozruch mezi dělnicemi, a mimo to jest děvče toto, jmenuje se, tuším, Baruška, mladé a nezkušené, při tom však hodné, tak že by ho bylo škoda. Rozumíš mi snad, Otto?" Jakoby se mu ulevilo, podíval se na švakra s tváří vyjasněnou a cosi jako prosba tkvělo v jeho očích.

Otto byl ředitelovým vyzváním uveden ve zřejmé rozpaky. Lehký nach zbarvil jeho tvář, a zmateně se usmál. Nemoha se švakru podívati do očí, roztržitě zatočil mezi prsty doutníkem a několikrát odfoukl prudce dým. Paní Růža překvapeně podívala se nejprve na bratra a potom na muže. Nerozuměla dobře, oč jde, ale už to, že bylo proneseno jméno děvčete, učinilo ji neobyčejně zvědavou.

„O jakých stycích to mluvíš?“ ptala se chvatně. „Kdo je to děvče? Znám je? A co že to Otto s ní má?“

„To jsou hlouposti,“ zahučel Otto mrzutě, a výraz jeho tváře prozrazoval, jak nepříjemně se ho výtka švakrova dotkla. „Dole ve vzorkárně je zaměstnáno jakési děvče, dost slušné a vtipné, a já s ním několikrát zažertoval. Někdo to Štěpánovi donesl, a on hned vidí nebezpečí. Nejsem přece malé dítě, abych nesměl promluvit s dělnicí.“

„Ty ji znáš?“ ptala se paní Růža muže, dívajíc se mu pátravě do očí.

„Znám všechny tovární dělnice,“ povídal jaksi zdrželivě a vyhnul se jejímu pohledu. „Kdyby to byly pouhé žerty, ani bych si toho nevšiml. Ale jde tu o něco víc. Proč, Otto, zapíráš? Ty to děvče také někdy domů vyprovázíš a nemýlím-li se, byli jste spolu poslední neděle ve městě. Ty jsi tam jel povozem, a ona šla pěšky. Nebudeš přece tvrditi, že to bylo pouhé žertování.“ Hlas jeho zněl podrážděněji a přísněji. Také Otto ztrácel klid. Zavrtěl sebou pohněvaně a zčervenal ve tváři.

„Dáváš mě hlídat?“ ptal se špičatě.

„Není mým zvykem být špehounem,“ odpověděl ředitel studeně. „Ale děvče jest sirotek, je hodné, a ty bys mohl zatáhnout je k něčemu, co by sice tobě neuškodilo, ale děvčeti mohlo býti pro celý život osudno. Nejsi malý chlapec, abych ti musil vše podrobněji dokazovat a vykládat. Máš své postavení, žeň se. A nechceš-li, nuže, máš zde jiných dost, ze kterých si můžeš ke svým žertům vybrat.“

„Děkuji za laskavé povolení,“ řekl Otto posměšně. „V těchto věcech snad tvým rozkazům nepodléhám, mám svobodnou vůli a také sám ponesu následky svých činů.“ Jeho zlostný pohled setkal se s pohledem švakrovým. Vzájemné nepřátelství zasvitlo z jejich očí. Cítili, že k sobě nikdy nepřilnuli, a tato rozmluva že je ještě více odcizila.

„Chceš si ji vzít?“ ptal se ředitel, potlačuje hněv. Otto se naň překvapeně podíval a rozpustile se rozesmál.

„To je dobré!“ volal, potřásaje hlavou. „Nač hned myslíš! Ne, Štěpáne, takových sebevražedných úmyslů nemám. Já a Baruška! Žertuješ zajisté, neboť že bys vážně něco takového myslil, tomu nevěřím!“ Usmál se vesele. Ale právě jeho okázalý smích popudil ředitele. Teď se zamračil do opravdy.

„Tvůj smích, Otto, je odporný,“ řekl příkře, a hlas jeho chvěl se zlostí. „Máš-li takové mravní zásady, pak tě velice lituji a stydím se za tebe.“ Otto na ráz ustál, a nenávist stáhla jeho tvář.

„Smím vědět, co tě oprávnilo k takovému odsuzování? Záleží snad tobě samému na Barušce?“

Nastal okamžik hrobového ticha. Šulista zbledl, a jeho pohled byl pln podivného zděšení. Otto díval se naň s náruživým vztekem, kterým jeho rysy zhrubly a staly se tvrdými. A co tak oba mužové mlčky se

pozorovali, jakoby se chystali na sebe se vrhnouti, paní Růža naklonila se vrchní částí těla ku předu a pronikavě se zahleděla na muže. Ospalost, únava a omrzelost vytratily se z její tváře. Její oči se zaleskly a vášnivý plamen zaplanul v jejím pohledu.

„Jak dlouho znáš to děvče?“ ptala se živě, marně se snažíc zakrýti ostrý tón své otázky. Otočil po ní hlavu, ale neodpověděl hned. Zdálo se, že cosi ochromilo jeho jazyk a zastavilo na okamžik duševní jeho činnost.

„Proč mi neodpovídáš?“ vybuchla vášnivě. „Proč vlastně najednou pro obyčejnou dělnici vrháš se s takovým pohrdáním na Otouše? Co to má znamenat? Či snad se rozehříváš k stáru pro mladé sličné dělnice? Mluv! To se musí vysvětlit! Nesnesu té nejistoty! Beztoho jsem všecka tebou usoužena. Nevážíš si mně již, nemiluješ mne a nesnažíš se ani zakrýti, že jsem ti už obtížná, že jsem předčasně odkvetla. Tak to tedy je, zde je rozluštění celého tvého převratu. Pan ředitel se stal ochráncem mladých dělnic. Ku podivu! Jak šlechetné. Oh, čeho jsem se to dočkala!“

Rychle oddychujíc, podepřela se o opěradlo a dlaně přitiskla k spánkům. Na jejích tvářích vyskočil slabý nádech červeně, a její oči nepokojně těkaly prázdnem. Otto, potrhuje pohrdavě rty, zabubnoval prsty o stůl a sešpulil rty, jakoby chtěl pohvizdovati. Zase bylo chvíli ticho. Šulista pozoroval oba zamračeně, a cosi zlého vkrádalo se do jeho zraku.

„Hraješ komedii,“ řekl náhle úsečně. „Nebudu tak dětinským, abych ti dokazoval, že se mýlíš. Je-li ti tvá pósa nešťastné trpitelky milá, budiž, nebráním ti. Zahraj si na nešťastnou. Mohl bych sice být jizlivým jako ty a říci, že hledáš, čím bys zakryla své zděšení, poněvadž se ti nedostává dechu, abys mohla stačit představám svého bývalého mládí, a poněvadž jsi příliš marniva, abys se přiznala, že jsi sestárla. Ale tolik mám právo žádat, aby moje přání byla aspoň respektována. Opakuji, že švakr Otto vedl si ošklivě a že je mi to nejvýš nemilé, ano, že takového počínání nestrpím. Jako jeho švakr a jako jeho představený! Myslil jsem, že bude mít tolik taktu a vycítí předem, co si přeju a proč si to přeju. Poněvadž však mě vědomě dráždí, opakuji, že jeho jednání nestrpím.“

„A neposlechnu-li — nejen jako švakr, ale ani jako podřízený?“ ptal se Otto s vysoka, povstávaje.

„Pak z toho vyvodím důsledky, které mi moje postavení dovoluje,“ křikl ředitel a vyskočil.

„Platí to snad za výpověď?“ pokračoval Otto pohrdavě.

„Je-li libo, třeba.“

„Z vašeho bytu odejdu hned, ale svůj odchod z továrny zařídím podle odpovědi majitele továrny, k němuž se hned odebéřu,“ řekl vyzývavě a obracel se ke dveřím.

„Otto, pro Bůh, neopouštěj mě!“ rozkřikla se paní Růža vášnivě a vyskočivši, chytila ho za ruku. „Neodcházej sám. Nesnesu toho, abych tu žila samotna. Vidíš, jak se mnou zachází, vidíš, že jsem hanebně zrazována, že nemůže pronést nic na své obhájení, že mě potupuje

a snižuje. Já jsem ve svém bytu paní, já jsem ho povznesla tam, kde je, a já budu rozhodovat."

„Nezdržuj mě," odbýval ji Otto nedbale. „Nemůžeš přece žádat, abych po druhé usedl k tomuto stolu. Zde mě již nikdo neuvidí."

„Mě také ne!" volala v jakéms náruživém rozvášnění. „Jsem syta toho života. Chránila jsem aspoň zevnějšek, styděla jsem se ukázat veřejnosti, jak jsem nešťastna. Teď je konec. Mám jasno před očima, a svou čest bych nohama šlapala, kdybych setrvala v dosavadním poměru. Má trpělivost byla veliká, ale teď je konec. Můžeme žít odděleně. Beztoho naše styky byly výsměchem lásce. Pojď, Otto, do mého pokoje. Ať se můj pan manžel stará nadále o osudy dělnic. Mně přestal být mužem."

Přistoupila k Ottovi, jakoby ho chtěla odvést. Ale její nervosně třesoucí se postava nehýbala se s místa. Stejně zamračeně jako dřív sledoval ji ředitel svým pohledem, a ledový klid vryl se v jeho rysy. Neodpovídal na příval jejích výčitek.

„Tvých domácích radostí nemusí ti věru nikdo závidět," připojoval se Otto k sestře, ztráceje jaksi odvahu odejít. „Pro takovou malichernou příčinu takové výstupy! Každý rok ne jedna, ale několik desítek dělnic zapřede okaté poměry s dělníky a úředníky, a vrchní správa továrny si toho ani nevšimne. Právem. Není oprávněna míchati se do jednání dělníků a dělnic mimo továrnu. Až u mne učiněna výjimka. A ku podivu, proto jen, že jsem náhodou jako mladý, svobodný muž zažertoval s dělnicí, která se těší nepochopitelné ochraně pana ředitele. Když jsem loni žertoval s jinou, nevšiml si toho nikdo."

„A já to tušila, neblahá předtucha mi stále našeptávala, že to u nás dojde k takovým koncům," naříkala paní Růža, kladouc hlavu na rameno bratrovo, a její hlas byl plný slz. „Takové nápadné ochladnutí citů musilo by zarazit i nejnechápavější. Tolik jsem se starala, abych zažehnala hrozící nebezpečenství, ale darmo jsem přinášela oběti, darmo se vyhýbala společnostem a žila v úzkostlivém ústraní. Koho omrzela žena, toho domov netěší."

Rozvzlykala se a objala hrdlo Ottovo, jakoby u něho hledala útěchy a vysvobození. Otto blýskal pohledem po svém švakru, očekávaje, že vstane a půjde je oba smiřovat. Ale Šulista se nehýbal, a paní Růža marně se připravovala, jak se na něho vrhne s novým deštěm výčitek.

„Což nemáš ani kouska citu?" rozkřikla se konečně, spouštějíc ruce a přistupujíc znovu ke stolu. „Tak okázale se přiznáváš ke svým pokleskům? Nestydíš se, vida svou ženu zdrcenu svým hanebným jednáním."

„Ano, stydím se," řekl klidně, a jeho hlas byl pln hořkosti. „Stydím se, že jsem mohl tak hluboko klesnout a tak otěže z rukou pustit, až jsem se dočkal dnešního dne. Je to má vina, a jest to také trest na mne. Ale ať si. Své pokoření dovedu snést. Nic mě však neodvrátí od toho, abych žádal znovu, aby si Otto vybral pro svou kratochvíl jinou. Tato musí zůstat čista. Nebojím se to říci. Čista musí zůstat."

Poslední slova vykřikl se zoufalou rozhodností, a bolest zněla v jeho slovech.

„Tak je to přece pravda,“ vydechla paní Růža zděšeně a polekaně hledala ruku bratrovu.

„Domýšlejte se, čeho chcete, nic vám nebudu vyvracet,“ řekl klidněji, ale neoblomně. „Ať si Otto dělá, co chce, ať provádí, co mu libo, vše mu odpustím. Ale v tomhle jsem neúprosný a nepovolím. A běda, nestane-li se, jak jsem řekl.“

Výhrůžka jeho zněla tolik hrozivě, že i Ottu přešel smích.

„Pojď, půjdeme,“ povídal zlostně. „Zde bychom marně se rozčilovali, a vidíš, že to nevede k cíli. Kdo ví, jakého překvapení se nám ještě dostane.“

„Tolik jsem ho milovala, tak mu důvěřovala a tak mne oklamal,“ řekla paní Růža jako ze sna, sledujíc bratra do vedlejšího pokoje. „Co počít? Mám ještě dál žít a čekat, až mě zřejmě odkopne?“

Šulista osaměl. Chvíli patřil očima zimničně se lesknoucíma ke dveřím, za nimiž zmizeli žena a bratr. Zdálo se, že ho dosud cosi tíží, že není prost vnitřního utrpení, že jeho nitro volá po nějaké hlubší, dokonalejší očistě. Ale jakoby se mu klid znenáhla vracel, přimykal zrak a posadil se. Chvíli seděl tiše, naslouchaje vzlykotu z vedlejšího pokoje, a bolestný rys zkřivil jeho ústa. Podepřel se lokty o stůl a vloživ hlavu do dlaní, sbíral odvahu. Pláč ve vedlejší místnosti umlkal, a ticho v domě nastávalo. Šulista, jako ze sna probuzen, po dlouhé chvíli vstal. Podíval se ven oknem do zimní krajiny a otřásl sebou, jakby mráz přejel jeho údy. Chvatně sáhl po klobouku a vyšel ven. V předsíni oblékl zimník a přiohnut sestupoval do průjezdu. Vrátný hluboce se mu uklonil a vzpřímen stál, dokud pan ředitel na tovární nádvoří nezašel. Potom popošel za ním, opatrně vykukuje, kam půjde. Oh, s panem ředitelem nejsou žádné hračky, zvlášť když chodí takhle zamračený. V takové dny bývá v kancelářích jako v hrobě a v továrně na ráz umlká smích, když v sálech se ukáže jeho vysoká postava a přísná tvář. Vrátný obyčejně už napřed dává zprávu podřízeným, že je dnes zase špatný den, aby se připravili.

A nebýval pan ředitel takový. Veselý kumpán to byl, když jako praktikant vstoupil do kanceláře. Nebylo rozmarnějšího společníka, vtipnějšího a zábavnějšího zbožňovatele krásného pohlaví. Byl duší zábav, obletoval každou hezkou tvářičku a při všem tom měl nepřekonatelné štěstí, které mu jeho společníci žárlivě záviděli. Dobýval jedno ženské srdce za druhým, ale ne na dlouho. Sotva dosáhl vítězství, jakby se mu předmět jeho pozornosti znechutil, chytře vyklouzl z roztoužené náruče, aby, nabyv svobody, mohl jinde lámati své kopí.

Podlehala mu nejen srdce slečen, ale mladé, sličné tovární dělnice právě tak toužebně provázely ho svými rozohněnými pohledy jako koketně pokukující dcery úředníků a místních hodnostářů. A on, nalezaje se na výši oblíbenosti, opojen tolikerými polibky a bez boje dobývanými půvaby, zapomínal často, že jednou přesytí se a že bude chladné prázdno, kde nyní hoří rozpálené představy. Veřejně kořil se dámám, po straně zapřádal dobrodružné známosti s dělnicemi. A jakoby se mu znechutila společnost úřednických slečen, na čas přestal vůbec stýkati

se s nimi, vyhýbal se zábavám, pořádaným venkovskou noblessou, hrál na nevrlého a unaveného lva, který netouží již po kořisti.

Byl však příliš bedlivě pozorován, aby zůstalo zatajeno, že v té době stal se rytířem dělnice, jejíž zvláštní půvabnost dávno už dráždila tovární úředníky. Pokoušeli se o její přízeň téměř všichni, ale všechny odmítala s ledovou nepřístupností. Až když Šulista ji mezi dělnicemi vypátral, přestala náhle do továrny docházeti, a ve společnosti úřednických paní proskakovaly jizlivé poznámky, že se chystá jakás messaliance, která kolonii tovární překvapí a stavu úřednickému ke cti nebude. Určitého však nemohl říci nikdo nic. Šulista byl neobyčejně opatrný, a co se o něm tvrdilo, byly pouhé dohady. Potom náhle zmizela dělnice. Její otec na otázky, kde je dcera, suše odpovídal, že odešla do služby. A za měsíc po jejím odchodu objevil se Šulista opět ve své bývalé společnosti.

Stal se interessantnějším, jeho zjev opředen množstvím různých intimních pověstí, a rázem zapomenuty řeči, jež o něm dříve pronášeny. Maličko jakoby zvážněl, jakby se stal drsnějším a nepřístupnějším, ale to zvyšovalo jen jeho zajímavost. V té době vrátila se ředitelova dcera Růža. Byla za hranicemi v pensionatě. Pobyt v ústavu nepůsobil na ni tísnivě. Sotva se za ní zavřely dveře ústavu, jakoby motýl z kukly vylétl. Byla sice téměř ještě dítě. Ve svém osmnáctém roce podobala se nedávno odrostlému děvčátku. Její vzdušný útlý zjev připomínal dosud školní lavice, ale její hořící zrak a vzrušené pohyby prozrazovaly, že se v ní probudila žena, která chce dohonit, oč byla svým uzavřením oloupena.

Bohatá rodina ředitelova zbožňovala Růžu jako modlu a plnila její rozmary s úzkostlivou ochotou. K jejímu přání pořádány zábavy, a kde kdo zván, aby Růža se bavila a byla obletována. Lačně přijímala koření se pánů a s roztržitým úsměvem naslouchala lichotivým poklonám. Nikdo nemohl se chlubit, že si získal její pozornosti. Poletovala od jednoho k druhému, okoušejíc všeho a jsouc nespokojena a nenasycena vším.

Až Šulista ji pokořil. Byl tehdy jmenován assistentem a jako dobrý tanečník přibírán ke všem domácím dýchánkům a čajovým večírkům. A za rok byl mužem slečny Růžy. Neradi povolovali ředitel a ředitelka. Upínali jiné sny ke zjevu dceřinu, jinak si její budoucnost představovali. Ale nebylo jiné pomoci. Růža vášnivě prohlásila, že si jiného nevezme, několikrát zahrála s mdlobou, utekla jednou v noci z domova a toulala se v nočním obleku zahradou, pohrozivši před tím, že se v blízké řece utopí. Domácí služebnictvo šuškalo si, že paní ředitelová napadla dceru v náručí Šulistově, a tak nezbývalo, než zachránit zevnější slušnost.

Šulista postupoval. Ani sám si nepředstavoval takové kariery. Všemohoucí ředitel, když už jednou musil kousnout do kyselého jablka a přijmout za zetě assistenta, postaral se, aby, dokud je u vesla, upevnil a zabezpečil jeho budoucnost. Přeskakuje starší druhy, zařazen byl Šulista v několika letech mezi vrchní úředníky, a když tchán žádal o výslužbu, vymohl jeho jmenování ředitelem. Bylo mu záviděno, ale pouze potají. Zřejmě neodvážil se nikdo pronést ani nejmenší poznámky o nespravedlnosti. Ostatně, Šulista dovedl majitele přesvědčiti, že není

neschopným. Nadán neobyčejnou bystrostí a houževnatostí, doplňoval své odborné vědomosti a velmi dovedně řídil závod, povznášeje ho na výši doby. Byl u majitele oblíben, a jeho postavení bylo nezviklatelno. V okolí stal se po továrníku rozhodujícím činitelem a každý naň patřil jako na miláčka štěstěny.

I v domácnosti byl šťasten. Aspoň se tak zdálo. Paní Růža milovala ho vášnivou láskou. Vyžadovala arci veškerou pozornost, měla steré choutky a rozmary, nesetřásla různé mazlivé zvyky, ale jinak zůstala věrna své prvé lásce. Svým zjevem dlouho podobala se útlému děvčeti, a dívčí něžnost zachovala si přes svých třicet let. Také dítko porodila, ale to za několik dní po narození zemřelo. Tehdy těžce ochuravěla a lékař netajil Šulistovi, že něžný organismus její nesnese opakování choroby. A tak zůstali bezdětnými. Lázně a pohodlí, kterým Šulista paní Růžu obklopil, vrátily jí sice prvotné zdraví, ale domácnost jejich zůstala prázdna.

Pak přišly doby, kdy něžná přítulnost mezi manžely chladla, kdy pociťovali, jak se bezděky sobě odcizují, jak už nejsou schopni ve svých nitrech zapáliti horoucnější city. Zevšedněli si. Šulista byl stále ještě statný, ale paní Růža byla jako květina, která zvolna chřadne a jen uměle udržuje své odkvétající půvaby. A čím neodbytněji dostavovaly se záchvaty pokleslosti tělesné i duševní, čím málomocnějším jevilo se úsilí zastaviti neúprosný zákon přírody, tím podrážděnější, nedůtklivější a hrubší byly její styky s mužem. Příchod Ottův do jich domácnosti jen ještě přiostřil napjaté struny propukající nevraživosti. Paní Růža poznala v něm svého spojence, a veškerá její rozcitlivělá duše upadla v přemrštěný kult bratrovy osobnosti; Šulista mnoho trpěl duševně, a čím déle nepřirozený stav jeho domácnosti trval, tím víc pozbýval trpělivosti. Jeho odpovědi stávaly se kousavými, jeho rozmluvy nucenými, jeho styky obřadně chladnými. Ottu nenáviděl, ale přece zapřel se na tolik, že jevil se mu vlídným hostitelem.

Až dnes, dnes konečně prasklo veškeré to umělé předivo, dnes odložili všichni masky a dívali se na sebe tak, jak jejich vniterná hnutí jim diktovala. Veškerá cizota, nechuť a pohrdání vyzněly tu ostře a neodvolatelně. Cítili, že nikdy nebudou moci setříti dojem dnešního dne a že tato hodina provázeti je bude jako stín celým životem. Ulevilo se všem, a podráždění, které výbuch provázelo, působilo jim více fysickou bolest, než duševní zmatek.

Ředitel zamyšlen vešel do dlouhé budovy, kde bylo skladiště a různé místnosti pro balení hotového zboží. Jak se objevil, utichl smích a štěbetání zaměstnaných děvčat. Každé horlivě nachýlilo se k práci, poslouchajíc, kam se jeho kroky obrací. Nezastavil se nikde. Těkaje pohledem kolem sebe, jakby pozoroval pracující, vešel přímo do vzorkárny. Několik děvčat bylo zaměstnáno pořádáním vzorkových knih a balíčků. Sestavovaly kollekce nových vzorků, prohlížely vrácené vzorníky a doplňovaly či opravovaly je. Bylo tu ticho, které vzhledem k ruchu, ve vedlejších místnostech panujícímu, až zarážело.

Zde se Šulista zastavil a smekl klobouk. Potom přistoupil k dlouhému stolu, u kterého děvčata pracovala a patře zběžně na rychle se

pohybující jejich ruce, šel od jedné k druhé, až, došed na konec, zastavil se u Barušky Zemanové. Poohlédla se po něm plaše a maličko zbledla. Ale pak s horečnou zručností pokračovala v práci. Šulista jakoby se díval na její ruce, zvolna zvedal zrak, až utkvěl na její tváři. Cosi měkce teplého vkradlo se v jeho pohled, a laskavý úsměv ovanul jeho rty. Děvče cítilo jeho pohled, ale tím usilovněji pracovalo.

Jakby Šulista zapomněl na vše kolem sebe, pozoroval jemné linie její tváře, její průsvitnou pleť a kouzlo jejích očí. Vše na ní bylo jiné než na ostatních dělnicích. Štíhlá její postava, plná líbezné půvabnosti, její pohyby hladké a lehce pružné a koketní držení sličné její hlavy, vše to jakoby ji činilo popelkou, zchudlou krasavicí velikého světa, kterou kruté poměry zahnaly až do továrního života. Zvlášť její obličej, v němž tkvělo cosi sladce vábného, od rámce bohatých vlasů až k půvabně modelované bradě, byl, zblízka pozorován, okouzlující.

Děvčata pokukovala po řediteli, zády k nim obráceném, a letmo vyměněné pohledy zablýskly se šelmovstvím. Snad i Baruška cítila, že přítomnost Šulistova počíná býti trapnou. Aspoň podívala se naň náhle plným obličejem a oddechnuvši si, poustála v práci. Šulista sebou trhl a popošel dál ke dveřím, kde byla prázdná místnost, sloužící za výpomocné skladiště v dobách, kdy byl nával hotových tovarů.

„Zemanová, na slovíčko,“ pravil chladně, vstupuje do skladiště. Podívala se za ním uděšeně a okamžik váhala. Potom krev zalila její tvář a hrdlo, a ona váhavě popošla za ním. Viděla, jak její družky sklopily hlavy, aby ukryly smích, a její rozpaky se ještě zvětšily. Zvolna, s nechutí a bázní vešla do skladiště. Zima ji ovanula. Zůstala stát u dveří a bojácně zvedla oči k řediteli.

„Pojďte dál,“ řekl nezvykle laskavě a vzav ji za ruku, vedl ji ode dveří. „Rád bych se vás na něco zeptal. Mluvil již s vámi dědeček o mém návrhu?“

„Ano, včera,“ řekla tiše a sklopila oči.

„Kdy chcete odejet? Bylo by mi velmi milo, kdybyste odjela co nejdříve, třeba zítra. Nemáte-li na cestu nic připraveno, nic nevadí. Jest postaráno, abyste byla zásobena, u cíle své cesty vším potřebným. Viďte, že nebudete cestu odkládat!“

Dotkl se rukou jejích vlasů, a tklivá něha dýchala z tónu jeho hlasu. Zachvěla se jeho dotykem, a předešlá bledost vracela se na její tvář. Neodpovídala.

„Bojíte se snad?“ pokračoval vřele. „Není k tomu příčiny. Neobávejte se, že snad se za vaší cestou něco skrývá. Ujišťuji vás svou ctí, že se jedná pouze o váš prospěch. Dostane se vám úplného zaopatření, bude s vámi laskavě zacházeno a pro ukrácení dlouhé chvíle bude paní, u které budete bydliti, seznamovati vás s různými společenskými zvyky a vědomostmi. Pobudete tam rok, nejvýš dva a potom se vrátíte. Do továrny ovšem ne. Život po boku vašeho dědečka není pro vás, musíte zažít také trochu radostí a pohodlí. Vidíte, to je vše, co od vás žádám. Okusila jste trpkosti života, musíte okusit také jeho světlé stránky. A nebudete-li na svém místě spokojena, pište. Najde se jiný útulek pro vás. Nu tak, že se nebojíte?“

Neodpovídala stále ještě. Její tvář byla sněhobílá, a její rysy jakoby stvrdly čímsi nevýslovně bolestným. Šulista se zalekl. Přistoupiv těsně k ní, nazvedl její tvář. Byla nucena podívati se mu do očí. Její vyděšený zrak ho zděsil.

„Vám se něco stalo," povídal chvatně, cítě, jak se ho zmocňuje hrůza. „Mluvte, co se vám stalo. Musím to věděti. Nemáte matky, váš dědeček je stár a já se vás zastanu, já vám chci nahraditi matku. Ublížil vám někdo?"

Hluboký bolestný sten přelétl její rty. Bylo to, jakby zoufale a beznadějně zanaříkala. Ruka mu klesla. Cosi ohromného valilo se do jeho nitra. Tušil, že jest blízek něčemu, co ho zdrtí, a neměl na okamžik dosti sil sáhnout hloub za záclonu.

„Je to pravda, že vás účetní vylákal až do města?" ptal se po chvíli téměř neslyšitelným, třesoucím se hlasem. A zase nedostal odpovědi. V jeho očích se zlověstně rozsvítilo. Vzpřímil se a s náruživým hněvem zadíval se kamsi do prázdna.

„Vezmete si účetního," povídal potom temně velitelským tonem.

„Ne, nevezmu si ho," řekla tiše, ale ku podivu pevně.

„Proč?" vyrazil udiveně.

„Nechci ho," řekla vzdorně.

„Ale proč jen, proč?" ptal se, nervosně rozechvěn. „Teď, když se tak bídácky zachoval, nezbývá nic jiného. Pamatujte na svou budoucnost, na svou čest. Postarám se, aby dostál svým povinnostem. Budu nad vámi bdít, účetní bude postupovat a vy budete mít jméno, vážnost, dostatek. Jsou pro vás složeny peníze, nic se vám nebude nedostávat. Nemučte mne svým vzdorem." Hlas jeho vyzněl jako pokorná prosba. Baruška zvolna zvedala hlavu a její pohled, hořící jakýmsi vášnivým odhodláním, střetl se s pohledem Šulistovým.

„Proč se o mne staráte?" ptala se vyhrůžně. „Jsem vám cizí, a co záleží na tovární dělnici! Od prvého roku jsem sirotkem a dědečkovi byla jsem na obtíž. Pravda, vy jste ho udělal mistrem, ale tím jste mi nenahradil ani matky ani otce. Nemyslete si, že nedovedu chápati, co se se mnou stalo. Teď je pozdě, pane řediteli."

„Pozdě? Proč pozdě? Až se vše dovíte, budete soudit jinak. Jste nerozvážná, svéhlavá, vrháte se vědomě vstříc zkáze. Což vám nedostačí mé ujištění, že s vámi co nejlépe smýšlím?"

„Pozdě je," řekla zatvrzele a její hlas stal se drsným. „Měl jste přijít před rokem."

„Chybil jsem, přiznávám se, ale chyba dá se napravit," řekl prosebně, úzkostlivě ji pozoruje.

„U mne nedá!" řekla úsečně.

„A proč, řekněte proč!" dolehal.

„Protože jsem předevčírem od nás pana účetního vyhnala," povídala, snižujíc hlas a dívajíc se k zemi.

„On přijde zas, budete-li chtít."

„Nepřijde, nesmí přijít," křikla vášnivě. „Potupil mě, když jsem se přiznala, že už . . . A nemučte mne!" Zoufalá bolest a prosba vyznívala z jejího výkřiku.

„To je hrozné," zahučel a okamžik strnule se díval před sebe. „Ale přece, přece je ještě vše možné. On vás musí odprosit, on si vás bude vážit, až se doví."

„Nic se nedoví," řekla příkře. „Včera jsem se zaslíbila tkalci Zvoníkovi a řekla jsem mu, co mě potkalo. Za týden se odstěhujem. Nikdo nebude vidět pokořenou mě a pokořeného vás." Hlas její byl plný skrytých slz a odumřel v tichém šepotu.

„Co jste to učinila! Co jste to učinila!" Zaúpěl, tiskna dlaň k čelu. „Což jste netušila nic, což jste nevěděla, že jsem tu já a že vás neopustím."

„Ano, tušila jsem to, ale až večer, až když dědeček přišel s vaším vzkazem. Ale to už bylo pozdě. Bylo líp neříkat nic. Dvacet let žila jsem bez otce a bez matky a proč přivolávat jejich stíny? Mohu už jít?"

Stál chvíli zdrcen a těžce oddychuje, zdál se zápasit sám s sebou.

„Jděte," řekl náhle prudce a otočiv se, vyšel druhými dveřmi na tovární nádvoří.

FR. XAV. SVOBODA:

Dívejte se, kudy kráčela.

Drama o 4 jednáních. (Dokončení.)

JEDNÁNÍ TŘETÍ.

Salon z předešlých jednání, slavnostněji upraven a osvětlen. Podzimní večer.

Výstup 1.

Veselá a Olga (v živém hovoru u okna).

Veselá (třicítiletá slečna, čilá, obratná, s pronikavým hlasem). Nic, nic, Olgo, vidím to na tobě... Už jdu, už jdu, nevhod jsem přišla, rodina má slavnost, zdržela jsem tě.

Olga. Ne, není to pravda, naopak, jsem ráda, že jsi přišla. Zapomenu trochu na to dnešní připravování.

Veselá. Ty mne máš jako vějíř, trochu z toho horka okřeješ, viď. Rodina dnes asi neví, co s tebou. Jistě už pochopili, že nejsi k ničemu. Prosím tě, pořádná dívka —

Olga. Ze slušné rodiny —

Veselá. Ano, ze slušné rodiny, musí umět upect cukroví a symetricky srovnat židle. To nejmíň!

Olga. Tiše!

Veselá. Ale kdež! Budou myslit, že tě napomínám. — Prosím tě, nechtělas jeti paní sestře naproti?

Olga. Ne. Josef jel sám, je to jeho vášeň.

Veselá. To je to jediné, co dovede, viď! Ale paní Sokolová se přece podiví, že ty nejedeš.

Olga. Ach — ne.

Veselá. Píšete si často?

Olga. Stále. Za těch devět měsíců, co jsme se neviděli, mám přes třicet jejích listů.

Veselá. Stará se o tebe.

Olga. Bojí se o mne.

Veselá. Taky?

Olga. Připadám jí asi jako dítě. Říká, že jdu ráda po tenké lávce nad propastí.

Veselá. Ať jen se tuze nestarají! (Cituje v póse a s volným taktem rukou.) „Nechte je, oni doplují jako koráby ku květnatým břehům".

Olga. Marie je z těch, u nichž se mohu vyplakati.

Veselá. Ty skutečně někdy pláčeš? To bych nikdy neřekla.

Olga. Jsi zcela jiná bytost. Vedle tebe nabývám odvahy, ráda se posmívám a mám pocit radostného chvatu. Neznáš mne proto celou.

Veselá. Dnes ale přijíždí paní Sokolová nevčas. Jak vidím — do pláče ti není!

Olga. Přijíždí k vůli Martě a snad jen na dnešní její zasnoubení. Zítra asi odjede, Boženka jí churaví.

Veselá. Tak? — A prosím tě, jaký člověk je ten pan Tichý?

Olga. Hodný člověk bez všeho rozhledu.

Veselá. Bude to takový parádní manžel, automat na dárky.

Olga. Marta je úplně šťastna.

Veselá. Ať je, ať je! (Cituje.) „Štěstí, ach štěstí, kde se touláváš? Hlubokých očí vždy se bojíš, dušičky malé rádo oblétáš. Leť si jen, leť jen, hloupých světluško!" — A prosím tě, jak je ti z těch ctitelek?

Olga. Nepříjemně.

Veselá. Došlo na má slova.

Olga. Myslila jsem, že musím všechny vést svou cestou. Teď myslím již jen na sebe.

Veselá. Ano, zcela správně. (Cituje.) „Neboť, kdo se rozptyluje, vysoko nedosáhne".

Olga. Zabrala jsem se příliš do práce, to je to. Obtěžují mne.

Veselá. Těším se na tvůj román . . . tak, víš, tak . . . až mne to dráždí! Kdy budeš hotova?

Olga. Mám napsati jedinou větu! (Vzrušeně.) Jedinou větu! Dovršení — kříž na věž — abych tak řekla: křest díla, anebo ještě lépe: přísahu na to všecko! A právě proto jsem tak divně rozčilena a nemohu se k tomu ani odhodlati!

Veselá. U tebe bude platiti, že tvé dílo je tvůj život.

Olga. Tobě se má práce nezalíbí.

Veselá. Proč?

Olga. Není veselá, není jasné nálady jako jsi ty.

Veselá. Je ale jistě upřímná!

Olga. Každou větu jsem si vybojovala. (Živě.) Ani netušíš, jak těžko jsem svůj román tvořila, jak svízelně, jak jsem se dala urážet,

čeho jsem se odřekla! (Opojeně.) Ach, je jedno veliké štěstí: vystoupiti nad zmítání denního života, státi se divákem.

Veselá. Dosáhla jsi ho?

Olga. Snad to není ani možná!

Veselá. Pochopuju, že ty, taková vznětlivá duše, toužíš po tomto silném klidu.

Olga. . . . Nechvěti se, nepodléhati, nekolísati, ach, tak svobodna být jako mráček, tak bez pout, bez stesku, tak bez slabostí, a nevraceti se k ničemu, plouti od jednoho obzoru ke druhému, netrpěti stále pro něco, od čeho jsem se oddělila — ach! — nenésti tu věčnou kletbu, tu tíhu těla, to neviditelné zlo, to břemeno, co vždy na srdci leží — jak ráda bych to chtěla!

Veselá. I toho dosáhneš — prací, věř mi. Práce staví nad hlavou chrám.

Olga. Když mne práce opanovala, cítila jsem opravdu, že jsem svobodna.

Veselá. Ano, přirozeně, znám to.

Olga. A je skutečně již mnoho za mnou! Zlomila jsem celou řadu předsudků, odvalila jsem si opravdu balvany s hrudi... A možná, že jsem již tam, kam jsem chtěla dojít. O tom rozhodne mé dílo! Někdy ovšem se znepokojím — takovou nedůvěrou, ... zejména teď; připadá mi ten román jako bílá bytost — a bojím se jej poslat do světa.

Veselá. Ano! (Cituje.) „Byla krásná, sněžná; dokud neuzřel ji lidský svět". (Náhle živě.) Půjdu! S Bohem! (Políbí Olgu.) Naše hovory konce nemají! Paní sestře řekni, že se na ni těším.

Olga. Věříš-li, že mám z dnešního večera podivný strach?

Veselá. Aá — nech je, ať se radují! S Bohem! (Odchází prostředkem.)

Olga (vyjde s ní do předsíně).

Výstup 2.

Marta (vstoupí s pravé strany ustrojena k večerní slavnosti). Po chvíli Rubeš, později Olga.

Marta (jde k prostředním dveřím a prozpěvuje si. Stane u zrcadla a samolibě se prohlíží).

Rubeš (ukáže se v pravo v černém šatě). Odešla už slečna Veselá?

Marta. Ještě si povídají v předsíni. Teď šla... dveře bouchly.

Rubeš. Jsem rád, že je pryč. Olgu jen popichuje a nikdy neví, kdy je čas k odchodu. (V pravo za scénou ozve se zavolání Rubešové: „Tatínku!") Už, už! (Zajde v pravo.)

Olga (vrátí se a pohlíží na Martu bez poznámky).

Marta (živě k ní přiskočí a vezme ji za obě ruce). Olgo, dnes budu hodná, buď ty taky hodná! A řekni, že se na mne nehněváš!

Olga. Vždyť jsem se nikdy nehněvala.

Marta. A že se nebudeš hněvat, povím-li ti, co jsem si vyprosila.

Olga. Bláhová — což mi na tom záleží.

Marta. No, nebuď taková jako rampouch! — Řekni tedy, že se nerozhněváš!

Olga. Nerozhněvám!

Marta. Vyprosila jsem si, aby byl pozván na dnešní večer pan professor Hlavsa.

Olga (udivena). Proč?

Marta. Proč? — Proto! — Chtěla jsem, aby přišel. Teď, když má novou známost, nebude ti překážeti. Nemusíš si ho ani všimnout. Už ho nemusíš litovat, ani se nemusíš bát, že tě přišel přemlouvat.

Olga. A přijde?

Marta. Nóó — a jak rád! Bál se, že snad se pohoršíš, ale tatínek mu to vymluvil. Těším se, radost mám, že přijde. A řeknu ti, proč! Teď už se mohu přiznat. Chi! — On byl má první láska! Milovala jsem ho, když k nám začal chodit — jako blázen, jako blázen! Líbil se mi, jeho oči, jeho rty, jeho vypravování — tak, tak, že jsem žárlila na tebe, a že jsem mu to chtěla povědět! — Nehněvej se tedy, neubližuj mu, a nebuď taková —

Olga. Neboj se, vždyť se všecko změnilo.

Marta. Ano; a jen proto jsem ho pozvala. — Umínila jsem si, že mi musí první připít, a musí! Zařídím to, uvidíš.

Olga (vzrušena). Jsem sama ráda, že přijde. Potom již snadno napíšu poslední větu.

Marta. Napiš si, co chceš, jen se nezlob. (Rozradostněna.) Já se těším! To bude veselo! Tichý na něho žárlí a ví, že jsem ho schválně pozvala! To bude komedie! A já se budu úmyslně stavět, jakobych myslila na Hlavsu, ale zatím mi ani nenapadne, jenom chci, aby se o mne Ladík strašně bál, a aby mne měl šíleně rád!

Olga. A tobě je příjemné, když tě mají muži rádi?

Marta. Nóóó — Bože!

Olga. Ty snad ani na nic jiného nemyslíš!

Marta (pohoršena). Ty musíš štípat, to je to.

Olga. Nelekej se pravdy, ta přichází jen k dobrému účelu.

Marta. Tomu já nerozumím, to jsi měla povídat slečně Veselé, to je taková nadpozemská bytost.

Olga. Máš pravdu, tak si jen běž do toho všeho, a směj se, co můžeš! A vy všichni se radujte, ty s panem Tichým a Hlavsou a Rosičkou — a tatínek ať se raduje i maminka, smějte se, že jste ošidili pravdu! Já si teď připravím na stolku své dílo, a až hosti odejdou, až se všichni utišíte, sednu si a ukončím svou práci, svou, svou, svou práci! (Odejde v levo.)

Marta. Dělej si, co chceš, nikdo ti nepřekáží, ty přepjatá! (Prohlíží se v zrcadle.) Rosička povídal, že se ženy do umění a do vědy nemají míchat. Já si to taky myslím! (Upravuje si krajku na ňadrech.) Krásná jsem! (Zazpívá.) Krásná! (Ohlédne se, nevidí-li ji někdo.) Krásná! (Posílá si do zrcadla políbení.) Andělíčku! — Chi! —

Výstup 3.

Marta. — Rubeš (vstoupí s pravé strany). Později Marie a Josef.

Rubeš. Marie je tu, Marto. Kočár přijel.

Marta. Už?

Rubeš. A maminka neví, co s těmi všemi květinami. Dalas toho nanést Bůh ví co!

Marta. To je přece na stůl a k podělení hostí, vždyť jsem to už povídala.

Rubeš. Tak jí to jdi vysvětlit.

Marta. Hned, počkám jen na Marii.

Rubeš. Řeklas Olze, že tu bude pan Hlavsa?

Marta. Ano, teď.

Rubeš. Zlobila se?

Marta. Olga? Zlobila? — Ach, kde! To ji málo znáš! Ani se nad tím nepozastavila.

Rubeš. To je dobře, bál jsem se nějaké takové zbrklosti.

Marta. My — a Hlavsa — jsme v jejích očích jen takoví mravenečkové.

Rubeš. No dobře! (Odejde prostředními dveřmi do předsíně.)

Marta (jde v levo, stane u zavřených dveří a pokloní se hluboce). Kořím se ti, má slavná sestro umělkyně. Co pak my — duševní chudáci, my se budeme jen radovat, ale ty si budeš myslit na svou poslední větu — jak pak ne? Ty budeš vysoko nad námi a budeš snít, a budeš si hlavu podpírat, a vlasy si čechrat, a vysměješ se nám, jak pak ne? A dnes dokončíš svou práci, své první dílo, a nebudeš o ničem mluvit než o svém románu a o té poslední větě, jak pak ne? (Znova se pokloní.) Kořím se ti, já červíček, pozemšťánek, kořím se ti hluboce, jak jen dovedu! (Se smíchem pospíší ke prostředním dveřím.)

Marie (vstoupí prostředkem). Aá — Marta! (Vztahuje k ní ruce.)

Marta (vletí jí do náručí a prudce ji zlíbá). Sestřičko má zlatá, sestřičko, má zlatá, má jediná, to jsi hodná, že jsi přijela! Stále na tebe myslím, bez tebe nic by mne bylo netěšilo! Já musím vidět na tvých očích, že se mnou souhlasíš, jinak bych nebyla šťastna!

Marie. Ty dítě, ty milé dítě! (Rozhlédne se.) A kde je Olga?

Marta. Co se ptáš na Olgu? K vůli mně jsi přijela! — Vždyť ji uvidíš. To zas cítím — že ji máš radši než mne!

Marie. Jinak radši, má milá dušičko! Ale obě vás mám upřímně ráda! —

Rubeš (vrátí se rozveselen). Překvapili jsme tě, viď. Marta se zadala krátce, ani tušení jsme neměli. Pan Tichý před týdnem požádal o její ruku a všecko se hned rozhodlo. Za půl roku máme svatbu.

Marie. Připadá mi jako dítě, ani tomu věřit nemohu.

Rubeš. Je trochu dětinská, to je pravda, ale jinak je má zlatá! (Pohladí ji po tváři.)

Josef (vstoupil prostředkem).

Marta. Ale do svatby zmoudřím. (Vede Marii za ruku.) Pojď, překvapíme maminku!

Marie. Má asi práce, chudák! (Zajdou s Martou v pravo.)

Rubeš. Olze je prý zcela lhostejno, přijde-li Hlavsa nebo ne.

Josef. Vždyť jsem říkal, to jsi moh' přece snadno uhodnout.

Rubeš. No, já jen povídám, že není tedy obav... bál jsem se nějakého výbuchu.

Josef. To jsem věděl; ona má teď v hlavě jiné věci. Jen aby nás opět neotravovala.

Rubeš. Myslím, že se zdrží pouze přes večeři; potom jistě odejde něco si psát.

Josef. Marie špatně vypadá, všiml jsi si?

Rubeš. Říkala něco?

Josef. Ne, ale byla stále zamyšlena.

Rubeš. Jistě k vůli Olze. Ta jí všecky ty své nápady sděluje.

Josef. Olga je stále umíněnější. Chová se jako rozmazlené děti a stále se mně i Martě tak s vysoka posmívá, jakobychom byli hlupáčkové. Tys ji měl dávno zkrotit!

Rubeš. Zkrotit? To se snadno řekne.

Josef. Ty se jí bojíš! Tomu vůbec nerozumím... od nějakého času nedovedeš na ni vykřiknout.

Rubeš (podrážděn). Já že se jí bojím? Proč? — Aá — ne ne, ale nechci mít stálé hádky doma. To je to! Přesvědčil jsem se, že je všecka má dobrá vůle marna.

Josef. To bych rád věděl, abys ji nezkrotil. (Odejde v pravo.)

Rubeš (přechází rozčilen). Což s takovými lidmi... Od té chvíle, (stane) co mne ta Olga tak rozčilila... nemám ji rád... Ona je schopna přede všemi mne pokořiti... Ne, ta holka nemá dobré srdce, ta nemá dobré srdce, ne ne!...

Marie (vrátí se). A co ty, tatínku, jak se máš?

Rubeš. Tak, jako počasí.

Marie. A co je s Olgou?

Rubeš. Poví ti to, poví. Právě se připravuje poraziti svět!

Marie. Soužíš se k vůli ní?

Rubeš. Už ani ne. Nechal jsem ji, ať si dělá, co chce. Když pořád všecko nejlépe zná, dobrá — ať má volnou cestu. Jak si ustele, tak si lehne.

Marie. Dobře jsi učinil, ona se neztratí. Žije teď svému umění.

Rubeš. Ach, jdi mi s tou hloupostí! Ta toho málo dokáže!

Marie. Proč? Nezarážej ji!

Rubeš. Ale — kde pak — ženská. Kdyby měla rozum, vdala by se! Takového člověka zamítla.

Marie. Hlavsa prý se ožení?

Rubeš. Ano, a znamenitě.

Marie. Zaslouží si toho, je to opravdu dobrý člověk.

Rubeš. Není takové partie škoda?

Marie. Snad. Kdož ví! Člověk nikdy není dost zkušený, aby ho budoucnost stále neusvědčovala z bláhovosti. Olga je bytost veliké vůle a krásných cílů. Nechtějte ji všichni stále opravovat, neurážejte ji.

Rubeš. Má zlatá, mýlíš se, nikdo ji neuráží. Nesmíš věřiti jejím dopisům.

Marie. Myslím na ni neustále. Cítím vždy, co se v ní děje, třeba mi nepsala všecku pravdu. Trpí.

Rubeš. Zbytečně se soužíš; je vidět na tobě, že máš starosti. Olga měla býti v čas důkladně léčena metlou.

Marie (s nelibostí). Ach — tatínku!

Rubeš. Ano, jsem o tom přesvědčen. Dnes je ovšem pozdě.

Marie. Vy ji všichni hrozně pokořujete!

Rubeš. Jen jí řekni takovou věc, uvěří tomu okamžitě.

Marie. Kde je?

Rubeš. Snad si něco píše ve svém pokojíku. (Jde k pravé straně.) Promluv k ní, prosím tě, aby dnes byla veselejší a nehleděla na nás jako na nepřátele. Kam by to všechno vedlo? Srdečnost se musí mezi nás vrátit. (Zajde.)

Výstup 4.

Marie. Olga (vstoupí s levé strany).

Marie (rozevře náručí). Olgo!

Olga (vletí Marii do náručí, přivine se k ní a po chvíli vášnivě zavzlyká).

Marie. Olgo — má zlatá, zlatá sestřičko!

Olga. Děkuju ti, že jsi přijela.

Marie. Těšila jsem se na tebe.

Olga. Co dělají děti?

Marie. Jsou teď zdrávy. Pozdravují tě všechny.

Olga. Nemohla jsem dnes den přečkat. Tak se mi zdálo, jakoby se stěny sbíhaly — víš — jakoby i strop se nížil a jakoby mne to hrozilo rozmačkati! - Tak nevolno mi bylo!

Marie. A co to je?

Olga. Strach.

Marie. Jaký strach?

Olga. Strach před tím, co neznám.

Marie. Ach jdi! Ty bys taky mohla v něčem váhati a báti se? Jak je to možná?

Olga. Já si nevěřím. To se stalo tak — víš — práce mne s počátku podmanila a já v ní utonula; ale teď jsem procitla, a zdá se mi, že je to všechno nicotná věc. Neměla jsem síly dopsati svůj román. Nedovedu se již přemoci. Pochybnosti vzrůstají jako houby. A zpátky nemohu — taková pýcha je ve mně.

Marie. Bála jsem se toho; vždyť víš, co jsem ti psávala.

Olga. Doma je mi nesnesitelno. Všichni se mi posmívají. Jsem tu prodaná úplně, nikdo mi nerozumí a nikdo se mne nezastane. Někdy se mi zdá, že z domova uprchnu! Šla jsem přes ně, dokud jsem si věřila, ale teď je mi z nich strašno! Ponižují mne a bodají mne, jakoby sami rozumu pozbyli.

Marie. Neohlížej se na ně a neber vážně jejich mluvení.

Olga. To je možno snésti jednou, dvakrát, ale je-li to stále, rozčilíš se přece.

Marie. Nad to se musíš povznést, Olgo, musíš! Není přece možná, abys se nedovedla vzmužiti.

Olga. Ano, někdy se vzpamatuju. Někdy. Mám takové chvíle. A dovedu i odpouštěti, myslím si: chudák otec, chudák Marta! A pracuju

a těším se a věřím si. To však dlouho netrvá. Rozletí se to jako prach — Oh, když já jsem taková ničemná!

Marie. A jak se stalo, že si nevěříš? Od které chvíle?

Olga. To byly nejprv takové okamžiky; ale čím bližší jsem byla ukončení svého románu, tím byly častější a delší. A došla jsem tak až k poslední větě. Nemohu ji napsati. Nemám síly. Mám takový pocit, že si napíšu tou větou ortel — nebo že se něco stane — že za tou větou bude hrůzné prázdno, zklamání a Bůh ví, co ještě.

Marie. A nedovedeš pochopiti, z čeho ta úzkost vzniká?

Olga. Vím, co je to. — Nemohu zapomenout na Hlavsu!

Marie (mlčí chvíli; vezme ji pak za ruce). Vidíš — má drahá.

Olga. Zmocní se mne po něm touha... Marie, nedovedu se opanovati!

Marie (mlčky přejde po saloně; přistoupí k Olze). Co mám říci?

Olga. Miluju ho a nedovedu se té lásce ubrániti! Pláču o samotě, zmítám se a zavrhuju svou práci. Nevím si rady, nevím, co učiniti... nemohu se svěřiti... a nesmím se prozraditi, byla bych směšná, ty to pochopíš, tak směšná, že bych to ani nesnesla!

Marie. Vídáváš ho někdy?

Olga. Ne; ale vzpomínám na něho. Takový stesk mne pojímá, že ti zůstanu jako mrtvá, bez dechu, s rukama ztrnulýma a jen pláču... A tak je mi úzko, jakobych byla zašla do nějaké studené pustiny nebo do žaláře. Chtěla bych se k němu vrátit, chtěla bych se mu obětovat, chtěla bych žíti s ním! Ale to je strašné — já se vrátit nemohu, já musím běžet dál. Tak směšně všecko prohrát nesmím!

Marie. Tu je třeba upřímnosti, Olgo. Doznej si, že nemáš síly a vrať se. Uvidíš, všecko se obrátí. Hlavsa dnes k nám přijde — všecko se změní!

Olga (po chvíli mlčení rozhodně). Ne! — Je už pozdě... má nevěstu... a já bych ani nemohla. Ne! To není možná! (V silném pohnutí.) Ale, Marie, ty nevíš, co se ve mně dnes vzbouří! Teď už cítím takové rozechvění, takový divný strach, takovou divnou závrať — něco k nevyslovení. (Obejme prudce Marii a vášnivě mluví.) A já ho mám ráda — stále ho vidím — a chtěla bych k němu kleknout — a chtěla bych prosit — a říci mu aspoň všecko, přiznat se aspoň — tak by mi ulevilo!

Marie (celuje ji). Má drahá, má dobrá duše! — (Po chvíli vážně.) Zdá se mi, Olgo, že by bylo lépe, kdyby Hlavsa nepřišel... anebo ty se večírku nesúčastni. Omluv se.

Olga. Ne ne, to všecko by mne teď ještě více rozčililo. Těším se v té úzkosti — těším se, že ho uvidím. A dnes se všecko zlomí!

Marie. Ty se ale musíš na něčem zachytiti.

Olga. Já?

Marie. Vydej svou práci, nalezneš novou cestu.

Olga. Ano, dnes dopíšu poslední větu.

Marie. Otevře se ti nový život.

Olga. A zapomenu?

Marie. Zapomeneš!

Olga (zakryje si tvář). To není možná.

Marie. Ale nebude bolesti v té vzpomínce.

Olga. Věříš? — Je to možná? — (Po chvíli živě a nadějně.) Ano, ano, dopíšu dnes svou práci. — Jistě jsem netrpěla marně, na světě nic nezmizí! Na polovině cesty se nesmím zastavit. Bez boje nic není! Přemohla jsem v sobě mnoho, přemohu i dnešní touhu. Hlavsovi přeju štěstí, ať jde, ať si jde za ním; potom se všecko změní — jistě. Zbude-li bolest, zavru ji v srdci.

Marie. Tím rozhodnutím, Olgo, jsi mnoho převrátila. Snad ani v této chvíli netušíš, co znamená. Věř mi — nový život — a hlubší.

Olga. Poslechni, jak mi srdce buší.

Marie (vloží ruku na její srdce). Má drahá.

Olga. Zdá se mi, že do pochybností již neupadnu. Budu veselá a klidná, budu se těšiti, jak zasednu ku svému stolečku — sama — jak budou jen mé hodiny tikat — a jak se zamyslím.

Marie. Kdybys věděla, jak je člověku, který je odsouzen jako já, pocítila bys plně svou volnost, a byla bysi šťastna.

Olga. Děkuju ti, ty mne vždycky posílíš! (Zazvonění.) Páni jdou! Pojď ještě na chvíli ke mně.

Marie. Ukážeš mi svou práci?

Olga. Ano. (Zajdou v levo.)

Výstup 5.

Rosička a Tichý (vstupují prostředkem v salonních šatech). Rubeš a Josef (vcházejí s levé strany. Živě se pozdravují a ruce si tisknou).

Rubeš (k Tichému). No vida, živ a zdráv! Marta si vymyslila, že vás snad vůz přejel, a všecka se z toho rozčililа.

Josef. Asi dvacetkrát řekla: „Bože, co si počnu?“ Blázínek! Jakživ jsem to neviděl!

Tichý. A jen pět minut jsme promeškali.

Rosička. Vidíš! (K Josefovi.) Příteli, počkej — no, já tě nechci zatahat — dovol! Měl bys mít kníry ještě do zavřenějších kroužků, jako já — aspoň tak daleko!

Josef. Myslíš? (Běží k zrcadlu; rychle se vrátí.) Já mám poněkud širší tvář než ty — víš?

Rubeš. Sedněte si, pánové! (Usedají.)

Tichý. Přijela milostpaní?

Rubeš. Ano, před chvílí; je u Olgy. Těší se na vás.

Tichý. Slečna Olga bude k nám milosrdnější, když jí paní sestra přijela.

Rosička. Nevím. Myslím, že nás bude stejně cuchat. Jak nás dostane takhle jednou dohromady jako dnes, za živý svět to nevydrží, aby se nám neposmívala!

Rubeš. Jen se připravte na posměch!

Josef (k Rosičkovi). Což — tobě to neškodí!

Rosička. Já se ale neleknu, ubezpečuju tě. Doposud jsem se nikdy nedal! Nikdy! Muž! Kvádr! Prosím! A tak sečtělý jsem, abych mohl debatovat! Ostatně — už jako gymnasista jsem básnil.

Josef. Kššš — kššš — jdeš dál! Jsme vážní, nepřelhávej nás!

Rosička. Zeptej se jen slečny Marty, poví ti. Celý svazeček má ode mne!

Tichý. Je už slečna připravena?

Rubeš. Ano, můžete jít dál.

Tichý. Odpusťte! (Odejde v pravo.)

Rosička. Nese slečně prsten — krásný! Já ho vybíral! Opálové srdíčko v brilliantech.

Josef. Bylo na něm vidět, že je nepokojný.

Rubeš. Však jen proto jsem ho pobíd'. — Marta bude šťastna.

Josef. Jistě. Za chvíli sem vletí: „Táátínku! Jóósefe, prsten!“ To bude divení.

Rosička (zasměje se). Výborně!

Rubeš. Slyšíte?

Josef (naslouchá). Teď — Mááminko! Prsten!

Rosička. Teď vletí k nám.

Výstup 6.

Rubeš, Josef, Rosička. — Marta (vběhne s levé strany). Po chvíli Tichý. Později Olga s Marií (s levé strany).

Marta (obejme Rubeše). Táátínku! Prsten! Krásný! Podívej se! (Obejme Josefa.) Jóósefe, podívej se! Jóósefe!

Rubeš (dívá se na prsten). Opravdu, překrásný!

Josef. Roztomilý.

Marta. Chi! — Podívejte se, pane Rosičko!

Rosička. Elegantní!

Marta. Chi! — (Přichvátá k Tichému, který vešel.) To mám radost! Děkuju ti, děkuju, hodný Ladíčku! (Spatří vcházející sestry a letí k nim.) Marie, to jsem šťastná! Podívej se! (Ukazuje Marii prsten.)

Marie. To jsi dostala? A to jsi nevěsta? Vždyť jsi jako malé dítě! (Mluví pak s Tichým a Rosičkou, kteří jí políbili ruku a poklonili se Olze.)

Marta. Olgo, podívej se!

Olga (nepohlédne na prsten). Myslila jsem, kdo ví, co velikého se tu stalo!

Marta. Jen když ty si můžeš šplouchnout studenou vodou, viď, už je ti dobře!

Olga. Dětino, nevěděla jsem, co je to lidské štěstí! A teď jsem se poučila!

Marta. To se rozumí, kde pak ty! (Odejde k Tichému.)

Marie (usedne s Olgou). Ráda vás zase všecky tak pohromadě vidím. A co, pane Rosičko, vy ještě nic?

Rosička. Já, milostpaní? — Oó — teď už nevěstu hledám! Začíná se mi stýskat. Paní Katy stárne, sotva chodí, a já musím mít obsluhu. Sám bych se snad ani neoblékl, takový jsem rozmazlenec! (Usedl.)

Marie. Vida! A jakou hledáte?

Rosička. Puťku, která nebude vědět, co dělám, a všemu se jen bude divit! Takového poctivého vejra!

Marta. Chi! — Taky jsou na světě. Sama znám dvě!

Rosička. Aby mi nemluvila o umění, ale radši o dobré kuchyni!

Olga. Máte svatou pravdu. Taková se k vám hodí. Před uměním se dobře uzamkněte, to by vás jen trápilo a nic by z vás neudělalo.

Marie. Musí být ale krásná?

Rosička. Jako jarní květ. Takový růžový pitomeček to musí být.

Josef. Asi jako ty! (Zasmějí se.)

Rosička. Ano! — Jenom nesmí spisovat jako slečna Olga! (Marta a Tichý se zasmějí.)

Olga. Nemějte starosti, jistě nebude!

Marta. Jen když bude milá a hodná! Těším se, budeme se navštěvovat a vždycky budeme tolik veselí!

Olga. A všední!

Marie. Jen když budou spokojeni.

Tichý. Děkuju, slečno.

Rosička. Já taky!

Josef. No no no — kššš — kššš — už zas?

Rubeš. Jako kohouti!

Olga. Vždyť se jen smějeme.

Marie. Čili posmíváme! (Nový smích.)

Olga. Ano, posmíváme, je tolik látky! Vždyť už to znáte! Pan Rosička nemůže snésti, aby byla žena vzdělaná, uráží. Musím se smát — ale prosím, aby to dlouho netrvalo.

Marta. On je náš vtipný Jelimánek. Máme ho rádi!

Josef. Dáme si ho vymalovat! (Smích.)

Rosička (vesele se rozhlíží). Aha — zase já, zase se všecko na mne sype! Prohlašuju, že jsem dnes ochoten všechny vtipy vlídně přijmout! Chci se jen smát jako víno! Budu taky slečně Olze vděčen tuze a velice, rozřeže-li mne svým dekadentským nožíkem.

Tichý. Tak se jen připrav. Já ale myslím, že slečna Olga není dekadent!

Josef. Taky se mi zdá, že k nim nepatří!

Tichý (k Rosičkovi). To jsou ti vlasáči, co jim splývají vlasy přes uši jako plástve medu — víš?

Rosička. Aha — ti?

Marta. Já jich znám aspoň dvanáct! — Chi! —

Rosička. Když takového mladého spisovatele vidím, vždycky se musím smát. Nos má až u nebe; to ssaje vznešené myšlenky!

Olga (rozmrzena jde k oknu).

Josef. Kššš — kššš — už zas nejsme v milosti!

Rubeš (pozoruje). Co pak zas?

Marta. Jako vždycky — jsme zkrátka všední lidé!

Olga (podrážděna). Nesnesu ty banálnosti!

Josef. Kššš — kššš — mír, mír chceme!

Rubeš. No no, Olgo, vždyť jsou to neviňoučké věci!

Olga (všecka bolava). Ne ne, nemohu je snést. Odejdu odtud, nemůžete-li se odříci takových řečí. Přemáhám se, dokud dovedu —

ale nesnesu již ani slova! Tak, tak až na kraj jsem podrážděna. Zdá se mi, abych vykřikla!

Marie (jde k Olze a vezme ji za ruce). Co ty se nasoužíš!

Rubeš. Sama jsi se posmívala. Mluv tedy o něčem vážném.

Tichý. Taky dovedeme! Třeba o divadle. Co bylo posledně na scéně?

Olga. Jděte! Zdá se mi, že všecko zlehčujete, že ale nemáte k tomu dost vysokého místa. Mluvte prostě, jak cítíte, buďte lidmi.

Marta. Chi! — Což nejsme?

Josef. A co ty teď, Rosičko, ani nepípáš?

Rosička. Jsem usazen! (Smích.)

Olga. Vida! Vida! Vězíte až po krk ve všednosti! Jste u konce, jak máte promluviti lepším způsobem. Vidím však, že mne chcete schválně urážeti!

Marta. A já vidím, že mi chceš dnes zkazit všecku radost — a já dobře vím, proč!

Rubeš. No tak, děti, nechte škádlení! No tak! Sešli jsme se k radosti!

Marie. Jsou věci, z nichž si nesmíte žerty tropit!

Josef. Vždyť nikdo nic zlého nemyslil. To se jen tak mluví!

Olga. Dost smutné, že se tak mluví!

Marta. K smíchu! (Zazvonění.)

Rubeš. Pan Hlavsa! (Jde k zadnímu vchodu.) Teď hezky slušně! (Odejde do předsíně.)

Rosička (živě). Poslyšte — mám návrh! Ukážeme, že jsme se udobřili! Až otevře Hlavsa dveře — všichni vstaneme a zvoláme jako ve škole: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!" Ale stejně!

Josef. Sláva!

Marta. No tak!

Olga (postoupí vzrušena do popředí). Neopovažujte se provésti takovou komedii!

Marie. Ne, pánové, nevíme, jak by pan professor přijal takový žert!

Rosička. Tak tedy ne —

Výstup 7.

Josef, Tichý, Rosička, Marta, Olga, Marie. — Hlavsa a Rubeš (vejdou prostředními dveřmi.

Hlavsa (kloní se a Marii políbí ruku). Milostpaní, jak jsem rád, že vás vidím. Jak se vám daří?

Marie. Děkuju. Těší mne, že jsme se setkali.

Hlavsa (k Olze). Vás jsem, slečno, zahlédl minulý čtvrtek v divadle.

Olga. Mne?

Hlavsa. Pozdravoval jsem, ale neviděla jste mne! Přemýšlela jste o něčem. Byl bych s vámi rád mluvil; stále se mi v poslední době zdálo, že jsem vás často urážel a že vás musím poprositi za odpuštění.

Olga. Nepamatuji se, že byste mi byl kdy jediným slůvkem ublížil.

Hlavsa. Úmyslně jistě ne, ale přece se stává, že člověk mimoděk způsobí druhému bolest. A tak jsem chtěl — to vědomí, že jsme dobrými přáteli.

Marie. To je samozřejmé — jistě jsme všichni upřímnými přáteli.

Rubeš (mluvil s Tichým a Josefem). Dnes si na to připíjeme! (Mluví dále s Tichým a odchází s ním a Josefem v pravo.)

Marta (přiběhne k Hlavsovi). Praví přátelé z nás teprv budou! Až se vdám, až vy se oženíte, a až taky pan Rosička se ožení — potom uzavřeme takovou věrnou družinu! Scházet se budeme, jednou u toho, po druhé u toho, po třetí u toho, budeme zpívat, hrát si, nebo duchaplně mluvit. Takového něco! Těším se! Je vaše nevěsta veselá?

Hlavsa. Je zcela prostá dívka, slečno ... a snad se i ráda zasměje. Přál bych si, abychom tak vespolek zůstali dobrými známými.

Marta. Vy jste hodný, pane professore! (Prohlíží si prsten.)

Rosička. Je tedy na mně, abych se taky co nejdříve zasnoubil.

Marta. Ano, prosili bychom velectěného pána! A potom se budeme dobře mít! V zimě společné večírky, v létě výlety na kolech. Kdo neumí, musí se učit!

Hlavsa. To bude těžké.

Marta. K vůli ženě se všecko naučíte! Vám to bude velice slušet! Vy budete krásný na kole!

Marie (odejde s Olgou do pozadí k oknu). Marta má už tolik plánů!

Rosička. Souhlasím úplně! My budeme se ženou jako víno! Oba manšetky, límečky, anglické střevíce — fií — jen poplujeme jako větřík, ani se země nedotkneme! (Po chvíli odejde k Olze a Marii, s nimiž mluví.)

Hlavsa. V těchto věcech budu nedostatečný!

Marta (živě). Já se přizpůsobím Ladíkovi! Je hezké, víte, tak splynout — víte — tak úplně! Ladík je lehkomyslný jako já a to se mi tak líbí!

Hlavsa. Dávno jsem říkával, že se k sobě hodíte.

Marta. Opravdu? — Chi! — Vy jste milý! — A kdy vy budete mít svatbu? Ještě letos?

Hlavsa. Nevím, bezpochyby až v masopustě.

Rosička (živě hovoří s Marií). Dovolte, milostpaní, abych vás přesvědčil. Račte tedy! Já se velmi dobře pamatuju! (Odchází s Marií v pravo.)

Olga (rozechvěna opírá se o okno).

Marta. Předevčírem jsem vás se slečnou viděla. Měla takový těsný kabátek, viďte, s astrachánkem, viďte! Vy jste se k ní skláněl a tolik mluvil!

Hlavsa. Všichni mne vidíte a já nikoho!

Marta. Protože jste zamilován! (Pokyne v pravo.) Račte dál, prosím!

Hlavsa (jde v pravo. Ohledne se na Olgu). Slečna tu zůstala sama? — Slečno!

Olga. Ani jsem nepozorovala, že všichni odcházejí. Poslouchala jsem, jak jste se umlouvali na budoucnost. Tolik jste křičeli!

Hlavsa. A proč vy se straníte? (K Martě.) Odpusťte, slečno — neračte se zdržovat!

Marta. Ach — tak! Prosím! (Odejde.)

Olga (zahledí se na Hlavsu, a oba na chvíli umlknou). Mám ráda samotu. (Opět pomlčení.) Vy jste se pranic nezměnil.

Hlavsa. A přece jsem se změnil.

Olga. Ano ... zamiloval jste se znova!

Hlavsa. Zasnoubil jsem se. A vy byste si mohla myslit, že jsem povrchní člověk.

Olga. Ne. Dobře jste učinil.

Hlavsa. Těžko říci. Toho, po čem jsem toužil, jsem nedosáhl. Mnoho jsem se trápil. Pak jsem pochopil, že musím být skromnější. Je často nutno spokojiti se i nepatrným dílem štěstí. Zaujala mne myšlenka, když jsem sám všecko ztratil, abych aspoň pro někoho se obětoval. Anna, má nevěsta — již dávno mne měla ráda. A tak jsem soudil: Hleď, touží po tobě jako ty po slečně Olze. Posuď, jakou ohromnou událostí by pro tebe bylo — kdyby slečna Olga svolila — a právě takovou událostí bude i pro Annu, věnuješ-li jí svůj život. Vidíte — ta myšlenka obětování zcela mne pronikla. Přece však jsem před rozhodnutím zaváhal. Toho večera přišel jsem sem dolů — pod vaše okna. Svítila jste. Mžilo a vítr byl. Stál jsem tam v koutku vedle akátu. Přál jsem si, abyste vyhlédla oknem, ale ovšem marně. Jen jednou, zdá se mi, kmitl se váš stín na záclоně. A tak jsem tam stál dvě hodiny, až jste shasla světlo a v oknech bylo tma. Pomyslil jsem si, taková že byla vždycky vaše odpověď. A pronikly mne z toho lítost a smutek tak, že jsem zaplakal. — Pak jsem šel domů podle řeky a počal vzpomínati na Annu. Dobrácké oči její jsem v duchu viděl před sebou — tak tiše se dívaly — a rozhodl jsem se.

Olga (mocně pohnuta). Ano ... nebylo možná jinak jednat ... já vím —

Hlavsa. Mohl jsem ovšem zůstati svoboden, ale tím bych nikomu neprospěl. A pak — já nedovedu nésti samotu. Cítím, že je mé duši třeba ženského srdce. Toužím po rodinném životě — takový jsem nemoderní člověk. Nevěřím v hesla, věřím jen, že je život těžký. Je třeba podpory, je třeba přátelství do stáří.

Olga. Přeju vám — přeju vám — abyste byl opravdu šťastný člověk —

Hlavsa. Vím dobře, že jste mi nikdy ublížiti nechtěla. Byla dokonce i jedna krásná doba, kdy jste říkávala, že mne máte ráda. Věřil jsem a budoval si příští svůj život jako sen — ach, což sen! — jako pohádku! Poučila jste mne ale, že jsem byl neskromný, a měla jste pravdu. Mnoho jsem chtěl. Ale těžko — velmi těžko jsem se zříkal ... velmi těžko, slečno Olgo!

Olga. Věřím vám, jste upřímný člověk.

Hlavsa. Jediné nedovedu: zničiti v sobě lásku k vám. Na to nestačí má vůle a mé síly. Nebudu vám však překážeti, věřte mi — věřte mi!

Olga. ... Ano ... já vím ... (všecka ztrnulá dívá se na Hlavsu blouznivýma očima).

Hlavsa. Pochopil jsem vás a ustoupil vám s cesty. Na mne jste se nemohla ohlížeti, překážel jsem vám. Věřím, že daleko a vysoko dojdete! Budete velká, neobyčejná, slavná!

Olga. Ne, nevěřte, nikam nedojdu.

Hlavsa. Dojdete. Máte mnoho nadání a síly.

Olga. Není síly — ne — mýlíte se.

Hlavsa. Šla jste přes všecko, půjdete zas. Něco za něco. Co zde ztratíte, jinde naleznete. Ale přece si myslívám, že se ve vašich názorech jednou mnoho změní. Stanete jistě před láskou a mateřstvím jako před velikým divem, vedle kterého bude vám všecko, za čím jste tak nadšeně šla, pouhou lží, ničím, — bezcennou, hluchou věcí.

Olga. Stane se, já vím — všecko se vzbouří — čekám převraty.

Hlavsa. Vám ale nebude těžko založiti si štěstí. Zahubíte-li pýchu a budete-li upřímná, ničeho neztratíte. A zamilujete se potom . . .

Olga. Je už pozdě . . . nestane se zázrak — je už pozdě! Řekl jste, Ondřeji — — ne, s Bohem, je už pozdě! Zapomeňte, zapomeňte!

Hlavsa. Olgo!

Olga. Chci býti upřímná! Řeknu vám všecko! Miluji vás dodnes, stále, nade všecko! Nikdy jsem nezapomněla, nikdy vás neopustila! Přiznávám se dnes, nemohu se ubrániti, nedovedu se přemoci, nitro mi nestačí již! Smějte se mi, to je moje porážka! Smějte se mi! Ondřeji, mám vás ráda, jako jsem vás měla vždycky ráda, mnoho, nevýslovně! Myslím na vás, vy jste má jediná myšlenka, má první a poslední touha, moje jediná záchrana! Pro vás jsem mnoho trpěla, pro vás jsem plakala, a lží bylo, co jsem konala, co jsem si namluvila, čím jsem se opíjela!

Hlavsa (u velikém pohnutí). Olgo — vy tedy, vy chcete . . . Olgo, má jediná!

Olga (dívá se naň rozechvěna. Mlčí chvíli. Užasne pojednou). Vždyť je už pozdě!

Hlavsa (opojen). Není pozdě, není pozdě, Olgo!

Olga. Je — je už pozdě — je — s Bohem, Ondřeji! Tiché oči vaší dobré Anny dívají se na nás —

Hlavsa (svěsí hlavu a mlčí).

Olga. Vidíte — je už pozdě. S bohem — Ondřeji, jedináčku!

Hlavsa. Olgo — všecky rány moje znova se otevřely!

Olga. S bohem — jděte za svým štěstím!

Hlavsa. Za jakým štěstím?

Olga. Jděte jen, Ondřeji, jděte, — s Bohem! Nebylo dne, abych na vás nebyla myslila, ale teď je už pozdě!

Hlavsa. Olgo, — slyšte mne!

Olga (hledí ztrnule). Tu poslední větu — a všichni se budou smát.

Hlavsa. Jakou větu?

Olga (dívá se ztrnule vzpřímena; neodpovídá).

Hlavsa. Jakou větu? Řekněte!

Olga (nemůže promluviti).

Hlavsa (ulekán). Je vám něco? Vzpamatujte se! Olgo! (Stojí před ní bez pomoci.)

Výstup 8.

Olga, Hlavsa. — Marie (vstoupí z pravých dveří).

Marie. Olgo, čekají vás.
Hlavsa. Slečna je nemocna.
Marie (jde rychle k Olze a vezme ji za ruce). Co je ti?
Olga (kyne rukou, aby Hlavsa odešel).
Hlavsa (tiše odejde v pravo).
Olga (stále ztrnulá; slzy se jí vylijí po tvářích).
Marie. Neplač. A ty oči! Jaké to máš oči? (Celuje ji.)
Olga (neodpovídá).
Marie. Pojď; odpočiň si! (Odvádí ji v levo.)
Olga (stane a udiveně pohlédne na Marii; pak zajde s ní do levých dveří).

(Opona.)

JEDNÁNÍ ČTVRTÉ.

Prořídlý park. Vzadu holé stromoví, v pravo domy, v popředí volné místo. U domů světlo, v pozadí tma. Večer.

Výstup 1.

Z parku slyšeti hrubé popěvky, křik a smích opilých mužů. Mezi jinými ozvou se rozeznatelné hlasy: „Čiči — Kočičky!“ — „Tamhle běžely!“ — „Mlč, ty blázne!“ — U domů z pozadí objeví se Dvě dívky a polekaně chvátají přes jeviště. Hlučení mužů neustává.

První dívka. Myslila jsem, že je tu ticho a krásně.
Druhá dívka. Všude jsou, chlapi!
První dívka. Rychle, ať utečeme! (Zmizejí v levo.)

Výstup 2.

Křik mužů zaniká v dálce. Po chvíli je slyšeti, jak s pravé strany přijely dva kočáry a jak ve tmě v pozadí stanuly. Kmitá se světlo lucerničky, klapnou dveře kočárů, zavzní neurčité hlasy. Rubeš a Veselá (vystupují ze vchodu pravého domu v popředí). Po chvíli přijdou z pozadí, kde kočáry stanuly, Josef a Hlavsa.

Rubeš. Už jsou tady.
Veselá. Přijmou ji tedy ještě dnes.
Rubeš. Lékař psal naléhavě.
Veselá. Chudák.
Rubeš. Mrzne.
Veselá. Je-li pak dobře oblečena?
Rubeš. Matka se stará, je asi všecko v pořádku. Prosím vás, slečno, pojedete s ní tedy?
Veselá. Ano, s jiným by do kočáru nevstoupila.
Rubeš. Děkuju, tuze vám děkuju, slečno. Já pojedu s Josefem v druhém kočáře. — Vidíte, vidíte, kam povezete svou přítelkyni!

Vidíte, místo ke slávě do blázince! (Složí hlavu do rukou. Otře si pak oči šátkem.)

Veselá. Ani netuší, že ji odvezeme ... a kam!

Rubeš. Tiše!

Veselá. Ach — vždyť nikdo neslyší!

Rubeš (přitlumeně). Josefe!

Josef (přichází). Jsme tady. Je Olga připravena? Professor počká. Setkal jsem se s ním v ústavě.

Veselá. Řeknu, že jste přijeli. Zdá se mi, že okno uhodilo; Marta se dívala! (Odkvapí v pravo do domu.)

Rubeš. Co říkal professor zprávě našeho lékaře?

Josef. Nic — jen kývl hlavou. Tam není vzrušování — zvykli tomu.

Hlavsa (vystoupí zamlkle a popojde k domovním dveřím v pravo).

Rubeš. O Marii se bojím; stále pláče.

Hlavsa (odvrátí se přemožen bolestí).

Rubeš (jde k němu a stiskne mu ruku). No — no — tak! Zmužile.

Josef. Už jdou. (Jde ku dveřím.)

Rubeš. Jdou ... (ke Hlavsovi). Pojedete s námi?

Hlavsa. Dovolíte-li, prosím vás snažně.

Rubeš. Rádi — potěšíte nás.

Výstup 3.

Rubeš, Josef, Hlavsa. — Olga, Marie, Veselá, Marta a Rubešová (vystupují z domu). Na schůdku dveří ukážou se po chvíli Zvědavé ženy.

Marie (vede Olgu, s níž stane). Pomalu, dušičko, je tma.

Olga. Zpívají ptáci — neslyšíš? Stromy už kvetou — pojďme mezi vrbami a smějme se, je veselo! Tam někdo volá — dětičky nemohou přes potok. Nesou mi květiny na svatbu. Přeneste je! — Áá — Ondřej! Ondřeji! Jsi ty Ondřej?

Hlavsa (přistoupí k Olze a vezme ji za ruku). Jsem ...

Olga. Jaký jsi dětinský. Přebrodit se musíš — podívej se! (Umlkne. Všecka se udivena promění.) S Pánembohem ... umíš tkát hedbáví? Jdi daleko — daleko, abys o tom příběhu nic neslyšel.

Marie. Pojďme — je zima.

Olga. Ondřeji, proč jsme tak veselí? Vidíš, jak jsi rád, že jsi si mne vybojoval. Dvanáct družiček a dvanáct mládenců přišlo ti přát! Což jsi je neviděl? Každý z nich měl zvonek, a ty zvonky zvonily: „Už je pozdě, už je pozdě!“

Hlavsa. S Pánembohem —

Olga. Ty jsi krásný!

Marie. Pojďme, musíme jít.

Olga. ... Planina ... áá ... to je ta planina, Marie.

Marie. Neboj se, dušičko.

Olga. Slyšíš práskání?

Marie. Ne, jsme spolu, utekly jsme.

Olga. Ó ne, tu je planina, podívej se dokola. (Ohlédne se kolem a uděšena uchopí Marii.) Otec! Matka! Bratr! Sestra! Všichni! — Už to začne! Podívej se, Marie, mají biče!

Marie. Ne, ne, dušičko, neboj se.

Olga. Což neslyšíš práskání?

Marie. Utečeme tedy!

Olga. Kde je to zátiší? Kam máme utíkat?

Veselá. Tam! (Ukáže do pozadí.)

Olga. Tys tu taky? — Jsi ty Klárka?

Veselá. Ne, já jsem Anna.

Olga. Anna? (Uchopí náhle Veselou a Martu za ruce.) Poběžme honem, aby nás neušlehali! Dcerušky! Dcerušky! (Stane s nimi.) Tam je děvčat! Tisíce! A co jich za námi běží! Slyšíte to cupání? (Popoběhnou.) Nevybíhejte stranou! Do krvava by vás ušlehali! (Stranou.) To jich za námi utíká!

Veselá. Nezastavujme se!

Marta. Tam je kočár — ujedeme!

Olga. Utíkejme — utíkejme do zátiší!

Veselá. Zachráníme se! (Zanikly vzadu ve tmě. Zamihnou se lucerny a ozve se mužský hlas. Uhodí dveře kočáru a brzy zaniká jeho rachocení.)

Rubeš (chvátá s ostatními do pozadí). Pospěšme, abychom tam byli dřív. (Zanikne s Hlavsou a Josefem. Druhý kočár zahrčí a zanikne.)

Rubešová. S Pánembohem! S Pánembohem!

Marie (popojde poněkud do pozadí a hledí v dálku beze slova).

Rubešová. A my — Marie — půjdeme domů.

Marie (jde mlčky s Rubešovou k domu).

Rubešová (k ženám ve dveřích). Pomodlete se za ni, za chudáčka! (Zajde do domu.)

Zvědavé ženy. Pomodlíme. (Zajdou.)

Marie (zůstala na schůdku. Vrátí se, popojde v pozadí, zahledí se dlouze do dálky a po chvíli se bolestně rozeštká).

(Opona.)

KAREL DROŽ:

Na horách Sibíňských.

Obrazy z Transsylvanských Alp. (Dokončení.)

Pohled s Čindrelu je krásný. K východu klouže zor po balvanech a strmých stěnách do širokého, cirkovitého údolí, porostlého klečí, která tam, kde údolí v úzkou roklinu se mění, v les smrkový přechází. Jest to údolí Sadské. Celý tok Riu Sadului halí se v nenapodobitelné tmavomodré tóny, a ty strou se daleko až ku Prežbě, východu vévodící, ku protáhlé, třemi kupkami zvlněné, v bělomodré závoje oděné hoře. Obrovský Vêrf. mare (2034 m.) bělavými prsy svými tone v tušových oblacích. Přímo k j. sledujeme hřbet horský, pojící Čindrel s rázovitými, na severovýchodě cirky spadajícími Steflesci (2244 m.) a tudíž s pásemným horstvem, hranici rumunskou tvořícím. Na vých. od Steflešt pěkně se vynášejí dvě pyramidy Nedeje conţului (2210 m.), a na půdě již rumunské trčí bělotřpytné rozeklané pohoří Cosia (Kozia, Kozí), které co do divoké rozervanosti nezadává Alpám Fogarašským.

Od Steflešt přes Cristesci táhne se hřbet všude nad 2000 m. vysoký k ohromné Piatře albě (2180 m.), která jeví se mi z našedlých mračen jen chudými obrysy. Piatra alba, česky Bílá skála, má jméno od kamenů, bílých jako mléko, které před strážnicí zemi pokrývají; jsou to zvětralé úlomky skály křemenné, která tam svorem proráží.

Přesně k západu vystupuje Surian (2061 m.). Srázy skalního jeho amfiteatru možno rozeznati, protáhlá pak Cârpa slévá se s ním v jedinou horskou hmotu. Pod Surianem je malé, 3—4 m. hluboké jezero, jehož výměra od posledního měření o $^2/_3$ se zmenšila, an následkem prohloubení odtoku veliký kus jezerní pánve proměnil se ve vlhkou, leckde většími balvany pokrytou lučinatou rovinu, morenou zahrazenou. Morena tato, posunujícím se ledovcem zanechaná, není jediná. Schronisko Karpatského spolku samo vystavěno jest uprostřed zajímavého terrainu morenového. Také na Čindrelu stopy moren jsou patrny.

Ale více než Surian imponuje od tohoto na jv. se vyvěžující Hora Petrova. Z nesčetných kup a hrbů před ní se zdvíhajících vystupuje bezprostředně nad půl tisíce metrů vysoko, a to při massivnosti dvojvrcholného toho obra vzbuzuje dojem velikolepý. Horského tohoto velikána lze viděti se všech stran pohoří Mühlbašského, a příchozím od severu jeví se býti věkovitou, hranice střehoucí hlídkou, kterou byl již za dob římských a snad i před nimi. Pěšina pod horou Petrovou do poříčí Žilského sestupující dostává se na nejvyšším bodě do středu zřetelně vidného opevnění, které tvoří dosti pravidelný čtverec. Strany jeho měří několik set krokův a dosti dokonale se stranami světovými se shodují; uprostřed dobře lze rozeznati vřezy pro brány, kteréž opětně náspy chráněny byly.

Význam opevnění toho vysvětlíme si, zajdeme-li za Szászcorem na tak zvaný Cetate de lemn (Dřevěný hrad), jinak „Cetecè“ (Hrádek) zvaný, který na temeni Girgeleu se rozpadává. Na sedle patrny jsou náspy do čtyřúhelníka provedené. Témě samo úplně jest srovnáno a řadou náspů, 2 m. vyšších, kruhovitě obehnáno. Na západní straně k údolí Mühlbašskému nachází se přechod, kde buď příkop proveden nebyl, anebo byl zemí zasypán. Dle podání lidového stál tu hrad dřevěný. Opevnění podobno jest slovanským ohradám, jejichž zbytky zhusta na severním svahu Transsylvanských Alp nacházíme.

Se zříceniny viděti jest na levém břehu Mühlbašském úzkou, v červené půdě daleko znatelnou cestu, vedoucí k výšině Curmatury Varului, kde na hřebeni pojí se s jinou prastarou cestou soumarskou. Cesta tato, přidržujíc se hřbetu horského, jde po výšinách jižním směrem k Vrf. lui Petru přímo do Valašska. Rumuni zovou ji dnes Calea Caprilor (Kozí cesta), ale dříve jí říkali Calea Dacilor (Dácká cesta.) *) Zdá se, že je souhlasna s bývalou silnicí římskou, jejíž stopy zvláště patrny jsou u Petrovic (Petersdorf nad Mühlbachem), kde západně od hradu nalézají se poblíž jilovišť celá pole střípkův, jimiž silnice vedla; stopy tyto sledovati lze dále u hory Petrovy a pod Slimou (záp. od Petrožen) v poříčí Žilském. Z pevností, silnici tu chránících, připomínáme pevnost nad Kapolnou (nad levým břehem Mühlbašským), kde často římské peníze a zbraně se nacházejí. Strategická důležitost silnice této, středem horstva Mühlbašského a Sibíňského se vinoucí, vysvitne, uvážíme-li, že vysočiny mezi Oltou a Žilem se zdvihající zabírají více než 5000 km.² Že byla dílem obrovským, podiv vzbuzujícím, nade vši pochybnost jest postaveno, není však známo, kudy do Valašska přestupovala: nejspíše asi přesmykem Vulkánským.

K jz. rozhledu bránily oblaky, které, trhajíce se od Piatry alby, Páring mi zastiňovaly. Podařilo se mi však přece aspoň na chvíli uzříti mohutný jeho val s vrcholem Vrf. Mândry, sněhem se stříbřícím.

Pohled na sever znesnadněn jest velikým obloukem předního Čindrelu, na jehož travnatých plochách té chvíle páslo se stádo bílých ovec, našim čobanům patřících. Za to dobře bylo viděti pásmo na sv. z Čindrelu se štěpící: nad Beșineem **) visely nepohnutě bílé oblaky, pod kuželem Niculeštským bylo možno rozeznati krče klečové. Kdo přehlédnouti chce skladbu pohoří Sibíňského a Mühlbašského, sestoupiti musí na zmíněný oblouk, ježto nejvyšší bod Čindrelský příliš do zadu k jihu je posunut.

Hlavní hmota pohoří Sibíňského a Mühlbašského kupí se mezi Sadem a Mühlbachem; k ní druží se dvě pásma pobočná, východní mezi Sadem a Oltou, západní na levém břehu Mühlbašském.

Ježto však od Čindrelu na sever tři pásma horská vybíhají, jeví se býti hlavní část opět roztrojena; z horských těch pásem posunuto je nejdále k severu pásmo na pravém břehu Mühlbašském (západní).

*) Dr. Albert Amlacher (Wanderungen im Mühlbachgebirge) uvádí hodnověrné svědectví starce 80tiletého, Dumitra Preotjesi-ho.

**) Slovo to je původu slovanského, nejspíš asi Běsin, Běsín. Výklad z rum. základu „beș“ je nepřípustný.

Rumunský žebrák.

Východní pobočné pásmo souvisí s hlavní hmotou horskou vsedlením pod Steflesci, ohýbá se u Gàlbiny (Voineagul Cătănesci, 1850 m.) na sv. a končí se Prežbou.

Západní počíná se horou Petrovou a sleduje levý břeh Mühlbašský až do jeho výstupu z hor.

Celé pohoří Sibíňské a Mühlbašské rozvětvuje se tedy od Čindrelu vějířovitě, Čindrel jest skutečným jeho středem, a nevím, nebylo-li by správněji nazvati celou tu spoustu horskou mezi Oltou, Žilem a Střelou vysočinou Čindrelskou.

Vedle vzpomenutého cirku na východní straně Čindrelu zarývá se v severozápadní jeho svahy amfiteatr Velkého jezera Sibíňského; mezi oběma cirky zúžuje se širokohrbý hřbet v užší hřeben, po němž dosti strmě padá cesta na Hohe Rinne se vinoucí. Odbočivše od ní na levo, za dobrou čtvrt hodiny po opuštění temene Čindrelského stanuli jsme nad velkým jezerem (Jezerul mare, 1999 m.).

Jezero, asi tak veliké jako Český stav v Tatrách (2 ha), je podoby ovalné a za slunečního svitu blyští se v ponurém amfiteatru jako krásně zelený smaragd; sotva však se slunce za mraky skryje, voda jeho zeleni pozbývá a kalenou ocelí se leskne. Na straně západní úzkou šíjí zarývá se v hladinu jezerní malý poloostrov, od něhož táhne se dosti široký pruh měli ke břehu východnímu; pod Čindrelem tmavá voda vyzrazuje hlubinu, která i ve středu přední části je patrna. Poblíž vysoké kolmé stěny, která nad jižním koncem jezerním strmí, hladina vře, což asi podzemní prameny způsobují. Amfiteatr sám otevřen je k severu a spadá na jihu skoro svisle, na sz. ukazuje skalnaté narudlé stráně, od východu pak po travnatých svazích snadno je přístupen. Břeh porostlý jest z části klečí a limbami, západní svah pokryt jest všecek tmavozelenými keříky alpské růže a v době květu poskytuje asi pohledu čarovného. Hloubka plesa, pokud vím, nebyla dosud spolehlivě změřena, teplota vody i za parných dnů nepřesahuje prý + 12° C. Za Velkým jezerem zrcadlí se jako střípek malý stávek, o něco dále ukazuje se druhý větší a nejdále na sz. ukrývá se největší; všechny jsou vody tmavohnědé. Šum potoka z jezera odtékajícího (Riul mare, Velký Sibíň) dolétá až k nám. A Zahari o jezeře mluví, vypravuje vysokým svým tenorem, a mně se zdá, že jsem na Tatrách a že každé chvíle uslyším důvěrné „panosku".

Plesům v Alpách Transsylvanských Rumuni říkají „jezer" (jezerul, muž. rodu) a připisují jim hloubku nezměrnou. Jsou prý pod zemí přímo spojena s mořem, ze kterého jednou trosky lodní až do Velkého jezera vystoupily. Kamení nesmí se do nich házeti, nebo tím vznikají veliké, záhubné bouře. Znají také Rumuni „stavy" (Tău, tav, náslovné „s" sesuto), jak říkají z pravidla jezerům, která stavením vody potoční neb říční v údolích vznikla . . .*)

Bylo k jedenácté, když jsme se na další cestu vydali. Od Čindrelu k Niculeštům asi pěti hrby hřbet horský se nadouvá, a každý ten hrb

*) Nikoli však vždy. Tak ku př. na Řetězatu zove se krásné jedno jezero Tău negru, jehož původ je jiný.

o něco je nižší než jeho druh, a na každém z nich dvě stáda čobanové pasou, a každý z nich korunován jest mohutnými skalnými stolci svorovými, jakoby k hlídání stvořenými. Tam na břiše čoban leží, bradu dlaní podpíraje, a přehlíží celé stádo. Vidí každou ovci a hlasem svým a hvizdotem stádo komanduje i psy pohání. A zapěje-li písničku anebo zahraje-li na flujer, zdá se, jakoby hudba, zpěv se samých nebes se linuly k potěše lidí i zvířat a k rozveselení zasmušilých hor.

Škoda jen, že dojmy velkolepé té poesie horské zakaleny jsou stálými zápasy s ovčáckými psy. U každé hory proděláváme po dvou útocích, dobře promyšlených. Se zuřivým štěkotem, až se mu břicho otřásá, pádí na nás tlustý, vykrmený pes, kdežto kamarád jeho plazí se tiše s druhé strany klečí, aby, když se toho nejméně nadějeme, na nás se vyřítil. Je viděti, že psi ti zvyklí jsou loviti a že při lovu druh druhu pomáhá, nadhání. Otylost jejich také bych nepřipisoval žintici a pomyjím kukuřičným, jediným pokrmům, jichž jim poskytují, ale spíše myším, ptákům, zajícům a jezevcům, které lapají. Myslím, že to byli právě ovčáčtí psi, kteří sviště v Alpách Transsylvanských docela vyhubili. Svišť byl dříve v horách těch rozšířen a ještě r. 1867 u jezer Řetězatských, jak uvádí J. z Csató, pozorován. Od těch čas, pokud vím, není po něm stopy. Psi tito cizinci samotnému skutečně jsou nebezpečni a neradil bych nikomu, aby se již k vůli nim do hor bez průvodce pouštěl. Rumuni zahánějí je láním a kamením, kterému se psi opatrně vyhýbají. Někdy ukrotí je pouhé „nu latri!“ (neštěkej!), ač vyjde-li z úst čobanových. Střelbě zvyklí nejsou. Když nás jedna z těch štěkavých bestií skoro čtvrt hodiny provázela a zahnati se nedala, svolil Zahari konečně, abych po ní střelil. Padla rána, pes schlípil ocas mezi nohy a upaloval do kleče, kde po hezké chvíli docela tiše se zastavil a polekaně za námi pohlížel.

Před dvanáctou došli jsme pod témě Niculeštské (2036 m.). Na místě, kde nakupeno bylo několik větví klečových, Pop se zastavil, pokřižoval, sejmul klobouk a tiše se modlil.

„Zde umřel bratr!“ pravil smutně.

Přenesen byl do Orlatu, kdež pochován, ale horal naň nezapomíná, a místo smrti dlouho bude v horách ukazováno.

Nad Niculescií obědvali čtyři čobani, vlastně jen tři, nebo čtvrtý, nejmladší, asi 14tiletý, hořce plakal. K naší otázce vzlykavým hlasem žaloval, že mu druzí ubližují, jej bijí a se mu vysmívají. Zahari jim vážně domlouval a z rozpačitého jich usmívání bylo zjevno, že slova jeho na plano nebijí. Jeden z nich přistoupil ke mně a ptal se, kolik je hodin, ne aby orientoval se v době denní, ale aby si nařiditi mohl své hodinky, které mi pyšně ukazoval. Několik set kroků dále natrefili jsme baču, jemuž Zahari ihned na čobany žaloval a mladého hocha zastati se velel.

Bača byl z těch starých pastýřů, kteří věrně zachovávají po století přenášené zvyky a obyčeje po praotcích. Nikdo z nich neopomene, když se ovce z jara poprvé vyhánějí na hory, položiti na práh košáru od popa posvěcené listí bazalkové. Před tím pomaže práh zvláštní kaší, připravenou z planého šťovíku (rumex acutus) na kaši rozvařeného,

Rumunka ze zámožné rodiny.

k němuž přimísí jemně rozsekaný vlčí chřtán,' něco vlčí srsti a přileje ovčí krve a oleje. To činí, aby uchránil stáda před nemocmi a dravými zvířaty. Při těžkém porodu okuřuje dobytek čemeřicí a pepřem, aby kýchal, a zaříkává:

Svatí tři králové
po zemi chodili;
jeden ze tří králů
kůzlátko nalezl,
druhý je zařízl,
třetí vzal hnáty,
oči čarodějce vytloukl,
že navždy oslepla;
Ve jméno † † †

Prší-li příliš dlouho, bača nastaví dlaně proti nebesům a čaruje:

Zmizelo slunce,
do moře kleslo,
Urşitele je nalezla;
nazpět je přinese,
aby vodu pilo,
zemi vysušilo,
rostliny zahřálo,
lidi potěšilo,
ve jménu Otce atd.

Proti suchu mívá trochu vody svěcené a mazu zvonového z kostelní věže, které smísiv na pastviny stříká, při čemž mluví:

Tři bílé paní
k řece jdou,
by vody nabraly.
Však musí dále jít
až k moři, ještě dál,
by deště vyklepaly,
třesou tam stromem velikým,
vysoko v nebeských prostorách,
ve jménu Otce atd.

O půl jedné přišli jsme nad Dealem Şerbunei (1869 m.)*) na nečistá, vysoko položená zřídla, jejichž voda pitna není. Jsou jediná mezi Čindrelem a Rozdescii (1954 m.), jehož témě mlhy nám halily. Sotva jsme totiž s Čindrelu sešli, závoje mlžné obestřely jeho bašty a zvolna šířice se a v dáli protahujíce bělostnými okraji, zastírati počaly svahy a srázy cesty naší, odkudž nejednou vznesly se na temena hor, kde usedly. Na Rozdeštech místo kleče všude bují dosti vysoké keříky jalovcové, jejichž plodům Sasíci sedmihradští „Kronowettbeeren“ říkají. V jednu hodinu uvelebili jsme se v měkkém mechu u mohutného, širokými prameny se rozlévajícího zřídla již v oblasti lesní pod ohromným, dlouhotáhlým, rozvalitým Beşineem s triangulační pyramidou, z daleka vidnou. Kůň dychtivě padl na bujnou svěží trávu, a my s nemenší chutí na zbytky našich zásob.

*) Deàl, pahorek, hora.

Rumunky ze Seliště.

Nesmírné stráně Beşineulské porostlé jsou na jižní straně travou a žlutozeleným nízkým jalůvčím. Linie jeho vzedmutí svou délkou překvapují. Pod temenem zdálo se mi, že jsou sněžiště. Brzo však jsem poznal, že je to šajt bílých ovec, na horských výšinách roztroušený, jejichž bečení sem z dálky nedolétalo. Po obědě chtěl jsem si na chvilku zdřímnouti, ale roje mušek, pokrývající mé tělo a deroucí se pod kloboukem do nosu a očí, usnouti mi nedaly. Vida to Zahari, aby mne potěšil, slíbil mi vypravovati pohádku o bohatýru Mogarzeovi, na níž si při včerejším hovoru o Jelích vzpomněl.

Pohádku (povestea) pěkně vypravovati, není pro Rumuna věc snadná. Máť pohádka rumunská určité členění, totiž úvod, počínající vždy stejnými slovy: A fast, ce-a fast; dacă n'ar fi fost, nici nu s'ar povesti — (Bylo, co se stalo; nebylo-li by bývalo, nebylo by vyprávěno) — pak stereotypní veselé verše a stručný průběh děje s udáním úlohy, kterou jest rekovi vykonati. Druhá část, vlastní pohádka, přednáší se s živostí epickou. Rek musí nejméně tři překážky překonati, více však než dvanáct nesmí jich pohádka obsahovati. Tři překážky pospolu činí vždy dohromady cyklus, který se končí slovy: „Mnohé však ještě hrdina měl přestáti, a pohádka není dosud u konce". Konec jest úsečný, ale vypravovatel přidává ponejvíce stereotypní apolog, počínající se slovy: „Byl jsem tam taky", a z pravidla se končící: „Když jsem šel domů, nesl jsem si hrnec polévky. Přijdu k chalupě Honzy, holohlavého Honzy, kterého všichni znáte, a tu na mne vyskočili psi, a jak jsem se jim bránil, vylil jsem horkou polévku Honzovi na hlavu" atd. Poznal jsem, že Zahari patřil k výborným těm pohádkářům, které Rumuni názvem „povestitori" vyznamenávají. Podávám tuto jen krátký obsah, abych jím názory rumunské o Jelích doplnil.

Byl jednou jeden sirotek, který, nemoha snášeti ústrky svých poručníkův, utekl do světa. Po čase vzal ho k sobě člověk postavy obrovské, aby mu ovce pásl. Když se na večer ku svému pěstounovi vracel, našel jej vždy smutného, zarmouceného. I vyptával se ho, proč je truchliv, a ten mu vypravoval své osudy: „Jsem princ Mogarzea a vyšel jsem k sladkému jezeru, abych jednu ze zin (víl) pojal za ženu; slyšel jsem, že jsou tam tři ziny (čarovně krásné dívky). Ale neměl jsem štěstí, nebo zlé Jele mne našly a srdce mi uloupily." I radil Mogarzea sirotkovi, aby hranice Jelí nepřekračoval. Stalo se však třetího dne, že odešla ovce od stáda, hranici překročila, a za ní šlo celé stádo na květné luhy Jelí. Na flujer pískaje šel jinoch za ovcemi, aby je obrátil. Tu obklopily jej náhle tři svévolné dívky a počaly kolem něho tancovati. Sirotek hrál jim na flujer až do večera, kdy se s nimi rozloučil, ale přislíbil, že příští den přijde zase. Časně z rána přišel tam hoch opět, pískal na flujer, a Jele tančily až do večera. Tu upustil hoch flujer, a flujer se rozbil. Pláč jeho dojal Jelí tak, že navrhly mu, aby si ze sedmileté třešně v jejich zahradě rostoucí nový flujer zhotovil. Jele mu při kácení stromu pomáhaly, sirotek pak, by mu srdce nezničily, požádal jich, aby vstrčily ruce do stromu sekerou rozštěpeného. Hloupé Jele vstrčily do štěrbiny všecky své prsty, a zlý pastýř nepustil jich dříve, dokud mu nepověděly, kde se srdce Mogarzeovo nachází

Rumunská rodina od Seliště pod horami Sibíňskými.

a jak lze je na bývalé jeho místo vložiti. Když se domů vrátil, přemluvil Mogarzeu, aby si lehl na záda; pak vystoupil na jeho prsa, poskočil několikrát kolem, a tu najednou vyskočilo z prsou shnilé dřevěné srdce, které Jele na místo vlastního jeho srdce vložily; potom spolkl nemocný docela snadno své vlastní, pravé srdce, a přidržuje mu ústa, nos pastýř dal mu vody píti a uzdravil jej náplastí, Jelím urvanou. Sotva jej obvázal, uzdravený vyskočil jako kamzík. — — —

Před druhou hodinou pokračovali jsme v cestě, vystupujíce na boky Batrinské, níže porostlé lesy smrkovými, výše pak jalovcem, který až na samo témě se plazí. Z nevysokých jeho houštin porůznu vystupují malé smrčky, ukazujíce nikoli na severní, nýbrž na západní straně, odkud vanou převládající větry, haluze zkřivené a uschlé. Brzo však mlhy vrchol Batrinský zahalily.

Ve 2 hodiny 10 minut průvodči ukazoval mi domky Reșinarské, daleko a hluboko pod námi (asi 1000 m.) v údolí se bělající. Pop dobře rozeznával velký řecko-orthodoxní kostel, o jehož zvláštních, vnějšek zdobících malbách a bohaté vnitřní výzdobě leccos vyprávěl. Já nepoznal jsem z té dáli nic, ani kostelík na výšině stojící, u něhož jest hrobka muže všem Rumunům slavného, skutečného duševního vládce rumunského, metropolity Ondřeje barona Șaguny.

Pravoslavný kostel v Resinaru.

Andreiu de Șaguna z hlubokého úpadku povznesl rumunskou církev řecko-orthodoxní a dobyl jí po dlouhém, 20tiletém neúnavném snažení úplné samostatnosti. Roku 1868 definitivně založena byla rumunská metropolie se suffragany v Aradě a Karansebeši. Jaký to byl kus práce, poznáme, uvážíme-li, že popové při jeho nastoupení sice znali čísti a zpívati, ale často neuměli psáti. Sotva mši odsloužili, v neděli a o svátcích, přímo do hospody se ubírali, kdež (jak Șaguna v první epištole si stěžuje) se sprostými lidmi pijíce, neslušné řeči vedli. Do města chodili špinaví, nečesaní, že je biskup poučovati musil, jak se mají strojiti a ve společnosti chovati. Șaguna sám měl asi na 3000 zl. vykázaného ročního důchodu, ale nikdy tolik od popů nesehnal, residence jeho byla dům přebídný, společenského postavení neměl žádného. A hle, když r. 1873 zemřel, stál tu lid rumunský s uvědomělým duchovenstvem, četnými

školami, které již nevychovávaly jen děti zámožnějších lidí „bun de popă“ (aby z nich popové byli), nýbrž šířili vzdělanost a uvědomění v celém národě, jenž připraven byl k dalším zápasům za svoje bytí a poslání . . .

U hájovny Munčelské (1649 m.) zahnuli jsme na levo a ubírali se lesní cestou několika prameny prorvanou k blízké již Hohe Rinne, o čemž četné orientační tabulky turistické svědčily. Ve výši 1442 m. přišli jsme na cestu bitou a ve 3 hod. 20 min., provázeni hrčivým, ve vyzděném potočišti valícím se čistým horským pramenem, došli do Hohe Rinne.

Opevněný kostel v Grossau.

Lázeňské místo Hohe Rinne s ústavem vodoléčebným vystavěno jest na stráni, ve výši 1420 m. a jest tudíž nejvyšší léčebné místo sedmihradské. Budovy nalezají se na třech terrasách, z nichž prostřední jest nejširší. Tu stojí hlavní jednopatrová budova, pavlanem obklopená, která jest spolu hôtelem, a kde v přízemí mají pěkně zařízené místnosti Sedmihradský Karpatský spolek (Siebenbürgischer Karpathenverein) a odbor jeho Sibíňský (Section Hermannstadt). Vábný nápis: Fehlt dir Gesundheit, froher Mut — Dann komm herauf in meine Hut, zdobí průčelí. Po obou stranách hôtelu zbudovány jsou 2 jednopatrové pavillony, za levým (označeným číslem II.), v němž jsem spal, nalezá se přízemní čítárna a herna, o něco dále o samotě nad cestou nachází se vojenská léčebna.

Na spodní terrase rozloženy jsou dvě přízemní budovy, z nichž jedna má nápis „Aerzteheim“. V seznamu zemřelých zakladatelů nadací, vyrytém v mramorovou tabulku, čteme jméno dra Petra Starého († 1898).

Svrchní terrasa hostí pěkný domek turistický s velkou, k západu obrácenou verandou, s několika vedlejšími staveními (prádelnou, žehlírnou, domkem hlídačským), kuželníkem, tělocvičnou (s bradly a hrazdou) a nejvýše stájí.

Veškeré budovy zhotoveny jsou ozdobně ze dřeva, místnosti mají prostranné, vzdušné se stěnami uvnitř omítnutými a lze je vytápěti, což je při velikém kolísání lázeňské teploty nutné. Dne 31. srpna 1899 ku př. bylo maximum tepelné + 15° R. ale minimum — 1° R! Vůbec nelze polohu lázní nazvati vhodnou. Východ, jih (méně sever) jsou horami a lesy chráněny, ale západ, zde strana větrná, úplně otevřen. Saisona trvá od polovice června do polovice září a lze ji, je-li počet hostí dostatečný, prodloužiti. Podnik založen a vydržován jest Sibíňskou sekcí „Sedmihradského spolku Karpatského“, nikoli pro výdělek, nýbrž ku blahu trpících. Proto jsou ceny velmi mírné. (Pěkný velký pokoj nestál více než nocleh v Zidově světničce.)

A počet hostí? Hráli v kuželky, procházeli se před prázdnou plechovou fontanou, seděli na verandě, celkem asi 15 lidí, smutných, omrzelých německých lidí. Lékař, hospodyně, sklepnice — všichni stěžovali si na špatné počasí.

Když v 6 hodin slunce zapadlo za výšiny Dušské, ozvala se pod terrasou z lesa rumunská píseň. Jakoby byl slavíček z houštiny zaklokotal, linuly se ze samého srdce jásavé kvapné trilky veselého popěvku, ze dvou částí složeného, jehož závěrečné věty hluboko mnou otřásly: tytéž houkavé, ve vzduchu stojící, monotonní a přece celé nebe citů vyjadřující tóny jako v písence tatranské. A kolem stíny usedaly na budovy německých lázní. Co chce němčina v těchto starých, druhdy slovanských dnes rumunských horách? Jejích úbytí silný horský vzduch nevyléčí, ten přivodí jen časnější její skon . . .

Prvého září byl jsem již ve tři čtvrti na 4 ráno v sedle. Zahari tvrdil, že jsou do Orlatu dobré čtyři hodiny, proto bylo třeba spěchati, abych k vlaku, který v 8 hod. 38 min. do Pískův odjíždí, zavčas se dostal. Jinak bych se byl do Hátszegu dnešního dne již nedostal, a ztracený den za pohody v horách mnoho znamená.

Černá byla tma, kdy jsme vyrazili. Na cestu viděti nebylo, ale silnice, prostřed lesů vedoucí, poskytovala plného bezpečí. Silnice ta, velikým nákladem až na Hohe Rinne provedená, pojí se ve výši 771 m. u Curmătury s cestou, z Orlatu do Reșinar vedoucí. Jest sjízdna pro všechny druhy povozův.

U Grădiny (1825 m.) počal šeřiti se den. Pod Poplacou všimli jsme si na pravo u silnice neznámé zříceniny (1315 m.) a za východu slunce koně napojili z výborného pramene, z Valare (1346 m.) se dobývajícího. Na pravo na pojaně celá osada salaší se zjevila, porůznu stojícími břízami na Kakovskou pamatující. Pak jsme si skruty silničné starou cestou nadjížděli. Pohled na Sibíň, u nohou našich široce rozložený, na výstavnou saskou ves Grossau (Kristianov) s kostelem, z daleka vidným, věžemi a hradbou opevněným na Guru Riului, s Orlatem skoro spojenou, stále nás poutal.

Mimo Guru Riului, jejíž dva kostely nad chaty veské vyhlížely, jeli jsme ke kříži, na mapě general. štábu výškou 494 m. označenému, a odtud přímo zaměřili k Orlatu, kam jsme přesně v půl osmé dojeli. Zbývala mi k zotavení hodina času.

Nové básně Jana Rokyty.

MOTÝL.

Na mé smutné květy jako motýl bílý
z tiché dálky v plachém letu zbloudila's —
a já odehnat tě od nich neměl síly,
duši moji ujal bílých křídel jas.

Z kalichů těch smutných zmar že budeš píti,
já se v srdci bál a o Tebe se chvěl —
přec jsem nemohl Tě od smutného kvítí
zaplašit, mne jala křídel Tvojich běl.

A když tichých očí snivé zamyšlení
v hlubinách své duše ucítil jsem tkvět,
celou bytost moji zachvátilo chvění,
by tvá bílá křídla nedala se v let.

Netušil jsem, k mým že's květům létla z dáli
vypit hořkost z nich, než den se nachýlí —
že, co myšlenky mé o Tebe se bály,
rostla též mé duši křídla motýlí!

—

POLÍBENÍ.

Tvé políbení cítím na rtech plát —
a zraky moje náhle otevřeny:
má duše i svět kolem pln je změny,
zřím jinak vše, než zřel jsem tisíckrát.

Jak ráj by pokynul mně ztracený,
v němž chýlilo se ke mně Mládí snivé
a tonulo vše v běli oslnivé.
Meč anděl k nohám sklonil plamenný . . .

Mých Smutků Pohoří se ruměni,
čel jeho nová zoře dotekla se —
vzduch, hořem dusný, jitrem svěží zase
a pln jest bílých křídel šumění . . .

ZASE S TEBOU.

Jaká chvíle! . . . Nad mou hlavou
lesy táhle šuměly —
a Ty u mne s lící smavou
v něžných krajek úběli.

A Tvá ruka v mojí dlani,
a Tvůj pohled na mně tkvěl —
na života shon a štvaní,
na všecko jsem zapomněl.

V obláčcích se nebe skvělo
nad borovic vrcholy —
v srdci všecko přebolelo,
havran odlét' do polí . . .

Ticho kol, jen ratolestí
hovor šuměl nad námi —
z očí Tvých se na mne Štěstí
usmívalo slzami . . .

TVÉ JMÉNO.

Volal bych Tvé jméno v lesy,
volal bych je v lůno skal,
by mně hlas, jenž tam je zaklet,
stokrát zpět je zavolal . . .

Volal bych je v dálky světů,
kam duch lidský doletí —
aby jeho echem zněla
všecka příští století . . .

TY VÍŠ! . . .

Jak pusté byly moje sady,
. Ty víš,
jak teď jsou plny bílé vnady,
jak změnily se na zahrady,
v nichž květ se usmívá, kam zříš,
Ty víš, Ty dobře víš! . . .

Že májem byl jim zjev Tvůj světlý,
Ty víš,
že Tebou černé sněti zkvetly,
ba že i muk mé duše metly
jak bílé kytice teď zříš —
Ty víš, Ty dobře víš! . . .

Že oko Tvé mým krokům svítí,
Ty víš —
když Sudička k mé sáhla niti,
že's podala mi vodu žití
a odňala mou trpkou číš,
Ty víš, Ty dobře víš! . . .

Že's od těch dob mé duše sněním,
Ty víš,
že's hvězdou mou i sluncem denním,
mým toužením i vyplněním,
že ve Tvých stopách jdu, kam díš,
Ty víš, Ty dobře víš! . . .

—

V TICHÝCH HÁJÍCH ROZTOUŽENÍ . . .

V tichých hájích roztoužení
hlídal bych Tvůj sen,
nad Tvá víčka průsvitavá
v lásce nachýlen.

Políbil bych bílé čelo
zlehka jako sen —
za ruku Tvou vedl duši
v kraj, kde nezní sten;

v slunci, kde jen Štěstí chodí,
jak je kreslí sen,
bílý kalich dýchá vůni,
k vodě nakloněn.

Hlavu svou bych schýlil k Tvojí,
sladké jako sen,
krajem tím bych šel s Tvou duší,
štěstím rozjasněn . . .

—

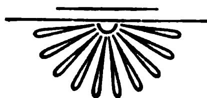
HRADBA.

V svých loktech měl jsem drahou Tvoji hlavu
a všecko ve mně zpívalo,
vše smálo se, co hynulo dřív steskem,
zář slunce byla, kde se jindy stmívalo.

Já díval jsem se na Tvé bílé čelo
a do očí a na ústa —
a cítil jsem, co ve mně zlého zbylo,
jak zvolna sněhobílým květem zarůstá.

A cítil jsem, jak kol nás kvítí roste,
až jako v známé pohádce
zeď květů od světa nás oddělila . . .
Jen hlava Tvá v mých loktech snila přesladce.

Ó, čisté čelo, klidně sni v mých loktech,
bělejší bílé nad růže —
ty květy jsou nám proti světu hradbou
a žádný pohled Zloby na nás nemůže . . .

Brand.

Dramatická báseň od Henr. Ibsena, přeložil Karel Kučera.

PRVNÍ DĚJSTVÍ.

(Na horských sněžných pláních. Hustá a těžká mlha; prší, pološero.)

Brand (černě oděn, s holí a tlumokem, pracně stoupá k západu). Sedlák a jeho polodospělý syn (kteří se připojili, jsou poněkud pozadu).

Sedlák
(volaje za Brandem).
Hej, cizí muži, nejdi dál!
Kde jsi?

Brand.
Zde!

Sedlák.
Zbloudíš v strži skal!
Mha houstne, jen co stačí hůl,
lze sotva vidět nazad, k předu —

Syn.
Zde trhliny!

Sedlák.
Zde díry v ledu!

Brand.
Znak cesty každé zapadnul.

Sedlák
(křičí).
Stůj! Pro Bůh —! Ledovec tu zjih'
až v slupku! Nedupej tak v sníh!

Brand
(naslouchaje).
Slyš vodopádu bouřný hlas.

Sedlák.
Strž potok zhloubil, v propast tihne;
zde hloub, dna nikdo nedostihne; —
i tebe pohltí, i nás!

Brand.
Jak už jsem řekl, musím vpřed.

Sedlák.
Kde lidský tvor, jenž to by sved!
Zem dutá, křehká na padrt —
Stůj! Jde to na život a smrt!

Brand.
Přec musím; kážeť velký pán.

Sedlák.
Jak jmenuje se?

Brand.
Bůh je zván.
Sedlák.
A kdože ty jsi, mluv?
Brand.
Jsem kněz.
Sedlák.
Nuž, budiž; ale řku ti, věz,
ať probošt jsi, i biskup sám,
propadneš jistě zhouby tmám,
než svitne den, ač chceš-li přec
přes podemletý ledovec.
(Opatrně se blíží a Branda přemlouvá.)
Ať, učený jsi, moudrý též,
co příliš těžké, nesvedeš.
Jen vrať se, tvrdě nevzdoruj!
Jen jeden život máme svůj; —
ten zhyne-li, los jaký zbyl?
Chýš nejbližší je mnoho mil,
a mha tak hustá, věru nůž
až na kusy ji krájet můž'.
Brand.
Mha hustá-li, mne nezavede
bludiček světlo modře bledé.
Sedlák.
Však kol tu ledná plesa jsou,
toť věru, věcí ošklivou.
Brand.
Ta přejdeme.
Sedlák.
Jít přes vod pláň?
Rty slibují víc, nežli zmohou.
Brand.
Přec jeden doved to — čí skráň
plá věrou pravou, přejde nohou.
Sedlák.
Tak bylo; za našich však dob
jak žije, tyje, klesne v hrob.
Brand.
Buď s Bohem!
(Chce odejíti.)
Sedlák.
Život vrháš v prach!
Brand.
Pán má-li třeba mojí zkázy,
vhod vodopád mně, močál, srázy.
Sedlák.
Jak ztřeštěný to, divý brach!

Syn
(napolo v pláči).
Tatínku vrať se! Horší ještě
dle příznaků bouř hrozí, deště!
Brand
(stane a opět se blíží).
Slyš, sedláku; mně prv jsi děl,
že nad fjordem tvá dcera v chatce
ti umírá; vzkaz její zněl,
bys přišel k ní co těšitel,
ač má-li zemřít blaze, sladce?
Sedlák.
Bůh tresci mne, kdy lží ta zvěst.
Brand.
A do dneška jen lhůta jest?
Sedlák.
Je.
Brand.
Není delší?
Sedlák.
Ne.
Brand.
Tož pojď!
Sedlák.
Nemožno. Zpět nás doprovoď!
Brand
(hledí naň upřeně).
Slyš? Aby mohla zemřít blaze,
zda tolarů sto dal bys rád?
Sedlák.
Dal, knězi!
Brand.
Dvě stě?
Sedlák.
Dům i sad
bych rozdal rád, by mohl snáze
jí zavřít oči smírný sen!
Brand.
Však život zda bys dal i ten?
Sedlák.
Co? Život? Milý, drahý —!
Brand.
Nuž?
Sedlák
(škrabe se za uchem).
Ne, ale kdo to žádat může?
Pro Krista Pánka, na paměti
přec měj, že ženu mám, i děti.

Brand.
Jejž jmenoval jsi, matku měl.

Sedlák.
Již dávno tomu; — tehdy děl
se mnohý zázrak v světě lidí,
dnes nikdo ho již neuvidí.

Brand.
Jdi. Život tvůj jde v smrt, ne v nebe.
Ty Boha neznáš, on zas tebe.

Sedlák.
Hu, jak jsi tvrdý!

Syn
(tahá jej).
Zda se hneš!

Sedlák.
No půjdem; on však musí též!

Brand.
Že musím?

Sedlák.
Ano, jestli psím
tu zhyneš bouřným počasím,
lid zví-li, kdož to ztajit může,
že šli jsme z domu co tvá druže,
v soud poženou mne jistě kdys —
a v bahno, v pleso kdybys vlez,
mne vsadí v žalář, do želez —

Brand.
Pak pro věc Boha trpěl bys.

Sedlák.
Což po jeho mi, tvojí věci;
dost na tom, na své co mám pleci.
Pojď!

Brand.
S Bohem!
(Z daleka je slyšeti duté zadunění.)

Syn
(vzkřikne).
Laviny to slet!

Brand
(k sedláku, který jej chopil za límec).
Pusť!

Sedlák.
Ne!

Brand.
Hned pusť mne!

Syn.
Vrať se zpět!

Sedlák
(zápolí s Brandem).
Ne, čert mne vezmi —!
Brand
(vytrhne se mu a povalí jej do sněhu).
Pravdu máš;
v sléz učiní to satanáš!
(Odchází.)
Sedlák
(sedí a tře si rámě).
Ach, ouvej! chlap má silné dlaně.
Cos takého zve dílo Páně!
(Zvedaje se, volá.)
Hej, knězi!
Syn.
Zašel nad soutěsku.
Sedlák,
Přec matně lze ho viděti.
(Volá znova.)
Slyš, pověz — máš-li v paměti,
kde minuli jsme pravou stezku?
Brand
(z hloubi mlžin).
Cest nežádáš si hledat kříž —
tys na široké cestě již.
Sedlák.
Bůh dej to, dej, pak v teplý kout
dnes večer moh' bych usednout.
(Jdou se synem opět na východ.)
Brand
(objeví se výše a naslouchá v stranu, kudy sedlák odešel).
Zpět tápou v chýš. Mdlý otroku,
kmit vůle kdyby ve oku
ti vyšleh', síly zdroj jen mizel,
rád skrátil bych ti cesty svízel;
s raněnou nohou, v smrti muce
bych vesel vznes tě v lehké ruce; —
však darmo pomoc k muži pílí,
sám nechce-li, seč nemá síly.
(Vykročí dále.)
Hm; život, život; Bůh to suď,
jak život blaží lidu hruď!
Hle, každý bídák, každý chám
lpí na životě, tak ho cení,
jak světa, lidstva vykoupení
by na bedrách nes' bídných sám.
Dost obětují — pro Bůh jen
ne život — ten buď ušetřen!
(Usmívá se, jako ve vzpomínkách.)

Dva nápady mých dětských let
křeč smíchu ve mně probouzely,
až zvalchoval mi proto hřbet
učitel starý, rozmrzelý.
Já zřel, jak sůva tmy se děsí,
a ryba vod. Já vyhrk v smích,
chtěl zahnat z mysli smíchu běsy,
však zjev mne držel v spárech svých.
Zkad asi tryskal bouřný smích?
Nu, spor já temně cítil, stih,
spor mezi tím, co vskutku jest,
a tím, co nutně musí býti,
spor, že tu břímě nutno nést,
ač každý přetěžkým je cítí.
Snad každý krajan, zdráv či chor,
taková sůva, rybí tvor.
Bylť k robotě on nízké stvořen,
by žil jen, v temno žití vnořen, --
však to mu vnuká stesk a strach.
V břeh sebou mrská bázliv, plach,
síň hvězdnou vlastní mijí v bázni,
„vzduch, denní plamen“ křičí v strázni!
(Na okamžik stane, zarazí se a naslouchá.)
Co bylo to? Jak zpěvu hles.
Zpěv, ano zpěv to v smíchu změti.
Slyš — hurá zní — teď druhé — třetí
teď čtvrté — páté zvučí kdes!
Zář slunce lije, mlhu shání.
Již obzírám kruh širých plání.
Hle, veselý tam lidí tlum
plá na hor hřbetě v ranní zoři;
k západu přes pláň stín se tvoří;
tlesk rukou zní a řeči šum.
Teď rozešli se. V západ pílí
jen dva, ti druzí k výchoďu.
V poslední pozdrav v rozchodu
vlá závoj, klobouk vzduchem chvíli.
(Slunce prodírá se víc a více mlhou. Brand dlouho stojí a na příchozí pohlíží.
Kol dvou těch hlav se třpytí záře.
Mha tratí se, kam stočí krok,
vřes zdobí chlum i stráni bok,
plá nebes úsměv kol jich tváře.
As bratr, sestra. V dlani dlaň
hopkují přes lán vřesu rudý.
Viz; dívka sotva tkne se půdy,
on svižný prut a ona laň.
Teď prchá před ním! Ruče v spěch
on vyrazí, chce lapit děvy — —

V hru laškovnou jich vzrůstá běh —!
Slyš; jejich smích se mění v zpěvy!

Ejnar a Anežka (v lehkém cestovním obleku, oba uhřáti a rozjaření hopkují laškovně přes pláň. Mlha zmizela; jasné letní ráno vznáší se nad horami).

Ejnar.
Anežko, krásný můj motýlku,
tě hravě lapit chci, hbitě!
Síť uplétám sobě drobných ok,
a písně mé oka jsou sítě!

Anežka
(tančí před ním do zadu a vždy mu uklouzne).
Jsem-li já motýlek, malý a čist,
nech z květů mne vřesových píti;
a jsi-li ty hoch, jenž miluje hru,
tož hoň mne, však nechyť sítí!

Ejnar.
Anežko, krásný můj motýlku,
již oka doplet jsem právě;
let mihotný, útěk tě nespasí víc —
v mé síti hned uvízneš hravě!

Anežka.
Jsem-li já motýlek, zářný, mlád,
hrou radostnou vznesu se v kruhu;
však lapíš-li v sítky mne jemnou příz,
jen nesahej na křídel duhu!

Ejnar.
Ne, zlehka, pečlivě vznesu tě v dlaň,
a do srdce uzavru cely;
tam všecky, co umíš, veselé hry
hrát můžeš po život celý!

(Netušíce, přiblížili se k strmému srázu; právě teď stojí na jeho kraji.)

Brand
(vzkřikne na ně dolů).
Stůj, stůjte! Propasti tam sráz!

Ejnar.
Kdo volá?

Anežka
(ukazujíc vzhůru).
Hleď!

Brand.
V čas zachraňte se!
Jen dutá závěj drží vás; --
jež přes kraj visí na útese!

Ejnar
(objímaje dívku, směje se vzhůru).
Nám dvěma není zle, můj milý!

Anežka.
Hrou život nám a blahým snem!

Ejnar.
Nám slunná cesta údělem,
až za sto let se v konec schýlí.
Brand.
To teprv zhynete? Ach tak!
Anežka
(zatočí závojem).
Ne, hrou se vznesem do oblak.
Ejnar.
Dřív sto let žíti vírnou slastí,
noc každou s lampou svatební —
hrou sto let prožít v jednom dni —
Brand.
A pak —?
Ejnar.
Pak v nebe — do své vlasti.
Brand.
Tam odtud přicházíte snad?
Ejnar.
Nu ovšem; bodejť odjinad?
Anežka.
Z údolí vlastně jdeme sem,
jež východně se šíří fjelu.
Brand.
Mně zdá se, že já obrysem
vás shléd tam vodním na předělu.
Ejnar.
Tam s družkami a přátely
jsme rozešli se v shodě blahé,
a ruce tiskly, pocely
co pečeť na vzpomínky drahé.
K nám sestupte! Ať zvíte záhy,
jak neskonale dobrý Bůh —
by pochopil jste jásot blahý —!
Fuj, což jste v rampouch mrazem ztuh?
Tvář zjasněte! To vhod mé duši.
Jsem, vězte, malíř, jak se sluší,
a to již Boha krásný dar,
že myšlenkám dal vzlet a žár,
že kouzlím život ve hru barev,
jak motýle on tvoří z larev.
Však nejdražší dar Boha byl,
že s Anežkou mne zasnoubil!
Z cest dalekých v kraj tento z jihu
já s malířskou se skříní bral —
Anežka
(horlivě).
Byl svěží, vesel jako král —
znal tisíc písní — celou knihu!

Ejnar.

Když k horským šel já výšinám,
návštěvou právě dlela tam.
Vzduch fjeldu, rosu měla pít
a jedlí vůni, slunce svit.
Mne do hor hnaly boží hlasy;
tluk srdce pěl: zdroj hledej krásy
u řeky, v jedlí ouvoze,
v přeletu mračen v obloze! —
Kus mistrovský já vymaloval:
zde v jejím líčku růže běl,
zrak štěstím zářný, tváře ovál
a úsměv, jenž se v duši vpěl —

Anežka.

Cos maloval, zřels sotva zrakem —
pils slepě douškem žití číš
a v slunný den jsi opět již
stál na pouť hotov s holí, vakem —

Ejnar.

Tu hlas mi děl: Kdes hlavu měl,
žes námluv zcela zapomněl?
Hej hurá! vyznal jsem se chvatně
a ženichem tak stal se platně.
Náš starý doktor tak byl rád,
že radostí až všecek zmlád.
Tož tři dny strojil hodokvasy,
a v tanec zněly zpěvné hlasy,
fojt, písař, pachtýř, kněz co host
mláď zralá přišla v společnost.
Dnes v noci vyrazil náš roj;
však proto nebyl skončen ples; —
s korouhví, na klobouku chvoj,
jsme spěli přes chlum, přes útes
a v patách s námi přátel směs.

Anežka.

Náš pochod plání tanec byl,
hned dva a dva — hned věnec vil.

Ejnar.

A s vínem pohár koloval —

Anežka.

Zpěv letní nocí zvučel v dál —

Ejnar.

A severní mhy těžký mrak
před námi prchal do oblak.

Brand.

A nyní kam?

Ejnar.
V před rovně jdem
až k městu.

Anežka.
Jsem tam domovem.

Ejnar.
Dřív přes vrch slední v přímé čáře
na západ k fjordu v zářeze;
kůň Egirův pak v dýmu, páře
nás k svatbě domů zaveze —
pak labutě jak v prvním vzletu
se spolu vznesem v jižní zem —!

Brand.
A tam —?

Ejnar.
Žít budem v lásky vznětu
pohádkou krásnou, velkým snem; —
Věz, v nedělní dnes toto ráno
bez kněze, prostřed pláně jen,
nám žití bez chmur požehnáno,
náš svátek štěstí posvěcen.

Brand.
Kým?

Ejnar.
Tlupou veselých těch druhů.
Za třesku čiší bouřný mrak
byl proklet každý, štěstí duhu
jenž strhal by nám, ztemnil zrak.
Zvuk z řeči každý vylíbali,
jenž věstil bouře plameny;
květ v kadeři, nás pasovali
za řádné dítky štěstěny.

Brand.
Nuž vy dva s Bohem!
(Chce odejít.)

Ejnar
(zarazí se a bedlivěji naň pohlíží).
Stůjte jen!
Rys známý zdá se utajen
ve vašich tazích —

Brand
(chladně).
Vám jsem cizí.

Ejnar.
Přec známá tvář mi vzniká, mizí,
snad z domova či ze škol — nuž

Brand.
Na školách přátely jsme byli;
hoch byl jsem tehdá; teď jsem muž.

Ejnar.
Snad nejste —?
(Pojednou vzkřikne.)
Brande, znám tě už!
Tys věru to, můj brachu milý!

Brand.
Já na první tě poznal hled!

Ejnar.
Jak rád jsem, že nás osud sved!
Hleď na mne! Ano, tys ten starý,
jenž dostačil vždy sobě sám,
jejž kamarádů zástup jarý
nezvábil nikdy k žertům, hrám.

Brand.
Mně nebyl domovem váš kruh.
Však tys mi býval milý druh,
ač rodáci vy z jihu všici,
jste měli jinou krev a ráz,
než já, jenž ostroh u vod čnící
měl za kolébku, holý sráz.

Ejnar.
Tvůj rodný kraj — je asi zde?

Brand.
Jímž cesta má teď právě jde.

Ejnar.
Jímž jde? Tak půjde ještě dál?

Brand.
V dál šírou; ano -- z rodných skal.

Ejnar.
Jsi farářem?

Brand.
Jen kaplanem.
Jak zajíc lesním pod stanem
zde onde schovám hlavu, týl.

Ejnar.
A kde tvé cesty posléz cíl?

Brand
(rychle a tvrdě).
Po tom se neptej!

(Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POŘEKADLŮM.

Rok na vsi.

DUBEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

BOŽÍ HOD.

Krásná a slavná to byla mše svatá ráno. Kostel jeden květ, oltář háj — v prsou jedna radost, jeden zpěv.

Alleluja! Alleluja!

Nikdo nemlčel, každý div nevýskal.

I po mši svaté lidem jakoby se ani nechtělo z toho kostela, zatopeného sluncem a provanutého poetickým kadidlem — nerozcházeli se, ale sečkali ještě, až velebníček za zvuků veselé fugy modlitbou a svatou vodou posvětí v podnoží oltáře poskládané bohatství „babiček“*) a vajíček. — — —

Bez snídaně na mši svatou šel dnes celý dům. A teprv po mši svaté rodina sborem obklopila stůl a požívala s citem modlitbou kněze posvěceného daru Božího: kus „babičky“ a na tvrdo vařená, březulkou na červeno i modro a do žluta obarvená vajíčka.

Pojedli a oloupané skořápky hospodyně pečlivě sbírá, aby je dala a rozhodila tam, kam nešlápne hříšná noha lidská: tož na záhonky zahrádky, aby dobře tlačila zelenina.

A hospodář, zapáliv si sváteční cigárku, vychází už zatím do polí, podívat se, vzchází-li kde pozdě zasetý ječmen, houstne-li lednem vymrzlá ozimina a pučí-li jetel.

Jak bylo dnes v polích krásně!

Ojedinělé, k zemi skloněné postavy sedláků širokými kroky rozcházejí se od dědiny a zase zpět jak po šňůře vlekoucími se brázdami. Tam na kopci k vrchu posouvá se mohutné tělo Filipkovo, na levo od něho bílými rukávy košile svítí Stéskalovo skalnaté poprsí. Vyšel si za humna jen tak, bez kabátu, v pouhé vestě jen; šel a šel dál a dál, až už se mu ani zpět nechtělo – tak mile mu pod rukávy pofukoval větříček. Skřivani plesají do strhání a v tichu sváteční chvíle slyšeti

*) bábovky, buchty – místo velikonočního beránka.

jedině jejich jemný, hlaholivý zpěv, třesoucí se s tělem jejich nad šířavinou opuštěných tratí a niv.

Není snad v roce chvíle krásnější a chvíle snivější, než je sváteční tento Boží hod v přírodě, kdy tak sladko se to bloudí liduprázdnou krajinou bez šumotu černé práce všedního dne a naplněnou jen tím plesem skřivanů, zlatem slunečního jasu, něžnou zelení a přísným tichem svátečního dne. Modroučké nebe rozvírá se do nekonečných dálek a ostrým okrajem ztrácí se za světlými obzory. Žádný lidský ohlas neruší tiché té velebnosti země — ni rušný vůz ni bič — zmlknul i protivný skřek vran, a lahoda, měkká, vonná, šťastná lahoda bílého, jakoby něčím velikým prolitého dne něžně hladí a hladí zimou sešvihanou tvář.

A duše, nenasytna velebných těch šířavin a širokých prostor mlčících lánů, mimoděk se nese tam, k zelenajícím se doubravám, odkud větřík zadýchal fialkou.

Ah, ten les!

Klokotem hlaholí zvony v okolních dědinách a bublavými vlnami jakoby se slívaly sem do zapadlého úvalu, kde mrou a v němotu se ztrácejí jako dlouho a stále mírněji a mírněji šeptající ozvěny. A všude, kolem do kola po všech širošírých končinách Moravy zvony tak svým pozevem volají jako ovečky poslušný a věrný svůj lid, všude, po všech končinách země, po všem okruhu zemském v tu chvíli v chrámu Boha svého vzývá křesťanský, za hlaholu zvonů k oltáři se ženoucí, do prachu země padající, do prsou hlasnými údery se bijící katolík.

Celý ten obraz v prachu před Bohem kořícího se lidstva jakoby letem se zamihnul ozářenou lesinou. — — Tu doubrava začínala krásný svůj život vonnými výdechy, provanujíc stíny zase svých a ještě velebnějších katedrál.

A všude to tiché ticho, velké, světlé to ticho svátečního dne — — a jen ten les šeptal zmatenými rty, jak jen v bílých, čistých svých snech blouznívá duše nevinná.

Jak zlaté hvězdičky u nohou, na půdě setlelé zimou, probleskují něžné pohárky křivatce, růžově se všech stran houštinou zardívá se plícník. Voní bříza, voní mech a doubrava šumí; lesy hovoří jak živé — plnými proudy zahrává dech, a zabloudilý vítr sem chladnými ještě pocely ovívá nějak divným, nezvyklým ohněm rozpálenou tvář.

Bažant kdesi u zásypu v bujnosti zařval jak vyplašen, ale zmlknul hned a jakoby sám se lekl ostrosti svého hlasu — už ani nezahles'. Líska zašeptala mlaďounkou listvou a zaklátila svými vršky, shazujíc poslední pel sprašujících jehnědek. Suché listí na zemi jemně praská pod napínajícími se štětinkami, deroucími se na povrch země, o které lid říká — v tu chvíli, že je slyšet i trávu růst. A tu hle — zrovna u cesty na první svou výpravu pod vetchým, starobou už vyhlodaným dubem vytáhli probuzení mravenci. Co je jich, Bože, co je jich! Táhnouce jak nesčíslný válečný voj bez konce za neviditelným vůdcem a všichni vedeni jak jednou, kdesi před nimi a nad nimi vlající myšlenkou. — — V zmateném chóru žvatlají ptáci, bublají vlnky v lesním korýtku, motýl stíhá motýla, broučka brouk. Přes palouček do křovin přenesl se zvonek,

a odtud ostrými údery úzkého hrdélka bičuje poddajný, sluncem nahřátý, vůní jara prosycený vzduch. Tam třasák štěbetá, pohazuje rozpustile ocáskem, pěnice pípá a měkkými kroky přešlapuje s větvičky na větev, zavrzal a ohněm svých prsíček zahořel čermáček, na vysokém modřínu v zpěvu se zrovna rozplýval drozd.

Víc a víc k polednímu vzrůstá slunce znoj, a když s věže habrůvské a se všech věží kolem do kola uhodil poledňák — vrací se člověk s nezapomenutelných potulek — ještě se ohlíží, ještě se vrací — dýchá, dýchá -- šťasten ještě naposled se sklání ku kvetoucím trsům fialek a jakoby se ani nadýchat nemohl jejich vůně, zas pro nové a nové se shýbá — ještě krásnější, ještě temnější a vonnější, pranic nedbaje, že mu hojně rosa prýští s čela a hojnými proudy stéká do nasbíraného vůně bohatství.

ŠLOHAČKA.

Boží hod byl posledním krásným dnem; o červeném pondělí už načal svou bláznivý april. Slunko svítí, ale nehřeje, ba zdá se, jakoby pojednou i kousalo studenými svými zuby teplu už navyklou pleť.

Ale ohlas veselého jara přece už jen zůstal, a dědina celá zrovna vře plným, klokotavým životem.

Jaký shon!

Děvčat nevidět. Kluci opanovali pole po celý den. Co se jich vyrojilo ze všech skulin domků běloučkých a shrbených chat! Školáci, i ti maličcí s mlíčnem vzadu, prohánějí se jak srnci prostorným návsím, a jednoho není, který by nebyl vyzbrojen žilou, spletenou z červených a žlutých prutů vrbových, nebo aspoň kusem dřeva, sladkého v ústech, štíplavého na zádech. Ti maličcí mají své mrskačky i opentlené, výrostci zas jen tak na honem za holínku zastrčenou žlutou rákosku, uříznutý prut lískový. A celé hordy těch tatarů jak na koních pobíhají dědinou, a běda děvčeti, nemá-li nožky jak vítr a oči jako jestřáb; neunikneť se všech stran nadskakujícím barbarům. Každou chvíli zaskučí někde dívčí hrdlo v podsíňce, vzduchem projede divoký smích a líčený vřesk do opravdy a s láskou bílých obětí. A zas ozve se návsím dupot okovaných bot pronásledujících lehký, svižný krok dívčích ghazell. — Diškanty vřískají domem i návsím, zběsilým rykem barbarů, docela zvláštním a v roce jediným, ozývá se celá ves. Místy — jakoby kočky se to tam praly — strhne se děsivý lomoz, a za chvíli — jedna, dvě, tři — sukně za sukní, rozlítlo se jich a zašustěl celý houf. Chlapci přistihli tam v závětří uschovanou celou ženskou společnost.

Kde kdo užívá dnes mužského svého práva, a pruty upřímně i na hračku jen rozšvihují sukněmi náhle rozvichřený vzduch. Hvízdavým koncem šlohačky ženu polehtá muž, aby z ní vymrskal ten „pekedlný“ neposedný jazyk. -— Radní Mikulica — nadarmo neměl hlavu jak plamínek zrzavou -— ženu poštípal prutem, dřímala ještě v posteli. Hoch polehtá děvče, aby neskrblila láskou, kmocháček zajde si na kmotřenku, synek na sestru, ba ani ten stařeček nezapomene pošimrat svou stařenku, aby zavčas si uvykla na budoucí očistec. -- A vřískají ženské, piští

děvčata a zuby cení muži nad hadovitě se svíjejícím tělem pružné, tvrdé mlaďuchy.

I u Filipků byl tartas. Pěkná, po podzimním porodu už zase zkrasnělá Tomanova Mařa s nahými lokty pomáhá stařence v kuchyni. Ani nepomyslila, že na ni „zavedenou" vzpomnět by mohl také někdo s mrskačkou. Tu k jakémusi pořízení přišel pan lesní. Cosi hledal v brašně, jako zastřeleného ptáka či co — a pojednou s čista jasna jedním ruky trhnutím z torby vyletěl a prvními svými kliky-háky Máři přes boky a na plná, košilkou lehce jen krytá záda jedovatě doléhal roztočený prut. V raně byla ve dveřích, dveřmi na dvůr — za ní přes pluhy a brány klopýtal fořt. Cestou přednostka, vracející se z chlévů, dostala také svůj díl, aby se jí nechytaly blechy; až se na okamžik zamračila, když koneček ostře pošlehl na vykrmenou, jak naditou její lopatku. Děvečka Hanyša v slepém útěku zaběhla až do kravína a ječíc tam úzkostí, zalezla kravám až pod hrant. Ale i odtud vyšlohal ji pan fořt, a šlohaná cestou neustále utéci musila přes plot až k Očadlíkům.

Šelma plesnivá.

Tak oddychoval těžkou prací udřený, zatím co mu ženské místo patronů do brašny nastrkaly malovaných vajec.

U Prudků bylo už od rána soudno. Co hodinu někdo přišel, aby „podebral" mladou, kulatou hospodyňku nebo sladkým dřevem až slzy do očí vehnal ještě kulatější sedmnáctileté Františce. Ke všemu byly tu ještě dvě její kamarádky a už se i zavíraly, aby ušly aspoň polovici namířených na ně ran. Ale což bylo platno zavírání! V předu se uzamkly, a v zadu už zas dveře ode dvora a vrata otvíral pořouchlý hospodář. — Ostatně ani to zamykání nedělo se na dva západy — — Rozára už měla několik prutů do ruda vtisknutých na těle a co chvíli podrbávala si svítící rameno, ale na tváři její vidět bylo netajenou pýchu nad bezpočetnými těmi šlehy, a běda, kdyby byl někdo nepřišel, kdo slíbil; — vyčítala by mu to po kolik dní.

Už ani vajíček děvčatům nestačilo. Včera a dnes od časného rána neustále postávala u stolu, namáčela dřívka v lučavku a na barvě vajíček kreslila a malovala překrásné ornamenty kraslic, celé ratolístky, věnečky, srdéčka, křížky se zářícími paprsky a ptáčky, sedící i v letu, jakých nestvořil a nikdy nestvoří ani sám Bůh.

A která neuměla -- Studýnkovi přinesla, a Studýnka nožem jí vyškrábal takový vzorek, že údivem nad těmi malůvkami přecházel zrak. — — — —

Rybářova děvčata dnes na hospodě nebyla. Odstěhovala se brzy ráno už k Anežce. — Ale nemusela chodit ani tak „daleko"; našli je i tam.

Na návsí bylo chvílemi až soudno.

Školáci i ti malí puntíci chodí od domu k domu a vymrskávají si vajíčka. Někteří z nich i kolедují:

Zkázal kadlec i kadlička,
habe's dala dvě vajíčka,
jedno bílý, dvě červený,
šak ti slípka snese hjiný.

Na peci v kótku,
na červeným prótku,
slepička se popelí,
vajíčko se kotólí.
Koláče só v peci,
poďme na ně všeci.

Fókalů Honzík říkal tu „népěkněéší“.

Pochválen buď Jéžíš Kristus, tetičko,
přišel sem k vám pro červený vajíčko.
Vajíčko mně déte, nic se mně nesměéte.
Bodete-li se smáti, mosíte mně krécar dáti.
A ve stréčko, ve tetičko, vetáhnite z vašé kapce grešličko.

No, dostal „toliž“ vajec, že musil velmi opatrně jít, aby nepřinesl domů slupky. Měl vejcemi „všecky kapce nadžganý“, jak v létě když v torbách obilí snáší křeček.

Velebův Františk šourá se po silnici na křivých, tenounkých svých nožičkách s žilou pod paží a bedlivě loupá na tvrdo vařené, březulkou do nachova obarvené vajíčko. Bez soli, bez chleba — tak jen na holo — pojídá tu lahůdku, jak labužník nepožívá ani ústřic. Loupe dnes už asi desáté, a Bůh to ví, co jich ještě sní. Takové hody jsou pro dítě chudoby jenom jednou do roka — — a snad pozítří už splaskne se zas jeho žaludek jak křížalka.

U rybníčku střetl se s Prokšovým Jožkou. Ten neměl letos jaksi žádného štěstí. — — Velebovi Františkovi každý dal, že byl „tak moc chudobné a pajdavé“, ale na Jožku — Bůh ví proč a zač, každý se jen utrhl a bouchl dveřmi. To proto snad, že byl zdravý a silný a všem lidem za trest. Loni vajec přece vymrskal šest a letos — až dosud jedno jediné vajíčko a to už bylo v žaludku. S prázdnýma rukama zastavil se před Velebou a stěžoval si, že všude jej odbývají jen krejcarem. Koupil by si třeba za peníze -- ale což -- sáhnul si do kapsy u kalhot — zas mu je líto krejcaru.

„Francku, dé mně kóščiček!“

„Na, habes neřekl,“ ulomil Františk půl a dal Jožkovi.

Přicházeli i chlapci jiní. Františk honem spolknul zbytek, aby po něm „nelódili“ i ti druzí.

V tom se na návsi objevila Sába, hezounká, něžná blondynka „panského“ těla, dcerka kočího ze zámku. Do jejích pomněnkových očí zamiloval se kdekterý školák. Všichni na ni žalovali a všichni ji hájili, staral se o ni ve škole kdekterý odrostlejší kluk. Jak na provázku všecky vodila, a pan rechtor zachytl už i psaníčka. Ne snad zamilovaná, ale — psaníčka. Poslední černým kabinetem právě před svátky ve škole chycené znělo:

Psal je Cyrill.

Milá Sábo. Haž přindu v pondělí na šlohačku, hať dostanu to népěkněší vajíčko. Bodo se na tebe zlobit haž do nédelší smrti dež ne.

No tak. — A Sába si jen vykračovala - pohazujíc dráždivě, už jak velká zvonkovými svými sukénkami -- ve kterých zmizelo už několik takových psaníček. -- - - - -

Objevila se tedy na návsí, a po celé prostoře jak zvěř když náhle zvětří.

„Franto, Cyrille, Karle — chlapci — hunem! Žába ide!“ — strhl se válečný povyk za kovárnou, a současně zaslechla Sába dupot svátečních bot. Z prava, z leva, od potoka, ze zadu hnalo se to ze všech stran.

Přitiskla se ke zdi, jak liška zvedla jednu nožičku. Jahodové rtíky rozevřely se jí k výkřiku, modré, živé její oči mžikem ohlédly ohrožené místo se všech stran.

Ah — — tu! Šlohačky, křik — — —

„Tomášu, nadskoč!“

Ale než Tomáš nadskočil — nožky už se zamihly v letu, a modrá sukýnka v plápolu už jen jak pomněnka zahrála na zeleném pažitě zámecké zahrady.

Tam se chlapci neodvážili.

V tom našli jinou oběť a pronásledovali ji daleko až za můstek.

Tak celé dopoledne.

A odpoledne zas chlapci velcí postávají za rohy na číhané.

Teprv k večeru dědina tichne v obvyklý sváteční klid.

Z POVÍDAVÝCH HODINEK.

Na den sv. Kleofáše.

Podivný měsíc. Jarem voní den jeden — zimou straší druhý. Rozmarný jak děcko. Hned se zamračí, a odpoledne nebe už se zas směje. Hřeje dopoledne a mrazem mstí se na večer. V neděli nebe horkem jen jen se třáslo, a v úterý s oblak spustil se hojný sníh. A sníh zas k polednímu dal se do pláče, vítr osušil slzy, a odpoledne lidé sázející brambory už se zas potili horkem.

„Já to decke říkám: ženská chuť, panská láska a haprilové čas — to só ty nénestáléší věcnosti na světě; hani po jednem nic —“ rozhodl stařeček Chalupa a zašklibil se.

To bylo včera. A dnes už zas fičel suchý, studený vítr, zmítal bezlistými dosud korunami stromů tmavý Severák, po nebi od půlnoci i od západu jak černá, válečná loďstva na ohromném moři vyvalily se úžasně narostlé mraky a zavalily celou Habrůvku. Jak kvočna s kuřaty seděla tu v klínu hor a čekala, co se bude dále dít.

A nic se nedělo. Příroda svým pomalým, ale jistým krokem přenesla se rázem v smavější svět, a pupeny stromů se nalévaly zase dál — rozčepýřené halouzky silnými pupenci slibovaly bohatý květ. Zamodrale růžovými kyticemi rozkvétá šeřík, v parku jako oheň planoucím květem svítí krásná cydonie. S maceškami modrají se pomněnky v zahrádkách, v shluku žlutých narcisků a bílých tacett pyšně nadnáší se tulipán — — kraluje nádhernou svou korunou opravdu královský zjev mezi květinami — hřebčík. A na vzdory větrům severním a aprilu s rozmary blázna, na vzdory sněhu a teplým i mrazivým nocím, motyky blýskají ve vinohradech, pudu pro zemáky připravují neúnavné pluhy

oráčů, líhnou se kuřata, v teplé kuchyni pištÍ housata, a děti dědinou dále hlaholí a výskají, svými nevyrovnatelnými hrami dodávajíce jaru teprv vlastní jeho přízdoby. —

Na dolním konci dědiny drnčí buben. Tak nezvykle zní vířivý ten zvuk v ovzduší mladé, jakoby k něčemu docela jinému připravující se přírody. Třese se to na něm chalupa starého Krištofa. Mocným, celou dědinou jak ortel rozléhajícím se hlasem exekuční prodej chaty zřetelně vyvolává Chocholáč.

Starý Krištof chodil zatím po domech a prosil o práci. Odmítají ho všude. Něchtějí ho. K čemu? Robí pomalu, jen co by mu čas ušel, a co dělá, to aby druhý dělal poznovu; za nic to nestojí. Prací se nestrhá, kořalkou ho nedosytíš, a když se napije — ani se nerozmýšlí, odkud by začal, a rovno, bez okolků vynadá svému vlastnímu chlebodárci. Pak položí motyku, rýč nebo bár co má v ruce a uprostřed práce od rozdělaného díla jde k židovi pít na účet toho, čeho ještě ani nedodělal a možná nikdy už nedodělá. Jak ho kdy napadne — pije, nebo jde spat.

A tak i kdo by práci pro něho měl — nedá. Žena s dětmi zatím jednou denně obživí se zemáky a hladem. Dříve vyžadonili přece aspoň něco na mladém Krištofovi nebo Rybářovi; teď už nedal ničeho ani ten ani onen pro „křivó jeho hubu“.

Hlad a žízeň hnali právě starého Krištofa okolo školy, kde „před našima“ mezi zahrádkami v důvěrném hovoru postával pan učitel se starostou.

„Pane hučitel, nemajó prácu pro mě? V lůni sem hjim témhle časem dělal.“

„Měl bych, ale — co s vámi? Rozmrvíte to a utečete.“

„Haspoň na gořalku mně dajó vedělat.“

Učiteli zželelo se ne jeho chřtánu, věčně suchého jak Samum, ale dětí: na poledne donesly si do školy po třech pečených bramborech a domů už ani nešly.

„Dobrá. Dva dny máte co dělat, ale peníze dostane vaše žena, zavdanou vám dám já. Zryjete záhonky, vyrovnáte dvorek, vydláždíte chodníček, sbijete boudu pro psíka a navezete mi drnu.“

„Všecko, pane rechtor, hudělám — hale — — —“ začal Krištof a chtěl ještě cosi dodat.

„Nic ‚hale‘ — — Napřed dělat — potom pít. Doneste si rýč!“

„A přeci vám dělat nebode!“ mikl rukou starosta, když Krištof odešel. „To je, pane, pálené kostelník! Dáte-li mu, napije se a huteče. Nedáte-li mu, nadá vám a huteče též podobně. Ten má, pane, talente jen na pití a hjinýho nic. To huž je taková v něm svévolná krýv.“

„Zkusím to ještě naposled. A tak, abych vám to dopověděl: V pondělí jsem už tedy vyvedl toho Chalupovýho chlapce z kostela ven. Sedím u varhan a vidím: tam před oltářem kluci se najednou mezi sebou chumtají a někteří do hrsti mačkají nos. Nahnu se: Chalupů Cyrill to byl. Rozdával štulce na všecky strany, Očadlíkovýho Martina štípal do stehna a prstem mu rýpal v proděravělé botě. K pozdvihování nechám varhan, za mě si sedl Dlapka a jdu do sakristie. Stojím a vidím:

Cyrill stále tak prstem rýpe do boty, a kluci se smějou. Dívá se na ničemu hraběnka, ohlíží se po něm pan farář, a Cyrill jakoby nic — za sukně začal táhat děvčata. Jdu tedy a přede všemi pro hanbu ho vedu z kostela ven. Neptejte se, co jsem přeslechnout musil od mámy, a táta mně ke všemu vzkázal, že mně už nebude víc novin půjčovat, ‚hať pré si mám svý‘. A tak jsem teď bez novin.“

„No šak, deť nepatřijó novine jen jemu. Deť šak je platí kontrbočenské fond! Šak radní hani temu néni vinen, na to von je hlópé, hale vona, vona — Tereza, a von mosí trantýruvat, jak vona zapiská. — A co máte se Stéskalem? Též podobně vo tem povídal cosi Mikulica.“

„A to už je teprva škaredé — — — Kluk je trochu slabomyslný a lenoch; ani číst se nemůže naučit. Povídám si: necháš si ho každý den půl hodiny po škole a sem tam si k němu přisedneš. No, dělal jsem to týden, druhý týden — — a tu mně kluk najednou přinese psaníčko a v něm — šak toť, přečtěte si to!“

Starosta četl:

V Habrůvce dne 5 dubna 189*

Ctěny Pane Učitel!

Račte se teho chlapce tam nechat aji přes noc. Rád bych vjeděl proč se tak mstite na tem chlapcovi. Zustal sem vam nekdy neco dlužen? Aneb ste mně tak moc dobrýho udělal? Nikdy jajsem jim co jsem mohl při obci učinil. Dyž sem byl radním líčili se vám světnice kdešto máte si jich sam nechat zaličit. Dřivi ste dostal dost a ještě se vam zda že to je ničim. Když to má byt tak tak jé nenchte a neůčte ho nic já sám se jé naučim. Proč pak ste neudělál na vojně kaprála? Kdešto aji pastyři jsou kaprali. Proč ste se neoženil s boható Paní? Protože to nende. Tak temu chlapcovi taky to přinde, haž bode čas. Já každýmu dám co patří. Že to nebylo hned tak ste ho tam musel si nechat po kolik dní. Tak se jen vymstite aby ste na to pamatoval a ja taky budu na to pamatovat.

Vevši Uctě

František Stéskal m. p.

„A co s tém obméšlíte? Co chcete dělat?“ skládal starosta list.

„A nic. S hloupým člověkem ani soud ničeho nespraví. Nebudu přece hloupější než on, abych se snad soudil — —“ přitrpkle usmál se učitel.

„Já bech jé žaluval.“

„Ja, to bych ‚tam‘ musel být každou chvíli. — —“

Návsím dědiny se přenesla blížící se hudba lidských hlasů. Kdesi od Kyjova nebo od Hodonína bralo se dědinou processí Slováků s veselou písní a nábožným slovem na rtech. Do Křtin šli na pouť. Několik hochů s křížkem v čele, ženy a děvčata bosky v krátkých, úzkých „šorcích“ a bílých marinkách s bílými, konopnými uzly na zádech, za nimi řada mužů s převěšenými kabelami a širokými, do čižem zahrnutými plundrami — tak šli jako somnambuli a hlav nezahnuli ani na pravo ani na levo, pohříženi ve svůj zpěv a svatou modlitbu. Výrostci nesli plechová pouzdra na korouhve. Dlouhé, do „hříbu“ střižené vlasy

na obnažených hlavách mužů leskly se na slunci jak smaltem polité, štíhlé silné jejich postavy křepce se vlnily ve vyrovnaném, mladicky ještě neseném kroku - - dosud na nich bylo vidět stopy knížecích kdysi způsobů venkovské šlechty a chasy. — — Tak z hlubokého svého přesvědčení náboženského, sta a staletého zvyku i touhy, seznat i jiné končiny a lidi nežli svůj domov, putují za zázračným obrazem Bohorodičky Marie Panny od jedněch hranic rodné své země až k hranicím protějším i mimo okraj velikého mocnářství — do Vambeřic i Čenstochova až v Rusku, aby, ležíce tu na zemi, svatou půdu slíbali a vroucně se pomodlili za hojnou a zdárnou vláhu v roce pro pískovitou, nehostinnou a přece milou, divukrásnou svoji vlast.

„Me sme ludé od Hradišča,
Pane Bože, daj nám dýšča — — —"

posmívají se jim lidé habrůvští, žírnější už půdou obdaření polohanáci.

A přece také jednou byli Slováky a jen způsoby a mravy vzali jiné a s těmi i kroj. Brno s Vídní opláchly je svými opary, když se byli pohanačili, a pozbyli i to, co vzali od Hané. Ostatní dobila škola.

Habrůvce zůstalo už pak jenom to slovíčko „krýv" a „natura".

Zašlo processí, a už jenom z dálky slyšet bylo, jak přes koruny zahrad jemnými ohlasy přenáší se vzduchem se zachvívající zpěv.

ODVOD.

Na den sv. Lva.

Všecko zaseto, všecko obděláno, s brambory Habrůvka jakoby si už jen pohrávala.

A teď, Bože spravedlivý, jenom deště dej!

Jak žíznila země!

Pupence stromů nality, už jen jen se rozevřít a přizdobit květem — čekají v úmorné jakési ztrnulosti sucha a „nehýbají se". Vždyť duben máji má půl listu dát a nedal ještě ani lístečku. Horko, provívané suchými větříky, v křemelu vysušuje kamenný slín. Zasýchají oziminy, žloutnou meze, role dosud mrtvě leží se zasetým, ale řídko vzešlým ječmenem. Není nikde vláhy, ani rosy v nocích teplých, jakých v dubnu nikdo ani nepamatuje. Jen deště, deště, Pane Bože, dej, a země se rozzelená, zaplanou stráně a potěší se srdce bité přírody. Jen dost malá rosa, jen nepatrná i rosička - jednou jedinkrát co by sprchlo a „snad be se to nahučilo padat - -" těší smutnou duši druha druh.

Zahrádky „před našima" také už jsou zryty, připraveny a vysázeny pro první vláhu nebes. A dosud ani krůpěje — - - Záhony vysýchají zase v prach. Až se to všecko rozzelená, rozkvete — z Habrůvky bude ráj. O voničku chlapcům nikdy nebude nouze, a v neděli před tvář Boží vybere si tu nejvonnější a nejpěknější každá děvčice.

Malá Anyška Švástova s ještě drobnější Evou upravily si v humně také zahrádku. Zatrnily ji, ohradily chvojím — a co tam všecko ne-

natloukly! — Fialy, slzičky, plaměnky i cynie vyprosily a z hrnků tam vyklopily kdekterý muškát. Vyběhaly Maří list a dřevec Boží, zasázely salát a okurky — mamince zvlášť „do hospodářství“ utrousily i trochu petržele. Až to všecko poroste — — už to pomyšlení bylo krásné — jakž až to všecko zahoří! I ty hraběcí děti kopají, ryjí a ve své zahrádečce sázejí a co dnes do prostředku zasadí, to zítra zas stěhují ku plotu, a tak kde kdo mazlí se na sluníčku s přírodou, ssaje vůni jara, hrabe se v peří teplé zeminy a dýchá vonný chlad lesních ústraní.

Také pastýř už vyhání — — —

Sotva nad kopce se povzneslo rozžhavené zlato nebes, už táhlými, smutnými zvuky rohové trubky vyvolává kozky s dobytkem ušípaným, a nebude dlouho trvat, brzy s hřebíku sundá trubku plechovou, vycíděnou do zlatova a den jak den svolávat zas bude jako každý rok i kravičky s telaty k zastíněným výhonům. —

Starý Krištof dlouho ve škole nerobotil. Už na druhý den spil se ráno za vyplacenou mzdu a vyčetl potom rechtoru, že platu dává málo a práce chce moc.

„A nač bech já se dřel pro ledajakýho — —“ mířil sekerou po hrušce a hodil ji rechtorovi k noze.

„Co ledajakýho?!“

„Přivandrovalca!“ kopl Krištof ještě do odhozené sekery.

„A teď — hned se mi kliďte s očí! Marš!“

Ale Krištof obrácen k brance, bruče stařeckým vrčením sbitého psa — šel už sám. — —

Od hospody rozlítla se náhle píseň rekrutů.

Celá dědina byla ten den na nohou. Na tři vozy posedal květ Habrůvky, na čtvrtém jel s radním přednosta sám. Oba pálili cigárky.

Jak jeli!

V plném cvalu, za rachotu kol a řinčení železného kování, vyřítili se dolů dědinou čtyři vozy za sebou. Zdivočilý, nekrocený výskot chraptivých už a z hlasu vybývajících hrdel jako dlouho tajený výkřik zařval v burácivou píseň, letící osluněným návsím jak divá, všecko s sebou strhující bouř; nad hlavy vylítly opentlené láhve s vínem krvavým, zavlály kosárky, svítily losy, pravice se lámaly nad hlavami, levice pevněji přitiskla k sobě kamaradovu šíj. — — — Tak letěli dědinou, jak ptáci když se vznesou, a za několik okamžiků zůstal po nich jenom ten srdcervoucí stesk doznívajících jejich hlasů.

Kdo z nich se vrátí s vojenskou čapkou?!

„Oh, teho hjistě vezmó! Kdepak, chlapčisko jako bor. Skala chlap a ne chlapec.“

„A teho taky.“

„Jen habe se to tam nepopralo s Lóčenskéma! Vrčijó na sebe huž vod loňska.“

„Haji hledat se s nima bodó — a tak nevím, nevím — — —“

„A vezmó-li haji Matóša!“

„A deť má reglamací!“

„Eh, co pomůže dnes reglamací! Táta je ešče dub, tož jaký reglamuvání?“

„No ja — — a co Rozina?“

„Kdo se po Rozině hu hassente ptá! Hani bech hji neradila. Přiběhla be tam za ňó haji poctivost — — —“

„Taky vo tem víš? Snáď Matóš pré — — —“

„Škoda děvčice — Taková hezká — — —“

„Co po kráse! — — Práce a děcka šak ju strhajó jako strhale hjiný. — Haž se vdá, nic po ni nebode, jako néni po nás!“

Tetky rozehnal pastýř. Musely vypouštět dobytek. —

Děti po poledni scházely se ke škole.

„Chlapci — huž jedó! —“ rozkřikl se Konšta.

Z dolního konce dědiny rozlehl se bouřlivý rachot vozů s řevem rozkřídlené, po vozech rukama do vzduchu zmítající chasy. První vůz, druhý vůz, za ním v letu ženoucí se třetí — barvy se pletou, čapky se modrají a červenají — v první chvíli se zdá, snad že ani jeden neušel — v matenici kosárků a voniček všecko se to mihotá jedinou červenou — modrou barvou — — — —

Kdo byl odveden — na první pohled nikdo nepoznal.

Vozy lehounce jak tříska přenesly se přes můstek a zastavily před hospodou.

S vozů poskakali chlapci — — —

A tu zaplakala mamička Švástová, zaplakala tetička Kuchynková — Zarazil se a zbledl nad modrou čapkou i starý Plhal, pod mírou obstál Hrabálků Jeník a s ním odveden i čtvrtý Horákův syn — Martin. Jak z bitvy kdyby se vraceli krvaví — slzí nad ním s trochou pýchy v srdci a s ním nezdržel se nikdo z dědiny. Rok jak rok tak starý Horák vysílá své synky „na vojnu“, a rok jak rok nad nimi zapláče jejich matka s mlčícím tatíčkem. Ještě má dva. I jejich krásná těla pošle pod míru, a od míry do služby císaři pánu už si je odvedou sami.

A zaplakala i Rozina.

K dělostřelcům jí odvedli Matouše — — i ji povedou zatím — — Nedej Bože! — Snad se jí to přece jenom zdá! — — —

V hospodě za hovoru o té „míře“ zmizeli rekruti, odjely vozy se spocenými koni, zamlkla dědina. — — Ale už za chvíli vyhrnuli se odvedení od „Bílého lva“ s žalobnou písničkou v rozklácených hrdlech a vojanskou čapkou na hlavě a držíce se malomocně kolem krků, šli se ukazovat dědině. —

Přesmutnou assentu měl přednosta Filipek, když došel domů.

Jednu novinu hned za horka mu svěřila žena.

„Víš-li pak — co se děje?“

„No!“

„Mařa se bode vdávat.“

Filipek ani neukousl nachystaného vdolku, ačkoliv ústa měl dokořán otevřená.

„Jaká Mařa?“

„No, naša — Hantošova!“

„Deť Hantoš je na vojně!“

„No šak Hantoša ne. Pré vona nebode čekat, haž ten ‚satanáš‘ donde z vojne. Vezme pré si, kdo ju chce. Pré be bela s Hantošem beztak neščasná.“

„A tož keho?“

„Kučovýho Martina z Křovan. Huž pré je všecko domluvený — po práci že bode mět huž vohláške.“

„A co děcko?“

„To že pré habesme si nechale. Beztak pré ešče bode mět hjiný a hu nás pré je huž zveklý. Uhodila sem hneď za poledně na ňu a — — že je to pravda; přiznala se bez mučení.“

„Tak! A totok se podívéme, jaký talente najednó to děvčisko má! — — —“

Vzteklé slíny Filipkovi div nezalehly krk. Sám ani nevěděl, co o novině té si má pomyslit.

Byl to případ i pro Habrůvku neslýchaný.

Ale neberou se na venkově lidé z lásky jen pro pěkné líce — — Ani Martin Kuča si nebral pěkný krk a hladkou tvář, ale silné ruce s do práce chtivou Mářou — Všechno ostatní i s děckem bylo věcí vedlejší.

To znal i Filipek sám, a proto ustrnutí jeho nepotrvalo dlouho. Ta trocha moralního zděšení brzy zmizela.

Ale ještě nedomyslil jednu — už tu oči z důlků mu tlačila druhá, ještě „škaredší novina“. Ta už byla úřední a dnes v poledne ji přinesla pošta.

Dvakrát, třikrát a ještě jednou od začátku až do podpisů četl Filipek slovo za slovem a pořád jakoby dobře neviděl nebo brýle měl zaprášeny či co — — i hlavu vykrucoval i nosem pofrkoval a znovu četl celé to klopotně „sesazené“ udání na sebe jako správce kontribučenského fondu, podané zemskému výboru, a teď zemským výborem Filipkovi předložené k projádření, nebo jak se říká, „habe se z obvinění ospravedlnil“.

„Slavý Výbore Zemsky! — - - četl už asi po čtvrté.

Myniže podepsaní, podáváme, prozební stižnost, nanašeho pana Předsedu a pana Spravce Kontrbočenské záložny Habrůvské.

1 Pán Josef Stéskal co spravce a pán Antonin Filipek co předseda záložny Habruvské žadného nepotřebují, nibrž dělajó co chcó.

2 Peníze pujčují ani Pána Kontrlora a ostatní Vybor nepotřebuji. Protoš vele Slavny Vybore zemsky sám uznáte, žekdyž za něco dle zakona mame stát tak máme otom aji vjedět.

3 Dále se pravy ze Pan Antonin Filipek složil 500 zl a nevy se kdo jich má.

Protož miže podepsani snážně žádame, aby Vele Slavny Vybor Zemsky zvlaštni řetél vzál, ajim bůd nařidil aneb naně dohledl, aby pořádek byl.

4 Pán Správec a pán předseda Vébytek nevyplácí, a pravy že až po žních. kdežto patří hned vměsícu lednu jak se učty složijó.

5 Protoš mi niže podepsani, žádame aby pořádek se udělál. . .

V Habrůvce dne 4. ledna 189*

Hrabálek Matýs
kontrlór

Antonin Prudek vybor
Franěk Ján oucastnik
Jakub Prudek účastnik
Zóbek Wenzl ocasnik

I rubrum přečetl Filipek:

Prozba
Slavnému Vyboru
zemskému
v Brěně
Skrzeva Kontrbočenskó
založnu
v
Habrůvce u Brna.

Papír, jehož čtyry archy byly za krejcar, pomačkaný a pošpiněný s písmem hranatým a jaksi až urážlivě nedbalým v rukou Filipkových jen jen se třás', když znovu četl a zase četl ty rozlezlé podpisy svých nepřátel, z nichž „Hrabálek Matýs, kontrlor“ -- ještě včera byl u něho a jakoby nic černého neměl na duši — zpříma a vesele pohlížel do Filipkových očí — — —

Toho dne Filipek už ani nevyšel a když jeden z rekrutů zaklepal a prosit vešel, aby jim představ obce „podaroval“ ještě jednu čtvrtnici piva -- pan přednosta „též taky podobně“ vstal, napřahl ruku, napřahl ukazováček a ukazuje ze dveří ven -- třískl hlasem strašným nesmírně: „Ven! —“

Když přednostka vešla do světnice — stál starosta Filipek dosud uprostřed jizby jako „štátev“ — a rukou dosud tak napřaženou ukazoval na dveře.

Tváře jeho jevily stopy — které nebyly daleko od příznaků mrtvice.

KARLA SLAVÍKOVÁ-WELSOVÁ:

Lidové hovory.

(Pokračování.)

XV.

U nás sa stalo móc zázrakou, to není volačo smyšleného, to je verejná, skutečná pravda! Já som bola malá devečka, keď sa to stalo --

U nás je jedna studénka, a okolo tej studénky, vídávali bílú ženskú precházať sa tam --

Ale ten kňaz, čo v tem čase bol u nás, nechcel uveriť, že je to Panenka Maria, a když ona porád a porád sa zjevovala, išol do kostola, vzal ju s oltára a uschoval ju v zákristii. -- Veďá, ludom to nebolo poprávané; ale očujú, čo sa stalo!

Keď tam v tej zákristii neco opravovali, klaplo jednemu mulárovi (zedníkovi) na jejej nožičku vápno, a on vzal šátok a chel jej to utríť, ale ono sa to nedalo! Potem vzal nožíček a oškrabol to a tekla krev! Krev!! Ja veru, je to božská pravda! Ale dočkajú, čo sa stalo s tím neverícím kňazom —

V tem čase, co tá Panenka Mariá sa zjevovala, bol povolán k svému kamarádovi na návštevu a zdržal sa u neho. S večerom od teho pána na voze sa vézol okolo tej studénky, a keď prišli k tej studénce, chytila bielá ženská kone a zastavila jich a i s vozom.

Kňaz kričí na kočiša, aby pohnal kone, a kočiš povedal: „Nemóžem, pane, drží jedna bielá ženská kone."

„Zošlohaj ju remeňákom."

„Já nebudem šlahať," povedá kočiš —

Tedy vzal kňaz kočišovi z ruky remeňák a šlahal pannu, a keď ju zešlohal, zakrúcal sa do bundy a sedol do voza, ale hned ho začala zima trástiť, a jak prišol domou, do fáry, zle a zle a zima prenáramná!

Kočiš zpátky na voze pospíchal pre teho pána, co u neho ten kňaz bol na návšteve, a ten sa velice čudoval, čo sa mu mohlo stáť, že šak bol zdravý, a keď pán prišol do fáry, kňaz už bol mrtvý —

Ale dočkajú; keď ho pochovávali, jak Pán Bóh bol na neho nahnevaný!

Slunečko pekne svítilo, a naráz sa ukázalo malé mračenko — zatmelo sa nad jeho truhlú, hrom do nej uderil a celú hu roztrískal. Tam bolo smradu! Ludé museli poutíkať od smradu velikého, neslýchaného! A z teho mračenka, taká leja sa strhla, že jáma bola hned plná vody — No, zázrak veliký!

To Boh nebeský ukázal trest na ňom, lebo každý vedel, čo urobil!

A tá panna Mariá dycky má na líčku štráf od teho remeňáka — na levém boku to má — dva uzlíčky z teho remeňáka má znamenané a jak krev jí tiekla, tak sa i maluje —

Keď sa tolko zázrakou stalo, teprva ju knezá vyjevili, a to je panna Maria Topolčanská, a už tam ludé choďá sa modliť a obrazčáky nosá — však i mój zať nezdravý tam chodil sa modliť —

Já ju viděla, pravda svatá to je, tak jej krev po líčku stéká — Ale keby išli do Laureta (na Hradčanech), tam sú všetky Panenky Marie —

A keby viděli panenku Mariu Cellskú!

Keď budú na ňú chvílu hladěť, je peknej, jasnej tváre, usmálá, a chvílu smutná, uplakaná!

Já tam bola dvakrát — ale já neviem všetko tak povedati lebo jak kerý brat nebo sestra onemocnel, — to jsme všichni brat a sestra — hned sa volalo na mňa: „Sestrička, pojďte!“ Tak já som teda išla a musela som a i mazať —

„Keď som tam bola poslednikrát, ale zavolal ma kostolník, abych s nimi zpívala pred svatú Trojičkú nerozdílnú! Veru, tak ma povýšil! Co tam boly od nás ženy ze spolku škapulárského, tak na mňa hleďaly a i závidely, to mi mužú veriť! Tó je hodný človek, ten kostolník — ach, ježíšmarjá, to jim ani nemóžem povedať —

Tam, pred tú svatú Trojičkú nerozdílnú, sa všechen lud zpovedá, ale nie kňazovi — len tak pred oltárom povedá všetko samému Pánu Bohu všemohoucímu, preblahoslavené Panence Marii a Všem Svatým, jaké hriechy má, či ťažké, či všedné, a keď jich zkrúšene vyzná a želie, má jich odpusťané až od koliesky (od kolébky) — To je generálná absolucia.

Tam sa stalo zázrakou! Jaj, keby sa mohli podívať tam do šanckomory, ach, ách, to by kúkali!!

Oni sa smejú — oni neverijú? Dočkajú, však budú veriť hned, až jim poviem o tomto zázraku. —

Jedenkrát pres hory išla devečka a stretli (potkali) ju zbojníci.

„Kam ideš, děvečko?“

„Idem Pannu Mariu Cellskú navštíviť.“

„Čo jej neseš, keď ju ideš navštíviť?“

„Čo bych jej nesla! Čisté srdce jej nesem.“

A ti zbojníci rozrezali prsa tej devečce, vzali jej ven srdco a plúca a dali jej to do rukú:

„Tu máš, teda nes jej ho, to čisté srdco —“

A ona išla a niesla ho a jak pricházala k Maria Celle, všechny zvony mariacellské začaly samy zvoniť. Tak na všechny strany a cesty išli hledať, že ide nejaký pútník svatý do Maria Celle, a tu viďá devečku

celú rozkrvácenú, ak si nese srdco a plúca v rukách a tak ide — Hned jej šli otvorit kostol, a ona prosila o svatú zpoveď. Pred oltárom ju vyzpovedali a dali jej prijímať božie verné telo, a potem umrela pred tím oltárom.

To srdco je tam a i s hltanom v šanckomore zavesené!

Ti ale zbojníci zčernali a jak kameny zóstali stáť na zázrak na tej hore.

Potem jsú tam vlasy, z jednej devečky nepoctivej odpadnuté —

Všetky devečky, keď prindú pred Pannu Mariu Cellskú, padajú na tváre, a mezi nimi bola také jedna nepoctivá panna a také tak udelala jak ty poctivé, a té spadly vlasy, a ty vlasy sú tam také až po dnes!"

(To vše ale vypravuje se slzami v očích a se zděšenou tváří a děvečku odehrává, nic jinak, než jakoby jí samé se to bylo přihodilo.)

XVI.

Ja, keď je nekdo k Pánu Bohu, Pánbénko nebeský je k nemu. Pán Bóh mu požehnává.

Pozrú, paní velkomožná, oni by mali nosiť ten škapulár „hory karmelskej" — ten jich do neba donese!!

Já mám růženec až z Ríma! Ten je posvecenej na tej místičke, čo Pán Kristus z ní jedol, keď bol malúčký! Ten je od sv. Otca sedm rázi posvacaný, a keby hrom bil a já ho mala na krku, tak ma nezabije! Ty pátričky (otčenáše) si na ňom líbať dám, ale Pána Krista nie. — Som chudobná, ale keby mi kdosik 100 rýnských dal, líbať ho nedám! To má človek plnomocné odpustky až do hrobu! Keď sa pomodlím, nosím ho pri sebe.

Od Pána Boha je všetko! Kuknú, dajú na sv. omše a idú do Mariá Celle a budú videť, budú mať dietky! Ten kňaz jim tu svatú omšu verne a spravedlive odslúží! Od našeho farárka bych ju nechcela — nó, od kaplanka by to také malo platnosť, ale tam, tam je to najlepšie.

Pozrú, oni sú dobrá, pekná, mocná a bohatá (v jejích očích ovšem), ale já bych ráda, aby jim také tak bolo dobre na tom iném svete! Jen nosá ten škapulár! Ten, kdo ho nosá, žáden náhlou smrťú nezemre! A pozrú, keď umrú v pondelí, budú len do soboty v mukách očiscových. Každú sobotu prinde Panna Mariá do teho očistca, a kerý človek je z teho spolku, ona si ho každého toho svého ctitela odvede. —

Ráda jich mám — oni sú mi prvá po Bohu — to riekám a mám dietky — a tak bych ráda, abychom sa tam v tom božím království spolu zešly — — — — — — —"

XVII.

Išla som do hája s mojú sestrinú kmotričkú na drevo. Oblékly jsme si na seba len také staré handry, lebo jsme sa bály, aby, keď by nás chytil, nám dobré nevzal.

Já som si po mojim mužovi taký kožuch vzala — ten ale ešte bol dobrý, a už keď jsme maly noše navázané, prišol hajnik a povedal nám: „No, kdo vám to dovolil?“

My jsme žádná nepovedaly ništ, ale jsme sa trásly a báły.

Potem nám vzal sekerku a porúbal nám ty štranky, co jsme nima maly to drevo posvázané. Já som musela vysvlécit a i kožuch a i zadňú zásteru, šátok s hlavy, všetko se mňa sebral a i s tej druhej ženy. Všetko sebral a védol nás pres les až skoro k samému jágrovi (lesnímu). Ten ale jáger taký bol, keď dovedol hajný pred neho ženu, šlahal ju po tvári a ubil hu jak hada.

Já som sa bálááá, že už nás pred teho jágra dovede, tak já som mikla (šťouchla) tu druhú ženskú a som povedala tej žene — tá už umrela: „Povezme mu nečo.“

„A čo mu povieme?“

„No, nechajte ma, však já mu poviem —“ som jej povedala.

Tak ideme ticho za ním.

„A vy nás ozaj pred teho jágra dovedete? Ale já, keď prindem pred neho, ja jim poviem, že iným ženám drevo pomáháte narúbať a ešte jim podzvihnete.“ (Pomůže na záda.)

Ále jeho to mrzelóó, mrzelo! On ostal stáť a povedal mně: „No, iďte, ale abyste to drevo nebrali, čo ste tam narúbali.“

„A do čeho si ho vezmeme, keď jste nám všetko vzali a i bóty.“

My utíkalýý, lebo bolo zima a rovnou do hája k temu drevu a čo jsme mohly, jsme si nabraly a utíkaly ven. Ježíšmarjá — tolik (ukazuje) som si ho navázala — Nešťastný chudobný človek!“

Keď ale druhé ženy prišly asi o týdeň do hája, tak jim povedal: „Tá tlstá, papulatá, ať mi do hája nechodí, lebo ju prestrelím.“

A od teho času som do hája neišla a živá som!

Druhé sa s ním, s frajerkárom, hnusily na bukách, a dreva jim dal kolko nóší, a spravedlivý človek, nech ide kde chce s pravdú, málokde s ňú zvíťazí, a ty šaty mi nedal jákživ nikdy.

XIX.

Mój zeť s mojú dcerú velice sa rádi brali — on ju a ona jeho. No, a hned od veselky on nebol na ňú dobrý — ona dycky k nemu mala dobré srdco, ale on už bol jakýsi studený.

Ale já vím proč! To urobila u nás jedna baba — to je jim pravda strašlivá! To bolo tak. Moje deti prišly pre mňa, že sa mi odprosá, keď mali jíť na sobáš. Já som tam prišla, a ten mój zeť mal hedvábný nový ručník (ženy říkají bílým batistovým šátkům, které přes čepce na hlavách nosí, ručníky), zvinutý na ruby! Já som ho vytáhla, zvinula som ho na líco a dala som mu ho tak, jak patrí. Pak sa odprosili odc mňa a išli k svatému sobášu. Keď prišli od sobáša, dávala som jim obed, a oni hodovali, a po obede prišla mi jedna statečná ženská povedať do pitvora: Prej, Anča, Biskupská — to je tá baba — rezala s nožíkom z rozmarínu ženichového. Na čo jej to móže býť?“

Já som potem povedala, keď dceru moju vzali a vezli do tej dediny, kde sa vydala, aby tu Biskupskú nepustili do tej komórky, kde budú moju dceru rozpletať, aby jej tá istá zas s jéjej venčoka neco nevzala. A tak na ozaj sa tam tískla, do tej komórky, ale ju tam nechceli pustiť, a ona sa s nima počala dohadovať (vaditi).

A tak hned po veselce on na ňu porád zle hleďal — to snad pri tom prevrácení ručníku, či (jestli) to nebolo narichtované, aby na ruby on na ňu hleďal? Má dcera mala dycky k nemu lásku, a on ju? Hned ju vybil, špatno jí nahovoril, a tak výše pet rokou na samých mukách bola pri ňom.

Já verím jenom v Pána Boha, ale to preca jen také mosím veriť, keď rezala ten rozmarín, musela s tím neco urobiť. —

Potem ai rodiče boli zlí tam na ňu, tá tam trpela jak mučednica od nich! On byl kam dál horší, porád sa jedoval a hned ju pre všetko vybil. Ona mu nebola za ženu, ale jen za otrokyňu.

Já som mu povedala: „Prečo ju porád biješ? Keď bys viděl, že volačo zlého spraví, ale takto ti vyrobí —“ Ale on i ke mňo si už dovolil!

Potem bol v Bosne, a tam na „übunkách“ sa mu čosi stalo a od teho času už vadol (vadl). Potem sa mu pustila hrdlom krev técif, a tak vadol ale dva roky.

Ale, keď už tak velice trpel, už pred smrťú, tak ju odprošoval: „Kačka moja, manželka moja dobrá, moja dobrá opaternica, pre Boha ťa prosím, pro pet ran Krista Pána krvavých, len ma po zlém nevzpomínaj, ale kdo mezi námi za ty roky tu roztržku robil, ťažko bude odpovídať! Prosím ťa, kebys sa vydala, len mi nedaj teho Gašparka trápiť nikomu.“

A pak už tak si hovoril: „Nikdo ma tak neobrátí jako moja žena, ale by ma Bóh nebeský pozdravil, aspoň čo by som ti odplatil tu tvoju opaternosť, potem už bych bar ai umrel.“

Potem mne povedal: „Mamička, už nebudem spolu bývať, ale nech vás jen Pán Bóh vychrání od takej těžkej nemoce, jako já mám.“ On jim bol chudý (hubený), len kosť a koža, a ani pohltať (polykať) nemohol. — Potem, brzo pred smrťú, bol ai hluchý, a nemohli jsme sa s ním ani vypravovať. Já, keď som odtal prišla domou, moja nevesta Nynka povedala, že ho pójde ai ona opáčiť. — To je jim andělský duch, tá moja nevesta, a učená a ze vznešeného rodu! Její brat je farárom! a ona chodila k mniškám, i malovat umí!

Já som jej povedala: „Však, Nynka, ty sa s ním nebudeš mociť vypravovať! Napiš mu nejaké potešné písmo a pošli, nech si čítá.“ —

Ona mu napísala — však tady ho mám v modlící knihe — možú si ho prečítať — tá má kotrbu!

Milý švager!

Všeci sme v rukách božích, ai zdraví, ako som čítala aj včúl v novinách, jeden kaplán v kostole, v zpovedlnici, šlakom poražený padól mrtvý. —

Aj najvác nemocní, o ktorích už netrúfali, z Božiej vóle stáli hore a žijú ako aj tu v K.... ten Jelenčik Adam. Vy též, aj my všeci, od Pána Boha závisíte, on vám jediný móže zdravie dať. On vám ho aj dá, jestli to bude vašemu dušnému spaseniu k užitku. Upokojte sa teda tým: Bóh je mój otec, on nechce mne, svojemu dieťati, zle, on chce na veky, abych ból šťastným, nech sa jeho vóla deje.

Z dopuštenie božieho prišli ste do takého položenia, že potrebujete mimo modlitby, kerú som dotál Pánu Bohu za vás vysílala, aj potešenie. A keď dobre neočujete, chcem vám aspoň s týmto potešiť. Dozajista myslíte si na to, čo nás všetkých čaká, na smrt. Nech vám to není strašlivá myšlenka, šák jste kresťan katolík, zmierený s Pánem Bohom skrz svatú zpoveď. Čože opustíte tu? Je pravda, mosíte tu necháť svojich milých, ale né na dlho. Prindú aj ti tam, kde vy, a shledáme sa tam hore všeci. Bóh nebeský, náš otec, chce vašu dušu na tom svete skrz trápenie, dlhú nemoc od hriechóv očistiť, aby po smrti oslavená býť mohla.

O malého Gašpara sa nestarajte. Miesto vás, bude mat Otca hore na nebi, ktorí sa stará aj o teho malého vtáčka, on bude bdiet aj nad vašim dieťatom. — Má ešče matku aj babičku, a já mám srdco, ktoré každého miluje ako brata. Sama, na kolko mi možno bude, o jeho dobrú výchovu sa postarám, šak je to múdrý chlapec, aj o to, aby sa volačo vyučil, budem sa starať.

Celkom sa odevzdajte do vóle Božej a spravte si porádok — ako aj s tú roličkú. Kača si na to ani nezmyslela — len jej mamička hu na to majú, aby ona snád, keby, Bóh chraň, chlapec umrel, voláko o to neprišla. Vy inšie nič nemosíte urobiť, len .ak chcete pred dvoma svedky povedať, že jéj tu rolu dáváte, aby sa ona na ňu previedla. Jak móžete, podpíšete to písmo, čo som napísala alebo aspoň križík spravte. Na to sa nehnevajte, šak, jak vám hovorím, naša mamička o to nestojá. Šak je Kača jeho matka a nevezme si to tiež na druhý svet. Obetujte trápenie svoje Pánu Bohu. Nemosíte sa ani dlho modliť, jen si vzdychnite k Nemu, a budete-li litovat svých hriechóv, móžete být istý, že sa dostanete tam, kde není žádnej žalosti, kde sú také radosti, čo žiadné oko nevídalo, žiadné ucho neslyšalo a žiádné ludské srdco si predstaviť nevie. Rozmýšlajte, že už sa blíží čas, čo budete videt s tvári do tvári toho, kdo vás stvoril, čo vás vykúpil, ktori vás nekonečně miluje.

Pozdravujem vás aj Jožko, mamička aj Gašpar a prosíme všedci a já osobitne abyste nám odpustili, čim sme vás obrazili.

S Bohom do videnie

Vaša švagrina

A. K.

Ešte bych vám volačo mala písať, ale není času, preto s Bohom, buďte istý, že na vás nikdy s modlitbú nezapomeneme."

To je pekne zrízené psání, pravda, velkomožná paní? Jaj, ludé tak plakali, keď to prečítal — on už ani plakať nemohol, len tak vzdýchal, ale roličku preca na Kaču prevéstiť nedal.

V nedelu som bola pri ňom, a ve stredu umrel, a keď malo slunéčko spočinúť na tej postoli, tak si chycel nohy a začne si: „Nožičky moje, boly to žíly, jako sa na dobrého chlapa patrí, ale nebolo pomoce, už len musím umreť" — a už vác nepovedal. To boly poslední slova. Ešte tak po svých rukách kúkal a pak už jen pozíral na teho chlapca. Chlapec mu držal hromičnú svíčku v ruce, ešte ráz pozrel na Gašparka a už bolo po ňom.

Ten Gašparko to je jim vélice múdrý chlapec, ale Jožko je na neho zlý. Nynka ho ale nedá, ona rekla: „Já ho k sobe pripútám, a Jožko nesmí na neho kričať."

Máme také teho nebohého (nebožtíka) na obraze, jak bol vojákom, a chlapci povedali, že ho dajú vytáhnúť od fotografisty, aby ten chlapec mal jeho positúru, aby ho poznal a s ním sa potešil.

A pozrú, paní velkomožná, ten mój zeť to zdrápil tu nemoc na tech „übunkách", od teho času vadol ale 2 leta. — Moja Kača, všechno čo mala, a čo vydelala taky všechno dala na neho a doktoróm, a umrel jej predca —

Na vojně to zdrápil tu nemoc a včul móže ai zhynúť ai s dieťatom, a nikdo si jí nevšimne. A keď vojanský pán umre, tedy už má paní živobyťá, pensiu zajištenú, a žena móže ai chcípnúť.

Též by mal pan notárius na to prikročiť.

Vida, to najdú a už našli, kdo jakú porciu má platiť, keď není vojákom, a keď žene umre muž, to neveďá — — — — Nó — nech to Pán Bóh súdí —

XX.

Umrelo nám 14tidenné dieťátko, a keď jsme ho vystreli na stól — (na Slovensku se nebožtíci vystavují, ne v truhle, ale na posteli, nebo na prknách a malé děti na stole — až poslední den se dají do truhly) — malí sme ešte nevykopané zemáky; protože u dekana sme mlátili, tak to svoje sme nemali vykoncované. Išol tedy mój muž tich zemákou kopať, a já som išla za ním — nebolo to daleko tá rolička — a vzala som ai já na seba tech krumplí (bramborů), keď jich nakopal. Ale to je zázrak! Očujú!

Já som mu tam povedala: „Ej, kopáme, ale kdo nezachová malé sedminy, že sa mu priblíží velká." A on mi povedal: „Však vidíš, že dašť len za nohy visí — potreba zákon ruší."

Potem na mňa zdvihol pytel do nóše, a já i jemu som chcela pomociť, ale on nechcel, on že si mech (pytel) na príkop donese a zdvihne.

Já som odešla, a on, keď prišol domou, povedal: „Keď som ten mech zdvihal, puklo čosik ve mně." Ale preca išol k stolárovi a sa pýtal, zač nám tu truholku spraví. Stolár povedal, že za 1 zl. a 20 krejcary a 2 holby mléka. Ale sa nedojednali.

Tak mój muž išol do V... a tam mu spravili truholku za 7 šestákou. Než mój muž prišol s tú truholkú, už nám stolár k—ský truholku donesol. Tak sme mali umrčí truholky dve a jen jedno dieťa mrtvé.

Hundsút — hundsútský! Mój muž sa velice nahneval a od teho jedu ešte vác onezdravil.

Potem sme pochovali dieťa a stolárovi som truholku zanesla. Sňažilo a já som bola ráda -- Zabalila som sa do plachty a pod ňú uschovala tu truholku. Ešte som to potajobno nesla, aby to ludé nevideli, a mohla som to nosiť verejne, aby ludé vedeli, jak sa mají stolára k—ského chrániť.

Keby včul mi to spravil, tak já bysom hu vzala a brnkla bych mu hu do jeho dverí: „Tu máš!"

Já som bola tenkrát hlúpá a sprostá a nevedela som ani čá som!

On si ju potem preca vzal, ale som mu musela dáť dve holbe mléka — cigán, cigánský!

Potom mój muž onezdravil, o pól noci to bolo, v pátok, a druhý pátok umrel.

V jednom týdnu som mala 2 pohreby, ach, Ježíšmarjá, svatý Jozefko! Nechcem ani o tom vzpomínať, jaká som zóstala. Hrůza hovoriť!

A pozrú sa, jak sa mi to vyjevilo!

U nás, keď v lete volakdo umre, tak za 7 dní sa nejde okopávať — aby nehýbal zemí — a my mali dieťa vystrelé a šli sme kopať tich krumplí, a viďá! umrel mi muž!

Ja, je to veru pravda, kdo nezachová malé sedminy, že sa mu priblíží velká!

XXI.

Naši gazdové sú chudáci — U nás v léte sa ta chudoba rozleze do Uher, do Moravy, do Čech, na žne a repu okopováť, a zóstane prázdná vesnica. — Kam dál, je horší.

Kerý má trochu vtipu, najde si takého pána, kerý potrebuje robotnikou, a kolik párou ten pán potrebuje, tolik si jich u nás obstará, a dedina zóstane prázdná. Chudáci gazdové pak nemožú stačiť porobiť, nemajú ani pacholkou, ani robotnikou ani dievok.

Ale kdo jim to dal? Pán Bóh nebeský, lebo s chudobnými ludmi velice zle nakládali! Len za jedenie sme robili u gazdy a boli bysme zóstali nahí a bosí, keby to tak dlúho potrvalo. To jim bolo na škandál!

Ach, paní velkomožná, paní velko-mož-ná, móc jsme vystáli velice!

To jim bolo lakomstvo! Žena, keď mala deti, nechce-li hu do práce, že by za ňú deti chodily tam pokúšať a že by jim moseli dáť jesiť.

Tak jen samých chlapou si brali do práce a ženy nechceli —

„Jednu ženu si necháme, povedal jeden taký bohatý, čo nám bude na mísu lievať."

Tak ty ženy, čo ostaly doma bez žní, šly a nakúpily si čerešní (třešní) a niesly jich do lázní, dve hodiny cesty, aby si tam mohly nejaký groš vydělať.

Naráz, keď mal gazda moc na hrsťach (moc nasečeného obilí na poli) a začalo sa mračiť: „Iď ty pro tu tvoju ženu, nech ide pomáhať vázať!"

„Má žena si včera kúpila čerešně, nemóže, lebo by jej zhnily.“

„Nech zhnijú čerešně —“ a mosela jíť vázať a nechať čerešně tak. Keď bolo chlapou dosti, bol by ho vyhodil a bol by si vzal druhého.

Ale včul, keby mali trináctročné devčátko a dala by jim ho kerá chudá žena do služby, boli by rádi! Ani takých nemajú! Všetko sa vysype ven a ti rolníci sú na to velice nahnevaní.

Keď ti chudáci prindú o Všech Svatých z robot, ze sveta, kúpí si mech múky, lebo obilí a zemelú a pres zimu sú doma a vyšívajú to národní vyšívání, lebo pradú (předou), a už je jim celkom lahčí, jako jim bývalo.

Pán Bóh nám otevrel cesty do sveta, však už veru nebolo možné ani chudobnému človeku u nás!

Sedláci dostávali pole za ništ a včul, keď taký šatkár (co obchoduje po světě s výšivkami a plátnem) lebo ten z teho sveta si neco nashromáždí, kerý je šanobný, kúpí si kus role, lebo domeček tady. Ja veru, začalo svítať v naší dedine ai okolo už ve vesnicách.

(Pokračování.)

Básně Ant. Šnajdaufa.

MÁ PALMA.

Že mohlo se to stát, již suď bůh sám!
Však stalo se: já pojednou stál v poušti.
Hle, pláň se šíří, kam se rozhlédám:
zde dokola i v oblohy až rám —
A obzor na mne napřaženou spouští!
Jen písek, písek, písek, štěrk a kámen,
tu tam pak skála, jako šelmy zub.
Paprsky slunce rubášem se spouští
na připravený nový smrti lup . . .

To tedy lós můj! Snové, snové mládí!
A já chtěl hřmíti, blýskat, výskat světem,
jak horská bystřina, jež vláhu svádí
s čel velikánů věčných. S uschlým duše květem
jsem bídná kaluž, zbylá na rozcestí!

A slzy těžké, nikým neviděné
po líci mojí tekly — V tom i vír se žene,
spoustami písku cestu sobě klestí,
raněné zraky vidí jako ve snu
oblačné stádo rozjitřených lvů;
hoj, vzpínaji se, hrůzně němi,
v mrákotách tonoucího strhnout k zemi . . .

A pravdou bylo: divná němá síla
mě rvala ku předu, až — povolila.

A stál jsem náhle — — Obzor jiný — V dáli,
v mlhavé dáli, ze dna hlubiny
jakoby ruce vstříc se rozpínaly
po zbloudilci, po vězni pustiny —
Můj bože, palma!! Žádný oka klam!
Nádherná palma kyne, vábí tam!

A dlouho, dlouho s přimraženým zrakem
jsem stál, jen stál a chvěl se — před zázrakem.

A mimo tento země, nebes div
se vše mi ztratilo — Aj cítím, jako z niv,
z dalekých niv by vůně známá vlála . . .
Ach luhy, v nichžto kolébka má stála
a jež dlaň děcka zásobily kvítím!
Můj ráji, ráji můj! — Ať již se řítím
za kynem nebes, v očích dávný plamen —

Čím poušť mi byla teď? Ne písek, kámen,
ne skály, prachu sloupy, šeď a šeď,
já trávník vidím, bleskotavý pramen —

A šel jsem, šel — I Samum když se zveď
a zatřás hřivou děsnou, obzor smeť,
že všecko tonulo zas v mracích, mracích,
přec nevyhasl jasný obraz v zracích — —

A tak jsem došel cíle — Klesám schvácen
v stín toužený, jenž božským světlem zlacen,
a horké na něm ochlazuji skráně.
Královská palma, strážný anděl Páně,
hle, rozestřela nádheru svých ramen
nad trávník, květy nekonečný pramen —

„NA MÍRU".

Vzpomínám —
Tak samoten jsem byl a přec ne sám:
hle kolem sebe mám
roj postav mlhavých,
jsou třpyt a smích
a obskakují, obletují mne, jsem hříčkou jich — —
A ve všech tuším drahou podobu,
již z kolébky snad znám
a — snesu do hrobu!

Jak ve snu šel jsem, náměsíčném snu:
hle kam se hnu,
tam musím, musím — hudba, zpěv,
slyš, proniká a uniká
oblačným tlumem jako hvězdy zjev
a vede letíc dál a dál —

Až pojednou jsem u té skály stál,
jíž ráda tak Jsi v dumách hledala —
tam „Na míru“!
Jak trůn se skála zvedala,
a já pocítil pýchu: Král jsem tady, král!
Hle, oblak, jenž mě vedl sem,
teď rozstoupil se v lesa lem
a šířil se, až vrchy, hlubý dol,
ty všechny divy kolem kol
jak pod měsíčním spát se zdály závojem —

A ticho, slavné ticho bílých večerů
se rozlilo v těch temných lesů nádheru,
jak lidstva zástupy, jež zněly bouřemi,
když před zjevením Majestátu oněmí —

Jak velkým byl jsem v tomto ústraní!
Svět hořkých ústrků, svět strádání
se rázem sřítil — tentam pojednou
jak tříšť té skály, jež se valí
pode mnou,
jen chvíli šramotíc!

Kdo říci smí: Jsem tebe víc?
Hle, kam jen zraky posunu,
tam v záři vidím svoji korunu:
Tvou zlatou hlavu, drahou hrdou líc —
Jsem samoten a přece nejsem sám,
vždyť srdce své a v něm svou lásku mám!

Ty's byla za horami, celé moře hor
se rozvíralo přísnou hranicí
zde mezi mou a Tvojí pravicí,
a já přec cítil přes to moře hor
snad každý Tvého srdce tluk
i nejjemnější sladkých citů puk!

Jak v chrámě bylo mi, když vše se utiší
a mluvit začne Nejvyšší.
Ten vábný kraj s tou skalou vznešenou
byl duše Tvojí jenom ozvěnou.
Co kdy Jsi tušila a po čem toužila,
když bytost svou v ten mír Jsi hroužila,
jenž trůní tady v žasné výsotě
jak pyramida na své samotě,
to cítím, žiju vše — A Bytost veliká,
hor všechněch vyšší a všech moří valnější,
se majestátním křídlem dotýká

zde skrýše mé i místa, kde Ty v touze sníš
a tulí hlavy k sobě blíž a blíž —
Tak volno je nám stuleným
a přece vzdáleným,
tak sobě vzdáleným!

—

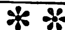
„BUBLINY“.

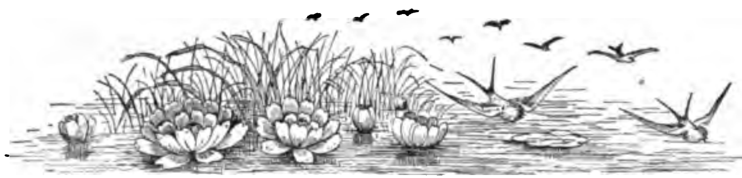
Ba bubliny, jen bubliny,
jež prskly z duše v hravé chvíli
a slunečnem se zatřpytily
před zrakem snivé dívčiny,
jsou všechny písně: třpytná hra
a hravý třpyt, jenž vzduchem vlá —
jen bubliny!

Však v těchto hříčkách zvuků, slov,
jež z povzdechů jsou utkávány,
tam celý člověk citem štvaný
se ukryl jako v pevný krov,
tam velkou zpověď života
vesmíru plaše šepotá - -
v těch hříčkách slov!

V těch prskavkách, jichž pyšný nach
i dítě, zdá se, sfouknout může,
má démantová pravda lůže;
čím kdy byl zvířen lidský prach,
čím v pravdě hrál a plál i hřál,
po věcích zjeví jenom pal
v těch prskavkách!

Jen bubliny, jen bubliny,
a člověk slyší krve šumy
pradávných lidí; porozumí,
jak člověk týž a jediný
plesá a pláče ve všech nás —
Hoj zem zrcadlí, nebe jas
ty „bubliny“!

K. V. HAVRÁNEK:

Šátek.

Novela.

I.

Plameny vzdoru šlehly do výše, a lid hnětený, šlapaný, podceňovaný vstával! Vzletnými slovy líčí skutečnost básník bulharského národa, Ivan Vazov. Panaguriště vztyčilo prapor, Koprivštice zahoukla heslo boje do kraje, a Klisura uchvacovala nadšením vše, že řinčely roztrhané okovy a tisíceronásobným echem hýřila píseň svobody a volnosti, a každý zbraně schopný muž ochotně nabízel domovině své paže a prsa, že třpytilo se oko každého odhodláním a vytrvalostí, uvésti ve skutek to, po čem sklíčené srdce toužilo, co uloženo ve tklivých dumách v duších, i pod těžkým jhem otroctví dosud živých a zdravých, a tyran žasl . . .

Četa jinochů pod vůdcovstvím staršího muže vyslána z tábora na zvědy. Tu plazili se jinoši po zemi, tam křovinami, skrčeni, tiše a opatrně se prodírali, až v dálce spatřili modrati se uniformu řadového vojína tureckého. Stál na stráži na svahu Vitoše, jenž jako obr čněl k nebi a zdál se lid vyzývati, aby vytrval houževnatě ve svém odporu, jako kdyby hlásal, že jen ze zázračné rudé šťávy vyrůsti může silný strom svobody. Bulharští momci vojína spatřili. Co s ním? Stříleti se nesmělo a tak stojí v cestě? . . .

„Hoj momci," zašeptal sotva šestnáctiletý Marko Trifonov, „pokusím se jej odstraniti, s ním se spraviti!"

Okamžik se šeptem radili. Marko Trifonov se zdál býti příliš mlád a nezkušen k tomuto dosti obtížnému úkolu, ale odpor podráždil jinocha. „Pusťte mne, přesvědčíte se!"

A již se plazil po břiše, lezl obratně, jako ještěrka, opatrně jiskrný upíraje zrak na svůj cíl. V hlavě, v prsou jediná touha osvědčiti se, přijati první polibek válečného vichru. Jako had se pohyboval vpřed! Nyní viděl Turčína z blízka. Modráček stál opřen o strom a byl zadumán, jinak by byl nemohl přeslechnouti šelestu . . . Byl to starší muž . . . Skokem dravé šelmy byl Marko u Turčína. Od zadu chopil jej prostýma rukama a křečovitě, napjav veškeré síly, sevřel mu hrdlo. Turčín ani nevzkřikl a svalil se bez dechu. Byl modrý, jako jeho šat.

Mžikem vytáhnuv nůž, vrazil jej Marko Trifonov na zemi ležícímu do prsou . . . .

Přichvátali momci a ohledávali mrtvolu, nenaleznou-li nějakého důležitého rozkazu, ale kromě několika cetek, nenalezli nic. A přece něco. Šátek s vyšitými květy růže stolisté.

„Pes," zamračil se vůdce výzvědné roty, „jistě tento šátek strhl bulharské krasavici! A ty," obrátil se k Marku Trifanovu, jenž byl nějak zaražen po vykonaném úkolu, „vezmi tuto kořisť, jest tvá. Ať ti připomíná, že jsi pro svatou víru a čest vykonal dobrý skutek, ať poslouží za ozdobu tvé milence, budeš-li jakou míti!"

Marko Trifonov šátek přijal, ale jak se zdálo, nebyl prvým skutkem osvědčeného hrdinství nadšen. Snadno vysvětlitelné, byl mlád a poprvé v boji. Střelci při prvém setkání s kancem nebo s medvědem, byť i měl odvahu, se chvěje ruka, míří-li smrtonosnou zbraní po své oběti. Po návratu z výpravy byl Marko Trifonov veřejně pochválen, ano na jeho počest složil jeden vojín zpěvánku. Nikdo nevěděl, co se vlastně v nitru jinochově děje, proč tvářil se při pochvale rozpačitým, a neprávem přisuzována mu skromnost. „Byl starší muž to," šeptal mu hlas nitra, „snad bratry má, snad sestry a matku, ženu, a tys jej zavraždil! Učinil jsi dobře?" Mučila jej tato otázka a proto byl rozpačit, až se obrátil k popu se zbožností pravoslavného člověka, aby podal mu vysvětlení. A hle, od popa se vrátil vesele a již nikdy více nejevil rozpaků. Marko Trifonov osvědčil chrabrost v nejhustších vřavách a nikdy nepolitoval skoleného nepřítele a byl vždy, jako zvláštní nějakou mocí chráněn i v boji, kdy leskly se ve slunci nebo v záři měsíčné toliko nože! Byl dobrý vojín, upřímný druh. Když zahlaholila polnice míru a sta lidí se vracelo k svému bývalému povolání, Marko Trifonov, jako mnozí jeho soudruzi váleční, zůstal ve vojště.

II.

Zoja Karadžova byla krasší růže za jitra, půvabná jako májová kytice, ale svými ohnivými zraky nebezpečnější než turský hanžar. Žila u cizích, Bulhar neodepře potřebnému ni skývy, ani krovu, tím méně hezké, mladé dívce, která umí pracovati. Vypravovalo se, že pochází z Gabrova. Její otec že byl pravoslavný, ale matka dcerou jednoho z tamních cikánů. Že Zoja v útlém věku ráda se potulovala v okolí a milovala rozvaliny Gradoště, ale že byla vychována v čisté víře a křtěna vodou z Jantry. Marko Trifonov byl tehdáž starším mužem, když spatřil na tlukách Zoju Karadžovu, a zalíbila se mu v horu, když uviděl, jak se měkce prohýbá, jak při zpěvu koketně ukazuje při úsměvu řadu bílých, perlových zubů v čarovném úsměvu. A když zaslechl její hlas, neboť ona horo vedla, tu nebyl již sebe mocen. Ivanu Zabličkovu, jeho příteli, se Zoja zalíbila dříve, ale Ivan Zabličkov, jenž byl pouze o rok starší Marka Trifonova, nebyl tak horkokrevným člověkem a zpozorovav zálibu přítelovu ustoupil. Ivan Zabličkov byl málomluvným a nedovedl žertovati jako Marko Trifonov, v němž se

ozývala vášeň, s kterou přilnul k sličné Zoji. Že Marko Trifonov Zoju miluje, nebylo nikoho tajno, tím méně Ivana Zabličkova, vždyť mu byl upřímným přítelem, a přátelství cenil tento málomluvný člověk nad lásku. Marko Trifonov věnoval Zoji památný šátek s rudými květy, prvou trofej z boje za víru a svobodu, prvou památku svého hrdinství. A jak jí šátek na hlavě, svázaný po straně dvěma uzly, slušel! Oh, Zoja byla svůdnice!

„Co říkáš, Ivane, mám pojmouti Zoju za ženu?“ překvapil Marko Trifonov přítele.

„Oko nevlhne, pokud srdce nezabolí,“ odvětil Ivan Zabličkov, „a ze zlata ve slunce paprscích — také radost cítíš!“

Bylo to varování přítele, či mluva bývalého ctitele? Marko Trifonov byl na vahách. Vyhýbal se dívce, ale Zoja jej počala sama vyhledávati. A když ji spatřil v květovaném šátku, který si brávala jen když on přicházíval, tu všecko zaříkání a stranění bylo marné.

„Hle, Ivane,“ přistoupil opětně k příteli, „nemohu bez Zoji žíti, i ve snu ji vidím. Jak usoudíš, bude věrnou stopankou?“

„Z jara vidíš květinu, a léto ji mění. Mezi modravým semenem makovice najdeš zrnka bílá, najdeš černá, aj — proč by nemohla býti Zoja věrnou stopankou — miluje-li?“ pronesl Zabličkov.

„Miluje mne, miluje,“ pravil Marko Trifonov a vypočítával důkazy její lásky. A tak se odhodlal. Leč, než s ní pojedl medeník, uvažoval přece, možné-li je manželství mezi mladým bujným strůmkem a starým pněm a proto se jí tázal: „Zojo, pravdu chci, zapřisáhám tě obrazem božím i matkou tvojí, kterou jsi milovala, rci, máš mne ráda, víš, že nejsem mlád —“

„Jsi můj milý, má duha, večerní hvězda, jsi můj vonný kvítek lesní,“ volala ohnivě a líbala jej, „můj kismeth!“

Proto při věnčení výskal a byl radostí opojen, když dever vedl svatební průvod. Pravoslavný rok a několik měsíců uplynulo Marku Trifonovu ve štěstí lásky. Zoja se objevila tabií, která jest toliko svému podmaniteli a dobyvateli přístupna a oddána. Život jejich byl zátokou moře klidného, plného úsměvu a lahody . . .

Marko Trifonov, vrátivší se jednou z kasáren, našel vrátka oplotí uzavřená, avšak Zoja již přicházela.

„Kde jsi byla?“ tázal se.

Všední otázka, a zabušilo mu srdce.

„U družky,“ odvětila žena a sklopila zrak.

„Proč se mi nepodívala do očí?“ ptal se v duchu Marko Trifonov a od té doby zkoumal každý její pohyb a pohled, a důvěra řítila se zvolna do propasti. Ne náhle! Snášel muka, vynalézal omluvy pro sebe i pro ni, až tlumená nedůvěra vybuchla.

„Říkala jsi, nevyjdu z domu, a vycházíš!“ Zoja se na okamžik zarazila, ale potom se dala do smíchu a tleskala!

„Jsi žárliv, věříš stínu, ach, kdybys věděl, jak se mi tvá žárlivost líbí, můj miláčku!“ volala, a Marko Trifonov byl odzbrojen. Pochybovačné myšlenky byly zatlačeny. Ale nikoliv potlačeny. Nedůvěra podobá se kořenům robinie, zde výhonek potlačíš a tam zase raší.

Šátek, tato památka z boje, ležel uschován ve skryvališči mezi jinými jeho dárky, a rudé květy byly dosud svěží, vše tak, jak jí věnoval . . . „Oh, Hospodine,“ volal Marko Trifonov, „zbav mne muk a dej mi pravdu, ať zvím, neklame-li mne Zoja, vždyť ji miluji a po zákonu tvém jsem ji pojal za ženu!“

Zvykl si ženu překvapovati. Dnes opětoval pokus. „Bude-li doma, když včera byla?“ myslil sobě. Sáhl po rukojeti, aby vkročil do prustu.

„Co? Není doma? Zavřeno? Ah, nečekala mne, domnívala se, že přijdu pozdě!“ V nitru mu zasyčel had. Vztek se dotkl jeho ramene. Zalomcoval dveřmi, kopl do nich, že se vyvrátily z veřejí. Marko Trifonov stál na prahu. Krev se mu rozčilením rozlila po obličeji. Vytřeštil zraky. Na otomaně vedle jeho stopanky seděl muž. Drželi se za ruce. Okamžik stál ztrnule. V nitru to zaburácelo. Podívav se na muže, poznal v něm nejsličnějšího a nejmladšího poručíka divize, Christa Georgijeva. Marku Trifonovi vyla v prsou stáda šakalů a skřehotalo sta nočních dravých ptáků. Vytrhl šavli z pochvy. Christo Giorgijev učinil totéž, co mezi tím Zoja jako bezduchá ležela v otomaně.

Vzduchem zasvištěla ocel. Čepele se utkaly. Poručík přešel z obrany k útoku obraty školeného šermíře. Nebylo slova promluveno. Marko Trifonov byl těžký šermíř. Záludem přinutil soupeře krýti prsa. Ale tím si Christo Georgijev odkryl hlavu. Jen vteřina. Dosek! Rána mohutná. Ostrá šavle dopadla na hlavu poručíkovu, že klesl. Avšak Marko Trifonov sekal dále, zuřivě, pokud mu neumdlela ruka, svírající jílec. Ustal. Levou rukou si setřel s čela pot. Vehnal šavli do pochvy, a tu se ohlédl na ženu.

„Také ji zabiti?“ mihlo se mu mozkem. „Ne, ať žije,“ rozhodl a uchopiv džbán, jal se ji křísiti.

„Slyšíš, Zojo, ženo, milenko, ještěre! On zahynul, že tě miloval, také já zahynu, ale ty budeš žíti! Musíš, hahaha! Smál se, ač slyšel vyzváněti v nitru k slavnostnímu dnu a slyšel hlas neznámého protoreje odzpěvujícího panichidu nade vším, co mu bylo drahé. Nastalo uklidnění mysli, ne ticho! Do srdce táhla hořká spokojenost. Zoja více mrtva než živa, sledovala jeho počínání. Viděla, že otevřel skryvališce, že bere šátek, který jí kdysi daroval, svoji prvou kořisť válečnou. Odcházel. Ještě jednou na ni pohlédl. „Ten šátek jsem si vzal! Slyšíš! Vezmu jej do hrobu. Jsi svobodná . . . Těš se, ty . . . Cikánská krev!“

Dozněla jeho slova. Zoja zůstala v té hrůze, v tom příšerném tichu samotna.

III.

Od Varny a Balčiku přinášel černomořský vítr Šumenu večerní pozdrav. Okolní tabie se obtáčely šedým závojem, a stíny uléhaly do hořejší i dolejší části města. Ruch ulic dospěl k adagiu, kdy křídly zaševelí noc a modravou oblohou proplují bělotřpytné člunky a mírný vítr rozvane kovové proudy po nebi i krajině. Zádumčivá Ildiz-tabie, jako když se chce vypnouti do větší výše, zírala na okolí a němá Beš-Tepetabia do údolí. Cesta, vedoucí k Preslavi, městu sotva dvě

hodiny vzdálenému, pustla, a jen nějaká opozděná jeraba nebo kočuš drčely jednotvárně v tichu, nebo hloučky vojínů, spěchajících do nejbližších kasáren, si mručely lehkou píseň. Před jedněmi z preslavských kasáren, oslavených dějinami bulharského obrození, bavilo se několik pěšáků, když kolem kvapil poddůstojník. Ani neodvětiv na pozdrav vojínů, vrazil do kasáren.

„Který poručík velí večerní stráži?“ tázal se vojína před strážnicí, pokuřujícího si z lulky.

„Gospodin Kyriak Grujev,“ vypjal se pěšák.

„Oznam, že šikovatel Marko Trifonov má proň důležitou zprávu,“ řekl poddůstojník a záhy uveden k poručíku.

„Gospodine poručíku,“ pronesl poddůstojník, zaujavší příslušnou posu, „nejstarší poddůstojník pluku, šikovatel třetí roty Marko Trifonov poslušně hlásí, že před chvílí zabil poručíka Christa Georgijeva ve svém příbytku touto šavlí!“ S ledovým klidem vytáhl z pochvy krví zbrocenou zbraň a položil ji na stůl.

„Co? Proč?“ tázal se nechápavě Grujev.

„Poskvrnil moji odru, svedl mi stopanku Zoju!“

Grujev se přesvědčil, že Marko Trifonov jest příčetným, i kázal jej uvězniti, načež zpravil plukovníka. Rychlým šetřením zjištěna příšerná událost a zvěst o ní se rozšířila po celé divizi.

„Umře,“ litovali jej vojáci, „byl udatný, škoda, že se ocitl v léčce té snědé dívky. Dobrý člověk a teď hřích! A měl věděti, že z každého ptáka se maso nejídá!“

„Kismeth, kismeth, osud, osud,“ kývali hlavou starší.

Šetření skončeno, Marko Trifonov postaven před soud. Přiznal se, krátký soud. Vyslechl rozsudek a děkoval.

„Nelituješ?“ ptal se jej plukovník.

„Nelituji, vaše vysokoblahorodí,“ odvětil. Přišel otec Mitrofan, aby přiměl hříšníka k lítosti.

„Hřešil jsem, otče Mitrofane,“ pronesl, „a musí přijíti trest, položiti život. Jest to spravedlivé, život za život! Vyrovnání třeba. K čemu tedy lítosti, když vše vyrovnávám? Jen ty mi dej požehnání, a čeho tu ještě? Bez tvého požehnání bych nebyl spasen, ale proč bys nepožehnal? Spravedlnosti se učiní zadost! Budu číst potom!“

Takovou byla také jeho apologie před soudem. „Zabil jsem, zabte mne také!“ Měl své maximy, drsné jako válečník, své okno, kterým se díval na skutky.

IV.

Jitřenka vzplála, noc tiskla ruku šedému jitru. Divize táhla do ležení, asi dva kilometry vzdáleného. Hudba zahlaholila, voje v pochodu. Jediná rota zůstala zpět, provázeti vozík, v němž vedle otce Mitrofana seděl odsouzenec a jim naproti dva muži v polní zbroji. Otec Mitrofan domlouval Marku Trifonovi, aby litoval.

„Pravíš, otče, že jsem mu odňal možnost smíření s Bohem? A kterak ve válce? Hřešíš, a tu letí kule a životu konec. A sta, tisíce

tak zemrou! Kázali nám: Jděte do boje! Vysvětili nám zbraně, pokropili nás, blahořečili nám, a my jsme také jen šli zabíjet! Jako máme jeden život, tak jednu cnost, a kterak by mohla býti vražda jednou ctností a podruhé ne? Odplata za hřích jest! Rovné rovným. Spravedlnost. Jen mi požehnej a nedbej na lítost. Jaká lítost, když přijdu k Bohu s tvým požehnáním?"

„Jsi zatvrzelý, synu," promlouval k němu laskavě otec Mitrofan, ale odsouzenec byl vytrvalým v odporu. Vyprávěl, kterak poprvé zabil Turčína, jak později, trápen výčitkami, přišel k popu.

„A víš, co mi náš otec odpověděl? ‚Dobře jsi jednal, že jsi zabil nepřítele víry a svobody. On byl mezi těmi, kteří ducha a tělo zabíjejí, byl dobrým skutek tvůj, a žehnám ti za to!' A tento Turčín mi neublížil tak jako Christo Georgijev. Proč přišel rušiti svazek posvěcený? Oč byl horším Turčína? On byl pravoslavný, vychován v čisté víře a přišel hubiti rodinu, a Turek byl nevěřící, měl jen Allaha a proroka! Odplata, toť jiné. Kdyby mne byli Turci zajali, myslíš, otče, že bych také byl před smrtí musil litovati? Ne! Nelitoval bych, nesměl, ale život dáti — chcete-li, zde jest! Proč mne v bitvách nezabili, já jsem se zbraním turským nevyhýbal . . ."

Povoz zastavil. Všichni vystoupili. Marko Trifonov uzřel rozestavené řady, slyšel drnčení polnic a víření bubnů a v dálce zmíraly zvuky hudby.

Dvanáct zamlklých momků, mezi těmi i Zabličkov, kráčelo kolem odsouzence trojstupem, a Marko Trifonov věděl, že to jsou nejlepší střelci pluku, vždyť je znal. Necítil bázně před tím, co musilo nastati. Nedaleko stál kůl, pod ním jáma, jeho hrob. Představil si, jak to bude. Spatří dvanáct černých otvorů, proti sobě namířených, však nestál tak poprvé! Zahoukne salva, zakouří se, ale dýmu již neuvidí, bude mrtev, rázem mrtev! Řeknou, zemřel statečně, ani brvou nepohnul, byl řádný vojín, byl řádný křesťan a za hřích dovedl zemříti. A sta lidí se bude za moji duši s otcem Mitrofanem modliti. Prost strachu hleděl na vše, ale vše postřehl, o všem uvažoval.

Signal „vzdejte čest!"

Nastalo ticho. Před odsouzencem stál sudební sledovatel a předčítal hlasitě ještě jednou krátký rozsudek.

„Staniž se jménem zákona, knížete, spravedlnosti!" zakončil předčítání.

„Dík, gospodine kapitane," pronesl Marko Trifonov zvučným hlasem po přečtení rozsudku. „Jsem připraven!"

Na pokyn poručíkův, jenž komandoval exekuci, přiskočili dva pěšáci a chtěli mu zavázati oči.

„Pryč! Nechci!" vzpíral se Marko Trifonov a horlil. „S otevřeným zrakem jsem přišel na svět, tak i zemru! Nebojím se smrti! Jste hluší, momci, či co?"

Ale rozkaz byl neúprosný, že použito násilí. Marko Trifonov bránil se zuřivě, podlehl však, a pevný obvaz ocitl se na očích. Neviděl světla . . . tma, tma. Zuřil, avšak zuřivost poznenáhla se mírnila, do prsou jako když neviditelný nalévá jakousi sladkost, tak teplou, pří-

jemnou, jako když nitro taje a rozplývá se podobně sněhu na slunci. A nyní, ó, dive, vidí a vidí, jako by byl oči otevřel, avšak ne svoje, nějaké cizí, lepší než ty, jež mu utáhli obvazem. A těmato cizíma očima spatřil hluboký, modrý prostor, v něm třpytily se hvězdy, měsíc a na západě zlatila se zář shaslého slunce. Netrvalo to dlouho a prostorem zaválo světlo, prudší nad paprsky denního slunce, že si musil cizí, nyní své zraky zakrýti. Co jest to? tázal se v duchu a napjal síly, aby oči pozvedl. Uzřel vysokou postavu ve stříbrné říze s deskou v ruce, a z desky sálal oheň, a na desce stálo:

„Totoť jest můj zákon: Láska, láska, láska!“ Marko Trifonov žasl a ptal se, kdo jest to? Duše mu bojácně šeptala: Skloň se, jest to Hospodin! Hospodin! Marko Trifonov poklekl, bil se v prsa a volal: Pro čistou víru v tebe jsem bojoval, buď mi milostiv! Sotva, že to vyřkl, zář zmizela, hvězdy zmizely, měsíc zmizel a opětně tma; černá a neproniknutelná kolem. Podívej se do svého nitra, šeptala mu duše, tam plápolá jiskra, uvidíš! A co, co, volal a zadíval se do nitra. Jen nepatrná jiskra hárala v tom jeho nitru a při slabém světle spatřil v koutečku schoulenou postavičku. Co tam děláš? tázal se Marko Trifonov, ale postava nic, spala. Vstávej, vyzýval ji, co zde spíš! Nech mne, odpověděla postava mrzutě, spala jsem v tobě tak dlouho, proč mne nyní budíš? Proč nevšímal jsi sobě hlasu mého, pokud jsem znavená neusnula? A kdo jsi? ptal se. Hahaha . . . rozesmála se postava. Neznáš mne? Jsem svědomí! Svědomí, svědomí, opakoval si nechápavě, co to znamená? Aha, již vím: cit povinnosti! A postava se smála. Netrap mne, a rci co chceš, zvolal v nevoli. Ukážu ti život, řeklo svědomí, a uvažuj! Svědomí vstalo, zamávalo rukama jako pop a před zrakem strnulého Marka Trifonova se objevil obraz. Uzřel zelený luh, údolí a nad ním vrchy. Ve světlém vzduchu ozýval se zvuk kavalu a svirky, dívky, jinoši, držíce se v pasu, v polokruhu tančili při zpěvu horo. A poznával, tam je Stoja, temnobrvá Marica, tam, tam . . . Ale to jsem sám! A vesel! Bezstarostně vesel . . . Ale co znamená ten dým v pozadí? Hoří chata? Požár? Shluk lidí. Veselý zpěv mizí, zní hurá, hr . . . Střelba . . . Boj! Hoho, boj . . . Vidím prapor, náš svatý prapor . . . Jsem v tom množství a je mi úzko! Slyším hlasy. Za víru a volnost, pro svatou věc! Ctihodný otec vystupuje, žehná zbraním. Sem pušku, sem nůž, volá jinoch . . . A to jsem já . . . Rvu se, velí tak zbožná víra . . .

„A kde byl člověk,“ zahřměl neznámý hlas Marku Trifonovi do ucha.

„Co člověk — voják, voják,“ odpovídá. „Čest bylo vítěziti!“

„A zákony mé?“ zahřměl poznovu neznámý hlas. „Proto jsem přišel opraviti zákon starý, nahraditi „oko za oko“ příkazem: milovati budeš?“

„A jak to, což nebyli to sluhové církve, žehnající našim zbraním smrtonosným?“

„Čím kdo zachází, tím schází, a nepravost nepravostí kdo léčí v bludu utone . . .“

„A já . . . já utonu?“

„Hřešil-li kdo, lituj hříchů a napravuj, ale neprav se býti ctnostným!“

Marko Trifonov zcela nechápal, ale podivné, v nitru jeho cosi praskalo. A hle, tvrdá kůra, tuhá skořepina praskla, že užasl, kterak mohl po celý život s tvrdou skořepinou v nitru žíti, a teď teprve cítil jakousi měkkost, že by se byl dal do pláče.

Toto vše stalo se během jedné, dvou minut. Neuvěřitelně krátká doba, ve skutečnosti dosti dlouhá. V minutě propluje člověk moře, v minutě zničí svět anebo zbuduje blaho v myšlenkách, a vše vlastním zrakem vidí. Arci ne těma obyčejnýma očima, ale zraky propůjčenými v okamžiku, v němž člověk stává se takřka bytostí nadlidskou, v okamžiku, v němž mu jest popřáno proniknouti mlhy, obestírající obyčejně smysle i rozum, a celou všední bytost.

„Otče Mitrofane,“ vyrvalo se prosebně z úst odsouzencových, „kde jsi? Nepochopil jsem, ale nyní rozumím,“ volal, „chci litovati hříchu svého, chci odpouštěti, aby se mi odpuštění dostalo, abych byl spasen.“ Otec Mitrofan se k němu naklonil, mluvil s ním o lásce boží, o milosrdenství, jež dává Hospodin kajícím a tak krásně mluvil, že všickni kolem stojící byli dojati. Také Marko Trifonov byl dojat, co zatím slabounké světlo v jeho mozku se vznítilo. Tak slabounké jako třpyt nejvzdálenější hvězdy. Ale světélko stávalo se intensivnějším, víc a více.

„Což, kdybych nezemřel, kdybych ještě nějakou dobu žil, abych napravil zlý skutek? Hospodine, jsi všemocný, popřej mi, abych lidem mohl říci, že jsem tebe našel, abych jim naznačil cesty, jež si přeješ! A jaký by to byl život!“

Ve zbožném zápalu objevily se mu světské myšlenky a jako plameny zachvacovaly a stravovaly vše. Odprositi Zoju! Káti se . . . a žíti s ní kdesi v ústraní, býti jejím otrokem, ne mužem! A ona je krásná . . . A možno, že by mne zase milovala. A proč ne? Její srdce je dobré, její náruč tak měkká . . .

„Chci žít, žít chci,“ propukl v zuřivé volání, a tato tužba pronikla celou jeho bytost, že prosil, naříkal, ba i vyhrožoval. „Chci žít, nemáte práva mne zabíjeti. Hospodin nemiluje zabíjení, odstranil oběti krvavé, a vy chcete obětovati člověka nemilosrdnému zákonu. Mluv, otče Mitrofane! Čemu učí Hospodin? Jsi sluha boží, poslechnou! Ne, ne, nechci zemříti! Mějte útrpnost! Hospodin vás potresce, nestřílejte, nevražděte, jste křesťané či vlci?“

Zoufalé výkřiky se ztratily v chaosu zvuků polnic a za víření bubnů. Marko Trifonov se chvěl a nebýti přivázán u kůlu, musil klesnouti. Každý z přítomných žasl, kterak Marko Trifonov náhle, od toho okamžiku, kdy mu zavázali oči, stal se zbabělým.

Otec Mitrofan přistoupil naposledy k odsouzenci, aby mu udělal znamení kříže. Marko Trifonov již nekřičel, byl znaven, ale jeho myšlenky dosud pracovaly, naděje v život v něm dosud neutuchla. Cítil pevně utažené provazy, věděl kde jest; ale doufal, že se stane něco nadpřirozeného, co je zachrání, že bude dále žíti. Zaslechnuv modliti se otce Mitrofana kdes v ústraní, bezděčně po něm opakoval slova modlitby, byť ani slovo z jeho úst nevyšlo.

„I ne vvedi nas v iskušenije, no izbavi nas ot lukavago, zaščoto je tvoje carstvoto, i silata i slavata vo věki amiň,“ končil otec Mitrofan.

Slabě vál jitřní vítr. Slunce se vyhouplo do výše a políbilo lesklé zbraně vojska. Dvanáct mužů v dvojřadí čekalo na povel důstojníkův, dvanáct hlavní mělo svůj terč. Poručík mávl šavlí, raz — přestávka, dva — přestávka.

Kolkolem rozestavené mužstvo bylo hotovo po salvě pokleknouti, otec Mitrofan držel vzhůru znamení kříže, vítr zapěl finale tichého žalmu — avšak třetí povel poručíkův odpadl, neboť v dálce na zpoceném koni objevil se jezdec, mávající bílým šátkem.

„Milost od knížete!“ znělo, ba hřmělo to kolem a nastalo všeobecné vzrušení, jež opanovati dovede toliko vojenská disciplina. Na pokyn poručíkův přiskočilo několik mužů k odsouzenci, mezi předními Ivan Zabličkov. Marko Trifonov odvázán. Avšak — co to? Odsouzenec neprojevil radosti z udělené milosti, neděkoval ani Hospodinu, ani lidem?! Klesl k zemi, a marně snažil se Ivan Zabličkov o jeho vzkříšení, přistoupivší lékař konstatoval, že Marko Trifonov jest mrtev.

„Mrtev,“ opakoval si temně Ivan Zabličkov.

„Strachem před smrtí zemřel,“ řekli ostatní. „A tak býval udatný, chrabrý a nesčíslněkráte hleděl smrti vstříc! Podivné, že zbaběl!“

Když odsouzenci odepjali kabát nalezli na jeho prsou šátek s rudými květy růže stolisté. Ivan Zabličkov znal tento šátek a vyprosil si jej. V bitvách jako talisman tě chránil, pronesl, až moc jeho zmizela . . .

V.

Dlouho se hovořilo o krásné řeči otce Mitrofana, dlouho o Marku Trifonovu. A zatím ležela Zoja v horečce, ale pozdravila se. Ivan Zabličkov si vyžádal propuštění od vojska, jež obdržel, a chtěl vrátiti se do své domoviny, do Samokovu, do milého zákoutí, aby častěji mohl pobýti v Rylském klášteře. Dříve chtěl se však rozloučiti se Zojou. Uslyšev, že se pozdravila, byť ještě ležela, šel k ní.

„Odcházím, Zojo,“ pronesl, „a jdu se rozloučiti s tebou. Víš vše?“

„Vím,“ odvětila a zamračila se. Po nemoci nebyla již půvabna, jen oko ještě hořelo, ale nach lící byl setřen.

„Odpustil ti!“

„Hm!“ Mávla rukou, žlutou jako vosk.

„Měl tě rád!“

„On jako ty, jako ostatní. Měl mne rád! Proč nezabil mne! Já jsem byla jeho stopankou, na mne měl právo. Jeho měl šetřiti!

„Jak jsi jej milovala Zojo!“

„Koho?“

„Christa Georgijeva! A já tušil tvoji zradu a přítele jsem nevaroval!“

„Měl jsi! Je pozdě!“

„Pozdě! Zde ti zanechávám, co měl muž na prsou, když umíral. Šátek náleží tobě!“

Ani brvou nehnula. Šátek položen na stůl.

„Jdu Zojo, již se neuvidíme, s Bohem!“

„Jdi!" pronesla a obrátila se. „Nebyl jsi lepší," řekla drsně, „než ostatní! Jste kati a ne mužové!"

Ivan Zabličkov sklonil hlavu a odešel. Opustil ještě téhož dne Preslavu a proto nezaslechl, co se vypravovalo.

„Zoja se oběsila na vyšívaném šátku!"

A lidé se křížovali a hlubokomyslně pronášeli: Kismeth, osud, osud! Jediný pohled na počátku a tři životy v koncích, ale ona byla ďáblova dcera, cikánská krev, spravedlivo, že stihl ji trest pomatení mysli.

A málo bylo těch, kteří by byli zvolali s Kristem: Kojto ot vas bezgrešen, toj pěrv da chvjrli kamyk na něj! Ivan Zabličkov by tak byl zvolal, ale ten byl již daleko . . .

A šátek dali Zoji do hrobu.

PRAVDOSLAV LIPŇANSKÝ:

Ve snu v kriminále.

Pan dr. Jaroslav Snílek jest ve věcech kriminálních chlapíkem na slovo vzatým, odborníkem i spisovatelem. Jest právník, nepatří však v řadu theoretických odborníků trestního práva, kteří nic společného míti nechtějí s odborníky praktickými a zejména s jakousi „posvátnou" hrůzou — asi tak jako „civilista" soudce „kriminalistům" soudcům — vyhýbají se „inferiorním" kriminalistům, jimž svěřen výkon trestní. A přece rozsudek trestní nemá vůbec vážného podkladu bez nejdůležitějšího pendantu svého, výkonu trestního!

Pan dr. Snílek naopak pilně a rád všímal si výkonu trestního, navštěvuje se zálibou trestnice a věznice, snaže se poznati účinky, které vyvoditi má u člověka odsouzeného trest, snaže se poznati i způsob, jakým trest se provádí. Nechtěl podobati se dr. Snílek člověku lékaři, který předpisuje medicíny, známé mu jenom podle jména, aniž by věděl, kterak prostředek předepsaný pacientovi svědčí nebo nesvědčí.

Ký div, že obíraje se psychologií trestnic ve dne v noci, mnohdy upadal v snění o svém zamilovaném předmětu, úsilovně přemítaje, kterak věznictví a trestnictví dalo by se upraviti rozumně, totiž tak, aby **pravá** humanita docházela také u kleslého člověka uznání na základě křesťanské lásky, aby však také zvrácená a přepjatá humanita, která na úkor svobodného chuďasa s darebákem se hýčká a mazlí, vymýtěna byla. Pan dr. Snílek jest zkrátka přívržencem zdravé reformy, ale rozhodným odpůrcem přemrštěných snah moderní praxe americké, která superhumanitou se charakterisuje. Poněvadž pak jako rozumný člověk jednání rád odůvodňuje, nebude mu čtenář zazlívati krátkého proslovu.

Není to náhodou, že právě dnes se starostlivou zvědavostí vyhlížíme do budoucna, jakobychom stůj co stůj postříci chtěli, kterak

v budoucnosti utvářeti se bude život společenský i státní. Každý, kdo buď ze záliby nebo z povolání obírá se některou otázkou, souvisící s řešením socialního problému, pociťuje sám na sobě, kterak touhou i obavou naplňuje jej každý pokrok měnící společenské útvary.

Táž žádostivá zvědavost byla příčinou, že Bellamy, Mantegazza a jiní chopili se péra, táž žádostivá zvědavost i tyto řádky zavinila, řádky jednající o společenské otázce, která nedovedla u nás upoutati ještě pozornost širších kruhů tak, jak toho právem zasluhuje.

Původce řádků těchto není optimistou, jakým ku př. byl Bellamy, který dovedl se vmysliti ve zlatý věk bez vězení, naopak pisatel nedovede se bohužel zhostiti pocitu, že otázka vězeňská i ve století XXI. nebude ještě rozřešena.

V dozírné budoucnosti zajisté mnohá změna stane se v oboru vězeňském. Hnutí a snahy, směřující ku zdárné reformě výkonu trestního, čilý ruch, nápravu žádající, jsou příliš mocny, aby zůstaly bez účinku na vývoj trestnický, byť i ti, kteří podnět ke hnutí tomu dali, sebe více mezi sebou se hašteřili. Jaký však bude konec? Zvítězí hrstka těch, kteří přejí si, aby v boji proti zločinu zbraně se přiostřily a šiky válečné utužily, nebo zvítězí protivníci? Prorazí názor, dle něhož má trestanec pociťovati trest jako přirozený následek zločinu a viděti v podstatě trestu nutné zlo, prostředek chránící společnost, anebo zjednají si platnost také u nás názory, které americkou praxi opanovaly?

Co v následujícím líčíme, jest vědecký sen o kriminálu, v němž zrcadlí se vítězství názorů přemrštěné humanity.

Podáváme sen ten pokud možno věrně, přejíce si od srdce, aby povždy zůstal tím, čím jest, totiž snem, který se u nás nikdy neuskuteční.

Komu známa jest vědecká literatura trestní a vězeňská, zvláště z let posledních, přizná, že mnohé zařízení, které sen náš předvádí čtenáři v plném rozvoji, tu i tam dnešní praxí již proskakuje. Také asi nepřekvapí čtenáře, setká-li se ve snu se jmény vynikajících odborníků. Jest to přirozeno, neboť na slovo vzatí spisovatelé čestně vynikají na poli vědy odborné, a nelze jich tedy ani pominouti. Avšak sen náš — jak to již snové dovedou — škádlivé perspektivy své nepředvádí nám vždy s nejšetrnější něžností. Ti, jichž jména uvádíme, nebudou nám proto zajisté zazlívati, vždyť jest nás jakýkoliv zlý úmysl dalek a ve vědeckém snu o autoritách hovořiti není hříchem, ať děje se tak již vážně či žertovně.

* * *

„Kýho výra! Jak pak to vypadáte?"

„Pro Boha, člověče, co se Vám přihodilo?!"

Tak a podobně přivítali mě přátelé, když po zvyku svém večer do kroužku jejich v Besedě onehdy jsem si zasedl.

Vypadal jsem ovšem šeredně: o tom poučilo mě ostatně již doma zrcadlo a zjistila to také nade vše důkladněji drahá moje polovička, která dokonce i marnivosti mé se dovolávala, něžně k tomu ukazujíc, kterak stanu se terčem výsměchu všech uličníků, odvážím-li se na ulici.

Měl jsem ji, chudáka, v podezření, že jen proto zrazuje mě z vycházky, že večerní naše besedování v hostinci k smrti se jí protiví. Nedal jsem se proto přemluviti a šel jsem. Kulhal jsem jako Hefaistos, ale šel jsem přece. S pošramoceným obličejem, opuchlým nosem a polámaným křížem opatrně usedal jsem na denní své místo, špatně taje při tom bolestné povzdechy, které neposlušné obratle hřbetní mi vynucovaly.

Ký div, že opatrná tato procedura zavdala soudruhům mým podnět k obligátním laciným vtipům. Uváděli pohmožděniny a poškrabaniny mé ve příčinné spojení s manželskou mojí polovicí. Že takovéto podceňování autority mužské rozhodně bolí, přizná mi zajisté každý slušný manžel. Ký tedy div, že raději ku zpovědi jsem se přiměti dal, nežli abych dále ještě trpěl bolestné podceňování autority své.

Když jsem včera večer přišel domů — počal jsem svou zpověď — bylo na spaní ještě příliš brzo, proto chtěl jsem ještě čísti. Chopil jsem se nejbližší knihy, která mi do ruky padla. Byl to Krohne. Známého tohoto německého odborníka spis líčí velmi poutavě, jak trestnice vypadati mají, jak vypadaly a jak vypadají, čte se velice pěkně a zaujal mne proto tak, že četl jsem až přes půlnoc. Když jsem ulehl, dlouho mne míjel spánek. Vzpomínal jsem na to, čeho jsem se dočetl, k tomu přistoupila některá odborná pojednání, která poslední dobou jsem prostudoval, a v myšlenkách defilovali přede mnou „humanista" Krohne*) vedle „tyrana" Kraepelina, „angličan" Aschrott, Wirth, Sichart, starý Wahlberg, Illing, Hippel, nepřátelství policejním dohlídkám třímající dr. Zucker, „nutný opravář" robotáren a chudinství dr. Bráf, miláček tělesných trestů Mittelstaedt, jídelní lístek Wehlheidenský, chemická analyse pitné vody na Pankráci a vzduchu různých vězeňských lokálů, označených důmyslným „Aha!" - zkrátka vkusné i nevkusné přehazovalo mi hlavu anebo přehazovalo se mi v hlavě. Převaloval jsem se proto zatím také pouze v posteli.

Jak tomu již bývá, usnul jsem asi konečně maně; dlouho však klid můj netrval. Pojednou nacházel jsem se v pravé poledne na ulici. V pravo i v levo ohromné budovy. Cílem cesty mé byla — tím jsem si byl jist — veliká nová trestnice, na konci města vystavěná, o níž všeobecně se pravilo, že jest vzorem trestnice. Vše, co věda technická a vězeňská dosud vyhloubala, do nejmenších podrobností jest prý tu provedeno. Všecek svět mluvil o tomto mistrovském díle a o jeho účelnosti; chtěl jsem je tedy také shlédnouti - vždyť víte, že rád po trestnicích cestuji a že haldu jich již jsem shlédl. Našel jsem trestnici za městem.

*) Literatura, k níž tuto ukazuji, jest: Krohne: Lehrbuch der Gefaengnisskunde. Kraepelin: Abschaffung des Strafmasses. Aschrott: Strafensystem und Gefaengnisswesen in England. — Dále obsáhlá a četná pojednání pod různými nápisy uveřejněná výše zmíněnými spisovateli. Dr. Alois Zucker: Die Polizeiaufsicht nach oesterr. Rechte. Dr. Albin Bráf: Dvě nutné opravy (Právo domovské a donucovací pracovny). Dr. Otto Mittelstaedt: Gegen die Freiheitsstrafen atd. Entwurf zu einem Verpflegungs-Etat für Strafanstalten nach den Grundsaetzen der Schrift des Prof. Voit: Die Kost in öffentlichen Anstalten a m. j. — Česká literatura vědecká jest na poli vězeňském prachudičkou a vyčerpána jest pracemi F. J. Řivnáče, Josefa Kousala a Bohuše Lepaře.

Všechna čest -- jen co je pravda! Skvostná, nádherná to výstavnost! U porovnání s touto budovou byly paláce samovazební, které jsem dosud viděl — pravé chatrče. Inu ovšem, pomyslil jsem si, pokrok jest pokrok! Jaký div, že v našem oboru také mnoho se stalo, vždyť od roku 1899 až do roku 2000, ve kterém podle nápisní desky otevřena (či vlastně zavřena) byla nová trestnice, uplynulo hodně vody, a lidé v čase tom mnohému se přiučili, já pak hravě, aniž bych byl sestárl, žil jsem ve snu v XXI. století!

Obrovská budova — nemohlť jsem na rychlo ani spočísti pater — obklopena byla velikým rozkošným sadem, jímž čistě upravené bělounké pěšinky rajskými záhony vonných květin vedly poutníka ku bráně ústavu. Portál i portýr byli tak skvostné exempláry, že jsem se až ostýchal k tomuto přikročiti s prosbou, aby mě u pana ředitele, k němuž jsem měl doporučující list, ohlásil. Konečně dodal jsem si odvahy a tázal jsem se, kde bych pana ředitele ústavu našel.

„Ráčíte se snad, Vašnosti, trvale zde usaditi?" zněla nad míru vlídná odpověď tázaného.

„Ó, nikoliv," prohodil jsem rychle, „chtěl bych pouze pana ředitele požádati za dovolenou, abych si ústav prohlédnouti směl, není-li k tomu snad třeba ještě zvláštního ministerského povolení jako u nás."

„Prosím, račte tuto vstoupiti, ohlásím Vašnost okamžitě."

Stalo se, a minutu později viděl jsem před sebou všemocného vládce trestnického, který s nevšední roztomilostí -- nešlať ani z něho ani z portýra hrůza -- mne vyslechl a návštěvu trestnice beze všech okolků mi povolil.

„Lituji srdečně, že právě dnes nemohu Vás osobně prováděti, musím přijati ještě několik hostů," pravil, „ale dám Vám velice znalého průvodce."

„Vyřiďte pánovi v čísle 11.," obrátil se k vstoupivšímu sluhovi, „aby sobě neobtěžoval a mne navštívil. -- Pán, s nímž se ihned seznámíte," pokračoval ke mně, „jest muž vzácných vědomostí, znalý zvláště theorie i praxe výkonu trestního. Trvám, že právě Vám, který dnes vlastně jste více theoretikem, bude velice milo, když podá Vám žádoucí vysvětlení o jednotlivostech dnešního výkonu trestního starý praktikus. Průvodce Váš prodělává praxi nyní již 25 let, před kterouž dobou poprvé pro krádež byl trestán. Od té doby s malými výjimkami byl stálým hostem nejrůznějších trestnic. Pochází z jedné nejlepších trestnických rodin; jeden z jeho předků získal si dokonce i jména jako věhlasný odborný spisovatel, vydav v XIX. století spis velice rozšířený pod titulem „Z bludné a temné minulosti", pravou to perlu vědeckou. Mimo to zná průvodčí Váš z vlastní zkušenosti všechna stadia vývoje, který v posledních desítiletích výkon trestní prodělal. Ostatně obíral se i on theorií a dějinami trestnictví; zvláště důkladně zná periodu vzniku moderní reformy z poslední třetiny XIX. století. O této periodě také veledůkladně pojednává celá řada článků, otištěných řečeným spisovatelem ve „Vědecké besídce" konservativního časopisu zdejší trestnice."

„Trestnický časopis?" ptal jsem se udiveně. „Jaký pak jest to list?"

„Ba," pravil ředitel, „časopisy trestnické, t. j. takové, které v trestnici vycházejí a články trestanců přinášejí, jsou velice oblíbenými orgány vězňů, instituce to věru nad míru blahodárná. Trestanci sami obstarávají si i tisk.*) Jest to vlastně — jak Vám průvodce Váš blíže vysvětlí — vynález americký z dob XIX. století, který — nemýlím-li se — také v Německu doporučován byl známým kriminalistou, ke konci řečeného století zemřelým. Myšlenka stala se skutkem a od té doby osvědčila se všude, kde ji provedli, zvláště však u nás, kde formou i obsahem v posledním desítiletí značného praktického zdokonalení došla. V naší trestnici jest ku př. několik časopisů: „Konservativní List", „Liberální Slovo", které ve sporných otázkách mezi správou ústavu a názory trestanců obyčejně při mé straně stojí a tedy jaksi „vládními" nazvati se mohou, pak „Svobodomyslný Tisk" a „Radikální Noviny". S posledním listem nejsem právě v nejlepších stycích, protože principielně všemu se opírá, co nařídím a všude jenom rýpe a šťourá. Chybí nám pouze „Socialně-demokratický ohlas", který ale, trvám, také brzo se dostaví."

„Což pak trpíte také kritiku svobodomyslného listu?" divil jsem se. „Za mých dob bylo by něco podobného nemožno, a ředitel byl by zajisté ihned zakročil disciplinárními tresty."

„Kam to jen myslíte! Disciplinárních trestů toho druhu, jaké Vy jste mívali, dnes nemáme. Časové ti dávno již minuli. Neujařmujeme

*) Čtenáři bude se tu i onde zdáti, že líčením svým přeháníme. Budu míti ještě v závěrku příležitost vrátiti se k možné této výtce, až k tendenci našeho „snu" poukáži. Zde budiž mi dovoleno vytknouti faktum, že v Americe vskutku časopisy podobné dnes existují. Tak ku př. ve státní věznici (State prison) Stillwater ve státě Minnesota, jejíž ředitelem jest J. A. Reed, vychází každý čtvrtek list „The Prison Mirror" („Zrcadlo trestnické"), v jehož čele stojí motto: „It ist never to late to mend" t. j. „Není nikdy pozdě se polepšiti". Jednotlivá čísla stojí 5 centů (asi 12 kr.) a roční předplatné činí 1 dollar. Časopis ten založen byl r. 1888 a přináší na velikém formátě výhradně články trestanců a jenom výminečně příspěvek cizí. Každý trestanec dostává list zdarma a účelem časopisu jest, „aby povzbudil jednotlivce k snahám duševním, poskytl vězňům této i jiných trestnic zdravou četbu časopiseckou, poučil především mimovězeňský svět o potřebách trestnických vylíčením vnitřního života vězeňského a aby tím přičinil k mravnímu pokroku a reformě trestnické". Obsah časopisu jest přerozmanitý. V čísle, které mám před sebou, polemisuje vězeň, podepsaný „Justice", proti dřívějším článkům jakéhosi J. M. v příčině zločinů, spáchaných ve věznici z opilosti (drunken crimes). Jiná stať má nápis: „Where is my boy tonight?" (Kde jest můj hoch dnes v noci?) a líčí velmi pěkně různé příhody života. Mimo to obsahuje list aphorismy, zprávy redakční, zprávy o trestnictví, malé zprávy různého obsahu a anekdoty. Poslední strana (4.) skoro výhradně jest věnována vyhláškám. — Podobný list jest „The Summary" (Summarium = Krátký výtah). Časopis ten vychází každou neděli (a sice dnes již v XX. ročníku!) v New-Yorské Staats-Reformatory Elmira (Ředitel: Z. R. Brockway). Také zde činí roční předplatné 1 dollar. List má právě tak rozmanitý obsah jako „Mirror", a také účel listu je podobný, objem jest však větší, ježto na 8 stranách bohatší text přináší (mezi jiným i politické zprávy tuzemské i cizozemské), mnohé vyňatky z jiných časopisů obsahuje atd. Také nepřispívají do „The Summary" vězňové tou měrou jako při „Mirror", jsouť v Elmiře ponejvíce mladiství trestanci, čímž trestnice ta značně liší se od Stillwatera. Ostatně také Aschrott ve svém spise o trestnictví v Severní Americe k této zvláštnosti časopisecké ukazuje, podotýkaje, že američtí odborníci velikou jí přikládají váhu.

také ještě charakter a názory svých podaných příslušníků. Také trestanec má dnes právo, aby náhled svůj prohlásil volně, a právě tato vzájemná výměna různých mínění jest neocenitelna. Jakž bylo by nám možno, abychom vychovali pevný a nezvratný charakter v trestníku, který ve svobodě má býti ryzím člověkem, kdybychom vůli jeho předem již zlomili vynucenou poslušností?"

„Smělá to myšlenka a krásná —" prohodil jsem maně.

„Právě proto, že na tomto stanovisku trváme, musíme vzdáti se disciplinárních trestů, patřících pouze minulosti. Trestnický ředitel nemá dnes vůbec žádné disciplinární moci, jest pouze výkonným orgánem. Tresty, důtky a pod. udílí zvláštní výbor z trestanců samých k tomu účelu zvláštní důvěrou zvolený. Kdykoliv se tomuto výboru pře nějaká přednese, rozhoduje o ní."

„Tedy jakýsi čestný soud," dovolil jsem si vpadnouti, „soudruhové soudí soudruha!"

„Tak jest!" potvrdil ředitel. „Čestný soud! Jest vůbec snahou naší, abychom pocit cti u trestníka co možná nejvíce oživili a utužili. Za dřívějších dob umrtvoval se spíše pocit cti, ačkoliv i za Vašich časů (nemýlím-li se r. 1861) známý professor Wahlberg celou brožurku o cti a trestu vydal a takto lepší budoucnosti půdu upravoval. Jak dočetl jsem se z různých článků, nyní ovšem již zastaralých, oslovován býval trestník slovíčkem „on" nebo dokonce se mu i tykalo. Dnes jest něco takového nemožno a úřednictvu trestnice jest přísně nařízeno, aby, oslovujíce trestance, užívalo slova „pane". — Avšak vraťme se k novinám. Neračte si mysliti, že noviny ty pěstují jenom trestnickou politiku. Máme také humoristické listy. Důležitost a cena jich jest nezměrná, zabraňujíť, aby trestník stálým přemýšlením o smutném osudu svém ztrudnomyslnil. Zvláště „Humory" a „Paleček" těší se veliké oblibě v kruzích trestnických, o čemž svědčí zvláště četné příspěvky vězňů. Stati: „Granáty" a „Jiskry" přinášívají přerozkošné ukázky důmyslnosti. Máme také velice pěknou trestnickou knihovnu, doplňovanou tolikéž zvláštním výborem, z trestanců sestaveným. Právě tato myšlenka, aby si trestníci sami svou četbu volili, jest přešťastna; vědíť lidé ti nejlépe, čeho jim třeba. Ovšem zatlačil tím moderní realisticko-socialní román tendenční výhradně povzbuzující knihy dřívějších dob. V tom ale není žádné škody, naopak, je zcela dobře, když čtoucí trestník nevybočuje z kruhu vlastních idei a pozoruje svět tak, jak ve skutečnosti jest a nikoliv, jak by snad býti měl. Pozorovali jsme přečasto, že romány Wallothovy, Albertiovy a pod. právě hnusnou odporností svou docílily toho, že se trestancům rozbřesklo a že upozorněni byli takto na kruhy a věci, jichž později bedlivě stříci se mají; seznaliť, jak třetí nesúčastněná osoba bývá ošklivostí pojímána, vidí-li darebáctví jiných. Knihy ty jsou pravou kriminální literaturou!"

„To si myslím!" pravil jsem. „Dáváte tedy čtenářům knihy ty k odstrašení, aby zlu odvykali a si je zhnusili!"

„Tak jest! Vůbec celé naše vyučování kloudněji jest uspořádáno, spočívajíc na praktických podkladech. Druhdy potívali se učitelé, aby vštípili trestnickému učni čtení, psaní, počítání — samé to věci, jichž

se nikdo nenají a které mu také denního chleba neopatří, neřku-li, aby ho ochránily před novým trestem. Dnes jinak si počínáme, učíme pouze skutečně potřebným věcem. Ethika, vyšší mathematika, trestní právo, trestní řízení a vše, co s tím souvisí — toť jsou vědomosti, s kterými dnes trestance seznamujeme. Každý zajisté uzná, že pro propuštěného trestance jest znalost paragrafů mnohem důležitější nežli čtení a psaní. Vyzná-li se trestanec v tom, co trestní zákon stíhá hrozbami svými, ví-li, co je dovoleno a co ne, dovede-li učiniti si jemný rozdíl mezi přestupkem, přečinem a zločinem, mezi pouhým opomenutím a trestnou nedbalostí, mnohem spíše uchrání se trestu, nežli bez těchto potřebných vědomostí, jichž neznalost zákon ke všemu tomu ještě neomlouvá."

„Toť ovšem jest velice prospěšné," prohodil jsem a maně napadla mne myšlenka, že k těmto vědomqstem nepatří, leč dáti trestníku ještě do ruky spis dra. Jana Grosse, určený pro vyšetřující soudce a praktické kriminalisty, obsahující také návod pro vyhledávání zločinných stop a pod. — „Dovolte mi však otázku," prohodil jsem nahlas, myšlenkou svou se nepochlubiv. „Kde najdete pro řečené odbory v trestnici sil učitelských?"

„Ach! O ty není nouze! V městech universitních trhají se o vyučování to soukromí docenti trestního práva."

„Mhm!" napadlo mi, „to asi proto, aby také někdy posluchače viděli."

„Jinde pak vypomaháme si právními praktikanty a auskultanty, kteří státu zadarmo sloužiti musí a tedy milerádi remuneraci naši přijmou, jsouce takto aspoň částečně ochráněni před vyhladověním."

„Avšak hle, zde konečně přichází Váš průvodčí. Dovolte, abych pány seznámil: Pan dr. Jaroslav Snílek, který pod osvědčeným a zkušeným návodem Vaším přeje si seznati zařízení našeho ústavu — pan Ruda Mastil, nejzkušenější náš nájemník."

„Promiňte, pane řediteli," počal příchozí, „že nevyhověl jsem rychleji milému Vašemu vyzvání, byl jsem právě nutně zaměstnán a nešlo to jinak. Přistřihovač trestnického spolku přišel ke mně právě na poradu v příčině úpravy jarního kroje, není tedy divu, že jsem se zdržel."

Co takto mluvil, měl jsem příležitost, zevrubněji prohlédnouti si svého průvodce i podivil jsem se nemálo jeho světácké ohebnosti a nenucenosti. Tmavý stejnokroj ústavní slušel mu nad míru.

„Tenhle trestnický spolek jest vskutku velmi vhodné opatření," pokračoval Mastil. „Oděvy, které dodává, jsou mnohem úhlednější, nežli dřívější kroj, ústavem zhotovený. Vše padne na tělo, jako by ulil, k tomu je to lacinější, nehledě ani k tomu, že lišíme se od chátry z hořejších pater. Mám vůbec v úmyslu napsati zase jednou článeček do našeho „Konservativního Listu" o tom, kterak bylo by již velice na čase, abychom my lépe situovaní obyvatelé I. patra nosili zvláštní odznaky. Myslím, že máme právo, aby vzat byl na nás již pro dlouholetý pobyt náš v ústavě poněkud šetrnější ohled. Stříbrné pásky na rukávech vyhovovaly by účelu svému nejlépe, při čemž by počet pásek označovati mohl počet návštěv našich v ústavě. S velikým zájmem četl jsem ostatně, že

i v předešlém století učiněny byly již podobné návrhy, směřující k tomu, aby lepší třídy trestanecké měly nějaké patrné výhody. Snahy tyto jsou tím zajímavější, ježto vznikly v století zkaženém, v němž vyskytli se dokonce lidé, z nichž ku př. pověstný Knípelstaedt doporučoval zostření trestů a hůl, napsav dokonce i prasurovou knihu proti trestům na svobodě a pro šibenici . . .“

„Míníte asi Mittelstaedta,“ dovolil jsem si prohoditi.

„No, to nic nedělá,“ pokračoval. „Ostatně nebyl on jediný, také Trepelín nás chtěl nadosmrti zavírati a odstraniti vůbec výměr trestní.“

„Dr. Kraepelín psal něco podobného,“ opravil jsem mluvícího.

„Ba pravda! Mýlívám se ve jménech. Ve století tak surovém ovšem nebylo možno, aby osvícené návrhy proklestily si cestu k uznání. Co se ku př. nanamáhal Váš slovutný kriminalista dr. Zucker, aby odstraněna byla zhoubná policejní dohlídka! Celé knihy napsal a plamennými slovy hřímal, dokazuje, že nemožno jest nám uchytiti se na svobodě v práci, když četník beztaktním způsobem stále v zápětí na propuštěnce se doptává. Udělali ho sice za nepopíratelné zásluhy dvorním radou, ale se svou policejní dohlídkou propadl tak slavně jako dr. Roser se svou lotinkou. Ostatně nebude mi pouze s potěšením, provedu-li Vás po trestnici, dovolím si uvésti Vás i k některým svým přátelům. Samo sebou se rozumí, že ráčíte býti dnes, pane doktore, mým hostem. Jest však nejvyšší čas — pojďme, libo-li Vám.“

Povstali jsme -- já ovšem poněkud překvapen.

„Ještě něco!“ pravil můj průvodce. „Máte-li co cenného při sobě, dobře bude, zanecháte-li to u pana ředitele. Přede mnou a přáteli mými jste, jak se samo sebou rozumí, jako host náš jist, možno ale, že přijdete do styku se živly, které pohostinství méně ctí nežli my. Za proletáře vyšších pater ručiti nemohu.“

Nedal jsem si dvakráte kázat a poslechnuv, sledoval jsem průvodce.

„Především dovolím si Vašnost zavésti do svého bytu, svolte, abych Vám předcházel,“ počal, když opustili jsme ředitelnu. Vystupovali jsme po krásném širokém schodišti, a tlusté koberce tlumily naše kroky. Průvodce můj asi pozoroval, kterak nad přepychem tím hlavou jsem vrtěl.

„Podobá se, že považujete koberce za plýtvání penězi,“ mínil. „Mýlíte se. Věc jest se stanoviska trestnického zdravotnictví nadmíru důležita. Spánek, který přece úplné zdraví nutně předpokládá, nedá se trestanci zabezpečiti jinak. Rozléhání se kroků, kterému nikterak zabrániti nelze v zdejších klenutých chodbách, klid rozhodně ruší. Ostatně nedivte se! Tlumičů zvuku, které tuto vidíte, domáhali se již v XIX. století. Již tenkráte — jakož dokázáno - zle stěžovali si trestanci na bezpříkladnou nešetrnost, s jakou co noc důstojníci prohlíželi hřmotně stráže vojenské, tenkráte ještě po chodbách rozestavené. Co tu bývalo křiku! Nedosti na lomozu komissních podpatků uvnitř budovy, také mimo trestnici každou čtvrt hodinu křičeli vojáci jako o překot své samospasitelné „Haltverdó -- patrolfrbaj!“ Noční klid utrmácených trestanců málo jim šel k srdci. Že ovšem stesky trestanců, zajisté úplně oprávněné, v barbarském tom století nedošly ohlasu, nelze se diviti.“

„Ba vskutku,“ prohodil jsem, „nevidím nikde stráží vojenských!“

„To věřím!“ podotknul průvodce můj, skoro útrpně nad malicherností mou se pousmáv. „Nemáme stráží vojenských a není jich také třeba; právě okolnost, že stráž je dnes zbytečnou a že druhdy byla hlavní věcí, nutnou, značí nejlépe důkladný obrat k lepšímu ve výkonu trestním. Vmyslete se jenom, prosím, do Vašich dob! Tenkráte ku př. v Kartouzích vystavěli dokonce i zvláštní vojenské kasárny, v nichž umístili půl praporu vojáků, setníka, tři subalterní důstojníky. Dvě stě vojáků a 4 důstojníci vedle vězeňské domácí stráže rok za rokem! To stálo přes 50 tisíc ročně! Nebyly to vyhozené peníze? Dnes nikdo neuteče. Druhdy, kdy nelidské nakládání s trestancem bylo pravidlem, musil býti ovšem každý ředitel trestnice připraven na pokusy útěků a vzpoury vězňů. V tom právě jeví se veliký náš pokrok, že dnes každý dobrovolně trest na sebe béře. Trvám, že trest, který snáší se s tím vědomím, že prospívá trestanému, lépe působí, nežli surový trest starodávný, který jen mocí byl vynucován a s hnusem snášen. Však jsme u mého bytu. Prosím, račte vstoupiti a se usaditi.“

Vkročil jsem do světlého pokoje o dvou oknech, a zařízení jeho mne mocně překvapilo. Jaký obrovský rozdíl u porovnání s dnešní vězeňskou komůrkou, vzdor tomu, že tato přece také čistě jest upravena. Ani „silnoslabinec“ čili, prostě řečeno, v každé lepší rodině dnes nevyhnutelné fortepiano nechybělo. Byl to zvláště skvostný exemplář, uprostřed pokoje umístěný. Nemohl jsem utajiti svého podivení nad tím, že páni poslanci na říšské radě a vláda, která druhdy každý haléř pozorně obracela, nežli vydán byl ku zlepšení věznic, nyní smysl i peníze pro podobný přepych našli.

„Vláda? Poslanci?“ divil se Mastil. „Stát jenom nejhořejší patra zařizuje; zde dole pronajímají se pouze pokoje bez nábytku. Nábytek pořizuje si každý nájemník sám. Vše, co zde vidíte, jest mým vlastnictvím. Státu se při tom daří velmi dobře, poněvadž nájemné nahražuje velikou část útrat trestních.“

„Což pak jest dovoleno hráti v ústavě piano?“ tázal jsem se udiveně.

„Toť se rozumí,“ zněla odpověď. „Proč pak by to bylo zakázáno? Všechny hudební nástroje mimo turecký buben připouštějí se. Máme v ústavě přes 100 pian,“ dodal jaksi hrdě. „Od 7—10 hodin večer je dovoleno hráti. Škoda, že se nemůžete přesvědčiti, jak pilně a ochotně se dovolení toto vykořisťuje.“

„Přeškoda!“ přisvědčil jsem, co zatím kámen spadl mi se srdce, že nejsem nucen vyslechnouti stokráte „Modlitbu panny“ a stokráte „Rybářinku malou“, kteréžto hudebniny byly by pro stáří své patrně patřily mezi kusy klassické.

„Avšak promiňte okamžik,“ přerušil se průvodce můj, „dám ihned objednati jídlo pro nás oba. Slyším právě vedle služku a pošlu na rychlo do restaurace ústavu. Mařenko! skočte sem!“

Co jsem, všecek skoprnělý, uvažoval o restauraci a Mařence, vešla volaná nesměle do dveří, tážíc se ve vší skromnosti, co by pán poroučel. I tentokráte překvapen jsem byl, překvapení to ale bylo — mezi námi řečeno — nadmíru příjemné. Očekával jsem matronu kanonického věku, „počestnou a důstojnou vdovu, která domácnost svou dovedně spravo-

vati a děti své vzorně vychovati umí" — jak Krohne ve své učebnici kvalifikaci ženských zřízenců vězeňských krásně a duchaplně určuje — zatím spatřil jsem mladé něžné děvčátko, přijímající se vší slušnou skromností rozkazy hostitele mého. Maně provázel ji udivený zrak. Průvodce můj patrně to pozoroval a šelmovským štulcem do boku mne vyrušil, šibalsky pak se usmívaje, pravil: „Je-li pravda, pěkná žabka! I toto zlepšení osudu našeho děkujeme vlastně muži, jenž tak mnoho jiného nám byl vymohl. Jest to opět Krohne, který, jak víte, za Vašich dob jako ředitel blahodárně v trestnicích působil a vším právem k tomu ukazoval, že účel výkonu trestního sleduje vedle mnoha jiných cílů také probuzení útlocitu a krásochuti. Nu, zda není k tomu nejschopnější učitelkou krásná tvář? Rozvinuli jsme tuto myšlenku Krohnovu důsledně a dobře jsme při tom pochodili."

„To si mohu pomysliti," podotknul jsem. „Avšak nemluvil jste o jakési restauraci, v níž chcete objednati jídlo? Jaké jest to zařízení? Či bych byl chybně porozuměl?"

„Nikoliv, správně jste slyšel. Také toto zařízení ve své nynější způsobě není ještě starým, ač základní počátky jeho daleko nazpět sahají, až do dob vězeňských kantin, o nichž zajisté jste slyšel. Restaurace dobře se osvědčily. Dnes jest v každém ze tří nejnižších pater, jež obývají jen lidé zámožnější, nábytkem i stravou se opatřující, zvláštní lokál hostinský. Tím odstraněna jest celá řada nepřístojností, vyplývajících zcela přirozeně ze starého způsobu stravování vezeňského. Strava režijní svou věčnou jednotvárností musila se konečně přejísti a pokaziti zdravý zárodek všech, kteří na svobodě lepšímu životu byli uvykli. Dnes volí si každý volně podle jídelního lístku, co mu nejlépe jde k duhu, a stát při tom jenom vydělá."

„Tím způsobem," prohodil jsem, „docílí ovšem ministerstvo práv brzo přebytků, a trestnice budou vypláceti se tak jako ‚malá lotinka'. Ký div, že pak i dojde brzo k vystavění justičního paláce a porotní síně v Praze."

„To by ovšem bylo velice žádoucno," mínil můj průvodce, „prozatím ale ještě nejsme tak daleko. Chudší obyvatelstvo vyšších pater, lidé to sedící ponejvíce pro poškození na těle a jiné zločiny, naprosto nevýnosné, vydržováni bývají stále ještě na útraty státu. Počet zmíněných zločinů vůčihledě se tenčí. Lidé právě přicházejí k poznání, že z praček a p. nic nekouká; poznávají, že zloděj má se lépe nežli nejvznešenější vrah. Lidé vždy víc a více přidržují se krádeže, povahy pak násilnější a ráznější volí loupež nebo vydírání, poněvadž tyto druhy nezákonnitosti více vynášejí, čímž maně odvrací se nebezpečí, hrozící statkům nenahraditelným, jakým jest ku př. život, zdraví atd., k pouhému majetku. Přiznáte mi zajisté, že jeví se tu veliký pokrok. Avšak máme svrchovaný čas, pojďme k obědu!"

Šli jsme. V příjemně upravené jídelně pochutnávala si již celá řada hostů. Byl jsem představen a zaslechl jsem celou řadu prapodivných jmén, jimž jsem nerozuměl a jichž jsem si také nezapamatoval. Když usedli jsme, předložil mi sluha jídelní lístek. „Soupe de pois ordinaire à la Mittelstaedt" tvořila počátek.

„Tato sprostá stará vězeňská polévka není dnes sice již časovou," mínil průvodce můj, „jest ale přece již mnohem lepší než druhdy, kdy převládal náhled, že podobná voda stačí pro lidský žaludek, je-li jenom dosti hustá."

Na to přišli „raci à la Krohne", byli to vlastně statní humři, jež následoval „beefsteak à la Chartreuse" čili, jak bychom my asi řekli, Kartouzský řízek s čerstvým zeleným hráškem, „pigon rôte à la maitre de prison", „dauphin à la Zucker" atd. K tomu posloužil mi hostitel výtečným mělnickým, a není tedy divu, že mi znamenitě chutnalo. Proto také nelhal jsem, ujišťuje hostitele svého, že tak dobře nejídám doma leda na veliké svátky. Kde pak by mi bylo napadlo, že v trestnici dostanu vína! Za mých dob bývaly nápoje opojné zapověděny.

„Vím, vím," odvětil průvodce můj, „však to bylo ale také neomluvitelnou chybou, že veškeré lihoviny z denního jídelního lístku vyloučeny byly. Zápověď tu lze tím méně pochopiti, čím více již tehdy uznávalo se, že většina všech spáchaných zločinů stojí v úzkém spojení s alkoholem."

„Ovšem," vpadl jsem do řeči, „a právě proto zcela správně vymýtěn byl alkohol z věznice."

„Nikoliv! Jste na omylu," odporoval mi průvodce, „právě proto nebyla zápověď ta vhodná! Naopak, bylo by bývalo odpovídalo věci, kdyby se byly lihoviny postupně a pravidelně přidávaly k denní potravě. K tomu ale byli páni příliš krátkozrací a také dnes ještě částečně toho nenahlížejí. Zločinec přece pravidelně páše zločin proto, že vypil příliš mnoho t. j. více nežli snese. Ejhle! Stále se o tom káže, že trestanec má býti právě výkonem trestním vzpružen a tak utvrzen, aby pevně mohl státi na vlastních nohou, když jednou z vězení do svobody vkročí — a pojednou odňali jste mu všechen alkohol, místo, abyste ho v čas naň navykali. Co bylo následkem? Propuštěný nesnesl již pranic. Sotva poprvé trochu se napil ve svobodě, byl spit a tím uzrál ovšem také zase pro vězení. Tuším, že bylo by mnohem rozumnější a účelnější, kdyby trestanec — dokud stát vůbec lihovin nezapoví — co možno nejvíce byl lihovinám přivykán."

„Inu, jak pak by ne!" zvolal jsem maně, přemožen logikou svého průvodce.

„Nyní ale půjdeme," pobízel mne. „Odpustím si dnes svůj obvyklý odpolední spánek, který pro správné trávení zvláště zde jest tak prospěšný, a vynasnažím se, abych Vám ukázal, pokud možno, vše, co v ústavě našem jest pozoruhodno. Snad bude dobře, počneme-li prací. Práce trestnická jest předmětem, o němž právě v XIX. století mnoho se psalo a ještě více mluvilo. Nucená práce byla právě také z těch převráceností, na něž Vaše doba byla tak přebohata. Co docílili jste nucenou prací v trestnici? Nic, leda že vyvolali jste žaloby a nářky těch, jichž povoláním a řemeslem vlastně práce jest! Svobodní řemeslníci stále a stále na soutěž práce trestnické láteřili. Radosti práce trestnická nikomu nečinila, že však přímo kazí účel trestu, nikoho na sklonku temného XIX. století nenapadlo, a přece byla věc tak přejasná! Kterak lze vůbec

vynucenou prací někoho pro práci vychovati? Jak nedostatečně známa byla praktikům trestnickým — a tu bohužel ani Krohne nevyjímám — povaha lidská! Zdaž surové vynucování určité práce bez ohledu na náklonnosti a schopnosti trestancovy nemusilo nutně způsobiti, že donucovaný ztratil i ten drobet chuti ku práci, který mu v boji o život vůbec ještě zbyl? Nedalo se to předvídati, že taký, úmornou prací uštvaný propuštěnec, vynesl-li si do svobody vskutku pár trpce vydělaných grošů, ihned užije jich, aby aspoň částečně dopřál si tak dlouho postrádaného požitku ve zlaté svobodě? Nedalo se předvídati, že plnými doušky prahnoucího přihne si alkoholu, který jste mu po léta odpírali? A následek? Mám ho ještě vyličovati? Čeho moc, škodí; to ukázalo se i zde. Ne však dosti na tom, že trestanec donucován byl ku práci, přisuzován mu ještě druh práce, který veškerou chuť ku práci v něm nutně umrtviti musil. Postavili ho na sklonku minulého století ve velikých trestnicích k strojům, aby je obsluhoval, zaměstnání to tak mechanické a duchomorné, že stal se vlastně trestanec sám mašinou a veškeré myšlení si odnaučil. Již Krohne varoval před takovou methodou pracovní, když zcela všeobecně ve svém spise pravil: ‚Tací druhové práce, při nichž trestanec strojem se jen stává a hloupne, vymýtiti se mají z trestních ústavů.‘ Kázal ale hluchým, vše bylo marné, ač prajednoduchá pomoc byla na snadě. Bylo pouze třeba, aby k mechanickým pracím, které ovšem ze žádné trestnice zcela odstraniti se nedají, a k takovým pracím, jež ku zvláštnímu přemýšlení nepovzbuzují, najali svobodné dělníky. Na to ale — jak řečeno — nikdo nepřipadl, a tak zůstalo vše při starém. Když však počalo se vždy víc a více přiznávati, že také trestník má právo na existenci, odpovídající lidské důstojnosti, tu musila konečně přepjatá tětiva luku prasknouti. Do rámce nových moderních názorů o lidských právech vězňových naprosto nehodila se nucená práce, byloť to zjevné potlačování. Trestanci si toho nedali konečně déle líbiti a jednoho krásného dne vypukla (po vzoru svobodných) v trestnici všeobecná stávka. Překvapení ředitelové musili žádostem stávkujících povoliti, a bylo pojednou po nucené práci. Dnes má každý na vůli, aby pracoval, co chce a k čemu cítí zálibu; zeptáte-li se pak ředitelů, přiznají Vám, že tím všechny stesky minulosti jednou ranou umlkly. Pracuje-li trestanec, činí tak s chutí a zálibou, žaloby na soutěž práce trestnické s prací na svobodě přestaly, a pomoženo jest všem.“

„Co se však stalo z velikých síní a pracoven trestnických?“

„Inu, zprvu zůstaly prázdny. Když však poznenáhla dopracovalo se uznání jasné přesvědčení, že osamocování trestance jest naprosto škodlivé, poněvadž zbavuje člověka schopnosti, aby zase mezi lidmi volně pohybovati se mohl, když zvítězilo vědomí, že člověk jest tvorem společenským, a že nesvědčí mu samota, nemá-li po svém propuštění státi jako nesmělý kůl v širém světě, konečně připadlo se opět na dřívější pracovní síně, a přepustily se místnosti ty klubům nebo spolkům zábavným.“

„Komu že?“ ptal jsem se udiveně, jako bych se byl přeslechl, při čemž jsem ale asi velice nerozumně vypadal, neboť můj průvodce se soustrastným úsměvem ihned pokračoval:

„Pozoruji, že Vám toto zařízení jest úplně neznámé. Upřímně řečeno, divím se tomu, ježto jde tu o instituci, která již v XIX. století — ovšem ne v bureaukratickém Rakousku — ale v pokročilé Americe zavedena byla.

Z Ameriky dostalo se zařízení to k nám hlavně neunavnou snahou ‚Mezinárodní jednoty trestního práva', která již za Vašich dob vydatně působila. Jest vůbec nepopíratelnou zásluhou řečené Jednoty, že pánům právníkům a vládám otvírala vždy v příhodný čas oči tak, že jim novoty a moderní vymoženosti všech oborů lidského ducha unikati nemohly. Nebylo nic, co by ‚Mezinárodní jednota' nebyla dovedla pro své cíle vykořistiti, a pod péčí tohoto spolku vydařila se i na cizí půdě květina nejexotičtější. Proto i dnes děkovati musíme ‚Mezinárodní jednotě trestního práva', že těšíme se vskutku mezinárodnímu výkonu trestnímu, neboť nynější platná trestnická ustanovení jsou ve všech státech spřízněna. Cizí vštěpuje se domácímu, a tím docílí se křižovatky přerozmanité. Kdyby k tomu bylo času, mohl bych Vám ukázati, že jednotlivá naše zařízení původem svým sahají daleko nazpět, a že kolébka jejich stála v Massachussetts, Patagonii, Witu, Dahome a j. civilisovaných státech.

Avšak vraťme se ke klubům! I v našem ústavě jsou některé, jež buď zábavě neb jinému účelu slouží.

Jak výtečně se toto zařízení, založené na základech čistě svobodomyslných a humanitních, osvědčuje, o tom můžete se dnes večer o sedmé hodině sám nejlépe přesvědčiti. Vlastní názor jest lepším učitelem nežli sebe lepší výklad. Po tom, co seznáte, zajisté také mi přiznáte, že dnes právem vážně pomýšlí se, aby trestanec připraven byl v čas zase pro další život. Kluby však, které přece jenom za zdí žalářní působí, nedostačují k tomu, aby trestanec poznenáhla pro svobodu byl vychován. Z toho důvodu způsobem předůmyslným přičleněno jest ještě přechodní stadium k instituci naší."

„Tomu bylo již za mých dob tak," prohodil jsem. „Míníte zajisté instituci t. zv. podmíněného propuštění."

„Zajisté," mínil průvodce. „Věc byla velmi pěkně myšlena, ale tak, jak se provedla, byla přece jen povážlivá. Podmíněné propuštění přišlo bez náležitého přechodu a proto příliš náhle. Napřed jste člověka na léta zavřeli do samovazební cely, kde s nikým do styku nepřišel, a pak jste ho zkrátka beze všeho přechodu vyhnali na silnici. Toť ovšem nemohlo býti s prospěchem, a že tomu vskutku tak bylo, ukazuje statistika oné doby, z níž patrno, kterak podmíněného propuštění užívalo se jen velice zřídka a i tu s vnitřním odporem. My teprv poznali jsme, kde vězí háček, a proto vsuvujeme k přechodnímu stadiu progressivního systému trestního ještě přechodní stadium, naučivše se také tomu od Američanů a Angličanů. Pozvolna, krok za krokem, připravujeme vězně ne pro svobodu, ale pro podmíněné propuštění. Napřed ho pustíme za dne na několik hodin do města, pak — dobře-li se chová — dostane občanskou dovolenou t. j. může zaměniti si trestnický stejnokroj za občanský šat, musí však do 10 hodin večer býti zase doma; konečně pak dostane ještě později jakožto důkaz největší důvěry — klíč od domu. Vydrží-li to vše, jest zralý pro podmíněné propuštění." (Dokončení.)

Podzimní.

Marii.

. . . Nyní už sebrány uzrálé hrozny.
Prázdné jsou trsy a vinice holé.
— O! jak něžně a pln tajů šepotá
podzimní vítr modřínů sinavou

houští! . . . Pobledlým blankytem klene se
nebe a tichounce zmírají květy . . .
Necítíš, Marie, svadlých snů vůni?
Neslyšíš božský pláč duší? Pojď, o pojď,

se mnou, pojď stezkou, kde roste zelený
zimostráz — (nyní už miluje srdce
věci smutné) — kde vše v hluboké ticho
se noří a v zapomnění, a duše

už neumí se usmívati. Vezmi,
Marie, ty květy bledé: jsou jako
duše zmlklá v bolu, jenž nemá jména.
Tak melancholickou dýchají vůní.

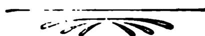
A mramorové, zadumané sochy
usmívají se tiše. O čem as sní
stále tam pod keřem znavených růží?
A jaká bílá oblévá je záře?

. . . Natrhej těch květů bledých, pro drahé,
již tu spí, pro ty, jímž nikdy, už nikdy
nevzkvete jaro, již nevzplanou láskou
už nikdy, pro ty, již zmlkli na věky . . .

Luisa Giaconi.

V listopadu.

Z ital. *Marie Kalašova.*

Maia.

Novela Emila Trévala. (Pokračování.)

Nebyl to krásný osobní vzhled, co upoutalo Artura. Rysy tváře pátera Optata byly nepravidelné, zuby zčernalé a rty poněkud vpadlé. Ale z očí zářila mu dobromyslnost, upřímnost. Tělo jeho, v pravdě selské, svalovité, bylo typem muže. Chodívali se spolu koupati do Oslavy. Páter Optat naučil Artura plavati. Bodrá veselost a hovornost mladého kněze doplňovala zaražené mlčení Arturovo jako komplementérní barva harmonii obrazu. Svým naivním žvatláním rozptyloval černé ptáky melancholie z pustin duše Arturovy. Tato otevřela se knězi úplně, a sdílnost tato, vědomí trpělivého, soucitného posluchače, skýtala úlevu.

Prostá biblická rčení knězova připadala Arturovi jako hlas nejvyššího Milosrdenství. Bylo dáno maličkému tomuto viděti do hlubin, jež zůstávaly skryty mudrcům. Nebyl než velkým dítětem tento páter Optat.

Pošetilé a veselé nápady mnichovy rozjasňovaly rozmar Arturův. Úsměv vrátil se mu do tváře, veselý, bez ironie a hořkosti. Vzpružená chuť k životu činorodému střásala nucené představy minulosti. Vsával do sebe veselost knězovu jako lék. Stali se nerozlučnými. Opřen o přítele, smál se Artur osudu přímo do kamenné tváře. Pocítil se mladým, a mládí kvapem zahojilo jeho rány. Úhory jeho vyrážely novou zeleň. Chopil se zase studia orientalních řečí. A již klidněji navštěvoval matčin rov. Nejraději dlel v klášteře, v tiché jeho knihovně. Pobratřil se s páterem Optatem. Bylo to podivné přátelství, jež je pojilo. Bylo v něm více něhy než mužnosti. V návalech přítulnosti líbával Artur kněze, kladl hlavu svou na jeho prsa. Oblíbil si hotový kultus osobní. Schovával pečlivě pásky, jež on nosil, květiny, jež mu natrhal, skládal na něho ódy v duchu klassickém. V překypění své blouznivosti vřízl si nožíkem do kůže vlastní hrudi velké písmeno O. Jel-li páter Optat na několik dní pryč, psával mu Artur zamilované listy, jež v Praze v klášteře zachycovali. Čenichali z nich skrytou pletku ženskou. Konečně pomýšlel Artur na to zcela vážně, dáti světu výhost a sledovati svého milovaného do zdí klášterních. Prožíti a skončiti život na blízku přítele — zdálo se býti Arturovi cílem hodným všeho snažení. To byl jeho cíl kýžený, hledaný, optatus, a ve jménu přítele hledal symbol svého osudu.

Leč idylle této učinil osud náhlý konec. Výtečná jinak vlastnost společenská, družnost, zaváděla pátera Optata někdy k malým pokleskům proti střídmosti. Nemohlo býti jinak. Pobýval na poutích, svatbách, křtinách, navštěvoval růžencové bratry a sestry. Vše v zájmu kláštera a řádu. Převor, páter Damian, ho sám k tomu měl, ba přímo to nařizoval. Na oddavkách jedné ze sester třetího řádu v T. přihnul si dobrého vína slováckého. Nutili ho, brzy ten a zas onen, přiťukávali si s ním. Nebyl hrubcem a pil. Při měsíčku vracel se domů. V polou cestě setkal se se slečnou P. Rozjařen objal ji kol krku, snad i políbil. Ale počestně, ne záludně. Věc nebyla by vzbudila žádné pozornosti, kdyby slečna P. byla mlčela. Ale lehkovážná dívčina vyprávěla o svém dobrodružství. Snad při tom sama, snad paní Fáma něco přidala. Ošklivá afféra se z toho vyklubala.

Druhého dne přikvapil do kláštera Artur. Bled, s očima hněvem sršícíma stanul před páterem Optatem. Byl bez sebe, nepříčetný. Zasypal velebníčka spoustou přezdívek, na to přívalem otázek a urážek. Marně konejšil a omlouval se páter Optat. Rozčilení Arturovo vzmáhalo se nepochopitelně, až přešlo v zuřivý záchvat útočný. Byla to krise žárlivosti. Odříkal se ho slovy, plnými vášně, vypovídal své přátelství, pohaněl v něm přítele, leč i muže. Běžel k otevřenému oknu a vyskočil na záprseň. Páter Optat strhl ho zpět.

„Co chceš?“ hekal, zdržuje ho vší silou. Přiblížil svou tvář těsně k jeho.

„Nech mne!“ supěl Artur, vydíraje se.

„Co chceš?“ opětoval páter Optat.

„Dolů chci. Ať je konec všemu, pusť!“

„Arture, vzpamatuj se!“

„Pse!“ vykřikl Artur a plivl mu do tváře.

Páter nepovolil. Jako děcko sevřel Artura a odnesl ho ke stolu. Usadil ho na židli. Držel ho pevně a šetrně.

Běsnění Arturovo přešlo v srdceryvné vzlykání.

„Ty mne více nemiluješ! Proč, proč jsi mi to učinil? A já tě tak miloval!“

„Artuši, prosím tě, utiš se!“

„Což musí všecky mé modly káceti se v prach?“

„Artuši, nemluv tak! Vždyť mám tě rád.“

„Nechci tvou lásku! Pokáleného nemiluji. Vlastní rukou zničím, vytrhnu toto přátelství duši ze svého srdce. A kdybych proto měl i zemříti!“

Přece však se uklidnil.

S ochablými nervy, jako v polospánku přišel domů. Vrhl sebou na lože. Okamžitě uprchla ospalost.

Trhal své růže, deptal svůj pažit, pustošil svůj sad. Chlad a pohrdání vtáhlo v jeho duši.

Leč, vše to nešlo již do hloubky. Nebyl již sláb, passivní. Výbuch jeho neměl v zápětí vysílení. Nervy jeho, prochvělé na okamžik mlunem, sbíraly se rychle. Tonus jejich se vracel.

Konec jeho prodlévání v tomto městě! Město osudné! Pohřebiště dvou existencí citových. Dvou krásných, duševních přeludů, násilně usmrcených, rozvanutých!

Přisáhal v kořkosti své sám sobě, že nikdy již nepoddá se záhubné touze po člověku. Cítil, že ňadro jeho tuhne v kus těžkého, chladného kamene.

Rozhodl se odejeti ihned ku strýci do Napajedel. Tam chtěl míti svůj ramazan, klid a půst po errupci živlů svých. Allah akbar!

Klopotem vypravil se na cestu. Páteru Optatovi poslal písemné s bohem. Byl mu již cizí, divil se tomu sám, že tak rychle. Nechápal nyní, co vlastně je k sobě poutalo. Představoval si hrubé tahy v jeho obličeji, jeho selské způsoby, hřmotnou řeč, harašivý smích. Toho všeho dříve neviděl. Počal styděti se za své city.

Filosofoval. Byla to perversita, či nedostatek systému? Přepínal neb nedoceňoval své dojmy?

Byl by rád vymazal ze svého života tuto episodu i onu v Praze.

Pan otec ve mlýně přivítal hosta srdečně. Dal mu k disposici podkrovní světničku s výhledem do táhlé vlnité roviny. Řeka Morava tiše a měkce vinula se jako modravá stuha v zátočinách zatmělých v rozčechraném vrboví. Jako šedivá zeď stála každého jitra mlha nad tokem řeky. Jen černé vrcholy stromů prorážely její jednolitost. Bortila se teprve kol osmé hodiny ranní.

V úkrytech na břehu Moravy sedal Artur a pohlížel na rozmarnou hru vlnek. Studoval měňavé pablesky barev v mískách rozkrabatělé hladiny, svity i čerň. Sedával tu dlouho, až vody zarděly se večerem a šero jako pásma babího léta zhustilo se v kouřovou tkaninu a počalo se zavěšovati a natahovati v snětích stromových. V kalichy svlačce skrápala stříbrná rosa. Vůně sena zaháněla Artura odtud. Připomínala mu oblíbenou voňavku její — té v Praze.

Linduška dopěvovala svou píseň kdesi v keři nad vodou.

Dumával. Rostla v něm touha rozplynouti se v klid, zmizeti. Chvílemi teklo vše kol něho, voda, stromy, pažit i nebe s pýřím obláčků. A on jako by byl jednou z těch vln. Ubíhal, nevěda kam, a v bezmyšlenkovitosti té byla hluboká, nevypsatelná rozkoš.

Bloudil, prodlužuje poloměr svého kroužení. Zapadl jednoho dne do stinného útulku akátu a olší na břehu řeky. Ve slunci pražilo, ani větérek nevanul z bezoblačného modra.

Snivě pohlížel Artur na žlutozelené větvoví drobnolistých akátů, střídající se s tmavou, měkkou barvou olše, na bílé a violové zvonky svlačce, na rudé klasy kypreje a modrá očka pomněnek. Byl počátek jeseně. Nitě neviditelných tkalců vlály odevšad, s větví, listů i volně ve vzduchu.

Ve vodě něco vystřiklo. Žlutolesklá ryba vymrštila se nad hladinu a žblunkem zapadla. V jasu klonícího se slunce zablesklo vidmo duhové. Krůpěj vody mezi větvemi. Zachytila se v sítí, rozepjatém mezi vrásčitými rozsochami akátu. Poplašený křižák zatřásl sítí. Krůpěj, padajíc, zasvítila stříbrným pruhem. Síť zahoupala se vlnivě, rovnoběžná vlákna její zatrhovala ještě chvíli, až znehybněla na paprskovitých provazcích.

Na protějším břehu zachrastil písek. Šelest neustával. Artur zdvihl hlavu. V prsou zatajil se mu dech. Naproti němu, několik kroků přes mělké řečiště, na lenošce svážejícího se drnu seděla dívka.

Co to zajiskřilo a zabělalo se ve smaltovaném písku? Zda dvé stříbrolesklých bělic? Co zatleskalo na hladině? Křídla dvou bělounkých holubic? Nebylo to ani dvé rybek, ani párek holubic, ale zabělaly se a zatleskaly dovádivě dívčí nožky z pod vykasaných sukének.

Dvě nožky, ne klassicky široké nad kotníky, nevybíhající v podlouhlá lýtka, jako u řeckých soch, leč nožky srní, oužící se delikátně nad kotníky a směle se rozbíhající v půvab kulatých, pevných lýtek. Ne řecká Najada, slovanská Rusalka to byla.

Artur neubránil se poetickému půvabu této náhodné idylly. Neodvracel svých očí. Znenáhla bylo mu, jako by usínal v šumotu vody. Pohyb hladiny stanul úplně, drnem protějšího břehu prokmitávaly plaménky a ztrácely se výše v žitném strništi. Ohnivé květy roztančily se v zeleném plyši trávy. Vlnky zjasnily se, narážejíce na bílé nožky, a bělavá stuha, vyšitá tisíci brillianty, táhla se od nich, rozplývajíc se daleko odtud ve praskavé bubliny. Podivný lesk rozlil se po vodách, růžový, zamlklý. Stromy, nebe i dvé bílých nožek vetkáno bylo do nich, jako obraz do koberce vlnivého, měkce přimykavého.

Ach, těmito nožkami býti deptán, pocítiti jejich měkkou tíž, schvátiti je do svých rukou, tisknouti na prsa, ke rtům, zatnouti zuby své do tohoto teplého mramoru . . .!

Artur se otřásl. Dýchal hluboce a prudce. Třel rukou čelo. Pošetilosti! Venkovská dívka. Šátek přes hlavu do tváře stažený nedovoloval mu popatřiti jí v tvář.

„Hlouposti,“ opakoval, „náhoda. Zapomenu na to zítra.“ Mávnul rukou.

Dívka nabažila se hry a vstala. Nyní spatřil Artur její tvář. Byla mladá, bílé pleti, velikých tmavých očí, v nichž dřímala hvězdná noc. Štíhlá a vysoká vykročila, držíc v ruce střevíčky a červené punčošky. Stoupala mělkým brodem na druhý břeh. Tvář její prokmitala sítí pavoukovou. Ohnivě zaplanula vlákna pavučiny, jako zažehnuta červánky, jež poletovaly na černých vlasech blížící se ženy. Arachne! Vlasta! Medusa! Nepřítelkyně! Šátek svezl se jí s hlavy na ramena.

Zjev její tměl se hrozivě na řeřavém pozadí západu. Zdvihl se vítr a rozevlál vlasy její, že zašlehaly jako metla.

A již přešla, vystoupivši málo kroků nad stanovištěm Arturovým. Obula se spěšně, upravila vlasy a kráčela rychle odtud. Zmizela v rokytách směrem ke vsi M.·

V omamujícím víru představ zůstal Artur tiše seděti. Slunce zapadlo, hvězdy vyšly, Artur seděl nehybně. Pohlížel do nesmírnosti nad sebou. Bloudil jako Sabeista mezi hvězdami. Zdálo se mu, že vidí jednu nad Betlemem, že kyne mu, zve ho, jako kdysi královské mudrce: Pojď, pokloň se! A bál se velmi.

Sklonil zrak k zemi. Melodie roviny, Hané, před ním na sever se prostírající, nekonečně táhlá, melancholická, monotonní, kde kámen, disharmonie, rozmach, výtrysk, křepkost jsou vzácností, rozhučela se

tichým, teplým večerem. Rovné, nedohledné lány, kde bujnost vzpíná se jak nezkrocený oř a líně uléhá v sytosti a snění.

A bylo mu, jako by zaproudily jeho vody, hnula se kůra jeho uzavření, srovnávaly se trosky a rumy. Tušení nové setby, nastávajícího klíčení zadulo k němu vlhkým dechem.

Nebyl to přece mrtvý, vyprahlý písek pouště, jenž zasul jeho rovy, leč mladá úrodná prsť, tím plodnější, čím hlouběji rozrývaná.

Tajůplné ticho mluvilo: Zde jsem já, příroda. A sladkobolný nepokoj při vzpomínce na odešlou rusalku: Zde jsem já, láska!

Ty, tvore z živoucích, atomů máš výsadu, že můžeš, chceš-li. Mrtvý nemiluje . . .

Příští dny chodil Artur jinam, níže po proudu řeky. Vůně a kouzlo vody přitahovaly kroky jeho k řečišti. Zapíral si, že by ji, neznámou rusalku, zase rád viděl. Bral s sebou knihy, silné, suggestivní. Bloudil v perských zahradách Ferdusiho, nořil se do sentencí knihy Job, tichých a hlubokých jak veletok. Ve střízlivé rovině snil o šumění cedrů libanonských, o nebetyčném Sinai, o posvátném Nilu. Cítil žhavý dech pouště, vídal prchavé silhouetty karavan, ženoucích se za zkázonosným přeludem víly Morgany. Studoval v pokojíku svém i venku a činil ve studiích svých pokroky. Mimo staroarabštinu a staroperštinu dal se do hebrejštiny. Zanechal sanskritu a cvičil se již s páterem Optatem v jazyku starožidovském. Četl již starý zákon v originále.

Jednoho jitra vyrušil ho pan otec ze studií. Vkročil do jeho pokojíku.

„Přišel jsem se podívat, jak to tu máš zařízeno," promluvil a hned usedl. „Nechybí ti tu nic?"

„Ne, děkuji, strýče!"

Pan Ptáček se zamlčel a prohlížel si s údivem knihu, jež mu do rukou přišla.

„Co je tohle?"

„To je staroperská mluvnice, strýčku."

„Řekl bych, že je to černokněžnická kniha," bručel pan Ptáček kroutě hlavou. „A to ty studuješ?"

„Ano, strýčku, a mnohé jiné. Dal jsem se na studium východních řečí."

„A kam s tím? Co z toho kouká?"

Artur rozveselil se nad nelíčeným údivem strýcovým.

„Nic kloudného, strýčku. Professorem mne neudělají. Arabština a perština posud nejsou učebnými předměty nikde na ústavech. A tak nezbude mi než čekati, až mne udělají nějakým vyslancem na východě."

„Opravdu?" kýval pan Ptáček nedůvěřivě hlavou.

„Bezpochyby, strýčku. Bude to sice nějaký čásek trvati, ale neškodí. Mohu čekati. Nikdo mne netlačí."

„Máš pravdu, hochu," rozveselil se pan otec. „Tobě je hej! A kdybys ničím se nestal, také dobře! Sedneš si někam za větrem a šmik, šmik! kupónky tě uživí. Na celé čáře, ehehe!"

„Tak to nemíním, strýčku. Chraň Bůh, abych zahálel!"

„Nu, nu!" udobřoval strýc.

„Dá to, věřte mi, dosti práce a učení. Ale těší mne to, a studuji s chutí. Za měsíc dám se zapsati na fakultu filosofickou v Praze."

„To ti schvaluji, Artuši," kýval strýček na dotvrzenou. „Člověk se musí něčím zaměstnávati. Ostatně ani mi nenapadlo mysliti, že zahálíš. Právě naopak, myslím, že to studování přeháníš, zvláště poslední dny. Sám jsi řekl, že tě nikdo netlačí. Jářku, měl bysi se někdy podívati mezi lid, takhle do hospody."

Artur potřásl odmítavě hlavou.

„Nic by ti to neškodilo," domlouval strýc, „chodí k „Orlici" také vzdělaní a studovaní hosté, doktoři, kněží, úředníci. Beztoho si stěžovali, že tě ani neznají."

„Je mi líto," prohodil Artur suše.

„Aneb zajdi mezi lid do dědin. V neděli mívají všelijaké kratochvíle. Pobavíš se! To vysedávání v knihách ti škodí na zdraví!"

„Chodím venku," namítnul Artur.

„Tak tedy, to vyhýbání se lidem, to jsem chtěl vlastně říci. V tvých letech jsem se na to jinak pochlapil! Na celé čáře." Lousknul prsty a hlučně se zasmál.

Artur odkašlal si netrpělivě. Leč pan otec nepovolil, odhodlán jsa vymluviti Arturovi dosavádní misanthropii. Mluvil mnoho a jadrně, na základě svých zkušeností a svého bystrého, stářím dosud nezkaleného rozumu. Prohlížel při tom dle zvyku své pěstě, jednu po druhé.

„Zdivočíš a staneš se škarohlídem, chlapče. Jdi mezi mládež, kam patříš. V neděli máme pouť kostelní v M. Sejde se tam celé okolí, starý mladý, pán nepán. Ty roztodivné kroje těch lidí, to je podívaná!"

A jal se líčiti, jak který kraj se šatí. Vyznal se v tom. Sám za mlada nosíval úpravný kroj slovácký i duběňák (kožich).

Artur, aby se starouše zbyl, slíbil konečně, že půjde na pouť. Zapomněl však na to ihned. Leč strýc nezapomněl. V neděli ráno zabouchal Arturovi na dveře.

„Rychle, Artuši! Baruša ti nese vycíděné šatstvo. Vstávej! Ať se mi vyšvihneš! Půjdeme všichni na pouť!"

Chtěj nechtěj musil Artur povoliti. Vybrali se všichni, totiž strýc, teta a on. Kráčeli pěšinou do M. šourem přes luka a pak podél Moravy. Vzduch byl klidný, jasný, poněkud chladný. Na stéblech stříbřila se rosa. Skřivan výskal v čisté výši a v údolu za bramborštěm bouchaly rány z pušky, zaznival skřek koroptví a čejek.

„Pan doktor Würz honí," podotknul strýc. „Je to zdravá, příjemná zábava, zvláště v tvých letech. Člověk při tom sílí."

„Koho to baví," odvětil Artur a myslil zase na něco jiného. Po chvíli ujal se pan otec zase rozprávky.

„Tak, jak jsme, držme se pohromadě. Ať se neztratíme. Bude to velká pouť. Napřed do kostela a pak na oběd ke kmocháčku Váhalovi. Ty ho neznáš, Artuši, ale poznáš ho. Jeho stařík přišli sem od Hodonska. Přiženil se na statek. Má jediné děcko, děvče. Držel jsem ji na křtu, totiž má stará."

„A je to hodné děvče," přikývla paní teta.

„To si myslím, že je hodná Feluška Váhalova. A bohatá nevěsta k tomu. Však ji uvidíš, Artuši."

Zamžoural vychytrale na svou tetičku. Tato kývla s úsměvem hlavou. Artur pocítil jakýsi odpor proti tomuto neznámému děvčeti. Hlavou kmitla mu vybledlá již idylka bílých nožek, šplounání vody, zář červánků . . . Pan otec zatím pokračoval v hovoru.

„Zval nás zval kmocháček Váhal a hodně často, viď stará?"

„Ba, že až je nám už svitná hanba," prohodila tetička horlivě. „Jsem ráda, že si to už dnes jednou odbudeme."

„A zrovna na pouť," smál se pan otec. „To mu přijdeme jako na zavolání. Bude mít vše připraveno na celé čáře. A on se rád ukáže, ó, to ho znám!"

Artur kráčel podle strýce, poslouchaje s malou účastí. Šli zvolna, tetička již na nohy nemohla a zapřáhnouti nedala. Přinášela obtíž této cesty za oběť a ku poctě svatého patrona kostela v M.

K desáté hodině dorazili do M. Hospody byly plny. Pan otec přinesl tetičce sklenici piva ven na náves. Ovlaživše hrdla, spěchali do kostela.

Hlučné intrády plechových nástrojů linuly se otevřeným oknem kůru ven. Kostel již byl naplněn pestrou směsicí lidí. Krvavé barvy květovaných šátků odrážely se od úbělu škrobených a nabíraných košil, zelených a černých vest šohajů, vyšívaných žlutým nebo červeným hedvábím, ba i zlatou neb stříbrnou nití. Vycíděné gombíčky (knoflíky) bleskotaly se, pérka za kloboučky kývala výbojně. Ve výši muže lesklo se moře černých hlav namaštěných a přihlazených.

Sem tam zabělal se módní městský klobouček, ohromná kytice umělých květin neb pentlí. Bylo, jako by ohnivá, svíticí směs palety rozhodila se skvrnitě na celou prostoru. Pohled překvapující, ne však neladný.

Vysokým, mačkaným a nosovým hlasem zpívali muži a ženy píseň před kázáním, spojujíce známým chromatickým způsobem intervaly.

Stále přibývalo lidu. Již stáli, seděli, klečeli i na bývalém hřbitůvku kol kostela. Od hlavního vchodu chrámového pestřil se chuchval lidí až do polovice jízdné cesty. Vozy a kočáry objížděly tento kousek cesty obloukem.

Artur tlačil se za strýcem na kůr a dostal se takto až za zpěváky na levé straně kruchty. Na pravé byli hudebníci. Starý naducitel Baletka tiskl panu otci ruku a přivítal i Artura. Tázal se ho zčerstva, zda je hudebníkem a na jaký nástroj hraje.

Následovalo kázání. Duch kazatelův nevyšinoval se nad banální rozjímání modlitebních knih, dogmatické, jalové.

Velká, slavná mše s rámusem na kůru, až okna řinčela. Povážlivé kolísání zpěváků při graduale, patrně nedostatečně nacvičeném. Byli by „zkáceli" zpěváci i zpěvačky, nebýti naducitele. Jako Atlas podchytil tuto již již se řítící stavbu zvukovou, sesíliv hlas svůj a přejav sopránových několik taktů o oktavu níže. Zachránil takto vše pro všecky.

Z kostela šel Artur se strýcem a tetou k výstavnému statku proti škole. Byl to statek Floriana Váhala, majitele dvou pololánů, jak pan otec nepřestal důrazně opětovati.

Otec Váhal, padesátník obrovské postavy, přivítal hosty více než srdečně. Políbil se s kmocháčkem, kmotřenou i Arturem.

„Bibiano, Feluško," volal hromovým hlasem. „To máme hosty! Má sestra Bibiana a dcera moje Feluška! To je pan Vesnický, milé holky, přátelský tuhle kmocháčka."

„Kandidát professury," doplnil pan otec, jenž držel na tituly.

Ještě několik žertů, pobídek a díků, jež Artur již neslyšel. Zase zašuměla mu voda, zabělaly se hravé nožky, zarudla zář červánků, rozžhavila se síť pavouka v haluzích . . .

Byla to ona, jeho rusalka na břehu řeky — Feluška.

Neodvrátil od ní svých očí. Cítila jeho upjatý pohled a obrátila se k němu plna nepokoje. Četla mu snad z tváře jeho myšlenky? Zarděla se hluboce.

„Ale vždyť je to dítě," pomyslil si Artur, vida ji z blízka a slyše její ostýchavě dětské:

„Vítám vás!" Výraz její tváře byl důvěřivý, milý. A teplá, měkká ruka její, poněkud veliká, položila se do jeho dlaně. Pohlížela zvědavě a bezelstně přímo do jeho obličeje. Podivovala se něčemu, nevědomě, nevinně. Neuvědomělost vlastních půvabů zachovávala ji přirozenou, chránila ji od nemotorné strojenosti venkovských krasavic vůči městským švihákům. Z mladého, pevného těla jejího páchla chladná vůně zdraví a nedotklého panenství tělesního i duševního. (Pokračování.)

M. GORKIJ:

Konovalov.

Z ruštiny přeložil A. G. Stín. (Dokončení.)

Konovalov seděl u velkého stolu uprostřed krčmy v kruhu uctivě a lstivě poslouchajících ho šesti pánů ve fantasticky roztrhaných oblecích, s obličeji hrdinů z povídek Hofmannových.

Pili pivo i pálenku zároveň a přikusovali cosi podobného suchým hrudám hliny . . .

„Pijte, kamarádi, pijte, co kdo může! Mám peníze i oděv . . . Asi na tři dni všeho stačí. Všecko propiju a . . . basta! Nechci už pracovat, ani žíti zde nechci."

„Je to velmi škaredé město," vece kdosi, podobný Johnu Falstaffovi.

„Práce?" tázavě pohlédl na podlahu druhý a s podivením otázal se: „A což člověk narodil se na svět k práci?"

A všichni najednou začali hulákat, dokazujíce Konovalovu, že má právo všecko propit, ba povyšujíce právo to na stupeň nezměnitelné povinnosti, by právě v jejich společnosti všecko propil.

„A-a, Maxim . . . i raneček s ním!" zavtipkoval Konovalov, spatřiv mě. „Nuže, zákonníku a farisei — napij se! Já, milý brachu, nadobro seskočil jsem s kolejí. Basta! Chci propit všecko až na vlasy . . . Až jen vlasy na těle zbudou — bude konec, přestanu. Přitáhni sem i ty, co?"

Nebyl dosud opilý, jen modré oči jeho blyštěly se zoufalým vzrušením i tesknotou, a bujný plnovous, jenž mu padal na hruď jako hedvábný vějíř, neustále ševelil se tím, že spodní čelist jeho chvěla se nervosním chvěním. Límec košile byl rozepjat, na bílém čele blyštěly se drobné krůpěje potu, a ruka, natažená ke mně se sklenicí piva, se třásla.

„Nech toho, Sašo, pojďme odtud . . ." řekl jsem, položiv mu ruku na rameno.

„Nechat toho? . . ." zasmál se. „Kdybys asi o deset let dříve byl přišel ke mně a řekl to . . . snad bych toho zanechal. Ale nyní raději už toho nezanechám . . . Co mám kromě toho dělat? Co? Vždyť cítím, všecko cítím, každé hnutí života . . . Ale ničemu nemohu rozumět a cesty své neznám . . . Cítím . . . a piju, protože nemám už co dělat . . . Napij se!"

Jeho společníci hleděli na mne se zřejmou nespokojeností, a všech dvacet očí měřilo postavu moji daleko ne mírumilovně.

Ubožáci se báli, že odvedu jim Konovalova, hostitele, na kterého snad čekali celý týden.

„Kamarádi! To je můj soudruh . . . učený, ďas ho vem! Maxime, můžeš nám zde číst o Stěňkovi? . . . Ach, kamarádi, jaké knihy jsou na světě! O Pilovi! . . . Maxime, co? . . . Kamarádi, to není kniha, ale krev a slzy! A . . . vždyť Pila — to jsem já? Maxime! . . . I Sysojko jsem já . . . Na mou věru! Hle, jak se to vysvětlilo!"

Konovalov široko otevřenýma očima, se zděšením v nich patřil na mne, a spodní ret jeho hrozně se chvěl. Společnost ne právě ochotně udělala mi místo u stolu. Posadil jsem se vedle Konovalova právě v okamžiku, když vypil sklenici piva na polo s vodkou.

Patrně chtělo se mu, by co nejdříve se otupil touto směsí. Vypiv to, vzal s talíře kousek toho, co zdálo se hlinou, bylo pak vařeným masem, pohlédl na ně a vhodil jím přes rameno na zeď krčmy.

Společnost polohlasitě hučela jako houf hladných psů nad kostí.

„Jsem ztracený člověk . . . Nač mě matka s otcem porodili na svět? Nic není známo . . . Nevědomost! . . . Tíseň! . . . S Bohem, Maxime, nechceš-li pít se mnou! Do pekárny nepůjdu. Mám peníze u pána — vyber je a dej je mně, já je propiji . . . Ne! Vem si je na knihy . . . Vezmeš? Nechceš? Není třeba! . . . Anebo vezmi! Jsi svině, jsi-li takový . . . Odejdi ode mne! Odejdi!"

Opíjel se, a oči zvířecky se mu blyštěly.

Společnost byla docela ochotna vyhodit mě za šíji ze svého středu; i nechtěje se toho dočkat, odešel jsem.

Asi za tři hodiny byl jsem znova ve „Stěnce". Společnost Konovalova vzrostla ještě o dva lidi. Všichni byli opilí, on nejméně. Zpíval, opřev se lokty o stůl a hledě do nebe otvorem ve stropě. Opilci v různých posicích poslouchali ho a někteří škytali.

Konovalov zpíval barytonem, ve vysokých notách přecházejícím ve fistuli, jak to bývá u všech zpěváků-řemeslníkův. Podepřev si líce rukou, s citem zádumčivě trilkoval, a obličej jeho byl bledý rozčilením, oči polozavřeny, hrdlo ohnuto ku předu. Hledělo na něho osm opilých, nesmyslných a červených tváří, a jen časem bylo slyšet bručení a škytání. Hlas Konovalova chvěl se, i plakal, i sténal, a bylo až k slzám líto vidět tohoto silného chlapíka zpívat svou smutnou píseň.

Těžký zápach, zapocené, opilé tváře, dvě čudící petrolejové lampy a černé od bláta i sazí zdi krčmy, její hliněná podlaha i soumrak, naplňující tuto jámu — všecko to bylo tak pochmurné a chorobně fantastické. Zdálo se, že to hodují za živa pohřbení v kryptě, a jeden z nich zpívá naposledy před smrtí, louče se s nebem. Beznadějný zármutek, klidná zoufalost, nekonečná tesknota zněly v písni druha mého.

„Jsi zde, Maxime? Chceš ke mně jít za esaula? Pojď, příteli!" přerušil svou elegii, promluvil, podávaje mi ruku. „Já, milý brachu, jsem docela připraven . . . Shromáždil jsem si rotu . . . tuhle je . . . potom ještě přibudou lidé . . . Najdeme si! To nic nedělá! Zavoláme Pilu a Sysojku . . . A budeme je krmit každý den kaší a hovězím masem . . . dobře? Jdeš? Vezmi s sebou knihy . . . budeš čítávat o Stěňkovi a o jiných . . . Příteli! Ach, je mi špatně, je mi špatně . . . špa-atně-ě! . . ."

Konovalov vší silou praštil pěstí na stůl. Sklenice i láhve zařinčely, a společnost procitši, najednou naplnila krčmu hrozným, ohyzdným hlukem.

„Pijte, děti!" zvolal Konovalov. „Pijte! Odlehčíte duši . . . pijte, až se hory zelenají!"

Odešel jsem od nich, postál u dveří na ulici, poslouchal, jak Konovalov řečnil pletoucím se jazykem, a když znovu začal zpívat, odebral jsem se do pekárny, a za mnou dlouho sténala a plakala v nočním tichu hrubá pijácká píseň.

Po dvou dnech Konovalov někam zmizel z města.

Událo se mi ještě jednout setkat se s ním . . .

* * *

Nutno narodit se ve vzdělané společnosti, bychom nalezli v sobě trpělivost celý život žíti uprostřed ní a ani jednou nezatoužit odejít někam z kruhu všech těch těžkých úmluv, obyčejem uzákoněných maličkých jedovatých lží, z kruhu chorobných samolibostí, ideového sektantství, všeliké neupřímnosti, — slovem ze všech těch světských marností, ochlazujících cit a znemravňujících, kazících rozum, nazývajících se všeobecně daleko ne správně a ne zevrubně — kulturou. Narodil jsem se i byl jsem vychován vně této společnosti a z této pro mne příjemné příčiny nemohu její kulturu přijímat ve větších dávkách bez toho, aby po nějakém čase neobjevila se u mne naléhavá nutnost, bych vyšel z rámců kulturní společnosti a osvěžil se poněkud od nesmírné složitosti a chorobné vybroušenosti tohoto života.

Na venkově je téměř právě tak nesnesitelně těžko a smutno, jak uprostřed intelligence. Nejlépe odebrat se do pelešť městských, kde je

sice všecko špinavo, ale přece tak prosto a upřímno, nebo jít na procházku po polích a cestách vlasti, což je velmi zajímavo, velice osvěžuje a nevyžaduje žádných prostředků mimo dobré, otužilé nohy.

Asi před pěti lety podnikl jsem právě takovou procházku i procházeje se po svaté Rusi bez určitého cestovního plánu, dostal jsem se do Feodosie (města na Krimu). V době té začali tam stavět přístavní hrázi, i v naději, že si vydělám něco peněz na cestu, vydal jsem se na místo stavby.

Chtěje nejprve pohlédnouti na práci jako na obraz, vystoupil jsem na horu a usedl jsem, hledě dolů na bezmezné, mohutné moře a drobounké lidi, již strojili mu úklady.

Přede mnou rozprostřel se široký obraz práce lidské: Celý skalnatý břeh před zátokou byl prokopán, všude byly jámy a hromady kamene i dříví, káry, trámy, železné pruty, beranidla na zatloukání kolův a ještě jakási zařízení z trámův, a uprostřed všeho toho ve všech směrech pobíhali lidé. Roztrhše horu dynamitem, drobili ji špičáky, očisťujíce rovné prostranství pro trať železné dráhy; mísili v ohromných karbách cement a dělajíce z něho téměř sáhové kubíkové kameny, spouštěli je do moře, stavějíce v něm ohradu proti titanské síle jeho nezkrotitelných vln. Připadali malincí jak červi na půdě tmavohnědé hory, zmrzačené jejich rukama, a jak červi nepokojně hemžili se uprostřed hromad štěrku a kousků dřeva, v úlomcích kamenného prachu a v třicetistupňovém parnu jižního dne. Směsice kolem nich a rozžavené nebe nad nimi dodávaly jejich ruchu takové podoby, jako by zakopávali se do hory, snažíce se uniknouti v ňadra její před slunečním vedrem a obklopujícím je žalostným obrazem rozrušení.

V dušném vzduchu bylo silné sténající reptání a hučení, rozléhaly se rány špičákův o kámen, zádumčivě zpívala kola kar, temně padal železný beran na dřevo kolů, plakala „Palička“, klepaly sekery, otesávajíce trámy, a všemi hlasy křičely tmavé a šeré, starostlivé postavičky lidí.

Na jednom místě houfek lidí, hlasitě uchajíce,*) tahali se s velikým odštěpem hory, snažíce se pohnout jím s místa, na jiném zdvihali těžký trám a napínajíce se, křičeli:

„Be-e-er!“

A hora, rozrytá trhlinami, temně opakovala: „e-e-er!“

Po lomené linii z prken, naházených tu a tam, pomalu pohybovala se řada lidí, sehnutých nad karami, naplněnými kamením, a jim vstříc přicházela druhá řada s prázdnými karami, přicházela pomalu, prodlužujíc jednu minoutku oddechu na dvě . . .

U jednoho beranidla stál hustý, pestrý zástup lidu, a v něm kdosi zpíval žalostným hlasem, natahuje slova:

E-ch, běda, bratři, tuze horko!
Ech, nikomu nás není líto!
O-oj, paličko,
uchnem'!

*) Křičeli „uch!“ při společné práci za příčinou jednotnosti.

Zástup mocně hučel, natahuje nasmolené provazy, a kousek litého železa, vyletuje vzhůru v rouře beranidla, padal odtud dolů; rozléhal se tupý, vzdychající zvuk, a celé beranidlo se třáslo.

Na všech bodech rovného prostranství mezi horou a mořem pobíhali malincí šedí lidé, nasycujíce vzduch svým křikem, prachem a trpkým zápachem lidským. Uprostřed nich procházeli se pořadatelé v bílých kytlích s kovovými knoflíky, blýskajícími se na slunci jako něčí chladné oči. Nad nimi bylo bezoblačné, nemilosrdně horké nebe, oblaka prachu a vlny zvuků — symfonie práce, jediná hudba, jež neposkytuje požitku.

Moře klidně rozložilo se k mlhavému obzoru a tiše pleská svými průhlednými vlnami o břeh, plný ruchu i hluku. Celé moře, zářic v lesku slunečním, zrovna usmívalo se dobrosrdečným úsměvem Gullivera, vědoucího, že zachce-li se mu, jediným pohybem veškeré práce Liliputánů zmizí.

Moře leželo, oslepujíc oči svým leskem — veliké, silné, dobré, a mohutné jeho dýchání válo na břeh, osvěžujíc unavené lidi, namáhající se, by sevřeli svobodu jeho vln, jež nyní tak něžně a zvučně laskají zmrzačený břeh. Zdálo se, že moře jich lituje: Století jeho bytí naučila je chápat, že ti nechovají zlého úmyslu proti němu, kteří stavějí; moře dávno již ví, že to jsou jenom otroci, že jejich úlohou je bojovat se živly tváří v tvář, v tomto boji pak připravena jest jim i msta živlu. Neustále jen stavějí, věčně se namáhají, jejich pot a krev je -- cementem všech staveb na zemi; ale ničeho nedostávají za to, věnujíce všecky síly své věčné snaze stavět — snaze, která koná na zemi divy, však přece nedá lidem střechy a příliš málo dá jim chleba. Lidé ti jsou — také živel, a to je, proč moře ne hněvivě, ale laskavě hledí na práci jejich, z níž nemají prospěchu. Tito ubozí malincí červíčkové, již tak provrtali horu, jsou — totéž, co jeho kapky, jež první jdou na nepřístupné a chladné skály břehů, ve věčné snaze moře rozšířit své meze, a první umírají, rozbíjejíce se o ně. V množství tyto kapky jsou také příbuzny jemu, tehdy jsou docela jako moře, právě tak mocny a právě tak náchylny k ničení, jakmile vánek bouře prolétne nad nimi. Moři od starodávna jsou známi i otroci, kteří stavěli pyramidy v poušti, i otroci Xerxa, směšného muže, jenž myslil, že potrestá moře třemi sty ran za to, že mu polámalo hračkové mosty. Otroci byli vždy stejni, vždy poslouchali, je vždycky špatně krmili, a oni vždycky vykonávali veliké a podivuhodné věci, druhdy zbožňujíce ty, již nutily je pracovat, častěji však proklínajíce je, zřídka bouříce se proti svým pánům . . .

A moře, ulíbajíc se klidným úsměvem titána, jenž jest si vědom síly své, ovívalo svým oživujícím dechem titána, ještě duchovně slepého, zotročeného a politování hodně ryjícího se v zemi, místo toho, by snažil se po příbuznosti s nebem. Tiše vybíhají vlny na břeh, posetý zástupem lidí, stavějících kamennou překážku jejich věčnému hnutí, vybíhají a zpívají svou zvučnou, laskavou píseň o minulosti, o všem, co za století viděli na březích země . . .

. . . Mezi pracujícími byly jakési divné, suché, bronzové postavy v červených turbanech, feskách, modrých krátkých kabátcích a v kal-

hotách, úzkých v holeni, ale s širokým pytlíkem. Jak později jsem zvěděl, byli to anatolští Turci. Jejich chřtánový hluk mísil se s táhlým, rozvláčným nářečím Vjatičů, se silnou, rychlou frásí obyvatelů na březích Volhy, s měkkou řečí maloruských chochlů.

Na Rusi trpěli hlad, a hlad sehnal sem zástupce div ne všech gubernií, postižených neštěstím. Dělili se na maličké skupiny, snažíce se držeti se krajan krajana, a jen kosmopolitičtí bosáci rázem lišili se i svým neodvislým vzezřením, i obleky, i zvláštním skladem řeči, od lidí, již dosud nacházeli se v moci země, již jenom na čas přetrhli s ní svazek, již byli odtrženi od ní hladem a nezapomněli na ni. Bosáci byli ve všech skupinách: i mezi Vjatiči, i mezi chochly, všude cítíce se na svém místě, ale většina jich shromáždila se u beranidla, jakožto u práce lehčí poměrně s prací na karách i se špičákem.

Když jsem přistoupil k nim, stáli, svěsivše ruce s provazem, očekávajíce, až dozorce spraví něco na zdviháku beranidla, jenž nejspíše „vyžíral" provaz. Kutil se tam na vrchu dřevěné věže, každé chvíle křiče odtud:

„Trhni!"

Provazem linivě trhali.

„Stůj! . . . Ještě trhni. Stůj! Táhni pryč!"

Předzpěvovač, dávno neholený chlapík se zďobaným obličejem a vojenským cvikem — pokrčil rameny, zašilhal očima na stranu, odkašlal si i zanotoval:

Beran kůl do země žene . . .

Následující verš nesnesl by ani nejshovívavější censury a vyvolal svorný výbuch chechtotu, patrně objeviv se jako improvisace, kterou předzpěvovač právě vytvořil; předzpěvovač za smíchu soudruhů kroutil si kníry s vzezřením umělce, zvyklého takovému úspěchu u svého obecenstva.

„Táhni pryč!" vztekle zařval s vrchu beranidla pořadatel. „Rozřehtali se! . . ."

„Neotvírej hubu, Mitriči! Pukneš!" varoval ho jeden z dělníků.

Hlas mi byl znám, i viděl jsem kdesi tuto vysokou, ramenatou postavu s ovalním obličejem a velkýma modrýma očima. Je to Konovalov? Ale Konovalov neměl jízvy od pravé skráně k nosovému kořenu, jež roztínala čelo tohoto chlapíka. Vlasy měl Konovalov světlé, a netočily se v takových drobných kadeřích, jak u tohoto. Konovalov měl krásný široký plnovous, tento pak se holil a nosil husté kníry s konci dolů, jako maloruský chochol. A nicméně v něm bylo cosi dobře mi známého. Rozhodl jsem se, že právě s ním promluvím o tom, na koho třeba se tu obrátit, bych „vstoupil do práce", i čekal jsem, až přestanou zatloukat kůl.

„O-o-uch! O-o-och!" mohutně vzdychal zástup, přisedaje, natahuje provazy a znova rychle se vzpřímuje, jako by chtěl odtrhnout se od země a vyletět do vzduchu. Beranidlo skřípalo a třáslo se, nad hlavami zástupu zvedaly se jeho obnažené, osmahlé a chlupaté paže, vytahujíce se zároveň s provazem. Jejich svaly vzdouvaly se boulemi, ale dvacetipudový kousek litiny vyletoval vzhůru neustále do menší vzdálenosti.

a jeho rána na dřevo zněla neustále slaběji. Hleděl-li jsi na tuto práci, mohl jsi myslit, že se to modlí zástup modloslužebníků, v zoufalství a v ekstasi pozdvihuje rukou k svému mlčelivému bohu, klaněje se jemu. Oblité potem, ušpiněné a napjaté tváře s roztřepanými vlasy, přilepivšími se k mokrým čelům, hnědé šíje, napjetím chvějící se plece, — všecka tato těla, sotva přikrytá různobarevnými roztrhanými košilemi a spodky, nasycovala vzduch kolem sebe svými horkými výpary, a splynuvše v jednu těžkou massu svalů, neobratně klopotila se ve vlažném ovzduší, prosáklém jižním vedrem a hustým zápachem potu.

„Basta!“ zvolal kdosi zlým a strhaným hlasem.

Ruce dělníkův vypustily provazy, jež slabě zůstaly viset podél beranidla, dělníci pak spustili se zrovna tu na zem, utírajíce pot, těžko vzdychajíce, kroutíce zády, chmatajíce na ramena a naplňujíce vzduch temným reptáním, podobným řičení velkého podrážděného zvířete.

„Krajane!“ obrátil jsem se k vyvolenému chlapíku...

Lenivě obrátil se ke mně, sklouzl po mém obličeji svýma očima a přimhouřiv je, upřeně zahleděl se na mne.

„Konovalove!“

„Počkej...“ odstrčil rukou moji hlavu nazpět, jako by chystal se popadnout mě za hrdlo, a najednou všecek vzplanul radostným dobrým úsměvem.

„Maxime! Ach, ty... proklatý!... Drahoušku... Co? I ty jsi sklouzl se stezky své? Dal jsi se zapsat mezi bosáky? Nu, tohle je pěkné! Nyní je to docela znamenité! Toulej se... a je konec! Dávno? Odkud jdeš? Nyní s tebou celou zemi obejdeme! Jaký pak je to tam život... vzadu totiž? Jen tesknota... maření času: nežiješ, ale hniješ! Já pak, milý brachu, od té doby procházím se po Božím světě. V jakých místech jsem byl! Jaký vzduch jsem dýchal!... Ne, jak jsi se šikovně oděl... nepoznal bych tě: podle oděvu jsi — voják, podle tváři — student! Nu, co, je dobře tak žít... s místa na místo? Ale vždyť na Stěňku si pamatuji... I na Tarasa, i na Pilu... na všecko...“

Tloukl mě do boku pěstí, pleskal mi na rameno svojí širokou dlaní, jako by připravoval ze mne beefsteak. Nemohl jsem připojit ani slova ve výbuch jeho otázek a jenom jsem se usmíval, — velmi asi hloupě, — hledě do jeho dobrého obličeje, zářícího potěšením, že jsme se setkali. Také mne těšilo, že ho vidím, velmi mě těšilo. Setkání s ním připomnělo mi začátek mého života, jenž nepochybně byl lepší, než jeho pokračování.

Konečně podařilo se mi optati se starého přítele, odkud má jízvu na čele a kadeře na hlavě.

„To, vidíš, byla jedna historie. Myslil jsem, že s dvěma soudruhy probereme se přes hranici rumunskou; chtěli jsme se podívat, jak je tam, v Rumunsku. Nuže tedy vypravili jsme se z Kalugy; je to městečko v Bessarabii u samých hranic. V noci ovšem potichoučku si jdeme. Najednou: Stůj! Byl to celní kordon, zrovna na něj jsme narazili. Nu, ovšem dali jsme se na útěk... Tu mě jeden vojáček sekl po kotrbě. Neudeřil mě příliš silně, ale přece asi měsíc proválel jsem se v nemocnici. A vždyť to byla pěkná historie! Voják byl, jak se

ukázalo, krajanem! Našim, Muromským! ... Jej také brzy do nemocnice položili, podloudník mu ublížil, bodl ho nožem do života. Poznali jsme se a uvážili jsme o svých záležitostech. Vojín táže se mne: ‚To jsem tě já řízl?‘ ‚Bez pochyby ty, přiznáváš-li se!‘ ‚Nejspíše já, povídá; ty, povídá, nezlob se — je to služba. Myslili jsme, že jdete s podloudnickým zbožím. Hle, povídá, i mne uctili — břicho mi rozpárali! Co si počneš: život je — hra vážná.‘ Nuže, spřátelili jsme se s ním. Byl to hodný vojáček — Jaška Mazin ... A kadeře? Kadeře? Kadeře, milý brachu, mám po tyfu. Měl jsem tyfus. Vsadili mě v Kišiněvě do žaláře, chtějíce mě soudit pro svévolné přecházení hranice, tam pak dostal jsem tyfus ... Válel jsem se s ním, válel jsem se, stěží jsem povstal. Bez pochyby ani bych byl nepovstal, ale ošetřovatelka tuze se o mne starala. Já, milý brachu, prostě jsem se podivil: opatruje mě jako dítě, a nač mne potřebuje? ‚Marie Petrovno, povídám, zanechte té hudby; já řku, stydím se.‘ Ona pak si ničeho nevšímá a jen se pousmívá. Byla to hodná dívka ... Druhdy čítávala mně spasitelné knížky. Nu, já pak jí povídám, nemá-li, já řku, něco ... takového. Přinesla knihu o anglickém námořníku, který zachránil se při ztroskotání lodi na liduprázdný ostrov a zařídil si na něm život. Bylo to hrozně zajímavo! Tuze se mi zalíbila kniha; hned bych k němu tam jel! Rozumíš, jaký je to život? Ostrov, moře, nebe — ty sám pro sebe žiješ, a všecko máš, a jsi dokonale svoboden! Byl tam ještě i divoch. Nu, já bych divocha utopil — k ďasu, nač potřebuji ho, co? Mně samému není teskno. Četl jsi takovou knihu?“

„Počkej! Nu, jak pak jsi vyšel ze žaláře?“

„Vypustili mě. Soudili, uznali za nevinna i vypustili. Tuze prostě ... Slyšíš: já dnes už nepracuji, ďas vem práci! Dobře, vpravil jsem si ruce do kloubu a dosti! Mám asi tři ruble peněz, a za dnešní půlden dostanu čtyřicet kopějek. Hle, co mám jmění! Půjdeme tedy k nám ... nebydlíme v baráku, nýbrž tu na blízku v hoře ... je tam taková díra, tuze příhodná k lidskému obydlí. Dva bydlíme v ní, ale soudruh je nemocen, — zimnice ho zkroutila ... Nuže, poseď tu, já pak zajdu k podnikateli ... přijdu brzy! ...“

Rychle vstal i šel právě v tu chvíli, kdy zatloukatelé kolů chytali se provazů, začínajíce práci. Zůstal jsem sedět na kameni, pohlížeje na hlučný ruch, jenž panoval kolem mne, a na klidné, modravě zelené moře.

Vysoká postava Konovalova, rychle šoupajíc se mezi dělníky, hromadami kamení, dřívím a karami, mizela v dáli. Šel, máchaje rukama, oblečen v modrou kretonovou bluzu, jež mu byla krátká i úzká, v plátěné spodky a v těžké staré boty. Čepice rusých kadeří kolíbala se na jeho veliké hlavě. Časem obracel se zpět a dával mi rukama jakási znamení. Byl všecek jakýsi nový, oživený, klidně sebevědomý, dobrosrdečný a silný. Všude kolem něho pracovali, dříví praskalo, kámen pukal, káry unyle skřípaly, oblaka prachu se zdvihala, cosi se šramotem padalo, a lidé křičeli, nadávali, uchali a zpívali, jako sténajíce. Uprostřed všeho toho zmatku zvukův i pohybů krásná postava mého přítele, vzdalujícího se odtud pevnými kroky, neustále lavírujíc se strany

na stranu, velmi ostře vynikala, jevíc se jakoby narážkou na cosi, co objasňovalo Konovalova . . .

Asi po dvou hodinách od té doby, co jsme se setkali, leželi jsme s ním v „díře, tuze příhodné k lidskému obydlí". Skutečně „díra" byla velmi příhodná — v hoře kdysi dávno brali kamení i vytesali veliký čtverhranný výklenek, v němž mohli docela volně umístiti se čtyři lidé. Ale díra byla nízká a nad vchodem do ní visel balvan kamene, jenž byl jakoby přístřeškem, tak že k tomu, aby se člověk dostal do díry, musil lehnouti si na zemi před ní a potom sunout se do ní. Byla asi tři lokte hluboká, ale lézti do ní hlavou napřed nebylo třeba, ba bylo i odvážno; neboť balvan tento nad vchodem mohl se utrhnout a nás docela tam pochovat. Toho jsme si nepřáli i zařídili jsme to tak: nohy a trupy vsunuli jsme do díry, kde bylo tuze chladno, hlavy pak nechali jsme na slunci, v otvoru díry, tak že, kdyby kamennému balvanu nad námi zachtělo se padnout, rozmačkl by nám jen lebky.

Nemocný bosák celý vylezl na slunce a lehl si u nás asi na dva kroky, tak že jsme slyšeli, jak mu cvakali zuby v zimničném záchvatu. Byl to suchý a dlouhý chochol: „Jsem z Poltavy, možná však i z Kijeva . . ." řekl mi zádumčivě.

„Člověk tak mnoho na světě žije, že není důležito, zapomene-li, kde se narodil . . . Ba také což pak to není všecko jedno? Zlé neštěstí je narodit se, kde pak . . . tím není lépe! . . ."

Válel se po zemi, snaže se silněji zabaliti se do šedého bídného kabátu, ušitého ze samých děr, a velice obrazně nadával, vida, že všechno jeho úsilí je marné, nadával a přece dále se zabaloval. Měl maličké černé oči, neustále tak přimhouřené, jakoby ustavičně něco upřeně prohlížel.

Slunce nesnesitelně pražilo nám do zátylkův, i ustrojil Konovalov z mého vojenského pláště něco na způsob záslony, zaraziv do země hůlky a napjav na ně můj oblek. Nicméně bylo dušno. Z dáli k nám doléta1 temný hluk prací v zátoce, ale práce jsme neviděli: v pravo od nás leželo na břehu město v těžkých skupinách bílých domů, v levo — moře, před námi — také moře, jež se ztrácelo v nesmírnou dálku, kde v měkkých polotonech smísily se v jakýsi fantastický vzdušný přelud jakési divné a něžné, nevídané barvy, laskající oči i srdce nepostižitelnou krásou svých odstínův . . .

Konovalov hleděl tam, blaženě se usmíval a pravil mi:

„Až slunce zapadne, zapálíme hranici, uvaříme si čaje, máme chléb, máme maso. Zatím pak chceš dýni či meloun?"

Nohou vyvalil z kouta jámy meloun, vyndal z kapsy nůž a krájeje jím meloun, mluvil:

„Kdykoliv jsem u moře, vždycky si myslím, proč lidé málo usazují se u moře? Byli by tím lepší, protože moře je laskavé a takové . . . pěkné myšlenky od něho v duši člověka se rodí. Nuže, vykládej, jak jsi sám žil v těch letech?"

Vykládal jsem mu. Konovalov poslouchal. Nemocný bosák neobracel na nás žádné pozornosti, sehřívaje se na slunci, jež už sklánělo se v moře. Moře pak v dáli již se pokrylo purpurem a zlatem, a slunci

vstříc z moře zvedala se růžově popelavá oblaka měkkých obrysův. Zdálo se, že ze dna moře vstávají hory s bílými vrcholky, nádherně vystrojenými sněhem a růžovými od paprsků západu. Ze zátoky dolétala zádumčivá melodie „paličky" a hřímání dynamitových výbuchů, trhajících horu . . . Od kamenův a nerovností půdy před námi kladly se na zemi stíny a nepozorovaně prodlužovaly se, lezly na nás.

„Docela nadarmo, Maxime, třeš se v městech," důtklivě řekl Konovalov, vyslechnuv mou epopeji. „A co tě k nim táhne? Je tam život stuchlý a těsný. Ani vzduchu tam není, ani volného prostranství, ničeho, čeho třeba člověku. Lidé? K ďasu, nač jich potřebuješ? Jsi člověk rozumný, umíš číst a psát, nač potřebuješ lidí? Čeho potřebuješ od nich? A pak lidé jsou všude . . ."

„Aha!" připojil chochol, toče se na zemi jak úžovka. „Lidí je všude . . . hojnost. Člověk nemůže k svému místu přijíti, by jim nestoupal na nohy. Hle, rodí se bez počtu! Jak houby po dešti . . . a ty aspoň páni jedí!"

Filosoficky si odplil a znova začal cvakat zuby.

„Co pak se týče tebe, opět řeknu," pokračoval Konovalov, „nežij v městech. Co tam? Je tam jenom nezdravo a nepořádek. Knihy? Nu, dosti již jsi se, tuším, knih načetl! Nenarodil jsi se přece k tomu! . . . Ba i knihy jsou — hloupost! Nu, kup ji, polož ji do vaku a jdi. Chceš se mnou jít do Taškentu? Do Samarkandu či kam ještě? . . . A potom na Amur se pustíme . . . platí? Já, milý brachu, odhodlal jsem se chodit po zemi do různých krajů — to je nejlepší. Jdeš a neustále vidíš nové věci . . . A o ničem nepřemýšlíš . . . Vane ti větérek naproti a zrovna vyhání ti z duše různý prach. Je ti lehko a volno . . . Nikdo tě netísní. Zachce-li se ti jíst, zastavíš se, popracuješ chvíli, dostaneš půl ruble; není-li práce, popros o chléb, dají ti. Tak aspoň mnoho zemí uvidíš . . . všelikou krásu. Nuže, s chutí do toho!"

Slunce zapadlo. Oblaka nad mořem zatemnila se, moře také zatemnilo se, i zavál s něho chládek. Tu a tam zaplály už hvězdy, hukot práce v zátoce přestal, leda časem odtud tiché jak vzdechy dolétalo volání lidí. A když na nás vál vítr, přinášel s sebou melancholický zvuk šelestu vln o břeh.

Tma noční rychle houstla, a postava chochlova, jež asi před pěti minutami měla docela určité obrysy, nyní už jevila se jako neohrabaná hrouda.

„Měli bychom zapálit hranici . . ." děl, pokašlávaje.

„Můžeme . . ."

Konovalov odkudsi vytáhl hromádku třísek, podpálil je zápalkou, a tenké jazýčky ohně začaly přívětivě lízat žluté smolnaté dříví. Kotoučky kouře točily se ve vzduchu nočním, naplněném vlhkostí a svěžestí moře. Kolem pak všecko víc a více tichlo: život zrovna odstrkoval se od nás kamsi, a zvuky jeho tály a hasly ve tmě. Oblaka se rozptýlila, na tmavomodrém nebi jasně zaleskly se hvězdy, a na aksamítovém povrchu mořském také slabounce míhala se světla rybářských lodiček a v moři odrážejících se hvězd.

Hranice před námi rozkvetla jako veliký červeno-žlutý květ... Konovalov strčil do ní konvici na čaj a objav kolena, zádumčivě zahleděl se do ohně. A chochol, jak velikánská ještěrka, připlazil se a lehl si ke hranici.

„Nastavěli lidé měst, domů, shromáždili se tam v hromady, kazí zemi, dusí se, tísní druh druha... Je to pěkný život! Ne, tuhle vidíš život, hle, jak my žijeme!...“

„Oho!“ zatřásl hlavou chochol, „kdybychom k tomuto životu svému ještě na zimu kožichů nabyli, anebo teplé chalupy, byl by to docela panský život!...“ Chochol přimhouřil oko a s úsměvem pohlédl na Konovalova.

„A-ano,“ zarazil se Konovalov, „zima — to je... třikrát proklatá doba. Na zimu opravdu je třeba měst... tu už ničeho s nimi nepořídíš... Ale velká města skutečně nejsou k ničemu.... Nač lidi cpát do takových hromad, když ani dva, tři nemohou se snášet mezi sebou?... O tomhle mluvím. Ovšem, rozmyslíš-li si to, ani v městě, ani v stepi, nikde člověk nemá místa. Však lépe je o takých věcech nepřemýšlet... ničeho nevymyslíš, duši pak utrápíš...“

Až do této chvíle myslil jsem, že tuláckým životem změnil se Konovalov, že výrůstky tesknoty, které měl na srdci v první době naší známosti, sletěly s něho jak šupiny na volném vzduchu, který dýchal v tato léta. Ale tón jeho poslední fráse obnovil přede mnou přítele jako člověka, jenž neustále hledá svůj bod, opěru; tak jsem ho znal také dříve. Neustále táž rez rozpačitosti před životem a jed dum o životě rozžíraly tuto mohutnou postavu, jež se narodila na neštěstí s citlivým srdcem. Takových „zamyšlených“ lidí je mnoho v životě ruském, a všichni jsou nešťastnější, než kdokoliv, protože břímě jejich dum je zveličeno slepotou rozumu jejich. S útrpností popatřil jsem na přítele, on pak, jakoby potvrzoval mou myšlenku, teskně zvolal:

„Vzpomněl jsem si, Maxime, na ten náš život a všecko, co tam... bylo. Kolik zemí po tom jsem prochodil, kolik všelijakých věcí viděl... Není pro mne na zemi ničeho příhodného! Nenalezl jsem si místa!“

„Proč pak jsi se narodil s takovou šíjí, na kterou žádný chomout se nehodí?“ otázal se lhostejně chochol, vyndavaje z ohně vařící konvici na čaj.

„Ne, řekni mi,“ vyptával se Konovalov, „proč nemohu být pokojný? Co? Proč lidé žijí, a to dosti obstojně, obírají se svým zaměstnáním, mají ženy, děti a tak dále... Stěžují si na život, ale bývají pokojni. A vždy mají chuť, dělati to, ono. Já pak — nemohu. Je mi těžko. Proč je mi těžko?“

„Hle, kňourá člověk,“ podivil se chochol. „A což pak ulehčí se ti tím, že kňouráš?“

„Je pravda...“ smutně přisvědčil Konovalov.

„Mluvívám sice málo, ale vím, co říci,“ s pocitem vlastní vážnosti pronesl stoik, nepřestávaje zápasit se svou zimnicí.

„Nechme všeho toho maření času... Narodil jsi se, nuže žij a nerozumuj...“ již zlostně řekl Konovalov.

Chochol pak považoval za nutno dodat:

. . . „A nikam nelez; přijde čas, i bez vůle tvé vtáhne tě to, kam třeba, a rozemele na prach . . . Lež a mlč . . . Nám ani jazyk, ani ruka v ničem nepomůže . . .“

Promluvil to, zakašlal se, začal se vrtět a vztekle plit na hranici. Kolem nás všecko bylo ticho, zavěšeno hustou pokryvkou tmy. Obloha nad námi také byla tmavá, měsíc dosud nevyšel. Moře spíše bylo cítit, než vidět — tak hustá byla tma před námi. Zdálo se, že na zemi spustila se černá mlha. Hranice zhasínala . . .

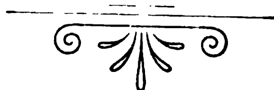
„A lehněme si spat,“ pobídl nás chochol.

Zalezli jsme do „díry“ a lehli jsme si, vystrčivše z ní hlavy na vzduch. Mlčeli jsme. Konovalov, jakmile lehl, zůstal nehybně ležet, jakoby zkameněl. Chochol ustavičně sebou vrtěl a neustále cvakal zuby. Dlouho zřel jsem, jak tlelo uhlí hranice: s počátku jasný a veliký uhel pomalu se menšil, pokrýval se popelem a mizel pod ním. A záhy z hranice nezbylo nic kromě teplého zápachu. Hleděl jsem i myslil jsem si:

„Tak také my všichni . . . Aspoň rozhořet se jasněji!“

. . . Po třech dnech rozloučil jsem se s Konovalovem. Šel jsem na Kubaň, on nechtěl jít se mnou. Ale rozešli jsme se přesvědčeni, že se sejdeme na zemi.

Nepodařilo se nám to . . .

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1901.

KNIHA XLVI. KVĚTEN. SEŠIT V.

Cid ve vyhnanství.

Ukázka z knihy „Cid v zrcadle španělských romancí" *)

od Jaroslava Vrchlického.

I.

HNĚV KRÁLE.

Alfonso vzplál velkým hněvem
proti Cidu kastilskému
k vůli přísaze té hrozné
ve příčině vraždy bratra.
Ale hněv svůj tajil král,
na vhodný čas pomsty čekal,
Maurů král tu ze Toleda,
který zván byl Ali Maymon,
na Cida ved králi stížnost,
že pad v jeho říši drze,
ba že v Toledě i samém
Maury chytá do zajetí;
sedm tisíc již jich zajal,
nemluvě ni o dobytku.
Alfonsa to velmi mrzí,
na Cida vzplá hněvem větším,
mnohem větším, než již hořel,
nebo říše jeho grandi
ze závisti ku Cidovi
očernili jej u krále.
I psal Cidovi král psaní,

*) Vyjde nákladem Bursíka a Kohouta.

aby během devíti dnů
opustil říš jeho, delší
že mu nemůž dáti lhůty.
Příbuzným svým toto psaní,
všem Cid dobrý ukázal,
stýskali na krále všichni,
Cida že tak špatně cení,
vyháněje bohatýra
statného, jenž taká leta
sloužil nejen jemu věrně,
též i otci, též i bratru.
Průvodem se nabídli mu,
dobrovolně sloužit chtíce,
až by všichni na bojišti
padli podle jeho boku.
Za to slovo, jež mu dali,
pěkně Cid jim poděkoval,
druhého dne opustil pak
Vivar, jenž byl domov jeho,
s celou družinou táh svojí
s reky těmi statečnými,
ku kterým pak obrátiv se
učinil to proslovení:
„Zlíbí-li se, braši, Bohu
vrátit se do Kastilie,
dím vám, vrátíme se v slávě,
bohati a ctěni všemi.“

—

II.

CID SE LOUČÍ.

„Poslušen výroku tomu,
ač se cítím viny prost,
poroučení sluší králi,
vasalovi poslušnost.
Kéž se zlíbí svaté Panně
býti vaše věrná stráže,
byste meče nepostrádal
mého ani mojí páže.
Líto mi, že myslíte si,
že jsem křivdit mohl vám,
vím však, šlechetných že srdce
závistníků zkalí klam.
Čas dokáže vám, že to houf je žen,
a jediný muž já, Rodrigo jen.

Tato čacká šlechty rota,
po vašem jež boku jídá,
v paláci jen pletichami
radí vám a odpovídá.
Proč nestála u vás, pane,
když vás v zajetí vrah vzal,
a já s mečem svým jich třinácť
a vás k tomu vysekal?
Ovšem s úzdou popuštěnou
na útěk se dali prudce,
k boji jazyky že mají,
dokázali, ne však ruce.
Čas dokáže vám, že to houf je žen,
a jediný muž já, Rodrigo jen.

Pomněte, Alfonse králi,
co vám hodlám povědět,
vy pln hněvu jste, já klidu,
mstitel vy, já psanec klet.
Svatý Petr věz to s Pavlem,
s vůlí boží svoje many,
přísahám to, v děsné boje
povedu teď na pohany,
zvítězím-li, jejich zboží,
hrady, statky, vojska šik,
vše chci složiti vám k nohám
za vyhnanství toto v dík!
Čas dokáže vám, že to houf je žen,
a jediný muž já, Rodrigo jen.“

—

III.

PŮJČKA.

S Jimenou se v hovor dal
don Rodrigo de Vibar
o svém smutném osudu,
bez viny že vyhnán byl.
Tak poručil Alfons král
k závistníků radosti,
Kastilie jeden pláč,
že ji nechá sirotou.
Jmění svého větší díl
ve válkách Cid utratil,

na cestu že neměl dost
na statcích i důchodech.
Pozval k sobě na oběd
židy dva a s nimi jed,
lichotil jim, domlouval,
tisíc zlatých půjčky žádal.
Děl, že zárukou jim dá
stříbra plné kufry dva,
jež si mohou podržet
a do roku prodat hned,
kdyby neměl zaplatit,
úroky též mohou brát.
Dohodli se, Cid byl rád,
kufry dva jim doručil,
jež byl pískem naplnil,
židé za ty truhlice
dali hned dva tisíce.

„Ó, ty bído proklatá,
kterak nutíš srdce ctná
jen se zbavit tenat tvých,
tisíc tropit skutků zlých!
Alfonse, můj vladaři,
zrádcům sluch svůj lehko dáš,
věrným mužům statečným
sluch i palác zavíráš.

V Burgos zítra odtáhnu,
malý tam si koupím hrad
blízko hranic, s mužstvem svým,
kde bych mohl prodlévat.
Ale hrdá jest má druž,
k obraně již svoji mám,
čtyři volné díly světa,
ty jsou příliš úzké nám.
Prapory mé mají vlát
každou světa na stranu
hlásajíce, že chci přát
uraženým ochranu.
Že chci jméno zachovat
vlasti své, zde napořád
má se zem, kterou zde získám,
nová Kastilie zvát!“

—

IV.

ALCOCER.

Na rozkaz Alfonse krále
vyobcován dobrý Cid;
rytířů s ním tři sta jelo,
udatný a čacký lid.

Alcocer, tu známou pevnost,
dobrý Cid svým lidem vzal,
v níž Maur se spojenci svými
dlouhý čas jej oblehal.

Do rvačky se nedostali,
Maurů houf byl ze všech stran,
statečný když Alvar Janěz,
de Minnaya jenž byl zván,
ku družině Roderiga
tato smělá slova děl:
„Z království až Leonského,
přátelé, váš dav sem šel,
tam, kde statky máte svoje,
každý milerád sem spěl.
Statnosti vám zapotřebí,
dosti pro vás Bůh jí schoval,
jed by špatně získaný chleb,
kdo by s Maury nebojoval.
Vesele se pusťme do nich,
na ně vrhněm se jak reci.
nebo tím jen zasloužili
slávu všecku naši předci!“

— „Minnayo“, Cid odpovídá,
„jako smělci hovoříte,
ale též jak rytíř dobrý,
všemi vážený, jak víte.
Chcete dokázat mi, dobří
dědové ctní vznik vám dali,
jimž čest vždycky svatou byla,
slávu stále zvětšovali.
Před smrtí již nebáli se,
neklesli před zlobou v mdlobě,
před zrakem byť vaším stála,
vzor již z toho vemte sobě!“

Pedru Bermudezi na to
vlastní prápor odevzdal,
„Slyšte Pedro Bermudezi,
rekem jsem vás vždycky zval
a tak vám, rytíři ctnému,
prápor svůj bych rád vám dal.
Nespěchejte s ním tak chvatně,
než bych směr vám ukázal!“

Pedro Bermudez dí na to:
„Ctěný Cide, přísahám
u Trojice nejsvětější,
věz to svatý Jakub sám,

Dnes že vám svůj vztýčím prápor,
odkud podnes nezavlál,
jako věrný kdybych padl,
více cti bych vyzískal.“

S větší ještě statečností
hřebci ostruhy své dal,
středem Maurů dal se v útěk,
jimi bez škody se hnal,
za ním Cid též hrůzné v šiky,
na bojišti pán a král.

—

V.

CID CAMPEADOR.

Cid, statečný Campeador,
opustil již Saragosu,
veškerý lid svůj vzal s sebou,
rozvinuv své prápory.

Přepadnouti on chtěl Monzon,
do Huescy dále hřímal,
Almevar i Ondu potom,
oba hrady rozbořil.

Pedro na to Arragonský
velice se proto zlobil,
uslyšev, že ten Cid dobrý
tak mu přišel do cesty.

Vojska svoje všecka svolal,
kterých měl tu víc než třeba
před Piedrou, zvanou Alta,
stany svoje rozbil hned.

Před oči se stavil Cida
blíže však se váhal dáti,
s dvanácti jen ve průvodu
s Monzonu- jel dobrý Cid;

chtěli občerstvit se v polích
všichni dobře vyzbrojení,
Aragonského však lidé,
za špehýře měli jej.

Stopadesát reků jejich
přepadlo jej z nenadání,
proti všem Cid válčil statný
a jsa statný, všecky zmoh.

Sedm zajal maurských králů,
zajal rytíře i koně
ostatní co prchli z boje,
nikdo naň víc nečekal.

Zajatci o milost prosí,
by jim volnost zaručil,
a Cid čacký, co si přáli,
milerád jim přisvědčil.

VI.

ADOFIR DE MUDAFAR . . .

Adofir měl z Mudafaru
Ruedu na mušce míti,
donu Alfonsi když králi
vybojoval toto město.

Almofalar onen Maur
smělou lstí a odvážlivou
do hradu se vplížit doved
a jej pevnou držet paží.

Adofir, hned jak to slyšel,
rychle posly vyslal králi,

za pomoc ti prosili jej,
by jim ono dobyl město.

Dona Ramira král poslal,
Garcia též a sám vedl
národu sem valné davy,
všecky dobře ozbrojené.

Sliboval tu Almofalar,
sotva dozvěděl se o všem,
otevříti brány svoje,
leč jen králi statečnému.

Pozval jej i všecky grandy,
všecky pozval k hodokvasu,
tak že král měl na svém hradu
příčin dost se obávati.

A tu infant Don Ramiro
ve spolku jsa se hrabětem
k hodu jde, je doprovázet
k hodu král se neodváží.

Sotva práh přestoupli síně
zrádně byli zavražděni
s družinou též, jež šla s nimi,
nad čímž král si trpce stýskal,
nebo tím se zdál být bez cti.

Cidovi tu poslal psaní.
— U Ruedy dlel Cid blízko —
sám jsa vyhnán z vlasti svojí.
Sotva dostal toto psaní,
ku králi si zajet spěchal,
statných rytířů a pánů
jako průvod za ním spělo.

Sotva dobrý král jej uzřel,
hned jej na svou milost přijal,
vyprávěl mu, co se stalo.
Prosebně král pravil k němu:
„Se mnou pojď již do mé říše,
se mnou obývej můj palác!"
Cid mu zlíbal obě ruce,
neb mu odpustil již dávno.

Ale Cid to nechtěl přijmout,
dokud král by nesvolil mu

z šlechty každému, jejž vyhnal,
třicet plných dnů dopřáti,
než má opustit svou vlast.

Nikoho, kdo chybil, nesmí
bez slyšení vyháněti,
práva jejich zkracovati,
vasalům jež patří právem,
větší ukládat jim berně,
nežli právo žádat může;
kdo by přestoup tyto řády,
na vždy propadniž on pomstě.

Vše to don Alfonso slibil,
nemá více k podotknutí.

Na cestě do Kastilie
Roderigo rozbil stany,
vyhladovil toho Maura,
jenž ten hrozný skutek spáchal.

Proradné pohany všecky
zajatce jak poslal králi,
který, sotva že je zhledl,
spravedliv byl stejně ke všem.

Dary, Cid jež dal mu milý,
tuze se mu zalíbily.

—

VII.

CID SE LOUČÍ S JIMENOU.

S přílbicí již na své hlavě,
s chotí Jimenou Cid mluvil
krátce před tím, nežli vytáh
proti Valencii v boj:

„Dobře víte, paní moje,
kterak srdce žárná touha
po zjištění naší vůle
oddálenost špatně snáší;
ale právo tam že hyne,
násilí kde svůj má podíl,
nebo králi musí sloužit,
kdo se ryzí krví pyšní.

Co já budu těkat kolem,
moudrou buďte hospodyní,
bez úhany pro každého,
nebo čackého jste rodu.
Užijte všech krátkých hodin
ku majetku svého správě,
ani mžik nebuďte líná,
neb se lenost rovná smrti.
Schovejte své krásné šaty
na ony dny, až se vrátím,
nebo ženy beze mužů
v jednoduchém chodí hávu.
Na svoje též dbejte dcery,
střežte je, však nercete jim,
chybu když poznáte při nich,
aby tím ji nepoznaly.
Nepusťte je ani na mžik
od sebe, neb to jest jisté,
jak jsou dcery bez své matky,
do záhuby hned se řítí.
Vážná buďte ku svým sluhům,
vlídná ku svým komornicím,
ostražita ku cizincům,
přísná ku svým vlastním lidem.
Neukazujte mé listy
nejlepším svým přítelkyním,
nejchytřejší nesmí zvědět
všecko, co si o vás myslím.
Dcerám lze je ukázati,
nestačí-li chytrost vaše
opanovat vaši radost,
nebo to jest vlastnost ženská.
Dobře bude-li vám radit
kdokoliv, tu slyšte radu,
špatně když vám bude radit,
dělejte, co jen se sluší,
Dvaadvacet maravedů
na každý den, paní, máte,
veďte si dle svého stavu,
nespořte však výdaji,
peněz když mít nebudete,
pošlete si, ale aby
nikdo nezvěděl to, ke mně,
nedávejte do zástavy
šperky své, spíš vypůjčte si
peníze na moje jméno.
Najdete vždy v také tísni
někoho, kdo vypomůže,

vždyť já pomohl též mnohým.
Nyní buďte, paní, s bohem,
nebo třesk již slyším zbraní.“

Srdečně ji objal, lehce
na svou skočil Babieçu.

—

VIII.

VĚŠTEC.

Valencie v kruté tísni
může se jen špatně bránit,
nebo Almoravidové
posud váhají ji chránit.
Jeden starý Maur to viděl,
který lidu věštcem slul,
na vysokou věž on vystoup,
aby město přehlédnul.

A čím krásnější je viděl,
větší bolest v srdci cítí,
zachvácený těžkým hořem
takto začal hovořiti:
„Valencie! Valencie!
hodna věčné vlády, ach,
Bůh když nesejde ti v pomoc,
klesne tvoje sláva v prach!

A s tou padnou naše plesy,
nic nás více neosvěží;
základní pilíře čtyři,
poklad tvojích zdí a věží,
kdyby mohly, věř, že rády
spojily by se v můj žal,
i ty tvoje pevné hradby
i jich nedobytný val.

Útoků, hle, pod nárazy
vidím, jak se zachvívají
tvoje věže, ku nimž lid tvůj
zírá zbožně z dálky v kraji.
Veselá jich lehká výška
těchou byla v trudu jim,
drobí se teď, kdo ji vztyčí
k slávě časům budoucím?

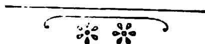
Cimbuří tvá sněhobílá,
jež se jako křišťál lesknou,
ztrácejí už pevný vzhled svůj
i tu svoji záři blesknou.
I tvůj vodou přebohatý
veltok Quadalaviar
s přítoky opustil dávno
koryto své — suchopár.

Křišťálové zdroje tvoje
denně již se více kalí,
studnice tvé vyschly všecky,
mají vody přítok malý.
Bujné zahrady kdys tvoje
v zádumnou se halí šeř,
nebo kořeny jich rostlin
ohlodala dávno zvěř.

Louky tvoje nepočetných
květů plny jsou bez vůně,
smutně vadnou, místo barev
stín a prach je v kvítí lůně.
Velebené bohatství to
moře tvého, břehů tvých,
co ti platno, dnes je hanbou,
dnes je nepříteli v smích.

Hory, pole, nivy, luhy
nad nimiž jsi vládla pyšně,
kouřem ohně zaslepily
docela tvé oči hříšně.
Těžké je tvé utrpení,
nemoc tvá tak veliká,
že již naděj na spasení
v srdcích lidí zaniká!

Valencie, Valencie!
Bůh sám rač ti pomoc dáti,
co jsem často prorokoval
nad tím nyní musím lkáti!“

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POŘEKADLŮM.

Maia.

Novela Emila Trévala. (Pokračování.)

U Váhalů bylo několik rodin spřátelených na posvícení, mezi nimi též dospělá děvčata. Ale Felicitas převyšovala je všecky o půl hlavy. Lišila se i jinak od nich příliš, než aby byla přehlédnuta. Kdo vkročil, viděl nejprve a dlouho jen ji. Půvaby ostatních bledly jako hvězdy v zoři. Pohyby dívky té byly poněkud vleklé, ale harmonické. Oči její dovedly se smáti, krásnější však byly, když utkvěly snivě a tázavě.

Zasedlo se za stůl. Polévka ze slepic, rýže s drobty a posvícenská husa se zelím přineseny na stůl. Pivo teklo proudem ze soudku. Hovor byl všeobecný a týkal se záležitostí hospodářských. Otec Váhal, ač nechal si státi vousy a šatil se po městsku jako pan otec Ptáček, byl sedlákem s duší s tělem. Chodil, jako by přepadal s nohy na nohu, tápavě, v rukou stále něco třímal; když nic jiného, tož uchytil kus dřeva a řezal s něho třísky. Koukal při tom spodem a pobručoval nosem.

Děvčata šeptala si, „oblizovala“ sem tam kus koláče, chechtala se a škádlivě pohlížela na mužské. Rozjařený hostitel zpozoroval, že Artur mlčí. Přisedl k němu a tázal se ho na jeho plány do budoucna. Brzy však zarejdil na svůj oblíbený hovor. Rozpovídal se o — Felušce.

Vykládal, že dostala jméno po jeho sestře, jeptišce. Dále, že Felicitas byla po smrti matčině, přede dvěma lety dána na cvičení do klášterní školy v P. Umí jako každá městská slečna vše, práci, řeči i hudbu.

„A víš co, Feluško?“ obrátil se pojednou k dceři. „Zahrej nám něco na piano. — Stálo mne pět stovek,“ šeptal Arturovi do ucha.

„Ale tatínku —“ bránila se Felicitas.

„Slyšeli jsme, že Feluška pěkně to umí,“ pobádal pan otec.

„Ano,“ smála se paní Bibiana, „co hraje, nemáme v domě myší. Všecky utekly.“

„Ale že mluvíte!“ bránila kmotřenku teta Ptáčkova. „Mohl by si někdo mysleti, že je to opravdu tak —“

„No, no,“ chláchochil otec Váhal, „vždyť zázraků nikdo nečeká a k poslechnutí se to podobá. Tak už se nestyď a hrej!“

Děvčata odváděla již Felušku do vedlejšího pokoje k pianu. Felicitas usedla a bez dalšího upejpání hrála.

Napřed Zvony klášterní. Nebylo to zcela korrektně, ale byl v tom cit a místy i šťastné vystižení intence skladatelovy. Celek nabyl určitého, osobitého výrazu. Arturovi vyzněl otázkou, jemnou, melancholickou. Svět byl té dívčí duši záhadou. Otázka její byla odpustitelnou a přirozenou zvědavostí.

Vzpomněl mimoděk na hru paní Isabelly, technicky brillantní, jako z jediné litiny, určitou a suggestivní. Tanul mu na mysli nádherný květ chrysantemu a zdravý, ač všední dech neúhledné centifolie. Ovzduší, jež ovanulo ho z upomínky na paní Isabellu, prosyceno bylo chorobnou essencí, pižmem.

Za pochvaly všeobecné skončila Felicitas i Modlitbu panny, již k prvnímu kusu přidala.

Týž dojem nejasné tuchy, nesmělé zvědavosti chvěl se jako relief jejího pojetí skladby.

Artur byl-li skutečně dojat, nerad mluvil. Zde však cítil, že povinen je něco pochvalného říci. Oči Felusčiny upřeny byly na něho, dychtivě, úzkostlivě. „Pro tebe jsem hrála, jak nejlépe umím," četl v nich. I otec Váhal patřil na něho s napjetím.

„Nikdy jsem nevěřil, že by piano mělo duši. Teprve pod rukou slečny Felicitas se mi poprvé ozvala." Vypravil otřepanou tuto frasi s namaháním. Překvapilo ho, jak vděčně byla přijata. Felicitas oddechla si a zrůžověla v tváři, otec Váhal přestal skládati a rozvinovati ubrousek a zabručel: „No, no!"

Také pan otec pochválil hru.

„Ano, ano! Což Feluška! Nebožka máma její říkávala: Zlaté moje ručičky! Nač sáhne, vše pod nima jen jen kvete."

„Ale kmocháčku!" obrátila se Feluška, vycházejíc ven. Otec Váhal se za ní rozčepejřil.

„Nu co? Myslíš, kdo chválí, rád by odbyl? U mne to holenku neplatí, jářku, kmocháčku?"

„Ba ne," dotvrzoval pan otec, mžouraje očima významně. „Pěkné panně netřeba chvály."

„A Felušce Váhalové z M. teprv ne!" uhodil rozjařený tatík pěstí na stůl. „Hohoho! Dva grunty! Nu ale — neuroku, však také venkoncem nechválím. Vyrovná se každé slečně, ale vzala si do hlavy, že ne a ne nosit se po městsku. Stále jen šátek na hlavě. Každá švadlenka nedojezená má klobouk. Zubama to svítí a nosí šlojíř. A Feluška ne, pořád po sprostu."

Mlynářka zastala se nepřítomné.

„Ale kmocháčku, proč si to zabíráte? Je vidět alespoň, že se za nebožku matku a za svůj původ nestydí. Je to od děvčete hezké a já bych jí to nehaněla."

„Jen ji v tom posilujte," zabručel hospodář, ale již mírně.

Pan otec vypustil z ulmačky kotouč dýmu a odplivl na zem.

„Inu všecko má dvojí stránku, staroušku," obrátil se ku své tetičce. „Ty jsi se zrovna nezlobila, když naše Kátla se přichytila městské módy, ač by i v šátku byla dostala svého učitele. Praví se, jak jde kroj, tak se stroj. A děvče, které nemíní v selském stavu setrvati, má

se již pro budoucnost pro svůj stav připravovati. V tom dávám kmocháčkovi úplně za pravdu.“

„Feluška sedláka?“ ozval se Váhal. „To ji nikdo nezná. Ta je nějak domýšlivá. Nevěřili byste, že i my jsme se jí zdáli špatnými a hříšníky. Viď, Bibiano? Chtěla nám zůstati v klášteře. Plačky a nevolky jsem ji odvážel. Nyní ji to už chvála Bohu přešlo. Inu, to věřím, takový tučný kapr, takový přínos, to by bylo něco na zub pro svaté panny. Hohoho!“

Zasmál se, poplácávaje si vestu. Pan otec něco tiše prohodil, hospodář přikývl. Oba pohlédli na Artura, jenž rozjařen požitými nápoji, ohlížel se po děvčatech. Tato vytrácela se za Feluškou ven.

Sedělo se již u buchet a koláčů. Víno kolovalo, nesfalšované, slovácké.

Artur vyšel ven. Bral se dvorem mezi batolící se drůbeží do zahrady. Usedl v besídce pod révovým loubím. Chlad stínu působil na něho konejšivě. Vzduchem hlaholil hlas zvonů. Kol zahrady prosvítaly plaňkami pestré úbory děvčat, kráčejících na požehnání do kostela. Každá nesla se svižně a měkce, jako na perách.

Před zrakem Arturovým plynula postava Felicity. Zajímavý zjev. Jakou má as duši? Ovanul ho chladný dech, tucha nekonečných, sněžných plání v Alpách, neposkvrněný vzduch ledovců, nedostupných lidské noze.

Něco ho k ní vábilo. Cítil, že i ona má k němu týž pocit. Čistý pochopuje čistého . . .

„Artuši!“

Hlas strýcův zazněl mu do uší a ruka položila se mu na rameno.

„Zde!“ ozval se Artur a vyskočil. Cítil, že zdřímnul na okamžik.

„Chlapče, my tě sháníme všude a on je schovaný v besídce. A sám? Sám?“ Zamžoural na Artura zchytrale a zahrozil mu prstem.

„Proč?“ tázal se Artur udiven.

„Inu proto, že též Felušku nemůžeme najíti, ty nedovtipo. Již tomu chvilka, co přišla z požehnání. Pojď, budeme ji hledati spolu!“

Táhl Artura za sebou. Nešli daleko. Pod rozložitým ořechem na sedátku zasvítil bílý její živůtek.

„A ejhle!“ žertoval pan otec, „my ji pošleme hledat hosta, a slečinka si tu hoví!“

„Pan Vesnický byl příliš v myšlenkách zabrán, než aby mne zpozoroval.“

Dobrosrdečný úsměv rozvlnil její rty.

„Přemýšlel, jak když pila řeže,“ smál se strýc. „Ale nyní hajdy k muzice na náves!“

„Ale strýčku,“ bránil se Artur.

„Nic, nic! To by bylo pěkné! Zadal jsem tě tuhle s Feluškou. Nedělej mi hanbu!“

Mezi lípami na návsi točila se již mládež při zvucích tří slováckých hudebníků. Dvoje housle a basa byly celým orchestrem.

Arturovi připadalo, že Felicitas poněkud těžce tančí. Mimoděk vzpomněl na lehký krok paní Isabelly . . . Ostatně nebyl ctitelem tance,

zvláště ne náruživého, jak jej ženy z pravidla milují. Činí z nich negraciosní, uřícené, rozcuchané bacchantky.

Chvíli díval se na tančící párky. Bavily ho slavnostní, ustrnulý výraz v obličejích tanečníků, přivřené oči a pohybující se rty tanečnic. Zdálo se, jako by počítaly. Z večera, v dusné hospodě se as teprve vše rozjaří a rozvíří.

Felicitas tančila málo, šohaji se patrně ostýchali. Cítili, že nepatří mezi ně. A hocha též ještě neměla.

„Je to, alespoň pro mne, zábavnější, dívati se jenom na tanec, než sám býti v kole, slečno," řekl Artur.

„Také se mi zdá," odvětila Felicitas poněkud zdlouhavě. „Lépe je na čistém vzduchu. Nemyslíte?"

Obrátila se k němu s plným svým dětským pohledem. Otáčela a ždímala při tom kapesní šátek v rukou.

„Zajisté chodíváte též na procházky, slečno?"

„Ráda," odvětila prostě. „Jen že sama to dlouho nevydržím. Je mi teskno. A vy?"

„Náruživě rád. Bývám celé dni venku."

„A chodíváte daleko?"

„Hodně daleko. I zde jsem byl již po dvakráte."

„A to byste mohl přijíti k nám."

„Anebo vy, slečno, k nám!"

„Ráda bych ke kmotřence, ale nesmím. Teta říká, že se to na děvče samotné nesluší, choditi po procházkách. Ale někdy si přece vyjdu a pak jdu hodně daleko."

„Podle Moravy?"

„Ano. Nejraději podle Moravy. Neviděl jste mne nikdy?"

„Ó, jednou ano. Ale vy jste mne neviděla."

Felicitas pohlédla na Artura a zarděla se jako mák. Oči její nepokojně zamžikaly a sklopily se. Hlava její skláněla se zvolna.

„Vzpomněla si na koupání nožek," myslil si Artur.

Kráčeli chvíli mlčky podle sebe. Po návsi, ven do polí. Šla krokem pomalým, popotahujíc šátek na hlavě a upravujíc si účes vlasů. Jako všichni lidé vysoké postavy držela se poněkud shrbeně. Při tom pohlížela Arturovi zkoumavě do tváře a zamýšlela se.

Octli se na pěšině podél Moravy. Felicitas utrhla z vrboví větvičku, ovinutou kolkolem kvetoucím svlačcem, a mávala jí lehce kol hlavy. Mouchy poletovaly kol hlav bzučivě a dotěrně.

„Jak je vážná," pomyslil si Artur.

„A co děláte celý den?" tázala se.

Zasmál se.

„Já? Spím hodně dlouho, pak vstanu, studuji, po poledni čtu a k večeru chodím na procházku. Někdy jdu zrovna po obědě."

„Já také nejraději po obědě jdu ven," prohodila živě.

„To není žádná lopota, co dělám, není-li pravda? A co vy, slečno Felicitas?"

„Co všichni ostatní v dědině. Ráno se slunce východem vstáváme a je práce při domácnosti. Pomáhám též a mne to těší. Tetička sice

brání, že si zkazím pleť, ale mne to zajímá. Více než knihy neb piano. Ale" — zarazila se a pohlédla na Artura plaše — „snad tomu nerozumím. Nesmíte mysliti, že nevážím si literatury a nectím práci duševní. Chtěla jsem jen říci — chtěla jsem jen říci —"

„Že práce tělesní, volný pohyb v přírodě je vám milejší," doplnil Artur.

Kývla přisvědčivě hlavou. Odmlčela se na okamžik.

„Nezlobíte se proto na mne, pane Vesnický?" Zdvihla k němu oči bázlivě a prosebně.

„Já?" podivil se Artur. „Proč bych se zlobil?"

„Že raději mám práci rukou —"

„A já že nepracuji rukama ale hlavou? Není-li pravda, slečno?"

„Ano."

Artur stanul těsně před ní. Pohlíželi si do očí, a hlas Arturův zněl přesvědčivě a vřele.

„Nemohu vám to, slečno, zazlíti, ani kdybych směl. Naopak, gratuluji vám. Nevíte ani jak upřímně. Po námaze tělesní čeká nás odpočinek, osvěžení. Práce fysická nečiní nikoho nešťastným. Kdybyste věděla, milá slečno, jakou trýzeň působí často práce duševní! Jak zákeřná, nevděčná, vysilující jest, jak olupuje i o odpočinek, o spánek!"

Pohlížela na něho s obdivem.

„Proč se nešetříte?" namítla zticha.

„Díky, slečno. Nyní vede se mi dobře. Nikdy jsem nebyl tělesným silákem, ba byl jsem na tom kdysi hůře než nyní."

Pokračovali v procházce. Artur vyprávěl Felicitě o své matce. Poslouchala mlčky, ale s účastí. Po tom rozhovořila se ona. Taktéž o matce. A zase byl Artur soucitným posluchačem.

Slunce klonilo se již k západu, když vrátili se do vsi. Na Artura již čekali před domem. Strýc hrozil mu z daleka holí. Kočár stál zapřažený před statkem. Hnědouši hrabali netrpělivě nohama.

„Vy tuláci!" škádlil pan otec. Hospodář se usmíval.

Oba jako na povel se zarděli a sklopili oči. Osamělá procházka sblížila je. Nebyli si již cizí. Artur okřál, jako by po dlouhém znoji napil se z čisté studánky pramenité, chladné vody.

„Ale k čemu jeti?" namítal Artur, omluviv se, že tak dlouho byl vzdálen.

„No víš, hochu, chceš-li, jdi si," pravil strýc. „Ale na mé staré nohy —"

„A na tolik truňku —" dodala teta.

„No třeba," připustil pan otec. „Jedné cesty pěšky sem, je na nás až dost. Viď, stará? A také si rád zahraju na pána, když to nic nestojí. Valaši jsou tuhle kmocháčkovi . . ."

„Ba, ba!" smál se hospodář. „Ale kde pak mám jen paměť! Pan Vesnický neměl od oběda nic v ústech. Felruško, honem!"

Vnutili Arturovi notný balík studené pečeně a buchet. Nastalo loučení, zvaní na oplátku návštěvy, děkování, líbání. Strýc políbil i Felicitu a postrčil i Artura k ní. Podali si ruce, netiskli je, ale vlídně na sebe pohlédli.

„Nu, jak se ti líbila pouť?“ tázal se Artura strýc, když již jeli.

„Pěkná, velmi pěkná, strýčku.“

„A což kmotřenka Feluška? Obstála před znaleckým okem městského šviháka?“

Zase pocítil Artur ten nepříjemný odpor proti děvčeti. Bylo mu, jako by vnucoval mu někdo svůj vkus, své libůstky, jako by se mu vtíral za účastníka budoucích pocitů, za nediskretního svědka jeho tajností. Nebyl již dítětem, aby dal si ve všem předpisovati.

„Slušné děvče,“ odvětil strýcovi suše.

„Co, slušné?“ rozkohoutil se pan otec. „Nevím, jaké máš vlastně požadavky, ale pravím ti, že daleko široko nenajdeš takového. Děvče jako květ, na celé čáře! A bohaté! Dva grunty, za třicet tisíc mezi bratry!“

„Hlavní věc je,“ přejala teta hovor, „že je dobře vychovaná, že není pyšná, marnivá a fintivá, jako jiné bohaté nevěsty bývají. Bude dobrou, věrnou ženou a hospodyní tomu, kdo ji dostane.“

„Moudře jsi mluvila, Justinko,“ chválil pan otec. „Já, kdybych měl ještě jednoho syna, jinou by si nesměl namluvit.“

Aniž by si to byli řekli, setkávali se Artur s Felicitou často, vždy ovšem náhodně a na břehu Moravy.

Chodívali zvolna a nemluvili o sobě. Upozorňovali se na všední zjevy přírody, hru světla a stínů, let šídel nad vodou, laškování rybiček při břehu v křišťálových, písečných chobotech řeky. Mlčívali ponořeni do svých myšlenek. Felicitas tázávala se na to neb ono. Někdy rozhovořil se Artur, jindy odpovídal stručně. Obdivovala se mu mlčky.

Sbližovali se méně slovy, leč stejnými city a zálibami. Snad povolovala, přizpůsobovala se Felicitas ve mnohém Arturovi, ani o tom nevědouc. Ústa jejich pronášela slova všední, a duše jejich se oblétaly jako družné vlaštovice. Jako na povel zastavovali se v širém poli před ničím a pohlíželi před sebe — v nic.

Felicitas byla veselejší než s počátku. Smích její byl fistulový a končíval vzdechem, syknutím z chvějícího se jazyku, narážejícího o zuby. Artur rád měl ten smích a snažil se jej sám nápodobiti, byl-li vesel.

Rozcházeli se někdy až za soumraku, za třpytu večernice. Artur doprovázel Felicitu až do M. a vracel se za měsíčního svitu. Nebyl si vědom, jaký zájem ho k Felicitě poutá. Zdálo se mu, jako by ve přítomnosti té velké, klidné dívky duše jeho kolébána usínala. Snem tichým, hlubokým, magnetickým.

Ani ona patrně neznala dosahu tohoto družení s mladým mužem. Neměla matky, aby ji poučila.

Artur chystal se do Prahy.

Za odpolední vycházky oznámil Felicitě, že zítra jede do Prahy. Felicitas se lehce podivila a přivřela oči. Nezastavila se v chůzi, Artur slyšel krok její po svém boku. Rozhovořil se o Praze. Dlel tam již duchem. Rozohnil se, popisuje památnosti staroslavného města.

Mluvil drahnou chvíli. Nepozoroval, že krok průvodkyně jeho počal váznouti, že hlava její klonila se k prsoum níže než obyčejně. Konečně

pohřešil přec projevy její přítomnosti a ohlédl se po Felušce. Šla o dva kroky za ním, a široce rozevřené oči její pohlížely na něho. Výraz jejich zarazil další jeho slova. Vrávorala. Hrot jeho zvěsti byl příliš ostrý. Projel ji s počátku bez bolesti. Krvácela, a bolest a slabost ji teprve nyní přemáhaly.

Arturovi zabušilo srdce. Ona mne miluje, projelo mu hlavou. Podivný zmatek zpřevrhal jeho plány, mátl jeho myšlenky. Šachovnice jeho mozku byla obrazem náhlého otřesu.

Leč v zápětí seznal, že nebylo v objevu tom vlastně žádného překvapení. Tušil to, očekával. Nezabýval se tím však. Přijal to nyní jako živelní nutnost, přirozený důsledek předchozích dějů, závěr logických praemiss. Nemohlo býti jinak, než že mladá dívka, nevidouc jiného sobě na blízku a nabyvši důvěry, upadla v klam, že miluje. Byl přesvědčen, že uchvácena byla jeho duchem, jeho výminečným, ojedinělým zjevem v příboji všednosti kolem. V resonanční půdě jeho duše ozvalo se na úhoz tohoto poznání mírné pohrdání.

„Sebeklam, zvyk, suggesce krve, mládí, příroda, příležitost!“ Tak usuzoval.

Nedbal o jakousi Felicitas Váhalovu.

Byl s to chladně sledovati vývoj toho citu u ní až nazpět k pramenu, vývěru, ku prvkům citovým, lhostejnému, embryonálnímu hnutí mysli. Pak to neuvědomění, sílící v tušení. Viděl clony nežádostivosti, španělské stěny nevinnosti, zastírající do poslední chvíle požár duše, nebezpečný, silný, chtivý tak sobecky, bezohledně. Nyní nastal okamžik propuknutí. Řítily se zahrady, hráze a ploty, a duše octla se pojednou nahá tváří v tvář krvavým šlehům sžírajícího poznání.

Ubohá Felicitas!

Četl v strhaném zraku tvém, v pevně sevřených, bezkrvých rtech celé hrozné leknutí tohoto okamžiku. Duše tichá, určená k utrpení. Duše panenského sněhu, jihnoucí v podivném, neznámém, přikvačivším jaru, pod sluncem nemilosrdným, duše, zalykající se výparem myšlenek tak nepochopitelných, že by studem spíše zahynula, než by otevřela ústa a ulevila si výdechem, slovem od toho dusivého omamu, zahanbujícího rmutu.

Artur viděl to vše ne se soucitem, ne s politováním, leč s jakousi rozkoší, s pocitem lupiče, jenž za hrdlo uchvátil bezstarostného chodce. Díval se jako ze zálohy, sám ozbrojen od paty k hlavě, na ochromenou, bezbrannou oběť.

Snad kdysi, než byl poznal onu v Praze — před níž vylil své vůně — byl by i on rozechvěn — snad — leč škoda planých úvah! Byl nyní pevným břehem, skálou, a peřej této vlny lámala se o jeho hruď.

Nemiluje ji, opustí ji zítra s klidnou myslí, nevrátí se již nikdy v tento kraj. I ona je členem pohlaví, jež mu tak ublížilo. Měl pocit satisfakce, ukojené pomsty. Jak na něho bude vzpomínati! Jak teskniti! Co slz prolejí tyto černé oči, jak změní se celá flegmatická tato postava, jak se bude třásti, jak volati ho bude v bouřích své neutišené krve!

Rozkoší mu bylo dokreslovati si tyto scény, vyvolávati nové a nové sledy jejich z neskutečnosti, budoucnosti, kombinovati a osvětlovati je.

Jejich cesty se v okamžiku tomto rozcházely, a byl hrd na to, že jeho vůle určovala směr rozbíhání. Nepochyboval, že strýc i otec Váhal přejí si, aby se milovali, že považují jeho za vhodnou partii pro venkovskou tuto krasavici.

Felicitas!

Litoval tě pouze proto, že jsi vkročila do cesty jeho, že narazila jsi na kus vypráhlé lávy, tam kde má jiný srdce. Nenalezly city tvé reakce, ozvy, splnění sladkého slibu vlastního jména felicitas, štěstí.

Bylo Arturovi blaze, že nemiluje, sám jsa milován.

Šli mlčky podle sebe v těžkém vzduchu, Felicitas utrhla několik kvetoucích geranií a v zamyšlení foukala do jejich korun.

V rokytí na cestě k M. stanula. Vzpamatovala se. Obvyklý klid vanul z její tváře.

„Tedy s bohem, pane Vesnický! Šťastnou cestu vám přeji. Buďte zdráv v Praze a můžete-li, vzpomeňte si někdy na nás!"

Hlas její byl poněkud nižší a monotonnější než obyčejně. Artur patřil na ni s úžasem. Očekával výbuchy a zatvrzoval se proti ní již napřed. A nyní tento klidný, šosácký rozchod!

„Nezapomenu nikdy," vyhrkl vřeleji, než zamýšlel, tiskna podávanou ruku. Pálila jako oheň, a zdálo se mu, že se chvěla. Či chvěla se jeho ruka?

„Přijdu ještě zítra ráno — dáti s bohem panu otci a paní tetě," dodal chvatně.

„Přijďte!" odvětila, přivírajíc unaveně oči.

„A vám přeji, slečno Felicitas —"

Přerušila ho prudce. V hlasu jejím byly slzy.

„Ne, nemluvte více! Musím již jíti — až zítra — s bohem a díky za vše!"

Teprve nyní vyvinula mu svou ruku. Obrátila se.

„Dejte mi ty květy!" žádal Artur hlasem náhle ochraptělým. „Budou upomínkou na prosté, tiché hodiny — víte?"

„Vím," odvětila, jako by docházel jí dech. Letmo přitiskla odvrácena geranie na své rty a obrátila se k němu. Podala mu je a zmizela ve sklánějícím se šeru. Vůně nočních viol zavanula z pěšiny, po níž odešla.

Artur stál jako vrytý, až kročeje její dozněly v dáli, až zmizel vysoký její stín. Pak rychle bral se za ní. Leč stále zvolňoval krok, až stanul, mávnul rukou a vrátil se.

Druhého dne zastihl v M. pouze otce Váhala a paní Bibianu. Felicitas prý odešla časně z rána ke své přítelkyni do Vsetína. Loučení bylo srdečné. Otec Váhal litoval odjezdu Arturova, uznával však, že venkov mladému, vědychtivému muži nesvědčí. Ujišťoval, že kmocháček Ptáček má Artura rád jako vlastní dítě a že u něho nalezne vždy domov a v M. upřímné přátele. — — — — —

V Praze najal si Artur byt na Malé Straně a dal se ihned zapsati na fakultě filosofické. Oddal se studiu svému vášnivě. Úsilně vyhlazoval z mysli své to, k čemu sám sobě se nechtěl přiznati. Louhem ironie

ničil obraz, jenž vryt se mu chvěl v duši. Byl to obraz ženy, prosté venkovské dívky, snivého dítěte, rusalky.

Dařilo se mu, že v úsilné práci na ni nemyslil. Pohroužil se do svých Hafisů, Ferdusích, Mutanabů, Dželaleddinů. Pálil kadidlo své duše na oltářích sultánek a hurisek, snil o recích víry a meče, o slujích, plných mystické vůně, obydlených proroky s vlajícím vousem a polonahými eremity s křížem zatknutým v umrlčí lebce.

Navštěvoval divadla a utápěl myšlenky v moři zvuků. Ponechával je v plen skvělým obrazům dojmů cizích, dějům vytrysklým a líčeným duchy suggestivními, silnými v promítání a zvětšování.

Již krčil útrpně rameny nad svou episodou venkovskou. Přicházela mu již vzdálená, zamžená, rozplývající se v zapomnění . . .

Bylo to jednoho pošmourného večera, když, kráčeje Kampou, pocítil, jak ho to přepadlo. Zákeřně, jako nákaza nemoci, se zdrcující silou, jako živelní pohroma. Fatum neodolatelné vyhnalo ho z Prahy, dokončit započatou idyllu.

Zašuměla mu voda, zavoněl mu dech lučního sena, zazelenala se vlnící ňadra řeky Moravy, zabělaly se nožky v čirém proudu. V zarudlé záři červánků rýsovala se jasně síť pavoučí. A zase pocit jako by ubíhal, plynul s vodou kamsi v dáli, poddával se sladkému nevolnictví. Zase zaproudily jeho vody, praskaly závory jeho uzavření, a dech blízkého rozkvětu, pocit pukajícího poupěte napjal jeho nitro.

Ta žádoucí modravá dál, jak zastkvěla se mu, jak volala ho k sobě! Celá duše jeho byla jedinou zvučící ozvěnou. Bez boje dal touze té vše ostatní v područí.

Pojede zítra, dnes, hned na Moravu. Nezmešká tu nic. Byl již pokročilý ve studiu, jehož počátky se přednášely. Může na několik dní, třeba i neděl domů. Vše snadno dohoní.

Ale teď rychle k ní, k ní, k Felicitě.

Noc ztrávil skládáním svých zavazadel. Prvním ranním vlakem odjížděl. Na večer přibyl do Napajedel. Na telegrafickou zvěst jeho poslali mu naproti povoz.

„Není mne v Praze nyní třeba,“ řekl strýci. „Necháte-li mne zde přes nový rok — ?“

„Bez ptaní, Artuši,“ vítal ho strýc. „To jsi hodný, žes přijel k nám a ne k té staré bábě Justě. Báli jsme se, žes onemocněl. Nu, jen když to není nic zlého.“

Pozdě na noc vystoupil Artur do své světničky. Sedl k oknu a pohlížel ven k M. Věděl, že tuto noc nezamhouří oka. Co asi dělá ona? Venku byla neproniknutelná tma. Ani jiskřičky v ní nezasvitlo. Zda i ona teskní, sedí u okna a pohlíží sem, k mlýnu? Či k dalné, jí neznámé Praze?

Nejraději by se byl rozběhl přímo k ní. Pak vzpomínal na všecka místa, jež s ní navštěvoval. Na všecka slova, jež spolu mluvili. Divil se vlastnímu, ohromnému klamu. Že nepoznal sám sebe. Že předstíral lhostejnost tam, kde planul snad více než ona. Či vznítil se sám teprve o lásku její? Neměl vlastního žáru? Je to následek zjemnělé civilisace tato částečná slepota? Jak jinak, prostěji, jímavěji projevila ona své city.

A mohla spíše uchýliti se za hradbu ženského studu. Vždyť nebylo možno, aby tomu, co dělo se v nitru jejím, rozuměla, ona, venkovská dívka. Domníval se, že je o několik honů před ní v poznávání lidského nitra.

A přece, snad ta nevědomost právě činí cit její přirozenějším, upřímnějším, krásnějším. Pak vzpomínal na svou matku. Bledý, milý přízrak její vyplul jako tichá luna nad kolotem jeho mračných obav a neklidů. Jistě že by se jí Felicitas líbila, že by ji milovala tak jako on.

Teprve k ránu zdřímnul. Slunce krásného podzimního dne svítilo již jasně, když procitnul. Byl konec října. Nebe bylo jasné, i vítr usnul v rozervaných korunách lip. Z polí ozýval se neunavný cvrček.

Artur vyšel ven a oklikou — ostýchal se jaksi před strýcem — zamířil k M. Třásl se, kdykoli stanul, jako v horečce.

Objeví se před ní. Zda ona vše pochopí? Co jí řekne? Co nabídne? Aby byla jeho ženou? Ne, aby ho jen milovala.

Vkročil do statku. Děvečka odvětila mu, že hospodář před chvílí vyjel na dříví do lesa, paní Bibiana že je v kuchyni a slečna u dojaček.

Artur zamířil ke kravínu. Zabučení přehlušilo vrznutí dvířek, jimiž vešel.

Felicitas stála zády ke dveřím a pila ze sklenice čerstvě nadojené mléko. Artur se zarazil. Místo v slzách shledal ji při výživné funkci tělesní. Jaká to prósa!

Ale ihned vystřídal nelibost dojem jiný. Tklivý a něžný. Felicitas obrátila se, volajíc na služku napolo tváří ke dveřím. Vyhublost její tváře, stinná kola pod očima, měkký melancholický hlas — nyní zdálo se mu, že je hlasu nebožky jeho matky nápadně podoben — vše vyprávělo mu sladkou legendu srdce toužícího, v opuštění milujícího, trpělivě čekajícího. Řekl si: Žal lásky podlomil i nehybné flegma této povahy, zduševnil, zněžnil ji. Ruch probuzení, tep srdce živého, vědomého zachvíval ovzduším, jež linulo se kol ní.

Nyní se obrátila. Pohlédla na něho, sevřela pevně rty a přitiskla pravici k prsoum. Patřila na něho několik okamžiků neodvratně, bez hnutí. Čekala ho. V dojmu tomto nebylo pochybnosti. Artur přikročil k ní. Jejich pohledy nořily se do sebe. Vložila levici do obou vztažených rukou jeho a oddechla si hluboce.

„Konečně!“

„Ano,“ odvětil prostě. Podala mu i druhou ruku. Vše se rozjasnilo mezi nimi. Více nepromluvili. Ale oči jejich byly plny otázek a odpovědí, jež ústa bála se znesvětiti lidskou řečí. Neklopily se, ale dívaly se v sebe zas a zase a vzdechy byly jedinými pomlčkami v němém dialogu jejich.

Stáli tu v teplé, páchnoucí atmosféře, otupeni a netečni pro vše, co je obklopovalo. Teta Bibiana přiběhla. Hlasité uvítání její probudilo je jako ze sna. Šli za ní, ruku v ruce. Posadili Artura do vytopeného pokoje, teta odběhla pro zákusky. Felicitas hrála na piano, Artur zpíval. Rozveselili se, honili se po domě, po dvoře, omámeni přívalem náhlého štěstí.

(Pokračování.)

R. L. STEVENSON.

Byl vpadlých prsou, útlý k nevypsání,
s kostnatou, hubenou, však různou tváří.
Nad orlím nosem živé oči září
a hnědá kadeř spadá kolem skrání.

Vzácného ducha vidíš v líci plání,
ji zrývá nemoc, ne ponuré stáří,
v ní vášeň, síla s drzostí se sváří,
ret chvěje se jak moře v pousmání.

Nesmírně marnivý a velkoduchý,
v sametu statný, švarný athleta.
Byl básník, šašek, sensualista,
kus Ariela, Pucka, kritik suchý,
kus Antonia, nejvíc Hamleta —
a trochu také skotský katechista.

W. E. Henley
Rhymes and Rhytms.

ROBERT LOUIS STEVENSON:

Markheim.

Z ang. přeložil Jos. Bartoš.

Ano," děl vetešník, „naše kličky jsou různého druhu. Někteří kupci jsou nevědomci a v tom případě béřu dividendu za svou lepší znalost. Jiní jsou nepočestní," a při těch slovech zvedl svíčku, takže její světlo padlo plně na jeho hosta, „a v tom případě získávám svou poctivostí."

Markheim právě vstoupil z denního světla ulice, a oči jeho nepřivykly dosud směsi světla a temnoty v krámě. Při těchto význačných slovech, v blízkosti plamene svíčky, zamrkal trapně a díval se stranou.

Obchodník se ušklíbl. „Přicházíte ke mně na štědrý den," pokračoval, „když víte, že jsem sám v domě. Musím vytáhnout okenice, abych s vámi uzavřel nemilý obchod. Nu, to mi zaplatíte, zaplatíte mi ztrátu času a zaplatíte mi i ten způsob chování, jejž u vás dnes velmi zřetelně pozoruji. Jsem pravou trestí mlčelivosti a nekladu všetečných otázek, ale když se mi můj zákazník nemůže podívati do obličeje, musí mi za to zaplatiti." Vetešník se zase ušklíbl a pak pokračoval svým obvyklým obchodním hlasem, ač s přídechem ironie. „Můžete podati, jako obyčejně, jasnou zprávu, jakým způsobem nabyl jste tohoto předmětu? Pořád ještě kabinet vašeho strýce? Podivuhodný to sběratel, pane!"

A ten malý, bledý kupčík s kulatými rameny stál skorem na špičkách, dívaje se přes své zlaté brejle a kývaje nedůvěřivě hlavou. Markheim oplácel mu jeho pohled pohledem nekonečného soucitu, s nádechem hrůzy.

„Tentokráte jste na omylu," pravil. „Nepřišel jsem prodávat, ale kupovat. Nemám již žádných kuriosit, kabinet mého strýce jest nadobro vypleněn. Potřebuji vánočního daru pro známou dámu," pokračoval plynněji, když se dostal k řeči, již si byl připravil. „Jsem povinen omluviti se, že vás vyrušuji k vůli takové maličkosti. Ale včera jsem to zanedbal, dnes při obědě musím se vytasiti se svým dárkem. Jak víte, není dobře pokaziti si bohatý sňatek."

Následovala pomlčka, v níž se zdál obchodník nedůvěřivě uvažovati o tomto vysvětlení. Tikot několika hodin mezi podivnou veteší krámu a slabý rachot povozů v blízké ulici vyplňovaly tu chvíli ticha.

„Dobrá, pane," děl vetešník, „budiž. Jste konečně starým zákazníkem a jestli, jak pravíte, máte naději na výhodnou svatbu, nechci vám v tom býti na překážku. Zde jest něco pěkného pro dámu," pokračoval, „toto ruční zrcadlo — zaručeně patnácté století, pochází též z dobré sbírky, ale jména zatajím v zájmu svého zákazníka, jenž jest jako vy, milý pane, synovcem a jediným dědicem znamenitého sběratele."

Vetešník, mluvě takto svým suchým, kousavým hlasem, pokročil, aby sejmul předmět s jeho místa, a týmž okamžikem projel křečovitý záchvěv Markheimem; trhnul rukama i nohama, a jeho tvář zaškubala

se v bouřném záchvatu vášně. Ale to vše právě tak rychle zmizelo, jak to bylo přišlo, a stopa toho zůstala toliko v jakémsi chvění ruky, jež chápala se nyní zrcadla.

„Zrcadlo," řekl chraptivě; pak se zamlčel a zase to opakoval jasněji. „Zrcadlo? K Vánocům? To snad ne?"

„A proč ne?" zvolal vetešník. „Proč pak ne zrcadlo?"

Markheim díval se na něho nevyličitelným pohledem. „Ptáte se mne, proč ne?" řekl. „Nu, podívejte se sem — podívejte se do něho — podívejte se na sebe! Vidíte to rád? Ne — já také ne — a žádný člověk ne."

Mužík uskočil, když Markheim tak náhle postavil před něj zrcadlo, ale vida, že se neděje nic horšího, zachechtal se. „Vaše příští choť, pane, musí býti asi macešsky krásou obdařena," pravil.

„Chci na vás," děl Markheim, „dar k Vánocům, a vy mi dáte toto -— tohoto proklatého ukazovatele let a hříchů a pošetilostí — toto příruční svědomí! Mínil jste to tak? Měl jste nějakou myšlenku v mozku? Povězte mi to. Bude to tak lépe pro vás. Vypravujte mi o sobě! Mám odvážlivou domněnku, že jste snad potají velice milosrdným člověkem."

Vetešník podíval se ostřeji na svého hosta. Bylo to velice podivné, zdálo se, že Markheim nežertuje — v jeho tváři bylo cosi jako zajiskření naděje, ale žádná stopa bujné veselosti.

„Kam to míříte?" ptal se obchodník.

„Nejste milosrdný?" opáčil druhý ponuře. „Ani milosrdný, ani nábožný ani svědomitý, ale jste nemilující a nemilovaný, jste nástrojem k výrobě peněz a měšcem k jich uschovávání. Jest to všechno? Dobrý Bože, člověče, jest to všechno?"

„Já vám povím, co to jest," počal obchodník jaksi ostře, ale hned zase propukl v chechtot. „Vidím, že jste pil na zdraví své dámy."

„Ah," zvolal Markheim s jakousi podivnou zvědavostí, „vy jste byl zamilován? Vypravujte mi o tom."

„Já!" zvolal vetešník, „já zamilován? Já neměl nikdy času k takovému nesmyslu, a ani dnes ho nemám! Chcete to zrcadlo?"

„Nač tak pospíchat?" odvětil Markheim. „Tak pěkně se to zde hovoří, a život jest tak krátký a nejistý, že nechci pospíchati od žádné zábavy — ba ani od zábavy tak nepatrné jako jest tato. Máme se raději držeti, držeti zuby nehty toho mála, jehož se nám dostane, držeti jako člověk na srázném útesu. Každá vteřina jest útesem — útesem míli vysokým — tak vysokým, že, spadneme-li, roztříštíme se, a ani jediný lidský rys na nás nezůstane. Proto jest nejlépe příjemně hovořiti. Mluvme o sobě, proč choditi pod škraboškou? Buďme sdílní. Kdož ví, nestanou-li se z nás přátelé?"

„Řeknu vám jen toto," děl vetešník. „Buď si něco vyberte, nebo mi jděte z krámu."

„Pravda, pravda," řekl Markheim. „Dost té pošetilosti. Teď k věci. Ukažte mi něco jiného."

Vetešník popošel znovu, tentokrát, aby dal zase zrcadlo na místo. Jeho řídký hnědý vlas padal mu při tom přes oči. Markheim se trochu přiblížil, maje jednu ruku v kapse svého pláště, povytáhl se poněkud

a nadmul prsa — týmž časem obrazily se různé dojmy na jeho tváři — děs, hrůza a odhodlání, vytržení a fysický odpor. Ohyzdným ohrnutím vrchního retu odkryly se jeho zuby.

„Snad se hodí tohle," poznamenal vetešník, a jak se počal zvedati, skočil Markheim po zadu na svou oběť. Dlouhá, oštěpovitá dýka zableskla se a dopadla. Vetešník třepal se jako kuře, bije spánkem o pult, pak svalil se na podlahu.

Čas měl několik tuctů hlasů v tomto krámě. Některé byly velebné a zdlouhavé, jak se slušelo jejich velkému věku, jiné byly hašteřivé a spěšné. Ty všechny udávaly vteřiny zapleteným sborem tikotu. Pak dusot nějakých těžkých kroků po dlažbě přehlušil tyto hlasy a přivedl Markheima k vědomí. Rozhlédl se uděšeně kolem. Svíčka stála na pultu, plamen její kýval se vážně v průvanu, a tento nepatrný pohyb plnil celý pokoj nehlučným ruchem a oddychováním moře; dlouhé stíny kývaly, veliké skvrny temnoty se rozšiřovaly a splaskovaly jako při dýchání, tváře podobizen a porcelánoví bůžci měnili se a chvěli jako obrazy ve vodě. Vnitřní dveře byly dokořán a ukazovaly do toho tábora stínů dlouhým pruhem denního světla jakoby nataženým prstem.

Od tohoto uděšeného okolí obrátil se Markheimův zrak k tělu své oběti, jež zde leželo skrčené i roztažené, k neuvěření malé a bídné. V těch chudičkých šatech lakomce, v té nepěkné poloze, vypadal vetešník jako hromádka pilin. Markheim bál se na to podívati, a hle! nic to nebylo! A přece, jak se tak díval, ten balík starého šatstva a ta kalužina krve počaly nabývati výmluvného hlasu. Zde to musí ležeti, nikdo neuvede v chod důmyslné klouby, nikdo nedovede řiditi tento div pohybu — zde to musí ležeti, až to naleznou. Naleznou! ej, a co pak? Pak spustí toto mrtvé maso pokřik, jenž zazní Anglií a naplní svět ozvěnou pronásledování. Ej, mrtvé toto maso bude nebezpečnějším nepřítelem, než mohlo býti za živa. „Čas byl tenkráte, když pominuly smysly," přemýšlel, a toto první slovo utkvělo mu v mysli. Čas, teď kdy byl čin vykonán — čas, jenž skončil pro oběť, stal se teď bleskurychlým a okamžitým pro vraha.

Ta myšlenka tkvěla dosud v jeho mysli, když napřed jedny a pak druhé hodiny se všemožnou růzností chodu a hlasu — jedny jako zvon s věže kathedrály, druhé chvějnými notami valčíkové předehry — počaly odbíjeti třetí hodinu odpolední.

Toto náhlé rozvázání tolika jazyků v té němé jizbě jej znepokojilo. Počal se hýbati, chodě sem a tam se svíčkou, obleháň míhavými stíny, rozrušen až do duše náhodnými úvahami. V mnohých bohatých zrcadlech, z nichž některá byla domácího původu a jiná pocházela z Benátek neb Amsterodámu, viděl opětně a opětně svůj obličej, jako by to byla armáda špehounů. Jeho vlastní oči setkávaly se a vyzrazovaly jej, a zvuk jeho vlastních kročejů, jakkoli byly lehounké, budil okolní ticho. A v tom, co plnil si kapsy, uvažoval v mysli své až do omrzení stále o tisícerých chybách svého podniku. Měl si vyvoliti klidnější hodinu, měl si připraviti alibi, neměl použiti nože, měl býti opatrnější, měl vetešníka jen svázati, ucpati mu ústa, ale ne zabíjeti jej; měl býti smělejším a zabíti

také jeho služku, měl všechny věci jinak vykonati. Zmocňovala se ho bodavá lítost. Mysl jeho se neustále krušně namáhala změniti, co bylo již nezměnitelno, kreslila nyní nepotřebné plány, chtěla býti stavitelem neodvolatelné minulosti. Za této činnosti plnila zvířecí hrůza, jako šukající krysy v opuštěném podstřeší, vzdálené kouty jeho mozku — ruka policisty dopadne těžce na jeho rameno, a jeho nervy sebou škubnou jako ryba chycená na udici. A zase viděl míhati se v trysku soud, žalář, šibenici a černou rakev.

Hrůza před lidmi na ulici usedla před jeho myslí jako obléhající armáda. Bylo nemožno, myslil, aby nějaký ohlas zápasu nezasáhl jejich sluchu a nepovzbudil jejich zvědavosti. Představoval si, jak sedí nyní bez hnutí s napjatým sluchem — osamělí lidé, kteří tráví vánoce toliko vzpomínkami na minulost, vyrušení tak překvapujícím způsobem ze svého něžného zaměstnání — šťastné rodinné kroužky, zamlklé kolem stolu — všechny stupně věku a letory, ale všichni u svých vlastních krbů, číhající a naslouchající a pletoucí provaz, jímž měl býti oběšen. Někdy se mu zdálo, že se nedovede dosti tiše pohybovati, cinkot štíhlých českých číší zazníval hlučně jako zvon, a hodiny tikaly tak hřmotně, že je chtěl zastaviti. Pak zase, v rychlém přechodu hrůzy, zdálo se mu ticho toho místa býti zdrojem nebezpečí, věcí, jež udeří a ochromí kolemjdoucí, a tu kráčel pak směleji, hrabal se hlučně v obsahu krámu a nápodobil s pracnou odvážností pohyby pilného člověka, zaměstnaného ve vlastním domě.

Byl tak drásán různými obavami, že zatím co jedna část jeho mysli byla ještě čilá a vychytralá, chvěla se druhá na pokraji šílenství. Zvláště jedna halucinace utkvěla mu pevně v paměti. Soused, naslouchající se zsinalou tváří pod oknem, kolemjdoucí chodec, zastavivší se na dlažbě s hrozným podezřením — ti v nejhorším případu mohli se leda něčeho domnívati, ale věděti nemohli nic; cihlovou zdí a okenicemi mohl toliko zvuk proniknouti. Ale byl samoten zde, uvnitř domu? Věděl, že ano, vyčíhal služku, když odcházela na zálety v nejlepších svých šatech; že „na celý den", mohl vyčísti z každé stužky a každého úsměvu. Ano, byl samoten a přece, v té rozsáhlé prostoře prázdného domu nad sebou, slyšel zcela zřetelně cupot tichounkých kročejů, byl si zcela jistě vědom, nevysvětlitelným způsobem vědom něčí přítomnosti. Ano, zajisté, obraznost sledovala to do každého pokoje a kouta domu, teď to bylo beztvářnou věcí, teď to mělo oči, teď to bylo jeho vlastním stínem, a zase znovu spatřoval obraz mrtvého vetešníka, oživený lstí a nenávistí.

Časem s úporným úsilím podíval se na otevřené dveře, jež zdály se dosud odpuzovati jeho zrak. Dům byl vysoký, denní světlo slabé a špinavé, den osleplý mlhou, a světlo, padající do přízemí, bylo nadmíru slabé a jen neurčitě ozařovalo schodiště krámu. A přece, zdaž nevisel míhavý stín v tom pruhu pochybné jasnosti?

Náhle počal z ulice bouchati nějaký bodrý pán svou holí do dveří krámu, provázeje rány výkřiky a pošklebky a volaje vetešníka jménem. Markheim, ztuhlý v led, podíval se na mrtvého muže. Ale ne, ten ležel zcela tiše, ten prchnul daleko z doslechu těch ran a výkřiků, zapadl do moří ticha, a jeho jméno, jehož by si byl jindy povšimnul i za

řevu bouře, stalo se prázdným zvukem. Náhle bodrý pán ustál od klepání a odešel.

To byl široký pokyn, aby si pospíšil s tím, co zbývalo ještě vykonati: vzdáliti se z tohoto žalujícího sousedství, ponořiti se v lázeň londýnského množství a dosáhnouti ke konci dne přístavu bezpečnosti a zdánlivé své neviny — svého lůžka. Jeden návštěvník již byl přišel; v každém okamžiku může následovati jiný, neodbytnější. Vykonati takový čin a nesklízeti zisku, bylo by příliš hrozným nezdarem. Peníze byly teď Markheimovým cílem a jako prostředek k nim — klíče.

Podíval se přes rameno na otevřené dveře, kde stín se dosud chvěl a číhal, a bez vědomého odporu ale s třesením útrob přitáhl si blíže tělo své oběti. Lidský tvar zmizel docela. Údy ležely zde jako šaty napolo vycpané senem, a přece jej to odpuzovalo. Ač se to zdálo oku takové nepatrné a ušpiněné, mohlo to snad nabýti většího významu dotekem. Vzal tělo za ramena a obrátil je na záda. Bylo ku podivu lehké a poddajné, a údy, jako by byly zlámané, skládaly se do nejpodivnějších poloh. Obličej byl zbaven veškerého výrazu, ale byl bledý jako vosk a ohyzdně potřísněný krví na jednom spánku. To bylo pro Markheima nepříjemnou okolností. Zaneslo jej to zpátky v den, kdy odbýval se trh v jisté rybářské vesnici — šedý den, hvízdající vítr, zástupy v ulicích, vřesk polnice, rachot bubnů, huhňavý hlas zpěváka a hoch, chodící sem a tam, pohřbený v zástupu až nad hlavu, kolísající mezi zvědavostí a bázní — a když se dostal na náměstí, uviděl boudu a veliké plátno s obrazy, děsně kreslenými, křiklavě omalovanými: Brownriggovou s její učenicí, Manningy s jejich zavražděným hostem, Weareho ve smrtících spárech Thurtella a ještě asi tucet jiných pověstných zločinů. Ta věc byla tak jasná jako illuse, byl znovu tím malým hochem, díval se znovu s pocitem fysického odporu na ty ohyzdné obrazy, byl dosud ohlušen rachotem bubnů. Hudba toho dne vrátila se do jeho paměti, a tu poprvé zmocnila se ho nevolnost, dech ošklivosti, náhlá ochablost, již musil ihned přemoci.

Soudil, že bude opatrnější, čeliti těmto úvahám než před nimi prchati — dívati se směleji do mrtvé tváře, donutiti mysl, aby si uvědomila způsob a velikost jeho zločinu. Ještě před malou chvílí se tato tvář pohybovala každou změnou pocitu, ta bledá ústa mluvila, to tělo zrovna plálo samovolnou energií, a teď, a to jeho činem, ten kus života se zastavil, jako když hodinář zastaví prstem tikající hodiny. Tak zbůhdarma uvažoval, nemoha vzbuditi v sobě větší výčitky, srdce jeho, jež chvělo se druhdy před malovanými obrazy zločinu, dívalo se nyní nepohnutě na zločin skutečný. Nanejvýš cítil jakýsi zákmit soucitu k tomu, jenž byl marně nadán vším, co dovede učiniti ze světa čarovnou zahradu, cítil soucit k tomu, jenž nikdy nežil a byl nyní mrtev. Ale o lítosti nebylo ani zdání.

Zhostiv se těchto úvah, vyhledal klíčů a pokročil k otevřeným dveřím krámu. Venku počalo silně pršeti, a tleskot deště o střechu zaháněl ticho. Jizby domovní byly jako nějaká krápníková jeskyně — chvěly se neustálou ozvěnou, jež plnila sluch a mísila se s tikotem

hodin. A jak se Markheim blížil dveřím, zdálo se mu, že slyší, jako v odpověď na svůj vlastní opatrný krok, kroky jiné nohy, vystupující po schodech. Stín chvěl se dosud na schodišti. Markheim v zoufalém odhodlání otevřel dveře.

Mdlé, mlhavé denní světlo zasvitlo chabě na holé podlaze a na schodech, na jasném brnění, stojícím na zábradlí s halapartnou v ruce, na tmavých řezbách a zarámovaných obrazech, jež visely na žlutém deštění. Pleskot deště zdál se Markheimovu sluchu tak silným, že jej počal rozdružovati v různé zvuky. Kroky a vzdechy, dusot vzdálených pluků na pochodu, cinkot peněz na pultu, skřípot otvíraných dveří zdály se mísiti se s pleskotem deště na střechu a se šplýchotem vody v odkapních rourách. Pocit, že není samoten, rostl v něm až k hranici šílenství. Se všech stran děsily a obléhaly jej nějaké přítomné bytosti. Slyšel je pohybovati se v hořejších pokojích, slyšel je v krámu, slyšel, jak mrtvý muž staví se na nohy, a když počal s velikým úsilím vystupovati po schodech, běžely rychle před ním nějaké nohy a následovaly jej pokradmu v zadu. „Kdybych byl aspoň hluchým,“ myslil si, „jak bych měl potom klidnou mysl!“ A pak zase, když naslouchal se stále svěží pozorností, blahopřál si k tomu neumdlévajícímu smyslu, jenž střežil jeho život. Jeho hlava obracela se stále na krku, jeho oči, skorem vystouplé z důlků, slídily na všech stranách a všude setkávaly se s čímsi mizejícím. Těch čtyřiadvacet schodů do prvního poschodí bylo čtyřiadvacet smrtelných zápasů.

V prvním poschodí stály troje otevřené dveře jako tři zálohy a otřásaly jeho nervy jako jícny děl. Cítil, že nemůže nikdy již dostatečně ohraditi a opevniti se před slídivými zraky lidí — toužil býti doma, býti obklopen zdmi, pohřben v peřinách, neviditelný všem, vyjma Boha. A při té myšlence chvíli přemítal, uváděje si na mysl povídky o jiných vrazích a o bázni, jakou prý byli naplněni před nebeskými mstiteli. U něho tomu aspoň tak nebylo. On obával se přírodních zákonů, aby snad ve svém lhostejném a neměnitelném pochodu nevynesly na světlo nějakou patrnou známku jeho zločinu. Bál se desetkrát více otrockou, pověrečnou hrůzou nějaké trhliny v souvislém řetězu lidské zkušenosti, nějaké svévolné nezákonnosti přírody. Hrál dovednou hru, závislou na pravidlech, vypočítávající z příčin následky; ale což, kdyby příroda jako poražený tyran převrhla šachovnici? Něco podobného stalo se Napoleonovi (tak praví spisovatelé), když zima změnila čas svého příchodu. Totéž mohlo by se přihoditi i Markheimovi: silné zdi mohly by státi se průhlednými, a jeho činy byly by zřejmé jako život včel ve skleněném úle; pevná prkna mohla by povoliti pod jeho nohama jako navátý písek a zadržeti jej ve svých spárech; ej, a jiné nepatrnější příhody mohly jej zničiti. Tak na příklad mohl se dům sesouti a uvězniti jej vedle těla jeho oběti, neb mohl vypuknouti oheň, a hasiči obklopili by jej se všech stran. Těch věcí se obával a v jistém smyslu mohly tyto věci býti nazvány božími rukami, napřaženými proti hříchu. Ale vůči Bohu byla duše jeho klidna; jeho čin byl dvojnásobně výjimečným, ale výjimečnými byly také jeho omluvy. Bůh je znal, jeho spravedlností byl si jist — lidskou spravedlností však nikoliv.

Když se dostal bezpečně do přijímacího pokoje, zpozoroval umlknutí zvuků. Pokoj byl zcela zpustošený, bez koberců, na podlaze válely se bedny a kusy nábytku v neladné směsi; bylo zde několik zrcadel, v nichž se viděl pod různými úhly jako herec na jevišti, několik obrazů, zarámovaných i bez rámů, obrácených ke zdi, krásný Sheratonský stůl, vykládaná skříň a veliká stará postel s oponou. Okna šťastnou náhodou byla ve spodní polovici zakryta okenicemi, tak že byl ukryt před sousedy. Markheim přitáhl si jednu bednu před skříň a počal zkoušeti klíče. Byla to obtížná práce, neboť jich bylo mnoho, a snad také marná, vždyť možná ve skříni nic nebylo, a čas letěl jako pták. Tím zaměstnáním však vystřízlivěl. Koutkem oka viděl na dveře — ba čas od času podíval se i zpříma na ně jako obležený velitel, zkoumající stav svých hradeb. V pravdě byl ale klidný. Déšť v ulici šuměl přirozeně a příjemně. Náhle na druhé straně ulice přešly tóny piana v hymnu, a hlasy mnohých dětí zapěly nápěv i slova. Jak velebná, jak potěšlivá to byla melodie! Jak svěží ty mladistvé hlasy! Markheim poslouchal s úsměvem, stále vybíraje klíče, a mysl jeho byla přeplněna myšlenkami a obrazy, k tomu se vztahujícími — děti jdoucí do kostela, hlahol varhan — děti v polích, koupající se v potoce, skotačící na pastvinách, pouštějící draky pod větrným, mračným nebem, a pak při nové kadenci hymny zase v kostele, v ospalé letní neděli.

A jak tak seděl, činný a zadumaný zároveň, byl náhle vyrušen, že vyskočil. Záblesk ledu, záblesk ohně, potopa krve snesly se nad ním, a on stál vyjevený a vyděšený. Po schodech stoupal nějaký krok volně a pravidelně, a náhle nějaká ruka vzala za kliku, zámek cvaknul, a dveře se otevřely.

Bázeň držela Markheima v kleštích. Nevěděl, koho má očekávati, zda mrtvého muže, či zřízence lidské spravedlnosti, či nějakého náhodného svědka, jenž by jej připravil na šibenici. Ale když ta tvář objevila se ve dveřích, rozhlédla se po pokoji, podívala se na něho, zakývala a usmála se s přátelským poznáváním a zase zmizela a dveře se za ní zavřely, tu nedala se jeho bázeň déle opanovati a vybuchla v chraptivém výkřiku. Na ten zvuk se návštěvník vrátil.

„Volal jste mne?“ ptal se přívětivě a vstoupil při tom do pokoje, zavřev za sebou dveře.

Markheim stál a pohlcoval jej očima. Měl bělmo na očích, či co? Obrysy příchozího zdály se měniti a chvěti se jako ty obrysy bůžků dole v krámě v mihavém světle svíčky. Časem myslil, že jej poznává, časem domníval se, že jest mu jaksi podoben, a při tom vždy, jako balvan živoucí hrůzy, leželo mu v prsou přesvědčení, že ta věc nepochází ani ze země ani z Boha.

A přece ten tvor měl všední vzezření, jak tak stál, dívaje se s úsměvem na Markheima, a když dodal: „Myslím, že hledáte peněz?“ pronesl to tónem obvyklé zdvořilosti.

Markheim neodpovídal.

„Musím vás varovati,“ počal zase druhý, „služka opustila svého milého dříve než obyčejně a bude brzo zde. Nemusím panu Markheimovi líčiti, jaké to bude míti proň následky, najdou-li jej v tomto domě.“

„Vy mne znáte?“ zvolal vrah.

Host se usmál. „Byl jste dlouho mým oblíbencem,“ pravil, „dlouho jsem vás pozoroval a často jsem se snažil vám pomoci.“

„Kdo jste?“ zvolal Markheim, „ďábel?“

„Můj stav,“ odvětil druhý, „nemůže míti žádného vlivu na službu, ke které se vám nabízím.“

„Může,“ zvolal Markheim, „má! Pomoc od vás? Ne, nikdy, nikdy od vás! Neznáte mne ještě, díky Bohu, neznáte mne ještě!“

„Znám vás,“ odvětil host s jakousi laskavou přísností, či vlastně pevností. „Znám vás až do duše!“

„Mne znáti?“ zvolal Markheim. „Komu je to možno? Můj život jest jen travestií a pomluvou mého ‚já‘. Žil jsem, abych obelhával svou přirozenost. To činí všichni lidé, všichni lidé jsou lepší než přestrojení, jež roste kolem a dusí je. Vidíte, jak jest každý vlečen životem jako člověk, jehož loupežníci uchopili a zabalili do pláště. Kdyby měli lidé vládu nad sebou, byli by zcela jiní, zářili by jako hrdinové a světci! Já jsem horší než jest většina, já jsem více přetížen; vím, co mne omlouvá, a Bůh to ví také. Ale kdybych měl čas, mohl bych se objeviti v pravém světle.“

„Přede mnou?“ ptal se návštěvník.

„Hlavně před vámi,“ odvětil vrah. „Domníval jsem se, že jste inteligentní. Myslil jsem — když již existujete — že dovedete čísti v srdci. A přece chcete mne souditi podle mých činů! Pomyslete si: podle mých činů! Narodil jsem se a žil jsem v zemi obrů, obři vlekli mne za ruce od okamžiku, kdy jsem se z matky narodil — obři okolností. A vy mne chcete souditi podle mých skutků! Ale což se nemůžete podívati do vnitř? Což nemůžete porozuměti, jak nenávidím zlo? Což nevidíte ve mně jasné písmo svědomí, jež nedá se pomásti svévolnými sofismaty, ač si ho často nevšímáme? Což nedovedete vyčísti ze mne zjev tak rozšířený jako samo lidstvo — což nechápete, že jsem bezděčným hříšníkem?“

„To všechno jest velice citupině vyjádřeno,“ zněla odpověď, „ale mne se to netýká. Ty body souvislosti nacházejí se mimo mou říši, a já nedbám ani dost málo, jakým nátlakem byl jste sražen s cesty, pokud se ubíráte pravým směrem. Ale čas prchá, služka se zdržuje, dívajíc se do tváře zástupu a na obrazy na návěštních tabulích, ale přichází stále blíže. Pomněte, že jest to, jako by šibenice kráčela k vám vánočními ulicemi! Mám vám pomoci, já, jenž znám všechno? Mám vám pověděti, kde najdete peníze?“

„Za jakou cenu?“ ptal se Markheim.

„Nabízím vám tu službu jako vánoční dar,“ odvětil druhý.

Markheim nemohl se ubrániti úsměvu v jakési hořké vítězoslávě. „Nikoli,“ pravil, „nevezmu nic z vašich rukou; kdybych umíral žízní, a vaše ruka podávala mi pohár k retům, měl bych dosti odvahy, ji odmítnouti. Snad jest to lehkomyslné, ale já nechci učiniti nic, čím bych se zavázal zlu.“

„Nenamítám nic proti pokání na smrtelné posteli,“ poznamenal návštěvník.

„Poněvadž nevěříte v jeho působivost!“ zvolal Markheim.

„To netvrdím,“ odpovídal druhý, „ale já dívám se na ty věci s jiného stanoviska, a když život končí, mizí můj zájem. Člověk žil, aby mi sloužil, aby šířil pochmurnost pod barvou náboženství, aby sil koukol do pšenice, jako vy děláte ve své chabé povolnosti k žádostem. Nyní, když se blíží svému osvobození, může mi vykonati již jen jednu službu — činiti pokání, zemříti usměvavě a upevniti tak důvěru a naději bázlivějších z mých následovníků. Já nejsem krutým pánem. Zkuste mne. Přijměte mou pomoc. Bavte se v životě, jako jste činil dosud, bavte se rozsáhlejší měrou, podepřete se lokty o stůl. Pravím vám na vaši útěchu, až počne nastávati noc a záclony se spustí, že vám bude lehko srovnati svůj spor se svým svědomím a uzavříti výhodný mír s Bohem. Přicházím zrovna od takového smrtelného lůžka. Jizba byla plna upřímných truchlících, naslouchajících posledním slovům toho člověka, a když jsem se podíval do jeho tváře, jež bývala jako křemen tvrdá k milosrdí, shledal jsem, že se usmívá nadějí.“

„A vy mne tedy považujete za podobného tvora?“ ptal se Markheim. „Myslíte, že nemám vznešenější touhy nežli hřešiti a hřešiti a hřešiti — a naposled vplížiti se do nebe? Srdce se mi bouří při té myšlence. Taková jest tedy vaše znalost lidstva? Či snad proto, že vidíte ruce mé rudé od krve, připisujete mi takovou nízkost? Což jest zločin vraždy opravdu tak hanebný, že vysouší docela prameny dobra?“

„Vražda není u mne zvláštní kategorií,“ odpovídal druhý. „Všechny hříchy jsou vraždou, tak jako všechen život jest bojem. Viděl jsem vaše plemeno jako hynoucí plavce na troskách rváti kůru z rukou hladu a krmiti se životy jiných. Sleduji hříchy od okamžiku jich zrození a shledávám při všech, že posledním následkem jest smrt. V mých očích plýtvá hezké děvče, jež přivádí svou matku do úzkých k vůli bálu, zrovna tak lidskou krví jako takový vrah, jakým jste vy. Pravil jsem, že sleduji hříchy? Sleduji také cnosti a shledávám, že hřích a cnost ani o vlas od sebe se neרůzní; obé jest srpem pro žnoucího anděla Smrti. Zlo, pro něž žiju, nepozůstává v činech, ale v povaze. Zlý člověk je mi drahý, ne zlý čin, jehož ovoce, kdybychom je mohli dosti daleko sledovati bouřlivým vodopádem věků, našli bychom snad požehnanějším nežli plody těch nejvzácnějších cností. A ne proto, že jste zabil veteśníka, ale že jste Markheim, chci vám dopomoci k uniknutí.“

„Otevřu vám své srdce,“ odpovídal Markheim. „Tento zločin, při němž jste mne zastihl, jest mým posledním. Na své cestě k němu naučil jsem se mnohému, on sám byl mi naučením, závažným naučením. Dosud byl jsem doháněn násilím k tomu, čeho jsem nechtěl — byl jsem otrokem chudoby, utlačeným a bičovaným. Ohromné cnosti odolají tomuto pokušení, moje cnost takovou nebyla, já žíznil po rozkoši. Ale dnes, z toho činu, sklízím výstrahu i bohatství — sílu a rozhodnutí býti zase svým. Stávám se svobodným hercem na světě a vidím, že jsem zcela změněn, ode dneška tyto ruce moje vykonávati budou dobro, a toto srdce moje bude míti klid. Vznáší se nade mnou cosi z minulosti, cosi, o čem jsem snil o svátečních večerech při zvuku varhan, co jsem tušil, když jsem proléval slzy nad ušlechtilými knihami,

nebo když jsem jako nevinné děcko hovořil se svou matkou. Tam leží můj život, bloudil jsem několik let, ale teď vidím zase město svého určení."

„Myslím, že chcete použiti těch peněz na burse," ptal se host, „a nemýlím-li se, ztratil jste tam již několik tisíc?"

„Ah," děl Markheim, „ale tentokráte mám jistotu."

„Tentokráte ztratíte zase," děl návštěvník klidně.

„Ah, ale polovici si ponechám," zvolal Markheim.

„Tu také ztratíte," děl druhý.

Markheimovi vyvstal pot na čele. „Nu, co na tom?" zvolal. „Řekněme, že ji ztratím, že budu znova ponořen v chudobu. Což jedna část mé bytosti a sice ta horší bude až do konce přemáhati tu lepší? Mohutné zlo i dobro ve mně táhne mne na dvě strany. Nemiluji jen jednu věc, miluji všechny. Mohu chápati veliké činy, odříkání, mučenictví, a ač jsem sklesl k takovému zločinu, jako jest vražda, není soucit cizí mým myšlenkám. Mám soucit s chuďasem, kdož zná jeho utrpení lépe nežli já? Mám s ním soucit a pomáhám mu, vážím si lásky, miluju počestný smích, není dobré ani pravdivé věci na světě, jíž bych ze srdce nemiloval. A mají toliko mé nepravosti určovati směr mého života a mé cnosti zůstávati bez účinku jako zbytečné haraburdí v mé duši? Ne tak, dobro jest také pramenem činů."

Host pozvedl prst. „Po šest a třicet let, co jste na tomto světě," pravil, „pozoruji, jak stále klesáte. Před patnácti lety byl byste se zhrozil krádeže. Před třemi lety byl byste se zděsil při pouhém jménu vraždy. A nyní? Jest nějaký zločin, nějaká ukrutnost nebo nízkost, před níž byste couvl? — Od nynějška za pět let dopadnu vás při skutku! Dolů, dolů vede vaše cesta, a jen smrt vám zabrání po ní dále kráčeti."

„Jest pravda," děl Markheim chraptivě, „že jsem se po určitou hranici poddal zlu. Ale tak jest to se všemi, i svatí ztrácejí v životě na svém lesku a přibírají tón svého okolí."

„Dám vám jednu prostou otázku," děl druhý, „a dle vaší odpovědi přečtu vám váš mravní horoskop. V mnohých věcech stal jste se lehkovážnějším, snad máte v tom pravdu. To děje se ostatně všem lidem. Budiž, ale zda povznesl jste se aspoň v některé, byť jen nepatrné věci, jež nebyla po chuti vašim chtíčům?"

„Aspoň v některé?" opakoval Markheim v úzkostlivém přemítání. „Nikoli," dodal zoufale, „v žádné. Klesl jsem ve všech."

„Pak," děl host, „spokojte se tím, čím jste, neboť se nikdy nezměníte, a slova vaší role na tomto jevišti jsou neodvolatelně napsána."

Markheim stál chvíli tiše, až host zase sám přerušil mlčení. „Když je tomu tak," děl, „mám vám ukázati peníze?"

„A spásu?" zvolal Markheim.

„Což jste se o ni nepokoušel?" odvětil druhý. „Zdaž jsem vás neviděl přede dvěma nebo třemi lety na misijních schůzích, a zdaž hlas váš nezpíval nejhlučněji hymny?"

„To jest pravda," děl Markheim, „a já vidím jasně, co mi zbývá — jíti cestou povinnosti. Děkuji vám z duše za tato poučení, oči moje jsou otevřeny a vidím se konečně takým, jakým skutečně jsem."

V tom okamžiku zazněl domem ostrý hlas dveřního zvonku, a host, jako by to byl umluvený signál, na kterýž čekal, změnil rázem své chování.

„Služka!“ zvolal. „Vrátila se, jak jsem vás byl varoval, a teď vám nastává ještě jeden obtížný úkol. Musíte říci, že pánovi přišlo zle, musíte ji vpustiti s jistou, ba spíše s vážnou tváří — žádné úsměvy, žádné přenáhlení, a já slibuji vám úspěch. Až bude děvče uvnitř, a dveře budou zavřeny, tu táž obratnost, jež zbavila vás vetešníka, zbaví vás tohoto posledního nebezpečí na vaší stezce. Pak budete míti celý večer, ba celou noc, bude-li potřebí, k vyloupení pokladů tohoto domu a k postarání se o svou bezpečnost. To jest pomoc, jež k vám přichází ve škrabošce nebezpečí. Vzhůru!“ zvolal, „vzhůru, příteli, váš život chvěje se na vážkách — vzhůru a k činu!“

Markheim díval se upřeně na svého rádce. „Jsem-li odsouzen k zlým činům,“ pravil, „jsou mi otevřeny přece jedny dveře volnosti — mohu přerušiti činnost. Je-li život můj ohyzdnou věcí, mohu ji odložiti. Ač, jak správně pravíte, jsem poslušen již pouhého pokynu sebe nepatrnějšího pokušení, mohu přece rozhodným posunem dostati se mimo jejich dosah. Má láska k dobru jest odsouzena k neplodnosti, nu budiž! Ale jest ve mně dosud nenávist k zlu, a uvidíte k svému mrzutému zklamání, že dovedu z ní čerpat sílu i odvahu.“

Tahy návštěvníkovy počaly prodělávati podivnou a půvabnou změnu, jasnily se a jemnily v něžném triumfu a jak se jasnily, tak bledly a mizely. Ale Markheim nečekal, až by zpozoroval tu proměnu neb jí porozuměl. Otevřel dveře a šel zvolna dolů po schodech, přemýšleje. Minulost kráčela střízlivě před ním, viděl ji takou, jakou byla, ohyzdnou a čilou jako sen, bezděčnou jako nahodilý úraz — jeviště porážky. Život, jak ho takto probíral, nepokoušel jej více, ale na druhé straně spatřoval tichý přístav pro svůj člun. Zastavil se na chodbě a díval se do krámu, kde dosud hořela svíce u mrtvého těla. Bylo tam ku podivu ticho. Myšlenky o vetešníkovi rojily se v jeho mozku, jak se tak díval. A znovu zazněl zvon netrpělivým hlaholem.

Setkal se se služkou na prahu, maje na rtech cosi jako úsměv.

„Uděláte lépe, půjdete-li pro policii,“ pravil, „zabil jsem vašeho pána.“

Philae.

FRANT. KLEMENT:

Po Nilu.

Črta z cest.

Téměř dvě třetiny cizinců Egypt navštěvujících, spokojí se pouze prohlídkou Alexandrie, Kairy, pyramid a průplavu Suezského s Port Saidem, jedna šestina přidá si výlet do Siûtu v horním Egyptě, a tentýž asi počet cestuje až do Asuânu a Phylae s prvním kataraktem. Jen nepatrný zlomek této šestiny prodlužuje svou cestu dále do Vadi Halfy v dolní Nubii a Chartumu. Vzdálenost z Kairy do Siûtu obnáší po parníku 407, ze Siûtu do Asuânu 535 a z Asuânu do Vadi Halfy 350, tedy v celku 1292 kilometrů, a podél této značně obsáhlé čáry poříčí Nilu leží na četných místech nejvýznačnější stavební a umělecké památky starého Egypta. Měsícem listopadem počínaje až do konce března cestuje se v oblasti starých Faraonů nejlépe, a turistické podniky akciové společnosti „Thos Cook & Son“ a „H. Gaze & Son“, vedle značného počtu samostatných dragomanů, zaměstnány jsou dopravou četných cestujících ze všech končin evropských, k nimž se také hojnost amerických turistů přidružuje. Světová pověst Cookova domu zabezpečuje na cestě po Nilu rozhodně nejvydatnější pohodlí s naprostou spolehlivostí, a firma Gaze a syn — čili správně pan Rostowitz Bey činí se, jak náleží, aby v soutěži s králem cestovních podniků co možná vynikla a utěšeně zkvétala. Z této bez odporu zdravé a solidní soutěže těží

cestující obecenstvo v míře rozsáhlé, a dopravní ceny snížily se od roku 1890 — před tím diktoval si jediný podnik Cookův ceny dle své libosti — o značný obnos; zejména jízda ze Siûtu do Asuânu jest následkem soutěže nad míru výhodná a poměrně levná. Cestu z Kairy do Asuânu možno nyní podniknouti buď železnicí, nebo železnicí do Siûtu a dále parníkem, nebo jen parníkem a konečně též parní neb veslařsko-plachetní, „dahabîje“ zvanou lodí. Z těchto cest jest na prvním místě udaná nejlevnější a časově nejkratší, kdežto poslední vyžaduje poměrně dlouhou dobu a dle toho i nejvyššího nákladu. Poštovního parníku bych neodporučoval nikomu; má poměrně krátké zastávky, a projíždí některými velmi zajímavými stanicemi v době noční, kdy na prohlížení památností není ani pomyšlení. Výdaje obnášejí na cestě z Kairy do Siûtu po železnici, pak parníkem do Asuânu a zpět při celém zaopatření, vyjímaje cenu jízdy po železnici a obnos za nápoje, i s poplatky průvodčím a se zpropitným, trvá-li cesta tři neděle, asi 600 korun, trvá-li dva týdny, asi 480 K. Parolodí na měsíc se vším, kromě nápojů, dle položení kabiny buď 1500 neb 1750 korun, na tři neděle 1250 neb 1500 korun.

Společnost Cookova je majitelkou desíti, na mnoze luxuriosně zařízených parníků, na nichž je postaráno i o lékaře, a Gaze provádí paroplavbu 8 parníky se stejným zařízením při cenách o 120 korun levnějších. Nejvýhodněji cestuje se na menších, tak zvaných společenských parolodích s místy pro 8, 14, 20 neb 26 osob; avšak valné části cestujících zamlouvá se více šumný a pestrý ruch na lodích Sethi, Rameses, Memphis neb Kahireh, kde cestující pro zábavu nalezne, co hledá, neboť turistická, se všech koutů světa sebraná směsice postav tvoří měnivé obrazy příjemných, veselých, ovšem že mnohdy také málo záživných dojmů. Jednu věc radil bych každému, kdo cestuje po svatém Nilu, aby se totiž postaral o dobré místo v kabině a aby se v kanceláři toho neb onoho cestovního podniku předem pozeptal, v jaké společnosti bude spáti a s kým v kabině obcovati. Uvedené cestovní podniky postaraly se o různé, pro turisty tak výhodně sestavené pořady cest, že hodí se i pro přeplněné, i pro mělčeji zlatým kovem zásobené měšce cestujících, a že mohou dojíti uspokojení také ti, při nichž zejména doba trvání cesty a různé požadavky pohodlí rozhodují. Povalením Mahdismu, zabráním Chartumu a zavedením spořádaných poměrů v Nubii a částečně v Sudanu otevřela se cestujícím opětně obrovsky rozsáhlá země k návštěvě, a následkem dokončení dráhy ze Siûtu do Asuânu a z Vadi Halfy do Chartumu (takže se jen část cesty ze Šellahu do Vadi Halfy po parníku konati musí) nastává poříčí Nilu nové, pro budoucnost mnohoslibné období. V Chartumu zařizují se Angličané již po domácku, a příchozí nalezne tam nyní právě dohotovený hôtel pro šedesát návštěvníků.

Rozhodně nejpohodlnější a nejvýhodnější, ale také nejdražší dopravní prostředek na Nilu, jest plachetní loď zvaná „dahabîje“, jejíž tvar — soudě dle rozměrnějších lodí domorodců — z dob starých Egypťanů pochází. Loď jest ovšem přizpůsobena účelům turistickým, jest velmi pohodlně, ba namnoze s přepychem zařízena a opatřena

malým, výpomocným parostrojem. Cestování dahabîjí umožňuje libovolné zastávky, volnost a samostatnost při prohlížení památností a také nejvýhodnější rozdělení času. Plachetní dahabîje má jen jedinou nevýhodu, a sice tu, že činnost její na přízni větrů jest závislá; nezdouvá-li takový její latinskou plachtu, musí mužstvo loď proti proudu táhnouti anebo zpět po proudu ji veslovati. Tato zdánlivě velmi závažná vada nezpůsobuje však při tak zajímavé plavbě valných obtíží. V posledních letech zařídila společnost Cookova tři na vlek zařízené parolodi, kteréž se dobře osvědčily, avšak výdaje při nich jsou velmi značné. Zámožní cestující, rodiny a šlechtici, najmou si dle počtu osob dahabîji u Cooka neb Gazea a plují pak bezstarostně od pobřeží k pobřeží nahoru a dolů. V jiných případech sestupují se k cestě pěti až desítičlenné společnosti, a každý člen přispívá k společným nákladům podle toho, jak dlouho plavba jeho trvala. Běda, třikráte běda cestovním společníkům, vyskytnou-li se v jejich středu nespokojenci, kteří buď s postupem, s trváním zastávek a prohlížením památností nejsou spokojeni, anebo vůbec do kategorie lidí-protiv náležejí. Takoví dovedou cestu zábavní anebo studijní ztrpčiti, jak náleží. Některému z těchto cestovních tvorů zdá se na příklad, že staroegyptské budovy nejsou tak obrovské, „jak se o tom píše“, a jiný zase je nadšencem, který spatřuje všude zázraky a nevychází z opojného vytržení. Jest jasno, že první stále spěchá dál a dál, kdežto druhý zase stále společnost zdržuje. Třetí je člověk klidně lhostejný, který většinu cesty prozívá, čtvrtý je labužník a obtěžuje kuchaře, s nímž nemůže se dorozumět, pátý těší se na mladistvé tanečnice ve větších osadách, ale jinak prodělává ochotně vše s ostatními a popisuje k tomu celé balíky pohledových dopisnic, jimiž se byl již v Kaiře zásobil. Ať už takový nebo jinaký, ale skoro vždy ulebedí se ve středu společnosti nějaký ten pověstný „ďábel dahabîje“, o němž bych, žel Bohu, také z vlastní zkušenosti mohl četné rozmarné a ještě četnější mrzuté historky vypravovati. Vedle dahabîjí Cookových a Gazeových nalezne cizinec v Kaiře ještě značný počet jednoduše a pěkně zařízených dahabîjí, náležejících jiným podnikatelům, jež se za různé ceny pronajímají a po nichž lze za pomoci cestovního průvodčího a zároveň tlumočníka po Nilu cestovati. Tento způsob je daleko levnější, ale může míti také mnohou nepříjemnost v zápětí, nejsou-li nájemci dahabîje před započetím plavby jak náleží opatrni. Především je nezbytno uzavříti prostřednictvím konsulatu obsáhlou smlouvu, jejíž osnova obsahuje nejdůležitějších dvacet bodů, jimiž jak o jistotu cizince, tak i o zájem dragomana vydatně jest postaráno. Kdyby se snad v průběhu cesty mezi podepsanými spory vyskytly, ponechává se rozhodnutí pře po zakončení plavby konsulatu. Najme-li se však loď s dragomanem zvlášť a kormidelník (Reis) s mužstvem desíti až dvanáctičlenným také zvlášť, je nutno i s tímto lodivodem konsulátem pověřenou smlouvu uzavříti a se oproti neočekávaným a nahodilým událostem zabezpečiti. Turistům arabské řeči aspoň částečně znalým není dragoman nezbytně nutný, jim stačí sluha, s cestou obeznámený, jenž stará se o nákup čerstvých potravin, o nájem oslů a o mnohé jiné záležitosti, a pak obratný kuchař, jehož umění je nutno před plavbou vyzkoušeti. Nájemné z dahabîje a plat pro

kormidelníka s mužstvem a sluhou obnáší i se zpropitným 900 až 1200 K měsíčně. Všechny výdaje, počítaje v to dahabîji s mužstvem, kuchařem a sluhy, nájemné z oslů, potraviny, vstupenky do všech památných staveb horního Epypta, vůbec všecky cestovní platy obnášejí při počtu čtyř osob na cestě dvou neb tříměsíční denně 132 K, tudíž za osobu 33 K. Najme-li se dragoman, který pečuje o dahabîji, lodivoda a vůbec o vše, stojí to za tutéž dobu při stejném počtu cestujících jednu osobu denně 38 K. Společnosti Cookově platí se za osobu a den 49 K, a podnik Gazeův jest o něco levnější. Výdaje za šedesátidenní cestu obnášejí tudíž při samostatném podniku pro 4 osoby i s nápoji 7920 K, dragoman žádá asi 9120 K a Cook 11.760 K bez nápojů. Jak vidno, obnáší úspora při samostatném podniknutí výpravy značnou částku peněz, ale za to způsobuje mnoho starostí a vyžaduje dostatečnou znalost mluvy obecné, země, obyvatelstva a především značnou dávku cestovního výcviku. Prohnanost domorodců, na cizince odkázaných, jest všeho schopna, a cizinec musí ji uměti stejně důvtipně a prohnaně zažehnávati, nechce-li výpravu odpykati bolestným výučným. Plavba s dahabîjí náleží bez odporu k nejrozkošnějším cestovním požitkům, jež znám, a po letech ještě vyvolává si účastník takové výpravy se zálibou všechny ty milé, pestré a vábné obrazy, jež mu v duši nesmazatelně byly vtisknuty. Za příznivého větru a ječivého zpěvu mužstva opouští naše dahabîje ovzduší šumné Kairy, a pozvolna, jako v obrazové panoramě,

Průvodce karavan z kmene Bišarin.

míjejí po obou březích Nilu paláce, zámky, četné budovy, svěží ostrov Rôda, citadella s pohořím, západně pak pyramidy v Džizé, Sakkâře, Abusiru a Dahšûru, lázeňské místo Heluan, známé kamenné lomy v Masaře a Tuře a malebné palmové lesy, jež částečně směrem k východní dálavě rozhled uzavírají. Přední výbok lodi protíná zakalené, bez znatelného pohybu plynoucí vody Nilu, do nichž cestovní soudruh upřeně pohlíží, aby spatřil tlamu nějakého posvátného krokodila, vynořující se na některém místě. Marně hledí, marně čeká, neboť rodiny krokodilů vystěhovaly se za posledního pětadvacítiletí dále na jih, kde je břitké podlodí parníků z klidu nevyrušuje a kde užívati mohou bezstarostně milého svého „dolce far niente". Za našich dnů zbloudí jen některý přílišný zvědavec těchto opancéřovaných obyvatelů Nilu až do Siûtu; v Kaiře nepamatují se, že by tam byli kdy „divokého krokodila" spatřili, teprve v končině u Asuânu a dále u říčních prahů objevují se tu a tam — arciť jen v počtu praskrovném. Staří Egypťané zbožňovali na některých místech tohoto žravého vodního dravce v míře takové, že jej i pečlivě mumifikovali, a nedaleko Siûtu nalézá se těžko přístupná pověstná jeskyně Má abde, kde jest až dosud značný počet namnoze obrovských mumií krokodilích. Jsou tam uloženy také ve svazcích po pětadvacíti kusech.*) Všechny bytosti, jež měly jakési spojení s „věčným Nilem", jehož původ a vznik zahalen byl v mysterium, které teprve před dvanáctou branou podsvětí očistěným duším pozemčanů mělo býti odkryto, vzbuzovaly za starých dob posvátnou úctu Egypťanů. V peřejích a proudech na jih od ostrova Elefantiny, nalezaly se dvě špičaté hory, zvané kdysi Mophi a Krophi, o nichž kněžstvo tvrdívalo, že z jejich podzemních útrob vyvěrají bezedné prameny Nilu, z nichž jeden na sever a druhý k jihu plyne. Tento vznik míněn byl však jen symbolicky.

Pozoruhodné stavební památky v Memfidě, Sakkâře a Lištu, jakož i třístupňovou, nad míru zajímavou pyramidu a pohřebiště v Medumu navštěvují cizinci ponejvíce z Kairy, mine tedy naše dahabîje tato místa bez zastávky, dále plyne podle četných bezvýznamných, uprostřed skupin palem, sykomor a jiných stromů u pobřeží se rozkládajících osad, a již již objevují se na východní straně, až ku břehu sáhající malebné tvary vápeného horstva, kteréž k západnímu břehu Nilu účinnou protivu tvoří. Tam rozkládá se totiž do nedohledné dálky zelení pokrytý kraj, z něhož četné komíny cukrovarů, majetku to nynějších egyptských Faraonů, k modravé obloze vystupují.

Z hladiny Nilu, na dálku, vypadala tato končina jako řeponosný a na cukrovary bohatý kraj v Čechách, jenže zde spatřují se ke konci podzimku obrovské lány cukrové třtiny, z nichž na některých místech malebné skupiny palem vynikaji. Tyto „sprosté" komíny, hanebné telegrafní tyče, mizerné dráty a pak po Nilu a podle Nilu semo tamo drze se prohánějící železniční a lodní parostroje, to vše poblíže „věčných"

*) V této jeskyni nalezl cestovatel Harris zbytky papyru, na němž psány byly úryvky z Iliady, jež mužská mumie, ozdobená na hlavě zlatým věncem, v ruce držela.

a nejvyšší úcty hodných stavebních památek Egypťanů, rozčertilo našeho spolucestujícího egyptologa, a kdyby byly mohly pohledy ničit, byl by zničil tento slavný muž všechny vymoženosti devatenáctého století jediným zábleskem svých — ach, tak malomocných — očí. Pěkný pohled na horu Embarak za Beni Suêfem a Magagou a na četné ostrovy, v těchto místech široce plynoucího Nilu, ukonejšily mysl jinak od kosti mírného učence na dobro a posunem ruky ukazoval nám místo „města psů" — Kynopolis — kde se až dosud četné mumie těchto domácích zvířat nalézají, na důkaz, že se toto zvíře obzvláštní úctě a pečlivosti zdejších dřívějších obyvatelů těšívalo. Dále plujeme kolem koptického kláštera el Bukra, známého u křesťanů jménem „Kláštera paní Marie, panny zvané", jehož tvrzovitě seřazené budovy na „Ptačí hoře" — Džebel el Ter — na pravém břehu řeky leží, a který turisty proto dosti často navštěvován bývá, že o něm pěkné staré legendy kolují. Za Minjí se starým pohřebištěm a za „červeným pahorkem" — Kôm el — achmar — staneme u Speos Artemidos a Benihasanu, a ihned po vstupu na pevnou půdu podávají nám dotěrní tuzemci pevně balené kočičí mumie k nákupu a strkají nám „úctyhodné zbytky" těchto tvorů pod nos, abychom se čichem přesvědčili, že až dosud kocouří vodičkou zapáchají. V jeskyni Artemidině nalézají se do skály vtesané chrámy bohyně koček, „Pacht" zvané, a v Beni hasanu četnými vyobrazeními zdobené hroby z dob staré říše.

V rámci této črty nemohu se popisem stavitelských památek a líčením pobřežních krajin a obyvatelů zabývati, podotýkám tedy jen, že naše dahabîje ubírala se dál proti proudu a zastavovala dle potřeby a rozmaru spolucestujících. Tak vystoupili jsme v Der en Nachle, abychom podívali se na hrob s obrazem dopravy obrovské sochy, v Tel-lel-Amarna k vůli zříceninám a hrobkám, v Šekilkilu k vůli jeskyni krokodilů, pak zdrželi jsme se ve velkém, 35 tisíc obyvatelů čítajícím Siûtu s „městem mrtvých (Lykopolis)", v Kan-el-Kebiru s hroby a lomy, v Tahtě, Sohadže, Achmimu, v Der-el-Abyad, el-Menšije, Džirdžé, v slavném Abydu (Beliane), v Kene, v krásném chrámu egyptské bohyně lásky Hathor v Dendeře, ve starém Koptu, v Kûsu a v posvátně památných Tébách s nejproslavenějšími chrámy, v Luksoru a Karnaku s ohromnými zříceninami a nejrozmanitějšími památkami starých Egypťanů, jež tvoří zlatý bod a vrchol požitku při plavbě po Nilu.

Dále následuje Esne, el Kab, Edfu s chrámem Hora, Hoš, Džebel Silsele, Kom Ombu, Asuân, ostrov Elefantina, první katarakt Nilu a Philae. Po dobu celého měsíce a dle zastávek i déle poskytuje tato plavba řadu svérázných požitků, a tak mnohý turista by si přál, aby tato, stále novými obrazy provázená plavba konce neměla.

Jsme v Asuânu. Četnými datlovými palmami ověnčené, na pravém břehu Nilu do výše rozkládající se město vyrostlo v posledních letech značně, zdá se však, že postupem Angličanů z Vadi Halfy a zabráním Chartumu prvotní důležitosti pozbylo, a že po dokončení celé železniční trati do Chartumu pozbude i obchodní důležitosti se Sudanem a Abessinií. Z veřejného ruchu asuânského života zmizeli také v posledních letech některé typické zjevy z Nubie a Sudanu, z nichž se tam nyní

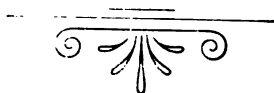
Kiosk na ostrově Philae.

spatřují jen příslušníci kočovných Bedšahů, k nimž náležejí sdružení Halengů, Ababdehů, Hadendů a dobré pověsti požívajících průvodců karavan z kmene Bešarinů (Bišary), jež vesměs k nejstarším obyvatelům horního Egypta a Nubie patří a jejichž zvlášť typické tváře na památných stavbách této země zobrazeny se nalézají. Pro svou zdravou polohu, jemný vzduch a malebné okolní kraje stane se Asuân hledanou stanicí četných turistů a chorých, úlevu hledajících cizinců. Samostatným cestujícím s dahabîjí, kteří se z Asuânu dále do Vadi Halfy ubírají, nastává zde mnohdy dosti zdlouhavé vyjednávání o dopravu lodi vzhůru prvním kataraktem Nilu, kterýžto výkon dle výše vody nákladu 200—250 franků vyžaduje. Mužští obyvatelé z vesnice Šellâl konají tuto namáhavou práci se značnou obezřetností, a dle stavu vody posunuje loď 40 až 90 osmahlých postav Šellalců proti proudu až do klidných vod kolem ostrova Philae. Zaplatí-li se však pohlaváru Šellalců, neb dohližiteli na katarakt dobré zpropitné, bývá vyjednávání krátce a hladce urovnáno. Většina cizinců pluje však s dahabîjemi jen do Asuânu a pak železnicí do Philae. Některým odvážnějším cizincům zamlouvá se neobyčejně zajímavý průjezd prvním peřejem Nilu po proudu a za tím účelem najmou si lodici, která za 40 minut tuto bouřlivou cestu vykoná. Osvědčená síla a otužilost čtyř veslařů a především neomylná jistota osvědčených kormidelníků loděk, kteří zachovávají za ohlušujícího bouření vod mezi temnými, jako smaltem politými balvany s napjetím všech sil bezpečný směr loďky, jež na některých místech úžasnou rychlostí vířivým spádem letí, nedopouštějí, abychom si připustili v mysli možnost neštěstí. Pro bázlivé povahy se tato mnohdy až dech zatajující plavba rozhodně nehodí, těm odporučuje se rozhled se skály nad nejbouřnějším místem kataraktu, v němž někteří znamenití plavci z vesnic Mahady neb Šellâlu za skrovný bakšiš na krátkých kládách ječícím vírem obratně a jistě plovou. Společnosti Cookovy plujou loďkou až na tato místa, pak dívají se se skály na plovoucí domorodce a zabočují po této produkci se svým člunem do klidnějších vod mezi ostrůvky.

Nedá se popříti, že první peřeje Nilu mnoho zajímavého poskytují, avšak nejživější zájem a hlavní „atrakce“ těchto končin je vším právem malebně svérázný pohled na ostrov Philae a stavitelské jeho památky. Při neskonalé, řekl bych pohádkové líbeznosti uchvacuje nás tento svého druhu jediný obraz co nejmocněji, a opět a opět hledíme s břehu klidně plynoucího Nilu v tu stranu, kde z jeho vod bájný ostrůvek se vynořuje, abychom si pro budoucnost tento výtvor přírody a lidských rukou co možná nejjasněji zapamatovali. Isidě zasvěcený a posvátný ostrov „Alek“, na němž se též jeden z hrobů Osirisových nalézal, býval již v nejstarších dobách četnými poutníky navštěvován, a na tato místa ubírali se později mnohé zástupy pobožných Řeků a Římanů, jimž se tajůplná bohoslužba veleučeného sboru kněžského zamlouvala. V první řadě Isis, Osiris a Horus, v druhé pak Ra, Seb a Nut, Šu a Tefnut, Ment, Chnum a Sati tvořili řadu božstev, k nimž se prosby a žádosti poutníků vznášely, a jejichž jména mezi okrasami stěn nejčastěji zaznamenána byla. Nad míru stoupající obliba ostrova Aleku způsobila, že tam pozemští, bohům rovní mocnáři nadpozemským by-

tostem nádherné svatyně budovati kázali, a král Nektanebos II. t. č. „Necht — nebf“ z (XXX.) dynastie Sebennitů, též Ra-cheper-ka zván, byl asi první, za jehož vlády ve IV. století před Kristem, bohyni Isis na místě starší svatyně nová nádherná postavena byla, o čemž nás nápisy na hlavních sloupech poučují. „Dobrý bůh, pán obou světů, Ra-cheper-ka, syn slunce a pán korunního skránce, Nektanebos, věčně žijící, zřídil tuto stavbu pro svou matku Isis, životodárnou, zvěčniv její stánek výbornými pracemi, pro ten čas a věčnost.“ Dále zde nalézáme hieroglyfické štíty se jmény římských císařů Augusta, Tiberia, Nerona, Claudia, Nerva Trajana, Diocletiana, pak egyptských vladařů Ptolomea II. a IX., Euergeta II., Physkona a Kleopatry, ženy Epifana. V dobách nejvyššího rozkvětu ostrova Philae poskytovaly asi zástupy poutníků, kráčející z jedné svatyně do druhé, ve stínu štíhlých palem a bující zeleně pestré obrazy nevšední malebnosti a svéráznosti. Ostrov je kolkolem vyzděným pobřežím opatřen a podobá se železnému rádlu, jehož ostrá, přesně k severu směřující a skalnatá špice nejvýše nad vodní hladinu Nilu vystupuje. Celkové rozměry ostrova obnášejí v objemu 900, na délku 385 a v šířce 130 metrů. Ze zbytků stavebních památek dlužno na prvním místě zaznamenati chrám Isidin, pak světoznámý kiosk, jejž kázal zbudovati Nerva Trajanus, svatyňku Hathory a bránu Diocletianovu. Poutnictvo vystupovalo z lodí na schodiště břehu jižního a jihozápadního a ubíralo se k prvním branám chrámu Isidina, před nimiž se v levo a v pravo šesti sloupy zdobená síň s dvěma obelisky nalézá. Pak vstupuje se do peristylního dvora, jehož kryté, po obou stranách položené, značně dlouhé kolonady končí opodál prvního dvouvěžního pylonu. Mezi věžmi 18 metrů vysokého, až dosud dosti dobře zachovaného pylonu stála hlavní brána, okrášlená obelisky, před nimiž v pravo a v levo žulový lev byl umístěn. Touto branou kráčelo se do čtvercového peristylu, na jehož východní straně se desítisloupová kolonada s několika komnatami v pozadí nalézá, kdežto stranu západní po celé délce menší chrám ohraničuje. Proti vstupní bráně tohoto peristylu otvírá se na druhé straně — avšak poněkud šikmo — vlastní, též mezi dvouvěžním, ale daleko menším pylonem stojící brána, k níž se po několika stupních vystupuje. Pak ubíráme se hypostylem do Pronaa a posvátných kobek chrámu Isidina, z nichž je komnata Osirise nejzajímavější. Stěny všech budov a dvorů pokryty byly přečetnými hieroglyfickými nápisy, jemnými skulpturami a ornamenty, z nichž však značná část v dobách šíření se křesťanstva v končinách těchto pomazána, vysekána a na některých místech v míře rozsáhlé i pečlivě odtesána byla. Celá rozloha nepravidelně k sobě seřazených staveb spatřuje se nejlépe z tarasu východně položené věže prvního pylonu (k němuž vedou pohodlné schody v jihovýchodní části peristylu), odkud je také překrásná vyhlídka na celý ostrov, pak na protější skalnatý a rozsáhlý ostrov Bige, kdež se asi nejstarší svatyně Isidy nalezala, dále na blízké ostrovy Konosso a Sehel, jižně na klidnou hladinu Nilu s pobřežím a železniční stanicí Philae-Sellâl a konečně na několik nepatrných vesnic. Na potulce ostrovem spatřují se větší i menší zbytky staveb, mnohé rozvaliny, kvádry s nápisy, bující zeleň keřin a stromo-

viny, z nichž malebné palmy vynikají. Zakončení prohlídky ostrova platí obyčejně nad míru svéráznému, kiosk zvanému, chrámečku na východní části pobřeží, jejž četní spisovatelé nesprávně kioskem Tiberiovým pojmenovali. Jak již nahoře praveno, byl to Nerva Trajanus, který kázal zbudovati tuto pavillonovou, bohyni Isis zasvěcenou svatyňku, která navzdor všem různým kritikám pánů esthetiků na každého svou nevšedně malebnou půvabností mile působí a řeckého mistra, aneb aspoň značný vliv stavitelského umění Hellenů prozrazuje. Němci a zejména Angličané upravují si často své přenosné postele uvnitř této svatyňky, aby čarovný půvab tohoto místečka za svitu jasné luny seznali a pak se pochlubiti mohli, že také ve „Faraonovém lůžku" — tak jmenovali domorodci dříve tento pavillon — odpočívali. Také jména „Philae" Egypťané neznají a jmenují ostrov „Anas el Vogud" dle hrdiny pohádky z „Tisíci a jedné noci", kterouž si možná některý ze starých vypravovatelů částečně ze staroegyptského bájesloví vypůjčil. Alespoň právě tak jak jako arabský hrdina k milence své, převážel se také Osiris k Isidě na tento ostrov na širokém zadku dobrotivého krokodila. Poustevničícímu samotáři hodil by se bájemi omšený a nyní neobydlený ostrov Philae k tichému odpočinku. V době cestovní mohl by konati cizincům „zkušeného" cicerona, prodávat pohlednice a po případě i svou podobenku, již by si zajisté každý návštěvník ostrova od philaeského poustevníka na památku odkoupil. Pak stala by se o něm zmínka ve všech světových časopisech a konečně dostal by se i do Baedekera a ostatních tisknutých průvodců.

Hymna slunci.

Napsal Ant. Šnajdauf.

(Jiřině a Jiřičce!)

Hoj Slunce! Duše světa! Ohni lidských těl!
Hle, totéž slunce, na něž Plato zřel
a jako já se divem chvěl —

Ohromné moře světla, moře života
se valí prostorem — Co v dálce bleskotá,
v mou tvář se tiskne, co se mihotá
zde na vodě, tam na trávě jak zlatý pyl,
je chaos mlhovinný rodících se sil —
Dnes jiskry, větví puky, zítra puků květ
a zázrakem pak nový šumný svět
křídel a srstí s různých barev hrami
v hukotu živlů, s lidstva myšlenkami.

Hoj Slunce! Duše světa! Ohni živých těl!
Hle, totéž slunce, na něž Plato zřel
a jako já se divem chvěl!

Ohromné moře květů, moře radosti
se valí prostorem — Hle, v zářné výsosti
zjev Svantovítův s rohem hojnosti:
na bílém oři spěje velký bílý bůh
a požehnání leje v role, stráně, luh,
velebná řiza spících hvězd se dotýká
i hlubokosti země proniká —
I ve tmách nejtemnějších, zrakům lidským skryté,
dnem nocí žiješ svaté světlo, Svantovíte!

Hoj Slunce! Duše světa! Květe lidských čel!
Hle, totéž slunce, na něž praděd z Baltu zřel
a jako já se štěstím chvěl!

Ohromné moře stínů, moře mrákavy
se řítí prostorem — Hle, Šiva krvavý
na hrozném býku — Blesky u hlavy,
kol pasu lebky — Duní rány, bouře ran!
Zem hoří, v tmy se boří, hoří se všech stran —
A vody syčí, vody ničí — Zápas, shon,
vzlykot a pípot, nářek, vzdechy, smrtný ston —
Naposled Matka naše svatým ohněm vzplála
a svalila se Tma, tma věčná, Mahakala — —

Hoj Slunce! Hrobe světa! Chmúro lidských čel!
Hle, totéž slunce, na něž praděd z Gangu zřel
a jako já se hrůzou chvěl! — — —

Ohromné moře světů, moře nových hvězd
se valí prostorem — Hoj země fénix jest,
jenž vzlétl z popele! A myriády cest
se kříží obzorem — Co zloboh smet',
to Ammón okřídlený znovu zved'!
A nová země ozářená, samý květ,
bez konců háje, ráje, bez loučení svět —
A zářný Ammón-Ré se k oživlému shýbá
a sebe ve všem poznává a ve všem líbá — —

Hoj Slunce! Úle světů! Roji hvězdných včel!
Hle, totéž slunce, k němuž Sahary syn zřel
a jako já se touhou chvěl!

Ohromný krbe, hrůzná výhni života,
jež světy rodí, světy stroskotá!
Co čelenek, co mečů blýskotá
na kovadlině žasné, v mlhách ukryté!
A velký Démiúrgos v zářné skrýši té
s touž pílí vážnou kuje okovy,
jak hladí ve tvar dumy věštcovy,
ku nitce nitku pojí v křídlo hmyzu
i strojí hvězd a věčných bohů řízu!

Hoj Slunce! Duše mraků! Jiskro našich čel!
Sfér harmonii slyše, Plato na Tě zřel,
jak nyní já se divem chvěl
a — Tobě podobným být chtěl!

Vytržené listy.

Básně Karla Červinky.

— —

I.

Holubi vzduch tiše brázdí,
vidím jejich tichý let,
réva zase pučí na zdi,
na třešních se bělá květ,
všecko tone v světla jase,
na vše jaro usmívá se,
vše, co bylo, přišlo zpět.

Vše, co kvetlo, opět kvete,
vše, co plálo, plaje zas,
jak jste šli kdys, opět jdete,
jarní jasný den když zhas',
mimoděk v dlaň hlava klesá,
kukačky když zase z lesa
ozývá se jarní hlas.

Ale mě stesk marný chvátí,
teď, kdy všecko přišlo k nám,
těch, kteří se nenavrátí,
s jarem, s květy vzpomínám:
Bože, kde jsou jejich hroby,
jejich sny a naděje,
oheň, zápal jejich mládí,
kroků jejich šlépěje — —
— — — — — — — — — — —
Jejich hrob, jak všecky hroby
jaro květy přikreje . . .

II.

Rozešly se naše cesty,
rozběhly se naše cíle,
zase však to zavonělo
ze kvetoucích stromů bíle!

A my, ač se nechápali,
každý jinam citem veden,
unaveni scházíme se:
cíl byl dvojí, — konec — jeden . . .

III.

Bože, já cítím včera i dnes,
do výše že jsem se nepovznes',
velkého něco vždy letělo výše,
a já jen dole pod tím šel tiše,
k lidskému jenom zde jsem tíh',
člověk byl ve všech mých šlépějích.

Cítil jsem radost — lidský žal
po čase ve mně zas zaplakal,
krajina v jase — krajina v mlze —
na chvíli úsměv vyjasnil slze,
ale já člověkem vždy jen byl,
v stesku i v touze se zrcadlil
života mého odlesk jen pouze . . .

IV.

Pěšina naše mě vítá zas,
okolo opět kývá klas.

Chrpy zas kvetou, písek chrupe,
listím zas třese starý strom!
Děťátko, jak se tobě cupe,
děťátko, v teplém vzduchu tom!

Plnou dnes toho duši mám,
prudce to všecko objímám!

Žito se vlní — mezi klasy,
děťátko, jdeme pospolu,
hlavou mi táhnou staré časy,
přehršle květů i koukolu.

Děťátko, neběž, znáš to — vím!
děťátko, neběž, nestačím! — —

Děťátko, jinou chůzi máte,
dojdete dál, než my kam šli,
do dálek jiných se zadíváte,
na něž už nestačí zrak náš mdlý.

Děťátko, neběž, — běžíš! — Běž!
Starých jsme nechali, běželi též —
— — — — — — — — — — —
Konce jsou!
— — — — — — — — — — —
K nim jen doběhneš! — —

V.

Večer jsem jel zas krajem tím
po letním dnu už chladnoucím,
z kovárny výheň sálala ještě,
kočár náš hrčel do šera,
oblaka plná letního deště
ztemněla kouzlo večera.

Život můj všední, každodenní
rozvlnil zas mé tiché snění!

Cítil jsem, kterak v horký prach
krůpěje deště padnou jak v snách,
veliké kapky v písek se svalí, —
tušil jsem, pruhy blesků jak vstaly
nad plochou niv a nad lesy,
— kterak to zahřmí nebesy! —

Ale můj život každodenní
rozvlnil zase moje snění.

Toužil jsem po takém zahřmění,
po blescích, které osvítí nebe,
po vláze, která promění
vyprahlý úhor, kam se vstřebe,
pohádku o nové zeleni
vyvolá všade, oživí tebe!

Ale můj život každodenní
zase se rozlil v moje snění!

Hlouběji cítil jsem okovů tíž',
naději všecku zřel prchati již,
vláhu, jež nesílí, když se vrací,
touhu, jež nemá perutí — —
cítil jsem s klidnou resignací
zmařených snů svých vanutí: —

smutně mi zavlál zas v marné snění
života mého prach každodenní!

M. JAHN:

Poslední lidé.

I.

Byl teplý den koncem února.

Sněhová kora nedávno pustila. Prosvitlo slunce, zmodralo nebe, zadychly teplejší větry — a veškerá tvářnost země náhle se změnila.

Churavý Eduš seděl na ležící kládě před nízkou chatou, zabalen v zimník a ženinu vlněnku. Byl vychrtlý, voskově žlutý, a uši mu silně od hlavy odstávaly. Chvílemi odkašlal, lépe se zabalil a plnými doušky hltal do sebe slunce. V jediné, zatuchlé jizbě stále ho dusilo a dávno už čekal, až bude se moci vyvléci na vzduch.

Churavěl od podzimu a sotva se vláčel. Vzduchem byl jako opilý. Byl příliš silný pro jeho churavá prsa. A přece nechtěl odejít do dusné světnice, kde všecko mu páchlo, smrdělo zatuchlou plísní.

Seděl, nemyslil nic a toliko dýchal. Časem jen obezřel okolo sebe, kde se už zvolna probouzel život. Však byl už sláb, že nevěděl ani, zda všecko to skutečně vidí, anebo je to jen zdání a snění.

Obloha byla hluboká, modrá, a mráčky jak vlákna bavlny lehce jí pluly. Holými větvemi sousední zahrady provanul chvílemi vítr, a v tomto pohybu vzduchu bylo už tolik divného jarního života, že jediný dostačil k uvědomění náhlého převratu. Zahradou šeptal tenounký pramének, nasycen modří oblohy, a pod chatou nevelký kousek směle a jasně hučely vlny uvolněného potoka.

Všecko to cítil churavý Eduš tak jako nikdy. Ba i ta před chvílí vzbuzená moucha, která se z trouchnivé štěrbiny vydrala na slunce a bzučivě prolétla okolo jeho ucha, vzbudila jeho pozornost. Smysly jeho byly teď daleko jemnější než byly dříve. Všecko se v nich tak jasně, určitě obráželo, jak nikdy před tím. I zvláštní, zemitý zápach z podsýchající prsti proběhl jeho smyslem. A při tom pocítil, jak schází tu divná a jemu příjemná vůně. Vzpomněl si, že ještě loni vála tu na

dvoře ze schnoucích prken, ze kterých dělal své hrubé postele, skříně a rakve. Letos jí nebylo, letos mu scházela.

A tato vůně připomněla mu, čím býval dříve a čím je teď, nyní — chřadnoucí troskou. Včera už přemýšlel, že by měl jednou, naposled pracovat sobě. Vždyť byl už tolika lidem zhotovil poslední přístřeší, a jenom na sebe zapomněl.

Na dvůr se vehnalo několik dětí. Všecky byly drobné a bosé. Ruce i tváře měly pokryty hlinou. Byla tu Edušova Annuša a ještě jich několik z blízka. S pokřikem proběhly dvorkem a tak jako husy obsedly před chatou, rýpaly hlínu a hnětly z ní placky.

Eduš se zadíval na děti. Tak ještě nikdy necítil s nimi. Zamyslil se nad jejich prací, jakoby seděl v jejich středu, že chvíli zapomněl na sebe.

Ale pak zase přišly ty černé myšlenky a jen se v něm rvaly. Chvilku si vzpomínal — a nemoh' se rozpomnět — nač před tím myslil. I paměť mu slábla, a myšlenky jeho byly také tak křehké jako ztýřelé předivo.

Vzpomněl si přece, že by měl sobě udělat rakev. Jiným ji dělal, proč by ne sobě? Beztoho zemře tak jako chudák a jenom ženě své Bětě nechá dvě děti na krku. Ještě by měla starosti s truhlou. Lépe, když sám si ji zrobí. Tak si to včera už myslil. Po koutech našel odřezky prken, ale pro rakev chudáka byly až dobré. Vždyť život s ním nedělal zázraků, pro něho vždycky se hodilo všecko.

Eduš si pomyslil, jak ženě ulehčí, sám-li si zhotoví rakev. Vždyť je to, jakoby jí zanechal čtyři, pět zlatých.

Myšlenka tato živě mu vyvstala na mysli. Zvedl se s klády, oddychl a vlekl se za touto myšlenkou do jizby. Nedbal, že jizba mu začpěla vlhkem a že ho začala dusiti, sehnul se pod lože pro prkna a rozložil si je na starou, zčernalou lavici. Odkašlal a pak vzal míru, dřevěnou laťku, odměřil sebe a nanesl délku hrubou tesařskou tužkou na laťku. Přiměřil k prknům a shledal, že prken dostačí. Vždyť nebyl vysoké postavy, jakoby nejvyšší prozřetelnost pamatovala na tuto chvíli, až bude Eduš z odřezků prken dělat si rakev.

V tom přišel ze školy osmiletý chlapec jeho Štěpán. Byl tenký, hubený, pohled měl neklidný a jarní pohodou rozehřátý. Odhodil knížky a sešity na lávku pod kamny a chvíli se díval na otce. Myslil, že je mu už lépe a zase že začne pracovat. A pak se jak myška vytratil z jizby.

Eduš si vzpomněl, že měl doplésti židli od večera, ale nezavolal ho. Přál mu, že může na chvilku na slunce z té dusné, smradlavé jizby. Sundal s kolíku pilku a začal řezat. Šlo mu to špatně. Pilka byla už tupá, rezavá, patrně scházela s ním, a ruce mu také nevládly. Viděl, že jde to s ním s kopce. Odložil pilku, oddychl a vyhlédl oknem. Viděl, jak děti si hrají na malém dvorku. Viděl tam Annušu, Štěpána mezi ostatními. Což ony myslily na otce, že by jim zemřel. Radovaly se z prvého slunce a pro tuto radost zapomínaly na vše ostatní. On však tak často myslil si na ně, jak je už opustí, ani jich nedočkav, až by mu dorostly.

A tento černý bod utkvěl na jeho mysli, že se ho zbaviti nemohl.

Myslil si, jak by teď pracoval, kořalky že by se nedotek', nikoho že by už neošidil a chvilky nadarmo nezmrhal. Tak o tom sníval i dříve, jenom že myšlenky jeho byly jak divocí ptáci, kteří nemají stálého hnízda. A proto všecky ty plány vždycky se zvrtly a on tak často lenošil, popíjel kořalku a práci pak odváděl daremnou. Ale to všecko bylo už odbyto, jakoby přešel přes vrchol hory a slézal v černé, zetmělé údolí, které se před ním den ze dne zúžovalo.

Bylo už po poledni, a Běta doposud nešla. Pomývala u pánů, jak ve vsi říkali revírníkovi, a měla už přijíti s obědem. Odzvonili už poledne, a děti ze dvorku všecky se rozběhly domů. Štěpán i Annuše přišli, rozčervenalí sluncem a vzduchem. Oci jejich se hltavě rozhlížely.

V tom přišla Běta, malá, uvadlá ženská s přepadlým pohledem a rukama od vody zrudlýma. Přišla i s obědem v ručním košíku, pohlédla na prkna a stanula jako u vyjevení.

„Co to jen kutíš? Víš, že jsi slabý, ještě se přemáhej," řekla mu s výčitkou, za nížto kryla se upřímná starost.

„A to jen dělám poslední bydlo," odřekl Eduš napolo žertovně, ale hned se v něm ozvala lítost.

Běta ztrnule pohlédla na něho. Chtěla ho potěšit, chtěla mu polehčit, ale cit se v ní vzbouřil, že nemohla ze sebe vypustit slova. Vyběhla do síně a slzy jak hráchy jí pršely v tváře.

A Eduš otevřel košík. Zapomněl na sebe, na nemoc, na černé myšlenky, a jeho poslední síla všemu se vzpírala a jenom k jídlu se hltavě přissála, jakoby ono ji dovedlo ještě vzkřísit a pozvednout . . .

II.

Chata, v níž bydlel ubohý Eduš, stála před selským statkem a patřila selskému hospodáři Novosadovi. Podobala se spíše snad sušírně než lidskému obydlí. Byla už zkřivena, sesuta, děravá, rozsochatá — jediné dobré vlastnosti neměla. Dřevěné stěny skoro už padaly, mech se z nich vydrolil, komín se pomálu sesouval, povaly dovnitř se prohnuly, okna a dveře ztratily podobu, v zimě tu skučely větry a v létě pršelo se stropů do tmavých komor.

A přece žili tu lidé.

Žil tu v poměrně největší jizbě churavý truhlář Michna, jehožto v dědině po křestném zvali vždy Eduš a na druhé straně v sáhové komůrce strýc vdovec Španhel, řečený bůhví proč Notár a vedle hned v podobné díře jiný strýc Paták.

Téhož dne, kdy Eduš vylezl z jizby své na slunce, pomáhal Notár při stavbě kamen u hospodského. Vozil a připravoval hlínu, odvážel rum ze starých kamen a pomáhal mladému zedníku Samečkovi.

Notár byl nízký, nevzhledný chlap s nestejným strništěm v obličeji. Měl asi pětačtyřicet, ale hlava mu linala. Na temeni měl už vojenské cvičiště a okolo boltců mu visely prořídlé chomáčky černavých vlasů.

Upěchoval, promísil na dvoře velikou hroudu hlíny a nesl ji v náručí do jizby. Při tom žvýkal v ústech jakousi špinavou hmotu a fučel při každém kroku. Shodiv břemeno k nohám zedníkovým, hlasitě vydechl.

„Eh, pane Notáre, lepší je psáti v kanceláři, než se tu mořit s takovou robotou," řekl mu zedník Sameček, mladý, ženatý chlapík s ostrým kočičím pohledem.

Notár se ušklíbl: „Ba lepší."

Hospodský, bezmála nikdy střízlivý člověk se mdlýma, otrávenýma očima, přiložil také své polínko.

„Slyšíte, Notáre, toho si nedejte od něho. On vám má pro tabák dojít, staršímu člověku, a dělá z vás blázna," pověděl kalným, soudkovým hlasem, který zněl ochraple.

Za stolem v koutě seděl jakýsi sedlák, převalen do zadu jako leklá ryba, protože na zlost popíjel od rána. Zdálo se mu, že cosi zaslechl. Chtěl se vzpřímiti a dopadl rukama na stůl. Zase se narovnal.

„Notár!" zasmál se hloupě a uhodil pěstí.

„Nedej se, nedej . . ." blábolil spíše pro sebe. „A já se také nedám. Nedám se, ne a ne. A ženy poslouchat nebudu. A nebudu!"

A z koutu za stolem to zadunělo.

„Ba je to pravda, nedělat ze starého blázna člověka," pověděl Sameček, oklepuje ostrým kladívkem kachlovou hranu.

„No no, jenom, jenom," odřekl Notár, posmrkl a jen se ušklíbl. Tak s ním vždy všichni jednali, a on si už zvykl.

„Nedejte se, Notáre. Co mně on pravil: starému Mročkovi kdosi vzal psa — a vy prý jste ho snědl," řekl mu hospodský a převalil své otrávené oči.

Z koutu za stolem zase to bouchlo.

Notár se vztyčil.

„To zas mi nepravte. Čest je čest, tu si brát nedám, to žerty na stranu. Radši hned od všeho odejdu," zakřikl Notár, odepjal zástěru a chystal se ke dveřím.

„Čest je čest, brávo, Notáre . . . čest je čest," zaznělo z kouta a zase tam zadunělo.

„Dejte mu čtvrťák na usmířenou," povídal Sameček a zamžoural na hospodského.

„Je pravda, s panem Notárem pěkně být za dobře," pověděl hospodský a točil se za pult pro čtvrťák.

Nalil a donesl Notárovi.

Notár vyhltl do polovice a položil sklínku do koutu pod lavici.

„A žádného, šelma, nepočastuje," prohodil Sameček.

„Žádného nepočastuje," mumlala nečistá ozvěna za stolem a zase bouchlo.

Notár odešel na dvůr. Zvykl, že s ním všichni strkali a posmívali se mu, ale dnes ho to kamsi hluboko bodlo. Chodil tak jako zařezán, a proto ho už neškádlili. V koutě za stolem zmítala sebou leklá ryba.

„A nebudu jí poslouchat, na mou věru ne," opakovalo se dvakráte, třikráte a zadunělo už slabě jako hučení bouře daleko za horami, a za chvíli bylo jen slyšeti ostré a chrčivé zvuky, jakoby někdo dříví řezal.

Notár bez řeči dělal, co mu kázali. Vyhýbal se zlým kočičím i otráveným očím a ze zlosti neustále žvýkal v ústech. Dali mu pokoj a neškádlili ho.

Poznali na něm, že trochu hluboko zařízli, že ho to bolí.

Podvečer zkoušeli dílo. Notár zatopil v kamnech. Jen to v nich hučelo, a plamen vesele skákal v ohništi.

Hospodský platil Notárovi.

„A dejte čtvrťák -- Edušovi," povídá Notár.

„No a jak, ještě se vláčí. Taky je tady na hříšné tabuli — půldruhé zlatky," povídá hospodský, pohlédnuv na černou tabulku s mnohými jmény.

„Už mu to promiňte," povídal Notár s přímluvou.

„A tož to smažem'," odřekl hospodský, naslinil prsty a přejel po jméně Edušově.

Do jizby vešla statná a silná ženská.

„A to je pěkný pořádek!" zvolala hlasem, který měl zburcovat spícího v koutě za stolem.

Probudila ho. Sedlák se zvedl a velmi se lekl.

„To ty tu vyspáváš, a my se doma na tebe dřeme," křičela rázně, jakoby na poplach.

Sedlák byl na nohou a jen se lísal očima k ženě.

„Potichu, potichu, hanba . . . už se ti beru," povídal a na křehkých nohou se vlekl ke dveřím.

Selka ho strčila do zad, ale on ani nemukl a ztratil se ve dveřích tak jako pára.

„A potom prý nebude poslouchat ženy," pověděl za ním Sameček, a v kočičích očích zahrál mu posměšný blesk.

Notár vzal peníze, zastrčil čtvrťák do kapsy a skrčeně vyběhl z jizby . . .

III.

Téhož dne seděl ve své úzké a špinavé třetině „tajný" strýc Paták a spravoval čeřen. Chystal se na štiku, kterou byl objevil v nevelkém jezírku u řeky v olšové hájence. Seděl na nízké stoličce před samým oknem a pozorně provlékal niti, dělaje samá čtverečná oka.

Byl tenký, vysoký, s podlouhlou tváří, s chladnýma rybíma očima, bezvýrazně sedícíma v hustých, paprskovitých řasách.

Provlékal niti a myslil na štiku. Vážil ji v duchu a soudil, že jistě má půl páta kila. Počítal, že stojí za práci. Ode čtyř zlatých nedá ji nikomu. Stojí i bratrovi za to. Někoho musí však přibrati s sebou na pomoc, aby mu nadehnal štiku. A ještě loni chodil s ním Eduš. Lovili spolu. Chytli kdys přes deset pstruhů pod mlýnským splavem. Ano, Eduš se vyznal. Škoda, že churaví. Ale však řekne Notárovi, snad si dá říci.

A zatím shodil s krku tu starost a vyhlédl oknem.

Obloha světle se na něho rozesmála, v zahradách bylo už plno prudkého slunce — a on se tu dusil ve tmavé díře, která se spíše hodila pro myši. Ano, pro myši by to bylo dobré.

A teď si myslil, jak je to příjemně v létě.

Vstane si o čtvrté, kdy zrovna započnou křepelky tlouci — ty on tak rád slyší, ale kohoutů z duše své nenávidí — béře se švestkovou alejí k lesu, a louky a pole div že se nezalknou vůní. Rosa ho chladí do nohou, ale je příjemná. Takové čisté koupele nemá sám hrabě. Křepelky tlukou. A pak se ozvala žluna. Ach, ta je stále ve smíchu, stále si žvatle. Ví teď, že blízko je lesa. Ještě se nad ním před chvílí stříbrná dennice třásla a pak se ztratila v růžích, které tak podivně vykvetly na líci dne. A les už zadychl vůní, docela jinou nežli tam v polích, že skoro omamuje. Les ještě dřímá, a on ho probouzí. Vyplašil kosa. Zapiskl a odletěl hlouběji do lesa. A zase je ticho, že skoro slyšet vlastní myšlenku. Mech je tu také slyšeti šustět. Pružně se prohýbá pod nohou a zase povstává. V císařském hradě nemají takových koberců. A hle, tu v něm hříbek! Vyrostl přes noc, je takový čerstvý, tak jako děti při probuzení. Vyndá svůj křivák a rychle se shýbá. Je mu ho líto uříznout, ale vždyť vezme ho druhý. A šťastný lov nyní začíná.

Obešel lesík. Větve se lehounce pohnuly, ptactvo se ozvalo, paprsek rozlil se houštím — vychází slunce.

V uzlíku má už několik hřibků. Vedle je březový lesík. Leskne se bíle a potichu šeptá. Přešel do něho. Jak je tu světle, docela jinak nežli v tom jedlovém lese. A hřibků též je tu více. Hrají si skoro na schovávanou. Ani kloboučků nechtějí ukázat z mechu, Však on je zná dobře, ví jak je najít. Shýbne se k mechu a ohmatá rukou.

Sebere všecko bohatství lesa a béře se dále.

Na mírném svahu ševeli žito. A chrpy z něho tak mile hledí, tak jako oči nemluvňat. Slunko už povyšlo výše. Bzučivě prolétla včela. Nese se k lučině s nasládlým jetelem. A za ním zase už lesík. Jenom se kadeří v slunci. Béře se do něho. Projde ho, navrší uzlík a pak zase půjde s kořistí domů.

Stoje Paták o tom se rozesnil. To byla všecka jeho práce v létě: chodit na houby a loviti ryby. Nosíval obojí přes hory do města, ušetřil peněz, na podzim nakoupil zemáků a pomalu dočkal se jara, až se svět otevřel. Lidí se stranil a miloval samotu. Lidé mu zhořkli. Ztratil v ně víru a nerad se svěřoval.

Sotva že roztály sněhy, už ho to lákalo z domu. Zásoby také už pomálu docházely, bylo se nutno ohlížet po novém výdělku. Včera se podíval k jezírkám a k radosti v jednom z nich objevil štiku. Doma hned prohlédl čeřen a jal se jej spravovat.

Byl hotov k poledni. Myslil, že Notár přiběhne domů a že pak půjdou. Notára nebylo. Zavolal na něho do jeho dveří. Nikdo se neozval. Byl nucen čekati. Zatím však vyndal své sáčky na raky, spravil je a myslil a lelkoval pod samý večer.

Bylo už za tmy. V třetině Notárově zachrastěla klika. Notár se vrátil. Strýc Paták veběhl k němu a div že nepadl přes vysoký práh. Leda že hlavou narazil o veřeje, až se mu zazelenalo v očích.

„Jsi už doma, Notáre?“ zavolal na svého souseda.

„Právě jsem přišel,“ odřekl Notár.

„Máš zítra robotu jakou?" ptá se ho Paták.

„Dnes jsem byl v dolní hospodě. Stavěli kamna. A zítra? Nic jsem si nenašel," povídá Notár.

Chtěl už souseda počastovat, ale vzpomněl si, že koupil kořalku Edušovi a že mu ji musí potaji vstrčit, aby ho Běta neviděla.

„Vyhlédl jsem si v jezeře štiku. Odváží půl páta kila. Moh' bys jít se mnou — nadehnat mi ji. Vyjdem' si z rána —", povídá Paták a hlas se mu třese radostí, jakoby právě byl vytáhl kořist.

„A proč ne, půjdu," slíbil mu Notár.

„Tož je tak dobře," odřekl Paták a zase se ztratil do svého koutku.

Notár odešel pobesedovat k Edušovi. Podal mu pod rukou čtvrťák. Eduš jej zastrčil do koutu pod svou truhlářskou lavici a rty se mu po ní labužně třásly. Notár měl ještě u sebe peníze. Odpočítal si na tabák, ostatek položil na stůl. Stravoval s Edušem, žil ovšem nuzně, ale přece si chválil, že pojí něco teplého a má při tom pořádek.

Běta seděla v koutě se Štěpánem při malé lampici. Vyplétali židle. Když Notár položil peníze na stůl, vzala je a odešla do krámu nakoupit na zítřek. A Eduš shýbl se pro čtvrťák, rozevřel ústa a počastoval se.

„Pánbůh ti zaplať, Notáre. Víš, je to otrava, ta mne snad zabila — a čert v ní sedí, ještě mi chutná. Ale už dlouho nebude. Pojedu, bratříčku, pojedu — a dlouho to nebude —" povídal Eduš a v prsou mu zdvihl se kašel a jen tam duněl, jako ve prázdném kadlubu.

„Nemysli na to. Slunce ti pomůže," řekl mu Notár a v duchu si myslil: Chudáku, už ani slunce, nic tě už nevzkřísí, pojedeš dolů...

A jakoby se sešli na téže myšlence, zamlkli oba, a v koutě tam při mlhavé lampici chřestěl rákos a zakvílel chvílemi tak jako křehká, falešná struna...

IV.

Okolo desáté seděl Eduš při otevřeném okně, zabalen v zimník a hltaje do sebe slunce. Zase se díval a pozoroval. Hustými sítěmi větví dralo se slunce, tenounký pramének v zahradě šeptal, a na plotě hlasitě švihlali vrabci. Kdež pak by si jich jindy byl všiml. Bylo jich plno, švihlali stále ráno a večer na dvoře — tak mu to bylo vše známo, tak jako jeho obnošené šaty. A dnes tak se na ně zahleděl, jakoby přišli neznámí hosté, jakoby nikdy neviděl šedých těch křídel a neslyšel jejich dovádivého švihlání. Sám se až tomu podivil, co na nich zvláštního vidí. A pak si pomyslil, oni že zůstanou a jeho tu nebude. Sletí se na plot a budou švihlati — a on už o tom nebude věděti ničeho. Myšlenka tato pevně se přissála k jeho duši a podešla ji smutkem. A tak bylo se vším, co tu byl viděl. Ano, všecko tu zůstane, slunce, země, trávníky, stromy i vrabci -- a jenom jeho tu nebude. Naklonil hlavu, a před jeho očima náhle se rozevřel tmavý a na sáhu hluboký otvor a všecky jeho myšlenky do něho padaly jako do bezedné prohlubně.

Z venčí se donesly do jizby křiklavé hlasy. Eduš se vzbudil z myšlenek, vyhlédl oknem, a hle, co viděl.

Sousedův chlapec nesl před sebou hrábě, dva jiní nesli opěradlo ze staré, zlámané židle, pokryté ženskou sukní a pak šel chomáč dětí i s jeho Annušou, a všichni křičeli táhlými, dolů po škále jdoucími hlasy: „Už strýc Eduš umřel . . .“

Eduš díval se okamžik na tuto ukrutnou hru dětskou. Pohřbívali ho, a on tu seděl a díval se oknem, jak děti si hrají. Zabolelo ho v duši, jak by ji někdo kleštěmi sevřel. Chtěl vstáti, chtěl utéci a nemohl, jakoby ho někdo ze zadu držel studenou kovovou rukou. A tento okamžik zdál se mu býti věčností, jakoby ona ho obklopila, a on v ni už pomálu přecházel.

Neslyšel ani, jak v síni hřmotily kroky. Teprve ze dvora zaslechl ostrý hlas Notárův: „Jdete vy proklatí! Hned se mi berte!“ Slyšel, jak Notár dupá nohama, a jak děti s křikem ženou se ze dvora tak jako splašené slepice. Ještě ho slyší, jak hučí, hubuje za nimi, protože nedají pokoje nemocnému člověku.

Vyhlédl oknem za Notárem.

Vidí ho, jak jde s bidlem na rameně v modré vojenské čapce, v modrých odraných barchetkách a rozbitých škorních. Okolo uší vlají mu dlouhé chomáčky vlasů. A jak si stoupá! Kdyby měl místo bidla kopí, šel by si tak jako rytíř ze starých časů. Eduś si myslí, že jde nadhánět. Za ním hned béře se Paták. Vysoký, hubený chlap. Jde jako liška, stoupá jen na prsty a očima v pravo, očima v levo. Je až po čertech opatrný a nedůvěřivý. Málokdy přijde posedět na chvíli. Sám, vždycky sám a vždy něco kutí.

Tak si to o nich myslil ubohý Eduš. Vzpomněl si, jak ještě loni chodil nadhánět pod splav, kde hlušivě šuměla řeka. Slyší ji doposud šumět, jak by stál u ní. A hlava jeho se kloní, a oči přimykají se, a jeho rozesněná duše už těká v životních dálkách . . .

Notár s Patákem uháněli okolo potoka. Vlny se jím bystře valily, a oni maně zrychlovali chůzi, pobízeni do kroku touto čipernou hudbou. Přešli už dědinu, šli kousek vozovou pěšinou a pak se dali mezemi k jezírkům.

Rovné a široké „luhy“ táhly se před nimi tak jako na dlani. Ze hrud se kouřilo, ozim se lehounce zelenal, nad loukou křižily s pokřikem vrány. Oblaka lehce se nesla a chvílemi od jihu zadychl vánek. Vrány usedly na louku a přestaly křičeti. A zase s piskotem přelétly koroptve.

Notár s Patákem chvílemi hovořili.

„Loni s tebou chodil Eduš,“ povídá Notár.

„Chodil,“ odřekl Paták a myslí na štiku, jak by ji chytil a jak by ji zpeněžil.

„Já se v tom nevyznám,“ řekl zas Notár.

„Proč by se's nevyznal? Jiné věci jsi dělal. Dej pozor, jak ti to řeknu: potichu, po prstech chodit — ryba je po čertech plachá. A potom nadhánět, jak je kdy potřeba, někdy z blízka a někdy z daleka. A řádně bidlem dorážej na dno. Někdy se, mrcha, zaryje do sítí, do bahna —

musíš ji polehtat po hřbetě. A hlavní je vždycky: potichu, s rozvahou," povídal Paták a v duchu už vidí sebe i Notára okolo jezera.

Myslí a nemluví. A také Notár myslí na tu svou práci. Nemůže toho srovnati v duchu: potichu chodit a řádně dorážet na dno. Myslí, že se tak obratným nezrodil. A pak: nadhánět někdy z blízka, někdy z daleka. Čert aby si tím hlavu lámal.

„Eh, to je čertovská práce," povídá nahlas, jak si to myslil.

„A ty jsi taková baba. Počkej, však uvidíš. To už musí člověk mít štěstí. Někoho ono hloupě se drží a někomu se lžíce spadne. A to je tak při všem," povídá Paták a z mlhy dávného života vykrajuje se mu jakási nehezká, protivná skvrna. Odplivl, pohodil na zádech čeřenem a začal si hvízdati, aby zaplašil skvrnu.

Přišli už k jezírkům. Jezírka svítila z daleka tak jako zrcadla. Olše a vrby až dosud bez listů skláněly se k nim se šedých břehů. Nad vodou trčel suchý, převislý rákos a při větru chřestěl. Však jiných zvuků tu nebylo.

Minuli jedno jezírko, druhé i třetí a brali se dále. Přišli až ke čtvrtému, nejrozsáhlejšímu. Břehy jeho byly holé bez křoví a beze stromů. Leda okolo stály vysoké topoly, zhusta oklešťované.

„Buď nám Pánbůh na svaté pomoci," povídá Paták a sejme klobouk.

„Pánbůh tě uslyš," odřekne Notár a sejme čepici.

Paták se skrčí, oči mu zahrají a do svalů přejde mu živost.

„Vidíš ji, mrchu," povídá Notárovi a kyne mu hlavou k jezeru.

„Vidím ji, vidím . . . jako kus dřeva leží si na vodě," povídá Notár, a tělem jeho pohrává také jakási dravá, lovecká vášeň.

„Já zůstanu tady a ty z daleka obejdeš a budeš ji hnáti. Ale jen z lehka, poslouchej, z lehka. A jenom po prstech. Jdi s Pánembohem," povídá šeptem a rukou mu kývá, aby se vzdálil.

Pomalu ponořuje čeřen do vody, krčí se k zemi a čeká.

Notár obchází. Má v ruce bidlo a sotva ho drží — tak se mu třesou ruce. A v těle má zvláštní nepokoj lovce, strach, radost zároveň. Obešel půlkruhem, blíží se k jezeru a skoro nedýchá. Je tak spletený, že neví ničeho, leda že je hloupý a neobratný. Ponořil bidlo do vody a činí všelijaké pohyby. Jedním okem pohlíží do vody a druhým sleduje strýce Pataka. A vidí na vodě, že ona dlouhá, nehnulá hmota lehce se pohnula. Do rukou vjela mu jakási prudká, neklidná síla. Škubá mu tělem a on jí nemůže odolat. Nadhání prudčeji a silným jediným pohybem vyplaší štiku. Zmizela. Nyní si myslí, že je vše ztraceno pro jeho nepokoj, pro jeho nedočkavost. Hledí na strýce Pataka. Vidí, jak tváří přešly mu mraky — nedobré znamení.

Strýc Paták vskutku se mrzí. Ale v tom čeřen se zachvěje od spodu. Ucítil v rukou nezvyklé trhnutí. Chce vykřiknout radostí. Vyrazí ze sebe „hó!" a už táhne čeřen. Pociťuje už přítěž v čeřenu, ale s tím větší prudkostí vyvrhuje síť na břeh. Však již měl čas. Štika proklouzla čeřenem na břeh. Vrhl se na ni a tiskne ji rukama.

A Notár hledí jako vyjeven. Neví a nechápe, jak se to stalo, že štika chycena. Myslí doposud, že udělal chybu a od této myšlenky nemůže dále. Ale pak vzchopí se a běží za strýcem Patákem.

Strýc Paták skoro se něží se štikou. Hladí ji po hřbetě, ale zároveň počítá a myslí na peníze. Vidí před sebou Notára. Vstane a objímá ho.

„Bratříčku, měli jsme štěstí. Chvála Pánubohu!“ povídá Notárovi a div že radostí nepláče.

„Eh, já jsem špatně tentoť . . .“, mrzí se Notár.

„Dobře's to, neprav, štěstí jde s tebou,“ povídá Paták, vyndavá šátek a zabaluje metrovou štiku do modrého režného šátku, jejž míval na houby.

Nyní se umlouvali. Notár měl vzíti domů bidlo a čeřen, a Paták rovnou cestou měl jíti do města k nájemci hotelu, kde odváděl pokaždé ryby. Shodli se na tom. Notár se rozběhl s bidlem a s čeřenem domů a myslí si, jak se pochlubí Edušovi, a Paták uhání se štikou k městu, myslí na štiku, jež sebou ještě v šátku zamrskla, na protrhlý čeřen a z toho počítá, kolik má žádat za štiku a kolik smí spustit, kdyby mu chtěli strhnout.

Uháněl vrbovou huštinou a za chvíli zmizel v pobřežním olšovém lese . . .

V.

Prodal ve městě štiku, a třeba mu dali jen tři zlaté padesát za ni, přece byl spokojen. Nakoupil ve městě potravin a radostně ubíhal domů. Přiběhl do síně zadýchán. Zaslechl Notára hovořit v Edušově jizbě. Vešel tam za ním.

Eduš seděl na loži oblečen a Notár na dubové lavici pod kachlovými kamny.

„No, jak jsi pořídil?“ ptal se ho Notár.

„Prodal jsem. Strhli mi padesát, ale což dělat, i to je dobré. Hleď, co jsem nakoupil,“ povídá Paták a rozvazuje na stole uzlík.

Byl v něm pecen chleba, hromada čerstvých kostí a kousek slaniny.

„Na co jsi kupoval kosti?“ ptal se ho Eduš.

„Myslel jsem, že si dnes postihnem'. Dáme je vařit. Polévka bude panská,“ povídá Paták a už se ohlíží po hrnci.

Nenašel ho, a proto rychle vzal kosti, odběhl do své třetiny, vzal hrnec, opláchl kosti ve vodě, zatopil, vložil zas kosti do hrnce, osolil a odběhl do Edušovy jizby.

Mluvili o dnešním lovu. Paták se rozpovídal. Přicházel málokdy, mnoho slov nevydal, jakoby v sobě ukrýval podivné věci, ale dnes všecek oživl. To nebyl ten starý, tajný a nemluvný Paták, jak si ho Notár i s Edušem představovali. Mluvil a vyprávěl živými slovy, až se mu Eduš podivil.

Odběhl na chvíli, sebral šum z kostí a zase se vrátil.

„Eh, jak jsme loni chytali pstruhy . . .“ povídal Eduš a rozkašlal se. „Bylo to pod splavem. Tenkrát jsme připadli na ně —“ zase si odkašlal — „to byla radost! Jenom se zlatili v čeřenu . . .“

Paták si mlaskl.

A Notár hleděl s Eduše na strýce Patáka. Myslil si, jakou to měli radost. Vždyť on sám dnes nadobro zhloupl, když Paták vylovil štiku.

„Eh, to nic není. Chytil jsem kdysi pět či šest kusů po pěti librách, o menších nemluvím," pověděl Paták, a Eduš i Notár na něho hledí nedůvěřivě, snad že je nechce vysadit na osla.

A Paták mluví a mluví a nepozoruje, jak se mu ústa najednou rozvázala — a všecko to jenom následkem dnešního šťastného lovu.

Odběhl opět, scedil polévku a donesl ji do Edušovy jizby. Zakouřila se na stole, a Eduš lačně z ní vdechoval páru do sebe.

„Přichystej, Notáre, Eduše nebudem' trápit," pověděl sebevědomě a nakrojil pecen.

Notár svižně se zvedl a shledával v polici mísu a lžíce. Donesl všecko, Paták nadrobil do mísy chleba a nalil polévky. Eduš se naklonil ke stolu, sáhl po lžíci a chvatně si nabral. Zachutnalo mu, že jedl za dva.

„Eh, ty jsi kuchař!" povídá Eduš.

„Všecko je dobré, ale kapka by nepoškodila —" odřekl Notár.

Paták se dovtípil. Je třeba první lov oslavit, aby se ostatní zdařily. Sáhl do kapsy ve vestě a podstrčil Notárovi peníze, aby šel. Notár se zvedl a upláchl z jizby.

Ve chvíli přišel s kořalkou. Ohlížel se po skleničkách a nenašel jich.

„Čtvrtinek nemáš?" povídá Edušovi.

„Běta je kamsi odnesla," povídá Eduš a myslí si: Dobře, že Běta je z domu, byla by váda.

Notár odběhl do své jizby a donesl čtvrtinky. Naplnil je z litrové zelené láhvice a rozestavil je po stole.

„Pánbůh dej zdraví!" povídá Paták.

„Ať slouží!" odřekli oba a rázem vyhltli čtvrtinky.

„A chutná, nepálí," povídá Eduš.

„Mně se zdá, sládne," povídá Notár a mlaskne.

„A některá pálí tak jako oheň," řekl Eduš.

„Kozel ví, co do ní dávají," přiřekl Notár.

„Eh, to vy nevíte," pověděl Paták. „Podomčil jsem přes čtyři roky ve městě u Ajznkrona, viděl jsem na vlastní oči."

„Vím, ledek dávají —" povídá Notár.

„Ah což, kdyby jen ledek. Lulek*) je horší. A taky ho dávají. Víte, že v sečích v Trojačce roste. Dojel jsem jedenkrát pro něj, na fůru jsem ho naložil a odvezl. A fuj! všecko to vypili lidé. Ještě si chválili kořalku, že byla silná," povídal Paták.

„No, to je špatnost," povzdychl Notár, nalil do čtvrtinek, a všichni zapili nemilou myšlenku.

„Kde jsou ty časy. To byly hody, jídla a nápoje, co duše ráčila. Žid pěkně zaplatí, jídla a pití popřeje doboha, ale mlčet člověk musí jako ryba, nic nesmí prozradit — hned jede ze služby," rozpověděl se Paták.

V duši měl cosi nepokojného.

„To's mohl něco přihospodařit," povídá Notár.

*) rulík zlomocný.

„Shospodařil jsem — čtyři stovečky. A všecko je v dýmu,“ mimoděk vyřekl Paták, a všecko se to tam v jeho duši zmítalo.

„A jak to, vždyť nevidět, že bys byl útratný?“ namítl Eduš.

Paták zavrtěl tělem. Na jazyk přišla mu myšlenka a nechtěla zpátky.

„Vždyť znáte ženské, omámí člověka a potom ho zavlekou. Fuj!“ řekl Paták, odplivl a pohodil hlavou.

Bylo mu lehčeji, že to už řekl.

„A tak vám to z kořene povím,“ rozpovídal se. „Bylo to u toho Ajznkrona. Šlo mi tam dobře. Žiďák byl obstojný, platil mi dobře, ledaco snesl — jenom ne prozradit. Byl jsem tam přes čtyři roky. Po Novém roce přijde tam děvečka, červená, malá, tak jako sýkorka. Očima sem, očima tam, pohlédne, zasměje se — kroťoučká tak jako kočka. Chce se jen mazlit. Přilákala mne. Mně bylo šestatřicet a jí teprv čtyřiadvacet. Mluvím s ní, počítáme své roky. Povídám: ‚Kdyby mně bylo třicet.‘ A ona: ‚Proč jenom třicet?‘ Pravím jí: ‚Tak, řek' bych ti slovo.‘ A ona: ‚Tak mi to řekněte.‘ Já řku: ‚Neřeknu, je mi už daleko přes třicet.‘ Smála se, mrzela, prosila, hladila — nepravím ničeho. Na soumrak přišla si ke mně do světničky, nedala pokoje a už tam zůstala.“

„Oh, znají to ženské, čerti v nich sedí,“ povídá Notár a zahrozí prstem, jen Eduš mlčí.

„Radši to zapijme,“ praví zas Notár a naplní čtvrtinky.

Zase je vyluskli.

„No, a tak stalo se, že jsme se vzali,“ vypráví dále strýc Paták. „První čas ušel. Je pravda, kroťoučká byla. Ale jenom se ohřála trochu, začne si poroučet a stavět si hlavu. Nechtěla sloužit, nebo prý nač si mne brala — aby mne živila? Fuj! abych nezaklel. Dupla si na mne. Křiku jsem neměl rád, jednou jí udělal po vůli. Dupla si po druhé. A tu já také si dupl, odepjal opásek a trochu ji zmaloval. Okrotla tak jako ovečka, dělala dobrotu. Ale čert jí měl věřit, podšita byla nedobrou kůží.“

„Vím, že v nich dobrého není, mrchy jsou falešné,“ povídá Notár a zase nalévá.

„A tak, abych své řeči nezapomněl, pěkně se tvářila a falešně myslela,“ pokračuje Paták. „Na podzim přišel nový pacholek, chlapík jak rys, červený, hlaďoučký a jenom očima mrká. Jednou ho vidím — stojí s mou ženou. Nepravím ničeho, vidím ho po druhé a domlouvám ženě. Jenom se usmívá. A potom jedenkrát vidím je spolu, fuj! Odepnu opásek a začnu ji malovat — a oni oba dají se do mne — pranice hotova.“

„Té já bych, brachu,“ povídá Notár a nalévá opět.

„Co bys jí? Zavřeli by tě. Ženská má zastání,“ povídá Paták. „Znám já ty věci. Večer už nepřišla. Ráno ji hledám, nikde nic, ani vidu slechu po ní. A tak mi napadlo otevřít truhlici. Prohlížím, obracím — peníze v čerty. Ah, už vím, jaký jsi ptáček. Zlost vjela do mne. Chodím jak pomaten, hlava mi hoří. A všecko pro čtyři stovky. Co jen mám začít, pravím si. Udám ji, zavrou ji, pošpiním ji a pošpiním sebe, utržím smíchu. Čekám den, týden — zlost mne už přechází. Myslím si, počkej, vem si hřích na svědomí, všecko se na světě ztrestá. A tak jsem nechal

všeho. Jenom jsem doslechl, že kamsi odjeli, peníze probili, a on ji pak nechal. Myslím si: tu máš, už se tě nabažil. A pak jsem odešel od Ajznkrona. K čemu se dříti u žida, schovávat peníze, když je čert béře. A tak jsem odešel sem na dědinu zpátky. A je mi dobře. Starostí nemám, ode dne do zítřka žiju a prací se nestrhám. A snad toho dočkám, že někdy přijde. Ale se ošidí na mně. Hlupákem nebudu. Řádně ji zbiřmuju a vykopu z domu jako zlou fenu, fuj!"

„To bych já nenechal. Ať si ji zavrou, ať si to odsedí, tak bych ji naučil," povídá Notár, až se mu chomáčky za boltci čepýří a dolévá spodek.

„Tak je to. Ženské jsou ženské," přikývl Eduš a ani neví, že je churav, tak všecek na sebe zapomněl.

A všichni pak posuzují ženské, všichni se spikli proti nim a přikládají svá polínka. Paták je spokojen, že se ho zastali. Je mu dnes dobře a veselo, zapomněl na svoji bídu, a rovněž i Eduš a Notár. Jazyky se jim rozvazují, ale není co píti.

A Notár běží pro novou láhev — — —

Pod večer přiběhla Běta od pánů. Otevřela dveře a vdechla do sebe. Učila kořalku. A hle, co vidí. Na loži sedí Eduš, oči má v mlze a klímá, Notár je uplakán a stále blábolí: „Ženičko, nebohá ženičko!" Slzy mu tekou tak jako hráchy. A Paták ho objímá okolo šíje a jen se s ním laská: „Bratříčku, Notáre, bratříčku, pamatuj na sebe, nepoddávej se."

„To jste mi pěkně dopředli," povídá Běta a bere se ke stolu.

Najednou stydí se všeci. Notár si utírá slzy, Paták se napřimuje a Eduš se tváří, jakoby neklímal. Ve hlavách mlha jakoby rozváta.

„No, pěkně tak, pěkně --" Notár se rozbrečel. „To jste mi chlapi. A to vám spískala ta vaše kořalka," mračí se Běta a pokročí k Edušovi.

Položila mu ruku na záda, nevědouc, jak je mu těžká.

„A ty také s nimi... ještě si pohoršuj," povídá bázlivým hlasem.

„Jemu je třeba trochu se rozebrat. Už ani nekašle," připomněl Notár.

„No, víš co, Notáre, nechme je. Je pravda, trochu jsme přebrali, ale ostatek nic nebylo zlého," měl za vhodné podotknout Paták, aby se omluvil.

Zvedl se se židle. Poznává po vrátkých nohou, že čas je už jíti.

„Notáre, pojďme," pobízí souseda.

„Je pravda, pojďme!" odtuší Notár.

Eduš se položil na lože a hlasitě frčel chřípěma. Notár se zvedl zároveň s Patákem.

„Už, tetko, odpusťte, že se to stalo," povídá Paták u samých dveří.

A Notár za ním klopýtl přes práh a celou svou délkou síní se roztáhl...

(Dokončení.)

Brand.

Dramatická báseň od Henr. Ibsena, přeložil Karel Kučera.

(Dokončení prvého dějství.)

Ejnar.
Proč pak ne?
Brand
(pozmění ton).
Loď, na vás dva co čeká tam,
též odsud vyveze i mne.
Ejnar.
Hej, hurá! oř můj svatební?
Hleď, Anežko, druh přibyl nám!
Brand.
Však na slavnost jdu pohřební.
Anežka.
Na pohřeb?
Ejnar.
Ty? Kdo pohřben bude?
Brand.
Bůh, jejž jsi dřív zval Bohem svým.
Anežka
(ustupujíc).
Pojď!
Ejnar.
Brande!
Brand.
Rakev s Bohem tím,
jejž zemský rab ctí, mysli chudé
se pohřbí za bílého dne.
Buď konec hry již záludné.
Čas svrchovaný, na obtíž
let tisíc postonával již.
Ejnar.
Tys chorý!
Brand.
Ne, mám zdravou plec
jak jedle v horách, jalovec;
však choré plémě dnešních dob
uložit nutno v rakev, hrob.
Hru, milkování chcete, smích,
vy chcete květ jen z žití lích,
jen málo věřit, nezřít hřích —
vy celé břímě, všecku strast
jen na jednoho chcete klást,

o němž se dí, že přišel k vám
a velký trest vzal na se sám.
Trn věnce pro vás snášel psanec,
vám proto volno, dát se v tanec; —
nuž tancuj, milý, — jiná věc,
kam dotančíš to na konec!

Ejnar.

Ach vím! Tou písní zánovní
kraj, město kolem všude zní.
Ty s havětí tou mladou jdeš,
co život má jen za veteš,
chce hrůzou, pekla plameny
svět vehnat v pytel žíněný.

Brand.

Zelota-blouznil nejsem, věz,
zde nemluvím co církve kněz;
ba jsem-li křesťan, sotva chápu,
však že jsem muž, vím dojista,
znám jistě hlízu, v jejíž drápu
zem vyssáta je dočista.

Ejnar
(s úsměvem).

Poprvé, věru, slyším zvěst,
že v naší zemi nazbyt jest
radosti, lásky k životu.

Brand.

Zde nikdo nemře z jásotu; —
vždyť zjev by to byl přeskvělý.
Nuž buď jsi otrok veselí —
však buď jím život po celý.
Jen nebuď dnes a včera tím
a po roce zas jinačím.
Čím jsi, buď celý, z plných sil,
ne kuse jen a v tříšti chvil.
Jeť bakchant jasná ideje,
však opilec rub žalný je, —
jeť silen krásná figura,
však pijan jeho nestvůra.
Jen projdi zem tu křížem kráž
a u všech zvídej, všech se taž,
a uzříš, ode všeho cos,
že každý přejal ve svůj los.
Věc svatou trochu vážně bere,
mrav předků trochu věrně ctí,
v kvas vždy se trochu chtivě dere —
jak předci blahé paměti —
veselý trochu v schůzi družné,
kdy zazní zpěv k cti síly mužné,

jíž malý sic, však pevný lid
svých skalin chrání domov, klid —
a trochu štědře sliby plýtvá,
zas trochu přesně, střízliv pitvá
sliv, slovo dané v nadšení,
kdy nadešel den splnění.
Však všeho, jak dím, troškou jen;
stín, přednost nejdou z míry ven,
tříšť malé duše je, tříšť obra,
zla jenom tříšť a tříšť jen dobra; —
a každá tříšť — to horší je —
co z druhé zbývá, ubije.

Ejnar.
Soud snadno díme pohrdavý;
však krasší zjev — soud shovívavý —

Brand.
Snad — ale zdravý nikterak.

Ejnar.
Zla kořen v lidu stih' tvůj zrak —
nuž dobrá, souhlasím já v mnohém,
však rci, jak souvisí to s Bohem,
jejž uložit chceš do rakve,
jenž Bohem mým se dosud zve.

Brand.
Jsi malířem, nuž brachu drahý,
zjev svého Boha tvář a tahy.
Prý malovals jej — dobrý lid
byl dojat, jak ten obraz shlíd'.
Byl asi starý; uhod jsem?

Ejnar.
Nu ano —?

Brand.
Šedin řídkých lem
jak u starců kol čela svit,
vous jako led, či stříbra nit —
je vlídný, dobrák od kosti,
však přísný dost, že do peřin
prchají děti v úzkosti,
jak jeho brv se pohne stín.
Zda obul jsi jej do trepek,
hle, ani nechci, abys řek;
však s dobrou, věř, se potážeš,
čepičku dáš-li, brejle též.

Ejnar
(zlostně).
Nač, proč —

Brand.

To není výsměch, lež.
Tak vyhlíží bůh rodinný
našeho lidu, otčiny.
Jak v spasiteli katolíci
zří děcko, v mysli vaší tkví,
že Pán je stařec sešlých lící,
jenž blízek stáří dětinství.
Jak papež v Petra prestolu
klíč dvojitý má, symbol vlády,
říš Páně k polu od polu
svíráte církve valy, hrady.
Od víry život, od učení
vy dělíte; vám ničím není
života způsob; povznést ducha
jen snaha vaše, cíl a tucha,
však život všecek zplna žíti,
ta myšlenka vás neosvítí.
Vám žádoucí Bůh chabý, vratký,
jenž přehlíží vám nedostatky --
rod lidský sláb je, proto s pleší
maluje Boha, čapku věší. —
Však ten mým Bohem není zván!
Můj bouře je, tvůj větru van,
nezdolný onen, tvůj je hluch,
ten tupý, onen lásky bůh.
Jak Herkul mlád je, v síle let, --
ne sestárlý Bůh Otec kmet!
Hlas jeho děs a blesků bouř,
kdy v ohnivý keř ztajen, v kouř,
Mojžíši na Horebu zněl,
před pídimužem obrem čněl.
Kde Gibeonu důl se tměl,
zastavil slunce v oblaku,
bez počtu činil zázraků,
a dosud činil by, jak kdys,
svět kdyby nebyl sláb jak tys!

Ejnar
(nedůvěřivě se usmívaje).

A bude svět snad obrozen?

Brand.

Tak jistě, jakož jistě vím,
že lékařem já narozen,
bych zahnal nemoc, mátoh dým!

Ejnar
(potřásaje hlavou).

Louč nezhasínej, čpí-li čoudy,
když svíce neplá v cesty cíl,

slov starých v mluvě nehas troudy,
dokud jsi nových nestvořil!

Brand.

Nic nového můj nechce duch;
vznést právo věčné cíl mých tuch.
Ni dogmata, ni církve říši
svým dílem nechci povznést k výši;
vždyť zřely svýma očima,
svůj vznik a proto možná věc,
že uzří mřít svůj kahanec.
Co stvořeno, vše konec má;
vše molem, červem přijde v zmar,
by podle řádů z hrobu, mar,
vstal nový, nezrozený tvar.
Však cos tu stojí beze změn; —
duch nestvořený, volný duch,
jenž ztracen již, pout rozbil kruh,
v století svěží jarní den,
jenž mužnou věrou z masa pout
šleh' radostně až v hlubin kout,
kde prazdroj ducha tryská ven.
Teď hokynářsky, v malém jen
s ním kupčí se, dík představám,
jež o Bohu má člověk sám; —
však z duší pahýlů těch, kruchů,
z těch tors a trupů lidských duchů,
z těch rukou, hlav vstaň muž zas celý,
by poznal Pán svůj výtvor skvělý,
největší dílo, svoji krev,
Adamův mladý, silný zjev!

Ejnar
(přerušuje hovor).

Zde rozchod vhod ti bude snad.
Buď s Bohem!

Brand.

Jdeš-li na západ,
jdu na sever. Dvě cesty jdou
níž k fjordu, stejně blízko jsou.
Buď zdráv!

Ejnar.

Buď zdráv!

Brand
(stoupaje dolů, ještě se obrací).

Děl od mhy svit.
Věz — uměním je život žít.

Ejnar
(kyne odmítavě).

Jen na ruby svět obrať sám;
já při svém Bohu vytrvám!

Brand.
Nuž maluj si ho s berlemi; —
já jdu mu ustlat pod zemí!
(Sestupuje po stezce.)

Ejnar
(mlčky jde a pohlíží za Brandem).

Anežka
(na okamžik stojí jako bezduchá; potom se vzchopí, rozhlíží se pokojně kolem a táže se).
Což slunce zašlo?

Ejnar.
V mraků šeď
jen vešlo; opět svítí teď.

Anežka.
Zde vane chlad.

Ejnar.
To větru dech
skal roklí zavál s ledných střech.
Zde sejdem.

Anežka.
Na jih hrůzně tak
dřív netměl se té hory mrak.

Ejnar.
Tys nezřela to pro hru, zpěv,
až křik tě zděsil, jeho zjev.
Však ať jde strmou cestou svou;
kde selhala, my začnem hrou.

Anežka.
Teď nikoliv — mdlob cítím tíž.

Ejnar.
Já vlastně též a cesta v důl
tak snadná, rovná není již,
jak dřív byl plošných výšin stůl.
Však až jen sejdem přes hory,
rej, tanec začnem na vzdory,
desetkrát větší, divý rej,
než dosud byl náš obyčej. —
Viz Anežko, viz modrý pruh,
v němž slunce teď se jiskří kruh;
hned jantarem, hned stříbrem plá,
hned vlní se, hned zasměje;
to velké, svěží moře je,
co nejdál tam kol do kola!
A zříš-li temný kouř a dým,
co nad krajem vlá pobřežním?
A zříš-li černý bod, jenž, hleď,
kol mysu právě zahnul teď?
To parník je — loď má i tvá!
Teď ve fjordu se ukrývá!

Však večer, vyjde z fjordu bran,
mne, tebe vznese v oceán! —
Mhy těžké padá šedý mrak. —
Rci, Anežko, zda zřel tvůj zrak,
jak moře, nebe hrálo luzně?

Anežka
(hledí do dálky jako bezduchá a praví).
Nu ovšem. Ale zřel jsi, jak —?

Ejnar.
Co?

Anežka
(naň nepohlédnouc, stlumeně, jako v kostele).
Za řeči jak rostl hrůzně!
(Sestupuje po stezce. Ejnar ji následuje.)

* * *

(Stezka podél horského svahu s divokým srázem po pravé straně. Nad horou a za ní prokmitají vyšší sněžné vrcholy.)

Brand
(sestupuje po stezce, zastaví se uprostřed cesty na vyčnívajícím ostrohu a dívá se dolů do hlubiny).
Ano, vše zas poznávám!
Každou budku na člun, prám,
úpad, vrch, bříz úběl šedý,
a ten starý kostel hnědý,
u potoka olšin řady,
vše zas vidím, hoch jak mladý.
Ale na všem větší šeď,
vše se mi zdá menší teď;
přes kraj hor sníh svátý, tuhý
na šíř víc, než tehdá, ční,
oblohy že úzké pruhy,
z údolí jež oko zírá,
v užší výsek uzavírá,
ční a hrozí, cloní, svírá —
světlo krade, výsluní.
(Usedne a hledí do dálky.)
Fjord. Zda tehdy za let vesny
též byl šerý tak a těsný?
Přeháňka je. V zamžení
jachta zdouvá plachty křídlo.
Na jih dál v hor stínu, hloubi
boudu zřím, kol sýpky loubí,
na zad rudé stavení. —
Na výspě toť vdovské sídlo!
Vdovský dvůr. Můj rodný dům.
Vzpomínek se rojí tlum.
V hloubi skal tam osamělá

moje dětská duše dlela. —
Teskná tíha svírá dech,
vzpomenu-li, že jsem z těch,
jejichž duch vždy v zem se nížil,
s mým se vždycky různil, křížil.
Vše, co velkého jsem chtěl,
zastřela teď mlžná běl.
Chabý duch se v srdce vplížil,
síla vyschla v hlubině;
v otecké zde patře lány,
jsem si cizí — spoután, sklány,
probouzím se ostříhaný,
Samson děvky na klíně.

(Zase hledí dolů do hlubiny.)

Jaký shon tam dole vzniká?
Ze všech míst a ze všech vrat
žen jde, dětí, mužů řad.
Za bok skol, tu v srázu náhle
mizí dlouhé řady táhlé,
až se sejdou odevšad —
u starého kostelíka.

(Povstane.)

Dobře znám vás, duše mdlé,
tupé mysli, vychladlé!
Celý ten váš otčenáš
nemá křídla vůle, síly,
nemá bázně bouřný vzkřik,
jímž by do nebes až vnik —
zvučně hlas má zaznět váš,
jinak, nežli z úst vám pílí
čtvrté prosby měkký vzlyk!
Prosba ta je heslo, znak,
jímž se lidu nítí zrak,
jímž všech chatek znějí stěny.
Z souvislosti vytržený,
do všech srdcí vkořeněný,
bouří hnán, jak příboj pěnný,
vaší víry tone vrak! —
Pryč z té dusné rokle, pryč!
Zde to vane hrobů puchem; —
vlajkou volnou žádná tyč
nezavlá tu svěžím vzduchem!

(Chce odejíti; shora hozený kámen koulí se po svahu dolů, těsně vedle něho.)

Brand
(volá nahoru).

Hej! Kdo to hází nahoře?

(Gerda, patnáctiletá dívka, běží nahoře po horském hřbetě, s kamením v zástěře.)

Gerda.
Vzkřik! Trefila jsem!
(Hází opět.)
Brand.
Ustaň v hře!
Gerda.
Tam bez úrazu na vývrati
zas na sněti se houpá, klátí!
(Hází poznovu a křičí.)
Jak dřív zas divě útočí!
Oh! Pomoz! Klove do očí!
Brand.
Co pro Bůh —!
Gerda.
Kdo jsi? Utlum hlas!
Stůj, ticho, ticho! vzlétne zas.
Brand.
Kdo?
Gerda.
Jestřába jsi neviděl?
Brand.
Ne.
Gerda.
Velikána ptáka zmoka,
jenž rudý, žlutý kruh kol oka
v skráň hřeben chýle, kol tu spěl!
Brand.
Kam cestou?
Gerda.
Do kostela.
Brand.
Tam?
Tož půjdem dva, cíl stejný mám.
Gerda.
Dva? Nikoliv, jdu odtud výš.
Brand
(ukazuje dolů).
Vždyť kostel tam!
Gerda
(pohrdlivě se mu vysmívajíc a ukazujíc dolů).
Co tamhle zříš?
Brand.
Nu ovšem; pojď!
Gerda.
Je šeredný!
Brand.
Proč soudíš tak, je nevzhledný?
Gerda.
Je malý.

Brand.

Zřelas větší chrám?

Gerda.

Zda větší? O, ten dobře znám.
Buď s Bohem!

(Stoupá vzhůru.)

Brand.

Tudy v chrám jdeš svůj?
To cesta v divých skalin sluj.

Gerda.

Pojď se mnou, výšin na břehu,
chrám uzříš z ledu, ze sněhu!

Brand.

Ze sněhu, ledu! Vím již vím!
Tam mezi skalin cimbuřím,
z let dětských na mysli to mám,
důl roklin stře se k výšinám;
chrám ledový se, tuším, zval;
lid mnohou báji o něm znal;
nad zmrzlou plesa hladinou
sníh zvlhlý stropem vyvršen,
že oblouky se sněžné pnou
přes jižní hřbety skalních stěn.

Gerda.

Teď chrám to přec, ač na pohled
se zdá to jenom fjeld a led.

Brand.

Tam nechoď; často větrů van
strop ledný rozmet do všech stran;
vzkřik stačí, výstřel z pušky jen —

Gerda

(ani ho neposlouchajíc).

Hleď sobí houf, jenž připlaven
povodní jarní, lavin slet
ho vloni v horách pohřbil, smet.

Brand.

Tam nechoď; nebezpečno tam!

Gerda

(dolů ukazujíc).

Tam nechoď; šeredný to chrám!

Brand.

Bůh opatruj tě.

Gerda.

Raděj pojď!
Tam do výšin mne doprovoď!
tam slapů bouře, lavin slet
ti mešní píseň budou pět,
s ledovců, sněžných se strání

ti vítr zahřmí kázání,
chlad, žár ti vjedou do skrání.
Nevzletí jestřáb v chrámu týn,
níž sedá na vrch Svartetind, —
tu netvor dřepí, hřbety ježí,
jak větrný pták na mé věži.

Brand.

Tvá cesta divá, duch tvůj divý —
zborcené harfy výkřik tklivý.
Zlo zase zla jen spřádá nit, –
však zlo lze v dobro obrátit.

Gerda.

Sem míří křídel bouřný šum!
Teď abych spěla ve svůj dům!
Buď s Bohem; v chrámě jista jsem, —
hu, zběsile jak letí sem.

(Křičí.)

Blíž nechoď! Kamenem ti dám!
Spár máš-li, snětev k ráně mám!

(Utíká vzhůru do hor.)

Brand
(po krátké přestávce).

Hle, kostelní to také host.
V údolích — horách, dost jich, dost.
Kdo nejlíp si as vede z nich?
Kdo nejhůř bloudí na scestích,
kdo, nejvíc vzdálen spásy lích,
v tmách tápe, krbu, míru prost —
duch lehkovážný — v skráni květ,
jenž nad srázem dá v hru se, let, —
duch malátný, jenž tupě vpřed
jde proto, že tak činil děd, —
duch blouznivý, v němž taký shon,
že zlo má dobra za výron? —
V boj do únavy, vzhůru paž,
s tou trojicí v boj křížem kráž!
Znám poslání; jak slunce svit
mlh skulinou plá vůdčí nit!
Znám odkaz svůj; pád běsů těch
umlčí světa žal a vzdech; —
ty složí-li dřív lidstvo v rov,
mor světa lehne pod příkrov!
Zbroj chystej duše! Ruku v meč!
Za statky nebes vzhůru v seč!

(Sestupuje dolů do krajiny.)

PRAVDOSLAV LIPŇANSKÝ:

Ve snu v kriminále.

(Dokončení.)

„Klíč od domu!“ zvolal jsem nadšeně, „toť vskutku myšlenka, pojatá ze skutečnosti života, lépe věru nemůže býti člověk za dobré chování odměněn, známť to z vlastní domácnosti!“

„Ovšem! A prostředek ten se také výtečně osvědčil. Stane-li se pak nejmenší nepravidelnost, přijde-li kdo hřmotně domů, odejme se mu klíč od domu, čímž trestán jest sice citelně, ale nikoliv netrpí újmy na lidské důstojnosti. Pokud pak klubů se týče, volil jste dnes právě příznivý den, který ukázati Vám může způsobem nejjednodušším rozvoj klubovní. Každoročně totiž slavíváme některou všem společnou památku, při čemž ve dvoraně súčastní se veškeré korporace bez rozdílu stran. Aby se účastenství při slavnostech umožnilo i nemajetným, sbírá se na ně již během roku. Dnes slavíme právě narozeniny velikána velezaslouženého, muže, který před drahnými lety, ve spise dnes ještě památném položil základní kámen k všemu trestnictví, v díle, které po celé budoucí časy zůstane vždy rozhodným pro rozvoj výkonu trestního.“

„Ah! zajisté míníte Johna Howarda, lidumila a zakladatele moderního trestnictví.“

„Ale kde pak! Starý ten dědeček snad ve Vašich dobách byl ještě ctěn a vážen, pro naše doby se již přežil. Míním jiného. Náš oslavenec jest Krohne, jehož dílo (byť i v úkrytu útulném přece na přemnohých místech) chová zárodky utěšených plodů, které dnes tak bujně z květů svých vyrazily a moderní výkon trestní charakterisují. Znalec bez obtíže pozná ve spisu Krohnově zdárně zaseté símě. Navštívíte-li dnes večer slavnost naši, k níž Vás jako předseda slavnostního výboru zvu, přesvědčíte se, s jakou pietou uctíváme velikány své. Ředitel, který dnešní slavnosti též se účastní, rozloučí se při příležitosti té zároveň s některými chovanci ústavu, jejichž pobyt zde zítra vyprší.“

Maje v kapse klíč od domu a ujištěn jsa průvodčím, že do 11 hodin vše bude skončeno, svolil jsem radostně ku projektované návštěvě.

„Dobrá! Slavnost počne o 7. hod., máme tedy ještě čas do té doby poohlédnouti se po některých mých známých — libo-li. Seznáte při návštěvách těch, kterak utěšeně trestnická práce se dnes utváří. Do vyšších pater Vás vůbec neuvedu, jde tam na oko práce v týchž kolejích, ve kterých se druhdy pohybovala. Řemeslo tu převládá, bydlí tam ševci, krejčí, tkadlci atd., kteří však dnes nepracují, jako za Vašich dob, na účet ústavu nebo některého podnikatele, nýbrž na objednávku pro jiné trestance. Tímto prajednoduchým způsobem hradí ústav potřeby svých chovanců, aniž by poškozoval práci na svobodě, neboť nabídka a poptávka navzájem se srovnává. — Prosím však, račte se mnou vejíti semhle.“

Jako skoprnělý stanul jsem ve dveřích pokoje, který mi průvodce otevřel. To nebyla cela trestnická, nýbrž skleník! Nebylo místečka

vzduchu a světlu přístupného, které by nebylo bývalo poseto květinami. Zvláště dvojitá okna, k západu a jihu položená, krásné exempláry vykazovala. V zapadajícím slunku zářily azalky, kamelie a j., jakoby znázorniti chtěly kousek poesie v prose trestnické, kus léta uprostřed zimy. Uprostřed rostlinstva, ba mohu říci: pod palmami, stál domácí pán, horlivě se zaměstnávaje zaléváním chovanců svých a·tu a onde pečlivou rukou suchý list odstraňuje. Viděli jsme se již u oběda. Omlouval se, že v práci pokračuje, musí prý si přispíšiti, aby do slavnosti byl hotov.

„Přerozkošné!" zvolal jsem. „Toho bych se nikdy nebyl nadál, že v trestnici tak něžná kvítka uvidím. Vskutku přerozkošné, a věru, mnohem pěknější to práce nežli jednotvárná ševcovina a krejčovina dřívějších trestnic."

„A po vší stránce práce účelná," doplnil větu průvodce. „Pěstování květin převalnou měrou zušlechťuje ducha a působí blahodárně na mysl, což o ševcovině jistě nikdo tvrditi nemůže. Člověk, který má smysl pro ušlechtilé pěstování květin i za mříží žalářní, jistě není ztracen, byť by i doživotně seděl. Hle, přítel můj jest duše tak útlá, soucitná, že pláče, zahyne-li mu květina."

„Proč pak se sem vlastně dostal?" tázal jsem se pošeptmo.

„Pro loupežnou vraždu," odvětil právě tak tiše průvodce. „Ale to nejsou všechny květiny, které tuto vidíte; dobrák, přítel můj, i celou ložnici svou přeměnil v jediný sad, postel si do koutečka posunuv. Ale bohužel nedá se ložnice vytápěti, a proto umístnil v ní pověstné své kaktusy, které i v zimě vydrží. Kdyby neměl dnes právě plné ruce práce, ukázal by Vám je, jsouť zvláště pozoruhodné tím, že kaktus v trestnici vypěstovaný valně se liší od kaktusu na svobodě vypěstovaného, tak aspoň tvrdí znalci."

„Kdo pak zavedl ducha tak zušlechťující pěstování květin do trestnice?" tázal jsem se.

„Kdož by byl mohl přijíti na myšlenku tak dalekosáhlou, ne-li Krohne," odvětil průvodce. „Čtěte jen jeho ‚nauku o vězeňství' a shledáte, že přeje si, aby samovazebníku dopřála se květina, která by tam, kde živý tvor mu společníkem býti nemůže, stala se předmětem jeho lásky a péče. Jedna květina ale léta nečiní, proto jsme plodnou myšlenku Krohnovu dále rozpředli, a ejhle, přítel můj, jemuž v létě svěřeny jsou sady trestnické, nepřeje si nic toužebněji, nežli aby mu i v létě větší místnosti propůjčeny byly k pěstování květin. Nejlépe by se k tomu hodil veliký komplex skleníků, v němž by blahodárnou činnost svou zdárně rozvinouti mohl. Zdaž není to utěšený důkaz píle a chuti ku práci? Řediteli se ostatně záměr stavby velikých skleníků také zamlouvá. Pojďme však raději, abychom přítele nerušili. Zavedu Vás k jinému známému, jehož zaměstnání Vás asi neméně poutati bude . . ."

Sotva otevřel průvodce sousední dveře, zjevil se mi obraz zcela jiný, ale neméně ojedinělý a překvapující. Stohlasné švitoření přivítalo nás. Jako dříve viděl jsem samé květiny, tak nyní všude setkal se zrak můj s klecí. Nejrůznější ptáci volně poletovali v pokoji, anebo důvěrně a ochočeni usedali na rameno svého živitele, laškujíce se s ním, jakoby v odměnu za to, že právě miláčkům svým strojil večerní hody. V oke-

nicích v diskrétním úkrytu umístněna byla hnízdečka pro párky, patrný to důkaz, že se úmysl pěstitele, aby ptáčkům svým poskytl příležitost k rozmnožování se, potkával se zdárným výsledkem. Vlídně jsouce přijati, usedli jsme, pozorujíce krmení, a nemohl jsem opravdu zatajiti podivení svého nad tímto velepoutavým zjevem.

„Také k tomu, co zde vidíte, dal vlastně popud Krohne. Jeho vzorná učebnice úžasné podává svědectví, kterak velemuž ten bezcitné a drsné století své na perutích mohutného přezíravého ducha přeletěl, daleko za sebou zanechav souvěkovce. Zajímalo by mne opravdu, kdybych se mohl dozvěděti, jak připadl právě na pěstování květin a ptactva v trestnici?“

„Snad byl milovníkem ptactva a měl sám ptáčka, znaje takto z vlastní zkušenosti, kterak malý tvor povznésti a zušlechtiti může mysl truchlící.“

„Možná! tolik ale jest jisto, že krásná ta myšlenka v jeho dobách neprorazila, ale naopak potkala se s protivníky a mělkými posměváčky, kteří si o ni své špatné vtipy brousili. Nuže, jeho asi blažilo vědomí Vašeho básníka Rubeše, jenž psal:

Není na světě člověk ten,
jenž by vyhověl lidem všem!

Nejhorší plody pak to také nebývají, na něž se sršně sesypou. Dnes najdete květiny a ptáčky Krohnovy téměř v každé sednici ústavu. Správa se vzornou a chvalitebnou péčí o to dbá, aby každému, kdo v tomto směru projeví přání, dostalo se takového druha samovazby. Přítel můj hradí výtěžkem prodeje téměř všechna svá vydání. Specialitou chovu jeho jsou špačkové mluvicí. Nejhledanější druh jsou ti, kteří mluví: Na zdar Krohne! Stojí to ovšem hezkou práci, nežli se takovému zvířátku tolik učenosti vpraví, a mnohý špaček nikdy se tak nevycepuje. Hlavní obtíž při tom činí ptáčkům písmena *r*. Takového nedouka mám ku př. zde; u něho jest všechna práce marna. Jakoby ze zlomyslnosti škodolibé důsledně brebtá mi: Na zdar Kohne! — Nu, uvidíme, snad i pro něho najdu milovníka; špačkové podobného zpěvu zajisté jsou zvláštní vzácnosti.“

„Jest ale na čase, abychom se zdvihli,“ mínil průvodce. „Musíme se ještě ustrojiti k slavnosti. Pojďme, pane doktore, šestá padla.“

Stalo se. Abychom nejkratší cestou dostali se do bytu průvodcova, který v jiném křídle budovy se nacházel, vedl mne přes ohromný dvůr ústavu. Však co to? Ještě trnu zděšením, vzpomenu-li událostí následujících několika minut. Sotva že přišli jsme do prostřed dvoru, vyřítila se z postranní houštiny s bohopustým řevem tlupa ozbrojenců. Divoké postavy ty hnaly s blyskavými bodáky na puškách útokem na nás. Jiní plazmo blížili se, kryjíce se za předměty, ochrany jim skytající. Tu padla rána, brzo na to druhá, a bylo mi, jakobych hvizdot kulí kolem uší slyšel. Co pak nanejvýš uděšen s třesoucími se koleny hledal jsem opory v průvodci, nemysle jinak, než že poslední hodinka má nastala, vířila kolem nás s pekelným rámusem ohlušující rychlopalba. „Hoří!“

vyrazil jsem ustrašen ze sebe, pak neslyšel a neviděl jsem již nic, oči se mi zalily, a černé mžitky dělaly se mi před nimi.

Když jsem se z omámení svého vzpamatoval, bylo po všem. Zjevení zmizelo. S úsměvem přisvědčoval průvodce otázce, zda ještě žiju, a s patrnou ironií pásl se na mé úzkosti.

„Pro Boha! Co to bylo?“ vypravil jsem ztěží ze sebe.

„Nerozčilujte se zbytečně,“ bylo mi odpovědí. „Viděl jste právě ozbrojené sbory naše ostrostřelecké. Kdybych byl tušil, že Vám toto nové zařízení zůstalo neznámým, byl bych Vás na vše připravil.“

„Ostrostřelci?“ prohodil jsem nedůvěřivě. „Kterak může se v trestnici trpěti ozbrojený sbor trestanecký? Jak možno, že vězňům svěří se zbraně a podobné nebezpečné náčiní? Jaké neštěstí by se tu mohlo státi!“

„A proč by měl býti právě ostrostřelecký sbor zakázán?“ tázal se zase průvodce. „Právě naopak: sbory takové docházejí podpory. Vojenská kázeň, které podřízeni jsou členové, jest nejvýtečnější školou. Mnohý, kterého nevázanost a neposlušnost na dráhu zločinu svedla, tím zase pořádku se naučí. Že ostatně i mimo kruhy trestnické sborům těm veliká důležitost se přikládá, seznáte z toho, že ministerstvo války dokonce i zdarma dodává pušky a náboj.“

„Pro Boha! Jaké to plýtvání!“ zvolal jsem. „Nu, já tak seděti na říšské radě nebo v delegacích, tu bych dal ministrovi války co proto!“

„Říšská rada a delegace nemají do toho co mluviti,“ podotknul průvodce. „Pušky pocházejí z ohromných, dnes již nepotřebných zásob vymýtěných zadovek. Páni jsou rádi, že se jich takto vůbec sprostí. Poněvadž za dnešních dob musí dostati armáda průměrně půlletně nové ručnice, aby při báječném pokroku ve vynalézání na tomto poli nebyla předstižena některým sousedem, nedostávalo by se brzo skladišť pro starou zbraň. Naše ústavní pušky jsou ale ještě velmi dobré. Střílí se z nich, jak jste pozoroval, ještě prachem, ba prachem kouřícím. Armáda střílí dnes kyselinou uhličitou nebo elektřinou. Pušky její nebouchají, nekouří, nedávají žádného zpátečního nárazu ...“

„A netrefují,“ doložil jsem.

„Možná,“ mínil průvodce, „ale za to pálí s úžasnou rychlostí. Ostatně byla také doba — a sice bylo to, když nářky na konkurrenci práce trestnické byly nejkřiklavější — kdy vážně pomýšleno na regulování práce trestnické a za tou příčinou místo práce nucená vojenská exercírka zavésti se měla. V Americe tu a tam stalo se to již v předešlém století skutkem. Tam obsazována dokonce i potřebná místa důstojnická a poddůstojnická trestanci, při čemž zaveden byl úplně vojenský pomp v hodnostech. U nás dalo by se to ovšem hůře provésti, protože by pak zase vojsko křičelo na konkurrenci. Mimo to nemohl také nikdo žádati, aby důstojníci a poddůstojníci zadarmo sloužili; také nehodí se u nás každý za pěšáka, a zařízení ku př. vězeňských pluků dragounských vyžadovalo by zase obtížné stavby koníren. Z toho důvodu zůstalo pouze při ozbrojených sborech ostrostřeleckých, které však všemožně byly privilegovány. Ostatně přinesl již za Vašich dob ve Vídni vycházející list „Allg. Juristen-Ztg.“ články z péra veleřízného trestnického ředitele v Mariboru n. D., později ve Štýrském Hradci, kterýžto pán

největší umění paedagogické již tenkráte spatřoval ve výchově vojenské, ve vojenském reglementu služebním a exercirce. Zmíněný ředitel docílil tím na „svém“ ústavě fenomenálního zjevu. Kdežto totiž po celé Evropě, v Anglii i v Americe pokládalo se za velikánský úspěch, stala-li se po vystoupení z trestnice přese všechen pochybený systém trestní pouze polovička — tedy 50% — propuštěných trestanců zpětilými, vykázal řečený ředitel pouze **3%** (!) zpětilosti — úkaz to v dějinách výkonu trestního i dnes ještě nevídaný! O úspěchu tom psal za Vašich dob, proti policejní dohlídce a tedy v náš prospěch pracující český učenec, dvorní rada dr. Alois Zucker v díle: „Einige dringende Reformen der Strafrechtspflege“ na str. 19.

Neosvědčení mladí kollegové osvědčeného starého mariborského praktika ovšem záviděli panu řediteli tak skvělé výsledky blahodárné a nezištné činnosti — vždyť šlechetné snahy vždy mají závistníky — kdyby však byli si vzali z něho příklad a mladistvého provinilce byli z discipliny trestnické strčili jako mariborský ředitel — místo na silnici — zrovna do kabátce vojenského, byli by se v pěti letech jako on dodělali téhož „fenomenálního úspěchu“ a mohli se státi ještě jenerálními inspektory trestnictví rakouského, což jemu souzeno nebylo. Hanebná a nelidská policejní dohlídka, díky Bohu, pominula, ale bohužel také mariborská ojedinělá 3% zpětilost,*) ale řízný vojenský duch udatného pana ředitele přečkal i toto a působí — jak viděl jste — i dnes ještě blahodárně v našich spolcích střeleckých. Kdyby se byly ušlechtilé snahy mariborského ředitele uskutečnily v celém svém dosahu, měli bychom dnes i zemskou obranu trestnickou. Ale vyhlížíte vskutku rozčileně. Jste bledý. Pojďme, zavedu Vás k lékaři, který rychle pomáhá na nohy. Bydlí právě vedle mne a nezajdeme si tedy.“

„Což pak lékař v trestnici nyní bydlí těsně vedle trestanců?“ ptal jsem se. „Trvám, že lékaři ústavu sluší právě tak jako ostatnímu úřednictvu byt od trestanců oddělený.“

„Proč pak má právě lékař činiti výjimku?“ tázal se průvodce, „vždyť lékař, k němuž Vás uvedu, jest sám trestníkem.“

Stanul jsem udiven.

„Jak pozoruji, jste myšlenkami svými ještě stále v té zastaralé minulosti, v níž trestníci, ať chtěli či nechtěli, sloužiti musili experimentům státem ustanoveného lékaře. Tomu dnes již není. Kdo má peníze, volí si lékaře, ke kterému on sám má důvěru, a ne toho, ke komu ji má stát. Státem ustanovený lékař léčí vlastně jen obyvatelstvo nejvyšších pater, jsa pouze chudinským lékařem ústavu. Přítel můj jest ostatně přímo geniální člověk, vynálezce důležitých výzkumů. Bohužel zabránily mu bídácké intriky státních kollegů, aby z vynálezů svých také prakticky těžil a je takto osvědčil.“

„Kterak ale mohl takový výtečník tak hluboko klesnouti, že se dostal až do trestnice?“ tázal jsem se.

*) Dr. Zucker opravil tento na základě špatné a klamné informace uvedený poměr zpětilosti v pozdějších svých dílech na úkor informatora mariborského.

„K tomu není mnoho třeba,“ odvětil průvodce, „člověk ten stal se obětí svých genialních ideí. Pojďme však! Zde bydlí a může Vám sám vyložiti, jak se dostal do kriminálu.“

Když jsme byli vešli, představil mne průvodce doktorovi, vážnému to starci duchaplného vzezření, který mi dal několik kapek, jež mi rychle vrátily zase dřívější klid.

„Pana doktora zde,“ počal průvodce, „zajímají Tvé vynálezy a byl by Ti povděčen, kdybys mu systém svůj krátce vyložil.“

„S radostí,“ odpověděl lékař. „Znáte zajisté věhlasného učence Lombrosa a znamenitá jeho díla. Z jeho spisů odvozuji nepopíratelnou pravdu, že to, co krátkozrací zločinem nazývají, není namnoze leč chorobou, že tedy t. zv. zločinec jest vlastně člověk nemocný. Různá měření (anthropometrie) a anatomické výzkumy, jimiž Lombroso tak pečlivě se obíral, pravdu tuto nezvratně zjistily. Kdo tomu nevěří, jest ignorant, což Lombroso s vlašskou mrštností a německou hrubostí nesčíslněkráte již dokázal. Lombrosovi ale nepodařilo se určiti, jakého druhu jest nalezená nemoc a kterými prostředky vyhojiti se dá. Tyto věci vynašel jsem já. Ale místo aby mne za tento vynález do nebe povznesli, strčili mne do káznice, a to pouze proto, že výzkum můj — jako každý jiný — v počátcích svých jevil ještě některé mezery a nedostatky. Jest to osud každého veleducha, že za živa ho osočují a po smrti — a to dosti zřídka — ocení.

Přišel jsem na to, že choroba, o niž tu jde, jest nakažlivá a že přenáší se na zdravého, který s nemocným ve styk přichází. Není pochyby, že zdravý bývá často infikován nemocným!“

„Pochopuji!“ prohodil jsem. „Proto také za mých dob věznice se společnou vazbou tolik záhuby způsobily! Jako by mi bělmo z očí padalo! Úzký styk s chronickým nemocným, jehož chybně nazýváme zločincem nepolepšitelným, úzký styk ten účinkovati musí contagiosně na živly k nemoci disponující. To sice i za mých dob již se vycítovalo, ale vědeckého ocenění pravda tato nedošla. Nám se podobalo, že zlý příklad, zkáza dobrých zlými, jest následkem společné vazby. Hledali jsme nebezpečí na poli morálky, kdežto vy právem chcete ho postihnouti na poli fysickém.“

„Tak jest!“ pravil lékař. „Těší mě, že jste mne pochopil. Uznáte také, že snaha moje k tomu se nesla, abych toto poznání také prakticky využitkoval. Kde jest nákaza — tak vyvozoval jsem — musí býti i látky, které nákazu přenášejí.“

„Toť nade vši pochybnost správné.“

„Abych tuto látku našel, k tomu směřovala všechna moje ctižádost. Hledal a zkoumal jsem. Vyšetřoval jsem exkrementy živých i lebky mrtvých zločinců, až konečně našel jsem, čeho jsem tak dlouho byl hledal a co jsem jasně tušil, totiž mikroorganismus, který nemoc přenáší — — — —“

„Bacillus zločinců!“ zvolal jsem nadšeně.

„Uhodl jste! Ale tento vynález byl mým neštěstím,“ dodal zádumčivě. „Na základě vynálezu svého zkoumal jsem dále a pomocí nekonečných experimentů podařilo se mi nalézti i odrůdy jeho: bacillus

vraždy, bacillus krádeže, bacillus násilí atd. atd. Ký div, že po tomto úspěchu chtěl jsem i zkoušku učiniti. Experimenty mé na zvířatech nepodařily se, zkušebná zvířata neměla dosti vnímavosti. Marny byly všechny mé snahy, abych králíky nebo morčata, jimž vočkoval jsem jed, přiměl ku vraždě nebo k násilí. Ani krásti mi nechtěla, ač zlodějský jed ze všech jest nejsilnější. Tu nahlédl jsem, že experimenty své musím učiniti na lidech, ač-li jsem se o pravdivosti theorie své přesvědčiti chtěl. Obrátil jsem se k ministerstvu práv s prosbou, aby mi potřebný materiál dán byl k disposici. Ministerstvo nejen že mne zkrátka odbylo, ba projevilo dokonce i pochybnosti o normálnosti duševního stavu mého. Mimo to dozvěděl jsem se, že mě chtěli v odměnu za vědeckou horlivost mou zbaviti úřadu vězeňského lékaře. Tu odhodlal jsem se k činu, který mne zahubil. Nemocnému jakémusi dal jsem místo klystýru injekci svého bacilla vraždy. Účinek očekávaný se dostavil. Téhož dne ještě zabil pacient svého ošetřovatele v nemocnici a poranil celou řadu jiných ještě osob. Padlo na mne podezření, hrdost má mi nedovolovala, abych popíral, přišel jsem do vyšetřování, a státní zástupce viděl ve mně pachatele, v pachateli ale pouze můj nástroj — ač dříve jako obyčejně nic nechápal — a moudří páni porotcové dali se přemluviti státním zástupcem. Nic nepomohly výmluvné vývody mého obhajce, jenž nad hvězdy jasněji dokázal důležitost výzkumů mých, soud zůstal hluchým k prosbám obhajcovým, abych zachován zůstal k blahu člověčenstva. A tak sedím zde, odsouzen k doživotnímu žaláři pouze cestou milosti, jako sprostý zločinec.“

„Hrozné!“ prohodil jsem pohnutým hlasem.

„Konečně nadešly i pro mne lepší časy, když výkon trestní byl úplně zreformován. Dnes nemusím již krejčovati, kteréžto řemeslo mi bylo přikázáno, jakoby schopnostem mým nejlépe vyhovovalo. Díky prostředkům mým, najal jsem si tento byt a mohu nyní pokračovati ve studiích. Když se mi bylo podařilo nalézti přenašeče choroby, snažil jsem se nalézti i nepřítele zhoubných bacillů. Našel jsem ho. Celá řada jedů, jako kyanovodík, strychnin atd., umrtvuje bacilly s naprostou jistotou a odnímá jim takto půdu žírnou, bez níž nemohou žíti. Přečastokráte jsem již podal žádost, aby mi bylo dovoleno, zkusmo osvědčiti výzkumy své na živých lidech, avšak aniž by se byl kdo i jen pokusil o vědecké prozkoumání mé methody. Řeklo se mi zkrátka, že věc jest příliš nebezpečna. Tak sejde asi blahodárný vynález můj se mnou do hrobu a požehnaný nástroj tam na skříni — při tom ukázal na jakýsi druh stříkačky, který bych byl ve své naivnosti měl za zcela jiný prosaický inštrument — nepřinese lidstvu žádného požehnání.“

„Ano, tak to chodí, drahý příteli,“ bolně podotknul průvodčí, „svět odplácí veleduchům svým přerozmanitou měrou. Vynálezce a ničitele bacilla tuberkulí do nebe vynesli, a tvůj báječný vynález pochová se v káznici. Jeho stříkačce svěřily se osoby nejvznešenější, tvé nechtějí svěřiti ani pár mizerných doživotních z nejvyššího patra. Avšak pojďme, pane doktore,“ pravil po krátkém pohnutlivém zamlčení se, „dnes, v slavnostní den, pusťme mimo sebe všechnu bídu lidskou. Jest na čase, abychom se odebrali do slavnostní dvorany.“

Šli jsme a přesně o sedmé hodině objevili jsme se ve skvostné a slavnostně vyzdobené spolkové hodovně.

Tabule měla podobu podkovy. Uprostřed usedl průvodce můj jakožto předseda, na pravo od něho bylo křeslo mně, po jeho levici řediteli vyhrazeno. Naproti nám zasedlo několik mladých, elegantně oděných pánů, jimž mne ředitel představil, a kteří pozornost mou již proto k sobě upoutali, že neměli obleku ústavního.

„Naši páni volontéři," poučil mne ředitel. „Mladí to páni, kteří šestinedělní kurs praktický v trestnici prodělávají, aby z vlastního názoru poznali výkon trestu. Tím zabrání se, aby páni ti, až stanou se samostatnými soudci, nedělali chyb, kterých dopouštěli se předchůdcové jejich, vyměřujíce trestů beze všeho ladu a skladu, čímž nadělalo se tolik osudné škody. Mladí pánové pracují napřed 14 dní u mne v kanceláři, na to hledí se pod návodem ostatního úřednictva obeznámiti s veškerou agendou a s procedurou administrační a posledních 14 dní zachází se s nimi zcela jako s trestníky. Jsou, pokud možno, nejpřísněji chováni, neboť nedostanou ku př. klíče od domu. Zabíjíme tak jednou ranou dvě mouchy: jednak ochutnávají páni z vlastní zkušenosti výkon trestu, jednak dopřává se jim dostatečný čas k studování, jež klid ústavu valně podporuje. Ostatně není myšlenka, aby nastávající soudcové sami napřed okusili medu trestního, nová."

„Tak jest!" prohodil jsem. „I za mých dob tu i onde — ovšem nesměle — ozývali se hlasové, žádající, aby páni soudcové náležitě informovali se o vězeňství; ale páni domnívali se, že by si zadali, kdyby s trestnickým úřednictvem společně pracovali."

„Ba! Vždyť, jak z dějin známo, i císař Josef II. dal se zavříti na hodinu do temné komůrky na Špilberku, a jen vlastní tato zkušenost způsobila, že zrušeny byly hrozné žaláře lidomorné na Špilberku."

Před početím slavnosti mohl jsem si ještě prohlédnouti dvoranu. Na vyvýšeném místě za námi bylo uprostřed exotické zeleni skvostné poprsí, jež dle vysvětlení ředitelova znázorňovalo vážné rysy oslavencovy.

Na protější straně bylo podium, které zvolna se plnilo. Příchozí byli, jak poučoval mne ředitel, členy různých pěveckých spolků.

„Jest jich tu slušná řada: spolky čistě pěvecké, sborové, i výhradně hudební, instrumentální i smyčcové přesně uměleckého rázu. Mezi sebou se různé spolky ty hašteří, dnes ale harmonicky se srovnaly. Nejhorší jsou Wagnerovci, kteří vždy a všude jenom rámus tropí. Tito nenávidí nejvíce našeho hudebního ředitele trestnického, poněvadž je rozhodný odpůrce Wagnerovy hudby; tím záslužnější jest, že přese vši antipatii svou převzal dnes slavnostní dirigování."

„Hudební ředitel?" tázal jsem se udiveně. „Od které doby jest tato hodnost v trestnici? Za mých dob učil v trestnici hudbě a zpěvu učitel obecných škol."

„Kdy pak jsme se již z poměrů podobných vyzuli! Naše trestnice dnes mají řádně placené odborné ředitele hudby, kteří patří k vyššímu úřednictvu ústavu. Ředitelé ti vyučují i soukromě v trestnici, a že činnost jejich jest mnohostranná a zdárná, seznáte z toho, že náš ředitel obírá se vážně sestavováním sboru diletantního. Avšak ticho! Zpívá se."

Přiznávám, že zpívalo se velmi pěkně a s citem. Tu onde jevila se sice při středních hlasech jakási kolísavost v intonaci, což ale dle tvrzení ředitelova Wagnerovci zavinili, ježto čtverozpěvu úplně odvykli. Také lehounký tancový takt, který tvořil refrain každé sloky, zdál se mi pro slavnostní prozpěv méně vhodným a upomínal mne melodií živě na starou písničku naši: ‚Utíkej, Káčo, utíkej'."

V tom smyslu také vyslovil jsem své podivení, na něž dostal jsem vysvětlení, že si hudební ředitel vskutku vypůjčuje někdy melodie z národních písní XIX. století. Skladatel prý velice duchaplně tuto melodii vpletl do slavnostního uvítání, jako by naznačiti chtěl ohromný pokrok, který se byl od dob Krohnových stal.

Po skončeném zpěvu vystoupil průvodce můj na řečnickou tribunu. Srovnav smutný stav trestnictví na sklonku XIX. století s přítomností, vytkl, kde oslavenec žil a působil a kde položil základ k reformě věznické, dokazuje, kterak nezměrných zásluh si získal a kterak potomstvo vděky jest mu zavázáno. Řečník dále ukázal k myšlence Krohnově, že zločin bývá tím brutálnější, čím brutálnější jest trest, a dovozoval, že v tom leží vlastně důvod, aby všeliký trest byl odstraněn, cíl to, který ovšem ještě v nedozírné budoucnosti leží, poněvadž se ještě filosofie trestní nepropracovala k uznání nepopíratelné pravdy deterministické, které již Liszt tak skvěle hájil, a dle níž člověk nemá svobodné vůle a jen tak jednati musí, jak povaha jeho mu předpisuje.

„Roste-li s brutalitou trestů brutalita zločinů, následuje z toho, že mírnost trestů zmírnění zločinů podmiňuje. Následuje z toho ale také s logickou nezbytností, že, přestanou-li tresty, přestane i zločin. Aby se tento zlatý věk, v němž nebude zločinů, tento nejvyšší triumf lidského snažení po dokonalosti, dosáhl, musí se především o to usilovati, aby tresty vůbec odpadly. Jako bez svobodné vůle nelze mluviti o vině, tak bez viny nelze připustiti trestu. Proto nesmíme spokojiti se těmi vymoženostmi, kterých jsme již dosáhli, nesmíme pro úspěchy nynější složiti ruce v klín, ale s novou chutí a novou silou musíme spěti ke konečnému vznešenému cíli svému, při čemž žádný prostředek nesmí býti odmítán!"

Hromový potlesk odměnil horkokrevného řečníka. Za řeči několikráte v úkrad pohlédl jsem na ředitele trestnice, jsa žádostiv, jak při vývodech řečníkových bude se tvářiti. Očekával jsem každou chvilku, že společnost rozpustí a sál vykliditi dá. Ředitel však zůstal úplně klidným a přikyvoval při zvláště jadrných místech přisvědčivě hlavou. Sám ovšem byl bych měl mnoho námitek proti logice řečníkově, nechtělo mi však okamžitě nic kloudného napadnouti. Obávaje se pak, že antikvárními svými názory směšným se učiním, přikyvoval jsem z nedostatku moudřejší myšlenky také.

Po duševním požitku přišel materielní t. j. slavnostní „pařba" čili jídlo a pití.

Ředitel sám piva mi nalévající pravil ke mně: „Všimněte si, prosím, svého korbele či ‚baňčičky'. Jest to patentovaný vynález pro trestnice. Nesmíme při slavnostech svých nikdy zapomínati, že lid trestnický jest lehko vznětlivý — mám v tom ohledu mnohé trpké zkušenosti. Při

podobné slavnostní pitce chtěli kdysi rozjaření hodovníci ke sklonku ‚pařby' různost svých náhledů srovnati sklenicemi. Následek byl: zkrvácené palice! Aby se něco takového neopakovalo, opatřili jsme si tyto nádoby z papírové lisované nepromokavé massy. Džbánkem tím můžete uhoditi, jak chcete, nerozbije se, a korbelem tím nikoho nepotlučete. Tak spojujeme užitečné s příjemným. Pračky, kterým se ovšem nikdy úplně zabrániti nedá, nestojí nás nic a neškodí. Z téže pranevinné neškodné látky jsou i koflíčky, z nichž sousedé Vaši pijí."

„Koflíčky?" divil jsem se, podívav se určeným směrem. Opravdu. „Nač koflíků tu třeba?" tázal jsem se.

„Tito lidé nepijí piva, ale mléka," odvětil ředitel. „Nu — a to připustíte, že mléko lépe pije se z koflíčku než z korbele!"

„Zajisté," potvrdil jsem, „ale proč pak nepijí i tito piva? Nechutná jim plzeňské? Či jsou také v pití vegetariany? Či mají zkažený žaludek?"

„Ani to, ani ono!" pravil ředitel. „Oba Vaši sousedé jsou však nadmíru nebezpeční lidé. Pro násilnosti a neurvalé pračky byly již nesčíslněkráte trestáni a kdykoliv pijí pivo, vždy to na ně sedne; proto pijí pouze mléko, aby se nerozčilili."

Němě ale pln udivení pohlížel jsem na ředitele.

„Pozoruji, že mi nerozumíte," pokračoval tento. „Již za Vašich dob jevila se — jak snad víte — snaha, aby praktickým výběrem jídel a nápojů, jakož i pravidelností v obou směrech působilo se na povahu trestancovu. Vždyť způsob vyživování matky dokonce — jak dokazoval jakýsi Váš vídeňský professor — podmiňuje i pohlaví dítek, které teprv naroditi se mají."

„Zajisté," prohodil jsem, „a pověstný wehlheidenský jídelní lístek vycházel z toho mínění, že při delším užívání pokrmů v určitém pořádku lze přeměniti povahu trestancovu."

„Dobrá. Tím přikročeno k praktickému provádění dobré myšlenky. S počátku dávalo se trestancům týdně několik slanečků, poněvadž množství soli ve slanečcích umirňuje nervy a tím konejšivě na trestance působí. Snad chtěl se tím docíliti asi takový výsledek, jaký mívají solné lázně, které však bohužel pro finanční obtíže nedaly se opatřiti. Proto tedy jakási vnitřní solná koupel mořská."

„Výborně!" zvolal jsem.

„Mimo to," poučoval ředitel dále, „se po slanečcích rádo pije. Poněvadž pak se té doby v trestnicích k uhašení žízně pouze voda podávala, voda ale tolikéž konejšivě působí, dala se myšlenka ta snadno v praxi provésti."

„Vskutku!" přisvědčoval jsem. „Stanovisko, s kterého věc pojímáte, bylo mi úplně neznámo. Nyní také pochopuji, proč asi sýr tvořil část pravidelné stravy trestnické. Sýr jest těžko stravitelný, čím hůře se to, co pojídáme, stráví, tím lenivějšími a flegmatičtějšími se stáváme, mělo tedy asi pojídání sýra konejšivě působiti na povahy."

„Možná," mínil ředitel, „a vidíte, na témž principu zakládá se i pití mléka, čili jak my krátce pravíme: mlékaření. Snažíme se takto nejpřirozenějším způsobem vštípiti umírněnost a konejšivě působiti na bujnou mysl. Nevěříte? Pochybujete, jak dle úsměvu Vašeho pozoruji.

Mohu Vás ale ujistiti, že mléčnou kurou svou docílili jsme již báječných výsledků. Jen si, prosím, považte! Onehdy omdlel v klubu při obědě trestanec, který býval nebezpečným rváčem, stále jen nožem se oháněl a pro neslýchaně surovou vraždu již po léta zde sedí. Když ho opět vzkřísili a po příčině mdloby jeho se ptali, doznal, že beefsteak sousedův byl ještě úplně syrový a krvavý, on však že krve ani již viděti nesmí. Člověk ten podroben byl půl léta mléčné kuře a ejhle! zuřivec, který krví zbrocenou oběť, o milost žebronící, nemilosrdně dovraždil, v době poměrně prakratičké takto se změnil! Toť zajisté skvostný výsledek mléčné kury! Kde pak mlékaření nedostačuje, učiníme z trestance i vegetariana. Tomuto dvojímu působení neodolá na dlouho nikdo."

„Rád věřím!" dosvědčil jsem ochotně, „zvláště v příčině potravy rostlinné. Nepoznal jsem dosud krvežíznivého vegetariana a že není tvora, který by — živě se mlékem a rostlinstvem — spolutvora svého zničil, o tom poučuje nás již přírodopis."

„Zajisté! A kriminální statistika také," dodal ředitel. „K vůli sestavení spolehlivé statistiky vyplňují soudcové zvláštní seznamy, v nichž se mimo zločin pečlivě registruje i věk, stav, povolání a vyživování odsouzence. A hle! ani jediný vegetarian nevyskytuje se při zločinech násilných, jako ku př. poškození na těle!

A kdyby se tu některý vegetarian přece vyskytl, není to jistě pravý, ale talmi, t. j. takový, který potají nepohrdne pečení. Ale u čistokrevného vegetariana jest poškození na těle zcela contra naturam sui generis.

Nyní však mne, pane doktore, vlídně omluvte, musím ještě vykonati milou povinnost k těm, kteří zítra z trestu vystoupí. Chci býti stručným."

Povstal a mluvil následovně:

„Velectění pánové! Oslavili jsme právě velikou památku většího ještě muže, který veškerou péči svou věnoval obyvatelstvu trestnic, a kterého jste Vy — o tom podali jste nesčetné důkazy — povždy jako otce svého uctívali. Nastává nám však ještě jiný slavnostní okamžik a sice okamžik loučení. Zítra opustí nás několik druhů, kteří po dlouhou řadu let, co mezi námi dleli, dovedli získati si sympatie nás všech. Není mou věcí, abych ocenil působení jejich v užším kroužku spolků a klubů, o tom nejlépe tyto rozhodovati dovedou. Ale co vytknouti musím, jest, že ti, kteří opouštějí nás, vystupují z klidného zátiší vězeňského do drsné svobody života, do života, v němž bojem o svobodu udržeti se mají. Přípravy náležité se jim dostalo, nechť nyní ukážou se býti hodnými syny toho velikána a duchaplného otce, jehož památku dnes jsme uctívali, syny důstojnými, dnes i v budoucnosti! (Hřmotný potlesk.) Kdybyste však v boji o svobodu podlehli, kdyby okolnosti, do nichž vstoupíte, osvědčily se býti mocnějšími Vás, pak vězte, že zase budete nám vítáni, kdykoliv Vás nepřízeň osudu k nám zanese. Louče se tedy s Vámi, nemohu pominouti možnosti návratu Vašeho a proto končím slovy staré tradice: S Bohem buď a pamatuj! A na shledanou!"

„Na shledanou! Na shledanou!" řval celý sbor a já s ním, neboť jsem „zničil" již několik plzeňských a — ku své hanbě doznávám —

cítil jsem se mezi touto cháskou jako doma. Také moji oba sousední ssavci — čili mléka pijáci — všeobecnou vřavou a jásotem se rozjařili.

Vůbec jevila se nálada stále bujnější a bujnější, a celá „pařba“ nabývala vždy jasněji povahu orgie. V mém sousedství hádali se dva zpěváci o výhody a přednosti různých škol hudebních, jeden druhého tak krásnými epithety zahrnuje, že toliko rychlým zakročením tolikéž již „rozjařeného“ ředitele políčkům se předešlo.

Soused a průvodce můj vždy důvěrněji se ke mně tulil, nabízeje mi bratrství přípitkem, a konečně soužil mne prosbou důtklivou, abych také „držel řeč“.

„Ven se starými vzpomínkami Vašeho mládí, starý kamaráde, ty hodí se právě k dnešní pařbě,“ vlídně i důtklivě na mne doléhal.

Bránil jsem se zuby nehty, seč jsem byl, hrozný ten člověk ale nepovolil, a nežli jsem se nadál, zařval hlasem tura, překřiknuv celou společnost: „Ticho! Pan dr. Jaroslav má slovo!“ Jaká pomoc? Chtě, nechtě, musil jsem „držet oslovinu“. Víte, jak nerad řečním. Počal jsem tedy:

„Velectění pánové! Podrobuje se nutnosti okamžiku, chápu se proti vůli své slova, nepřipraven a na zdař Bůh (Výborně! rozlehlo se dvoranou). Přiznávám se Vám, pánové, že jsem již všecek přemožen (To je brzo! Na zdar! Nic nevadí! řval sbor) rozkošnými dojmy dne, který v těchto stěnách jsem zažil, dojmy večera, který ve Vašem středu jsem strávil. Tento den povždy družiti se bude k nejkrásnějším upomínkám mého života! (Výborně!) Jen tak dále! Pokračujte, pánové, statně na ušlechtilé stavbě a výpravě moderního výkonu trestního. Čerstvý vánek, táhnoucí se jako zlatá žíla svěžím Vaším životem ústavním, zajisté — o tom nelze pochybovati — přivede rozvoj výkonu trestního v budoucnosti dozírné k netušené dokonalosti. Věřte klidně slovům mým, neboť viděl jsem na vlastní oči, jaký jest rozdíl v tomto směru mezi nyní a jindy. Dovolte mi však, pánové, abych poukázal k jedné okolnosti, která dnes ještě v zárodku spočívá, která dosud nedošla náležitého ocenění a které po mém rozumu zajisté v budoucnosti musíte dopomoci ku zdárnému rozvoji a konečnému vítězství!

Velectění! Jakkoliv dnes výkon trestní jeví se nám ve světle mnohem lidštějším, nežli za mých dob, přece postrádám při něm ještě uskutečnění jedné veliké myšlenky, která nikdy neměla býti ignorována. Dnešní výkon trestní surovým způsobem rozlučuje, co Bůh spojil. Jak mnohý z Vás vytržen jest násilně z kruhu rodinného, jak mnohá útlá nevěsta, jak mnohá něžně milující choť v osamělosti oplakává uloupeného jí těšitele, ochrance a živitele! Pánové, tyto poměry se změní, změniti musí a změniti dají! Jest povinností státu, aby o to se postaral, by trestáním jediného člena rodiny zasazena nebyla rána i ostatním členům nevinným, aby odsuzující rozsudek nerušil nebo neodkládal sňatky snoubenců. Není třeba jen nových moderních trestnic pro mužské a pro ženské, ale také (a to především) i pro ženaté vězně. Se stavbou těchto nesmí se déle odkládati, nemá-li zůstati společnost trestnic našich a celý výkon trestní, byť byl i sebe lépe zařízen, jednostranným, neúplným a nespravedlivým. Tato otázka palčivá musí konečně překročiti

meze čistě akademických úvah, pak — ale pouze pak — dostaví se i blahodárné účinky této novoty!...“

Vítězoslavně rozhlédl jsem se po shromáždění, učiniv uměleckou odmlčku a sleduje pátravě, jaký asi dojem učinil velkolepý návrh můj. Upřímně řečeno, očekával jsem bouři potlesku. Mýlil jsem se. Několik mladých, svobodných, ostýchavě sice provolalo své „Výborně“, zralejší však uštěpačně volali: „Tchýně sem ale nesmí!“ Jednotlivé basy, pivem patrně sesílené, spustily pak unisono: „Ženy žádné — ženy žádné!“ Zase jiní řvali mi přímo do tváře, že jsou rádi, že sprostili se „své staré“ na nějaký čas!

„Tím jsi tedy nepochodil!“ pomyslil jsem si. „Jak těžko vpraviti se starému kriminálníku do poměrů budoucích věznic a pochopiti ducha, který je bude ovládati! Rychle tedy nějaký jadrný a kloudný konec! S budoucností to nešlo, zkus to tedy s minulostí!“

„Velectění pánové!“ pokračoval jsem nahlas. „Dovolte mi, abych k závěrku (Nejvyšší čas! řvali někteří. Skončit! křičeli druzí.) ještě jedné věci se dotkl. Ohlédneme-li se k minulosti z přítomnosti, vidíme, že budoucnost veliké změny nám ještě přinese, ale že i velikánské změny již se staly. Ba, mohu směle tvrditi, že větší změny, nežli které se již staly, ani státi se již nemohou. Pokrok, který jste učinili, jest přímo báječný, úžasný! Pánové! Pamatuji se ještě jako dnes na doby, kdy o vlas o to šlo, má-li výkon trestní zabočiti do kolejí humanitních, anebo přitužiti trpký osud trestanců. Byla to doba, v níž i lidumil, jehož jste dnes oslavovali, utkávati se musil s celou řadou odpůrců, kteří tvrdili, že trestanci mají se lépe než svobodní ubožáci, a že jest to nehumánní hýčkati dareby, kdežto lid poctivý hladem hyne. Práce trestnická měla se přiostřiti až do únavy trestancovy, a trest měl býti citelným zlem. Aby vězeň nezbujněl, měla i hůl přijíti zase k starému právu svému, a, pánové, já sám byl jsem v mladistvém zanícení jedním z těch, kteří takto mluvili, ale...“

Dále nemohl jsem mluviti. Již při zmínce o přísnosti trestů minulých a zostřování zamýšleném jevil se veliký nepokoj mezi přítomnými, který jsem však v zaslepenosti své považoval za znamení souhlasu a projev radosti, že nehumánní tendence tehdejší nezvítězily. Přetrpce a střelhbitě byl jsem z omylu toho vytržen. Sotva že vyklouzlo mi doznání, že býval jsem sám stoupencem trestů tělesných, rozlehl se kolem mne tak pekelný rámus a taková vřava, že nebylo lze již dokončiti vzletně počatou větu, již korunovati jsem chtěl novým doznáním, kterak k lepším náhledům jsem přišel. Bouře, která se kolem mne zdvihla, do smrti nezapomenu, a že to nebyla bouře souhlasu, o tom byl jsem ihned poučen.

„Zabte toho chlapa!“ řvali krvežíznivě oba mlékaři. „Ven s ním!“ křičeli jiní a celá cháska plna vzteku zuřivého hnala se na mne. Ve smrtelné své úzkosti volám: „Ale, pánové, neubližujte mi, vždyť já dávno již nežiji!“ „Vše jedno, ven s lumpem!“ zněla odpověď.

Korbele, tácky a koflíky, vše sypalo se mi na hlavu a žehnal jsem Bohu, že vše to bylo z lisované, nepromokavé, papírové massy. Několik surových pěstí chytilo mne za límec, za ruce a nohy, já cítil jsem pouze, že opisuji velikou elipsu, že letím a padám do chladné mrazivé noci.

Mocně chruplo mi v kříži a prasklo v údech, když dopadl jsem na zem a -- v tom jsem se probudil. Zimou zuby jsem jektal, a smrtelný pot stál mi na čele. Nade mnou nakláněla se žena, která mermomocí zvěděti chtěla, co se to dnes se mnou děje.

„Zaplať Pán Bůh, že jsem v posteli!" zvolal jsem ještě v polosnění.

„Pěkně v posteli!" ozvala se žena. „Z postele jsi právě sletěl. Co se to s Tebou děje? Lampu jsi strhnul, svícen svrhl, láhev a sklenici rozbil, jen se podívej, jak to tu vypadá."

Rozsvítil jsem svíčku, kterou jsem konečně se sirkami na zemi našel, a vida spoustu, musil jsem bohužel doznati, že žena — jako vždy — měla pravdu! Střepy kolem mne, petrolej, voda a různé tekutiny rozlity po koberci, ruce pořezány sklem, kříž polámán. Ostatní pohmožděniny vidíte ještě dnes. K tomu ke všemu tázala se mne ještě spanilomyslná choť má něžně, kolik jsem jich vypil?

„Tři v Besedě a sedm v trestnici," zabručel jsem, schouliv se rozespalý zase do peřin.

„Tedy deset!" sečtla rychle žena. „Pak ovšem se nedivím, že Tě zlé svědomí nenechává klidně spáti. Buď rád, žes při pádu ještě hnáty nepolámal!"

„Máš pravdu, šlechetná ženuško, a ředitel trestnice, který místo sklenic zavedl lisované korbele, byl vzorný lidumil. Jak bledě byl bych asi dopadl při svém vyhazovu!"

„Zítra snad rozumněji budeš mluviti, dnes spi a neblábol —" byla poslední něžná slova milující choti. Pak nový ale nekriminální sen snesl se na víčka má.

* * *

Druhy dra. Jaroslava Snílka v Besedě upřímná zpověď přítelova uspokojila, pro vlídného čtenáře mám však ještě kratičký doslov.

Líčení naše možná že tu a tam poněkud přehání a že jeviti se bude mnohému jako karikatura, ono však v podstatě a většinou nespočívá nikterak na fantasii autorově.

V trestním výkonu evropském ovšem nevidíme — zejména ne u nás — vylíčených zařízení superhumánních, shledáváme se s nimi ale opravdu v jednotlivých trestnicích Severní Ameriky, jak již v textu jsem ukázal. Výchova a vyučování vskutku tu vykazuje jako zvláštní předmět učebný ethiku, a nacházíme i zvláštní přemrštěnou stravu, neboť jídelní lístek americké trestnice neodchyluje se valně od vylíčeného. Také společenské slavnosti v trestnicích se slavnostním řečněním odpovídají úplně americké skutečnosti, leda snad že konec nebývá tak bouřlivý. Hudební koncerty v trestnicích Spojených Států téměř denně se odbývají, při čemž není nástroje, jenž by nebyl zastoupen. Že pak nechybí mnoho k skutečnému zařízení sborů střeleckých, o tom svědčí zaručené zprávy, dle nichž vojenská exercirka s opravdově jmenovanými šaržemi (poddůstojníky a důstojníky) z trestanců valně se pěstuje.

Uvážíme-li dále, že americký výkon trestu důsledně spočívá na základní myšlence, že trestanec již ve vězení musí býti navykán na

svobodu, sezná i vlídný čtenář, že v líčení našem fantasie přílišnou roli nehraje a že nebylo také třeba mnoho karikování, kde věc sama dostatečnou jest karikaturou.

Řádky tyto dosáhly svého účelu, pobavily-li čtenáře a podařilo-li se jim přemrštěným superhumanistickým exotickým zařízením americkým vtisknouti pečeť směšnosti.

J. V. PRÁŠEK:

Peisistratovci.

Starověká vzpomínka.

Jásot rozléhal se v ulicích athénských, když vrátila se výprava válečná z megarského území. Bylť potrestán pych Theagenův, zaviněný proradným, s nepřítelem spolčeným Kylonem, znova dobyta božská Salamis, ovládající skalnatý polouostrov s athénskými přístavy, a právě opanován i hlavní přístav nebezpečného, nepřátelského souseda, pevná Nisaia.

Když vraceli se vítěznou slávou pokrytí vojínové cestou od Peiraiea ku Kerameiku vedoucí k městské bráně blíže ponurého Areiopagu, tu pohlíželo množství lidu městského i venkovského především k čackému vůdci, který smělým počinem vytrhl rodný kraj z podruží nenáviděného sousedského města, dokonal na Salamíně slavné osvobozovací dílo Solonovo a ztrestal Megařany i vzetím prvého jejich přístavu.

A Peisistratos, Hippokratův syn, byl zajisté hodným pozornosti, která se všech stran k němu se obracela. Urozený původ, lepá tvář, ušlechtilý vzrůst, věhlas osvědčený v zápase stran i na poli válečném a značný majetek, jehož moudře a k podpoře zchudlých krajanův užíval, toť byly vlastnosti, kterými snadno bylo získati srdce lidu lehce vzrušitelného. Rod, z něhož pošel, honosil se vzácným původem, kterýž v báji rodopisné byl ještě k větší slávě vynesen. Tvrdilit Peisistratos i otec jeho, že prvý jejich předek v Attice osedlý, Peisistratos rovněž jménem, byl potomkem slavného v hrdinské pověsti Nestora, jenž vypuzen byv od Doriů z messénské vlasti své, v Attice nabyl nového domova. Hornatá severozápadní část polouostrova, odtud Diakria nebo Hyperakria zvaná, byla nadále domovem Peisistratovců, kteří s chudými horaly i za nejtužších bojů mezi urozenci a lidem žili v poměrech přátelských. Kdežto po vší zemi protiva mezi urozenci a lidem spíše se veličila, zavládly v Diakrii patriarchální poměry, valně upomínající na skotské klany a rodové náčelníky jejich.

Otec Peisistratův, Hippokratés jménem, chlebil v osadě Filaidách a žil spůsobem nehlučným, takže od hrdých urozencův i za prostého toliko občana byl jmín, než synem svým, jemuž při narození dal zvučné jméno eponyma rodového, měl býti velice proslaven. Později,

když Peisistratos zemřel a synové jeho s občanstvem v nevůli žili, smyšleno vypravování o předpovědi ve příčině mladého Peisistrata. Stálť prý Hippokratés jednou mezi diváky při slavnosti olympijské a jal se oběť bohům vzdávati; tu však přihodil se div nemalý, neboť kotle u Hippokrata stojící počaly najednou, aniž by byl dotud oheň rozdělán, vříti a přetékati. Všichni kolem stojící byli překvapeni divem, ale neuměli si jeho vysvětliti. Tu přistoupil k Hippokratovi Sparťan Cheilon, jehož moudrosti pověst byla se již dávno rozšířila za meze lakonské, i jme se raditi jemu, aby žádné ženy nepojímal a pojal-li již, aby se s ní dal rozvésti, měl-li by pak s ní syna, aby se jeho zřekl. Hippokratés prý rady té neposlechl a maličko potom obdržel syna Peisistrata.

Tendence vypravování tohoto jest zřejma jakož i původ její. Vzniklo později, po pádu Peisistratovcův a po vzniku legendy o sedmi mudrcích, k nimž i Cheilon i Peisistratův odpůrce Solon byli připočítáváni, zobrazuje pak se v něm názor vítězů nad Peisistratovci, kteří lidu odůvodniti chtějíce jednání své, veškeru památku vypuzeného rodu, ať jevila se již činy prospěšnými aneb i méně prospěšnými ba škodnými, zatracovali.

Ze zachovaných zpráv lze souditi, že narodil se Peisistratos kol r. 600 př. Kr. V mládí svém tudíž byl svědkem hnutí, které vyvoláno bylo zákonodárnou činností Solonovou. Usmíření lidu a zákonodárství Solonovo nejevily zajisté účinků kýžených. Urozenci ve své krátkozrakosti přehlíželi, že výlučné právo výkonné moci, které jim zjednal Solon připuštěním do archonství a do rady na Areiopagu, tudíž do nejvyšších úřadů státních, hodno bylo oběti, ve zrušení dluhů spočívající. Oni žehrali, že i rolnické a dělné třídy, ano i opovrhovaní dotud plavci nabyli hlasu rozhodujícího ve sněmu a při volbách, i toužili po převratu, který by jim panství navrátil v té míře, jako bylo před Solonem. Než ani lid nebyl spokojen, jakkoli nabyl důležitých politických práv a dluhův odpuštění. Byli to zejména obyvatelé chudé Diakrie, z hor svých žárlivě pohlížející do žírných nížin a toužící po dělení pozemků. Byla to sociální otázka ve vší své způsobě, která zůstala po Solonovi dědictvím a vyhledávala všestranného rozřešení.

Pověst praví, že Solon, ustanoviv zákony své a uděliv amnéstii vypovězencům, občany přísahou zavázal, že řádů jeho po deset let měniti nebudou a že se potom na cesty daleké odebral. Jádrem pověsti té jest ztráta populárnosti, která Solona až k výsosti soudce národa a plnomocného zákonodárce byla vynesla, okolnost to pro Athény a zánovní ústavu jejich velice neblahá, ježto Solonem z jeviště veřejného odešel tou dobou jediný povolaný státník athénský. Po čtyři léta požívalo město jalového pokoje, ale v pátém a v devátém roce po jeho odchodu rozbouřily se poměry občanské tou měrou, že nebylo lze ani volby úředníků vykonati. Ano zvolený archon Damasias setrval v úřadě i po uplynutí roku a hotovil se k uchvácení vlády, čehož toliko násilnostmi odvarováno: Rozvaděné strany vidouce, že by ze sporu jejich těžil někdo třetí, shodly se a rozdělily úmluvou počet ročně volených archontů mezi sebou, takže urozencům zůstaveno patero, rolníkům tré a dělným třídám dvé míst archontských.

Přímým účinkem těchto poměrů byl vznik nových stran, neboť místo dřívějších stran společenských, urozenců, rolníkův a dělníků, zabraly nyní strany dle krajinských zájmů seskupené, výhodná to příležitost pro muže ctižádostivé, jimž dosavadní poměry volného dějiště k ukojení ctižádosti neposkytovaly. Vzniklyť strany obyvatelů žírné nížiny při městě, tak zvaných Pediaiů, mezi nimiž převahu měli urozenci, obyvatelů jihozápadního přímoří, plavbou a obchodem namnoze se živících Paraliů, a konečně strana obyvatelů hornatého, chudého severovýchodu, kteréž po krajině dáváno jméno Diakriů. Každá z těchto stran měla určitý politický program a svého vlastního vůdce z kruhův urozených. Nejpokročilejší byli Diakriové, vůdcem majíce Peisistrata; žádaliť dovršenou lidovládu a nové rozdělení pozemků, což přivedlo v řady jejich dílem bývalé dlužníky, dílem lid s občanským původem, ne zcela pochybnosti prostým. Oni sice zbaveni byli dluhů dle Solonova nařízení, neměli ale, z čeho by živi byli, tito pak právem obávali se, aby nepozbyli občanství řádnou zkouškou svého původu. Protivou Diakriů byli Pediaiové, zástanci tuhé oligarchie a předsolonských řádů, jichž vůdcem byl Lykurgos, syn Aristolaidův, střed pak mezi oběma krajními stranami zabírali Paraliové, v jichž čele stál bohatý Megaklés z rodu Alkmaionova. Ztráviv s otcem svým mládí ve vyhnanství, vrátil se Megaklés do vlasti s obzorem rozšířeným a s ideami umírněnými, i toužil po státním zřízení, které by mezi oligarchií a lidovládou prostředkovalo.

Nejmocnějším z náčelníků stran byl Peisistratos již jako vůdce Diakriů, neboť měl za sebou veliké množství lidu, po změnách práhnoucího. Přednost tu zveličovaly však osobní vlastnosti, jimiž oba soupeře zastiňoval, válečná totiž sláva, jíž nabyl vzetím Nisaie, přívětivost povahy, lidu se zamlouvající, a konečně chytrost obdivuhodná, znající v čas mařiti snahy a nástrahy odpůrců. Toť byly okolnosti, výborně připravující půdu pro samovládu. Podobným způsobem i v jiných městech, jako v Sikyonu anebo Korinthu, mužové urození sstupovali k lidu, ujímali se snah jeho proti vládnoucím oligarchům a konečně pomocí lidu nabyli i panství.

Peisistratos tudíž snažil se strhnouti panství na sebe a úmysl svůj vykonal velmi chytře za pomoci lidu. Veliká příkoří, jimiž jej protivné strany obmýšlely, byla mu vítaným nástrojem. Jednou ve sněmu utkal se Peisistratos velmi prudce s Megakleem a nazejtří zastaví povoz na agoře v Kerameiku, tehdy ještě před branami položené. Mezkové v něm zapřažení byli zkrváceni a na voze seděl Peisistratos sám, maje na těle četné rány, z nichž krev chlípěla. Lid hrne se k vozu svého miláčka a s ustrnutím doslýchají chuďasové, že ten, v něhož největší naděje kladli, na pole jeda, od zavilých nepřátel byl přepaden i pobodán a jen s těží ušel jisté smrti. Vhodné chvíle chopí se Peisistratos a jme se mluviti k lidu, žádaje o ochranu proti svým i lidu nepřátelům. V nejbližší schůzi sněmovní, kteráž konala se na příšerných skalných výšinách Pykny, ujal se slova Peisistratův stoupenec Aristion, vychvaluje činy Peisistratovy proti Megarským před Nisaií a i jinde vykonané, na konec pak, když byl ze tváří shromážděných předem již souhlas vyčetl, navrhuje, aby odhodlanému zástanci lidu povolena byla osobní stráž

padesáti mužů. Nikdo z protivných stran neodvažoval se odpírati návrhu zajisté průzračnému; toliko stařičký Solon zavrhoval jej, pravě, že jest prozíravějším jedněch a srdnatějším druhých, prozíravějším těch, kteří nepozorují, že Peisistratos spěje k samovládě, a srdnatějším těch, kteří sice znají Peisistratovy záměry, ale ze strachu o nich pomlčují. Než varování ctihodného kmeta pozbyla dávno již kouzla, kterým kdysi Athéňany jímala. Žádný neuvažoval o radě kmetově, která bez účinku vyzněla. Tu Solon, aby sám sobě byl důsledným a spolu aby upamatoval spoluobčany na vlasteneckou povinnost, dal vynésti zbroj svou před dům, prohlašuje, že uposlechl vyzvání vlasti, pokud dovolovaly vyčerpané fysické síly jeho, a že vyzývá mladší a křepčí krajany, aby jej následovali.

Osobní stráž byla tudíž Peisistratovi povolena, stráž to dobře ozbrojená, již protivníci přezděli „klackářů“. Maje moc zbrojnou, vyhledával Peisistratos toliko chvíle vhodné, aby se zmocnil hradu a odtud panství své ohlásil. U lidu nebylo lze nadíti se odporu, ježto získán byl pro tyrannis jednak osobními vlastnostmi Peisistratovými, jednak i skutky jeho, z nichž bylo lze předvídati směr budoucí jeho vlády. Ve příčině té nejdůležitější byla zařízení salaminská, vyšlá z Peisistratovy iniciativy. Vzetím Nisaie donucena byla konečně Megara k povolnosti ve příčině krásného a Athénám bezprávně upíraného ostrova Salamíny i navrhla, aby spor vyřízen byl rozhodčími ze Sparty, jakožto nejmocnějšího tehdáž státu řeckého, dožádanými. Rozhodčí tito přiřkli Athénám Salamis a Megarským Nisaii a tak po více než čtyřicítiletém odcizení Attice navrácena ladná výspa, nížinu athénskou i městské přístavy bezprostředně ovládající. Následkem toho opustili megarští osadníci ostrov, čímž značné pozemky se uprázdnily. Athéňané teď pozemky tyto s části věnovali bohům, s části prohlásili za majetek státní a největší jejich část rozdělili v pět set malých podílův, určených pro zchudlé občany a hlavně ty, kteří si v boji o Salamis zásluhu získali. Takto v mysli lidu spatřován počátek kýženého dělení pozemků, jehož další provádění od Peisistrata očekáváno.

Noví osadníci na Salamíně nazýváni byli kléruchy a dle míry nabytého majetku vřaděni do tříd vojenských. Tím moc Peisistratova tou měrou byla sesílena. že mohl odvážiti se okamžiku rozhodného. Náhlým přepadem zmocnil se r. 560 př. Kr. Peisistratos Akropole a s ní i pevného devítibranného Pelargika, čímž nabyl nad městem i krajem samovlády. Než nový vládce nezaváděl násilných způsobů panovnických, nýbrž, jako o půltisíciletí později Caesar, ponechal v platnosti i ústavu Solonovu i zákony obvyklé, vyhrazuje si toliko osobní své účinkování na rozhodování úřadův i sborů veřejných. Ještě za dob Hérodotových uznávalo se, že spravoval Peisistratos dle dosavádních zákonů město 'dobře a slavně. Aristotelés pak, největší myslitel a státovědec starověký, doznává, že vládl Peisistratos spíše za ústavních spůsobů než dle despotské libovůle.

Ráznost a chytrost Peisistratova překvapily odpůrce jeho tou měrou, že nebyli ani s to, aby se vyvětili ze své rozptýlenosti a spojili proti nepříteti společnému. Jediný opět Solon pozdvihl hlasu svého, aby

trpce káral z nečinnosti náčelníky stran. Hned za prvých dojmů po vzniku tyrannidy vážnými slovy líčí nebezpečenství, které hrozí svobodným řádům obce.

Z oblaku kroupy dolů se sypou, brzo též sněhu síla,
z bleskův zářících zas proniká hromu řev:
městu z mužův silných vzchází zmar a v jednoho vládce
lid padl otroctví v nevědomosti svojí.*)

A když tyrannis již byla zařízena a beznadějnost stávala se heslem pyšných rodů staröšlechtických, tu spravedlivým jat jsa hněvem, hřímal Solon v duše jejich:

Svou-li vy špatností vlastní teď těžce trpíte,
nikdy nedávejtež část viny této bohům!
Vyť jste samotni totiž pozvedli je, ochranu davše
jim; za to v zlé vy nyní padli jste otročení.
Sám mezi vámi chodí každý jako v šlépěji lišky,
avšak ve všechněch vás mysl jest jalová,
neb na jazyk vy jenom patříte a řeč muže lestnou,
však nezříte nijakž na věci, jež se dějí.*)

Než na skálu padala tato pravdivá, zlatá slova! Nikdo jich nedbal, nikdo nenásledoval moudrého kmeta, ba jeden z předních vůdcův, Alkmaionovic Megaklés, uchýlil se před Peisistratem do ciziny. Taková rozmohla se zmalátnělost, že mnozí z těch, které Solon povzbuzoval k mužným činům, jej sami varovali, aby prý nevybízel Peisistrata k pomstě, sic že bude jím usmrcen, a tázali se, nač prý spoléhaje, tak nerozumně se chová. Klidně odpovídal Solon: „Na stáří," jímž, pokud bylo lze, vlasti i zákonů chrániti byl odhodlán. Ale Peisistratos nebyl násilníkem pošetilým. On dobře věděl, že neškodný jest Solon ve svém odporu, ale násilně usmrcený Solon byl by záměrům jeho býval svrchovaně nebezpečným, neboť krev jeho byla by oživila popularnost zbledlou a v lidu na mysl přivedla všechny zásluhy jeho. Proto Peisistratos nedbal Solonova odporu, nýbrž choval se k němu velmi šetrně, úctu mu vzdávaje, laskavě se k němu maje a k sobě jej obesílaje, že Solon i rádcem jeho býval, anobrž mnohé skutky jeho i schvaloval. Již však ve druhém roce tyrannidy zemřel Solon, maje osmdesáte let věku svého.

Tak povstalo v Athénách panství monarchické, jemuž není lze upříti velice blahodějných účinků. Dílo Solonovo bylo Peisistratem prohloubeno i dovršeno. Chtěje řešiti těžký společenský spor, státem lomcující a zkázou jemu hrozící, stanul Solon na polocestí a přestal na theorétickém vymezení práv politických. Hospodářských potřeb méně dbal, pro kterouž příčinu pozbyl v lidu obliby. Peisistratos však orlím zrakem vystihl mezeru v obdivuhodné stavbě státních zařízení Solonských a jal se ji ihned vyplňovati. Jednání jeho bylo dobře promyšleno a dálo se s účelností patrnou, přihlížejíc v prvé řadě k potřebám nejnaléhavějším. Ježto občanskou osadou na Salamíně vyhověno bylo

*) Dle překladu Fr. Krska.

nejchudším třídám lidu, po vlastním majetku bažícím, mohl Peisistratos pečovati o oběti hojných válek z dob nedávných. Války s Megarskými a s mořem mocnou Aiginou byly z veliké části nešťastny a zmrzačelých obětí neblahých těch zápasů bylo lze dosti v městě i po kraji spatřovati, ani ve své chudobě a nezpůsobilosti k výživě soucitu spoluobčanů se dovolávají. Peisistratos nařídil, aby všichni, kdož ve válce byli zmrzačeni, živeni byli na útraty státní. Touž téměř dobou ustanovil Peisistratos i zákon proti zahálce, jímž poctivé občanské práci zjednána zasloužená úcta. Odtud bylo čestnou povinností každého Athéňana oddávati se práci, a rodiče, kteří by opomenuli dítkám svým učení v některém řemesle opatřiti, ztráceli právo na zaopatření ve stáří skrze dítky své.

Vidno z toho, kam nesly se státnické snahy Peisistratovy; povznésti chudý lid prací po stránce hospodářské, zjednati práci rukou lidských čest, jež dotud vzdávána toliko urozenství, a uložiti státu péči o ty, kdož v obraně jeho stali se ku práci nezpůsobilými. Zdá se, že snahy tyto usmířily na konec i Solona; alespoň není již nic známo o nepříznivém jeho posuzování v krátké té životní době, kteráž mu po vzniku tyrannidy ještě zbývala. K ukojení myslí zajisté přispívala i šetrnost Peisistratova k zákonům Solonovým. Praví‍ť se, že z největší části zůstavil Peisistratos zákony Solonovy v platnosti, i sám při nich trvaje i přátele k tomu donucuje. Toliko k tomu hleděl, aby vždy některý ze synů nebo příbuzných jeho zasedal ve sboru archontů, na rok ku správě státu volbou ustanovovaných, a aby z voleb do rady i do jiných sborů vylučováni byli nejzarytější protivníci jeho. Ano, zachovala se zpráva, že Peisistratos, jsa již jako samovládce vraždou obviněn a před soud na Areiopagu pohnán, poslušně se dostavil, aby se z viny vyvedl, žalobník ale nepřišel.

Také proti svým nepřátelům z kruhův urozených dovedl Peisistratos býti smířlivým a pokud bylo lze, hleděl získati si podporou zvláštních zájmů jejich uznání svého panství. Skutečně podařilo se mu upokojiti mocný rod Filaiovcův, Alkmaionovcům urozenstvím i váhou rovný, jenž však neúčastňoval se tehdejšího řevnění stran. Zdá se, že blízci byli onomu Damasiovi, který nedlouho po ustanovení zákonů Solonových prostředkem úřadu archontského o tyrannis se pokoušel, ale přinucen byl ustoupiti koalici tehdejších společenských stran. Za založení Peisistratova panství byl hlavou Filaiovců Miltiadés, Kypsélův syn, muž politickým bystrozrakem i velikou ctižádostí nadaný. Odvozuje původ svůj od Filaia, syna Ajantova a Aiginina, a honose se vítězstvími, jichž předkové jeho čtverospřeží v různých zápasích nabyli, pokládal toliko Peisistrata za sobě rovna původem a proto vzdaloval se bojů, v nichž vedení měli mužové z rodů méně urozených. Peisistratos choval se k němu šetrně, pozoruje pak, že Miltiadés tyrannis jeho těžce nese, ano že i sám baží po panství, kdekoliv by se naskytlo, pojal myšlenku chytrou i populární. Podobně jako na Salamínu měla býti odvedena část chudých občanů do osady nově zřizované na thráckém Chersonnésu, v krajině velice důležité, ježto polohou svou ovládala plavbu průlivem hellésponstkým. Na protějším břehu drželi

Athéňané již po delší dobu pevné Sigeion a tak, jsouce v držení Sigeia i Chersonnésa, mohli po libosti soupeřům svým plavbu Hellespontem zameziti. Peisistratos užil této příležitosti, aby ukojil Miltiadovu ctižádostivost a spolu aby vzdálil z města velmože, který žil způsobem v pravdě knížecím. Předstíraje tudíž věštbu z Delt došlou, ustanovil Peisistratos Miltiada vůdcem nad občany do Chersonnésu vypravenými. Pomocí těchto občanů jakož i Peisistratovou uvázal se Miltiadés v panství nad thráckými Dolonky, jichž území chránil před loupeživými sousedy hradbou od moře k moři zbudovanou. Odtud vládl Miltiadés na Chersonnésu samostatně, uznávaje nad sebou toliko svrchovanost státu athénského.

Sídlem svým učinil Peisistratos posvátnou Akropolis, dříve hlavní jádro města a tehdy již ctihodnou posvátnost jeho. Tamť v prostotě věkem posvěcené spatřoval se palác dávných králů z Erechtheova pokolení a v jeho sousedství nejsvětější místa athénská, oliva hradská, dar bohyně městostrážné, a solný pramen, ze skály prý vytryskly po úderu trojzubem Poseidonovým. Tak panství své svěřoval Peisistratos ochraně panenské bohyně Athény, božské to vládkyně města i okresu jeho, vedle toho však bedlivě střehl pevnou tvrz na západním svahu hradu, Pelargikon zvanou, kudy byl jediný pohodlnější přístup do hradu. Jsa v držení „devítibranné“ této pevnosti, byl bezpečen Peisistratos před každým náhlým přepadem, neboť v obvodu Pelargika byl i jediný pramen pitné vody, mocně dmoucí se Klepsydra. Pevnost Pelargika zvyšoval i význam veliké posvátnosti, nebo na všech třech stranách, kde se k městu sklánělo, na jihu, západu i severu, družily se k ponurým zdem jeho všeliké svatyně původu namnoze pradávného, jako svatyně Apollona Pythia, Dia Olympského, bohyně Gé, hadovlasých zločinů mstitelek Erinnyií a v nedalekém sousedství, jen mělkým a úzkým sedlem jsa od hradu oddělen, zdvihal se pahorek obestřený posvátnou hrůzou, na němž pod širým nebem ve jménu Athény Usmiřující neb Areie přesuzovány vraždy zúmyslné a zločiny jim na roveň kladené. S výšin hradských přehlížel Peisistratos nejpřednější část země, bohatou nížinu městskou, kdež na statcích svých chlebili nejpřednější jeho odpůrci z řad Pediaiů, a s výstupku nad jižním svahem Pelargika se vznášejícího, odkud podle báje vrhl se Aigeus se skály, syna Thésea za mrtva pokládaje, mohl Peisistratos pozorovati jednání lidu na nedaleké Pykně a život na rejdě falérské i v zálivu saronském.

Další postup zařízení jeho byl však přerušen neočekávaným spiknutím urozenstva, jemuž dostalo se odhodlaného vůdce v osobě Megaklea Alkmaionovce. Jsa po odchodu Miltiadově na Chersonnés v Attice mužem nejmocnějším, poznal Megaklés, že ku svržení Peisistratovu třeba dohody Paraliů s Lykurgovými Pediaii, již Peisistratos všelikými pikly mařiti hleděl. Co pokládal v Athénách každý za věc nemožnou, stalo se: Lykurgos, hlava bohaté šlechty z okolí athénského, spojil se s Megakleem, náčelníkem rodu Alkmaionova, prokletím stiženého, neboť na něm lpěla dotud krvavá vina vraždy na Kylonovcích spáchané. A spojení se osvědčilo. Již r. 556 musil Peisistratos před spojenými stranami uchýliti se do ciziny, načež obnoveny řády Solonovy, statky

Peisistratovy zabrány a k prodeji ustanoveny. Než tak málo bylo důvěry do stálosti poměrů, že při veřejné dražbě, v níž byly statky tyto prodávány, přihlásil se jediný Kallias, syn Fainippův z urozeného rodu Kéryků, zapřísáhlý nepřítel Peisistratův, ku koupi statků zabavených.

Dobře soudili ti, kteří neměli důvěry do stavu věcí. V šestém roce po vzniku Peisistratovy tyrannidy obrátilo se záští urozenců proti Megakleovi, jemuž náležela hlavní zásluha o zkácení vlády tyrannské. Energický Alkmaionovic nebyl po chuti mužům z nížiny, kteří snili o dávném svém panství nad celou zemí, i zdá se, že využitkován proti němu obecný tehdy strach před choutkami tyrannistickými. Megaklés tudíž k vyhnanství odsouzen. Ale Alkmaionovci byli již dostatečně požili trpkého chleba vyhnanství, pročež Megaklés vyhledával příležitosti k návratu do vlasti a z té příčiny jal se jednati s Peisistratem, tehdy ovdovělým, o spolek a o obnovu Peisistratova panství, pojme-li Peisistratos dceru jeho Koisyru za ženu. Peisistratos byl již dávno dovršil mužný věk a pohlížel na dorostlé syny z prvého manželství, než podrobil se politické nutnosti a svolil k návrhu Megakleovu, ale nechtěl domoci se trůnu násilím, nýbrž lstí, jejíž způsob zvláště účinkovati musil v mysl pověrčivého lidu athénského.

Lest tato zakládala se na posvátném nimbu, jímž Peisistratos od počátku panství své obestíral. Usadiv se na Akropoli, tvářil se, jakoby vládu konal pod ochranou Městostrážné Athény, jejíž kult všestranně zveleboval a rozšiřoval. Pod ochranou Athéninou, ano bohyní samou, měl býti znova do Athén a na bohynin hrad uveden. Za Hérodotových dob vypravovalo se, že žila tehdy v Paianském dému žena postavy velmi úhledné, Fyé jménem, jíž do výše čtyř loktů jen tři prstů se nedostávalo. Dle jiných zpráv byla Fyé květinářkou thráckého původu z dému Kolytta, na severu k městu přiléhajícího. Tuto ženu přistrojili Peisistratos a Megaklés za bohyni Athénu, vsadili ji na vůz a okázavše dříve, kterak by se jako zjevující se bohyně tvářiti měla, jeli do města, napřed pak běhouny vypravili, kteří hlásali, do města přišedše, jak jim bylo nařízeno: „O Athénští, přijmětež ochotně Peisistrata, jejž sama Athéné ze všech lidí nejvíce poctivši, na svůj hrad uvádí." Lest se zdařila zplna. Běhounové záhy úkol svůj vykonali, po městě pak rozlétla se zpráva, že sama Athéna Peisistrata na hrad svůj přivádí. Lid lehkověrný uvěřil i vzdával božskou poctu ženě přestrojené, jejíž povoz Peisistratos sám řídil, načež Peisistratos bez boje ve hrad i v panství nad městem se uvázal.

Než obnovené panství Peisistratovo nemělo trvání. Vrátil se sice s ním i Megaklés do vlasti a Peisistratos zasnoubil se s dcerou jeho, ale nestýkal se s ní důvěrněji. Později tvrdilo se, že nepřál si míti dětí od ní dílem proto, že pocházela z rodu klatbou stiženého, a dílem i maje již syny odrostlé. Žena nejprve toho tajila, ale později svěřila se matce, a tak i Megaklés o věci zpraven. Veškera pýcha Alkmaionova rodu zkypěla v Megakleovi, když slyšel o pohrdání dcerou svou, a prvý následek byl smír s Pediaii, proti Peisistratovi namířený. Tento poznal nebezpečenství hrozící a nejsa ve spojení s protivníky, opustil r. 554

město po druhé a to s pevným úmyslem, že tentokráte panství v Athénách zmocní se zbrojnou silou.

Veškery snahy Peisistratovy i zrostlých jeho synů nesly se tudíž po celou dobu druhého vyhnanství ku věcem athénským. Všechny zdroje, plynoucí Peisistratovcům z mimoattických statkův, a všichni, kdož jakýmkoli ohledem vděčili jim, měli býti nápomocni při útoku na Attiku, aby především rozraženy byly strany šlechtické, s prospěchem vzdorující. Proti nadání bylo potřebí k přípravám celého desítiletí, a nejlépe prokazuje neschopnost athénských urozencův okolnost, že nedovedli mařiti ani příprav veřejně konaných. Peisistratos v té době častěji měnil pobyt svůj. S počátku chlebil v Rhaikélu při Thermském zálivu, odtud odebral se do zlatodárných hor Pangejských v Makedonii, kdež nabyl peněz, za kteréž najímal žoldnéře, a když přípravy byly ukončeny, přesídlil do eubojské Eretrie, v nejbližším sousedství Attiky, odkudž mohl navázati přerušené styky se svými stoupenci. A byla to statná družina, která obklopovala kmeta i přes šediny v odhodlanosti a energii neumdlévajícího. Vedle urozenců thébských a eretrijských zjednal si zvláště veliké zásluhy Lygdamis z ostrova Naxa, jemuž později Peisistratos dopomohl k panství nad žirným ostrovem. Prostřednictvím nové choti své Timonassy ujednal Peisistratos i přátelství s Argem a tu konečně, vida chvíli příhodnou, svolal válečnou radu do Eretrie, která by rozhodla. V radě této zvítězilo mínění nejstaršího syna Peisistratova Hippia, aby s úderem na Attiku nebylo již otáleno.

A tak po jedenácti letech, r. 543, vracel se Peisistratos opět do vlasti, tehdy v čele vybraného i četného vojska, chtěje si panství nad Attikou vybojovati mečem. Nejprve opanován Marathon, kterýž stal se východištěm dalšího postupu. Teprve po pádu Marathona vzchopily se vládnoucí strany athénské k obraně. U Athénina chrámu, blíže Pallény, na místě důležitém, kde stýkaly se cesty od Marathona, Sunia a Athén přicházející, položila se vojska obou stran táborem. Poloha athénského tábora byla velice výhodná, ale mezi náčelníky nebylo důvěry, ježto stoupenci Peisistratovi bez pohromy z Athén uchýlili se do Marathona a s nimi i mnozí lidé, kterým byla prý tyrannis milejší než svoboda, to jest ti, kteří nadáli se prospěchů z obnovy Peisistratova panství a dávali přednost tyrannidě státnicky umírněného jednotlivce před tyrannidou vášnivých, krátkozrakých stran. Proti zmalátnělosti v táboře athénských oligarchů byla naproti tomu mysl vojínů Peisistratových povznesena a nadějí na vítězství naplněna. Vždyť již před počátkem bitvy akarnánský věštec Amfilytos věstil Peisistratovi vítězství tímto distichem:

už potopen jest čeřen, rozprostřena síť je rybářská;
aj za měsíčna bahníci budou těkati v noci sem tam.

Účinek věštby té v mysl vojska byl tak povznášející, že Peisistratos ihned dal znamení k bitvě, aby užil příznivé vojska nálady.

(Dokončení.)

Z básní J. S. Machara.

MYŠI
ČILI ČASOVÁ PÍSEŇ O ANONYMECH.

Z podzemních skrýší
jdou v noční tiši
šedivé myši
na širý polní lán,
kde na sta klasů
zrn tají krásu —
plod dobrých časů,
jenž byl dnes posekán.

Jaká to sousta!
Kterak tu chroustá
potvůrek spousta
to cizí zlaté klasoví!
Očka jim září,
klid je v jich tváři,
pak se i páří —
jich způsob jest už takový.

„Fuj, příběh sprostý!“ —
Jen v počestnosti
nechte být hosty
své uši přímým veršům mým:
ty šedé myši,
— pánbůh to slyší —
jdou ze svých skrýší
jen hladem hnány poctivým!

My však, druh za druhem,
jenž jdeme za pluhem
širokým okruhem
dědičné národní role,

my známe potvory,
jež najdou otvory
v špýchary, komory —
natož pak v bezbranná pole!

Klasy nám roznesou,
zrnka z nich vytřesou,
nečistou hubou svou
hryžou je, pošpiní, znectí;
ba, ani netušíš,
už sám je zakusíš,
plíží se taká myš
ku jménu, k osobě, ke cti.

Kdyby je honil hlad,
moh' by ses usmívat
a konečně jim přát,
by žili a tyli si v suše —
však ne, je žene jen
na klasů našich plen,
na loupež našich jmen
bídáctví mrzácké duše.

Tož, když se přižene
po roli zděděné
to jméno bezjmenné,
hned po něm, přátelé, skočte;
bijte myš po myši
neb Příští nejbližší
s pochvalou nejvyšší
vám činy ty k dobrému spočte.

—

ROMANCE Z TŘICETILETÉ VÁLKY.

Pásla si housátka podle vody,
vila si věneček pomněnkový.

Lukama běžela bílá cesta,
v modravou dálku a cizá města.

Jak se tam děvčátko zadívalo,
písničku toužebnou zazpívalo.

Tou cestou voják jel do daleka,
uviděl pasačku, klobouk smeká.

A bílé péro měl na klobouku,
k děvčátku zajel si přes tu louku,

vojáček, červený mládeneček,
požádal panenku o věneček.

„Kdybych ti věneček měla dáti,
byla bych trestána od své máti.

Kámen by mi na krk přivázala,
do vody hodila, proklínala.“

„Máš-li ty takovou matičku zlou,
pojď ke mně na koně, pojeď se mnou.

Pojedem, panenko, k Fridlandovi,
nikdo se o tobě víc nedoví.

Fridland je kavalír a nás má rád,
a my zas dovedem krev pro něj dát.

Muzika hrá, bubny zabubnují,
fridlanští do světa mašírují.

Na východ, na půlnoc, západ a jih,
Fridland je nad nima, svět je jejich.

Pojď, sedni na koně, děvčátko mé,
po bílé silnici pojedeme.

Budem u Fridlanda vojákovat,
po světě jak ptáci poletovat.

A když tam zhyne má hlava mladá,
vezmeš si, děvčátko, kamaráda.

A když ten zahyne, je tu jiný —
neboj se, děvčátko, vojančiny.

Regiment mládenců, regment je jich,
celičký regiment samý ženich.“

— — — — — — — — — — —

Sluníčko na bílou svítí cestu,
prach na ní zvedá se, letí k městu.

A stará husička zakákala,
a stará matička zaplakala:

„Ty stará husičko, nekákej víc,
pasačka tvá tě pást nebude víc . . .“

DIOCLETIAN.

Nuž, Aurelie, viděl jsi můj palác
i sad můj; viděls vysokou zeď kolem,
již ptáci jen a šumícího moře
hlas přeletá — tak zavřel přístup světu
k svým posledním dnům Diocletian tvůj.
A ty mi neseš v amfoře své duše,
— ne, vojáku, neklesej na kolena,
zde nestojí tvůj dávný imperator,
jen člověk, jak ty — poselství mi neseš
z onoho světa: Konstantinus vdává
za Licinia sestru svou, a zvou mě
k té svatbě v Milán . . . Pro mé seschlé hrdlo
tam pevnou kličku mají připravenu —
vojáku, chvíš se? V kolika pak bitvách
jsi ty mě viděl? Ukaž věrné oči!
Což myslíš, že se teskněj loučit budu
s těmihle legiemi zelných hlávek,
než loučil jsem se, osudy syt kdysi,
se svojím vojskem, purpurem a vínkem,
s říšemi, městy, nádherou a slávou?
Stáls při tom v Nicomedii a viděls
ty slzy Diocletiana, když jsem
naposled legie své oslovoval —
při Jovu, vždyť já z vězení jsem prchal
a valete svým spoluvězňům dával,
a když jsem viděl vůz svůj připravený,
jenž dovézt měl mě v Dalmatii moji,
tu chvějná duše má se omývala
z lidského hnusu — to vy zvete pláčem.
Z lidského hnusu, pravím, Aurelie,
to rub byl všeho, tak já cítil život.
A nechrání-li zdě Spalata mého
mě před ním nyní — nezbývá, než zemřít.

Tvůj Konstantin a ten tvůj Licinius . . .
svět nezměnil se, věř mi, Aurelie.
Ten Licinius stával jako otrok
u dveří mojich, třemeny mi držel,

když vyjížděl jsem — jaké má on oči?
já neviděl jich, měl vždy hlavu k zemi.
A Konstantin, byl tribunem v mém vojště —
jak učil se mým gestům panování!
Když Galerius, caesar můj a zeť můj,
Peršany poražen byv na Eufratu,
před tvář mou přišel a já přede dvorem
a vojskem vším jej pěšky běžet nechal
v purpuru podle vozu míli celou,
jej, obra, jenž se pyšnil božským otcem
— máť Romula prý přišla v těhotenství
nějakým bohem v podobenství hada —
on běžel, vlasy rval si, úpěl, prosil,
bych dovolil mu novým bojem smýti
porážky hanbu — — já zřel Konstantina,
jak třásl se a oči vypouleny
mě zbožňoval — a on ví, že já viděl.
Když Alexandrie jsem dobyl strašným bojem
a kázal vzpouru mečem pobíjeti,
až vystoupí krev koni po kolena,
zas viděl jsem, jak žasl — a on ví to.
A když jsem dal pak poklesnouti koni
o prvý trup, by nohy krví zbarvil,
a vraždy zastavil jsem, žasl znovu
tvůj imperator nyní, Konstantinus,
a ví, že usmál jsem se jeho mládí . . .
A Licinius dnes můj purpur nosí,
a Konstantin mým gestem světu vládne . . .
Snad stydno jim, že paměť moje žije,
a mní, že ret můj posměšně se stáhne,
když obrazy z ní dávné vystupují?
Či bojí se, že moh by starý člověk
purpurem přikrýt vetché tělo znovu
a říci jim: pryč, ruce nepoctivé,
od díla mého, Augustus se vrací? . . .
Tak malicherný svět jest, Aurelie,
a hnusný, dotěrný; vnik v hradby moje,
nuž, půjdeme mu s cesty, Aurelie.

Hleď, čet jsem ondy — poslali mi z Říma
knih kupy, rád se hroužím v jejich smysl,
neb poet bystrý označiti umí
ty pocity, jež nosíme v své hrudi
a kterým tvaru dáti nedovedem —
Lucian, Říman, psal to, vtipná hlava
a jazyk, jenž i do Olympských bodá:
jak podsvětím jde Hermes s jakýms Řekem
a ukazuje žlutavé mu kostry,

to Narciss byl, to Nireus a jiní;
však Řeku chce se na Helenu patřit,
i zvedne Hermes bílou jednu lebku:
Zde Helena! — A pro tohle, Řek trne,
to pyšné loďstvo o tisíci lodí
a zahynutí lidí bezpočetných,
měst zničení a boj i mezi bohy?! —
Pro tuhle kost zde . . . cítíš, Aurelie?

Viz za sto roků: lebka Konstantina
a Diocletianova a třetí
leb žebráka, jenž od města vlek k městu
své choré údy, leží vedle sebe —
co bylo v nich? A které cena vyšší?
A býval čas, kdy Diocletian ten,
jsa nezmoženým velkým vládcem světa,
žebráku záviděl, že jak pták volně
a beze hnusu poletuje světem.
A býval čas, že Konstantinu ve snách
leb jevila se Diocletiana,
prostého salonského zahradníka,
leb třesoucí se stářím děsila ho . . .
Svět malicherným jest, můj Aurelie,
a hloupým . . .
Znáš ty žití mého dráhu?
Senator římský, starý Anulinus,
propustil otroky. A dva z nich byli
Dalmati rodem, otec můj a matka.
Já viděl Řím a jeho imperium,
zvěst o bojích a dalných provinciích,
poplatných kmenech jímala mou duši.
Já vojákem rost. Císaře jsem viděl,
mohutné slavné stoupati a klesat,
a každým pádem tím se třásla říše.
Už byla hračkou Peršanů a Gallů,
Aegyptů, Daků, legií a kohort.
A tenkrát bozi vsadili mi v duši
hlas tajemný, jenž stále rozkazoval:
Výš stoupej! Syn dalmatských propuštěnců
byl císařem. A ty víš, Aurelie,
jak zachytil jsem říši klesající
a podpřel ji silou žití svého
a nový základ dal jsem, nové hlavy
té stavbě hrdé, bohy založené.

Však tenkrát cítil jsem už, Aurelie,
co dnes vím: Konec všeho — žlutá lebka

Já cítil to, a lidé necítili.
Já viděl hlavy sehnuté až k zemi,
já viděl všude jenom jednu vůli,
tož svoji; moje noha nešla zemí,
však stoupala po šíjích nahrbených;
já duše lámati moh jako třtiny
a osudy všech držel v ruce svojí.
Ošklivost nad vším vešla v duši moji,
hnus prolnul krví mojí v arteriích.
Ach, Aurelie, když jsem v noční chvíli
stoup na paláce svého bílou střechu
a viděl hvězdy, které stejně svítí
nad vzdálenou mou tichou Dioklei,
já oči přivřel, bych zřel její skály
a mněl, že slyším hukot svého moře . . .

Tu stanul příznak jakýs před mým duchem:
Bůh křesťanů . . .
Ty víš, jak děti domu
já trpěl kolem jeho vyznavače
a poct jim dopřál, důstojenství vojska,
ač Galerius varoval mě vždycky,
víc citem hnán, než úvahami ducha.
A divný bůh ten rostl v srdcích lidských,
a já se často tázal kněží jeho,
co přeje si, i říkali mi kněží,
že říše jeho není z toho světa,
že vladařem chce býti duší pouze —
k nevíře bajky, bajky, Aurelie.

A tajemný hlas v nitru rozkazoval:
Zab toho boha, zab jej! --
Kterak zabít?
Jak potřít jej, když sídlí v srdcích lidských?

A Galerius prosil: Meče z pochvy,
bij křesťany! Jich bůh je zhoubou říše.
Jak červ se provrtává pilířemi
římského imperia. Sije rozbroj
v legiích tvojich, řádech, institucích.
Stoupenci jeho rvou se mezi sebou
a sekty tvoří; proklínají sebe
ti kněží jejich, zatracují sebe;
tvých bohů nectí, ale též ne svého.
Hle, pobouřili se mi v Melitene
a v Syrii. — Tak Galerius bouřil
a začal mečem honit boha z duší.

Já díval se. Tu jednou otrok přines
list zachycený, Theonas kde biskup
psal komorníku mému, křesťanovi,
že nutno plnit dvůr můj věřícími,
kol osoby mé křesťanů spnout řetěz,
v hodnosti dosazovat pokřestěné —
pak odstraniti Diocletiana.
Tak chtěl bůh jejich? Zapálili palác
nad spící hlavou mou v Antiochii —
a tu jsem teprv poslech Galeria
a válku začal s neviděným bohem.

A on mi dával po stu, po tisíci
v šanc těla věrných svojich vyznavačů,
já pod meč klad je, na kříže je vbíjel
a ohněm ničil — bůh se nezastal jich
a nezjevil se. Jen jak matný přízrak
plul přede mnou a nebyl k zapuzení.
To jediný byl nepřítel můj tenkrát,
jímž nedoved jsem, nemoh pohrdati,
ba, chvěl se před ním Diocletianus.

A z dalných končin, ze všech koutů skrytých
on posílal mi svoje vyznavače,
já zabil jen, on v jiné duše vstoupal,
bůh ukrutný a nedostižitelný . . .

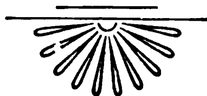
A v posled ošklivost mě jala z něho
tak jako z lidí.
Šel jsem do Salony . . .
Dnes, Aurelie, vím, on čeho žádal.
Tys vylíčil mi bitvu s Maxentiem
u Saxa rubra, mostu milviského.
Kříž, řekl jsi, se zjevil Konstantinu
na pláni nebes, kolem něho nápis:
V znamení tomto zvítězíš — tak aspoň
vám císař přisah. Snad pravda to. A potom
znak Ježíšův tkvěl na korouhvích kohort
a v jeho jméně začalo se vraždit
jak v jméně Marta za dob mojich kdysi.
A bůh ten sedě v srdcích svojich věrných
v boj urputný krev jejich rozpaloval
— jak? třicet tisíc mrtvol spočetli jste? —
nu, vidíš: chtěl se také napít krve,
po níž tak dlouho musil marně žíznit
a které záviděl dřív bohům našim . . .
Pak v plné slávě sed si na trůn jejich
se svými kněži, biskupy a jáhny

a spokojen jest. Konstantinus také.
A — známka času — víš, že Galerius
křesťanské kněze prosil, umíraje,
by modlili se za něj k bohu tomu?

Tož vidíš, že už mohu lebku svoji
v klín země vložit, odpůrce můj zmožen,
a zmožena jej vidím Konstantinem,
tím Konstantinem! Kterak maličkým je
bůh křesťanů, a kterak malicherným
byl Diocletian, že tak s ním válčil!

Je hnusno z všeho, Aurelie, z všeho
i z sebe sama . . . Vale, Aurelie!
Tys jediný, jemuž se otevřela
má duše nyní, poprvé v mém žití;
neříkej o tom — ostatně by nikdo
ti ani možnost toho neuvěřil.
Teď v říši mrtvých zajdu, Aurelie,
se svými bohy, které ctil jsem v žití —
nebudou nyní ležet kosti moje
tam podle koster Marta, Jupitera?

Ty vrať se v Milán, vyřiď díky moje
oběma vládcům za pozvání k svatbě
a rci, že nesnese už staré tělo
námahy cesty.
Vale, Aurelie!
Až dívati se budeš z lodi svojí
na Salonu mou v slunci rozloženou,
pak můžeš tiše říci mému moři:
Diocletian byl . . .

Rok na vsi.

DUBEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

RASOVISKO.

Na den sv. Kallixta.

Rasovisko je Habrůvka v Habrůvce, dědina na dědině, ve státě stát. Je to rub Habrůvky — „poslední království na zemi“ — „néspodněéší peklo tehoto světa“ — propast. — — —

Kdo nepřešel Rasoviskem v tající zimě, nebo za podzimních dešťů, nebo po bouři — neví, co je hrůza přírody a už dokonce nemá žádného ponětí o významu cest, silnic a dláždění.

Takové Rasovisko má každá dědina, jen jinak je všude jmenují. V Loučce mu říkají „Předpeklí“ — v Borové je to „Ohava“ — v Polance je to „Potvorovsko“ — v Havranicích „Amerika“ — v Lipově „Vídeň“. Ve Křovanech je „Žabárňa“ — v Ořechovičkách „Ďóra“ a ve Stráňově — — — ne — to už je takové jméno, že ho nelze ani z úst vypustit, jak teprve napsat!

A všude je to „Rasovisko“ souhrnem všeliké bídy.

Jsou tam nejmenší chalupy a největší blátivé propasti. V cikánské volnosti jak stonožky rozlízají se přikrčené ty chaty po délce i na příč, do vrchu i po svahu dolů a na všecky strany, žádná pravidelnost, nikde pořádku — pletou se mezi lisovnami a chlévy a stodůlkami a nepodobají se jim pouze tím, že mají čerstvě obílené zdi a komíny na starých, doškových střechách. Ty na nich sedí jak beranice, stažené až přes uši.

A zrovna takoví jsou i lidé. Bože mě chraň všeliké pomluvy. Bývají tam lidé i vzácnější než všicci lidé ostatní — ale proto Rasovisko přece zůstane Rasoviskem, jako mrva zůstane mrvou i když lilije z ní vykvete.

„Rasovisko je hnízdo všech zludějů, rabullantů a socialistů. Ti ze světa nosijó „Červánke“ a „Rašplu“ a „Draka“ a doví ešče jaký novine a tam — hu Studýnke, hu Šimka a hu Duffka mévajó svý čtenářský besede, tam mudrujó a hore nohama vobracijó svět. Tam, tam só ti

socialisti — —“ těžce, ale přece vyjádřil se o nich jednou starosta Filipek a až se otřásl opovržením k páté čtvrti své rodné obce.

Nikdy nezní zvon, aby o něj někdo nezavadil. Bylo něco pravdy na tom: Rasovisko od nepaměti rabovalo panské lesy, ze selských polí tajně na večer i z rána, v noci i za dne sklízelo a nesázelo, žalo a nesilo, o chudobinský svůj desátek nikdy se nikoho neprosilo, ale vždycky si ho bralo samo. Humna a sady každoročně především Rasovisku odváděly první dary své přírody. Slepici ze selských humen — jen jednou-li na Rasovisko zabloudila — nikdo ji tu více nenašel. Ztráceli se tu i tlustí, zatoulaní psi a nevraceli se už nikdy v domácí svůj pelech. Rasovisko dělalo si z nich „uherské guláš“.

S Rasoviskem proto nerad kdo z dědiny měl co společného, a strééek Kuchynka tvrdil, že „na širokém světě, jak je roztáhnuté vod jedneho konca ke druhýmu — nikde babe tak nadávat nehumijó, jako na tem prazatraceným Rasovisku“. — — A Řeřuchů Tomáš, který měl ženu z Rasoviska, míníval zas, že „ženský na Rasovisku majó z celýho světa néškublavěéší jazeke“ a žena jeho, že má dokonce místo jednoho „jazeků sedum a každé z nich jako pilník“. — —

Když do školy po prázdninách nastupovali nováčci, pan rechtor úzkostně počítal vždy, kolik jich je z Rasoviska, a dle toho odhadoval budoucí své trápení a kolik let tak může být ještě živ. — —

Rybář byl s Rasoviskem v ustavičném sloučení. Zde měl nejvíc odběratelů a nejvíc dlužníků. Sem za tmavých, blátivých večerů jak po zrádných močálech — bloudíval za neodolatelnou svou bludičkou — Messalinou; tu za svítání na svá pole jednal dělnice a vždycky ty, které byly tak v létech prostředních — nikdy ani příliš mladých ani příliš starých. „Práca svobodné děvčice nebo staré babe nestojí za nic — všecko problbocó“ bylo jeho míněním.

A Rybář byl také toho příčinou, že celé Rasovisko se pojednou pohnulo jako dlouho ulehlé, jen zdánlivě mrtvé bahno. Ledva se jím pohnulo, vyrazil tu odtud takový smrad, že Habrůvka v tu chvíli nevěděla, kam se obrátit s nosy. I ty chaloupky — jakoby se hanbou krčily ještě níž. — — —

Chlupka s Pazderkovou přivlastňovaly si současně jednu a tutéž slepici „maló, černó kropku s chocholkó“ — a odtud vznikl celý ten užasný škandál Rasoviska, postřikující svým blátem i bílou Habrůvku. Chlupka tvrdila — tři neděle že tomu, co se jí slípka ztratila, a tu že ji najednou vidí u Pazderkové „v kucheni na vécách“. — Pazderková zas Bohem všemohoucím a všemi svatými, lidmi i dětmi se dokládala, že ve čtvrtek slepici koupila na trhu v Dubňanech a na tom tím pevněji stála, čím bezpečněji známo bylo ve všech sousedních chalupách, že na trhu ve čtvrtek ani nebyla a kdyby i chtěla koupit, neměla ani zač. - - Pazderkové se ujala Borková, Chlupky Vrbčena s Mačkou, Vidlářka chytila se Chlupky, Vrbčeny a Mačky -- Piňuska za prapor vyvěsila zas zástěru Pazderkové, Borkové Barborky — a tak obě ty armády se vztyčeným špinavým prádlem místo horouhví vytáhly naproti sobě súčastnit se všeobsáhlého mydlení.

Vyšlo na jevo, že Pazderková s Vidlářkou, když na podzim mlátily u Rybáře rýž, zrní obě odnášely nejen v kapsách den jak den v poledne i na večer, ale nacpaly si i zvlášť k tomu účelu připravený „pytlík, přivázané pod svrchní sukňó a zas tak vodnešené jakobe nic". —

Vidlářka jen se tak ohnala rukou, a Rasovisko vydalo nový puch. „To že nic néni — hale Chlupka s Piňuskó a Vrbčenó a téma vostatníma" když u Rybáře na podzim v noci vařily trnky — do komory prý mu chodily docela svobodně na ořechy a zvláštním klíčem mu potvíraly sklep a ze sklepa nosily kořálku a kvitt.*) A letěla nová pomluva nazpět a ta byla, možno-li, ještě jedovatější. „Šak že hani Mačka néni čistá, protože brala cukr a kafé a móku hu Rebářa na dluhe a nic, docela nic pré nikdá neplatila, protože — — nó — o — ó — — —" Objevilo se, že zvláštní klíč ku sklepu Rybář Vrbčeně sám podstrčil, ba že nejen Mačka u Rybáře dlužila na věčnou oplátku, ale „i hjiný" — Borková, Vidlářka, Piňuska, Bařinová, Pegáčová Francka, Bébarka Rozára a všecky tak a tak.

Rozkřikly se teď i ty „hjiný" — Rasovský harem Rybářových hurisek pozdvihnul se celý. — — Pomluvy jako mraky žáhavých vos sletovaly se se všech koutů Rasoviska přes cestu, přes potok, přes ploty a dvorky — — vzteky třásly se brady, jazyky drnčely v zsinalých tvářích, kamarádky nekamarádky, „névěrněéší, némiléší" — bez rozdílu, bez okolků jako „te potvore néhorší a néšpinavěéší" v jednom klubku vrhly se na sebe. Bláto na Rasovisku od těch dob zdálo se ještě černější.

Tak vyšlo na jevo, že všechen schodek Rybářova účtování půjčkou bez úroků uložen byl na Rasovisku. V kapsách sukní odnášely Rybářovi skleničky a láhve, v holínkách botů vidličky, lžíce a vařéky, pod vlňákem kolem pasu obtočené měchy, plachty, trávnice, zástěry a šátky — jak kde a kdy a která k čemu přišla.

Cti a manželské věrnosti ujali se zas muži, věřili, nevěřili, bouřili, bili nebo v rozpacích kousali pysky a špičky od dýmek. Rasovisko — hořelo celé. Tři dny a tři noci trvala ta válka, a po celé ty tři dny i nebe mračilo jasnou svou podobu a z jeho mračen stále stékaly šedivé provazy jako přes celý svět stékajících slz. Teprve po třech deštivých nocích a blátivých dnech ustaly v pádu rány mužských pěstí a čtvrtého dne do polních prací všechny dělnice vylákalo zas Boží sluníčko. — —

Křik rozvaděných Rybářových důvěrnic prorazil i dobře zabedněné uši Rybářovy.

Rozhodl se, že všecky udá k soudu.

„Hať jen hudá!" klidně vzkázalo mu urovnané už Rasovisko — — „Šak rád zas vezme žalobe nazpátek."

Ale Rybář ani nepotřeboval žaloby brát zpět, poněvadž žádných ani nepodal. „Nehudal nic."

„Co si vežaluju? Deť žádná nic nemá! Habech hótrate hadvokátovi zaplatil sám. Namluvile se ledi huž dost, hať teda mluvijó eščе víc, dež hjim to dělá radost. Já mám hjiný starosti, než k sódům běhat pro babský plke," rozhodl se konečně Rybář a při tom také zůstalo.

*) líh.

Krádež!

„Z důstatek“ vysvětlil krádež už starosta Filipek a znázornil na točícím se „ringlšpílu“, že lesní krádeže a „haji hjiný kradení a braní“ v Habrůvce jsou oprávněny a „haji neoprávněny“.

A tak se zdálo, že Habrůvka krade celá.

A krade a nekrade — zas, jak to kdo a z kterého konce vezme.

I žena bývalého starosty Marečka otce čís. 6. odnášela sousedům plodiny s polí — sousedům v dědině chytala na dvůr zatoulanou drůbež, jenže ji nikdo ještě nechytil — ba nikdo jakoby o tom nevěděl — a Marečková kradla dál. „Chyté! —“ říkal na domluvy Mareček starosta, její muž.

Prudkovi kdysi ztrácelo se na louce seno.

„Keré čert be to jen bel!?“

Hledal v hlavě, hledal v srdci a na konec odhodlal se, že v kupě sena „přespí“.

Za krásné, teplé, červnové noci se to tak mile pod širým nebem dýchá! A Prudek spal. — — Pojednou ucítil — jak se převalil i se senem a hned na to dohádal se, že i s celou kupou někdo jej odnáší na zádech. — — „Tak nejak sem se vedobel a ruka chetla za pačese. Staré Stéskal to bel — nézámožněéší a némohutněší sedlák z dědine — a teď huž vod několika roků dobře zazobané véminkář.“ — — Právě svítalo. Stéskal zděšením spustil nůši na zem. — No — Prudka na kolenou uprosil, plaze se po nich až k vozu, který naplněn senem z louček stál už na cestě. Tak jezdíval na loučku svou a cestou vždy ještě přimíchalo se mu něco píce cizí. — — — —

Mladého Stéskala chytil zas jindy Švásta, když mu v lese podrážel dubec. Soud tenkrát stál Stéskala na třicet zlatých.

Po několika letech chtěl mít velebníček mladého Stéskala kostelním hospodářem.

„To nemože bét!“ řekl starosta Filipek a rozhorlil se. „Je zluděj. Hukradl dubec.“

„Prosím vás, kdo pak v Habrůvce nekrade?“ namítnul rozhněvaně velebníček, jemuž Stéskal jezdil na formanky zadarmo.

Tenkrát se dohřál nad farářovým výrokem celý obecní výbor a na vzdory faráři zvolil za kostelního hospodáře sedláka Ryšánka.

Ale už za pět měsíců na to zlý duch našeptal Ryšánkovi, aby si uťal v panském lese habr na rozvoru. „Z cizího že šak krýv neteče.“ — Krev netekla, ale co spáchal Ryšánek, nezůstalo jenom v lese. „Celé vůbci hudělal tím hańbu“, a oba radní i se starostou odsoudili rázně „takovó zpozdilost a nepoctivó hlópost“. — — Ale neuplynul ještě ani rok a každý z nich měl už na krku revisi obecní pokladny, a když revident zemského výboru odjel, museli uhražovat každý přes sto rynských.

No tak.

Ringlšpíl.

Byly krádeže ze zvyku i příležitostné, malé i větší, nepatrné i velké. — — Každá dědina má své straky už zdomácnělé, ale velkých zlodějů a lupičů — Bůh je můj svědek — v Habrůvce nikdy nebylo a není.

Malí lesňáci v panském lese a ti, kteří spouzeli po ovoci ve vinohradech — to byla první a druhá třída Habrůvské školy. U pana rechtora se učili číst — v panském lese a v sadech se učili krást. Obojí současně. Některé druhy krádeže nebyly Habrůvce ani žádným přečinem.

„Dříví nerůste jen pro páne, hale haji pro chudé lid." A zdálo se, že i ti „páni" uznávali jakousi oprávněnost velikého tohoto důvodu. Aspoň — kdykoliv se hraběnka dověděla o podobném případu, zakázala ihned všechno soudní stíhání. — —

„A nic se, chlapci, nebujte teho starýho hříšníka!" říkaly matky svým dětem a mínily tím „nemožného" hajného Kuchynku — — — „Jak mně do chalupe ešče jednó vleze, te šmajdavý hnáte bode mět ešče kratší nežli má! — —" slyšel Kuchynka i na vlastní uši, když z daleka za ním rukama pohazovala lající maminka. — —

Třešně na jaře, meruňky v létě, hrozny na podzim, ovoce v sadu, mák a hrách na poli — kdo to chtěl v Habrůvce uchovat — sám si to všecko střežit musel.

Ještě hůř bylo s drůbeží a polními plodinami.

V zámku množili králíky do zimy ve zvláštní kleci za stodolami. Do jara však nedochovali je dosud nikdy. A právě tehdy, když bída na Rasovisku začala nejlitěji řádit — našel komorník Zelbr jistě zámek u klece ukroucený a králíky ty tam. Jen jeden samec a jedna stará samice vždy tam zbyla na semeno, a to vyvolalo vždycky větší údiv, nežli krádež sama. Jak to tak — v noci? — — Zelbr každý rok se zaříkal, že už žádných chovat nebude, ale na jaře k samici přikoupil vždy ještě některou a nasadil králičí kulturu zas.

„Ať Rasovisko majó na vánoc pečínek," říkal starý ale dobrý ten Němec a už se tomu jenom smál. — —

„A což není dohlídky?" ptal se kdosi z „naivních" cizích.

I je. Spící dědinu střežili dokonce dva hlásní: Chocholáč s Hrózkem a na důkaz bdění velice dobře i troubili i pískali. Ale oba hlásné hledal jednou v noci četník a našel Hrózka v boudě u kostela. Spal.

„A kde je druhý?"

„A duma. Šil si lehnót."

„A kdo pískal?"

„Já."

„A kdo troubil?"

„Taky já."

„Tak jste pískal a troubil za dva?"

„Za dva."

„Zaveďte mě k němu! — —"

„Co nejste ven?" četník na Chocholáče.

„Hale —" usmál se Chocholáč a přilehnul na postel — „dostal sem večír zimicu a bolí mě záda," naříkal Chocholáč a div nepadl, jak výborně přiodít se uměl líčenou mdlobou. I vzhled měl člověka do opravdy umírajícího.

Zatím v hospodě věděli, že před večerem vypil skoro půl litru darované slivovice a hned na to dvě čtvrtky vina.

Pych na polních plodinách řídil se dle toho, jak mnoho chudiny do světa odešlo za prací.

„Mnohé kóska pole nemá a huživí kozu, ba haji vepřa si vekrmí. — Anebo — kóšček rolí si pronajme, hale jen proto, habe muhl krást a říkat, že chodí na „svý“, říkali sedláci a byli neradi, když při „pachtu obecních pozemností“ z jara někdo z Rasoviska „obzvlášť véznamné“ přihazoval na pole. — Pak, když turkyň dozrávala, sem tam po tmě šustěl opatrně ulamovaný klas a nejednou se stalo, že pod lesem sedlák našel vyhrabané zemáky. Slyšel pak, že to „vehrabal néspíš jeleň“. — Jako kočky kradly se večer Rasovjanky k lesu s trávnicí, jakoby šly na chrastí nebo na trávu, a teprv k půlnoci vracely se s těžkou nůší na zádech, plnou kukuřičných klasů a zemáků.

Měla Habrůvka i hutaře.*)

Ale chudák starý!

Loni čtrnáct dní jednou ležel těžce nemocen, a z obecního výboru nikdo ani nevěděl, že starý Prokop dávno už po polích nechodí a připravuje se k smrti. Teprv, když před knězem kostelník zvonkem volal všechny do prachu před Tělem Páně, ptali se, kde a ke komu to jde.

A divili se, že k hutařovi.

„To se podívéme!“ dlouho stál a dlouho se na jednom místě divil obecní výbor Hrabálek. — — — —

Po čtyřicet let, od roku 1837—1877, žil v Habrůvce rechtor, a země buď mu lehka. Ale za živa on to byl, který Habrůvku takto vychovával a sám lichvář, při rechtorské bídě divným a jiným způsobem nashromáždil v truhle tisíce.

Ale dobře o něm kdosi řekl: „On nevychovával, on jen — učil.“

JARNÍ SLZY.

Na den sv. Anselma.

To snad sluncem ubitá zima ještě jednou se obrátila ve své mohyle — jak když oponu stáhne — zavřela se celá obloha, a s ledovými vichry rozletěly se těžké, vodou nabotnalé mrákavy. Z jedné, z těch nejtemnějších černav lenivě v chundelích velikých jak bělounká ovčí vlna hustě snášel se k zemi těžký sníh. A sněhem zas zakvetly stromy, sněhem zbělely střechy, jak ze stříbra byl utkán mlhou zaklopený les.

„A totok začíná pěkně!“ ohlížel se za sebe Hrabálek.

„Co to! Teď aspoň bude opravdovskej máj. Dyž začnou padat ty veliký chundele sněhu — tenkrát — jak povídám, už je naděje na trvalý teplo a pěknej máj — —“ těšil zahradník.

„Dubnové sněhy pole mrví.“

„Duben chladný a deštivý, úroda nás navštíví,“ chválili si zase bezpříkladnou tuto psotu hospodáři dle zamazaných pranostik v svých kalendářích.

*) polní hlídač.

Mrzutě s polí vracel se hrabě. Celý zasněžený, jakoby vápnem byl postříkán, zahýbal k zámku. Ohromnou nivu, zasetou hrachem, bylo třeba zaorat, zrní nevzešlé trčelo v mrazivém blátě. Oziminy našel řiďounké, vymrzlé — jař na některých místech jakoby vykousal.

„Ještě tak několik roků, a v zámku bude sedět žid — —“ přitrpkle zavtipkoval si s kýmsi u zámku ve vratech.

Sníh roztál, a do rozbahněné půdy bohatě lil se dlouho želaný déšť. Tři dny a tři noci lil se jediným proudem: nebeský hospodář zaléval zasetou jař. Až teprv na čtvrtou noc ulehly větry, a veselé hvězdičky vydaly zvěsť, že následovat může slunný teplý den.

Hlučně a s jásotem vítalo ptactvo vycházející sluníčko, teploučkými výdechy hlásil svůj příchod květnatý máj.

Všechno jen jiskřilo v mladistvém ránu, a holou nemožností zdálo se každé truchlejší myšlení. Tím nápadnější byl takový „nemožný“ svatební průvod, ubírající se právě návsím ke kostelu na levo. Jakoby na popravu šli a ne ke zdavkám. I kostelník — čekaje se zvoněním na svatebníky, šklebil svou oholenou tvář a když zazvonil, stalo se tak více jako z roboty, než z dobrých pohnutek.

Svatba! A taková tichá a smutná jako ten uplynulý aprilový den. Pod lípy, k soše sv. Jana, sběhly se sice ženské, ale brzo se zas vracely po své práci, když nebylo ani „nač“ se podívat. Zůstaly jen dvě tři nejzvědavější. — — Chudá, chudičká byla ta svatba: dva svědci jen, pak Ráček strejc s tetkou Ráčkovou, asi tři děti s opentlenou rozmarinou, ženich cizí, z dědiny až kdesi za Břeclavou, kde nevěsta bývala služkou; nevěsta polobibá, poloslepá, škaredá a pihovitá Marjánka — bez otce a bez matky, bez sester a bez bratří — sirotek jako v poli opuštěný kůl. A to byl celý průvod k oltáři. K jaru vrátila se Marjánka z porodnice a s taťkem šla nyní před Boha. Šla s úsměvem jakéhosi nevědomého uspokojení — — které v ní nerušilo ani to vědomí, že ženichu se v tu chvíli na jazyku rozpouštěl kus ledku. Ani toho nezapíral: nešel skoro ani vedle, ale kus od ní a snad stále ještě se rozmýšlel, zbývá-li mu přece ještě cestička na pravo nebo na levo a „mimo“.

Ale už — vytrval. Což: i ruce nechal štolou svázat a z prsou těžce mu vylehlo duté „ano“.

A s jakou přišli, s takovou odešli. Bez výskotu, bez střelby, bez hudby a bez zpěvu, s pocitem něčeho neodvratného jako zdlouhavé, po léta a léta vlekoucí se umírání. Jen děcko v slabé chvíli počaté mohlo se těšit tomu, že nabylo zákonného práva na otce a svedená idiotka zas tomu, že nabyla opatrovníka. Poslouchal svého svědomí a s klidem dobrovolně se poddávajícího člověka vázal si provaz. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sotva půda oschla, Habrůvka rozlízala se po polích. Ani staroba už nevytrvala v trouchnivém svém brlohu a kdejaký výměnkář — neležel-li právě na smrtelné posteli, vybelhal se ven, na dvůr, s děckem v náručí, nebo ještě dál, za humna k vrbám se žlutými housátky. Popásaly se tam celé houfy husích těch kanárků, a ve vzduchu tančil hmyz.

A tak se zdálo, jako by jaro až dosud ani nebylo bývalo, až teď. Vzduch páchl dechem porosených mezí a luk, šeřík ze zahrad daleko

do kraje rozléval výdechy, včelky v horečném kvapu nosily a za sebou vlekly žluté rousky pro hladovou mláď. — Děti do jednoho vytáhly na vyvolená místa svých her. Komusi z konírny uteklo i osamělé hříbě a bujným, krásným cvalem s hlavou i ocasem vzhůru vztyčeným děsilo dědinu od jednoho konce až po konec druhý. A sluníčko, jakoby se odvděčit chtělo za minulé šeravé dny, rychle vysušovalo kdejakou zapomenutou ještě kalužinku, a zvlhlý jíl jen kynul hlásící se úrodou. Kouřily lesy, lehkým oparem mlžil se vzduch, a to dobré bývá vždycky znamení. —

Na stráň pod bořinou Silůvských lesů slunce házelo největší svou zář. A nad to místo nebylo také krásnějšího nic. — Vlhká vůně bořin omamovala svou silicí, meze zářily zlatými hvězdami hlaváčků, a tam, v lukách břehy příkop a svodnice luk jedno zlato, jeden jas hustě rozkvětlých podbělů. Pole zelenala se nejnádhernější zelení, jakou zahrávají jenom jednou do roka a která potrvá jen něco málo dní. Mlaďounkou, měkkou, příjemně vlhkou a jasnou zelení, rozlévající se v dlouhé proudy mezi hnědými oratinami a v širá moře niv.

Na panské nivě stála dlouhá řada pestrých děvčat i žen a hluboce se skláněla k zemi. Bujný vánek až k lesu zanášel škádlivý hovor a pružný, zvonivě plný dívčí smích. Pojednou kterási zanotila a už zpívaly všecky:

Odbila hodina
a již bije druhá,
ještě se syneček
po dědině toulá — —

Vítr jen mávnul, jakoby šátečkem utřel a odnesl s sebou všechna ostatní slova písně a foukal zase s druhé strany, kde pod stromy se krčil a do údolí klepal Habrůvský mlýnek. — — —

Lehce houpají se kroky v pružném mechu, nohy měkce šelestí po zeleném pažitu. — — Hle, tu v suché loňské trávě cosi se motá, hemží a zase se motá a mrví. Zajíček! Malulinký jak klubíčko — směšný, nemotorný ještě jak štěňátko, březňáček snad, který mamince poprvé utekl z pelechu a zbloudil v tolikeré kráse neznámého dosud světa. — — Dál a dál nesou se kroky šumivými lesy do výše a zas sečí, kde už zakvítala lecha a plnou silou voněla fialka. Štíhlá lasička přehoupla se pod keřem a skulinkou v hranici narovnaného dříví protáhnul se slepýš. — Snivě volá datel, něžný, flétnový zvuk brábníka šveholí kdesi z kraje lesa, drozdy křičí celý les.

Tělo dychtivě už touží po měkkém koberci, a položit, jen se položit v teplé jeho podušky — — a ssát a pít a zas táhle do sebe srkat nekonečné to bohatství vůně, nechat se laskat májovým teplem, milovat, hladit milohřivou přírodou. Ale zrádny jsou ještě její lichoty — jedem dýchá ještě její polibek, nejednou už smrtí zaplatili jediné při ní shovění.

Ale co to? Nějak se setmělo, sesmutněl lesa kraj. Slunce se ztrácí a chladne, svět jakoby zhas' — — Jemné oblaky ty tam a na místo nich těžké jak těrchy a hrozivě sivé srazily se v tmavošedý mrak. A slunce už nesvítí, mrak roste, v prostředku svém černá, na okraji se pění a vodou sytý nese se blíž a blíž a stále níž a níž.

Rychle domů.

Z dálky od černé Pálavy temně zahřměl hrom. V dubnu-li zahučí — nebojí se už mrazu strom. — — V živém spěchu hemží se dědina. Dobytek ze stáda rozběhl se ke vratům, děti housata s huskami proutkem pohánějí do dvířek, hospodyně zděšeně sháněly čepýřící se kvočny s pištícími kuřaty.

Rozčileně v předtuše blížící se bouře rozšuměla se i malá zahrádka. Včely úprkem jak střely dopadají ke svým úlům, česna ani nestačí pojat černé jejich mraky. Bože — co je jich! A stále nové a nové v proudech dolétají a v překotu se hrnou v bezpečný svůj úl.

Ještě nedolétly poslední a nebem už projížděly blesky — blížil se hrom a — ubohé včelky, zbylé tam v lomozu běsnící přírody! — První těžké krůpěje uhodily do země, zareptala nebesa — dva mraky srazily se v jednu černou zeď, a šerou tmou provalil se prudký lijavec.

Jaro plakalo.

Ale už po malé chvíli vše se zas smálo. Od západu zakvítala zas obloha pomněnkovou barvičkou a modrýma očkama prokoukla jak vykoupané děcko. I slunce ještě na chvíli vylehlo, a západ hořel.

Zvolna v modravém soumraku dohasínal den. A vzplála večernička — nad lesy s nachýlenou bradou naklonil se měsíček. Jak ve vzpomínkách ozvaly se kuňky v rybníce a v zvonění kuněk rozřehotaly se i ostatní žáby. Jaký to byl zpěv! Hrčel ve všech tónech, zvonil a kvikal ve všech polohách. Tu měla kterási sólo, a hned zas strašným chórem zahlučely všecky pojednou.

A v teplé ticho krásné jarní noci rozezvučel se v křoví panské zahrady, první toho roku, všech zpěváků král.

SILŮVKA.

Na den sv. Vojtěcha.

Celou svou minulostí Habrůvka těsně je spjata se Silůvkou. Silůvka Habrůvku léta a léta živila, a léta a léta Habrůvka Silůvce obětovala nejkrásnější svoje síly.

Bylo to tenkrát Eldorado Habrůvce a celému okolí.

Zpustošené hnízdo dnes. Vyrabovaný dům. Vyschlý zdroj. Ten oheň tam dávno už vyhasl, ze staré slávy jak ze starého praporu už jen cáry visely dolů. — —

V pěkné, malé kotlince, obklíčené zelenými vrchy a lesy ze shluku budov při silnici stulených vysoko se zdvihají dva začerněné komíny ohromného, smutně a bez života, bez kouře do kraje trčícího cukrovaru. Jako dvě jehly ční k čistému nebi černé ty dymníky a v tiché, mrtvé jejich jsoucnosti cosi jakoby tkvělo úžasně teskného. Dávno, dávno už naposled vydechly pece, umlkly transmisse, strojníci rozebrali saturace, odvezli, vyklidili kdejaký potřebný kus železa — — — zbyla jen ta úžasná dřímota zapáchající dechem tlící zdechliny. Zpustla patra, spuchřela lešení, hrozným tichem a tmou naplnily se klenby, pištící potkáni obsadili přízemí a netopýři vrchní pažení. — —

Po tři desítiletí — život plný práce a veselí, hluku, obchodu a činu třásl se všemi prostorami od základů až po hřebeny střech — v plné kampani ráz na ráz bil tu hrom. Spousty cukrovkou naplněných vozů plnívaly všecky volné prostory kolem továrny, vesele vlály černé praporce začouzených komínů do stydnoucího kraje. Hučely stroje, hučel lid, nějak rozpustile hvízdaly parní píšťaly kotlů. — —

Ohromné, hospodářské dvory ani nestačívaly všem potřebám silůvského závodu. Pivovar hasil pecemi rozžhavenou žízeň na straně jedné, velká, bílá hospoda sytila vyhladovělé pracovníky na konci druhém. — Nálevna, od léta do jara stále natlučena lidem dělnickým a selským, ani se takřka nezavírala — nebo, tak se aspoň zdálo, že lidé odcházející v noci podávali si ruce s přicházejícími z rána. Za nálevnou zas řemeslníci a strojníci, dozorci a šafáři •užívali svého groše, a v patře, v kasině úřednickém — — — Pohádky i neuvěřitelná podání kolují mezi lidem do dnes o tom, jak na Silůvce bývalo, když „šla ještě fabrika“. Plesy s tanečnicemi z Brna i Vídně, koncerty, pitky, noci bouřlivé a pusté, hotové orgie pohanské a nekřesťanské sázky slavívaly se tu několikrát do roka.

A ze všeho toho nic.

Cukrovarnický krach z let sedmdesátých zabil i tento cukrovar, a od těch dob jak mor by byl vypláchnul celé údolí. Nebylo železnice, nebylo vody — i majetníci jakoby si protírali oči a viděli, že zápas s ostatním světem je nemožný. Propustili úřednictvo, rozprodali stroje i statky, zrušili pronájmy, vlastnictví zbylé rozdělili — — — a smrt následovala ihned na to. Z celého života zbyly jen ty dva nahé, černé komíny příšerně trčící do výšin nebes. Ach, jak najednou stichla ta nádvoří, odumřely kolonie — ba i ten lihovar, který zbyl a se stroji už si jen pohrával jak dítě, když si hrá s vylomeným kolečkem dávno rozházených hodin, zvyšoval víc mdlobu celého toho zákoutí, kde živořil zároveň i s kvasničárnou! Padl i pivovar, neschopný zápasu o větší výtěžek z piva.

A Habrůvka!

Jak se jí tehdy žilo! Jaká to byla léta! Jaký lomoz, jaký pych! Peněz jako hader, řepa platila, formanky na dalekou stanici nesly do set, dnešek se nestaral o zítřek, zítřek s rozkoší vzpomínal včerejšího dne. Na stosedmdesát čísel měla Habrůvka tenkrát šest hospod, a všude bylo živo. Život radostně letěl bez ohlížení se v pravo i v levo a na zad. Kdo by se ohlížel! Lid vydělal a lid vydělat zas dal.

A pak přišel poprask.

Bujnému životu rázem zadrhnut chřtán.

Všecko odplavalo, všechno pominulo, zašel lesk, ztichl ruch a — zůstaly jen vzpomínky a s nimi — sestárlý zvyk.

Hospoda mužům přirostla k srdci jak druhý domov a nechtělo se nikomu z ní ani pak, když nebylo na ni. V chalupách a statcích těžko vraceli se od masa k zemákům, od bílých koláčů k výražkovým vdolkům, a když se i vrátili, od hedvábí k sukním z konopného plátna a halenám návratu už nebylo.

Tak na venek všude ještě vládlo „huj“ — — a v následujícím třicítiletí hospodář za hospodářem, chalupa za chalupou padaly na jednu hromadu, pro všecky stejnou měrou připravené miziny. Zámožná kdysi rodina Řeřuchů odstěhovala se do chaloupek a z chaloupek v podruží; jen nepatrné trosky zbyly z mocných kdysi Kocmánků. Kočárek, jemuž majetek cenili kdysi na 20.000 zl., vysloužil si v panském dvoře „sviňské správcovství“, a když padli Hrabálci, padli i Bendové, zadlužili se Švásti, zchudli Ryšánci — z překotu na zem nikdo si už nic ani nedělal. — — Málokdo nad zvykem zvítězil, a slavil-li kdo takové vítězství, rovnalo se jistě Pyrrhovu. Přišly neúrody, stoupaly daně, množily se úroky, a dědici jen s namáháním udrželi, co přece ještě zachytili otcové.

Zůstaly jen pohádky a do minulosti obrácené sny.

„Ach ja! Tenkrát belo hjináč!“ — — —

A jedině naděje stále ještě jako mlživým oparem světla tkvěla před duševním zrakem všech Habrůvčanů.

„Snáď — — snáď — — debe Silůvku kópil hjiné nejaké magnáš — železnicu debe tu vestavěli — — snáď — snáď — — snáď — — —“

A tímto „snáď“ končil a začínal každý takový sen.

A teď náhle přišla radostná zvěst.

Jak mrtvolu by na chvíli někdo oživil — škubnul sebou celý kraj.

Sílůvka prodána.

Silůvka v jiných rukou.

Kdo prodal? Kdo koupil?

Dědina obracela se k dědině — — a nevěděla žádná.

Slíny tak už se sbíhaly.

Vyšlo na jevo, že koupil židovský millionář.

Všecky hospody se plnily a lidé natlučeni všemi možnými a nejnesmyslnějšími zprávami. Na besedách, po návsí, doma, ve dne, v noci — o jiném se nemluvilo než o prodeji Silůvky. Habrůvka třeštila jak ze sna — a v té horečce tvořila divy. Báje letěly. Kdo věděl néco, přidal víc; kdo nevěděl nic, chtěl vědět všechno. A nitky nadějí věsily se s jedné zprávy na druhou jak na stříbrný stromek ozdůbky, když se věší k vánocům a pod stromek si každý skládá, co by na světě sobě přál nejdražšího. Sešlé — chudobou a odříkáním ztrestané hlavy znovu se pozdvihly v ramenou, jakoby větřily, po čem už dávno napínaly čich, a znovu se před nimi otvíraly prostory továrny, hučely stroje, hvízdaly píšťaly — zlatem blýskaly mramorové stolky pokladníků — a vše bylo zas, jak bývalo - - — do výše, do nesmírné výše pnou se všecky do vzduchu vystavěné zámky.

Óh, teď budou „chytřéší“.

„No, snáď — snáď — —“ povzdechl si starý Švásta, a tímto „snáď“ skončily a také se shroutily všecky jejich sny.

Ubohé děti!

To osud jen hru si s nimi provedl a když bylo po hře, rozeslal zas publikum domů.

Banka Silůvku prodala jen jako zbytečnou přítěž peněžního obchodu; millionář ji koupil jen tak z nouze o bezpečný úkryt peněz, aby v movitostech uložil svůj pohyblivý kapitál.

Ani pomyšlení nebylo na podniky nové, neboť chyběly k tomu všecky podmínky takového kraje: voda, dráha, okolí — — — Nic ze všeho toho — — — —

A přece se to tak krásně snilo!

— — — -

J. N. POTAPENKO:

Plukovník ve výslužbě.

Z vypravování starého studenta.

Z ruštiny přeložila Amálie Šlechtová.

Byl to podivný dům ... Stál jaksi uprostřed dvora, nezasahuje do ulice, oddělen od této dřevěným plotem s ostrými špičkami. Vrátka byla stále otevřena, i v noci. Veškery dveře, jichž bylo tolik, co dílů světa, byly obyčejně otevřeny dokořán, pouze v zimě, za silných mrazů hledělo se k tomu, aby se zavíraly, což, díky hojné návštěvě tohoto domu, ne vždy se podařilo.

Vrata zdobila plechová tabulka, na níž byl vyznačen policejní obvod a zároveň podotknuto, že majitelem tohoto domu je plukovník ve výslužbě, Kazimír Ivanovič Protasov. Dům stál v odlehlé části města; na vše strany bylo od něho daleko. Nicméně nebylo v něm nikdy pozorovati nedostatek hostí.

A tito hosté byli ponejvíce zcela stejného druhu. Byli to samí mladí lidé ve více méně sešlém oděvu; scházeli se tu tváře zarostlé i docela mladistvé, mnohdy objevovaly se zde i mladé dámy v kulatých kloboučkách, v plédech, některé i s brejlemi. Všichni vcházeli uzounkými vrátky s neobyčejně jistým pohledem a docela směle vstupovali do domu. Zde vzájemně se pozdravovali, avšak nikdy nevyhledávali domácího pána, počínajíce si tu hned, jako by byli ve svém bytě.

Samo zařízení komnat mohlo u nezasvěceného člověka vzbuditi údiv. V každém pokoji byl rozhodně divan, v některých stály postele, stoly a židle, avšak nebylo nikde zbytečných ozdob, ani v rozích, ani na stěnách.

Byl jsem ještě velice mladým universitním posluchačem, když poprvé vstoupil jsem do tohoto domu. Kdysi stalo se, že jsem se svěřil svému soudruhu Varjaginu, staršímu již studentu, že mám starost o oběd; neměl jsem totiž toho dne žádných peněz.

„Půjdeme tedy k plukovníkovi!“ pravil mně prostě.

„K jakému plukovníku?“ otázal jsem se.

„Jak to, k jakému? Což neznáš plukovníka?“

„Ne ... To jest, znám mnoho plukovníků, ale co na tom?“

„Ty neznáš plukovníka Protasova, Kazimíra Ivanoviče?“

„Poprvé o něm slyším."

„Nuže, vše jedno. Půjdeme tedy k němu."

„Ale kterak mohu jíti, nejsa s ním znám?"

„S kým? s plukovníkem? S ním nemusíš býti znám."

„Nerozumím tomu."

„Až uvidíš — pochopíš. Je to už takový zvláštní dům. Tam jde každý, kdo chce, celá naše chasa . . ."

Váhal jsem, ale Varjagin mne přemluvil. Šli jsme hned po přednáškách, přímo z university. Podivil jsem se již tomu, že cestou připojili se k nám ještě dva kollegové — posluchači vyšších ročníků, kteří ubírali se také k plukovníkovi.

Cesta nebyla krátká, ale posléze jsme došli a přešedše dosti prostranný dvůr, octli jsme se s počátku v chodbě a potom v komnatě. Zde bylo velmi hlučno, ozývaly se tu různé hlasy a když jsem se rozhlédl, zpozoroval jsem mnoho známých: byli tu samí studenti, mezi nimi dvě — tři dámy, avšak nikoho jsem zde takového nespatřil, koho mohl bych považovati za domácího pána.

„A!" uvítalo mne několik hlasů, „konečně jste také přišel!"

To vše mne překvapovalo a bylo mně dosud nevysvětlitelným. Leč pojednou otevřely se dvoukřídlové dveře, které vedly do řady dosti velkých pokojů, velice podobných tomu, kde jsme byli my. Odtud objevil se muž střední postavy s pořádným bříškem, plnými tvářemi, širokým nosem, se všemi příznaky dobroty; ústa jeho se usmívala a on promluvil, obraceje se patrně rázem ke všem:

„Tady je veselo . . . Slyším, že zde společnost, přicházím tedy, abych se pobavil . . ."

Všichni okamžitě obrátili se k němu — jeden podával mu ruku, druhý jej vítal. Všichni, jak vidět, byli s ním známi, jenom já jsem stál poněkud stranou, bylo mně nevolno; avšak Varjagin mne vysvobodil; uchopiv mne za ruku, dovedl mne k plukovníku.

„Nováček!" pravil. „Dovolte, pane plukovníku, abych vám jej představil."

„Těší mne velice! vítám vás! Doufám, že jste tak hodný jako ostatní."

Chtěl jsem cosi říci, avšak nepodařilo se mně to, jelikož plukovníka zaujali něčím jiným.

Bylo to asi o třetí hodině odpolední. Všiml jsem si, kterak mnozí vycházeli z komnaty, načež za nějakou chvíli vraceli se s nějakým jídlem. Jeden nesl na talíři beefsteak, druhý sklenici kávy a usedli k jednomu stolu, jedli a pili, pokračujíce v zábavě. Všech bylo asi deset.

Otázal jsem se Varjagina:

„Vysvětli mně, prosím tě, kde to jsme? Co to vše znamená? kam to všichni chodí? odkud berou jídlo?"

„Ach ano, aby to ďas vzal," upamatoval se Varjagin, „zapomněl jsem úplně, žes hladov. Pojďme!"

Vyšli jsme na dvůr a přešedše řádné prostranství, zastavili jsme se u malého domku, k němuž přiléhal jiný, ještě menší. Varjagin mně vysvětlil:

„Čemu se tu divíš? Plukovník je totiž předobrý člověk, je mu smutno, má rád mládež, žije, jak vidíš, jednoduše, miluje kolem sebe veselí, hovor, sympatické tváře. Má jmění, je sám, anebo alespoň žije sám. Má kdesi rodinu, ale žije s ní, jak se zdá, v nevoli. Působí mu radost, když hladový u něho se nasytí, nebo ten, jemuž je zima, v jeho bytě se ohřeje. Připomínám si, jak jsem po celý týden u něho nocoval, když jsem ztratil hodinu a neměl jsem kde přespat. Druzí dělají totéž . . . Bylo tu u něho již půl university. Jak vidíš, vše zde velice prosté. Sloužících žádných. Kdo chce něco dostati, musí si pro to sám. Tato část domu je kuchyně. Tam nyní půjdeme . . .“

Vešli jsme do kuchyně. Varjagin, jakožto starý známý obrátil se k tlusté, červenolící kuchařce, vzezřením svým připomínající velice samého plukovníka, s touže dobrosrdečnou tváří, širokým nosem a vlhkým zrakem, — a postaral se mi o talíř šči*) a kousek masa. Pomohl mně to vše donésti do domu. Zde usedl jsem za stůl vedle kohosi, jenž dělal totéž, — a poobědval jsem.

Plukovníka zde již nebylo, avšak jeho odchodem nic se nezměnilo. Poseděl jsem zde, pokud se nepočalo šeřiti, načež odešel jsem domů.

Po druhé zašel jsem sem ráno a zastal jsem na stole velký samovar; kolem něho seděla četná společnost a všichni pili čaj.

„A, nejmladší!“ poznal mne plukovník a usadil mne vedle sebe.

Jelikož jsem seděl blízko něho, podařilo se mi něco odhaliti: z plukovníka čpěla lihovina. Překvapilo mne to tím více, že jsem v jeho domě neviděl nikdy piva, ani vína, ani žádných lihovin. Tentokráte spatřil jsem poprvé plukovníkova starého sluhu Těrentije. Seděl neustále ve své komůrce a modlil se. Nikomu z mládeže nesloužil, ale byl se všemi v důvěrném poměru. Posluhoval jenom plukovníku, avšak služba jeho byla docela nepatrná. Sestávala v tom, že Těrentij cídil mu boty, nacpával dýmku a dbal o to, aby jeho oděv byl v pořádku; pokoje uklizela a podlahy myla kuchařka.

Ještě třikráte byl jsem návštěvou u plukovníka, načež, — ani sám nevím, jak se to stalo, — zpozoroval jsem, že mezi plukovníkem a mnou nastal zvláštní poměr. K nikomu nebyl tak přívětiv jako ke mně. Když jsem přišel, vždycky dal na jevo radostné pohnutí, posadil mne vedle sebe a hleděl mne čímsi zabaviti. A jednou mne požádal, abych zašel k němu večer. Večer zřídka kdo k němu chodil. Proseděl někdy celé hodiny sám a patrně velice se nudil. Vyhověl jsem jeho prosbě.

„Nevím, proč jsem si tě oblíbil!“ pravil mně (říkal všem ty — pánům i dámám). „Přijď ke mně častěji, ale přijď večer, bývá mně někdy teskno, když jsem stále sám a sám . . .“

Počal jsem častěji tráviti u něho večery. Obyčejně tou dobou vylezl i Těrentij ze své komůrky. Jelikož jsem se těšil zvláštní přízni plukovníkově, tu i Těrentij uznal za dobré vlídně se ke mně chovati i prokazoval mně některé úsluhy, ku příkladu — naléval a podával mně čaj.

*) zelná polévka.

Na stole objevila se šachovnice, plukovník bral mne za ramena a usazoval do křesla a sám usedl naproti. Hrál jsem velmi špatně v šachy, plukovník ne valně lépe. Ale nemusil se ani příliš namáhati, aby mi dal mat, což mu působilo upřímné potěšení.

Za hry dosti často tajemně se pozvedl, při čemž jeho tvář stávala se poněkud mdlou, jako u člověka, jenž hodlá provésti nějaký poklesek a chce ho zatajiti, — i říkával:

„Jenom na chvilinku, příteli, hned jsem zde!“ . . .

Odcházel tehdy do své ložnice, odkud ozýval se nepochopitelný šramot při otevírání nevelké skříně, již měl zadělanou ve zdi. Pobyv tam chvíli, vracel se jako znovuzrozený, — oči mu plály, jazyk se rozvázal, počal si mne dobírati, hlučněji přesunoval figurky na šachovnici a hlasitěji projevoval radost za příčinou svého vítězství nade mnou. Veškery tyto nepatrné příznaky podávaly mi jakési vysvětlení jeho tajemné činnosti v ložnici. Leč pochyboval-li jsem ještě, tu dosti zřejmá vůně koňaková, jež po těchto výjevech šířila se kolem hlavy plukovníkovy, vysvětlila mně vše. Plukovník patrně pravidelně popíjel a cítil potřebu udržovati se stále v čilejším rozmaru.

V tu dobu nemluvili jsme o ničem zvláštním. Poznámky, jež jsme mezi sebou vyměňovali, neměly pražádného významu. Velice mne zajímalo, proč plukovník nikdy ničeho nejedl v naší společnosti. Zdálo se mně to podivným, jelikož hosté v jeho domě každé chvíle jistě něco k jídlu obdrželi. I otázal jsem se ho na to.

„Tak vidíš,“ odvětil, jak se mně zdálo, ne příliš ochotně, „nejím to, co vy jíte.“

„A co tedy?“

„Víš co, jím zeleninu . . .“

„Jak to, zeleninu?“

„No tak, zeleninu.“

„Jste tedy vegetariánem?“

„No chceš-li, jsem tedy vegetariánem.“

„Proč to? Nepožíval jste nikdy masa?“

„Nikoli. Byl čas, kdy jsem ho jedl.“

„Proč jste přestal?“

„Tak.“

Bylo zřejmo, že nechtěl mně to vysvětliti. Leč když po té odešel na chvíli do ložnice a vrátil se odtud s novou zásobou energie, tu už sám, aniž bych se ho ptal, počal hovořiti:

„To, můj milý, tiší vášeň . . .“

Nepochopil jsem, o jaké vášni mluví. Vždyť mu bylo již snad padesát let a činil dojem člověka mírného a zdrželivého.

„K čemu vám tišiti vášně?“

„Jsem mrzut. Ostatně tomu ty nerozumíš. Jsem vůbec podivín. Hle, jím zeleninu, miluji mládež. Mnozí považují mne proto za hlupáka. A co mně po tom? Ať si považují. Nerozumějí tomu, proto odsuzují.“

Nedovolil jsem si vyptávati se ho zevrubně, avšak v jeho životě přihodilo se cosi, jakási vášeň hrála v něm důležitou úlohu.

V tu dobu nějakým nepochopitelným způsobem podařilo se mně též získati si přízeň Těrentije. Co mne se týče, nepřikládal jsem tomu pražádného významu. Avšak vysloužilý voják, bývalý sluha, jenž strávil u plukovníka celý věk, projevoval mně zvláštní lásku. Tato láska jevila se ostatně pouze tím, že mne uznal za hodna své rozmluvy, jejíž obsahem bylo stálé brumlání na plukovníka.

„Už jen to," říkával Těrentij mrzutě, „to se taky jmenuje život... Taky, říká, žiju... Ale což on žije? což pak takhle se žije?"

„A co má být?" pravil jsem, chtěje donutiti jej k jakési upřímnosti.

„Ale co to za život? Ani masa nejí a proč? Jen tak pro nic, za nic. A masíčko přece rád, dokonce tuze rád, ale jak ho spatří, odvrací se. Jenom se svou skřínkou stále se přátelí."

„On pije?" otázal jsem se.

„Toť se ví, že pije. A jak ještě! — od samého rána, jakmile vstane, už začne a to až do večera, každé půl hodiny chodí."

„Proč to dělá?"

„Proč? Inu proto."

„To jest, proč vlastně?"

„Hle, od těch dob, jak se přihodila ta jejich domácí historka."

„Historka? Byla tedy nějaká historka?"

„Není dovoleno nic povídat. Nesmím povědět. To je tajnost," pronesl Těrentij sklíčeným tónem, patrně velice lituje, že nemůže mně sděliti toto tajemství.

Dověděl jsem se tudíž, že jakési tajemství tu je, leč Těrentij mně ničeho nevyzradil. Již tři měsíce minuly od té doby, co jsem s plukovníkem počal hráti v šachy, když tu jednoho dne z rána zpozoroval jsem ještě s dvěma kollegy na první pohled něco neobyčejného: vrátka byla zavřena. Zaklepali jsme, ale nikdo nám neotevřel.

„Přišli jsme snad příliš časně?" mínil kdosi.

Zaklepali jsme ještě jednou, ale nikdo se nám neozval. Na neštěstí byli jsme všichni nováčkové a nikdo z nás nebyl s dostatek zasvěcen v poměry tohoto domu. Musili jsme se vrátiti. Byl jsem dlouho ve velikých rozpacích. Bylo naprosto nepochopitelno, aby bez vážné příčiny tak bezohledně změnil se pořádek v domě plukovníka. Téhož dne potkal jsem Varjagina.

„Byl jsi u plukovníka?" otázal jsem se.

„Byl jsem tam včera ráno," odvětil.

„A dnes?"

„Dnes jsem tam nebyl, — co se stalo?"

„Pomysli si, vrátka byla zavřena."

„Ahá, tak přijeli... To asi tři — čtyři dni nepřijímá žádné návštěvy..."

„Proč to? Kdo přijel?"

„Ach ano, ty to nevíš. Bývá tak asi pětkráte do roka. Přijíždí k němu žena s dcerou. Jsou-li vrátka zavřena, to jistě tomu tak. V té době se tam neukážeme, až otevrou zas vrátka."

„Podivná to věc," pravil jsem.

„Ba věru, je to vskutku podivno,“ odvětil Varjagin. „Měl v rodině jakousi nehodu . . . Ale nikdo neví jakou. Zkrátka, neukazuj se u něho asi tři — čtyři dny.“

Pochopitelno, že jsem uposlechl, a příštího dne jsem už toho ani nezkoušel, abych se dostal k plukovníku. Avšak druhého dne večer uzřel jsem jej náhodou na ulici. Jel na izvoščíku s mladou dívkou, již viděl jsem poprvé. Naše oči se setkaly, pozdravil jsem. Plukovník zastavil izvoščíka a počkal na mne.

„Zde má dcera,“ pravil, „seznamte se!“

I představil mne své dceři. Bylo jí na pohled asi osmnáct let; útlá, slabounká, tahy tváře nejevily patrně žádné podoby s tváří plukovníkovou. Jak později jsem seznal, podobala se úplně matce. Byla štíhlá, lepého vzrůstu, tváře příjemné, se zvláště vynikajícíma krásnýma temnýma očima.

„Jak vidíš,“ pravil mně plukovník, „přijeli ke mně hosté. To však nevadí, jen přijď . . . Zajdi dnes večer.“

Zašel jsem téhož večera. Seznámil jsem se tam s jeho ženou a blíže prohlédl jsem si dcerušku. Žena jmenovala se Darja Nikolajevna a dcera Lipa. Darja Nikolajevna byla vysoká, štíhlá dáma, s tváří poněkud chladnou a přísnou. Zdá se, že se nikdy neusmála, alespoň zde ne, v tomto domě. Bylo mně podivno viděti plukovníka v jeho nové úloze. Jindy vždy klidný, bezstarostný, zdál se nyní úplně zmaten. Byl samá úslužnost, již každé chvíle hleděl ženě prokázati. Díval se jí do očí, lovil její pohledy. Pohlédla-li jen na okno, hned vyskočil, běžel k oknu a prohlížel, není-li vyhlídka otevřena, netáhne-li; upřela-li pohled na samovar, jenž stál na kulatém stole, tu plukovník okamžitě vstal, rychle nalil čaje do šálku a podal jí ho. Přijímala tyto úsluhy téměř mlčky, s jakousi trpkou zdrželivostí.

Všiml jsem si též, že plukovník po celou tu dobu, co jsme seděli pospolu, ani jednou neodběhl do své ložnice a ani jednou nedotekl se koňaku. Stala se s ním vůbec důkladná změna.

„Pojedeme dnes do divadla!“ oslovil mne. „Máme loži. Nepojedeš-li s námi?“

Souhlasil jsem ochotně, a jeli jsme všichni do divadla a usedli v loži. V meziaktí odvedl plukovník Lipu, aby si prohlédla foyer, i zůstal jsem s Darjou Nikolajevnou o samotě. Nevím, chtěla-li se mne cosi vyptávati, nebo zdála-li se jí prostě naše zamlklost nevhodnou, ale ona to byla, která první obrátila se ke mně.

„Jste student?“ otázala se.

„Ano, jsem teprve první rok na universitě,“ odvětil jsem.

„Neomrzelo vás ještě hlavní město?“

„Opravdu ani nevím. Dosud jsem si vše ani neprohlédl.“

„A mně je teskno i v takovém malém městě jako je Jaroslav!“ pravila. „Dávám přednost venkovu. U nás ve vesnici je velmi krásně, je to nedaleko od Jaroslavi, asi dvacet verst. Musila jsem se však ubytovati v městě k vůli Lipě. Chodila tam do školy. V létě žijeme na vesnici. Navštivte nás někdy! Bojím se opravdu, že Lipa zahyne

nudou. Vždyť vidíte, jaké je to dosud dítě. Ale zdá se, že vy také jste ještě příliš mlád . . ."

Zarazil jsem se. Dotklo se mne to dosti nemile; avšak vzpomenu-li na onu dobu, uznávám, že Darja Nikolajevna měla pravdu — byl jsem tehdy ještě rozhodně hošíkem.

Druhého dne dopoledne zašel jsem k nim opět. Před vraty stál izvoščík, a když jsem vstoupil do dvora, potkal jsem plukovníka s Lipou, oděné a připravené k odjezdu.

„Odjíždíte někam?" otázal jsem se.

„Ano, do bazaru. Chci Lipě koupiti loutky."

„Ale, co to povídáte, nehraji si přece už s loutkami!" se smíchem namítla Lipa.

„No, vše jedno! Tedy nějaké hadříky Vždyť je to tatáž hra, jako s loutkami! Pojeď s námi!" vyzval mne plukovník.

Souhlasil jsem, i jeli jsme do bazaru. Plukovník skutečně nakoupil dceři množství látek; nabízel jí naprosto vše, co uviděl, a Lipa patřila na vše s dětinským zanícením a ničeho nemohla si odepříti.

„Mám to znamenitou dceru, viď?" pravil plukovník, obraceje se ke mně před Lipou; musil jsem ovšem v rozpacích na ni hledět a zdržovati se chvály. A přece milerád byl bych ji pochválil, — činila na mne opravdu příjemný dojem.

Asi za dva dni po té Darja Nikolajevna s Lipou odejely. Vrátka se opět otevřela, a v domě plukovníkově šlo vše po starém.

Obnovili jsme naše šachové závody. Avšak v prvních dnech po odjezdu dam plukovník nijak nemohl nabyti svého obyčejného rozmaru. Zdál se zádumčivým, mluvil málo, protahoval slova, řídčeji nežli dříve se zvedal a odcházel do ložnice. Vpravil se tak svědomitě do své úlohy, když přijela Darja Nikolajevna, že zanechal úplně všech svých starých návyků.

„Mám to roztomilou dceru," říkával. „Ale lépe by bylo, kdyby nepřijížděla. Když jsem ji neviděl, byl jsem taky živ, ale teď je mně teskno . . . A jen si považ, pokaždé když odjedou, je mi tak dívně. Trápím se, jsem úplně zdrcen . . ."

Beze všeho zlého úmyslu, jaksi mimovolně počal jsem dorážeti na něho neopatrnými snad otázkami.

„Proč odjíždějí?" otázal jsem se.

„Jak to, proč? Vždyť tam žijí."

„Což nemohou žíti zde? Není to možno?"

„Není . . . Arciže není. Kdyby bylo možno, žily by tady."

„Proč vy tedy nežijete tam?"

„Já? Proč? Hm! Chceš věděti proč? Inu, brachu, to ti říci nemohu."

„Odpusťte, nevěděl jsem . . ."

„No co na tom . . . hlouposti! . . ."

I počal jaksi neobyčejně silně dorážeti královnou na mého koníka. S jakousi urputností pronásledoval moji figuru, načež, zničiv ji, pojednou zcela neočekávaně se ozval:

„Hm . . . chceš tedy vědět . . . Škoda, že se to přihodilo. Raději kdyby se to bylo nestalo."

„Nevím, o čem mluvíte.“

„To je to právě, že nevíš.“

Dle všeho bylo viděti, že plukovník rád by mně byl pověděl jakousi historku. Konečně se k tomu přece odhodlal.

„E,“ pravil, „zamiloval jsem si tě, tak už ať si. Nemělo by to být, ale víš, dávno už jsem nahlas o tom nemluvil a teď mám chuť . . . Víš, bývá to už tak, že, máš-li co na srdci, je ti těžko, a svěříš-li se někomu, odlehčí se ti. Tak vidíš, byla to taková historka... ošklivý kousek s mé strany. Je tomu už dávno, tuze dávno, byl jsem tehdáž ještě mladík, víš, takový hloupý důstojníček. Miloval jsem, vyznával jsem lásku, zkrátka jako všichni druzí. Přiznávám se ti, že ve mně nebylo nic zvlášť dobrého. Žil jsem jako ostatní a nic více. I stalo se jednou, že jsem se setkal s neobyčejnou dámou. Nemluvím o kráse . . . Viděl's sám Darju Nikolajevnu, vždyť je dosud krasavicí, ač jí už třicet osm let a mnoho byla vytrpěla. Ale o tom nemluvím. Je to znamenitá ženština v jiném ohledu. Povahy neobyčejné, velkomyslné . . . Jakmile jsem se s ní seznámil, hned jsem se polepšil... Víš, to je jako svatyně, když člověk s důvěrou k ní se uchýlí, duše jeho okamžitě se očistí . . . Seznámil jsem se tedy, a rozumí se, že jsem se hned zamiloval. Předně, zamiloval jsem se tehdáž do každé ženštiny, s níž jsem se stýkal, a za druhé — nezamilovati se do Darji Nikolajevny nebylo možno, bylo v ní jakési kouzlo, ano, hochu, bylo to kouzlo. Byla z chudé rodiny, ale nežily příliš bídně, tak, že měli vždy, co potřebovali, avšak nic více. Počal jsem se jí dvořiti, měl jsem přístup do domu a získal jsem si přízeň . . . Zkrátka, vznikl mezi námi román, jak se sluší a patří dle všech pravidel. Musím ti říci, že jsem teprve poznal, co je to pravá láska, i pochopil jsem, že všecky mé dřívější románky nestály za nic . . . Ona tak mnou ovládla, že jsem se stal jejím otrokem. Učinil jsem tedy nabídnutí, bylo přijato, i oženil jsem se. Zkrátka, vůbec jak se to děje. I počali jsme žíti a dobře se míti. Vedlo se nám znamenitě. Pán bůh nám dal dcerušku, narodila se taková slabounká, myslili jsme, že nebude živa, přišla předčasně na svět, leč to nevadilo, vyrostla, no však jsi ji viděl. Je to Lipa . . . Žili jsme nerozlučně osm let, a nikdy mezi námi nebylo nejmenšího sporu. Je to pochopitelno. Darja Nikolajevna byla o celou hlavu vyšší nežli já, duševně, opakuji duševně. Byl jsem vždy bídným tvorem, proto jsem se jí úplně podřídil a dělal jsem vše tak, jak si přála; počal jsem i tak mysliti, jakobych neměl ani na ramenou své hlavy, nýbrž její a cítil jsem jako ona: komu ona byla přízniva, k tomu i mé srdce přilnulo. Ke komu ona byla nevlídna, od toho i já se odvrátil. A to jaksi nevědomky, jakoby to bylo zcela přirozeno. Zkrátka, duševně byl jsem její ozvěnou, ohlasem, napodobitelem . . . Nu dobrá. Tak jsme tedy žili. Dceruška vyrůstala, v našem domě bylo štěstí, všichni nám záviděli. Leč přihodilo se něco děsně hloupého . . . Hloupost, povídám, ale jaké měla následky! Musil jsem, brachu, odejeti za jakousi záležitostí až do Petrohradu. A podivná věc! Jel jsem drahou přes Moskvu. Jakmile jsem usedl do vlaku, zmocnil se mne okamžitě jakýsi podivný, nepochopitelný pocit. Náhle jsem pocítil, jakoby byla spadla

se mne jakási pouta. Pochopil jsem té chvíle, že všech těch osm let nebyl jsem svým, nýbrž jen ohlasem Darji Nikolajevny. Nepochopil jsem pouze, že to bylo dobře. Nitro mé pojednou se vzbouřilo. Hrdost! Pojednou připadalo mně hanebným, že jsem před Darjou Nikolajevnou představoval takového ničemu, a můžeš si pomysliti, jaké pocity se mne zmocnily té chvíle. Počal jsem ji nenáviděti. Inu přímo ti povídám, nenáviděl jsem ji. Nejvroucnější láska změnila se pojednou v nejkrutější nenávist. Tak to již bývá. Jel jsem tedy do Petrohradu. Po celou cestu měl jsem takový pocit, jakoby má hlava byla nachmelena, jakobych byl poněkud opilý. Bylo mně jaksi podivně, abych se cítil samostatným člověkem. I myslím si, tamhle sedí pán, promluvím s ním třeba, snad se mně zalíbí, i pocítím k němu náklonnosti, ale kdyby byla ona zde a on nebyl jí po chuti, odvrátil bych se od něho; neměl bych tak ani své vůle, ani své chuti . . . Hle, ku příkladu, vedle mne sedí dáma . . . má příjemnou tvář, mně je milo seděti vedle ní a hovořiti s ní, ale kdyby tu byla Darja Nikolajevna . . . No a tak to šlo stále. I nedělal jsem po celou cestu jiného, nežli že jsem hovořil hned s tím, hned s druhým, seznamoval jsem se, mluvil jsem velmi mnoho, oživl jsem, a všichni lidé se mně nesmírně líbili, ke všem cítil jsem téměř lásku — zkrátka, byl jsem naprosto opojen volností . . . Přijel jsem do Petrohradu; nebyl jsem v tomto městě poprvé, poněkud jsem je znal. I setkal jsem se tu se starými kamarády. Jak to bývá, dali jsme se do hýření, a rozumí se, že jsem při tom pil, byl vesel a prováděl nejvíce ze všech, jelikož jsem se cítil jako propuštěným z vězení, a po celou tu dobu, přiznávám se ti upřímně, nenávist k Darje Nikolajevně mne neopouštěla. Divné věci, hochu, dějí se na světě. Přepodivná je ta lidská duše! Co bys myslil, čím to končiló? . . . Dostavila se u mne touha, pomstíti se jí něčím za to, že po osm let byl jsem zbaven svobody, že má osobnost ustupovala její, a co jsem si vymyslil? Arciže jsem o tom mnoho nepřemýšlel, přišlo to jaksi samo sebou; inu, zkrátka, stalo se, že seznámil jsem se s jistou osobou . . . byla to prostá švadlena, ještě ušla, byla hezká, ačkoli, toť se ví, měla daleko do Darji Nikolajevny, to nedalo se ani porovnat , . . Avšak konal jsem tenkráte vše bleskurychle . . . Jednou jsem ji uviděl, podruhé už jsem se zamiloval, vyznal jí lásku, následovala vášnivá objetí a končilo to tím, jak to obyčejně končívá . . . Stal jsem se, můj drahý, své Darje Nikolajevně nevěrným, učinil jsem se to se vztekem, s pocitem pomsty a zloby. Všecky tyto pocity byly by mne snad na dlouho opanovaly, totiž tak dlouho, jak bych byl vzdálen od Darji Nikolajevny, ale věc byla ta, že jsem odejel v zájmech služebních a dovolená byla krátká, i musel jsem se vrátiti. A tenkráte přihodila se ta událost. Jakmile jsem se vrátil, dostal se domů a spatřil ji, okamžitě upadl jsem v zoufalství. Opět jsem v její moci, opět cítím, jak je povznešena, kterak jsem bídný, kterak ona dokonalá, že jsem jejím oddaným otrokem; opět zmocnily se mne dřívější pocity, i chodil jsem všecek zdrcen a nevěděl, kam se podíti . . . A Darja Nikolajevna vše to viděla a pronikala zrakem svým moji duši. Poznala, že se ve mně děje něco zvláštního a přímo na mne uhodila: „Rci," pravila, „pověz, proč to tajíš? Nemá

se nic zatajovati, musí se vše snésti, ať to dobré nebo špatné ..." Nuže, řekl jsem jí to: „Hanebnost," jářku, „jsem provedl, takovou a takovou ... „Ba co více, vyprávěl jsem jí o svých pocitech, jež mnou ovládly, když usedl jsem do vagónu, nezatajil jsem ničeho, — nemohl jsem před ní ničeho skrýti. Zvedl jsem hlavu a hledím na ni i vidím, všecka ztrnula, příteli můj, stojí přede mnou jako kamenná, a takový chlad od ní vane jako od sochy náhrobní a povídá mi: „Nikoli, provedl jste dvě hanebnosti: jednu se mnou a druhou s tou ženštinou." I cítím, že to pravda; bylo tomu vskutku tak: provedl jsem dva hanebné kousky! No a pak to začalo. Prosil jsem, plakal — nic nepomohlo; jak stála té chvíle kamenná, tak už zůstala. „Nemám," povídá, „proti vám," všimni si, „proti vám," počala mně už vykati, začala hned tak od té chvíle — „nemám," jářku, „proti vám ničeho, ale nemohu ... Láska vymizela z mého srdce, a není-li lásky, tedy přerváno mezi lidmi vše, není spojení ... A násilně to nejde. Duši nelze přemoci násilím ..." Ničeho jsem tedy nedocílil. Tisíckráte opětoval jsem své naléhavé prosby, projevil svoji lítost: „Co mám," povídá, „učiniti, když nemohu?" A co při tom ještě: po té události žili jsme společně v domě celý rok, a každého měsíce ona mně připomínala tu ženštinu, švadlenu, pamatovala na to, abych jí nezapomněl poslati peníze, „poněvadž," povídá, „ona potřebuje; možná, že má nyní bídu, jste povinen tak učiniti." I vykonával jsem to. Avšak bylo mně tehdáž velmi teskno, ona na mne hleděla, a bylo jí mne snad líto ... Věděl jsem, kterak potají plakala, ale mně nikdy svých slz neukázala; na mne hleděla chladně, nevlídně, ba musím ti říci, krutě, až jednou povídá: „Těžko nám žíti, vám je těžko a mně též, nebylo-li by lépe, kdybychom se rozešli?" „Rozejíti se?" já řku, „a co bude s Lipou?" „Lipa půjde do školy. Budu se o ni starati Budeme k vám dojížděti..." Dlouho jsem o tom přemýšlel, až konečně došel jsem k témuž náhledu: náš společný život byl věru již nesnesitelný, zvláště pro mne. Přestěhoval jsem se tedy do Moskvy, koupil jsem si zde domek a usídlil se v něm. Ale ne, toho pocitu, jejž zažil jsem ve vagóně, nezakusil jsem nikdy více. Mohlo se tak státi pouze jedenkráte, načež, když přihodila se tato děsná událost v mém životě, zůstal jsem již navždy pod mravním vlivem Darji Nikolajevny. Pravda, povaha moje byla bouřlivá a také se projevila: počal jsem zuřiti, oháněti se na vše strany, tropiti hlouposti, avšak shledal jsem záhy, že mně to nesluší; musíš si mysliti, v mém postavení, kam s tím, i jal jsem se přemáhati. Tehdy jsem zanechal masa a vůbec jsem zkrotl. Život můj plynul smutně, tak asi jako těžká koule, valící se po rovině ... No a z takového života počal jsem všímati si skřínky ... Bohudíky ještě, že jsem se seznámil s mládeží, jsou alespoň veselí a čilí, a mně není tak teskno. Tak je to, příteli!"

„Musí vám být opravdu úzko!" podotkl jsem.

„Úzko je mně děsně! Povahou svou stvořen pro rodinný život, musím tráviti tak život sám. Ale pokaždé, když sem přijede Darja Nikolajevna, přece ji zase prosím, avšak není to pranic platno. Otáže se pouze: „proč?" a nic více.

Od té doby byl jsem plukovníku bližším. I stalo se, že jsem mu byl i nevyhnutelně potřebným. Kdysi ochuravěl: pojednou dostal závrať, uchopil se za srdce a klesl do křesla. Povolal jsem lékaře; nebyla to mrtvice, ale ukázalo se, že srdce není v pořádku. Zařídil jsem vše jako domácí pán, uzavřel jsem vrátka, načež kolegové, setkavše se se mnou v universitě a znajíce můj důvěrný poměr k plukovníku, tázali se:

„Zase přijela? Tak brzy?"

„Nikoli," vysvětlil jsem, „nepřijela, ale plukovník je nemocen, s jeho srdcem není to jaksi v pořádku."

Všichni tomu porozuměli a nikdo neosmělil se více klepati na vrátka. Telegrafoval jsem Darje Nikolajevně. Druhého dne na večer přijela, avšak sama — Lipa zůstala u tety. Plukovník nevěděl o mém telegramu a neočekával tudíž jejího příjezdu. Byl jsem s Darjou Nikolajevnou v třetí komnatě od jeho ložnice a hovořili jsme pospolu tiše.

„Zajdete k němu?" otázal jsem se. „Podívejte se k němu, prosím, když jste už jednou zde."

Měla podivný výraz. Její zrak jevil jakousi nerozhodnost; bylo jí bezpochyby velmi za těžko vykonati tuto povinnost, avšak já jsem si už plukovníka zamiloval, proto dal jsem se tentokráte uchvátit a obrátil jsem se k ní poněkud rozhorleně.

„Poslyšte, Darjo Nikolajevno, promiňte mně! Vím všecko. Plukovník se mi svěřil. Je s ním nyní velmi špatně . . ."

Její tvář prozrazovala utrpení.

„Co já tu mohu učiniti?" zvolala. „Vždyť sám přerval pásku spojující nás. A jaká to byla páska . . . Jaký to byl život! . . ."

Přenáhlila se. Na to se opanovala a pravila s obvyklou zdrželivostí, téměř chladně:

„Pojďme společně, prosím vás."

Vkročil jsem hned za ní.

Když otevřely se dveře a Darja Nikolajevna objevila se na prahu, plukovník u velikém rozechvění učinil pokus, aby se pozvedl.

„Uškodíte si," pravila Darja Nikolajevna, „ležte pokojně."

„Ach, zaplať Bůh, zaplať Bůh!" pronesl plukovník.

Jeho oči byly plny slz; podal mně v tu chvíli ruku a silně ji stiskl.

„Vidíte, nevydržel jsem to, podlehl jsem . . . Srdce, to srdce! . . . A co dělá Lipa?"

„Lipa zůstala u mé sestry."

„A já neumru? Neumírám ještě?" otázal se plukovník.

„Nikoli, nikoli, budete živ!" pravila Darja Nikolajevna, hledíc, aby její hlas zněl něžně a klidně.

Poseděla několik minut a odešla. Plukovník stiskl mně ještě jednou ruku a vrhl na mne hluboce vděčný pohled.

„To jsi ty učinil, vím to. Ne nadarmo jsem si tě oblíbil."

Vyšel jsem, prošel několika pokoji a zastal jsem Darju Nikolajevnu sedící u stolu se zádumčivou tváří.

„Toť věru ukrutné!" pronesla, obracejíc se nyní již přímo ke mně, jako k člověku, zasvěcenému v tajemství jejího života. „Bože můj,

jak lehkovážně ničíme si život! Kdybyste byl věděl, ó kdybyste věděl, kterak jsem ho milovala!"

Té chvíle umínil jsem si použiti veškerého úsilí, abych ji nějak obměkčil. Prodlela tu několik dní. Plukovníku bylo značně lépe. Krátce před jejím odjezdem dal jsem se s ní do hovoru. Mluvil jsem prostě a upřímně, přímo jsem jí domlouval, aby alespoň těch několik let, jichž patrně plukovníkovi mnoho nezbývalo, zbavila jej jeho opuštěnosti.

„Nevím," odvětila, „nemýlíte-li se, myslíte-li, že by mohl z toho vzejíti poněkud jen snesitelný život."

„Ó, pochybujete-li dosud o svém manželu, ručím za něho já. Vím, že všecky myšlenky jeho nesou se k tomu, že nemá jiného přání a že je schopen býti opět takovým vaším otrokem, jako byl v těch několika letech."

„Nevím, co bych vám na to řekla!" odvětila mně posléze Darja Nikolajevna.

Sotva plukovník povstal s lože a počal vycházeti z pokoje, Darja Nikolajevna připravila se k odjezdu. Všichni tři jeli jsme na nádraží. Držel jsem v ruce její slunečník. Po druhém zvonění rozloučila se s námi, stiskla nám ruce a vstoupila do vagónu. I vzpomněl jsem si teprve, že držím její slunečník. Rychle vběhl jsem do vozu, a tu velice mne překvapilo, když nalezl jsem Darju Nikolajevnu stojící u okna, na něž tiskla své čelo; zavolal jsem na ni, obrátila se ke mně a v její očích byly slzy.

„Pro Bůh!" jaksi mimovolně vyhrkl jsem ze sebe, a v tomto mém výkřiku ona zaslechla jistě prosbu.

„Je mi ho líto, velice líto!" odvětila. „Je nešťasten . . ."

Odjela, neslíbivši mi nic určitého. Záhy po té obdržel jsem od ní dopis. Děkovala mně za péči po čas nemoci jejího muže, zmínila se o tom, že jsem jí vštípil ušlechtilé pohnutky, že pocítila jakousi úlevu, leč ani nejmenší zmínky o tom, aby něčeho přislíbila.

Na začátek léta přijela opět do Moskvy, ale již s Lipou. Lipa objevila se veselá, otce vřele objala. Vše se v brzku vysvětlilo: byla zamilována. V Jaroslavi zanechala ženicha, jenž tam dlel na čas za jakousi záležitostí, ale jinak žil v Moskvě. Tu najednou dva dni před odjezdem do Jaroslavi, pravila Darja Nikolajevna plukovníku:

„Nemohu rozloučiti se se svojí dceruškou. Její nastávající muž musí žíti v Moskvě . . . Budeme tudíž žíti pohromadě . . ."

„Vy také? . . ." živě zvolal plukovník, ujal ji za ruku a vášnivě ji zulíbal.

„Ano, třeba zříditi byt pro všechny . . ."

Darja Nikolajevna brzy odjela s Lipou; v domě plukovníkově počalo se důkladnou opravou; plukovník všecek oživl. Po celé dny chodil po dvoře s dlouhou dýmkou v ústech a dohlížel k veškerým pracím. Vyhodil ze skříně láhve a nikdy více se jich nedotekl.

„Teď toho není třeba, ba ne," říkal, „nyní jsem i bez toho dosti čilý!"

Mládež musila opustiti dům a přestěhovati se do zadního křídla. Toto nalézalo se vedle kuchyně, byly v něm tři pokoje, jež úplně dostačily k zábavě, k volnému pobytu, k požívání beefsteaku a pití kávy.

Po čtrnácti dnech plukovník připravil se na cestu a odejel do Jaroslavi.

„Jedu na svatbu!“ pravil, a tvář jeho rozplývala se blahým úsměvem. „Pak přijedeme všichni a budeme se míti dobře!“

A vskutku za tři dny přijela celá rodina. Muž Lipy ukázal se příjemným mladým mužem; sloužil v jisté soukromé kanceláři, měl své pěkné jmění a byl to člověk, jak se říká, jenž má budoucnost.

„Nuže, přijďte ke mně zítra!“ pravil plukovník, obraceje se tu a tam k mladým lidem, což ovšem znamenalo, že zve každého, kdož bývá v jeho domě. „Ale připravím já vám hostinu.“

Večer sešlo se u něho množství osob: dům i zadní křídlo byly přeplněny. A byl to opravdu neobyčejně veselý večer: plukovník všecek zářil, mluvil bez oddechu a nemohl se dost nabažiti své dcery, jakož i jejího muže.

Nastal u nich nový život. Zadní část domu však po této události neosiřela, zavládl tam pouze lepší pořádek. Darja Nikolajevna vzala vše do svých rukou, a my jsme se s ní záhy spřátelili, i bylo nám v její společnosti právě tak volno a dobře jako ve společnosti plukovníkově.

Mnozí ze starých kolegů ještě dosud při setkání začasté vzpomínají na plukovníka ve výslužbě, Kazimíra Ivanoviče Protasova.

KARLA SLAVÍKOVÁ-WELSOVÁ:

Lidové hovory.

(Pokračování.)

XXII.

Jednou, když jsme byly samy doma a Kovalčka oběd vařila, povídala mi: „Já jim poviem, paní velkomožná, celý mój život. Možú si to všechno napísať, čo mám v srdcu uzamknuté. Keď to sepíšú, budú mat románik, že nad ním každý hlavú krútiť bude.“

To som jim už povedala, jaký boli náš tatíčko krajčír na dalece na siroko vyhlášený?! Ja, to boli majsterko! I do kostela šili panu farárovi košulu a pluviár! Ten koštuval 100 rýnských!! Potem šili prapory — móc pošili praporou — pre ministranty a pre kostolniky komže — také kepeny s takými krázly. -- No, všetko, čo bolo potreba. I polštáre na oltár. A keby boly videly, paní velkomožná, jak gate muzkým ošneroval, a to si to ani nevypísal! (Nenakreslil.) Len tak od ruky! Ja veru, dobré gate každý ušit nedovede! Nekeré nohavice dudlajú. Len si všimnú v kostole, ak nekerí ti gazdové ani klaknúť ani vstať nemožú. (Namáhavě kleká a vstává, silně hekajíc.) Na kolikrát sa vzepríť mosí, aby to nepotrhal! Kdo mal nohavice od mojeho tatíčka, tak vstal,

ako by jich ani na sobe nemal! V jeho gatích a i na koňa mohol vyskočiť!! Mój brat, ten veru také tak šíť dovede — to mu mosím na chválu povedať, bar aj som na neho nahnevaná velice. Každý chce mat šaty len od neho."

„A proč se spolu hněváte?"

„Ále, ušil pre moju Kaču prúcel a taký škaredý. Já hovorím: ‚Prečes jej to tak ušil? Veru je to ako na necky odmerané.' On bol hned, ak by do neho jedu napustil a povedal: ‚A, keď já tu Kaču nemám rád.'

Moju Kaču nemá rád, a ona je chudera jak tá muška. Od teho času na nej nemluvím. Nedávno som sedela u sestry Judy, a on tam prišol. Já sedím proti dverám, a ak on vchází, já rovnou ven. On prej povedal k sestre: ‚Juda, pozri, nemám zde rožky, nemám zde rožky?' (Shýbajíc se, ukazuje si na čelo.)

‚A prečo?' ptá sa Juda.

‚No, že sa snad bála, že ju potrkám, keď tak utíkala.' Ale on tam prišol len k vůli nim, paní velkomožná, to mi možú veriť. On by sa s nimi velice rád vypravoval. Očujú, čo mi dnes ráno kukač, (čo chodí mrtvoly prezierať) poviedal: ‚Tetička, očujte (slyšte), čo len ten váš brat pred kostolom o vás hovorili.'

‚A čo?'

‚Tím, že si tu paninku z Prahy sem dovédla, sa jéj ctnost nenavrátí! Však bych sa i já dovédol s takú paninkú vypravovať.'

No tak, je to reč od brata? Já som cnosti ešte nikdy neztratila ani žádné moje dieťa. Ale onať sa podievá na zadok, ako mu kola idú! Rostú za ním deti! Len ať on tu cnost neztratí! Moje deti už sú velké! Ja veru, paní velkomožná, tam sa na mňa u neho dycky voda varí (pomlouvají)."

Najednou ze všeho vyprávění se prudce otočí, dupne si a osopíc se, povídá: „Ale muchy, vy hríšné stvorenie!" Nasadí si brejle a začne tlouci mouchy. „Ále, obrátila som si sklíčko, mám ho tím hrbkom k oku!" Zabivši mouchu: „Ej, tá bola ako konisko veliká! Pozrú, paní velkomožná, to som ani nevidela, aby mucha tolik krve mala!"

Tak hovoří dále s mouchami a najednou: „Ježíšmarjá! Viďá, jaká som já! Keď hore velice pozrem, už bych padla." V tom vešel nejmladší synek Gašpar, a ona na něj: „Pojď mi čemer ztrástiť!"

„Čopak som baba?" (Ale napraví ji přece.)

Pak hledá Gašpar něco pod truhlou, najde tam píšťalku a zapískne si.

„Nerob krik, ať sa hen ten neprobudí, beztak má tu papulu od rána otvorenú. (Vnuk, malý Viktor, strašný křikloun. Syn Jožky a Nynky.) Som na neho pohoršená velice."

Vnouček opravdu trochu spustil.

„Však som to vedela, že bude hned napravovat gajdy."

Začne kolíbat, ale v tom zaslechne na dvoře hašteření mezi drůbeží, tak letí ven. Za chvíli se vrátí celá upospíchaná a jednou rukou kolíbá.

Ukazujíc mi zablácené nohy: „Pozrú, já mám paprče ak medved. Takého kohútika velkého Parom (Perún?) tu nosí, a len ho šklbe — len ho mastí teho našeho kohúta."

Staví̇c konev vedle sebe: „Pozrú, čo som našla na barine (na hnojišti)!“ Ukazuje mi kropicí konev, celou zkřivenou.

„Sú to chlapčiska roztopašní ti moji synové! To ji nemožú spraviť, keď už sa to stalo, a na miesto dať! Ale to moje oči musí na nej spočinúť, aby sa mi srdco súžilo, keď já sa pre ten groš trápím.“ Toto povídala velice plačtivě a za chvíli si začala zpívať jakoby nic. Smála jsem se jí proto. „Já, paní velkomožná, nepustím jed do seba a preto som zdravá.“

„Tak, Kovalčko, když už je zas ticho, povídejte mi ten svůj život, než se všichni vrátí.“

„No pozrú, jakú já mám tu kotrbu! Už som zas na to zabola (zapomněla). Tak počkajú, počkajú! Ako by som jim to len začala?“ Hladí si čelo — chvílemi i sykne nebo dupne nohou. Je vidět, jak intensivně vzpomíná.

„Prosímich, čo som jim to povedala poslednie, než ten ‚hlasnik sylakúrský‘ (tak jmenuje vnučka) začal?“

„Že byl váš tatíček taký krajčír dovedný.“

„Ej veru boli! Bóže mój, náš tatíčko, nech jim Bóh oslaví dušičku, boli mudrák veliký! Z celého kraja sa chodívali ludé s ním radívať. Tri roky som za nimi bolesť v srdcu nosila! Já plakala, kade som chodila! Za mamičkú už né tak. Naša mamička, nech jim Bóh odpustí viny, boly mršinka, taká špásovná. Ale o tom jim nechcem povedať. Začnem hned, ak som na službu išla.“

„Jeden bohatý gazda vydal céru, a nemal mu kdo robiť. Prišol k nám a povedá k mojemu tatíčkovi: ‚Prosím vás, pan brat — keď sú ve spolku růženckém, to sú všici len ‚brat‘ — prosím vás, pan brat, dajte nám tu vašu céru, lebo je nám vélice zle, keď jsme tu Betu vydali.‘ Náš tatíčko mu nechceli vólu zlomiť, lebo do teho doma mnoho šili a tak ma tam dali slúžiť. A veru, mala som tam zjednané málo platu! Len 25 zlatých šajny, štífle, 2 zástere, oblečenie, stužku a ručnik. Včul idú služky viac na peňáze.

Bar aj som mala málo platu, preca sa mi to lúbilo! Šaty hezké mi pribývaly, a doma by ma to boli nespravili (nepořídili) za tak krátko! Vélice som sa z teho tešila a myslela som si: Šak já už veru domou nikdy nepójdem! Je veru lepšie ve službe, ako doma! Ten mój gazda, to bol jeden hodný, velice regulárný a múdrý človek a s gazdinú ma rádi mali. Ten mal kotrbu! Keby s ním boly tri roky, on by jim porád poviedal! Tak on si merkuval!

Keď bolo v lete, líhala som na dvore na voze. — Gazda si tam sedli na stoličku a vyptávali sa ma z evangelia, lebo já som mnoho vedela a i piesní nábožných. — My musely dycky doma, keď sme večer šily, nábožné piesne zpievať, alebo jedna za druhú číst nahlas z bibliky lebo z katakísmusa. — Čo som ešte nevedela, to ma ten gazda na tem dvore už poučoval. Od tedy viem, že je dvanást Janóv do roka: Jana almužnika, Jana Zlatoústého — to je v jednom mesáci — Jana z Boha, Jana Sarkandra, Jana apoštola — — —“ Teď neví dál a velice ji to mrzí. — Namáhá se, namáhá a pak řekne: „Už som to zabola! Už jich ani vyjmenuvať neumím!“ Potom vzpomene si přec

a dodá horlivě: „Jana nepomuckého, Jana Krstitela, Jana a Pavla ... Preca som to už zabola.“

U tech gazdú ženili syna, a jedna bohatá gazdina jim na tej veselke pomáhala variť a tá po mne velice pásla, ale já to nevedela, že po mne striehne! Chcela ma mat po Všech Svatých za služku. U nás sa zjednává služba na rok — od Všech Svatých do Všech Svatých. Ti ale, čo som u nich slúžila, ma chceli mat po Všech Svatých ešte dál. U tej bohatej gazdiny bola veru dobrá služba! K tej sa chodily služky samy ponúkať: Krsná mamička, prosím vás, vezmete ma k vám na službu.

Ona, tá gazdina, keď videla, akého ducha som — žádné frajerstvo nebolo pri mne, já som nebola žádná miksa! — tak vélice túžila po mne skrz jéjej (jejího) syna. Ona bola moc nábožná a bála sa, aby syn její neprišol do žádnej špíny, lebo hanby se služkú, lebo sa to kolkorázi tak stalo!

Tak jsme sa zjednaly, a ona mi slúbila plat, čo nemaly jiné dve! Keď som sa jej zaslúbila, prišol ten mój gazda domou — v nedelu to bolo — a povedal mi, abych ho vyzula. Tak já som ho vyzula a on mi povedá: ‚Čo sa ti už u nás nelúbí? Prečo jsi u nás nenie?‘ Jeho žena mu povedala: ‚Keď prej jej povedali tatenko, kde jej viac dajú, aby tam šla slúžiť. Tam jej dajú sto zlatých šajnu a jednu slaninu.‘

‚Však by's ty sa ráda vrátila, dočkaj len!‘ Já som ale išla tam, k tej bohatej gazdine.

Tá mala syna, vélice pekného! (Kovalčka právě brousila nůž o kamna. Aby mi ukázala, jak byl hezký, přestala brousit a začala se narovnávat, natahovat a hrdě nadnášet.) Keď už som tam kolko mesácou slúžila, povedala k nám, ke mne a k temu synovi, tá gazdina (začne táhlým hláskem pobožnůstkářky po ní mluvit, aniž by se jí snad chtěla posmívat): ‚Detátka moje, detátka moje, ani mi mezi tich ohavnikòu nechoďte, ani mi na nich nehlaďte! (Myslila vesnické synky.) Já som dvakráte do stavu manželského stúpila a nikdo na mém tele ruky nemal, mimo mých mužóv dvoch.

Za chvílu vyšol ten syn ven — já som tam umývala rát (nádobí) a hned ma začal chytať. Já mu hovorila: ‚Pre Boha živého, očúl jsi, ak ťa tá tvoja mater napomínajú? Nemóžeš jich poslachnúť? Je to posluch materinský?‘ A chytal ma a škubal ma. Ale já som ho nepotrebovala, lebo on bol syn gazdovský a bohatý, a já chudobná!

On bol velice rozpustený, lebo jeho otec býval veliký frajerkár! Ten jeho otec išol k frajerce — sobášené žene (vdané) a ju mal tiež, svoju ženu — a keď v noci prišol domou, vylil na ňu dve konve vody do postele, to mi ona sama vypravovala, a kolovratem ju bil, až ho na nej (ní) dolámal. V tom tehdy sa jej (jí) začalo srdco trástiť a už sa jej tráslo až do hrobu. Už jej nikdo pomociť nemohol. Já ju mastívala i o jedné hodine v noci. Potem ona porád už len v posteli ležala, a já tam robila všetko ak gazdina. Musela som mléko zebírať, muciť (tlouci), chleba pieciť, báleše (placky), buchty pre robotnikou ... i tu priezu (přízi) som já velice pekne očistila, zvárala a všetko som sa tam naučila, lebo som a i musela, keď všetko len na mňa ležalo. Ona ležívala v posteli a modlila sa z kniežok.

Chodievala k nej jedna židovka s drahými krajkami — tá bola velice vzácná u gazdin — lebo mala velice drahé čípky (krajky). — Tej židovke tá gazdina povedala: ‚Keby ma Pán Bóh živil a neumrela som, žádná v mojom dome jiná nebude mojeho synova žena, ako moja služka.‘

‚Vida, mohla som tam prijít ku štestie!‘

Potem sa mi začaly prsty odebierať — tri na ráz! Ach, tedy som móc vystála! Každý mój prst (ukazuje) má znameno ešte včul! Ani opásať (sukně uvázat) som sa nemohla a len tako ruky som nosila. (Ruce vzhůru.)

Mali takovú dievku, kerá prv (dříve) už u nich slúžila, a tá chcela ešte u nich být a tak snad tá mi voläčo spravila (myslí: učarovala), že sa mi ty prsty odebíraly.

Keď som nemohla nič robiť, povedala som gazdovi: ‚A čo tu budem len tak obcházať, keď robit nemóžem! Já pójdem k tatíčkovi!‘ Já tam mala veru moc roboty, a i ty velké peňáze mi neboly milé, lebo, keď na mňa celé hospodárstvo ležalo! Veru, ako mi to povedal ten prvnejší gazda, tak sa to i stalo!

Keď som nemohla na ty prsty, ležala som u tatíčka mojeho na peci, a boli u nás růženckí brati poscházaní a naráz nekdo prišol pod okno a zkriekol: Horí!

Len jsme ven vyšli, už bol celý horný koniec v ohni. Já som s pece skočila a pozrú: dotal som sa ani rukama opásať ani najestiť nemohla od velkej bolesti — a som tema bolavýma rukama dvere vyvalila pod humna a od velikého strachu som ani bolesti necítila! Já nevedela ani, na kerém svete som, od laku! Tehdy pohorelo všetko, celá dedina a náš dom neshorel! Farárovi sa zadusila babička a jeho služka. Dieťa bolo v nej živé — tak sa v nej (v ní) to dieťa házalo, ale ona bola mrtvá. Donésli hu k nám a u nás i skonala. — Súsed vedla nás mal tak ruky a nohy opálené a ani nemrnkal. Len takla delal — (Zatínajíc zuby po něm, natahuje křečovitě a pomalounku jednu ruku za druhou za hlavu tak, jak se nejvíc dají natáhnout — hlavu vždy k dotyčné ruce přitočí, oči zamhuřujíc. — Myslím, kdyby herečka tak přesvědčivě bolest fysickou znázorniti dovedla, že by ji potlesk na scéně neminul. — Já, bývalá herečka, žasla jsem nad její dovedností.)

Taký on bol trpelivý! Já, kebych takú bolesť mala, volala bych všetky svaté a i tich, čo tam ani nejsú.

Ešte je ten živý, čo to podpálil! Teho potem velice bili a chceli ho i do ohňa hodiť! — Mesác som bola doma, a keď ten gazda zbádal (se dozvěděl), že už mám prsty zahojené, prišol, abych išla k nim. Já som mu povedala: ‚Šak už máte dievku! Pchala (cpala) sa tam na mňa porád!‘ ‚To nič nenie! Tá nám nespravie (neudělá) ako ty!‘

Já som tam už neišla. Veru, já robila spravedlive! Já dycky v práci ten tlstší koniec chytla!

O štvrt roku po mne, tá gazdina umrely. Starý sa oženil a vzal si ženu s dcerú. Dceru pre syna a pre seba matku. Potem, v 66., bola kolera, a tá umrely a i s dcerú, a oba ostali vdovci. Potem sa zas oba oženili, každý inam.

Tak to bola moja druhá služba.

Potem som sa chytila slúžiť k mojej kamarádke. Tá sa vydala za takého karpavého vdovca. Z očí mu porád tieklo. Už bol starý, ale mal majetok, tak ona, taká pekná za neho išla. — Za ňú i za mnú tam začali velice mládenci chodiť. Jednúc prišol za ňú taky jeden mládenec — její muž starý bol ve mlýne — a poslal ma do šenku na víno. On myslel, že tá jistá ho bude chceť. Keď som já na víno odešla, ju velice chytal a na postel válal. Keď som já prišla z vína, tak tá jistá gazdina moja mi povedala: ‚Čo on si myslí, keď já mám starého muža, že já potrebujem volakoho?‘

To bola veru vélice porádná žena! Tá neošidila muža! Ti hoši tam za námi v sobotu zrovna násilú sa drali do sednice. Veďá, to je tady tak zvyk. Každú sobotu chodí hoši za dievkami. — Já som sa na nich tak hnevala. Chodil k nám nejaký starý Samuhel a ten riekával: ‚Devečka, devečka, nesem ti pozdravenie, od takého hezkého, pekného mládenca z fary, abysi večer, keď budú búchať, otvorila!‘“

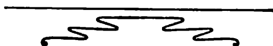
Mluví po něm rychle, jako když drobečky sype. Taková ta řeč jeho byla nějaká droboučká. Zatím nastříhala Kovalčka při vaření a při tom povídání chlapci na šaty; pak ho krmila a řekla: „A nech si len polahodí, holubátko moje —“

Pak vyprávěla dál:

„Neotvorila som. Na silu sa tam vedrali. Plná sednica sa jich tam dosypala. Já som ležala na peci a nechcela som dole jíť. Zažali svetlo, zástere (sukně) mi na pec podávali, abysom išla dole, že čo som taká pyšná. Tak ma s tej pece táhali, ale já som neišla, a oni museli jít preč.

Keď bola muzika, to som išla. To už som kúkala, či ma kdo vytancuje! A volali ma velice hoši k tancu! U nás kývne hlavú nebo rukú anebo zavolá jménem, keď chce s dievčicú tancuvať. Dotal som nemala nikoho, až sa do mňa zamiluval jeden bohatého gazdy syn a ten začal k nám chodiť. Teho som púšťala. On bol velice porádný a doniesol mi koláče, hrušky, masa husacího a i peňáze mi dal kolkorázi na šnúrku, abych si kúpila do copou, a tak ma privábil.

No a potem som doslúžila do Všech Svatých a išla som do druhé vesnice slúžiť, a milý frajer i tam za mnú chodíval. To bola ukrutečná a preveliká láska! Avšak pri čistote som sa s ním chovala! Panictvo som si zachovala! Kolkorázi povedal, že jich moc tak nenajde porádných, ako sme my, aby tak pri porádku spolu sedeli! (Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1901.

Moudrosť Omarova.

(I.—XLI.)

Básně Jaroslava Vrchlického.

I.

Mohamed moh psáti alkorán,
od Boha byl k tomu povolán;
Omar, červ, se za ním v prachu plazí,
kam on perly klad, jen slzy sází.

—

II.

Cestou červ táh, já ho šlápnout chtěl,
ústa otevřel on, ke mně děl:
Jak by tobě bylo, kdyby v mraku
toto chtěl ti dělat archanděl?

—

III.

Podle sladké řeči nesuď člověka,
po výsledcích posoudíš jen skutek,
proto vína já se pevně držím,
třeba trpké, zahnalo vždy smutek.

—

IV.

Zelený turban kolem hlavy,
projíždím klidně lidské davy.
Já viděl Mekku — co chci více?
Můž větší býti v světě slávy?
Kol mnohý jde a hodí hlavou,
a přec ví, to je Moslem pravý!
Ač schvalně dělá, že mne nezřel,
jde v chůzi, tváři pohrdavý,
a jiný, žebrák u mé cesty
pléc hrbí, pokorně se staví,
to dělá cár ten na turbanu?
S ním, bez něho, jsem Moslem pravý.

—

V.

Národ podmaněný, davy v boji shluklé,
před Allahem platí jako srdce puklé,
jako jedno srdce prosté z poušti děvy —
obé zaslouží si nesmrtelné zpěvy.

—

VI.

Bolest prudce pálí. Přejde zas,
všední lidské moudrosti zní hlas,
seslabí se časem — co z ní zbude . . .
vyproudí se v tichý smilování jas.

—

VII.

Jestli ztráta tvoje srdce kruší,
za to vděčný buď, co zbylo v duši;
na světě se všecko vyrovnává,
a snad ztrátou více, než kdo tuší.

—

VIII.

Svatých upomínek v duši chovej sklad,
to jest Chiser srdce, abys vždycky zmlád,

upomínka polibek je Boží,
věčný Slitovník jejž na tvoji skráň klad.

—

IX.

Máš-li drahou bytost po svém boku,
musí uschnout slza ve tvém oku,
musí ve vteřině bolest minout,
jak by za tebou sto byla roků.

—

X.

Z těchy krůpěje jedné můž těchy být džbán,
když z upřímného srdce ti splývá,
a z vzdechu jednoho může žalm býti stkán,
když věřící, dobré srdce v něm zpívá.

—

XI.

V pustém poli v osamělém stanu
cítí Omar starou srdce ránu,
celou noc bdí, kohout zakokrhá,
zora nachem trhá jitra bránu.
Nový boj mne vítá, jekot polnic
zve mne v zápas, Bože, víš, kde stanu!
Chci se bíti o tvůj zákon svatý,
pouští dál vést tvoji karavanu,
jen mi neber lásky upomínku,
květ chce rosu mít, a Omar manu.

—

XII.

Tasím meč a do boje se řítím,
se lvů řvaním, s tygřic divým výtím,
ale v duši s upomínkou lásky:
nejdu mrtvolami, jdu jen kvítím.

—

XIII.

Děl Prorok: za námi jdou vždycky lidské dcery,
ať den jasný jest, ajť mlhou šerý,
i když stáří v srdce tvoje padne,
tíhneš v ráj — kdo čeká tě tam? — Perí.

—

XIV.

Věnčila mě laurem, sotva lilie
takým turbanem kdy stvol svůj ovíje,
plášť mi dala, jehož tkáň i plam
hořel v slunci jako drahokam,
tisíc flétnistů a cymbalistů hrálo.
V tom se šídlo kolem v trysky hnalo,
na křídlech svých neslo krásy stokrát víc,
a já v hloubi duše cítil, jak jsem nic.

—

XV.

Radost růže v poupěti,
zkvete, vichrem odletí,
ale pro vždy za to stojí,
co v tvé zbude paměti.

—

XVI.

Od milenky radost, věc je přirozená,
od milenky hořkost, divná věc je cizí,
hořkost jako radost, obé stejně mizí.
Proč? — Že obou strůjkyní je žena.

—

XVII.

Trávka, která jarem znova pučí,
tajemství tě všehomíra učí,
zvadnout, zmrznout, zmírat — jarem vstáti,
klíč to záhad, člověka jež mučí.

—

XVIII.

Celý život lidský samé hloží,
člověk neví, kam svou hlavu vloží,
v koránu jsem čet — v tom přišla Fatmé,
do rána jsme spali na té knize Boží.

—

XIX.

Nejlíp ke mně mluví tulipánů krása,
která v barev ohni výská jen a jásá,
proto, Bože, prosím, až se prachem stanu,
ajť zas k slunci vstanu v ohni tulipánu.

—

XX.

Šel bojištěm jsem, hlavu mrtvou zved,
jak divně bělmem očí svítil hled.
Proč padla jsem zde? — Kdybych já to věděl,
snad věděl bych, jak drahou svou jde svět.

—

XXI.

Sta svitků pergamenů, moudrost věků,
se smála na mě s příhrad chmurné síně
a každý hovořit chtěl ku člověku
svou moudrostí — já středem jich šel líně.
Co z nich? — Jen marnost a tu dávno našel
jsem v světa zjevech všech i ve šumícím víně.

—

XXII.

Já k Pánu děl: Když musí býti smrt, proč utrpení klad si před ní?
Proč jasné dni, by nesl tíži její fantom člověk v žití?
Má vábněji důlky očními zvětralých lebek plát kvítí?
A mají lidští dnové se snout jak pavučin vlákno den ke dni?
V tom Anděla jsem viděl nad sebou státi
a slyšel hlas bouří do duše váti:
„Já, Omare, jsem nemyslil, že můžeš ptát si věci tak všední!“

—

XXIII.

Ať je vedro v poušti, ať je chlad,
Omar v posled klidně půjde spat,
jedno ví: Nad hlavou Orion,
a láska u jeho že bdí vždy vrat.

—

XXIV.

Hody byly, kvasy byly, a já tam
hlučně veselil se s druhy, teď jsem sám;
Omarův půst stojí za kvas člověku,
otroku, sem číš dej vody, snepek česneku,
na zem lehnu pod hvězd záři v poušti
roven patriarchům pravěku.

—

XXV.

V boj jsem táhnul, prorok ke mně přišel.
Pokdy nebylo, však já ho přece slyšel,
mluvil moudře, v podjeseně listí,
jak by severák zlý od hor čišel.

—

XXVI.

Když tvá víčka v noci míjí sen,
nehleď myslit, čas se plíží jako píďalka,
v bezdnou tůň se ponoř ticha jen,
snad se ozve volavá snů píšťalka:
Bezedná tůň ta o Bohu je sen,
a v něm samý narcis, samá růže, fialka.

—

XXVII.

Čekáš v mečetě, až hlas trouby soudu zazní?
Čekáš ve krčmě, až snad do vína ti proudu zazní?
Jeden ze všeho týž bude výsledek!
Hlas trouby v krčmu jako v mečet v prachu tvého hroudu zazní.

—

XXVIII.

Ples je růže — smutek ten je býlí
z čerta zahrady, však obé vzrůstá,
mudřec stejně nad obé se schýlí,
dál jde, každému různá přeje gusta.

—

XXIX.

Pyramidy na obzoru v zrak můj ráno šlehly,
večer pak jsme unaveni pod nimi si lehli.
Tucha hrobu ovála nás v dlouhé tiché noci,
z rána děti Beduinů k nám se v shluku sběhly.
Před polednem odtáhli jsme — ale pyramidy
jak náš příchod, sen i odchod okem věků střehly.
Dál jsme jeli zadumáni, jenom v srdce hloub se
vbodávaly mizící jich na obzoru jehly.

—

XXX.

Korán od rána jsem až v noc čet,
skoro ho již umím na pamět,
ale jsem-li do opravdy zbožný,
stačí slovem Allah! by vzdech ret.

—

XXXI.

Dlouhé epopeje o recích a králích
psali pěvci důmyslní krásně,
krátké epopeje lidských srdcí malých
pro mou osobu jsou nejkrásnější básně,
vyrovná se sloce meče švih,
chtěl bych posledního býti hoden z nich.

—

XXXII.

Znaven výboji a znaven slávou,
cestu k pokoji jen hledám pravou,
v stanu stín jsem leh — a štíp mě komár,
ssál mou krev, nevěděl, že jsem Omar.

—

XXXIII.

Zakazuje víno alkorán,
já dím k tomu: Veleben buď Pán,
proč je nechá růsti beztrestně?
Mýlka v tom! — Sem, hochu, nový džbán!

—

XXXIV.

Každému je v světě těžko vyhověti,
spokojíš-li starce, pak se mrzí děti,
spokojíš-li dívky, pak se baby mrzí,
spokojíš-li pány, hned je sedlák drzý,
spokojíš-li moudré, pohorší se blázni,
spokojíš-li blázny, zhřešíš proti kázni,
spokojíš-li Boha, rozzuří se ďábel,
spokojíš-li ďábla, celý svět je Babel,
proto nestarej se, koho lítost zebe
a hleď spokojiti Boha jen a sebe.

—

XXXV.

Při pohřbu posledního mého vojína,
mi vyvře hněv, má pěsť se zatíná,
já želím odchod muže dobrého,
pro něhož nový život začíná.
Při pohřbu nejvyššího Emira
klid hrobu se mou tváří prostírá,
kam šel, též půjde jednou hlava všech,
v stín, do prachu, do prostor vesmíra.

—

XXXVI.

V života sporu tajném
byl Abel zabit Kainem.
Být Kain zbit od Abela
— zde rozhodla jen síla —
zda jinačí by byla
epopej lidstva celá?

—

XXXVII.

Proč z jara míza tvůrčí ve všem zpívá?
Proč chví se hloh a kočičkami proč se pyšní jíva?
Proč v lidském srdci ospalém a stuhlém
cos žehne? — Věřím, Bůh se v kosmu nitro dívá.

—

XXXVIII.

Proč Bůh vložil v naše srdce touhu?
Klad ji kotvou či jak skutků vzprouhu?
Je to volavka snad, člověk v přemítání
by se octnul slepý v ptáčníkově dlani?
Ptáčník — zlý je osud — čekat bys jej nechal,
zatím čekáš sám, co za tebou on spěchal,
pak se vysměje ti, drže tebe v hrsti.
Bráníš se? On rty ti zavře hrobu prstí.

—

XXXIX.

Moslímové dva v jakémsi zmatku
začli na krev meči vésti hádku.
Jeden pad — sok vítězně jej hrdlil.
„Milost!“ — „Bábo, což chceš věčně žíti?“ —
„Ne — jen pokud živu mám svou matku!“

—

XL.

Dlouhý čibuk — modrý táhne z něho dým,
já se za ním dívám, já se ptám, co vím?
Já se ptám, kdo jsem a co chci v světě?
Myšlenkou jsem Boha, či jen pouhý rým?

—

XLI.

Tisíc kápí, tisíc kuklí, tisíc různých mask —
Což já věděl, že již Osud v spřežení mé prásk?
A jak prásknul, všecky masky rozpadly se v prach,
Omar kalif, stál tu žebrák, před svým Bohem nah.

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

Povídka o mladém mnichovi.

I.

V dálce na pahorku třpytily se zlaté kříže nad zelenými báněmi poutnického, široce rozloženého chrámu s ambity a farou. Poutníci jako šňůrečky korálů vlékli sem svá skroušená, svatá, důvěřivá poselství k zázračné mateři boží.

Na hodiny cesty lesklo se bohaté zlato chrámu, a jako ostrov krásy vyplula nad krajinou, nad chudými, dlouhými rolemi a selskými lesíčky tato stará svatyně.

Do vesničky, nasypané po jejím úbočí, do malého statku prejzy pokrytými vrátky přijel na prázdniny ke staré matce theolog Valentin.

V rozechvění ssál obraz krásné svatyně svého chladného dětství. Vzpomínal na všechny jeho odstíny. Vídal ho v studených podzimních mlhách na pozadí zelené ranní záře, viděl vystupovat kolem jeho boků a nad jeho bílé, v měkkých liniích sněhu rýsované střechy rezavý kotouč zimního, dalekého, zachumlaného slunce, znal jej ve dnech letní veliké žízně kraje, kdy lány byly vyprahlé, kdy chudé pastviny zešedly, a pak po žních, když táhly prvé větry po strništích a kdy se počaly sypat nové a nové řady poutníků s korouhvemi ke dni osmého září, k svátku svaté zázračné Panny.

Zavíral oči před tou krásou, která mu nahražovala ve vzpomínkách políbení milenky. Drahý kraj, svatá poušť, hrad jeho mládí, schodiště široké a poněkud vyšlapané se sloupkovým zábradlím před kostelem, dvůr uvnitř porostlý travou mezi ostrými kameny, v něm staré vášnivé skupiny rozechvěných světců, tajemné zasklenné a zamřížované kapličky v úhlech loubí, malá nastavovaná, zaprášená sklíčka na obrazech sladkých světic, kostel vysoký a lehce sklenutý s výjevy z evangelia v zahradách plastik na stropě, a malá žlutým sklem vyplněná věžička, nahražující slunce, obraz sv. Panny, klidný a dětinný, jak jej stvořila víra ranných

století, a sakristie, umělecké dílo se štukovým stropem, obklopujícím veliký zčernalý obraz „Oběti Abrahamovy“, s barokními skříněmi, skrývajícími mešní roucha z vetchých zlatohlavů a chřestící renaisančními sponami, sakristii vždy slabě vonnou stuchlinou a kadidlem, se zelenými, starými kamny.

„Nemůže být nic krásnějšího,“ říkal si zpitý těmito obrazy, které rozebíraly po listech obsah jeho srdce, unavený Prahou a smutkem sevřených siní. A pak přišla vesnička s topoli, s malým potokem, protékajícím podle jejich zadluženého statku, a práh stavení, rozházený jetel, vůně chléva, chrupání krav, černá světnice nevyvětraná, lavice u zdi a staré chraplavé hodiny, a maminka, smutná, ale nedůvěřivá k osudu.

Všechno pohladil a pomiloval, on mladý, růžový hošík, bývalý ministrant chrámu, určený matkou od kolébky, aby se stal knězem a dosáhl veliké hodnosti sluhy zázračné Panny, a aby ulehčil její starobě.

Ráno, den po příjezdu, šel ohlásit se na faru.

Vešel železnými vraty do veliké chodby, dlážděné cihlami, zašel do kuchyně pod širokým schodištěm, do kuchyně s krbem, ověšené měděnými pánvemi a kotlíky, rudě se lesknoucími poklicemi a dlouhými černými policemi, do kuchyně s oknem, ochráněným vypuklou květnatou mříží. Stály tam dvoje konvičky od snídaní, tak jako před léty. Malá služtička mu řekla, že milostpán ráčí být v kostele v sakristii.

Vydal se tam za ním.

Veliký kostnatý kněz (ne již ten, kterému v dětství přisluhoval) stál tu před rozevřenými skříněmi a vyndaval porouchané prádlo kostelní na nastavené paže dvou mladých dívek, svých hostí, aby je odnesly ke správě do fary.

Valentin znal jednu z nich. Potkával ji v Praze, když chodívala do školy. Při biřmování stíral jí svatý olej s čela.

Představil se knězi, který ho seznámil s dívkami.

„Marie a Angela,“ řekl.

Marie byla ta, již dávno znal.

Angela byla slepá. Jedno oko přijímalo poslední zbytek záře světa. Nyní i ta uhasínala. Vypadala jako malý pták. Ostrý nosík, potažená očka, úzké rty.

Marie byla vysoká, tenounká, měla veliké, sivé, rozzářené oči a byla smutná.

Poznala Valentina.

„Vy jste mně stíral svatý olej s čela!“ řekla mu.

Odpověděl radostně: „Už vím, už vím!“ Usmál se, poněvadž si vzpomínal na všechna jejich setkání.

„Vím, vím!“ opakoval opojeně.

Odnesly prádlo do fary. Krajky byly utrhané; jinde se rozpadávalo plátno. Vedl slepou a nešel s knězem, nýbrž s dívkami. Zanesly si práci do altánu. Angela tam měla své pletení. Marie tam šila. Neodešel od nich, až když zvonili na věži poledne, a vrátil se k nim, sotva že poobědval.

II.

Zahrada ležela na svahu. Z besídky bylo viděti pod samým plotem zahrady veliký rybník, za ním černé pruhy lesů a kříže hřbitova na levém boku jejím. Rákosí šumělo sem své suché písně, slunce docházelo večer za tuto obrubu a rozpalovalo barevně hladinu rybníka. Slepá pletla, chrastila dráty, Marie podchytávala staré krajky, Valentin klečel na zemi u jejích nohou a držel plátno, které obšívala, na místo špendlíku nebo polštářku, a odváděl denně večer slepou Angelu, která se zachvívala, když se dotekl její ruky. Chodili tak denně, mluvili málo, nebo v krátkých větách. Marie a Valentin hleděli při tom druh na druha a to byla řeč, o níž slepá neměla tušení. Ale oni sami málo znali své city. Bylo jim krásně a šťastno, duše plná k přetečení, a slov tak málo. V podvečer, vedouce se za ruce, chodívaly tyto smutné děti zvolna pískem kolem chrámu, neuvědomujíce si ani písmeny z pravdy života.

Jednou zapomněli na slepou, a ona upadla do kupy písku.

Valentin ji zvedl, otíral jí ruce svým šátečkem, tišil ji, ale ona se rozplakala, a plakala až do noci ve svém pokojíčku za refektářem, v němž, říkalo se, že straší.

Nebála se, neměla takových představ. V její sny vešel sladký, mladý, šťavnatý hlas, a ruka malá a teplá, která ji vodila. Plakávala pak často v noci, ale nikdo o tom nezvěděl. Poslední záře v jejím oku zhasínala, a veliká tma houstla kolem ní.

Valentin přinesl do besídky knihu a předčítal dívkám. Nikdo se o ně nestaral, protože byli tři. A on jim četl staré pověsti, smutné a krásné, pozhasínané osudy, zachráněné ze tmy.

Slunce obcházelo oblohu, den ubíhal za dnem, Valentin byl pružný a radostný, a Marie někdy tichá, jindy jásající.

Četl pověst o panoši krásné vévodkyně, hošíku, mladém a růžovém, který náhle sesmutněl. Vévodkyně hádala, že je to z lásky a pochopila, že k jedné z jejích slečen. Odjela kamsi s mužem a nechala oba doma, aby se srozuměli. Přišlo poselství od císaře, a bylo třeba posla, aby je donesl za vévodou. Panoš prosil, aby vyslali jeho. Dojel za panstvem svým. Poselství bylo radostné, a vévoda strojil hody i veselí. Vypsal ceny pro takové závodníky, kteří by dostihli pohár, upevněný na špičce věže hradní, a vévodkyně ustanovila, aby tam provolal vítěz jméno milované ženy, a aby vypil pohár na její zdraví.

Mnoho bylo uchazečů, ale nikdo tak vysoko nedospěl. Poslední se přihlásil panoš vévodský a jediný dostihl vrcholku. Jeho kadeře zavlály v chladném větru. Pak do největšího ticha, když vyprázdnil pohár a odhodil jej, vykřikl: „Alžbětu miluji, svou vévodkyni!“ A vrhl se do propasti jako zralé jablko.

Valentin četl to hlasem rozechvělým a větu panošovu zvolal jako ve snách. Jeho oči byly plné slz, i hlas byl jimi zalit.

A pak nepřišel po tři dny.

Ostatně, prádlo bylo spraveno, a dívky nechodily do besídky. Našla se práce v pokojích. Marie hledívala okny do dálky a vídala u lesa

pod zahradou za rybníkem černé obrysy mladého těla, tmavou postavu, ploužící se po hrázi nad rákosím až do večera.

A když se setmělo zcela, táhlo ji cosi v sad. Běžela v záři měsíce, v šerém polojase po pěšinkách až ke plotu z latí, a naslouchala.

Rákosiny šeptaly jako ze sna. A jí se zdálo, že slyší blízký dech, že vidí svítit oči, drahé mladé, zaslzené oči.

Ale snad to byl jen klam.

Vrátila se do svého pokoje s urousanými střevíčky. Nic si nepřiznala. Ani stín vědomého skutku v tom nebyl.

III.

Valentin měl brzy odejet. Po lukách a strništích vály podzimní větry, a processí přicházelo za processím.

Marie vedla Angelu po mezích na procházku a potkaly ho. Měl v ruce sešitek veršů. Nebyl ani svěží ani růžový. Na pastvinách rostly kočičí drápky, a Marie je počala sbírat.

On stál nad ní a listoval v knížečce. Pak četl tichounce:

Jak v noci spadlé hvězdy plamen
jsem v světě nenutný;
ač srdce těžké jako kámen,
had pod ním urputný.

Mně spásou žár byl zanícení
v tom všednu klopotném,
však od své duše spásy není
ni v štěstí samotném.

Kdys o štěstí mé srdce lkalo . . .
až přišla hodina . . .
a tíží se mi štěstí stalo
jak cáři koruna.

I zavrhnuv těch snů všech vnadu,
jsem zbyl zas samotný,
jak mračného, jenž spustnul, hradu
pán věru nicotný.

„Tak se člověk přelhává," pravil po chvílce.

V dálce zněly svaté zpěvy, a slepá se modlila na růženci, napleteném kolem vyhublých prstů.

Slunce zapadlo, a jeho záře, která si ustlala v obláčkách, zabarvila karmínem celý kraj.

Toho slepá neviděla, ale Valentin pravil:

„Jaká záplava!"

A Marie opakovala:

„Jaká záplava!"

Jejich oči byly plné nevědomých proseb.

Vrátili se domů.

U hřbitova byla otevřená vrátka. Vešli tam.

V úhlu ležel jeho otec.

Dovedl dívky k jeho hrobu.

Chrám, v posledním šeru černý jako ruský monastýr, stál blízko před nimi ve svých ustydlých barvách se všemi svými věžemi a báněmi, a krajina, český jih, ta chudá, krásná, rozkolébaná dálka, ležela utišená pod hřbitovem.

Angela si přála ohmatat kříž na hrobě. Postavili ji k němu. Dotýkala se ho konečky svých prstů.

Valentin vzhlédl k Marii. Její ruce visely mdle jako přeťaté květiny, její siné oči ztemněly a rozevřely se, její rty se lehce pohybovaly, a všechna její bytost mluvila o veliké proměně, o velikém rozkvětu a rozzáření duše v nejčistší krásu.

Valentin vztáhl k ní ruce, naklonil trochu hlavu, přivřel víčka, složil ji na svoje uděšené srdce a políbil nejtišším políbením její rty.

Políbili se za všechna slova, za všechna vyznání, za všechny přísahy, za celý život, za celou věčnost.

Políbili se, protože tu byla slepá, která neviděla, ale slyšela, a oni si nemohli ničeho říci slovy. Dotkli se svých rtů tak, jakoby se dotýkali lemu roucha světice, od které očekávali zázrak, dotkli se svých rtů jako na uvítání i na rozloučení.

Veliká hrůza radosti, láska, která nepřestala být náboženstvím, láska bez vášně a bez poznání, láska bez přání a bez slz, sama v sobě radost, čistóta a krása, otřásla jimi, sblížila je a rozdělila.

Slepá promluvila, a oni se oddělili.

„A kam se dáte pochovat vy?“ ptala se Angela.

„Sem!“ odpověděl radostně, ukázav na prázdné místo, na kterém stáli.

Pak vyšli ze hřbitova v úplném mlčení a rozešli se u fary němým podáním ruky.

Den na to, po smutném rozloučení s matkou, která od něho očekávala jas svých příštích dní, odjížděl Valentin ze zadluženého, rodného statečku do pražské koleje na studie.

Angela plakala, když se loučil, plakala i když odejel, dlouho, hlasitě a přede všemi.

Marie jako duševně nepřítomná, jako by jí bylo bývalo svěřeno veliké tajemství, šťastná a rozzářená klečela poslední mši jeho přítomnosti v chrámě, a pak, když se se všemi rozloučil, nadeběhla lukami, a čekala u cesty, až tudy pojede.

Přirachotil chudý vozík s korbou, tažený malým smutným koníčkem. V něm seděl Valentin. Říkal si potichu verše a hleděl do dálky. Za ním mizelo v mlhách zlato chrámu i zelené báně. Ale na ty on nyní nemyslil.

Říkal:

— — — — — — Než v nic se roztaví
fantómy, jimiž drah ti dům ten, sad, s tou plání,
tvá lítost, vzpomínka, tvé dumy nezbaví
se hudby hlasů dvou, jednoho pousmání!

Na sepjaté ruce mu vletěly tři chladné pozdní růže. Vhodila je Marie, která čekala u cesty.

Zachytil je, pohnul se rychle, chtěl vyskočit, ale ona zamávala šátečkem a rozeběhla se po mokrých lukách, bílá jako pára a dech, k vesnici.

Když se po dlouhé chvíli ohlédla, vozejček drkotal již k samému lesu a zmizel.

Stanula a opakovala chtivě a důležitě:

„Máti boží, neopouštěj ho! Máti boží, neopouštěj ho!"

Pak zmizela v kamenném domě, v jeho velikých hluchých síních, které vracely všechen zvuk.

IV.

Byl jarní předvečer. Po dlouhých slavnostech kostelních, po modlitbách, chorech, obřadech a průvodech, vyšel si pater Valentin na chvíli do zahrady. Zdálo se mu, že tíseň, která jej přepadala v poslední době, stává se k udušení těžkou. Byl půl roku novosvěcencem. Jejich stateček byl prodán. Matka umřela před týdnem, buď z veliké radosti, nebo z velikého žalu. Příčina, proč se neodvážil opustit klášter, zmizela.

Nesměl odejet na pohřeb. Myslil na to, jak ji uložili ve velikém stínu slavného chrámu, vedle rovu otcova. Tam, kde si přál ležet jednou sám. Tam, kde mu slepá položila tuto otázku. Tam, kde políbil Marii na mladé, milující rty.

A těžké záhadné proč jeho určení, tato zamčená skříň, od níž neměl nikdy v ruce klíče, a jejíhožto obsahu nikdy nepoznal, náhle se rozevřela ostrým nárazem, a nalezl ji prázdnou.

A nemohl pochopit proč svého zítřka, proč své celé cesty, proč své budoucnosti. Jeho dětské sny, obětované svaté Panně, kolorované dýmem kadidla, byly dávno zaměněny jinými, otec i matka procházeli se již v její laskavé říši, a jejich statek byl prodán.

Před jeho zrakem leželo nyní staré město v hlubině, zadýmané kouřem práce a opojené úsilovným životem. Kolem něho rozprostírala se zahrada v rozkvétání. Vstával od zdlouhavých modliteb, a přicházel odstrojen ze zlaté dalmatiky, z průvodu slavnostního, kde procházeli chrámem všichni jako mrtvá historie, jako zlatá pověst, navěšená na spuchřelá, smutná srdce, roztoulaná, nebo unavená.

A stále při všech modlitbách slavnosti si říkal jediné slovo.

„Proč? Jenom proč? Ach, jenom proč?"

V zahradě vstávalo veliké jaro, slavíci jásali i lkali, a město se sty věžmi, s křivými lomenicemi, s palácem knížecím, s kopulemi tak zelenými, jakoby je potáhl starým hedvábím, město, které žilo po staletí, posmívalo se mu svým žhavým živoucím dechem.

Přešel po pěšině. Dotýkal se mladých větví keřů, vydychoval, jakoby hledal léku. Vůně rozechvívala jeho chřípí, a jemu se zdálo, že přichází utišení, matné a opojné jako víno.

V té chvíli objevila se před ním postava starce v dlouhém habitu, uzounká, kostnatá bytost, opakovaná v typech církve po staletí, pergamen popsaný odříkáním, tvář chladná a žlutá, ostré a pátravé oči člověka,

který nikdy nehřeší, který ví, kolik hodin denně je třeba proklečet na zemi k úplné dokonalosti duševní.

Promluvil:

„Prosím pány, aby se nezdržovali v nedovolenou hodinu v zahradě."

A stejnou větu opakoval i německy, aniž snížil, anebo proměnil hlas.

Valentin odešel beze slova do refektáře.

Spolubratři se scházeli k večeři do tohoto sálu, upraveného v osmnáctém století, s nástropními malbami a zlatými konsolami, nesoucími veliká zrcadla a zlaté hodiny na stojanech. Valentin pozoroval všechny, a jeho zjitřená duše cítila v náhlých úderech jejich ubohý život. Přišel stařeček hubený, pohyblivý, plachý, s chůzí motavou, který miloval kdysi hudbu, ale které zanechal, poněvadž veliká nuda bezživotní tišiny udusila všechny jeho touhy; přišel mladý krasavec, který se stále přetvařoval a jehožto tvář strojenou svatostí rychle všechny denně ubývající úsměvy shasínala. Přišel funkcionář, člověk lysý, popelavý, který chtěl zaujati místo po smrti převora řádu a který na to trpělivě čekal po celých třicet let, vznícen jsa pouze pro každý nový zjev možného soka.

Přišel malinký energický kaplan, který brojil proti všemu zastaralému, který se vzdělával již i za hranicemi určených pravidel, který se teprve v těchto letech vychovával, který měl málo vkusu a mnoho dobré vůle, který vše, co se včera dověděl, hned zítra udával a chtěl provésti, jako dítě, jež zapaluje stavení sirkou, kterou právě našlo. Přišel bledý, otylý, vášnivý kněz, který by byl rád se dostal na faru, poněvadž chtěl žíti život volnější, přišel převor, tučný stařec s jedovatým pohledem, s chováním nearistokratickým, bez velkého tónu mocných, ale zlý, závistivý jako člověk bez srdce, který vzešel z chudoby, provázený oním pergamenem popsaným odříkáním. Vedle Valentina usedl jeho druh z koleje Pražské. Byl rozjařený, těšil se na večeři, na zítřejší oběd, na crême slavnostní, na jízdu na faru, na zimu, na celý život. A Valentin nejedl a stále četl s chvatem ve tvářích svých spolubratří jako na rozevřených stránkách knih.

A nemožnost přizpůsobení se kterékoliv z těchto historií vzrůstala v uvědomění celé té bědy, která se mu rozjasnila smrtí matčinou. Možnost veliké čistoty a pravdy světského života nedala se stěsnat do žádného z těchto pravidel. Každý pravý vztah byl porušen. Nemohl již mezi nimi dýchat. Dovolil se, když odešel převor, a vzdálil se.

Šel dlouhou chodbou, jejížto podezděná okna byla rozevřena do noci, rozsvícené měsícem. Usedl do jednoho z nich, přilákán tím hlubokým šeptajícím obrazem vonné tmy. Byl znaven a nemocen. Jeho hlava byla horká, a tepny bušily jako malá kladívka.

Vysoká budova klášterního křídla vystupovala nad zahradou, nad mladou rozrytou zemí, nad strání, plnou fialek, nad studní s pramenem, která šplouchala potichu, pravidelně jako tepna, nad hájem, obsypaným mladým listím. Do dubnové, vonné a vlahé noci voněla rozrytá země, voněly fialky, voněl březový háj.

A měsíc, obalený bledými mlhami, rozprostíral pečlivě své siné světlo, vystýlal jím jarní poklid a stoupal jistě a obřadně jako královský syn po stupních paláce.

Valentin hleděl na měsíc, hleděl do světlé záře a dýchal vůni nového mládí země. Bylo mu žalostno; rozplakal se dětským, hořkým pláčem. Položil hlavu na okenní rám. Slzy stékaly po jeho svěží tváři. Cítil, že je ztracen, že smysl života ležel daleko od cesty, kterou prošel, že ho dávno nenávratně minul. Říkal si: „Mládí, krása, láska! Mládí, krása, láska.“ Nemyslil na boha svých knih, myslil na boha mládí, krásy a lásky. „Fialky?“ šeptal přilétlé vůni. A pak se mu namanuly růže, podzimní chladné, návinné růže, a bílé páry a luka, a všechno ztracené: políbení, hřbitov, mez s kočičími drápky, farská zahrada, stará plátna a sakristie; všechno líbezné a nenávratné.

„Marie!“ šeptal a slzy se vylily znova.

A nemyslil na Marii, královnu nebes, myslil na Marii, královnu světa. Uslyšel sám své vzlykání.

Na primici nepřišla. Angelu viděl. Přivedli ji k oltáři pro požehnání. Políbila hltavě jeho měkkou ruku. Ale Marie nespatřil. Ne, ta jistě nepřišla.

A země voněla, fialky voněly, studně šplouchala a měsíc vystupoval klidně a bez závisti jako královský syn na cimbuří hradu.

„A není nic, není nic, není nic!“ volal Valentin.

Kráčel mimo něho druh, také novosvěcenec, veselý a spokojený, bzučel si novou písničku, a zmizel.

A Valentin šeptal bílé noci svá nerozřešená tajemství, a tázal se, není-li ještě jiný, horší druh smrti, věčné rozloučení od živých milovaných, od nichž nedělí věčnost, ale hodina, jediná chvíle, nepřeklenutější hrobu? Mrtví odpočívají klidně ve svých rubáších, ale odloučení vlekou s sebou své rakve, úplně uzamčené, utvořené z předsudků nebo slibů, z posměchu, nenávisti nebo žalu odmítnutí nebo konečně odděleni takovou úzkou propastí, poněkud širší nežli je lidský krok, a nemajíce hrobů skutečných mrtvých, nedovolují nám ani zastaviti se, ani poželeti, ani vzpomínati. Noc plnila se všechna jeho touhou, navracela mu ji, obklopovala ho jí, a volala s ním po tom nejneurčitějším trápení lásky a volala ho svým k jásání uchystaným tichem.

Ale pak se měnil háj, a světlo měsíce i noc, a bílá žena vstávala na obzoru a vytyčila se před jeho oknem sladká a blízká.

Držela v bílých, oddaně složených rukou tři růže, a její skloněná hlava byla smutná, a její ohromné krásné oči byly siné jako noc.

Nemohl pochopit, proč sem přichází, proč kráčí tmou jako po mostě ze šerého stříbra, proč přichází k oknu v tuto hodinu.

A náhle slyšel i její hlas, drahý a zvučný jako píseň dětství. Volala ho slovy, jichž nerozeznával. A cítil určitě, že krása jest jenom jediná, že se nedá přelíti, přetvořiti, přizpůsobiti a hlavně ponížiti, že cesta její je jediná, ničím nenahraditelná a pravdivá, k nenapodobení a tu že nenavrátně ztratil.

A Marie stanula nehybně před jeho snem.

Usmíval se a rozevíral náruč. Volal ji jménem. Vzpomínal na její bílé batistové šatečky s modrými stuhami a na její bledou tvář se sinýma očima. Zdálo se mu, že stojí u něho, že ji slyší dýchat.

Říkal jí jménem „Marie, Marie!“

A její étherné tělo, s hlavou nakloněnou na bílé šíji, oči pokrývající se bílými víčky, ruce vztažené v křehkých liniích záchvatného roztoužení, všechno volalo: „Proč? Proč jen? Ach, proč jen, proč?"

Noc jako slepá Angela nachýlená nad tisíci hroby neviděla ničeho. Valentin snažil se dosáhnouti bílých prstů, snažil se zachytiti žluté růže, snažil se políbiti vlhké, lehce hovořící rty. A náhle cítil, že zhasl tento světelný zázrak, že se rozplynul v tmu, a listy růží že se rozsypaly v temný klín zahrady. Naklonil se, jakoby je chtěl zachytiti do rozevřených rukou.

V.

Ráno nalezl zahradník pod vysokými okny chodby mladého kněze, ležícího na hromadě štěrku s přeraženými údy a v bezvědomí. Odnesli ho do kláštera a pokusili se vzkřísiti ho. Však pater Valentin, aniž pronesl slova, přestal o polednách dýchati. Umřel bez vysvětlení.

„Pil!" povídaly báby, které chodily do kláštera pro vodu. „To z opilství!" A někteří z druhů pravili. „Proč?" A jiní! „Proč jen?" A stařeček s nosem červeným a hláskem vyhaslým, který miloval kdysi hudbu, chodil v mládí oblečený jako Liszt, zastavil se nad klidnou mrtvolou a pravil, jakoby mu domlouval, že nevytrval: „Ach, proč jen, proč?"

Nikdo neznal a nikdo nesplnil přání mrtvého. Nepřevezli ho na hřbitov domova. Svatá, zázračná Panna nepřijala pohostinnu mladého mnicha, ale vítr, který věje tím chladným, otevřeným krajem, setkává se tam jistě s bledými fantomy milenců, kteří utvořeni z touhy a slz, vznáší se nesmrtelně po této mrtvé, v stínu monastýru založené zahradě, a zastihne je dotýkající se svých vzdušných rtů. Ale nelze mu je uhasiti, jako vše, co zůstalo nesplněno, nedopověděno, nevysvětleno, a odlétá, odnášeje v náručí jenom lístky žlutých růží.

Červen dá jahody a seče kosami luky.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POŘEKADLŮM.

M. JAHN:

Poslední lidé.

(Dokončení.)

VI.

Eduš se probudil v noci. Nevěděl, kolik je hodin, jen podle úsvitu soudil, že bude již přes půlnoc. Jizba do polou byla zalita měsíční září. Chvěla se duchově v meziokní, padala na podlahu a jako fosforná stuha přepažovala jeden roh stolu. Ticho vpíjelo do sebe odměřený dech dětí a ženy. Hodiny klapaly také tak jednostejně. Někdy v nich zaharašilo, jakoby strojem zatřásl. A ty zvuky připomněly mu jeho chorobu, ta jeho nemocná, uvadlá prsa, v nichžto byl kořen jeho nemoci.

V hrdle pocítil palčivost a na jazyku měl špatnou chuť. V hlavě měl mlhu, z nížto se nemohl probrat. Vzpomínal si, že tu včera seděl Nolín a Paták, že cosi mluvili a pili kořalku. Ale jasně toho nevěděl, jakoby se to stalo už dávno. Nevěděl, je-li tak opilý, či je to všecko následkem jeho tělesné slabosti.

Napřáhl po stole ruku, aby uhasil palčivý pocit. Nahmatal hrnek a napil se vody. Několik myšlenek vpletlo se mu na mysl a nemohl jich zaplašit. Lehl si na bok, aby neviděl měsíce, zamhouřil oči a hleděl se uspat. Ale ty myšlenky vylézaly z odněkud tak jako myši, přeběhly jeho myslí úkradkem, ztratily se, ale ve chvíli opět zas přišly. A on je plašil a plašil.

Usínal, ale zase mu v sluchu doznívá píseň, kterou byl zaslechl ráno. Slyšel ji nejasně, jen její ozvěnu si zapamatoval. A ještě slyší, jak někdo dupá — a píseň umlká nadobro.

K ránu se vzbudil, díval se do okna a hledal jižní hvězdy. Nespatřil ničeho. Ráno se šedě rozšeřovalo, dešťová kapka narazila na tabuli a za ní druhá a třetí. Komínem projel skučivě vítr a v zahradě zafičel ve prázdných větvích.

Eduš přemýšlel o změně povětří. Myslil si, že by nemusil ničeho viděti, ničeho slyšeti, a přece by uhádl pouhým pocitem náhlý ten obrat. V prsou ho tlačilo, jakoby na nich měl desku. Vydechl z těžka, jakoby se chtěl opříti tomuto tlaku, a pak se na dlouho zabral pozorováním

tohoto nepříjemného pocitu v prsou. A všecky jeho myšlenky soustředily se na toto churavé místo. Myslil si, že se mu zhorší.

Vzpomněl si na rakev, že ji už rozměřil, přiřezal. Zbývá jen ještě ji spojit, načernit — a pak? Na to si neodpověděl. Chtěl rychle utéci od této otázky a ještě ji popřít. Ale ona se znova a tvrdošíjněji vztyčila před ním.

V tom však Annuša zavřískla ze sna a probudila se. Za ní hned ozval se Štěpán, probuzen její vřísknutím, a na konec procitla Běta. Okřikla oba. Patrně chtěla ještě spáti, ale děti už nedaly, hašteřily se a škádlily.

„Přijde na vás klekanice," hrozí jim.

Na chvíli ztichly, ale pak přešel strach. Vždyť klekanice nepřišla. Začaly nanovo. Běta svolala na ně kde jaká strašidla, ale ani to neúčinkovalo. Děti se vyspaly, a čiperná síla, nabytá spánkem, hrála jim v údech.

Běta nevolky povstala. Včera prala u pánů a dnes ji bolelo v zádech. Komu si mohla stěžovat? Eduš byl na smrt nemocen a nestěžoval si. Bylo ticho. Zatopila, vařila snídaní a spravovala děti.

A Eduš, leže na loži, myslil si: „A až mne nebude, oni tu zůstanou, a každého rána budou děti vřískat, Běta topit a vařit. Kdo ví, jestli mne vzpomenou."

Viděl, jak zůstane život a poteče všedním svým řečištěm dále, kdežto on zmizí, zůstane mimo něj, nevšímán, zapomenut. Zmocnila se ho tesknota opuštěnosti a dlouho jej svírala zároveň s těžkostí v prsou.

Byl už den. Eduš pojedl kmíňanky s chlebem, Štěpán odešel do školy, Běta šla k pánům věšet prádlo a toliko Annuša zůstala. Sedla si pod stůl a louskala polenem pecky, které jí Běta od pánův přinesla. A v hlavě Edušově seděl jakýsi černý, ošklivý pavouk, jenž neustále tkal a tkal šeré a neutěšené myšlenky, jimžto nebylo konce.

Eduš se oblekl, ale hned zase oblečen ulehl. Díval se oknem.

Venku pleskal dešť o násep, větve se zmítaly vichrem, rámy a tabule řinčely pod jeho nárazy, krov se otřásal, a celá chata chvěla se bázlivě před mocí větru jako kmen v bouři. Časem vedral se vítr skulinou ve trámech a jen se po jizbě točil. Se stropu spadla na jizbu kapka, dopadla olovem zrovna u samých dveří a za ní druhá, třetí a čtvrtá. Eduš se dovlekl do síně a podstavil škopek na místo, kde kapky se stropu dštily. Ulehl zase. Bylo mu studeno. Schoulil se pod těžkou peřinu, ale ten vítr a tyto kapky dále ho studily.

K poledni setmělo. Na oblohu navalila se těžká, sinalá mračna, zvedl se vichr, zadul a zahvizdl, a s mraků se začal rozprašovati sníh po velkých útržcích. Pokryl až větve v zahradě a celý cíp střechy, jejž bylo lze viděti oknem.

Eduš se díval bezmocně na tuto spoustu a na mysli tkvěla mu často se vracející myšlenka: „Slunce, ach Bože, slunce!"

Chvilku se rozesnil. Vzpomněl si, jak ještě včera modral se blankyt, šeptal tenounký pramének v zahradě a na plotě švihlali vrabci. A z tohoto příjemného snění bezprostředně se zase přenesl v nemilou skutečnost.

V poledne přišla Běta s obědem.

„Jak je ti?“ zeptala se ho.

„Zima — a jak zima!“ povídal Eduš a jenom šeptal.

„A dřeva není — je ho tak na den — kdo ví, jak bude potom?“ zastýskala si Běta a čelem jí proběhl mráček.

V tom přišel Notár se mdlýma očima.

„Jak jste to, Notáre, včera — přes práh jste přepadl,“ povídá Běta.

„Eh, nevím už o tom,“ odřekl Notár a stydně se obrátil.

„A jak je tobě?“ povídá k Edušovi.

„Bratříčku, zima mnou hraje. Vítr jen se tu točí,“ naříká Eduš v posteli.

„A dřeva není, tak jenom špetka,“ povídá Běta.

Notár se dovtípil.

„A počkej,“ povídá, „doběhnu do panského, něco tam setnu.“

„Doskoč a setni!“ šepotá Eduš a rty se mu třesou.

„Neboj se, doskočím — a už jdu zrovna,“ povídá a pozorně béře se přes práh.

V duši své najednou cítí neobyčejně povznesení, jakoby měl vykonati křesťanskou povinnost. Vzpomněl si, že včera přepadl přes práh, ale hned splašil tuto rušivou myšlenku. Ví, že teď na to nesluší vzpomínat, nyní, kdy má v duši takovou sváteční chvíli a jde vykonat jakési dobro, které mu přikazuje srdce a svědomí.

Cítí v duši ten příkazný hlas a jde poslušně za ním.

Zaběhne do kolny pro sekyru a zase se vrátí do své komory. Obléká zimník a béře čepici, ale myslí si, že lépe jest vzíti beranici kterou mu Běta posešívala, když měl na potoce rubati led pro panskou hospodu. Našel ji na liště, narazil si ji na hlavu, sekyru sevřel pod paždí a vyběhl z chaty.

Vítr jen duje a sněhem se práší. Nad poli bíle se kouří. Vidí jen jakousi pláň na dvacet kroků. Zmítá se, kroutí pod šlehem větru. A dále' nevidět ničeho. Všecko tak rychle zasypává ta bílá spousta.

V tváře duje mu vítr a brání mu v dechu. Myslí si, ať si jen duje, až přijde pod les, přestane váti. A jakási nezvyklá, vznešená myšlenka hřeje a sílí ho v duši.

Přišel až k lesu. Dřívější nepříjemný pocit ustál. Les chrání ho před větrem tak jako zeď. Vidí před sebou stromy, krásné, ztepilé jedlice. Ne, těch by nesťal, je mu jich líto, a potom, dřevo je mokré a syrové. Musí najíti súšek. Chodí lesem kříž na kříž a hledá podsýchající jedlé. Našel ji při samém šumícím potoku. Vichr ji někdy vyvrátil z kořene a nyní podsýchá a musí zahynout. Rozmáchl sekyrou a zarubl při samém kořenu. Dřevo se temně, nejasně ozvalo — znamení, že v něm nebylo života.

Zarubl několikráte. U spodu zapraskło, a jedle se s lomozem řítila dolů. Zadunělo to po lese, z lesa se vrátila ozvěna a zase tu bylo zimní, ztrnulé ticho. Notár oklestil několik větví, vyzvedl jedli na záda a zkoušel rovnováhu Našel ji, zvedl se pro sekyru a pomálým krokem vycházel z lesa.

Přešel na rozrytou vozovou cestu, kudy sedláci vozili z lesa. V týlo mu zadulo vichrem a před sebou viděl jen bílý sněhový chomáč. Z daleka za sebou zaslechl volání. Soudil, že klame ho myšlenka, jižto měl při kácení jedle. Neohlížel se. Slyší jen hučeti vítr a myslí, že vítr ho klamal.

Za chvíli zaslechl zřetelně: „Hej, ty tam — stojíš!"

Po tomto výhrůžném hlase lehce se otřásl a rukou, již držel jedli, silně mu škublo. Soudil, že bude mít nemilý výstup. Nahnul se tak, aby vrchol dopadl k zemi a otočil hlavu.

Viděl, jak za ním ubíhá hájný. Rostl mu v očích a jeho ramena také se šířila. Strach se v něm ozval, ale hned vzdorně pohledl před sebe.

„A ty tu pěkně hospodaříš. Hned polož jedli a odevzdej sekyru!" káže mu hájný, vysoký, široký, s ocelovýma očima.

Notár se rozmýšlí, jedle však neodkládá a neodevzdává sekyry.

Hájný mu vyhmátl sekyru z ruky.

Notár se skrčil.

„Prosím vás, hájný, vždyť je to vývrat, hotový súšek," povídá Notár.

„I ten je panský. Nemáš tu práva. Shoď jen tu jedli!" řítí se hájný.

Notár však neshazuje.

„Poslouchejte," praví mu, „ani pan hrabě nežádá, aby chudobný pro jedli zhynul. Sobě ji nenesu, nesu ji Edušovi. Už skoro umírá a zimou se třese. Zhynout mu nedám. Až přijdu domů, řeknu to Bětě. Věší dnes prádlo u milostpána. Ať mu to poví!"

Poslední slovo pověděl s důrazem. Dobře zná pána a ví, že se ho zastane. A hájný ví také, že pán leckdy oko rád přimhouří.

„Víš, jenom proto, že Běta u pánův pomáhá . . ." praví mu teplejším hlasem a zahrozí prstem.

„Však jsem si myslil," povídá vítězně Notár.

„Sekyru měl bych odevzdat, ale na, tu máš! A podruhé, abys to věděl, nechoď si veřejně. Ukradeš z panského a chodíš si cestou. Víš, přec jsem na to, abych les hájil a ty mi tu lezeš na oči. Hned se skliď s cesty!" povídá hájný roztálým hlasem, a oba jsou rádi, že to tak skončilo.

Notár hned hmátl po sekyře.

„Pánbůh vás pozdrav! A už jdu houštím," povídá Notár a ztrácí se s jedlí v smrkovém podrostu.

Myslí si: „Buď Bohu chvála, šťastně jsem vyváz'." A smrkový podrost jen za ním chřestí . . .

VII.

V Edušově koutku opět je teplo. Jedlová polena praskají v kamnech a venku točí se vichr a šlehá spoustami sněhu. Zahrada všecka je bílá tak jako v pohádce, a větve klesají níže pod bílou tíží. Eduš se krčí ve starý zimník na lávce pod kamny a myslí na slunce. Počítá, kolik dní do března, a myslí, že s březnem všecko se zvrátí, zadují

větry od jihu, vyrazí slunce, roztaje zahrada, pramének zašeptá, a on bude moci ze své zatuchlé komory. Rozesněn hledí před sebe a přemýšlí o tom po celé hodiny.

Je před končinami. Sám sedí v jizbě. Annuša odešla zahrát si k sousedům, a Běta uklízí u pánů, protože mají dostati hosty. Notára též není doma, odešel po práci. Jenom strýc Paták lelkuje doma, spravuje čeřeny a časem hlasitě smrkne. Hodiny klepají, jakoby někdo přecházel světnicí a dupal stejnými, suchými kroky. Ano, to je ona, ta bílá — — Hledí mu v oči a on se všecek třese.

Ze školy přišel Štěpán. Pohodil knížky a doplétal židli. Pak přišla Annuša. Všecka je střapatá a na lících měla jakési černavé zbytky.

„Co jsi tam dělala?“ ptá se jí Eduš.

„Hráli jsme si tam, a jedla jsem koláč,“ povídá Annuša a rozprouděná krev dětská dosud v ní hraje.

Z věže zaduněl křaplavý zvonec. Eduš netrpělivě vyčkával ženu, až přijde s obědem. Soudil, že donese koláče, a že se jich nají. Naslouchal zvenčí každému zvuku a mučil se únavným čekáním.

Běta konečně přišla. Donesla polévku, rýži a koláče. Eduš sáhl po koláči. Bylo jich pět. Po jejich úpravě viděl, že je dělaly měkkoučké panské ruce. A jen se rozplývaly v ústech.

Štěpán i s Annušou přiběhli ke stolu. Točili zraky po koláčích, a vyprovázeli každé Edušovo sousto.

„Počkejte, napřed polévku,“ povídá Eduš a vší silou bojuje sám proti sobě a zahání chuť na koláče.

Myslí si, vždyť jsou tu děti, mně toho netřeba.

Běta nalila polévky a všichni jedí. Pak přijde rýže. Běta jen pro jméno přisedla. Vždyť má kdo za ni jísti. Vidí, jak Eduš dychtivě hltá, ale nezávidí mu. Myslí si, jen ať se sílí.

Eduš dal dětem po koláči a sám dojídal rýži. Děti koláč ve chvatu snědly a ještě hleděly po těch dvou zbylých. A zraky Edušovy také se na ně třásly.

„Tu jezte rýži, zítra vám napeku vdolků,“ povídá Běta k dětem.

A Eduš ví, proč to tak říká. Ne, on je otec, a otec vždycky si utrhne od úst, aby dal dětem, myslí si Eduš a rozdělí poslední koláče mezi své děti. A bůhví proč je mu do pláče. Ne proto, že sám sebe zkrátil, ale snad proto, že dlouho jim nebude popřávat. Sám toho určitě neví. Jenom se obrací, aby si potají utřel dvě slzy . . .

Na zítří po ranních bohoslužbách zadělávala Běta na vdolky. Notár přinesl mouky od obchodníka, doběhl pro máslo, aby měl s Edušem lepší a sytější oběd, než býval jindy. Eduš byl veselejší než včera. Myslil si, nyní se najím domácích vdolků, nejsou tak výhledné jako ty panské, ale chutnají přece.

K samému poledni přiběhl do chaty selský, nemluvný chlapec. Chvíli stál v síni a vdechoval do sebe nosem. Přešlapoval s nohy na nohu, chtěl vejít do jizby a mnoho si netroufal. Ale pak vešel. Šel bokem, stydlivě zrovna ke Štěpánovi.

„Co děláš?“ zeptal se Štěpána šeptem.

„Ach nic,“ odřekl Štěpán.

Selský chlapec usedl vedle Štěpána na lavici k oknu.

„Čí jsi ty?“ ptá se ho Notár, jenž před chvílí přišel a seděl s Edušem pod kamny.

„Šebestův,“ odřekl chlapec a vdechl do sebe.

Běta přinesla ze síně veliký vdolek.

„Máte dnes vdolky?“ povídá Šebestův ke Štěpánovi.

„Však vidíš, máme,“ odřekl Štěpán.

„A co máte ještě?“

„To ani nevím.“

„A husu nemáte?“

„Nemáme. A vy máte?“

„Nemáme taky. Kdosi nám ji té noci ukrad'.“

Štěpán hned s ochotou povídá novinu: „Šebestům kdosi dnes v noci ukradl husu.“

Notárem škublo. Hned se dovtípil, proč chlapec přišel. Všiml si, jak do sebe vdechoval nosem, jakoby očichával. Nikdo neměl Notára za vtipného člověka, a přece mu neušlo, že chlapec očichával.

„A vaši tě poslali?“ zeptal se chlapce.

„Tož,“ povídá chlapec a v rozpacích posmrkne.

„Aby tě kozel! Hned se mi sypej!“ křičí už Notár a odpíná řemen.

Šebestův přeběhl ke dveřím a proklouzl jimi tak jako lasice.

A Notár vyběhl za ním a na prahu zadupal nohama.

„U toho hledej, kdo stíná obecní březí. Tak jim to vyřiď,“ řval za ním Notár a dupal nohama, ačkoli chlapec dávno byl doma.

Sešla se Běta s vidlemi od pece a Paták se lžicí v rukou, s nížto šumoval obvyklou polévku z kostí.

„Co se ti stalo?“ povídá Paták.

„Ja, co se stalo. Psi, selští hřbeti!“ povídá Notár, dupá nohama a ze zlosti smrká. „Chlapčisko lecjaké přijde a čich! čich — jestli pečeme husu. Hned bych ho vidlemi prohnal. Tak na tu chudobu psí hlavu vstrčit. Však je to známo, kdo stíná obecní březí. Psi, hřbeti!“ a pro smrkání nemůže domluvit.

„Nač se hned katíš? Jak bys je neznal! Víš, jak se nadouvá sedlák pro hrstku země. A ta není jeho. Odejde tou samou cestou jak druhý, třetí a všecko tu nechá,“ krotil ho Paták, ačkoli sám byl nevrlý pro tuto příhodu.

„Však jsem jim vzkázal, kdo stíná březí, aby to věděli,“ povídá Notár a ještě dupá nohama.

„A jděte, jděte, Notáre,“ tiší ho Běta, „nekřičte v takový svátek. Ani to nestojí za řeč.“

„Nebudu ticho,“ povídá Notár. „Z panského lesa krademe všicci, Pánbůh hřích odpusť, sedlák i chudák, je to už obyčej, ale tu odcizit majetek — to už je křivda. Mám jenom košili na sobě, ale své duše si zneuctiti nedám.“

Ošíval sebou a nahlas posmrkoval.

Z jizby volal ho Eduš takovým těžkým, staženým hlasem, jakoby v něm byla bolest. A tohoto hlasu uposlechl. Odešel do jizby, sedl si na lavici pod okno a ani necekl.

Při obědě sotva se dotekl jídla. Rostlo mu v ústech a čelistmi mu poškubávalo.

„Proč nejíš, Notáre?“ ptal se ho Eduš.

„A žluč mám pobouřenou,“ povídá Notár a odkládá lžíci.

Všichni jsou ticho, Notár, Eduš i Běta. Cítí, jak jsou tu na světě osamělí, od jiných odtrženi, jakoby tvořili zvláštní společnost znamenaných. A při tom jsou slabi a bezbranni proti těm ostatním. Nikdo se o ně nestaral, leda při zvláštní příležitosti. Pes-li se zaběhl, myslili, že ho vzal Eduš, protože churavěl na prsa, a husu-li pozbyli, soudili, že si ji upekl Notár anebo Paták. Na to si vzpomněli všichni, ale Eduš byl nadobro zlomen chorobou, Běta jen povzdychla a pouze Notár se bouřil a nepoddával se.

Vzal si kus vdolku a zalezl do svého koutku. Dusil se hněvem a smrkal tak zlostně, že ho oba sousedé slyšeli.

K večeru přišla nevysoká selka Šebestová. Otočila se ve dveřích a spustila zlostně: „Co jste to udělal našemu chlapci, je celý nanic.“

Notár vyskočil jakoby špendlíkem píchnut.

„Já se tu celý den trápím pro vaše nařknutí. Toho mi žádný nedokáže, že bych já stínal obecní březí,“ rozkřikl se Notár.

„Pomálu, Notáre. Březí sem, březí tam. Chlapec se polekal, dejte mi vlasů,“ pravila selka okrotlým hlasem.

A Notár okrotl také.

„Jak se moh' polekat? Řekl jsem jenom: už se mi sypej. A on se sebral a už byl v kozly,“ povídá Notár.

„Je celý nanic, musil se polekat. Proto jdu pro vlasy,“ povídá selka.

Notár se rozmýšlel, ale pak našel své nůžky, chytil se za levý chomáček, odstřihl a podal selce.

„Pánbůh vám zaplať!“ povídá selka a už je venku.

A Notár se mrzí, že se tak poddal. Myslí si, že ji měl vidlemi sprovodit, ale ví o sobě, že rychle obměkne, a proto odfrkl hlasitě na chřípí a pak se spokojil.

VIII.

Poslední příhoda se selským chlapcem dotkla se nemile Eduše, vzbouřila Notára a neminula ani strýce Patáka.

Večer, když tento samotář rozžal svou lampici, zapálil dýmku a přitiskl záda ke hřejícím kamnům, přišly na něho dotěrné myšlenky a zůstaly u něho hostem.

Příhoda s chlapcem neměla pro něho zvláštního významu. Nebo což bylo divného na tom, že někdo, ztratí-li něco, zase to hledá, vždyť to i v Písmě tak stojí: hledejte a naleznete. A že přišel chlapec do chaty na výzvědy? Vždyť je to známo, že chuďas buď trpí nouzi a nekrade anebo trpí nouzi a krade. V tom všem neviděl ničeho divného. Zastavil se však u jiné myšlenky. Proč je to, myslil, že máš-li peníze, máš hned i vážnost, jsi jaksi lepším v očích jiných, nemáš-li peněz, už ani cti nejsi hoden. A toto zkřivené měřítko bylo to, co strýce Patáka znepokojovalo.

Myšlenky jeho odlítly v odlehlé časy.

Myslil na žida Ajznkrona a viděl ho před sebou. Hle, takový je: silný a dobře živený, zavání voňavkou, před sebou nosí pořádný soudek, oblek má švihácký, košili čistou, na rukou prsteny, u vesty řetízek. Vyjíždí v kočáře a švandroní německy. Jak se jen ukáže, odevšad poklony, uctivé pozdravy. Nebo kdo by si pomyslil, že takový čistý a pořádný člověk šidí a tráví křesťanské duše tím, že přidává do kořalky lulek?

A pak myslí na sebe, jaký byl před lety chlapík. Dívá se na sebe do dálky: v neděli čistě je oblečen, pořádně hřebenem učesán, boty mu vrzají, v truhle má některou stovku a slouží u žida Ajznkrona. Hle, hned je tu vážnost!

Vozkové, služební hledí si ho naklonit, nadcházeji mu — a proč to všecko? Jen proto, že slouží u Ajznkrona a že má v truhle čtyři stovečky. Děvčata po něm házejí očky, nejedna mladá a čiperná, a to jen proto, že cítí u něho peníze. I sama Barka se k němu lísala pro čtyři stovečky. Tak hle, za peníze koupíš i vážnost i lásku.

A všecko to minulo. Peníze rozváty, zmizela vážnost a všecko.

Nyní už zmoudřel. Vidí ty falešné základy světa. A proto straní se lidí a sedí v doupěti jako jezevec. Projde-li okolo sedláka, nesmekne čepice. Myslí si: „Hlupáku, mám se ti klanět proto, že máš kus země a některou stovku?“ A proto jde dále okolo něho a tak to též dělá ostatním. V duchu se vysmívá všem těm zpyšnělým hlupákům, kterých si ostatní váží pro jejich peníze.

On, Eduš a Notár — to jsou ti poslední lidé, protože nemají ničeho. Všichni na ně hledí přes rameno a vzpomenou na ně jenom, když něčeho pozbudou. Ale nač také mysliti na ně, hlupáky?

On aspoň nikoho nepotřebuje, nikde si ničeho nedluží, nemá zač nikomu děkovat. A proto hřbetu neskloní a nesnižuje se.

A nitro jeho ještě se bouří, ale pak vidí, jak je to hloupé starat se o vážnost, o mrzkou mamonu, když člověk žije i bez hloupých peněz i bez hloupé vážnosti. Jen kdyby už bylo léto! A mysl jeho vidí už v duchu zelené trávníky, šumící obilí, běloučké březové lesíky anebo tiché, dřímavé zátoky a bystré, šeptavé proudy. Sám sebe vidí kráčeti za vozy lesíkem anebo s čeřenem čekati u tichých jezírek. Snění ho neopouští, podmaňuje si ho a klíží mu víčka.

Rychle se svléká a shasíná lampici.

Oh, jak je šťasten, že nemá ničeho. A kdysi vstával a lehal se strachem o hloupé peníze, které mu naschvál čert sebral. Ale teď žije ode dne do zítřka bez hloupých starostí . . .

Dřímá a před ním lesknou se v slunečnu zelené trávníky, obilí ševelí, mateřídouška z daleka sládne a jako běloučké družičky zpívají v chóru tenounké břízky . . .

Ráno se vzbudil čerstvý a svěží. Zatopil a vařil polévku. Zapomněl na včerejší příhodu se selským chlapcem, nemyslil na Ajznkrona, nemyslil na stopy minulých časů a jenom chvílemi vyhlédl okénkem, ve kterém chvěly se březnové paprsky prudkým, slunivým světlem a dýchaly až kamsi hluboko do jeho duše teplem a září.

Posnídal a myslil na ryby a na čeřeny.

Někdo zaklepal na dveře. Zavrtěl sebou, nemile vzrušen. Na jeho dveře nikdo snad ještě neklepal, a kromě toho čekal vždy spíše něco nepříjemného v takovém případě. Pronesl ve zmatku jakési slovo s nevrlým přízvukem a pohlédl ke dveřím až skoro zlostně.

Otevřely se pozvolna dveře, a někdo s velikou nůší na zádech soukal se pracně do dveří.

Paták se zmateně rozhlédl. Ale v tom nevysoká ženská utkvěla na něm nejistým pohledem, shodila nůši obratným pohybem rukou a padla mu okolo šíje. Byl jako omráčen. Příchozí ženská byla jeho žena.

„Josefku, prosím tě, nevyháněj mne!“ mluvila nejistým, podťatým hlasem, a slzy se jí řinuly přívalem z očí.

Paták se opřel o její prsa, aby ji odstrčil. Ona však zaryla do něho prsty, aby se jí už nevymknul. A tak chvíli o sebe zápasili.

„Jdi, běž mi s očí!“ zakřikl Paták.

„Nepůjdu od tebe, radši mne zabij,“ volala zoufale Barka a znova a znova se zarývala.

„Jdi mi ty, běhlice!“ řičel jen Paták a věděl, že se už neubrání. Přestal se opírat rukama, a Barka také ho pomálu popouštěla.

„Prosím tě pěkně, neodháněj mne. Už mne to ztrestalo. Všecko ti nahradím, jenom mne nevyžeň,“ prosila nanovo a jenom hleděla na jeho ruce, zda-li ji neuhodí.

Mlčeli chvíli. Barka stála u dveří jako do země vbita a prosila očima muže. Cítila vinu, hanbu a ponížení. Nenašla slova na svoji omluvu a jenom prosila pohledy. A v Patákovi vyšlehla tlumená nenávist a rvala mu duši. Čekal tu chvíli po čtyři léta a nyní se dožil, že k němu přišla nevěrná žena. Nabídlo se mu sladké ovoce pomsty, jak by mu spadlo do klína. Skoro byl šťasten v prvé té chvíli. Ale ty oči, zrádné a nevěrné, ulpěly na něm s takovou bázní, s takovou pokorou, že bál se v duchu, aby ho nesvedly poznovu.

„Běž si tam za ním,“ povídal ze vší síly a bránil se kouzlu svůdných těch očí.

Barka se svalila k zemi.

„Nepůjdu od tebe, do smrti nepůjdu. Radši mne zabij!“ řičela křiklavým, úzkostným hlasem a po kolenou se doplížila k muži.

On hleděl na ni, přetížen silou té chvíle, bránil se ještě, ale už viděl, že musí podlehnout.

„Josefku,“ mluvila blouznivě, „odpusť mi, pro Boha, odpusť mi. Jsem špatná, nehodná, zle jsem ti vyvedla. A už jsem jinačí. Všecko ti nahradím, nikdy tě nezklamu, jenom mi odpusť. A chceš-li, hned půjdu od tebe, jenom mi řekni, že jsi mi odpustil. Jenom to slovo mi řekni . . .“

A Paták zakolísal. Tak nikdy neslyšel prosit. Byl jako omámen. Jakási těžká, důtklivá slova dobývala se do jeho duše a přeplnila ji. Nevěděl, co se s ním děje.

Vstal, jakoby chtěl utéci něčemu a jenom řekl: „Což my už nežijem' spolu. Vázat se na psotu?“

Po těchto slovech oddychl minulou hořkostí.

„Neboj se, nesu ti peníze. Sestra mi umřela, mám po ní podíl," pravila Barka, povstala a vyňala ze záňadří modravou knížku.

„Na, tu máš peníze," řekla mu s jasnější tváří a kladla mu knížku do rukou.

On hleděl na ni a zase na knížku. Chápal jen zpola. Neodolal však, podržel v rukou svých knížku a jakýsi dávný sen prolétl jeho myslí. Pohlédl na Barku a jejich oči potichu říkaly, že se už sešli na jedné myšlence . . .

IX.

V Notárovi od neděle vězel hořký, otravný kořen a rozvětvoval se hluboko do jeho duše. Z kořene toho roste reptavá nespokojenost. Mrzel se, vztekal, nic platno, kořen v něm rozrůstal. Co bylo dělat? Musil ho utopit.

V úterý z rána odešel do hospody, kde stavěl kamna.

V hospodě bylo špinavo, nečisto. Za stoly spali hudebníci, kteří tu celou noc hráli. Hospodský protíral malé, ospalé oči a skoro se potácel na nejistých nohou.

Notár si poručil čtvrťák. Měl v kapse některý krejcar, a proto hleděl velkomyslně. Sotva si všiml hospodského.

Hospodský donesl čtvrťák a sedl si k Notárovi. Hleděl, jak by se probral z dřímoty. Usmyslil sobě poškádlit Notára.

„Notáre, věděl bych pro vás partii," povídá k Notárovi.

„Eh, mi je třeba partie," pronesl Notár velikodušně, podepřel bradu o ruku a trochu se odklonil od hospodského.

„Bez žertu. Jste ještě srdnatý chlapík, uhoďte do toho po velkonocích. Věděl bych ženskou tak jako karafiát," povídá hospodský.

Notárem škube nepokoj. Nepraví ničeho, naslouchá a chystá se k výpadu.

Hospodský žvaní a podněcuje Notára.

„S vámi je, Notáre, těžká řeč. Kdybyste jenom chtěl, ženské by na vás braly jako by na med," povídá hospodský.

„A už toho mám dost," povídá Notár a bouchne pěstí na stůl.

„Neublížím žádnému a u každého čerta jsem jenom za psa. Každý mne kope. Z chudoby, pane, blázna si nedělejte. Ještě jste neumřel hospodským," zařičel zběsile a ošíval tělem.

Vytáhlý, bradatý hudebník procitl po jeho křiku a hleděl jakoby z pavučin. Ale zahlédnuv Notára, všecek najednou oživl. Temně malinové jeho oči zahrály lstivě na Notára. Zvedl se a na dlouhých nohou přisedl k Notárovi.

„Co se tak durdíš?" řekl mu a po oku mrsknul na hospodského.

„Čert by se nedurdil. Dělají z člověka blázna. Ať si jsem jaký jsem, za blázna nebudu žádnému," povídá Notár s nezvyklým důrazem.

„Máš pravdu, bratře. Nedej se, to já ti radím, odsekni každému. Doneste čtvrťák," povídá hudebník, obrácen k hospodskému a trhnuv lícními svaly, cosi mu naznačuje.

Hospodský donesl čtvrťák a hudebník ťukl si s Notárem. Notár mu uvěřil. Seděli spolu, vyprávěli si a pomálu pili. Notár se rozproudil. Bratříčkoval se s hudebníkem a řekl mu všecko, co ho tak tížilo od neděle. Hudebník přisvědčoval, ale ty oči jeho po straně jiskřily. Chasníci k poledni začínali se scházet. Byl poslední den masopustu, ještě se chtěli s veselím rozloučit. Viděli Ondřeje s Notárem. Tušili jakousi veselost, v jaké byl Ondřej vynalézavý. Shrnuli se okolo Ondřeje a častovali jeho i Notára kořalkou. Notár se podnapil a začínal žvatlat. Oči měl kalné a vpadlé, a dolní ret se mu za řeči třásl. Začal se objímat s Ondřejem. Ondřej se za chvíli vytratil a vrátil se s pohledem lstivým.

„Ah tak, můj bratříčku, Notáre," povídá a hladí Notára po tváři.

Chasníci hledí na tvář Notárovu: po jedné líci má tmavě zarudlé pruhy.

„Tebe mám rád, Ondřeju!" povídá Notár, a Ondřej mu hned zase oplácí laskavost. Už druhé líce je pokryto pruhy a Notár ničeho neví. Vidí, že se chasníci smějí — to mají radost z něho a Ondřeje — a směje se také. Je rád, že Ondřej ho hladí a srdce by hned s ním rozdělil.

„Bratříčku, zahrajeme ti," povídá Ondřej.

„Nemusíš, dost jsi se nahrál," děkuje Notár.

Ale Ondřej nedá se zdržet.

„Hej, hola, braši, vstávejte! Zahrajeme našemu člověku," povídá hlasem polnice ke spícím soudruhům.

Všichni se vzbouzejí a chápou hned, oč se jedná. Seskupili se a spustili řvavý, divoký pochod. Notár se vztyčil. Je jaksi hrdý, protože jemu to hrají ke cti a slávě, a srdce jeho se podlévá najednou sebevědomou hrdostí.

Dohráli. Ondřej se přitočil k Notárovi.

„Tak, synku milý, nepoddáme se. Víš, co mi napadá? Abychom se tak projeli dědinou. Ukážeme jim, však víš, těm, co stínají březí, že ještě nejsme ledaco," povídá Notárovi a Notár se všecek poddává jeho výmluvným očím.

Hledí do nich a všecek se v nich ztrácí, takovou mají sílu.

„Chasníci, pravda, dáte nám koně, zajedeme si s Notárem," povídá Ondřej a všichni mu rozumějí.

Jeden z nich odběhl, zapřáhl koně a ve chvíli zahrčel povoz na dvoře hospody.

„A pojedeme se slávou. Hospodský, dejte nám prapor, ten od lonského výletu," povídá Ondřej rozhodným hlasem, a hospodský poslušně běží pro rudý prapor.

Notár se dívá okolo sebe. Nevidí ničeho, kromě hlučící spousty jakýchsi lidí a kromě dvou temných, rozžatých zraků Ondřejových. O sobě neví ničeho. Je mu tak nevýslovně příjemně, že by hned zdříml. Ale nemůže. Kolem něho to hlučí jako sněhové vody, až mu sluch zaléhá. Ondřej mu něco našeptává. Skoro tomu už nerozumí, jen se mu zdá, že je to jakýsi podivný nesmysl. A pak ho vyvedli a vysadili na vůz. Neví, že sedí na sudu, že v rukou drží červený prapor, na hlavě že má červený šátek se zastrčeným peřím, ničeho

neví, že z něho udělali Indiána. Jenom pociťuje ostré, březnové slunce, jak se mu vřezává v oči, naslouchá, jak pod ním hrčivě kolísá půda a jakýsi roj chvílemi hlučí, však možná, že je to opět podivný nesmysl. Hlava mu klesla do zadu, usnul.

Povoz s Notárem, Ondřejem a selskými chasníky ujížděl nahoru dědinou. Před panskou hospodou zastavili a provolali „slávu“ Notárovi, ale on nevěděl ničeho. Pak jeli dále. Lidé se sbíhají a vidí Notára s řídkými chomáčky okolo spánků. Usmívají se a připisují tu příhodu důvtipu Ondřejovu.

Březnové slunce ostrými paprsky vtírá se v mokravou cestu a v roztálé zahrady, blankytem plují lehounké bavlnky mraků, chocholky jenom se brouzdají v modravých kalužích a čiperní vrabci křičí svou radost, všecko se opíjí sluncem a světlem — a pouze na voze několik lidí, strženi v pokřik, netuší ničeho, poddávají se hrubému nápadu a nedovedou se od něho odmyslit.

Projeli dědinou, celému světu ukázali ubohého člověka, jenž se na chvíli zapomněl nad sebou a tak jako s vítěznou kořistí opět se vrátili k hospodě, složili Notára s vozu, uložili ho do stodoly i s rudým praporem, s šátkem a chocholem na hlavě, aby až k půlnoci zpili se prudkými tanci a ráno s obřadnou tváří přijali v kostele svěcený popel . . .

X.

Notár se probudil na humně. Sluneční paprsek třásl se šerem stodoly a stříkl mu prudce do očí. Notárem škublo, jak by ho uštkla zlá zmije. Pohlédl před sebe vyjeven a sbíral první své vetché myšlenky. Uviděl hned vedle sebe červený prapor a začal chápati. Na hlavě pocítil nezvyklou pokrývku a rychle ji strhl. Díval se na chochol a v duchu si představil sebe s chocholem a s praporem v ruce. Pocítil ošklivost a následkem toho mrštil chocholem do koutu.

Potom si vzpomínal, jak seděl s Ondřejem, jak mu hráli a vysadili ho na vůz. Potom však nevěděl ničeho, jenom se domýšlel, že z něho ztropili masopustního blázna.

„To on, ten Ondřej . . .“ napadlo mu a zařezávalo se do paměti.

Bylo mu čehosi líto, snad že ho užili ke svému veselí a potom pohodili tak, jako děti odhazují svou hračku, jistě však toho nevěděl. Chtěl jenom utéci odsud a zakrýt svou hanbu. Věděl, že celá dědina bude dnes o něm povídat, a to ho tak hnětlo.

Otevřel dveře od stodoly. Ve hlavu ovál ho ranní chlad, protože neměl klobouku. Zaběhl do hospody a shledával klobouk.

V hospodě byl jenom chlapec hospodského. Napřed se polekal Notára a ze strachu utekl před ním, ale pak vrátil se, neboť si vzpomněl, že strašák není nikdo jiný nežli strýc Notár, jenž byl tu nedávno stavěl kamna. Stanul ve dveřích a zevloval na Notára.

„A ještě jste Indianem?“ povídá Notárovi.

„Dej pokoj s hloupostmi,“ odbyl ho Notár a hledal svůj klobouk. Našel ho pod lavicí, ale byl všecek udupán, zablácen.

„Kdo vás tak nabarvil?" táže se chlapec.

„Táhneš mi s očí!" povídá Notár a rovná svůj klobouk.

„Celý jste začerněn," praví mu chlapec.

„Nemluv mi!" zlobí se Notár a potají hledá na stěně zrcadlo, aby se shlédl.

Viselo v koutě, bylo od prachu zašlé, ale Notár přece v něm shlédl do ruda zahnědlý obličej. Rychle se obrátil, odběhl k pumpě, umyl se, otřel obličej rukávy kabátu a podle potoka ubíhal domů, aby se vyhnul zlým lidem, které v své duši tak nesmiřitelně nenáviděl. Zalezl do svého koutku, vrhl se na postel a chtěl ještě dřímat. Myšlenky tak jako pavučiny opřádaly mu paměť a zamotávaly ji všecku ve snivá, lehounká vlákna.

A zatím v sousední komůrce probíhá Eduš minulým životem a jakoby běžel odkvetlým luhem podzimním a vytrhával z něho otravné ocúny, vybírá ze svého života všecky zlé, nečestné skutky a řadí je k sobě. Čeká na příchod kněze, jemuž má složiti poslední účty ze svého života. Ví o své křehkosti, o každé chybě, počítá, kde zůstal dlužen, kolik byl odcizil prken, vzpomíná, jak se rád opíjel, jak odváděl nábytek z mokrého dřeva, cítí ty hořké kořeny v duši, ale též nahlíží, jak jeho osud macešsky odbyl, šlapal a ponižoval po celý život.

A zase hledí k jinému břehu, který mu roste v tušení. Tichý a pokojný mír vane vstříc z něho. Skoro už po něm touží. A nemá daleko k němu. Snad jenom krok, hodina, den a bude věděti, čeho tu nikdo snad neví. Myslí si, kdyby už raději všecko se skončilo. Přijde to nejtěžší, a potom — složiti účty, a potom — Bože, se smiluj!

Pak zase se odtrhl od těchto přissavných myšlenek a snaží se vmysliti se v přítomný život. Hledí, jak Běta uklízí a prostírá na stůl čistý, vypraný ubrus. Její ruce i zraky jeví obřadnou péči. Vidí, jak urovnává ubrus, aby byl správně rozložen. Oči její se lesknou jakousi úzkostlivostí a neobracejí se na něho, snad aby ho nerušily. I děti jsou u sousedů, aby mu nepřekážely.

Myslí si na ně a pojednou zraky mu vodnatí. Má od nich odejít, on, jejich otec a živitel, a má je nechati témuž osudu, který i jeho šlapal a ponižoval. Myšlenka tato jako balvan svalila se na jeho duši a strašně ji zatížila. Myslil si, kdyby jen možno bylo vzdorovat, oddálit konec.

Ale pak zase přichází úzkost na něho, a ústa jeho šeptají: „Panebože, se smiluj!" Za půl hodiny potom zacinkal zvonek okolo chaty a probudil Notára. Vzpřímil se na loži a naslouchal s bázní. Zaslechl v síni cinknutí.

„Či že by Eduš . . .?" náhle si pomyslil a všecek se otřásl bázní.

Bál se vyjíti z komůrky, a kromě toho i stud ho zdržoval. Zaslechl v síni šeptavé hlasy. Neodolal, otevřel potichu a vyšel z komůrky. Kostelník, Běta, strýc Paták, jakási ženská a děti Edušovy mihli se mu v očích. Pokročil mezi ně nesměle.

„Vy jste to dořídil, Notáre," povídá bledý, přehnutý kostelník s lucernou v ruce. Notár se dovtípil. Stydí se před ním i před ostatními. Chystá si v duchu omluvu a nemůže najíti slova. Jenom hledí na cizí

ženskou, které tu v dědině neviděl. Hledí mrzutě stranou, protože cítí na sobě káravé pohledy, a myslí si chvíli na ubohého Eduše a chvíli na cizí ženskou, stojící s Patákem.

Za chvíli vešli všichni do světnice, aby byli přítomni posledním obřadům. Neznámá slova latinské modlitby tiše se nesou světnicí. Všichni se dívají na Eduše. Zdá se jim jaksi nezvykle pokojný a v očích má jakýsi vznešený, slavnostní výraz. Jizba je plna bílého světla, a nad hlavou Edušovou třese se jeden z paprsků, rozjasňuje tak Edušův obličej.

Modlitby dořikány, kněz v bílé rochetce odešel, a všichni kupí se okolo Eduše. Hledí na něho jinýma očima, než doposud hleděli, jakoby opadla všecka ta pozemská kora a on se jim zjevil najednou duchový, nehmotný, s podivným světlem v rozžatých očích.

Běta mu přejela rukou po čele s jakousi nábožnou něžností, Štěpán i Annuša mu políbili ruku.

„Nechceš zastříti okno?“ povídá Běta, soudíc, že světlo mu překáží.

Eduš jí odřekl pohybem hlavy. Notár z povzdálí pohlížel k Edušovi. Sám sobě zdál se býti pokryt špínou a blátem včerejška, že ani blíže se neodvažoval.

„Myslím, abychom odešli. Chce míti pokoj,“ pošeptal Paták Edušové.

Ona jen přikývla, že porozuměla, odstoupla od lože po prstech a za ní ostatní, hledíce ještě úkradkem v Edušův obličej, v němž bylo tolik duchově povzneseného. Odešli do síně a potichu šeptali. Běta měla zrak v slzách, ale slzy ty byly oddané a trpělivé. Notár se krčil a zahloubával se do vážných myšlenek o konci člověka. Paták ho vytrhl z rozjímání. Ukázal na ženštinu a řekl mu, že je to Barka, jeho žena. Notár se podíval jako ze sna. Nemohl pochopit, že se zas vrátila, a sám sobě namlouval, on, křehký a měkký člověk, že by ji nepřijal pod střechu. Ale sotva že přišel ke konci se svojí myšlenkou, už se mu nezdála Barka tak špatná, aby ji člověk nemohl přijati.

A Běta vypravovala, jak včera k večeru přišla na Eduše mdloba. Pravila, že už byl skoro „na cestě“, a že mu přimlouvala, aby se dal zaopatřit.

A zatím Eduš ležel nehybně na loži, jakoby po mořské bouři vysazen na břeh. Otevřel oči a viděl, jak všecko je nezvykle bílé okolo něho. Tam venku kohout dvakráte zakokrhal. Připomenul si, že ještě je „zde“, jenom že úplně odloučen od všeho, s čím dosud souvisel. Bylo mu lehko, jakoby s něho sňali tíživé okovy, snad aby lehčeji odešel k jinému břehu. Věděl, že odejde, že musí odejít, že už tu pro něho nenechali místa. Zdálo se mu, že půjde za jakousi pravdou, jižto byl úplně pronikl a v nižto uvěřil celou svou duší. Ona ho jistě dovede v oblasti, kde není bohatství ani chudoby, kde není ani povýšených ani ponižovaných, kde jenom svítí veliké světlo nezměrného Milosrdenství. A v tuto slavnostní myšlenku vplížila se mu jediná, rušivá, pozemská, zda-li už načernil rakev. Myšlenka tato ho urazila, ihned se odvrátil od ní a ve svém snění zatěkal jakýmsi dalekým, pokojným během, kde svítilo ono čisté a veliké světlo.

Běta vstoupila potichu do jizby, on jí však nezpozoroval. Hleděl až příliš daleko a pro věci blízké neměl už zraku. Odešla a chvílemi přicházela, aby se podívala, co dělá Eduš. On dřímal a snil, byl tichý a klidný.

Před samým polednem vstoupila do jizby. Viděla, že Eduš sedí na loži. Oči jeho neobyčejně zářily a plaše těkaly.

„Co chceš? Jedl bys, nebo chceš vody?“ ptá se ho Běta.

„Ne, boty!“ povídá Eduš jen skoro dechem.

„A nač chceš boty?“ táže se Běta.

„Tam, ven . . .“ šeptá zas Eduš a zrak jeho úzkostně točí se k oknu.

Sedá na lože a s úzkostí čeká, až mu Běta podá boty, jakoby chtěl něčemu ujíti, čemu se tělo tak úsilně brání.

Běta se shýbá pod postel, ale v tom Eduš schýlil se ke stěně, dech jeho ustává a jenom oči nesou se za sluncem, snad už za sluncem jiného světa, jehožto nezkalí chvilkové mraky.

Běta se dívá ztrnulým pohledem na něho a na chvíli pozbývá smyslů, ale pak vyndavá ze stolu hromničku, chvatně ji rozžíhá, aby ji podala Edušovi.

Ale té chvíle už nebylo Eduše pro tuto zemi . . .

XI.

Eduše pohřbili časně za bílého březnového rána, kdy skřivani začali rokotat v blankytném úsvitu. Doprovázelo ho jen několik nejbližších lidí na tichý hřbitov za vsí, kam nevniká vřava a klopotné toužení lidské. Hodili za ním rozmoklé hroudy, prolili několik slz a vytratili se. A jméno jeho rozplynulo se jako bublina na širých vodách.

Jen Běta nesla po něm tichý a bolestný smutek. Z komůrky její vymizel člověk, s nímžto po léta nesla stejné břímě utaženého života. Vymizel na vždy. A jenom vzpomínky na něho často se vracely a prodlévaly v její duši. A potom děti, ty jejich tiché a trpělivé oči, připomínaly jí muže. Z prvu ji často volalo, aby donesla muži jídlo od pánů, po kterém hladově sahal, ale po tom si zvykla na svoje vdovství. A život plynul tiše a bez bouří stále týmž chodem. Chodila po práci, prala a myla u pánů, a Štěpán vypletal židle.

Plynulo jaro, nadešlo léto.

Strýc Paták záhy odešel z chaty. Barka mu donesla peníze, koupili za ně chalupu v pasekách poblíže lesa s některou měřicí země. Barka se změnila, okrotla, zdomácněla. Snad prošla už tvrdými zkouškami života a nahlédla do jeho osidel. Paták jí s počátku nejednou makavě nadhodil minulou nevěru, ale pak řídčeji dotýkal se tohoto choulostivého místa. Život jejich se pomálu sceloval, minulost zvolna se oddalovala a zapomínala v starostech a klopotách dneška. Jen samotářství zůstalo Patákovi. Lidem se vyhýbal a pohrdal jimi. Ty černé stíny tam z rozpadlé chaty zalehly příliš do jeho duše, a ani nový život jich nesmazal. Z prvu nemohl zvyknouti nutkavé práci a často se plahočil po lesích, ale pak

poznav, že má býti otcem, soustředil všecko své myšlení k tomuto bodu a pomálu zvykal užšímu okruhu prací a myšlenek, maje už před sebou jistý cíl života, který ho sbližoval s Barkou a pozvolna přetvářel v užitečného člověka.

A Notár? Od poslední bláznivé výstřednosti před smrtí Edušovou jakoby pomálu vystřízlivěl. Upadl totiž v řeřavý posměch, jenžto jej pálil a zároveň vzbouzel. Shledal, že chodil po kluzkých kolejích a upadl v bláto, jímžto se zastříkal. Od smrti Edušovy zrál v něm už jiný člověk. Cítil se opuštěn, zvláště když odešel Paták do pasek. Nejednou sobě postýskl Bětě, ale i ona nebyla bez takých stesků. A tak žili dva lidé podle sebe, tak sobě podobni osudem, strastmi a starostmi, zapomenuti lidmi a připomínaní snad jenom v pomluvách, protože zase byli to titéž lidé chudí, na kterých nikdo neviděl dobrého vlasu. Notár pracoval za dva a časem podstrčil peníze Edušové — proč, toho nevěděl a ani ona toho nevěděla.

Na jaře po velkonocích seděli oba podvečer na kládě před chatou. Na nebi třásla se mihavá hvězda, zadychla země podivnou vůni, která tak dojímá duši kouzelným pocitem nového zrození, a teplý vánek přiletěl, políbil ve tvář tak jako vzpomínka zesnulých a zase odlétl do dálky.

Štěpán zahrával na dvoře s Annušou.

Najednou pokročil k Edušové a povídá stydně: „Annuša pravila, že bysme mohli míti nového tátu.“

„A koho, Annušo?“ táže se Notár.

A Annuša šeplavě žvatle: „Stjica Notája.“

Rázem je u něho a klade mu hlavu na klín.

On ji pohladil po hlavě. V oči mu vskočily slzy, ale nikdo jich neviděl.

„Jaké to mluvíš hloupoty,“ káře ji Edušová, a vzpomínka na nebožtíka přichází tak jako vánek a teple ji ovívá.

A rázem je po řeči, nemluví Notár, nemluví Edušová a pouze děti žvatlají dále.

Jakési nezvyklé tušení obou se zmocňuje. Notár mu podléhá, však Běta se brání a kryje se pořád za nebožtíka.

„Vždyť ještě loni tu byl,“ myslí si a stydně couvá před tím, co jí tak maně napadlo.

Z daleké bařiny šeptají žáby. Annuša složila hlavu do klína Bětě, a žáby ji pomálu skolébávaly v spánek. Odnesla ji do jizby a uložila. A Štěpán také odešel.

A Notár sedí a přemítá. Srdce jeho je jako znovu zrozeno. To, co byl nejednou cítil, to, co chtěl nejednou říci, řekla Annuša za něho. Byl jí až vděčen, že to tak řekla. Soudil, že má to tak býti, protože děti mívají tušení od Boha. Sedí a přemýšlí. Bloudí tam v minulu za nebožkou a opět přemítá o přítomnosti.

Ale v tom slyší Bětiny kroky. Usedla bez řeči na kládu.

„Už je to přes rok, co Eduš umřel,“ povídá Notár.

„Tak ten čas běží,“ povídá Běta a měří tu dobu svým zrakem.

Zdá se jí krátká, protože plynula stále tak stejně, ve stejných prácech a starostech denních, a myslí, že je to včera, co Eduš zemřel.

„A jak to napadlo Annuši?“ povídá Notár.

„Děti tak ledaco žvatlají,“ říká zas Běta.

A oba na chvíli mlčí. Večerní hvězda plápolá na nebi jasněji a žáby šeptají dále svou ukolébavku.

„A víš co, že by se to tak mělo stát. Lidé nás pomlouvají, byl by už konec těmto řečem,“ povídá Notár, sebrav najednou ducha.

Běta přimknula dlaně své k očím. Plakala proto, že jí to Notár připomněl. To jakoby jí vzpomněl, že nemá ničeho, kromě svých dětí, a proto, že každý může ji svévolně pomlouvat.

„Jdi, nedáš snad na lidské řeči,“ povídá Notár.

„Vy víte, Notáre,“ povídá roztřásle Běta, „že jsme my chudáci. Já mám své děti, jiného bohatství nemám . . .“

„A já ani těch nemám, jsem jako kůl v plotě,“ povídá Notár, a tesknota podplavuje mu srdce.

Běta mlčí a vzpomíná, jak jí byl Notár nejednou podstrčil peníze. Proč, tehdá nepomyslila.

„Ty opuštěná, já opuštěný!“ vzdychá si Notár, a v srdci mu popouští jakási struna. „Kdyby nás viděli nebožtíci!“

Oba sní o svých mrtvých. Rozmluvili se o nich a nyní vidí, že jenom oni dva mohou si o nich promluvit. Jsou si tak blízci neštěstím, opuštěností. Ani nevěděli, jak se setkaly jejich sedřené, upracované ruce. A potom chvíli mlčeli.

„Jedno vám, Notáre, nemohu odpustit,“ povídá Běta.

„No tak to řekni, abych to věděl,“ povídá Notár.

„Bylo to, jak jste byl za blázna,“ říká mu Běta, a v hlase jejím chvěje se výčitka.

„Nevzpomínej toho. Bylo to naposled, co jsem se opil. Nebyl jsem vinen. Vřelo to ve mně od neděle, kdy přišel ten chlapec na zvědy, tak jsem se napil, a že jsem uvěřil Ondřejovi, tak se mnou udělal. Chudobný člověk zůstane otrokem na světě, to je tak pravda. Ale to mne bude do smrti mrzet, že ze mne dělali blázna. Bůh jim to odpusť. Tak je to, Běto. A ty už se nemrzíš?“ povídá Notár a při tom bylo mu lehčeji, že mohl se sebe střásti, co ho rok celý hnětlo a tížilo.

„Dá Pánbůh, že bude to jináč. To záleží na vás,“ povídá Běta a v jejím rozměklém hlase slyší své odpuštění.

Ztišil se vánek, z bařiny žvatlají žáby, a hvězdy v radostném jiskření smějí se na tuto zemi.

A tiché hlasy dvou lidí před chatou ještě nedoznívají. Mluví cosi o novém životě, jaký jim rozrůstá před zraky. Nemyslí, kolik jim toho rozboří život, a věří v té chvíli stinné té pohádce o štěstí, jež mění své noclehy a chvilkově zdrží se v paláci a chvilku i v poslední chatě, nežli ji rozvěje starostí, klopoty plný zítřek. A v tomto chvilkovém snění jsou šťastni i tito dva z nejmenších lidí . . .

J. V. PRÁŠEK:

Peisistratovci.

Starověká vzpomínka. (Dokončení.)

Bylo právě po obědech, když bitva u Pallény počala. Athénští po jídle hověli si v trestuhodné nedbalosti; jedni spali, druzí hrou v kostky se bavili. Tu prudce obořil se na tábor jejich Peisistratos a takový způsobil zmatek, že překvapení urozenci dali se na divoký útěk k městu. Tento úspěch postačoval Peisistratovi, nebo on dobře tušil, že na další odpor není pomyšlení.. Proto nestihal prchajících, nýbrž nařídil synům svým, aby na koně vsedajíce, za Athéňany spěchali, jim, aby dobré mysli byli a ničeho se nestrachovali, přimlouvali a k návratu k živnostem opuštěným vybízeli. Úmysl tento výsledkem zdárným korunován. Athénští pokládajíce věc urozenců za ztracenu, vrátili se domů, a bez boje osadil Peisistratos město i hrad, uvazuje se takto po třetí a tehdy již trvale v tyrannis.

Tehdy přemýšlel Peisistratos, kterak by bez zjevných násilností panství své proti neočekávaným změnám utvrdil, i volil k tomu prostředky na venek i uvnitř působivé. Ochotnému svému pomocníku Lygdamiovi dopomohl k panství nad ostrovem Naxem a svěřil jemu rukojmí z nejpřednějších rodin athénské šlechty, kteří byli zástavou věrnosti otců svých. Nejnebezpečnější protivník Megaklés se všemi Alkmaionovci odešel do ciziny, Filaiovci ale zdánlivě smířili se s novým stavem věcí, ve skutečnosti však podrobili se z obavy, aby nebyli vypuzeni ze svého hellésponťského knížectví. Ostatní Athéňané byli úkladně odzbrojeni. Sešliť se všichni mužové po rozkaze Peisistratově v Anakeii, Dioskurům posvěceném, na svahu hradní skály k agoře obráceném. Tam snažil se Peisistratos promluviti ke shromážděným, mluvil ale zúmysla tiše, až z mnohých stran ohlašováno, že nerozumějí. I poručil tedy, aby vstoupili do hradního předdvoří, kdež prý lépe uslyší. An tu Peisistratos promlouvá ku shromážděnému lidu, mužové jemu oddaní sebrali zbraně, uzavřeli je v nedaleké svatyni Théseově a o činu svém tajným znamením dali Peisistratovi zprávu. Tu ku konci řeči své oznámil Peisistratos lidu, co kázal učiniti, a vyzval je, aby jeden každý hleděli si toliko svých živností, ježto o obecné věci on sám nadále pečovati hodlá.

Utvrdiv takto panství své, mohl Peisistratos zcela oddati se státnickým ideám svým. Vláda jeho měla býti nápodobením blahodějného někdy působení hérojských králův, oslavených poesií homérskou. Proto především snažil se dáti panství svému ráz vlády bohům milé a štědře obmýšlel chrámy i slavnosti na počest různých bohů dary i výzdobou. Prostředky k tomu měl na snadě hojné, neboť vedle důchodů z Athén a Attiky plynoucích měl ještě zisk značný ze statků svých při řece Strymonu a z hor pangejských. Athény ozdobil dvěma velikolepými

stavbami chrámovými, z nichž jedna budila údiv i pozdního potomstva. Takořka uprostřed vnitřního prostranství hradního, na místě, kde asi od nepaměti klaněli se Athéňané panenské své bohyni městostrážné, zbudoval Peisistratos nový chrám, Athéně zasvěcený. Na ploše uměle navršené, která nepochybně na západě a na severu ohraničena byla zdmi opornými, zdvihal se nový Athénin chrám dorským způsobem pořízený, se šesterými sloupy na vnějších úzkých a se dvanácterými na podélných stranách. Mohutná příčka rozdělovala vnitro ve dvě téměř stejně veliké části, z nichž východní byla pravou svatyní. Štít průčelný byl bohatě skulpturami ozdoben, při severní pak stěně spatřovala se posvátná oliva hradská, dle báje Athénou vštípená. Druhý chrám vztýčen na počest Diu Olympskému v nížině při Ilisu, kdež dle posvátné pověsti v rozsedlině skalní zmizely poslední vlny Deukalionovy potopy. I myšlenka i provedení měly býti důstojným pomníkem vládní činnosti Peisistratovy. Jednak chtěl oslaviti Peisistratos otce bohů dílem, které by rozměry a výpravou zastínilo vše, co dotud budilo pýchu Hellénů, jednak i podán měl býti výdělek chudému lidu, nedostatkem výživy strádajícímu. Dle myšlenky, již sám se syny svými navrhl, svěřena stavba architektům Antistatovi, Kallaischrovi, Antimachidovi a Porinovi. Obrovský chrám byl prvý v Athénách se dvojím obsloupením a byl bohatě mramorem ozdoben. Než stavba tato zvolna jen pokračovala a za úmrtí Peisistratova sotva byla se vyšinula nad úroveň základů.

Ionští Athéňané u veliké cti měli ostrov Délos, v Kykladech nejmenší, ale proslavený bájí, která do něho kladla kolébku Apollonovu i božské sestry jeho. Každoročně vypravovala se z Athén posvátná loď na ostrov s obětními dary, od delších ale dob přicházely zprávy nevlídné, že jest Délos znesvěcen. Peisistratos tudíž odhodlal se, že posvátný ostrov očistí. Z té příčiny dal kolem chrámu, pokud oku bylo lze patřiti, všechny mrtvoly z hrobů vykopati a do jiné části ostrova přenésti.

Těmito skutky zbožnosti získal si Peisistratos přízeň kněžských činitelův a těch občanů, kteří měli v úctě zvyky posvátné. Lid k své osobě již z dřívějších dob upoutaný hleděl v příznivé náladě udržeti jednáním vlídným i mírným, shovívavostí ku provinilým a velikolepě promyšlenou soustavou hospodářskou, která úzce souvisela s politickými jeho záměry. Zachovaly se nám zprávy o nejrůznějších opatřeních, která učinil Peisistratos s prospěchem malého rolníka i živnostníka, tedy těch tříd výrobných, které nejtíže nesly dřevní převahu urozenců, na velikém majetku založenou. Nejhorlivěji pečoval o Athény, maje na mysli jejich zvelebení a spolu zaopatření četné zahálčivé chudiny. Nejznamenitějším jeho zařízením byl vodovod, za našich dnův objevený. Dotud poskytovaly pitné vody městu chudičké prameny na úpatí Pykny, jimž však bylo potřeba umělými šíjemi skalními síly dodávati. Prameny ty sbíraly se ve vodojemu, jenž měl jméno Kallirrhoé a požíval významu posvátného; jediné z něho voda brána k obětem jakož i ku koupeli, do níž vstupovaly nevěsty před sňatkem. Peisistratos patrně jest původcem velikolepého vodovodu, který přiváděl vodu z Hymétta a ústil do Kallirrhoe, ovšem rozšířené a ozdobené. Devaterým hrdlem

vytékaly odtud vody křišťálové do mohutného vodojemu a zásobovaly s dostatek město, za spořádaných poměrů rychle rostoucí, vodojem pak o devaterém hrdle, odtud Enneakrunos zvaný, stal se odtud z nejpřednějších pamětihodností města.

Než nemalou službu prokazoval Athénám Peisistratos i dalším opatřením, jež se týkalo lidu chudého. Zákon proti zahálce měl-li v platnosti zůstati, bylo potřebí od kořene proti zahálce působiti. Před nastoupením Peisistratovým myslilo se, že nejvýhodnějším prostředkem proti zahálce jest obecné rozdělení pozemků, které by vyrovnalo protivy mezi boháčem a chuďasem. Peisistratos souhlasil s přáním tímto jen částečně. Praktický jeho duch dobře postřehl, že obecné znovurozdělení pozemků jest holou nemožností, proto přestal na zaopatření těch, kteří pozemků neměli a namnoze v hlavním městě zahálce se oddávali, jsouce odtud bezděkou oporou každému násilnému převratu. Již před prvým svým panováním uvedl Peisistratos kléruchy na Salamínu, po bitvě pak u Pallény rozdělil statky padlých anebo prchlých mezi chudé občany, aby tak, na svém hospodaříce, mysl spíše k živnosti než k věcem veřejným obraceli. Potřebným zapůjčil Peisistratos i peníze a toliko z výtěžku pro sebe desátek požadoval. Takto důchody své zveličoval, lid pak zámožným činil.

Pohyblivé a zahálčivé množství jest jen tehdy nebezpečné, shromažďuje-li se u velikém středisku. Takovým shromaždištěm byly Athény a odtud ony těžké zmatky, jimiž město i stát již od dob Kylonových byly zmítány. Proto nespokojoval se Peisistratos toliko odvodem lidí z města a rozptýlením jich po vší zemi, nýbrž odnímal venkovanům i příležitost k pobytu v městě. Dotud nejvíce přicházeli venkované do města o dnech soudních a tu bylo přirozeno, že objevovali se na ulicích ve skupinách, anobrž i ve větších zástupích, o novinách všelikých horlivě rokujíce. Peisistratos z té příčiny ustanovil po venkově soudce smírčí, od jichž výroku šlo odvolání k němu samu; proto častěji na ven se vydával, osobně odvolání přijímal a na místě je rozsuzoval. Později vypravovala se příhoda, která prý Peisistrata při jedné takové vyjížďce potkala. Přišed na Hyméttos kdysi, spatřil prý Peisistratos člověka, který dřevěným kyjem kamení vyhrabával a půdu takto vzdělával. Peisistratos podivil se a tázal, co se na místě daří. Rolník neznaje Peisistrata, odpověděl: „Všechny možné trampoty a klopoty, a z těch dlužno ještě Peisistratovi desátek odevzdávati.“ Velkodušný Peisistratos váže si přičinlivosti a maje zalíbení v přímém chování prostého venkovana, osvobodil jej ode všech dávek, a ještě o 200 let později, za dob Aristotelových, znám byl na Hyméttu „statek svobodný“.

Péče o lid a o hospodářské povznesení země byla i příčinou mírumilovné Peisistratovy politiky vnější. Za jeho panování požívaly Athény na ven nezkaleného míru, kterýž ovšem byl následkem smluv, Peisistratem ujednaných. Držení Sigeia nebylo si lze mysliti bez dobrých styků s Peršany; nad to žil Peisistratos v přátelství s Thessaly, s Thébany, se šlechtou chalkidskou na Euboii, s Argem a nepochybně i se Spartou, v Archipelagu pak zpřátelený Lygdamis na Naxu byl znamenitou jeho snahám podporou. Za takých poměrů rozkvétaly obchod

i plavba, attické víno, olej olivový a lepé vásy z dílen obratných hrnčířů na Kerameiku, v sousedství nové agory městské, rozváženy do končin nejvzdálenějších, zemi mocné peněžní zdroje přivádějíce. Až v nejzápadnější tehdy části povrchu zemského, daleko za Sloupy z moře se povznášejícími a Hérakleovými činy proslavenými, tu kdež dnes šíří se portugalské království, shledávají se v hrobovém inventáři attické vásy slzičky, způsobem své výroby na dobu Peisistratovu upomínající.

Humannost a přívětivost povahy Peisistratovy přetrvaly i paměť jeho, za živa pak dávaly podnět lichotníkům k výrokům o panství dobrotivého Krona mlhavé báje, který objevil se mezi lidem ku blahu jeho. Ale již za života Peisistratova přirovnávány na vzájem vlastnosti otcovy a synů jeho, z nichž nejstarší dva plnorodí, Hippias a Hipparchos, již po delší dobu otci po boku stáli a účastenství živé v jeho snahách měli. Hippias, jaktě již řečeno, ve válečné radě v Eretrii rozhodl ve prospěch vpádu do Attiky. Ani jeden ani druhý nevyskytují se sice v seznamu současných archontův eponymův, sluší ale uvážiti, že nedošel nás seznam ten úplný. Že však dály se volby do obou archontův i do veliké rady dle vůle Peisistratovy a synů jeho, o tom nesluší pochybovati, neboť protivníci Peisistratovců buď meškali v cizině, buď pod maskou oddanosti záští své pro příhodnější budoucnost uchovávali. Mnohý urozenec stavěl na odiv oddanost svou k tyrannu a jeho synům, jakkoli v úkrytu srdce svého přemýšlel, kterak zkázu nenáviděným přivoditi.

Zdá se, že Peisistratos sám zúmyslna veškery tvrdší činy, s hlediště jeho snah nevyhnutelné, synům svým ponechával. Tak mohl po libosti zakročovati proti všem zjevům podezřelým, sám ale zůstával čist. Populárnosti jednoho škodí nejvíce rychle vznikající populárnost druhého. Themistoklea svrhl populární politikou Periklés a Napoleonská světovláda založena byla na populárnosti svého repraesentanta, který v očích lidu záhy zastínil hrdiny revoluce. Proto i Peisistratovi nepohodlným býti musil každý, zvláště byl-li urozený, bohatý a vynikajícími vlastnostmi nadaný, jakmile začal k sobě obraceti pozornost lidu. Proto snažil se odzbrojiti i protivníky nejzarytější, ano i Kallias získán, když Hippias dceru jeho učinil chotí svou.

Vnější lesk Peisistratova panství měl býti dovršen velikolepými náboženskými a spolu i národními slavnostmi, o něž Peisistratos neúnavně pečoval, jednak zvelebuje slavnosti starobylé, jednak zaváděje nové. Veliké Panathénaie zařídil sice maličko před vznikem tyrannidy Filaiovic Hippokleidés, ale Peisistratos upravil je tak, jakož potom byly stanoveny až do konce dob klassických, ano synové jeho horlivě účastňovali se řízení jich. Původ velikých Dionysií rovněž připisuje se Peisistratovi, kterýž i podporoval v Athénách šíření se tajůplné nauky orfické a zveleboval mystérie eleusínské, na počest tamní trojice Démétry, Kory a Iakcha slavené. A tak jen vděčnou zůstavil po sobě paměť Peisistratos, když u vysokém věku r. 527 podlehl nemoci.

Peisistratos zůstavil čtyři syny: dva, Hippias a Hipparchos, byli plnorodí, pocházejíce z matky Athéňanky, druzí dva, Iofon a Hégésistratos příjmením Thessalos, matkou měli argeiskou Timonassu, dceru

Gorgilovu a vdovu po Kypsélovci Archinovi, vládci v Ambrakii. Starší dva, jsouce po otci i matce Athéňané, zdědili panství, ve skutečnosti ale vládl Hippias, muž dle Aristotelova soudu státnicky nadaný a rozvážný, kdežto Hipparchos oddán byl rozkošem života a umění básnickému. Než i mladší bratří zůstali v Athénách, svorně Hippia a Hipparcha podporujíce, jakkoli Hégésistratos dle svědectví souvěkých byl muž hrdopyšný a násilných způsobův. Jediný Hippias měl s chotí svou Myrrhinou, dcerou Kalliovou, patero dítek, kdežto druzí bratří bezdětní zůstávali.

Tak změnila se tyrannis Peisistratova v jakousi tetrarchii, a přičítáme-li ku čtyřem bratřím i dospělého již Hippiova syna jménem též Peisistrata, v pentarchii, jejíž hlavou byl Hippias. Tento po otci zděditv i energii i státnický věhlas, pečoval všemožně, aby vláda jeho věrna byla zásadám otcovým, proto sám bedlivě měl na péči nebezpečenství, která by mohla tyrannis ohrožovati, bratru svému Hipparchovi pak zůstavil maecenatskou stránku vlády. Za krátko umění milovný Hipparchos učinil z Athén přední tehdy střediště vzdělanosti řecké, které již soutěžilo i s proslavenou ionskou stolicí Milétem. Hipparchovi připisuje se založení prvých Hermovek podél cest z Athén na venek vedoucích, posvátný háj Akadémia byl jeho péčí ohrazen, umění hudební podporováno, závody umělecké k Panathénaiím připojeny a nejznamenitější básníci i umělci ku skvělému dvoru athénskému povoláváni. Žilitť tehdy a pěli v Athénách básník Lásos Hermionský, spanilomyslný Tejan Anakreon, Simonides z ostrova Keoa a sběratel věšteb Onomakrítos. Také umění dramatické pozvedlo se tou dobou, zajisté z popudu Hipparchova. Thespis uvedl tehdy na jeviště prvého herce vedle choru, spolu pak s Choirilem a Pratinou skládati počal prvé hry dramatické, kteréž o Dionysových slavnostech v prostém dřevěném divadle, nepochybně v tak řečeném Lénaii, před obecenstvem provozovány. Později vznikla i myšlenka, že působením Peisistratovcův ustanoveno patero mužů, v jichž čele prý byl Onomakrítos, aby sebrali a uspořádali básně Homérovy a Hésiodovy, než bádání novější ukázalo bezpodstatnost tvrzení tohoto.

Jako otec tak i synové štědři byli k zájmům náboženským, vidouce v nich mocnou podporu panství svého. Hippiův syn Peisistratos, kterýž mezi r. 524—511 byl i archontem eponymem, zvěčnil jméno své dvěma památkami, kteréž obě a sice jedna i na svém místě původním dochovaly se doby naší. Dějepisec Thukydidés vypravuje, že založil Peisistratos v roce archonství svého oltář Apollonu Pythiovi při Ilisu, odkudž veškera svatyně Pythiem zvána, a zaznamenal i dvojverší, jímž oltář byl ozdoben. V květnu r. 1877 při nahodilém kopání objevena ve hloubi 2 m. oltářní deska, nesoucí dotud nápis Thukydidem připomenutý. Druhá památka Peisistratova smyslu pro umění zaujatého jest oltář dvanácti bohův, objevených rovněž r. 1877, ne však na místě původním, okrouhlý a na širokém podstavci spočívající, s vypouklými řezbami. U oltáře toho počínaly se posvátné cesty do Delf a do Olympie, prosebníci pak k němu uchylovali se, aby ušli pronásledování.

Přes vábivý tento obraz objevovaly se na vzdáleném obzoru zlověstné mraky, jež neunikly bedlivé pozornosti Hippiovy. Na ostrově Naxu byl svržen věrný Peisistratovcům Lygdamis a vítězná strana propustila athénské rukojmí na svobodu, kteří vrátili se domů. Hippias neodvažoval se jich zjevně stihati, potají ale zajisté kázal ostříhati každý krok jejich. Nepohodlným stal se pak zvláště Filaiovic Kimon Koalémos, jehož sláva vzrostla neobyčejně, když po třetí zvítězil ve čtverospřežném zápase v Olympii.

Po Peisistratovcích nejznamenitějším rodem athénským byli Filaiovci, kteří od vzniku Miltiadova panství na Chersonnésu s Peisistratem a jeho rodem jakž takž se snášeli. Byla to ovšem chytrost politickými ohledy kázaná, ale u synů Peisistratových přece trvala nedůvěra k hrdému a bohatstvím vynikajícímu rodu, který činy Miltiada staršího na Chersonnésu nový sobě uvil věnec slávy. Přepaživ šíji polouostrova, čímž tento uvarován vpádů surových sousedů thráckých, počal Miltiadés boj s ionským městem Lampsakem, byl ale v záloze přistižen a zajat. Než prostředkování mocného lydského krále Kroisa zjednalo mu svobodu. Odtud spravoval Miltiadés moudře knížectví své a zjednal si lásku všech svých poddaných. Zmíraje bezdětek, zůstavil panství bratrovi svému Stesagorovi, když pak tento úkladně zavražděn za války s Lampsačany, vypravili Peisistratovci bratra jeho Miltiada, syna Kimonova, na válečné lodi do Chersonnésu, aby se tam v panství uvázal.

Vyslání Miltiada mladšího na Chersonnés bylo obmyšleno opět z příčin politických. Když starší Miltiadés nabyl panství nad thráckými Dolonky, bratr jeho Kimon, zvaný Koalémos, v Athénách zůstal a se zálibou pěstoval ušlechtilé druhy koňstva, do čtverospřeže a k slavným zápasům se hodící. Z neznámých příčin vypudil jej Peisistratos do vyhnanství, s čímž byla spojena i dočasná ztráta statků. V protivě s Alkmaionovci pokoušel se Kimon přiměti Peisistrata ku smíru, ne však prosbami, nýbrž slávou, kterou si v cizině zjednával. Zvítězilť, sám druhý již z rodu svého, čtverospřežením při hrách olympijských, a když čtyřletí uplynulo, slavil podruhé opět vítězství a sice klisnami týmiž. Tu již znepokojen byl Peisistratos ze slávy svého protivníka a proto přemýšlel, kterak by jej učinil neškodným. Myslím, že od něho vyšel popud ku smlouvě spůsobu zvláštního. Kimon přenechal čest vítězství Peisistratovi, který tudíž byl za vítěze prohlášen, a vrátil se pak domů. Zdánlivě obě strany se smířily, když však potřetí již a to opět týmiž klisnami došel Kimon vítězství v Olympii, tu, ježto krátce před tím Peisistratos zemřel a Hippias o panství se obával, chopili se Peisistratovci hanebného úkladu. Najali totiž úkladné vrahy, kteří Kimona blíže prytaneia zavraždili. Ale lid neschvaloval násilný čin a v paměti choval čackého zápasníka, jenž pohřben v hlubokém úvoze, Koilé zvaném, mezi pahorkem Museiem a Pyknou, u cesty ze starého města k moři vedoucí, naproti němu pohřbeny pak i klisny, které byly příčinou jeho slávy. Mladší syn Miltiadés musil potlačiti mstu svou, neboť byl by sotva unikl moci tyrannů.

Hippias seznával, že násilné odstranění Kimonovo jest prostředkem dvojbřitkým i nebezpečným, pročež hleděl získati v cizině pomocníky

rodu svému a zvláště v dobré míře udržeti Miltiada. S těmito snahami souvisela tajná jeho jednání o sblížení se s mocnými Peršany, kteří mezitím pevně se rozhostili v menší Asii, Syrii a Egyptě a v řeckých městech podporovali vlády tyrannů. Mostem k upokojení Miltiadovu i ku sblížení se s Peršany měla býti dcera Hippiova Archédiké, jež zasnoubená Aiantidovi, synu tyranna Lampsackého. Ježto byl Lampsakos položen v bezprostředním sousedství Sigeia i knížectví Chersonnéského, získána byla touto svatbou bezpečnost athénským zájmům v Hellespontu, Miltiadés vděkem zavázán, ježto odzbrojen nejnebezpečnější jeho soused, a prostřednictvím lampsackého tyranna otevřena Hippiovi cesta k místokrálovskému dvoru v Sardech jakož i do sama paláce velkokrálova.

Těchto mimořádných podpor panství Hippiovu bylo potřebí, ježto tou dobou soukromý spor Hipparchův zbudil poměry v Athénách tyrannidě na výsost nebezpečné, anoť rukojmím z Naxa přišlým dostalo se jimi vhodného hesla k pobuřování lidu. Pojaltě Hipparchos nedovolenou náklonnost ku sličnému Harmodiovi z urozeného a starobylostí ctného rodu Gefyraiů, byl ale oslyšán, načež veden jsa prudkou povahou, při každé příležitosti zlost svou projevoval. Harmodios důvěrně obcuje s Aristogeitonem, mužem méně zámožným ale v občanstvu váženým, tomuto stýskal si do protivenství Hipparchem obmýšleného. Aristogeiton poznával, že Hipparchos ve své vášni by se odvážiti mohl i násilí, aby získal přízně Harmodiovy, proto odhodlal se ihned ku spiknutí proti tyrannům. Než Hipparch, patrně jsa ostražitým Hippiou poučen, vzdal se na oko snah násilnických, potají však přemýšlel, kterak by Harmodia jiným spůsobem citelně pokořil. Vítanou k tomu příležitost poskytla Hipparchovi slavnost jakási, jejíž řízení jemu připadalo. Vyzvalť Harmodii, sestru Harmodiovu, aby ve slavnostním průvodu nesla koš s květy, když pak přišla, odmítl ji se slovy, že prý není té cti hodna. Pohana Harmodii spůsobená uvalena však na veškeren rod a zvláště Harmodios cítil osten její nejbolestněji v srdci svém. Žárlivý Aristogeiton domluvami svými v Harmodiovi pocit potupy ještě zveličoval, až jej i některé jiné spoluobčany přiměl, že spikli se za bezživotím tyrannů. Ježto ale nebylo dovoleno se zbraní vycházeti, ustanovili se spiklenci, že provedou smluvený čin o velikých Panathénaiích, jakožto o jediném dni, kdy bylo lze objeviti se na ulici ve větších skupinách se zbraní, aniž by tím byla zvláštní pozornost vzbuzena. Harmodios a Aristogeiton podjali se vykonání vražedného úmyslu, ostatní měli jich chrániti proti osobní stráži tyrannů. Počet zasvěcených do spiknutí nebyl veliký. Náčelníci z opatrnosti přestali na menším počtu mužů spolehlivých, ježto nadáli se, že i nezasvěcení, vidouce příhodnou chvíli ku zvrácení tyrannidy, k nim se připojí.

Osudný den velikých Panathénaií rozbřeskl se a Hippias i Hipparchos, nic netušíce, jali se sami slavný průvod pořádati. V průvodu osobní své stráže pořádal Hippias průvod na agoře v Kerameiku, odkudž sřaděné již zástupy vedl Hipparchos cestou nedávno objevenou, podél jižního a západního svahu Areiopagu, ku devaterým branám Pelargika. Této chvíle chtěli Aristogeiton a Harmodios užiti k vykonání obmyšleného činu, ale jak užasli, spatřivše jednoho ze souspiklencův, an důvěrně

hovoří s Hippiou! Mníce se býti prozrazeny, změnili úmysl a odhodlali se, dříve než budou jati, pomstu vzíti na tom alespoň, který je i rod Gefyraiů potupil. Dali se tudíž v největším spěchu z hořejšího konce agory do města a přistihnuvše Hipparcha v čele průvodu u Leokoreia, vrhli se naň. Pod ranami jejich skonal Hipparchos, avšak i Harmodios byl na místě osobní stráží sklán; Aristogeitonovi podařilo se za pomoci shluku lidu uniknouti.

Hippias byl si ihned vědom krajního nebezpečenství a dle toho zařídil další jednání své. Aristogeiton vypátrán ve svém úkrytu a na mučidle po spoluvinnících dotazován; tušiltě dobře Hippias, že jsou vedle obou náčelníků ještě jiní do spiknutí zapleteni. Aristogeiton udal mnohé z blízkých příbuzných a přátel Hippiových, chtěje prý takto dosíci, aby byl usmrcen. Vida totiž, že jest sám ztracen, chtěl alespoň zachrániti věc, nasíti nedůvěry mezi Hippia a jeho přátely a zemříti za svobodu, aby smrt jeho byla druhým pobídkou k následování. Hippias však obezřele jednal, chtěje z Aristogeitona vylákati jména pravých spiklencův a proto šetřil života jeho. Aristogeiton záměry jeho prohlédl a umínil si tyranna obelstíti. Slibovalť, že všechny spoluvinníky projeví, bude-li trestu sprostěn, a na potvrzenou vyžádal si rukou dání Hippiova. I přivolil Hippias a podal ruku mučenému; tu však Aristogeiton jme se Hippiovi posmívati, že podal ruky vrahu bratra svého, načež Hippias tou měrou se rozlítil, že vytrhl meč z pochvy a Aristogeitona probodl.

Teď jal se Hippias přísně dokročovati k těm, jež za spoluvinníky Hipparchovy smrti pokládal. Mnozí byli odpraveni, mnozí k útěku z vlasti přinuceni. Pozdější pověst jmenuje mezi obětmi hněvu Hippiova i sličnou Leainu, snoubenku Aristogeitonovu, která rovněž mučením měla býti přinucena, aby udala spoluvinníky ženicha svého. Hrdinná děva raději obětovala život mladistvý, než by se zrady dopustila na důvěrnících zvěčnělého snoubence. Vděční Athéňané později ji zvěčnili kovovou sochou lvice, jíž místo vykázáno hned za branou do hradu vedoucí.

Veškera tato opatření Hippiova a veškera jeho obezřelost politická marny byly proti hnutí, jež Harmodios a Aristogeiton krví svou zasvětili. V sousedních krajích a zejména v Boiotii soustřeďovali síly své vypověděnci, kupíce se kolem Alkmaionovců, jimž po smrti Megakleově v synu jeho Kleisthenovi dostalo se vůdce vynikajícího. Kleisthenés moudřeji také než otec těžil z bohatství rodu svého.

Nejprvé pokoušeli se Alkmaionovci s vypověděnci mocně od boiotské strany do Attiky vtrhnouti. Než výsledkem několikerého jejich pokusu bylo toliko opevnění Leipsydria nad Paicnií, v kraji nížině athénské vévodícím, do něhož vložili posádku, chtějíce odtud proti Hippiovi v Athénách lid povzbuzovati. Ale záměr ten zmařen ostražitostí Hippiovou, který Leipsydrion oblehl a vypověděnce s velikými ztrátami zahnal na půdu boiotskou. Tklivá píseň o porážce u Leipsydria zavznívala dlouho ještě v kruzích hodovních.

Tu seznal Kleisthenés, že proti zorganisované a v lidu dobře zakotvené moci tyrannů nepostačují prostředky vypověděncův, i obzíral se tudíž po pomoci účinnější, jíž mínil si získati skrze kněží delfské. Když r. 548 př. Kr. shořel Apollonův chrám v Delfích, kněží tamní

sebrali po všem Řecku veliký peníz na novou stavbu; i Amásis, král egyptský, přispěl značnou částkou peněz k bohulibému úkolu. Vládnouce bohatými zdroji, ustanovili se konečně kněží na nákladné stavbě a zadali ji za smluvenou odměnu Alkmaionovcům. Ale Kleisthenés zbudoval a ozdobil chrám ještě nákladněji než ukládaly výkresy, zvláště pak nádherně z mramoru parského zbudoval průčelí, že tím zjednal si přízeň mocného kněžstva delfského, jíž pak využiti hodlal ku zvrácení tyrannidy ve své otčině. Pomocí mocného Kobona porušil Kleisthenés, jakož později se tvrdilo, penězi Pythii Periallu, kteráž kdykoli se kdo ze Sparty věštby u Apollona doprošoval, Spartě ukládala, aby z Athén vypudila tyrannis. Hippias měl o těchto rejdech dobré zprávy a konal proto veliké přípravy obranné. Především neviděl se s rodinou svou dosti bezpečným na hradě athénském a hodlal se tudíž přesídliti na Munichii, osaměle zdvihající se mezi mořem a městskou nížinou, jakož i čtyři důležité přístavy ovládající. Jal se tudíž opevňovati pahorek, s jehož temene lze pohodlně obzírati saronský záliv a jeho ostrovy, město Athény i veškeru nížinu po podkovu, rozeklannými horami Aigaleem, Fylou a Parnéthem obklíčený. Než však byl hotov s pracemi opevňovacími, již nepřátelství bylo propuklo proti němu.

Stálá napomínání z Delf byla totiž přiměla efory, že vypravili do Attiky s vojskem váženého spoluobčana Anchimolia, syna Astérova, uloživše spolu jemu, aby vypudil z města i kraje Peisistratovce, ač tito požívali ve Spartě proxenie. Anchimolios patrně podceňoval moc Hippiovu a spolčenců jeho, neboť s nevelikým zástupem ozbrojenců plavil se po moři a přistal na rejdě Falérské. Tím zmařen drahý čas, jehož Hippias výborně užil. Přivolavť své spolčence z Thessalie, jichž dle snesení obecného přirazilo do Attiky tisíc, králem Kineem vedených. Když Anchimolios na břeh vystoupil, smyslili si Peisistratovci zvláštní způsob obrany. Zpustošivše rovinu mezi Falérem a městem, aby nebyla setba jízdě překážkou, vypravili jezdce thessálské proti pěším Sparťanům. V bitce, která tím vznikla, padli mnozí Sparťané a mezi nimi i Anchimolios sám, načež zbytek na lodi ustoupil. Hrdinný Anchimolios pohřben na severovýchodní straně města blízko Hérakleia v Kynosargech a Alopéky.

Tento nezdar přiměl Sparťany ke druhé, téhož ještě roku podniknuté výpravě, kterouž vedl sám král Kleomenés a sice tehdy již po suchu. Peisistratovci pokusili se opět pochod Sparťanův od Eleusíny po „svaté cestě“ se blížících thessálskou jízdou zdržeti. Tehdy ale dožili se sklamání, ježto při prvém útoku padlo čtyřicet thessálských jezdcův, ostatní pak kvapně dali se na útěk do své vlasti. Tím byla cesta k Athénám Kleomenovi a vypověděncům uvolněna. Slabé městské hradby nebyly s to, aby kladly odpor, tím méně, ježto i v městě odpůrci tyrannů se vzbouřili, načež Hippias s rodem svým a všemi věrnými zavřel se v pevném Pelargiku. Poněvadž na severní straně hradba městská stýkala se se srázem Akropole, měli obležení stálý východ skalními stezkami k Ilisu a k moři, odkudž bylo se Hippiovi pomoci nadíti.

Naděje Hippiovy do neúspěchu obléhajících zdály se býti oprávněny, nebo Sparťané nevalně znali se v boji obléhacím a Pelargikon i Akropolis byly výborně pokrmy a nápoji opatřeny. Dobře tudíž vystihuje Hérodot

stav věcí, prohlašuje-li, že byli by Sparťané s Kleisthenem po několik dnů Pelargikon obléhali a pak se vzdálili. Ale nešťastná náhoda přivodila pád Hippiova panství. Nedověrný tyrann neměl čáky pro bezpečnost svých příbuzných ani v pevnosti výborně zásobené, i obávaje se zajisté osobní msty svých protivníků, vypravil všechny mladší členy svého rodu potají z hradu. Srázné a hluboko do skalních rozsedlin zarývající se stezky pod nynějším Erechtheiem zdály se býti pro zamýšlený čin vhodnými, přes to však utečenci upadli v zajetí obléhajících. Když Hippias zvěděl, co se stalo, podvolil se ihned podmínkám, Kleomenem a Kleisthenem kladených. Aby dítkám své krve zjednal svobodu, opustil do pěti dnů hrad i Attiku r. 510 př. Kr.

Tak skončeno panství Peisistratovců v Athénách, které ihned a vášnivě památku tyrannidy vyhlazovaly. Hradby Pelargika strženy, studně v něm Kleipsydra uvolněna a veškera půda jeho prokleta, aby nezastavěna jsouc, nemohla býti nadále záštitou pokusů libovládných. Akropolis odtud změnila se v hrad panenské bohyně, jíž k poctě obětován i starobylý královský palác, dle báje Erechtheem zbudovaný; patrně pokládán v názorech vítězů za znesvěcený dlouholetým pobytem svržených právě tyrannů. Zvláště pak ctěna památka obou prvých zákopníků svobody, Aristogeitona a Harmodia, jichž skromné jinak zásluhy na výsost vynášeny. Na tak zvané orchéstře blíže Areiopagu, odkudž s povýšeného místa, Dionysu vína dárci posvěceného, bylo lze pozorovati šumný rej na nedaleké agoře, tudíž v tváři středu města, vztýčeny umělcem Anténorem pořízené kovové sochy obou přátel, odtud obecně „tyrannobijci“ zvaných, které však, sotva že uplynul krátký lidský věk, perský velkokrál Xerxés do Babylona odvézti kázal.

Smluvou mezi Hippiou a Kleomenem ujednanou zvrácena byla sice tyrannis v Athénách, ale panství Peisistratovců v Sigeii a nad Strymonem trvalo dále. V Sigeii od nějakého času velel prudký Hégésistratos, nyní pak, po odchodu z Athén, věnoval místu veškeru pozornost Hippias, ježto polohou svou bylo Sigeion mostem mezi Persií a Athéňany. Nevzdalť se nijak Hippias práva na panství v Athénách a odhodlán byl domáhati se jeho všemi prostředky, i za cenu zemězrady, neboť za nejkrajnější potřeby ochoten byl i perské svrchovanosti uznávati, aby perskou pomocí znova zavládl na Akropoli. S počátku však kladl naděje do Sparty, neboť podařilo se jemu vzbuditi nedůvěru proti politice Kleomenově. V Delfech způsoben obrat, Pythia Perialla ssazena a veřejně rozhlašováno, že věštby, které ona Spartě dávala, zakoupeny byly napřed Kleisthenem. Nezdar Kleomenův na druhé výpravě proti Athénám byl snahám Hippiovým velice přízniv, nebo ve Spartě vzbuzena žárlivost proti rychle se vzmáhajícímu Kekropovu městu, Hippias pak ze Sigeia, kteréž odtud bylo sídlem jeho rodu, do Sparty obeslán, aby sám před spolčenci peloponnéskými hájil právo své. Již bylo obecné domnění, že uveden bude Hippias v panství vší mocí peloponnéského spolku, již zdálo se býti veta po mladé svobodě athénské, když ve valném shromáždění zástupců spolčených měst Sosiklés Korinthský mužnou řečí Hippiovy i spartské snahy zmařil.

Sklamán jsa ve svých nadějích do Sparty kladených, uchýlil se Hippias do Sigeia a tam očekával, až Peršané sami proti Helladě evropské válku počnou. Jakési útěchy nabyl, když po výpravě skythské Filaiovic Miltiadés skrze Peršany vypuzen byl z Chersonnésa. Než léta prchala, Hippias byl již starcem blízkým hrobu, v Řecku Athény i Sparta se sbližovaly, záští proti Peršanům přibývalo a každý za prohřešilého jmín, kdož se s nimi spojoval, ale Hippias naděje neodkládal. Hrdí Athéňané, poskytnuvše pomoci byť nevalné ionským soukmenovcům v Malé Asii, urazili samolibost velkokrále Dareia, která žádala si zadostučinění. R. 492 viděl Hippias s hradeb sigejských, kterak při ústí Hellėspontském řadí sám Dareiův zeť, kníže Mardonios, nesčíslné lodi a zástupy vojenské proti Athéňanům i druhým Hellénům. Tehdy zasvitla starci opět hvězda naděje, že složí kosti své jako panovník země rodné. Výprava Mardoniova zmařena byla sice, než stanula. na řeckém popraží, ale Dareios energicky pečoval o výpravu novou, výhradně proti Athénám určenou, a Hippiovi dostalo se králova vyzvání, aby súčastnil se výpravy a byl perským vůdcům zkušeností a radou nápomocen. Hippias neváhal ani okamžik a jakkoli byl již věkem vetchý a chorobou sklíčen, plavil se s Peršany nejprvé k Euboii a po vzetí Eretríe, s Athéňany spojené, vedl Peršany přes úzký průliv na rovinu Marathonskou v Attice, kdež doufal, že přemoc perská snadno zvítězí nad hloučkem athénských těžkooděncův. Šeredný sen, jenž Hippia v noci před bitvou stihl, byl však předzvěstí neblahou. Athéňané v čele majíce Miltiada, Peršany z Chersonnésa vypuzeného, nabyli vítězství dokonalého a přinutili Peršany k návratu do Asie. Na těle i na duchu zlomený Hippias vraceje se, zemřel na ostrově Lesbu.

Naděje otcovy uchovával nejstarší syn Peisistratos, tehdy již také blízký prahu kmetského. Sotva že uložil popel otcův, spěchal Peisistratos na dvůr královský do Sus a zastal tam již Athéňana Onomakríta, sběratele věšteb Musaiových, jejž kdysi pro podvod Hipparchos z Athén vypověděl. Společný zájem způsobil smír mezi náčelníkem tyrannova rodu a ješitným veršotepcem, načež oba společně Dareiovi přimlouvali, aby po třetí a s většími ještě silami Řekům, zejména pak zpupným Athéňanům, moc svou dal pocítiti. Smrt zadržela sice úmysly Dareiovy, ale tím horlivěji podjal se zbrojení syn a nástupce jeho Xerxés. R. 480 př. Kr. valily se miliony Asijcův a Afričanů proti nevelikė Helladě a v táboře perského velkokrále, mstou proti vlastimilovným hellénským hrdinům soptícího, byl i Peisistratos. V průvodu královė byl svědkem zkázy svého rodného města i posvátné Akropole jeho, ano on neostýchal se přinésti oběť bohyni městostrážné ve zpuštěné svatyni její!

Již však dovršovala se sudba nad ním i nad sny rodu jeho. S téže Akropole mohl za krátko patřiti, kterak Hellénové, v čele majíce Athéňany, za nadšených paianů troskotají nesmírné loďstvo perské a s králem poraženým prchl nepochybně i on do Asie. Následovaly Plataie a Mykalé, hrstka řeckých vítězů podniká útok již i na pobřeží perská a z prvých míst, která upadla do rukou hellénských, bylo Sigeion.

Jméno Peisistratovcův odtud mizí naprosto z dějin, ne však jejich význam. Historie nestranná oceňuje po zásluze činnost jejich v Athénách

a Attice a doznává spolu se slavnými dějepisci řeckými, že panství jejich bylo blahodějné. Peisistratos a jeho synové dovršili dílo Solonovo. Oni povznesli zemi hospodářsky, zvelebili město, podporovali rozvoj krásných umění, vyrovnali propast mezi boháči a chudinou, jejich pak státnickému umění přičísti jest trvalý rozvrat dosavádních athénských stran. Po pádu Peisistratovců zbývali toliko Pediaiové, jichž význam zrušil Kleisthenés, a tak Peisistratovci bezděky pečovali o soustředění všech sil obdivuhodné krajinky v nedalekém boji s perskou přesilou.

Ballada o starém králi.

Veliký tvrdý zámek
na břehu řeky stál,
a v něm na zlatém trůnu
šedivý seděl král.

V komnatě bylo hlučno
a místy veselo,
z pohárů křišťálových
šampaňské kypělo.

Tam venku vítr šlehal
a divně v okna bil,
a z dálek, dálek mlhou
se třásl pláč a kvil.

Tak jakby někdo volal
a zástup burácel,
a jiný pod kolesem
jak žebrák krvácel.

A někde jako v poplach
řval výstřel -- hrozný tón,
a jinde naříkavě
jak člověk zpíval zvon.

Ohromné zvuky světa!
Finale kdo můž' znát
těch rozžhavených proudů,
až vypnou šíje snad?

Nic neslyšeli v zámku,
jen těžce zadumal
se do modravé dálky
ten šedý, starý král.

A spatřil v množství hostí,
kde řádů svítil třpyt,
krásného muže stranou
nad sladkou lyrou snít.

„Ať zpívá," zvolal slavně,
a pěvec přistoup' blíž.
„Kde se tu vzal?" dí páni.
A pěvec začal již:

„Znám jednu krásnou zemi,
jsem také její syn,
tak krásná je, však nad ní
se chmuří kříže stín.

Ach, slyšte v práci, písních
žil našich rychlý tep:
nás přímo v srdce bodá
ten každý jeho hřeb.

Neb na tom tvrdém kříži,
ach, Bože, shlédni k ní,
sinalá, umučená
královská dcera pní."

A ticho bylo v sále,
a zděšen každý vstal,
a pěvec slzy setřel,
a bledl starý král.

„Královská dcera krásná,
jak zašlápnutý květ,"
pěl dále pěvec tiše —
„tam pní už mnoho let.

A my s jejího těla
chcem sejmout provazy,
však divné kouzlo pekla
vždy dílo překazí!

Tam smrt se potuluje
a kosu napřahá,
ach, nešťastná to dcera
a země neblahá!"

Zachvěla sálem hrůza,
ztemněla světel zář
tak do krvava ruda,
a král svou zakryl tvář.

A vstal a rozpjal ruce,
jak zavolat by chtěl,
však prázdné bylo místo,
kde pěvec stál a pěl.

Šum zmatku v sále roste,
a ptá se druha druh:
„Kam zmizel divný pěvec?"
A král dí: „Pomoz Bůh."

A zmizel divný pěvec,
a vítr nocí řval,
a s větrem v dálku černou
se řítil starý král.

Vlas šedivý jen lítal
kol skrání, supěl kůň,
v noc král se vrhl černou
jak v otevřenou tůň.

„Má dcero, dcero," stenal,
proč jsem tě opustil,
ach, kdo tvé ruce svázal,
kdo na kříž tvrdý bil?"

A letěl, letěl dále
přes pole, vody, les,
až pod tím smutným křížem
tam na kolena kles!

„Má dcero, dcero, dcero,"
své ruce napřáh výš,
kde sladký zjev se třpytil,
„jsi mrtvá nebo spíš?

Má dcero, dcero, dcero,
já všecko znám a vím,"
a rval provazy dolů
král těžkým mečem svým.

Sestoupla bledá s kříže,
sesláblá, tichá tak
a rozvírala toužně
zavlhlý modrý zrak.

Hvězd rozjásané moře
svítilo nad hlavou,
a zástupy jak vlny
se chvěly dálavou.

Hle — bledý zjev jak spása
na zkvetlé zemi stál,
a úsměv na ŕtech — ležel
tam mrtev starý král.

Ružena Jesenská.

V loučení.

Mladosti, s bohem! Prosnil jsem již dost,
a skepse chladná dotkla se mi skráně,
již navždy rozmetán je zlatý most,
jenž vodil mne k tvé pohádkové bráně:
již v tobě vidím jen svou minulost!

Vím, prcháš navždy, nevrátíš se zpět,
snad s tebou odejde i moje štěstí . . .
Však v loučení mi těžko rozumět,
proč ještě váhám, bloudím na rozcestí
a ke rtům tisknu poslední tvůj květ!

Zdaž on mi poví, kam se obrátím? . . .
Darmo se tážu, duch můj dobře cítí,
že nikdy již tě v náruč neschvátím,
že tam, kde vyrostlo tvé svůdné kvítí —
též já se nevrátím!

A přec ti žehnám za každý tvůj dar,
ač nevěrnou jsi milenkou mi byla
a tužby moje deptáš nyní v zmar:
vždyť dávno dřív jsi jiné opustila,
kdežto já plně dožil se tvých jar!

I já jsem sníval, horoval tak rád,
když motýl štěstí na okno mi slétl,
i já jsem nadšen plesal tisíckrát,
i já jsem toužil, miloval a kvetl - - —
ach, byl jsem mlád!

Tu nevolána, za chvil svátečních
i poesie bývala mým hostem,
tu k výsosti chtěl rozdech prsou mých,
a hudba chvěla se v mém srdci prostém
z duše i srdce, nevyčtena z knih!

Zda mohu za to, že jsem verše psal,
když osudem tak určeno mi bylo?
K jich bouři mladické bych rád se znal,
i k tomu snad, že vždy jich nesvětilo
těch Umĕn božství, jež jsem k sobě zval...

Však zvučela z nich struna života
bezelstným hlasem nitra upřímného,
a jako z mračen hvězda blýskotá --
planou z nich jasně cíle chtění mého:
tož přirozenost, pravda, prostota!

Mně poesie byla útěchou,
ne hříčkou rozmaru, ne sobců pýchou,
ne za vavříny honbou bezdechou:
já vítal v ní jen holubičku tichou,
jež ráda hnízdila mi pod střechou!

Ať se mi smáli, že jsem dětinou,
že bláhové a naivní píšu sloky:
mně neodlétla mladost hodinou,
já v kouzlu jejím celé prosnil roky,
můj život v ní byl svěží květinou!

A proto vděčně patřím na tě zpět,
ó mladosti, i z pochmurného dneška,
a proto umím tobě rozumět
i teď, kdy krok můj na rozcestí mešká,
a v rukou mám již poslední tvůj květ!

Jen díky mé ti buďtež odvetou,
když opouštíš mě na vždycky a zcela...
Nech růže mé již nikdy nekvetou — --
přec moje píseň ve svou dobu zněla,
přec býval čas, kdy byl jsem poetou!

Alois Škampa.

Maia.

Novela Emila Trévala. (Pokračování.)

Před polednem vrátil se otec Váhal. Nové vítání. Artur zůstal na oběd. Do mlýna vzkázali, aby Artura před večerem nečekali. Felicitas posluhovala při obědě a navršila Arturovi na talíř malou egyptskou pyramidu. Artur plynul zase s proudem, jasně, zářivě šuměly mu vlny života kol hlavy.

Zamilované drobnůstky, malá, polohlasá, jednoslabičná vyznání, citoslovce předstihující se a přerušující se na vzájem vyplnily oběma odpoledne. Vysílali k sobě dlouhé, mlčelivé pohledy.

Artur uznán za officielního nápadníka slečny Felicity Váhalovy, za nápadníka favorisovaného, aniž by to kdo slovy vyjádřil.

Od tety Bibiany bylo Arturovi vyslechnouti výpočet krásného, bílého prádla, peřin, šatstva, nádobí, vůbec celé výbavy domácí dcery. Otec Váhal pokládal si za povinnost utrousiti jako mimochodem poznámku, že Felicitas dostane oba grunty bez výměny. Na tu že si hospodařil zvláště. A že dostane i to po jeho smrti.

Pan otec nemohl si na večer odepříti, aby si Artura nedobíral.

„Čtveráku! Tak to je důvod, že ti Praha nevoněla? Hleďme, hleďme! Ale hloupý není ten Arturek, mámo, že ne? Kdo by to v něm hledal. Inu, pán Bůh ti to požehnej! Ale nemusíš spěchat. Až po odvodu. Máte oba času do boha!“

Všední zájmy nedotkly se milenců. Po čem dychtili, nebyly hmotné požitky a rozkoše, leč poklady citu, neznámé výše lidské sympathie, sladká tajemství mládí a lásky. Ona zamilovala se do mládence čistého — jak seznala jemným pudem ženským — vzdělaného, odlišného od ostatních a jaksi z jemnější, ušlechtilejší krve. Nedovedla to říci, leč cítila, že proto, že je tak zcela jiný než ostatní, že nemluví tak, že neusměje se tak, že nežertuje tak jako ostatní, — snad i to bylo zásluhou u ní, že nekouří, nepije, — proto že ho má ráda. A ještě ani to nebylo to pravé, co ji k němu vábilo. Tázala se ve svých myšlenkách, proč právě jeho si zamilovala. Znala jiné, hezčí, mužnější a nelíbili se jí. Hloubávala o tom s Arturem a nedopátrali se pravé příčiny.

Artur nehloubal. Padl v náruč této lásky jako podťatý strom. Styděl se hluboce za své bývalé pohrdání. Nezralá, klukovská nadutost to byla, nic jiného. Nyní nebylo pro něho více pochybností. Přisáhal Felicitě, že poprvé opravdu miluje, že nepřestane ji po celý život milovati. Svědomí jeho nekáralo ho z křivopřísežnictví. Klidem svým radostně přizvukovalo.

Radostné vzrušení okřídlovalo flegma Feluščino. Na procházkách sbíhala po svahu k řece, po níž plynuly celé „kry“ odpadů z nedalekého cukrovaru. Chápala se větviček, oblázků a tříštila „kry“ chvatně, oběma rukama, smějíc se svým milým způsobem. Když došlo jí střelivo, sešpulila ústa a plivla za ubíhajícím rmutem. Zarděla se, že se tak dětsky zapomněla a netroufala si minutu pohlédnouti na Artura, šťastně se usmívajícího. Sedával u jejích nohou, střežil každý její krok. Nic nedbal dobromyslných úštěpků otce Váhala. Nehnuly jím rozpaky paní Bibiany, nevědoucí kuchařskými starostmi kudy kam. Takovému hostu nutno bylo přece strojiti, a kde co vzíti na vesnici?

V Arturovi byly dvě bytosti, jedna zdrželivá, plachá, kontemplativní, druhá útočná, překypující. Nyní zvítězila druhá. Vzplanul rychle a rozehříval žárem svým krev i nervy dívky milující. Měl průpravu od paní Isabelly. Jednal podle ní. Prosbami, lichocením, vzdorem, plným truchlivosti, nesnesitelné pro srdce milující, překonával soustavně a vytrvale ostych Felicitin, její obranu i stud. Chování její nebudilo v něm ostýchavost. Nebránila se jako s počátku, když líbal jí ruce, když přižehával ji k prsoum, líbal její vlasy, oči, ústa. A hovořil k ní výrazy silnými, vášnivými, rozněcujícími více než skutky, že bledla a rděla se, naslouchajíc jim. Vzbouzel její dychtění, ukázal pozornosti její pohledy ve vlastní nitro, ve vlastní tělo. Naučil ji vnímati i složité výrony citové, přinášel jí knihy, jež čítala celé večery. A když dospěla k místům, jež tužkou jí byl označil, k místům uchvacujícím, svůdným, tu četli je spolu. V něm viděla reka knihy, on v ní rekyni. Ona s planoucíma očima svírala jeho ruku, on tiskl ji v pasu k sobě. Oči její se otvíraly, počala naslouchati do vlastního nitra. On rozhoupal mlčící zvony její, až ohlušily, opojily ji a vyšinuly povahu její z normální cesty.

Zima velmi časně, již koncem listopadu, nastala. Klouzávali se spolu na řece. Ojíněné větve stromů dštily na ně příval paprsků, sníh jiskřil se milliony hvězdiček, jako v odpověď paprskům, jež vyzařovaly z očí milenců.

Nemluvili mnoho.

„Miluji vás!“

„Opravdu? Opakujte to!“

„Mám vás rád! Mám vás rád!“

„Ach, to je pěkné. A jak?“

Sladké nesmysly oblouzených úst střídaly se s výbuchy veselosti, se vzpomínkami přijímanými s rozkošným podivem, s přídavky a připomínkami.

„Víte, tehdy když jste k nám poprvé přišel, to jste se mi nelíbil. Měl jste na sobě kabát z česané příze. Svítil se vám na loktech.“

„Aj aj! Tak důkladně jste si mne prohlédla?“

„Ano. A kravatu černou na krku. Vám sluší, jen co je světlé."

„A vy měla jste červenou, hedvábnou blusu s perleťovými knoflíčky. A odpoledne vzala jste bílou blusu."

„A jak jsem se vám líbila?"

„Řekl jsem si: Slušné děvče."

Lehké plesknutí přes ústa. „Jen tolik, přísný kritiku?"

„Ano, důkladná prohlížitelko mého oděvu. Vy nemyslila jste o mně ani, že jsem slušný člověk."

„Totiž muž. To nevíte a nikdy se nedovíte."

„Nikdy?"

„Ne. A pamatujete se jak . . ."

A tak to šlo dále. Naslouchali spíše zvuku svých hlasů než obsahu slov. Oba byli dosud nevinné, nevědomé děti.

Zima byla neobyčejně tuhá. Bylo to za mrazivého dne února, když ve Felušce poprvé ozvala se žena. Žena vášnivá, poplatná přírodě daní a žádostivá platiti ji rozvířenými nervy a dozrálými šťávami.

Podnikly po hladce umrzlé silnici s tetou výlet na saních. Cílem bylo Uherské Hradiště. Sáně zastavily se v Napajedlích ve mlýně, a Artur přisedl.

V Hradišti projížděl se Artur s Feluškou na ledě za zvuků hudby. Prudkými pohyby rozehřáli se, rozplamenili. V besedě večeřeli. Artur obstaral na to horký vonný punč.

Byl již pozdní večer, když vydali se na zpáteční cestu. Zima zalézala za nehty, oznobovala ruce a pronikala kdekterou skulinou v kožešinách. Saně letěly se slabým šustem po sněhu, jehož náspy tyčily se nad cestou v prohlubinách a větrných zátočinách. Sníh leskl se v žlutavé záři srpu měsíčního. Chvílemi přejel po bílém prostěradle sněhovém tmavý stín letící sovy a zaniknul v bílé temnotě. Jen ržání koní, mladých a chvílemi vyhazujících zadkem, hluchý dupot kopyt, cinkot rolniček a ospalé pokřikování vozky přerušovalo noční ticho. Šerými výšinami zachvívalo chvílemi jako znění rozvlněných telegrafních drátů, neb vzdechy ze sluchátka aeolské harfy. Skelná ostrost vzduchu zařezávala se do hrdla, a výdech z něho rozprašoval se drobnou jinovatkou na srsti kožešin. Čelo i lícní kosti kočího, pokud nebyly obaleny šálem, zbrunátněly a přes spánky a obočí táhly se mu bledé pruhy.

Ohnivé čáry padajících hvězd linkovaly šedavé obzory. Pod úderem podkov vytryskovaly ze země chumáče jisker a jasný zvuk železa o kámen zazvonil. Malé mráčky honily se na sivém, bezoblačném nebi, a stíny jejich klouzaly jako lodě po měkkých vlnách sněžné hladiny.

Teta Bibiana klímala zakuklená ve vlňácích až nad hlavu. Úzkou štěrbinou na ústech dýchala. Nezvyklý požitek horkého punče zahaloval parami svými její ustaraný mozek. Choulila se před zimou, zamotávala pevněji a usnula konečně tvrdě. Sesouvala se s místa svého na rameno Feluščino. Tato ustupovala a tlačila se do koutku.

Saně byly venkovské, pevné a prostranné, o dvojím širokém sedadle. Artur viděl tíseň Feluščinu.

„Sedněte si ke mně," navrhoval.

Složili tetu opatrně na sedadlo zadní, a Felicitas přesedla k Arturovi. Přitiskli se k sobě.

Zdvihl se vítr, ne prudký, ale mrazivý. Dul oběma zrovna do tváří.

Artur obrátil se k Felušce a otevřel na prsou svůj kožich. Rychle vyklouzla ze svého. V očích jejích zablesklo. Jako lasice smýkla se na jeho klín. Přimknula se k jeho hrudi, teplá, měkká. Artur přetáhl její kožich z předu. Měli střechu proti dmoucímu mrazu a pohledům lidí.

Silnice i okolí bylo pusté. Táhlo již na jedenáctou.

Pohlíželi z teplého úkrytu do výše mihotavých hvězd. Napjaté smysly jejich pronikaly nekonečno prostoru, bezednost ticha i tajemnost noci. Nesmírnosti tyto je udolávaly, srážely k zemi v opojné mdlobě.

Byli mladí, bděli samotni na širé spící nekonečnosti. Duše jejich houpaly se jako lehké stíny v šumu a dmutí probouzející se krve. Mráz oteplil se pojednou ve vánek osvěžující, lichotný, svůdný.

Ústa jejich setkala se v divokém polibku. Dech zasyčel jako unikající pára. On objal ji těsně pod paždím. Ona položila své ruce na jeho prsa. Zavřeli oči. Nevědomky, poslušni povelu přírody, aby stupňovali požitek rozkoše. Jakýsi pud povznášející, vše sesilující, idealisující kázal tak kategoricky. Jemu, aby dokreslil si obraz nejsvůdnější ženy, nejvyšší slasti, jí, aby uvěřila, že v náruči má muže nejdokonalejšího na světě, muže její volby a jejího štěstí. Přetvořovali, opravovali a zdokonalovali požitek skutečnosti, nevědomky, bez úmluvy a přece zároveň v tomto uzamčení očí při polibku lásky. Dosavádní líbání bylo hrou, lehkým dotekem vlaštovčích křídel hladiny vodní v přeletu. Hlubiny spaly.

Dýchali prudce. Objetí úžilo se, lokty vinuly pevněji, přimykaly úplněji. Vnořili se otevřenými rty v sebe. V náhlém napjetí prohnula se pružná postať její jako napjatý luk, vpeřila se divoce v jeho tělo. Ruce její zaryly své nehty do jeho masa.

Rozevřela široce oči — neviděla. Mžitky plavaly jí v zorném poli. Ztuhla na několik vteřin, nedýchala.

Konečně vyrazila dech škytavě. Sáhla si k srdci a sevřela v hrsti šat.

„Jak to zabolelo! Tu u srdce!"

Hlas její zněl Arturovi cize. Vzpomněl na břichomluvce, tak z hloubi a dálky přicházel mu v sluch. A v zápětí se zarazil. Jako krvavý blesk šlehla mozkem jeho jiná upominka. Na podobné polibky při lampě, v salonu . . . Nerozuměl tehdy . . .

Ale to nesmí, nemůže býti. Vzal ji znovu kol krku a přitiskl ústa svá na její. Rty její byly kypré, teplé, chvěly se.

Artur si oddechl.

Byl to jiný pocit než tehdy . . . Ach ano, toto je láska, pravá, dovolená, čistá. Opětoval polibek zbožně, vroucně.

„Přála bych si zemříti," šeptala ona.

Od té doby si tykali. Felicitas rozvila se kvapem v krásnou ženu. Líce jí zčervenaly, tvary její nabyly půvabné sladěnosti. Pohled její se prohloubil, pozbyl své důvěrnosti, nabyl však žáru. Temperament její přešel z flegmatu do dráždivé choleričnosti. Prahnula pojednou zvědavostí, nepokojem, slastnou žízní. Procitla zkaženost, na dně nevinnosti jako bahno rozlezlá. Se vzrůstající energií její ochaboval Artur.

Povaha její setrvačná nechtěla míti nic umírněného, nic nedokončeného. Chabnutí Arturovo zmnožovalo její dychtění, činilo ji útočnou. Chopila se otěží, jež z rukou jeho vypadly. Chopila se jich pevně. Cítila se silnějším partnerem v této hře lásky. Dříve se tulila, nyní strhovala. Vyhledávala samotu s ním. Hovory jejich měly pak ráz nervových výbuchů. A přissávala se k jeho rtům divoce, na dlouho, nekonečno, až vyvíjel se překvapen a bez dechu.

„Ach, ty mne nemáš rád!"

„Mám, Feluško, z celé duše!"

„Ale ne tak jako já tebe."

„O ano — ano!"

„Ne tak horoucně — silně — tak — tak — já bych se nehnula, kdybys mne vraždil."

A pohlcovala ho očima. Někdy otočila náhle, připlíživši se ze zadu, své rameno kol jeho krku a přitrhla hlavu jeho k sobě, div mu vaz nezlomila. A pak, co on se bolestně svíjel, líbala ho v ústa, oči, čelo, vlasy, v ruce, hladově, s široce rozevřenýma očima, bledá, s vlnícími se ňadry, prohýbajíc své pružné tělo v pasu a škubajíc sebou jako v elektrických úderech.

„Co je ti?" vyrážel ze sebe Artur.

Pohlédla na něho bolestně, vyčítavě. „Nic," odvětila a odstrčila ho prudce. A když se mračil, přitáhla ho za ruce k sobě a přitiskla svou líci k jeho líci.

„Ty mne nemáš rád, Artuši. Ne, máš mne rád, vím to. Ale muž ani nepochopuje, co je láska. Kdybys pochopil — kdybys pochopil —"

„Tak co?"

„Tak bys to dokázal."

„Co žádáš, milenko?"

„Měj mě rád!"

„Vždyť mám! Co žádáš? Jakých důkazů?"

„Abys mne uchvátil, umačkal, rozdrtil, zabil — ach, kdybych věděla sama! Bože, bože!"

„Felicitas!"

„Nechytej se za hlavu, Artuši. Pojď sem a polib mne! A odpusť mi, miláčku. Jsem někdy jako zblázněná. Ale proč jsi tak chladný. Ne, nezlob se! Vím, že jsem hříšná, nestydatá, ale mám tě tak ráda, tak ráda!"

A dala se do hysterického pláče. A následovaly chvíle usmíření, blaha, tím sladšího, čím prudší bouře předcházela. Ale Artur po každém výstupu takovém ochabnul vždy více a cos chladlo v nitru jeho.

Zdálo se všem, že Felicitas je nemocná. Byly chvíle, kdy laskání Arturovo přijímala chladně, trpně, jako věc dávno známou, s ironickým úsměškem; jakoby čekala na něco nového, co ještě mělo přijíti a co se jí odpírá.

„Ty mne nemáš rád! Přiznej se, Artuši! Není to pravda, nevěřím!" opakovala stále častěji. A stávala se kousavou, nevlídnou až hrubou. Tváře jí zase pobledly, oči pohasly. Plakávala i před Arturem a nepřestala, i když dávno odešel.

Nikdo jí nerozuměl. Otec, jenž v dceři se jen shlížel a vše jí promíjel, lekl se a povolal lékaře. Tento přijel, vyšetřil ji a pokrčil rameny.

„Vdejte ji," řekl a odejel zase.

Podivné napjetí zavládlo mezi milenci. Jakási neznámá neshoda, záhadné nedorozumění vkrádalo se mezi ně. Artur počal se obávati chvil samoty s Feluškou. A přece po nich zase toužil. Míval sám okamžiky podivných vznětů, napjetí nevysvětlitelných, ochabnutí náhlých. Tušil, že cos podobného děje se i v nitru Feluščině. Vždyť byla též člověkem, z téhož těsta jako on. Když vinul ji k sobě, tu v očích jejích se vždy zablesklo očekáváním. Pochopoval její touhu po nepoznaném, její dychtění, splynouti s milovaným mužem v nejvyšším plápolu citů. A snažil se vyhověti.

A jindy zase měl pohled její cos nepřátelského. Tak hledí zloboh, když letí kol něho anděl ve své bílé nevinnosti. Tak svítí oči Sireny úkladným zážehem, když spatří blížiti se loď. Tak svítí sluneční paprsek spadlý do podsvětí.

Jednou zadíval se na její ucho. Nebylo velké, ale tvar jeho se mu nelíbil. V liniích jeho bylo cos neušlechtilého. Lalůček byl příliš malý, boltec násilně promáčknut a ke hlavě přitlačen a leskl se jako vnitřek vlaského ořechu.

Pozoroval ji někdy zcela chladně a nepředpojatě. Byla obrovská žena, kosti její byly mohutné, ramena její byla jako balvany masa. „Virago," pomyslil si. On byl proti ní drobnou hříčkou.

A ona cítila, jak na ni Artur hledí a zloba zaplála jí v zelených očích.

Artur cítil, že chladne, bezdůvodně, nespravedlivě a zlobil se nad zpronevěrou svých citů. Myšlenka rozchodu počala se plížiti jeho duší. Když ponejprve si ji uvědomil, pocítil prudkou, děsivou bolest. Jakoby mu někdo bral klenot, těžce dobytý, vzácný. Tu kvapil k ní, tulil se k ní, dobýval si nových něžností, hladil ji žárlivě. Odprošoval ji v duchu. Vášnivě se jí chápal, pil její dech, teplo jejího mladého, rozháraného těla pronikalo ho, až hojný pot sperlil jejich tváře.

Leč Felicitas, jakoby vyciťovala jeho nucenost, rozhřívala se stále volněji a chladla rychleji.

Slova jejich, když ochabli po roznětech, byla jako rány kladiv. Tvrdá a úsečná. Myšlenky couvaly před proslovením do skrýší, a falešný pathos zněl v kovu jejich hlasů.

„Co ti zase je? Nač myslíš?"

„Nevím."

„Pochybuješ zase?"

„Neptej se mne!"

„Ach, ty mne doženeš —"

„K čemu? Řekni!"

„Že se zapomenu, že tomu učiním konec, všemu!"

„Učiň!"

„Že zabiji — tebe a sebe — že — že —"

„Zab!"

„Felicitas!"

„Arture!“

Byla pravdivá. Ale nebyla to láska k pravdě, leč bezohlednost hýčkané tyranky. Artur cítil, že Felušce křivdí, že ji ponižuje. Zvykla si mluviti s ním ironicky. Vyptávala se žebraček a podomních obchodnic, zda on nepěstuje nějaké poměry nízké, nedovolené. Dráždilo to Artura, a uchvácen vztekem oplácel jí břitkou satirou. Ona vzkazovala si pro něho, a když přišel, nevěděla, co by mu řekla.

Rozmary její působily Arturovi trýzeň. Pozorovala-li to, setrvala v nich, až staly se jí zvykem. Postřehla slabůstky i idiosynkrasie Arturovy a zkoušela na nich sílu jeho lásky. Narážela uštěpačně na jeho nevěreckost. A přece dříve nebyla by si ani troufala říci, jak ji to trápí, že on nemá téže hluboké víry jako ona. Rád rozvrhoval svůj čas napřed, přicházel i odcházel v určitou hodinu a byl nervosním, kdykoli se mu zhatil rozpočet. Zvala ho k návštěvě v neobvyklé hodiny a nalezala na sta příčin zdržovati ho při odchodu. Pásla se na jeho rozpacích a mrzutosti. Zlobilo ji a těšilo zároveň, když blednul a rudnul, povoluje jejímu zdržování, když přešlapoval s kloboukem v ruce, když nedařilo se mu zastříti netrpělivost. A když propouštěla ho konečně, činila tak s výčitkou žárlivé ženy. Jinde a od jiné, že by jistě tak nepospíchal. A sedával přec u ní celé hodiny, až omrzelost zírala na něho odevšad.

Hořkost z takového rozchodu rozlévala se v nitru Arturově a otravovala i chvíle blaha, jež stávaly se vzácnými a krátkými. A myšlenka rozloučení ztrácela na své prvotní děsnosti, neplížila se již za chvil chabých, leč usadila se drze a pevně ve všech jeho úvahách.

Vzkazy Feluščiny do mlýna — sama svou kmotřinku nikdy nenavštívila — nabývaly postupem ostrosti rozkazů. Okamžité nevyhovění mělo v zápětí vzkaz důraznější, výčitky, slzy, hněv.

Někdy skryla se Felicitas Arturovi a objevila se teprve, když bezvýsledně hledav a drahně času zmařiv, odcházel.

Teta Ptáčkova ochuravěla. Za dubnového večera, sychravého, větrného a tmavého, se jí přitížilo. Pan otec zašel do města pro lékaře. Snad též na sklénku piva. Artur zůstal mimo služku u nemocné samoten.

Vkročil posel z M. Podal Arturovi list. Že prý se slečinka nechá pěkně poroučet.

Artur rozbalil list: „Čekám tě. Posel provodí tě k nám s lucernou. Felicitas.“

„Nemohu!“ vyjel si Artur příkře na posla. Vzpamatovav se, dodal mírněji: „Že se nechám pěkně poroučet a nemohu.“

Posel odešel. Za chvíli rozleželo se Arturovi vše v hlavě. Vzkypění jeho hrdosti se utišilo. Což kdyby Felicitas z přenáhlení — —? Hrozila mu již, že si ublíží, že beztoho nikdo, nikdo na světě jí nemá rád. V neshodách s ním vybíhala lehce oděná ven na dvůr do mrazu a nechtěla zpět. Otvírala před ním okna, aby vyskočila ven, s prvního patra dolů. Stačil v poslední době jen projev jeho nelibosti za popud k těmto výstřednostem.

Artur se rychle oblékal. To si nechtěl bráti na svědomí. Vezme si ji, ano, i kdyby po boku jejím místo ráje nalezl peklo. Byl jako

čestný charaktér k tomu povinen. Jen až přijde strýc. Poslal mu služku naproti. Pak vezme lucernu a půjde do M.

Strýc přišel s lékařem. Tento, vyšetřiv nemocnou, rozptýlil obavy pana otce. Nebylo žádného nebezpečí. Po té dal se lékař do hovoru s Arturem. Přijal nabídnutou skleničku slivovice. Z jedné byly dvě. Hovorný lékař zval Artura k sobě na návštěvu. Byl starým mládencem a měl pozoruhodnou sbírku starožitností. Když odcházel, ozval se venku dupot koně.

Čeledín Váhalův seskočil s koně. Nesl nový list pro Artura. Tento četl:

„Nepřijdeš-li okamžitě, vím, že tvá láska byla lží. Pak bude konec mezi námi. Neuvidíš mne více. Felicitas."

„Co je slečně," tázal se Artur čeledína.

Tento obrátil se lhostejně, utřel si ústa od pořádného doušku piva, jež mu pan otec nalil a prohodil: „E nic!"

„Jak to nic?"

„E ďáchant to ví."

„Co dělá slečna?"

„Hraje na forte a panáček zpívá."

„Aha, páter Vojtěch," poznamenal mlynář.

Artur znal velebníčka jako dobrého hudebníka a zpěváka. Byl spřízněn s rodinou Váhalovou a jsa k sousední farnosti přidělen, navštěvoval své příbuzné často.

V Arturovi vzkypěl vzdor. Tedy pro svou zábavu volá ho od nemocné! Obviňoval ji z necitelnosti, ze sobectví. Nedbal toho, že snad o nemoci nic neví. Hodilo se mu, ignorovati to. Ne, nepůjde k ní. Svlékal rychle kožich.

„Co pak?" podivil se strýc.

Artur pověsil kožich a vstrčil ruce do kapes.

„Zůstanu doma," odtušil suše.

„Počkejte vedle," řekl pan otec čeledínovi a zamrkal na Artura. Jakmile zavřely se za odcházejícím dveře, přistoupil k Arturovi. Usmíval se dobrosrdečně a zdvihl varovně prst.

„Nu, snad nejsi žárlivým na sluhu Páně?"

Artur se zarděl a cítě to, ztvrdnul ve svém vzdoru. Nenalezal slov k odpovědi, jen mručel něco mezi zuby.

„Nebuď dětinou a jdi," domlouval mu strýc, odstupuje od kamen, kde až dosud hřál své ruce.

„Nepůjdu!" odsekl Artur. Rozhodnost jeho zarazila strýce. Znal již vznětlivou, umíněnou povahu Arturovu. Nenaléhal více.

„Nu, dělej, jak rozumíš," chlácholil pan otec, prohlížeje a otáčeje svou pravou pěsť pod nosem. „Až se vyspíte oba, bude snad po bouřce. Ale Felušce odepiš. Vzkazovati se nesluší."

Artur sedl ke stolku a napsal na navštívenku svou jediné slovo: Nemohu.

Čeledín odešel, a Artur vystoupil do svého podstřešního pokojíku. V nitru jeho zavládla podivná tišina. Jakoby jakýsi tlak od něho odstupoval, jakoby balvan jakýsi zapadal tiše do hlubin vod.

Felicitas se urazí, vypoví mu. To jistě. A mimo nepokoj, úzkost, nepociťoval ostnu lítosti neb zármutku. Cítil, že vyzul se z jejího ručenství. Ukázal jí, že je muž. Sám o tom poslední čas pochyboval.

Ráno, jak se rozednilo, loudal se do M. U Váhalů bylo zle. Otec jel hned z rána pro lékaře a nyní zase pro léky. Felicitas ležela, teta Bibiana byla u ní. Artur nesměl vejíti. Služka vyřizovala mu, že lékař návštěvy zapověděl.

Čekal tedy ještě chvíli. Procházel se nečinně nádvořím a přiblížil se ke chlévu. Zaslechl brumlavý hlas Anéšin, mladé, kypré služky. Zatajil dech a naklonil se přes poloviční dveře do chléva. Zády k němu obrácená, před úzkým okénkem vzdušným stála děvečka Anéša. Držela v pravici knížku poštovní spořitelny. Levicí hladila plavku po hřbetě. Odříkávala patrně nějakou úlohu.

„Já mu řeknu: A co s téma interesama? On řekne: S jakéma? No, řeknu, za dva roky ste mi nic neplatili. Tož to vypovídám všecko. Je toho, myslím, na šedesát rénských. On mi řekne: Ale pro Boha, co budete s tolika penězma dělat! Snad ne se vdávat? A co bych nemohla, řeknu já, komu je co po tom? Ale on se na mne oschápne (osopí) a bude chtět, alespoň interes mít darovaný. Ale já jim ho nenechám, to, řeknu, raděj tu knížku roztrhám."

Anéša počala zuřivě mlátiti knížkou ubohou krávu. Tato obrátila k ní hlavu a zabučela.

Artur se rozesmál. Připadla mu na mysl známá anekdota ševce, nesoucího na trh juchtové boty. Všechna červená mihla se Anéša v útěku kol něho. Zpozorovala, že ji špehoval. I Artur se zarazil nad tím, jak necitelným, neslušným se stal. Felicitas trpí, a on se směje, má ještě smysl pro takové hloupé věci. Odcházel zasmušen a v tajných obavách domů.

Mechanicky vyňal po cestě kalendář z náprsní kapsy. Rozevřel jej. Prudký vítr vyfoukl z listů zápisníku uschlou květinu. Geranium! Kráčel zrovna podél řeky. Pohlížel, jak tenká, lisovaná silhouetta zakroužila ve výši, zapadla do vody, zmizela. Vzpomněl na dobu, kdy Felicitas kvítek utrhla, políbila a jemu dala. Jak často o tom mluvili. A nyní -- adio!"

K večeru přikvapil do mlýna otec Váhal. Stropil rámus. Proč a jak že se to s jeho dcerou nakládá. Zda je nějaká běhna, zda nalezl ji za plotem, zda není také tvorem s lidskou duší, aby mohl ledaskdo s ní pohrát a pak ji zahodit.

Na nespravedlivá obvinění odsekl Artur rovněž nešetrně. Nebýti otce Ptáčka, bylo by s Arturem bývalo zle. Otec Váhal chtěl „toho kluka" roztrhat. Soptě hněvem, odejel.

Druhého dne poslala Felicitas Arturovi dary jeho zpět. Navzájem vrátil jí dárky její.

Tak prosaicky neslavně skončil milostný poměr, jenž zdál se Arturovi býti utužen na věčný čas. Bylo mu jako ochotníku, jemuž vnutili velkou úlohu, k níž síly jeho nestačily. Byl vypískán, ale místo aby byl zdrcen, pociťoval úlevu. Bylo mu to samému záhadou. Jako na znaveného cestovníka sestoupil na něho jakýsi duševní spánek. Lenivě myslil, mátožně cítil. Sebral své věci a odejel do Prahy.

Pro Felušku byla tato rozluka vysvobozením. Vyplakavši se, zotavovala se rychle a odejela k přátelům do Vsetína. Artur doslechl později, že provdala se za mladého advokáta v Brně.

Nežli mohl pokračovati ve studiích, bylo Arturovi dostáti branecké povinnosti. Byl dvacet let stár a předvolán ku květnovému vojenskému odvodu v Praze.

Svlečen postavil se do řady za jinými branci. S nadlidským namaháním potlačoval svůj stud, jenž tentokráte zvláště na něho podivně dolehal. Mhouřil oči, aby neviděl, co kol něho se děje. Zavoláno jeho jméno. Předstoupil před komissi.

„Dejte ty ruce pryč!“ velel vojenský lékař.

„Ruce podle těla!“ kommandoval major.

Šumot zatemnil smysly Arturovy. Jako mlhou viděl, jak členové komisse zaraženě na sebe pohlédli.

Kdosi kladl mu otázky a on odpovídal.

„Jak se jmenujete?“

„Artur Vesnický.“

„A otec?“

„Arnošt Vesnický.“

„A matka?“

„Aurelie.“

„Rozená?“

„Feutlerova.“

„Souhlasí,“ potvrdil kdosi. Někdo jiný dotýkal se zatím Artura, zobracel ho na vše strany.

„Na vždy neschopný! Hermafrodit. Do závorky androgynie. Můžete jíti!“

Artur odcházel zaražen. Nepřemýšlel dosud o tom, zda bude odveden k vojsku čili nic. V návalu studu, jejž pociťoval z obnažení svého, z úštěpků ostatních branců, kmitlo se jen jako lehký stín podivení. Leč stud ochabnul, za to podivení jeho houstlo v hrozivý mrak a pod stínem jeho zachvívala se duše jeho závany mrazivého tušení, strachem před neznámou katastrofou.

Hermafrodit! Hermafrodit! znělo mu v uších. Nahlédl do naučného slovníku a četl dychtivě. Úsměv nedůvěřivý, plný rodící se úzkosti utkvěl mu na rtech, když dočetl. Jak to je vše podivné! Jest možno, aby takoví lidé žili? Zabořil se do přemýšlení.

Ale vždyť on sám — dle výroku lékaře —! Projelo jím studené leknutí. Z mraků zarachotilo zlověstně. Nohy ztuhly mu na místě. Znovu četl a znovu se usmál. Hlouposti! Přec nepoddá se děsu z neznámého. Pouhý, přelétavý horror vacui. Zvykne si tomu. Jen divno, předivno, jaké odrůdy to má člověk, ssavec, zvaný homo sapiens.

Ale smích na jeho rtech kameněl, protahoval se v pošklebek, zuby jeho cenily se a klapaly jako v zimničním záchvatu. Všecky údy ho rozbolely až do kostí. Zamknul dveře. Chvějnou rukou spouštěl záclony v oknech svého bytu, až octnul se v temnotě. A usedaje skryl tváře své do rukou. Zalezl sám do sebe ve zdrcujícím poznání ohromné tíže, ohromného studu.

Strnul. Vystoupil ze sebe a těkal poplašen kolem jako netopýr ve slunci, narážeje všude a otloukaje se do krvava. Mlhy válely se před jeho očima.

Hermafrodit, on hermafrodit! Divoké mručení jakés nevídané, krvežíznivé, blížící se bestie provázelo tyto výkřiky jeho duše. Náhlý vichr rozkolotal jeho myšlenky jako suché listí. Šílený kolotoč a náhle stanutí, shroucení se. Jen srdce bilo stále i v rozvratu tom, ale bolestně, jako zachyceno a taženo dolů ostrým háčkem a při každém úderu jeho píchla zarytá vidlice.

Jen chladnou krev! Cos k němu volalo. Jen klid! Systém a přehled! Nutno ovládnouti vzpouru myšlenek. Nutno!

Rozsvítil a namočil ručník do studené vody. Obložil náčinky hlavu. Po chvíli ustoupily mlhy, rozjasnily se oči. Když tedy je hermafroditem, proč jím je? Jak se jím stal? Proč zrození jeho a sice právě takové zrození jeho bylo nutné? Proč bylo neodvolatelné? Neboť věřil, že vše ve světě je nutné, nic zbytečné! Tedy to velké, neznámé „x", o to tu běží.

Úsilným pořádáním, krocením myšlenek ztrácel pocit tělesní rovnováhy. Do hlavy nalévala se mu olovněná tíže. Klonil se k zemi, hledaje ztraceného těžiště, a cítil závrať, jakoby otáčel se na levo kol své příčné osy.

Zapuzoval úsilně všecky ostatní otázky, dorážející na něho jako rozdrážděné včely, a opakoval si znovu a znovu své hlavní, prvotní.

Rozevřel knihy. Shledal, že se mu nedostává té neb oné. Kupoval je, pokud se jich dopídil. Pro jiné zašel do universitní knihovny. Četl knihy lékařské, knihy fysiologické, filosofické. Snažil se proniknouti obsah jejich pomocí slovníku konversačního a encyklopedie. Unaven čtením opíral se rukama o stůl a jako mnemotechnik kýval chvíli hlavou a polykal na prázdno. Proseděl dni i noci. Jedl mimochodem a spal nedopatřením přírody, úkradem. Popálil se v bezděčném spánku převrhlou svíčkou.

Nedůvěřoval pravdomluvnosti lékařů, alespoň ne vůči nemocným intelligentním. Musil míti jistotu. Knihy mu jí nedávaly. Zajel do Vídně a v obleku dělnickém zašel na polikliniky do ordinace chudých. Proti chuďasovi se nikdo jemnocitem nerozplývá. A soudil správně. Vyšetřující lékaři diktovali zapisujícím medikům do ambulatní knihy na vlas totéž, co slyšel od plukovního lékaře při odvodu.

Nedalo se dělati zhola nic. Každá operace byla marnou. To mu řekli. Nebylo více pochybností. Čím dále tím ohromnějším objevovalo se mu jeho neštěstí, až vzrostlo v rozměry nadlidské!

Hora žalu řítila se na něho, cítil jakoby svazy jeho nervů pod její tíží praskaly a se trhaly.

Posud jen domníval se sem a tam býti nešťastným, koketoval s žalem, bol svědčil jeho mládí, při tom však nikdy nescházela mu potestas consilii, východisko ze zápletky, věděl si rady a odtrhoval se od domnělých křivd.

Zde stanul v životě poprvé bez rady i útěchy. Poznal otravnou hořkost beznadějné bolesti. Utíkal, vyhýbal se zničujícím konklusím chladné logiky. Vrhnul se se zápalem fanatika na dobrodružné dráhy myšlení, svěřil se skokům fantasie.

Četl cos o dědičnosti chorob, o degeneraci potomků. Otec jeho byl přece zdráv. On sám byl nepochybně degenerovaným. Byl samý nerv. Snad, že otec jeho se ženil stár? Namáhal buňky svého mozku, věřil ve zděděné umy a náklonnosti několika generací. Leč marné námahy! Paměť živé hmoty, dědictvím převzatých jeho buněk mozkových, zůstala otázkám jeho odpověď dlužna. Kdy a kde vznikl první zárodek jeho abnormity? Jak se jím stal tím kusým tvorem?

O matko, matko! Jak svatokrádežně hrabe se syn tvůj v zásobárně svých upomínek na tebe! Palčivá, slepá, bezohledná touha vše zvěděti, nestáti věčně před nerozřešenou otázkou, stěžejní otázkou jeho existence, oživila jeho vzpomínky, že daly se poslušně do klusu, a on uprostřed v manéži popoháněl je, zkoumal, obracel na vše strany. Proč spálil jen listy otcovy matce?

Jak se asi trápila! Ztuhlé srdce jeho povolilo pojednou, jakoby křeč je opustila. Jak se asi trápila! Nyní pochopoval její stálou melancholii, její předčasnou brázdu slzavou v tváři, její srdeční vadu. A on bláhový myslil, že to bylo vše pro otce . . . Ne pro otce, pro syna lily se její slzy bez ustání a úlevy, jen on naplňoval její srdce, svíral je studem i starostí, on byl křečí smrtelnou jejích posledních chvil.

Jeho existence jí přinesla neduživost a smrt. Existence, o niž on se neprosil . . .

Nedoceňoval ještě matčin jemnocit, její prohlédavost. Vzdalovala ho od poznání vlastního těla nepozorovaně, ale přece systematicky, obezřele a úplně. Proto nesměl mezi ostatní soudruhy. Neděkoval jí ještě za to. Snad by bez ní dříve byl zvěděl pravdu, ano, ale snad též by byl již pronikl věci na kloub. Vždyť musí, musí býti nějakého vysvětlení, nějakého důvodu, nějaké úlevy. Nevěřil v bezúčelné žerty a rozmary přírody.

A postupně se mu rozjasnily mnohé upomínky dosud záhadné. A ostré světlo sálající z nich naplnilo ho bolestnou hanbou.

Kdo jste? syčel hlas Isabelly. Nyní rozuměl její otázce, rozuměl jejím lačným očím, oklamaným, v nichž blýskal zlověstně výbuch, k němuž chystala se ústa její dokořán rozetmělá. Slyšel zase její faunický checht, když prchal . . .

Ano, rozuměl nyní otázce její velmi dobře.

A což nedosněné touhy Feluščiny, neukojené dychtění, jež on nevědomec lehkomyslně probudil? Zda nekynuly mu nyní přirozeným zakončenim, jehož on dříve marně hledal?

Cítil, že do nitra jeho kape zvolna jed, rozlévá se hořce a chladně, pálí, ničí a rozežírá. Že tmy jeho houstnou, den jeho předčasně se připozdívá a ze soumraku a morové atmosféry, že vztyčují hlavy své Bol a Strázeň, obři, celí v železe nutnosti a nezničitelnosti. Blahodárnost umírání poprvé dotkla se víček jeho, že se pootevřely.

Ztupěl a zase procítal k běsnění. Chladné vzlyky rvaly jeho hrdlo. Vyhostěncem, podivným kočovníkem byl ve světě! Napadala ho zuřivost podvedeného. Má zůstati oloupen o to, nač každý člověk má právo, co činí život životem, v čem skryty jsou prvky a příčiny nejkrásnější myšlenky lidského mozku, snu o nesmrtelnosti? Jaká to ironie! Nač

je mu té vřelé krve, téže zdravé, prudké krve, týchž tužeb po mladém ženském těle, jako u jiných mužů? Čím vzbudil hněv osudu, čím zasloužil těžké pokárání? Proč stvořivši ho podvojně, nedala mu příroda sebeúkoj?

A zase nenalezaje sám v sobě pomoci, obracel se o záchranu ke svému okolí. Uvažoval se zoufalou soustředěností o přírodním problemu svém, o záhadě fysiologické. Zda možno, by existovala mladá, zdravá žena, dětsky nevědomá, stvořená k liliové čistotě, aby nikdy neozval se v ní pud, aby ani na okamžik nebyla slabou, nezatoužila po něčem více než splynutí duší? Zda stačila by ku stěstí takového srdce, a sice na vždy vystačila láska platonická, andělská, k muži prostému od rmutu pohlaví, k hermafroditu? Vždyť snad ženy jsou ideálnější, skromnější než mužové. Polibek, vyplňující celý dívčí sen o štěstí!

Utopie! Chiméry! Nemožnost! Dospěl vždy, ať bral se kteroukoli cestou syllogismů, k témuž tvrdému závěru. Vzpomněl na Felicitas.

Z otráveného nitra klíčilo bezbarvé a nešvarné býlí misanthropie. Počal záviděti všem a nenáviděti všecky. Opovrhoval hlučnou prázdnotou světa, jak on jej viděl, opovrhoval klidem, tou natvářkou lhostejné necitelnosti. Rozbolavěl celým povrchem své bytosti, a nervy jeho smršťovaly se na každý zevní popud, jako dotknuty žhavým železem.

I zdraví jeho chátralo vůčihledě. V hrdle žehnul ho tlak, žaludek protivil si potravu, ruce se mu téměř stále nervosně chvěly.

Konečně již jen jako automat točil se v kruhu svých záhad. Jako lapený vlk v jámě. Tlum týchž myšlenek vracel se mu stále, trýznivě a neodbytně. Cítil, že bádání jeho zjalovělo, že nevybředne více z léčky, již mu osud nastrojil. Rozháranost stále hloub vnikající přetrhovala logická pásma jeho myšlenek.

Zůstal v tom stavu několik týdnů a měl pocit, jakoby zapadal, osamotněl někde ve spoustě, jako jediný živý na hřbitově.

Strašný děs z duševní choroby, úplného zhasnutí intellektu, sezvěrovatění šlehl mu jako blesk duší.

Jen ne se zbláznit! Jen ne zbláznit!

Všecky zbylé síly jeho bily na poplach. Zoufalství sebralo hotovost, energie zaplanula s praskotem. Artur vybral se chvatně na cestu do ciziny. Jen pryč, pryč z otrávené atmosféry, naplněné strašidly!

Jezdil světem jako bez duše. Nebyl s to více než na jeden den vypracovati si cestovní plán. Další budoucnost unikala mu ve tmách.

Pobýval v městech bez zájmu, prolétal jako v cestovatelské monomanii Evropu od peřejí severního moře až pod nebe zakalené popelovými mraky z Aetny, od nekonečných stepí ruských až po smavý břeh Riviéry. Každá hodina byla mu starou, dlouhou. Stavby jeho duše se kolísaly. Zvolna prolínalo do všech porů jejich studené, usmrcující zoufalství. Byly celé dni, kdy nepohlédl přímo do žádné lidské tváře.

Uštván tělesně a blízek smrti uvázl konečně v malém tyrolském Lienzi. Dále zdráhal se průvodčí vlaku voziti cestujícího zřejmě nemocného. Snesli ho s vozu a uložili v hotelu. Dostavil se lékař a poručil naprostý klid.

Po třídenním pečlivém ošetřování dovolil lékař Arturovi, že směl s průvodcem a o holi vyjíti ven, na čerstvý vzduch. Artur dal se podél Drávy.

Byl letní den podmračný. Několik dní před tím smáhlo slunce nemilosrdně. Vše chystalo se k bouřce. Vlaštovky létaly nízko. Tlumené červené světlo rozlévalo se po údolí. Chvílemi přitáhl hrozivý černý mrak, zatměl údolí, jímž provanul zároveň vlhký, chladný dech větru. Koruny stromů rozhučely se, rozevlály.

Artur bloudil zrakem na strmých velikánech alpských, semknutých v kruh zdánlivě úplný. Nejblíže Spitzkofl, dále Unholdi. Na tomto pohoří ne nepodobném hřbetu dvojhrbého velblouda utkvěl zrak Arturův nejdéle. Divoké, rozeklané, nebetyčné srázy jeho přissávaly duši jeho k sobě. Klouzala se po jejich hranách, rozdírala se, zapadala do sněhových hrobů, zírajících mezi útesy. Z hloubi našedlých roklí proudila až k němu vlhká, stuchlá plíseň, klid, v stínu jejich tajil se přechod z ničeho do života a z života v nic. Dech z chaosu, z velkolepé beztvárnosti.

Usedl na pokraji hustého podrostu lesního. Vítr ulehl, šumění se utišilo. Země zatajila dech. Seděl tiše. Tiché, rytmické šelesty ozvaly se. Někdo dýchal, stál za jeho zády. Obrátil hlavu. Nic, dýchání přestalo.

Mraky na obloze odtáhly, bouře přesunula se jinam. Údolí se rozsvětlilo. Boky hor clonily se ultramarinovými hávy, jasnícími se znenáhla v průhlednost závoje, jednotlivé tříště mrakové táhly po úbočích vzhůru jako opozdění harcovníci, houstly, srážely se, tratily a zase objevovaly, až zmizely na dobro, jakoby je skála vpila do sebe.

A pojednou viděl, rozeznával ho Artur, giganta na skále rozloženého, zdřímlého, v nahé síle a bez pohlaví, Thanata, obrovského hermafrodita. Ta bělavá, klassická hlava tesaná do ostrých hran křídovce, tmavý les vlasů, spadajících až k zavřeným očím. Věčnost vepsala ve tvář to své nesmrtelné ticho, Artur četl runy její, a žádná vražedná zbraň neleskla se v prázdných široce rozevřených dlaních. U skalistých nohou jeho, — nyní gigant neslyšně se vztyčil — černala se rozbitá pouta, dohřmívaly a zhasínaly blesky, rozlévala se tříšť sesouvající se pyramidy.

Letní lyrika údolí nevábila Artura. Ztratil smysl pro jemnější zvuky, něžné barvy. Ochablé nervy reagovaly jen pod úderem nejsilnějších dojmů. Zraky jeho spěly jen k vrcholům, k povrchu a pomíjely složky věcí, těkaly a nevnikaly.

V hostinci navštěvoval Artura stále lékař, dr. Napotník, jak se mu představil. Artur si ho nevšímal, nemiloval lékařů.

A přece nebyl dr. Napotník muž obyčejný. Nebyl mluvkou ani šarlatánem tento zavalitý, hustě zarostlý brunet. Neprodlužoval své návštěvy, nečinil zbytečných otázek, vůbec nebyl ani familiérním. Šetřil netrpělivosti a podrážděnosti Arturovy, nepoddával se však též jeho rozmarům. Čelil mu, uznal-li toho potřebu, s jasným klidem.

(Pokračování.)

Josef Manes: Podobizna p. Š.

DR. F. X. JIŘÍK:

Josef Manes.

Jako další dodatek k podrobné studii o Josefu Manesovi, kterou uveřejnili jsme r. 1899, přinášíme v čísle tomto reprodukce tří obrazů Manesových, posud širší veřejnosti neznámých, které spadají v obor portraitu. Jsou to dvě podobizny pana a paní Š—ových a studie ženské hlavy. Obě podobizny pochodí z polovice let čtyřicátých, jsou signovány a datovány a vznikly bezpochyby v poslední době před odjezdem Manesovým do Mnichova, tak že spatřujeme v nich vrcholní stadium umění jeho, k němuž dospěl ve škole Tkadlíkově a Rubenově.

Na školu tuto poukazuje přesná linie a určitost kresby, všem žákům školy té společná, ale mimo to svědčí obrazy ty rovněž o samostatném pojímání modelu a snahu po podání charakteristiky v detailech i celé postavě. Ona známá, zvláštní splývavost linií Manesových a měkkost modelace pozdějších jeho prací, zejména kreseb, dá se již i na těchto obrazech stopovati, a shledáváme, že byla tato vlastnost již od počátku důležitou podmínkou a známkou osobního stylu Manesova. V uvedené životopisné studii dotkli jsme se obšírněji otázky, proč opustil Manes pražskou školu, aby hledal dalšího vzdělání v Mnichově, a obě zde reprodukované podobizny dosvědčují vskutku, že po roce 1845 nemohl Manes na škole pražské již ničeho získati a že bylo jen přirozeno, že odešel do ciziny, aby seznal proslavenou tehdy školu německou. Víme ovšem z dalšího, že proslavená škola ta neměla na štěstí velkého ani trvalého vlivu na umění jeho, nýbrž že talent jeho rozvíjel se sám a razil si vlastní cestu. A poněvadž oba zmíněné portraity obsahují již tolik známek charakteristického a individuálního jeho slohu pozdějšího, jsou důležitými mezníky Manesova umění na rozhraní dvou period, svědčíce, že Manes již v mladém věku vynikal jako umělec silnou individualitou, kterou nejrůznější vlivy pozdější nebyly s to podlomiti a změniti.

Také pojetí a celkové uspořádání projevuje takt a ruku uměleckou: dáma prochází se v parku s hustou zelení a vodotryskem v pozadí; v pravo umístěno schodiště, zdobené skvostnou skupinou amorků, jež jsou pravou perlou komposičního Manesova talentu. Za účelem jasnějšího poznání podrobností přinášíme také poprsí dámy o sobě v měřítku větším. Neméně zajímava jest podobizna p. Š. jakožto protějšek k obrazu předešlému; v cestovním obleku stojí na břehu, očekávaje příjezd lodi; povšimnutí zasluhuje jeho dlouhý, parádní český kožich.

Studie ženské hlavy, kterou dále v reprodukci přinášíme, pochází z doby pozdější a vyznačuje se pevnou rukou, svižnou kresbou a zlatým, průsvitným koloritem; v koncepci její zračí se ono melancholické pojetí a produševnění, vlastní pozdějším pracím umělcovým; jest to jedna z oněch poměrně dosti četných studií a skizz více méně dohotovených,

v nichž snažil se Manes vystihnouti určitou náladu, moment duševního stavu, jaký ovládal jeho vlastní nitro, jež projeviti chtěl zamýšlenými komposicemi a plány, k jichž konečnému provedení nebylo mu z největší části popřáno osudem příležitosti.

Několik dalších prací z vrcholní doby Manesovy přineseme v čísle příštím.

(Pokračování.)

Písně.

(Svému bratru Janovi.)

Pršelo v noci! májová vláha
skropila nám ta políčka drahá,
obilí na nich,
padalo zlato! mráčky se rděly,
ruměncem blaha obzor plál celý
v hodinách ranních.

Vzduch voní lesem, kouzelným chládkem,
kde pták si hlídá ve zmatku sladkém
tajemství hnízda,
a jako harfa, varhany, flétna
zní jásot tvorstva, k oblakům vzlétna,
bzučí a hvízdá — — —

Na stéblech trávy, na drobném kvítí
životní radost hoří a svítí,
ve vodách zpívá.
Člověk zas věří . . . Všechno-li jásá,
nezhynu též; i ve mně spí krása,
mnou se kol dívá!

Stromy ještě bezlisté
vysoké ty, zadumané,
tiše k nebi zírají,
svěží větřík s hora vane,
pokyvuje ratolestí,
na níž hnízdo — ptačí štěstí.

Co si myslí as ten strom
a co se mu v zimě zdálo,

kdy vše kolem umlklo
a v závějích zapadalo,
co v tom vrcholku se děje,
v němž kvas do výhonku spěje?!

Co jen cítí stará zem,
když se jarní chvíle vrací?!
Co jí vánek svěřuje,
co jí vypravují ptáci?
Ach, vše starou písní jásá,
jež vždy novou radost hlásá.

—

Jen chvíli v stromě žít, byť holém,
a hovořiti s Pánembohem!
Pán promlouvá, strom přisvědčuje,
a vítr slavnou hymnu duje —

Mně zdá se, že ty boží stromy
nám zírají až do svědomí,
že nemohla bych hřešit ani
při starých stromů šepotání.

Že bála bych se slovo říci
ret lidský kalem hanobící,
ach, čistá budu, jak jen mohu,
neb — řekly by to Pánubohu.

—

Na větvích a na větvičkách
plno puků,
trčí v jas a do ptačího
čarozvuku,
rozvinou se do vějířků,
zardí květem, —
že by člověk objímal se
s celým světem.

Kukačka jak zvonek zvoní
z temna lesa,
mají tam snad velkonoce,
že tak plesá,
ba že, je tam z mrtvých vstání,
v lesích, v poli,
pohleďte jen na vrb řady,
na topoly.

Člověk stojí — je hod boží,
hledá brata,
by s ním sdělil, že je v louce
plno zlata,
by mu, jak v slovanské Rusi
o vzkříšení,
vtiskl, ať chce nebo nechce,
políbení.

—

Ta zlatá housátka
u bílé matky!
štěbot jich tenounký,
svěží a sladký,
věru, žeť podoben
žvatlání dítek,
v němž zvoní, cukruje
anděl, či skřítek.

Vy, boží ptáčkové,
vy, boží děti,
radost a půvaby
s vámi v svět letí,
bez ptáků příroda
byla by němá,
bez dětí celý věk
radosti nemá.

—

Zasmály se hrdličky
jako děti malé,
zasmál bys se také tak,
smál se s nimi stále,
už i smutná ozvěna
-- ne víc píseň zlomená —
mezi kmeny tancuje,
řehtá se a trilkuje.

Na výsluní sedá kmet,
s hlavou jako mléko,
radost jemu umřela,
mládí — předaleko,
nemocný a mrzutý
sedá na kmen vydutý,
položený u lesa,
jenž ční až kams v nebesa.

Nemluvil by celý rok,
syt je všeho ruchu,
únava a beznaděj
hlodá v jeho duchu,
jen když děti uvidí,
odpouští a návidí,
trud svůj s šíje setřese,
omladne a směje se . . .

Irma Geisslova.

Z cyklu básní „Chrám bosých“ Aug. Eug. Mužíka.

POLEDNE.

Okolo nemocnic
kráčím sám teď,
spěchám již víc a víc
za městskou zeď,
v trávníky, lučiny
květnaté, svěží,
v zeleň, již bystřiny
čilý proud běží.

Budova příšerná —
šeré ty krovy!
zoufalost bezměrná
u nich si hoví.
Stojí a nehne se,
zří okem upíra,
za chorým zavře se,
mrtvým se otvírá.

Slyším tam uvnitř tak
dlouze a táhle
vzlyky a stony jak
šílenstvím sprahlé;
to mroucí volají
zoufale kol,
neb tupě skrývaji
mrtvý svůj bol . . .

Nadarmo o pomoc
zalkali v svět,
černá kdy chorob noc
zastře jich hled;
nevidí nikdo z nich
světla ni vzduchu,
zlatistý slunce mih,
svět plný ruchu.

Na loži leží tam
ubledlá hlava,
zoufalec sám a sám
v myšlenkách dává
s bohem již životu,
neb cítí chvění
smrti a prázdnotu
hrobního snění.

Cítí již dopadat
na rakev svou
přetěžké hlíny sklad,
hroudy, jež řvou
děsný a divoký
nicoty zpěv,
s potu že potoky
stydne mu krev.

Cítí, jak pozvolna
z lebky mu vstává
nová kás, pospolná
žití druž tmavá,
v starém jak těle mu
jiný plá duch,
k cizímu, novému
žití to vzruch!

To bude růže as
krvavá, svěží,
každý že jemu vlas
hrůzou se ježí,
která mu do hlavy
ryje svůj kořen,
cítí, jak řeřavý
v mozku je vnořen . . .

To bude lilie
bílá jak sníh,
prsa mu rozryje

tisícem rýh.
Tajemství zrození
živé v něm spí,
přírody tvoření
na něm tu lpí.

Příroda strašlivá
přemýšlí stále,
v tvary se odívá
nové zas dále,
sní, ale ve snu svém
dál tvoří zase,
sterým je porodem,
v snu co jí zdá se.

Na loži leží zde
ubledlá hlava,
cítí, jak tiše jde
žena snu tmavá,
palčivou dotýká
čela se rukou,
bolest že proniká
sladkou jej mukou.

Hrůza jej prochvívá,
krev jemu pije,
morek mu ohnivá
vyžírá zmije,
srdce již usíná,
stydne v něm ruch,
strnulost napíná
jej na svůj kruh.

Pod tekem přírody
rozklad již cítí,
strašlivé lahody
děs v něm se nítí,
ve šťávu rostliny
mění se krev,
z kořenů hlubiny
do všech jde cev.

Náhle jak s nebe jas
blesku by sjel,
žitím že pozatřás
veškerých těl,
ozval se zvonu hlas,
bouřně tak hřměl,

jakoby z hrobu zas
zbudit vše chtěl!

S celého města kol,
se všech tu věží
v zemský a chmurný dol
jásavý, svěží
zvučel zpěv, jakby pěl
ve šíř i dál
spanilý Israfel,
písní všech král.

Poledne hřměly to
zástupy zvonů,
moře kol rozlito
lahodných tónů,
každý z nich hymnu hrál
síly a krásy
a nesl duši dál
do krajů spásy.

Do hlubin hrobu až
píseň ta sáhla,
za slední hvězdnou stráž
výše se táhla,
až tam, kde v daleku
etherný šum
rodí se v pravěku
z pralátky dum.

Nemocnic kalným sklem
záře se lila,
douškou a jasmínem
dovnitř tam dštila,
na čelo, na líce
nemocným všem,
smáli se, spijíce
rajským se snem.

To bylo doufání,
jež sílu nítí,
sílu, jež pohání
k novému žití,
to bylo zázračné
zjevení boží,
zjevení oblačné
na pustém loži.

Polibky plály tu
pro věčnost duší,
něha, jiř v úkrytu
láska jen tuší,
to byla víra, cit,
jímž člověk živ,
nových dnů čárný svit,
magický div.

Poledne! V nemocnic
pochmurnou střechu
přineslo's, sladce sníc,
radost a těchu,
fantomy pochmurné
zmizely v ráz,
a nebe lazurné
svitlo kol zas.

Bez konce, závratná
k životu síla,
a velká, úchvatná
radost tu zbyla.
Všecky ty city svou
duší jsem měřil,
náhle tak pojednou
v boha jsem věřil!

V NOCI.

Noc kolem. V ticho vše se noří.
Zem uspal klidný, jemný sen.
Jak strážné ohně hvězdy hoří
a mlčí a se chvějí jen.

Kdo nahoře to klidu nemá?
Ký nesčetný to, vážný voj
svá rozžal světla v lada němá
a při něm bdí v můj nepokoj?

Jsou duchové to lidstva bdělí,
již druhdy vedli bratry v tmách,
a věčně smutní za ně chvěli
se v starostlivých myšlenkách?

Jsou ti to, kteří v poplach bijí
a stále v zápas vodí svět,
v boj proti každé tyranii,
ať tělo kdo, ať duši hnět?

Jsou ti to, již svůj život celý
v majáků vdechli strážný jas,
jej krví srdce napájeli,
by bratrům žár ten neuhas?

Či jsou to lidstva mučeníci,
již všecko dali v svatý dar,
a mužně stoupli na hranici
a klidně zřeli v smrtný žár?

Jichž život boj byl neustálý,
ne za sebe, za bratry své,
jež rabství věčným cejchem pálí,
jež hlad a bída dále rve?

Ten boj tu dobojován není! . . .
Mně zdá se, že tam někdo bdí
a v naše tupé, klidné snění
se divým žárem hanby rdí.

Já hledím k oněm hvězdným výším . . .
Mně žalářem i vesmír ten,
tam divé hlasy duchů slyším,
checht tyranů i rabů sten.

JEDINÝ KŘESŤAN!

Ba jediný křesťan, jediný
byl's, Kriste, zmíraje na kříži;
však v našich srdcí hlubiny
se láska tvoje nevzhříží.

Mé srdce tomu nevěří,
že vnikne v hruď boháče citu zář,
já nemohu, když udeří,
mu nastavit i druhou tvář.

Jenž za srncem honí se v oboře
a s ženami hýří do rána,
a tisíce vyhází za oře,
když mně je poduška prodána!

Já nemohu odpustit vrahům svým,
já věčnou nenávist v srdci mám,
ona je otců mých dědictvím,
já vnukům zas ji zachovám!

Tesaře Synu bezdětný,
tys umřel na kříži jednou a sám —
však budiž toho pamětný:
v svých dětech já stokráte umírám.

Boháč se směje Ti, rouhá se —
chceš změniti svět? Ó zpozdilý!
Chuďasů příteli — chuďase!
A oni též tě zabili.

ATLAS.

Svět celý udržel svou skalnou, tvrdou šíjí
a trpce jen se smál, jak zdlouhavě čas míjí,
jak Moiry ztratily by šedá svoje křídla,
a hledem rouhavým se díval v bohů sídla,
kde trůnil pyšný Zeus a nektarem se spíjel.

Však náhle zachvěl se a bolestí se svíjel
jak rozšlápnutý červ, svou tíhu nemoh' snésti,
a marně namáhal se, obrovitou pěstí
to břímě pozvednout, jež do prachu jej sklálo
a šíj mu drtilo a krev mu na rty dralo.

Neb Zeus jej vida smát se jeho věčné slávě
na místo vesmíru, vzav do ruky jej hravě,
tíž bídy na šíji mu pustil neprodleně.
A bída ohromná, již člověk snáší denně,
od drobné kolébky až do hrobu, ta bída,
již ani na chvilku zář blaha nevystřídá,
ta Atlasovu šíj jak červa rozmačkala,
a větší vesmírem tu černá, chmurná stála . . .

TUCHA.

Až opustíme zemská svoje sídla,
trud života až bude nám jen snem,
až duše najde ztracená svá křídla
a věčným opájet se bude dnem,
zda potom budeme s to zapomníti
na všecku bídu, jež nám dána dnes?
Zda rozkoš večná v srdci nám se vznítí
a v mrtvém srdci nekonečný ples?

Ne — život dnešní, květ ten nerozvitý,
jejž časně spálil mráz a shlodal červ,
a útisk trpký, do mozku až vrytý,
a rabství hlod, jímž zkažen každý nerv,
to poneseme s sebou, stále, stále,
s ním v nových proměn vniknem čárný kruh,
a zapomenout všeho nenadále
nám podat nemůže ni ráj ni bůh.

Jen ironií ráj se zdát nám bude,
jen výsměchem znectěných titanů,
když, kam jen vzhlednem, i zde jeví všude
se stopy našich padlých tyranů!
Jen šachty tmu, však žádné rozednění,
neb ráje blesk, jenž v ústret nám by tíh',
toť žhavé železo, jež ve větší pal mění
ty slepé díry očí krvavých!

—

NÁPIS NA ŠACHTĚ.

Ach, v hrobky z mramoru tak voda nevniká,
jak nás tu v šachtě studí.
Ta šachta jediná jen jáma veliká,
jak psi v ní leží chudí.
My již se neznáme — vše v nás je promícháno,
kde kost je má, či ta je?
Já myslil, za živa že lidstvu vzejde ráno,
i po smrti zde tma je!

Ne, není smíření ni v světě, ani zde,
a věčně krev se roní!
Neb boháč, vesna kol kdy v slávě nebes jde,
ji pomníkem nám cloní.
On zaplacenou mší se nese do výše,
ve sféře šťastných pluje,
a hymnám andělů, již slaví Ježíše,
svým zlatem přizvukuje.

Josef Manes: Podobizna pí. Š.

Rok na vsi.

DUBEN.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

CIHLÁŘI.

Na den sv. Jiří.

Loučeňští všude byli známi jako nejdovednější příkopáři — Habrůvští zas jako nejlepší zedníci. Sotva jaro se otepli, rozletí se jako vlaštovky po kraji brněnském za prací a staví a staví paláce i chlívky až do pozdního podzimu. A jen v sobotu večer vrací se stezkami k Habrůvce tito maltou umazaní, vápnem postříkaní stavitelé, aby doma v odpočinku užili dne Páně.

To je jedna chudina habrůvského lidu.

V chudobě ještě větší světem se protloukají cihláři. Ti už ani domku nemají. Ni kousíčku pole — leda z vepřovic spleskanou, blátem vymazanou, starým doškem krytou chaloupečku. Mnozí ani té nemají a tísní se v podruží s domácími, snad zrovna tak holými, jako jsou nevýnosní jejich nájemníci.

Rok jak rok po velikonocích vydávají se s ženou i dětmi na cestu do brněnských cihelen. Někdy i dál — aby přes léto aspoň zde vydělali nutný groš, když ho není v rodné vsi. Už tak do těch cihelen chodí léta a léta.

„Musíte do těch cihelen?“ zeptal se učitel Beránkové, když přišla hlásit, že se s dětmi postěhují do Brna.

„A prosímich, co besme si počali v Habrůvce? Práca pro nás všeckéch tadyk néni a dež, tož jen na chvilku a potem zas nic. — A plat — naplut. Z takovéch védělků, jako só v Habrůvce, se hani v lítě nehuživíme, natož habe nám zvostalo na zimu! Tam v cihelňách — pravda — nadře se člověk jako kůň vode třech hodin z rána haž do devíti v noce, pokavád je světlo, vod noce do noce — haji děcka v akkordu pomáhajó — — hale za to se zas haji vedělá a přeci si pár zlatéch zachováme na zimu. A děcka — šak včil při tej přísnosti — mosijó chodit do škole tady haji tam. Bodem tam přes léto a k hodům, dá-li Pánbu a bodeme živi, zas přindem zpátke.“

Beránková poděkovala ještě „za všecku tú zlost, co pan rechtor s děckama měli“ a šla.

A tak tedy stěhují se zas všecky ty postavičky a zjevy, denně vídané ve škole, týdně v kostele: Beránek Matouš s celou sedmičlennou rodinou, Beránek Jan s třemi kluky, Hložci, Pazderci, Piňus s dcerou, Baňna se synem, Pegáč se sestrou — — jedni do Brna, jiní za Brno ba — Valný s dětmi a ženou až kamsi do Uher. Všichni za chlebem. — Sedlák naloží nejnutnější potřeby na žebřiňák — něco peřin, trochu hader, nějaké hrnce a misky — maličké posadí na vůz, dorostlejší s rodiči klušou za vozem i podle vozu, a jen tu slepici, kozku nebo dětmi utáhané kotě svěřili v opatrování někomu z příbuzenstva nebo sousedce.

Na změnu života a pobyt v Brně a práci těší se všichni. Velcí i malí a nejvíc malí. Uplyne léto, a zas budou udření, unavení těšit se k podzimku na milý odpočinek v rodném hnízdu. Jak havrani. Odletují na jaro a léto, až zas do Habrůvky přivábí je plná, bohatá jeseň.

„Nadřeme se, hale zas hužijem,“ přichvaloval si Piňus.

„A dež nic hjinýho, tož haspoň vošatíme sebe a děcka, neco si přeci dum donesem a po vánocích, dež je néhůř, dostanem vod žida foršús, a hlad nám do baráku přeci nemože,“ rozšafně rozkládal zas Baňna.

Hůř bývalo s dětmi. Karlu Beránkovi šlo už na třináctý rok a neuměl ještě číst. Co pochodil škol! Začal v Habrůvce, pokračoval v Brně; pak na „sedění“ jej přijala německá škola v Pohořelicích, a z té přišel na učení zas do školy Habrůvské. Něco přes zimu pochytil, ale přes léto už to zas potratil v německé škole v Mikulově, kde podle let chodil bůh ví do kolikáté třídy, protože na první byl velikým. V zimě zas slabikoval v Habrůvce a teď nabyté vědomosti o písmenách odnáší opět do Brna. Jednou se učil písmeny české, podruhé německé, po třetí nic. Pak všecko zapomněl a když se vrátil do Habrůvky — kdež už byli jeho sourozenci! „Píšó jak pan falář a počítajó jak židi a — náš nic,“ vzdechla si maminka. A Karlovi už se ani nechtělo. Turecký fatalismus zasedl do nezvedené jeho duše a v něm ztupěl. — — —

Táhli, táhli a tak zas na novo bojovat budou trpký ten zápas o kus chleba a povedou společný, divně veselý, vesele zoufalý život v dělnických kasárnách. Jen kout v společné šalandě bude jejich. I zrcádko si tam pověsí nad rozestlanou slamou i obrázek s kávových náhražek a rozloží pod pryčnou dvě, tři misky, nějaký hrnec, láhev, lžíce — chudé peřinky, něco hadrů — — — —

A jedna naděje, jedna útěcha provází je cestou. Ta, že se jim to bude v letošním suchu dobře pracovat a že si odpočinou v zimě —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Větry, dlouhé, kvílivé větry severovýchodní jak běsy honí se po kopcích. Svítí slunce, svítí, ale přijde mrak, a tváře zas spálí ledový dech. Ve vzrůstu ustala travička, znovu svinul se rašící list, v sebe se uzavřel rozvíjející se květ.

„Já to decke říkám: Co do Jiřího veskočí, po Jiřím se sková,“ mínil starosta, vycházeje v průvodu radních z hospody.

Šli „kontrollulirovat“ obecní hranice a mezníky.

Každým rokem tak na den sv. Jiří starosta s radními a některými výbory přecházejí od hranic ke hranicím. Jeden nese mapu pozemkovou, druhý míru, knihu třetí, hlásní motyky, rýče a kolíky — odměřují, opravují hraničáky, zas měří mírou i krokem, hraničák odoraný pošinou na patřičné místo, jinde nahradí ztracený novým a zas jdou dál. — V poledne zatáhnou k „vémeře“ do hospody, odpoledne posilněni jdou zas, a tak rok co rok na ten den, jakoby sv. Jiří byl patronem všech zeměměřičů a hranečníků.

Ale — co to dnes! Jindy měření trvávalo dva dny, a oslava sv. Jiří tři noci.

„Kocmánek — dé mu Pánbu nebe — na svatýho Jurku haji vepřa dal zapíchnót, a štvrtke piva jen se kutálele. A potem zas měřívali svó sílu tak, že na te slabší mosel dojet haji dochtor. A jednó — čert ví, jak to tak, jakobe se beli smluvili — sešli se kdesi na hranicách s Lipůvskéma. Ti taky měřali. A dež doměřali, zatáhli v Lipůvce všeci, z vobó dědin do presúza, a dva dni bela Habrůvka bez véboru a bez hlave. To béval hjinačí Jurka, než včil. Do dneška je z teho smích. Tenkrát pré celé habrůvské vébor blul, a jen pan starosta zvracel —“ byla vlastní slova přednosty Filipka, když celý nabubřený svatojirským obědem za stolem fajčil a vzpomínal a vzpomínal.

NA SV. MARKA.

Brzynko ráno už svolávaly zvony habrůvské na mši svatou.

Když zem ztvrdlá suchem chřadne,
neb strom v bělmě mrazem svadne,
když mokrem hnijí luka:
Hřích náš tresce tvá ruka.
    Ach, vyslyš naše modlení,
    odvrať od našich stavení
    mor, hlad, vojnu, soužení,
    dej nám chléb každodenní. — —

To při mši svaté Habrůvka prosila v písni Boha všemohoucího.

A po mši chasa ze skob vyzvedla houpající se korouhve, hned přede mší kvítím a věnečky skvostně ozdobené habrůvskými stárkami, Hrózek vysoce zanotil prosebnou litanii, a průvod — — za křížkem děti, za dětmi děvčata — kněz, farníci — — hnul se z chrámu Páně do zelené přírody. Kloboučky korouhevníkům nesla děvčata, a tak Habrůvka s knězem uprostřed a s hlaholivou prosbou na rtech vyšla na první zbožnou vycházku do zelenajících se nížin a pahorků, aby tu na kolenou v prachu a zeleňoučkém trávníku prosila Boha za úrodu a zaslouženou odměnu své práce.

Štiplavé ráno pohánělo chlapce k rychlejší chůzi.

Náhle za křížkem, bočícím na silnici, došlo k hádce.

V červené komži připlápolal kostelník.

„Tam ne, což nevíš?!“ chytil chlapce za ruku a křížek s dětmi obrátil na cestu ke Křovanům.

Mikša za křížkem huboval na Karla s křížkem.

„Decke to tak plete! Přeci na svatýho Marka decke se chodívá pod Špičák.“

„Ale, vždyť je to jedno,“ konejšil zas velebníček rozbrblaného kostelníka.

„Néni to jedno,“ vrčel už pro sebe kostelník.

„Od hromobití a bouřky vysvoboď nás, Pane!“ bylo slyšet vysoký a význačný hlas Hrózkův.

Děti v předu modlily se růženec. Říkal ho s nimi i starý Petráš, kulhaje s hůlčičkou jim po straně.

V zamyšlení vedle dětí bral se pan učitel.

Ve vání studeného větříku mocně plápolaly korouhve v sukovitých rukách stárků.

Processí prošlo okolo panské zahrady a ocitlo se v zelenajícím se údolí. Po stráních ke křovanským líchám běloučkými mráčky zakvítaly ranní třešinky, se Špičáku dolů svahem prudce stékaly proudy zelených žit. Jak zbrunátněly po posledních deštích vzrostlé a husté už kožichy ozimin! Na sv. Marka do žita má se schovat vranka — — a věru nechybělo mnoho žitu do míry! Také trati ječmenem oseté barvily se mírnou, jemnou lahodou zeleně tak měkké, jaká bývá jen za prvních májových dnů. Jen pole, určená pro zemáky a kukuřici, hnědou svou prázdnotou označovala, že zemáky dosud nevzešly, a turkyň ještě čeká, až nastane jistý, bezmrazný čas. Dobře se „projádřil“ Filipek: Co do Jiřího vyskočí, po Jiřím se schová. To už je tak stará pravda jako na Moravě křesťanství.

Zpívající Habrůvka obhlížela svůj krásný, zelení a kvetoucími stromy vyšňořený kraj. Sluníčko vyhouplo se z mlh a ozlatilo celou dolinku. Odkudsi z dola, až od lesa slyšeti bylo radostný, šťastný skřek sojky, a z blízkého březoví v krátkých popěvcích přenášel se bohatým svým hlasem slavík, lesů král.

Ale chladno bylo, tak chladno — — až do kostí pronikal surový jakýsi průvan, točící se se všech stran zajednou, a nejlitěji od severovýchodní strany. A to sluníčko, provázené polským tím hostem, také bez tepla a bez radosti hledělo v zimavý, mrazivým ránem ztuhlý vzduch. Tak tak že ještě na ozimínách roztál bílý poprašek jíní; osení se zatřpytilo biliony rozesetých perliček.

A průvod zatím — kde už byl! Za zpěvu a hlaholu zvonů došel nejzazšího kříže v polích, a Habrůvka, shromážděná tam v chumáčku jak hejno much, poklesla do zelených trávníků meze a do daleko a široko před ní rozestřených niv, aby se pomodlila a vyslechla v širém poli evangelium podle sepsání sv. Marka.

Než processí obešlo celé údolí a pomodlilo se v třech zastaveních — sluníčko jakoby se rozehřálo pohledem na známý svůj, denně vídaný kraj — tak teple se usmálo, že Habrůvce, vracející se do dědiny zpět, ani se s polí nechtělo.

Za veselého bublání zvonů Habrůvka vešla do šera svého chrámu a všechna ještě pomilovaná jarním sluníčkem padla koleny na syré dláždění, aby v požehnání ještě se poklonila nejsvětější svátosti oltářní.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Děti unavené ránem a jarem do školy se jen tak trousily. Chtěl je velebníček naposled ještě připravit k odpolední zpovědi.

Poslední — už bylo po desáté hodině — přibyl Tománků Vavřínek. Ďučka povidlí seděla mu na špičce nosu, za dveřmi ještě dojídal placku, pomazanou trnkami.

„Kde že's byl? Na processí jsem tě neviděl," vítal ho pan rechtor.

Vavřínkovi naskočily slzy do očí.

„Pane učitel — — —"

A trvalo dlouho, než se pan učitel dověděl, jak se to stalo, že Vavřínek na processí nepřišel. Zaspal Tománků Vavřínek, a když to slovo „zaspal" ze sebe vypravil, dal se do takového upřímného pláče, jakoby se bůh ví čím byl prohřešil. Za smíchu dětí, červený až po uši klidil se Vavřínek do své lavečky.

„Co dělat?" sám sebe ptal se rovněž unavený učitel. „Víte co, budete přednášet básničku ‚Polní hody'."

„Tak ano."

Zavolal Dufkovýho Methuda v ministrantských, od podpatků až po kolena vyleštěných botách, aby přednášel „Polní hody".

Pak odříkával Sedlářů Franta, nejmenší z maličkých, třebas že mu šlo už na jedenáctý rok.

„To huž je takový drobný plemeno," podotkla kdysi o něm malá, ale jako jablíčko kulatá a červenolící maminka.

Franta, jednu nohavici dole, druhou vyhrnutou až nad lýtko, rozšlápl se důstojně, potřepal kolenem vykročené nohy a s tváří nehybnou, jak z hlíny uhnětenou — odříkával.

V tom se v zádu cosi semlelo, nad čím se i Franta pozastavil.

Kočárek, dobrovolný šašek celé učírny, vyčetl před ním sedícím dětem pekaře Ondry, že „hjejich be nebele hani živi, debe lidům nehutrhovali kuse z těsta". Ondrovi chlapci plakali, Kočárek musil před lavice, a Očadlíků Martin s broskvovými tvářemi bos a v dlouhé bundě přednášel hned po Frantovi dál.

V tom vešel velebníček, vítán hlučným pozdravem dětí.

Přišel jen, aby v poslední hodině ještě připomenul dětem, jak se mají připravit k odpolední svaté zpovědi. Všichni naslouchali bedlivě posledním výkladům velebníčkovým — jen Kočárek seděl a seděl, a celý svět i se školou, církví a vírou svatou byly mu v tu chvíli takovou nicotou, o jaké se hlasatelům slova Božího nikdy ani nesnilo. Když pak velebníček v mocném zápalu svatého svého přesvědčení domluvil a poslední ještě slovíčko dětem do srdce vštípil — Kočárek převalil se lhostejně na lavici, s levé strany na pravou, podepřel hlavu a upřímně si zívnul.

Odpoledne šel ke sv. zpovědi. — — — — — —

Děti, cele svátečně oblečeny, trousily se ke kostelu. Jak byly do dětského svého nitra zabrány! Hovořily, hovořily, ale jakoby násilně

dusily jindy tak křiklavé, rozkřídlené, vrabčí svoje hlásky. Nejhlouběji do sebe zabrány byly právě ty nejmladší: šly ke zpovědi poprvé. Vší mocí své vůle, s náruživostí drobných asketů odvracely sebe ode všeho malicherného a všedního. Jen aby nic, ale pranic nepokálelo svým stínem překrásnou, jako sníh bílou jejich dušičku. Ani nemluvily, ani neslyšely — jen chodily a bloudily a zpytovaly ještě v poslední chvíli svá svědomí, jak je tomu učil velebný pán, a ještě v poslední hodince pevně upevňovaly své hříchy v mladičké své paměti. Bučků Jeník zapsal si svědomitě kdejaký poklesek na osmerku papírku. Každou chvíli vytahoval z kapsy hrozný ten registr černých svých skutků a znovu a znovu za rohem kostela pročítal celou tu litanii ohavných činů, které dnes vysype před tváří Nejmilosrdnějšího. A stále ještě se mu zdálo, jakoby mu v tom počítání pořád něco chybělo.

V tom si také Josef Prudků vzpomněl v poslední takřka chvíli na ohavný jakýsi hřích. Napsat! Hrábnul do první kapsy, hrábnul do druhé kapsy, kalhoty, kabát — hledá, hledá, kapsu po kapse obrací, prsty v nich „ščórá“ — — po seznamu hříchů ani památky. Vichrem rozletěl se domů, dveře samy se před ním otvíraly, když přes prahy hrnul se jak divá bouř a hříchy sháněl, hříchy žádal a volal, kdo že je našel? ať mu je hned, ale hned dá. Na čele všech doma četl všecka svá provinění hanebně zrazená.

„Přilít' vám bez dechu, voči jak knedliska z důlků ven a huděšené jak staré hříšník před smrťó, a jen — ‚hříche, hříche!‘ křičéél, a dež te svý hříche hneď nahjít nemuhl, do takovýho se dál bučení, že sme nevěděli, máme-li se smát nebo plakat radosťó nad něm. A měl hjich ve všedním kabátě. Hunem si připsal ešče ten, na keré zapomněl, a zas pelášil, jakobe mu nekdo zakóřil — lídi, ten letěl!“ smála se Josefova mamička.

„Jé, te hjich máš!“ zadívala se Mařka Očadlíkova, rozvírajíc tmavé své oči na Sábin papír. „Seš te hale hříšnica!“

Sába papírek schovala, hodila sukýnkami a s ohrnutými rty odvrátila se do světa.

Žádné z těch dětí neprozradí hříšné tajemství svých duší. V nejtajnějších útrobách svých kapes a jen pro sebe vyhražených koutků a koutečků ukrývaly zrádný svůj papírek, aby nikdo, nikdo nepovolaný na ně nepřišel. Ne ze studu, ne proto, že by krev hanby polít musila hebounkou jejich tvář, ale proto, že by se tak dopustily zrady na zpovědním tajemství. V té možnosti viděly větší hřích, než ve všem, co byly až dosud samy spáchaly — —

Fókalů Toník své hříchy ukryl až v popelníku pod kamny a nadobro zapomněl, že maminka ráno bude vařit snídaní. Bohudík — hříchy Tondovy zůstaly neporušeny: snad se jich štítil i oheň sám.

Jen Hložek Jan nepsal, jen on nezpytoval. Nešel ke zpovědi poprvé a měl už tedy jakousi praksi.

„A te nemáš napsaný? Te's nezpytoval?“ ptal se ho Šuhajíkův Bartoš.

„Šak já hjich všecke vím huž vod loňska,“ hájil se Honza. „Je to decke sténý — —“ pošoupnul modlitební knihy pod paždím a odešel lhostejně k jiné skupině.

„Pan falář ide!“ zavolal pojednou čísi hlas, a všecka ta hříšná chamraď vážna a ticha, se srdcem nepokojným vtáhla se v šero prázdného kostela.

Venku zůstalo jen to mlaďounké, hřející sluníčko.

ZALIKOVÁNÍ.

Na den sv. Vitališe.

Svatba.

Ženil se Marečků Matouš.

Slábnul, scházel Mareček otec — — musil se oženit Mareček syn.

Zaseli, zasázeli, a tož honem nevěstu. Byla v nádbí. Borková „pantlovala“ už od vánoc a také do velikonoc všecko „dopantlovala“.

Byla to široká, úlisná a hubatá baba ta, Veruna Borková. Nebylo týdne, aby po šest jeho dnů nepotulovala se po světě. Ve všech dědinách kolem do kola Habrůvky na západ i půlnoc, poledne i východ znali „tetku Borkovó z Habrůvke“. Nebylo snad chalupy, aby neměla s ní co dělat. Svobodná její dcera šila kacabaje, a kacabaje po světě roznášela zas její máma. A s kacabajemi prodávala v létě „vodičku na muche“, na podzim povidlí z trnek a šípků, v zimě masti a nejrůznější lektvary na všecky nemoci. Baby se suchým lámáním v kloubech, dcerky s bolestmi hlavy, když se synkem se přespaly — — — radily se jen s tetkou Borkovou. V každém směru byla baba Borková bábou dokonalou. — — Říká se, že stará baba je chytřejší ďábla — a to jistě nemluví lid do prázdna. Úřad Borkovou dosud nikde a v ničem nepřistih'. Na svých potulkách po kraji snášela a roznášela všecko — klepy, ženichy, nevěsty a zas klepy a klevety, pomluvy, různice — dohazovala, kurýrovala, přenášela, odnášela a zas roznášela, jak vítr když seje semeno dračí.

I Matoušovi dohodila nevěstu. Na všechno se vyptala, sama vše v Ořechovičkách dojednala, a co dojednala, přepracovala, srovnala a vše srovnané konečně donesla do Habrůvky Marečkům. — Vypátrala, zvytáhala, „veňuchala“ zas, kde co se „veňuchat“ dalo u Marečků, a jako kolčava přesmykla se zas k nevěstě do Ořechoviček. Námluvy a domluvy ženicha s nevěstou byly už jen věcí vnější zvyklosti.

A honorář nebyl ani veliký. Za všecko mluvení, lítání a sháňku vymínila si jen, aby její dcerka Lidka byla družičkou a synek Martin nejstarším mládencem.

„Cože?!“ vzepřela se Habrůvka. „Tá a drúžičkó?!“

Jedni se smáli, a druzí nevěřili, a kdo věřil, zlobil se.

Lidka už byla přes třicet a pověsti neměla valné. O muzice celé čtvrtky vína na ráz obracela do sebe, a když výskla, nikdo by byl ani nevěřil, že to děvčice; každý hádal, že chlap. I pěstí do stolu tloukla a hýřila jak „kanonýr“. Ženský lump.

„A to vo lepší družce nevěděli? A Martin za mládenca na selskó svatbu!?“

Druhé pohoršení způsobili Marečci v rozsáhlé, po celé vsi rozvětvené rodině.

Když Borků Martin přišel k Prokopovům zvát jen synka Karla za mladšího mládence a ostatním neříkal ničeho, sezelenala Prokopka jako tráva.

„Ták? Taková velká rodina, já sama sestra Matóšova, a Karel má bét jako enem mladším mládencem? Vo vostatních hani nevijó? Dež tak, tož tak. Dež tvá matka s Lidkó a tebó ste néprvněéši, tož nechať; hale náš Karel nikam nepude."

„To všecko ten závistivé pozadník tak navlíknul. Bojí se, habe mu rodina všecko nesnědla, a sám že be se na svarbě nenajedl. Tož jen von. Natáhne te vobojke, vobleče fračisko, navlíkne prsten a bode dělat pána — —" mlelo se zas na mlýnku u druhé sestry ženichovy, ženy Matýsa Kocmánka.

Tak slavili svatbu v Ořechovičkách bez rodiny z Habrůvky.

„Mimo Juliusa s Rozáró a starýho Marečka a Tomáša nebel z rodine hani lésteček — —" vyprávěla Habrůvce Pazderková, která ze zvědavosti ke zdavkám si zaběhla až do Ořechoviček. — — —

Některým ženským to však přece nedalo, aby nevěstu po staru nepřivítaly. Smluvily se, že ji zalikují, a až svatebníci druhého dne odpoledne budou mět dojet, že si počíhají na ně na horním konci.

„Mosíme nevěstu přeci huctít, jak se huctít má, dež je tak bohatá," mínily ženské. — — —

U tetičky Dóbkové byla porada, a po poradě ihned začaly přípravy. Posháněly kdekterý pestrý šátek, pentle, fábor, povijan, všecko řádkem rozvěsily na dlouhatánský provazec a přišily i kytky. Vypůjčily sklinky s táckem, koupily vína, snesly malované talíře na výkupné, a než odzvonilo poledne, stály už připraveny u Dóbků. Jen ještě hodily na sebe lepší sukni a už jen čekaly, až zvěd, rozhlížející se s kopečka za Habrůvkou, přinese zprávu, že už jedou. V malé světničce u tetičky Dóbkové vrtělo se tolik ženských a měly tolik co terentit, že Jurka ten den celé dopoledne i odpoledne bezpečně sedět mohl v hospodě.

Tetička Dóbková neměla ani kdy se najíst, a kmotřenka Fraňková tak byla zabrána do strojení „brány", že zapomněla i dobytku posloužit, a musil to za ni obstarat dobrácký její muž. Za ženu také Horbišek musil doma vařit sám. I Anyáš si stěžoval a pravil: „Celé deň sme hladem. Jak to ráno postavila, tak to tam stojí serový." — Plhalka lítala k dětem domů a zas od dětí k Dóbkům zpět; hlava jí jen hořela starostí, jak to „s tó húctó" přeci jen dopadne. A byla tu ještě tetička Prelátka s kmotřenkou Ryšánkovou i paňmáma Prudková s tetkou Šuhajíčkou. Obé od rána měly u Dóbků „celodenní lógr".

Korunu všech tetek na své křížalkové skráně posadila si tetka Horbišková.

„Žádná baba v Habrůvce nemá tak dobrý srdce a tak širokó hubu jako má žena," vyjádřil se o ní Horbišek sám, a ten ji dobře mohl znát a znal. — „Včera du dum a žena — tuť na náspjú vokrajuje herteple a zpívá. Já řku — co pak je to, že te si prozpěvuješ dnes při herteplách svató pěsničku? — — V tem mě shlídla a povídá: ‚A te sloto křivá, lajdavá — ze zpěvu najedno na mě — — huž zas bél's v tý zatracený hospodě?!'"

No, tentokrát si toho hrubě ani nevšimla, že Martin s Jurkou seděli u Rybáře celý den. Neměla ani kdy. Její to byla práce, ona všecko sehnala, všecko pozvypůjčovala, kde co ustrojila a pořídila, a na ni připadla i úloha k nevěstě „vést řeč".

„A humíte to, tetka, dobře?" dobrosrdečně ptala se Dóbková.

„Co bech nehuměla?! Stópněte si, děvčata, já bodo říkat."

Utřela si šťupku na rtech a začala.

„Pochválen buď Pán Jéžiš Kristus.

Me vás vítáme, ctěná paní nevěsto a ctěné pane ženichu, z daleké krajine, a těší nás to velice, že ste ty hranice daleké ščasně překročile a do našé dědine s radosťó vstópile. Též vítáme vás, páni hosti domácí haji přespolní, z chrámu Páně od slova Božího. A me vás, paní nevěsto, ešče jedenkrát vítáme do naší osade mezi naše poctivé ženy. Me vám přijeme ve vašem stavě manželským ščestí, zdraví, habe se vám množil kůr andělské, a habeste tak se srovnávali jako Adam s Hévó v ráju. A dé vám Pánbu zdraví. Mozeko — hjí, jé! — — Vivat! Ichuchu!" zdvihla tetka ruku do výšky.

„No ja! Povídáš z chrámu Páně a vod slova Božího — — Deť bele zdavke huž včera," namítla kovářka.

„Hale, to máš přeci jedno!"

„A mozeka! Kde je mozeka? Povídáš, habe hrála — — Voni šak ju sebó nepovezó!"

„Hunem doběhni pro Honzu, hať donde s harmonikó!"

Konečně s harmonikou i Honza došel.

V babách se všechno rozehrálo trapným očekáváním nejistého konce. Slavná, pestrobarevná brána, složená na lůžku jak převzácné roucho, jen jen plála v slunečních paprscích, vcházejících sem ze dvora. Na stole stály sklenky s láhví krvavého vína — venku hlučely houfy dětí, ve dveřích domů a před hospodou postávali mužáci.

„Huž jedó!" vykřikl kdosi z venku.

Zařinčely skleničky, Dóbková skokem byla u stolu a nalévala z láhve, ženské chytily bránu a ve zmatku hnaly se ven. Vysoká kmotřenka Ryšánková div se nezabila, jak ve chvatu hlavou narazila do patra dveří.

Ale nikdo nejel. To jen tak naschvál tetky splašil kterýsi kluk.

„Zatracený děcka!" slévala Dóbková zas víno do láhve zpět.

Čekaly dál.

Teprv ke třetí hodině vyslaná „štafetta" zvěstovala bez dechu, „že huž do vopravde jedó". V patách hned za zvědem řičel zpěv, a výskala hrdla svatebčanů v prudkém rachocení tří vozů. Děti se rozkřičely, tetky o překot vylítly se zalikovadlem a přetáhly branou silnici. Kmotřenka držela zalikovadlo na straně jedné, Šuhajíčka na straně druhé. Plhalka postavila se a držela zalikovadlo uprostřed. Tetka Horbišková také už se hnala se sklenkami a podnosem, za ní s vínem Dóbková a s talířky Prelátka. Honza na harmoniku hrál marš.

„Děvčata, roztáhnite se hunem!" křičela Horbišková, starostlivě ohlížejíc se po řítícím se prvním vozu, ženoucím se silnicí jako bouř.

Vozy, plny svatebčanů, divoce vlítly na náves.

První vůz řídil Marečků Tomáš, na druhém opratěmi vládl nevěstin bratr, oba vozy doháněl Julius, „pozadník“ se svou upachtěnou kobylkou.

Houf dětí rozhrnul se na dvě strany.

Ale co to? Co se to děje? — — Hlavy se točí, křik ustrnutí vyvalil se z prsou diváků. Jak stěna zbledlý Tomáš bičuje koně v další cval a v předu stoje jak vzdorně vzrostlý dub, nic nedbá rozložené před ním nádhery a s pevnou odhodlaností v tvrdé, sukovité tváři nejen nemíní zastavit s drobnolící nevěstou a vzrušeným ženichem, ale zdá se, jakoby silou rozjetého páru valachů mocí chtěl prorazit, co před ním rozestřel odvěký habrůvský zvyk a mrav. — Ženské v domněnce, že Tomáš jen tak žertuje, běžely i se zalikovadlem před koně — Plhalka prostředkem silnice před branou i před koni. Všecko se na silnici schumelilo v nerozluštitelný zmatek, z něhož vyrážel jen křik a pláči podobný vřeskot, jakoby už koně šlapali Plhalce po zádech. Všecko trnulo. U Marečků dokořán otvíral kdosi vrata.

A Tomáš — v patrném už úmyslu — šlohá a bičuje koně dál.

„Vrata hjim zavřít!“ křičí kterýsi z diváků ze vzteku, a od hospody druhý „kdosi“ ihned běží, aby rozkaz honem vykonal.

Ale koně vrazili zatím už do natažené brány, ženské pustily konce, Plhalka tak tak že šmatlavou svou nožku v čas ještě utáhla stranou. Těsně vedle ní, celé zmatené úprkem projíždějících vozů, šlapali koně přes mrtvolu s takovou láskou a takovou péčí vyšňořeného zalikovadla. Tetka Horbišková ležela v příkopě s rozlitým vínem. Kmotřenka Ryšánková v čas ještě pustila provaz; sama se dosud kymácela v širokých svých bocích, nevědouc ani, stojí-li či leží, až se sama tomu všemu dala do smíchu.

„A lídi — — to sme to vevedle!“

Cvalem přejely vozy, skokem první dva zatočily do rozevřených vrat a jak draci vlítly na Marečkův dvůr. Pozadník s ženou a Borkovou jel ke svému dál.

U Marečků těsně za vozy bouchla vrata.

Návsí náhle ztichlo.

Rozčilení „pracuvalo“ ještě vzduchem, ticho „pracuvalo“ k slovu. S pohrdlivým úžasem a netajenou výčitkou hleděly oči všech k Marečkovým vratům.

„No, ti hjich huctile!“

„Hale, totok je přeci haňba! To be přeci nikdo nehudělal, hani žid ne!“

„Ba! Totok nésó hani lidi!“

„A co ledi! Deť só to Marečci — to só taky ledi?“

„A ťfííí! Tak se pode mnó nohe třasó! Že sem já nač ruke skládala!“ naříkala tetka Horbišková.

„Só voni hodni mezi lidima bét?“ sbírala zas Dóbková s ženskými fábory a šátky pošlapané kopyty a přejeté koly.

Hanba bylo ženských, zlostí jich mužům v očích se až tmělo.

„Stojí-li za to, ten zmrzlé Matóšek!“

„Měla se svalit před nima! Přeci be beli moseli zastavit,“ vyčítala kterási Plhalce.

„Ja! Já se svalím, kůň na mě cupne, a te potem bodeš živit mý děti? Kdo to potem se mě smaže? Co pak su tu enem pro Marečke?"

Ještě chvíli se tak rokovalo sem a tam, a jediným cílem všech zlostných očí byla zabedněná vrata Marečkova statku.

Nejvíc bouřila tetka Horbišková. Než došla dvě stě kroků ku svému baráku, trvalo to do večera. Za každými pěti kroky měla vždycky celý odstavec litanie.

„Co pak me hjim stojíme vo to napití? Nebo vo véslužku? Deť sme chcele jen hukázat, jakó máme húctu a čest pro nevěstu a novó sósedku, nic hjinýho. To žádné na světě hani nehudělá, co hudělali voni. Deť nezalikujeme po první, a co Habrůvka Habrůvkó stojí, taková nehúcta se ženám nestala nikde jako nám. Hať si hale pamatujó, to že nám a našém dětem a našém vnukům hudělali Marečci! Pamatuj si to, Matóšku!" zahrozila pěstí Marečkovým oknům.

„Šak hjich znáte! Co hubujete? Ešče bodó meslet, bůh ví jak chytře to vevedli! Nemáte si s nima nic začínat. S čém kdo zachází, s tém haji sende. Dobře vám tak, babe," byla řeč rozvážného Dóbka.

„A co besme svatebníke nehuctile! Marečke! Naša haňba šak to néni. Me nebodem proto špatněéší. Deť to pro zisk nikdo nedělá, enem že tomu tak belo decke a je. Každá neco, a hneď je z teho slabikář. Víno včil habesme vepile same. Co sem se já nahučila teho říkání! Do desíti hodin v komoři zavřená sem včerá celé večír seděla a slabikůvala — — a včil — — ťříí! haž bech se radši hani neviděla — —"

To bylo zastavení druhé, za ním následovalo třetí a čtvrté. Horbišková byla jediná, která veřejně bouřila. Ostatní ženy studem zalezly do svých baráčků a baráků.

„A šak — pozadnik Julius najedl se turkeňovéch bochet, postaví včil šimla ke hrantu a bode tróbit a říkat: na, žer šrot! Humrlec! —"

To všecko bylo k zlosti a něco neslýchaného na moravské dědině.

I čtvrtku piva na účet výkupného si ženské objednaly na večerní holdování a — musily ji teď vrátit Rybáři.

„Taková haňba!"

„Taková svarba!"

Habrůvka dobře si v paměť zapsala tento Marečkův čin.

CIKÁNI.

Na den sv. Petra m.

Ze školy rojící se děti nastražily uši jak zajíci. Jakoby slyšely nezvyklý hlas.

„Paňmaminko čerrrrnooká," hrčelo s několika stran najednou zvuky hrdla, rozjizveného surovými útoky povětrností. — „Paňmaminko čerrrnooká, pekne prosím, kúšček chleba, dajtě kúščiček chlebička, dajtě! —"

Cikáni.

Lidé jiné barvy, rysů, způsobů, oděvů — lidé z docela jiných světů, než jaké Habrůvka vídala den co den.

I ti koníci, zapřažení ve čtyřech lehkých vozech, byli ze světa Habrůvce neznámého a divného. Takoví byli malí a rousnatí, ne tlustí,

ne vyhublí, ale plni živosti a pohybů. Capali malými, ale rychlými krůčky jak brabešky, hravě pohazujíce hlavami, ozdobenými třepenitým řemením a lesklými plíšky.

Bylo patrno, že to jsou cikáni jako všichni cikáni na světě, ale přece jen ti lepší. — „To só ti bohatí," říká o nich moravský lid a soudí o jich bohatství z těžkých gombíků na prsou mužů a z roztodivných penízů a „dolarů" v řetězích zavěšených kol hnědých hrdel žen.

Na vozích v složených stanech, špinavých peřinách a zpřeházených hadrech seděla a povalovala se černá děcka. Jak z hnízda kosů vykukovaly z teplých útrob černé, rozcuchané hlavičky cikáňat na lhostejnou k nim Habrůvku.

Osmahlí, mladí muži se žhavými jiskrami v očích řídili povozy. Děvčata a ženy s nemluvňaty na zádech jako předvoj už před chvílí se rozešly po dědině a křiklavými hlasy a srdceryvnými prosbami útočily na uzamčené dveře statků. S nimi rozběhla se po vsi i dorostlejší mláď, žebrající na kolemjdoucích „grajcar".

Mezi habrůvskými dětmi povstal náhle živý ruch.

„Hele — podívéte se, chlapci! Cigánské kníže!"

Z dolního konce dědiny brali se silnicí dva statní cikáni s hustými plnovousy v tmavých tvářích. Hranatí, divocí a jako noc černí v malebných, ale špinavě zelených a modrých kabátcích a žlutých a červených gatích, zachycených pod koleny ve vysokých botách, z daleka se pestřili v slunci. Starší s blýskajícími jiskrami v rozhněvaných očích divoce rozhazoval levicí. Mačkal v ní průvodní listiny svého rodu. Pravicí třímal červenými třásněmi ozdobenou hůl s pozlacenou velkou hlavicí, jakou před vojenskou kapelou nosívá „voditel bande".

„Aha — to néni kníže, to je hjejich starosta," poznamenal kterýsi kluk.

Cikánský starosta byl nahněván. Žádal přednostu Filipka, aby u Habrůvky směli setrvat aspoň dva dny, ale Filipek, že jen do západu slunce.

Cikáni byli kotláři.

Vozy odjely na trávníky za dědinu, muži rozešli se po statcích, nabízejíce ke koupi lesklé měděné kotle a ruce k opravám kotlů porouchaných.

Neprodali, ničeho nevydělali ani správkou. Jen tu a tam vyprosili otýpečku sena, slámy nebo kousek dřeva. Za vděk vzali vším.

U zámku, v příjemném stínu mohutného jasanu, mladá cikánka tvrdých tváří, lemovaných ebenovou černí žíňovitých vlasů a s řetězem bílých a žlutých penízů přes snědá, poloodhalená prsa, prorokovala slečně vychovatelce z měkké, bělоučké ruky. Svítíc v úsměvu bílými zoubky, hleděla mademoiselle nedůvěřivě do tváří snědé věštky. Hraběcí děti, vyvalujíce oči, s hrůzou naslouchaly tajemným, nesrozumitelným slovům hádající cikánky.

Před školou zas ke hříchu pověry sváděly mladou duši Horákovy Mařky dvě škaredé cikánské staruchy. — — Plným hrdlem a na celou dědinu řehtala se jim Mařka a uhýbala dorážejícím. Za desetník „všecko bohatství i s ženichem" slibovaly jí čarodějnice.

A tak poledne v Habrůvcė plno bylo hluku, proseb a hrčícího cikánského „rrrrr“.

„Chlapci, poďme se podívat na trávníke! Tam só ti vostatní.“

Za nejkrajnější Chalupovou stodolou stály tři stany, urobené z bidel a šedých plachet. Za stany k vozíkům přivázaní, unavení koníci žvýkali slámu, promísenou trochou sena. I psíka cikáni měli — hubeného a vyhladovělého, ale čiperného jak veverka. Vítal mladou Habrůvku divokým štěkotem.

Pod plachtami v boudách i na trávníku ve stínu rozzelenalé vrby povalovala se cikáňata, oděná jen košilí nebo bundičkou, roztrhanou i látovanou se všech stran. Tvrdé zrovna kamenné svaly děcek v hnědé, sluncem zkornatělé, mrazy ožehlé kůži směle se jim vydouvaly v křepkých nahých lýtkách. Pod jedním z vozů podřimovala stařičká, snad churavá cikánka — za stany dvě mladičké, volné ale sličné dcery přírody stavěly na ohnisko velký hrnec zemáků.

Cikáňata, sotva spatřila děti z dědiny, vyběhla z bud.

Cikánek jeden — neměl na sobě než tu špinavou roztrhanou bundičku na holém těle — přišel až k chlapcům, žvýkajícím doma na honem sebraný oběd.

„Daj kúšček — postavím vrbu, daj!“ prosil cikánek.

Přilítlo za ním půl krajíce.

Za to jim cikánek postavil vrbu a udělal několik tak obratných kotrmelců za sebou, že mu mladá Habrůvka až záviděla. Francek Hložků to zkoušel po něm — no, nešlo to.

„A jak ti říkají?“

„Daniel.“

„Danielu, postav ešče vrbu! Dostaneš ešče kus.“

Zazářila Danielkovi černá očka, a už stál zas na hlavě jak svíčka. Nádavkem přidal celou serii kozelců.

Celý krajíc za to dal mu dobrosrdečný Mikša.

Dávno už odzvonilo poledne. Kluci neradi odcházeli do školy.

Cikáni po poledni, omrzelí špatnými výdělky, odtáhli k Loučce. Uzamykané dveře statků, zabedněná vrata, nevlídné pohledy hospodyň a hrubá slova vypudily je z habrůvské doliny. Zůstal po nich na trávníku jen popel a trocha slámy.

Kde kdo po jich odchodu ohlédl se po svém statku.

No — neztratilo se ničeho.

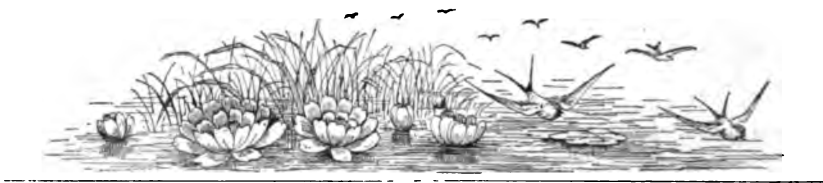
Teprv k večeru, když už cikáni byli za hory a doly — ukázalo se, že Matulovým zmizelo jehně, krotké a bílé s červenou páskou na krku. Za Emilkou i do školy běhalo a donášelo hozené mu drobnosti jako psíček.

Emilku uspat musili vínem; nebyla by usnula snad ani do rána.

Josef Manes: Detail podobizny pí. Š.

KARLA SLAVÍKOVÁ-WELSOVÁ:

Lidové hovory.

(Pokračování.)

Jednúc, bolo to pred hody — tam bolo posvícenie na Havla opata — som po večeři, keď všeci išli spat, robila rozmarínové péro pre céru tej gazdiny, čo som u nej slúžila. On, ten mój milý, už·bol pod oknom a myslel, že to já jemu robiem! Ale to som já nevedela, že tam je a na mňa sa dievá! Keď ma odvisitíroval, išol do šenku. Já, keď som péro spravila, privrela som ho pod píst valchovací, aby bolo rovné a potem som išla k mojemu tatíčkovi. Ponáhlali (pospíchali) se šitím, že jim pomóžem šiť. Keď som odešla, přišol mój milý Míša a búchal na okno. Já som mu tehdá trucuvala. Gazdina sa obudily a povedaly mu — vélice ma rády maly —: ‚Veru, nenie Anča doma! Išly pomáhať tatíčkovi šiť!‘ — A nešila som! Keď som prišla, došili prúcel a dali mi ho oblécit. Chceli vedet, aký bude! A jak som si ho oblékala, v tem som hodila do okna oči a videla som jeho pod oknom. Tolko chodil okolo teho okna, a já som sa pretvarovala, jak kebych ho nevidela! Nebo, preto som mu to robila, keď prvnejšie týdeň, nebol u nás. Já som si myslela, že musel být u volajakých iných. Pomyslela som si: Čo mi je po ňom! Však si ma nevezme, a chcela som ho nechať tak. A bolo by bývalo lepšie! Potem sme išli spat.

Zóstala som u tatíčka a ani som neišla ven. Ráno som si vstala skoro (časně) hore, poopatruvala krávy, svine a šla som do kostola. To už bolo v nedelu, o to posvícenie. Po obede som všetko porobila, a išli sme na požehnánie. Já som chodila k muzice až po požehnánie. Prišla som do šenku, a on už tam bol prindený, ale netancuval! Já som dobre po nem merkuvala, ale som si dala pozor, aby ma nezbádal (nezpozoroval). On hned kýval na mňa, ale já som friško odhodila oči. Jedna dievka, prede mnú čo bola, sa na mňa ozrela a poviedala mi: ‚Čo nejdeš?!‘

‚To nevolá mňa, to volá teba —‘ a ta dievka išla s ním tancuvat.

Však som sa vytancuvala a i bez neho. Chodil k naší muzice jeden peknýý a bohatý mládenec z vedlejší dediny a ten dycky volal jen ma k tancu. Já som s ním stokrát radši tancuvala, ako s tím mým milým. Tri roky chodieval ten mládenec k našim muzikám a žádnú devečku nevytancuval, len mňa. Ty druhé mi to velice závidely! Umrel chudák, už ženatý bol. To ale bol pekný muzký!! Jákživ mi slova nepovedal! V každé vesnici u muziky jsme sa sešli. Ani ma jákživ

nevolal jménem, len hlavú kývol. To bola láska! Každý riekal: ‚Kebyste sa len videli, keď spolu tancujete! Sto párou nech postaví vedla seba, nevybere peknejšieho! Takého páru nenie!‘

On jim mal nohy lahké ak mladý cigán! A keď čardáš tancuval, tak mihocel nohami, že mu jich ani videť nebolo. Teho nikdo v tancu neprebil. — Počkajú, já jim jedenkrát večer všechny ty čardaše, čo som za mlada nejradeji tancuvala, na harmonike vyhrajem. — (Muži i ženy mnoho se tam baví hrou na harmoniku.)

Ten mój milý, keď som s ním neišla tancuvat, si vzal teda tu druhú a hneval sa. Potem zas ma volal. Tak potajobne kýval hlavú, a já zas neišla. Keď potem mládenci zas začali tancuvat, přicvrčil (zalusknul) prsty, išol až pred samých muzikantou a zkriekol: ‚Anna Jurkovičech!‘

Myslel si, že snad predca neviem, že ma volal. Išla som s ním. Už som s ním musela. Ale ten plakáál, keď som prišla k nemu, že ho mám na posmech! Jak ma držal za pleco, tak mi ho tieskol a plakal: ‚Srdco moja, já ťa nemám na posmech, a ty mi tak robieš! A čos mi včera robila!‘ Já som mu pošuškala: ‚Ticho buď! Čo plačeš! Budú sa ti smát!‘ ‚Nech sa mi smejú, nech ma vidí, kdo chce‘, a utieral sa ručnikom (šátkem). ‚Já ťa mám tak v srdcu zavrenú, že ťa nikdy nemóžem z neho vypustiť, a kebysom mohol, tak bysom ťa do váčku (pytlíčku) strčil a vypustil bych ťa ako vtáčka v našem dvore. Keby mi dali sedum domou s druhú, a ty budeš mat len spodnik a rukávce, tak si ťa vezmem, lebo budu aspoň vedeť, že mám poctivú a statečnú ženskú.

Anička, duša má, růženka voňavá!
Ak bys nevoňala, keďs pekná červená!“

(Zpívala a když přezpívala, řekla: ‚Tu piesničku mi dycky zpieval.‘)

„Jedenkrát bola u nás muzika a mojemu milému umrely babička. On mal smutok a nesmel tancuvat. Tak si našol po svej vóli chlapcou, aby se mnú tancuvali, keď on nemohol. Bol tam u tej muziky tiež istý Watert Vendelin, fiktus náramný, a ten dával muzikantóm piť liter za liter vína. Ale to je také víno: to dá ten žid pól vody a pól octa. Ja, kdo má rozum v hlave dobre provrtaný, mosí židóv nenávideť, lebo si pomyslie, čo židé kresťanóm robá! Ten milý Watert — ten by ma bol i za ženu rád vzal! — ten ma zavolal k tancu. Chycel ma za boky a vrcel ma na zadok a všelijak a povedal: ‚Vytancuje ťa ten tvój šmatlavý frajer tak, čo má tenšie konce nohou nahore strčené a tlstší v botách?‘ Mój Míša stál nedaleko a usmál sa nečemu. Ten, čo se mnú tancuval, myslel, že sa z neho smeje a zahrešil mu: ‚Co sa smeješ ty a z čeho?‘ ‚Na psa nehlediem, ale na teho, čí je pes — (to že sa smeje jeho otcovi).‘

‚Len dočkaj, až ta muzika prestane! Ále ti nakladem —‘ a tancuval se mnú dál.

Potem prišla najprvnejšie sobota, jak to už u nás chodie, že chlapi v sobotu večer idú k dievčencóm na vohľady, keď jich idú opáčiť. Jak ten mój Míša k nám vešel, za čtvrt hodiny už bolo pod oknámi mládencou s koly. Z plotou je mali povytahované. Merkovali naňho, kedy

pójde od nás. Ten jistý Watertech Vendelín, jindy buchával na okno takto traslavo, ale to zabúchal jak hrom na okno.

‚Pravda, už keď máš tam milého, kerého ráda máš, už nám neotvoríš!?‘ — Já som ani nedýchla! Potem spali — boli dva — vzal si kamaráda, lebo sa bál — až do rána u nás. Na druhý deň vypravovali, že šak, keby len bol vyšol, že by ho s kolom dolámali.“

Nyní, když byla Kovalčka v nejlepším vyprávění, spustil malý vnuček na celé kolo.

„Čo mám len robiť temu chlapcovi! Ukrutný jed mi na srdco ide! Mlč ty, blačák! Ty, Herodes!“ Chlapec spustí ještě více a ona ho pleskne. Ale v tom okamžiku je jí ho líto a ona ho začne chlácholit. — Její nevěsta Nynka i chlapci vždycky se na ni zlobí, že ho špatně vychovává, „keď ho hned zas polituje, to že bude ešte horšie“. Nynka říkávala: „Mamička, to sa nepatrie, abyste vy bily stůl nebo lavicu, keď on sa o to uhodí a pak blačí (brečí). Uvidíte, že ten chlapec bude velice zlý.“

Na ty řeči nikdy nic nedala a také tentokrát ho chlácholila: „No, pojď sem, ty dudák!“ Přitiskne ho k sobě: „To je mój vtáčok, moje kučerátko spanilé!“ Líbá ho: „Ty mój sokolíčku! Ty mátoha!“ (Žertem mu hrozíc:) „Ty's ta mátoha, čo ty vozy prekocuje.“

„Pozrú, paní velkomožná, to je mój vnučok milý (hladí mu vlásky), kerého mi Pán Bóh doprál, lebo každý sa vnučka nedožije!“ Líbá ho, až se chlapec brání a znovu rozbrečí. Začne s ním běhat po sednici: „Ja, paní velkomožná, darobné žene odebere dieťa všetku prácu a usilovnej (přičinlivé) polovic. To je pravda spravedlivá!“

Za nedlouho se vrátili s pole oba synové, nevěsta Nynka a malý vnuk, sirotek Gašparko, syn ovdovělé dcery Kači, která bydlila v téže dědině za vodou. Sotva se pokropili svěcenou vodou, přežehnali a pozdravili, Kovalčka, aniž by jim dala dosednout, jako s trůnu rozkazovala: „Jožko, nalej na pijavice vody, spočítaj slípky a prichystaj mi britvy, budem prasce vyrezávať! Pozrú, Nynka sa tich pijavic bojí a já jich i v hube mala!“ A na Gašpara: „Gašpar, vzkázaly ťa putne pozdravovat.“ (Chtěla mu tím říci, že má přinést vodu.) „No, keď nechcá mladé nohy behať, musá staré —“ a už řvoucího chlapce předávala Nynce. — Gašpar ale už běžel, třeba únavou sotva nohy vláčel. — Jožko, otec, když chlapec stále nepřestával křičet, chytil ho a vybil mu důkladně. — „A mosí to tolko být?“ rozhněvala se Kovalčka, vytrhla mu chlapce z ruky a běžela s ním vedle do komory. — Mezi dveřmi s pláčem se obrátila: „Čo by som, jakú by som to mala kreu! Však ešte neostydla ta kreu, čo od mojeho srdca odklapla! To je jedna kreu a já nedám chlapca tak trápiť!“ Jožko za ní volal: „Ohýbaj ma, mamko, zakal som já Janko; keď já budem Jano, nezohneš ma mamo!“ Chlapec se zatím utišil, a Jožko, když rozkazy vykonal, sedl si na truhlu a vrzal si na housle. — Učil se sám, a bylo to stejně příjemné k poslouchání, jako ten pláč chlapcův.

Kovalčka po sednici jen litala. Dala plachtu na stůl a prostírala. Slovák na neprostřeném stole nejí. Říkají: „Kdo na holém stole jídá, holé deti mívá.“ Všichni se postavili kolem stolu a modlili se, každý pro sebe. Přežehnali se latinským křížem (jiného kříže ani u dětí dělat

jsem neviděla) a nahlas řekli: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus.“ „Až na veky Amen,“ — Kovalčka jim zas zcela klidná odpovídá. — Usměje se na mne a povídá: „Jen počkajú, paní velkomožná, však oni na tu muziku zvyknú!“

Malý Gašparko, když všichni se domodlili, klekl si k lavici a začal se nahlas modlit plačtivým hlasem. Je vidět, že se tuze nerad modlí a hned ze začátku neví dál. — Kovalčka: „Bože, chlapče, už jsi to zas zapomněl?“ A hned rozkazujícím způsobem: „A šírák (klobouk) dole, keď sa modlíš!“ Předříkává mu a odběhne do zahrádky pro petržílu, a i odtamtud je ji slyšet, jak větu za větou diktuje: „Ó Bože — požehnej pokrm tento — a ma, biedné stvorenie — nasyť.“

Chlapec hned na to si udělal „Amen.“

„Jemu ty Ámeny hned prindú! Najprv sa prežehnaj a pak teprva hovor ‚Amen‘!“

(Že chlapec tak krátkou modlitbičku nesvedl, vysvětluji si tím, že ho učili velikému množství modliteb najednou a některým velice dlouhým.)

Konečně sedíme všichni u stolu, a Kovalčka: „Tak mám jakúsik starú lužicu (lžíci), až mi kútok roztrhla,“ a vymění si ji za jinou. — Když přišlo druhé jídlo na stůl, utřela si lžíci o ubrus a jedla dál. — Při jídle začne Jožko: „Tato, Venduška stará povedaly, že paní velkomožnú znajú. Že prej neni sú žádná vysoká paní. — Sú prej jedneho malárova žena, čo ludi maluje. — Videla prý jich kdesik ve svete, ále si nemóže vzpomenúť kde! — Keby prý boli, paní velkomožná, neboli by mezi námi . . .“

Kovalčka zůstala chvíli, jakoby do ní blesk udeřil. — Pak praštila lžicí o stůl a udělala si: „Já sa mosím pominúť! Však jich znajú druhé Slovačky, boly u nich v Prahe, možú povedať. Len dočkaj! Já ťa pójdem namastiť! Počkajú, tá bude mat prosa (bude prosit). Oni nejsú jedna prevysoká paní! Oni sú jak tá císarovna!

Až na mne spára vyšla (pot).“ Utírá se spodníkem. — „Bóže mój, je to zprepadená závisť mezi náma. Takla by ma oči vylúpala (jede si všemi pěti roztaženými prsty proti očím), keby mohla!

To je jim taká mátoha ožralá. Keby hu len videly, keď ona ty pohárky do seba jeden za druhým káci! Ohava škaredá! Je vdova a dopustila sa nečistoty, a kde je nečistota, tam je psota! Pod tuto fárú nenie človeka, kerého by ona neodsúdila.“

„Ále mamička! Nenie človek ten, aby sa lúbil ludom všem,“ domlouvavým hlasem ji napomíná Nynka, která je ušlechtilá jak sám anděl.

Kovalčka, podeprouc si lokte o stůl a davši bradu do dlaní, ptá se jí: „A komu sa tá lúbí, prosím ťa? — Seba. (Odpoví si sama.) Já mluviem pravdu, netreba mi sa bát ani Boha ani ludí! — Já mám papulu, ale od pravdy neustúpim, keď ma reže.“ Obrátíc se ke mně: „U mne najdú pravdu a čistotu v každém kúte!“ Nynka: „Jožko, čo som ti povedala, abys to mamičke nepovedal, že sa budú jedovať!“

Kovalčka: „No nechajme tak, ať len hovorí — — —“ (Podivně se směje a je vidět, že má něco za lubem.)

„A čo hovoril Hrádecký, keď som u neho bola, a ten má rozumu v hlave, čo? Taký pohárik vína mi nalál a povedal: ‚Tá paninka musá

být z volajakého grófského (hraběcího) rodu, lebo chodá tak jednoducho oblečená ako ty grófky. Ty veru nemajú hlavy strapaté a parády navešané! Ani teho fátela (závoje) na obličeji nemajú ako naša notáriuska!' Já som mu povedala: ‚Máš pravdu, Míšo, to ony ty vznešené to nenosá. To je dycky tak: kdo nič nenie, nosí na sobe všechno, ak slimák dom!'

Včera — však som až pri tem tak plakala — som vykládala židovke — jací sú to páni! Ona mi povedala, že myslela, že sú to len volajací (všelijací) páni, ale já som jej povedala: ‚Milost pán velkomožný, to sú doktor velice hledaný! Takého ani v Prahe nenie druhého — ba veru nenie (řekne si s takovým důrazem, jakoby se s někým hádala). A nenie novin, kde by o nem chvála nebola. (Četla v novinách inserát.) No, vychýrený (vyhlášený) doktor!' — Ona tak poslúchala! Povedala mi, až velkomožný pán prijedú, že by mohli být u nej (ní) na kvartýre! Já som jej ale povedala: ‚Už vám jich nemóžem privést, náš richtár o ne velice stojí.' — Vedá, já som to všetko richtárovi vypovedala, a on povedal: ‚No, Kovalčka, keď sú to porádní páni, ak hovoríte, tož majú plac u mne!' Paní velkomožná, ten každého neprijme!"

Zatím se skončil oběd, a nastalo modlení.

Hoši to vzali kratčeji, ale Kovalčka hezkou chvíli na nikoho nemluvila a při úklidu modlitbičku si šeptala.

Pak předříkávala malému Gašparkovi:

„Ó Bože — ďakujem ti za ten pokrm — že Jsi ma biedné stvorenie — nasytiti ráčil. Ve jménu Boha Otce — i Syna — i Ducha svatého Amen!"

Sotva chlapec dořekl Amen, už se řítil ven.

„A ‚Pochválen' je kde? Bože mój, čo len z teho chlapca bude!? Taký je jakýsik ak ten jestráb rozdivočelý!"

Ta sobota už byla nějak nešťastná! — Brzy po obědě strhl se na dvorku veliký křik. Nynka chtěla umýt stehlíkovi klec, kočka se k ní přitočila a stehlíka jí chytla. Nynka jí násilím stehlíka z tlamy vydrápala, a kočka ji při tom sekla až do krve. Kovalčka s pláčem stehlíka omývala, a Jožko, Nynčin muž, celý rozvzteklený kopnul nejdřív do kočky a pak do klece: „Na čo mi je klietka, keď ptáka nemám."

Kovalčka celá zoufalá: „Já šetriem, nič si nedoprejem — ta klietka koštuvala zlatouku, a on mi hu ten nekázanec nekázaný rozkope." — Sbírá klec a stírá si slzy. Pak ale, náhlý vztek se jí zmocní, běží k Jožkovi a bouchá do něho. „Ty zbójnik! Ty Martin Luter! Ty pokazíš i starého čerta, keď rohy má!"

„Avšak si urobím novú." Jen na mne z pod očí pohleděl, co tomu říkám. Velice se styděl, ale hrubý nebyl.

„Urobíš! Jak ten Noe robil tu archu tri sto rokou, tak ty tri sto dnou si hen tu len spravoval! Ptáka dycky za ptáka dostanem, ale dobrú kočku nie, a keď ju nebudeme mat, myši nás zedá! Pozrú, paní velkomožná, to bol nedávno v Mariá Celle a donésol sedum ďáblou sebou!"

Ptáčka zabalila do tenkého klúcku a ošetřovala ho pečlivě. Ale na druhý den ptáček pošel přece. To bylo pláče! Do toho křiku se stehlíkem přiběhla sousedka, také s pláčem na kraji.

„Chcela som si zadelat na pagáčky, tele sa mi odvázalo a kráve všetko mléko vycucalo. Nemáte, kmotrička, trochu mléka?"

„Nemám, duša moja, nemám."

„Tož musím zadelat s podmáslím."

„A dojdi si hen k židovčine."

„Keď je sobota."

„Ja veru — už som taká popletená, že ani neviem, čá som."

„Židovka," vykládá mi sousedka, „goralu a víno predá v sobotu, to prý mosí, ale mléko nie. Ona sa bojí hriechu! A sůl taky nechce predať. Žid chodí od rána celý obtočený v remínkách."

Pak milá tetka politovala ptáčka a šla domů.

Teď nebylo ovšem se životopisem nic.

Kovalčka se po obědě pomalu utišila a myla s Nynkou nádobí. Jožko, aby se jí zavděčil, tloukl mák v bambusovém hmoždýři a ptal se: „Pravda, mamička, to je vrtané? Či to už tak naroste?"

„A čo já viem! Keby si sa ma opýtal, jak rukávce šijem, lebo chleba pečem, poviem ti, ale na tohle sa ma neptaj!"

Pak se mi chlubí: „Paní velkomožná, já, keď chleba mísím, tak mi pleskne, až na ulic očuje."

Když byl Jožko s mákem hotov, pochválil se: „Čo já urobím, je všetko pekné."

Kovalčka: „Já viem, i klietky (klece) umíš dobre popravovat!"

Zatím se hoši chystali na pole. Do šaštínského džbánku si nalili vody. (Šaštínský džbán je podobný nádobám, které se malují v biblické dějepravě. Má dvě výhody. Voda se v něm udrží dlouho studená a pak lze pít z něho ze dvou stran. Z úzkého hrdélka a z ucha, ve kterém uprostřed je „cucáček".)

Poněvadž bylo nesnesitelné vedro, chtěla jim Kovalčka tu robotu osladit a navařila jim kávy k nešporu (k svačině). Když jí do hrnce naměřila, povídá Jožko: „A čo tak málo kávy jste nám daly?"

„A čo sa chceš v nej (v ní) kúpať? Máte každý sedum žufan (sběraček), to je dost!" Chleba si zavázali do ranečku, pokropili se svěcenou vodou a přežehnali, dali s Pánem Bohem a šli na pole.

Nynka zůstala doma.

Když bylo nádobí umyto, vzala Kovalčka džbánek, který měl ve dně provrtanou dírku, nalila do něho vody a polila jizbu a i venku pod návratiem. Ale jak! Za obkreslení to stálo! Samých tulipánů, růží, všelijakých meandrů nadělala a zpívala si při tom jen což! Trochu mi nohu polila. „Bóže mój, viďá, ak já jim lahodím —" a div mi nohy nezlíbala. — Když byla jizba politá, pak teprva zametala. Když zametla, šla na dvůr vyřezávat prasátka, Nynka jí je držela. Potom se nastrojila, a šly jsme trochu její pole obzierať. Na dvoře ponořila ještě slepici do putynky vody, aby nekvokala, a už jsme šly. Sotva vyjdeme před vrata, vidíme proti sobě jít velice vysokého asi 40letého Slováka.

„Pozrú, hen teho nohána! To je richtár z O . . . . . a je vdovec. My si kmotrujeme." Zatím k němu dojdeme a ona: „Pochválen Pán Ježíš Kristus."

„Až na veky Amen."

„Dobré zdravie vám vinšujem, kmoterko.“

„A Pán Bóh ťa živ, Anča!“

„A čo som to slyšela, prej tá vaša sestra Zuzka je velice zle, už na odchodu?“

„Ba veru, je.“

„A chudátenko! Bóže mój, paní velkomožná, keby ju boly znaly! Taká hovorenka a dycky veselá bola, a chytly sa jej ty zprepadené súchotiny. — A což kocúra, dali jste jej už zjestiť?“

„Všetko jsme jej dali, ale to všetko nepomóže, keď tá smrtečka sa odehnať nedá. — A kdo sú tá paninka?“

„To sú jedna prevysoká paní z Prahy. Majú muža doktora, čo chodí k nemocným, vélice učeného, nemajú decek a bohatstva náramného —“

„A čo, boly už, paní velkomožná, kdysi na Slovákách?“

Kovalčka skoro uražená, pohrdlivě: „Čo by! Čo vy víte, kmoterko!“ Celá rozčilená si sykne netrpělivě, poněvadž nemůže vše najednou chlubně vychrlit.

„Tá boly až v Parísi, v Berlíne, a čo já viem, a keď už celý svet videly, prišly nás chudobných, ale poctivých, ak ti svatí tri králové teho Pána Krista opáčiť.

Ako ten Kristus Pán chodil do chudobných príbytkóv, tak aj táto milostpaní.“

Rychtář: „Ja, kdo je náturný pán, ten sa s námi vypravová, ten sa k nám spíš uponíží a je vlídný, ale kdo je jen trošku pán, je vždycky hrdý a pyšný ak ten Áman.“ (Stoupne si při tom na špičky.)

„Ja veru tak. Nu a čo, kmoterko, ženiť sa nebudete?“

Rychtář se jen rozpačitě usmál.

„Prosím vás, vezmete si tu Judu Gregušeš. (Směje se vysmívavě do hrsti.) Už sa jej i snívalo, že u vás krávy dojila! Já som hovorila: „Bóže mój, už i takové blchandy by si na vás zmýšlaly! Taká opica škaredá a zlá jak nejaká bohyňa. — Já neviem, každý je preca na obraz božský stvorený, ale ona nenie. Tá, keby mala to druhé oko! Pán Bóh nebeský chraň, to by nebolo možné ani vydržeť!“

Rychtář se jen usmíval a pak ten „chvalozpěv“ přetrhl slovy: „A dlúho tu u nás zostanú, paní velkomožná? — Anča, priveď paní velkomožnú také k nám.“

„Privedem, privedem, kmoterko. Tož s Bohom choďte a pozdravujte tu chuderu Zuzku ode mňa.“

„No, s Bohom, s Bohom, Pánu Bohu vás poručám obe dve.“

Kovalčka mne si radostí ruce. Pozval jich, aby došly! Ten každého nepozve! A s celým obdivem a s obličejem radostí zářícím do mne se zadívala. „To je jim boháč veliký! Temu tisíce len tečú, temu neklapkajú (nekapou). To je ludák! Vélice tuhý Slovák! Ten sa ani notáriusa ani pánou nebojí! Ten poví každému pravdu do očí. Jednúc k nemu prišli dva páni, a ten jeden povedá: ‚Já kňaza nelúbím, já radši čerta.‘

A on mu: ‚Pravda, každý vidí raděj seba rovného.‘

Jedenkrát zas boli u neho dva písari z mesta a velice škaredo hovorili.

‚A kdo jste?‘ on sa jich pýtal.

‚My? Uradníci.‘

‚A tak! Ale po reči to nepoznať, lebo mój pacholek tak sprosto nevypravová.‘

Ten je múdrý! Prosímich, bol taky trochu ve svete, tak je trochu osvícenejšieho (znázorňuje to tím, že si tře na čele do kulata flíček) rozumu, než ti chmúlové tady a slyšel ve svete to: ‚Svój k svému!‘“

V tom nás potkal mladý hoch a nepozdravil. Opodál jde druhý, a ona se ho ptá: „Či je ten ancikrist, že ani ‚Pochválen‘ nehovorí? Taký slimák (myslí mladík) a tak nemoresný!“

Jdeme po široké, krásné a nápadně čisté návsi dále. Za každými 100—200 kroky je socha nějakého svatého. Kovalčka před každým svatým se křižuje a chvíli něco šeptá.

„Co vy to, Kovalčko, říkáte před každým svatým?“

„Já, keď idem okolo najsvetejšie Trojice, tak si spravím (udělám) tri križíky a poviem si: ‚Pochváleny buďte najsvetejšie tri božské osoby, Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh duch svatý‘ a to si reknem tri rázi (třikrát).

Keď idem okolo Krista Pána: ‚Klaním se já tebe, Pane Ježíši Kriste, a dobrorečím tebe, lebo si ty mňa, nehodné stvorenie, i celý svet vykúpiti ráčil!‘

Keď idem okolo svatého Floriána: ‚Ó, svatý Floriáne, vychraň ma od časného i večného ohňa!‘

Okolo svatého Jana: ‚Ó, svatý Jane Nepomucký, vychraň ma od časné i večné hanby!‘

Okolo Panenky Marie: ‚Ó, panenská matko, kerú nikdy žáden, ani prvorozený ani skutečný hriech neposkvrnil, darujem, sverujem a obetujem tebe dnes čistotu srdca svého!‘

Okolo svaté rodiny: ‚Pochváleny buďte tri božské osoby, Ježíš, Mariá, Jozef.‘

Okolo cintora (hřbitova). Keď je tam Kristus Pán, tož jako som jim povedala pred Kristem Pánom, anebo: ‚Odpočinutí večné dejž všetkým zemrelým, a svetlo večné ať jim svítí!‘

To si všetko já z hlavy hovorím! To nenie v knížce!“

Pohřeb latinsky, co kněz zpívá, a co zpěváci odpovídají, uměla jako Otčenáš i s pohyby.

Zatím jsme došly ke hřbitovu. Jak dědina byla krásná se svými zahrádkami před každým stavením, do návsi obrácenými, tak byl hřbitov ubohý! Ani plotem, ani zdí nebyl obehnán.

Hrobník s pastýřem tam kopali hrob nějaké ženě.

„Už ho kopete, ten dom večný, nekonečný?“

„Ej veru, kopem! Tady teplo nebude!“

„No, nech si odpočine, chudera, bola dlúho s nemocú obtažená. Lahkú smrt mala, ak dieťa. Zima hu zlomila.“

„Tak to sú tá vaša paninka? A kde majú pána? A že jich pustil takú samulenkú, že jim verí!“

(Pokračování.)

Josef Manes: Studie ženské hlavy.

Z básní Ant. Klášterského.

SLUNEČNÝ DEN V JESENI.

Mě nic tak v duši nedojímá
jak slunečný den v jeseni,
kdy list ti padá před očima
a v poli teskné mlčení.

A kdy jen slunná zář tě mate,
jež chvílemi i zahřeje,
jak když je dosud léto zlaté
a mládí, štěstí, naděje.

A v snění vždycky skolébá mě
ten bledý úsměv Jeseně,
že ku známé jsem vešel dámě,
jež umí vést si vznešeně.

Ta milá, bledá trpitelka,
ó, bože, jaká proměna!
se nesvěřuje s hořem, nelká
pro léta štěstí ztracená.

Ne, sedí tiše, bez pohnutí
a v proudu živé zábavy
se do úsměvu stále nutí,
dál šinouc hovor pátravý.

Chce dokázat, že šťastna, mocí
a bojí se, by pohled zlý
snad nestih stopy dlouhých nocí
a slzy, které nedoschly . . .

—

PADALA HVĚZDA . . .

Padala hvězda, třpytná tak
přes nebes klenutí,
jak zlaté pírko hvězdný pták
by ztratil z perutí.

Já do lesa ji padat zřel,
ó, nechte jít mě v les,
tam, nechť se večer nad ním stměl,
ji najít musím kdes.

A poznám ji, ač nevím kde,
nechť zhaslé oči má,
mé touze s výše stržené
být musí podobna.

—

JEMNOU PŘÍZI MLADÝCH SNŮ . . .

Jemnou přízi mladých snů
sudby ruka neurvalá
za větrných chladných dnů
ukrutně mi zpřetrhala.

Ale tvoje bílá dlaň
váže zas ty jemné niti,
a ve chvějnou jejich tkáň
čarovně tvůj úsměv svítí.

Setkává je citem svým,
splétá je a spřádá znova —
bude z nich, ó, vím, ó, vím
celá clona pohádková.

Báje závoj bude z nich,
do něhož se tiše skryjem,
by nás více nepostih
všední život s hrubým kyjem.

Opředeni tajemně,
půjdem, sníh kde ihned taje,
odletíme se země
do vznešených duší kraje.

Lnouce k sobě ze všech sil
na tkanivu onom třpytném
zlatá hejna krásných chvil
pro svůj celý život chytnem!

—

JARNÍ POVZDECH.

Jen chvíli být zas dítětem,
kdy jaro volá spící zem.

Vše vidět prostým okem svým
a tolik, tolik zdiveným.

A na květ zřít a listů kyv
jak na zázrak a kouzel div.

A ve všem tušit žití taj
a v ptačí písni slyšet báj.

A na hlas všeho: Žij a pij!
své matce prudce semknout šíj

a líbati ji, opit vším,
s výkřikem štěstí divokým!

—

SLET PÍSNÍ.

Jaká tíseň, tepot křídel,
jaké chvění, vlání šumné!
Sletěly se ze svých sídel
moje písně zase u mne.

Sedím ve snách mezi všemi
v dumné chvíli za večera.
Drahé písně, povězte mi,
jaký byt jste našly která?

— Do dětské jsem duše padla,
na čistých se chvím jen retech. —
— V dívčí srdce jsem se vkradla,
spím tam v lásky snech a květech. -

— Bydlím v čisté jizbě vlídné,
těším smutnou chudou vdovu,
o štěstí, kdy naděj stydne,
zpívám jí a sílím znovu. —

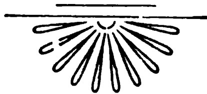
— V hřbitovním jsem sedla keři,
mrtvým zvěst svou pěla zticha. —
— A já v lese, jenž se šeří. —
— A já v tiché cele mnicha. —

— Na své pouti zbloudila jsem
v studentovu prostou síňku. —
— Zbudila jsem tichým hlasem
starci sladkou upomínku. —

A ty, jejíž křídla bílá
vzpomínala první na sníh,
jež jsi ze všech nejvíc pila
krve v mojich prsou vlastních?

— Do pusté zpět hnána hluše
od prahu, kde chlad mě mrazil,
nenašla jsem žádné duše,
v žádném srdci tichý asyl.

Let můj byl tak smutný, krátký,
kdos mě zranil do krvava . . . —
Pojď jen v nitro moje zpátky
a tam umři — písni pravá!

MIK. S. LESKOV:

Nezištní inženýři.

Z historie o třech spravedlivých.

Přeložil z ruštiny MDr. P. Durdík.

I.

V třicátých létech jevil se v petrohradském inženýrském učilišti mezi chovanci velmi originální a ušlechtilý směr, který lze nazvati snahou po bezúkorné čistotě a svatosti. Z mládeže zvláště tři vynikali po této stránce: Brjančaninov, Čichačóv a Mikuláš Fermor.

Dmitrij Aleksandrovič Brjančaninov byl hlavou kroužku milovníků a ctitelů „svatosti a cti." Byl to chlapec neobyčejně spanilého a milého zevnějšku, jenž mu získal při důslednosti jeho povahy a ušlechtilém chování všeobecné sympatie. Avšak Brjančaninov byl opatrný z mládí, nedůvěřoval všem lichotkám bez rozdílu a vůbec se choval přísně již od prvního dne.

Brzo po přijetí jeho do inženýrského učiliště přijel tam imperator Mikuláš Pavlovič, jenž byl v tu dobu ještě velikým knížetem. Příčina návštěvy byla zvláštní, a sice „volba chovanců."

Mikuláš měl zvyk sám si vybírat děti za chovance svého jména a řídil se při tom ne známkami přijímací zkoušky, nýbrž osobním názorem, t. j. veliký kníže naznačoval svými chovanci ty, kdo se mu líbili. Známo, že tento panovník velmi věřil v prozíravost svého ducha a velmi mnoho dával na své tak zvané první dojmy. Brjančaninov učinil na něho tak příjemný dojem, že veliký kníže nejen ho hned naznačil svým chovancem, ale velel chlapci, aby se hned ustrojil a na něho u podjezdu čekal. Odsud vzal Mikuláš chlapce k sobě do ekypáže, přijel s ním v Aničkův palác a vedl ho za sebou do pokojů veliké kněžny, pozdější cárovny Aleksandry Feodorovny.

Veliká kněžna byla tehdy v svém kabinetu. Veliký kníže postavil chlapce za lenoch křesla panovnice a políbiv ji na hlavu, řekl francouzsky:

„Přivezl jsem ti ukázat svého nového chovance. Pohleď na něho."

Panovnice obrátila se na křesle, pohledla na chlapce skrze lornet a se spokojeným úsměvem řekla:

„To je hezký hoch."

Potom byl Brjančaninov v paláci uhostěn řádnou snídaní a odeslán do učiliště, kde ho očekávali a podrobně se ho vyptávali, co se s ním dálo. Povaha a schopnosti jinocha byly určeny důkladně a poprvé, když potom veliký kníže se ptal:

„Jak se choval Brjančaninov?" odpověděli mu zcela pravdivě:

„Je v každém ohledu příkladný."

„Jsem velmi rád," podotkl spokojeně Mikuláš Pavlovič, jehož duševní bystrost byla takto příjemně potvrzena.

„A jaké má náklonosti a povahu?" pokračoval panovník.

„Je velmi nábožný a výtečné mravnosti."

„Jsem velmi rád a velmi bych si přál, aby i ostatní byli takoví. Ať jim jest příkladem."

Slova panovníkova hned se stala známa chovancům, a mezi nimi brzo se utvořil kroužek jinochů, přejících si následovat Brjančaninova.

II.

Kroužek Brjančaninova skládal se asi z desíti mladíků. Zvláštnímu jeho přátelství se těšil Miša Čichačóv, jemuž Brjančaninov svěřoval svou duši, své nejtajnější dumy a zámysly.

„Hlavní věcí v našem postavení jest," vštěpoval Čichačovu, „abychom se chránili hrdosti. Třeba se pozorovat, abychom se nezačali vyvyšovat. Prosím tě: buď mi přítelem, pozoruj mne, abych nemohl pozbyt čistoty své duše."

Čichačóv mu slíbil tuto pomoc.

„Vždy ti řeknu pravdu," řekl. „Ale toho nebude potřebí, neb jsi již našel prostředek sprostiti se zlého příkladu.

„Co tím chceš říci?"

„Ty's sám řekl: ‚Není třeba začínat' a jestli nebudeš začínat, to se to nikdy nezačne."

„Máš pravdu," odpověděl po krátkém rozmýšlení Brjančaninov, „avšak přece dávej na mne pozor. Bojím se, abych nebyl na špatnou cestu sveden od těch samých lidí, kteří mi mají být příkladem. Vždyť musíme být pokorni představeným svým . . ."

„Ano, toť pravda," odpověděl Čichačóv a hned zpozoroval, že obličej Brjančaninův náhle se ozářil jakousi radostnou myšlenkou. On vzal přítele za obě ruce, tiskl je ve svých rukou a hledě s nadšením do výše, řekl:

„Vidím věrný prostředek, abychom se nepodávali nebezpečí hříchu. Myslím, že vždy dlužno hleděti na Bohočlověka."

„Máš pravdu."

„Jestli se budeme snažit ve všem ho následovat, není pro nás nijakého nebezpečí. On nás zachrání před nebezpečím ve všech trampotách života."

„Budiž tak!"

„On je s námi a my v Něm, On je v nás. Mně se zdá, že jsem vystihl v těchto slovech nový, podivu hodný smysl."

„A já též."

Přátelé nadšeně se objali a od této chvíle se stali nerozlučnými. Přátelství jejich jevilo zvláštní ráz, něco asketického. Byli přátely, aby jeden druhého podporoval ve snaze straniti se světských marností a pohoršení, aby se přiblížili k vznešenému ideálu čistého života v duchu křesťanského učení.

III.

Z rozličných cest, jimiž ruští vzdělaní lidé podobného směru hleděli dostihnouti křesťanského ideálu, těšily se největší pozornosti biblický pietismus a náchylnost ke katolicismu, avšak Brjančaninov a Čichačóv nenásledovali ni jednoho z těchto směrů a zvolili směr třetí, který tehdy teprv začal se tvořiti a potom dosti dlouho ve společnosti se udržoval, bylo to pravoslaví v duchu mitropolita Michaila. Oba mladí lidé ochotně si osvojovali jeho náboženské názory, takže se nemohli oddávat vlivu katolictví, cizího ruské přirozenosti — a současně zůstávat bez církevní vřelosti, jak to musili činiti lidé, sledující přísně — pietickým tradicím. Oba přátelé záhy začali vést velmi zdrželivý život, nejen co do pokrmu, ale též hlavně v tom, že se vyhýbali hněvu, lži, podrážděnosti, mstivosti a pochlebování. To dalo jich povahám známku ušlechtilosti a bohabojnosti a zaopatřilo Brjančaninovi takové úcty hodné postavení mezi chovanci, jehož nedosáhl v inženýrském učilišti nikdo jiný ani před ním ani po něm. Všichni mu věřili, a nikdo neměl příležitosti, aby litoval své přímosti s ním. Tato upřímnost měla zvláštní, obmezující výraz, ve shodě s povahou nábožného jinocha, záhy obdrževšího od soudruhů přezdívku „mnicha." S Brjančaninovem nebylo lze mluvit o jakýchkoli školních špatnostech, neboť byl vždy vážný a nemiloval ošklivých školních kousků, které byly tehdy v obyčeji v uzavřených ruských učilištích. Ani Brjančaninov ani Čichačóv se neúčastnili rozpustilých, husarských kousků a přímo hovořili, že si nic nepřejí o nich věděti, že nechtějí být na ně tázáni, prý nemohou lhát a nehodlají též na nikoho žalovat. Taková pevná upřímnost zaopatřila jim zvláštní výhodné postavení, takže nikdy nebyli nuceni omlouvat někoho, uchylujíce se ke lži a něco na někoho dokazovat. Vychovatelé se proto nikdy obou přátel netázali, když bylo potřebí vyšetřovat nějaký kadetský pošetilý kousek. Soudruzi se ani neobraceli v tomto případě k Brjančaninovu a Čichačovu, za to ve všech ostatních případech, když se vyskytlo nějaké vážné nedorozumění nebo nějaké hoře a utrpení, vždy směle se obraceli k „nábožným soudruhům mnichům" a vždy shledávali u nich horlivé, přátelské účastenství. Čichačóv měl vedle Brjančaninova podřízený význam, neboť Brjančaninov měl skvělejší schopnosti a větší výmluvnost, a potom mladší Čichačóv sám dával dobrovolně přednost svému příteli.

Vliv na soudruhy měli oba veliký; oba se velmi dobře učili, a představení ústavu doufali, že z nich budou výteční inženýři. O tom byl přesvědčen i veliký kníže, jenž „si velmi přál vidět v inženýrské správě poctivé lidi."

Oba přátelé ukončili studia r. 1826 a zanechali po sobě nejlepší památku a rovněž i některé přívržence, z nichž brzo později vynikl svou důsledností a neústupností Mikuláš Fermor, o němž budeme ještě vypravovat.

IV.

Po ukončení kadetských tříd v inženýrském učilišti najali si Brjančaninov a Čichačóv soukromý byt naNěvském Prospektu v domě

Lopátina. Vedli život velmi přísný, čistě klášterní, zachovávali postní dny, nenavštěvovali nijakých zábav a prostopášností, stranili se všelikých lehkomyslných známostí a každodenně chodili do kostela. Každý den velmi časně vstávali a chodili pěšky do Něvské Lávry, kde slyšeli ranní mši, a potom pili čaj u diákona Viktora. Potom šli do inženýrského učiliště v officírské třídy, kde zůstávali určitou dobu, potom odcházeli domů, skromně obědvali a všecken ostatní čas trávili za vědeckým zaměstnáním, načež čítali bohoslovské a náboženské knihy, dávajíce přednost spisům mitropolity Michajla. Mitropolita měl na ně velký vliv. To se jevilo především tím, že ani Brjančaninov ani Čichačóv nechtěli bojovat a nemohli si libovat v tom, k čemu je vázala vojenská služba, k níž byli připraveni svým odbornickým vojenským vychováním.

„Mniši“ nechtěli zabíjet lidi ani okrádat stát a proto snad z nezkušenosti pokládali pro sebe inženýrskou a vojenskou kariéru za nemožnou. Proto se odhodlali vzdáti se své důstojnické hodnosti, nehledíce k tomu, že věru mohli nastoupiti skvělou dráhu při svých vznešených příbuzenských svazcích a při zvláštní přízni imperatora Mikuláše Pavloviče k Brjančaninu. Ačkoli gosudar tak často již na něho se nedotazoval jako dříve, to Brjančaninov, kdyby byl chtěl, mohl vždy skrze své příbuzné panovníku o sobě připomenout, a on by mu byl osvědčil svou všemohoucí pomoc. Brjančaninov naopak zdržoval své příbuzné od těchto přímluv, vedl si skromně, a zdálo se, že měl něco zcela jiného za lubem. Rovněž tak vedl si Čichačóv.

Teprv když u nás vznikla vojna s Turcií, oba inženýři, Brjančaninov a Čichačóv podali žádost za propuštěnou. Příčina byla ta, že vojenskou službu shledávali nesouhlasnou s křesťanskými svými názory. Ostatně, i opevňování hradeb pokládali za nemožné provésti s úplnou poctivostí. Jim se zdálo, že bylo třeba „holdovati principu samonáhrady“ anebo se protiviti těm, čí rozkazy měli plniti.

Ovšem, se strany mladých lidí bylo tu snad značné přepínání možného nebezpečí, avšak tehdy úplatky řádily všude, a sám gosudar Mikoláš Pavlovič, jak plyne z mnohých později vytištěných anekdot, shledával, že se mu nedostává sil učiniti přítrž tomuto nejstrašnějšímu zlu jeho času.

Našim „mnichům“ se zdálo, že sloužiti poctivě — bylo tolik, jako ustavičně jednati na příč všem, kteří si přáli ve službě se obohatit, že třeba bude vzbuzovat rozepře a neshody, bez všeliké naděje obhájiti pravdu a přerušiti všude vládnoucí zlořády a zneužívání. Poznávali, že je to hrdinský skutek, vyžadující tak veliké síly, které v sobě nenalézali, a proto se odhodlali k útěku.

V.

Když gosudaru oznámili, že Brjančaninov a Cichačóv podali žádost za propuštěnou, imperátor se rozhněval a pravil: „To je hloupost —“ a nepropustil jich. Musili poslechnout, avšak při dobrých známostech mnoho se tehdy dařilo, co pro lidi obyčejného stavu bylo nemožné. Po nějaké době, když vojska naše již postoupila do Turecka, Brjan-

čaninov a Čichačóv opět podali svou prosbu, avšak tentokrát uchýlili se k pomoci těch příbuzenských svazků, jichž nechtěli dosud použiti. Svazky tyto byly tak silné, že věc se provedla mimo gosudara. Čichačóva a Brjančaninova zcela tiše propustili. Stalo se to prý již na pochodu a mladí přátelé musili se vzdálit od svých pluků při přetřepávání a reptání svých soudruhů, z nichž jedni jim záviděli jakožto šlechtickým synkům, odcházejícím ze služby v nebezpečné době, kdežto jiní se snažili dáti jim cítit své pohrdání jakožto zbabělcům. Přátelé snesli toto pohrdání s velkým klidem. Oni sami věděli, že nejsou zbabělci, že se vzdalují z vojny ne ze strachu před smrtí, a proto se neuráželi, nýbrž spěchali co nejrychleji „od operujícího vojska.“ Odchod jejich byl skutečně podoben útěku; o propuštění jejich se nemluvilo, prý je někam „poslali“ a potom úplně se kamsi skryli a tím si uspořili mnohých jiných nepříjemností.

S počátku se oba uchýlili k severu, Brjančaninov odejel do Petrohradu, kde pobyt jeho zdál se býti velmi nebezpečným, neboť ustavičně mohl přijít na oči imperatoru; a Čichačóv se odebral k své sestře, Olze Vasilevně, po muži Kutuzové. On mluvil o svém návratu nejasně, jeho shledávali „podivínem“ — příbuzní myslili, že je „zamilován,“ jiní, že je „do něčeho zapleten,“ a jeden z příbuzných s volterianským podkladem prohlašoval synovce za „blázna.“ „Prý se zbláznil, chtěje být lepším všech ostatních, z pouhé hrdosti!“

Čichačóv jednoho krásného dne vytratil se z domu. Matka a sestra byly v zoufalství. Rodina hleděla najíti uprchlíka, a v téže době se bála, aby se široko nerozšířila pověst o jeho zmizení, aby se to nedostalo k sluchu gosudára. Všeho se strašně báli — a měli příčinu se bát. Začaly a dlouho se vedly v největší tajnosti výzvědy a poptávky, ale vše bylo marné. Stopy zmizelého uprchlíka nikde nenalézali a příbuzní musili mlčet. Tak se to táhlo dlouhou dobu, až konečně sám pohřešovaný se objevil v Mikulášsko-Babojevském klášteře nad Volgou. Oba přátelé, Čichačóv a Brjančaninov, společně se objevili v Babajkách a zde oba začali současně svou dráhu klášterní, která jim byla jaksi vrozena a ve škole prorokována.

Jich povahu nemohly změnit ani škola a její směr, ani pochlebná přízeň a přísné pokárání, ani výčitky zbabělství, které by byly mohly nesnesitelně ranit ušlechtilý cit, kdyby nebyli našli své ospravedlnění ve vyšším ideálu. Nechť tento ideál byl úzko pochopen, nicméně žádal opravdové mužnosti pro své celkové směry. A Brjančanin s Čichačóvem nejevili nedostatku mužnosti.

VI.

Uplynula řada tichých let klášterních prací, a Brjančaninov znovu přichází na oči gosudara. Odhodlal se k tomu moskevský mitropolita Filaret (Drozdov), jemuž ovšem nebylo neznámo, že imperator Mikuláš Pavlovič nechtěl udělit Brjančaninovi dovolenou. Připomenouti mu o něm nyní, bylo tolik jako uvésti panovníkovi na paměť celou historii, a on

mohl se otázat: Kdo a kdy propustil Brjančaninova? Avšak Filaret zaopatřil Brjančaninovi vysokou hodnost, ačkoli ho petrohradské inženýrské učiliště vzdělávalo k zcela jiným účelům.

Asi deset let imperator Mikuláš Pavlovič nevzpomínal na Brjančaninova a Čichačóva. Teprv jednou za svého pobytu v Moskvě imperator vyjádřil Filaretovi nespokojenost za příčinou velké spustlosti v životě mnichů. Mitropolit ničeho nenamítal, jen řekl, že má nyni výtečného opata, opravdového mnicha, na něhož se lze spolehnout a s nímž bude lze mnohé zlořády napravit v klášteřích. Tento vzácný člověk je Ignátij Brjančaninov.

„Pamatuji se na jednoho Brjančaninova v inženýrském učilišti,“ podotkl panovník.

„To je ten samý.“

„Což on šel do kláštera?“

„Ano. Je již opatem.“

„Pamatuji se, že již v učilišti vynikal zbožností a čistotou mravů. Jsem velmi rád, že našel své pravé povolání a že může nám být užitečným při řízení proti mnichům. Oni jsou nemožní.“

„Otec Ignátij již zjednal pořádek v několika klášteřích.“

„V takovém případě vás prosím, abyste ho dal mně — ať mi zavede opravy v mé Sergievské petrohradské poustevně. Mniši vedou si tam tak špatně, že dávají velké pohoršení.“

„Vůle vašeho veličenstva bude splněna. S ním je ještě jeho přítel — rovněž takový přísný mnich — Čichačóv.“

„Aj! Čichačóv! To je z téže školy — můj kadet!“

„Ano, vaše veličenství!“

„Nuže, tedy prosím, abyste je spolu předvedl.“

Brjančaninov přijel jako opat do Sergievské poustevny a přivezl s sebou přítele svého Čichačova, jenž byl od té doby jeho pomocníkem. Následující duchovní kariéra Ignátia Brjančaninova je známa. Stal se biskupem a měl mnoho ctitelů a nepřátel.

Čichačóv nedostihl tak vysokého hierarchického stupně a po něm ani netoužil. Jemu po celý život se líbil tichý, nenápadný útulek, a on přestal vynikat vedle Brjančaninova a po něm též. Byl výtečný hudebník, zpěvák a předčítatel, zaměstnával se chorem a předčítateli, byv znám pouze v tomto oboru. Choval se jako pravý mnich, nepozbývaje při tom výrazných známek dobré společnosti a dobrých způsobů ani pod přísným rouchem řeholnickým.

Jedna z příbuzných Čichačova, Marie Pavlovna Fermorová, měla za muže petrohradského general-gubernatora Kavelina. Čichačóv ji dosti často navštěvoval. Jednou, když ji navštívil, přijel k ní známý Rubini, aby jí vykonal návštěvu na rozloučenou. Kavelinová řekla Rubinimu, že Čichačóv jest její strýc a že, ačkoli je mnich, dobře zná hudbu a má výtečný hlas.

„Avšak vás nikdy neslyšel,“ připojila Marie Pavlovna.

„Proč to?“

„Proto, že u nás duchovní osoby nemohou chodit do divadla.“

„Škoda," odpověděl Rubini. „Ale váš strýc mohl mne slyšet v koncertě."

Kavelinová se usmála.

„Našim mnichům není dovoleno bývat ani na koncertech."

„Totě barbarství!" zvolal Rubini, „a já myslím, že mi nezapovíte zpívat v přítomnosti vašeho strýce."

„Naopak, budu velmi ráda."

„A nebudete ničeho mít proti tomu?" obrátil se, živě vstávaje s místa, Rubini k samému Čichačovu.

„Velmi rád poslechnu znamenitého Rubini."

Marie Pavlovna otevřela rojál a jala se zpěv provázet, kdežto Rubini stál a pro Čichačóva zpíval několik svých nejlepších arií.

Čichačóv řekl mu, když byl skončil: „Vaše sláva nijak neuveličuje důstojnost hlasu a umění vašeho. Zpíváte mistrovsky!"

Tato skromně a důstojně vyjádřená pochvala z úst Čichačova neobyčejně se zalíbila Rubinimu. Rubini, tiskna mnichovi ruku, pravil:

„Jsem velmi rád, že můj zpěv se vám líbí, ale chtěl bych mít ponětí též o vašem zpěvu."

Čichačóv mlčky sedl za piano a provázeje se sám, zazpíval něco z jakéhosi duchovního koncertu.

Rubini byl nadšen a řekl, že po celý svůj život nikde neslyšel takové oktávy a že lituje, že nejlepší skladatelé nevědí o takovém hlasu.

„K čemu by to bylo?" otázal se Čichačóv.

„Pro váš hlas mohli by napsat nadšené partie, a vaše sláva byla by nejspíše hlučnější než je má."

Rubini při loučení silně tiskl ruku Čichačóvu a zvolal s horlivostí:

„Ach, jaký hlas! Jaký hlas tu hyne, že o něm není ani slechu!"

„On nehyne; já jím zpívám Bohu svému, pokud jsem," řekl Čichačóv rusky.

Rubini požádal, aby mu ta slova přeložil a pokrčiv rameny, řekl:

„Aha! . . . Ano, ano, to je jiná věc!"

Setkání Rubiniho s Čichačovem v saloně general-gubernatorského domu a všecko, co se v něm událo, velmi bystře se rozšířilo ve vyšší společnosti a po městě. Věděl o tom též imperator Mikuláš a odpověď Čichačova „pěji Bohu svému" neobyčejně se zalíbila.

VII.

Po odchodu Brjančaninova a Čichačova z inženýrského učiliště nepřestával se tam držeti jich duch, jehož se od nich nadýchali mladší chovanci; oni též jevili známky, úplně se nehodící k službě, k níž byli přednaznačeni dle svého odborného vzdělání.

V učilišti byli dva chovanci, bratři Fermorové, Pavel a Mikuláš. Starší, Pavel Feodorovič, učil se současně s Brjančaninem, byl s ním kamarád a nacházel se pod jeho bezprostředním duševním vlivem, kdežto mladší, Mikuláš Feodorovič, studoval později, hned za bratrem a vstoupil do inženýrského učeliště, když panovník Mikuláš Pavlovič

již přestal být velkým knížetem a stal se imperatorem. Dohled na učiliště měl tehdy bratr panovníkův, veliký kníže Michail Pavlovič. On slynul za velmi přísného a hrozného a měl rád, aby se ho všichni báli — a skutečně se ho velmi báli, a děti se třásly.

Ale jak všude bývá a všude mohou být výjimky ze všeobecného pravidla, tak bylo i zde. Vedle těch kteří se hotovili činně praktikovat „system samovlády“ neb aspoň trpně „ne překážet soudruhům“ — byli nepokojní odštěpenci „nadýchavší se Brjančaninovským duchem“. Zvali je „sektou“ a nadarmo mnozí se na ně nekabonili, jaksi tušíce, že z nich nakonec povstane „předrzý pes na seně“. Takovým byl Mikuláš Fermov.

VIII.

„Sekta Brjančaninova“, k níž v inženýrském učilišti Mikuláš Fedorovič Fermov přistoupil, doznala v této době značnou změnu. Po odchodu prvního svého zakladatele Brjančaninova a jeho přítele Čichačova sekta pozbyla svého převládajícího náboženského směru, avšak za to tím více zvýšila požadavky počestnosti a ušlechtilosti.

Rozumí se, směr tento se udržoval ve velmi nevelkém kroužku jinochů, kteří nejen činili menšinu, ale byli tak říkajíc kapkou v moři, kterou s úplným pohodlím bylo lze ignorovat nebo pokládat za nic. Představení tak na ně též hleděli, oni něco o nich věděli a nazývali je „snílky“ avšak ne nebezpečnými. V učilišti nemohli nikomu překážet, a s odchodem do služby převládající obecný směr, zdálo se, musil bez pochyby asi je přesvědčit o nevhodnosti všelikých blouznivých domněnek a vyrovnat je se všemi ostatními, kteří nic blouznivého neobmýšleli a pravověrně věřili, že „být inženýrem, znamená — koupati se ve zlatě“. Četné zkoušky přesvědčovali solidní lidi ve prospěch toho uspokojujícího předpokládání a obávati se zvláštní nějaké škody od nezištných inženýrů, nebylo příčiny.

Mikuláš Fermov tvořil však výjimku svou povahou a záhy dával příčinu k domněnkám, že jeho uvlečení čestností a šlechetností může se jim stát nepohodlným a způsobit jim nesnáze a starosti.

To se též splnilo.

Že hlásal bezvýminečnou bezkořistnost a poctivost, pokud byl v učilišti, to mu ještě mohlo projít, ale on se toho tvrdošíjně držel i po jmenování svém důstojníkem. Při prvním kroku svého vystoupení do veřejnosti, když bývalí soudruzi se sešli, aby společnou hostinou „postříkli své epauletty“, Fermov u hostiny deklamoval složené jím verše, v nichž vyzýval své spolustranníky, aby společně se zavázali slavnostní přísahou, že budou sloužit otčině s úplnou nezištností a že nejen ani jeden nebude si sám brát náhradu dle „systemu samonáhrady“, ale i jiným toho dělat nedovolí, a že bez okolků zastaví všeliké sebe menší zlé užívání a neušetří krádce. Toho žádal ve svých vroucích a velmi rázných verších a sám první vyslovil slavnostní přísahu, že bude svatě a neodstupně zachovávat po celý život své vyznání.

Přednášeje svou báseň, byl nadšen a rozehřát, oči jeho hořely, sám se chvěl, pořád víc a více povyšoval hlas, až ukončil u vytržení, což bylo mnohým nepříjemné a připisováno účinku vypitého básníkem vína. Účinek, jaký očekával horkokrevný jinoch, nenásledoval: s ním se nikdo nepřel, nikdo nepravil že to, k čemu vyzýval soudruhy, bylo špatné, ale nikdo se mu též nevrhl na hruď, společný cinkot pozdvižených pohárů se nerozléhal, ba naopak, mnozí, sklopivše oči na své stolní příbory, jevili rozpaky a jakoby shledávali v káravých slovech básníkových něco nemístného, pichlavého, potupného pro starší a vůbec něco nepřiměřeného vůči veselé náladě společnosti. Kdosi z přítomných řekl, že třeba míti na paměti přísahu a jí se podrobiti, že ne slušno zaváděti nějakých spolků, založených na výminečných přísahách a závazcích.

„Aspoň já, pánové, připomínám, že jsem již konal služební přísahu a že o žádných spolcích věděti nechci.“

„A my též, a my rovněž! Bravo! Urá! Urá!“

Mikuláš Fermov nedal se zmást, ale velmi se urazil. Stoje čekal, až hluk stichl, obhlédl za stolem sedící soudruhy, zamračeně se usmál a řekl:

„Nu, jestliže mně souzeno, abych vypil svůj pohár sám, to jej i sám vypiju.“

A s těmi slovy vypil víno a rozbil pohár, aby z něho nikdo nepil již za jakékoli jiné blahopřání.

To opět vrhlo nepříznivý stín na všeobecnou náladu hodujících. Fermor nepil — neměl z čeho — jeho pohár byl rozbit po přípitku „za poctivost v životě a ve službě“. Tento člověk ustavičně se jevil mimo obecný ruch — osamělým činitelem. A všichni byli rádi, že odešel ze společnosti nejdříve. Všichni po jeho odchodu zrovna si oddechli, a veselost začala, tak že byl sám, jenž unesl s sebou nespokojenost s ostatními a snad ještě více nespokojenosti zanechal v těchto ostatních.

Tímto případem se začalo odloučení Fermorovo. Byl to první krok jeho samostatného života. To nebylo dobrým znamením, ale on nikterak se nelekal svého stavu a ještě jej sesiloval, páchaje čas od času nové verše, v nichž se snažil co nejpřísněji a nejuštěpačněji bičovat lakotu a jiné dobře mu známé vady svého povolání.

Byla mu učiněna výtka, že tak sloužiti nelze.

Fermor chtěl hned zanechat inženýrské služby, boje se, že dále ještě méně se dovede dohodnout s vládnoucím směrem, avšak přeměniti službu se mu nepovedlo. Veliký kníže Michail Pavlovič, znavší Mikuláše Fedoroviče v učilišti, zanechal ho při zdejší inženýrské komandě.

Zde nebylo takových věcí, skrze něž mladý fanatik poctivosti byl by se musil dopalovat, a on snášel své služebné povinnosti pokojně. Byl jimi spokojen, avšak právě v této době (v 1831. r.) začaly velké stavby v pevnostech Cárstva Polského, kde naši inženýři, zvláště do sytosti „se koupali ve zlatě“. To pro nikoho nebylo tajemstvím, avšak přece „koupání“ někdy budilo pozornost panovníka a velikého knížete, a tu bylo vždy provedeno „osvěžení personalu“, čímž ostatně věc nijak nezískala, neb osoby, dosazené znova pro osvěžení, nemedleně pocítily

úplnou nemožnost opříti se všeobecnému proudu a brzo bez všelikého protestu začali rovněž bráti úplatky jako dřívější úřadníci.

Kdo si nepřál neb neuměl nebo sám ze strachu do zlatého koryta nelezl, aby se „ve zlatě koupal", takové lidi právě starší páni neobyčejně úslužně a laskavě potopovali do van dle domácích řádů. Věc byla tak pohodlně zařízena, že ten, kdo nechtěl sám osobně učiniti jakoukoli úmluvu, nemusil se tím zaměstnávat osobně. Starší páni se podělovali a dělili se všemi ostatními bez objasnění způsobů a pramenů důchodů. Při takových řádech každý „se koupal" bez všelikého násilí své skromnosti a svého svědomí. Nikdo by nepsal denunciaci na soudruhy starší — a čím by mohl svou tajnou zprávu potvrdit? Všichni řeknou: „to není pravda", a tím bude všemu konec.

O M. F. Fermoru byl veliký kníže Michail Pavlovič velmi dobrého mínění jako o schopném inženýrském důstojníku, a to bylo příčinou, že jednoho krásného dne Fermor byl zcela neočekávaně přeložen z Petrohradu do Varšavy, kde tehdy bylo prováděno množství pevnostních prací.

Fermor se tomu nezaradoval; jaksi tušil, že se mu tam valně nepovede. Neměl tolik rozhodnosti, jako Čichačóv nebo Brjančaninov, aby utekl ze služby a se skryl pod kutnu mnišskou. Fermor nechtěl uniknout světskému životu, naopak, chtěl pravdu a světlo vnésti do života. Psal hezké verše, avšak ne „k nožkám Terpsichory", nýbrž k povzbuzení cti a občanskosti ve vzájemných poměrech, a v tomto smyslu značně předhonil svou dobu a nevyhnutně musil si získat mnoho nepříznivcův a nepřátel.

IX.

Oddělení, do něhož vstoupil Mikuláš Fermor po příjezdu do Varšavy, nacházelo se ve správě inženýra, u něhož „systém samonáhrady" byl co nejlépe zařízen. Nikdo, kromě samého náčelníka oddělení, neměl potřebí něco těžiti ve svůj prospěch nebo vstupovati v jakékoliv úmluvy s dodavateli prací a stavebního materiálu. Všecko to náčelník se vší odpovědností obstarával sám a odstraňoval své podřízené od jakýchkoliv smluv, „aby se neděla zbytečná pletenice". Nikdo z důstojníků vlastnoručně ničeho od cizích nepřijímal, ale každému při výdaji erárního platu se rozdával měsíčně „přídánek" neb „dávka", o jejímž povstání bylo známo toliko to, že „pochází z pokladničky". Jak se skládala tato pokladnička, všichni věděli; starší bral nebo „uhospodařil" a potom „dělil jako pop na kněžský sbor". Členové kněžského sboru dostávali, co jim dával náčelník, a mohli i neznat soukromých poměrů veškeré této operace. Byli povinni nehleděti pronikat do tajemství, aby neškodili věci samé, dostávali, co mezi ně dělil starší pán, a zatím dále sloužili s neposkvrněným svědomím, plnice rozkazy tohoto staršího a v ničem mu neodporujíce.

Slovem „systém samonáhrady" byl zde v praktickém směru velmi zdokonalen, a všichni byli jím spokojeni, tím více, že starší byl mistrem naplňování pokladničky a že ji dělil nikoli skrblicky.

Při rozdělení pokladničky dostával každý značnou sumu, proti níž erární plat byl pravou malicherností. Potvrzovali pouze obdržení této erární maličkosti; velmi značná dávka, ze „společné pokladničky“ vydávala se jim do rukou bez všelikého potvrzení — po domácku nebo soukromě. Kolik komandant sebral, ze slušnosti nikdo se nedotazoval, ale tím, co daroval, všichni byli spokojeni, protože to byl „člověk šlechetný a dával bez skouposti“.

Toto zařízení všem se líbilo, a nikdo je nechtěl změniti. Ale tu najednou z Petrohradu přijíždí „holobrádek Fermor“ a způsobuje svým nerozumným chováním všeobecně veliký nepokoj, a dělá v soukromé rodině soudruhů a v obecenstvu takové pohoršení, že bylo třeba se ho zbavit.

X.

Přibyl Mikuláš Fermor do Varšavy právě v čas dle výpočtu verstové vzdálenosti a „jakožto důstojník, odporučený velikým knížetem po nejlepší stránce“ byl přijat se zvláštní pozorností.

„Vás vybral pro zdejší místo sám veliký kníže,“ řekl Fermoru náčelník jeho oddělení. „Jsme vám velmi rádi, potřebujeme řádných lidí a my se postaráme, aby vám bylo u nás dobře.“

Fermor děkoval.

„Ano, u nás je takový obyčej. Pokládáme vás za svého ode dne jmenování vašeho. Teď si odpočiňte.“

Fermor si šel odpočinout a, odpočinuv si, přišel, aby si vyprosil zaměstnání.

Jemu odpověděli, aby se o to nestaral, že „zaměstnání přijdou dle pořádku“. A „prozatím“ nedostal přímého přikázání.

„Co mám dělat? Čím se zaměstnávat?“

Náčelníkovi tato horlivost se nelíbila a hned na něho pohleděl jako na člověka nezvyklého kázni a „s něčím zvláštní v povaze“. A vše, co bylo nějak a v některém ohledu zvláštní, tehdy se nelíbilo, a zdálo se podezřelým; v každém případě zvláštnost nebudila důvěru, ba vštěpovala nepokoj. Bylo si přáti lidí „stereotypního vydání“, kteří by se podobali jeden druhému jako „knoflíky téže uniformy“.

Fermor nebyl takový člověk a domáhaje se zaměstnání, hned na poprvé — se nezalíbil.

Náčelník mu odpověděl chladně a suše.

„Choďte a pozorujte a přiučujte se díváním. Uvidíme, k čemu jste schopen.“

Fermor začal „chodit a pozorovat“, ale neměl úspěchu v mínění náčelníkově, jenž shledával, že pozoruje příliš bedlivě.

Bylo dopsáno do Petrohradu, jakého mínění jsou o něm představení a jaké má příbuzenské konnexe.

Odpověď byla příznivá; představenstvo nic zvláštního o mladém inženýru nereferovalo, a pouze veliký kníže Michail byl mu nakloněn pouze proto, že znal Fermora z inženýrského učiliště, kde chovanec se dobře učil a znám byl svým dobrým chováním. Co se tkne příbu-

zenstva, to Fermorové náležejí k dobré rodině, avšak zvláště výdatných konnexí nemají, a nejstarší bratr Mikuláše, Pavel Fedorovic Fermov, sloužil prostým důstojníkem v jednom z gardovních pluků a nemá peněz nazbyt.*)

Zpráva tato upokojila varšavského náčelníka stran Mikuláše Fermora: Uložil si zvláštní pravidlo, jímž se bude spravovat vůči mladému důstojníku.

První měsíc, když přišel čas k výplatě, Mikuláš Fermor přišel k pokladníkovi spolu s ostatními. Pokladník se svými kufry byl umístěn v pokoji, který sousedil s kabinetem náčelníka oddělení. Inženýrští důstojníci chodili k němu jeden po druhém, zapisovali se v knize a dostávali do jedné ruky z truhly tu summu, která jim náležela ze státní kasy a kterou potvrzovali svým podpisem — a do druhé ruky dostávali balíček ze zvláštního koše stojícího na podlaze vedle pokladníka; jim se vydával zabalený do papíru paklík, v němž byla uložena summa, značně převyšující státní plat. Tuto apartní výplatu brali z rukou pokladníka, neprohlížejíce a bez potvrzení, a pokladník dělal pouze tužkou znamínko o jejím doručení ve zvláštním malinkém svazku.

Pokladník byl „křivohubý“, úředník z písařů, ve svých věcech zkušený a ve svém způsobu člověk dobrý, velmi veselého mravu. Někdy dovoloval některému důstojníku „býti zvědavým, kolik je v balíčku“, avšak z větší části to nikdo nedělal, neboť to k ničemu nevedlo a mohlo být pokládáno u představených za příznak zarputilosti.

„Křivohubý“, křivě ústa, říkal:

„Věř, a nezkoušej. Věřícím bude přidáno, a zkoušejícímu se odejme.“

Všichni zdravě myslící lidé věděli, že třeba věřit, a jim se dávalo dle víry jejich.

XI.

Když Mikuláš Fermor zavítal do pokladnické světnice, „křivohubý“ zadržel ho, až dva důstojníci, kteří zde náhodou byli, odešli, a potom mu nabídl k zhotovení kvitance erární knihu, a když ve knize potvrdil, že dostal příslušící mu měsíční plat (zdá se, asi čtyřicet rublů), pokladník mu doručil tyto peníze a potom, sáhnuv levou rukou do stojícího vedle něho koše, podal mu balíček bankovek (assignací), obvázaný žlutou papírovou páskou.

Položiv tento balíček na stůl vedle přepočítaného úředního platu, „křivohubý“ škrtnul u sebe v sešitu tužkou a zastrčiv sešit do stolu, čekal, aby Fermor vyšel a ustoupil místo jinému důstojníku.

A Fermor opravdu od něho odešel, avšak balíčku, obvázaného papírovou páskou, se nedotknul.

„Proč to?“ pronesl za ním „křivohubý“.

*) Tento bratr později dostihl značného povýšení ve službě; byl náčelníkem vojensko-právnické akademie, utvořené z auditorského učiliště.

Fermov se zastavil.

„Proč to neberete? To je též vaše.“

„Co?“ otázal se Fermor, jsa o tom v pochybnostech.

„Proč neberete, co vám též náleží.“

„Obdržel jsem všecko své, co mi náleží.“

„I tohle vám náleží.“

Pokladník opět ukázal očima na zanechaný na stole balíček.

„Co to znamená?“

Pokladník pohlédl na něho výrazně a nespokojeně a odvětil:

„Co vám budu povídat! To jsou peníze!“

„Jaké?“

„Říšské bankovky.“

„Kolik je jich zde?“

„Kolik? O tom se nemluví, ale můžete spočítat, kolik jich jest. Je tu čtyři sta rublů.“

„A jsou mé?“

„Ano, vaše.“

„Opravdu nechápu!“ řekl, pokrčiv rameny, Fermor.

„Nu tedy nechápejte,“ odvětil „křivohubý“ a při odchodu Fermora hodil dotčený balíček opět do koše.

Mikuláš Fermor, vešed do pokoje, kde byli důstojníci, vyhledal z nich ty, s nimiž se seznámil a jako veliké tajemství jim vypravoval, jaký urážlivý kousek chtěl mu vyvésti „křivohubý“.

„Rozumím mu,“ řekl Fermov: — sváděl mne, aby zkusil, dám-li se mu . . . A za to si to nyní více nedovolí ani se mnou, ani s jinými. Nechť starší páni činí jak jim libo, avšak lidé našeho pokolení musí poučiti takové lidi, jak dlužno míti ve vážnosti poctivost.“

Chtěl pokračovat, že všichni mladí inženýři mají založit spolek, aby se mohli podporovat vzájemně na poctivé cestě bezkořistného sloužení, avšak zpozoroval, že tlupa mládeže, uprostřed níž o své urážce vypravoval, silně zřídla, a s ním zůstal toliko jeden z nejdobrosrdečnějších kamarádů a ten ani ho tak neposlouchal jako přemlouval, nechati toho štourání a jíti „se všemi společně do gastronomie, jelikož u nás je to tak zavedeno a nikomu nesluší rušiti kamarádské obřady.“

„Nikdy si nedovolím rušiti něco kamarádského, ale jsem velmi rozčilen jednáním pokladníka . . . On se tím dotknul mé cti . . .

„Přestaňte, prosím vás, on i nemyslí o cti kohokoli . . .“

„Ale co mu po tom dává takovou jistotu? Při tom jsem ještě nic nedělal a pouze jsem ‚chodil a přihlížel‘.“

„Ale nechte toho, vy si chcete dobírat . . . ‚Choďte a přihlížejte‘ a potom všemu porozumíte. Ostatně my máme v „gastronomii“ svůj zvláštní inženýrský sál a můžeme tam pokračovat v svém hovoru, a teď pojďme tam, abychom nezadržovali soudruhy.“

Odešli do „gastronomického oddělení“, kde Mikuláš Fermor s usíleným důrazem opakoval scénu téhož druhu, jako byla ta, kterou odehrával v Petrohradě u hostiny nově na službu postoupivších inženýrů.

XII.

Do „gastronomie“ ve Varšavě chodili pouze takoví lidé, kteří měli „hloupé peníze“. Zde, pravda, bylo lze dostati nejjemnější a vzácné věci, ale za to musili jste platit za všecko neobyčejně draho. Lidé, nemající zbytečných prostředků, ani přes práh vkročiti sem nesměli a od těch, kteří sem chodili, trhali ceny bez všelikého milosrdenství.

Nejmilejšími a nejvíce obíranými navštěvovateli „gastronomie“ byli ruští inženýři, kteří „se koupali ve zlatě“.

Jestli armádní ruské pluky plenily Varšavu, to ruští inženýři, o tom nemůž být pochybnosti, plenili varšavskou gastronomii a postarali se, aby vštípili zdejší čeledi úctu k ruskému jménu. Urození Poláci, kteří před tím udržovali čest polského jména, stali se skromnějšími a byli zatlačeni do „malých kabinetů“, kdežto největší místnosti se zmocnili inženýři, nazývajíce ji „inženýrským sálem“. Sem nikdo nesměl přijít a se posadit, protože inženýři mohli ho v každé době zničit nádherou a velkolepostí svého chování.

V podstatě byli to lidé ještě velmi prostí a v den, kdy dostávali plat a balíčky v papírových páskách, přicházeli do gastronomie „davem“ t. j. personál se zahrnutím i „křivohubého“. Zde pili a jedli mnoho, berouce vše, co bylo nejlepší a nejdražší — seděli dlouho, jak jim bylo libo, a platili za všecko pravým vznešeným způsobem t. j. nesmlouvajíce a ani nepočítajíce, co bylo skutečně vzato a co bylo nesvědomitě a drze připsáno. (Dokončení.)

— —

Několik pohledů do chorvatské literatury současné.

Podává Josef Paulík.

Není pochybnosti, že chorvatská literatura ve všech směrech pokračuje. Před desíti lety vycházel jediný belletristický časopis „Vienac“; teprve nedávno objevil se i „Dom i Sviet“, který však bohužel mnoho úspěchu neměl a nerozvinul se v list čisté literární ceny. Za to vychází nyní již celá řada belletristických listů, z nichž mnohý, co do významu nezůstal za „Viencem“. Tak na příklad rozhodlo se družstvo chorvatských umělců ve spolku s několika literáty vydávati měsíční illustrovanou revui „Život“. List vyšel počátkem roku 1900 a slibuje býti vždy bohatě vyzdoben jak obrazem tak i četbou. List má přinášeti nejlepší práce předních belletristů chorvatských. Podepsáni jsou: dr. Nikola Andrić, Béla Csikos-Sessia, Dr. M. Dežman Ivanov, Robert Frangeš, Vlad. Gudel, Šaša Isaković, Oton Iveković, Viktor Kovačić, dr. Stjepan Šl. Miletić, Mihovil Nikolić a Srgjan Tucić. Postrádáme však jména

hlavních sloupů chorvatské literatury, Šandora-Gjalského, Leskovara, Kozarce, Kumičiće, Harambašiće a j.

Takové množení listů literárních jest důkazem, že číslo pracovníků vzrostlo, a může-li se udržeti více listů podobných, dojista zvětšil se také počet čtenářů. Bohužel, že „Vienci“ s mnoha stran předpovídají blízký zánik. Mělo se všeobecně za to, že za redakce Inhofovy nastane valné zlepšení. A skutečně s počátku počínal si „Vienac“ dosti dobře, později však opět klesal. Inhof přese všechno úsilí nevlil do něho nový život. Nynější redaktor „Vience“ Iovan Hranilović píše o další existenci tohoto listu tyto řádky: „Vienac“ k vůli jistým lidem nepřestane vycházeti a jest spíše přesvědčením všech vážných spisovatelů, že jest právě nyní nutná toho potřeba, aby se „Vienci“, jakožto nejstaršímu a nejvýznamnějšímu chorvatskému listu zachránilo bytí, jakožto listu, kolem kterého kupili se doposud literáti, kteří ostali věrni tradicím, jež daly chorvatskému národu Ivana Mažuraniće, Petra Preradoviće, Augusta Šenou a druhé jich básnické a literární současníky. Oproti rozšířené zlomyslné pověsti, že by „Vienac“ měl přestat vycházeti, dá se zajisté očekávati, že všichni dosavadní spolupracovníci „Vience“, postarají se, aby ještě lépe vzkvétal a vysoko vznesl prapor těch literárních ideálů, které jsou tak úzce spojeny s národně kulturními snahami Chorvatů v boji o zachování chorvatské vlasti. Pod sluncem těchto ideálů vznikla hlavní střediska národně osvětových snah chorvatských pro osvětový pokrok a pro nejvydatnější opory chorvatského národa: Akademie, Matice a družstvo sv. Jeronýma. Tyto etapy chorvatského pokroku kulturního jsou nejlepším svědectvím o důstojnosti kulturního vývinu pod sluncem těch ideálů, jimž i „Vienac“ děkuje počátek a udržení svého bytí. A v záři těchto ideálů budovalo se zajisté i dílo „Vience“, o čemž svědčí 31leté výročí jeho vycházení. Myslíme, že není chorvatského básníka ani spisovatele, který by nebyl spolupracovnikem „Vience“, ve kterémž jsou uloženy práce Preradoviće, Trnského, Šenoy, E. Tomiće, Markoviće, Arnolda, Badaliće, Gjalského, Kozarce, Leskovara, Harambašiće a jiných. „Vienac“ tedy nejen že nepřestane vycházeti, ale umožní si bohdá lepší bytí, jako šiřitel čistých a vlasteneckých ideálů, které nejsou ani velikým národům, tím méně národu chorvatskému na škodu.“ Potud „Vienac“. Přejeme mu ze srdce bratrského, aby všechny jeho tužby doznaly plného uskutečnění.

Ale ještě jednu soutěž a to dosti vydatnou soutěž má „Vienac“. Serajevská vláda počala totiž asi před čtyřmi léty vydávati skvěle illustrovaný literární list „Nada“ (Naděje), provázený častými uměleckými přílohami. Literární příspěvky jsou z nejlepších per chorvatských spisovatelů. Redakci řídí známý chorvatský básník Silvije Kranjčević. Při této skvělosti „Nady“, jest s podivením, jak mohou vycházeti ostatní belletristické listy chorvatské, kterým nutno bojovati s materielním nedostatkem. Není divu, že i „Prosvjeta“, která měla se státi prvním illustrovaným listem chorvatským a která byla dosti dobře založena, sotva živoří. V chorvatském literárním světě jsou jedni proti, druzí pak pro „Nadu“. Pravda jest, že činí nebezpečnou soutěž listům ostatním, které finančně nejsou tak dobře zabezpečeny; na druhé straně

však „Nada“ tvoří silnou oporu chorvatskému písemnictví a pobádá chorvatské spisovatele hmotnou odměnou za jich krvavou práci a snahu. Není pochybnosti, že jediným úmyslem bosenské vlády, jež umožňuje vydávání „Nady“, jest, ukázati zevnějšímu světu pokrok v okupovaných zemích i na poli literárním, ačkoliv mnohý rozhlašovaný pokrok v zemích těchto stal se v poslední době illusorním.

Před čtyřmi léty objevil se osvětový sborník „Novi Viek“, který měl s počátku dosti úspěchu. „Novi Viek“ první ujal se otázky a diskuse o nových knihách chorvatských, o kterých se doposud téměř nic nepsalo. Žel, že tento list, redigovaný dr. Tresić-Pavičićem po čtyřleté pouti zanikl. „Novému Vieku“ jednalo se hlavně o to, seskupiti kolem sebe chorvatské kritiky. Nalézáme zde Sabiće, Čedomila-Jakšu, Matoša, Šegviće, Sirovicu a Tresiće, kterýžto poslední dokázal svými pracemi, hlavně pak statěmi „Rane otačbine“, dále posudky o „Národních písních“, vydaných péčí „Matice Hrvatské“, že není pouze vzácným lyrickým a dramatickým básníkem (srov. dramatickou práci „Katarina Zrinská“), ale vedle toho i hlubokým a všestranně vzdělaným kritikem.

Avšak, jak praveno, ani této pečlivě vedené revui chorvatské nebylo ustláno měkce, a netečnost obecenstva chorvatského vykopala jí loni předčasný hrob. Avšak i řada jiných literárních podniků chorvatských zápolí s nesnázemi. Hlavní vinu dlužno hledati v tom, že vůbec málo knih vychází o sobě, ježto mnoho literární tvorby zpotřebují periodické listy. Vedle toho tiskne se v takových listech mnoho literárního smetí, které by za jiných okolností nikdy na světlo připuštěno nebylo. Jest také, jak už bývá, několik listů zbytečných. Ohledněme se však poněkud nazpět.

V některých odvětvích literatury Chorvaté nepokročili bohužel o nic. Preradović zůstává stále nedostižen, a Mažuranićův epos jest stále vzorem nejdokonalejší poesie národní. Není však pochybnosti, že v dosavadní literatuře měli Chorvaté zjevy, které by i u jiných vynikajících národů platily za velikány. V lyrice vyniká Preradović a Stanko Vraz, v eposu Mažuranić. Tito poslední vesměs v době t. ř. ilyrské.*) V pozdější době od roku 1860—1880 vyniká jediný Šenoa, který jest i nyní a bude ještě dlouho pilně hledán a čten. V humoristickém románu — a takových jest Chorvatům více třeba nežli socialních — nikdo dosud nevynikl. O době od roku 1880—1888 může se říci, že jest to doba lyriky, a to lyriky Harambašićovy. Avšak v posledních těchto letech objevili se také významuplní prosaisté, jako již zmíněný Šandor Gjalski, Kranjčević, Kumičić, Kozarac a konečně Tresić. Škoda však, že kritika byla v období posledních desíti let dosti slabá aneb žádná, a že spokojovala se pouze několika slovy o té které knize. Teprve po roce 1890 objevuje se kritika vážnější formy. Ilyrské obrození bylo jitřenkou písemnictví chorvatského, a není divu, že ze všeho, co se v době té napsalo, jest málo prací ceny trvalé. Bylť tehdejší

*) Srov. „Národní Listy“ ze dne 16. února 1895 „Ilyrismus“, ve kterém jsem šíře o tomto pojednal.

spisovatelé pouhými junáky epické doby*); jim byl boj a zápas vším. Tenkráte každý, kdo uměl chorvatsky psáti, byl literátem. Avšak doba ta dala přece Chorvatům básnický triumvirát: Preradoviće, Vraze a Mažuraniće, který zůstane, jak již zmíněno, i na dále vzorem chorvatské mladosti a síly.

Doba od roku 1860—1880 může býti považována za krok nazpět. V době této vyrostl sice Šenoa, který sám jeden byl s to vyplniti celou jednu epochu, ale vedle něho již mnoho nebylo. Chorvatský podrost bude se ještě dlouho hřáti při Šenoových krásných románech. Vedle toho ani Šenoa jako básník nevypadne z rukou mládeže, ačkoliv poesie jeho má nyní význam pouze deklamatorní; není však dosud v Chorvatsku studentské zábavy aneb koncertu, kde by se nedeklamovala některá báseň Šenoova. Doba tato dala Chorvatům básnický triumvirát t. zv. druhé doby: Palmoviće, Vukeliće a Jorgovaniće. Všichni tito tři umřeli mladí. Oni byli jakoby předchůdci nejnovějších básníků chorvatských. U všech tří postřehnouti lze již moderní duch básnický. Všichni tři kráčeli samostatně, avšak záhy nastavší smrt zkosila všecky tři před úplným vývojem. Z těchto tří nejzajímavější jest Palmović. U něho jest forma vždy bezvadná a uhlazená, a jeho ideje jsou daleko vytříbenější nežli v době ilyrské. Vukelić jest dosti svérázný, ale chybí mu fantasie. Jorgovanić jest ze všech tří nejoriginálnější, ale jeho forma není dosti ustálena.

Na počátku této doby objevil se talent, který svou první prací dokázal, že je s to vésti za sebou celou řadu stoupenců nové školy. Vynikl jako hvězda na tmavé obloze prázdna. Byl to nešťastný básník „Biedne Mare“, teskný druh, Luka Botić. Svým „Pobratimstvím“ oslnil tehdejší veřejnost. Napsav „Biednu Maru“ a „Petra Bačice“, záhy zemřel v bídě a utrpení. Botić by byl zajisté dal život novému chorvatskému směru literárnímu a byl by nalezl mnohého následovníka. Po roce 1870 oživil chorvatskou knihu ženialní Šenoa. S ním zároveň objevili se i spisovatelé, kteří do roku 1888 byli předáky v literárním tvoření chorvatském: Badalić, Arnold, Hranilović a Harambašić. Kdežto v ilyrské době, jako v době bojů a junáctví pouze se básnilo, jeví se v době této prosa na mnoze až příliš učená. Založením „Književnika“ počalo se pracovati v oboru historickém, literárním a vědeckém vůbec; tenkráte založena Akademie, která i dnes pokračuje v pracích, započatých Kukuljevićem, Račkim a jinými; ve směru tom se do dnes nic nezměnilo. Úmrtím Šenoovým zůstala chorvatská literatura bez vůdce, až objevil se Harambašić, který svou lehkou formou a něžností ideí považován byl do roku 1888 za prvního básníka chorvatského. Možno tvrditi, že jest Harambašić nejpopulárnějším básníkem po Preradovići. R. 1883 vydal „Ružmarinke“, které se v krátké době dočkaly čtvrtého vydání. V krátkém poměrně čase vydal tolik sbírek písní, jako dosud žádný chorvatský básník za celý svůj život. Jemu písně plynuly takřka z ruky. Vedle toho byl v krátkém období redaktorem dvou literárních

*) Srovnej český překlad románu „Osvit“, jejž z dob obrození Chorvatů mistrným perem vylíčil Šandor Gjalski.

listů, „Balkana“ a „Hrvatské Vily“. Harambašić byl té doby duší celé mladé literatury. On také již stvořil svoji školu. Bohužel, z jeho mladých vrtkavých stoupenců nevynikl nikdo, aby si získal literarního jména. Hlavní karakteristikou Harambašićovy lyriky jest něžnost myšlenek. Forma jeho plyne po způsobu ženských národních písní chorvatských. Vedle lásky opěvuje hlavně vlast. Vytýká se mu nedostatek originality; Ante Petravić aspoň praví „že vše si vypůjčil u Zmaje, i formu i myšlenky i způsob básnění.“ Poněkud samostatnějším objevil se Harambašić v několika básních náboženského obsahu a v „Básnických povídkách“ (Piesničke pripoviesti). Ale i tu vytýká zmíněný kritik Ante Petravić, že z těchto povídek čiší Malorus, Taras Ševčenko, jejž Harambašić také přeložil.

Harambašić zůstane však přece vynikajícím zjevem v chorvatské literatuře. On oduševňoval mladý literární svět chorvatský v době, kdy chorvatská literatura neměla žádných vůdců. Vedle toho jest jeho velkou zásluhou, že mladý podrost obracel ku pravému zřídlu poesie, totiž k formě básnické, čerpané z národních písní chorvatských. Narozen ve Slavonii, ve klíně prostého lidu, oduševňoval svými ohnivými, vlasteneckými písněmi po drahnou dobu lid svůj pro svaté ideály chorvatské, sjednocenost a svobodu. Vedle Harambašiće stojí současně Jovan Hranilović (nynější redaktor „Vience“). Tento ovládá dokonale formu, a dikce jeho jest ustálená, takřka důstojná. Nejzajímavější jsou jeho verše „Žumberačke Elegie“. V nich opěvá bídu a nezřízený život té vrstvy, která i nyní ještě snaží se odtrhnouti od chorvatského národa. U Hraniloviće vystupuje vždycky jasně tendence. On snaží se písní vyléčiti rány svého národa, jsa mu tak nejen básníkem, ale i lékařem.

Ale patrná tato tendence jde bohužel někdy tak daleko, že škodí poesii samé. Proto Hranilovići chybí někdy inspirace. V jeho básních lze postříci vliv některých velikých francouzských básníků, hlavně pak Lamartina. Hranilović vydal nemnoho básní o sobě. Vydá-li však něco, obrací se k tomu všeobecná pozornost. Jeho báseň n. př. „Kuda, kamo hrli ovo pokoljenje“ (kudy, kam to spěchá toto pokolení) vzbudila všeobecný zájem.

Hranilović není však pouze básníkem, on jest také dobrým kritikem. Jeho studie o Palmovići, Vojislavu Ilijići Gjalském a j. dokazují jemné vzdělání kritické. Gjuro (Jiří) Arnold byl v básnictví pravým učeníkem zemřelého Šenoy. Jeho první verše jsou plny romantismu. On napsal množství veršů; byl by čas, aby je sebral a vydal o sobě. Hugo Badalić napsal rovněž několik pěkných básní, jimiž však valně nepronikl. Kdežto se v prvé novější periodě v prose velmi málo napsalo — a to bylo ještě dosti slabé — objevují se v druhé periodě významnější postavy jako Bogović, Trnski a Weber. Ale vše zabarveno jest ještě romantismem a slabé. Teprve zemřelým Šenoou zkvétl chorvatský román historický. Vedle Šenoy objevil se Josef Evžen Tomić. Jako novelista vynikl také i zemřelý Janko Jurković.

V osmdesátých letech objevují se Becić a Kumičić.*)

---

*) Viz podrobný článek o tomto v „Hlase Národa“ ze dne 15. května 1892.

Oba dva udeřili na strunu naturalismu. Prvý zdvihl mnoho zbytečného prachu. Někteří tvrdili, že prý předstihne i samého Šenou, a vskutku bylo na tom něco pravdy, poněvadž po „Kletbě nevěry" (Kletva nevjere) nebylo nic lepšího napsáno. Kumičić jal se svými povídkami popisovati isterský život. On byl dosti vysoce ceněn a v mnohém ohledu vysokého uznání zasluhuje. Jeho „Urota Zrinsko-Frankopanska*) může se měřiti s nejlepšími romány Šenoovými. Tomić zůstal věren románu historickému, a Novák razí další cestu realismu. Ale koncem této třetí periody od 1880—1888 objevuje se Šandor-Gjalski, načež se stav věcí mění, a on stává se prvencem chorvatských povídkářů.

Roku 1888 objevil se také Kranjčevićův básnický blíženec Tresić. A od tohoto roku počal také vzrůstati počet literárních listů chorvatských. Kranjčević již svými „Bulharkami" (Bugarkinje) a „Elegiemi Úskoků" (Uskočke Elegie) velmi slibně si vedl. U něho nenalezneš ani jediné básně bezcenné. Jeho forma jest vždy dokonalá, styl hladký a myšlenky vysoké i hluboké, někdy tak vysoké, že v prvý okamžik nelze jich ani chápati a že nutno vrátiti se několikráte k téže básni. Svojí manýrou upomíná na Heineho, což vysvětluje se tím, že přeložil jeho „Attatrola". Kranjčević jest často ironický, směje se lidstvu, ale vždy zůstává na základě křesťanském. On hledá lidí pessimismem, ale tím pessimismem křesťanským, který snaží se lidstvo vybaviti a přivésti je na pravou cestu.

Roku 1888 objevil se ve „Vienci" Tresić. Již s počátku byl na jeho plodech patrný vliv Leopardiho. Když roku 1891 vyšla první kniha jeho básní, bylo patrno, že přistoupil před svůj národ ne s prvosenkami, ale se sbírkou zralých a dokonalých veršů. Byla v nich nová forma, byly v nich nové myšlenky. Tresić jest ve svých písních filosofem. O „Nových Písních" promluvil vhodně Dinko Politeo, vynášeje vysoký talent Tresićův. Tresić vynikl v poslední době také v kritice, hlavně pak v tragedii. Již svým „Ljutovidem Posavským" ukázal, že možno důstojně vyniknouti na tomto poli. „Ljutovid" byl však prvý jeho pokus. Jiné jeho drama „Simeon Veliki" byl předveden s nemalým úspěchem na jevišti chorvatském. Co se však nejvíce chorvatské veřejnosti v poslední tragedii Tresičově líbilo, jest palčivá otázka jihoslovanská. Tresić, stojící na historickém základě, přeje si, aby všichni Chorvaté, Srbové, Bulhaři a Slovinci sloučili se kulturně v jeden celek, při čemž by ovšem každá jednotlivá větev podržela své jméno národní i svoji individualitu; nade všemi větvemi jihoslovanskými mohla by vládnouti konfederace, ve které by všichni jednotliví kmenové byli rovnoprávni. Ve zmíněnou svoji tragedii vlil Tresić při dosti slabém dramatickém předmětu nový život, dovedl jí dodati tragické síly a napjetí, tak že kus dýše bohatstvím citových dojmů. Také třetí dramatická práce Tresićova, historické drama „Katarina Zrinska", která byla otisknuta v letošním, bohužel posledním ročníku „Nového Vieku", vzbudila pozornost slovanského světa.

---

*) Přeloženo dosti bídně též do češtiny, do čehož si mi autor svého času stěžoval.

Po Tresići a Kranjčevići vešli na kolbiště literární v Chorvatsku Alaupović, Milaković, Mirza Safvet, Begović, Nazor, bratří Mato a Nikola Ostojići, Mihovil Nikolić, kteří všichni slouží svědomitě chorvatské knize.

Alaupović razil si s počátku cestu směrem Botićovým, načež ve svých básnických povídkách „Nesudjenici", a „Krvave Uspomene" pohroužil se v tendenci velmi ušlechtilou; smířiti totiž různověrné bratry (Srby a Chorvaty) líčením života bosenského. Jeho veršované práce dobyly si ihned s počátku uznání.

Nejvážnější zjev posledních let jest Mirza Safvet, beg Bašagić. Napojiv se dobře z poetického zřídla orientu, vdechuje ve své verše jakousi čarovnou orientalskou vůni. Vedle něho působí v Bosně Osman beg Štafić a Riza beg Kapetanović, ale oba jsou ještě daleko za ním.

Begović nezdá se býti na tak vysokém stupni, jak by tomu mnozí chtěli. Znáť sice velmi dobře svůj jazyk, a i forma jeho spisů jest dokonalá, myšlenky jeho jsou však na mnoze banální. Begović zná i literatury cizí, a jest naděje, že se práce jeho ještě více vytříbí.

Většího významu požívá a jest originelnější, básník Vladimír Nazor. Jsa dobrým znalcem francouzské a italské literatury, dovede z nich bohatě kořistiti, ačkoliv jeho individualita básnická zůstává netknuta. Věnec jeho sonetů „Kosovo" prokázal ihned básnickou zralost v myšlenkách, ačkoliv forma není dosud ustálena.

Milaković podle svého stáří nenáležel by mladému dorostu, ale náleží mu svými pracemi. Od dvou tří let ve mnohém znáti jest pokrok. U něho jest patrný vliv několika slovanských básníků, hlavně pak Gregorčiče, největší však měl na něho vliv náš Vrchlický, kterého Milaković hluboce prostudoval a jehož verše překládá.*)

Po řadě jdou za sebou a mnoho jsou si navzájem podobni ve svých profilech básnických: Velimír Deželić a Mihovil Nikolić. Prvý píše své verše již několik roků, ale nevydal dosud žádné samostatné sbírky. Básně jeho jsou roztroušeny po časopisech. Ale tohoto předstihuje a předstihne i jiné, bude-li s úspěchem pokračovati, Mihovil Nikolić. Jeho verše objevují se na literárním poli teprve asi tři roky, ale podle toho, co dosud napsal, skytá utěšené naděje. Jeho verše jsou plny něhy, provanuté jemným smutkem. Jeho písně milostné jsou toho druhu jediné v chorvatské literatuře.

Stezkou vyšlapanou Augustem Harambašićem ubírá se Stjepko Španić. Jeho „Immortelky" jsou toho nejlepším důkazem. Avšak Španićovy verše jsou dosud slabé a bledé.

Také Dinko Sirovica klonil se hlavně v prvých svých veršovaných pokusech silně k Harambašići. Platí to hlavně o jeho písních milostných. Ve své první sbírce dokazuje, že vodítkem byly mu pouze knihy básní poetů chorvatských, tak že lze u něho postřehnouti brzy intonaci Preradovićovu, brzy opět Harambašićovu i také Jorgovanićovu. Jeho nové básně mohou se dokonalostí formy a krásnými myšlenkami měřiti směle

*) Srovnej Milakovićovu sbírku básní vydanou v Serajevu a oddíl její „Iz češke poezije".

s básněmi Harambašićovými z doby jeho rozkvětu od roku 1883—1888. U Sirovici nepostřehneš žádného mimochorvatského vlivu, čímž čistě uchován jest národní jeho ráz.

Náboženská poesie soustředěna jest hlavně v časopisu „Vrhbosna", založeném Stadlerem a redigovaném Jogatićem. V tomto listu střetli se básníci dva: Jogar a Šarić. Jogar je znám svojí sbírkou „Víře a vlasti", o které se všeobecně kritika dobře vyslovila. Šarić napsal četné básně obsahu jak originelního tak i dokonalého. Také „Novi Viek" otiskl za svého čtyřletého trvání řadu básní náboženských z péra Nikoli a Mate Ostojićů a Ante Petraviće.

Zajímavý jest zjev bratrů Ostojićů. Jeden z nich, jenž dříve svou literární dráhu započal, dávno již ji ukončil. Byl to Ivan Kažimir Ostojić, známý svými „Poletarkami". Psal nejvíce v době Harambašićovy éry. Stálť zcela pod vlivem nemorálního směru Olinda Querinia, známého v literatuře jménem Stecchetti. Někteří praví, že týž básník Olindo Querini objevil se opět pod jménem Argia Sbolenfi sbírkou básní, které opět dýší tímže puchem — neboť jinak nelze podobné bláto nemorálnosti nazvati. Nejstarší Ostojić dal se tedy tímto směrem, a v jeho sbírce nalézá se mnoho básní, které jsou šmahem vzaty ze Stecchetta. Zdálo se jednoho času, že zhoubný ten vliv opřádá také jiné básníky chorvatské, ale chvála Bohu, plíseň ta vzala brzy za své.

Mato Ostojić považován jest podle mnohých svých veršů ve sbírce „Iskre i Plamovi" za následovníka Stecchettiova. Kritika se o jeho básních celkem dobře vyslovila. A vskutku Mato Ostojić má dosti originelních myšlenek; forma jeho jest jasná a pevná. Jazyk u něho jest vytříbený a bohatý, neboť Ostojić jest dobrým znalcem jazyka národního, pracovav jako sběratel národních písní. Jeho naturalistický směr byl vyvolán vlivem italských dekadentů.

Směr tento nutno u malých národů, jakým jest i národ chorvatský, hlavně z příčin praktických odsouditi. Jeť národ chorvatský hlavně v Bosně a Dalmacii velmi morální, bylo by tedy velmi nehumanní a nevlastenecké, kaziti neporušený dosud národ nemorálním čtivem. Ubíjeme-li národ morálně, ubili jsme i oheň patriotismu.*)

Oba dva bratři Ostojići jsou pilnými překladateli z italštiny. Také Katalinić-Jeretov kloní se k italskému básníku Adovi Negrovi; jako básník samostatný Katalinić dosud nevynikl. Vydal sice již několik samostatných sbírek, avšak nebyl s to udržeti trvale některý básnický směr. Katalinić-Jeretov napsal mnohé pěkné verše, n. př. „Majci" (Matce), ale lépe uspěl dosud svou básnickou prosou. Toť jeho pravé pole, na kterémž měl dosti úspěchu.

* * *

Přehled tento jest rozdělen podle jednotlivých básnických period. Kdyby měla býti rozdělena prosa, bylo by nutno začíti se zjevem

*) Srov. epištoly Kozarcovy v příčině mravního úpadku obecného lidu ve Slavonii. „Hlas Národa" ze dne 6. listopadu 1892.

Gjalského. On byl a zůstává i na dále prvencem chorvatské prosy, ačkoliv někteří předpovídají, že jej Leskovar předčí.

Gjalski, Leskovar, Borota s jedné, Kozarac, Ladanjski s druhé strany tvoří dva hlavní tábory chorvatských beletristů v prose a k těmto se kloní opět řada povídkářů menší umělecké hodnoty, ale všichni jsou spisovateli důstojného uznání, jako n. př. Osman-Aziz, Lovretić, Novak a jiní. Lovretić odhaluje ve svých novelách hlavně život slavonských Chorvatů.

Pěkná jest i řada ostatních prosaistů, ale všichni nemohou ještě předstoupiti se svými pracemi před cizí svět. Mažuranić a zmíněný již Katalinić-Jeretov vynikli jako pisatelé črt. V povídkářské literatuře vynikla velmi naturalistická struna Kumičićova a Becićova, u nichž zároveň převládá vliv románu ruského, jichž překlady přinesli Miškatović, Lovrenčević, Kokotović, Harambašić, Mareković, Gojtan a jiní.

Jestli Chorvaté v poesii dosti pokročili, nezůstali ani v románu a povídce pozadu. Hlavně Šandor Gjalski (rodným jmenem Ljuba Babić) pronikl silně i v cizině, a jeho spisy překládány do češtiny, polštiny, ruštiny, němčiny, vlaštiny, maďarštiny a švédštiny. Bližší biografii jeho podal jsem v „Hlase Národa“ ze dne 14. května 1893.

Z kritiků chorvatských z nové doby možno několik zaznamenati. Jsou to hlavně Adrić, Šrepel, Sabić, Ante Petravić (z něhož k tomuto přehledu nejvíce čerpáno), Čedomil Jakša, Šegvić, hlavně pak Dinko Politeo; všichni jmenovaní referují zároveň i o literaturách románských. Vladoje Dukat píše občas o anglické, professor Radić o ruské literatuře. Velmi střízlivě a věrně psány jsou zvláště kritické studie Čedomila Jakše o Kumičići, Gjalském, Vodopići, Martići a Zmaji, dále jsou pozoruhodny kritiky Tresićovy o prostonárodní povídce, o Buzolići a j. Šrepel závodí se Šurminem v posudcích o vyšlých chorvatských knihách.

Ve starší době kritiků bohužel takřka nebylo. Vraz (Stanko) byl prvý, který počal poněkud kritisovati tehdejší literární zjevy, dále to byl Jagić ve „Književniku“, který sledoval literární ruch chorvatský v době od roku 1860—1880, konečně Weber a později i Šenoa. Ale mimo Fr. Markoviće nikdo nepsal kritických studií. Vedle toho, jak sám V. Klasić udává, posuzovalo se podle strannických zájmů a málokdy objektivně.

Vytýká se kritikům, jakými jsou Sabić a Čedomil Jakša, že stojí bezprostředně pod dojmem velikých kritiků francouzských a italských (podobně jako u nás F. X. Šalda); hlavně pak Teine, Seint-Beuve, Brunetière, Lemaître, Doumic a Rod pokládají se za vlivuplné jich známé. Jest pravda, že ostří jich soudu jest jemné a vybroušené, ale přece nelze upříti, že kritické posudky s měřítkem románských kritiků o literárních zjevech chorvatských nemohou býti nazvány vhodnými, a že na literární zjevy domácí nutno pohlížeti skly zcela jinými, než jakými jsou ozbrojeni kritikové národů s literaturami světovými.

Tolik o poesii, prose a kritice, a jak jest se satirou? Toto pole jest u Chorvatů nedosti vzděláno, ať už ve verších anebo v prose, třeba že Chorvaté mají jinak dosti humoru. U Srbů jest v oboru tom lépe. Zemřelý Janko Jurković, spisovatel druhé periody, zde naznačené,

měl v oboru tom dobrý úspěch svými novelami „Stare grešlje“, „Sudbina jarac“ a „Pavao Čuturić“. V té době započal také Vilém Korajac hlavně prací „Lov na sjedečke“. Ve verších pokoušel se v oboru tomto Bogović ve „Strelicích“ a „Vinjagách“; sem možno ještě nejvýše čítati Starčevićova „Pisma Magjarolaca“ v prose a veršovanou práci „Najnovija davorija“, kterážto poslední jest hořkou satirou na Milanovu bratrovražednou válku proti Bulharům. Starčevićova satira, třeba že jest politická, má přece trvalou uměleckou cenu. Že má národ Chorvatský dobrý humor a dosti satiry, přesvědčí se, kdo vezme do ruky některé lidové knížky, jako „Nasradin a nasradinić“. Na poli tomto třeba však přáti Chorvatům ještě některého Horacia neb Junevala ve verších aneb Saltika Ščedrina v prose.

* * *

V hudební kritice a v pojednáních o národní hudbě podal Kuhač četné cenné práce ve „Vienci“; také Vilhar mnoho v oboru tom pracoval. Nastoupením Stjepana Miletiće za intendanta národního divadla chorvatského nadešly i pro dramatickou literaturu chorvatskou lepší časy. Všichni národové počínají ve svém vývoji literárním z pravidla poesií a to epikou, po té dostavuje se lyrika, pak prosa a konečně dramatika. Doba ilyrská byla dobou junáctví, tedy poesie. Z té však mají Chorvaté málo děl dramatických a co mají, jest slabé ceny umělecké. Kukuljević se svou „Djuranou a Sofií“, Demeter, otec chorvatského dramatu se svou „Teutou“, Bogović se svými dvěma, třemi pracemi, činí celou tehdejší literaturu dramatickou. Doposud byl vůbec, počítáme-li totiž deset let nazpět, pokládán Franjo Marković za prvého dramatického spisovatele chorvatského, a to hlavně pro svůj kus „Karlo Dračk i“.

Počet dramatických prací chorvatských jest v přirozeném poměru k ostatním odborům literárním. V literatuře dramatické vynikli: Milan Šenoa, Tresić, Ferdo Miler, Isa Velikanović, Kumičić a Vojnović. Bylo by si však přáti, aby Chorvaté v oboru tomto ještě více pracovali, aby původní literatura dramatická zmohutněla a nemusilo býti sáháno k pochybným někdy překladům německým a francouzským.

Chorvaté mají od let šedesátých řadu učenců v jednotlivých oborech vědy, ať v historii, archaeologii nebo vědách přírodních; někteří z nich doznali světového jména, jako Rački, Ljubić, Brusina, Jagić, Pilar a j. Jest však mnoho jiných, kteří se svými hlubokými vědomostmi mohou směle vstoupiti před forum světové jako Nodilo, Smičiklas, Šrepel a j. V nejnovější době proslavil se i dr. Ivan Marković, známý svými pracemi theologicko-historickými.

Tolik o literatuře Chorvatů.

A ještě něco. Chorvaté jsou národ malý a nebohatý. Čtenářů není nazbyt, daleko ne tolik jako u nás. Proto se vydaná kniha tak snadno nerozprodá. Následkem toho mají spisovatelé skrovné jen důchody z vydaných děl a pro některé své práce nenacházejí ani nakladatele.

Vzhledem k tomu bojí se každý vydati knihu, aby neměl z ní hmotné škody. Redaktor dr. Tresić-Pavičić (vydavatel nedostatkem hmotné podpory zaniklého „Nového Vieku") a Kranjčević, redaktor „Nady" mohli by podati o těchto smutných poměrech dosti důkazů. Ante Petravić praví ve svém článku o poměrech literárních v Chorvatsku doslova: „Tresić mi několikráte pravil, že za své „Nové písně" nedostal ani tolik, co na ně obětoval. Silvie Kranjčević mi sdělil, když jsem se ho v Serajevu tázal, proč nevydává svých básní: ‚Pane můj, nemám peněz a do dluhů nechci se uvésti.'" Myslím však, že se od té doby vyskytla „Matice", takže básně Kranjčevićovy dostanou se přece do rukou čtenářstva chorvatského.

Z toho patrno, že život spisovatele chorvatského jest politování hodný, což nejlépe illustroval Šandor Gjalski ve svém románu „Radmilović. „Spisovatel chorvatský nemůže se uživiti pouze z literatury, a proto bývá nucen chopiti se čehokoliv, aby mohl býti živ. I tací spisovatelé, jakým jest Šandor Gjalski a Kumičić, nejsou v tom lépe. Vzpomínám často dopisů Gjalského, ve kterých si trpce stěžuje do pronásledování ve službě pro svoji činnost spisovatelskou.*) I Kumičić psal mi jednou, že jest jen chudým spisovatelem, a žádal mne, abych při otištění jeho překladu do češtiny pro něho nějaký honorář získal. Žel, že ani národ český neoplývá takovými lidmi, kteří by měli na zřeteli, že i spisovateli chce se — jísti.

Není pochybnosti, že takovýto stav hmotného zneuznání odnímá mnohému spisovateli energii ku psaní. Při něm jsou — jak připomíná Petravić — spisovatelé nuceni studovati a psáti v hodinách, kdy jiní lidé odpočívají. Petravić dodává ke konci svého trpkého článku: „Nemohou-li spisovatelé chorvatští čas svůj posvětiti cele literatuře, jako jest to u jiných větších a velikých národů, nemohou také postupovati. Jest se čemu diviti, že se u nás (v Chorvatsku) ještě tolik pracuje. Takoví lidé, kteří obětují slávě národa své jméno i celý svůj věk v práci a snažení, zasluhují více úcty a uznání, nežli se jim obyčejně dostává."

*) Šandor Gjalski byl soudním adjunktem v Záhřebu; jak jsem nedávno zvěděl, opustil následkem neustálého osočování soudní službu.